
VEN. GERHOHI

PRÆPOSITI REICHERSPERGENSIS

EXPOSITIONIS IN PSALMOS

CONTINUATIO.

PSALMUS LXIV

SIVE

LIBER DE CORRUPTO ECCLESIE STATU

AD EUGENIUM III PAPAM.

(Expositionem psalmi LXIV, quam Baluzius in *Miscellaneis*, et post eum Gallandius seorsim ediderunt, D. Bernardus Pezsius, cum integram Gerhoi lucubrationem in lucem protulit, post enarrationem psalmi LXIII, suo loco reposuit. Non est cur ab eo recedamus; textum tamen Gallandii (*Vet. Patr. Biblioth. XIV, 549*) sequimur.

GERHOI EPISTOLA AD HENRICUM PRESBYTERUM CARDINALEM (1).

I. Psalmo sexagesimo quarto de duobus civitatibus inter se contrariis, Jerusalem videlicet et Babylonia, earumque civibus inter se contrariis agitur. De quorum permistione ac distinctione in tempore papæ Eugenii largo tractatu agentes, hunc ipsum psalmum pro materia tunc habuimus, eumque ipsi beatæ memoriæ pontifici legendum præsentavimus, hac intentione scilicet, ut curia Romana, quæ, contestante Petro, Ecclesia est in Babylone collecta (*I Petr. v, 13*), per nomen Babylonis tropice notata urbe Roma; ut, inquam, curia illa semetipsam attenderet, seseque ac pariter Ecclesiam totam, quam regere debet, a confusione Babylonica distinctam exhibere satageret sine macula et ruga. Neque enim vel hoc ipsum carere macula videtur, quod nunc dicitur curia Romana, quæ antehac dicebatur Ecclesia Romana. Nam, si revolvantur antiqua Romanorum pontificum scripta, nusquam in eis reperitur hoc nomen, quod est curia, in designatione sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ: quæ rectius Ecclesia, quam curia nominatur, quia nomen curiæ, ut ante nos dictum est, a cruore derivatur, sive a curis, ut ait quidam:

*Curia curarum genitrix, nutrixque malorum,
Injustos justis, inhonestos æquat honestis.*

II. Absit autem a sacrosancta Romana Ecclesia talis macula et ruga, qualis nomine curiæ notatur! Quod nomen his qui mollibus vestiuntur, et in domibus regum sunt, atque iudicibus cunctis in iudicio sanguinis cooperantur ad vindictam malefactorum, non improbabilius attribuitur, sicut olim senatui Romano congruebat, quando sub iudicibus cinctis, imperatoribus, dictatoribus, consulibus, non urbis tantum, sed et orbis dominium sibi vindicavit. Verum quia sedes tunc imperialis, nunc facta est apostolica, dum Antiochus et Remus cedunt Petro regni solium, cedente quoque imperatore Constantino a Roma seniore ad novam, quam

(1) Hanc epistolam eruit R. P. Bernardus Pezsius ex codice Reicherspergensi. Lectionum varietatem damus. Incipit: *Henrico venerabili S. Romanæ Ecclesiæ cardinali presbytero frater G. de Reichersperg*

devotas orationes cum fidei obsequio. Desiderio desideravi ex longo tempore sanctam Romanam Ecclesiam videre ornatam sine macula et ruga. Neque enim, etc.

Constantinopolim a suo nomine vocavit, non immerito in urbe Roma præferendum est nomen Ecclesiæ nomini curiæ; quoniam et hi, qui nunc in ea se faciunt senatores, etsi habeant potestatem sine sanguinis vindicta tractandi et iudicandi causas civiles et lites forenses, quemadmodum docet beatus Petrus in ordinatione Clementis; attamen grandiora urbis et orbis negotia longe superexcedunt eorum iudicia, spectantque ad Romanum pontificem, sive illius vicarios Lino et Cleto similes, ei tanquam beato Petro fideliter cooperantes: itemque ad Romanum imperatorem, sive illius vicarium urbis præfectum, qui de sua dignitate respicit utrumque, videlicet dominum papam, cui facit hominum, et dominum imperatorem, a quo accipit suæ potestatis insigne; scilicet exertum gladium.

III. Sicut enim hi, quorum interest exercitum campo ductare, congrue investiantur per vexillum; sic non indecenter ex longo usu præfectus Urbis ab imperatoribus cognoscitur investitus per gladium, contra malefactores Urbis exertum, ut videlicet gladio legitimo pereant, qui gladium non legitimum accipientes, vindictam sanguinis temere usurpant. Præfectus vero Urbis desuper sibi dato gladio, tunc legitime utitur ad vindictam malorum, laudem vero bonorum, quando exinde tam domno papæ, quam domno imperatori ad honorificandum sacerdotium et imperium famulatur, promissa et jurata utriusque fidelitate, ac servata inter eos tali distinctione, qualis est inter duo luminaria magna, quæ Deus ita creavit et ordinavit, ut alterum præesset diei, alterum nocti. Quia spiritualia quibus præest dominus papa, diei; et temporalia quibus præest dominus imperator, nocti comparantur. Ecce duo luminaria, et ecce duo gladii hic: luminaria, propter iudicia Domini vera justificata in semetipsis; gladii, propter vindictas in illos exerendas, qui nolunt obedire iudiciis Domini veris, justificatis in semetipsis; veris, ne iudex fallatur in discernendo bonum et malum, justum et injustum; justificatis, ut solo intuitu justitiæ, absque munerum captatione, absque personarum acceptione, reprobetur malum et effigatur bonum; sive per illum iudicem qui habet gladium spiritualement, sive per illum, qui non sine causa gladium portat materialem. Munera enim excæcant oculos etiam sapientum, et acceptio personarum aliquando pervertit iudicium. Perversum vero iudicium, sive muneribus coemptum, coram Deo robur non habet, etiamsi nullus hominum dicere audeat iudici: Cur ita facis?

IV. Hinc est illud in Isaia: « Væ qui conver-

(2) Cod. Reichersperg. addit: *Non quasi aurum et argentum, quia hoc est magnorum principum, scilicet offerre aurum, argentum, lapides pretiosos ad ornandum humerale sive rationale summi pontificis. Nostra vero quælibet scripta utinam sint in tabernaculo Domini saltem pro lignis quibus nutriendus est ignis altaris juxta præceptum legis dicentis:*

titis iudicium in absinthium (Amos v, 7). » Et in Apocalypsi « nomen stellæ quæ de cælo cecidit, dicitur absinthium (Apoc. viii, 11). » Quia enim succus absinthii sumptus extorquet vomitum, recte absinthio iudicium illud assimilatur, quod a piis et justis juste ac pie respuitur. Et tunc etiam nomen stellæ dicitur absinthium, cum sub nitore justitiæ, injustum sit iudicium: tanquam si vinum sit felle mistum, quod cum gustasset Christus in passione sua, noluit bibere. Unde non mirum quod servi ejus nolunt bibere iudicium felle iniquitatis mistum, quod quasi absinthium facit vomitum. Quanquam non audeat istud manifeste improbare qui opprimitur talis iudicii perversitate, tunc maxime cum iudices perversi omnes diligunt munera, sequuntur retributiones; audet tamen is, qui veritatem intelligit et diligit, ipsam veritatem approbare saltem in corde suo, assimilatus illi beato Joseph, qui non consentit iudicibus Christum iudicantibus injuste. Audet quoque cum eodem Joseph Christum sepelire, dum veritatem velut sepultam in corde suo tacitus veneratur, certus quod eadem veritas quandoque resurgat et dicat: « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra (Matth. xxviii, 18), » in sacerdotio et regno, in spiritualibus et temporalibus.

V. De quorum distinctione pro posse nostro disseruimus in tractatu subsequenti super psalmum prætaxatum: quem et prius beatæ memoriæ papæ Eugenio porreximus, et nunc denuo tibi, Henrice, cardinalis presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ, pro munere offerimus (2). Quia enim zelo domus Dei te sensimus inflammatum, gratia Dei aspirante amplius te accendi optamus eo igne, quem Dominus Jesus misit in terram, et voluit vehementer accendi. « Ignem, inquit, veni mittere in terram; et quid volo nisi ut ardeat? » (Luc. xii, 49.) late est ignis, de quo in lege dicitur: « Ignis iste erit semper in altari, quem nutriet sacerdos, subjiciens ligna mane per singulos dies (Levit. vi, 12). » Cum igitur in ministerio tabernaculi afferant principes donaria magna, scilicet aurum, argentum, lapides pretiosos, ad ornandum sive altare, sive rationale, sive humerale, nos pauperculi saltem ligna offeramus ad ignem sanctum nutriendum, et pilos caprarum ad operiendum tabernaculum. Talia denique cupimus esse quælibet opuscula nostra, quibus et ignis charitatis tanquam lignis cedrinis nutriatur, et pœnitentiæ operimentum, quasi de pilis caprarum exinde contextum, proficiat ad illius beatitudinis augmentum, de qua dicitur: « Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Psal. xxxi, 1). » Suscipe igitur munusculum

« Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies. » Denique ignis charitatis in altari cordis fidelis veluti lignis quibusdam nutriendus est exhortationibus piis, ut, etsi abundante iniquitate in multis frigescat, saltem in paucis electis permanent.

hoc de manu paupertatis nostræ, qui auro et argento minime abundamus, ne omnino illius præcepti transgressores inveniamur, de quo in lege Domini dicitur : « Non apparebis in conspectu Domini Dei tui vacuus (*Exod. xxxiv, 20*). »

PSALMUS LXIV.

I. *Te decet hymnus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem.* Psalmo isto tertia jam recapitulatione reditur ad summum spei, id est ad finem sæculi, quando sumus in patriam cœlestem resumptis corporibus profecturi. Inscribitur autem sic: *In finem.* *Psalmus David. Canticum Jeremiæ et Aggæi de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci.* Et est sensus : Hic psalmus est David prophetæ considerantis in finem, id est in ultimam ætatem. Psalmus dico, est canticum, id est jucunditas et lætitia Jeremiæ et Aggæi, et omnium fidelium. Jeremias interpretatur *excelsus Domini*; Aggæus, *solemnis vel sublimis*. Hi utrique prædixerant futuram peregrinationem Judaici populi, et reversionem in patriam. In qua etiam reversione Aggæus interfuit. Utrique vero intellexerunt peregrinationem fidelium quæ fit in hac vita, et reditum, qui tandem erit, per illam designari. Per hos autem duos designantur omnes fideles; quoniam illi, sicut sub illius peregrinationis figura hoc exsilium spiritale magis plangebant, sic et in illius reversionis lætitia, de spiritali potius liberatione gaudebant. Et Jeremias quidem plus cæteris lamentatus et afflictus, non dubitatur plus cæteris quoque lætificatus, et vere juxta nomen suum in regno cœlorum insigniter excelsus, pro eo quod super gentes et super regna constitutus ut evelleret, destrueret, disperderet, et dissiparet, ædificaretque ac plantaret, multa in hoc officio contraria passus, et valde humiliatus, ac passioni Christi expresse complantatus est. Sed tamen per ipsum Jeremiam, licet præcipuum, significantur minus perfecti et mediocres; per Aggæum, qui in reditu adfuit, perfecti, qui non solum se peregrinari agnoscunt, sed juxta Apostolum conversatio eorum jam in cœlis est, ubi secundum nomen Aggæi solemnizant, et gaudia cœlestis patriæ in terra peregrinationis jam prægustant.

II. Sic et in Evangelio, dicente Domino ad Petrum : « Tu me sequere (*Joan. xxi, 19*) ; » de Joanne vero : « Sic eum volo manere (*ibid., 22*), » per apostolorum principem significatur vita mediocrium in actione bona bene laborantium; et per Joannem vita perfectorum, tanquam super pectus Jesu in contemplationis requie pausantium, dulcedinemque vitæ perennis in hac peregrinatione prægustantium, cum utrumque istorum, Petrum videlicet et Joannem, constat in utraque vita fuisse consummatum. Et quidem valde honorandus est beatus Joannes, qui supra pectus Domini in cœna recubuit. Sed

tamen præ cæteris apostolis apostolorum principi, tanquam principaliter cum Jeremia super gentes et super regna constituto, data est auctoritas confirmandi fratres, et destruendi portas inferi, ut eleventur portæ æternales; portæ Sion, quas diligit Dominus super omnia tabernacula Jacob: quarum ad introitum cum Jeremia et Aggæo anhelantes ejusdem Sion peregrini cives, dicunt assidue oris et cordis clamore: *Te decet hymnus, Deus, in Sion; et tibi reddetur votum in Jerusalem*, subauditur, cœlesti. Et, ne quis illorum illic desit, orant in metu et spe: *Exaudi nos, Deus, salutaris noster, spes omnium finium terræ, et in mari longe*, et cætera.

III. Nota est historia quod Jeremias captivitatem Judæorum in Babyloniam et prædixit et vidit. Prophetavit etiam eos post septuaginta annos redituros. In illa vero captivitate fuerunt in Babylonia prophætæ, inter quos erat Ezechiel et Aggæus. Completis autem septuaginta annis, permittente Cyro rege Persarum, regressi sunt Jerosolymam, et Aggæus cum illis, et restitutum est templum. Quoniam autem hæc in figura contingebant illis, intelligendum est duas esse civitates spiritualiter: unam malorum quæ cœpit a Cain, alteram quæ cœpit ab Abel. Illius cupiditas, hujus charitas cives facit. Ambæ permistæ sunt corpore, non desiderio; quia, quandiu in corpore sumus, hæc ut illa peregrinatur a Domino. Hujus autem peregrinationis causa fuit verbum quod primis parentibus factum est, « eritis sicut dii (*Gen. iii*). » Quod non incongrue dicitur verbum peregrinationis, quia causa est universalis peregrinationis, in qua captivi detinemur. Incipit tamen ad patriam exire qui incipit amare, ut tandem penitus constitutus in dexteram separatur.

IV. Nec vacat quod post septuaginta annos de peregrinatione redeunt. Hic enim numerus tempus vitæ designat præsentis, quo maxime ante adventum tenebatur populus in confusione: unde regredi cœpit per Christum, qui natus est in septuagesima septima generatione. Hoc ergo canticum de reversione, consolatio est in exsilio, ne quis desperet, certum audiens reditum, et per quem, et quæ divitiæ sint reversis. Primo autem Propheta affirmat reditum et precatur; secundo laudes Dei describit ibi: *Spes omnium finium terræ, et in mari longe*

V. De hac ergo reversione voce revertentium Propheta cantat et ait: *Te decet hymnus, Deus, in Sion. O Deus juste! cujus justo judicio sumus in*

peregrinatione sub rege Babylonico, sed tandem reversuros nos confidimus ad patriam, cœlestem videlicet Jerosolymam, ad quam proficisci nunc incipimus, qui manentes in Ecclesia per fidem ambulamus, *te decet hymnus* : te, non deos gentium dæmonia; *decet hymnus*, id est laus cum cantico. Ubi? *in Sion*, id est in Ecclesia, quæ secundum statum sive motum peregrinationis, in qua per fidem nunc ambulat, Sion, id est *speculatio*, dicitur; secundum statum vero æternitatis ad quam tendit, Jerusalem, id est *visio pacis*, nominatur; quia tunc videbit faciem ad faciem quod nunc per speculum videndo, Sion dicitur, id est *speculatio*. In hac Sion te Deum verum *decet hymnus* ab illius civitatis civibus. Nam, etsi aliquis illorum fuerit etiam in fornace Babylonica secundum corporalis angustiae detentionem et hominum despectionem, tamen, quia spiritu spiritualia et cœlestia speculatur, bene trium puerorum cantat hymnum, qui neque ad adorandam statuam auream, id est ad sectandam avaritiam declinat, neque igne Babylonico, quæ turpissima est immunditiæ libido, perniciose uritur. E contra, si civis aliquis Babylonicus amoris sæcularis vel gloriæ, vel concupiscentiæ, vel utriusque deditus, maxime avaritiæ servus, quæ est idolorum servitus, fuerit in Sion, id est in præsentem et peregrinante nunc Ecclesia, vel dignitatibus ecclesiasticis honoratus, vel specie sanctitatis tanquam civis Jerusalem palliatus; non te Deum verum decet hymnus in talis confusionis vel una persona, vel plurium synagoga; quia non est speciosa vel pretiosa laus in ore peccatoris, maxime in obsequio divino quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi quærentis, quod est adorare auream statuam.

VI. Propterea namque in quatuor temporum jejuniis, quibus hymnorum cantores ad sacros ordines promoventur, trium puerorum post aureæ statuæ contemptum, post incendium fornacis devictum, subnectitur hymnus, ut instruantur ordinandi quod, etsi cives dicantur et habentur Jerusalem, non tamen decet eos hymnum Deo vero cantare, vel altari sacro ministrare, nisi contempto prius aureo simulacro exitialis avaritiæ, victoque vel extincto in se libidinis igne piceo ac sulphureo, quem rex Babylonis nutrit, rex Jerosolymitanus detestatur et odit: quique non pueros Domini Spiritu sancto vento roris protectos incendit, sed ministros regis Chaldæos incendit, qui eum nutriunt, non exstinguunt. Porro tres pueri, omnes videlicet pure colentes trinum in unitate Deum, non hunc ignem in se nutriunt, sed jejuniis, vigiliis, orationibus, cæterisque spiritualibus exercitiis restinguunt. Et, cum restinctus fuerit, vel ut non sit, quod senibus contingit aliquoties; vel certe, ut non obsit, quæquam legi membrorum naturaliter insit, quod juvenibus evenit; qui, etsi sentiunt in se carnis concupiscentias, non tamen eunt post eas, neque arma iniquitatis faciunt membra sua, legi Dei mente serviendo, legique membrorum carnalium

A in Spiritu sancto, tanquam vento roris flante, resistendo; tunc demum, certificante illos Apostolo, quod nihil damnationis est eis qui non secundum carnem ambulant, quodque illis qui in carne ambulantes non secundum carnem militant, corona debetur tanquam legitime certantibus; accedant, vocante illos Domino, ad sacros ordines accipiendos, et hymnos Deo canendos; quia *te decet hymnus, Deus*, in tali Sion tales cives etiam in medio Babylonis, in medio nationis pravæ, habente. Sed peramplius et perfectius tibi reddetur votum in Jerusalem illa, quæ sursum est, libera penitus ab omni confusione Babylonica, quæ est mater nostra.

B VII. Non omnium est illa trium puerorum perfectio, ut hymnum cantare possint in terra aliena. Unde et dicunt: « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? » (*Psal. cxxxvi, 4.*) Sed in Jerusalem tibi reddetur votum ab omnibus Jerosolymitanis civibus, quando caro humana, quæ nunc terra est aliena corruptibilis, scilicet sua corruptione aggravans animam quantumlibet spiritualibus ac cœlestibus intentam, fuerit in electis omnino incorruptibilis et impassibilis. Nunc vero, etsi vento roris flante viri spirituales afflati et refrigerati cantant hymnum Domini in terra aliena, tamen et illi crebro suspendunt organa in salicibus in medio Babylonis: et qui sunt fragiles, adhuc in lucta carnis inferiores, omnino conticescunt ab hymnorum cantico exsultativo, ac super flumina Babylonis residentes, dulce habent flere, suisque pascuntur lacrymis, manducando simul panem doloris. Mente igitur in Jerusalem supernam proficiscentes, illiusque memoriam in principio lætitiæ suæ ponentes, vota laudis, et gratiarum actiones vovent, quæ tandem in Jerusalem persolvent ac reddent.

C VIII. Sed, quoniam antequam perveniat in illam Jerusalem, dum proficisci nunc incipimus, et in convertendo captivitatem Sion, quasi laxata captivitate, restincto per martyrum sanguine Babylonico igne, alteram Babyloniam, id est Romam videmus, et gaudemus in civitatem Sion commutatam; *te decet hymnus, Deus, in Sion*, id est in Ecclesia catholica Petri apostoli fide firmata, et per apostolos virosque apostolicos erudita, quasi per Jeremiam et Aggæum. Petrus quippe apostolus, qui respiciente se Domino flevit amare tanquam in lamentationibus Jeremiæ, peregrinos cives Jerusalem docet seminare in lacrymis, quod post metatur in exsultatione. Cui sociatur Paulus apostolus, velut alter Aggæus, quod interpretatur *solemnis* vel *sublimis*; quoniam raptus usque ad tertium cœlum, solemniter et sublimiter est magnitudine revelationum glorificatus, et tanquam vas electionis vere digne est glorificandus. Vel, quia Jeremias multimoda passione attritus et tandem martyrio coronatus est, per illum significari potest martyrum candidatus exercitus. Per Aggæum vero in convertendo captivitatem Sion factum sicut consolatum,

notare possimus cœtum confessorum in pace quiescentium, et auxilia regum ad ædificandas ecclesias habentium.

IX. Sicut enim Cyro laxante captivitatem, per Aggæum cæterosque illius temporis prophetas reædificata est Jerusalem, sic, imperatore Constantino dante pacem sanctæ Dei Ecclesiæ, quasi destructo jam regno Babylonico, portæ Sion sunt reædificatæ, atque tam imperialibus quam et pontificalibus edictis, tanquam seris et vectibus firmatæ. Spureissimus Nero, qui velut alter Nabuchodonosor primus in secunda Babylonia erexerat idololatriam quasi auream statuam, cum suis posteris martyrum Christi tortoribus incendia fornacis augientibus (sic) jam iudicatus erat; ita ut quidam, ex talibus humiliati ad pœnitentiam, fenum quasi

hos comederent, et altissimum in regno hominum dominantem recognoscerent, quidam vero cum Balthasar nimium secure luxuriantes et tyrannizantes, omnino amisso regno cum vita perirent; sicut gesta martyrum contestantur quosdam ex tortoribus et senatoribus in urbe Roma, tanquam in Babylonia, sub jugum Christianæ legis humilios, quosdam vero tam visibiliter quam invisibiliter in manus dæmonum traditos, et regno simul ac vita privatos. His igitur partim condemnatis, partim conversis, nomen quoque commutatum est illius Babyloniæ, ut rectius urbs illa dicatur jam Sion quam Babylon. Et ideo pridem suspensa illic organa jam captantur ad cantica.

X. Quando enim fides Christiana in procinctu adhuc posita, et, ut ait quidam :

. . . . . *agresti turbida cultu,*
Nuda humeros, intonsa comas, exserta lacertos
Pugnans, nec telis meminit, nec tegmine cingi.
Pectore sed fides valido membrisque relectis,
Provocat insani frangenda pericula belli :

non erat otium sedis apostolicæ pontificibus, ita perornare cultum fidei sicut nunc est perornatus, et in altaris ministerio tanquam in capite gloria et honore coronatus, jam concrepantibus organis et cantoribus ad canendum expeditis, maxime in cœnobiis per pontificum Romanorum decreta et privilegia communitis. His ergo nunc citharas percutientibus in domo Domini, *te decet hymnus, Deus,* in Sion, id est in Ecclesia Romana, quæ nomine Babyloniæ per apostolicam fidem commutato in nomen Sion, fundamenta nunc habet in montibus sanctis.

XI. Te decent sancta sacerdotalis officii ministeria spiritualibus canticis et hymnis in illa Sion perornata. Cum verbi gratia quidam Romanorum pontificum statuit psalmos ante sacrificium canendos antiphonatim, quidam *Gloria in excelsis*, quidam *Sanctus, sanctus, sanctus*, quidam *Agnus Dei* sacro adiunxit officio. Et quædam precum solemnium inseruerunt ejusdem Ecclesiæ Romanæ pontifices cum canticis et hymnis festivis, maxime in solemnitatibus præcipuis, quarum in vigiliis præcedit quasi

A lamentator Jeremias jejuando, vigilando, plorando coram Domino qui fecit nos. Et in diebus festivis consequenter adest Aggæus ille solemnus, qui reversioni de Babylonia in Jerusalem præsentialiter interfuit : sicut excellens quælibet solemnitas, verbi gratia paschalis, in canticis et hymnis quasi præsentialiter nobis post derelictam Babylonem supernæ pacis et lætitiæ ingerit visionem. Nam in tanto festo lamentationibus quadragesimalibus et vigiliis ac jejuniis prævento, incipientibus proficisci sursum, quibus conresurgentibus Christo sapiunt ea quæ sursum sunt, exultat jam angelica turba cœlorum, exultant divina mysteria; in quibus decenter ordinatis, et Babyloniæ civibus inde sequestratis, *te decet hymnus, Deus, in Sion.* Et hic hymnus præparatio est voti perfecte reddendi quandoque in Jerusalem.

XII. Sed nunquid, o Deus! te decet hymnus in Sion, interdictus a principibus ejusdem Sion, qui suis decretalibus edictis interdiciunt officia et beneficia ecclesiastica clericis cum Nicolao fornicatore manifeste incestuosis, et cum Juda mercatore pessimo, vel Simone Mago turpiter negotiantibus, et in domo Dei latrocinantibus, quia materialibus quoque armis tutati atrociores inveniuntur Juda, qui redarguente propria conscientia dixit : « Peccavi tradens sanguinem justum (*Matth. xxvii, 4*) » et Simone Mago, qui ab apostolo Petro imprecatus, dixit eidem Petro ac cæteris apostolis : « Precamini vos pro me Dominum, ut nihil veniat super me horum quæ dixistis? » (*Act. viii, 24.*) At isti maligni neque propria conscientia redarguente humiliantur, neque ab aliquo veritatis æmulatore se argui patienter sufferunt; quin potius tales persequuntur et odiunt, suisque militibus trucidandos et occidendos exponunt. Quid igitur intendunt isti, vel princeps mundi hujus Babylonicus quid per eos intendit, nisi civitatem Sion destruere atque Babyloniæ reædificare?

XIII. Quando enim Romanum imperium, quasi caminus igne Babylonicis ardebat contra cultores Trinitatis, crucians eos diversis tormentis qui spreverunt auream statuam, idololatriam, præcipueque avaritiam : tunc non immerito a Petro apostolo urbs Roma tropice dicta est Babylonia. « Salutat, inquit, vos Ecclesia in Babylone collecta (*I Petr. v, 13*). » Sed, refrigerato et extincto igne persecutionis in imperio Romano jam ad fidem Christi curvato, ipsa urbs urbium Roma recte Sion dicitur, ut jam dictum est. Neque Babyloniæ tyrannidi, vel confusio de cætero locus est permittendus in ea, cum sit aula pudicitæ, sedes justitiæ, asylum religionis canonicæ ac monasticæ, rationabilibus privilegiis velut quibusdam propugnaculis defendendo undique claustra ordinata regulariter, ut liberum sit in eis cantoribus de canticis Sion hymnos frequentare, secundum quod *te decet hymnus, Deus, in Sion.*

XIV. Subsistere hic libet aliquantulum, et in

termisso paulisper expositionis cursu, ad eos intendere confutandos, qui muros Jerusalem destruere murosque Babylonis, quantum in ipsis est, conantur ædificare. Nonne ea quæ Deus conjunxit separant, vel quæ ipse disjunctis ac distinxit in unum confundunt, muros Babylonis, id est confusionis in altum attollunt? Imperium quoque Romanum nituntur facere Babylonicum, et quod pejus est, regnum Christianum volunt esse paganum: vel certe de duobus repugnantibus insinuat confusis restaurant regnum Babylonis, et resuscitant regnum ejus, de quo Dominus in propheta Jeremia conqueritur, dicens: « Grex dispersus Israel, leones comederunt eum (Jer. x, 21). » Primus comedit eum rex Assur; iste novissimus exossavit eum Nabuchodonosor rex Babylonis. Vere leones bestialis ferocitatis principes comederunt gregem Domini: et primus rex Assur, quia primus princeps Assyriorum, Judæorum scilicet seipsos dirigentium, comedit eum, vel quando Pilatus eorum tetrarcha occidit Christum, disperso grege discipulorum ejus, vel quando, ipsis Judæis concitantibus, misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia. Deinde reliqui leones a Nerone usque ad Diocletianum per decem universales persecutiones, ita comederunt ac disperserunt gregem Domini, ut illa bestia decem cornibus terribilis Danieli præostensa, jam singulis cornibus in singulis persecutionibus debacchata, et sanguinesanctorum satiata sit ultra quam dici possit. Et quia ultima persecutione, Diocletiano et Maximiano tyrannizantibus, decem annis vexata est Ecclesia; sive in decem universalibus persecutionibus, sive in decem annis ultimæ persecutionis intelligas decem cornua crudelis bestię, Romani videlicet imperii, gratanter accipe humiliationem ex tunc illius bestię, ita ut fenum quasi bos comedens, et præsepe Domini sui agnoscens, iore cœli tincta sit; baptizato videlicet Constantino imperatore, non ut hæretici contendunt, ab hæretico Eusebio Ariano, sed ut Catholici sentiunt, a catholico urbis Romæ pontifice Silvestro.

XV. Memini enim, cum in urbe Roma fuisset, fuisse mihi objectum a quodam causidico Ecclesię Dei adversario, non esse rata privilegia imperatoris Constantini ecclesiasticę libertati faventia, eo quod ipse vel baptizatus, vel rebaptizatus fuisset in hæresi Ariana, ut insinuare videtur historia Triperita. Quo contra tunc ex parte disputavimus, et adhuc disputare et probare parati sumus, quod sicut in antiqua Babylonia rata fuerunt edicta Deum Danielis condonantia (3), licet a pagano imperatore promulgata, sive cum Nabuchodonosor Filium Dei sibi in fornace manifestatum glorificavit, sive cum exposito sibi per Daniele somnio, ipsum Danielem in sublime super omnes principes Babylonis extulit, atque Deum ipsius et trium puerorum laudibus magnificavit; quem et postea de regno ejectus, et

A denuo restitutus in regno, hominum dominari confessus est: multo magis in secunda Babylonia privilegia vel edicta imperialia imperatorum Deum glorificantium, et servos ejus in sublime super omnes regni terreni principes extollentium, rata sunt habenda, in quantum prophetici, evangelici, apostolicis que documentis inveniuntur consona, etsi imperatorum non sit omnimodis approbanda.

XVI. Si enim Cyrus rex Persarum testimonio divino laudatur, et Christus Domini a propheta nominatur, non quia sanæ fidei exstiterit, vel juste vixerit, qui paganus fuit; sed quia imperiali edicto captivitatem populi Dei primus laxavit, permittens cives Sion reverti ad canendos hymnos in Sion: quomodo non est laudandus imperator Constantinus, qui primus imperator Romanorum publicis edictis libertatem tutatus est Ecclesię, ut vacaret servis Dei libere Deo servire in psalmis et hymnis et canticis Sion? Quod cum usque ad ipsius tempora fieret in urbe Roma, in altera videlicet Babylonia, per cryptas et alias latebras, tanquam in silentio suspensis organis in medio Babylonis; ex tunc ædificatis ope ipsius muris Jerusalem, in templis magnificis Deo vero sacrificatur, conjubilantibus electis cantoribus exercitatis in canticis Sion. Quis sapiens et intelligens hæc, non opus divinæ pietatis veneretur, cujuscunque sit fidei vel conversationis æstimatus homo, per quem talia Deus est operatus?

XVII. Legimus regum paganorum, Cyri, Darii, Artaxerxis, optima scripta et edicta pro reædificandis muris Jerusalem promulgata, nec pro eorum perfidia illa censemus repudianda; sed pro divina pietate, qua inspirante processerunt, amanda et veneranda, in eo præcipue quod ex reipublicæ sumptibus quædam remittendo, quædam largiendo, adiutorium præbuerunt famulis Dei reædificantibus domum Dei, et muros Jerusalem post laxatam populi Dei captivitatem. Legimus et veneramur epistolam bonam regis Assueri, prioribus epistolis inanis ex consilio Aman Agagitæ hostis Judæorum datis contrarias, et laudamus eas. Quomodo igitur non laudemus edicta Constantini aliorumque imperatorum paci ecclesiasticę faventium, qualitercunque se habuerit fides et conversatio eorum? Certe in historia ecclesiastica laudatur, Eusebio narrante, fides et pietas Constantini principis; a qua, si postea, ut in Triperita historia legitur, deviando, baptizatus vel rebaptizatus est ab Eusebio Ariano, culpa ejus ad ipsum spectat, neque tamen bona scripta ejus evacuat. Sicut et culpa regis David, licet illi multum nocuerit, scripta tamen ejus bona evacuare non potuit; sic scripta Salomonis bona et sancta tenemus, quanquam novissima senectutis ejus per luxuriam et idololatriam graviter fœdata non ignoremus. Prophetiam quoque Balaam arioli mercedem iniquitatis amanti, quia sacris

(3) Forte error est typogr. pro *commendantia*.

litteris consona invenitur, in summa recipimus A auctoritate, non pensando quis dixerit, sed quid.

XVIII. Fuerit ergo imperator Constantinus in suis extremis' cujuscunque sectae sectator, derelicta, ut fertur, fide catholica, pro qua laboraverat in synodo Nicæna, quod ego minime credo, cum ejus etiam filios Constantinum et Constantem paternæ fidei successores duo testes, duæ olive, ac duo candelabra, Joannes videlicet et Paulus, in opprobrium Juliani apostatæ commendent, et Catholicos atque in fide catholica et conversatione bona stabiles, de regno terreno ad regnum cæleste translato prædicent. Fuerit ergo pater eorum Constantinus, circa fidem peste Ariana, contra quam ante laudabiliter dimicaverat, maculatus, ut asserit Cas- B sianus; cujus non solum in laude nimia Tripertitæ B historię, sed et in cæteris opusculis notatur et repudiatur sensus hæreticus, quanquam de Vita Patrum scripta ejus teneamus, ea duntaxat quæ approbavit vir illustris Hieronymus. Nam cætera sunt apocrypha, et, ut Prosper, doctor eruditissimus, notat, pro sensu hæretico repudiata. Quædam tamen ab ipso Prospero inveniuntur emendata. Quomodolibet ergo Tripertita historia de baptismo Constantini sit recipienda vel respuenda, nihil hoc attinet ad infirmanda ejus edicta pro catholica fide in defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ promulgata, et per apostolicos doctores roborata, inter cætera imperialia scripta.

XIX. Unde in Gestis ecclesiasticis legitur inter C cætera: « Denique reges et præsidēs ac magistratus, non solum adjacentia tribuere, sed et ipsi propria largiti sunt per universa regna terrarum, unde alicerentur egentes qui in mundo nihil possidebant, ecclesiæque fabricarentur atque restaurarentur, Deoque et Ecclesiæ ejus rite famulantium, servorumque illius supplementa absque necessitate tribuerentur. E quibus vir religiosissimus Constantinus, primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit per universum mundum in suo degentes imperio non solum fieri Christianos, sed et fabricandas ecclesias, et prædia tribuenda constituit. Denique idem præfatus princeps donaria immensa, et fabricam templi primæ sedis beati Petri principis apostolorum instituit, adeo ut sedem imperialem, D cui quippe Romani principes præsidebant relinqueret, et beato Petro suisque successoribus profuturam concederet. » Audiat adversarius quia imperator Constantinus in gestis ecclesiasticis vir religiosissimus nominatur, et ejus institutio, non quia ejus fuit, sed quia justa et rationalis exstitit, laudatur. Neque enim tam laudabili constitutioni hoc adversatur, quod jurisperiti dicunt rem publicam non posse usucapi, cum hoc dicto sane intellecto astruat id quod juris publici est in privatum jus non posse redigi. Denique res publica Ecclesiæ donata manet adhuc publica, in publicum summi Regis obsequium, non in jus privatum vindicata.

XX. Cujus transpositionis multa inveniuntur laudabilia exempla, non solum in sancta Ecclesia, sed et in gente non sancta et pagana. Legamus gesta regum paganorum in libris Machabæorum, et inveniemus Jerusalem, peccatis exigentibus, aliquoties miserabiliter humiliatam et a gentibus conculcatam, quam Deo propitiato, reges gentium valde honoraverunt, et reipublicæ sumptibus ditaverunt. Nam, cum sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam in ea optime custodirentur, fiebat ut ipsi reges gentium in summa veneratione haberent locum sanctum, quem postea legibus Dei contemptis, profanatum ac debonestatum, per bella triumphalia Machabæorum, de quo legimus reparatum, et coronis aureis ornatum, regibusque gentium valde humiliatis, eorum largitione magnifice honestatum. Cui rei simile est quod post prælia martyrum victoriosa, inclinata sunt regna, et per Constantinum pium principem in obsequium Christi mœnia et prædia imperialia translata, et libertas ædificandi et ditandi ecclesias publicis edictis confirmata.

XXI. Post Constantinum quoque ipsius in imperio et pietate successores catholici reges et imperatores eandem libertatem sanctæ Dei Ecclesiæ firmaverunt: videlicet junior Constantinus et Constantius, Valentinianus, Arcadius et Honorius, Carolus et Ludovicus; quorum statuta imperialia super ecclesiastica libertate præ manibus habentur, quibus ecclesiasticæ immunitatis et libertatis privilegia, tam ab ipsis quam a suis antecessoribus promulgata, censentur omnino rationalia et inviolabilia. Unde Arcadius et Honorius dicunt inter cætera: « Quæcunque a parentibus nostris diversis sunt, statuta temporibus, manere inviolata atque incorrupta circa sacrosanctas ecclesias præcipimus. Nihil igitur a privilegiis immutetur: omnibus qui ecclesiis deserviunt, tuitio deferatur. Quia temporibus nostris addi potius reverentiæ cupimus, quam ex iis quæ olim præstita sunt, immutari. » Valentinianus quoque decrevit, dicens: « Universos quos constiterit custodes ecclesiarum esse, ac sanctorum locorum religiosi obsequiis deservire, nullius attentionis molestiam sustinere decernimus. »

XXII. Multa his consimilia ex legibus et edictis imperatorum seu regum possemus colligere. Sed habemus firmiter munimenta in decretis pontificum Romanorum libertatem et immunitatem prædiorum ecclesiasticorum, et omnium quæ possident Ecclesiæ munientium sui apostolatus in contradicibili auctoritate: quibus rerum ecclesiasticarum fraudatores, vastatores, alienatores anathematis jaculo feriuntur, et ut sacrilegi pronuntiantur. Si vero de gestis ecclesiasticis inde tibi suboritur ambiguitas, quod in ecclesiastica historia in aliquibus videtur dissonare a Tripertita historia, circa ea quæ de imperatore Constantino scripta sunt utrobique; prætermissa diversitate codicum de baptismo Constantini varie agentium, unam tamen et eandem

pietatem jam dicti principis contestantium; respice, quæso, pontifices Romanos ejusdem veritatis attestati unanimitate consonantes. Quod si adhuc firmiter petis argumenta, recurre ad immobile fundamentum evangelicorum, apostolicorum, prophetorumque testimoniorum, quibus aperte invenis approbatum, regibus et principibus cæterisque divitibus mundi hujus esse licitum ac salubre sanctam Dei Ecclesiam larga munificentia honorare, Christoque in ea regnanti aurum de thesauris suis offerendo, cunabula ejus, quæ sunt famulantium sibi habitacula cœnobialia, ornare; quemadmodum sancti martyres offerendo myrrham, et sancti confessores offerendo thus, eadem cunabula pro sui ordinis congruentia ornant, dum in eis reliquæ martyrum collocatæ virtutibus et miraculis coruscant, suisque meritis inibi militantes adjuvant, et doctrinæ confessorum sanctos mores informant, orationibusque suffragantur bovi et asino hujusmodi præsepe Domini sui recognoscentibus.

XXIII. Et quia non solo cibo angelorum, sed et feno animalium decet refertum esse hoc præsepe Domini: comportent hoc fenum divites mundi hujus, faciendo sibi amicos de mammona iniquitatis, ut cum defecerint, recipiatur ab eis in æterna tabernacula; pro quibus consequendis ipsi reges offerant ædificia regalia, ut impleatur quod scriptum est: « In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, oriatur viror calami et junci (*Isai. xxxv.*) » Quod ad litteram quoque impletum perpendimus, qui non solum templa idolorum, sed etiam palatia imperatorum et regum, in ecclesias et habitacula Deo militantium conversa videmus. Pro exemplo sit nobis in urbe Roma domus rotunda Sanctæ Mariæ; quæ daemonibus fabricata, nunc est in honore beatissimæ virginis Mariæ omniumque sanctorum dedicata. Similiter et palatium Lateranense, prius imperiale, nunc factum sacerdotale, manifeste repræsentat hujus prophetiæ veritatem, qua dicitur: « In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, oriatur viror calami et junci. » Nihilominus et in cœnobiis auxilio divitum fabricatis, quasi cubilia draconum calami et junci replent: cum lingua doctentium, quasi calamus scribæ velociter scribentis verbum Dei firmat, et fides audientium ad modum virentis junci, non in superbiæ rupe, sed in humilitatis valle radicata verbum sibi dictum conservat ne pereat, quomodo et cophini de juncis contexti fragmenta quinque panum servant ne pereant. Et Maria humilium regina, et humilitatis exemplar præcipuum, conservabat omnia verba suæ fidei credita conferens in corde suo, donec ea committeret calamis apostolorum et Evangeliorum, de talibus digne loquentium et scribentium, quod non decebat sexum femineum.

XXIV. Propemodum simile est huic in cœnobiis regularibus, quia infirmis ac femineis personis orantibus, et fortibus atque viribus [*forte viris aut virilibus*] viriliter ac fortiter verbum Dei

A scripto vel dicto contestantibus, invicem sibi cooperantur calami et junci, fortes et infirmi, eloquentes et taciturni. Quod spectatorem et dilectorem Dei mirabilem præcipue delectat, cum sit in cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, sicut in palatiis regum, vel antiquis templis dæmonum, prout supra exemplificatum est in rotunda domo Sanctæ Mariæ, et in palatio Lateranensi. Torqueantur super hoc spectaculo invidorum lippi oculi; ego vero delectabor in Domino talia operante, atque serenis oculis aspicio Deum jacentem in quolibet tali præsepio, in medio duum animalium, bovis et asini, tanquam in medio calami et junci. Nam bos animal mundum et sacrificiis aptum, ruminans atque triturans, apte significat chorum litteratorum verbi ministerio deditorum, quorum linguæ assimilantur calamis velociter scribentium. Et asinus animal simplex atque oneriferum, non incongrue significat gregem simplicium; verbi gratia fratrum conversorum, vel sororum devotarum, seu aliarum fidelium personarum, quæ omnino paratum cor habent ad onus obedientiæ pro suo posse ferendum, et in charitate quæ omnia suffert, omnia sustinet, et ipsi tanquam Issachar asinus fortis humerum supponunt ad omnia sufferendum et sustinendum.

XXV. Quis non, ista considerans, videat Jesum venisse in partes Cæsareæ Philippi? quia, cum Cæsar esset imperator et Philippus tetrarcha, non incongrue his nominibus prænotatur potestas Christi eo usque in mundo processura, ut imperatorum cæterorumque principum, majorum scilicet ac minorum, sibi colla inclinaret. Quo modo antiquus ille Jesus, qui et Josue dictus est, quinque regum colla suis principibus calcanda substravit, sole diem prolongante usque ad consummationem talis victoriæ. Putasne sine mysterio non alibi, sed in loco tali dictum est Petro: « Quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis? » (*Matth. xvi, 19.*) Poterat hoc alio in loco Dominus dixisse Petro, sed voluit ostendere Cæsares ac tetrarchas cæterosque principes mundi hujus per principatum dignitatis apostolicæ aut frangendos aut flectendos. Et beati qui flexibiles inveniuntur, ut princeps Constantinus, et post ipsum Arcadius et Honorius, Valentinianus, Gratianus, Carolus et pius Ludovicus, cæterique horum similes a malo ad bonum inclinabiles. Miseri vero qui, flecti nolentes, frangi meruerunt, ut Nero, Decius et cæteri tales in paganismo tyrannizantes, et quidam postea in Christianismo illis nequiores, ut Constantius Arianus, et Apostata Julianus, cæterique reges hæreticorum vesaniæ contra Ecclesiam Dei faventes, aut moderno tempore spiritualia dona, quæ minime habebant, vendentes, ac potius vendere si-

mulantes in constitutionibus episcoporum, abbatum, præpositorum, capellanorum, non ad Dei, sed ad sui beneplacitum, captando in omnibus quantum Simoniacum.

XXVI. Volebant enim reges mali et Simoniaci, cæterique principes illis consentanei, vel absque omni electione canonica episcopatus, cæterasque dignitates ecclesiasticas pro velle suo dare, vel tales fieri electiones, in quibus ipsi potestative dominarentur, eo quod secundum canones, consensus honoratorum requirendus et admittendus est in electionibus episcoporum. De isto assensu honoratorum cujusque civitatis admittendo et requirendo in electione pontificis, copiose memini tractatum in epistola beate memoriæ Chuonradi Salzbürgensem archiepiscopi ad archiepiscopum Magdeburgensem Norbertum virum litteratum. Voluerat enim ille inter honoratos cujusque civitatis etiam potestativos principes vel reges reipublicæ administratores esse comprehensos: quod sacrorum canonum censura omnino contradicit. Unde in septima synodo universali, habita a quinque patriarchis cum ccc. Patribus sub Adriano papa, capitulum tertium sic se habet: « Omnis electio episcopi, vel presbyteri, vel diaconi a principibus facta irrita manet, secundum regulam quæ dicit: Si quis episcopus sæcularibus potestatibus usus Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur et segregetur, omnesque qui illi communicant. » Item concilio Antiocheno: « Si quis presbyter vel diaconus per sæcularem dignitatem Ecclesiam Domini obtinuerit, dejiciatur et ordinator ejus, et a communione modis omnibus abscindatur, et sub anathemate sit sicut Simon Magus a Petro. » Ex synodo Symmachi papæ cum cccviii episcopis: « Non placuit laicos ad statuendum aliquid in Ecclesia aliquam habere potestatem, quibus obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi. » Octava synodus, cap. 11: « Promotiones et consecrationes episcoporum, concordans prioribus conciliis, clericorum electione ac decreto, et episcoporum collegio fieri hæc sancta et universalis synodus definivit et statuit, atque jure promulgavit, neminem laicorum principum vel potentum semet inserere electioni vel promotioni patriarchæ vel metropolitani aut cujuslibet episcopi, ne videlicet inordinata et incongrua hinc fiat contentio vel confusio. Præsertim cum nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum, vel cæterorum laicorum habere conveniat, sed silere et attendere sibi, usquequo regulariter a collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri pontificis. Si quis vero laicorum ad concertandum et cooperandum invitatur ab Ecclesia, licet hujusmodi cum reverentia si forte voluerit obtemperare se asciscantibus. Taliter enim dignum sibi regulariter ad suam Ecclesiam promovet salutem. Quisquis autem sæcularium principum vel potentum, vel alterius dignitatis laicus, adversus communem ac consonantem atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tenta-

A verit, anathema sit, donec obediat et consentiat quod Ecclesia de electione et ordinatione proprii præsulis se velle monstraverit. » Canones Parisiaci: « Si per ordinationem regiam honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate præsumpserit, a provincialibus loci ipsius episcopis recipi penitus nullatenus mereatur, quem indebite ordinatum agnoscunt. Si quis eum de comprovincialibus recipere contra interdicta præsumpserit, sit a fratribus omnibus segregatus, et ab ipsorum omnium charitate semotus. »

XXVII. Hujusmodi regulis de pontificum promotione promulgatis, excluditur violentia regum seu principum, cæterorumque laicorum potestativorum ab electionibus et promotionibus episcoporum, quanquam recte requiratur assensus cujusque civitatis honoratorum. Huc accedit novum papæ Innocentii decretum, quo præcipitur electio a canonicis fieri secundum consilium religiosorum. Quibus omnibus diligenter pensatis, quatuor inveniuntur distinctiones in electione canonica. Nam spirituales et religiosi viri habent consulere, canonici eligere, populus petere, honorati assentire. Qui tamen si consilio religiosorum Patrum et electione clericorum ac petitione populi concurrente in unum, noluerint præbere assensum, non propterea irrita erit electio, si alias est canonica. Quia neque regibus, neque honoratis eam cassandi est ulla potestas, sed, ut Symmachus papa dicit, obsequendi necessitas. Jure denique, sicut fabricans mundum in principio fecit Deus cælum et terram, sic in fabricanda nova creatura prius formantur cælestia et spiritalia, dehinc terrestria et corporalia; ut videlicet spiritaliter electo et constituto episcopo, deinde accedat laicorum assensio, et illa regalium donatio, de qua constitutum jam episcopum rex vel imperator investire habet, quando jam in electione vel promotione prorsus non est contradictio.

XXVIII. Nam, si electionis patet dissonantia, jure in talibus expectatur judicium spiritalium sententia, ut electo jam confirmato fiat regalium donatio: quanquam eadem jam ecclesiis olim donata, in possessione sint ecclesiastica censenda, sed obsequio decenti apud regem deservienda, non ad nutum ejus ecclesiis quasi ex novo conferenda vel auferranda. Reges enim ac principes in tali malitia pertinaces, ut vellent ad nutum suum dispensari ecclesiastica vel ipsa regalia, ex parte fracti sunt, humiliatis cæteris ad obedientiam apostolicæ sedis: ita ut jam lætari possemus in his quæ dicta sunt et acta, in domum Domini euntibus his qui veniunt de Babylone in Jerusalem, si non videremus a quibusdam reædificari Babylonem, id est illam confusionem, qua rex Babylonis diabolus in diebus istis novissimis exossat gregem Domini, sicut Jeremias deplorat, dicens: « Grex dispersus Israel, leones comederunt eum. Primus devoravit eum rex Assur, iste novissimus exossavit eum Nabuchodonosor rex Babylonis (Jerem. l., 17). »

XXIX. Quid enim est gregem Domini exossari, nisi cum ita fascinari ut in errore inducatur, si fieri potest, et electi ossibus carnem portantibus assimilati, sed peccatis exigentibus eorum numero sociati qui cives potius Babylonis quam Jerusalem censentur? Verbi gratia, in clero hi qui cum sint valenter litterati, dicuntur tamen et sunt Acephali, et, ut ait Isidorus, hippocentauris assimilati, qui nec equi nec homines, mistum genus et confusum in se repræsentantes, neque clericali neque laicali disciplina utentes, ex eo quod vocantur clerici vel canonici, cum sint synagoga Satanæ, volunt pro suo libitu ecclesiasticos honores partim sibi usurpare, partim sui similibus vel etiam nequioribus conferre. Horum quidam præcipuus in Ecclesia dignitates et sedes occupant, atque cives Jerusalem tanto gravius gravant, quanto licentius in ipsa Jerusalem regi Babylonis militant, sæcularia spiritualibus miscendo, et omnia ita confundendo, ut si videas hujusmodi hominem, neque in habitu, neque in conversatione valeas perpendere illius professionem. Similiter et inter laicos vix invenias in ordine militari aliquem suis contentum stipendiis, ad sæcularem videlicet militiam pertinentibus; ita ut non habeant decimas militiæ spiritali potius quam sæculari divina ordinatione destinatas. Et hi ergo, veluti ex diverso genere confusi, cives Babylonis sunt, separantes quæ Deus conjunxit, et jungentes quæ separavit. Hujus autem confusionis præcipui sunt machinatores episcopi talem clerum foveantes, et laicis talia beneficia præstantes; et principes eadem sua potentia manu tenentes, atque in hoc non Deo, sed regi Babylonis militantes. Diligit enim tales confusiones rex Babylonis, ut spiritalia et sæcularia insimul confusa repræsentent quodam modo chaos antiquum, quando adhuc terra erat inanis et vacua, et tenebræ erant super abyssum.

XXX. Sed, ne semper talis esset confusio rerum, Spiritus Dei ferebatur super aquas, ut ex tanta rerum confusione produceret formas discretas, et ab invicem sua proprietate distinctas. Multo nunc benignius fertur super aquas baptismi, ut ex his ad lucem producat quicquid illud pulchritudinis et jucunditatis fuit. Unde sibimet ipsi applaudebat antequam quidquam faceret æterna Dei sapientia, ludens in orbe terrarum, pro deliciis habens esse cum filiis hominum. Hæc eadem novissime diebus istis loquens in carne propria hominibus, et manens cum hominibus, ipsos cum quibus manebat homines inter se discrevit, aliter loquens discipulis suis in monte, aliter turbis in loco campestri: ostendens videlicet, quod sui discipulatus electi sectatores a turbis hominum secernendi, sibi que in monte celsioris conversationis jungendi essent. Hujus divinæ institutionis memor beatus Petrus, in ordinatione Clementis dicit: « Te quidem oportet irreprehensibiliter vivere, et summo studio vitæ ut omnes vitæ hujus occupationes abijcias, ne fidejussor ex-

istas, ne advocatus litium fias, neve in ulla aliqua occupatione prorsus inveniaris mundialis negotii occasione perplexus. Neque enim judicem aut cognitorem sæcularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus; ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possis verbo Dei vacare, et secundum veritatis regulam secernere bonos a malis. » Item: « Sicut impietatis est crimen, neglectis verbi studiis, sacerdotes sollicitudines suscipere sæculares; ita unicuique laicorum peccatum est, nisi invicem sibi et in his quæ ad communis vitæ usum pertinent, operam fideliter dederint. » Et Paulus doctor gentium: « Nemo, inquit, militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit (II Tim. II, 4). » Item: « Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum (Hebr. V, 1). » In his, inquit, quæ sunt ad Deum; non in his quæ sunt ad sæculum.

XXXI. Quæ nimirum doctrinæ apostolicæ salubria monita, non ita sunt accipienda, ut illis Apostoli dictis inveniantur contraria, quibus assertit se sive similes habere potestatem etiam angelos judicandi, quanto magis sæcularia? Item: « Spiritualis, inquit, judicat omnia, et ipse a nemine judicatur (I Cor. II, 15). » Judicet ergo spiritualis omnia, præsertim suæ sollicitudini commissa, etiam sæcularia, sic tamen ut in sæcularibus negotiis non se implicet. Aliud est enim de sæcularibus juste judicare, aliud eisdem se implicare. Nam de sæcularibus judiciis et judicibus habet potestatem judicandi episcopus, sciens reprobare malum et eligere bonum, sciens juxta legem discernere inter lepram et non lepram, inter sanctum et non sanctum. Sed alia sunt judicia et negotia, quæ spiritualis homo sedens in cathedra Moysi per semetipsum potest administrare, alia quæ debet sensatis laicis committere, præcipue quæ spectant ad vindictam malefactorum, contra quos minister armatus et judex cinctus non sine causa gladium portat; quem nemo debet sua præsumptione accipere, ne gladium accipiens gladio pereat; sed ecclesiastica potestate ordinante sæcularem atque interdum frenante, interdum stimulante, sic per sanctos judicentur nationes, ut ipsis juste dominantibus munda sit manus et lingua sacerdotis a negotio sanguinis. Neque enim sanguis per judicem cinctum, licet ab episcopo constitutum, fusus, imputandus est episcopo, si tamen eidem judici non sinit esse potestatem liberam, seu violentiam contra justitiam.

XXXII. Sic enim legimus a pontificibus Romanis quosdam regum seu principum, pro inutilitate vel nequitia sua excommunicatos et destitutos, aliosque pro illis constitutos, ut ii quos provexerunt, non solum ex instituto, sed etiam ex præcepto eorum gladio vindice persequerentur hostes Ecclesiæ vel regni. Sane in talibus bellis movendis pro defensione patriæ seu Ecclesiæ, sacerdotali quoque tuba cum principis edito consonante, sic se lingua

sacerdotalis debet cohibere, ne se videatur mortibus etiam hostium commiscere; sicut de beato Gregorio legimus, qui, cum Romanos milites in defensione Urbis contra Longobardos pecunia ecclesiastica velut sacellarius juvaret, atque doctrina sacerdotali tanquam justitiæ signifer animaret; a mortibus tamen ipsorum Longobardorum studuit sibi cavere, ipsis quoque hostibus parcendo, nec bella inferendo vel inferri præcipiendo, nisi quantum exegit necessitas injuriæ propulsandæ, vel urbis ac patriæ defendendæ. Hinc est quod hostibus versus urbem properantibus monet a tergo instandum, vel ex adverso resistendum: quibus in pace quiescentibus, et Ecclesiam non lædentibus minime docet bella inferenda, quamquam nota fuerit hostilis eorum nequitia. Inde est quod penes imperatorem Mauritium sibi prorsus infensum, dudum accusatus quod Malchum episcopum sui patrimonii provisionem, pro reddendis pensionibus tandiu in custodiis afflisset, quousque spiritum exhalaret, Sabiniano suo Constantinopolitano diacono scribens, ait: « Unum est quod breviter suggeras serenissimis dominis nostris, quia si ego servus eorum in mortem vel Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione divisa esset. Sed, quia Deum timeo, in morte cuiuslibet hominis me miscere formido. Malchus autem isdem episcopus neque in custodia fuit, neque in aliqua afflictione; sed die qua causam dixit et adductus est, nesciente me a Bonifacio notario in domum ductus est, ibique prandit et honoratus est ab eo, et nocte subito mortuus est inventus. »

XXXIII. Quam vero crudele visum fuerit huic sacratissimo doctori, ut episcopo vivente aliquis ita castigaretur, ut ex ipsa castigatione mortis causa inferretur, inde colligitur, quod Joanni episcopo Calliopolitano inter alia scribens, ait: « Matricula, quam frater et coepiscopus noster Andreas Tarentinus episcopus fecit fustibus castigari, quamvis exinde post octo menses hanc obiisse non credamus, tamen quia eam contra præpositi sui ordinem hujusmodi fecit affligi, duobus hunc mensibus a missarum solemnitate suspende, ut vel hæc eum verecundia qualem se de cætero exhibere possit, instituat. »

XXXIV. Audiant hæc episcopi, qui ultro et contra justitiam plerumque bella movent, guerras excitant, et plerumque innocentes etiam personas truncari et morte tenus male tractari præcipiunt, officiumque militis et sacerdotis in una persona confundunt, comitis et pontificis dignitatem simul administrant, hostibus non tyrannizantibus, verum ea quæ pacis sunt et gratiæ humiliter quærentibus, gladios intendant et eos occidi vel truncari præcipiunt: quos utinam vivos capi præciperent, et a mortibus eorum sibi caverent! qui si, capi se non permittentes, a militibus episcoporum occiderentur, qualicumque pallio excusationis verecunda patrum

tegerentur, ne homicidæ viderentur. Nunc autem quia episcopi quidam sic tyrannizant, ut etiam innocentes personas et spirituales, militum suorum gladiis interdum exponant; esurimus et sitimus hanc justitiam, ut judicia et negotia spiritalia per spirituales, et sæcularia per sæculares ita peragantur, ne termini a patribus constituti negligantur. Talibus judiciis in Ecclesia Christi distincte ordinatis, confunderetur et excluderetur omnino rex Babylonis, princeps tenebrarum et confusionis, qui nunc rebus male mistis et confusis gloriatur se abundare filiis et filiabus multiplicatis super numerum filiorum et filiarum Jerusalem.

XXXV. Misereor super filias Babylonis, miseras illas falso sanctimonialia dictas, quæ si aut Christo per votum continentiæ spiritaliter nuptæ, vel ante votum sæculariter conjugatæ fuissent, poterant esse filia Jerusalem, vel inter sexaginta reginas, inter octuaginta concubinas contemplantes regem Salomonem in diademate suo, quo coronavit eum mater sua in die desponsationis suæ. Nunc autem sanctimoniam professæ, mundo autem nimis amicæ, filia Jerusalem et confusionis recte dicuntur, et a filiabus Jerusalem, non tanquam fatuæ virgines, in ultimo tantum sponsi adventi discernendæ sunt; sed et nunc in æternum carnis tradendæ Sathanæ, ut spiritus eorum salvus fiat, sicut nuper in concilio Remense tu, papa Eugeni, de talibus mandasti, ut Christianæ etiam sepultura careant, nisi vitam suam in congregationibus secundum Regulam beati Benedicti, vel sancti Augustini emendent, et relictis propriis, communiter vivant. In quo statuto exsequend. episcopi quidam non bene vigilant. Sed et ipsæ filia Babylonis remurmurant inter se dicentes: Quid est rationis quod nobis feminis in claustris quolibet stabilitis et nutritis, neque tamen regulæ alicujus voto a thuc obligatis, quia votum regulæ solemus differre usque ad lassitudinem senectutis; nunc imponitur invitis observantia regularis? Quibus cum respondeo, quia estis in monasterio et utimini stipendio regulariter viventibus constituto, respondent: Nonne similiter et canonici episcoporum ecclesiarum vivunt de stipendio regulariter viventibus constituto, et ipsi nullam penitus observant regulam, neque saltem illam dissolutam, quam sibi a Ludovico dicunt propositam sive impositam: quæ, cum eos jubeat in claustris suis insimul habitare, nec permittat illis extra dormitoria sua dormire absque inevitabili causa, non ita sit; sed unusquisque discurrit, et dormit ubi vult. Quare itaque nobis feminis illud prohibeatur, quod in viris Deo sacratis toleratur, cum nec saltem in sua illa jam dicta regula illis hoc permittatur?

XXXVI. Sic murmurant filia Babylonis misere contra ejusdem Babylonis filios, utinam tam parvulos ut possent teneri, et allidi ad petram! Nam petre inhærentes Petri successores multa sollicitudine tales constringere laboraverunt, verbi gratia

præcipiendo ut tam episcopi quam clerici neque in A
superfluitate seu inhonestate, vel varietate colorum,
aut assura vestium, neque in tonsura intuentium,
quorum exemplum et forma esse debent, offendant
aspectum; sed potius ita in suis actibus errata con-
demnent, et amorem innocentiae conversatione de-
monstrent, sicut dignitas exigit ordinis clericalis.
Magnifice dictum: « Sicut dignitas exigit ordinis clericalis! » Ne intelligatur exiliter, pensanda est ordi-
nis clericalis dignitas, non secundum vulgaris opi-
nionis aestimationem frivolum, sed secundum legem
divinam. Locutus est enim Dominus ad Moysen,
dicens: « Tolle levitas de medio filiorum Israel, et
purificabis eos juxta hunc ritum: Aspergentur aqua
lustrationis, et radant omnes pilos carnis suæ.
Cumque laverint vestimenta sua, et mundati fue-
runt, tollent boves de armentis, » etc. (*Num. viii, 8.*)
Radant, inquit, omnes pilos carnis suæ: Pili car-
nis sunt vitæ veteris cogitationes, ut ait beatus
papa Gregorius, quas sic a mente incidimus, ut de
amissione carum nullo dolore fatigemur. Pili car-
nis, sunt quælibet superflua humanæ corruptionis.
Levita namque *assumptus* vocatur.

XXXVII. Oportet ergo levitas omnes pilos carnis
radere; quia is, qui in obsequiis divinis assumitur,
debet ante Dei oculos a cunctis carnis cogitationi-
bus mundus apparere. Non illicitas cogitationes mens
proferat, et pulchram animæ speciem quasi pilis
fuscantibus deformem recidat. Sed, quantum filii
ut diximus, quempiam virtutis sanctæ conversationis
exerit, adhuc tamen ei de vetustate nascitur vitæ
qui toleratur. Unde et ipsi levitarum pili radi præ-
cepti sunt, non evelli. Rasis enim pilis, in carne ra-
dices remanent, et crescent iterum ut recidantur;
quia magno quidem studio superflue cogitationes
amputandæ sunt, sed tamen amputari funditus ne-
quaquam possunt. Semper enim caro superflua ge-
nerat quæ semper spiritus ferro sollicitudinis re-
cidat. Sed hæc in nobis tunc subtilius conspicimus,
cum speculationis alta penetramus. Verum hanc
munditiæ vel pulchritudinis perfectionem consequi
non poterit, nisi qui cunctas prius ab animo suo
facultates sæculi, divini amoris novacula raserit.
Proinde Dominus noster, qui legem non solvere,
sed adimplere venit, ut ista quoque levitarum lex a
suis assumptis possit impleri, dicit adolecenti di-
viti: « Si vis perfectus esse, vade et vende quæ ha-
bes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœ-
lo, et veni, sequere me (*Matth. xix, 21*). » Ac dein-
ceps: « Et omnis qui reliquerit domum vel fratres
(*ibid., 29*), » et cætera.

XXXVIII. Hanc plane levitarum esse rasuram
Moyses quoque in Deuteronomio probat, cum dicit
in benedictionibus Levi: « Qui dixit patri suo et
matri suæ: Nescio vos; et fratribus suis, ignoro il-
los: et nescierunt filios suos. Hi custodierunt elo-
quium tuum et pactum tuum, servaverunt judicia
tua, o Jacob, et legem tuam, o Israel (*Deut. xxxiii,
9*). » Sic, inquam, spiritualiter debere radi filios Levi

A probat lic ipse Moyses, cum et illic protinus sub-
jungit: « Ponens thymiama in furore tuo, et holo-
caustum super altare tuum (*ibid.*). » Et hic cum
dixisset: « Aspergantur aqua lustrationis, et radant
omnes pilos carnis suæ (*Num. viii, 7*), » continuus
subdit: « Cumque laverint vestimenta sua et mun-
dati fuerint, tollent bovem de armentis, et liba-
mentum ejus similiam oleo conspersam. Bovem au-
tem alterum de armento accipies pro peccato: et
applicabis levitas coram tabernaculo fœderis, evo-
cata omni multitudine filiorum Israel. Cumque le-
vitæ fuerint coram Domino, ponent filii Israel ma-
nus suas super eos, et offeret Aaron Levitas munus
in conspectu Domini a filiis Israel, ut serviant in
ministerio ejus. Levitæ quoque ponent manus suas
super boum capita, » etc. (*Ibid. 7, 12.*) Quidnam
est aqua aspersos levitas et rasos, lotisque vestimen-
tis mundatos, bovem alterum in holocaustum, al-
terum pro peccato manibus suis super capita posi-
tis coram Domino tangere, positis antea vel insi-
mul manibus filiorum Israel super se? Quid, in-
quam, hoc est? nisi spiritualis propositi viros a pro-
priis vitiis mundatos, a cunctis facultatibus curis-
que sæculi rasos, ad hoc solum vacare ad quod
assumpti sunt: videlicet, ut ponant thymiama in
furore Domini, et holocaustum super altare ejus, id
est: interveniant pro peccatis populorum. Filii nam-
que Israel manus suas super levitas, qui ab ipsis
deimâ accipiunt; et levitæ manus suas ponunt
super capita boum, e quibus unum, inquit, facies
pro peccato, et alterum in holocaustum, quando
spiritualis ordinis viri sæcularium peccata suscipiunt,
quorum ex eleemosynis vivunt, et ea coram Do-
mino sacrificiis orationum oblati, deprimere et
usque ad remissionem vel indulgentiam eorum su-
perare contendunt. Quod quia magna est instantia
faciendum, in fine capituli trina repetitione com-
memoratur factum: « Feceruntque Moyses et Aaron,
et omnis multitudo filiorum Israel super levitas, quæ
præceperat Dominus Moysi (*ibid., 20*). » Et deinde:
« Purificati sunt, et laverunt vestimenta sua, etc.
(*ibid., 21*). » Ac deinde tertio: « Sicut præceperat
Dominus Moysi de levitis, ita factum est (*ibid.,
22*). »

D XXXIX. Et quidem de levitis ita factum est ut
Dominus præceperat, purificatis et rasis primo litte-
raliter ministris veterum et carnalium sacrificio-
rum: deinde sub novo legislatore benedictionem
dante spiritualiter purificatis et rasis filiis Aaron sa-
cerdotis veri, Christi videlicet apostolis, novi sacri-
ficii primis et præcipuis ministris. Verum, sicut in
captivitate Babylonica presbyteris iniquis inique
judicantibus, egressa est iniquitas a senioribus qui
videbantur regere populum, neglecto præcepto per
Moysen dato de purificatione levitarum; sic et mo-
do, quasi tyrannizante rege Babylonico, et populo
Dei captivo, egreditur iniquitas a senioribus qui vi-
debantur regere populum, neglecta purificatione et
rasura levitarum, quæ instituta est per Christum,

paucissimis levitarum exceptis, qui exemplo trium puerorum et Danielis prophetæ se castrantes propter regnum cœlorum, digni et idonei existunt hymnum Deo canere, visiones regni cœlestis videre ac senes impudicos judicare. Judicium vero talium presbyterorum cum filiabus Israel temporibus turpiter agentium, et filiabus quoque Juda Susannæ consimilibus insidiantium, ex eo tempore cœpit acrius agitari, ex quo talibus interdicta sunt officia divina et beneficia ecclesiastica, tanquam Daniele præsidente in quolibet casto et justo apostolicæ sedis antistite. Sed, quia necdum tota captivitas Babylonica soluta, vel reversio in Jerusalem peracta est, adhuc super flumina Babylonis stendo sedemus, et hujusce confusionis remedia majora expectantes, cum Jeremia et Aggæo canimus : *Te decet hymnus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem.*

LX. Quænam remedia majora expectamus et expectimus? Illa videlicet, ut sicut in reversione populi Dei de captivitate, cantores et sacerdotes et Nathinæi descripti sunt cautissime per tribus et familias suas, ac de sacerdotio ejecti sunt qui suam de scripturis genealogiam indicare non potuerunt; ita et nunc fiat, exaudita oratione Jeremiæ dicentis : « Convertite nos, Deus, ad te, et convertemur; innova dies nostros sicut a principio (*Thren. v, 21*). » Denique, si ad principium nascentis Ecclesiæ respiciamus, dies claros et serenos in ordinibus ecclesiasticis inveniemus. Ita ut alii vice apostolorum, pontifices, alii vice septuaginta discipulorum, sacerdotes; alii cum Stephano, diacones rite sequerentur suæ professionis duces ac principes, tanquam suæ genealogiæ seriem cautissime observantes. A qua serie si quis deviauit, ut Judas traditor et mercator pessimus, Nicolaus fornicator, Simon perversus negotiator, continuo detectus de ordine sacerdotali ac levitico projiciebatur, et ordo leviticus in sua puritate servabatur, sub aliqua certa regula vel simul in unum cohabitandi lege synodali, exemplo Christi discipulorum, qui primitus in unum cohabitando formam cœnobitalis vitæ præostenderunt, uno corde unaque anima Deum colendo, et postea dispersi per diversas regiones Ponti, Galatiæ, Capadociæ, Asiæ et Bithyniæ, sancte conversabantur in medio nationis prævæ ac perversæ verbum vitæ continentibus, et sicut luminaria in hoc mundo lucentes. Qua nimirum conversatione dispersorum fratrum sanctorum vita informatur Dei ministrorum verbum vitæ continentium, et in medio nationis prævæ ad hoc ordinatione divina dispersorum, ut luceant inter eos tanquam luminaria in hoc mundo.

XLI. Lege in apostolorum Actibus, Luca scribente, primitivam regulam cœnobitalis vitæ. « Multitudinis, inquit, credentium erat cor unum et anima una in Deo, » etc. (*Act. iv, 32*.) Lege apostolorum principis epistolas fratribus in dispersione positissimas, quasi primas decretales regulas in omni concilio sanctorum decreta fabricantium præ ocu-

lis habendas, ut hujusmodi fratres ad omnem sanctimoniam sint informati, tanquam verbis Petri apostoli dicentis : « Obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, conversationem vestram inter gentes habentes bonam, » etc. (*I Petr. ii, 11, 12*.) Item : « Seniores obsecro consenior et testis Christi passionum, qui et ejus quæ in futuro revelanda est gloriæ communicator; pascite qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontaneæ secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in clero, sed forma facti gregi et ex animo : et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam (*I Petr. v, 1-4*). » Item : « Vos autem curam omnem subinferentis ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc enim si vobiscum adsint et superent, non vacuos nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est et manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter, fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando; sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi (*II Petr. i, 5-11*). » Item : « Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam ministrans, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tanquam ex virtute qua administrat Deus. Ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum Dominum nostrum (*I Petr. iv, 10, 11*). »

XLII. Quanquam dicta et hortamenta hæc apostolica universæ convenient Ecclesiæ, tamen, quia fratribus in dispersione positissimis, tanquam advenis et peregrinis inter gentes conversantibus missa sunt, specialiter eos instruunt qui pie inter impios vendi et eos instruendi habent propositum et officium : a quo qui exorbitant secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit, corruptionem vero habuit suæ vesaniæ subjugale mutuum; hi, ut beatus Petrus ait, sunt fontes sine aqua, et nebulae turbidibus exagitæ, quibus caligo tenebrarum reservatur. Superba enim vanitatis loquentes pelliciant in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur, libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis : « A quo enim quis superatus est, hujus et servus est (*II Petr. ii, 19*), » et cætera. Nimirum per hæc apostolica dogmata, non solum qui sequendi, sed et qui cavendi sunt monemur, ne insipientium errore traducti excidamus a propria firmitate, sive in congregatione sive in disper-

sione simus; quoniam ad utrumque modum conversandi firmas regulas habemus, primo et principaliter in actibus et dictis apostolorum, deinde in exemplis et regulis Patrum ipsos imitantium. Denique, omnes qui vitæ cœnobitalis regulas recte ordinaverunt, illud quod in Actibus apostolorum de multitudine credentium cor et animam unam in Deo habentium, nihilque suum dicentium scribitur, quasi cardinem doctrinæ suæ habuerunt, ut verbi gratia Basilius, Augustinus, Benedictus, quorum in Regulis recte ordinatur vita congregationis.

XLIII. Verum pontifices Romani cæterique Patres orthodoxi, qui decretalibus aut synodalibus institutis clericos in dispersione positos informaverunt; apostolicas epistolas quasi primitivas et principales regulas et leges civitatis Jerusalem in principio lætitiæ suæ proposuerunt, nec aliquid ab eis dissonum docuerunt. Etenim quod clericorum congregationes ab initio nascentis Ecclesiæ communem vitam secundum Actus apostolorum servaverint, Urbanus papa et martyr decimus sextus a beato Petro in suis decretis manifestat. Quod et beatæ memoriæ papa Innocentius II in quadam epistola sua commemorat, cujus hoc est rescriptum:

« INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri CONRADO, Salzburgensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

« De dignitate et excellentia vitæ canonicorum multa nos docet divina Scriptura, et multa possemus dicere, quod vita canonicorum vita est apostolica; quoniam apostoli, contemptis omnibus, hac vita cum Domino vixerunt, et post Ascensionem cum multitudine credentium, cujus erat anima una et cor unum, hac vita viventes, eam posteris suo exemplo tenendam reliquerunt. Quod martyr et pontifex Urbanus ad informationem fidelium in suis decretis memorare curavit, dicens: Scimus vos non ignorare quia vita communis hactenus inter bonos Christianos viguit, et adhuc gratia Dei viget, et maxime inter eos qui in sorte Domini electi sunt, id est clericos, sicut in Actibus apostolorum legitur: « Multitudinis credentium erat cor unum et anima una (Act. iv, 32). » Hanc beati Augustini regulis ordinatam sanctus Hieronymus suis epistolis informavit. Horum itaque et aliorum muniti auctoritatibus, non minoris meriti æstimamus vitam canonicam aspirante ac prosequente Domini spiritu observare, quam religionem monasticam ejusdem spiritus perseverantia custodire. Unde antecessorum nostrorum decretis statutum esse meminimus, ne professionis canonicæ quispiam, postquam Dei vice super caput sibi honorem imposuerit, alicujus levitatis instinctu, vel districtioris religionis obtentu, de claustro audeat sine prælati et congregationis permissione discedere.

A Quorum vestigiis inhærentes, quod quidam fratres in claustro Berthersgadmensi de munitione ordinis sui vana præsumptione attentare voluerunt, apostolica auctoritate ne fiat interdicimus, præcipientes ut quod Deo voverunt, reddere; et regulam beati Augustini, quam professi sunt, Domino juvante, fideliter observare studeant. In cujus observantia si eos forte remissos et minus ferventes repereris, monemus fraternitatem tuam, ut secundum datam sibi a Deo sapientiam, professionem et ordinem suum servare, et mandatis regulæ obedire, sicut tua interest, districtè commoneas. Data Laterani xvii Kalendas Aprilis. »

XLIV. Cum ergo scriptis apostolicis moniti, et divina institutione informati agnoscamus bipertitam B conversationem clericorum, vel in congregatione communiter, vel in dispersione discipline conversantium, et regulas vel cœnobitales vel synodales quas appellamus canones, observantium; quis nisi rex Babylonis et confusiois adinvenit genus tertium clericorum nimis confusum, nimis Babylonicum, laicali pariter et clericali conversatione commistum in quoddam neutrum, neque in congregatione vacantium canendis hymnis ita decenter, sicut *te decet hymnus, Deus, in Sion*; neque in dispersione ordinabiliter militantium contra carnalia desideria, quæ militant adversus animam? Hi ante nos a sanctis Patribus inveniuntur hippocentauris assimilati, qui nec equi nec homines, *mistumque*, ut ait propheta (4), *genus, prolesque biformis*, quia nullius agnoscuntur certæ sectatores religionis. Horum quosdam solutos atque oberrantes, ut Iidorus ait, sola turpis vita complectitur et vaga; quia nullius cautæ institutionis religamine iugo Domini sunt astricti, quasi liberi et velamen habentes militiæ libertatem, non sicut servi Dei, sed sicut servi mammonæ. Pro quo quæstu seu luxu variantes loca, vel quod pejus est, occupantes loca plura contra interdicta synodalia, quibus mandatur ne vagus clericus ante canonicam stabilitatem literis commendatitiis ac propria confessione roboratam serviat altari, seu vivat de altari, prohibeturque unus in duabus vel pluribus ecclesiis intulari, ut verbi gratia, in sede cathedrali sit canonicus et in rure plebanus, vel inter plebanum et episcopum talis medius, qualis in concilio Remensi sermone apostolico per te, papa Eugeni, nuper est præscriptus pariter et proscriptus; eo quod quidam suis conductitiis nomen plebani fraudulenter concedunt, et ipsi sub episcopis et super hujusmodi plebanos inter se medios constituunt, ut gregem devorent non curent, vastent non pascant.

XLV. Hos impugnari vel expugnari ob hoc nimis est laboriosum, quod cum sua quærant, et non quæ Jesu Christi, tenent arcem in Jerusalem, et sicut in libris Machabæorum legitur, facti sunt in diabolum malum in Israel. suntque magna plaga casti-

(4) Forte poeta. VIRGILIUS, *Æneid.*, vi, 25, habet hunc versum.

tatis, et duces reliquis alienigenis in vexationem sanctæ civitatis, usque adeo ut per tallium gravamina deserta sit Jerusalem a suis civibus, et inhabitetur a gentibus juxta illud: « Deum, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam: posuerunt morticina servorum tuorum bestiis terræ, » etc. (*Psal. LXXVIII, 1, 2.*) Sed innotescet quandoque in nationibus ultio sanguinis servorum Dei, et introibit in conspectu Dei gemitus compeditorum. Sicut enim Simone sacerdote magno exaltato, hi qui erant in arce, primo conclusi, deinde sunt ejecti; sic, annuente Deo, eveniet istis. Ita enim legitur: « Qui autem erant in arce Jerusalem prohibebantur egredi in regionem, et emere ac vendere, et esurierunt valde, et multi ex eis fame perierunt. Et clamaverunt ad Simonem, ut dextras acciperent, et dedit illis, et ejecit eos iude, et mundavit arcem a contaminationibus. Et intraverunt in eam tertia et vicesima secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude et ramis palmarum, et cinyris et cymbalis et nablis, et hymnis et canticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israel. Et constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia. Et munivit montem templi qui erat secus arcem, et habitavit ibi ipse, et qui cum eo erant (*I Mach. XIII, 49-53.*) »

XLVI. Nonne huic facto simile est illud, quod irregulares canonici, licet in arce positi, per decreta pontificum Romanorum prohibentur ecclesias emere ac vendere in regione, propter quod esuriunt: valde, non sicut illi beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, sed sicut hi qui ardent per avaritiam? Veniet, veniet tempus acceptabile, quo ejiciantur de arce primo particulariter emundata; videlicet quælibet cathedrali ecclesia; deinde universaliter ventilatione ultima, nec proderunt eis propugnacula, vel jacula quibus jamdiu tutati sunt in arce. Habent enim in regula sua, non secundum apostolos ordinata, quædam capitula rationalia vel fortissima propugnacula, quibus defenditur conversatio eorum tanquam sit canonica. Et revera, si viverent secundum illa, quæ de sanctorum Patrum tractatibus excerpta illic sunt aggregata, vita dici posset et esset canonica. Sed admistum illic modicum fermentum totam massam corrumpit; illud videlicet, quod non de scriptis Patrum, sed aliunde ascitum, destruit illic positas sanctiones sanctorum. Quasi enim regis legitimis edictis primo positis, aliis imo et contrariis edictis legationem mittunt post illum, dicentes: « Nolumus hunc regnare super nos (*Luc. XIX, 14.*) » Nam, cum priora edicta eis interdicanter proprietatem et habitacula privata, posteriora illa penitus apocrypha concedunt hujusmodi: non ea discretionis, qua beatus Gregorius clericis extra sacros ordines manentibus, et legitima conjugia sortitis, extra congregationes dari permittit stipendia competentia psalmodiæ invigilantibus, et viventibus

A sub Christiana regula prohibente illicita; sed ea confusione, qua scripsit rex Antiochus regno suo ut esset omnis populus unus. Unde apud illos inter sanctum et profanum nulla distantia est, inter sacerdotes et laicos modica discretio; nisi forte in eo discernantur, quod clerici plus laicis deviant, exceptis paucissimis inter eos ita sensatis ut intelligant et doleant se non esse observatores vel illius confusæ regulæ nisi in vilissima ejus portione, cum ea illic negligant quæ sancti sancta docent, et ea solum teneant quæ in permissione proprietatum et privatorum habitaculorum nescio quis indulget.

B XLVII. Nonne itaque regula ista vel colenda est ut sit pura et sanctis consona, vel, si colari non potest, omnino auferenda? Provenit enim ex illa talis confusio, qualis olim de jam commemorato regis Antiochi evenit edicto, quo scripsit omni regno suo, ut esset omnis populus unus. Nam, si sola sua, ut eis illic permissum est, retinerent quæ relinquere nullus cogitur, nisi qui voto vel proposito vitæ arctioris tenetur, esset hoc utcumque tolerabile, dummodo res Ecclesiæ, ut in sacris canonibus præcipitur, haberent non in proprietate, sed in communitate, neque ad instar filiorum Heli (*I Reg. II*) in Silo carnes in communi caldario coquendas et intra sancta edendas, dividerent crudas in habitacula sua mulierculis frequentata deportandas. Sane a talibus congregationibus proprietates omnino disamputare, ac privatas eis mansiones penitus non permittere; hoc utique esset securim ad radicem arboris malæ ponere, non etiam ramos solum præcidere. In qua nimirum præcisione ramorum hi frustra laborant, qui permissis eis proprietatibus ac privatis mansionibus, a vestibis superfluitates et sæcularis pompæ nævum, atque a moribus vitia conantur rescare. Quamdiu enim radix proprietatis et mansionum privatarum usus radicitus non evellitur, quantumlibet operæ ad præcidendos ramos inutiles vineæ Domini quisque studiosus cultor impenderit, de vitiosa radice alii æque inutiles pullulabunt. Nam, si in claustris canonice absque proprietate ordinatis, vix vitia vel etiam crimina bene vigilante studio magistrorum rescari poterunt, quanto minus ubi fraternali testimonii absentia, et privati domicilii secretum, insuper et ætatis lubricum, otiumque cum abundantia, coquorumque diligentia, et familiæ obsequela concurrerint?

D XLVIII. Sed objicitur nobis a talibus, nec inter nos vitiosos, nec inter illos virtuosos omnino deesse. Atque utinam, sicut apud nos unus forsitan vitiosus studiosorum multitudine premitur, quatenus aut mutetur intus, aut foras egrediatur, ita apud eos quispiam studiosus vitiosorum multitudine non opprimeretur, imo et persecutionis rabie non pellere-tur! Quis enim ex eis vitia aliorum sciens, et æmulatione fraterna impetens, declinans et arguens, cum talibus ne dicam pacem habere, sed vivere se-

cure potuit? « Ingressus es, » inquit, « ut advena; nunquid ut iudices? » (Gen. xix, 9.) vimque facient ei vehementissime, ita ut non aliud restet cui libet animam salvare cupienti, nisi de medio talium fugere, nec in omni circumjacenti regione subsistere; sed in monte altioris professionis salvum se facere. Unam tamen considero viam hanc litterarum civitatem expugnandi, qua cui libet vero Caleph, cui libet secundum cor Dei ordinato castrorum Dominicorum duci video accessibilem, qua paulatim tales Caritharbei expugnari et exterminari possint, ita ut non redigatur terra in solitudinem; si videlicet a throno cuncta innovare cupientis Dei, et ab his quorum est in terris vicem Christi gerere, tale edictum procedat: aut etiam, si cui libet episcoporum divinitus inspiratus hoc firmiter in corde suo ponat, ut uno quolibet eorum qui ejusmodi sunt decedente, non alterum ei similem in locum ejus substituat; sed præbendas et beneficia ecclesiastica in manu sua retinens, pauperibus interim distribui in elemosynam faciat, donec tanta fiat præbendarum liberatio, unde vel sex vel decem, aut quot canonicos regulariter viventes in vicina aliqua capella foveat, quos illis malis viutoribus viritum decedentibus, subintroducere in hæreditatem Domini hæredes legitimos possit. Quod in una jam ecclesia Sancti Mauricii in Burgundia factum, nobis pro exemplo satis sit: in qua introductis canonicis, aliquanti adhuc de prioribus clericis superstites videntur stipendia sua foris accipientes. Non autem hi Burgundiones præ cæteris omnibus sæculariter degentibus clericis peccatores fuerunt: sed in illis divina censura exemplum statuit, imitari cupientibus possibilitatem monstravit, qualiter in toto de similibus faciendum sit, ac sine difficultate fieri possit.

XLIX. Quam multa moveor dicere contra hujusmodi exordinationes et Babylonicas confusiones; quibus tandem ablatis, *te decet hymnus, Deus, in Sion, quem nunc blasphematur meretrix Babylon, « de sanguine sanctorum, » sicut in Apocalypsi legitur (Apoc. xvii, 6), « ebria: quia gratiam Domini transferens in luxuriam, deliciatur in conviviis de substantia sanctorum copiose ferculatis et poculatis, mistis in medio convivantium feminis impudicis. Vix continent manus ab eo sacrilegio, quo rex Babylonis Balthasar bibendo et potando concubinas suas de sacris vasis, iram Dei promeruit, quæ illi per articulos manus in pariete scribentis innotuit, sancto Daniele interpretante (Dan. v). Atque utinam contra istos convitatores tale aliquid scribi valeat, quo ira Dei eis innotescat: qui fortasse inde plus irascitur, quod hujusmodi manducant et bibant indigne sacramentum carnis et sanguinis sui, quam si exemplo regis Balthasar vinum de sacris vasis biberent, et a sacramento altaris abstinerent, ne in populo Dei scandalum facerent! Quando enim laici omnino illitterati vident hujusmodi clericos altari audenter ministrare, quibus interdum sic ministrantibus, aut hymnos de canticis Sion canora voce ju-*

bilantibus, assistunt eorum femine tanquam filie Babylonis misere, ita egressa iniquitate a clericis et senioribus qui videntur regere populum; cernere habemus miserabile spectaculum, scilicet in medio tui, Jerusalem, populum pene totum Babylonicum.

L. Quomodo ergo *te decet hymnus, Deus, in Sion, cujus populus, populus Gomorrhæ seu Babylonie, absque doctoribus et ductoribus justitie?* Nam hi, « qui videbantur regere populum (Dan. xiii), » pene « omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (Psal. xlii, 3; Rom. iiii, 12). » Etiam illi, quibus quasi Cherubim flammeus datus est gladius ad custodiendam viam ligni vitæ (Gen. iii), cum deberent manifeste criminosis interdicerere, ac prohibere accessum ad mensam Domini usque ad condignam satisfactionem, passim confuse omnibus accedentibus, licet manifeste criminosis, porrigunt fructum ligni vitæ, quem talibus deberent negare. « Ideo inter » nos « multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi (I Cor. xi, 30). » Et quia Babylonica ista confusio nullos magis respicit quam desides negligentesque rectores, ideo justo iudicio Dei effusa est contentio super principes tam sæculares quam spirituales, et errare fecit eos in invio et non in via: dum et spirituales implicari se gaudent sæcularibus negotiis, et sæculares intermiscere se audent spiritualibus causis. Quæ nimirum confusio corpus totius Ecclesie facit languere, et membra ejus contra se invicem dissidere: tanquam si dicant oculi pedibus et manibus, opera vestra non indigemus; et manus vel pedes oculis, non estis nobis necessarii.

Spirituales enim, qui quasi oculi dirigere deberent manus ad operandum vel pugandum, pedes ad ambulandum, sic tenentur captivi sub regibus et principibus Babylonicis, ut eis dicatur: « Hymnum cantate nobis de canticis Sion (Psal. xlii, 6, 3). » Hymnum, inquit, cantate nobis, non contra nos, voluntates nostras malas cohibendo, sed nobis beneplacita loquendo. Hymnum tamen de canticis Sion, quia nolumus videri principes Babylonie, sed Sion. Volumus audire celestem doctrinam; sed ad perficiendam, non impediendam voluntatem nostram.

LI. Tale fuit quod rex Herodes mittens et congregans omnes principes sacerdotum et Scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur; tanquam diceret: « Hymnum cantate nobis de canticis Sion. » Atque utinam tales illi fuissent, ut ei sic maligne sciscitanti respondissent: « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? » (Ibid., 4.) Quomodo proderimus celestia mysteria tibi alienigenæ volenti regem verum occidere? Filius quoque ipsius alter Herodes, paternæ impietatis hæres, et ipse volebat audisse hymnum de canticis Sion per os Joannis Baptistæ, quem metuebat et libenter audiebat, quoadusque illi molesta cauere incipiebat, dicens: « Non licet tibi habere uxorem fratris tui (Marc. vi, 18). » Cantabat quidem ille hymnum de

canticis Sion, non ut Herodes vel Herodias voluit A sibi optatum vel acceptum: Similiter ab ipso rege ac summo sacerdote Sion voluerat audisse hymnum de canticis Sion, cupiens ex multo tempore videre Jesum, et gaudens quod ei Pilatus misisset illum. Sed ipse indignum iudicans margaritas mittere ante porcos, coram eo tacuit, nec signum aliquod fecit, magisque sperni quam honorari voluit ab illo et exercitu ejus. Tunc enim illi fuit tempus tacendi. Sed postquam resurrexit a mortuis, ubicunque tempus loquendi fuit; loquens ipse in discipulis veritatem non tacuit ante reges et præsides, dando suis os et sapientiam, cui non poterant resistere omnes adversarii eorum. Istis legitime canentibus, et quasi tubis sacris circa Jericho clangentibus, corruerunt muri civitatis anathematizatae, principante Josue B vero introductore in terram lacte ac melle manantem: cujus publico edicto maledictus enuntiatur qui reaedificaverit Jericho.

LII. Et ecce tamen quidam reaedificare audent maledictam civitatem nuntios Josue, imo apostolos Jesu Christi persequentem, cum sola domus Raab, sancta videlicet Ecclesia, de perditione hujus civitatis excepta sit: quæ videlicet, ruentibus mundanis ædificiis, ipsa in ædificatione morum simul et murorum crescit in templum sanctum in Domino: « In quo, » ut Apostolus ait, « omnis ædificatio constructa crescit (Ephes. ii, 21), » non decrescit. Spectaculo hujus rei cum in toto mundo, tum certe clarius in urbe Roma fidelium pascuntur oculi cum palatia imperialia cæteraque mira ædificia illic divitum ruinam repræsentent Jericho, et ecclesiastica ædificia de die in diem crescentia, et auratis imagi- C bus fulgentia, morum simul et murorum quotidiano incremento et ornamento evidenter ostendant quasi domum Raab salvatam, sanctam videlicet Ecclesiam fide et nomine Petri firmatam. Sic in diebus nostris ecclesia Lateranensis, et ecclesia Sanctæ Crucis, et ecclesia Sanctæ Mariæ Novæ crescentes profecerunt in religione simul, et in forinseca murorum ampliacione. Domus quoque beati Pauli apostoli per Gregorium VII reparata, claret nunc in religione monastica, qua et monasterium Sanctorum Quatuor Coronatorum, et Sancti Anastasii florere videmus, cum cæteris ecclesiis, ac monasteriis in urbe Roma religiose ordinatis. Unde non immerito dolemus, quod adhuc in domo beati Petri, principis apostolorum, desolationis abominationem stare videmus, positis etiam propugnaculis, et aliis bellorum instrumentis in altitudine sanctuarii supra corpus beati Petri. Quod licet non audeamus judicare malum esse, tamen sine dubio judicamus esse a malo, eorum videlicet qui suæ rebellionis malitia cogunt fieri talia.

LIII. Cogor heic reminisci cujusdam sententiæ beati Augustini, qui in libro Quæstionum Veteris et Novi Testamenti dicit inter cætera: *Quare ergo sententia data est, ut qui accipit gladium gladio pereat? nisi quia nulli licet, excepto vindice, gladio*

quemquam occidere. Apostolo autem Petro usque ad hoc permissum est quod terrorem faceret, non quod occideret. Hoc enim audiens, ne iterum percuteret didicit. Idem ad Publiolam: Qui repelluntur aliquo terrore ne mala faciant, et ipsis aliquid fortasse præstatur. Hæc dicente sancto Augustino de sensu evangelico et exemplo apostolico, credimus licita comprobari quæ in vicinio Saracenorum, sicut audivimus, fieri solent, armis comportatis in altas turres ecclesiarum vel monasteriorum, quorum ostentatione per spirituales quoque viros terrentur barbari, ne invadant loca sancta: quæ audenter invaderent, si ea nullis defensionum instrumentis præmunita cognoscerent. Quod non puto ideo reprehendendum temere, quia id fieri constat nimia extorquente necessitate, ut interdum clerici quoque vel monachi super muros illic appareant loricati vel scutati; non intentione aliquem lædendi, sed hostes terrendi, et quomodolibet repellendi ab incurso locorum sanctorum. Quibus interdum jacula vel saxa desuper jacentibus, ut hostem repellant longius, sit quidem res inordinata, sed ob majus periculum devitandum, et terrærem barbaris incutiendum jure toleranda, semota penitus intentione aliquem occidendi: quod a spiritualis propositi viris non licet fieri, qui malle debent occidi quam occidere, quancunque armorum vel armatorum ostentatione hostes arceant a suimet læsione.

LIV. Si autem ab ordinata potestate hujusmodi armatura providetur, nihil inordinate in hoc agitur. Quoniam et Paulus apostolus cum suas insidias prænovisset, per tribunum potestatis Romanæ sibi tutelam providit armorum: in quæ si hostes illius mortem et sanguinem sitientes incidissent, non ipse reus homicidii fuisset; sed illis debita ultio provenisset, sanguisque ipsorum super capita esset eorum, dum non aliis sed sibimetipsis reatus imputaretur suæ interfectionis. Tutela vero armorum, quæ tunc a potestate legitima data fuit uni ecclesiasticæ personæ, recognoscitur nunc data universali Ecclesiæ: ut videlicet hæc a regno sibi collato contra hostes habeat armatos ministros, quibus Ecclesiam defendentibus, vel episcopum pro sui tutela comitantibus, et ea quæ recta sunt juvantibus, D etiamsi contingant ab eis homicidia, non est episcopus homicida magis quam Paulus apostolus homicida fuisset, si in ipsius deductione aliquis hostium suorum interemptus cecidisset. Porro, si ad mala negotia episcopus abutitur suis ministris, ipse utique homicida efficitur, si quis ab eis in tali ministerio interficitur: quo modo reges, duces et comites homicidæ sunt, si absque judicio et justitia homines occidunt vel occidi faciunt. Eadem videlicet consideratione inter Christianos muniuntur quædam turres ecclesiasticæ armis et propugnaculis; per quæ si hostes Ecclesiæ lædantur, sanguis eorum super eos erit, dum propria solummodo iniquitas et nocendi aviditas ad talia eos impellit.

LV. Aha sane ratio est, cum potestas ordinata, A
sux ordinacionis inscia vel oblita, Ecclesiam persequitur; alia quando a paganis exterius, vel ab inimicis domesticis interius gravatur. Potestas enim legitima vel ad ordinacionis suæ obedientiam verbo doctrinæ dirigenda est; vel si dirigi non potest, verbo excommunicationis frangenda; salva scilicet unitate Ecclesiæ, dum regnum Deo inobediens scinditur, quemadmodum in Saule contigit, cui David fidelis in regno successit. Porro exterorum forinseca gravamina, quia verbo doctrinæ submoveri non possunt; quoniam de his qui foris sunt iudicandi potestatem non habet Ecclesia; viribus humanis per arma, simulque divinis per orationes arcenda sunt jure tam civili quam imperiali. Quæ duo jura quando sibi concordant in Ecclesiæ defensione, B
principibus recte ordinatis et civibus bene pacatis, facile resistit Ecclesia impugnationibus forinsecis vel paganorum vel excommunicatorum. Denique altero jure violato, est Ecclesia in grandi periculo, nisi aut imperiale jus eam defendens, cives tumultuantes reprimat; vel civium unanimitas principes tyrannizantes cohibeat, sicut sæpe contigisse narrant ecclesiasticæ historiæ. Verum tunc imminet Ecclesiæ majora pericula, quando eam vexant intestina bella, simul principibus et civibus convenientibus in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus. In tali periculo necesse est mare percuti quasi virga Moysi, virga scilicet pastoralis, ut dividatur in divisiones verbo doctrinæ percussum et discissum. Sic Paulus apostolus unanimitate se persequentium prægravatus, verbo doctrinæ fecit Pharisæos et Sadducæos ab invicem dissidere, ut quasi mare diviso transiret absque periculo; Pharisæis scilicet pro eo agentibus contra Sadducæos, ut in Actibus apostolorum legitur.

LVI. Similiter accidisse meminimus non semel in urbe Roma, dissidente inter se populo Romano, et parte fidelium infideles reprimente, sacerdotali simul auxilio cooperante. Verum si rebelles istos Ecclesia velut castrorum acies ordinata magis ordinate persequeretur; non per eos Jericho seu Babylonia reedificaretur, ut Romæ apparet in æde Capitolina olim diruta et nunc reedificata contra domum Dei, contra domum Raab; sed claresceret in certamine sapientia simul et fortitudo Ecclesiæ; sapientia videlicet in clericis recte docentibus, et fortitudo in militibus eorum doctrinæ obedientibus, atque ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum suas vires impendentibus, et omnem altitudinem adversus scientiam Dei erigentem se destruentibus, ea videlicet cautione servata in castris Domini, ut clericus vel etiam episcopus non recte docens deponeretur, et episcopatum ejus acciperet alius; atque miles vel etiam princeps rectæ doctrinæ inobediens et acquiescere nolens ut Saul, anathematis jaculo percuteretur, aliusque illi subrogaretur ut David. Denique in omni militum vel civium guerra et discordia, vel pars altera justa et altera injusta, vel

utraque invenitur injusta. Cujus rei veritatem patefacere debet sacerdotalis doctrina, sine cujus censura nulla bella sunt movenda. Sic ergo manifestata justitia, pars justa sacerdotalibus tubis animanda, et etiam communione Domini corporis ante bellum et ad bellum roboranda est; quia panis iste cor hominis confirmat, quando pro defensione justitiæ vel Ecclesiæ aliquis ad pugnam se præparat; cui pars iniqua resistens, et pacto justæ pacis acquiescere nolens, anathematizanda, et etiam negata sibi sepultura Christiana humilianda est.

LVII. Nunc autem civitate contra civitatem, regno adversus regnum, principe adversus principem non justa bella moventibus, ambabus partibus absque cunctatione seu causarum ventilatione datur corpus Domini, tanquam divisus sit Christus, et possit esse in tam divisis et contrariis partibus. Qui certe vel alteri vel ambabus est negandus, nec alicui aperte contra justitiam pugnanti aliquatenus dandus; ne forte per incuriam sacerdotum sic traditus in manus evidenter peccatorum, justa ira moveatur contra sacerdotes denuo ipsum cum Juda tradentes. In talis tam magnæ justitiæ magna siti et esurie, micas licet modicas lambere fames ipsa compellit.

LVIII. Unde refero factum justum et honestum, quod in terra Hungarica et barbarica vix nomine tenus Christianorum principum dominio subdita laudabiliter accidit. Nam cum rex illius terræ anno plusquam præterito se ad bellum præpararet contra regem Græcorum, ante procinctum cum episcopis illius terræ habuit consilium: qui tanquam viri litterati cautissime discutientes causam pugnæ, atque convenientes pactum pacis ex parte Hungarorum primo violatum, recordati sunt prophetiæ dicentis: « Qui dissolvit pactum, nunquid effugiet? » (*Ezech. xvii, 15*). Qua prophetia instructi prophetaverunt, regem si pugnaret contra jus pacti et fœdus pacis, minime triumphaturum et auxilio Dei cariturum. Quo audito rex, licet immutis ac barbarus, tamen procinctum relaxavit, et sua ex parte ruptum fœdus reparavit.

LIX. Quanto magis ergo in Ecclesia sanctorum refrenaretur animositas principum vel capitaneorum contra se in Romano imperio tumultuantium, et Ecclesias multas desolantium, si episcoporum scientium reprobare malum et eligere bonum sententia concordaret in unum? Enimvero ut non sit vel esse possit schisma inter eos, unus omnibus est præpositus, cui dictum est: « Confirma fratres tuos (*Luc. xii, 52*). » Quo nimirum confirmante quamlibet episcoporum sententiam justitiæ regni Dei consentaneam, licet regibus mundi hujus contrariam, non esset in Ecclesia rex qui auderet, vel si auderet, posset refellere illam. Porro, si is qui cæteros confirmandi habet potestatem et auctoritatem, præcentor fieret in qualibet justa sententia episcopis per epistolas directa, quis eam refellere posset, cum sit velut alter Jeremias constitutus non solum super Ecclesias, sed etiam super regna, ut evellat

et destruat, et disperdat et dissipet, ædificet et plantet? Sic reges profanos et Simoniacos invenimus evulsos auctoritate apostolica, cooperante gratia Dei, quæ per mundi hujus infirma sæpe confundit fortia, eligens ignobilia et contemptibilia, ut magna vel instruat et destruat. Puto quod Paulus apostolus idipsum intendebat scribens discipulis: « Si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate; et non ut inimicum existimetis illum, sed corripite ut fratrem (*II Thess. III, 14*). » — « Si quis, » inquit, « non obedit, » non episcopum, non principem, seu divitem excipiens, qui esset corripiendus etiam a minimis fratribus atque instruendus: primo in spiritu lenitatis ad obedientiam prætermissam vel intermissam humiliter recipiendam: quam si recipere nollet, in promptu se habere testatus est ulcisci omnem inobedientiam: « Omnem, » inquit, etiam « episcoporum et principum. Cum impleta, » inquit, « primum fuerit vestra obedientia (*II Cor. X, 6*); » subaudis in admonitione fraterna.

LX. Primo enim sunt admonendi, qui manifesto peccant, etiam reges, quanto magis episcopi, ut exemplo David regis male acta corrigant; non exemplo Herodis monitores jugulent. Quasi enim decollator est præconis, qui acquiescere nolens monitis, obstruit viam vocis in deserto clamantis. Atque utinam soli hoc facerent reges Herodis consimiles, non etiam pontifices Caiphæ imitatores! Oportet enim Scripturas impleri, quibus hoc prænuntiatum est et præfiguratum, quia non solum bestia, sed et pseudopropheta veritati adversatur. Hinc est quod omnis Pharaos suos habet magos, omnis Nabuchodonosor suos habet ariolos, omnis Herodes habet sibi consentaneos scribas, a quibus sciscitatur quomodo vel ubi Christum persequatur, vel quomodo ejus præcones decollandi opportunitatem inveniat, ut eis vocem præripiat, etiamsi eos corporaliter non occidat: quod est quædam quasi decollatio et testium Christi occisio.

LXI. Bestiæ humani sanguinis avidæ, quatuor conspiciuntur in Daniele pugnantem inter se; quibus quatuor significata sunt regna sanguinaria, Babylonicum, Persicum sive Medicum, Macedonum sive Græcorum, atque Romanorum. Quibus bestiis omnino ablatis, conspicitur in nube Filius hominis, cui datum est regnum et honor; quia Christo datus est principatus et honor regni permaxime in humana facie, in qua datum est ei et iudicium facere, quia filius hominis est. Unde regni ejus ministros delectat mansuetudo humana, potius quam crudelitas ferina secundum exhortationes, non pseudoprophetarum, sed sanctorum prophetarum, quibus datum est in regno Christi sacerdotium sanctum, usque adeo a sanguinis effusione immaculatum et alienum, ut sacris canonibus exterminetur a sacerdotali ministerio, qui aliquando militans quantumlibet juste occidit hominem, vel in iudicio sanguinis pulsando vel ministrando cooperatus est iudici quantumlibet juste occidenti. Unde Fe-

lici episcopo Nucерiano Innocentius papa scribens, ait: « Designata sunt genera, de quibus ad clericatum pervenire non possunt, id est si quis fidelis militaverit; si quis fidelis causas egerit, hoc est postulaverit; si quis fidelis administraverit. » Promotos quoque in sacerdotio sacri canones instruunt hujusmodi ad cautelam. Legitur enim in Decretali epistola Nicolai papæ ad Carolum regem: « Reprehensibile valde esse constat quod subintulisti, dicendo majorem partem hominum episcoporum die noctuque cum aliis fidelibus tuis contra piratas maritimos detineri, ob idque episcopi impediuntur venire, cum militum Christi sit Deo servire, militum vero sæculi sæculo, sicut scriptum est: Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus (*II Tim. II, 4*). » Quod si sæculi milites militiæ student, quid ad episcopos et milites Christi, nisi ut vacent orationibus? » Ex concilio Hilerdensi capitulo primo: « De clericis qui in obsidionis necessitate positi fuerint, id statutum est, ut qui altario ministrant, et Christi corpus et sanguinem tradunt, vel vasa sacro officio deputata contrectant, ab omni humano sanguine etiam hostili abstineant. Quod si occiderint, officio et communione priventur: quibus post biennem pœnitentiam receptis promotio denegetur. » Ex concilio Toletano cap. 44: « Clerici qui in quacunque seditione arma volentes sumpserint aut sumpserunt, reperti, amisso ordinis sui gradu, in monasterium pœnitentiæ contrudantur. » Ex concilio Toletano cap. 7: « His a quibus Domini sacramenta tractanda sunt, iudicium sanguinis agitare non licet. Et ideo magnopere talium excessibus prohibendum est, ne indiscretæ præsumptionis motibus agitati, aut quod morte plectendum est sententia propria agitare præsumant, aut truncationes quaslibet membrorum in quibuslibet personis aut per se inferant, aut per se inferendas præcipiant. Quod si quisquam horum immemor præceptorum, aut in Ecclesiæ suæ famulis, aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit; et concessi ordinis honore privatus et loco, sub perpetuæ damnationis teneatur, religatus ergastulo. Cui tamen communio exeuntis ex hac vita non neganda est propter Domini misericordiam, qui non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur et vivat. » Ex concilio Toletano cap. 30: « Sæpe principes contra quoslibet majestatis obnoxios, sacerdotibus negotia tua committunt. Et quia sacerdotes a Christo ad ministerium salutis electi sunt, ibi consentiant regibus fieri iudices, ubi iurejurando supplicii indulgentia promittitur, non ubi discriminis sententia præparatur. Si quis ergo sacerdotum contra hoc commune consultum discussor in alienis periculis extiterit; sit reus effusi sanguinis apud Christum et apud Ecclesiam, perdat proprium gradum. »

LXII. Præceptis salutaribus hujusmodi moniti, et apostolica institutione informati, optamus episcopos et reliquos altaris ministros a iudicio et negotio sanguinis esse alienos, nisi quantum officium do-

cendi et præcipiendi requirit, quomodo instruendi et constringendi sunt sæculares iudices a spiritualibus omnia judicantibus, ut recte judicent suamque potestatem exercent ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Quod autem per labia sacerdotis quæ custodiunt scientiam, et per os de quo requiritur lex Domini irreprehensibilis, excat iudicium sanguinis, reprehensibile nimis est. Proinde ipsæ quoque potestates et dignitates imperiales Ecclesiis datæ; verbi gratia, ducatus, comitatus et his similia; per laicas personas eisdem Ecclesiis fidelitate obligatas ita oportet administrari, ut neque in iudicio, neque in negotio sanguinis, quamlibet juste fundendi, polluantur labia et manus, quibus conficiendum est Christi corpus. Ad hoc enim sicut in regno Antichristi cooperantur sibi in malum bestia et pseudopropheta, ut mysterium iniquitatis pallietur specie quadam justæ ordinationis; dum non alium bestia Pilatus ad mortem damnavit, quam quem Caiphas juste interficiendum prophetat; sic in regno Christi cooperantur sibi in bonum regalis potestas et sacerdotalis dignitas, ita ut omnis David suum habeat Nathan quem audiat, et omnis Ezechias per sibi contemporaneum regatur Isaiam, et omnis Josias per suum deploratur Jeremiam, et omnis Zorobabel subminister sit Jesu sacerdotis magni: habita nimirum distinctione congrua potestatis utriusque, sicut docent regulæ Patrum dignitates ambas recte distinguendum.

LXIII. De quibus cum plura possemus ponere, sufficiat ad præsens unum decretum Nicolai papæ dicentis inter cætera: « Cum ad verum ventum est, ultra sibi nec imperator jura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen imperatorium usurpavit: quoniam idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus sic actibus propriis et dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferno demergi, ut et Christiani imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur: quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incurribus, et ideo militans Deo minime se negotiis sæcularibus implicaret, ac vicissim non illa rebus divinis præsidere videretur. » Item: « Denique hi quibus tantum humanis rebus et non divinis præsidere permissum est, quomodo de his per quos divina ministrantur judicare præsumant, penitus ignoramus. » Hæc dicente papa Nicolao, nos eidem consona dicendo affirmamus, eum qui præsidere debet rebus terrenis in administratione tantummodo negotiorum sæcularium, non se debere implicare negotiis spiritualibus: et e converso iudicem spiritalem vacare oportere divinis, et tamen sine sui spiritus implicamento etiam per doctrinam regere ipsos quoque reges et imperatores, quanto magis minores potestates?

A LXIV. At illi persæpe dominari volunt, et doceri nolunt; imo testes veritatis occidunt. Etiam quidam nomine tenus et facie tenus pastores, intrinsecus autem lupi rapaces, et contra doctrinam præcipui pastoris Petri apostoli dominantes in clero, testes veritatis occidunt; et imitando Herodem, se arguentes primo incarcerant inter claustra silentii, ne ab ipsis publice arguantur: deinde quantum in ipsis est, omnino decollantes interficiunt, cavendo quidem sibi, ut æstimant, a reatu homicidii, sed non effugientes crimen testicidii. Aliud est enim hominem occidere, atque aliud testem. Nam hominem occidit, qui ei vitam tollit: testem vero interficit, qui ei testificandi et legendi facultatem præcidit; ea videlicet intentione ut quasi licenter illicita committendi habeat libertatem, nomine arguente vel contradicente. Verumtamen, sicut metuebat Herodes Joannem sciens eum virum justum et sanctum, et audito eo multa faciebat, et eum custodiebat et libenter audiebat; sic et isti libenter se audire simulant eosdem, quos metuunt, incarcerant et occidunt, quia eorum voces in deserto clamantium penitus audire nolunt, nec in solitudinibus et montibus et speluncis vel cavernis terræ, quanto minus in domibus regem luxuriose convivantium, et in ipsis conviviis de morte Joannis tractantium, quem dolent adhuc vivere in spiritu et virtute Eliæ atque ideo moliantur eum in viris justis et sanctis exstinguere. Sed nunquid ideo verbum de ore Domini semel egressum revertetur ad ipsum vacuum? Non: sed faciet quæcunque voluerit, et prosperabitur in his ad quæ misit illud. Sicut enim in creatione mundi ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt; sic usque ad consummationem sæculi manens cum electis ipse dicit et fiunt. Quod quia pauci credunt, ideo dicitur: « Cum venerit Filius hominis, putas, inveniet fidem super terram? » (Luc. xviii, 8.) Vident enim pene omnes ollam succensam, flante aquilone; sed soli et pauci fideles vident simul cum Jeremia virgam vigilantem, qua demonstratur quod Dominus vigilat super verbo suo, ut faciat illud, qui ad perficiendum omne quod intendit, prospere procedit et regnat, nec est qui ejus giganteo cursu obstistere valeat.

LXV. Duas hic perpendo intentiones inter se repugnantes. Nam et olla succensa, diaboli vel Antichristi significat malitiosam intentionem, qua intendit omnia confundere, ita ut in errorem inducantur si fieri potest etiam electi hujus ollæ fumo cæcati; quo contra Dominus intendit ut fiat salva omnis caro diebus malis brevialis, qui nisi breviarentur, sicut ipse ait, non fieret salva omnis caro, sed propter electos, inquit, breviabuntur. Ergo non solum ipsi electi robusti et perfecti, sed etiam fragiles infirmi nomine carnis designati, salvabuntur, ut et de perfectis dicat ipse: « Hoc nunc os ex ossibus meis (Gen. ii, 23); » et de imperfectis hominibus, tamen bonæ voluntatis, adjiciendo subinferat,

« et caro de carne mea (*Gen.* 11, 23). » Sic : *Te decet* *A* *kygnus, Deus, in Sion ut fiat quod in eodem canitur hymno, ubi dicitur : Ad te omnis caro veniet.* Non enim deficient in Ecclesia sancta Jeremiæ et Aggæo similes, licet infirmi ac pauperes, per quos confundantur hujus mundi fortia, illud prohibentia quantum in se est, ne ad te omnis caro veniat, neve omnis caro salva fiat, secundum quod Jeremias et Aggæus in hoc hymno prophetant : quibus in antistite sedis apostolicæ Jesus magnus sacerdos orando, exhortando, epistolas mittendo, synodalia decreta condendo, favere dignoscitur, dum quivis Catholicus et religiosus, licet pauper et modicus, contra iniquos quantumlibet magnos animatur auctoritate Petri, cui prævalere non possunt istæ portæ inferi. Similiter in quolibet catholico principe a Deo misso, et apostolicæ sedis auctoritate firmato ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, conspicuus est ille Zorobabel dux populi a peregrinatione revertentis juxta verbum Domini, sicut scriptum est : « Et factum est verbum Domini secundo ad Aggæum in vicesima et quarta mensis, dicens : Loquere ad Zorobabel ducem Juda, dicens : Ego movebo cælum pariter et terram, et subvertam solium regnorum, et cunctam fortitudinem regni gentium, et subvertam quadrigam et ascensorem ejus, et descendent equi et ascensores eorum, vir in gladio fratris sui. In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te, Zorobabel, filii Salathiel, serve meus, dicit Dominus, et ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum (*Agg.* 11, 21-24). » Notandum quod subvertendum prophetat solium regnorum, priusquam substituat ducem sibi dilectum et electum.

LXVI. Eodem modo si quis rex aut princeps imperio sacerdotali quasi per Samuelem communitus ferire impios, vastare Amalecitas, percutere Agag regem populo Israel inimicum; talibus contra mandatum sacerdotale pepererit, aut quod pejus est, inimicos Dei fovere atque amicos persequi ausus fuerit, jure hic talis potestate qua male utitur, privatur, ita ut regnum ab eo scindatur : maxime si et ipse scindere audeat pallium sacerdotale vel prophetale, minuendo jus et decus Ecclesiæ; quod est in ornatu sacerdotalis excellentiæ, quæ clare splendescit in illa reversione de captivitate Babylonica in Jerusalem, secundum hunc hymnum, qui te decet Deus, in Sion. Jam quippe solio regnorum subverso in Judaico populo, primo regibus Israel cultoribus vitulorum aureorum propter scissuram sui a domo David, vel potius ob idololatriam deletis et a regno Dei exterminatis, deinde regibus quoque Juda in transmigratione Babylonis terminatis, et quibusdam eorum laudabiliter in regno cælorum coronatis, quorum David, Ezechias, Josias erant præcipui, ex tunc, ut jam dictum est, regnorum solio subverso, et regio nomine penitus ablato, Zorobabel quantumquam genitus de tribu regia, non tamen

in regem sed in ducem promotus, habuit sibi succedentes non reges, sed duces usque ad illud tempus, quo post ablatum sceptrum de Juda oportuit etiam ducem de femoribus ejus auferri, subintrante rege alienigena Herode, qui ex patre Idumæo et matre Arabica natus fuit; ac proinde illo regnante, vel potius tyrannizante, illum nasci regem decuit, de quo patriarcha Jacob longe ante prædixerat : « Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat cui repositum, et ipse erit expectatio gentium (*Gen.* XLIX, 10). » Diminuta igitur aliquantulum jam tunc sæculari dignitate regum Judaicorum in duces, quando incipiebant proficisci de peregrinatione sua cives Jerusalem : sacerdotium prius quidem religiosum, sub regibus tamen aliquatenus depressum, sicut indicat liber Regum; verbi gratia, ubi legitur Elias regis et reginæ persecutionem passus in Israel, et in Juda Zacharias inter templum et altare jussu regis lapidatus (*Luc.* XI, 51); jam super duces eorumque principatum legitur magis ac magis exaltatum et glorificatum, coronisque regalibus honorificatum, juxta illud in propheta : « Sumes, ait Dominus, argentum et aurum, et pones in capite Jesu, filio Josedec, sacerdoti magno (*Zach.* VI, 11). » Super hoc vir illustris Hieronymus ait : « Imponuntur autem coronæ Jesu, filio Josedec, sacerdoti magno, quia per singulas virtutes nostras Dominus coronatur, imo nobis per virtutem pœnitentiæ coronatis, Salvator in singulis coronas accipit. »

LXVII. Cum ergo rex et sacerdos idem sit Jesus Christus Dominus noster gloria et honore coronatus; tamen sacerdotalis dignitas tunc magis in eo coronatur, cum quis de Babylonica malitia per pœnitentiam revertitur in Jerusalem, in qua tunc defecisse constat regale quodam modo fastigium, quando rex Babylonis vel in Ecclesia vel in quolibet prius fideli anima sibi usurpat principatum. Jugo itaque illius per pœnitentiam, quæ ad sacerdotale officium pertinet, a facie olei computrefacto, recte Jesu sacerdoti magno imponuntur coronæ. Cujus rei typus in Jesu sacerdote magno agnoscitur præcessisse, simulque illud præfiguratum esse, quod regnis idololatris, schismaticis atque indisciplinatis, usque ad sui fastus defectum curvatis, amplius glorificanda et coronanda erat sacerdotalis dignitas, ita ut stratoris quoque officium pontifici Romano a regibus et imperatoribus exhibendum sit : renovatis videlicet miraculis antiquis, quibus agnoscitur Joseph in curru Pharaonis exaltatum, Danielem regis purpura ornatum, Mardocheum regali equo subvectum. Hæc nimirum spectacula nunc regibus partim ablati, partim diminuto eorum regno humiliatis, et exaltato sacerdotio, delectant spectatorem benevolum, torquent invidum. Qui ut amplius crucietur, et pius oculus magis jucundetur, forsitan sicut ante primum Christi adventum regibus ablati duces principati sunt usque ad ipsum; sic ante secundum ejus adventum per lapideam sine

manibus abscissum de monte, aurea statua regnorum tota contrita in quantum regno divino invenitur contraria, succedet in sæculari dignitate minoris nominis potestas, diminutis regnis magnis in tetrarchias, aut minores etiam particulas, ne premere valeant ecclesias vel ecclesiasticas personas, patrocinio magni sacerdotis præsidis sedis apostolicæ coronati, et super omnia regna exaltati defensas, et privilegiis apostolici principatus communitas.

LXVIII. Quis jam cujus oculus nequam non est aut lippus, ad invidendum potius quam ad videndum patulus, non ista cernat partim completa, ut jure omnis benevolus exspectator et spectator de implendis minime ambigat, cum tanta videat impleta secundum quod in Scripturis veritatis inveniuntur expressa? Quis non cum veneratione aspiciat Petrum apostolum sacerdotem magnum, imo in ipso sacerdotem summum Jesum Christum, tot coronis aureis coronatum super quot regna constituit illum? « Ecce, » inquit, « constitui te super gentes et super regna, ut evellas et destruas, et disperdas et dissipas, ædifices et plantes (Jer. 1, 10). » Clarus ergo sanctorum senatus apostolorum princeps est orbis terrarum rectorque regnorum, ecclesiarum mores et vitam moderando, quæ per doctrinam apostolicam fideles sunt ubique. Antiochus et Remus concedunt tibi, Petre, regni solium. Cum talia per Ecclesias canoris vocibus declamantur, et hymnos de canticis Sion in laudibus regalibus ad apostolorum, præcipue autem principis apostolorum gloriam sacra canunt solemnia, *Te decet hymnus, Deus, in Sion*; sic dictis facta compensantur, et magnalia divina, quæ in verbis resonant, rebus clarentia etiam oculis demonstrantur, ut possimus canere hymnum dicendo: « Sicut audivimus ita et vidimus in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus (Psal. XLVII, 9). » Ad hoc enim Dei mirabilia, quæ in hymnis et psalmis, cæterisque canticis spiritalibus enuntiamus, condigno rerum effectu etiam oculis demonstrabilia fieri optamus, ne quando dicant gentes: « Ubi est Deus eorum? Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus? » (Psal. XLI, 4.) Nesciunt miseri qui hæc dicunt, beatos esse quibus hæc dicunt: quoniam istis invidentibus et non videntibus, videbitur ab illis Deus eorum in Sion. Et ideo te decet, hymnus, Deus in Sion, cujus in plateis ponendi sunt infirmi ut, veniente in sui principatus gloria Petro apostolo, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberentur ab infirmitatibus suis, ne quando dicant gentes: Ubi est Deus eorum, cum viderent sanatas infirmitates eorum.

LXIX. Respice, o princeps apostolorum, hujus civitatis plateas lectulis et grabatis infirmorum plenas. Respice, vel potius illum respectum nobis obtine quo te respexit Dominus, ut fieres amare sauciatus, et languens adhuc magna infirmitate: a qua

ita sanatus es et roboratus, ut jam non timeres mundi dominam Romam, qui adhuc infirmitate tua sacerdotis expaveras ancillam. Trahe nunc post te successores tuos apostolicæ sedis præsules, imo et nos oves tibi creditas, ut omnes curramus in odore unguentorum tuorum sub te in Christo rectore omnium regnorum, et moderatore omnium Ecclesiarum.

LXX. Sed dicit aliquis: Quomodo per principem apostolorum regna regi, vel Ecclesiæ gubernari possunt, quæ sedis apostolicæ præsuli minime obediunt? Ad hoc pro captu meo sine majorum præjudicio ego minimus respondeo. Cautela ecclesiastici regiminis in ea discretionem insigniter enitescit, qua rector Ecclesiæ « butyrum et mel comedit, ut sciatur reprobare malum et eligere bonum (Isa. VII, 15). » Per butyrum, quod est corrupti lactis congesta pinguedo, intelligi potest morum corruptela, qua incrassatus, impinguitus, dilatatus quis derelinquit Deum factorem suum, et recedit a Deo salutari suo. Per mel vero, quod de cerea favi spissitudine separatum dulce simul est et purum, puritas intelligitur morum dulcium. Licet enim bene sibi convenient mel et lac sub lingua sponsæ, aut in terra fluente lac et mel, vel etiam in die illa, in qua stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lac et mel, dilectione proximi per lac, Dei vero per mel intellecta; tamen per butyrum, quod est corrupti lactis excrementum, non incongrue intelligitur, ut dictum est, corruptio morum, sicut per mel dulce ac purum, puritas morum. Quod cum ita sit, rector Ecclesiæ, et in illo habitans Emmanuel, butyrum et mel comedit, quando mala et bona in Ecclesia sibi commissa, diligenter investigans exquirat, ut sciatur reprobare malum et eligere bonum. De occultis malis ad præsens non loquimur, quæ nullius prælati est judicare, nisi aut legitimus accusator inveniat, aut prava opinio pertinaci animositate defendatur.

Porro de manifestis malis, etiam nullo accusante vel testificante, aut etiam quod pejus est, populo stulto et insipiente approbante illa, judicis eadem reprobantis etiam invitis auditoribus est ingerenda sententia, sive per sermonem, sive per epistolas, cum tanta comminatione ut sciant et scire cogantur non solum qui talia faciunt, sed et qui facientibus consentiunt, aut eis post interdictum cibo vel salutatione temere communicant, pari damnatione teneri. Angelis vero talium Ecclesiarum talis butyri fermento corruptarum, litteris apostolicis denuntiandum est, quod nisi tam certa et aperta mala corrigant, vel si corrigere non possunt, excludant; vel si ea pro strage vitanda excludere non valent, æquitate improbent, et cum discreta reclamatione quasi plaustrum onustum feno stridendo portent, ipsi seipos excludendos vel deponendos agnoscant, movente candelabrum eorum Christo, qui ambulat in medio septem candelabrorum aurcorum.

LXXI. Septem candelabra aurea septem Ecclesiarum sunt, in quibus per numerum septenarium intelligitur universitas omnium Ecclesiarum, quæ sic per litteras apostolicas visitandæ sunt, ut alicubi quasi per vocem tonitruum arguatur doctrina et secta Nicolaitarum in incestu clericorum; alicubi doctrina Balaam conductitii prophetae in secta conductitiorum; alicubi nequitia Jezabelis tyrannizantis et prophetas Dei occidentis in tyrannibus Eliæ similes justos persequentibus; alicubi specialis desidia ipsorum angelorum vel charitatem primam relinquentium, vel nomen vivum in officiis, mortuum in operibus malis habentium, vel tepidorum de ore Dei, nisi poeniteant, evomendorum. Item si respicimus Epistolas Pauli apostoli, videmus exemplum illius per epistolas apostolicas arguendas Ecclesias, ut cum hujusmodi cibum non sumant qui fratres nominantur, et sunt fornicatores, avari, ut se subtrahant ab omni fratre ambulante inordinate; ut si quis non obedit verbo apostolico per epistolam misso, hunc notent, et ut fratrem corripiant, atque si correptus emendari noluerit, ut hostem caveant. Nam, propter cautelam inter tales habendam: « Videte, » inquit, « quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, rudimenta tempus, quoniam dies mali sunt (Ephes. v, 15). » Et ne in diebus malis ita quis putet redimendum sibi tempus, ut malis aliquo modo consentiat, dicit: « Auferte malum ex vobismetipsis (I Cor. v, 13). » Ostendens itaque etiam propter unum fornicatorem, quasi per modicum fermentum totam massam corruptam: « Expurgate, » inquit, « vetus fermentum, ut sitis nova conspersio (ibid.). » Non expectavit super hoc manifesto malo accusationem vel testificationem cujusquam, nisi manifestæ infamiae clamorem, de quo ait: « Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes (ibid.). » Neque vero illi soli, sed toti Ecclesiae illum toleranti virgam minatur; nisi is qui hoc malum operatus est de medio eorum tollatur, et Satanæ tradatur in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.

LXXII. Longum est in epistolis apostolicis ostendere per singula, quomodo rector Ecclesiarum apostolorum exemplo debeat butyrum et mel comedere, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum. Sufficiat in hujus rei exemplum sedis apostolicæ præsulibus imitandum beatus papa Gregorius, qui tanto studio butyrum et mel comedit, ut coarctante illum sollicitudine omnium Ecclesiarum, scriberet ultroqueas epistolas pro causis multis non nisi per famam sibi delatis: in quibus quanto studio reproberit malum et elegerit bonum, testantur ejus epistolæ pontificibus, regibus, cæterisque personis ecclesiasticis ultro ingestæ, nullo eas interdum petente, sed publica fama exigente, vel etiam quilibet veraci relatore ad aures ejus rem perferente. Unde solemne ipsi erat in exordiis epistolarum quorundam sic dicere: *Perlatum est ad nos*, vel: *Per-*

A venit ad nos. Unde Romano defensori scribit dicens: « Perlatum est ad nos reverentissimum fratrem nostrum Basilium episcopum, velut unum de laicis in causis occupari, et prætorii inutiliter deservire. Quæ res quoniam et ipsum vilem reddit, et reverentiam sacerdotalem annihilat; statim ut experientia tua hoc præceptum susceperit, eum ita ad revertendum districta executione compellat, quatenus ei illic te insistente, quinque diebus sub qualibet excusatione immorari non liceat, ne, si quolibet modo eum ibidem amplius moram habere permiseris, cum ipso apud nos incipias esse culpabilis. » Item Anthemio subdiacono: « Pervenit ad nos, Primum, Analphitanæ civitatis episcopum, in Ecclesia sua residere non esse contentum, sed foris per diversa loca vagari. Quod videntes alii, nec ipsi in castro se retinent, sed ejus exemplum sequentes foris magis eligant habitare. Et quia hæc agentes ipsi potius ad suam hostes deprædationem invitant; idcirco hac tibi auctoritate præcipimus, ut suprascripto episcopo interminare non desinas, quatenus hæc de cætero facere non præsumat, sed in Ecclesia sua sacerdotali more resideat. Quem si forte non emendari post tuam interminationem cognoveris; in monasterio eum deputare, et nobis curabis modis omnibus indicare, ut quid facere debeas nostra iterum præceptione cognoscas. » Item Secundo, servo Dei, inter cætera sic: « Fratrem Mariakum episcopum verbis quibus vales excita, quia eum obdormisse suspicor. Nam venerunt quidam ad me, in quibus quidam senes medicantes, qui a me discussi sunt a quibus quid acceperint, et per singula retulerunt quanta eis et in itinere data sint. Quod dum sollicitè de prædicto fratre requirerem, quid eis dedisset, responderunt se eum rogasse, sed ab eo nihil accepisse; ita ut neque panem in via acciperent, quem dare omnibus illi Ecclesiae semper familiare fuit. Dixerunt enim: Respondit nobis dicens: Non habeo quod vobis dare possim. Et miror si is qui vestes habet, quid pauperibus dare non habeat. Dic ergo illi ut eum loco mutet mentem; non sibi solam lectionem et orationem credat sufficere; non ut remotus studeat sedere, et non de manu fructificare; sed largam manum habeat, necessitatem patientibus concurrat, alienam inopiam suam credat. Quia si sic non habet, vacuum episcopi nomen tenet. »

LXXIII. In hunc modum plures inveniuntur ejus epistolæ, quibus ultro et nullo petente missis, reprobantur mala et eliguntur bona. Videtis ergo, o benevoli spectatores, quomodo iste sanctus pro lege Dei sui certaverit; quomodo butyrum et mel comedens, investigatis undique malis et bonis, scivit et studuit reprobare malum et eligere bonum; non expectatis accusationibus vel testificationibus in rebus manifestis, et quomodolibet sibi notificatis. Certe si nunc in diebus istis novissimis et temporibus periculosis iste sanctus viveret, multa mala increpare haberet, quæ ita fiunt in aperto, ut nullo

accusationis vel testificationis egeant ordine iudiciali.

LXXIV. Si ergo super his reprobandis apostolicæ mittentur epistolæ, simulque scribetur viris religiosi, ut si quis non obedit verbo per epistolam misso, hunc notent juxta doctrinam Pauli apostoli: multa, favente gratia Dei, emendabuntur, quæ nunc libere, cum sint mala et turpia, fiunt non solum in occulto, sed etiam in aperto, et habentur etiam pro bonis, cum sint mala, quia non est qui reprobet illa. Possemus digito monstrare ac manifesto nomine significare mala quædam reprobanda, evellenda, destruenda, disperdenda; et ex opposito bona quædam eligenda, plantanda et ædificanda. Sed apostolicæ vigilantæ quam sollicitudo angit omnium Ecclesiarum, et ad quam spectant omnium regimina regnorum, relinquimus in his omnibus butyrum et mel comedendum, ut sciat reprobare malum et eligere bonum. Sciat videlicet in sacerdotio reprobare levitas minime juxta legem Dei purificatos et rasos, eligendo bonos bene purificatos et hæreditate quæ Deus est contentos. Sciat nihilominus in regno reprobare dominatores iniquos, et eligere bonos ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum divinitus missos. Sciat, inquam, reprobare, quosdam, salva ecclesiastica pace, penitus excludendo, quosdam propter apertas iniquitates a ministerio altaris vel communionem Dominicæ corporis et sanguinis prohibendo, et tamen intra Ecclesiæ societatem pacis intuitu sufferendo, in hujus peregrinationis via, qua de captivitate Babylonica tendimus in Sion sive in Jerusalem, cujus præcipui senatores cum rege suo in ultima ventilatione, reprobatis omnibus malis, eligent bona omnia.

LXXV. Quanto ergo nunc diligentius per Ecclesiarum gubernatores reprobantur mala indecentia et eliguntur bona bonos decencia; tanto congruentius te decet hymnus Deus in Sion, et tanto decentius tibi reddetur votum in Jerusalem. Quod quia magis orando quam disserendo ut fiat acceleratur, post assertionis largam digressionem redeamus ad intermissam psalmi expositionem et orationem. Non enim aliud hac expositione magis intendimus, quam ut Patrum sensus congerendo in hoc opusculo rusticano velut in cophino, vase ut dicitur ster-

exaudies, ad te omnis caro veniet. Si enim dies mali non abbreviarentur, ut tu dicis, non fieret salva omnis caro. Sed propter electos, ut tu promittis et ego Jeremias et Aggæus ex promisso tuo certificatus rogo, abbreviabuntur dies mali: quibus breviatis, ad te omnis caro veniet, id est ex omni genere hominum, pauperes, divites, docti, indocti, pueri, senes, Judæi et gentes, viri et feminæ, quæ sæpe significantur nomine carnis, ut illic: « Dedit illis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt (Joun. 1, 72). » Item: « Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea (Gen. 22, 25). »

LXXVI. Ut ergo impleatur quod scriptum est: *Erunt duo in carne una (ibid.)*, sponsus et sponsa, caput et membra, indubitanter, ad te omnis caro veniet: non solum illa de qua certum est quod breviatis diebus malis fiet salva, videlicet ad salutem prædestinata, quantumlibet sit fragilis et infirma; sed et illa quæ non erit salva, tunc ad te judicem veniet, quando, ut scriptum est, omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et videbit omnis caro salutare Dei. Quod ergo dico ego Aggæus, ad te omnis caro veniet, partim prophetia, partim oratio est. Nam prophetia est quantum ad illud, quod omnis caro ventura est ad te judicem; sed oratio est quantum ad illud, quod brevitatis diebus captivitatis non in errorem ducantur electi, et his recta via de captivitate in Sion redeuntibus, eorum ducatu tanquam per Jeremiam et Aggæum salva erit omnis caro, id est etiam fragiles; electis tamen et fortibus per obedientiam et charitatem cohærentes, pariterque cum illis incipientes proficisci.

LXXVII. In Hebræo legitur: *Omnia caro ad te veniat*. Recte itaque orationem in conspectum Dei recitaturus ego Jeremias vel Aggæus, efficaciter exaudiri desiderans, aliam orationem præmitto dicens: « Exaudi orationem meam (Psal. xxxviii, 15). » Qua oratione subsequentis orationis præparatoria sic præmissa, tanquam si diem festum præcedat vigilia cum lamentante Jeremia, consequenter quasi cum Aggæo festivo depromitur oratio, qua in finem psallens Psalmista, oro ut omnia caro ad te veniat. Quia, enim tu vis omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire; voluntati tuæ concordans recte oro ut omnia caro, id est omnis homo ad te veniat, et benedicantur in te, semine Abrahæ, omnes tribus terræ. Non quod salventur aut benedicantur omnes homines; quod non habent quæ Abrahæ dictæ sunt promissiones; sed omnes tribus, id est aliqui de omnibus tribus terræ, ita ut non sit personarum acceptio, quando in omni gente omnis qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi.

LXXVIII. Sic nos oramus, qui, proficisci nunc incipientes, in finem tendimus, ubi videatur Deus deorum in Sion, ubi te decet hymnus, Deus, in Sion; sed non exaudimur quam cito vellemus. Quare? quia *Verba iniquorum prævaluerunt super nos*.

Iniqui primi fuerunt, serpens, Adam, Eva : inter quos conflata sunt verba peregrinationis nostræ causa effectiva, dicente per serpentem diabolo angelo iniqui humani generis parentibus « Comedite, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum (*Gen. iii, 5*). » Quibus nimium creduli parentes nostri, facti sunt cupidi, elati et curiosi. Nam per appetitum comedendi cibum vetitum, concupiscentia carnis; per appetitum similitudinis Dei, elatio mentis; per appetitum sciendi bonum et malum, subintravit curiositatis vitium. Et quidem verba hæc iniquorum, verbum scilicet peregrinationis, præcesserat ex ore Dei egrediens verbum benedictionis, quo dictum est parentibus nostris : « Crescite et multiplicamini, et replete terram (*Gen. i, 28*). » Quo verbo fecundati habebant virtutem pariendi solos filios benedictos in patria benedicta mansuros. Verbum postea subsequuta sunt propter peccatum verba peregrinationis, dicente Deo ad Evam : « Multiplicabo ærumnas et conceptus tuos (*Gen. iii, 16*); » ac si diceret : Super numerum benedictorum filiorum conceptus tuos multiplicabo, ut parias multo plures filios maledictionis quam benedictionis; ita ut ipsi filii benedicti, sint inter maledictos peregrini et quasi captivi usque ad illam utrorumque disjunctionem, qua maledictis in terra maledicta dominantibus, et benedictos filios inique gravantibus, dicatur : « Ite, maledicti, in ignem æternum (*Matth. xxv, 41*); » benedictis quoque filiis in terra maledicta peregrinantibus, et inter verba iniquorum sibi prævalentia laborantibus tunc dicitur : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (*ibid., 54*). » Quorum numero, fide ac spe sociati, eo quod inter verba iniquorum nobis prævalentia gemendo potius cum Jeremia lamentamur, quam in illis consensu pravo delectemur; hoc ipsum conquerimur, quod verba iniquorum prævaluerunt super nos : ita ut nos filii benedicti, licet primitias Spiritus sancti habentes, et ad supernam patriam redire cupientes, tamen intra nosmetipsos gemamus, videntes legem iniquam in membris nostris repugnantem justitiæ, sanctæ ac bonæ legi mentis : quæ videlicet lege iniqua nos captivante in lege peccati et mortis, recte conquerimur, quod *verba iniquorum prævaluerunt super nos*.

LXXIX. Verba iniquorum plurimorum super numerum nostrum valde multiplicatorum prævaluerunt super nos paucos. Divitum, potentum, superbiorum, perversorum verba prævaluerunt super nos pauperes, infirmos, humiles, ad te, Deus, conversos, et de medio Babylonis in Jerusalem redire paratos. Cum ergo sint facies nostræ ad te conversæ quasi euntium in Jerusalem, relicta quasi post dorsum Babylone; tu exurgens misereberis nostri civium Sion, et impietatibus nostris in Babylone commissis tu propitiaberis. Revertentibus quippe nobis de captivitate ad patriam, Jesus magnus sacerdos

(5) Hæc vitiosa fortasse typographi incuria, restituæ sic, juxta illud Athanasianum : *Non con-*

a dextris tuis interpellat pro nobis, et ipse, hostia perfecta, factus est propitiatio pro peccatis nostris. Fiet ergo per Verbum tuum incarnatum, ut verba iniquorum quæ in Babylone prævaluerunt super nos, dum incipimus inde proficisci, non possint ultra prævalere; dum non præ oculis in faciem sonant, et quasi post dorsum nostrum susurrant, et quasi de humo eloquium subobscurum mussitant. Si ergo beatificamus eos, qui Babyloniorum verba postponendo incipiunt proficisci ad cantum propheticæ tubæ sonantis per os Jeremiæ vel Aggæi; multo magis *beatus quem elegisti et assumpsisti*, quique assumptus inhabitat in atriiis tuis.

LXXX. Beatus præ omnibus consortibus suis homo, quem tu Verbum Dei sic assumpsisti, tibi que in una persona mirabiliter univisti, ut verba iniquorum nunquam potuerint prævalere illi : quoniam ille est « beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit (*Psal. i, 4*). » Beatus plane homo electus ex millibus, quem tu, Pater Deus, elegisti et Deum fecisti : non utique Deum adoptivum, sed Deum verum naturalem filium tuum; non per hominis in Deum assumptionem, sed per hominis in Deum assumptionem (5). Neque enim solummodo illum elegisti de massa perditionis in sui conceptione vel prius in tua prædestinatione, sed etiam assumpsisti cum gloria in consessum dexteræ tuæ, sicut ipse dicit : « Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me (*Psal. lxxii, 24*). Beatus homo quem sic elegisti, et assumpsisti in sacerdotem magnum populo tuo peregrinanti valde necessarium; sicut Jesus magnus sacerdos ille figuralis, olim fuit necessarius : qui typum hujus veri sacerdotis et regis legitur coronis aureis coronatus, ut supra in brevi perstrinximus.

LXXXI. Beatus etiam post ipsum et in ipso et per ipsum, quem de mundo elegisti, et in aliquod ministerium salutis tam suæ, quam aliorum assumpsisti. Quod opus egregium quia ipse tecum operatur, sine quo tu, pater, nihil operaris, cum sit ipse manus tua tecum et in te operans omnia que tu operaris : quæcumque enim tu operaris, hæc et ille similiter facit. Recte ac vere tuis ac suis electis ipse dicit : « Non vos me elegistis, sed ego vos elegi, et posui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat (*Joan. xv, 16*). » Item : « Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit eos mundus (*ibid., 19*). » Beatus quem sic elegisti de mundo, ut ob hoc ipsum sustineret odium mundi; quia tu eum elegisti et assumpsisti, non ad opus malum, vel ad horam in atriiis tuis mansurum, sed ad opus bonum et permanens in æternum, quoniam *inhabitabit in atriiis tuis*. Servus non manet in domo in æternum, filius *sione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum*.

manet in æternum. Propterea servus malus ad tempus assumptus propter aliquod opus necessarium, retro aspiciens et retro abiens non habitabit in atriis tuis, in quæ illum assumpsisti; sed filius habitabit in atriis tuis tanquam hæres legitimus. Et nos, qui de Babylonia in Sion proficiscimur, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi efficitur: et ita per ipsum qui caput nostrum est, replebimur.

LXXXII-IV. Beatus quidem ille est qui electus et assumptus a te inhabitabit in atriis tuis. Verumtamen in ipsis atriis non est plenitudo beatitudinis. Etenim licet stantes pedes nostri in atriis tuis Jerusalem beati sint, tamen plane beati sunt soli qui habitant in domo tua, Domine, ubi in sæcula sæculorum laudabunt te. Hic incipimus proficisci lætantes in his quæ dicta sunt nobis, et in domum Domini ibimus, et multas viaticas refectiones euntibus nobis providet Jesus sacerdos magnus. Sed cum pervenerimus, tunc omnino replebimur in bonis domus tuæ Deus. Dona domus suæ sunt ineffabilia, sive domus ipsa intelligatur humana natura in Deum assumpta, sive angelorum portio electa, sive etiam tota sancta universalis Ecclesia. Quæ domus est etiam templum, non qualecunque sed mirabile; non in structuris artificiosis et manu factis, ornatis auro vel argento seu lapide pretioso, sed in æquitate. Non mireris quia dixi templum illud mirabile in æquitate, quod omni caret iniquitate, ac summa claret æquitate. Si enim templum non manufactum, Dominicum videlicet corpus respicias, nulla est in eo iniquitas, imo ad abolendas iniquitates omnium nostrum sufficit et superabundat illius æquitas.

LXXXV. Quid enim justius vel æquius, quam ut ad perditam libertatem redeat servus, pro cuius iniquitate servilibus pœnis voluntarie subjacuit filius? Quid justius vel æquius, quam ut prædo iniquus amittat jus et dominium, quod habuerat in hominem peccatorem, qui manus violentas misit in hominem peccato prorsus carentem, et in summa æquitate Deo Patri suo gratias agentem. Nempe in hoc maxima erat hominis iniquitas, quod a Deo bene creatus, ipsi Creatori suo penitus, non solum gratias non agebat, sed nec unde ageret habebat, vitio suo nudatus, et plagis impositis semivivus relictus. Gratias namque condignas agere de aliquo beneficio, est ipsi benefactori suo de toto quod accepit esse devotum; ita ut nihil minus rependere studeat in servitio quam accepit in beneficio. Nam si minus rependat, in libra æquitatis apud Deum non est acceptabile munus oblatum cum tali fraude vel iniquitate. Constat autem quod primi parentes bene creati et paradisiacis bonis ditati, nullas Deo gratias egerunt, sed ingrati benefactori suo, ejus hosti gratis venundati succubuerunt. Sic distorti a regula æquitatis genuerunt filios iniquitatis, filios maledictionis, filios iræ; quorum nullus fuit idoneus ad agendum gratias Deo, præpediente om-

nes paternæ ingratitude originali peccato. Unde inter omnia patriarcharum vel prophetarum præconia, cum sonet sæpe vox laudis, vox confessionis, vox exultationis et salutis in tabernaculis justorum, nusquam sonat vox gratiarum actionis, nisi in hoc templo mirabilis æquitatis.

LXXXVI. Ante Christum namque nullus sanctorum legitur Deo gratias egisse, quia noverant se ad hoc non sufficere. Ipse autem primus, unus pro suis omnibus Deo patri gratias egit, sicut in Evangelio legitur; primo ubi de paucis panibus multam turbam hominum satiavit, deinde ubi Lazarum suscitavit, novissime ubi accipiens panem gratias egit, benedixit et fregit, et dedit discipulis suis dicens: « Hoc est corpus meum, » etc. (*Matth. xxvi, 26.*) Sed et tota ejus in mundo conversatio quid fuit, nisi condigna gratiarum actio? Annon etiam nunc summæ Trinitati gratias agit a summo usitata et usque ad summum profecta in ipso Dei Filio natura humana? Discipulis quoque per ipsum et in ipso gratias agendi Deo Patri potestatem dedit ibidem, sic dicens: « Hoc facite in meam commemorationem (*Luc. xxi, 19.*) » id est meo exemplo, meoque adjutorio quod feci facite, me in vobis et per vos operante. Ecce sacerdos magnus carens omnino iniquitate, ipse hostia sufficiens pro abolenda omnium iniquitate, ipse templum mirabile in æquitate, in solo rependitur Deo æqua gratiarum actio absque iniquitatis fraude; quia totum quod a Deo fuit homini assumpto donatum, divinis obsequiis integre fuit impensum in holocaustum suavissimi odoris, et in sacrificium plenissimæ gratiarum actionis, quod ante ipsum nullus potuit facere. « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? » (*Psal. cxv, 12*) ait unus electorum præcipuus. Et cum in se nihil digne donis Dei retribuendum invenisset: « Calicem » inquit « salutæ accipiam, et nomen Domini invocabo (*ibid., 13.*) » id est illum exspectabo et fideliter invocabo qui, calicem passionis innocens bibiturus, perfecta gratiarum actione satisfaciet Patri per suæ carnis et sanguinis hostiam salutarem.

LXXXVII. Quod etiam in ipso et per ipsum nunc donatum est Ecclesiæ, cui sacrificanti hanc ipsam hostiam in hoc ipso templo gratias agere solemne est, ita ut dignum et justum est, æquum et salutare, in summa æquitate, in statera æquitatis et justitiæ. In qua « utinam appendantur peccata mea et calamitas quam patior, ait sanctus Job (*Job lxxii*), desiderio desiderans hoc templum mirabile in æquitate, atque in eo stateram justitiæ, in qua per duas lances brachiorum crucis, seu justitiæ et misericordiæ, pondus humanæ calamitatis quasi arena maris gravior apparet omnibus omnium hominum in hoc templo sacrificantium peccatis. Etenim calamitas probrosæ mortis in persona Dei incarnati, absque iniquitate propria propter iniquitates nostras passi, longe in infinitum præponderat in lance misericordiæ peccatis nostris in lance justitiæ;

ita ut lanx misericordiae tantae calamitatis pondere quasi arena maris gravior apprensus, et usque ad infernum despoliandum subsilens, in iudicio superexaltet lancem iustitiae tam vehementi exaltatione, ut excussis inde peccatis credentium in profundum maris, mirabile fiat spectaculum divinae pietatis et aequitatis, verso Pharaone per iudicium aequitatis eo quod aviditate nocendi ausus est persequi a se recedentes, et ad illum protectorem confugientes, qui et in columna nubis pius, et in columna ignis iustus, nullius fuit reus iniquitatis : qui etiam templum est mirabile in aequitate, ita ut ad ipsum tutissimum sit refugium ab omni iniquitate.

LXXXVIII. Sanctum est ergo templum tuum, mirabile in aequitate, cui et sanctitas abundat in seipso, ita ut recte dicatur Sanctum sanctorum, et aequitas ad Patrem, sive totius Trinitatis divinitatem, cui perfecte gratias agendo servavit mirabilem aequitatem; ita ut neque hosti iniquo iniquam inferret violentiam, sed aequitate illum superaret, cum inconcessa pervadenti concessa judicialiter auferret. Est etiam in hoc hujus templi non manu facti aequitas mirabilis, et nulli rationi penetrabilis quod quanto tempore hic caelestis regni legitimus haeres parvulus fuit nihil differens a servo in similitudine carnis peccati, sic semetipsum exinaniendo minimis suis servulis coaequavit, ut pedes eorum lavaret, et cum iniquis reputatus, non de iniquitate hac indignaretur, sed Patri, totius aequitatis auctori, gratias ageret, ejusque iustitiam collaudaret, simul excusans per ignorantiam quosdam iniquorum, dicens : « Pater iuste, mundus te non cognovit (*Joan. xvii, 25*). » Item : « Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt (*Luc. xxiii, 34*). » Quis non miretur simulque veneretur in abundantia tantae iniquitatis collaudationem paternae iustitiae iudicantis omnia in summa aequitate? Quis denique hominum iudicante se homine tam inique iudicatus, tam inique cum iniquis reputatus, laudaret aequitatem iudicis talia disponentis, vel cum non prohiberet fieri sinentis? Prorsus nemo. Sed hic Deus homo se sic humiliat sub iudicio divino, tanquam si nihil differat a servo : nec rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, D

LXXXIX. Humana quippe natura in Deum Dei

A Filium assumpta, etsi tempore assumptae mortalitatis paulo minus ab angelis minorata, longe sub Deo in Deo fuerit, tamen sub Deo minorem gloriam, sed in Deo et cum Deo prorsus habet eandem gloriam, data sibi omni potestate in caelo et in terra, quam ipse Deus, Dei Filius in divinitate sua, una cum Patre suo Deo aeternaliter habuit, sed in humanitate sua ex tempore accepit, minor quidem Patre permanendo secundum humanitatis naturam, sed non minor secundum divinam suae humanitati potentiam et gloriam donatam. Nonne in hac humanitatis ad summa profectione, sicut mirabilis, ita est etiam rationabilis aequitas? Quia enim sponte sua humiliatus, et cum iniquis reputatus, eisque in poena pro Dei Patris gloria coaequatus est, justo aequitatis iudicio naturae humanae sic humiliatae datum est eousque ascendere, ubi erat prius ipse Dei Filius cum Patre altissimo altissimus, adimpleta ironia sive prophetia, qua olim dictum est : « Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est (*Gen. iii, 22*). »

XC. Quod enim contra veterem Adam gravissima fuit ironia; de novo Adam suavissima erat prophetia, de quo in veritate habet Deus Pater dicere : « Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, » id est nobis in gloria coaequatus est, sciens bonum et malum aequae ut unus nostrum, potens ad faciendum iudicium aequae ut unus nostrum. Unde sicut ad veterem Adam adducta sunt animantia cuncta, ut videret quid vocaret ea : omne enim quod vocavit Adam animae viventis, ipsum est nomen ejus; sic ad istum iudicaturum adducenda sunt omnia, ut videat quid vocet ea, secundum sententiam (6) boni et mali, qua ipse optime scit reprobare malum et eligere bonum, servata in omnibus aequitate, quia ipse templum est mirabile in aequitate, non discrepans in donata sibi claritate ab inhabitante se altissima divinitate. Sic lapis quem reprobarerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Mirabile videlicet in illa potissimum aequitate, qua lapidis vel templi hujus naturalis essentia minor divinitate in se permanens indestructibilis ultra se profecta est usque ad aequalitatem gloriae divinae se inhabitantis, juxta illud Apostoli : « In quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Et estis, » inquit, « in illo repleti (*Coloss. ii, 9, 10*); » secundum quod hic psallentes dicimus : « Replebimur in bonis domus tuae, sanctum est templum tuum, mirabile in aequitate (*Psal. lxiv, 5*). » Revera mirabilis erat aequitas, qua dictum est homini Filio Dei a Deo Patre : « Sede a dextris meis (*Psal. cix, 1*). » Quod idem est ac si dixisset : In mei aequalitate conregna mecum. Quod secundum humanam naturam illi dictum est, quia secundum illam datum est ei regnum et honor, non particulariter, sed universali-

(6) Forte err. typogr. pro scientiam

ter; sicut ipse de se contestans: « Data est, » inquit, « mihi omnis potestas in cœlo et in terra (Matth. xxviii, 18). » Sicut in similitudinem lapidis aquæ durantur, sic ima summis coæquantur. Etenim sicut aqua non pereunte substantia, vel substantiæ quantitate, sed sola qualitate quæ fluxa fuerat, in soliditatem transeunte, in similitudinem lapidis duratur, et res prius liquida rei naturaliter duræ in duritia coæquatur; sic assumptus in Deum fragilis homo, non pereunte substantia, primo ascendit illocaliter super cœlos cœlorum ad orientem, id est ultra choros omnium cœlestium virtutum, usque ad Verbum sibi personaliter unitum.

XCI. Ubi notandum quia non dicitur ad ortum vel oriturum, sed ad orientem. Illa enim ineffabilis genitura, non secundum præteritum et futurum consideratur, sed sempiterno præsentem filius a patre generatur. Verumtamen hoc localiter quoque accipiendum est, quia ascendit super firmamentum cœli, et hoc versus orientalem plagam. Nam quod dictum est usque ad orientem, id est usque ad Verbum sibi personaliter unitum, non utique secundum locum, sed secundum humanæ naturæ immutacionem dictum est: qua immutatione et nos juxta apostolum pro modo nostro immutabimur. Nec vero sic immutata est, ut in illam orientis substantiam versibilitate naturæ substantia carnis transiret; sed æquitate judicii divini homini usque ad mortem crucis pro glorificatione Patris humiliato accessit paternæ gloriæ magnificentia, non decessit humanæ conditionis essentia; absorpta est passibilitas, accessit impassibilitas; transivit infirmitas in virtutem, mortalitas in æternitatem, ut homo prius minor angelis esset in gloria Deo Patri coæqualis. Et hoc est mirabile in æternitate.

XCII. Admirantibus ergo simulque venerantibus nobis hoc templum mirabile in æquitate, cui et nomen est: « Admirabilis consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis (Isai. ix, 6), » aliquantula subluet ratio hujus æquitatis, quam fraudare non debeo conservis. Cum enim per Christi divinitatem sine labore cuncta creata, per ipsius humanitatem cum multo labore sint restaurata, et utique constet opus restaurationis melius opere creationis, æquitas judicii divini poscebat, ut humanitas in Christo, licet naturaliter minor divinitate, tamen coæquaretur eidem in gloria et in claritate omnimoda, propter excellentiora opera per ipsius laborem et humiliationem consummata. Unde cum dixisset: « Ego te clarificavi super terram, opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam (Joan. xvii, 4); » quasi et judicio æquitatis donarium repositum, adjunxit: « Et nunc clarifica me tu, Pater, apud te ipsum claritate, quam habui priusquam mundus esset apud te (ibid., 5). » Quibus verbis, hilaro interpretante, claritas Verbi æterni postulat carnem: ut qui minor fuit et est Patre secundum humanitatis conditionem, jam non

sit minor secundum ejusdem humanitatis glorificationem. Unde in libro de Trinitate ait jam dictus Hilarius: « Glorificatur Filius Pater major est, glorificatus autem Filius minor non est. » Proinde quod Athanasius ait: « Minor Patre secundum humanitatem, » referendum est ad naturam, non ad gloriam: vel certe ad illud tempus quo minor fuit etiam angelis, non ad illud quo gloria et honore coronatus, super opera manuum Patris constitutus, jam nulli est in gloria posthabendus, ut in prima hujus operis parte firmissimis Patrum testimoniis copiose demonstratum est.

XCIII. Adhuc est alia mirabilis æquitas, quam in templo isto spectantium oculis ipsa ejusdem templi repræsentat claritas et charitas. Quia enim in redemptione humani generis templum datum est pro templo, non manu factum pro manu facto, impolutum et sanctum, pro polluto et profanato; non esset aliud pro alio datum, nisi quod emebatur esset æque gratum quomodo pretium pro illo datum. Est igitur etiam sic templum illud sanctum mirabile in æquitate, servata venundati et redempti æqua charitate. Super hujus admirabilis æquitatis admiratione altisona voce canunt ipsius redempti templi vivi lapides, quasi cum Aggæo festivo festivo dicentes: O inæstimabilis dilectio claritatis! ut servum redimeres, Filium tradidisti. Contenti nunc simus in hac peregrinationis via de templo isto mirabili mirando potius quam exponendo hæc pauca dixisse; cujus aditus philosophiæ mundanæ seratus, fidei vero catholicæ nunc ex parte reseratus, in futuro plene pandendus, non est quæstionibus indiscipline irrumpendus, sed orationibus humiliter et reverenter pulsandus. Hoc igitur templum sanctum mirabile in æquitate, ut remissis iniquitatibus mereamur ingredi a rege Babylonico liberati, tu Christe, qui es templum simulque ipsius templi ostiarius et ostium, *exaudi nos, Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, et in mari longe.*

PARS ALTERA.

XCIV. Exaudi nos pulsantes, et ut omnis caro ad te veniat fideliter orantes. Exaudi hunc hymnum qui te decet, Deus, in Sion; non in illa parvula et angusta Sion, quæ modicam Judææ particulam occupavit, sed in illa magna civitate quæ fundatur exultatione universæ terræ, secundum quod tu rex ejus regnas ubique; spes omnium finium terræ, non tantum Judææ, sicut vult carnalis iudex, vel tantum Africæ, sicut voluit Donatus, vel cujusquam privatæ sectæ, ut hi volunt qui dicunt: *Ecce hic*, aut: *Ecce illic*, sed *omnium finium terræ*; ut orans caro, non solummodo continentium, sed etiam conjugatorum possit venire ad te, licet sint in finibus terræ, vel in mari longe. Sicut enim regina Æthiopiæ de finibus terræ venit audire sapientiam Salomonis; ita universalis ex Judæis et gentibus electa et collecta Ecclesia, veniet ad te, verum Salomonem, a finibus terræ, imponens videlicet finem

vitiis cupiditatibusque terrenis. Vel etiam ad litteram *spes es omnium finium terræ*, in omnem terram sono apostolorum exeunte, et in fines orbis terræ verbis eorum pervenientibus; ita ut non sint loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum, etiam in extremis finium terræ et in mari longe; sive ad litteram in insulis marinis longe positis a cohabitatione aliorum hominum; sive quia mare hujus sæculi amarum curis et turbidum tentationibus, ac procellosum, spiritibus malignis quasi ventis contrariis agitatam, in quo pisces devorantur a piscibus; recte dicuntur esse in mari longe a civitate Sion et Jerusalem visione pacis, mundi hujus amatores inter se tumultuantes; quibus tamen, si digne pœniteant, et mediante te Jesu, magno sacerdote, gratiam quærant invenire in Sion, spes est misericordiæ consequendæ in te, per id quod tu es *præparans montes in virtute tua*.

XCV. Prædicatores enim Jeremiæ et Aggæo similes, in se parvos et humiles, tu facis altos et immobiles in virtute tua, non sua. Hoc et ipsi conflentur, dicentes: «Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum; non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est, qui et idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti, non littera sed spiritu. Littera enim occidit, spiritus autem vivificat. Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi præ gloria vultus ejus quæ evacuatur, quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? Si ministratio damnationis gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria (II Cor. III, 4-9). » Similiter et nos dicere possumus in hymno præsentis: Quod, si ministratio reversionis in terrestrem Jerusalem fuit in gloria, ita ut ejus administrator præcipuus Jesus sacerdos magnus, fuerit coronis aureis, jubente Domino, coronatus, et ablatis ab eo sordidis vestimentis, legatur pretiosis mutatoriis ornatus; quomodo non ministratio reversionis in cœlestem Jerusalem quæ sursum est libera mater nostra, erit in gloria? Imo si ministratio illius reversionis meruit coronis et mutatoriis honestari, multo magis gloria et honore coronandi sunt qui in sacerdotio novo stant coram Domino sacrificantes hostiam vivam, et increpant sibi adversantem Satanam.

XCVI. Quomodo enim tunc Satan stabat contra Jesum ut adversaretur ei; sic et modo in his qui resistunt veritati Satan stare cognoscitur, qui et increpante illum Verbo Domini, abit et cadit retrorsum, quomodo illi abierunt retrorsum, quibus verus Jesus jam seipsum sacrificaturus in cruce, jam-jamque sacrificatus in cœna sua dixit: «Quem quæritis? At illi dixerunt: Jesum Nazarenum. » Quibus cum respondisset: «Ego sum (Joan. XVIII, 4-5), » verbi hujus fulmine percussus ceciderunt in terram. Qui ergo fulgorem solis æterni adhuc

A sub nube mortalitatis ferre non potuerunt, sed eo repercussus ceciderunt in terram; quomodo nunc ferent ejus faciem sicut sol lucet in virtute sua clare splendentem? Cum se talem demonstravit in monte coram paucis discipulis transfiguratus, nec ipsi eum ferre potuissent, nisi eadem virtute qua territi erant, fuissent etiam confortati. Et Joannes, in Apocalypsi, cum vidisset eandem Jesu faciem sicut sol lucet in virtute sua, cecidit ad pedes ejus tanquam mortuus. «Et posuit, » inquit, «dexteram suam super me dicens: Noli timere. Ego sum primus et novissimus, et fui mortuus, et ecce sum vivens in sæcula. et habeo claves mortis, et inferni (Apoc. I, 17-18). » Sic, Domine Jesu, præparas montes in virtute tua, dicens cuique illorum: *Noli timere*. In quo dicto est largitio virtuosæ constantiæ. Dicendo autem: «Ego sum primus et novissimus, et fui mortuus, et ecce sum vivens in sæcula, et habeo claves mortis et inferni, » ostendis te accinctum potentia, qua prævales ad omnia quæcunque volueris facienda, utpote vivens in sæcula ea vita, qua vivificare potens es omnia membra tua, et habes claves mortis et inferni, quibus concludere potenter vales mortem et infernum, diabolum scilicet mortis inventorem populumque tenebrosum, in quo velut in inferno diabolus et mors habet locum nimis amplum et profundum, sed minime quietum, quia tu *conturbas profundum maris*, id est populum nimis amarum tu conturbas, non in superficie quasi vento leni, sed in profundo, et quasi ab imo fundo undas ejus concutiendo.

C XCVII. Alia littera sic habet: *Circumcinctus potentatu tuo*. Quod ad similitudinem regis undique suis militibus constipati dictum potest intelligi; quia tu rex gloriæ, Dominus exercituum te circumstantium, per eosdem exercitus propugnando potens es in prælio non solum campestri, quo commovisti terram et conturbasti eam; sed etiam navali, quo conturbas profundum maris. Quasi enim campestre certamen tunc fuit in campo Dura provinciæ Babylonis, erecta velut aurea statua, quando caput imperii Romani, quasi altera Babylonia, Roma defensabat idololatriam dura edicta proponendo, et fornacem persecutionis incendendo. Sed jam fabricatis ecclesiis atque cœnobiis, tanquam navibus ultra mare ad terram promissionis tendentibus, surgunt venti contrarii, et non desunt naves piraticæ latronibus plenæ; conventicula videlicet perversa, quibus contra invicem decertantibus, mare turbatur, et sonitus fluctuum ejus augmentatur, quoadusque tu ventis imperes et mari, precibus Ecclesiæ suscitatus, qui nunc peccatis exigentibus dormiendo in navi *conturbas profundum*, et *sonum fluctuum ejus* ad hoc esse permittis, ut a discipulis attentius orantibus cito exciteris, et te increpante ventos et mare, fiat tranquillitas magna.

D XCVIII. Aliter: *Conturbas profundum maris* commovendo profunda hominum corda, vel ut sequan-

tur, vel ut persequantur electos tuos : et *sonum fluctuum ejus* excitas et sedas prout vis, arescentibus hominibus præ confusione sonitus maris et fluctuum ; discipulis autem tuis, cum viderint hæc fieri, ad te respicientibus ac levantibus capita, quoniam appropinquat redemptio illis a te promissa. Levabunt capita, id est exhilarabunt corda, scientes post brevem tempestatem, secururam quietis æternæ tranquillitatem. Alia translatio habet : *Sonum ejus quis sufferet?* id est quis sustinebit illam commotionem? Vère nullus virtute humana, sed plures virtute tua : qui præparas montes in virtute tua, montes altos, quos transcendere non valent mirabiles elationes maris, montes immobiles de quibus dicas mari, « Huc usque venies, et hic confringes tumentes fluctus tuos (*Job xxxviii, 11*). » Dum enim cernunt idololatræ gentes, vel etiam falsi Christiani, creaturæ potius quam Creatori, mammonæ potius quam tibi, Deo vero, servientes, immobilitatem simul atque celsitudinem turrium sanctæ civitatis fundatæ in montibus sanctis, ad quam revertentes de Babylone cives beati nunc incipiunt proficisci, quandoque feliciter perventuri. Ex tali consideratione turbabuntur ipsæ gentes aliquantæ per timorem servilem, sicut rege civitatis hujus nato et regibus orientalibus manifestato, rex Herodes turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo ; aliquantæ per timorem filialem : quomodo apostoli conturbati sunt et conterriti, existimantes post resurrectionem regis hujus, non corpus resuscitatum, sed solum se spiritum videre!

XCIX. Neque enim parva est conturbationis causa, cum sola regis hujus existimatur spiritualis adesse præsentia suis discipulis, non etiam corporalis. Quorum conturbationi apte subvenitur, cum se non solum videndum, sed etiam palpandum præbet Jesus sacerdos magnus, in sacerdotibus catholicis visibiliter et corporaliter gloria et honore coronatis, cæterisque dilectis et electis, quibus per veram pœnitentiam vestimenta sordida sunt ablata, et mutatoria munda sunt collata. Similiter cernitur idem conspicuus in bonis ducibus Zorobabeli consimilibus : Et hæc non modica est bene turbatis consolatio, et male turbatis augmentatio conturbationis.

C. Nam diversis modis turbabuntur gentes et timebunt. Primo serviliter, deinde qui ex eis credent filialiter et caste timebunt nomen tuum, qui habitant terminos terræ, id est non solum vicini, sed etiam in extremis finibus terræ positi, quando in omnem terram exibat sonus apostolorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Vel etiam quando per successores eorum prædicabitur Evangelium in toto mundo usque ad ultimum terræ. *Turbabuntur*, inquam, a signis tuis : primo per miracula, deinde per virtutum præclara et insignia facta, quæ considerabunt in electis tuis, quibus *exitus matutini et vespere delectabilis*, id est quos ita perfectos esse facies, ut exitus matutini et vespere, sint eisdem delectabi-

les. Cum enim per mane prosperitas, et per vespeream notetur adversitas ; ita erunt imperturbabiles, ut alternante se rerum vicissitudine, sint eis delectabiles exitus matutinae prosperitatis in vespertinas adversitates ; quando in altero peregrinationis hujus consolationem, in altero sui proventus invenient exercitationem. Itaque dum crebro fiunt exitus matutini in vespeream, et e converso vespeream in matutinum, neutra res illis displicebit, sed in omnibus gratias agent, præcipue quando sentient ex tua Deus ordinatione sibi vespeream Sabbati non tenebescere in noctem obscuram, sed lucescere in prima Sabbati, procul exclusa nocte illa de qua beatus Job rogat : « Ne computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus ; sed sit solitaria nec laude digna. Noctem » inquit, « illam tenebrosam turbo possideat : exspectet lucem et non videat, nec ortum surgentis auroræ (*Job iii, 6, 7, 9*). » Itaque de nocte illa exitus non erit in matutinum, quæ non est visura ortum surgentis auroræ.

CI. Talis nox fuit Judæ traditori : de quo legitur quia cum accepisset de manu Christi buccellam, introivit in illum Satanæ, et exivit continuo. Erat autem nox. De hac nocte nimium tenebrosa nullus ei fuit exitus in lucem matutinam, quia non egit fructuosam pœnitentiam, licet pœnitentia ductus retulit argenteos male acceptos, dicens : « Peccavi tradens sanguinem justum (*Math. xxvii, 4*). » Sera nimis fuit hæc pœnitentia nec laude digna ; quia non tam fuit de admissio peccato, quam de infatuato ejus consilio. Quomodo enim præambulus ipsius Achitophel seipsum laqueo suspendit gravi conscientia tortus, eo quod infatuato ipsius consilio prænovit regnaturum David, cujus regno et gloriæ invidit ; sic et Judas mercator pessimus, Christi regno et gloriæ invidus, atque odians fidelium discipulorum pium sensum, per quem suum consilium patuit esse fatuum, dum nullus eorum sentiret secum, quamvis exemplo Chusai Arachitæ Petrus apostolus Christum verum David non corde sed ore negaverit, quomodo ille Chusai David coram Absalone denegavit. Nempe sicut illa Chusai denegatio ex prudenti consilio David processerat, qui per illum prophetaverat infatuandum esse consilium Achitophel ; sic Petri negatio ipsius Christi admissa est prudenti consilio, non solum ad demonstrandum principi apostolorum seipsum, qui nimis improvide jactaverat se nunquam negaturum, sed etiam ut per ipsum Petrum infatuaretur Judæ consilium, dum propter negationem putatus non esse amicus veri David mortis immaturæ periculum evasis, qui tamen postmodum gloriosa morte ipsum clarificavit, fatuumque Judæ Christum regnare nolentis consilium, non solum vivendo, sed etiam moriendo annihilavit.

CII. Illic notandum quod peccatum Judæ profunda malitia excogitatum, totum nocturnum ac tenebrosam, non invenit exitum in lucis matutinae serenam. Petri autem culpa tanquam caligo ve,

apertina luce simul ac tenebris permista, dum Christum lingua negavit quem corde amavit, fragilitate potius quam malignitate peccando, exitum procul dubio invenit a vespera in matutinum, quando post galli cantum luce jam propinquante flevit amare. Similiter matutinum Petri seipsum cingentis ac nimis de se præsumptis, non ita fuit lucidum sicut matutinum Luciferi qui nimis mane oriebatur, quia in sua luce non in Domino vel pro Domino, sed contra Dominum gloriabatur. Denique talis gloriatio et præsumptio de odio fuit Creatoris. Petri autem præsumptio de radice processit amoris; non quidem adhuc plene consummati usque ad claritatem diei, sed quasi matutini adhuc tenebris permisti. Exitus autem fuit hujus matutini Petro, et delectabilis consummatio ipsius amoris usque ad tantam diurnæ lucis meridianam claritatem, cujus ipse sibi conscius magistro sciscitanti sub trina interrogatione an se amaret? confidenter ei respondit: « Domine, tu scis, quia amo te (*Joan. xxi, 16*). » Puto anima quæ sic amat, ipso amore suo ad amatum clamat: « Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie (*Cant. i, 6*). » Propter quod etiam Petro sic amanti dicitur: « Pisce agnos meos; » item: « pascite oves meas (*Joan. xxi, 17*). » In quibus pascendis exitus matutini et vespere delectabilis fuit Petro in meridie cubanti et pausanti, nunc imminente vespera contra lupos vigilantem et laborantem. Qui nimirum vespertinus labor, seu etiam ut meridianus fervor, etsi aliquoties gravabat, tamen exitus ejus delectabat.

CIII. Hinc alius pastor ovium crebra vicissitudine matutini et vespere probatus et exercitatus, hujusmodi varietatum delectatus exitu, dicit: « Cupio dissolvi, et esse cum Christo (*Philipp. i, 23*). » Revera laudabilis est ista delectatio. Quem de talibus non delectat exire, facile capitur lucris terrenis; utpote quem non delectat promissio vel expectatio lucris celestis. Qua si animus quantum debet delectatur, nec per matutinum prosperitatis extollitur, nec per vesperam adversitatis fraugitur, nec inter hujusmodi varietates ipse variatur, ibi habens fixum cor ubi verum est gaudium; juxta quod oramus ut inter mundanas varietates ibi nostra fixa sint corda, ubi vera sunt gaudia. Ubi enim est thesaurus hominis, ibi delectatur et cor ejus. Est autem delectatio vilis et instabilis in transitoriis bonis et temporalibus deliciis, pretiosa vero et minime fastidiosa semperque mansura in spiritalibus deliciis et æternis bonis, ut est justitia, sapientia, charitas, benignitas, cæteraque hujusmodi charismata beatas animas delectantia nunc ex parte, sed ibi plenarie, ubi delectationes in dextera tua Deus in finem sine carentem permanebunt. Quia non de puteo illo haurientur, cujus aquam libenter bibentes iterum sistent, ibi maxime ubi dives ille sitivit, qui guttam aquæ petens, obtinere non potuit; quia delectatio ejus in sinistra transierat, nec ad illam pertinuit delectatio quæ est in dextera tua.

A CIV. Tota hæc delectatio exinde provenit, quia tu, Domine, quem decet hymnus in Sion, natus in ea, *Visitasti terram et inebriasti eam*. Visitasti terram benedictam, de qua dicitur alibi: « Benedixisti, Domine, terram tuam (*Psal. lxxxiv, 1*). » Terram hanc benedictam a terra maledicta spinas et tribulos germinante segregatam visitasti proprio adventu tuo, factus caro in utero virgineo, flos benedictus de terra benedicta germinans fructus benedicti ventris. Quod recognoscens angelus: *Benedicta, inquit, tu in mulieribus*. Et item sancta Elizabeth: « Benedicta, » inquit, « tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui (*Luc. i, 42*). » Visitaveras quondam steriles, verbi gratia Saram, Rebeccam, Rachellem, et eam quæ genuit Samsonem, vel Samuellem, vel Salomonem, ac novissime illam quæ genuit Joannem Baptistam, quo inter natos mulierum non surrexit major. Septem istæ matres cum fuissent pridem steriles, te visitante viros magnos genuerunt; videlicet Isaac, Jacob, Joseph, et reliquos jam nominatos viros inelytos. Et ecce plusquam Salomon, vel Samson, vel unus illorum est hic. Virginis, in quo visitavit et fecit redemptionem plebis suæ benedictus Dominus Deus Israel. Nam prædictarum matrum steriliū fecundatio licet ex munere divinæ visitationis proveniret, nulli tamen illarum congruit quod hic dicitur: *Visitasti terram et inebriasti eam*. Sola virginæ carnis terra singularis visitationis prærogativa est insignis: quæ non virilis operationis aratro excolta; sed per angelum Gabrielem visitata, et Spiritu sancto confota, ac virtute Altissimi obumbrata, concepit Filium Dei. Singulari ergo visitatione tu Domine, quem decet hymnus, Deus, in Sion, visitasti hanc terram civitatis Sion, et inebriasti eam; rore videlicet sive imbre sancti Spiritus, quemcumque præoptaverat egregius ille sponsæ hujus paranymphus, qui longe ante prædixerat: « Rorate cæli desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra et germinet Salvatorem, et justitia oriatur simul (*Isai. xlv, 8*). » Magnifice igitur, Domine, visitasti terram, et mirifice inebriasti eam, de torrente voluptatis tuæ potando illam, quæ de terra maledicta spinas et tribulos germinante, ad hoc fuit segregata ut germinaret Salvatorem.

CV. Postquam hæc terra dedit fructum suum, fructum benedictum, juxta illud evangelicæ salutationis oraculum: « Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui (*Luc. i, 42*); » eodem fructu per passionem triturato, et per mortem denovo in terra seminato, atque in terra mortuo, malus inde fructus provexit juxta illud: « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum afferit (*Joan. xii, 24*). » Quo fructu multo multiplicasti locupletare eam; quoniam honor filii magna ex parte ascribetur matri, dum ipsa tanquam regina dominabitur in regno filii. Tu enim, Domine, qui moriens in terram cecidisti, resurgens a

mortuis multum fructum attulisti, quoniam « ascen- A deus in altum captivam duxisti captivitatem, dedisti dona hominibus (*Ephes. iv, 8*). » Per quæ dona iterum visitasti terram et inebriasti eam, ita ut musto putarentur esse pleni discipuli tui, quos tuo Spiritu sic inebriasti et a semetipsis alienasti, ut terrena eorum substantia cœlitus inebriata fieret omnino cœlestis. Postquam ergo sic visitasti terram et inebriasti eam, prius terrestres effecti cœlestes, « cœli enarraverunt gloriam Dei (*Psal. xviii, 1*); » quos etiam quasi nubes imbriferas misisti super omnem terram, quam eorum doctrinis visitasti et inebriasti, Ecclesia sancta per orbem terrarum dilatata, quæ præclaro calice passionis tuæ inebriata, obliviscitur ea quæ retro sunt, extendendo se ad anteriora, in quibus multiplicasti locupletare eam, quia multiformis gratiæ donis ditasti eam, quæ hoc ordine pervenerunt ad eam.

CVI. Primo : *Flumen Dei repletum est aquis*. Id est prior populus, ripis mandatorum legalium limitatus, cujus propter exiguam benedictionis venam pene desiccatus fuit alveus; quia tamen in pinguedine terræ, et in rore cœli desuper erat benedictio ejus, eo quod cum Esau detentus et occupatus venatione carnium, pene solis carnalium et terrenorum honorum lactabatur promissionibus et expectationibus, usque adeo ut ipsi quoque apostoli de populo illo electi, circa primordia sua sentirent carnaliter de regno Dei; populus, inquam, ille in paucis exinde vocatis flumen Dei nominatur, et est. Nam cæteris, velut aquis lacunosis, Isaias impropere dicens : « Quia de aquis Juda existis (*Isai. xlviii, 1*), » id est qui tantummodo secundum carnis fluxum, et non secundum fidei fructum, semen Juda estis. Etenim secundum conversationis vestræ ignobilitatem, semen Chanaan et non Juda estis, quia pater vester Amorrhæus et mater vestra Cethæa. Istis ergo velut aquis cœnosis jure arescentibus et deficientibus, flumen Dei repletum est aquis in veris Israelitis : qualium unus fuit ille, de quo ipse fons fluminis hujus ait : « Ecce verus Israelita, in quo dolus non est (*Joan. i, 47*). » Tales fuerunt omnes apostoli, excepto Juda, qui exierat de aquis Juda penitus alienus a fidei ejus nobilitate.

CVII. Hujusmodi ergo aquis reprobatis tanquam D putridis et amaris, flumen Dei purum et dulce repletum est aquis, quando sedentibus apostolis in uno cœnaculo, « factus est repente de cœlo sonus advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes, et repleti sunt omnes Spiritu sancto (*Act. ii, 2*). » Quibus ita potatis, ne cibi deesset copia, *parasti cibum illorum*, ut aqua sapientiæ salutaris potati, cujus veritatis adimplendæ habuerunt intellectum, ejus quoque adimplendæ viderent effectum, quasi panem solidum. Neque vero id casu accidit, *quoniam ita est præparatio ejus cibi*, quo cibantur electi, ut primo intelligant quid petere vel desiderare debeant, purificante et reficiente illos aqua sapientiæ : deinde rerum intel-

lectarum petant et accipiant manifestos effectus, quasi panem vitæ et intellectus, ita ut pro aqua et potu salutari sit eis intellectus bonus, pro cibo vero ejusdem sit effectus manifestus. Huic præparationi quidam increduli contradicunt, et dicunt : « Quoniam percussit petram et fluxerunt aquæ et torrentes inundaverunt; nunquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo suo? » (*Psal. lxxvii, 20*.) Quod est dicere : Quoniam percusso latere Christi aquæ sapientiæ de ipso latere templi effluxerunt, et intellectu adimpleverunt corda credentium, ut sciant quid sit petendum vel agendum; nunquid adjiciet huic dono intelligentiæ donum efficientiæ? Num quia velociter currit sermo Dei per ora docentium vel calamos scribarum velociter scribentium, simili velocitate sequetur obedientia qua præcucurrit intelligentia? Revera sic ille prædixit futurum, qui alias dicit : « Populus quem non cognovi servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi (*Psal. xvii, 47*). » Mira velocitas obedientiæ, quæ comes est audientiæ! ubi non post auditum auris consequitur obedientia injuncti operis, sed « in auditu, » inquit, « auris obedivit mihi. »

CVIII. Porro de his qui tardi et claudi viatores pedem intelligentiæ fanum habent et fortem, pedemque inobedientiæ debilem portant et suspensum, consequenter adjungitur. « Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis (*ibid., 46*). » Illorum procul dubio illa est murmuratio, qua dicitur : « Quoniam percussit petram et fluxerunt aquæ et torrentes inundaverunt, nunquid et panem poterit dare aut parare mensam populo suo? » (*Psal. lxxvii, 20*.) Audiunt isti verbum, sed obedire differunt. Audiunt signum quo ad Ecclesiam vocantur, sed venire differunt. Quod est dicere : Num quia facile magistris est imperare, similiter facile discipulis esse poterit eorum præcepta servare? Audiunt intrinsecum sancti Spiritus consilium, quo ille suggerit aliquid faciendum, sed acquiescere differunt. Ideo audivit Dominus et distulit. Audivit eorum petitionem, sed distulit exauditionem. Audivit eorum gemitus in tribulationibus, sed distulit eos liberare de ipsis. Audivit super eos inimicorum insultationem, sed distulit ultionem ac defensionem. Nam de doctrina sane intelligitur quod dicitur : « Si quis sitit, veniat ad me et bibat, et de ventre ejus fluent aquæ vivæ (*Joan. vii, 37*). » Item : « Qui biberit aquam quam ego dederò ei, non sitiet iterum; sed aqua quam ego ei do, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (*Joan. iv, 13*). »

CIX. Hujusmodi aquis venæ viventis repletum est flumen Dei, quando Spiritus sanctus in linguis veniens apostolos docuit, et intellectu adimplevit corda eorum : quibus cito et ultro intellectæ veritati acquiescentibus et quasi musto plenis, cito et ultro parasti cibum illorum, videlicet opus perfectum, et bonæ intelligentiæ bonum effectum, de quo dicas : « Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei (*ibid., 34*). » Erat quippe in discipulis obedientia

sine mora, in qua panem dare ac mensam parare A populo suo Deo fuit in promptu; sicut econtra idem loquens in apostolo suo, in promptu habet ulcisci omnem inobedientiam.

CX. Ideo Petro jam potato per intellectum, et esurienti effectum, de cælo dictum est: « Macta, et manduca (Act. xi, 7). » Parata in conspectu ejus mensa multis cibariis plena, in qua erant animalia terrestria et volatilia cæli, quia de gentibus conver- tendi erant activi et contemplativi, in Ecclesia Dei futuri et in corpus Petri transituri per obedientiam sine mora exhibendam, qualem primo in domo Cornelii centurionis ex gentibus invenit Petrus, et qualem in Regula sua commendat venerabilis Pater sanctus Benedictus. « Primus, inquit, humilitatis gradus, est obedientia sine mora. Hæc convenit B

his, qui nihil sibi Christo charius aliquid existimant, seu propter metum gehennæ vel gloriam vitæ æternæ, mox ut aliquid imperatum fuerit a majore, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciunt in faci- endo. De quibus Dominus dicit: « Obauditu auris obedivit mihi (Psal. xvii, 45). » Et iterum dicit Do- minus: « Qui vos audit, me audit (Luc. x, 16). » Ergo hi tales relinquentes statim quæ sua sunt, et voluntatem propriam deserentes, mox exoccupatis manibus et quod agebant imperfectum relinquentes, vicino obedientiæ pede jubentis vocem factis se- quuntur, et veluti uno momento prædicta magistri jussio et perfecta discipuli opera in velocitate timo- ris Dei ambæ res communiter citius explicantur, quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit. C

Ideo angustam viam arripiunt. Unde Dominus dicit: « Angusta est via quæ ducit ad vitam (Matth. vii, 14); » ut non suo arbitrio viventes, vel desideriis suis et voluptatibus obedientes, sed ambulantes alieno judicio et imperio, in cœnobiis degentes, abbatem sibi præesse desiderent. Sine dubio hi tales viam Domini imitantur sententiam qua dicit: « Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me, Patris (Joan. vi, 38). » Sed hæc ipsa obedi- entia tunc acceptabilis erit Deo et dulcis homini- bus, si quod jubetur, non tepide, non tarde, non trepide, aut cum murmure, vel responso nolentis efficiatur: quia obedientia quæ majoribus præbetur, Deo exhibetur. Ipse enim dixit: « Qui vos audit, D me audit (Luc. x, 16). » Et cum bono animo a discipulis præberi oportet; quia *hilarum datorem diligit Deus* (II Cor. ix, 7). Nam cum malo animo si obedit discipulus, et non solum in ore, sed etiam in corde, si murmuraverit, etiamsi impleat jussionem, tamen acceptum jam non erit Deo, qui cor ejus respicit murmurantis, et pro tali facto nullam consequitur gratiam; imo pœnam murmurantium incurrit, si non cum satisfactione emendaverit. »

CXI. Porro in Regula beati Augustini, ubi dicitur: « Præposito tanquam patri obediatur; » licet verbis paucissimis eadem commendatur obedientia, non servili pigritia et indevotione, tanquam ex tristitia et necessitate, sed ex filialis charitatis hilaritate

lutum quidem trahentibus, verumtamen se ad sui fontis originem tenentibus, et ideo computandæ sunt in rivis ejus: quemadmodum quondam Jordane ad transitum Jesu diviso, pars quæ ad fontem se tenuit, rivi nomen retinuit: quæ autem discissæ a fontali origine in mare Mortuum defluerunt, alveo earum penitus desiccato, rivi nomen perdidērunt, et ipsæ tanquam non essent perierunt ac defecerunt, suoque defectu viam populo Dei patefecerunt.

CXIV. Nam sicut in libro Jesu Nave legitur, ipso cum arca fœderis per medium Jordanis alveum transunte, aquæ superiores ad instar montis exaltatæ, procul videbantur, inferiores autem defluentes et deficientes omnino disparuerunt, quarum in locum sic vacuefactum postea superiores aquæ descenderunt. Sic pereant, sic ad nihilum deveniant tanquam aqua decurrens, omnes impiorum sectæ, quæ propter nomen Christianitatis et baptismi sacramentum videntur esse aquæ Jordanis, cum tamen desectæ sint a vena fontis hujus nominis. Pereant ac deficient, suoque defectu populo Dei viam patefaciant, veris quoque aquis Jordanicis de fonte suo pendentibus alveum suum suo defectu et discessu vacuum relinquunt. Inter cæteras autem sectas perituras, ut jam Deo gratias multæ perierunt, etiam illa secta pereat clericorum et ad nihilum deveniat, quæ sanctis Patribus describentibus nomen habet accephalorum, quod interpretatur *sine capite*, ut ex hoc intelligatur etiam vita quæ sine capite membris non est omnino carere, quorum conversatio vaga et dissoluta nusquam invenitur in omnibus regulis ab evangelicæ vel apostolicæ doctrinæ fonte seu flumine derivatis, cum neque secundum canones vivant, neque cœnobitalis vitæ servent regulas, a fonte seu flumine Dei quod repletum est aquis derivatas. Ut autem fluminis hujus impetus lætificet civitatem Dei usque in finem sæculi; tu fons luminis hujus purissimi *rivos ejus inebria*, ut nec ex defectu personarum, nec ex defectu virtutum sit ulla inopia in omni conversatione secundum regulas evangelicas et apostolicas ordinata, etiam in conjugatorum vita secundum legem divinæ justitiæ disposita. *Rivos ejus inebria*, ut primitus vita continentium se a vino in quo est luxuria, id est ab omni hujus mundi vanitate illecebrosa, vino meliore inebrietur, implente illam Spiritu sancto, juxta illud Apostoli: « Nolite, » inquit, « inebriari vino, in quo est luxuria; sed implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes Deo in cordibus vestris (Ephes. v, 18). »

CXV. Quoniam ergo *te decet hymnus, Deus, in Sion*, psallentes et hymnizantes personas ita inebria, ut nihil eis desit in ulla gratia expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi sacerdotis magni, reducentis de captivitate populum suum, et reedificantis templum sanctum suum Chaldaico igne avaritiæ et luxuriæ conflagratum. Quia vero

continentium vita non in omnibus eadem profitentibus esse potest uniformis, *Multiplifica gemina ejus*; ut qui potest capere capiat sanctitatem virginalem cum beata virgine Maria, et ejus procuratore Joanne evangelista. Qui hanc non potest capere, post publica peccata perpetrata capiat continentiam poenitentialem cum Matthæo evangelista et Maria Magdalena. Multiplica etiam in hoc gemina ejusdem vitæ, ut sint multa cœnobia regularia, unius quidem puritatis et sanctitatis, verumtamen pro distributione multiformis gratiæ, sit eis consuetudo multifariam multisque modis distincta, secundum quod legitur Joseph vestitus una quidem talari tunica sibi a patre suo parata, quæ tamen unius coloris non fuit, sed polymita, variis scilicet coloribus distincta. Sic assistat regi præ filiis hominum forma speciosa formosa et speciosa regina, uno quidem vestitu deaurato perornata, sed tamen in fimbriis aureis circumamicta; videlicet pro diversarum ecclesiarum seu etiam personarum diversa qualitate vel consuetudine, ut qui potest capere capiat et teneat rigorem paucis et solis fortibus imitabilem: qui hoc non potest capere, capiat condescensionis discretionem pueris etiam seu feminis tolerabilem, qualis erat in Ecclesia primitiva sub ea discretione ordinata, ut non solum fortibus viris, verum etiam fragilibus feminis esset religio ipsa portabilis. Et erat in ea Stephanus plenus gratia et fortitudine, sed is ministrabat fragilitati femineæ. Vacabant illi majores orationi et ministerio verbi; satagebant minores circa frequens ministerium vitæ præsentis necessarium. Erat omnibus pariter majoribus et minoribus cor unum et anima una in Deo, nec quisquam eorum aliquid suum vel habebat, vel dicebat. Sed tamen distribuebatur non omnibus æqualiter, quia non æqualiter omnes valebant; sed potius unicuique sicut cuique opus erat, videlicet alii plus, alii minus, prout cuique fuit necessarium; quia neque fragiles angariabantur a fortibus ad arctiora suisque viribus majora, neque fortes ab infirmis trahebantur ad laxiora solis debilibus congruentia. Sic flumen Domini repletum fuit aquis, ut etiam in temporalibus adjumentis non esset quisquam egens inter illos.

CXVI. Eadem nunc plenitudo rivis ejus optatur, cum dicitur: *Rivos ejus inebria, multiplica gemina ejus*, ut nihil desit in ulla gratia vitæ arctiori et caste sectantibus disciplinam a sanctis apostolis ordinatam, et a summo puritatis fonte derivatam. Sed quia non omnes capiunt hoc verbum, ut egredientes de Sodoma statim festinent conscendere ad montis altiora; sic concessum fragilibus remanere in Segor parvula et modica, quia modicam habent virtutem, neque idonei sunt ascendere in montem Domini, aut stare in loco sancto ejus, quo innocens manibus et mundo corde ascendit sociatus in sexto gradu octo beatitudinum beatis illis, qui mundo corde Deum videbunt. Sint isti minoribus et inferioribus beatitudinum gradibus contenti; videlicet beati

pauperes spiritu, beati mites, beati lugentes, beati esurientes et sitiētes justitiam, beati misericordes, quia per opera misericordiae mundanda et purificanda est vita conjugatorum; ut qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur, et qui habent uxores, tanquam non habentes sint. « Volo, » ait Apostolus, « juniores nubere, filios procreare (I Tim. v, 14). » Item: « Unusquisque habeat uxorem suam, et unaquæque habeat virum suum (Ephes. v, 35), » propter fornicationem scilicet vitandam, et propter sobolem procreandam.

CXVII. Talibus documentis velut quibusdam stillicidiis irrigata, lætatur germinans terra, flumini Dei repleto aquis ita contigua ut, etsi non possit inebriari inter rivos ejus, tamen in stillicidiis ejus lætetur germinans, dum ex bene ordinata vita conjugatorum provenit germen beatorum beneque disciplinatorum filiorum seu filiarum, et fructus honorum operum. Descendant hæc stillicidia super terram, et germinare eam faciant. « Rorate vos, cœli, desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra, et germinet Salvatorem (Isa. xlv, 8). » Aperiatur sanæ doctrinæ acquiescendo, et germinet Salvatorem Christum, Dei virtutem et Dei sapientiam in suis fructibus ostendendo. Descendat hæc ipsa Dei virtus et Dei sapientia sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram, ut et ex pluvia hujusmodi vellus virginalis propositi repleatur, et in stillicidiis ejus lætetur germinans terra conjugatorum, ex hoc utique laudabilis quod etsi non penitus abstinet a vino in quo est luxuria, quomodo virginitas a tali vino est omnino aliena; tamen frumentum electum et vinum germinans virgines in fructu ejus invenitur, dum plebs benedicta ex legitimo conjugio nascitur, qualis fuit homo missus a Deo natus de legitimo conjugio beatus Joannes vinum et siceram non bibens, et omne immundum non manducans; in cujus nativitate quia multi gaudebant, lætatur et ipsa germinans terra frumentum hoc electum tantæ lætitiæ fore causam.

CXVIII. Vultis audire quæ vox exultationis et lætitiæ in terra illa sonuerit? « Benedictus Dominus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ (Luc. 1, 68), » ait pater pueri. Et ad ipsum puerum faciens apostropham: « Tu, » inquit, « puer, propheta Altissimi vocaberis; præbis enim ante faciem Domini parare vias ejus (ibid., 16). » Memor sane fuit promissionis angelicæ, qua dictum fuit: « Ipse præbit ante illum in spiritu et virtute Eliæ parare Domino plebem perfectam (ibid., 17). » Gratulabatur et mater, atque vicini ejus congratulabantur ei, ut verus comprobaretur sermo angeli dicentis: « Et multi in nativitate ejus gaudebunt (ibid., 14). » Jucundum spectaculum videre in una domo fluvium Dei repletum aquis, dum filius adhuc ex utero matris repletus est Spiritu sancto, et rivos ejus inebriatos, dum parens nati meritis uterque abdita pandit; et terram in stillicidiis ejus lætantem, dum vicini lætantium parentum congratulabantur eis.

A Et primo quidem adventu in mundum Filii Dei sibi ædificantis domum præcursoris, unius in angusto Judææ loco suffecerit præconium. Sed nunc ante secundum adventum, cujus illustratione Antichristus præcipuus princeps Babylonæ destruendus, et templum ab illo destructum reconstruendum est, non unus puto sufficiet præco; sed ut in ore duorum testium stet omne verbum, duo testes, duæ oliivæ, duo candelabra, duæ lucernæ ardentes et lucentes exiguntur ad fugandas tenebras per Antichristum seminatæ, et in toto mundo sparsas.

CXIX. De his duobus testibus et secundi adventus præconibus magni et sancti Patres varia dicunt. Nam plures quorum beatus Gregorius est præcipuus, Eliam et Henoch asserunt corporaliter venturos, et cum Antichristo pugnatos, atque ab illo corporaliter interficiendos. Alii, quorum vir illustris Hieronymus est præcipuus, Moysen et Eliam duos jam designatos testes interpretantur, qui cum Domino in monte apparuerunt: quos et Malachiæ nominatim exprimit dicens: « Mementote legis Moysi servi mei, quæ mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta et judicia. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis; et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam, et percutiam terram anathemate (Malach. iv, 4-6). » Locum hunc pertractans beatus Hieronymus ait inter cætera: « Post Moysen, cujus mandata specialiter docuimus esse servanda, Eliam dicit esse mittendum. In Moyse legem, in Elia prophetiam significans, dicente Abraham ad quemdam divitem purpuratum: « Habent Moysen et prophetas: audiant illos (Luc. xvi, 29). » Et Dominus atque Salvator transfiguratus in monte loquentes secum habet Moysen et Eliam in candidis vestibus, qui et dicebant ei quæ passurus esset in Jerusalem. Lex enim et omnis prophetarum chorus Christi prædicat passionem. Igitur antequam veniat dies Domini, et percutiat Dominus terram anathemate, sive omnino vel subito, ut Septuaginta transtulerunt: hoc enim significat ἀπορν, mittet Dominus in Elia, qui interpretatur *Deus meus*, et est de oppido Thebæ, quod conversionem et pœnitentiam sonat, omnem prophetarum chorum, qui convertat cor patrum ad filios, Abraham videlicet, et Isaac, et Jacob, et omnium prophetarum, ut credant posteri eorum in Dominum Salvatorem, in quem et illi crediderunt. Abraham enim vidit diem Domini, et lætatus est. Sive cor patris ad filium, id est cor Dei ad omnem qui spiritum adoptionis accepit; et cor filiorum ad patres eorum, ut et Judæi et Christiani qui nunc inter se discrepant, pari in Christo religione consentiant. Unde dicitur ad apostolos, qui seminarium in toto orbe Evangelii prodiderunt: « Pro patribus tuis nati sunt tibi filii (Psal. xlv, 17). » Si enim Elias non cor patrum ad filios ante converterit et cor filiorum ad patres eorum, cum venerit dies magnus et horribilis; magnus sanctis,

horribilis peccatoribus; percutiet verus et justus A
 iudex, non cœlos nec eos qui versantur in cœlo,
 sed terram anathemate, qui faciunt opera terrena.
 Judæi et judaizantes hæretici suum Eliam putant
 esse venturum et restitutum omnia. Unde et Chri-
 sto in Evangelio proponitur quæstio: Quid quod
 «Pharisæi dicunt, quod Elias venturus est?» (Matth.
 xi, 14.) Quibus ille respondit: «Elias quidem ven-
 niet; sed si creditis, jam venit:» in Elia Joannem
 intelligens.

CXX. Hæc dicente sancto Hieronymo, non est
 incredibile, sensu Judaico reprobato, Moysen et
 Eliam, legem esse et prophetiam: quibus jam dili-
 genter expositis, et in omni auditorio totius Eccle-
 siæ propositis, quicunque non obdierint, neque si B
 quis ex mortuis resurrexerit, credent ei; neque si
 Elias corporaliter, ut Judæi et judaizantes putant,
 venerit, erudent ei; neque si Henoch et Elias, qui,
 ut beatus Gregorius ait, mortem distulerunt, non
 evaserunt, visibiliter appareant, ut cum Antichristo
 pugnautes, et ejus tyrannidem tolerantis mortis
 debitum solvant, ut plures expectant, credent eis,
 qui Moysen et prophetas non audiunt, qui catholi-
 cos doctores in spiritu et virtute Moysi et Eliæ lo-
 quentes contemnunt; qui de oppido Thesbi, quod
 interpretatur *conversio* vel *pœnitentia*, surgentes et
 suo exemplo alios ad conversionem et pœnitentiam
 provocantes, despiciunt et sequi nolunt. Hi deni-
 que non super flumina Babylonis residentes flendo
 in captivitate spirant; sed eisdem fluminibus immersi C
 velut pisces, de reedificando nido sanctæ civitatis
 et templi non curant. Attamen hi qui super flumina
 Babylonis more avicularum sedent, nidum suum re-
 quirunt, canendo assidue: *Te decet hymnus, Deus,*
in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem. Exaudi
orationem meam. Illis ergo incipientibus profici-
 sci, ne desint præcones aut præcursores Moysi et
 Eliæ, vel Aggæo et Jeremiæ, vel secundum aliorum
 sensum, Henoch et Eliæ consimiles; in spiritu vi-
 delicet et virtute illorum loquentes et agentes; flu-
 men Dei repletur aquis in viris omnino spiritualibus,
 et ut illi multiplicati abundant, in stillicidiis
 ejusdem fluminis rigata lætabitur germinans terra,
 secundum illius benedictionis gratiam, qua dictum
 est in principio. «Germinet terra herbam virentem, D
 et afferentem semen, lignumque pomiferum secundum
 genus suum (Gen. i, 11).» Nulla in hac enun-
 tiatione mentio est vel spinarum vel tribulorum;
 quibus terra maledicta est post peccatum, Deo di-
 cente: «Cum operatus fueris terram, non dabit fru-
 ctus suos, sed spinas et tribulos germinabit tibi
 (Gen. iii, 18).» Talibus in germinibus non lætabi-
 tur germinans terra peccato primi parentis Adæ pol-
 luta, propter verbum peregrinationis a diabolo per
 serpentem susurratum. Nam ex quo dictum est mu-
 lieri: «Multiplicabo ærumnas et conceptus tuos (ibid.,
 16);» ita sunt multiplicata genimina viperarum, fi-

lii nequam, filii iræ, filii gehennæ, ut in eorum mul-
 titudine peregrina esset paucitas electorum: in qui-
 bus germinandis terra muliebris conditionis erat
 pene sterilis, multiplicatis ærumnis et conceptibus
 malorum filiorum, quos tanquam spinas et tribulos
 ultro germinavit maledicta terra illa feminea, pene
 sterilis honorum et fertilis malorum germinum us-
 que ad illum (7) *benignitatis tuæ, et campi tui reple-*
buntur ubertate.

CXXI. Annus benignitatis est, quo apparuit be-
 nignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, non ex
 operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum
 suam misericordiam salvos nos faciens per lava-
 crum regenerationis et renovationis, qui perditus eram
 per fœditatem generationis, et culpam antiquæ
 prævaricationis. Unde etiam sanctus vir in bene-
 dictione dulcedinis præventus, qua benedixerat Deus
 ante peccatum primis parentibus, dicens: «Cres-
 cite et multiplicamini et replete terram (Gen. i,
 22);» tamen conqueritur dicens: «Ecce enim in
 iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis conce-
 pit me mater mea (Psal. i, 7).» Sed quia incerta
 et occulta sapientiæ Dei Deo manifestante cogno-
 scens, non ignoravit se de benedictione potius quam
 de maledictione ad mulierem facta in mundum ven-
 nisse ad abolendas maculas carnalis conceptionis
 et generationis, prophetat sibi ipsi lavacrum
 regenerationis, dicens: «Asperges me, Domine, hys-
 sopo et mundabor; lavabis me et super nivem de-
 albabor (ibid., 9).» Igitur iste licet natus ante annum
 benignitatis, pertinere se tamen demonstrat ad hunc
 annum fertilem cujus tota corona per circulum
 suæ revolutionis est benedicta, et copiosa ubertatis
 fructibus referta, secundum quod scriptum est: «Ap-
 prehendet messium tritura vindemiam, et calcator
 uvæ mittentem semen (Levit. xxvi, 5).» Quod est
 dicere: Tanta erit messium copia in horrea Domini
 congreganda, ut multitudine segetum considerata,
 sit rogandus Dominus mittere vel ejicere operarios
 multos in messem multam: quibus metentibus et
 triturantibus, præ nimia copia frugum prolongabi-
 tur opus metentium ac triturantium usque ad vin-
 demiam, in qua calcator uvæ plurimæ diu occupa-
 tus apprehendet mittentem semen ad alterius mes-
 sis præparationem. Qua tandem, finito et in se re-
 ducto anno benignitatis, colligentur omnia zizania
 usque ad illam messem toleranda.

CXXII. Ecce sic benedicetur anni hujus corona,
 ut per totum ejus circulum redundet copia, nunc
 metentium seu triturantium, nunc vindemiantium
 vel uvæ calcantium, denuoque seminantium, sine
 interceptione tam jucundæ agriculturæ. Tempus
 primæ messis illud intelligitur, quo dominus mes-
 sis ait primis messoribus: «Levate oculos vestros
 et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem
 (Joan. iv, 35).» Item: «Messis quidem multa,
 operarii autem pauci. Rogate ergo dominum mes-

(7) Videtur deesse aliquid vitio typogr. Forte legendum, *ad illud: Benedices coronæ anni, etc.*

ais. ut mittat operarios in messem suam (*Matth.* ix, 37, 38). » Tunc enim convertendæ non solum multitudinis credentium ex Judæis, quibus cor unum et anima una erat futura, sed etiam multitudinis gentium vivas aquas petentium, tempus instabat; quando ex occasione Samaritanæ unius conversæ, ac civium de illa civitate ad se venientium dominus messis ista loquebatur, qui tunc in hujusmodi primitiis totam gentium segetem quasi maturam ad messem contemplabatur, ad eandem contemplationem vocans discipulos, quibus dixit: « Nonne vos dicitis: Adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? » (*Joan.* iv, 35, 38.) Quo dicto quasi reprobato: « Levate, » inquit, « oculos vestros, et videte regiones quia albæ sunt jam ad messem. Ego misi vos metere quod vos non laborastis. Alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis. » Multi enim reges et prophetæ voluerunt videre quæ datum est videre apostolis, et non viderunt: sed aratrum longanimis expectationis tenendo, messorem quidem comprehenderunt, quia usque in ipsius adventum fidei ac spei suæ oculos intenderunt, quibus et diem ejus videntes exultaverunt a longe illum salutando, et completa est per eos prophetia, dicens: *Comprehendet arator messorem* (*Amos* ix, 13). Verumtamen ipsi non introierunt in messem, quia dies eorum velociores erant cursore, ut sanctus Job conqueritur. Ipse quoque ultimus orator Joannes Baptista, qui manibus etiam corporalibus comprehendit baptizando ipse miles regem, servus dominum; tamen ostendit sibi esse denegatum cum sanctis apostolis aliisque idoneis messoribus post Christum ambulare, atque calceamenta ejus portare in agro frugibus pleno, cujus odorem patriarcha Jacob a longe præsenserat. Sed nec ipse, nec aliquis mortem Christi præsentium granum illud vidit multiplicatum, quod necdum in terram cadens erat mortuum, quodque primi apostolorum oculi beati viderunt multum fructum attulisse, multiplicato et dilatato credentium numero usque ad ultimum terræ. Quod licet ipsi Abrahæ fuerit promissum, tamen oculis ejus non fuit præsentia exhibitum; quia nondum venerat annus benignitatis, cujus tota corona, totus circulus abundantia fructuum plenus est.

CXXIII. Sic ergo menses apostoli alienos labores introgressi multitudines gentium congregaverunt in horrea Dominica. Et adhuc illis in tali messe manipulos colligentibus, comprehendit eos vindemia, et calcator uvæ primus Nero botros electos Petrum et Paulum, deinde cæteros ad passionum torcularia paratos et maturos calcavit. Sic post illum frequentata persecutione calcator uvæ non defuit, quoadusque mittentem semen comprehendit. Quia videlicet post martyrum dira certamina, in sanctis confessoribus atque doctoribus toto terrarum orbe multiplicatis, per manifestatas utriusque testamenti expositiones exiit qui seminat seminare semen suum. Et bonum quidem semen seminavit

A in agro suo. Sed cum dormirent homines ejusdem agri custodes, inimicus homo superseminavit zizania in medio tritici, et abiit. At ubi zizania nimis prævalentia triticum suffocant, et sola ipsa occupare nituntur agrum Domini, non est causa cur eis parcatur, sicut illic ubi utrisque simul crescentibus cavendum est ne dum eradicantur zizania, eradicetur simul et triticum illis intermistum. Sic plurimæ sectæ pravaque doctrinæ ob hoc sunt eradicatæ ac judicio synodali damnatæ, quia simul cum illis triticum non potuit crescere. Secta vero clericorum sub nulla regula vel synodali vel cœnobitali viventium falce apostolica multoties invenitur putata, ex quo tempus putationis advenit; quia enormitas vestium et cæterarum exordinationum decretis apostolicis a talibus resecatur. Sed nisi penitus eradicetur, et regula illa minime authentica in qua gloriantur, omnino condemnetur, bonum semen regularum sanctarum et paternarum traditionum suffocatur. Quæ denique necessitas est in præcipuis et matricibus ecclesiis profliteri clerum, se servaturum regulam in curia regis conflamam: quæ dum sanis Patrum doctrinis est intermixta, et modico regalis concessionis fermento corrupta, quasi vinum felle mistum, quod cum gustasset Dominus noluit bibere, sine dubio est repudianda suoque nomine privanda; ne videlicet nominetur canonica regula, quæ sacris canonibus invenitur contraria, et est in decretis Urbani papæ exinde omnino prædamnata.

CXXIV. Cum enim iste insignis martyr auctoritate apostolica suis decretis rebus Ecclesiæ legem describat, secundum quam eas dispensandas esse constat; videlicet clericis communi vita viventibus et cæteris pauperibus, nullius momenti est regalis et laicalis potestas ad statuendum contraria. Quia, ut Symmachus papa suis decretis affirmat, « laicis quamvis religiosi, nulla unquam legitur attributa facultas in disponendis ecclesiasticis. » Fuerit ergo, sicut fertur, pius agnomento et re ille imperator Ludovicus, qui res cujusque matricis Ecclesiæ communi vita viventibus et pauperibus destinatas distribui concessit divitibus, et de suo abundantibus. Pluris mihi est auctoritas apostolica in decretis Urbani papæ ac martyris de rebus ecclesiarum satis evidenter expressa, et sub interpositione damnationis ita firmata, ut nulli ne dicam laicorum, sed nec episcoporum sit liberum statutis ejus aliquid contrarium statuere. Ipse denique de præsignatis rebus Ecclesiæ aliter quam ipse describit agentibus, judicium Ananiæ et Saphiræ intendit cum tanto damnationis pondere; ut quod illi pro defraudatione rerum talium passi sunt in corpore, sequaces eorum patiantur in anima, cujus mors morte corporis magis est pavenda. Præmissa enim confirmatione communis vitæ in clero per matrices Ecclesiæ, a tempore apostolorum usque ad sua tempora conservatæ, quam et futuris semper temporibus affirmat in eis conservandam, de rebus Ecclesiæ dat

sententiam in omni Ecclesia servandam, et in nulla A regum curia mutandam. « Ipse, inquit, res singularum parochiarum in ditione episcoporum qui locum tenent apostolorum erant et sunt usque adhuc, et futuris semper debent esse temporibus : e quibus episcopi et fideles dispensatores eorum omnibus communem vitam degere volentibus ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egens inveniatur. Ipsæ enim res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. Non ergo debent in alios usus quam ecclesiasticos et prædictorum Christianorum fratrum vel ingentium converti; quia vota sunt fidelium et prætia peccatorum, atque ad prædictum opus explendum Domino traditæ. Si quis autem, quod absit! secus egerit; videat ne damnationem Ananiæ et Saphiræ percipiat, et reus sacrilegii efficiatur. »

CXXV. Hæc dicente sancto Urbano, lex posita est ecclesiastico stipendio ex apostolicorum actuum principali exemplo : secundum quam legem qui voluerint et potuerint militare, accipere debent stipendium suæ militiæ. Quia vero non omnes capiunt hoc verbum, ut communis vitæ simulque continentie propositum nemini per violentas et iniquas angarias imponendum sponte arripiant qui computantur in clero, hujusmodi quoque fragilibus apostolica discretio condescendit, cum beatus papa Gregorius Augustino Anglorum episcopo scribens, postquam regulam vitæ communis a sanctis apostolis Christo auctore constitutam clero in congrega- C tione viventi assignavit, et prædicto episcopo una cum sibi commanentibus clericis observandam commendavit, etiam de inferioris ordinis clericis idem beatus adjunxit : « Si qui vero sunt clerici extra sacros ordines constituti qui se continere non possunt, sortiri uxores debent, et stipendia sua exterius accipere. Et quia de eisdem partibus de quibus præfati sumus novimus scriptum, quod dividebatur singulis prout cuique opus erat; de eorum quoque stipendio cogitandum atque providendum est, et sub ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus vivant, et canendis psalmis invigilent, et ab omnibus illicitis cor et linguam et corpus, Deo auctore, conservent. » Notandum quia non sub canonica vel apostolica, sed sub ecclesiastica regula D clericos conjugatos tenendos affirmat sanctus Gregorius, quam succincte comprehendens : « Bonis, » inquit, « moribus vivant, et canendis psalmis invigilent, et ab omnibus illicitis et cor et linguam et corpus, Deo auctore, conservent. » Hujusmodi clericis Christiana regula informat, et extra congregationes foris accipientibus congrua stipendia, non confunditur congregatio in unum collecta ea confusione, quam invenimus in regula regis Ludovici : quæ cum sanctissima communis vitæ contineat multa instituta, tamen in hoc invenitur confusa, quod eisdem clericis quibus illic ordinantur cœnobita vel claustra, permittuntur quoque habitacula privata et propria. Quod quid est aliud quam op-

positio in adjecto, ut alterum destruat ex altero; sicut cum dicitur animal mortuum, per id quod animali additur mortuum, consequitur tali adjecto animal destructum. Nam si est mortuum, non est animal, quia rei vivæ nomen est animal. Similiter cum disposito jam claustro claustrique portis et custodiis, ejusdem claustri habitatoribus domus privata et propria relinquatur, et quadam quasi pia condescensione pii regis indulgetur; tota claustralis dispositio confunditur et corrumpitur, tanquam si multo vino parum veneni addatur, ut illud væ damnationis æternæ suavius bibatur, quod Scriptura indicat, dicens : « Væ peccatori terram ingredienti duabus viis! » (Eccli. II, 14.)

CXXVI. Annon duabus viis incedunt, qui secundum concessionem talis regulæ congregationis instituta simul cum privatæ domus indulgentia suscipiunt? Est quoque illud reprehensibile in præfata regula, quod in primo ejus capitulo evangelica summæ perfectionis hortamenta, ut est : « Vade, vende quæ habes et da pauperibus, et veni, sequere me (Matth. XIX, 21), » cæteraque his similia solis monachis assignantur, et per quædam inferiora baptizatis in Christo cunctis communiter servanda simul indistincte informantur clerici æque ut cæteri Christiani. Decet sane potius in aula regia, quam in sede apostolica fabricata esse talia documenta. Quoniam, sicut scripsit rex Antiochus omni regno suo ut esset omnis populus unus, ita rex Ludovicus, exceptis tantummodo monachis, clerum socians populo, scripsit, vel cuiquam ex capellanis suis clerico scribenti consentit et ipse omni regno suo, ut esset populus unus, fieretque sicut populus sic sacerdos. Meliora sunt ergo legis quam regis mandata, quoniam in lege tribus Levi legitur a reliquis tribus omnino segregata, ac terrena hereditate privata; et benedictionem dans novæ legis factor, verbi sui ministros et dispensatores mysteriorum Dei voluit et docuit non solum a populo communis Christianismi, sed etiam a cœtu spiritalis et monastici propositi segregandos; ita scilicet ut non omnes monachi fiant clerici, sed ex iis tantummodo electi et segregati quadam prærogativa sanctius inter cæteros conversandi.

CXXVII. Ideo Paulus apostolus segregatus in Evangelium Dei gloriatur in Domino, se una cum Barnaba, sicut in Actibus apostolorum legitur, in opus evangelizandi segregatum, non solum a sæculariter viventium et conjugio utentium laxo proposito, sed etiam a communi vita viventium stricto et quasi monastico instituto. Ministrantibus enim discipulis et jejulantibus dixit Spiritus sanctus : « Segregate mihi Paulum et Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos (Act. XIII, 2). » Proinde omnis doctrina jungens quod Deus separavit, aut separans quod ipse conjunxit; ut præfati regis institutio separans a monachis clericos in sanctitatis proposito, quos Deus adjunxit, et quantum ad sacerdotale pertinet officium, superextulit, conjun-

gens clericos populo quos ab eo distinguit sermo divinus, ut pastores bipedes erecto vultu supino a grege quadrupede in humum prono, ut nubes in alto volantes in terra deorsum jacente, ac de altis nubibus imbrem sitiēte; omnis, inquam, talis doctrina similis est non flumini, cujus impetus lætificat civitatem David, sed aquæ turbidæ, quam sicut legitur in Apocalypsi, misit draco de ore suo tanquam flumen post mulierem, quæ peperit masculum gentes omnes rectorum, ut eam faceret trahi a flumine. Sed « aperuit terra os suum, et absorbit flumen adjuvando mulierem (*Apoc. xii, 16*). » Sic non solum in absorbenda hæretica doctrina os apertum est veram fidem astruentium doctorum; sed etiam in absorbenda præfata regula turbidæ aquæ assimilata os terræ non semel apertum est. Sed adhuc flumen ejus non penitus est absorptum, vel manifesta damnatione cauteriatum, nec repudiatum prout oportet repudiari sacrificium, etsi recte oblatum, non tamen recte divisum, sed nimis confusum: dum in sanctitatis observantia clericis a monachis distinguuntur, et populo ab eis regendo nimis confuse junguntur.

CXXVIII. Multo rectius obtulit, rectiusque divisit Urbanus papa secundus de ordine canonico scribens regularibus clericis in hunc modum: « Oportet nos qui licet indigni Petri residemus in loco prava corrigere, recta firmare, et in omni Ecclesia ad interni arbitrium judicis sic disponenda disponere, ut de vultu ejus iudicium nostrum proleat, et oculi nostri videant æquitatem. Omnipotenti ergo Domino, cujus melior est misericordia super vitas, gratias agimus quod vos estis qui sanctorum Patrum vitam probabilem renovatis, et apostolicæ instituta disciplinæ in primordiis Ecclesiæ sanctæ exorta, sed crescente Ecclesia jam pene deleta, instinctu sancti Spiritus suscitatis. Duæ enim ab Ecclesiæ sanctæ primordiis vitæ ejus filiis sunt institutæ: una qua infirmorum debilitas retinetur, altera qua fortiorum virtus beata perficitur; una remanens in Segor parvula, altera ad montis altiora conscendens: una lacrymis et elemosynis quotidiana peccata redimens, altera quotidiana instantia merita æterna conquirens. Alteram tenentes inferiorem terrenis bonis utuntur, alteram sequentes superiorem terrena bona despiciunt et relinquunt. Hæc autem quæ a terrenis divertitur, in duas pene unius ejusdem propositi dividitur portiones, canonicorum scilicet ac monachorum. Harum secunda per divinam misericordiam frequentata satis jam sæculo universo cluēt. Prima vero decaescente fervore fidelium, jam pene omnino, defluxit. Hanc martyr et pontifex Urbanus instituit, hanc Augustinus suis regulis ordinavit, hanc Hieronymus suis epistolis informavit, hanc Gregorius Augustino Anglorum archiepiscopo instituendam præcepit. Itaque non minoris æstimandum est meriti hanc vitam Ecclesiæ primitivam, aspirante ac prosequente Domini spiritu, suscitare, quam florentem mona-

chorum religionem ejusdem spiritus perseverantia custodire. »

CXXXIX. Cum in his dictis Romani pontificis Ecclesia tota suis ordinibus distincta cautissime describatur, nusquam in ea comprehenditur vita clericorum secundum regulam regis Ludovici conversantium, vel potius eandem regulam in potioribus institutis prævaricantium. Sic absorpti sunt juncti petrae iudices iniqui, deformantes ordinem clerici antiquitus bene informatum, et super petram firmiter fundatum. Bibamus ergo de spiritali consequente nos petra, in Petri apostoli ejusque successorum purissima doctrina: et caveamus bibere de flumine turbido, quod misit draco de ore suo in omni seductione pestiferæ doctrinæ, qualis invenitur non solum in erroribus hæreticorum fidei sinceritatem commaculantium; sed etiam in doctrinis hominum sæcularium Christianæ conversationis puritatem prava confusione perturbantium, quæ Deus conjunxit separantium, vel quæ separavit conjungentium. Cum enim scriptum sit: « Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus (*Psal. xcvi, 6*); » non incongrue transfigurato Domino in monte, per Moysen accipitur ordo clericorum, et per Eliam primum solitarium sacerdos ordo monachorum, quos duos in unius montis celsitudine sibi Christus utriusque ordinis auctor conjunxit, quos et in semetipso evidenter expressit, cum jejunans in deserto quasi monachus fuit in silentio, et postmodum quasi pontifex erat quotidie docens in templo.

CXXX. De his duobus ordinibus insignis doctor Ambrosius loquens in epistola Vercellensibus missa, dicit inter cætera: « Duo hæc in attentiore Christianorum devotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia, et monachorum instituta? Ista ad comitatem et moralitatem et disciplinam, illa ad abstinentiam assuefacta atque patientiam. Hæc velut in teatro, illa in secreto. Spectatur ista, illa absconditur. Ideo bonus athleta ait: *Spectaculum facti sumus huic mundo et angelis et hominibus* (*I Cor. iv, 9*). Dignus sane qui spectaretur ab angelis cum luctaretur, ut ad bravium perveniret, cum certaret ut in terris vitam angelorum institueret, in cælo nequitiam angelorum refelleret. Collocabatur enim nequitia spiritualibus. Merito mundus eum spectabat, ut mundus eum imitaretur. Hæc vero vita in stadio, illa in spelunca. Hæc adversus confusionem sæculi, illa adversus carnis appetentiam. Hæc subjiciens voluptates corporis, illa refugiens. Hæc gratior, illa tutior. Hæc seipsam regens, illa semetipsam coercens. Utraque tamen se abnegans ut fiat Christi, quia perfectis dictum est: *Qui vult venire post me*, » etc. (*Matth. xvi, 24*.) Vides quomodo beatus Ambrosius ad perfectionis apicem sua doctrina informat tam clericorum quam et monachorum ordinem? Quod non facit illa regalis regula in domibus regum fabricata et apostolicis doctrinis contraria, ut ostendunt præmissa Urbani papæ sanctique Ambrosii testimonia. Beate quoque me-

moriam papa Paschalis contra præfatam regulam bene os suum aperuit in tractatu, quem canonicis Sanctæ Mariæ in Portu firmavit : cujus hoc est primum capitulum :

CXXXI. « Clericorum ordinem in Ecclesia tribus Leviticæ locum tenere, et apostolicæ dignitatis jura servare et officia gerere, nemo sanum sapiens dubitat. Unde certum est eos levitarum et apostolorum regulas et vitas imitari debere, quorum noscuntur locum tenere, dignitatem habere, et officia gerere. Quæ enim lex levitis, et quæ a Domino regula datur apostolis, hæc eadem Catholicis pariter clericis usque in finem mundi vices eorum supplementibus indicta nequaquam ambigitur. Equidem quod levitis interdicitur adhuc in umbra gradientibus, quomodo nobis conceditur jam in veritate persistentibus, cum multa legamus illis fuisse concessa, quæ nobis procul dubio sunt prohibita? Aaron itaque et filiis ejus cæterisque levitis a Domino dicitur : *In terra filiorum Israel nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego enim pars et hæreditas vestra in medio filiorum Israel* (Num. xviii, 20). Et paulo post subsequitur : *Filiis Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo sæderis*. Et de eisdem post pauca : *Nihil aliud possidebunt, decimarum oblationem contenti, quas in usus eorum et necessaria separavi* (ibid., 23, 24). Et hæc quidem in Veteri ; in Novo autem Testamento quid cuique sui discipulatus perfectioni adhærere volenti dixerit, audiamus : *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes et da pauperibus, et veni sequere me* (Matth. xix, 21) ; et alibi : *Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (Luc. xiv, 33). Et in alio loco cum ad prædicandum mitteret, prohibuit eis, dicens : *Nolite possidere aurum vel argentum* (Matth. x, 9). Quod se Petrus implesse evidenter ostendit, dicens : *Argentum et aurum non est mihi* (Act. iii, 6). Hoc etiam cæteros apostolos fecisse testatur idem Petrus, cum pro se et aliis condiscipulis suis interrogat Dominum dicens : *Domine, ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te : quid ergo erit nobis?* (Matth. xix, 27.) Cui et in quo omnibus idem facientibus respondens Dominus dicit : *Amen dico vobis, quia vos qui reliquistis omnia et secuti estis me in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, aut agros pro nomine meo, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit* (Matth. xix, 28, 29). Hæc levitis et hæc apostolis mandata sunt. Utrisque una regula, et eadem lex præcipitur : utrisque possessio tollitur, terrena facultas interdicitur. Qui ergo alii regula et lege ista tenentur nisi clerici, qui levitarum Domini et discipulorum Christi locum tenent, ministerium implent, vices servant, ordines habent? Ad hoc etiam mandatum tenendum et perpetuo implendum eccle-

siis suis pretia peccatorum, vota et oblationes fidelium, primitias ac decimas rerum dari Deus instituit: quatenus hi qui divino cultu mancipati propriis facultatibus expoliantur, sibi statuta perpetuo stipendia habeant unde vivant, ecclesiæ serviant, et pauperum necessitatibus subministrent, atque studiosius quæque sui ordinis ministeria impleant, nulliusque rei vel necessitatis occasione ab his unquam se separent, aut sæcularibus negotiis intendant. Ex his igitur patenter ostenditur, Christo militantibus clericis fore illicitum et terrenas facultates tenere et res ecclesiasticas sumere, in sæculo patrimonium habere, et ecclesiasticam portionem suscipere. Cui sententiæ confirmandæ aptatur illud Apostoli : *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit* (II Tim. xxiv). Et illud Salomonis : *Væ peccatori terram ingredienti duabus viis* (Eccli. ii, 14). Quapropter qui Christi discipulatus sequi voluerit, sæcularibus negotiis renuntiare debet : et qui semel sacer effectus de sacro vivere cœperit, jam ad vivendum sacris uti præcipitur. Sed ne soli hoc super vita et regula catholicorum clericorum videamur sentire, accedant et alii testes in idem consentientes, viri religiosissimi et scientia plenissimi, Hieronymus videlicet, Augustinus et Prosper, et quid super hoc dixerint vel intellexerint, audiamus. Hieronymus ad Nepotianum de vita et moribus clericorum inter cætera scribit, dicens : « Clericus qui Christi servit Ecclesiæ, inter-pretetur primum vocabulum suum, et nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Si enim *cleros* Græce, Latine sors appellatur, propterea vocantur clerici, quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominus ipse sors, id est pars eorum est. Et quia vel ipse clericus pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet ut ipse possideat Dominum et ipse possideatur a Domino. Qui possidet Dominum et cum Propheta dicit : *Pars mea Dominus* (Psal. lxxii, 26), nihil extra Dominum habere potest. Quod si quidpiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus. Verbi gratia : si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppellectilem, cum istis partibus Dominus pars ejus fieri non dignatur. Si autem ego pars Domini sum et funiculus hæreditatis ejus, nec accipio partem inter cæteras tribus, sed quasi levita et sacerdos vivo de decimis ; et altari serviens altaris oblatione sustentor, habens victum et vestitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequar. » Et post pauca in eadem epistola scribit eidem, dicens : « Procuratores atque dispensatores domorum alienarum atque villarum quomodo possunt esse clerici, qui proprias jubentur contemnere facultates? » Hucusque Hieronymus. Augustinus autem in nonodecimo capitulo libri de verbis Domini sic scribit, dicens : « Venerunt et publicani ad Joannem ut baptizarentur ab eo, et dixerunt ad eum : *Magister, quid faciemus? At ille dixit*

« eis : *Nihil amplius exigatis, quam quod constitu-*
 « *tum est vobis.* Et post pauca : *Interrogaverunt*
 « *eum et milites : Quid faciemus et nos? Ait illis*
 « *Joannes : Neminem conculcatis, neque calumniam*
 « *faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris (Luc.*
 « *iii, 12 14).* Hic jam cognoscere se debet omnis
 « homo qui militat. Non enim tantum de his mili-
 « tantibus Scriptura loquitur, qui armata militia
 « detinentur; sed quisquis militiæ suæ cingulo uti-
 « tur, dignitatis suæ miles ascribitur. Atque ideo
 « hæc sententia potest dici; verbi gratia, militibus
 « et protectoribus cunctisque rectoribus, et quicun-
 « que stipendia sibi publice data consequitur, si
 « amplius quærit, tanquam calumniator et concus-
 « sor Joannis sententia condemnatur. » Et paulo
 post addit, dicens : « Nam et clericus catholicus
 « hac sententia retinetur. Si enim non contentus
 « stipendiis fuerit, quæ de altario, Domino jubente,
 « consequitur, sed exercet mercimonia, interces-
 « siones vendit, vilularum munera libenter ample-
 « ctitur; hic magis negotiator videtur quam cleri-
 « cus, » etc. Quæ ut facta ejus loquerentur magis
 quam lingua, in domo ipsa episcopi statuit mona-
 sterium clericorum, ubi nemini licebat habere ali-
 quid proprium, sicut ipse testatur, dicens : « Volui
 « habere in domo ista episcopi monasterium cleri-
 « corum. Ecce quomodo vivimus. Nulli licet in so-
 « cietate nostra habere aliquid proprium. Sed forte
 « aliqui habent? nulli licet. Si qui faciunt, faciunt
 « quod non licet. » Hæc Augustinus. Sed nunc quid
 C
 lud : beatus senserit Prosper audiamus : « Proinde
 « quem possidendi, inquit delectat ambitio, Deum,
 « qui possidet omnia quæ creavit, expedita mente
 « possideat, et in eo habebit quæcunque sancte ha-
 « bere desiderat : sed quoniam nemo possidet
 « Deum, nisi qui possidetur ab eo; sit primitus
 « ipse Dei possessio, et efficietur ei Deus possessor
 « et portio. » Et paulo post subjungit, dicens : « Quid
 « ultra quærit cui omnia suus conditor sit, aut quid
 « ei sufficit cui ipse non sufficit? » Et post pauca
 in eodem capitulo : « Quis, inquit, cui Deus digna-
 « tur esse possessio, aliquid aliud quærit? Aut quis
 « non præ amore illius omnia quæ putantur magna
 « contemnit? Ergo qui Deum vult possidere renun-
 « tiam mundo, ut sit illi Deus beata possessio; quia
 « quandiu sua non relinquunt, mundo cujus bona
 « retinet, servit. Et utique non potest mundo servire
 « simul et Deo. Ac sic propterea voluit Deus cultores
 « suos omnibus renuntiare propter quæ diligitur
 « mundus, ut exclusa cupiditate mundi, divina in
 « eis charitas possit augeri vel perfici. Et ideo de-
 « cimas atque primitias frugum, primogenita et
 « sacrificia pro peccato, vel vota quæ sibi Deus
 « jussit offerri sacerdotibus ac ministris distribui
 « debere constituit, ut devotissimo populo mini-
 « strante, ipsi Creatori ac pastori suo liberius mi-
 « nistrarent. » Iluc usque Prosper. Nunc jam igitur
 ista de propriis facultatibus renuntiandis suf-
 ficiant. Quod autem, fratres charissimi, propriis
 A
 etiam voluntatibus renuntiare debeatis, evidenter
 Dominus in Evangelio ostendit, dicens : *Si quis vult*
post me venire, abneget semetipsum, et sequatur me.
Et qui voluerit animam suam salvam facere, perdet
eam, et qui perdiderit eam propter me, inveniet eam
(Matth. xvi, 24, 25). Et in alio loco : *Non veni fa-*
cere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit
me (Joan. vi, 38). Et alibi sacra perdoceatur Scriptura :
Fili, avertere a voluntatibus tuis (Eccli. xviii, 30).
 Nam sicut alibi dicitur : *Voluntas habet pœnam, nec-*
 « *cessitas parit coronam.* Et in alio loco præcipitur :
 « *Post concupiscentias tuas non eas (ibid.).* Quas qui
 sequuntur, quid de eis per Prophetam dicatur,
 audiant : *Corrupti et abominabiles facti sunt in vo-*
 « *luptatibus suis (Psal. xliii, 4).* Unde idem Propheta
 voce prælatorum suscepta scribit, dicens : *Sub-*
 « *jecit populos nobis et gentes sub pedibus nostris.*
 « *(Psal. xlii, 4).* His ergo exemplis, fratres, moniti,
 aliis pro Deo subesse non recusemus; sed prorsus
 nostris voluntatibus renuntiatis, Christi volun-
 tatem alieno, sed spirituali ac discreto ar-
 bitrio exsequamur. Quod ruten in unaquaque
 congregatione canonica unus eligendus sit, qui
 cæteris præesse debeat, et usus ecclesiasticus
 divinitus inspiratus exigit, et in Veteri et in Novo
 Testamento evidenter ostenditur; cum Moysen, et
 post Moysen Josue, omnium filiis Israel, et Aaron
 cæteris levitis, Petrum quoque cæteris discipulis
 Dominus præposuit. Qualis autem esse debeat qui
 præfertur, trina Domini interrogatio et trina Petri
 manifeste monstrat responsio. Cum enim pascen-
 darum ovium cura illi committitur, ter Dominus
 interrogat Petrum si diligat, et ter Petrus respon-
 dit quæ amat, ter Dominus jubet ut pascat. Trinam
 igitur Domini interrogationem trina Petri de dilec-
 ctione responsio; et trinam ejus responsionem trina
 pascendi gregis inunctio sequitur. Sed nunc
 quomodo trina dilectio in eligendis haberi debeat,
 videamus. Trinam itaque dilectionem ille habet,
 qui Deum et quæ Dei sunt mente credit et amat,
 voce constitetur et prædicat, opere imitatur et ser-
 vat. Trina autem tunc fit interrogatio, cum sicut de-
 bemus exquirimus, prævidemus et discutimus,
 D
 utrum eligendus hanc trinam dilectionem habeat.
 Quod si cordis fidem et dilectionem competens sermo
 et actus foris ostendat, trinæ interrogationi
 jam satisfecit trina responsio. Cui etiam bene ter
 pascendi gregis cura injungitur; quia quisquis
 oves pascendas suscipit, cordis jugi vigilantia pro-
 spicere, vocis officio monere ac defendere, et actuum
 exemplis semper eas ad Christum debet pertra-
 here. Illi ergo recte pascendi gregis cura injun-
 gitur, qui in mente plenam habet fidem et dilectionem
 interiorius : et in voce perfecte monendi, libera
 arguendi, prudenter exhortandi scientiam et pos-
 sibilitatem exteriorius; ut qui opere quæcunque lo-
 quitur servat et sequitur. Nec quisquam pro quali-
 bet culpa si jam satisfecerit, in hoc officio recu-
 sandus est; cum et Petro post trinæ negationis ia-

crymabilem satisfactionem, quia trina in eum dilectio patuit, gregis a Domino inuncta sit pastio. Hæc igitur trinæ dilectionis forma, fratres charissimi, in primo pastore non ab alio quam a Christo præsignata in eligendis est prævidenda, non solum prioribus, sed et omnibus personis in ecclesia præferendis. » Huc usque verba Paschalis papæ.

CXXXII. Huic scripto in sede apostolica firmato et approbato subscripserunt primo Paschalis papa, deinde cardinales sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quorum nomina sunt adnotata: Crescentius Sabiniensis episcopus, Petrus Portuensis episcopus, Conon Prænestinus episcopus, Vitalis Albanus episcopus, Bonifacius cardinalis Sancti Marci, Deusdedit cardinalis Sancti Laurentii, Desiderius cardinalis Sanctæ Praxedis, Guido cardinalis Sanctæ Balbinæ, Petrus cardinalis Sanctorum Cosmæ et Damiani, Petrus cardinalis Sancti Adriani, Rossemannus diaconus Sancti Georgii, Comes cardinalis diaconus Sanctæ Mariæ in Aquiro, Gregorius cardinalis diaconus Sancti Angeli, qui postmodum effectus est papa dictus Innocentius, Joannes cardinalis diaconus Sanctæ Lucie.

CXXXIII. Quæ cum ita se habeant, si doctrina hæc apostolica uni tantum congregationi destinata, universaliter esset enuntiata, poterat inde absorberi aqua multa et turbida ex ore draconis emissæ, cujus non modica lacuna est in illa regula sæpe notata, et adhuc Deo volente amplius notanda et cauterianda. Est enim regula ista, ut fallor, quædam de illo flumine magno Euphrate collecta vel egressa exundatio, in qua puræ ac turbidæ aquæ Babylonica quædam est confusio. Quid enim purius quam quod in collectario sententiarum patrum regulæ huic antepositarum vita communis apertissime declaratur, in qua solis illis quos necessitas aut voluntas pauperes fecit stipendium competens prout cuique opus est ordinatur: in qua etiam talis dispensator eorundem stipendiorum commendatur, qui, ut Prosper ait, vel omnia sua pauperibus distribuit, vel ecclesiæ rebus adjunxit? Quid, inquam, purius hoc documento saluberrimo apostolicæ doctrinæ per omnia consono? Quid vero turbidius eo Sadducæorum fermento, quo plenum est ejusdem regulæ illud capitulum quo præcipitur, ut in una eademque congregatione his qui multa sua possidendo divitiis affluunt, et his qui nihil vel parum habendo pauperes sunt, æqualia dentur stipendia? Sed, ut jam dictus Prosper ait: « Habenti dare nihil est aliud quam perdere; quoniam quod habet Ecclesia, cum nihil habentibus commune debet habere. » Magna utique perditio, et filio perditionis licet necdum revelato placita institutio agnoscitur, cum res pauperibus debita datur divitibus; et apostolicæ doctrinæ forma non tenetur, cum divitibus et pauperibus æqua portio dari præcipitur. Quæ distributionis prææqualitas nec inter ipsos veros Christi pauperes in

A congregatione viventes admittenda est, quia non æqualiter omnibus victus et vestitus donandus est, cum non omnes æqualiter valeant. Et ideo pensata singulorum diligentia, prout cuique opus est in hujusmodi habenda est cautissima differentia. Quæ cum ita se habeant, super hujus doctrinam regulæ ira Dei de cælo recte creditur quandoque revelanda, et illa phiala iracundiæ Dei plena plenius effundenda, de qua legitur in Apocalypsi: « Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem, et siccavit aquam ejus, ut pararetur via regibus ab ortu solis. Et vidi de ore draconis et de ore bestię et de ore pseudoprophetę spiritus tres immundos in modum ranarum procedere (Apoc. xvi, 12, 13). »

B CXXXIV. Septem angelorum septem phialas iracundiæ Dei plenas post cantum septem angelorum septem tubas habentium legimus effusas, et tubis quidem sonantibus plagas magnas, phialis vero effusis plagas majores invenimus et novissimas, de quibus dici conveniat: *Ignis accensus est in furore meo, et ardens usque ad inferni novissima.* Ubi ergo sextus angelus tuba cecinit, soluti sunt quatuor angeli qui alligati erant in flumine magno Euphrate, et plaga fuit corripuens populum Dei per quatuor principalia regna mundi sub quibus afflicti sunt Israel sive Juda per iudicium Dei. Non fuit illa plaga de novissimis, in quibus consummatur iracundiæ Dei; quia non animas, sed corpora tradebat talibus angelis, id est regibus terrenis.

C CXXXV. At vero phiala hæc effunditur iracundiæ Dei in illud flumen, non ut solvantur tales angeli, sed ut siccaretur aqua ejus, et pararetur via regibus ab ortu solis. Ergo in aqua luminis effunditur phiala iræ Dei. Et idcirco aquam talem oportet intelligi, cui rationabiliter dicatur deberi iracundiæ Dei. Alias autem cum et mare et flumina et fontes aquarum in sanguinem anteriores phialæ damnaverint; quid est quod flumen Euphrates propriam meretur phialam, nisi quia inter cætera mala quæ sunt sub sole, malum quoddam aquæ fluminis hujus significatur? Est enim malum cujus damnatio in anterioribus phialis per quinque **D** angelos effusis non invenitur, sed angelo sexto reservatur: quod hæc et prius per aquas fluminis illius, et deinde per tres immundos spiritus in modum ranarum prorepentes significari recte intelligitur. Nimirum malum hoc trifidum est, et ejus partes sunt præstigia magorum, commenta philosophorum, figmenta poetarum? Eorumque profunda malitia et turbida loquacitas congrue per aquas Euphratis significatur; quia videlicet Euphrates Babyloniæ flumen est, et per eam fluens in multa capita dividitur, quæ ipso quoque nomine suo in Scripturis significare solet universam generationem impiorum contrariam generationi rectorum; civitatem diaboli contrariam civitati Dei. Babylon quippe interpretatur *confusio*.

CXXXVI. Igitur postquam et super flumina fontesque aquarum phialæ effusæ sunt, effunditur et ista in Euphratem; quia cum damnationem sibi acquisierint tyranni vel reges impii cum nationibus sibi subditis, qui nomine maris, fluminum et aquarum notati sunt, illis quoque ira debetur, qui illos dementaverunt erroremque illis auxerunt vaniloquiis, imo et scripturis suis malitiosis, mendacibus, fabulosis et omnino falsis, vel quod pejus est, veritate simul et falsitate permistis: quomodo prænotata regula flumini Euphratæ paradisiaco simul et Babylonico magno ex parte assimilata. Sicut enim fluvius Euphrates de fonte paradisi venam trahens originis, et pluribus adulteratus aquis extraneis fluit per medium Babylonis, illis videlicet aquis connumeratus, de quibus captivi cives Jerusalem dicunt: « Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus (*Psal. cxxxvi, 1*); » ita multoties hæreticorum doctrina de fonte veritatis aliqua trahit testimonia, callide eisdem permiscet falsa, ut non tam civibus Jerusalem captivis, quam civibus Babylonis ad bibendum sapiat hujusmodi aqua. Similiter et illa de qua loquimur regula, de aula regis egressa, multa in suo contextu habet sana Patrum documenta ex dictis orthodoxorum Patrum decerpta, vitam communem secundum apostolorum doctrinam apte informantia; sed illis præmissis adulterina quædam sunt admista, quibus priorum puritas ita est infecta et turbata per nescio quos aulicos dictatores veris falsa, bonis mala permiscentes, et prioribus contraria docentes, ut veris civibus Jerusalem non sit magis aqua illa potabilis, eo quod arguitur admistæ vanitatis, quam philosophorum vel poetarum vel etiam hæreticorum scripta, quæ multa continent vera falsis permista. Si enim justo judicio Dei effunditur phiala iracundia Dei plena non solum in terram, quo nomine terreni; et super mare, quo nomine amari; et super flumina, quo nomine voluptuosi vel furiosi; et super sedem bestię, quo nomine mendaces notantur; sed etiam in solem, quo nomine homines clari, et pro specie pietatis ostentata, cælo digni videntur notari; si, inquam, etiam in tales tam claros, tam altos effunditur phiala iræ Dei, secundum quod *Abi* legitur: « Effusa est contemptio super principes; et errare fecit eos in invio, et non in via (*Psal. cvi, 40*), » atque ideo etiam super talium impietatem recte revelatur ira Dei de cælo, non mirum debet videri, quod flumini Euphratæ non parcitur: quod quamvis de paradiso egressum, de platea Babylonis lutum collegit non modicum, in his potissimum doctrinis, quæ conscriptæ sunt ad placitum Babylonis civium seu principum. Et ideo super tales doctrinas merito ira Dei de cælo est revelanda, ut judicentur vel hæreticæ, vel apocryphæ seu pestiferæ ac mortiferæ, ne putentur scriptis authenticis et sanis connumerandæ.

CXXXVII. Scriptura enim sana, præcipue quæ nomen habet regulæ, nihil in se debet habere fœ-

A dum vel tortuosum, ne se sequentes non tam in viam rectam dirigat, quam in viam pravam deducat; ut prænotata regula non recte regens aliquem, atque ideo nomine regulæ indigna: contra quam nunc tantopere disputare illud cogit, quod etiam quidam canonici vitam communem secundum regulam beati Augustini professi, ex interpositione sermone beati Augustini allecci, eandem sic accipiunt, ut in conventibus suis eam recitari faciant quasi authenticam, et nullius erroris permistione infectam, non attendentes eam doctrinæ apostolicæ in multis contrariam. Proinde si placet apostolicæ discretioni ut aulica illa scriptura in ecclesiis matricibus teneatur pro clericorum canonica regula: primo ipsius prava in directa fiant, ut aulica edicta edictis apostolicis de clericorum vita efficiantur consona, decisio inde pravis, et reliquis auctoritate apostolica canonizatis. Quæ namque ratio est, ut majores et plures clericorum congregationes regulam profiteantur aulicam nulla sedis apostolicæ auctoritate canonizatam, cum plura inveniantur Patrum orthodoxorum scripta directissima, quæ pro sui rectitudine haberi possunt pro regula, tam ad informandam vitam clericorum in congregatione sub prælatis viventium, quam et eorum qui foris positi secundum canones recte vivendi habent propositum sub regimine antistitum? Quod his duobus clericorum generibus amplius est, a malo est; et affirmante Isidoro, nec inter clericos religiosos, nec inter laicos catholicos censendum est.

CXXXVIII. Et, ut ad flumen Babylonis Euphratem respiciamus, hujusmodi clerici, exceptis paucissimis, non sicut aves nidi sui, quod est Jerusalem, in principio lætitiæ suæ memores flendo super flumina Babylonis resident, sed eisdem aquis velut pisces immersi, taliter in eis ludunt, ut nunquam cogitent revolare ad illum Jerosolymitanæ cohabitationis nidum, in quo primis Ecclesiæ filiis, tanquam bonis pullis erat cor unum et anima una in Deo, nec quisquam eorum aliquid suum esse dicebat. Paucis igitur, ut dictum est, exceptis, quibus animus est conversionis et reversionis in Jerusalem, plures eorum contemptis aquis Siloe quæ fluunt cum silentio, plus diligunt flumina Babylonis, et aquas turbidas, Deo volente, per phialam sexti angeli omnino desiccanda.

CXXXIX. Cum enim septima et ultima phiala iracundia Dei plena effusura sit iram iudicii in aërem, id est in aërias potestates, dæmones scilicet omnesque ipsorum complices, non abs re creditur hæc sexta sexti angeli phiala desiccans aquas fluminis Euphrates ultimum iudicium præventura, secundum quod dictum est, « ut pararetur via regibus ab ortu solis (*Apoc. xvi, 12*); » quibus utique ad iudicium tanto erit via planior, etiam nunc in præsentī vita, quanto viderint aquas Babylonicas magis desiccatas, quas vimirum præter paucas lucidas. videmus maxima ex parte jam annihila-

tas. Etenim antequam super aquas hujusmodi revelaretur de cœlo ira Dei per Evangelium Christi, non poterant eas transire reges sancti, scilicet hi qui principes sive auctores fuerunt Scripturarum veritatis, quales dicuntur recte venisse ab ortu solis, quia non venerunt aut locuti sunt a semetipsis, sed ut loquerentur quod loquerentur acceperunt ab illuminatione Divinitatis. Non poterant aquas illas transire reges isti, non poterant cum una lingua Hebraica occurrere Græcis facundis disertisque Latinis grammaticis, rhetoribus, dialecticis, tot poetis tragicis, comicis, satyricis. Necdum enim flumen Dei repletum erat aquis, necdum rivus ejus inebriavit Spiritus veritatis, et adhuc plenissime redundabant suosque alveos implebant flumina Babylonis: quorum est famosissimum illud flumen magnum Euphrates de paradiso egressum, et aliis multis aquis adauctum; quia veritatis quibusdam sententiis intermixta plura mendacia fabulosa ita sonuerunt, ut a vocibus aquarum multarum Babyloniarum in hujus mundi mare descendendum fierent mirabiles elationes maris, cum necdum apparet mirabilis in altis Dominus, nec testimonia ejus credibilia essent mundo tot mendaciis dementato et fascinato, tot aquis Babylonis fluminis inebriato.

CXL. At ubi venit ille Spiritus veritatis ut argueret mundum de peccato, et de justitia, et de judicio; nimirum arguendo id quoque effecit ut siccerentur tantæ aquæ tanti tam magni luminis. Stultam enim fecit hujus mundi sapientiam. Procedente namque sapientia Dei et rationem reddente de eo quod videbatur stultum Dei, quemadmodum Apostolus dixit: « Nos autem prædicamus Jesum Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus stultitiam (*I Cor. 1, 23*): » ex comparatione ejus stultum esse apparuit et aridum, quod eatenus grande videbatur et profundum. Quam vilis, quamque execrabilis et abjecta fuerit vel apparuerit illa talis sapientia sæculi in oculis eorum, quos veritas illuminavit, pulchre in sua persona insinuat Joannes, cum dicit: « Et vidi de ore draconis et de ore bestię et de ore pseudoprophetę spiritus immundos tres in modum ranarum procedere (*Apoc. xvi, 13*). » Spiritus immundos ait, id est sectas quasi sapientię et scientię magicę, poeticę, philosophicę, quas contrarius Spiritui sancto immundus hujus mundi spiritus aspiravit: spiritus namque immundos magi præcipue patronos quo nescio infelici quodam pacto asciverunt sibi. Poetę vero sub nominibus honestis eosdem rogitant spiritus immundos aspirare sibi, sacrilega præsumptione deos appellantes, cum dæmones sint. Porro qui philosophis spiritus aspiravit, is quoque sine dubio immundus exstitit. Annon de illis Apostolus dicit: Quia « dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, et evanuerunt in cogitationibus suis? » (*Rom. 1, 21.*)

CXLI. Et vide quantam usque ad immunditiam evanuerunt, qui servientes creaturę potius quam

A Creatori, propterea in passionibus ignominię suę, in desideria cordis sui, in immunditiam traditi sunt. Recte ergo dicuntur spiritus immundi. Porro draconis nomine diabolus, bestię vero appellatione bestiale regnum diaboli hoc loco recte designari intelligitur. Nam apud Daniele per quatuor bestias quatuor mundi regna principalia significantur, scilicet Babylonicum, Persicum sive Medicum, Macedonum atque Romanum. De ore ergo draconis spiritus primus processit; quia magicam artem humana curiositas de confabulatione diaboli addidit. De ore bestię sequens spiritus exivit; quia bestiali regno mundi hujus adulando humanę mentis ignobilitas reges terrenos homines figmentis poeticis in deos et in cœlum stellarumque orbes translatos fabulosis neniis decantavit. Pseudopropheta philosophica quoque professio exstitit, quę fanaticorum spurcitas deorum, verbi gratia, adulteria Jovis zelumque Junonis sororis et conjugis, et meretricia Veneris, et cætera talia, retulit ad elementa mundi, cupiens ea quę jam erubescere poterant homines de diis suis quasi interpretationibus subornare allegoricis. Vere pseudoprophetę talis quisque interpretis exstitit; quia de corde suo prophetavit, et vane pudorem humanum consolatus est adulteria deorum fictis et inutilibus adornando mysteriis, et in eo remanendo nihilominus ut serviret creaturę potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen. « Vidi, » inquit, « de ore draconis, et de ore bestię, et de ore pseudoprophetę exire spiritus tres immundos. » Et addit adhuc: « In modum ranarum (*Apoc. xvi, 13*). » Nimirum ranę et immundę sunt et turpes, et exiguę et quasi loquaces. In lutum namque commorantes, importune et quasi cum garrulitate coaxando quietem auferunt. Congrua ergo assimilatio, dum ranis adæquantur vel similes perhibentur hi, qui sibi magni et eloquentes videntur; verbi gratia poetę, qui sibi magna sonare videntur; sed omnis eorum materia fabulosa lutum est, et magnitudo eorum inflatio est.

CXLII. Quapropter quoniam scientia illorum cum nulla sit, inflatur adversus scientiam Dei. pulchre satis eorum spiritui congruit illud de fabella Æsopi, ubi rana sufflando tentans se extendere ad magnitudinem bovis, dum conatur, et pellem frustra distendit, tandem ultra vires sufflando crepuit. Denique ubi nunc illi sunt grandiloqui, qui se extulerunt adversus veram magnitudinem scientię Dei? « Periit memoria eorum cum sonitu, et Dominus in æternum permanet (*Psal. ix, 8*). » Quis enim loquacitati eorum hominum credit? imo quis eorum theologias turpes legens vel audiens, non irridet? Porro magi, quorum principes in Ægypto Jamnes et Mambres per incantationes suas coram Pharaone adversus Moysen et Aaron ranas eduxerunt, et ultra non valuerunt; modum recte dicuntur habere ranarum, ut eis similes sint quas contra Deum fecerunt, ultra quas eorum præstigia non valuerunt. Apostolo autem contestante quemadmodum Jamnes

et Mambres resisterunt Moysi, ita et nunc homines reprobi mente corrupti resistunt veritati : « Sed ultra, » inquit, « non proficient : insipientia enim eorum manifestata est, sicut et illorum fuit (*II Tim.* III, 7). » Ultra, inquam, non proficient quam et illi profecerunt, qui exhibitis ranis ultra non potuerunt facere signa signis Moysi consimilia. Sic et hujus temporis quidam caudidici, et legistæ vel sophistæ, seu dialectici, vel potius hæretici sophisticè loquentes, ideoque odibiles, contra legem divinam, quasi contra Moysen et contra sacerdotium legitimum et vere leviticum, quasi adversus Aaron dimicantes, et regno Pharaonis contra regnum Dei faventes, cum in sua garrulitate ranis loquacibus et in luto coxantibus æquabuntur, ultra non proficient. Insipientia enim illorum manifestata, et per sanctam Scripturam confutata evidens erit, quod non de Spiritu sancto inspirata, sed per spiritus malignos et immundos conspirata sit loquacitas hujusmodi hominum veritati resistentium, et ipsam veritatem Dei in injustitia retinentium. Quasi enim captivam detinent veritatem sanæ doctrinæ circumventam suo mendacio, per spiritus malignos ita conflato, ut magna in eo inveniatur veri similitudo et bonitatis imago.

CXLIII. Unde confutari non possunt hujusmodi mendacia sine magno conflictantium prælio, quale habuerunt martyres contra tyrannos idololatrias ac templorum pontifices, quale nihilominus habuerunt sancti confessores contra hæreticos et reges in malo illis faventes, ac novissime in diebus istis viri religiosi contra Simoniacos, conductitios, incestuosos, gyrovagos, vagos, dissolutos, oberrantes, aut, quod pejus est, irregulariter congregatos clericos prælium grande in tempore septimi Gregorii papæ habuerunt et adhuc habent; septem spiritibus nequam in apertis malis, et septem aliis nequioribus in fide bonis contra vere bonos dimicantibus, et importuna loquacitate illos infestantibus. Unde, cum dixisset Joannes vidisse de ore draconis, et de ore pseudoprophetæ spiritus immundos exisse, addidit in modum ranarum, et adjecit : « Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, et procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei (*Apoc.* XVI, 14). » Vere, inquam, illos immundos dixerim : sunt enim spiritus dæmoniorum. Nam revera cum veritati sint contraria dogmata eorum, nulli dubium quin omnes magnitudines, imo inflationes ejusmodi sint aspirationes dæmoniorum. *Et procedunt*, inquit, *ad reges totius terræ, congregare illos in prælium.*

CXLIV. Primi hoc, ut sancta narrat Scriptura, jam dicti malefici illi Jamnes et Mambres fecerunt. Processit enim qui in illis erat spiritus seductionis ad regem Ægypti, et fiducia signorum quæ faciebant quasi similia signis virtutis Dei, auxerunt stultitiam ejus, ut contra Deum pugnantem pro Israel auderent præliari. Tali vel simili modo cæ-

teri malefici, poetæ, philosophi congregaverunt reges totius terræ; non quidem in unum locum, sed in unum eundemque pessimæ voluntatis statum, ut præliarentur contra Dominum, ut præventi magna æstimatione illorum reges terræ dedignarentur aut negligerent magna æstimare miracula, quæ servi Domini facerent, vel mirari sapientiam quam prædicarent; quoniam et illi econtra mira facere, et magnifice ut sapientes loqui consuevissent.

CXLV. Omnium illorum qui sic veritatem Dei, ut Apostolus conqueritur, in injustitia detinent, similitudo processit in regno scisso quondam in domo David : ubi rex Jeroboam vitulos aureos excoctato consilio fabricavit, quibus et festivitatibus Dei similes constituit; ut hujusmodi quasi divina reverentia vitulis aureis exhibita detineret populum tali cultu fascinatum, ne in Jerusalem requireret Deum verum, vel reverteretur ad domum David regnum legitimum. Deceptor iste sic peccans in Spiritum sanctum contra propriam conscientiam, proprioque judicio condemnatus, nulla venia dignus est habitus. Verum deceptus ab eo populus magna ex parte ad pœnitentiam per sanctos prophetas est revocatus : quorum ille fuit præcipuus, quo prophetante atque clamante contra prædictum Jeroboam super altare stantem et sacrificantem, scissum est altare per medium, et effusus est cinis ejus. Propemodum simile est huic, quod hæresiarchæ vel schismatici proprio nunc judicio condemnati, peccantes non per ignorantiam, sed per malitiam in Spiritum sanctum, non habent ullum pœnitentiæ remedium; sed ab eis decepti aliquoties emendantur, maxime cum sacrificia hujusmodi hæreticorum vel schismaticorum quasi cineri assimilata exsufflantur, ac Deo molesta esse manifestantur.

CXLVI. Cujus veritatis testes quam caute se ab interdictis abstinere debeant, ne videlicet cum hujusmodi post interdictum vel cibum sumant, illius prophetæ docemur exemplo, qui ab alio propheta deceptus, et comedens interdicta, leoni occidendus legitur traditus. Cavendi ergo sunt veris prophetis falsi prophetæ, ne per illorum seductionem decepti communicent interdictis, et incidant in os leonis qui circuit quærens quem devoret, cum tamen devorandi potestatem non habeat veros et bonos prophetas, etiam quando eos mordendi vel occidendi occulto, sed non injusto judicio Dei permittitur illi potestas. Etenim propheta prænotatus, quia deceptionem prophetæ mendacis non repulit, leoni datus est occidendus, non tamen devorandus et, ut creditur, hac ipsa morte fuit expiatus. Unde leo qui eum Deo irascente occiderat, jam Deo placato cadaver occisi et asinum quoque illius non tangens custodiebat. Nonnunquam in sede apostolica sive alia Moysi cathedra, exaltato per violentiam laicam quolibet Simoniaci, subintruso vel superposito alicui catholico regulariter electo et provento, hujusmodi emergerunt controversiæ, in quibus plurimum

dementati sunt Ægyptii potentes et tyranni, per id quod in sua secta clericos habebant valenter litteratos, et in identitate sacramentorum, tanquam in similitudine signorum gloriantes contra Ecclesiam, cum ipsi essent extra Ecclesiam; non attendentes vel attendere volentes, quod etsi extra Ecclesiam sit locus veri sacramenti, non tamen nisi in sancta catholica Ecclesia est locus veri sacrificii, ut beatus Augustinus asserit.

CXLVII. Tempore Petri Leonis schismatici, fautoribus ejus una cum ipso excommunicatis valde gloriantibus in identitate sacramentorum, tam apud ipsos quam apud excommunicatorem ipsorum beatæ memoriæ papam Innocentium, cum essem tunc temporis in curia Romana, coactus sum plures de Scripturis veritatis auctoritates colligere, quibus evidenter enituit sacramenta quidem ritu ecclesiastico celebrata tam foris quam intus esse inviolabilia; sed in sacramentis extra celebratis non magis operari spiritum Christi, quam in signis magorum Ægyptiorum digitus Dei operabatur, qui tandem ipsis confluentibus in signis Moysi et Aaron claruit. Sic et in illa mea concertatione, astipulante mihi tunc venerabili viro beatæ memoriæ Gualterio archiepiscopo Ravennate, palmam obtinuit inter sententias multas, id quod dicit papa Pelagius: « Schisma, inquit, ipsum quod Græcum nomen est, scissuram sonat; sed in unitate scissura esse non potest. Non ergo unitati communicant. Partes sibi ipsi fecerunt, et ab eo quod unum est, ut apostoli Judæ verbis jam loquar, semetipsos segregantes, spiritum non habent. Quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitate unum non sunt, ut quia in parte esse voluerunt, ut quia spiritum non habent, corporis Christi sacrificium habere non possint. » Multa in hunc modum congressimus tunc in unum veridica Patrum testimonia, quibus comprobatum et Eimerico tunc temporis cancellario satagente approbatum, extra ecclesiam celebrata missarum officia, etsi habeant sacramentalia signa signis Catholicorum similia, esse tamen irrita et vacua, utpote neque Spiritum sanctum neque corpus Christi habentia (8). Præliati sunt tamen et adhuc præliari non desinunt contra istam veritatem veritatis inimici: quorum plures, cum sint uxorati vel concubinarij vel conductitii, sacrificant licet interdicti. Et quia magnarum congregationum cathedrales clerici sunt hujusmodi conductitorum conductores et protectores, non est leve prælium quod movent. Præliati sunt ergo et præliari non desinunt, persequendo omnes qui in Christo pie vivere volunt; sed malo suo, quia taliter congregati in prælium, congregabuntur in judicium. Unde, cum dixisset heic

(8) Si sacramenta ritu ecclesiastico etiam foris celebrata *inviolabilia sunt*, ut paulo supra Gerhohus ipse concessit, intelligi vix potest quomodo in sacrificio foris peracto Christi corpus non habeatur, cum præsertim et sacramentum et sacrificium uno eodemque actu celebretur. Itaque hæc vel de illis

A congregare illos in prælium, addidit, dicens: « Ad diem magnum Omnipotentis (*ibid.*). » Nam dies magnum Omnipotentis dies erit judicii, sine dubio magnus, sicut Propheta dicit: « Juxta est dies Domini magnus, juxta et velox nimis. Vox diei Domini amara. Turbabitur ibi fortis (*Soph. i, 14*), etc. »

CXLVIII. Juxta est, ait ille; et verum est. Nam etsi aliqua mora videtur ex quo ille prophetavit usque ad illum diem magnum Omnipotentis; at certe prope est unicuique mors et præsentis vite finis, et nescitur quando venturus sit. Ait ergo confestim: « Ecce venio sicut fur (*Apoc. xvi, 15*). » Malus servus dicit in corde suo: « Moram facit Deus venire. Dominus autem dicit: « Ecce adsum, cito venio (*ibid.*); » additque « sicut fur, » videlicet negligentibus et dormientibus formidandus. Furis namque similitudinem ipse sibi adhibere dignatus est, dum præmisso servis suis præcepto ut vigiletis, « quia nescitis, » inquit, « qua hora Filius hominis venturus est (*Matth. xxiv, 44*), » ait: « Illud autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam (*Luc. xii, 39*). » Eadem intentione vel causa, qua illic dicit: « Sint lumbi vestri præcincti: beati servi illi quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes (*ibid., 35*); » continuo et hic subjungit: « Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus (*Apoc. xvi, 15*). »

CXLIX. Hoc propter magnum suum diem Omnipotens intulit, quia promissum erat congregari reges terræ in prælium, in loco qui vocatur Hebraice Hermagedon. Quos illos congregavit? Utique reges, quia de regibus congregatio ista scribi cæpta est. Sunt autem heic diversi, imo oppositi et contrarii reges. Nam de bonis regibus præmissum fuerat, ut pararetur via regibus ab ortu solis: de malis vero subjunctum: « Et procedunt ad reges totius terræ, congregare illos in prælium (*ibid., 14*). » Quos ergo regum istorum congregavit in loco qui vocatur Hebraice Hermagedon, vel quis congregavit illos in tali loco? Non enim singularem aliquam personam præmiserat, neque aperte distinguit quos, malos an bonos congregaverit. Ergo dicere licet, quia bonorum et malorum congregatio heic illa præsignata est, de qua non ignoramus, quia cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, tunc congregabuntur ante eum non solum reges, sed etiam omnes gentes illic in prælium mirabile congregabuntur; quia illic videlicet prælii bonorum et malorum mirabilis et horrendus finis statutus est. Ille status recte designatur hoc nomine, quod heic ponitur

intelligenda sunt qui ordinationis vitio in hæresi sacerdotio carent, vel de fructu ipso sacrificii accipiendi, qui certe hæretico sacrificanti pro hæreticis nullus est. Idem cum proportionem dicendum de sacrificio mali sacerdotis pro conductitiis, etc.

Hermagedon. Interpretatur enim *consurrectio in priora*, sive *mons globosus*. Congregationem vero illam recte significat, ubi et sancti reges qui venerunt ab ortu solis in priora consurgent, et ad iudicandum sedebunt; et mali reges, tanquam mons globosus, tollentur cum diabolo suo principe; quia tunc revera dicetur monti huic: » Tolle te, et mitte te (*Matth. xxi, 21*), » non jam in mare, sed in profundum gehennæ. Nunc priusquam veniat illa dies magna, in qua sancti reges universi universaliter consurgent in priora; iidem reges quique suo tempore in anteriora extenti, et obliviscentes quæ retro sunt, in anteriora consurgunt. Cujus rei spectaculum jucundum cum late per Dei gratiam pateat, maxime in successoribus beati Petri oculos bonos delectat, et oculos malos cruciat.

CL. Pontifices enim Romani cum privilegia ecclesiis supra petram fundatis vel fundandis donant, Petri apostolorum principis auctoritate illa præcipue instituta roborant, quæ fundamento Ecclesiæ primitivæ concordantia judicant. Unde si aulica illa instituta in sæpe notata regula institutis apostolicis posteriora proferantur in medium cum prioribus et melioribus illis trutinanda in sede apostolica; non dubium priora illa illic approbanda, et posteriora ista prioribus contraria omnino esse reprobanda. Nam etiamsi posteriora ista de anterioribus habeant quædam sibi innista in prænotata regula, necessitate tamen cogente sic est aliqua damnationis ustione cauterianda, et velut aqua fluminis Babylonici desiccanda, ut in matricibus Ecclesiis hujus aquæ inundatione occupatis præparetur via regibus ab ortu solis; aut si hoc semel et simul non potest fieri, attamen tam tortuosa regula demonstratur esse aqua Babylonica flumini Euphratæ assimilata cum paradisiacis aquis lacuna Babylonis intermista, et ideo cavenda, ne in ea propter bonas Patrum sententias in unum congestas, etiam illud recipiatur, quod eisdem penitus adversatur. Ut enim de cæteris taceamus, est illic sermo beati Augustini dicentis: » Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium. Si qui habent, faciunt quod non licet. » Deinde quasi licitum quadam regali, ut dicunt, pietate ibidem conceditur, ut res propria et domus privata contra doctrinam beati Augustini præmissam possideatur. Quod concessum sancta sedes apostolica non recipit, sicut in præmissis Urbani papæ et martyris, item Urbani papæ secundi et papæ Paschalis evidenter claret. Item Nicolaus et Alexander pontifices Romani, quasi ex uno ore præcipiendo statuerunt ut sacrorum ordinum clerici, statutis Patrum de continentia obediens, juxta Ecclesias quibus ordinati sunt, sicut oportet religiosos, simul maneat, manducet et dormiant; neque privata illis concedunt habitacula, solis conjugatis clericis a beato papa Gregorio indulta, et caste in congregatione viventibus omnino interdicta, utpote in quibus est occasio multa pravi-

tatum et turpitudinum. Quod non ad plenum perpendisse vel in sua regula præcavisse pium regem Ludovicum non est mirum; quia non regi vel imperatori, sed Petro piscatori data est auctoritas confirmandi fratres, Domino dicente: » Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam; et tibi dabo claves regni cælorum (*Matth. xvi, 18*). »

CLI. Inter portas inferi, quas Patribus exponentibus accepimus esse pravas doctrinas vel tyrannicas violentias, non absurde possumus computare supradictæ aulicæ regulæ pravam doctrinam, tanto periculosiorem, quanto illi secretius latent pestifera venena multo salubrium doctrinarum circumlita melle, dum sanctorum Patrum sanis institutis opposita et intermista est illa concessio regalis, qua conjungitur domus ad domum, et ager agro copulatur. Si enim, docente propheta: » Væ his qui jungunt domum vel agrum sæcularem domui vel agro sæculari cupiditate avaritiæ; quanto magis qui contra interdicta legis divinæ domui vel agro proprietatis suæ, unde sibi sufficienter abundant, jungere audent domum vel agrum, unde pauperes nihil habentes, ut Deo expedite servientes debent vivere? Dubitari poterat aliquando hanc regulam inter portas inferi deputandam, quando sub ea in multis ecclesiis erat honesta conversatio, et religionis canonicæ saltem umbra qualiscunque, propter habitas et usitatas vitæ claustralis quasdam formulas: quæ quasi vectes erant ejusdem portæ, quando tenebatur in consuetudine. At nunc, eisdem vectibus abjectis et valvis omnino patulis nullo repagulo tardante, neglectis claustralibus habitaculis, luxuriose nimisque irreligiose vivitur in domibus privatis, et gratia Dei transfertur in luxuriam, et sacræ militiæ stipendio militatur diabolo. Nam etiam illi qui communi dormitorio et refectorio aliquoties utuntur, et interdum quando et quantum eis libet in cubilibus suis propriis morantur, in alternatione tali patentes inveniunt sibi portas infernales; quibus utinam sublatis eleventur portæ cælestes et æternales, disciplinæ videlicet regulares et vere cænobitales, absque omni fictione ac fermenti totius intermitione!

CLII. Cum enim tria fermenta cavenda sacrum doceat Evangelium, Pharisæorum, Sadducæorum et Herodis; in bene dispositis claustris neque Pharisæorum placent phylacteria immoderatum rigorem præferentia, neque Sadducæorum laxa dissolutio in qua nulla est ad resurrectionem digna præparatio, neque dominatio Herodiana, in qua regnat superbia cum sævitia. Etenim theologo Joanne asserente, omne quod in hoc mundo est, aut concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia est vitæ, in qua est concupiscentia in hoc sæculo dominandi. Ex tribus istis concupiscentiis, illa quæ est oculorum, subest in phylacteriis, ac fimbriis magnificis cæterisque ostentationibus Pha-

risæorum. Illa vero quæ est carnis, principatur in conviviiis cæterisque luxuriosis dissolutionibus Sadducæorum, spem resurrectionis minime habentium. Porro illa quæ est in hoc sæculo dominandi, tyrannizat in hominibus ambitiosis, vel dominantibus in hoc mundo; vel, quod pejus est, etiam dominantibus in clero. Quo contra boni et religiosi homines contra Sadducæorum fermentum sobrie, contra Pharisæorum juste, contra Herodis pie vivunt in hoc sæculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Cujus ex quo apparuit benignitas et humanitas, benedictio parata est coronæ anni benignitatis, et campi ejus replentur ubertate, bono semine in filiis regni multiplicato eo copiosius, quo semen filiorum gehennæ ab homine inimico superseminatum et usque ad vicinam messis ultimæ imminentiam toleratum, quandiu erat adhuc teneritudo utriusque germinis; nunc ubi hoc salvo tritico fieri potest, ab angelis messoribus a tritico separatur cautius et diligentius. Primæ, ut præmissum est, messis in hoc anno benignitatis mессores, erant apostoli a Domino in labores aliorum introducti. Ultimæ hujus messis, de qua nunc agitur, mессores erunt angeli, ut se habet assertio evangelica, Domino docente, quod ager est mundus, bonum semen filii regni, zizania filii gehennæ, mессores angeli: per quos primum zizania sunt colligenda in fasciculis ad comburendum, et deinde triticum congregandum in horreum Domini

CLIII. Quæ omnia ultima quidem ventilatione in magna virtute per angelos creduntur ita ut prædicta sunt effectu manifesto complenda. Verumtamen quia « labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est (*Malac. II, 7*); » non absurde creditur et speratur per sacerdotum quædam angelica ministeria etiam nunc ante finem sæculi talia fieri ex parte, cum scriptis luculentis pravi mores tanquam zizania fasciculis alligata igne infernali demonstratur puniendi; et boni mores tanquam grana triticeæ messis ostenduntur cœlesti præmio remunerari debere. Quod in libris moralibus beati papæ Gregorii clare invenitur: qui sciens reprobare malum et eligere bonum, vitiis et virtutibus morum caute ab invicem discernendis bene invigilavit loquendo et scribendo, quia angelus Domini exercituum erat, contra phalanges vitiorum caute ordinans exercitus morum et virtutum.

CLIV. Similiter et reliqui pastores et doctores catholici probantur esse angeli mессores, vel sicut jam diximus, vitia et virtutes tanquam zizania et triticum separantes, vel filios gehennæ a filiis regni sic distinguentes, ut eorum vel sermones audiens vel scripta legens evidenter agnoscere valeat, utrum malum in aliquo sit ordine Catholicorum, sive monachorum sive clericorum Deo ita militantium, ut merito habitare debeant in æternis tabernaculis; sive laicorum qui talibus taliter militantibus ita

obediunt, et de mammona iniquitatis bene faciunt, ut cum defecerint, ab ipsis quos obediendo et bene agendo sibi amicos fecerunt, recipiantur in æterna tabernacula; dum qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet, et qui recipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet. Sed in recipiendo prophetam, cavendus est pseudopropheta; in recipiendo justum, cavenda est falsa justitia. Et ideo necessaria est messorum diligentia separans a granis zizania, ne pro bonis recipiantur mala, pro veris falsa. Quia enim de duobus nunc ordinibus loquimur, clericorum videlicet et monachorum, quos amicos facere de mammona iniquitatis expedit hujus mundi divitibus, recipiendo in clerico prophetam et in monacho justum, ne in nomine prophetæ falso vel in nomine justii falso quis decipiatur; clericorum et monachorum quidam sic inveniuntur cauteriati, et nomine prophetarum sive justorum sic privati, ut nemo nisi fatuus eos recipiat in nomine prophetæ vel justii.

CLV. Beatus Benedictus in Regula sua quatuor genera monachorum designat: quorum duo sub nomine justorum approbat, cœnobitarum videlicet sub Regula et abbate militantium, et anachoretarum seu eremitarum solitudine gaudentium et jugitate orationis fruentium. Duo vero monachorum genera deterrima omnino reprobatur; Sarabaitarum scilicet sine regula et abbate inordinabiliter viventium, et gyrovagorum per varia loca discurrentium. Quis ergo istos a tanto messore abjectos putet sub nomine justorum censendos vel recipiendos? Perditur eleemosyna talibus data, ex quo eorum conversatio cognoscitur nomine justitiæ privata. Similiter in clero sunt designata genera in nomine prophetarum suscipienda, videlicet communiter viventium, secundum laudabile discipulorum Christi exemplum, quibus erat cor unum et anima una in Deo, nec quisquam eorum aliquid suum esse dicebat; vel secundum canones in Ecclesia se populumque regentium, neque terminos a Patribus constitutos transgredientium, vel transgredi sinentium, et more speculatorum superventuros hostium incursus præcaventium, quorum cuique dicitur: « Clama, ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum (*Isa. LVIII, 1*). » Item: « Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem. Exalta, noli timere (*Isa. XL, 9*). » Isti sunt custodes super muros Jerusalem constituti, ut die ac nocte non taceant. Isti sunt septem angeli cum septem tubis, aut septem phialis in Apocalypsi demonstrati. Isti sunt septem stellæ septem Ecclesiarum, et septem candelabra aurea cum septem lucernis ardentibus et lucentibus in conspectu Domini. Sed linum fumigans in sacerdotio falso multas habet inanerias, pseudoclericorum videlicet ac phalorum, Simoniacorum, conductitorum, Nicolaitarum et irregularium conventiculorum; quos

ubi manifesta est insipientia eorum, suscipere in nomine prophetarum desipere est, maxime nominatum proscriptos, ut manifeste incestuosos et conductitios a sede apostolica non semel interdictos. Porro conductores eorum, quia et ipsi domum Dei domum negotiationis faciunt, nec ipsi in nomine prophetarum sunt recipiendi, sed arguendi et monendi, atque si redarguti non respuerint, neque se alienaverint ab hoc negotiationis fermento, ipsi conductores cum suis conductitiis pari sorte censendi, et quasi transgressores canonum publici publice arguendi et cavendi.

CLVI. Velim hic esse commonitos quosdam episcopos et abbates, qui sub nomine plebanorum palliant scditatem conductitiorum suorum. Conductitius enim est procurator plebis vel minister altaris, qui canonica portione minus accipiendo, subjectione indebita munus ab obsequio suo conductori persolvit. Quam speciem simoniæ beatus papa Gregorius damaat aperte simul cum ea, quæ fit per munus a manu, vel per munus a lingua. Quod si abbas episcopo concedente curam agit alicujus ecclesiæ, potest illic unum de suis fratribus ponere, cui tanquam cœnobitali religione astricto, nulla in decimis et oblationibus assignetur portio canonica, sed illa circa eum servetur dispensatio apostolica, qua distribuebatur unicuique sicut cuique opus erat. Qui vero sine lege claustrali sub lege sunt canonum, sive ab episcopo, sive ab abbate, vel præposito in ecclesiis plebalibus ponantur; secundum canones ibidem stipendiandi sunt, quia dignus est operarius cibo et mercede sua: quam si ordinari suo ad hoc remittit, ut ipse qualitercunque oves non tam pascat quam suretur et mactet et perdat; quia de turpi lucro suo magis quam de ovibus curat, non est mirum si oves illum non sequuntur, sed ab eo fugiunt, quia non noverunt vocem alienorum. Neque vero hujus perfectionis in se aliquo modo suspiciandæ materiam præbent, qua sine sumptu Evangelium prædicans Apostolus multis est mirandus et paucis imitandus, maxime jam ordinatis ecclesiis et ecclesiasticæ militiæ stipendiis, quibus Apostolus absque sumptu prædicans intendebat ordinandis. Proinde inordinata conductio potius quam ordinata institutio nominanda est hujusmodi clericorum subjectio indebita, quæstui alieno laborantium, et de hoc ipso aliquoties murmurantium, quod stipe suo labori debita fraudantur: de qua ipsis videntibus et invidentibus alii parum vel nihil laborantes convivantur et ditantur.

CLVII. Et quidem nimis detestanda est jam notata Simonix species in inferioribus personis, utpote sua propria damnatione contentis. Verum in episcopis clericorum ordinatoribus grande imminet periculum sanctæ Dei Ecclesiæ, judicante papa Nicolao, ut quicumque se ordinari permiserit ab eo quem Simoniacum esse non dubitat, una cum ordinatore suo non disparem damnationis sententiam subeat, ut uterque depositus poenitentiam agat, et privatus

PATROL. CXCIV.

A a propria dignitate persistat. Et quidem non æstimo de hac re sententiam præcipitandam, sed apostolicam sedem consulendam, utrum præscripta conductionis pactio vel actio simoniacæ pestis vocabulo sit notanda, vel mitius nominanda, cum tamen scripta beati Gregorii papæ diligenter inspecta satis ostendant quo nomine tales negotiationes censeri debeant. Verum ne videamur præjudicia facere iudicibus Ecclesiæ, non indecens est a successore Petri super talibus consilium quærere primo sine personarum prodicione, ut parcat eorum famæ, sed consulatur cautelæ, si forte audientes talia in sede apostolica improbari, et cauterio simoniacæ pravitate notari, studeant ab his ante prodicionem suæ personæ cito emendari: hoc scientes quod hæretica nota Simonix forsitan carebunt, si perperam gesta malunt poenitendo in posterum cavere, quam defendendo suosque monitores persequendo augere. Sicut enim beatus Petrus non recte incedens ad veritatem Evangelii, simulatione sua quosdam cogens judaizare, cum argueretur super hoc a minimo apostolorum, quia benigne recepit admonitionem et emendationem, dignus laude judicatur, neque ob talem excessum reprobatur ejus auctoritas; ita nimirum si episcoporum quis excedit in his quæ simoniace fieri non attendit, et redargutus arguentem diligit, seseque in quibus debet corrigit; puto hunc non inimico homini zizania superseminanti comparandum vel cum illo damnandum, sed inter agricolas computandum, neque cum malis male pendendum, si Filium Dei non persequitur in suis membris, et acquiescit sanis monitis, diligitque grana vera, et sustinet zizania; quo contra mali agricolæ diligunt ac fovent zizania, et graviter sustinent grana.

CLVIII. Sane hic non omittendum puto eam consuetudinem satis esse tolerabilem, qua quidam religiosi abbates et præpositi ecclesiarum plebalium ad sua cœnobia pertinentium curas agunt per se ipsos, neque assumunt sibi ad hoc ministerium coadjutores alios, nisi aut fratres suos regulariter institutos, aut clericos litteratos secundum canonum saltem disciplinam sibi per obedientiam alligatos, ut non sit eis liberum vel ab eis recedere, vel sub eis dissolute contra synodales regulas vivere. Qui nimirum taliter astricti non dicendi sunt conductitii, sed adjutores altario servientes et de altario viventes, jugumque etsi cœnobitalis, tamen synodalis obedientiæ sub magistro probabili probabiliter ferentes. Hi nimirum si habentes de suo ministerio victum et vestitum his contenti erunt, non quærentes quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, dum non ad aliud nisi ad ejus obsequium rebus Ecclesiæ utuntur, inter bonos agricolas computari poterunt, etsi non in ordine apostolorum sua omnia relinquentium, tamen in ordine imperfectorum perfectis ad hærentium, ipsisque utcumque obelientium, et eos adjuvantium ad agrum Domini excolendum. Vera siquidem grana ex distinctione fructuum suorum

cognoscuntur, dum aliud tricesimum, aliud sexagesimum, aliud affert fructum centesimum. Quod multi doctorum in Dominica messe laborantium sic exponunt, ut in conjugum conversatione recta, et in viduarum seu continentium, sed non virginum castimonia, et virginum perfecta sanctimonia hos fructus intelligendos insinuent; eo quod nemo penitus extra hæc tria genera sobrie, juste ac pie viventium salvari poterit. Nutriuntur sane horum trium generum electa grana inter ipsa zizania, suo tempore sufferenda, et suo tempore auferenda. Quod qualiter fieri oporteat, evangelica nos doctrina patenter informat.

CLIX. Etenim ipse paterfamilias seminis boni seminator, qui dicit: *Ne forte colligentes zizania eradicetis simul cum eis et triticum. Sinite utraque crescere usque ad messem* (Matth. xiii), ipse est rex regni cælorum, id est præsentis Ecclesiæ vel congregationis sanctorum, in qua bono semini zizania, id est filiis regni filii nequam quos diabolus superseminavit, usque ad messem, id est usque ad consummationem sæculi permisti sunt. Illos tolerari jubet cum dicit: *Sinite utraque crescere usque ad messem*, cum sæpissime citius efflorescant et sublimius crescant, ita ut summos honores in ecclesiasticis gradibus apprehendant: eo quod nihil noceat bonis permistio malorum, quos ante messem pro tempore inviti sustinent, quia corrigere non possunt. Igitur quod præceptum erat recte, et ut præceptorem decebat, prior ipse fecit, admittens Judam in illo sanctorum numero, quibus potestatem dabat ejiciendi spiritus immundos, et curandi omnem languorem omnemque infirmitatem; ut scias dona Dei pervenire ad illos qui cum fide accipiunt, etiamsi talis sit is per quem accipiunt, qualis fuit et Judas.

CLX. Sciendum tamen quia postquam, ut Lucas scribit, intravit in eum Satanas, et abiit et locutus est cum principibus sacerdotum et magistratibus quemadmodum eum traderet illis, et gavisus sunt et pacti sunt pecuniam illi dare, et spondit; jam nec ejiciendis spiritibus immundis, nec in languoribus aut infirmitatibus curandis illa potestate apostolica usus est: quippe qui sequenti die inter cœnandum per buccellam intinctam proditor designatus continuo exivit, et antequam eum quem tradiderat in crucem suspenderent Judæi, laqueo se ipse suspendit. Nec vero tam segnis patientiæ veros Christi apostolos fuisse arbitremur, ut postquam ille designatus est, si non exisset, communicare illi potuissent ut prius. Hæc idcirco dicimus, ut zizania, quæ inimicus homo semini bono superseminavit, non absque discretione rerum vel temporum toleranda esse, vel communionem illorum nihil obesse putemus. Cum adhuc esset Judas occultus fur, idque solus sciret Deus Christus, nihil apostolis oberat, quod eis communionem vel potestate apostolica commiscebatur. At ubi deterrima ejus iniquitas actu

A prodiit, ut cum inimicis Domini et magistri sui pactum iniret proditoris et homicidii; ubi hoc hominibus notum fecit homo Christus, nunquid rationi placet sine culpa potuisse fieri, ut deinceps illi diabolo aliqua communionem homines fideles commisceantur? Sic uimirum quandiu quilibet filii nequam, quantalibet regno Christi faciant, ita agunt ut tamen sub specie boni, ac nomine Christiano tegantur, solusque quales sint noverit Deus, tolerandi sunt. At ubi manifesto convictos actu notaverit eo nomine, quo digni sunt, Christus qui in Ecclesia loquitur, jam nec ratio nec veritatis regula patitur, ut cum ejusmodi vel cibum sumamus.

CLXI. Sic toleratus est filius ancillæ in domo Abrahæ una cum filio liberæ, donec prodita est ejus malignitas evidenti persecutione: qua perspecta, dictum est Abrahæ a matre libera: *Ejice ancillam et filium ejus. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac* (Galat. xxx). Et quomodo tunc is qui secundum carnem, persequeretur eum qui secundum spiritum; ita et nunc. Apostolica enim communis vitæ regula per evangelistam Lucam descripta, jam Deo gratias post longam sterilitatem peperit electam et nobilem prolem; clerum videlicet regularem hæredem universorum quæ habet Ecclesia in spiritalis militiæ stipendium Deo et sanctis ejus oblata. Hunc videntes mali coloni dicunt apud se non recte cogitantes: *Hic est hæres. Venite, occidamus eum, et habebimus hæreditatem ejus* (Matth. xxi). Item: *Ecce somniator qui accusat fratres apud patrem crimine pessimo. Venite occidamus eum, et videamus quid prosint illi somnia sua* (Gen. xxxvii), quibus nostros manipulo suo posthabendos prædicat; cum divina officia ob crimina pessima simoniæ vel apertæ mœchiæ, ut asserit, nobis interdicta vilipendit, suumque ac sibi similitum, sicut dicit, rationabile obsequium in divinis officiis plus justo magni pendit. *Venite, inquit, occidamus eum, et videamus quid prosint illi somnia sua.* Quasi vero pro somniis inanibus et vacuis habenda sint sedis apostolicæ interdicta vel mandata: quæ utique in tantum firma sunt et rata, ut illis cœlum claudentibus non descendat ros aut pluvia, nisi juxta oris eorum verba, quibus in beato Petro data est potestas judiciaria. Plura istorum interdicta quasi cœli clausuras possemus demonstrare, sed unum hic sufficiat commemorare.

CLXII. GREGORIUS (9) episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri OTTONI Constantiensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Instantia nuntiorum tuorum festinanter redire volentium non permisit, nos fraternitati tuæ quæ in Romana synodo constituta sunt seriatim intimare. Hæc tamen necessario tibi scribenda fore arbitrati sumus. Nos juxta auctoritatem sanctorum Patrum in eadem synodo sententiam dedisse, ut hi qui per

simoniacam hæresin, hoc est, interventu pretii, ad aliquem sacrarum ordinum gradum vel officium promoti sunt, nullum in sancta Ecclesia ulterius ministrandi locum habeant. Illi quoque qui ecclesias datione pecuniæ obtinent, omnino eas perdant; nec deinceps vendere vel emere alicui liceat. Sed nec illi qui in crimine fornicationis jacent, missas celebrare, aut secundum inferiores ordines ministrare altari debeant. Statuimus etiam, ut si ipsi contemptores fuerint nostrarum, imo sanctorum Patrum constitutionum, populus nullo modo eorum officia recipiat; ut qui pro amore Dei et officii dignitate non corriguntur, verecundia sæculi et objurgatione populi resipiscant. Studeat igitur fraternitas tua sic se in his nobis cooperatricem exhibere, seu crimina ista de ecclesiis tuis radicitus evellere, quatenus boni pastoris meritum apud Deum valeas obtinere, et Romana Ecclesia de te sicut de bono fratre et studioso cooperatore debeat gaudere. »

CLXIII. Interdicta hæc illisque similia servantibus, magna imminet infestatio ab eorum transgressoribus, maxime alta loca et officia in Ecclesia tenentibus. Cum ergo tali persecutione claruerit quæ pars moveat, et quæ sustineat injustam violentiam, dignum est ut quasi filius ancillæ, atque ut vere schismaticus projiciatur, qui non jam cum Juda fure adhuc occulto insidias machinatur, sed cum eodem jam detecto per manifesta furoris ac tyrannidis molimina contra bonos debacchatur, et odio maligno non solum quos scit, sed etiam quos putat bonos persequitur, neque cum ipse sit lolium, secum in eodem agro sinit crescere semen bonum; quod si una secum in eodem agro æquanimitè ferret, ferendus et ipse esset. Verbi gratia si quolibet clerico irregularis congregationis mortuo, vel juste deposito, paterentur hoc residui ut in locum decedentis aliter succederet, qui relictis propriis in claustro viveret, quoadusque filii Annæ multiplicatis, filii Phenennæ omnino deficerent, dum sterilis pareret plurimos, et quæ multos habebat filios infirmaretur; possent portari talia portantes, et stipendia sua exterius accipientes, atque etiam si sacris ordinibus carerent, legitima conjugia sortientes, et sub Christiana regula vivendo, ut beatus Gregorius dicit, cor et linguam et corpus, auctore Deo, ab illicitis custodientes. Neque vero inter sic viventes aliqui censentur esse zizania, nisi qui non diligunt meliorum et communiter viventium sanctius propositum; quod qui in se non habentes, in aliis diligunt, aliorum bona diligendo sua faciunt. Qui autem bonos, vel quos bonos putant, non ferunt, nec ipsi utique ferendi sunt.

CLXIV. Qualiter autem zizania cognoscenda, sufferenda vel auferenda sint, beatus Augustinus, unus ex electis messoribus, in libro Quæstionum evangelicarum clero describit dicens: « Bene intelliguntur hæretici zizania in medio tritici, quia non societate unius Ecclesiæ vel unius fidei, sed

societate solius nominis Christiani permiscuntur bonis, ut illi qui in eadem fide mali sunt, palea potius quam zizania deputentur. Inter hæreticos et malos Catholicos hoc interest, quod hæretici falsa credunt, illi autem vera credentes non ita vivunt ut credunt. Solet autem quæri etiam schismatici quid ab hæreticis distent, et hoc inveniri, quod schismaticos non fides diversa facit, sed communis dirupta societas. Qui falsa de Deo credit, vel de aliqua parte doctrinæ quæ ad fidei pertinet ædificationem, ita ut non quærentis cunctatione temperatus sit sed inconcusse credentis, nec omnino scientis opinione atque errore discordans, hæreticus est, et foris est animo, quamvis corporaliter intus videatur. Multos enim tales portat Ecclesia, quia non ita defendunt falsitatem suæ sententiæ, ut intentam multitudinem faciant. Quod si fecerint, tunc pelluntur. Item: Quicumque invident bonis, ita ut quærant occasiones excludendi eos, aut degradandi eos, vel crimina sua sic defendere parati sunt, si objecta vel prodita fuerint, ut etiam conventiculorum segregationes vel perturbationes cogitent excitare; jam schismatici sunt, et ab unitate corde discissi, etiamsi non inventis occasionibus aut occultatis factis suis, sacramento Ecclesiæ corporali conversatione socientur. Quapropter illi soli Catholici mali recte deputantur, qui quamvis prædicant vera quæ ad fidei doctrinam pertinent, etsi quid forte nesciunt sed quærendum existimant, salva pietate discutiunt sine aliquo præjudicio veritatis, et bonos, aut quos bonos putant, amant atque honorant quantum possunt, tamen flagitiose facinoroseque vivunt, contra quam vivendum esse credunt; tales etiamsi proiantur aut accusentur, pro disciplina Ecclesiæ salutisque suæ causa correpti, vel a communione suspensi, nullo modo a communionem catholica sibi recedendum esse putant, quocumque permisi fuerint satisfactionis locum quærentes, et aliquando per penitentiam mutantur in frumentum, aliquando sub nomine penitentium ita vivunt ut solent, aut multo minus, quidam etiam amplius, nullo modo tamen a catholica unitate discedunt, quibus si mors obrepserit, paleæ deputantur usque in finem. Hoc etiam ipsi credunt. Nam si aliter credunt et inconcusse tenent, jam inter hæreticos numerandi sunt. Boni Catholici sunt qui et fidem integram sequuntur et bonos mores. Quod autem ad fidei doctrinam pertinet, ita quærent si quid quærendum habent, ut absit concertatio periculosa vel quærentibus, vel ei cum quo quærent, vel eis qui disserentes audiunt. Ita autem docent si quid docendum habent, ut usitata, ut confirmata securissime et fidentissime et lenissime ut possunt insinuent; inusitata vero, etiamsi veritatis manifestatione liquidissima perceperunt, quærendi potius quam præcipiendi aut affirmandi modo, propter audientis infirmitatem. Si enim tantum pondus habet aliquod verum ut vires discentis excedat, suspendendum est, ut extendat crescentem, non im-

ponendum ut opprimat parvulum. Unde est illud : *Filius hominis, cum venerit, putas, inveniet fidem in terra?* (Luc. xviii, 8.) Aliquando etiam occultandum est, sed cum spe hortatoria, ut non faciat desperatio frigidiores, sed desiderium capaciores. Inde est illud : *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo* (Joan. xvi, 12). Quod vero ad mores pertinet, hoc bene et breviter dicitur : Aut confiligendum est cum amore temporalium bonorum, ut non vincat; aut edonitus subditusque esse debet, ut cum surgere cœperit facile repellatur; aut ita extinctus, ut se omnino nulla parte commoveat. Ex quo fit ut ipsam mortem propter veritatem alii fortiter obeant, alii æquanimiter, alii libenter. Quæ tria genera fructus sunt fertilis terræ, triceni et sexageni et centeni. In horum aliquo genere inveniendus est tempore mortis suæ, si quis de hac vita recte cogitat emigrare.

CLXV. Hæc dicente sancto Augustino, facile cognoscitur terra bona, melior, optima, fructu tricesimo, sexagesimo, centesimo distincta. Quod si quis numerosius hominum genera salvanda voluerit distinguere præmissa tripertita distinctione; vel illa nihilominus tripertita, qua duo in lecto, duo in agro, duo in pistrino monstrantur, quorum unus assumitur et alter relinquetur; mittimus eum ad prædicti Patris volumina, in quibus de omni hominum maneria salvanda invenimus egregia et specialia opuscula. Nam ad instruendam vitam conjugum librum De bono conjugali; ad erudiendam castimoniam viduarum, librum De bono viduitatis; ad consummandam perfectionem virginum, librum De virginitate scripsit lucidissime; atque ad informandos milites et principes, librum scripsit Ad comitem. Porro ad informationes monachorum, librum scripsit De opere monachorum. De vita vero clericorum, scripsit regulam sermone succinctam, sensu copiosam, doctrinæ ac vitæ apostolorum per omnia consonam. Dum ergo doctoris hujus considero libros de ordinibus Ecclesiæ distinctis distincte compositos, quasi quosdam ejus perpendo manipulos cum exultatione messoris ante dominum messis portandos. Item beati papæ Gregorii scripta lucidissima, quædam sunt regulæ præclaræ de omnibus ordinibus totius Ecclesiæ: dum et in libro Pastoralis curæ clericum, et in Dialogo suo vita Patris Benedicti descripta instruit ordinem monasticum, et in homiliis, et epistolis atque scriptis moralibus cunctum docet populum christianum, secundum quod ei fuit injuncta sollicitudo omnium Ecclesiarum.

CLXVI. Prædictorum ergo et aliorum Patrum orthodoxorum doctrinæ, quædam sunt rectissimæ regulæ ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Unde ab his exorbitantes, necessarium est curari poenitendi medicina. In qua tamen cavendæ sunt falsæ poenitentia, quæ a nostri temporis messoribus Romanis pontificibus Gregorio VII et Innocentio

A papa II ita sunt ab agro Dominico exterminatæ, atque fasciculis comburendis alligatæ, ut eorum scripta et interdicta pensantes liquido cognoscere valeant, non magis valere falsam poenitentiam contra peccatum actuale, quam falsum baptismum contra peccatum originale. Quod cum ita sit, recte movemur et dolore afficimur videntes in Ecclesia Dei quosdam excommunicatos vel interdictos, per falsam poenitentiam, vel, quod pejus est, per nullam admitti ad Dominici corporis communionem laicam, vel, quod pejus est, leviticam; quasi flammeus gladius ad custodiendam viam ligni vitæ positus omnino ita sit in diebus nostris extinctus, ut ad illud pateat accessus ligno scientiæ boni et mali abutentibus, ac pudenda sua tegentibus, vel, quod pejus est, peccata sua etiam manifesta defendentibus. Multos hac tempestate videmus cum Herode vel Herodiade illicita præsumentes, et paucos cum Joanne talia redarguentes.

CLXVII. Et ut a bonis exempla sumamus, multi reges et principes exemplo David regis peccant, sed pauci exemplo ejus emendant. Multi pontifices et sacerdotes exemplo Petri cadunt, sed pauci exemplo ejus resurgunt. Multi animales spiritum non habentes, et omnino inordinate viventes, nulla regula vel cœnobitalis vel saltem Christianæ religionis utentes, manifeste semetipsos a corpore Christi segregant, ita ut nec speciem in se alicujus boni membri ostendant; et tamen eidem corpori sacramento tenus, nemine prohibente, communicant, aut, quod pejus est, idem corpus immolant atque dispensant. Unde non immerito etiam a quibusdam illitteratis jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur, et pauci sunt qui dicere valeant vel dicant cum apostolo: « Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei (I Cor. iv, 1). » Item: « In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, ut non vituperetur ministerium nostrum (II Cor. vi, 4). » Solummodo gladiis et fustibus, minis et terroribus exigunt plures talium, ut non vituperetur ministerium eorum, cum sit vituperabile in oculis Dei et hominum.

CLXVIII. Itaque, deficiente nunc humano consilio et auxilio, Domine, refugium tu factus es nobis a generatione in generationem, quia in te solo nobis est fiducia, quod mittas et ejicias operarios in messem tuam; mittas voluntarios, ejicias etiam invites, quos tu nosti esse idoneos operarios: quales optamus esse omnes omnium Ecclesiarum prælatos, et maxime apostolicæ sedis antistites, cardinales atque legatos, ut videlicet per ipsos corrigatur sicubi a cæteris erratur. Mitte, Domine Jesu, angelos tuos in messem tuam, qui colligent de regno tuo omnia scandala, et de campis tuis omnia zizaniam, inter quæ non minimum est illa sæpe notata regula; cujus malæ frutices in campis suis uberiora occupant loca, ita ut, sicut Amos propheta deplorat, desiccatus sit vertex Carmeli, et

lugeant speciosa pastorum. Ait enim : « Dominus de Sion rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam. Et luxerunt speciosa pastorum, et exsiccatus est vertex Carmeli (*Amos* 1, 2). »

CLXIX. Non ergo solum *te decet hymnus, Deus, in Sion*, sed etiam rugitus de Sion. Quia sicut hymnus est vox exsultationis in tabernaculis justorum sanctæ civitatis Sion sive Jerusalem civium, sic rugitus est vox terroris, tanquam de ore leonis in terribilibus judiciis super speciosis pastorum, et de vertice Carmeli. Olim super speciosa pastorum et super verticem Carmeli Deus majestatis intonuit, quando Judæorum sacerdotibus in pretioso et specioso templo gloriantibus et dicentibus : « Templum Domini, templum Domini, templum Domini est (*Jer.* vii, 4) : » e contra vox Domini confringentis cedros, id est humiliantis falsos gloriosos, redarguit eos in verbis mendacibus, eo quod ipsis in templo Dei latrocinantibus, jam non esset illud templum nominandum, sed spelunca latronum, atque justo judicio divino, superveniente rege Babylonis, omnia templi speciosa essent vastanda, et vertex Carmeli, superbia videlicet Judæorum in scientia circumcisionis quod sonat Carmelus vane gloriantium, foret humiliandus, et subtracta sibi pluvia desiccandus. Quod et factum est, primo per primam Babyloniam, secundo per secundam Babyloniam, Romanam, captivatis Judæis atque vastatis omnibus eorum speciosis : ita ut etiam nubibus non pluentibus umbrem gratiæ super Carmelum, cujus nomen quia *scientia circumcisionis* interpretatur, omnem Judæicæ religionis demonstrat cultum ; recte ipse Carmelus comparetur montibus Gelboe, pro eo quod nec ros nec pluvia cælestis gratiæ veniat super Judaicas observantias, quantumlibet speciosas, et ex scientia legis et circumcisionis gloriosas. Recte itaque luxerunt speciosa pastorum, in quibus Deo non fuit beneplacitum : et recte siccatus est vertex Carmeli, subtrahendo sibi rorem et imbrem cælesti. Quod autem de falsis Judæis carne tantum et non fide vel imitatione filiis dictum est, contra gloriam eorum vane gloriantium in speciosis pastorum et vertice Carmeli ; hoc idem procul dubio nunc Spiritus dicit Ecclesiis : in quibus cum sit cultus parietum speciosus et multo auro fægidus, mentium situs neglectus invenitur et sordidus.

CLXX. Vertex etiam Carmeli desiccatus comprobatur, quando cujuslibet Ecclesiæ angelo in vertice pontificalis apicis exaltato vere dici potest : « Charitatem primam reliquisti (*Apoc.* ii, 4) ; » vel : *Quia tepidus es, incipiam te evomere* (*Apoc.* iii, 16) ; vel : *Nomen habes quod vivas, sed mortuus es* (*ibid.*, 1) ; vel : *Nescis quia tu es miser et miserabilis, et cæcus, et nudus* (*ibid.*, 17). Quidnam ista contra Ecclesiarum angelos dicta significant, nisi verticem Carmeli desiccatum ? Sed cum dicitur unicuique talium : « Pœnitentiam age (*ibid.*, 19) ; » spes datur veniæ simul et gratiæ, cujus rorem ac plu-

via vertex Carmeli denuo rigatus irriguo superiori et inferiori madeat ac germinet, fructusque dignos pœnitentiæ faciens, pro urtica libidinis myrtum castitatis, et pro salivna desidiæ abietem ferat vitæ contemplativæ simul et activæ : quæ ambæ notantur in abiete, quæ in terra stans, in altum crescendo erigitur, ut ejus radicatio inferius et celsitudo superius doceat nos terrena despiciendo in usu tenere, cœlestia suspiciendo in desiderio sancto ardere.

CLXXI. Ablatis igitur hujusmodi urticis, et salivnicis, quales gignit humus inculta, et nullo vel cœnobialis vel saltem Christianæ regule aratro versata secundum Patrum sana documenta ; tu qui maledicis ficulneæ foliis tantum sine fructu venustæ, malignæ videlicet Synagogæ, habitu pomposæ, a virtutibus vacuæ, *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ*, fertilitatem donando post multam sterilitatem : et sic effusa benedictione tua, campi tui catenus inculti, nunc bene culti replebuntur ubertate omnino sufficiente ad implenda horrea Domini ultimæ illius messis copia, in qua tollenda sunt omnia zizania. Campi tui, homines scilicet acquirite justitiæ pleni, replebuntur ubertate bonorum operum : et cum lugeant speciosa pastorum, de quibus jam supra dictum est : econtra pinguescent speciosa deserti ; quia repudiatis Judæis eorumque similibus, pietatis quidem speciem habentibus ac proinde speciosis, virtutem vero ejus abnegantibus ac proinde contemptibilibus ; pauperes evangelizantur, non solum ex Judæis, verum etiam ex gentibus, mundo contemptibiles, Deo autem qui corda videt speciosi. Illi tales deserti et derelicti a sæculo, pinguescent intus coram Deo, cui et dicit quisque talium. « Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea (*Psal.* lxxii, 6). » Quo contra illi quibus dicitur : « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (*Luc.* xxi, 35) ; » etsi foris opulentia temporalium bonorum sint incrassati, impinguati, dilatati, pinguedine carent vituli saginati : quem dum interdieti et a Spiritu sancto deserti sacramento tenus immolant et manducant, rei sunt corporis et sanguinis ejus, non participes pinguedinis ipsius.

CLXXII. De hac ipsa pinguedine *pinguescent speciosa deserti*, dum pauperes hoc sæculum deserentes et ab ipso deserti, digne sacrificant vel manducant corpus Domini, per quod fiunt participes Spiritus sancti, qui est pinguedo vituli saginati. Animales autem seipsos segregantes, spiritum non habentes, etsi assidue sacrificent vel communent, jejuni sunt ab hac pinguedine, qua, ut dictum est, *pinguescent speciosa deserti, et exsultatione colles accingentur*. Colles in hoc deserto specioso, vel in his campis ubertate repletis illi possunt intelligi qui quoniam se humiliant exaltabuntur, et in hac ipsa exaltatione tunc exsultabunt in gloria coram simul discumbentibus, cum dicetur cuique illorum : « Amice, ascende superius (*Luc.* xiv, 10). » Vertex Carmeli desiccatus, ut supra ex parte ostendimus

multum dissimilis est istis collibus, præ multitudine dulcedinis ipsos inebriantis gaudentibus et exsultantibus. Isti namque secundum quod spiritus eorum adhærens Deo unum efficitur cum eo, intus exsultatione replentur; sed secundum quod corpus humilitatis ipsorum configurabitur corpori claritatis ejus, etiam forinsecus exsultatione accingentur.

CLXXIII. Et quia de numero talium sunt quidam magistri gregum rationabilium; sicut ob gratiæ prærogativam colles, ita propter commissos greges dicuntur arietes, qui prænotata exsultatione cum cæteris quidem collibus accingentur, sed præ cæteris induentur, ita ut quisque illorum cum propheta dicere valeat: « Gaudens gaudebo in Domino, et exsultabit anima mea in Domino meo. Quia induit me vestimentis salutis, et indumento justitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, et quasi sponsam ornatam monilibus suis (*Isai. lxi, 10*). » In sponsi nomine paternum, sed in sponsæ maternum pensa pietatis affectum: cui merito geminum debetur ornamentum, tam sponso quam sponsæ decentissimum. *Et colles abundabunt frumento.* « Montes » quidem « exsultabunt ut arietes, et colles sicut agni ovium (*Psal. cxiii, 4*), » tum exsultatione colles accingentur, et arietes eadem exsultatione tanquam nuptiali veste induentur. Sed valles hujusmodi collibus inferiores, videlicet sancti et humiles corde, nulla præditi ecclesiastica dignitate, abundabunt frumento virtutum spiritualium, quales Apostolus enumerat, dicens: *Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas* (*Galat. v, 22*). Injussimodum fructibus abundantes non tacebunt a laude vel gratiarum actione, qua clamabunt, non contra Dominum, sicut blasphemii arrogantes et murmurantes, aut etiam sua merita jactantes, aliaque tacenda loquentes; quod non est abundare frumento, sed spinas et tribulos germinare:

CLXXIV. Clamabunt ergo tam colles quam valles, tam prælati quam subjecti, assidue orando et laudando Deum, seu gratias illi agendo. Contra verbum peregrinationis, quod eis fuit causa diuturnæ captivitatis, clamabunt prædicando verbum salutis, quod eis erit causa efficiens reversionis. Illo verbo venundati super flumina Babylonis non canendo, sed flendo soderunt, quia hymnum de canticis Sion in terra aliena cantare non potuerunt. Isto verbo redempti, et in Jerusalem cœlesti nunc spiritu positi, posthac etiam carne transponendi, resumunt organa pridem suspensa, hymnumque de canticis Sion tanto solemnius frequentant, quanto elongantes a Babylone, supernæ Jerusalem portas expeditus intrant.

CLXXV. Cum enim scriptum sit: *Introite portas in confessione, atria ejus in hymnis*; isti a Babylone reversi stant in atriiis Jerusalem. Etenim hymnum dicent, quem non dicerent, si extra hæc atria essent. *Hymnum dicent*: non qualem decuit in cami-

no ignis dici a paucis tali martyrio aptis in medio Babylonis; verbi gratia sub persecutiōne spurcissimi et nequissimi Neronis; sed hymnum, de quo in principio cantici hujus præcipui de canticis Sion dictum est: *Te decet hymnus, Deus, in Sion*. Quis est iste hymnus, nisi post omnium regum Babyloniorum, quorum Antichristus erit ultimus, destructionem, et civitatis Jerusalem reedificationem, cantus exsultativus qualis in ultimis septem psalmis invenitur expressus, ubi universalis Ecclesia, vel quælibet ecclesiastica persona de gladio maligno liberata, vel in spe, vel quod melius est, in re sic exsultat in rege suo Christo, ut non solum tres pueri seu viri fortissimi, sed etiam filia Sion exsultent in rege suo regi Babylonis valde opposito. De rege Babylonis dicit Daniel: « Quos volebat interficiebat, quos volebat percutiebat, quos volebat exaltabat, quos volebat humiliabat (*Dan. v. 19*). » Quos inquit, volebat, non quos debebat.

CLXXVI. Propterea igitur filia Sion exsultant in rege suo, qui dicit: « Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me Patris (*Joan. vi, 38*); » quia ille neminem quantumlibet carnaliter propinquum exaltat, nisi prout causa æquitatis postulat. Qui etiam fratres suos Judæos existente culpa reprobat, et neminem percudit vel humiliat, quem fides et humilitas commendat. Unde nec gentiles a gloria sanctis præparata repellit, quos alias dignos esse constiterit. Ac proinde ipse est rex justitiæ dignus gloria et honore, dignus hymno civium Sion, prout *te decet hymnus, Deus, in Sion*. Etenim hymnum dicent juvenes et virgines cum junioribus, pusilli cum majoribus unanimiter canentes: Gloria Patri, cujus templum est mirabile in æquitate; gloria Filio, ipsi templo; gloria Spiritui sancto, qui est illa pinguedo, qua pinguescent speciosa deserti. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto, uni ac trino Deo, tam in templo admirabili æquitate quam in campis ubertate repletis. In templo illum glorificent sacerdotes et levitæ mirabili æquitatis observantia; dum inter populum mediatores non declinent ad iniqua judicia, vel Deum fraudantes, minus annuntiando quam debent ejus justitiam; vel populum fraudantes, minus quam decet increpando ejus peccata. Item in campis repletis ubertate glorificet illum totus populus christianus afferens illi gloriam et honorem in fructibus justitiæ vel dignæ poenitentia. Amen, amen.

Epistola Eugenii tertii papæ ad Gerhohum, quo approbat opusculum supra descriptum.

EUGENIUS episcopus, servus servorum Dei dilecto filio G. Reicherspergensi præposito, salutem et apostolicam benedictionem.

Scripta devotionis tuæ benigne recepimus, et fervorem tuæ religionis ex eorum inspectione manifeste cognovimus. Concaluit enim cor tuum intrate, et in meditatione tua exardescit ignis. Ignitum quoque eloquium tuum vehementer. Super hoc itaque quod contra pessimas novitates, commotiones

quoque, quæ contra Ecclesiam Dei et personas ecclesiasticas oriuntur, te zelo charitatis exardescere cognoscimus, paterno affectu gaudemus, et devotionem tuam in Domino collaudamus. Verum quoniam bonum est incipere, sed multo melius consummare, dilectionem tuam in Domino commone-

A mus ut in bono proposito firmiter perseveres, quia nos personam tuam, tanquam litteratum et religiosum virum, paterna charitate diligimus, et in quibus secundum Deum possumus honorare et manu tenere volumus.

GERHOHI EPISTOLA

AD EBERHARDUM ARCHIEPISCOPUM SALZBURGENSEM.

Serenissimo domino suo et Patri E. venerabilis Ecclesiæ Juvavensis archiepiscopo, frater G. de Reichersperg devotus, orationes cum fidei obedientia.

Partem expositionis Psalmorum, quam necdum vidistis, nunc offero perspiciendam vestris columbinis et aquilinis oculis : columbinis propter simplicitatem pietatis ; aquilinis propter acumen subtilitatis. Porro de oculis corvorum sinistre judicantium de scriptis meis ego parum curo, dummodo placeant oculis dilecti et dilectæ: dilecti, cujus oculi sicut columbæ, quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluentia plenissima ; dilectæ, cujus oculi columbarum, absque eo quod intrinsecus latet. Proinde vos, Pater in Domino charissime, dignemini perlegere opusculum filioli et servuli vestri, et si quid in eo vos offendit, mihi significate sine dubio favente Dei clementia vel emendandum vel rationabili defensione muniendum.

PARS SEPTIMA.

INCIPIT PROLOGUS GERHOHI.

Præcedentis partis psalmo ultimo ad sedem apostolicam directo diffusius, quam psalmi requirebat expositio, evagati sumus, dum exordinationes, quas in Ecclesia Dei fieri videmus et dolemus, auribus apostolicis fideliter et sufficienter exponere gratia Dei favente conati sumus, credentes et sperantes quod de throno apostolici regiminis per sanctæ recordationis papam Eugenium procederent fulgura et voces et tonitrua contra multimoda errorum monstra et exordinationum portenta. Et ad hæc quidem persuadenda illum Deo gratias benevolum, doctum et attentum invenimus auditorem præsentata ei per nostram personam prædicti psalmi expositione, pariterque audita per os nostrum de his quæ scripseramus, etiam vivæ vocis exhortatione; sed effectum nostro affectui desiderabilem non invenimus, quia illi beato viro jam tunc velut alteri Eliæ persecutionibus plebis Romanæ tanquam Jezebelis impiæ vexationibus gravato, vel etiam ut alteri Jonæ tempestatibus vexato mors optabilior fuit quam vita, ita ut cum Eliâ diceret : *Sufficit mihi,*

B *Domine, tolle animam meam (III Reg. xix, 4). Vel cum Jona : Melior est mihi mors quam vita (Jon. iv, 5).*

Quam vero illi fuerit accepta nostræ parvitas persuasio, illud sine dubio erat pro indicio, quod nostræ humilitatis personam postea destinavit pro Ecclesiasticæ fidei ac disciplinæ seminibus mittendis in duo magna regna, Ungarorum videlicet atque Rutenorum, quo tamen venire non potuimus propter offensam regis Ungarici, pridem per nos increpati, et ob hoc nobis irati. Illius igitur tanquam alterius Herodis seu Pharaonis devitantes incidere manus cruentas, legationis ministerium nobis injunctum non potuimus exsequi, eo quod scriptis nostris missis in Ungariam tetigeramus prædicti crudelitatem Herodianam. Sic dilato, et ablato legationis ministerio in personam nostram per Eugenium papam destinato ille beata morte obiit, sui que fervoris ac bonæ voluntatis apud nos, imo et in tota sancta Ecclesia dulcem reliquit memoriam dolentibus multis, quod post illum in sede apostolica.

non est inventus similis illi, qui conservaret legem A nostro silentium pene penitus cessando ab opere In Exceasi, sicut epistolæ ac gesta contestantur succedentis ei papæ Anastasii senis infirmi, de quibus non est modo d'cendum per singula, cum nullus hominum judicare debeat de Petri successoribus sive cum illo gladium vibrantibus et mare calcantibus, sive cum illo inter ministros mortis trepidantibus et in tempestate periclitantibus. Hoc tamen dicimus pro persona parvitatæ nostræ, quod papa Eugenio velut altero Elia sursum raptò, quia non vidimus ei substitutum quasi alterum Eliseum, consternati sumus in tantum, ut poneremus ori

(10) Nicolaus Brakspere Anglus e collegio cardinalium, dictus Adrianus IV, anno 1154.

PSALMUS LXV.

Jubilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini B sauri sapientiæ et scientiæ absconditi, qui in semetipso legem adimplevit, quemadmodum dicit: « Nolite putare, quia veni legem solvere; non veni solvere, sed adimplere (Matth. v, 17). » Utiq; adimplendo et hanc partem legis vocavit ad se, quos voluit ascendere in montem, et venerunt ad eum, et fecit ut essent duodecim cum eo, et ut mitteret eos prædicare, et dedit eis potestatem curandi infirmitates et ejiciendi dæmonia. « Et cum, » inquit Marcus, « audissent sui, exierunt tenere eum. Dicebant autem: Quoniam in furorem versus est (Marc. iii, 21). » At ille vere et unice beatus vir non in furorem versus erat, sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabatur die ac nocte, quippe qui ipsum totius legis sacrarium erat. Tunc meditabatur legem implere, id est secundum præsens legis hujus mysterium duodecim spiritualium castrorum duces ordinare. Nam et hoc respiciens eisdem apostolis dicit alio loco: « Amen dico vobis quod vos, qui reliquistis omnia, et secuti estis me, in regno, cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 28). » Dixerat enim illi Petrus: « Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te: quid ergo crit nobis? (ibid., 27.) » Multum eos honoravit, multum honorem et grande præmium signavit, cum illis ita respondit. Vult enim intelligi se quidem Dominum esse tabernaculi cœlestis, ipsos autem duces fore tribuum Domini, de quibus Psalmista cum dixisset: « Jerusalem, quæ edificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum, » continuo subdidit: « Illic enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel ad constendum nomini Domini (Psal. cxxi, 3); » et quod illis ducibus duodecim filiorum Israel jussum est facere vel offerre corporaliter,

Quid hoc sibi vult, nisi quia mysterium grande isto quoque loco legis littera subtegitur. Igitur et nunc ad eum respicimus, in quo sunt omnes the-

hoc ab ipsis vel per ipsos implendum fore spiritualiter. Quando enim erectum unctumque et sanctificatum est cum omnibus vasis suis tabernaculum istud cœleste, cujus secundum exemplar tabernaculum istud Moyses fecit? tunc utique quando tabernaculi pontifex Jesus Christus Filius Dei sanguinem suum fudit, in quo universam Ecclesiam, quanta collecta fuerat ab origine mundi, remissionem peccatorum conferendo unxit et sanctificavit. Subsecuti denique confestim principes isti boves et plaustra obtulerunt ad portandum tabernaculum vel tabernaculi sanctuarium, dum patriarcharum et prophetarum fidem per mundum universum prædicandam susceperunt. Hoc modo ipsi plaustra suut, ipsi rectores, ipsi portitores Ecclesiæ sunt.

Obtulerunt singuli acetabulum argenteum pondocentum et triginta siclorum, qui numerus ex unitate centena et ternario deceno consistens unius Dei triumque personarum recte significat fidem. Phialam quoque argenteam habentem septuaginta siclos, qui numerus ex denario, septenarioque compositus, evangelicam septiformis Spiritus sancti gratiam et legis, cujus decem præcepta sunt, veram designat scientiam. Obtulerunt etiam mortariolum aureum centum triginta siclis aureis incenso plenum, id est Christum Dei Filium consona voce prædicaverunt, cujus de virgine concepti corpus aureum, corpus immaculatum omne in se continens puræ orationis incensum pretiosum, mortis passione pro nobis est contribulatum. Hæc illi obtulerunt, hæc ad laudem, et gloriam Dei prædicaverunt singuli die suo, id est unusquisque secundum mensuram gratiæ vel revelationis, quam accepit a Deo, ab uno eodemque Domino Spiritu sancto. Et alii quidem plures, alii pauciores ad fidem traxerunt. Sed idem omnes eodem Spiritu et eodem sensu prædicaverunt quemadmodum isti principes tribuum alii plura, alii pauciora suæ tribus millia sub manu habuerunt, sed omnes æqualia, cuncta eadem vasa obtulerunt. Et illi quidem similam in vasis; similam, inquam, visibilem oleo visibili consperam obtulerunt, isti autem spiritum legis in littera latentem veram et invisibilem similam prædicaverunt, verum et vitalem cibum animarum credentium.

Obtulerunt nihilominus bovem et arietem et agnum anniculum in holocaustum hircumque pro peccato, et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc, inquam, principes nostri singuli obtulerunt. Nam prædicantes aliis, ne ipsi reproberent, semetipsos affixerunt, semetipsos etiam passionibus objecerunt. Nam ipsi sunt, quorum singuli in psalmo, quem nunc versamus, dicunt: *Et locutum est os meum in tribulatione mea, holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boves cum hircis*. Istorum namque principum totus iste psalmus vox est, ac si dicat quisque eorum: Etiam in tribulatione positus aliis prædi-

cabo, et ut ipsi ad idem meo inducantur exemplo, et hic interim offeram tibi holocausta medullata, id est, me ipsum factum holocaustum medullatum totum interiori charitatis igne combustum, incensis arietibus, incensis bobus et hircis omni repugnancia, omni extollentia, omni scœditate vitiorum carnis et spiritus. Nam idcirco quinque sunt arietes, quinque sunt agni, quinque sunt hirci, quia videlicet in quinque sensibus caro, cum licet, lascivit. Concordat sensui nostro

Titulus:

(VERS. 1). IN FINEM CANTICUM PSALMI RESURRECTIONIS. Mittit namque hic titulus auditores attentos in finem, quando completo ædificio cœlestis tabernaculi dedicandum est ipsum tabernaculum resurrectione universali, quod nunc de die in diem fabricatur, quoadusque omnibus columnis et tabulis cum omni structura ejus consummatis elucescat dies dedicationis, quæ intelligitur dies *resurrectionis* universalis, cujus aurora jam spargit polum, dum sancti posthac resurrecturi corporaliter nunc resurgunt spiritualiter complantati, videlicet non solum similitudini mortis Christi per holocausta medullata et cætera sacrificia in hoc psalmo notata, sed etiam similitudini resurrectionis ejus jubilando, et gloriam laudi ejus dando, qui et primitias resurrectionis in semetipso exhibuit resurgens a mortuis multis corporibus sanctorum cum ipso resurgentibus, et ejusdem resurrectionis gloriam promisit non electis tantum de Judæa, sed etiam vocatis ex multitudine gentium de omni terra. Propter quod dicitur:

Jubilate Deo omnis terra. Jubilate Deo, ut sit canticum laus vestra, et ut sit canticum psalmi, psalmum dicite nomini ejus. Et hoc quidem universale universalis spei canticum est, ut omnes jubilemus, qui resurrecturi sumus, propter quod et universaliter dicit hic psalmus: *Jubilate Deo, omnis terra. Psalmum dicite nomini ejus, date gloriam laudi ejus, etc.*

Verumtamen et sæpe dicto pugnatori decantat, quo ordine sperare debeat, quo tenore liberatrix gratia speranda proponatur. *Iniquitatem*, inquit, *D si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus*. Ac si dicat: Si ego, qui pugnare debeo contra legem, quæ est in membris meis, iniquitatem eorundem membrorum meorum dilexi et libenter aspexi, tacitus, *non exaudiet Dominus*, ut gratia sua liberet me de corpore mortis hujus. Nam *aspexi*, inquit pro eo, ut *dilexi* diceret, ideo videlicet, quia ad id, quod diligimus, frequentius oculos retorquemus. *Propterea exaudivit Deus*, quia locutum est, ut prædixi, *os meum in tribulatione mea*, confessus sum in infelicitate mea, scilicet in carnis repugnancia et dixi: *Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boves cum hircis*. Per arietes omnem repugnantiam carnis, per boves extollentiam, per hircos omnem malorum operum scœdita-

tem vult intelligi, quæ omnia se offerre dicit, dum A confitendo et pœnitendo punit.

Hoc sine dubio pertinet ad *canticum resurrectionis*, quia sic agendo prima resurrectione, quæ est animæ, resurgit. Judæi ex justitia legis sperabant temporalia bona, et sibi solis resurrectionem beatæ vitæ, licet in ea non intelligerent alia bona vel oblectamenta nisi terrena. Propter quod quæstioni Sadducæorum de septem viris mulieris respondere non poterant nescientes inde solutionem Christi: « Neque nubent, neque nubentur (*Matth. xxii, 50*), » non est enim necessaria successio, ubi non erit decessio. Contra hanc præsumptionem et superbiam illorum ostenditur in hoc psalmo ad eandem spem resurrectionis pro fide gentes quoque vocatas, ut quo præcessit Christus primitiæ resurgentium, eo nostra tota suspendatur intentio. Unde vocatur *canticum resurrectionis in finem*, id est, exsultatio de resurrectione futura per Christum, quæ et *psalmi* dicitur, quia propter hanc bene operari monemur.

Hac igitur spe Ecclesia læta primo monet omnes de resurrectione Christi, qui vitam dat, gaudere. Secundo incipientes ad opera Dei considerata invitatur, ut quos unum expectet præmium, una fides conjungat, ubi illa opera Dei exponens aperte dicit gentes resurrecturas repulsis Judæis, ibi: *Venite et videte opera Domini*. Tertio gentes monet Deum benedicere quod, licet nos tribulationibus probeat, tamen ducit ad regnum: *Benedicite, gentes, Deum nostrum*. Quarto non jam rudes sed devotos monet, ut suæ liberationis exemplo amplius confidant in Domino, ibi: *Venite et audite, et narrabo, omnes qui timetis Deum*. Ergo sicut dictum est in isto cantico resurrectionis in hoc solemnibus tripudio universalis dedicationis tabernaculi, quod fixit Deus, et non homo, jubilet non sola Judæa, sed omnis terra invitantibus ad hoc festum dedicationis universam terram Sanctis Apostolis, ac dicentibus:

VERS. 2. *Jubilare Deo omnis terra*. Quinque ter-rigenæ et lili hominum simul in unum dives et pauper, Judæus et Græcus, Barbarus et Scythæ, masculus et femina pariter *jubilare* pro gaudio istius dedicationis, pro festo videlicet resurrectionis. *Ju-bilate* in cordibus vestris ista magnifice gaudendo, ut ipsum gaudium nostrum sit plenum, et ita mirificum, quatenus nec silentio tegi, nec eloquio explicari valeat. Ne autem talis jubilatio cordium remanens in occulto non ædificet foris eam bonis operibus ostendendo ad Dei gloriam, non tamen ostendendo ad jactantiam.

Psalmmum dicite, id est, opera bona facite non nomini vestro dilatando, sed *nomini ejus*, qui de tenebris nos vocavit in admirabile lumen suum, posuitque in tabernaculum suum, vel potius vos ipsos fecit tabernaculum suum, in quo cunctis diebus, quibus nunc militat, suosque hostes de vobis et in vobis expugnat, festum vobis futuræ deli-

cationis præparat, quod tunc perficietur, cum de-bellatis inimicis omnibus canet novissima tuba non jam concitando milites ipsius ad pugnandum, sed excitando ad resurgendum: « Canet enim tuba illa, et mortui resurgent incorrupti et nos immutabimur (*I Cor. xv, 52*), » id est, omnino sanctificabimur, et dedicabimur, qui nunc in tabernaculo isto bene militamus, quique ipsi tabernaculum Dei sumus, de quo alias dicitur: « Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis, et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus (*Apoc. xxi, 3*). » Et tunc absterget Deus in illa dedicatione omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, sed jubilatio perpetua. Ut ergo ad illam sempiternam jubilationem veniatis præparati et exercitati, etiam nunc *jubilare ac psalmum dicite nomini ejus* bene operando.

Neque vobis inde captetis gloriam; sed *date gloriam nomini ejus*, non industriæ vestræ sicut Judæi, qui meritis suis dant justitiam, et gentibus invident gratiam. Si gloriari oportet, non expedit quidem, non gloriatur homo in virtute sua, sed in Domino, qui ad hoc elegit infirma mundi et ea, quæ non sunt, ut confundat fortia, et ea, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, destrueret, ut non gloriatur omnis caro coram illo, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, deponit potentes de sede, et exaltat humiles. Unde nimis timendum est ne gratiam quam dedit humili, subtrahat eidem de ipsa gratia superbienti. Quia ergo non virtus humana, sed Divina operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate, magnopere timendum est, ne, si opus divinum voluerimus attribuiere humane virtuti, gratia subtrahatur. Sic accedit Judæis qui, cum dicerent: Videmus, cæci facti sunt. Sic accedit hujus mundi philosophis qui dicendo se sapientes, stulti facti sunt. Sic omnis, qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit, nec pro aliqua dignitate vel generis nobilitate sic vane gloriaturus judicii divini severitas parcat. Si enim Deus naturalibus ramis olivæ ultra mensuram suam nimis elatis non pepercit, quomodo ramis oleastri contra naturam tali olivæ insertis vane gloriando excrecentibus parceretur? Vide ergo bonitatem Dei et severitatem; bonitatem quidem in eos, qui olivæ inserti *jubilando* et bene *psallendo dant gloriam* non sibi, sed *nomini ejus* in omni terra; severitatem vero in eos, qui inter Dei dona non Deum, sed se glorificantes et de sua virtute gloriantes decidi meruerunt. Ideo cum prius dixerim: *Jubilare*, quod ad gaudium spectat, ne forte quis exsulet sine tremore, cum alias dictum sit: « Servite Domino in timore; et exsultate ei cum tremore (*Psal. ii, 11*), » nunc dico:

VERS. 5. *Dicite Deo, quam terribilia sunt opera tua, Domine!* Vos ipsi, qui cum exsultatione jubilatistis Deo pro aliquo dono vobis collato in re vel in spe, simul in tremore ac timore tremendi ejus ju-

dicil dicite ipsi Deo : *Quam terribilia sunt opera tua, Domine!* Quis ad plenum pensare valeat, *quam terribilia sunt opera tua, Domine*, cum proximos tuos Judæos repuleris, et filios amicorum tuorum patriarcharum quasi hostes, imo vere hostes et inimicos devastaveris?

Quod nimirum justo iudicio fecisti, quoniam *in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui, ex amicis tuis geniti*. Non sufficit eis mentitos esse multoties *in multitudine virtutis tuæ*, verbi gratia, cum dicerent, in Beelzebuth ejicere te dæmonia, et, *Non est hic homo a Deo, qui Sabbatum non custodit* (Joan. ix, 16), quin insuper adhuc ad cumulum suæ nequitiae *in multa multitudine virtutis tuæ*, cum tu ex mortuis resurrexisses, et multa corpora sanctorum suscitasses, emerunt a militibus tui Sepulcri custodibus tale mendacium, quod apud eorum posteros divulgatum adhuc manet et manebit usque in finem sæculi, creatus hoc ipso mendacio Judæis omnibus exceptis paucis reliquiis juxta vaticinia prophetarum salvandis et salvatis. Ideo non solum tunc mentita est iniquitas sibi, sed et *mentientur tibi mendacio*, non tibi sed illis nocivo, qui amant ipsum mendacium reliquiis illis inde liberatis, quas tu veritas liberas. « Nam et ego Israelita sum (Rom. xi, 1), » ait Apostolus, cum de reliquiis ageret partim salvatis et partim salvandis, etiam se computans inter hujusmodi reliquias. Et in omnibus quidem tuis operibus agnoscitur *multitudo virtutis*, quia tu operatus es opera, quæ nemo alius fecit, videlicet non ut cæteri sancti aliena virtute divisiva, precibus impetrata, fecerunt mirabilia, sed *in multitudine* ac plenitudine *virtutis tuæ* propriæ agens imperiose, verbi gratia imperans ventis et mari, et obdierunt; imperans dæmonibus ut tacerent vel exirent, et obdierunt; imperans mortuis ut resurgerent, et obdierunt. *Hanc multitudinem virtutis tuæ* centurio ille agnovit, qui tibi dixit : « Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus. » Dic, inquit, « verbo, » videlicet non deprecativo, sed imperativo, et *sanabitur puer meus*. Atque ut humana quoque ratiocinatione comprobaret se verum dixisse, addidit : « Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic : Vade, et vadit; et alii : Veni, et venit; et servo meo : Fac hoc, et facit (Matth. viii, 8 et 9). » Ergo, inquit, « verbo tantum dic, et sanabitur puer meus. » In omnibus hujusmodi mirabilibus factis tuis abundavit tibi multitudo propriæ tuæ virtutis. Unde quando inter talia preces fudisti ut in suscitatione Lazari, hoc fecisti pro solo exemplo, non tibi, sed nobis necessario, quoniam tu *in multitudine virtutis tuæ* omnia, quæcunque voluisti, fecisti, quorum hoc fuit præcipuum, quod *potestatem* habens ponendi animam tuam et iterum sumendi eam propria potestate *in multitudine virtu-*

tis tuæ resurrexisti, et alios tecum resurgere fecisti, et in te ipso primitias dormientium item *in multitudine virtutis tuæ* suscitandorum dedicasti. Revera non solum tu in multitudine virtutis tuæ surrexisti, sed etiam illos in eadem virtute suscitasti, quoniam et tibi mors ultra non dominabitur, et de illis fidelissime creditur, quod qui in testimonium tuæ resurrectionis jam peractæ, ac nostræ adhuc futuræ surrexerunt, ulterius ad sepulcra non redierunt, sed jam stolas geminas acceperunt, quod etiam de beatissima virgine Maria, quamvis certa non affirmetur assertione, tamen æstimatur pia opinione, ut videlicet stolam geminam non solum in anima, sed etiam in spiritu glorificata jam acceperit, cujus corpus, ut fertur, humanitus quidem a sanctis apostolis fuit sepultum, sed in sepulcro postea non inventum, sicut et corpus Dominicum post sepulturam suam non est in sepulcro inventum.

Nec mirum, si *in multitudine virtutis tuæ*, qua matris virgineum corpus resuscitasse fideliter æstimaris, *mentientur tibi inimici tui*, cum etiam *in multitudine virtutis* indubitatæ, qua Divinum propriæ carnis tabernaculum triduana sepultura complicatum, denuo erectum dedicasti, *mentiantur tibi inimici tui*. Et tu quidem virtutis hujus opus mirificum proprio testimonio commendasti dicendo : « Solvite templum hoc, et post triduum reedificabo illud (Joan. ii, 19). » Item : « Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus (Matth. xii, 40). » Sed *inimici tui* nihilominus negantes hoc templum corporis tui reedificatum sive dedicatum, sed *mentientur tibi*, ut hoc ipsum mendacium tibi, non ipsis ad honorem proveniat. Inimici hominis domestici ejus aliquando sic de illo mentionatur, ut ejus per mendacium gloria minuatur, sed tua gloria per hoc amplius magnificatur, quod *in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi* inimici tui. Si enim de te mentientibus inimicis non fuisset crucifixus (11). Nam si te *in multitudine virtutis tuæ* principes cognovissent, non te crucifixissent. Si non fuisses exaltatus in cruce, non omnia traheres ad te : neque tu, granum frumenti, posses multiplicari fide populo : nisi mortificatus fuisses mendacio judiciorum. Creditum est ergo inimicis tuis de te mentientibus ac te seductorem sive magum dicentibus, ut virtus infirmitate perficeretur, imo et multitudine virtutis tuæ multitudo infirmitatis nostræ absorberetur, et morte tua mors nostra moreretur juxta illud : « Mors, ero mors tua. Similiter adhuc hæreticis aliis que falsiloquis de te mentientibus amplius claresci veritas eloquiorum tuorum defendentibus orthodoxis ipsam doctrinam tuæ veritatis *in multitudine virtutis*. » Non enim erubescio Evangelium, » ait Apostolus; « virtus enim Dei est in salutem omnium credenti, Judæo primum et Græco (Rom. i, 16). » Judæus tamen incredulus Evangelio tuo contradi-

(11) Forte, si enim mentientibus de te inimicis creditum non esset, non fuisses crucifixus.

œens mentletur tibi, quia multitudinem virtutis tuæ in eo non vult videre, sed mavult invidere gentium saluti. Ut ergo amplius invidendo videat, unde torqueatur,

VERS. 4. *Omnis terra adoret te, et psallat tibi.* Quia rami naturalis olivæ fracti sunt, rami silvestris oleastri pro eis inserti ferant fructum pinguedini radicis congruum. Abraham principalis radix olivæ « tres vidit, et unum adoravit (Gen. xviii, 2, 3). » Sed isti carnales filii Abrahæ opera ipsius Abrahæ nolunt facere, quia te Deum verum nolunt adorare, imo quærent te interficere. Hoc Abraham non fecit: Abraham Pater istorum exsultavit, ut videret diem tuum, et vidit, et gavisus est; isti autem et videntur et oderunt et te et Patrem tuum. Propterea istis reprobatis, et gentibus eorum loco subrogatis dilatetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, et sic *omnis terra*, id est omnis Ecclesia in *omni terra* te adoret, te timeat, te diligat, te sequatur, ut dum jugiter per vestigia tua graditur, ad cœlestia promissa te ducente pervenire mereatur. *Adoret te* veritatem, et in te veritate adoret Patrem veracem, quia « veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate (Joan. iv, 23), » dum Spiritu sancto eos vivificante ac sanctificante, simulque te veritate ipsos illuminante corde puro et conscientia bona et fide non ficta diligunt illum, et in illo te ipsius Filium unigenitum, qui ex ipso Patre natus ante initia omnium sæculorum, et ex matre virgine genitus es in fine sæculorum. Propterea æque ut Patrem tuum Deum verum te nihilominus Deum verum simulque hominem verum consubstantialem Patri simul et matri *omnis terra*, id est omnis Ecclesia simul cum Patre *adoret* corde credendo ad justitiam et ore confitendo ad salutem. *Psallat tibi* operibus fidei congruentibus. Et ne inter operandum surrepat inanis gloria proprii nominis jactantia, *psalmum* totius bonæ operationis *dicat*, et ascribat *nomini tuo*, non suo.

Hic apud Hebræos interponitur *Sela*, et apud nos *Diapsalma*. *Sela* interpretatur *Semper*, quia *semper* nomini Domini est psallendum. *Diapsalma*, *distinctio* psalmi, notat hic personas mutari. Facta etenim apostrophe convertitur ad alloquendos ipsos adoratores, de quibus quasi absentibus fuit locutus.

VERS. 5. *Venite, inquit, et videte opera Dei.* Quidam codices habent: *Omnis terra adoret, psalmum dicat nomini tuo*, Altissime, quod idem est, ac si dicatur: *Quantquam in multitudine virtutis mentientes tibi inimici tui, te negent Altissimum pro eo, quod te vident novissimum virorum cum iniquis reputatum: tamen absque omni vera contradictione tu Filius Altissimi simul cum illo et in illo es unus Altissimus æque ut Pater tuus adorandus, o Altissime, propter Divinitatem tuam semper altissimam et propter humanitatem tuam gloria et honore Divinitatis coronatam et exaltatam non ad mensuram,*

A sicut exaltantur sancti cæteri, quorum nullus dicitur Altissimus, quantalibet gloria invenitur sublimatus: verbi gratia, Petrus vertex apostolorum nimis est honorificatus, et post illum sive cum illo cæteri amici tui nimis honorati sunt. Nullus tamen inter omnes illos est Altissimus tibi comparandus. O Altissime, non solum in tua excelsa Divinitate, sed etiam in tua ineffabiliter exaltata humanitate. Sic lapis, quem reprobaverunt mendaces mendacta sua fabricantes, exaltatus et in caput anguli factus est Altissimus, et hoc est mirabile in oculis nostris. Ad hoc ergo mirabile spectaculum simplici oculo contemplantum *venite, et videte* vos, gentes, veritatem quærentes, quam reprobant Judæi mentientes.

B Super hunc locum beatus Gregorius papa dicit in homilia (12): « Sciendum est valde ut in omni quod agimus, omnipotentis Domini semper consilia occulta timeamus, ne, dum mens nostra exterius fusa a sua voluptate se non revocat, intus contra eam iudex terribiliter adversa disponat. Quod bene Psalmista intuens ait: Venite, et videte opera Dei, quam terribilis in consiliis suis super filios hominum. Vidit itaque quod alius misericorditer vocatur, alius justitia exigente repellitur: et quia alia parcendo, alia Dominus irascendo disponit, expavit, quod penetrare non potuit: et quem non solum investigabilem, sed etiam inflexibilem vidit, terribilem in consiliis esse memoravit. »

C *Venite itaque* credendo, et *videte* intelligendo, quia nisi credideritis, non intelligetis. *Videte opera Domini*, quia Dominus est iste Filius hominis, et facit mirabilia magna solus, quia una cum Patre ac Spiritu sancto ipse solus est altissimus, præsentissimus et secretissimus, misericordissimus et justissimus, ideoque *terribilis in suis consiliis super filios hominum*, inter quos quem vult indurat, et cui vult miseretur suo secretissimo consilio discernens quem induret, quemque mollicet, sive quem de fluxu, et lubrico faciat solidum. Quod nimirum facere illi est consuetum,

D VERS. 6. *Qui convertit mare in aridam*, id est amara, turbida, procellosa gentium corda convertit ad fidei soliditatem et castitatis ariditatem. Talis arida sitit imbrem cœlestis gratiæ, et desuper compluta reddit fructum sanctimonix. Et illi, qui conversi sunt in *aridam*, non tamen evaserunt adhuc flumen fluxæ mortalitatis, in qua more fluminis velut unda supervenit undæ, alia veniunt, alia transeunt, alia transitura succedunt. Sed qui credunt in Christum, non suffocantur, aut merguntur sub flumine isto, quoniam in *flumine isto pertransibunt pede*, sicut quondam filii Israel pertransierunt pede sicco per medium Jordanis arca Dei præcedente, atque viam in medio fluminis pandente. Hi in curribus et hi in equis venerunt, qui populum Dei pedibus mare Rubrum transeuntem cum Pharaone persecuti sunt et in mediis fluctibus ob:uti

sunt. Sed filii Israel pertransierunt pede absque curru superbæ vel equo lasciviæ. Sic et modo in flumine mortalitatis undosæ quisque pedestris, id est humilis facilius transit, quam si vectetur equis aut curribus Ægyptiacis elatus, videlicet superbæ vehiculis.

Et est quidem in transitu isto nonnulla mœstitia, dum nescit homo, utrum sit perventurus ad littus æternæ stabilitatis. At cum pervenerimus illuc, *ibi lætabimur in ipso*, qui sicut olim convertit mare Rubrum in aridam faciens viam populo suo, et sic ut fluentia Jordanis divisit: ita et modo per baptismum traducit populum suum submerso spiritali Pharaone cum omni comitatu suo, atque per fluentia prætereuntis mortalitatis traducit gradientes pede humilitatis non saltantes pede superbæ, de quo alias dicitur: « Non veniat mihi pes superbæ (Psal. xxxv, 12). » Veniet autem hic pes superbæ, si lætabimur in nobismetipsis, aut in hujus mundi vanitate, ac non in Domino. Ideo *lætabimur in ipso*, et non nisi in ipso.

VERS. 7. *Qui dominatur in virtute sua in æternum.* Nostra virtus nobis æterna non est, qui cecidimus in peccatum virtuti contrarium, ac de peccato lucrati sumus pœnam repleti multis miseriis, de quibus erui non possumus, nisi per illum, *qui dominatur in virtute sua in æternum*. Si enim virtutis ejus erimus participes, in illo erimus fortes, non nostra, sed ipsius virtute; ipse autem non aliena, sed sua propria virtute fortis est, velint nolint inimici ejus mentientes ei in multitudine virtutis suæ, quam quia mentientes negant Judæi salvatis de numero eorum paucis electis ac minutis reliquiis, cæteris vero cæcatis et induratis: *Oculi ejus super gentes respiciunt*, apostolis ejus, qui sunt oculi corporis ejus, ita dicentibus: « Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repulistis illud, et indignos vos judicastis vitæ æternæ, ecce convertimur ad gentes (Act. xiii, 46). Inde Judæi repleti zelo invidiæ murmurant, et suis murmurationibus Deum exasperant, atque ideo *qui exasperant, non exaltabuntur in semetipsis*, id est, quandiu fiduciam habent in se suisque meritis vel in carnalibus observantiis. Desinant igitur gloriari vel confidere in semetipsis et una cum gentibus agnoscant infirmitatem propriam, qua recognita consequi poterunt medicinam sicut et gentes.

Diapsalma. — **VERS. 8.** *Benedicite, gentes, Deum nostrum et auditam facite vocem laudis ejus.* Judæi, qui gratiam gentibus invident, et in hoc Deum exasperant, merito suæ perversitatis repulsi sunt: et vos, *gentes*, in semine Abraham benedictionem accipitis juxta promissionem Dei ad ipsum Abraham dicentis: « In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ (Gen. xxii, 18). » Ideo et vos, *gentes*, benedicite Deo, a quo benedicimini; et proximis, quos propter ipsum diligitis, *auditam facite vocem laudis* non vestræ, sed *ejus*, cujus gratia sumus, quod sumus. *Benedicite Deum* toto corde, tota

anima, tota fortitudine diligendo eum, et proximos diligendo sicut vosmetipsos. *Auditam facite illis vocem laudis ejus*, ut hac voce per vos audita etiam ipsi diligant Deum exemplo vestro ex toto corde, ex tota anima, et ex tota fortitudine. *Vox laudis ejus* cum sonet ubique in Scripturis veritatis, tamen illa specialiter *vox laudis ejus* est, quæ audita est vel in baptismo vel in transfiguratione ipsius Patre dicente: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite (Matth. xii, 5). » Igitur audite, simulque *auditam facite vocem laudis ejus* coram regibus et principibus, ut agnoscatur hic homo Deus Dei Filius juxta *vocem laudis ejus*. Qui etiam per hoc agnosci potest verus Deus, quod in me David, vel in me quolibet pœnitente, verbi gratia, in me Petro apostolo talis operatus est, qualia nemo potest operari nisi solus Deus. Quæ sunt illa? Hæc scilicet:

VERS. 9. *Posuit animam meam ad vitam, et non dedit in commotionem pedes meos.* Certè qui *posuit animam meam ad vitam*, testimonium dedit sic operando, quod vere ipse Deus est. Anima mea posita fuit ad mortem, quando ego Petrus tertio negavi Dominum, vel quando præsumpsi ultra modum. Sed ipse *posuit eam ad vitam* respiciendo me, suoque respectu faciendo, ut fierem amare. Item quando tertio interrogans me, an amarem se, deditque mihi veraciter confiteri tertio amorem sui, etiam tunc *posuit animam meam ad vitam*, quæ negatione trina posita fuit ad mortem.

Etiam quisque cæterorum principum de numero duodeno similiter gratias agere potest ei, *qui posuit animam suam ad vitam, et non dedit commoveri pedes ejus*. Nimirum talis gratiarum actio similis est illi oblationi, quam fecerunt principes duodecim tribuum, quando completum est tabernaculum et erectum, in die dedicationis duodecim boves illi obtulerunt ad subvehendum tabernaculum. Duodecim boves isti sunt, qui de Judæa in gentes tabernaculum Dei portaverunt pedibus bovinis, discretis et fortibus, ita ut quisque illorum gratias ageret ei, *qui non dedit commoveri pedes ejus*. Singula singulis conferamus. Duodecim boves illi principes obtulerunt ad subvectionem tabernaculi. Duodecim boves isti principes exstiterunt, et nimis confortatus est principatus eorum ad supportandum vivum tabernaculum, cujus ipsi non solum duces a Judæa in gentes, verum et columnæ ac bases fuerunt, quia supra fundamentum ipsorum apostolorum et prophetarum innititur totius tabernaculi hujus ædificium. Principes illi acetabula duodecim argentea et phialas duodecim argenteas obtulerunt, isti principes in hoc psalmo dicunt:

VERS. 10 et 11. *Quoniam probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.* Sic nimirum probato et examinato argento ipsi assimilati acetabulis, et phialis argenteis inveniuntur, illis antiquis tanto meliores, quanto melioris testamenti sunt ministri et annuntiatores meliorisque libaminis

propinatores. Illi obtulerunt mortariola duodecim aurea incenso plena : isti psallunt et dicunt : *Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra. Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium.* Quod idem est, ac si dicant : Per impositas nobis tribulationes et per subjectiones humillimas etiam pessimis hominibus in cathedra Moysi super capita nostra exaltatis, tuæ passioni, rex Christe, sumus complantati, atque tibi tanquam in mortariolo aureo assimilati. Sumus quoque incenso pleni, vel quia transivimus *per ignem* tentationis, vel quia flagramus igne dilectionis, quo liquefaciente duritiam nostram dum fiunt nobis lacrymæ panes die ac nocte, inducimur per hujusmodi *aquam in refrigerium*, pro certo habentes, quia « si complantati facti sumus similitudini mortis Christi, simul et resurrectionis erimus. Si compatimur, et conregnabimus (Rom. vi, 5). » Etsi nunc inter beatos lugentes flemus, posthac accepta consolatione ridebimus. Non enim fallis nos tu veritas, quæ dicis : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Math. v, 3). » Item : « Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis (Luc. vi, 21). » Item : « Beati eritis, cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis, gaudete et exsultate : ecce enim merces vestra multa est in cælo (Luc. vi, 22, 23). » Sic transivimus *per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium*, dum partim in spe, partim in re tenemus ex tuis promissionibus certissimum solatium. Quod autem principes illi obtulerunt bovem et arietem, et agnum anniculum in holocaustum hircumque pro peccato, et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque supra in proœmio psalmi hujus est expositum, qualiterque conveniat apostolis Novi Testamenti principibus eorumque sequacibus, quorum quisque in præsentis cantico dicit :

VERS. 13, 14 et 15. *Introibo in domum tuam in holocaustis, reddam tibi vota mea. Quæ distinxerunt labia mea. Et locutum est os meum in tribulatione mea. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietem : offeram tibi boves cum hircis.* Quærat quis et dicat : Quare offers hæc omnia? Ideo scilicet, quia Deus meus, cui in præsentis psalmo júbilo, et jubilandum suadeo, *posuit animam meam ad vitam, et non dedit in commotionem pedes meos. Posuit animam meam ad vitam* resurrectione prima suscitando eam de morte peccati ad vitam fidei et justitiæ, quia « justus ex fide vivit (Gal. iii, 11). » Præterea firmavit et non dedit commoveri pedes meos ab illa firmitudine spei, quia certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem, qua resurrectione secunda vivificabit et mortale corpus meum configurando illud corpori claritatis suæ, ut fiat plena tabernaculi hujus dedicatio. In cunctis diebus, quibus nunc milito, exspecto, donec

veniat illa talis immutatio, illa videlicet solemnis dedicatio et sanctificatio totius illius tabernaculi, quod est Ecclesia catholica. Et hoc unde spero, Deus meus? Inde videlicet, quoniam *probasti* et non reprobasti *nos igne* tribulationis vel tentationis, vel etiam dilectionis, quo igne sic *examinasti nos, sicut examinatur argentum*, quod per ignem non convertitur in cinerem sicut ligna, fenum, stipula, sed accipit purgationem consumpta in eo tota scoria, vel sorde, ut sit fabricabile, nec frangatur, sed dilatetur crebra tusione malleorum, sicut percussio-nibus frangitur argentum sordidum non bene decoctum vel probatum seu examinatum. Bono igitur ordine primo nos *examinasti, sicut examinatur argentum* per ignem claritatis, quæ non sinit sentiri vel gravia videri tormenta tribulationis, et postea sic examinatos et probatos *induxisti nos in laqueum* per sanctionis propositi votum voluntarium tua nobis inspiratione persuasum. Inde Sapientia dicit cuique nostrum : « Illaqueatus es propriis sermonibus (Prov. vi, 2). »

Postquam ergo sic nos illaqueasti, qui tale votum nobis inspirasti, deinde *posuisti tribulationes in dorso nostro*, dum cogere nos obedire duris præceptis hominum, quos posuisti *super capita nostra*, dum super nos extulisti magistros onera gravia nobis imponentes, et omnino digito suo ea movere nolentes. Nos tamen eadem præcepta portavimus, ubi tuis præceptis eadem non esse contraria intelleximus, et in hoc tibi obedivimus dicenti : « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei. Omnia ergo, quæ dicunt vobis, facite, secundum opera vero eorum nolite facere (Math. xxiii, 2, 3). » Amplius autem tribulati sumus, quando malis tibi que non placitis præceptis hominum super capita nostra positorum restitimus dicentes : « Quoniam obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. v, 29), » quantumlibet super capita cæterorum hominum exaltatis vel spiritali vel mundano principatu, si divinis præceptis contraria præcipiunt. Bonis quoque hominibus capiti nostro superpositis dum libenter obediremus, prout debuimus, tribulationis molestia non caruimus, quia in arcta via strictæ ac justæ obedientiæ non desunt infestationes diabolicæ atque humanæ volente diabolo vel per se vel per alios iter nostrum vel omnino intercludere vel saltem utcunque tardare. Sic multis modis *posuisti tribulationes in dorso nostro*, dum *posuisti homines super capita nostra*, quibus recta, vel non recta imperantibus multas tribulationes in via justitiæ habuimus, et interdum tormentis, interdum quoque blandimentis tentati sumus. Sed quia fides vera nec terrore concutitur nec blandimento seducitur, nos in fide constantes effecti *transivimus per ignem et aquam; per ignem* videlicet tormentorum et *per aquam* blandimentorum ad similitudinem fortissimi viatoris, qui nec æstu nec pluvia tardatur, vel cessat a via nolens alicubi sui cur-

sus finem ponere nisi ad locum destinatum in partia sua perveniat.

Talis cursor Paulus apostolus fuit, qui obli-
scens posteriora, et extensus in anteriora: « Ego, »
inquit, « sic curro, non quasi in incertum, sic pu-
gno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus
meum, ne forte cum aliis prædicaverim, ipse repro-
bus efficiar (I Cor. ix, 27). » Sic præcursor Joanes
nec æstu nec pluvia tardari potuit a suæ præ-
cursorionis velocitate, qua ei viam paravit, qui post
ipsum exultavit ut gigas ad currendam viam, trans-
iens et ipse per ignem et aquam, dum tribulatus
igne passionis de latere suo fudit aquam baptismatis
et salutis.

Ad litteram per hæc duo elementa præcipue mors
martyrum impleta est. Sed quoniam ignis urit, aqua
dissolvit et corrumpit, recte per ignem adversitas
urens, per aquam prosperitas dissolvens et corrumpens
accipitur, beatis martyribus in Domino glori-
antibus et dicentibus: *Transivimus per ignem et
aquam*, id est transivimus prosperitatem et adver-
sitate illæsi. Attende, quod vas fictile igne firma-
tum non timet aquam. Si vero solidatum igne non
fuerit, tanquam lutum aqua solvitur. Sic et tu prius
coctus et probatus adversitate non dissolveris pro-
speritate. Unde unum de vasis præcipuis positum
in medio ignis ne forte creparet nimietate ustionis,
clamat ad figulum suum, dicens: « Manus tuæ, Do-
mine, fecerunt me, et plasmaverunt totum in cir-
cuito, et sic repente præcipitas me? Memento quæ-
so, quod sicut lutum feceris me, et in pulverem re-
duces me (Job x, 8, 9). Item: « Parce mihi, Do-
mine, nihil enim sunt dies mei (Job vii, 16); » item:
« Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut
glutiam salivam meam? » (Ibid., 19.) Et rex David,
quamvis igne diuturnæ persecutionis et tribulationis
percoctus ad regnum ascenderit, prosperitatis aqua
in regno suo pene dissolutus periit, quando adulte-
rio simul et homicidio corruptus fuit. Unde ut ampli-
us igne fortiori coqueretur, curante illum figulo
suo adhibita est iterum fortissima tribulatio, quando
a filio suo expulsus de regno perdoctus est illa tali
tam grandi adversitate, ut sibi caveret a simili dis-
solutione in prosperitate. Revera deinceps cautus a
corruptione carnis etiam aquam desideratam noluit
libere, castigando videlicet in rebus licitis deside-
rium suum prius in illicitis corruptum. Et quia cor-
ruptione carnis exclusa surrepere solet mentis in-
solentia, postea iterum aridente sibi prosperitate
peccavit numerando populum, quod fuit arrogantia
æcu jactantia peccatum sufficiens illi ad damnatio-
nem, nisi denuo fuisset curatus per ignem tribula-
tionis et sacrificium justæ satisfactionis. Nam cum vi-
disset angelum cædentem populum, semetipsum ob-
tulit pro populo interficiendum, dicens: « Ego sum,
qui peccavi, ego inique egi: isti qui oves sunt, quid
fecerunt? » (II Reg. xxiv, 17.) Item: « Obsecro,
Domine, vertatur manus tua in me, etc. (ibid.). »
Obtulit quoque sacrificium in area Ornan Jebusæi

hominis gentilis ad præceptum Domini, ut disca-
mus mystica virtute unici sacrificii, quod nunc of-
fertur in area gentilis populi, posse talia peccata
expiari. Unde in eodem sacrificio celebrando ignis
adhibetur et aqua. Propterea et in sacramentis, in
catechizando et exorcizando prior adhibetur ignis,
quo adustus nonnunquam clamavit spiritus immun-
dus ardere se hoc igne: post venit ad aquam
baptismi. Sic in columna ignis et nubis populum in
exitu Israel de Ægypto angelus castra Dei præces-
sit, qui etiam se inter exercitum Pharaonis perse-
quentis, et exercitum populi Israel eundem Phara-
nem fugientis medium interposuit, quoadusque ven-
tum est ad aquas Rubri maris, in quo et populo D. i
via patuit, et idem Pharaon cum exercitu suo mersus
interiit. Similiter in Sabbato sancto paschæ
primo de igne solemniter benedicto accenditur can-
dela spectabilis quasi columna ignis, et postea pro-
ceditur ad benedicendum fontem baptismatis, ut
videlicet per ignem et aquam transeant in refrige-
rium, qui susceperint et custodierint integritatem
coelestium sacramentorum.

Quod autem in sacramentis fit, hoc et in tenta-
tionibus fieri est perspicuum, ut videlicet ignis præ-
cedat aquam. Naturali enim quodam ordine prius
tentatur homo tentationibus iræ, superbiæ cæterisque
spiritalibus nequitias, quorum noxius ignis inveni-
tur etiam in pueris adhuc libidinis pravæ omnino
ignaris, in ætate vero pubescentis adolescentiæ aqua
dissolvit eorum præcipue carnes, quorum prius
adustæ sunt mentes igne superbiæ vel iræ. Quo con-
tra beati mites igne superbiæ simul et iræ carentes,
quoniam ipsi possidebunt terram, videlicet carnem
suam bene domitam, sibi que subjugatam regendo
sub mansueti Spiritus ordinato dominio: « Man-
sueti enim hæreditabunt terram, et delectabuntur
in multitudine pacis (Psal. xxxvi, 11). » Igitur con-
tra ignem et aquam tentationis adhibetur ignis et
aqua in sacramentis, ut fugientes ignis et aquæ pe-
riculum noxium, per ignem et aquam meliorem ca-
pian refrigerium, dum restincto igne iracundiæ
flammescit igne charitas, accendit ardor proximos,
et aqua dissolventis libidinis desiccata fons oritur
alterius aquæ-salientis in vitam æternam. Ergo bo-
nus ignis malo igni succedit, quando extincta
flamma litium et ablato calore noxio flammescit igne
charitas, accendit ardor proximos. De hoc igne bono
alias habes: « Dicit Dominus, cujus est ignis in
Sion, et caminus ejus in Jerusalem (Isa. xxxi, 9), »
quia videlicet in Sion, id est in peregrinante nunc
Ecclesia flammescit charitas aliquantula, sed com-
paratione ignis futuri permodica, quia tunc velut in
camino candenti charitatis ignis erit consummatus
in Jerusalem per ipsius Christi, qui pax nostra est,
presentem visionem, cujus nunc per fidem accen-
dimur, ut tunc in visione ipsius consummemur, et
per ignem consummatæ charitatis holocaustum id
est totum incensum sit sacrificium nostrum. Ignis
iste optabilis et amabilis plenus invenietur in domo

Domini, videlicet in consortio sanctorum angelorum, quorum quidam dicuntur Seraphim, id est ardentes vel incendentes, qui quanto Deum vicinius vident, tanto amplius in ejus amore ardent.

Igitur et ego David, vel ego poenitens adhuc frigidus, ut hoc igne accendar, introibo in domum tuam, in holocaustis cupiens totus ardere, atque holocaustum fieri, quod erit in resurrectione, in illa videlicet summa tabernaculi sanctificatione, qua ipsum tabernaculum peregrinantium dedicabitur in templum seu domum regnantium, cum divino igne absorbebitur mors in victoria in domo resuscitatorum corporum nunquam ruitura. In hanc domum introibo in holocaustis meipsum tibi offrens in holocaustum.

Interim vero, dum in tabernaculo militantium, non in domo vacantium subsisto, non otiosus ero, sed reddam tibi vota mea, non stulta per indiscretionem facta, et ideo potius corrigenda quam persolvenda, sed quæ distinxerunt labia mea non solum recte offerendo, sed etiam recte dividendo. Nam si recte offeras, et non recte divides, peccasti, ait Veritas. Cain recte obtulit, sed non recte divisit, ideo taliter offerendo peccavit, neque iram Dei placare, vel gratiam ejus provocare tali sacrificio potuit. Recte obtulit, quia creaturam Creatori dedit, sed non recte divisit, quia quod charius erat, videlicet seipsum, Deo subtraxit servata ira contra fratrem. Ego autem si persenserem iram in corde meo contra fratrem, vadam prius reconciliari fratri meo, et tunc veniens offeram munus acceptum, videlicet primitus meipsum, deinde munus extrinsecum.

Aliter: *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea*, discernendo quid sim, quid possim sine te, quid habeam, quod non acceperim a te, quodque tu non egres me, sed ego te. Quibus omnibus cautissime distinctis nihil boni habeo de meo tibi dare, sed justitia dictante cogor hoc reddere, quod accepi, qui et hoc ipsum accepi, quod aliquid boni vovere volui et potui. Non ergo dabo quasi mea, sed reddam tibi quasi tua munera vota mea, quæ distinxerunt labia mea, tuæ videlicet largitati, non meæ possibilitati assignando illa, utpote munera et dona tua quæ, ut tibi voverem, tu me commonuisti, cum tribulatione valida me strinxisti. Et ego vexatione intellectum dante auditui meo locutus sum in tribulatione mea, imo locutum est os meum tibi eatenus mutum, sed ipsa tribulatione apertum. Quid locutum est? hoc scilicet: *Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum: offeram tibi boves cum hircis. Holocausta medullata* intus habentia medullam charitatis et totius devotionis offeram tibi; quia si eleemosyna tibi in tuis minimis obtulero, non ex tristitia aut necessitate id faciam, sed nesciente sinistra quid faciat dextera mea, ex devotione cum hilaritate, sciens quia hilarem datorem tu diligis. Item si oravero vel jejunavero, non ero similis hypocritis, qui omnia faciunt propter homines, in

A superflue imaginem sanctitatis et speciem pietatis ostendentes, virtutem vero ejus intus abnegantes. Non, inquam, talibus ego similis ero, sed intrans in cubiculum cordis, et claudens illud contra ventum gloriæ inanis psallam spiritu, psallam et mente, orabo spiritu, orabo et mente. Nam si spiritu orabo vel psallam et non mente, non est medulla in tali holocausto, imo nec est holocaustum, quod igne devotionis et attentionis non est totum accensum. Similiter cum jejunavero, si faciem sic exterminavero, ut parcam hominibus jejunans, non est medulla in holocausto, nec est holocaustum nominandum triste ac frigidum jejunii sacrificium. Itaque, ut jejunium meum sit holocaustum, cum jejunavero, faciem meam levabo, et cap t ungam oleo, ne aut facies demolita vel exterminata tristitiam prætetendat hypocritarum, vel caput squalidum et tinniosum deturpet jejunantis habitum forinsecum. Et quia, cum agitur de holocausto medullato, magis cura debet esse de intrinseco, quam de forinseco faciei vel capitis habitu, interiorem faciem lacrymis et aqua compunctionis lavabo, et interius caput, quod est principale mentis, oleo lætitiæ ita perungam, ut de testimonio divino potius quam de humano gaudeam, quando Spiritus sanctus per oleum significatus testimonium reddit spiritui nostro intus in secreto, quod sumus filii Dei. Si autem filii, et hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, oleo lætitiæ præ suis consortibus uncti. O quanta medulla et pinguedo est in tali holocausto, quando rationale obsequium vel jejuniorum vel orationum seu eleemosynarum commendabile et acceptabile invenitur ipsius Christi testimonio intrinseco, ubi tu, Christe, auditui meo dabis gaudium, quod est oleum spirituale, quoties invenio me aliquid boni fecisse, te teste, spiritui meo testimonium reddente, quod hujusmodi obsequia mea sint *holocausta medullata* juxta illud in Isaia dictum: « Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ. Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, et telam, quam orditus est super vos universas nationes, præcipitabit mortem in sempiternum. Et auferet Dominus lacrymam ab omni facie, et opprobrium populi sui auferet de universa terra, quia Dominus locutus est (Isa. xxv, 6-8). » Quis est iste mons, in quo tale fiet convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ, nisi illa celsitudo justitiæ, de qua dicitur alibi: « Justitia tua sicut montes Dei? » (Psal. xxxv, 7.) Hæc est nimirum justitia fidei, non operum legis, quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram Deo. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est per fidem Jesu Christi testificata a lege et prophetis. Justus enim ex fide vivit, non ex lege, quæ iram, non vitam operatur. Justitia vero hæc sublimis, et monti altissimo consimilis testante Apostolo

est « ex fide in fidem (Rom. 1, 17). » Ex fide videlicet fideliter loquentis et promittentis; in fidem fideliter id, quod dicitur et promittitur, credentis.

Namque ut Deus justificetur in sermonibus suis, id est ut justus et verax inveniatur in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, quæ se promisit operaturum, ir retractabiliter operatur maxime in sacramentis evangelicæ institutionis, in quibus licet nos tantis mysteriis sinus indigni ministri, dummodo simus ministri, nullo videlicet authentico interdicto a ministerio separati, ipse verax promissor gratiæ suæ dona non deserit, justus et fidelis permanens in omnibus verbis suis, illis potissimum, quibus in monte sermonem justitiæ simul et gratiæ plenum contexens ordinavit convivium pinguium docens illic inter cætera peti panem quotidianum sive supersubstantialem. De cujus panis copiosissima pinguedine olim dictum est in benedictione Aser per patriarcham Jacob: « Aser pinguis panis ejus, et præbebit delicias regibus (Gen. XLIX, 20). » Hic est panis quasi oleatus, et quasi gustum simi læ cum melle habens, panis angelorum habens omne delectamentum et omnem saporem suavitatis, qui apud Lucam dicitur « quotidianus (Luc. XI, 3), » apud Matthæum « supersubstantialis (Matth. VI, 11), » quia Lucas in viâ commemorans Dominum de hoc pane locutum vocat cum panem quotidianum propter quotidianum præsentis vitæ viaticum christianæ animæ pernecessarium, ne si dimittatur ab hoc pane jejuna, deficiat in via. Matthæus autem sermonis Domini et orationis Domini, prout in monte audivit, fidelissimus narrator panem *supersubstantialem* nominavit, quem super omnia condita exaltatum sive altissimum nobis insinuare curavit. Hic est enim panis, qui de cælo descendit, ubi semper Altissimus fuit, et convivio pinguisimo de se nobis instituto sursum ascendit, ubi erat prius. Sane istud non disposuit in imo, sed in alto cænaculo ea nocte, qua tradebatur, accipiens panem quem benedixit, fregit et dedit discipulis suis dicens: « Accipite et comedite: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur in remissionem peccatorum (Matth. XXVI, 26). » Hoc erat convivium pinguisimum de pane supersubstantiali paratum. Similiter et postquam cœnavit, accipiens D calicem benedixit, et dedit discipulis suis dicens: « Accipite, et bibite. Hoc est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum (Ibid., 28). » Hoc erat convivium vindemiæ defæcatæ. Atque ut hujus convivii talis opulentia perseveret in sancta Ecclesia, discipulis suis et in eis ipsorum posteris dedit potestatem faciendi hoc ipsum, quod ipse tunc fecerat. « Hoc, » inquit, « facite in meam commemorationem (Luc. XXI, 19). »

Quid mirum, si Christus, mons elevatus in verticem montium, mons pinguis, mons coagulatus, mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, potuit in semetipso de semetipso tale ordinare convivium? quod cum valere asserit in remissionem

A peccatorum, non absurde intelligitur ejus mystica virtute fieri, quod Isaias præcinit de præcipitanda facie vinculi colligati super omnes populos, et de præcipitanda tela, quam Dominus orditus est super universas nationes, et de præcipitanda morte in sempiternum. Vinculum quippe colligatum super omnes populos congrue peccatum originale, mors animæ, intelligitur, quo universa posteritas Adæ solo Christo excepto vinculata non dubitatur. Sed tela, quam Dominus orditus est super universas nationes, ipsa est pœna peccati mortalis et mors corporum, quam Dominus orditus est justo judicio et benignissimo consilio, ne videlicet si homo in anima mortuus, de ligno vitæ comedens immortalitatem consequeretur corporis, esset omnino ipsi diabolo consimilis, cujus est misera immortalitas et immortalis æternæque miseria, scilicet mors nunquam moritura. In electis autem, fide Christi se morituri vel mortui vivificatis, mors mortua tunc est, quando in ligno mortua vita fuit. Præcipitabitur autem tunc mors in sempiternum, quando beati mortui, qui in Domino moriuntur, etiam resuscitatis corporibus immutabuntur, ita ut absorbeatur, quod mortale est, a vita, et non sit in eis mors ulla vel animarum vel corporum, sed vivant cum Christo in æternum configuratis corporibus eorum corpori claritatis ejus, qui pro ipsis est mortuus, cum de nulla sua culpa esset mortis debito aliquatenus obnoxius. Tunc non jam in sacramentorum speculo vel Scripturarum ænigmate, sed in manifesta æternæ optimæque veritatis visione faciet Dominus electis suis convivium pinguium medullatorum et vindemiæ defæcatæ, quando ipse panis vivus, panis quotidianus et supersubstantialis, panis angelorum, panis pinguis gustabitur in sua dulcissima puritate ac purissima dulcedine.

Quia tamen ad illud supremæ dulcedinis convivium via est altaris unicum sacramentum sursum in cænaculo dispositum, et in monte præordinatum, ego cœtus apostolicus vel ego quicumque apostolorum pedissequis non in valle filiorum Ennom tibi sacrificabo, sed in monte altioris propositi, quo non conscendunt filii Ennom valle sua contenti. Legitur enim populus Israel sic fuisse dementatus, ut derelicto monte sancto, in quo tēplum Domini fuit, ubi solommodo sacrificari licuit, irriguam quamdam campi planitiem speciosam et nemorosam sibi ad sacrificandum elegerint filii non jam Israel, sed filii Ennom, quia, sicut dictum est, elegerunt sacrificare in valle illa dicta Ennom, unde, ut Hieronymus asserit, nomen *Gehennæ* tractum, primum a Salvatore ponitur, et spreverunt montem sanctum, in quo tēplum Domini erat fundatum divinitus ad hoc ordinatum, ut in eo legitime offerretur Deo sacrificium. Ipse est enim mons Moria, de quo dixit Dominus ad Abraham: « Tolle filium tuum, quem diligis, et vade in terram visionis, et offeres illum tibi in holocaustum super unum montium, quem dixerō tibi (Gen. XXII, 2). » Similiter et postmodum

per Moysen diligenter fuit prohibitum, ne quis offerret sacrificium in terra promissionis extra locum, quem Dominus elegit. Cum hæc ita se haberent, filii tamen Israel in valle Ennom sacrificioaverunt. Unde et Dominus in Propheta graviter irritatus comminatur, se locum illum cadaveribus mortuorum sic adimpleturum, ut jam non dicatur Gehennon, id est vallis filiorum Ennom, sed Polyandrium, id est tumulus mortuorum.

Propemodum simile est huic illud, quod nunc in Ecclesia Dei cernimus actitari. Nam derelicta celsitudine apostolicæ disciplinæ, in qua ministri Domini debent altari ministrare ac de altari vivere, ita ut neque vituperetur ministerium eorum, neque habentes victum et vestitum quærant aliud lucrum nisi tantummodo animarum, videmus pene omnes, quæ sua sunt, quærere, non quæ Jesu Christi in ipso ministerio Christi. Hinc abundant Simoniaci conductores et conductitii clerici sacrificantes non in monte, de quo dictum est Abraham, sed in valle Gehennon, sive, ut apertius dicamus, in profunde gehennæ, maledicti videlicet ac pœnis gehennalibus addicti cum vexillifero suo Simone mago, cui dictum est a Petro apostolo sacrificatore montano: « Non est tibi pars, neque sors in sermone isto, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. » Item: « Pecunia tua tecum sit in perditionem (Act. viii, 20, 21). » Quia ergo multi, vestigiis Petri apostoli derelictis, vestigia sectantur et exempla Simonis negotiatoris in sacro ministerio, intendentur turpibus lucris, homines turpissimæ conversationis, juste conventicula taliter sacrificantium dicuntur Polyandrium, id est tumulus mortuorum, quia comeduntur illic sacrificia mortuorum. De hujusmodi sacrificiis in solemni Dominicæ passionis celebratione, cum essem in curia domni papæ, quale testimonium in consistorio publico dixerim, placet hic subnectere, ne quis putet verbum nostrum summummodo in cubiculo et in aurem sonuisse ac non in æctis, cum satis clare auditum fuerit in curia Romana occasione quadam mihi opportune oblata. Reverso enim ad sedem apostolicam, expleta legatione sua, domino cardinali Octaviano, cum dominus papa Eugenius exigeret a me narrationem eorum, quæ me præsentia acta vel dicta sunt ab eodem legato, surrexi die quadam, petitaque audientia, vocem exaltavi in hæc verba vel non multum his dissimilia:

Placuit sanctitati vestræ, Pater et domine, a parvitate mea requirere, quomodo legatus vester dominus Octavianus negotia ecclesiastica, quibus ego præsens interfui, tractaverit. Et ego de his multa dicere possem, si verbum fieret ipso nesciente vel absente. Parco autem, ne quis existimet supra id, quod habet veritas, me loqui propter ejus præsentiam, neve aut me loquentem adulatione notet, aut ipsum audientem elatio tentet, si rem narravero, sicut se habet, cujus actio ita magnifice, gratia Dei favente, processit, ut etiam domino regi Chuonrado

A pro grandi miraculo fuerit. Unde et dicebat se non credidisse quod factum erat, possibile fuisse, etiam si filius ipsius ipso totis viribus juvante in officio episcopali esset actor actionis hujus. Multa itaque silentio præteriens præcipua et scitu necessaria huic sanctæ curiæ curabo narrare. Cum accederemus ad civitatem Augustam, viri religiosi et litterati me majores et sapientiores erant in comitatu ejus, cum quibus ipse legatus pertractavit, quid vel qualiter agendum foret, maxime contra crimina manifesta, quibus multitudo involuta nullum seu vix ullum admittit accusatorem. Dicebat autem sine accusatione ac testificatione canonica non esse judicis aliquem damnare, ubi culpa negatur quanquam certissime a multis, etiam ab ipso iudice agnoscat. Tunc unus eorum, qui aderant, inter cætera sic ait: Bene conqueritur Dominus per Prophetam de his, qui liniunt luteum parietem, quia multi sic planant pessimorum actuum superficiem, ut etiam turpitudini honestatem, et crudelitati ascribant pietatem. Contra hos linitores parietis ab ipso Domino quæritur saltem unus, qui fodiat parietem dicendo: « Fili hominis, fode parietem (Ezech. viii, 8). » Et tu, domine cardinalis, fode parietem, etiam sine accusationibus diligenter investigans rei veritatem super his quæ audisti, ex quo terram nostram introisti. Forsitan perfosso pariete videbis abominationes majores his, quas audisti. Sic dictum, et sic factum est. Nam cum introissemus civitatem Augustam, assidente domino cardinali caterva fratrum religiosorum, quorum dominus Frisingensis episcopus erat præcipuus, ita fodit parietem, ut multis ultro confluentibus inveniret abominationes multas, et sicut scriptum est in Propheta, universa idola domus Israel videret in pariete depicta. Novit sapientia istius curiæ, quam multa invenitur differentia inter idola domus Israel et idola gentium. Nam idola gentium prima fronte ostendunt vel crudelitatem ut idolum Martis et Herculis, vel turpitudinem ut idolum Veneris et Junonis. Idola vero domus Israel speciem pietatis habentia, virtute inque ipsius abnegantia talia sunt, ut per hæc in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Hæc procul dubio sunt officia sacerdotalia ritu quidem ecclesiastico celebrata; sed ab Ecclesiæ Romanæ pontificibus terribiliter interdicta, ubi scitur indubitanter vel concubinitus vel vagæ fornicationis reatus eo minus notitiæ populi dubius, quo fuerit vel confessus vel convictus vel certe partu vel cohabitatione assidua vel alterius notæ indubitabili evidentiâ proditus, etiamsi hoc dissimulet quis negligens episcopus vel infirmus, ut erat ille Augustensis episcopus, in cujus tunc episcopatu fuimus, et ille Eistetensis, in cujus episcopatum postea devenimus. Repertis ergo ibi tot idolis domus Israel, ne divina illis reverentia ulterius exhibeatur, beneficio simul et officio privatus est clericus manifeste incestuosus. Attamen, quia in tanta miseria misericordia fuit necessaria simul cum justitia,

quibusdam eorum sic indulta sunt ecclesiastica beneficia, ut non præsumant divina officia, priusquam acta pœnitentia fiat super his a sancta sede hac indulgentia congrua. Sic visum est prudentibus, qui aderant, opportunum, ut quicquid fieret de beneficiis ad indulgentiam, qualitercunque tolerari posset. Verum de officiis totum reservatum est vobis, Pater universalis Ecclesiæ atque vobis, domini cardinales, quia præ cæteris Verbi Dei ministris vobis datum est nosse mysterium regni Dei, quod operatur salutem in officiis licitis, et mysterium iniquitatis, quod operatur perditionem in illis dissidentiae, qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae manifeste servientes Pharaoni adhuc in Ægypto positi, et sordidis operibus luti et lateris dediti, propter quod sicut in exitu Israel de Ægypto facta est Judæa sanctificatio ejus tunc primum, quando exempta fuit a turpissimo illo servitio: sic et modo fieri oportet. Notandum sane quod dicunt Moyses et Aaron in sacerdotibus ejusdem populi primi et præcipui: « Dominus, » inquit, « Deus Hebræorum præcepit nobis, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, et sacrificemus Domino Deo nostro, ne forte accidat nobis aut pestis aut gladius (*Exod. v, 3*). » Videtis quia contra pestem aut gladium non arbitrantur valere suum sacrificium nisi egressis de Ægypto viam trium dierum in solitudinem. Fortassis ideo contra nos jam sævit et pestis, quia in Ægypto positi sacrificamus, cum verus ille noster legislator tres ipsas dietas manifeste descripsit, quibus nos, antequam ei sacrificemus, de Ægypto recedere voluit. « Qui vult, » inquit, « venire post me, » videlicet fugiens de Ægypto, « abneget semetipsum, » quod est una dieta, « et tollat crucem suam, » quod est altera dieta, « et ita sequatur me (*Matth. xvi, 24*), » quod est dieta tertia. Quia ergo multi sacrificantium nondum pertransierunt has dietas, ideo inter nos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi, quia non dijudicamus corpus Domini, a cujus communione omnino sunt arcendi omnes, qui adhuc sunt in operibus luti. Qui quoniam sacrificantes non placent, non placant; non ignoramus de Augustensi Ecclesia simulque de Eistetensi, ubi plura et majora idola inventa sunt, vobis preces porrigendas vel jam porrectas, ut interdicta restituatis illic officia. Sed est in vobis tanta vigilantia, sicut credimus, ut quid super hoc agendum sit, vos commone minime arbitremur necessarium, cum sitis ipsi sapientes, vos, domine Pater, et vos, domini cardinales. Nostis quod Dominus dicit discipulis suis: « Posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat (*Joan. xv, 16*). » « Quæ Deus conjunxit, homo non separet (*Matth. xix, 6*). » Bene conjunxit Deus « ire, fructum afferre, fructumque manere, » quia « ire fructumque afferre » parum prodest, nisi « fructus maneat. » Quia ergo legatus vester ivit et fructum attulit, vobis, Pater, incumbit providere, ne fructus hic depereat, sed maneat stante

A sententia contra clericos impudicos, usurarios ac sacerdotum filios canonicè deprompta, nisi quantum relaxari deprecatur longa et secundum canones ordinata pœnitentia. Qua nondum vel inchoata quibusdam in curia ista supplicationibus de numero illorum dicuntur officia jam relaxata.

His dictis respondit dominus papa: De fructu isto, qui per legatum nostrum provenit, nos non ipsum laudamus, sed auctori omnium bonorum super eo gratias agimus, qui facit mirabilia magna solus, nec est in hujusmodi mirabilibus aliquid humanæ virtuti ascribendum, sed soli Deo totum, quod bonum est, in humanis actibustribuendum est. Et quia divina gratia operante factus est iste fructus, ipsa quoque adjuvante per nos erit conservandus, ut maneat. Revera in curiam istam venerunt quidam de clericis illis depositis, et voluerunt obtinere officia, qui etiam, sicut fertur, mentiti sunt a nobis discedentes, apud curiam hanc displicuisse rigorem contra ipsos habitum. Sed noverunt fratres nostri, qui præsentés sunt, et in quorum præsentia iidem repulsi fuerunt, quod legati sententiam in eos et eorum similes ratam et gratam tenuimus et tenemus, neque a tenore sacrorum canonum in talibus recedimus. Unde scias tu, et per te sciant alii in terra Teutonica, quod mentita est iniquitas sibi dicentibus illis alia quam quæ a nobis audisti.

Hæc idcirco nunc breviter interserendo commemoravi, ut minus dubitetur esse veras assertiones nostras contra sacrificatores illicitos et interdictos etiam ipsi curiæ Romanæ abominabiles et abjectos, utpote sacrificantes non in monte sancto, sed in valle Gehennon, sicut supra ex parte perstrinximus, ubi conventicula eorum Polyandriis assimilavimus, imo ab ipso Domino per prophetam Jeremiam assimilata ostendimus. Proinde custodiende me Deo, non ego cum illis in valle sacrificabo, sed ipsius gratia juvante ascendam in montem Domini, et stabo, ac sacrificabo in loco sancto ejus. Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta, sacrificante in valle specietenus deliciosa, sed introrsus fœda et cadaveribus mortuorum plena. Et ego super hac ipsa mei liberatione, atque a gente tali discretionè gratias tibi acturus ascendam in montem, vel manens in monte sancto tuo *in roibo in domum tuam in holocaustis, et reddam illic tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Et sicut locutum est os meum in tribulatione, sic holocausta medullata offeram tibi.* Atque ut ex ipsis medullatis hostiis fiat convivium pinguium medullatorum juxta prænotatum Isaie vaticinium, *cum incenso arietum offeram tibi boves cum hircis.*

Boves pingues cum hircis pinguibus juncto simul incenso vel incensu arietum pinguium, conferentur in unum convivium super unum montium patri Abraham præostensum, quoniam sicut Abraham crederet Deo, et reputatum est illi ad justitiam, dum non aliud vel aliter vel alibi obtulit, quam prædocuit ~~is~~, cui credidit:

Sic et ego credens tibi, Christe, dicenti : « Hoc facite in meam commemorationem (Luc. xix, 22), » faciam devote, quod instituisti, non in mei quæstus vel honoris amplificationem, sed in tui commemorationem, in tuæ videlicet passionis, resurrectionis et ascensionis recordationem, representationem et venerationem, cupiens videlicet similitudini mortis, et resurrectionis tuæ simulque ascensionis tali holocausto complantari moriendo peccatis, resurgendo in novitatem vitæ, sursum cor habendo, ubi tu es in dextera Dei sedens. Hoc nimirum est in monte sacrificare, atque hoc sacrificium tunc erit acceptabile, cum fuerit oblatum in carnis castitate ac mentis humilitate servata in omnibus obedientia et disciplina sacrificatoribus justis ordinata, vel habita saltem poenitentia peccatoribus necessaria. Sunt enim tam in numero justorum quam et peccatorum *arietes* et *boves* nunc vivi offerendi, nunc immolandi et incendi. Nam boni *arietes* duces gregum rationabilium sive boves rationales, de quibus tabernaculum Dei portantibus vel bene triturantibus Deo cura est, computantur in numero sanctorum, et quia illis vivere Christus est et mori lucrum, tam vita quam mors illorum Deo reputatur acceptabile sacrificium. Porro *hircus* non acceptatur in sacrificio nisi cultro sacerdotali mactatus et immolatus, quia per hircum pecus libidinosum et foetidum constat significari peccatorem in peccato suo jam famosum, qui nisi cultro poenitentiae ad arbitrium legitimi sacerdotis mortificetur, vel igne multæ charitatis in holocaustum Deo sacrificetur, sicut illa peccatrix, quæ quoniam dilexit multum, dimissa sunt ei peccata multa, non est acceptabilis in sacrificio, dum vivit adhuc in peccato suo. *Hirci* tales non offeruntur soli, sed cum bobus, prout nunc dicitur : *Offeram tibi boves cum hircis*, quia publicani cum Zachæo sua pauperibus tribuendo, et eos de mammona iniquitatis amicos sibi faciendo, simul cum ipsis merentur in æterna tabernacula recipi, vel doctoribus in area Dominica triturantibus per obedientiam et disciplinam commanentiam societati simul cum ipsis merentur acceptari exemplo Matthæi, qui de numero publicanorum numero accessit apostolorum, factus et ipse de publicano apostolus, de hircu bos, de telonario evangelista.

Sunt etiam arietes ac boves mali similiter immolandi, quia sicut in hircu notatur foeditas libidinis, ita in ariete repugnantia proterva et in bove cervicosa extollentia interdum notatur, et ideo talis aries ac talis bos non nisi occisus et immolatus vel etiam incensus in sacrificio est acceptabilis. Ego igitur, qui non nisi in monte cum Abraham tibi, Deus meus, elegi sacrificare, ut omnino sit acceptabile sacrificium meum, sic introibo in domum tuam in holocaustis, ut reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea bonos arietes et boves a malis discernendo, atque alios vivos, alios mortuos offerendo ex numero arietum et boum, sed hircos

A omnes occidendo, priusquam eos admittam sacrificio tuo. Qui qualiter debeant immolari, ego in memetipso exemplum præbebo, quoniam sacrificaturus vel etiam communionem laicam sacrificio sancto communicaturus meipsum faciam holocaustum totum charitatis igne succensum, ita ut orem pro salute quoque inimicorum meorum incensis primo in memetipso arietibus, bobus et hircis, id est omni repugnantia, omni extollentia, omni foeditate vitiorum carnis et spiritus abnegata, et eorum contrariis fideliter professis et initiatis, videlicet, ut repugnantiam expungat sancta obedientia, extollentiam subjectio voluntaria, quæ est regina virtutum sancta humilitas; foeditatem vero libidinis pravæ destruat continentia sive castitas. Ad hæc omnia vel mala in memetipso extinguenda vel bona exsequenda et sectanda velle mihi diu adfuit, perficere autem non inveni, nisi quantum divino auxilio adjutus fui. Ut ergo vos, qui timetis Dominum, capiat de meo profectu exemplum,

B
C
D
VERS. 16. *Venite, et audite.* Diapsalma hic interponitur, et quarta jam pars inchoatur, in qua non jam rudes catechizat, sed devotos, justos et timoratos exemplo suo ad meliora provocat dicens : *Venite, et audite, et narrabo vobis, qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.* O vos, qui timetis Deum, *venite, et audite, et narrabo.* Bonus ordo. « Initium » quippe « sapientiæ timor Domini » (Psal. cx, 10; *Eccli.* 1, 16). » Proinde si Deum timendo initium sapientiæ nunc habetis, nolite in illo primo gradu subsistere, quoniam sapientia, cujus nunc initium habetis, vocat vos ad arcem summæ perfectionis, ut ibi majora capiat. Ideo *venite* incessu morum, non pedum, *et audite* interiori simul et exteriori aures, ut præparati per timorem Domini sitis auditores benevoli, dociles et attentissimi. *Et tunc narrabo vobis, quanta fecit animæ meæ* Deus, cum vobis timor Domini aures aperuerit, sine quo frustra clamatur, quia sermo veritatis non capit in eis, qui sunt expertes divini timoris. Ergo, illo in cordibus humanis præcurrente atque aspera in vias planas faciente, quia sic via paratur Dei verbo, ego vobis timoratis, ad audiendum bene præparatis, *narrabo* de clementissimo Domino, *quanta fecit animæ meæ*, quæ si vultis et ad ipsum clamatis, faciet quoque animæ vestræ. Nam cum ad ipsum prius mutus ad simulacra muta, prout ducebar, irem, parum vel nihil boni fecit animæ meæ. Sed ut multum boni faceret animæ meæ, primitus hoc fecit animæ meæ, quod a simulacris mutis nihil boni animæ meæ facientibus omnino aversus,

VERS. 17. *Ad ipsum ore meo clamavi.* Ad ipsum videlicet vivum et verum Deum faciente ipso clamavi, ad ipsum sequendum, non aliquid ab eo, et sub eo creatum clamavi ore meo, id est interioribus meis consono. Non enim suo clamavit ore, cujus vox dissonat a suo corde vel operatione. At ego ad ipsum consequendum ore meo, interioribus meis consono, clamavi clamore non solum cordis valido,

sed etiam oris manifesto et publico. qui clamor attentus erat quasi holocaustum propter orationis incensum. Sed ut idem holocaustum esset medullatum. *Exsultavi* [vulg. exaltavi] *sub lingua mea*, sponsæ illi assimilatus, cui dicitur: « Mel et lac sub lingua tua (Cant. iv, 14). » *Exsultavi sub lingua mea*, cum et lingua mea divinis laudibus ac sanctis precibus esset occupata, et intrinsecus exsultaret spiritus meus in Deo salutari meo. *Exsultavi sub lingua mea*, dum et lingua mea quasi calamus scribæ velociter scribentis bona verba foris exprimeret, et intus eructaret cor meum verbum bonum verbis bonis exterioribus omnino consonum. Dico breviter: Quod in ore, hoc in corde, verbum scilicet benedictionis, quo Deus et proximus benedicuntur, contra illud, quod de simulatoribus dicitur: « Ore suo benedicent et corde suo maledicebant (Psal. lxi, 5); » item: « Labia dolosa, in corde et corde locuti sunt (Psal. xi, 3). » Sic dupliciter vel multipliciter loqui non est confiteri, quia si bonum voce clamas, et malum corde amas, loqueris, non confiteris. Confiteri namque simul fateri dicimus, dum quod corde gerimus, id ipsum ore proferimus, sive malum nobis assignando in confessione peccatorum, sive bonum Deo honorum omnium largitori et auctori attribuendo in confessione laudis. Tali confessione *ad ipsum Deum ore meo clamari*, sive me de malis meis accusando, sive ipsum de bonis ab ipso profectis laudando. Ideo confidenter dixi Deo: « Intende deprecationem meam » pro malis removendis, « auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis (Psal. xvi, 1). » Quia enim bonæ simplicitatis et nullius duplicitatis mihi conscius fui, inde *sub lingua mea* intus in conscientia *exsultavi*, quia simpliciter bonæ voluntatis mihi conscius fui, qua dilexi justitiam et odivi iniquitatem sive propriam sive alienam, propterea fiducia- liter dico:

VERS. 18. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus, id est iniquitatem si aspexi, si dilexi, quia quod diligimus, hoc libenter et diligenter aspiciamus; si, inquam, aspexi, hoc est, dilexi ullam iniquitatem in corde meo, cum ad Deum clamarem ore meo, non exaudiet Dominus.* Sunt, qui amant *iniquitatem* suam et aliorum, quod est per- versissimum: non ita ego *iniquitatem aspexi* vel dilexi. Sunt item alii, qui damnant *iniquitatem* in aliena vita, sed diligunt et aspiciunt eam *in corde suo* sine operibus suis. Non ita ego *iniquitatem in corde meo aspexi*, ex quo resurrexi resurrectione prima, ex quo frequentare cœpi canticum istud resurrectionis, ex quo festivos dies illuxit istius dedicationis et sanctificationis, in quo hoves, arietes et hircos meos Deo sacrificare cœpi. Nam antea fa- teor, dilexi et *aspexi* hæc omnia *in corde meo*, ipse ego bos cornupeta, ipse aries protervus, ipse hircus foetidus existendo, et tales mihi consimiles diligendo ac libenter aspiciendo. Cum autem placuit ei, qui me segregavit a consortio talium, et vocavit

A per gratiam suam, continuo non acquevi carni et sanguini, ut vel iniquitatem in corde meo aspicerem seu diligerem, vel in aliis quantumlibet carnaliter propinquis amarem. Non me dico ita perfectum, ut nulla cordi meo suggeratur iniquitas, quia inter primam et ultimam resurrectionem pugna restat, in qua iniquitas memoriam diverberat suggestionibus assiduis etiam clauso contra eam sanctuario secreto voluntatis, quod est festivitas primæ resurrectionis et dedicationis tabernaculi Deo fabricati, sed hoc ore meo dico et inde *sub lingua mea exsulto* ad gloriam Christi, qui est mihi resurrectio et vita, quod *iniquitatem* cordi meo suggestam non *aspexi* diligendo, sed despexi: eam odiendo atque hoc facere semper intendo.

VERS. 19. *Propterea me clamantem exaudivit Deus, et attendit voci deprecationis meæ.* Sic loquens ego apostolica et primitiva Ecclesia, sive psalleus ego pœnitens exemplum do vobis auditoribus, ut et vos ita faciatis, quomodo me fecisse aut facere auditis, hoc scientes et meo exemplo cognoscentes, quod non ante meritum laboris expetendum est præmium consolationis et quietis. Nisi enim prius euntes eatis, et lacrymarum seu laborum semina mittatis, non est unde manipulos exultationis metatis, et nisi prius hircos vestros per castitatem Deo immoletis, nisi arietinam repugnantiam et hovinam cervicositatem trucidetis, non est unde *sub lingua vestra exsultetis*, quia pecuales mores in vobismet- ipsis aspiciendo et diligendo malam conscientiam habetis: et inde licet clametis, clamor vester non est acceptabilis, nisi primo loquatur quisque vestrum in tribulatione et in cordis contritione, sicut et os meum locutum est in tribulatione, hoc scilicet: *Holocausta medullata offeram tibi: offeram tibi boves cum hircis.* Ita primo locutum est os meum in tribulatione, Deo ipsam tribulationem propter hoc ipsum, sicut credo, immittente, ut sic loquerer, et sic agerem, vota scilicet vovendo et solvendo ipsum placarem criminibus abnegatis. At postea validius *ad ipsum ore meo clamavi* pro impetrandis virtutibus, et clamor meus non est repulsus, quia fuit ordinatus, et in canticum resurrectionis formatus. Quia ergo tanta fecit animæ meæ Deus, non propria mea virtus, mihi absit gloriari nisi in ipso, qui mihi est resurrectio et vita, cui et gratias agens dico:

VERS. 20. *Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam et misericordiam suam a me.* Benedicant eum omnes angeli et sancti ejus. Benedicant eum cœli et terra, mare, et omnia quæ in eis sunt. Benedicat eum anima mea, et omnia quæ intra me sunt, *qui non amovit orationem meam a se, et misericordiam suam a me. Non amovit orationem meam*, quia dedit perseverantiam ad se clamandi, nec *misericordiam suam* longe fecit abesse precibus meis, quibus crebro assiduatis et diu continuatis non defuit clementia exauditionis. Expertus in hoc sum, quod « omnis, qui petit, accipit, et qui quæ-

rit, invenit, et pulsanti aperietur (*Matth. vii, 8*), » si tamen perseveraverit petens, quærens et pulsans ad ostium amici quiescentis, qui tandem surgit ac pulsanti aperit et postulata concedit, etiamsi talis, qui perseveranter pulsatur, qualem sermo evangelicus describit dicens: « Et ille, si perseveraverit pulsans, etsi non eo, quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit illi panes, quotquot habet necessarios (*Luc. xi, 8*). » Perseveranter itaque orare et efficaciter impetrare simul sibi sunt ita indissolubiliter connexa, ut quæ Deus eonjunxit, homo separare non possit. Si ergo non tepes in oratione, certus esto de certa exauditione. Deus enim, qui non amovit orationem meam a se et misericordiam suam a me, tibi faciet similiter. Etiamsi differtur, non aufertur, quod instanter petitur fide non hæsitante in corde, quæ si per dilectionem, ne sit mortua, vivificatur et inflammatur, etiam tacente lingua desiderium ejus pro clamore valido reputatur. Sic « desiderium pauperum exau-

dit Dominus (*Psal. x, 17*), » quia ipsum justitiæ ac virtutum reliquarum constans et perseverans desiderium coram Deo est oratio, quæ tunc non amovetur a Deo, cum non tepescit coram ipso, et huic tali orationi prope est misericordia divina, neque ullatenus amovebitur ab illa. *Benedictus ergo Deus, qui non amovit deprecationem sive orationem meam et misericordiam suam a me.* Benedictus Deus Pater, qui orationem meam suscepit. Benedictus Deus Filius, resurrectio et vita mea, quo mediante, oratio mea pervenit ad Patrem. Benedictus Deus Spiritus sanctus, ipsa Dei Patris et Filii misericordia, quæ non est a me orante amota. *Gloria et benedictio Patri et Filio et Spiritui sancto, Uni ac Trino Deo, cujus est opus prima resurrectio animarum et secunda corporum, qua peracta sempiterna resuscitatorum sequitur jubilatio, ad quam provocamur hoc presenti cantico. Fiat, fiat. Amen.*

PSALMUS LXVI.

Deus misereatur nostri, et benedicat nobis, etc. Et iste psalmus ut præcedens fundamentum suæ materiæ habet in littera legis, ubi locutus est Dominus ad Moysen, dicens: « Loquere Aaron et filiis ejus: Sic benedicetis filiis Israel, et dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, et custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui. Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem. Invocabunt nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis (*Num. vi, 25*). » Quod hic Pater Dominus loquens Moysi sub velamine litteræ ejus abscondit, hoc Filius ejus verus Nazareus sanctificato capite jam resurrectionis indutus mutatoris gloriose claritate revelavit. Dixit enim discipulis suis: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (*Matth. xxviii, 19*). » Quæ enim alia præter hanc benedictio est, qua benedicat sacerdos ille sanctus filiis Israel? « Benedicat, » inquit, « tibi Dominus, » subauditur: Pater. « Ostendat faciem suam tibi Dominus, » subauditur: Filius. « Convertat vultum suum ad te Dominus, » subauditur: Spiritus sanctus. Ita plane Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus. Quid hoc pulchrius, quid jucundius? Ecce hic in antiquissima lege novæ gratiæ lucem videmus nominis sanctæ Trinitatis, quam odit Judæus, quam dissipat hæreticus Arius, quam confundit Sabellius. Hanc in antiquo legis libro amabiliter conjunctam, clare distinctam cognoscimus.

Et nota singularum enuntiationum pulchritudinem: « Dominus, » inquit, scilicet Pater « benedicat tibi, » quod est bona dare: « et custodiat te, » quod est a malis liberare: « Dominus » Filius « ostendat faciem suam tibi, » quod est bona dare: « et misereatur » tui, quod est a malis liberare. « Dominus » Spiritus sanctus « convertat vultum suum ad te, » quod est bona dare: « et det tibi pacem, » quod est a malis liberare. Nam hic geminus est divinæ benedictionis fructus ut bonis repleamur et malis careamus, ut signati hoc nomine Trinitatis hic in præsentem peccatorum remissionem, et quodlibet divisivæ gratiæ donum percipiamus, et in futuro pœnis inferni, corporum quoque corruptione penitus exuamur, quod in gloria resurrectionis futurum spectamus. « Invocabunt, » inquit, « nomen meum super filios Israel, » et ego benedicam eis, » quia dixerat Aaron et filiis suis: « Sic benedicetis filiis Israel. » Ne quis putaret benedictionem esse hominis vel ab homine quemquam benedici, definit quod dixerat: « Invocabunt, » inquit, « nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis. » Nemo ergo de auctoritate gloriatur hominis, ut verbi gratia, dicat quisque nostrum: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollonis, ego vero Cephæ, ego vero Christi. « Nunquid, » ait Apostolus, « Paulus crucifixus est (*I Cor. 1, 13*) pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? » Igitur quocumque invocante nomen Domini super nos, solus, qui benedicit, ipse est Dominus Deus unus Pater et Filius et Spiritus sanctus, cui et cum Psalmista in præsentis loci sensu dicimus: *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus.*

Non debet a memoria nostra excidere sæpe dictus certator, qui in isto medio psalmodum quinquagenario agonizat, pugnans videlicet inter spem et metum, sperans vincere ac timens vinci; sperans vincere consentiendo mente legi Dei auxilio ipsius Dei, et timens vinci a lege membrorum, cum sit anceps periculum, in quo assidue orandum et clamandum est. Licet ergo nihil de labore certaminis vel de spe victoriæ in littera evidenter sonare videatur, tamen omnino commodum atque fructuosum est volente et consentiente totius psalmi sensu eo nos intendere, ut in timore cadendi et spe triumphandi psallamus, et dicamus: *Deus misereatur nostri*, scilicet secundum depressionem motuum carnalium, id est vitiorum: *Et benedicat nobis* secundum profectum motuum spiritualium, id est virtutum: *Illuminet vultum suum super nos*, id est, det nobis cognitionem Filii sui qui idcirco vultus ejus dicitur, quia cognoscitur ex ipso quemadmodum quis ex vultu suo. Hanc misericordiam vel miserationem optantes omnibus, qui invocant nomen ejus, deinde subjungimus: *Confiteantur tibi populi, Deus*, etc. Hæc de sæpe dicti certatoris agonia nunc dicta sufficiant, quæ, prius quam latius explananda ingrediamur, adhuc veluti stantes in limine introspicimus, et in sua membra psalmum hunc, verbis compendiosum, sensu copiosum distinguamus, qui post canticum resurrectionis apte continet desideria benedictionis. Habet autem hunc titulum.

Vers. 1. IN FINEM IN HYMNIS PSALMUS CANTICI DAVID.

Qui titulus jam sæpius expositus non est iterato exponendus, hoc tamen caute animadverso, quod hic psalmus congruit David, id est, cuilibet vere pœnitenti et in finem Christum tendenti. Primo autem petit a Domino benedici, ut salvatoris, in quo benedicendæ sunt omnes tribus terræ, habeatur notitia salutaris. Deinde secunda parte intentionem suam aperit, petens ut ei omnes confiteantur, qui et in hac vita dirigit, et in futuro judicabit, ibi: *Confiteantur tibi populi, Deus*. Tertia parte repetens eumdem versiculum: *Confiteantur tibi populi, Deus*, addit de fructu terræ, quo de terra orto per hunc ipsum benedictum fructum ventris virginei rogat secundo ac tertio benedici. Hanc ergo benedictionem prophetans orat, et orans prophetat sic psallendo:

Vers. 2. Deus misereatur nostri peccata relaxando ac miseriam, quæ peccati pœna est, lævigando vel amovendo, prout expedit nostræ utilitati et saluti. *Et benedicat nobis* dando gratiam plenam universaliter toti Ecclesiæ, sicut gratiam plenam singulariter dedit uni personæ, scilicet virgini Mariæ, cui dictum est ab angelo: « Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui (Luc. 1, 28), » de quo fructu in sequentibus dicitur: *Terra dedit fructum suum*. Ne itaque nos infructuosi maneamus: *Deus misereatur nostri*, ut dictum est, *et benedicat nobis* dando fertilitatem fidei et boni operis. Nam quod maledictio Dei fertilitatem auferat, illud est pro

A exemplo, ubi dictum est homini peccanti: « Maledicta terra in opere tuo, cum operatus fueris eam, non dabit fructus suos (Gen. 11, 17). » Item quod benedictio Dei fecunditatem conferat, inde patet, quia benedicens Deus primis hominibus et deinde filii Noe dixit: « Crescite, et multiplicamini, et replete terram (Gen. 1, 1). » Deus ergo *misereatur nostri* auferendo noxiam sterilitatem: *et benedicat nobis* conferendo utilem fecunditatem.

Aliter: Est benedictio, qua Deus benedicit in sola misericordia: et est benedictio, qua benedicit quandoque in ira et quandoque in misericordia, quæ et communis est bonis et malis, videlicet in largitate bonorum temporalium, quia si hæc solis bonis daret, putaret malus propter hæc Deum colendum, quod si solis malis, timeret infirmus ad Deum converti, et sic bonis talibus privari. Ergo dat bonis, ut consolentur et inde sustententur; dat etiam malis, ut discant boni quærere alia, non communia cum istis malis. Item tollit ea bonis, ut eorum probetur fortitudo et exerceatur patientia: sicut patet in beato Job, qui dixit: « Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum (Job 1, 21). » Tollit ea et malis, ne infirmus converti ad eum timeat propter illa servanda, quæ vidit servari non posse nec a malis nec a bonis, quanquam illi differenter ea perdant.

Mali enim cum spoliuntur domo sua rebus evacuata, in vacua torquentur conscientia. Boni vero cum amiserint hæc exteriora, gaudent intus in sua conscientia, ubi exemplo fornicarum collegerunt æstate unde gaudeant in hiemali frigore. Sic beatus Job velut sapiens formica, hieme adversitatis commemorat sibi ad consolationem plura opera pietatis facta in tempore prosperitatis. « Oculus, » inquit, « fui cæco, et pes claudus. Ostium meum viatori patuit: si comedi buccellam meam solus; si negavi pauperibus quod volebant, et oculos viduæ exspectare feci (Job xxxix, 5; xxxi, 16, 17 et 32). » Sic apud bonos etiam paupertas est quodammodo securus, et apud impios copia est anxia, et tam copia quam inopia ipsis est noxia, quia et copia corrumpuntur et inopia franguntur. In ira ergo et non in misericordia tales benedicuntur benedictione illa communi bonis communibus ditati, et specialibus bonorum spiritualium donis privati. Sic benedictus est Esau gulosus et invidiosus in pinguedine terræ atque in rore cæli, desuper irascente illi Deo juxta illud ipsius dictum: « Jacob dilexi, Esau autem odio habui (Malach. 1, 2 et 3). » Et propterea in ejus benedictione penitus nihil sonat de illis bonis, quæ præparata sunt electis. Cum enim ei dicitur: « In pinguedine terræ et in rore cæli desuper erit benedictio tua (Gen. xxvii, 39), » solis his verbis temporalis felicitas notatur, quæ idem Esau et ejus posteritas copiose abundasse legitur, in pinguedine terræ ac cæli bona temperie benedictione Patris Isaac illum prosequente, ac Deo effectum benedictionis tribuente, quamvis eum non dilexerit, sed odio ha-

D

buerit, ac proinde non de misericordia, sed de irata benedictio fuit, quatenus dum talibus beneficiis esset ingratus, plus adhuc fieret dignus odio in aperto, quam fuisset in utero. †

Porro Jacob, quem dilexit Dominus, non in ira sed in magna misericordia legitur benedictus dicente ad illum patre suo : « Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (Gen. xxvii, 27). » Quibus in verbis nomine boni odoris ad similitudinem agri pleni a Domino benedicti notatur plenitudo misericordissimæ benedictionis in bonis æternaliter permansuris. Quis denique ager est adeo benedictus, nisi ille « speciosus forma præ filiis hominum, » quem propterea « benedixit Deus in æternum (Psal. xlii, 3), » ut fructus benedictionis ejus maneat in æternum, redundante illi semper copia æternalium honorum, quæ in illo tanquam in agro pleno dum semper metuntur, nunquam minuuntur. De hoc agro messuerat insignis martyr Laurentius eas divitias, de quibus ad Decium loquitur. Cum enim Decius thesauros Ecclesiæ ab eo perquireret, ille intento digito in pauperes Christi, quos aggregaverat, quosque spiritualibus bonis ditatos agnoverat, sic ait : Isti sunt thesauri æterni, qui non veterascunt nec minuuntur, qui in singulis disperguntur et in omnibus inveniuntur. Et quia odor quoque agri pleni beato martyri huic non defuit : « Ego, » inquit, « me obtuli sacrificium Deo in odorem suavitatis. » Congrue itaque in verbis præmissis Isaac filium Deo dilectum benedictis intelligitur largitio æternæ felicitatis in bonis permansuris in æternum. Verum ne temporalium quoque honorum deesset illi subsidium, additur adhuc : « Det tibi Deus de rore cœli et de pinguedine terræ abundantiam frumenti et vini : et serviant tibi populi, et adorent te tribus : esto Dominus fratrum tuorum, et incurventur ante te filii matris tuæ ; qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur (Gen. xxvii, 28 et 29). » In benedictione fratris odiosi nulla est mentio abundantiam vel plenitudinis, cum ei dicitur : *In pinguedine terræ, et in rore cœli desuper erit benedictio tua*, quia semper avarus eget, et dum avaritia neque copia neque inopia minuitur, avaro tan deest quod habet, quam quod non habet. Etsi ergo divites plerumque inveniantur, quibus Deus irascitur, tamen quia fallaces eorum divitiarum indigentiam non tollunt sicut promittunt, semper in egestate sunt, qui falsas divitias amant, et ideo fructus non capiunt ex eis. Illi autem, quos Deus cognoscit in benedictionibus suis conservando illis misericordiam suam, non solum ditescunt in spiritualibus, verum etiam recte utendo istis temporalibus, parce sive large sibi distributis, fructus æternos capiunt ex eis, dum sic transeunt per bona temporalia, ut non amittant æterna. Quod totum in illis operatur benedictio divina, quando ipsam benedictionem et præveniens misericordia præordinat et subsequens conservat. Proinde in primo hujus psalmi versi-

culo et præveniens benedictionem petitur misericordia, deinde ipsa benedictio atque denuo iterum quæritur misericordia, ipsam videlicet benedictionem conservatura.

Et notandum, quod in fine præcedentis psalmi Deus ab homine benedicitur, ubi dicitur : *Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam et misericordiam suam a me*. Hic autem benedictio Dei super homines optatur, dum tertio dicitur : *Benedicat nobis, vel nos Deus*, et misericordia, quæ ibi dicitur non esse amota, hic requiritur quasi adhuc remota. Ex quo datur intelligi benedictionem geminam homini esse necessariam, ut videlicet benedicens et laudando Deum super omnia benedictum vicissim benedicti mereatur ab eo, non quod illi, sed nobis prosit utraque benedictio. Item cum adesse persentitur misericordia divina, ut amplius adsit precibus, est jugiter invocanda. Oremus igitur, et dicamus : *Deus misereatur nostri*, ut miserus est Jacob sui dilecti, priusquam aliquid boni ageret. Deinde *benedicat nobis* dictante misericordia, ut benedictio nobis fiat fructuosa, sicut est fructus agri pleni, quem benedixit Dominus. Et ne depercat vel decreseat, sed magis ac magis incrementum felicissimi profectus capiat, iterum *Deus misereatur nostri*, ut misericordia, quæ nos prævenit, ut benediceremur, subsequatur etiam, ne benedictionis fructum vel perdamus vel minus plene, quam oportet, capiamus. Nolumus illam benedictionem, quam prævenit ira, quamque subsequitur major ira, sicut in Saulis unctione apparet, quem Dominus regem constituit in ira sua, et abstulit in indignatione sua, sicut ipse in Osea propheta contestatur dicens : « Dabo eis regem in furore meo, et auferam in indignatione mea (Ose. xiii, 11.) » Quia enim populus Israel indiscipline regem petendo iudicem legitimum Samuelem, et in ipso iudicis auctorem Dominum projecerunt, sicut ipse ait : « Non enim te abjecerunt sed me (I Reg. viii, 7), » justo iudicio in ira datus, et in ira legitur ablatus iste rex inique postulatus. Et ira quidem dantis cum Dei non fuit manifesta, quia legitur idem rex electus et bonus, atque ipso ejus ordinatore contestante a Domino electus. Videtis, inquit, « quem elegit Dominus (I Reg. x, 24). » Ista ergo talis electio, et in regnum promotio per unctionem propheticam nonne fuit quædam benedictio? sed quod esset in furore Domini, per hoc innuitur, quia non de cornu sicut David, sed de lenticula fuit unctus. Lenticula vasculum erat olearium quadrangulum in latere apertum a liniendo dictum. Cornu vero plenum oleo, de quo per eundem prophetam fuit unctus David, longe ampliore continens abundantiam, constantem ac perseverantem in David signabat regalem pariter ac prophetalem gratiam. Nam directus est Spiritus Domini in David a die illa, et in reliquum. Ex quo patet præveniente misericordia illum fuisse unctum sive benedictum, videlicet cum ungeretur oleo visibili, pinguedo invisibilis a

radice sese diffudit in ramos bonæ arboris. A radice, inquam, id est, ab eo, qui dicit : « Ego sum genus et radix David (*Apoc.* xxii, 16). » Nam qui postea per novam carnis nativitatem factus est genus David, ipse jam per antiquam divinitatis naturam erat radix David, sancti Spiritus verum oleum veramque pinguedinem, totius benedictionis fontalem virtutem subministrans, unde floreret, fronderet, fructumque faceret, super quo fructu confiteri possunt omnes populi, quia *terra dedit fructum suum, fructum bonum, fructum benedictum*. Nam de ipso natus est ille benedictus fructus ventris virginis, in quo benedicendæ sunt omnes gentes. Propter quod sicut in præsentī psalmo habemus, *in omnibus gentibus jam salutare Dei cognoscitur*; quia de omnibus gentibus aliqui salvantur, de quibus et dicitur : *Letentur et exsultent gentes*.

Nonne igitur patriarchæ David benedictio sive unctio in Dei misericordia præordinata fuit, ex qua tantus fructus provenit? Sic et nos optamus benedici, cum dicimus : *Deus misereatur nostri, et benedicat nobis*. O quam multi hoc in tempore per furorem Domini electi sicut Saul, cum sint electi et boni ad ministerium furoris Domini contra indisciplinatos populos, cum benedicuntur et oleo invisibili vel in reges vel in pontifices aut sacerdotes perunguntur de oleo invisibili, de pinguedine videlicet Spiritus sancti vel nihil vel parum accipiendo, ex fructibus tandem suis cognoscuntur, quam sint malæ arbores et illi valde consimiles, de quo legitur : « Filius unius anni erat Saul, et duobus annis regnavit (*I Reg.* xiii, 1). » Sic enim erat innocens, quando regnare cœpit, sicut filius unius anni est, et in eadem innocentia duobus annis regnasse dicitur. Arbor magna et fertilis valde cito inveteravit, quæ tantum duobus annis fructificandi gratiam retinens statim, corrupta radice, frondium venustatem simul et fructuum honorem perdidit. Qualis putas vermis intrinsecus radicem ejus momordit? Utique vermis superbiæ, quo et ille vitiatus computrescere potuit, de quo in Ezechiele dicit verbum Domini : « Ecce Assur quasi cedrus in Libano pulcher ramis et frondibus nemorosis, excelsusque altitudine, et inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus, etc. Pro eo, quod sublimatus est in altitudine, et dedit summitatem suam virentem atque condensam, et elevatum est cor ejus in altitudine sua, tradidi eum in manu fortissimi gentium (*Ezech.* xxxi, 3, 10 et 11). » Plane et de isto veraciter dicas, quia pro eo quod elevatum est cor ejus multitudine sua, tradidit eum Deus in manu fortissimi gentium. Nam Spiritus Domini recessit ab eo, et exagitabat eum spiritus nequam a Domino. Grandis pœna regis, grandis confusio populi, qui contra Dei voluntatem regem postulavit. Etsi cætera non desint exempla judicii et veritatis, vel hoc solum pro testimonio sufficere possit, quod nunquam ad bonum status sui finem perveniat omnis plantatio quam non plantavit Pater cœlestis, quod

omnis ordinatio domus Domini, quæ inconsulta voluntate ejus per voluntatem hominum facta est, inordinationis pœnas datura sit. Hujus opprobrii maculam subsequens abstulit regnum David ordinatum per voluntatem et per manum Dei, quemadmodum et Samuel superius testificando dicit : « Quæsivit sibi Dominus virum juxta cor suum, et præcepit ei Dominus, ut esset dux super populum suum (*I Reg.* xiii, 14). » Quod profecto cum dicit, ex proposito datur intelligi, quod nunquam Saulem Dominus juxta cor suum quæsierit. Ac proin cum dicitur : « Quia erat Saul electus, et bonus, et non erat vir de filiis Israel melior illo, » utique subaudiendum est : non juxta cor Domini, sed juxta cor populi. Sequitur etenim : « Ab humero et sursum eminebat super universum populum (*I Reg.* ix, 2). » Quo videlicet dicto brutum percussit vulgi judicium, eo quod staturæ, non meritis fascēs ascribat vel gloriam dignitatum.

Quæ stultitia nostro tempore in electionibus episcoporum cæterorumque spiritualium prelatorum quotiescunque admittitur, ut videlicet in eligendis talibus caro et sanguis, quæ regnum Dei non possidebunt, potius quam virtus morum honorum, quibus intratur in regnum cœlorum, consideretur. Ex hac enormitate multa perditio animarum consequitur, dum non pastoribus per ostium, verum latronibus aliunde intrantibus, grex Domini committitur. « Qui enim non intrat per ostium, » quod est Christus, « ille fur est, et latro ; » item : « Fur non venit, nisi ut furetur et mactet, et perdat (*Joan.* x, 1, 10). » Furetur videlicet vel temporales vel spirituales Ecclesiarum divitias in suos quæstus vertendo. Mactet corpora in hoc furto sibi resistentium, perdat vero animas consentientium. Tales cum solemnī benedictione vel unctiōne promoventur, quasi de lenticula uncti cum Saulē in ira Domini benedicuntur, neque istis convenit cantare : *Deus misereatur nostri, et benedicat nobis* ante suam consecrationem, quam non prævenit misericordia Dei, sed ira, quia non sunt electi, vel quæsiti secundum cor Dei, sed secundum cor populi, quæ sua sunt quærentis, non quæ Jesu Christi.

Porro qui sicut David eliguntur et inveniuntur secundum cor Dei, quemadmodum loquitur ipse Deus : « Inveni David secundum cor meum (*I Reg.* xiii, 14), » congrue psallentes dicunt et dicere possunt : *Deus misereatur nostri, et benedicat nobis*, eo quod misericordia Dei præveniente ac subsequente in eorum benedictione oleum consecratum super illos effusum non dubitatur de illo cornu salutis, unde alias canitur : « Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ, et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui (*Luc.* i, 68 et 69). » Cum ergo fiant quædam benedictiones in ira, vel etiam in dolo, sicut in Esau et Saule ostensum est, et sicut alias dicitur : « Verumtamen propter dolos posuisti eis, »

videlicet divitias et honores, in quibus « deiecisti eos, dum allevarentur (*Psal. LXXII, 18*), » non sunt appetendæ hujusmodi promotiones in ira vel in dolo a Deo tolerandæ, ac tandem in sola ira districtissime judicandæ, ut patet in Saule per iram Dei exaltato et per iram projecto, per iram ditato ac purpurato, per iram denudato ac spoliato, in monte Gelboe. Quod plangens David, secundum cor Dei electus et in misericordia ipsius benedictus : « Montes, » inquit, « Gelboe nec ros, nec pluvia veniat super vos (*II Reg. 1, 21*), » videlicet, ut ipsa montis ariditas perpetua et permanens posteris sit necessariæ rei documentum, ut semper præ oculis habeant unde commoneantur futuri reges cæterique prælati cavere superbix vitium, propter quod in monte Gelboe Saul occisus ac denudato cadavere inhonestatus, hostium visibilium et invisibilium præda factus est. Nonne iste toties in ira sive in dolo benedictus est, quoties electus et bonus, eo quod non esset vir melior illo in Israel, prædicatus est? Sic multoties « laudatur peccator in desideriis animæ suæ et iniquus benedicitur (*Psal. x, 3*) », quando ira Dei super eum thesaurizatur, et sub specie benedictionis maledictio in eum congeritur. Ne itaque sic per iram Dei benedicamur, vel potius maledicamur, *Deus misereatur nostri*, non tantum in via copiose disponens viaticum auxilium, sed in *finem*, id est in Christum psallentibus, prout habet titulus, conservans finale præmium, quod est *pro victoria* in misericordia et in miserationibus coronari, et in regnum sempiternum exaltari. Hac misericordia nobis præordinata in secreto divini consilii *benedicat nobis Deus* ad effectus bonos exhibendos, ut cæteri videant opera nostra bona, et glorificent atque benedicant Patrem qui in cælis et etiam in nobis est, quia de terrenis cælestes facit, quos in misericordia sua sic benedicit, ut ipse in eis ac per eos benedicatur.

Atque ut hoc manifeste fiat evidens, quoniam ipse Pater in Spiritu suo per nos in nobis ac nobiscum bene operante facit nos veraciter clamare ad se : « Abba Pater (*Rom. viii, 15*), » tanquam dilectos filios, *illuminet ipse vultum suum*, id est filium suum naturalem *super nos* filios adoptivos, qui cum sit sol justitiæ, super nos lucendo faciat nos quoque fulgidos in splendore justitiæ, ut verbis et operibus virtutes annuntiemus ejus, qui de tenebris nos vocavit in admirabile lumen suum.

Aliter : *Illuminet vultum suum super nos*, id est, imaginem suam non inferiori nostro, quod est caro, sed superiori nostro quod est mens, Creatoris gratiæ opere impressam, sed peccato et miseria oppressam, salvatrici gratiæ ope ita reformet, ut faciat imago in suo corpore, quod facit forma divini vultus, æterna videlicet sapientia in suo sibi unito corpore. Illa enim suum corpus non solum illud de virgine] assumptum, sed et illud de membris Ecclesiæ omnibus compactum bene regendo illu-

strat, ita ut illud speciale suum veluti solare corpus igne Divinitatis plenum ineffabiliter fulgeat in se, ac radios justitiæ, virtutis et beatitudinis, in corpus illud universale totius Ecclesiæ pro mensura cujusque membri diffundat. Hanc formam, hunc vultum super ejusdem formæ seu vultus imaginem, scilicet nostræ mentis rationem veluti sigillum quoddam regale imprimendo ipse sibi adeo conformet, ut, sicut dictum est, faciat imago hæc in corpore suo, quod forma ipsa facit in suo, non tamen sua, sed ipsius formæ virtute mirabilia hæc in sua imagine operante, ut sicut ipsa forma imaginis attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter, sic et ipsa imago a suo corpore, fortiter contra mala, suaviter in bonis disposito, attingat fortiter et disponat suaviter sibi omnia commissa incipiens ab interioribus, ut omnis gloria ejus ab intus procedat foras, et pertingens fortissima suavitate ac suavissima fortitudine usque ad exteriora se contingentia sapienter disponenda.

Ne autem gratiæ, seu gloriæ hujus finis imperfectus reprehensibile faciat totum antecedens opus, ipse Deus Pater, qui præveniendo nos misericordia sua in benedictionibus dulcedinis fecit et facit nos florere virtutibus fructuosus, denuo *misereatur nostri* subsequente miseratione dando virtutem perseverantiæ usque in finem ; quoniam qui « perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth. x, 22*). » Petimus quidem nos *illuminari* ; sed ne vel in Judæa sola, vel in qualibet singulari secta lumen nostrum sub modio superstitionis cujusque vel sub lecto desidix aut lasciviæ abscondatur, imo sit super candelabrum, ut qui ingrediuntur de omni terra, ude omnibus gentibus, lumen videant, petimus,

VERS 3. *Ut in tota terra*, id est in omnibus gentibus, *cognoscamus viam tuam*, qua recte huccedendo ad te veniamus; et quia ipsa via *salutare* tuum est, in ipso æternaliter salvi maneamus. Repentina hic de tertia persona transitio ad secundam, ut de Deo loquens non dicat : *Viam suam*, vel *Salutare suum*, sed *tuam*, et *tuum*, vehementiam notat fortiter orantis, et gratiam Dei se inter medias preces oranti præsentantis. Ita et sponsa in Canticis canticorum cum quasi absente sponso loquens diceret : « Osculetur me osculo oris sui, » repente ad secundam personam transiens adjecit : « Quia meliora sunt ubera tua vino (*Cant. 1, 1*). » Et hic similiter fortis cum Deo luctator, ut quasi alter Jacob gratiam benedictionis beatæ illi precibus et fletibus extorqueret, quoniam et ille flevit et rogavit quoadusque sic luctando benedictionem sui que laboriosi nominis immutationem obtinuit, ut non ultra Jacob sed Israel vocaretur, et quasi vir videns Deum de illuminatione divini super se vultus in Domino gloriaretur, non solum de absente Deo, quasi longinquus invocator præmisit : *Deus misereatur nostri*, etc., sed etiam quasi præsens luctator Deum sibi præsentem stringit quodammodo sic

dicens ad ipsum : *Ut cognoscamus in terra viam tuam*. In qua terra? In omnibus gentibus. Quam viam tuam? *Salutare tuum*; ne videlicet promissio Abrahæ facta et semini ejus de benedicendis omnibus gentibus ullo modo cassetur, sed salvato electorum numero de omnibus gentibus verax tu et justificatus appareas in sermonibus tuis, et vincas, cum judicaris (*Psal. L, 6*). Vincas et convincas omnes homines esse mendaces juxta illud : « Omnis homo mendax (*Psal. cxv, 11*) » : te autem in tuis promissionibus de benedicendis gentibus omnibus esse veracem semperque victoriosum, ne in verbis tuis ullum prorsus inveniatur mendacium, quantum peccatis hominum et injuriis nimis irritatus promissa tua mutare potuisses, nisi tu verax, imo veritas immutabilis esses. « Ecce enim veritatem dilexisti (*Psal. L, 8*) », et gentibus quamvis non promerentibus promissam benedictionem largitus es. Quod ita creditum vel speratum non sufficit ad nostram consolationem, qui dolemus naturales ramos, Judæos scilicet abscissos, nisi oculis nostris in evidentia manifesta videamus, et *cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum*. Peccator Judæus in perfidia sua obstinatus videbit et invidet. Videbit et irascetur super ista salute gentium : nos autem apostoli et apostolici viri videamus et *cognoscamus*, id est diligamus. Nam *cognoscere* interdum pro diligere ponitur ut ibi : « Oves meæ vocem meam audient, et ego Dominus agnosco eas. » Item : « Et cognosco meas, et cognoscent me meæ (*Joan. x, 27*) », id est, meas oves diligo, et illæ me diligunt. Nos igitur *cognoscamus* et diligamus *in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum*. Non stemus foris cum fratre seniore invido et irato de fratre, qui perierat, sed intremus, et in illa symphonia delectemur, quam grandis ille chorus cecinit, qui ut de die in diem grandior factus multiplicetur *in finem*, id est in consummationem, nos oramus et dicimus :

VERS. 4. *Confiteantur tibi populi, Deus; confiteantur tibi populi omnes. Confiteantur tibi primo peccata sua dicente unoquoque : « Pater, peccavi in cælum et coram te (*Luc. xv, 21*). » Deinde ut clara fiat symphonia, confiteantur tibi assiduis, imo continuis laudibus, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia tua. Ordo bonus, quia « enim corde creditur ad justitiam, deinde ore confessio fit ad salutem (*Rom. x, 10*) », nos corde credendo ut in priori parte Psalmi hujus prosecuti sumus, primo *cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum*. Deinde, ut in hac secunda parte informamur, *confiteantur tibi populi, Deus, et peccata sua et laudem tuam*. Nec hoc tantum faciat unius terræ populus, sed omnes *populi confiteantur tibi*, ut sit Ecclesia non in Judæa tantum, vel in alio aliquo angulo terræ unius vel in scissura sectæ alicujus angustata, verum per omnes terras, in omniibus gentibus oleo lætitiæ diffuso,*

VERS. 5. *Lætentur et exsultent gentes*. Ecce hymnus, et canticum præmissis confessionibus apte subjunctum. Jam enim confessi non timent judicium, quibus tu, Christe, advocatus es, qui peccatores confessos non damnare, sed liberare soles, cum sis pariter et judex contentium in æquitate in futuro judicio ; et nunc *gentes in terra dirigit* in via æquitatis, ut sint, quibus postea misereri possis in judicio æquitatis. Magna igitur consolatio, quod tu, qui *judicas populos in æquitate*, nunc ante judicium *gentes in terra dirigit*. Unde fit ut æquitas illa judicii tui non sit timenda nisi his potissimum *gentibus*, quas nunc *in terra dirigit*, et sub regimine tuo lætari et exsultare facis. Proinde *lætentur* mentis jucundo et lætabundo motu, et *exsultent* corporis disciplinato gestu populi et *gentes, quoniam judicas populos in æquitate* in futuro examine, atque ut judicium æquitatis ferre valeant, nunc freno disciplinæ *in terra* præsentis peregrinationis *gentes dirigit*. Quomodo enim quondam direxisti populum tuum in terra deserta, in loco horroris et vastæ solitudinis, ut habens in die columnam nubis, in nocte columnam ignis præviam, demonstratricem viæ, ut non posset aberrare : sic modo *gentes* ad fidem vocatas *dirigit* tam in die prosperitatis, quam in nocte adversitatis, nunc velut columna nubis misericordiæ blandimentis trahendo eas post te, Christe, qui tectus nube carnis humanæ, Salvator es naturæ humanæ, nunc velut columna ignis illuminando simul et inflammando per noctem ducis, quos inter adversa lucentes et ardentes facis, lucentes cognitione veritatis, ardentes amore virtutis. Propterea iterum atque iterum *confiteantur tibi populi, Deus*.

Pars tertia, in qua denuo admonentur omnes populi gratulari, et confiteri non solum super jam dictis beneficiis, verum etiam super his, quæ subnectuntur, cum dicitur :

VERS. 6 et 7. *Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes*, quia terra prius maledicta et spinis ac tribulis addicta nunc *dedit fructum suum*, cum virginea terra Spiritu sancto fecundata, et a maledictione omnino segregata *dedit fructum suum, fructum* benedictum, de quo illi dictum est : « Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui (*Luc. 1, 42*). » *Fructus* iste benedictus Abrahæ promissus nunc omnibus gentibus est missus et datus, ut videlicet in illo benedicto fructu benedictæ terræ benedicantur omnes tribus terræ, quatenus et illæ faciant *fructum suum*, aliæ tricesimum, aliæ sexagesimum, aliæ centesimum secundum distributionem donorum sibi collatorum. Sic fiet, ut et terra ista insensibilis propter peccata hominum prius maledicta et sterilis effecta benedictione Domini respersa *det fructum suum* alias frumento, alias oleo, alias vino abundans, prout ei distributum est a Deo, qui sicut in hominibus, ita quoque in terris ditandis utitur mensura distributiva, prout vult ; ut alter alterius egeat, et

sic mutuatis hinc inde beneficiis fructus charitatis A magis ac magis crescat tam inter diversas terras, quam inter hominum distinctas manieras.

Aliter : *Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes. Populi spirituales fructu spiritalium desideriorum affecti, eisdem fructibus copiose ditati confiteantur tibi, et laudent nomen tuum, quia terra sive sancta Scriptura, sive sancta Ecclesia, sive caro Dominica quasi cadendo in terram mortua, et resurgendo multiplicata dedit fructum suum.* Quæ confessio tunc plena dici poterit, cum nec unum iota de Scriptura veritatis non impletum erit, neque de convocatione justorum, quæ est Ecclesia vel unus electorum deerit, neque corpus Dominicum vel in uno membrorum suorum non clarificatum erit. Crescit autem ista confessio de die in diem crescente isto fructu sanctæ hujus triformis terræ; donec toto fructu in horrea cœli collecto verissime dici possit : *Terra dedit fructum suum* secundum populorum spiritalium spiritale desiderium.

Quia vero dictum est : *Confiteantur tibi populi omnes*, populi quoque animales, de quorum numero eliguntur spirituales, etiam ipsi pro suo sensu animali necesse habentibus fructibus terræ insensibilis adjuvari, eisdem fructibus copiose ditati atque pauperibus inde per eleemosynas fructuosi *confiteantur*, quod etiam talis terra *dedit fructum suum* ad laudem tuæ, Deus, pietatis bona temperie istam quoque terram fecundantis, et maledictionem, quapropter peccatum primi Adæ terra maledicta et sterilitati addicta est, secundi Adæ superabundante gratia, et benedictione auferentis. Sicut enim tunc abundavit maledictio, ita ut feminea terra opere conjugali seminata non daret fructus suos in electis velociter germinandis, verum gigneret spinas et tribulos impiorum multiplicatis ærumnis et conceptibus nimium superfluis, insuper etiam ista insensibilis terra fructu suo negato spinas et tribulos ultro germinaret : sic per Christum benedictum *fructum ventris virginei superabundat benedictio*, ut multiplicetur generatio sanctorum, et etiam terra, quam calcamus, *dedit fructum suum* tam copiose ut *confiteantur omnes populi* tam carnales quam spirituales, quia *terra dedit fructum suum*. Amplius autem et in hoc abundavit maledictio, ut cordis humani terra seminis boni, quod est verbum Dei, exceptoria non daret, nisi cum labore ac sudore, fructus huic semini congruos, videlicet sanctas cogitationes; pravas autem, sive inutiles germinaret ultro exigente primi Adæ merito. Per secundum vero cœlis desuper abunde rorantibus et nubibus pluentibus justum, cum sic Dominus dabit benignitatem, terra quoque *dat fructum suum*, dum cor humanum fit sanctis meditationibus floridum et sanctis operibus fructuosum. Quod quia totum non de humana virtute, sed de divina benedictione procedit,

VERS. 8. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus. Benedicat nos Deus Pater, benedicat nos Deus Filius, qui nostra carne assumpta noster est factus, utpote quia Filius datus est nobis, qui puer natus est nobis. Benedicat nos Deus Spiritus sanctus.* Et hac benedictione trina triini unius Dei super nos effusa nos eum diligamus pariter et metuamus, ut dum inter beneficia cum dilectione metus habetur, accepta gratia cautius custodiantur.

Aliter : *Benedicat nos Deus, Deus noster.* Et quantacunque super nos effundatur benedictio, quia incerti sumus de fine nostro, *metuant eum omnes fines terræ* nesciente unoquoque nostrum utrum odio an amore dignus sit, priusquam finis advenerit, qui cum venerit, *metuent eum omnes fines terræ*. Sed ne tunc *metuant* pœnali metu, quo etiam dæmones metuunt et contremiscunt, modo *metuant* medicinali metu *omnes fines terræ*, ut quos amor justitiæ a peccato non cohibet, saltem timor frenet.

Aliter : *Benedicat nos fideles Deus, Deus noster, benedicat nos Deus* gemina benedictione mentis et corporis, contemplationis et actionis, vel geminæ dilectionis : infideles autem nolentes recipere benedictionem, sic terreat, ut metuant, et metuere cogantur eum. Non sit, qui se abscondat a calore ejus per omnes fines terræ, quin vel accepta benedictione lætetur et exsultet, vel territus iudicio, que judicas populos, metuat secundum quod dicitur : *Metuant eum omnes fines terræ.* Eum dicit, non eos, quamvis tortio *Deus* præmiserit.

Super hunc locum beatus Gregorius dicit : (12') « David, ut auctorem omnium Deum, Trinitatem ostenderet, dixit : *Benedicat nos Deus noster, benedicat nos Deus* : ac ne tertio Deum nominans tres deos dixisse putaretur, illico unitatem ejusdem Trinitatis insinuans addidit : Et metuant eum omnes fines terræ. Qui enim non eos, sed eum subdidit, unum tria, quæ dixerat intimavit. Unde et Isaias, cum laudem de unitate Trinitatis aperiret, Seraphim vocem exprimens ait : *Sanctus, Sanctus, Sanctus* (Isa. vi, 3). Ac ne tertio Sanctum nominans unitatem divinæ substantiæ scindere videretur, adjunxit : *Dominus Deus Sabaoth* (ibid.). Qui ergo non : Domini dii, sed, Dominus Deus addidit, unum existere, quod tertio sanctum vocaverat, indicavit. Hinc est, quod Paulus, ut operationem sanctæ Trinitatis ostenderet, ait : *Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia* (Rom. xi, 36); atque unitatem ejusdem Trinitatis intimavit, cum protinus addidit : *Ipsi gloria in sæcula sæculorum* (ibid.) : qui ergo non ipsis, sed ipsi subdidit, unum naturaliter, tria secundum personas innotuit, quod superius tertio id ipsum dixit. » His tribus, huic uni sit gloria semper ubique. Amen.

Gloria Patri vultum suum, id est Filium suum naturalem nobis filiis adoptivis imprimenti. *Gloria*

(12') Lib. xxix Moral., cap. 31.

Filio vultui paterno nobis adoptivis impresso. Gloria Spiritui sancto misericordiae Patris ac lumini vultus ejus, de quo alias dicitur: « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv, 7). » Gloria uni ac trino Deo miseratori, benedictori et illuminatori nostro, cui dicimus: Deus misereatur nostri, et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri. Glorietur ipse in nobis tanquam in filiis benedictis et illuminatis per misericordiam suam. Glorietur nos in eo tanquam in misericordissimo benedictore et illuminatore nostro. Fiat, fiat, fiat. Amen, amen, amen.

PSALMUS LXVII.

Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus. Scriptum est in libro Numerorum: « Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses: Surge, Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant, qui oderunt te, a facie tua. Cum deponeretur, aiebat: Revertere, Domine, ad multitudinem exercitus Israel (Num. x, 35, 36). » Levata nube, moventibus castra principibus, Moyses persistens in contemplatione exemplaris ejus, quod illi ostenderat Dominus, ut saepe repetens hæc Scriptura testatur, surge, inquit, Domine; sive: *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus.* Nam hinc principium, hinc caelestem habet causam sive materiam psalmus iste, cujus initium est: *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus.* Quo Deus exsurgat? Illuc utique, quo exsurrecturum illum nubes elevata figurat. Hoc nempe in Psalmista propheticus scrutatus Spiritus quid sibi velit, quod elevata nube principes castra moventes proficiscuntur: *Ascendisti in altum, inquit, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus.* Ac deinceps in praesentis loci sensu mystico persistens, *viderunt, inquit, ingressus tuos, Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto. Prævenere principes conjuncti psallentibus in medio juvenularum tympanistriarum. Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu. Principes Juda, cæces eorum, principes Zabulon, principes Nephthalim.* Tertius accedit Apostolus, totoque amoto velamine sensum amborum revelata facie manifestius eloquitur, quæ videlicet sit elevatio nubis, et qui castrorum principatus, quæ ascensio in altum, et quæ dona in hominibus. « Unicuique, » inquit, « nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi (Ephes. iv, 7-12). » *Exsurgat igitur Deus, id est, ascendat in altum Christus, et per istos principes, qui elevata nube carnis ejus ad nos missi proficiscuntur, per apostolos, evangelistas, prophetas, doctores, atque pastores; per istos, inquam, principes Juda, principes Zabulon, prin-*

Bicipes Nephthalim, qui sunt fide pulchri, spe fortes et charitate dilatati, ubi est et Benjamin adolescentulus in mentis excessu, scilicet Paulus apostolorum minimus usque ad tertium cælum raptus, *dissipentur inimici ejus, et fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus,* quod et factum est, et fit et in finem sæculi usque ad consummatam victoriam fiet. « Cum autem, » inquit, « deponeretur arca, aiebat Moyses: Revertere, Domine, ad multitudinem exercitus Israel (Num. x, 36). » Et hoc utique fiet, cum plenitudo gentium subintraverit. Tunc enim Dominus ad illum carnalem Israel revertetur, ut ex eis reliquiae salventur.

* Notandum vero quod in hoc psalmo multa saepe dictus præliator inter spem et metum certans contra legem membrorum invenit, quibus pugnet, quibus hostem feriat, flagellet, eliat, incendat. *Exsurgat, inquit, Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus. Sicut deficit fumus deficient: sicut fluit cera a facie ignis, sic percant peccatores a facie Dei,* etc. Hæc namque fideliter dicta velox comitatur effectus, et velut exsurgente Deo fugiunt, qui oderunt eum, maligni spiritus cum suis suggestionibus ut fumus deficientes, ut cera a facie ignis defluentes. Et ne forte desperet Dei miles, si quid incautus agendo perpessus est, si aliquo peccato vulneratus est, audit sibi postmodum dicentem Spiritum sanctum: *Deus in loco sancto, Deus, qui inhabitare facit unius moris in domo. Qui educit victos in fortitudine, similiter eos, qui exasperant, qui habitant in sepulcris.* Hoc nempe sic factum est in universis gentibus, ut non sit, cur desperet unus victus; unus quamvis in sepulcro habitans, quamvis Lazaro foetenti et quadrivano merito comparandus. Titulus autem psalmi hujus est:

VERS. 1. IN FINEM PSALMUS cantici David.

Agitur hic de exaltatione capitis Christi vel Ecclesiae et membrorum, et inimicorum dejectione hic et in futuro, hac intentione, ut malos terreat ac bonos lætificet. Unde et in titulo et in psalmo multipliciter monet et mente exsultare et opere, primo breviter tangens, quæ post latius explicat, scilicet exaltationem Christi, et dejectionem inimicorum, bonorum gratiam et lætitiâ hic et in futuro. Secundo de verbo Evangelii ibi: *Deus, cum egredere-*

ris. Tertio de donationibus Christi ascendentis, ibi : *A Dum discernit cælestis reges.* Quarto de operibus, quæ sunt conquassatio inimicorum, conversiones aliquorum, martyria ab utroque sexu, ibi : *Deus noster, Deus salvos faciendi.* Quinto precatur et asserit, quod incæptum est, confirmari, et ut hoc fiat, hæreticos destruit, ibi : *In ecclesiis benedicite Deo Domino.* Sexto eum, qui ascendit, dicit esse venturum, ut sanctos confirmet, ibi : *Psallite Deo, qui ascendit.*

Titulus psalmi prænotatus ita exponi potest : *In finem psalmus cantici David,* id est hic tractatus jucunditatis attribuendus est David prophetæ consideranti in finem, id est in Christum, qui est finis legis ad justitiam, qui etiam cum « dilexisset suos, in finem dilexit eos (Joan. XIII, 1) » pro eis mori-
 B
 riendum, resurgendo, ascendendo, Spiritu inque Paracletum mittendo, et illius operatione sanctam Ecclesiam, dissipatis inimicis ejus, construendo et glorificando. Hæc omnia prævidens et desiderans futura David psalmista psallit ipse, atque ad psallendum cæteros invitat in sequentibus dicendo : *Psallite Deo, qui ascendit super cælos cælorum ad orientem.* Attendens autem, quod Moyses et populus Israel pugnaturi contra gentes adversarias elevabant arcam fœderis dicendo : *Surge, Domine, et dissipentur inimici tui,* modum suæ locutionis inde figurat, et Christum, qui per arcam illam significabatur, in quo quasi duæ tabulæ testamenti sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei absconditi, per quem et tunc vincebat Israel, ad dejiciendos
 C
 inimicos optat exaltari per gloriosam resurrectionem et admirabilem ascensionem dicens, ex intimo cordis affectu :

VERS. 2. *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus.* Qui moriens in cruce ac jacens in sepulcro apparuit verus homo, ipse ut appareat verus Deus, *exsurgat* a mortuis in tanta suæ divinitatis claritate, ut hanc ferre non volentes *inimici ejus dissipentur, et fugiant qui oderunt eum a facie ejus.* Ipsi qui stabant ante faciem ejus in cruce pendentis insultantes ei, et dicentes : « Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere (Matth. XXVII, 42), » nunc *fugiant a facie* ipsius resurgentis terrente illos fulgureo aspectu primo angelicæ visionis ad sepulcrum, deinde ipsius Dominicæ glorificationis de vultu ejus procedente Spiritu sancto in igne, amicos apostolos inflammante simul et illuminante, inimicos autem Judæos ac cæteros malignos urente propter invidiam, et excecante propter superbiam. Is igitur, qui mortuus est ut homo, *exsurgat ut Deus,* cum sit ipse pariter homo et Deus, non duo tamen, sed unus Christus. *Exsurgat, inquam, Deus, et dissipentur inimici ejus.* Confidenter optabat, quod præsciebat futurum. Jam vero factum est in parte, quod optabat. Surrexit enim Christus, et per omnes gentes dispersi sunt Judæi, adhuc amplius dispergendi cum cæteris inimicis ejus paganis, hæreticis, falsis Christianis ultimo judicio universaliter dissi-

pandis. Qui etiam nunc particulariter dissipantur eo magis, quo evidentius Dominicæ resurrectionis testimonia credibilia facta sunt nimis in splendoribus sanctorum, signis et virtutibus ac prodigiis multis contestantibus, quod qui mortuus est homo propter delicta nostra, ipse quoque surrexit Deus propter justificationem nostram. Cum enim resurrectio Christi sit causa efficiens nostræ justificationis, ut sol oriens causa est efficiens diei, quando non claret nostra justificatio, quasi mulieres lamentantes ad monumentum sepulti Domini sedemus, et ejus resurrectionem fieri nobis optantes dicimus : *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus.* Quamvis enim semel mortuus ac sepultus in proprio corpore surrexerit, rursus tamen crucifigitur et ostentui habetur ac sepelitur, quoties veritas, quæ est ipse, opprimitur, contemnitur et mala falsitatis consuetudine quasi lapide magno advoluto intra silentii sepulcrum tenetur clausus veluti nunquam resurrecturus Christus veritas, quando per falsos Christianos, per falsos clericos, monachos, episcopos aliosque judices, nec non per falsos pœnitentes ita invalescit falsitas, ut putetur esse veritas. Contra quæ mala recte cum propheta optamus, *ut exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus.* *Exsurgat* Christus in veris Christianis ejus resurrectione justificatis : *et dissipentur inimici ejus* falsi Christiani. *Exsurgat* ipse Veritas in suis membris aut vere innocentibus aut vere pœnitentibus : *et dissipentur inimici ejus* neque vere innocentes neque vere pœnitentes. *Exsurgat* ipse justitia in suis aut per innocentiam justis, aut per pœnitentiam justificatis : *et dissipentur inimici ejus* injusti et justitiæ inimici. *Dissipentur* non in eo, quod sunt homines factura Dei, sed in eo, quod sunt iniqui et inimici Dei. Sic dissipatus est Saulus inimicus, ut fieret Paulus amicus, et multi ex inimicis amici facti ostendunt in se adimpletum, quod in sequentibus dicitur : *Lingua canum tuorum ex inimicis,* quia de inimicis Dei facti sunt canes Dei bene latrantes et in custodia domus aut gregis vigilanter excubantes. Qui autem, cum essent *inimici,* noluerunt bene dissipari, malo suo male dissipati et perdati sunt juxta illud : « Malos male perdet (Matth. XXI, 41). »

D
 Cum ergo sit gemina dissipatio et perditio inimicorum Dei, nos alteram, quæ in bono est optantes, alteram, quæ in malo est Prophetæ verbis propho-
 tantibus assidue dicamus : *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus : et fugiant qui oderunt eum,* scilicet pertinaces inimici odientes justum, *fugiant a facie ejus,* fulgore justitiæ percussi odientes bonum, *fugiant a facie ejus,* fulgore bonitatis tanquam vespertilioes exagitati. Insipientes et maligni, qui oderunt sapientiam, *fugiant a facie ejus* fulgore sapientiæ ubique radiante, ita ut, etsi *fugiant,* non tamen effugiant *a facie ejus,* quin comprehendantur in astutia sua. Odientes veritatem et pietatem *fugiant,* nec tamen effugiant, quin veræ pietatis et piæ veritatis regulis et disciplinis, veluti quibusdam re-

tibus ipsi pisces maris, ita involvantur, ut vel pii fiant, vel impii, quod absit! permanentes vires nocendi vel semitas maris perambulandi non habeant. *Fugiant* non mutando locum, sed animum, quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus patet locus fugiendi, quoniam Deus ubique præsens ipse iudex est, neque ullatenus iudicium ejus declinari potest, nisi ab ejus ira fugiatur ad ipsius misericordiam. Talis autem non fit motu corporis locali sed motu mentis spirituali, dam vultus ejus iratus timetur, et ob hoc iniquitas cavetur. Sic ergo *fugiant, qui oderunt eum a facie ejus* peccata præterita flendo et flenda imposterum cavendo, ut ab ipso irato ad ipsum placatum sit eis tutissimum refugium. Veniente ipso, et apparente in nubibus, de quibus ait: « Amen dico vobis, videbitis Filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna, et majestate (Matth. xxiv, 30), » a fulgurosa ipsius facie tunc ubique splendente in sanctis velut in speculis purissimis, quando ipse sol justitiæ apparebit in nubibus candidissimis, *fugiant* nubes atræ a facie majestatis ejus. Et quia tunc fugiendi erit appetitus, non tamen effugiendi ullus locus, expone quid dixerim: *fugiant* subdendo.

VERS. 3. *Sicut fumus deficiant. Fumus* duobus modis deficit, vel in altum elevatus, vel magnitudine surgentis flammæ devoratus. Igitur et isti elatione suæ mentis *deficiant*, ut malum quod volunt, non valeant, sed in pravis conatibus evanescant. Aut certe sicut *fumus ex flammæ ascensu evanescit*, ita ex flamma gehennæ considerata, ubi ignis eorum non exstinguetur et vermibus eorum non morietur, fumosa eorum nequitia *deficiat* vel nunc per veram pœnitentiam quod oramus, vel tunc in iudicio per pœnam quod prophetamus.

Et sicut *fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei*. Ardentibus candelis *cera fluit, ac perit a facie ignis*, et sui detrimento facit lumen sanis oculis. Est autem Deus noster ignis consumens peccata, quæ ipse non fecit, et illuminans rationalem creaturam, quam ipse fecit, ut *pereant peccatores*, et salventur homines, qui tamen salvari acquiescunt. Fiat, fiat ita, sicut præordinatum est, ut facie Dei se manifestantis et ignea virtute bonos illuminantis per veritatis agnitionem et inflamman-
tis per virtutis amorem, *peccatores*, non homines *pereant*, et suæ perditionis exemplo aliis lumen et exemplum ostendant, quo instructi a perditionis fovea sibi caveant. Vel *pereant sicut fluit cera a facie ignis*, ut videlicet hic pœnitentiæ lacrymis fluant liquescente ipsorum duritia præ ardore bonæ voluntatis de peccato præterito dolentis, et de futuro libenter caventis. Hac vera pœnitentia de injustis *fiant justis*, et plures de numero peccatorum sociabuntur numero sanctorum semotis impœnitentibus male pereuntibus. Illis ergo sequestratis, et carceri pœnali mancipatis, ne perturbare valeant unanimi-
tatem iustorum.

VERS. 4. *Justi epulentur, et exsultent in conspectu Dei. Justis* vel per innocentiam glorificati, vel per veram pœnitentiam purificati *epulentur* in convivio nuptiali, ornati veste nuptiali, sciantque sibi dictum a sponso: « Comedite, amici, et bibite, et inebriamini, charissimi (Cant. v, 1), » et ideo non trepidant rege introeunte, ut videat discumbentes; imo *exsultent in conspectu* ejusdem regis et *Dei sui*, bene sibi conscii de veste nuptiali, quæ intelligitur charitas Dei et proximi, quam qui habuerit non ejicietur foras a conspectu Dei in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium, sed intus manebit in *conspectu Dei*, visurus ipsum Deum beata et sempiterna visione, qua beati mundo corde eum videbunt. Ideo *exsultent* non in oculis hominum, suam justitiam jactanter ostendendo, sed in *conspectu Dei*, qui sine errore conspiciat omne quod bonum habent, ipsius gratiæ attribuendo. Super cujus certo et inerrabili testimonio, quod Spiritus ejus reddit spiritui eorum contestans eos esse filios Dei, *exsultent in conspectu ejus*, non sicut antea servientes illi in timore et exsultantes ei cum tremore, cum necdum perfecta charitas foras misit timorem; sed *delectentur in lætitia* sic nunquam illis finienda, sicut charitas eorum nunquam excidet. Hujus charitatis bene sibi conscii, misso foras timore, *lætentur, et epulentur, et exsultent in conspectu Dei*, atque remoto penitus pœnalis timoris aculeo, permanente tamen timore sancto et casto, *delectentur in lætitia*. Vobis autem dilectis Dei, qui tantæ lætitiæ in futuro consummandæ nunc arrham tenetis, quia Deum et proximum diligitis, facta nunc ad vos apostropha loquor ut præsentibus ego David vel ego quivis psalmista et dico vobis:

VERS. 5. *Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus: iter facite, qui ascendite super occasum. Cantate Deo* simplici bonitatis intentione, *psalmum dicite* bona operatione. *Cantate Deo*, ejus per omnia gloriam quærendo interno mentis proposito, atque ut proximi videant opera vestra bona et glorificent Deum, psallite *nomini ejus* bene operando. Et si quis nomini vestro attribuit hujusmodi *psalmum*, vos contradicite ac *psalmum dicite nomini ejus*, illi soli attribuendo bonum opus, qui solus operatur omnia in omnibus ad gloriam sui nominis, ad ostensionem suæ bonitatis. Petrus et Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Hoc erat *cantare Deo*. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, audit ab ipsis: « In nomine Jesu Christi surge et ambula (Act. iii, 6). » Tunc exsilens claudus ambulavit et intravit cum illis. Hoc erat *psallere in nomine Domini*. Unde nec Petrus dixerat: *Surge, et ambula in nomine meo*, sed: *In nomine*, inquit, *Jesu Christi surge et ambula*. Postea ubi populus vidit claudum ambulatorem et laudantem Deum, non Petrum sive Joannem, sentientes apostoli a populo sibi de tanto miraculo gloriam assignari, dixerunt: « Quid nos intuemini, quasi nostra virtute aut pietate fecerimus hunc am-

bulare? Deus Patrum nostrorum glorificavit Filium suum, et in fide nominis ejus dedit integram sanitatem in conspectu omnium vestrum (Act. III, 12, 15, et 16). » Sic opus divinum ad gloriam nominis referre *psalmum dicere*, fuit *nomini ejus*.

Et vos igitur, per quos Deus usque in finem sæculi bona operatur, si quando super hoc tentamini, ut de his quasi vestra virtute aut pietate gesta sint, vel tacite vel aperte gloriemini, sic *psalmum dicite nomini ejus*, ut non vestrum, sed ipsius *nomen* glorificandum prædicetis, ne captando vel raptando vel sponte oblatum vobis acceptando gloriam, Deo non vobis debitam, sitis fraudulentum ministri recte quidem offerendo, sed non recte dividendo, quando bene quidem operamini, sed non bene gloriamini usurpando vobis gloriam boni operis. Rectius divisit angelus dicens: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. II, 14). » Gloria, inquit, Deo, pax hominibus, ut intelligatur solus Deus glorificandus per omnia et in omnibus, qui pacem largitur hominibus bonæ voluntatis. Contenti ergo sint oblata sibi pace, ac Deo relinquunt gloriam, ne, si usurpant gloriam inconcessam, perdant pacem concessam.

Vos præcipue sitis de cautela ista communiti, quibus attulatur iste *psalmus cantici*, quoniam cantores et doctores pariterque operatores justitiæ ad hoc estis electi et constituti, ut in spiritu et in virtute Eliæ seu Joannis præcursoris viam Domino præparetis, reges aliosque principes malos increpando, plebem perfectam parando, prava in directa et aspera in vias planas ordinando. Et quidem nos cum parvulo David parvuli ad hæc agenda non sumus idonei vel digni: verumtamen in isto *psalmo cantici* applaudendo vestræ virtuti ex affectu psallimus, et dicimus vobis præconibus et præcursoribus Domini: *Iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi*. Prædicatione vestra facite audientium corda de pravis recta, de asperis plana, simulque servate in omni puritate corda vestra, ut venienti Domino sint parata et grata non solum ad inambulandum, sed etiam inhabitandum, sicut ipse dicit: « Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus (II Cor. VI, 16). » *Iter* itaque *facite* illi deambulaturum in Ecclesia peregrinante in terris, quamquam super omnia exaltatus regnet in cælis. Ipse est enim, *qui ascendit super occasum*, dum casum proprii corporis in morte recuperavit gloriosa resurrectione atque admirabili ascensione: vel *ascendit super occasum*, quia in nobis vetus vita cadens occidit, nova eum venientem suscipit.

Aliter: Sol iste visibilis post hiemale solstitium tendens ad æstivale quotidie *ascendit super occasum*, quia de die in diem altior ascendit, quam pridie occiderat, cum progressionario cursu ab hiemalibus signis ad æstivalia propinquat. Similiter sol justitiæ Christus quasi de alto et æstivali celsitudinis paternæ solstitio, ubi una cum Patre altissimo fuit ei

æterna semper statio, ad humanæ fragilitatis infirma exinanitus, et tanquam in solstitio hiemali humilis et parvulus *inventus ut homo*, natus videlicet ex femina circa hiemale tempus, quando sol non descendit ulterius, ut ascenderet illuc, ubi erat prius, extunc profecit « ætate ac sapientia et gratia coram Deo et hominibus (Luc. II, 25.) » is, qui erat « plenus gratia et veritate (Joan. I, 15). » jam tunc veluti post hiemale solstitium cepit *ascendere super occasum*. Quasi enim toties visus est occidisse, quoties humana passus desiit suæ Divinitatis radices emittere: sed tamen *super* hujusmodi *occasum* fulgidior semper *ascendit*, quia infirmum ejus fortius hominibus claruit: verbi gratia, reclinatus in præsepio ut infirmus infans tanquam in *occasu* fuit; sed stella magos eo ducente, atque illis eum adorantibus mysticis muneribus *ascendit super occasum* rutilante in cordibus eorum splendore Divinitatis ejus tanto majori et mirabiliori claritate, quanto virtus in infirmitate non minuebatur, sed magis perficiebatur, imo ab æterno perfecta ostendebatur. Item quod femineis lactabatur uberibus, erat illi soli æterno quasi quidam *occasus*. Attamen *super occasum* hunc *ascendit* canentibus illi angelis: *Gloria in excelsis Deo*; vel certe in eo, quod ubera sugens feminea de cælo cælitus ipse impleverat manente matris virginica integritate, fuit illi *super occasum ascendere*. Item: Venit ad nuptias carnales quasi homo, quod fuit illi occidere, sed *ascendit* illic *super occasum* faciens de aqua vinum, quo miraculo se ostendens Deum, post humilitatem velut in *occasu* præcedentem, manifestavit gloriam velut in ortu corusco subsequentem, et *super occasum ascendentem*.

Sic orientalem splendorem Filii Dei præcedit semper quasi occidentalis humilitas ejusdem Filii hominis. Sicut enim sol non venit ad ortum nisi per *occasum*, neque unquam ascenderet in oriente, nisi prius occumberet in occidente: ita semper meritum humilitatis præcedentis janua est gloriæ subsequentis, quia « omnis, qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. XIV, 11). » Igitur, ut dictum est, gloriam Filii Dei semper præcedit humilitas unius ejusdemque Filii hominis, quod agnosci promptum est fere in omnibus quæ fecit, vel perpeti dignatus est, in terris nostræ salutis voluntarie intentus operationi. Natus de femina, ut dictum est, virgineis lactabatur uberibus, pannis involutus, ab angelis « Gloria in excelsis Deo » canentibus collaudatur, et in præsepis angustia positus in latitudine cæli stella fulgente declaratur, ad templum tanquam peccator deportatus a Simeone lumen verum prædicatur, et inter peccatores ad servi sui baptismum veniens voce Patris et Spiritu sancto visibili specie super illum apparente Sanctus sanctorum manifestatur, fraudes perfert tentatoris et mox accedentes angeli ministrant ei. Famem patiebatur ut homo, sed de quinque panibus et duobus piscibus quinque millia sa-

tiavit ut Deus. Fatigatus in via petiit aquam a muliere Samaritana, sed mox eidem obtulit aquam vivam, quam qui biberit, non sitiet unquam. Fugit persequentium lapides, ne illi mortem, quam non præordinaverat, inferrent, et mox Lazaro mortuo quatruiduano vitam reddidit. Sic semper humiliatus ante gloriam *super occasum ascendit* sol justitiæ Christus, ut eodem modo ascendere discat christianus. Filii Zebedæi quasi prætermisso tali *ocasu* volebant ascendere petentes, mediante matre, ut unus ad dexteram, et alter ad sinistram sederet in regno Christi; sed ipse revocavit eos ad ordinem docens, ante gloriam talis ascensionis libendum calicem passionis (*Matth. xx, 21*).

Ad ultimum, ne arguamur tanquam Pharisæi et Sadducæi signum de coelo quærentes, et tamen signa temporum dijudicare nolentes prosequamur ordinem solis justitiæ rutilo descensu ad *occasum* tendentis, et postea *super occasum* ascendentis. An non rutilus fuit ille descensus ejus ad mortis *occasum*, quem celebrat Ecclesia in die Palmarum solemniter commemorando ipsius adventum ad locum præscita: passionis et mortis jam tunc imminenti? Multo vero amplius ascendendo *super occasum*, tunc sol iste resplenduit, cum tertia die valde mane orto jam sole depulsa est nox tristitiæ, atque illuxit illa dies lætitiæ, de qua canitur: « Hæc est dies, quam fecit Dominus, et lætemur in ea (*Psal. cxvii, 24*). » De hoc ejus *occasu*, et ascensu beatus Gregorius papa in homilia (13) disputans dicit: *Super occasum Dominus ascendit*, « quia unde in passione occubuit, inde majorem suam gloriam resurgendo manifestavit. Super occasum videlicet ascendit, quia mortem, quam pertulit, resurgendo calcavit. Ait ergo: *Ei, qui ascendit super occasum, iter facite*, id est resurgenti Domino in vestris digitibus per fidem præbete viam. Ei utique qui ascendit *super occasum*, iter facimus, cum ejus gloriam fidelibus mentibus prædicamus, ut eas et ipse post veniens per amoris sui præsentiam illustret. » Hinc Joanni per Spiritum dicitur: « Præbis ante faciem Domini parare vias ejus (*Luc. 1, 76*). » Quisquis etenim prædicando a sordibus vitiorum audientium corda mundat, venienti sapientiæ viam præparat.

Notandum sane quia transceso semel mortis *occasu* sol justitiæ Christus ulterius tali *occasu* non occidet; quia ultra non moritur, et mors illi non dominabitur, sed tamen in corpore suo, quod est Ecclesia, perseverat vicissitudo illa, in qua idem sol cognoscit *occasum* suum et ortum, nunc tenebris tentationum et errorum seu persecutionum contra Ecclesiam vel ecclesiasticam personam invalescentibus, nunc eisdem sedatis aut mitigatis in longitudine dierum fidelibus gaudentibus et pro-

sperare agentibus. De hac vicissitudine alias dicitur: « Posuisti tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestię silvæ. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, et quærant a Deo escam sibi; » ac deinde: « Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperam (*Psal. ciii, 20-23*). » Varietas hæc alternari non cessabit usque ad illum solis ortum diei octavæ clarescentis universali resurrectione, in qua fulgebunt justi tanquam sol, in qua erit lux lunæ sicut lux solis, quando reformabitur corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis Christi. Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus nocturnis. Nox enim ultra non erit neque clamor neque luctus neque dolor, quia prima abierunt, quando sancti pro Domino suo laboraverunt, et in *occasu* ejus passioni complantati sunt, communicantes morienti, ut eidem complantarentur orienti et resurgenti, atque in cœlos ascendenti. Unde quia non est alia via, qua veniatur ad ipsum, vel qua veniat ipse ad nos nisi humilitas et obedientia, in *occasu* et morte ipsius præostensa, vos, qui docendi habetis officium, *iter facite ei, qui ascendit super occasum* præparando corda vestra et aliorum ad imitandum ipsius *occasum* per humilitatis et obedientiæ meritum solis *occasu* assimilatum. Quia sicut sol post *occasum* venit ad ortum, sic omnis, qui se humiliat exaltabitur, et qui ex charitate obedit mandatis, ipse in semetipso persentiet gressus ad se venientis illius Domini, *qui ascendit super occasum*. « Si quis, » inquit, « diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (*Joan. xiv, 23*). » Ac ne forte ambiguum sit tibi, quod ab illo hæc possunt fieri, dico tibi: *Dominus nomen est illi*. Sunt qui dicantur Domini multi sive in cœlo sive in terra, sed improprie, quia nec in semetipsis, nec a semetipsis consistit eis potestas dominandi. Unde in cœlo dominationes ipsum adorant, a quo dominandi potestatem habent, et in terra excelsus dominatur in regno hominum, cui voluerit, dans illud, et quando voluerit, aufert spiritum principum. Sed ipse, *qui ascendit super occasum*, qui propter nos homines, et propter nostram salutem in forma servi humiliatus est usque ad mortis *occasum*, jam transcendit omne servile ministerium. Et sicut tunc a domino suo exinanivit semetipsum, cum in forma et officio servi diceret: « Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis (*Matth. xx, 28*), » ita nunc ex quo *ascendit super occasum*, resurgens a mortuis in Deo abscondita servili forma, *Dominum* se ostendit in cœlo et in terra. Unde et dicit: « Data est mihi omnis po-

testas in cœlo et in terra (*Matth. xxviii, 18*). » Vere itaque ac proprie *Dominus nomen est illi*, qui non solum in Divinitate sua semper habuit et habet cum Patre omnipotente ac Spiritu sancto individuam potestatem per omnia et super omnia dominandi, sed eandem potestatem contestatur datam suæ humanitati. Nempe quod dicit sibi datam potestatem omnem in cœlo et in terra, non potest congrue ad Divinitatem ejus referri, quæ hanc potestatem semper habuit, sed ad humanitatem refertur aptissime, quæ hanc ex tempore accepit. Unde per omnia vere ac proprie *Dominus nomen illi*, qui hoc nomen super omne nomen omnium dominorum semper in Divinitate habuit, et idem *nomen* donante Patre in sua humanitate accepit. Quia enim humiliavit se ipsum factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis : « Propter » hoc illum « Deus exaltavit, et donavit illi nomen, quod » non est recensendum intra nomina dominorum multorum, sed « quod est super omne nomen (*Philipp. ii, 9*). » ut quam proprie secundum suam Divinitatem dicitur et est omnium *Dominus*, ita nihilominus in sua humanitate eodem nomine super omne nomen glorificatus omnium *Dominus* dicatur et habeatur, nihilque dominationi ejus resistere valeat, sed potius in « nomine ipsius omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (*Philipp. x, 11*). » Ergo *Dominus nomen illi*.

Et quia talis ac tantus est iste *Dominus*, ut ei servire sit regnare, vos, qui ei servitis *iter faciendo ei*, si forte in servitio tribulationem et dolorem inveneritis, nolite contristari, nolite desicere; sed potius omne gaudium existimantes, cum in tentationes varias incideritis, in servitio tanti *Domini exsultate in conspectu ejus*. *Exsultate*, non in conspectu hominum, qui sæpe falluntur, dum servos illius Domini aspiciunt quasi tristes, et nesciunt semper eos esse gaudentes, et ideo *exsultate in conspectu ejus* potius, qui falli non potest, quam in conspectu hominum, spe gaudentes intus, ubi Deus videt in tribulatione patientes, ut videntes homines glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. « Qui autem conturbat vos portabit iudicium quicumque est ille (*Gal. v, 10*), » sicut Achan ille turbatus est, qui turbaverat Israel præsumens interdicta sub anathemate civitate Jericho ruente. Dixerat enim Josue ad illum : « Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac (*Jos. vii, 25*). » Qua sententia data lapidatus est ille a populo. Ita nimirum turbabuntur, qui vos conturbant militantes in exercitu veri Jesu expugnantis hunc mundum totum in maligno et sub anathemate positum. *Turbabuntur*, inquam, a facie ejus. Cujus ejus ?

VERS. 6. *Patris orphanorum et iudicis viduarum*. Orphani sunt, quibus mortuus est mundus et diabolus pater impiorum qualibus dicitur : « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis fa-

cere (*Joan. viii, 44*). » Iste pater de concupiscentia mundana quasi de matre sibi consentanea gignit filios et filias cupientes facere desideria talis patris et talis matris. De numero talium colligitur Ecclesia catholica, cui dicitur : « Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum (*Psal. xlii, 11-12*). » Qui hanc vocem libenter et obedienter audiunt, patre malo sibi mortuo et matre concupiscentia illis exstincta orphani fiunt, et meliorem patrem inveniunt, qui vere ac jure dicitur *pater orphanorum et iudex viduarum*, quia paternam benignitatem fovet animas malo patre destitutas. Quas etiam protegit quasi viduas, utpote quibus error maritus, imo adulter, mortuus est illo judicante, qui dicit Samaritanæ : « Bene dixisti, quia non habeo virum : quinque enim viros habuisti, et nunc quem habes, non est tuus vir (*Joan. iv, 17-18*). » Similiter quæque fidelis anima quinque viros habuit, quandiu sub regimine quinque sensuum dirigi potuit ac debuit, in puerili videlicet ætate. At ubi ad annos discretionis ventum est, nisi vero sponso Jesu Christo nubat, magis autem si adulterinus error cum eo cubat, Samaritanæ verbis uti potest ita dicendo : « Domine, non habeo virum. » Et Dominus comprobans hujusmodi veritatis et peccati confessionem respondere poterit illi : « Bene dixisti, quia non habeo virum : quinque enim viros habuisti, et nunc quem habes, non est tuus vir, hoc vere dixisti. » Placet enim talis confessio illi patri orphanorum et iudici ac defensori talium viduarum, quæ confitentur errorem præteritum, ut illa Samaritana, quæ a Domino redarguta, quod is, quem post quinque viros habuerat, non esset ejus vir : « Domine, » inquit, « ut video, propheta es tu (*Joan. i, 21*), » quod erat arguenti acquiescere, atque se viduam non uxorem, peccatricem non legitimam recognoscere, juxta verbum talis prophetiæ, qua dicta erant ei, quæ fecerat. *Reliquit ergo hydriam suam*, et facta est apostola suæ civitatis, annuntiando suis concivibus Jesum vidua illa quinque viris destituta, et de illo, quem non legitime habuit, redarguta. Similes illi fiunt, qui post regimen quinque sensuum suo tempore, ut dictum est, legitimum, perverso intellectui tanquam adultero sociati, et inde per doctrinam veritatis redarguti humiliter acquiescunt arguenti veritati, atque alios, prout possunt, in id ipsum trahunt, ut et ipsi veritatem audiant, suumque Salvatorem agnoscant, et ejus protectionem tanquam viduæ deprecant. Qui autem conturbant hujusmodi viduas Deum protectorem et iudicem habentes, et ipsi utique *turbabuntur a facie ejus patris orphanorum et iudicis viduarum*. *Turbabuntur* vel nunc ad poenitentiam, vel posthac ad damnationem. Unde *turbabuntur ? a facie scilicet ejus*, id est, a manifesta notitia ejus, quæ per faciem notatur, quia in facie notitia et agnitio est cujusque personæ. « Cognoscetur autem Dominus iudicia faciens (*Psal. ix, 17*), » vel nunc discernendo suos a non suis dissi-

milli vita, vel posthac dissimili sententia. Et ex ista cognitione turbabuntur quidam ad sui emendationem per vestram doctrinam, qui facitis iter ei, qui ascendit super occasum.

Super hoc bono fructu laboris vestri exsultate in conspectu ejus, quia non solum de prædictis orphanis et viduis, verum etiam de malis ad pœnitentiam turbatis ædificatur domus unius moris, in qua Deo locus est requietionis, et in hoc loco sancto suo

VERS. 7. Deus habitat, et inhabitare facit non quoscunque, sed unanimes, unius moris disciplinam libenter servantes. Neque enim omnes, qui sunt in domo, in qua inter vasa honoris, etiam vasa contumeliæ reperiuntur, sunt vel dici veraciter possunt locus Dei Sanctus, sed solum unanimes, unum sentientes, id ipsum sapientes, id ipsum dicentes, et in eadem permanentes regula, quæ ad unum dirigit, quod est necessarium. Ipsi sunt locus sanctus ejus, et templum nomini ejus dedicatum et sanctificatum, non suæ virtutis aut pietatis merito, sed ipsius gratia gratuita, qui educit vincitos in fortitudine, similiter eos, qui exasperant, qui habitant in sepulchris. Nempe tales erant ex istis multi, qui nunc a vinculis peccatorum soluti, et de sepulchris scelerum suorum educi domus Dei, et sanctus locus ejus effecti sunt. Unde neque adhuc desperanda est eorum salus, qui similiter vinciti sunt et mortui ac sepulti, quoniam Deus in loco sancto suo manens nec unquam desinens operari opus suum, ipse usque ad suæ domus omnimodam consummationem, quam ipse verus Salomon sibi ædificat, lapides vivos de mortuis creat, quos in se angulari lapide uniat atque unanimes faciat. Propterea non dico ego David præteriti temporis verbis : qui eduxit, sed presentialiter : qui educit vincitos. Denique incessanter educit vincitos, quotidie solvit compeditos, venialibus scilicet peccatis irretitos, propter quæ quotidie ingruentia et quotidie quoque defenda, quotidie necesse habemus dicere : « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi, 12). » Neque vero hæc dicentes frustramur, si nos ex corde dimittimus. Verax est enim, qui dixit : « Dimittite, et dimittimini (Luc. vi, 37). » Qui etiam sub hoc pacto dimittentes debitoribus suis educit vincitos dimittendo illis debita venialia, qualia obrepere solent per ignorantiam seu fragilitatem contra boni propositi piam voluntatem.

Similiter etiam eos, qui exasperant, educit, quoniam voluntarie quoque peccantibus et ipsius iram contra se irritantibus, ipsiusque lenitatem, quantum in se est, exasperantibus non negat indulgentiam, si tamen invenerit ipsos paratos ad pœnitentiam. Ex talium numero quidam sepulti consuetudine peccandi ecce jam fetent ad similitudinem Lazari quatuoridui. Etiam tales, qui sic habitant in sepulchris, Dominus pius vocans foras ad confessionem peccati suscitât ad vitam, flentibus et orantibus pro illis in sancta Ecclesia contemplativis et activis quasi Martha et Maria. Vinciti ambulare qui-

dem volunt, sed non possunt. Qui vero exasperant positi in profundo, contemnunt. Multo magis autem qui fetent in pravæ consuetudinis profundo sepulchro, non solum contemnunt, sed nec attendunt salutem suam. Hujusmodi vincitos et mortuos vocanti gratiæ acquiescentes educit Salvator a perditione ad salutem. Et hoc facit in fortitudine sua, qua ipse attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter. Vel in fortitudine, qua illos post multiplicatas infirmitates confortat ad bonum opus, ut jam adversus peccatum usque ad sanguinem certantes fortiter in se adimpletum comprovent illud Apostoli dictum : « Ubi abundavit iniquitas, superabundavit gratia (Rom. v, 20). » Quidam sic educi de sepulchris usque adeo convaluerunt de infirmitate, fortesque facti sunt in bello, ut castra everterent exterorum præliando in castrorum acie ordinata, quæ est Ecclesia Dei et de talibus adacta.

Diapsalma hic interponitur, quo a dictis dicenda distinguuntur : satis congrue, quia hucusque breviter tetigit Psalmista, quæ deinceps latius explicaturus est ita incipiens :

VERS. 8. Deus cum egredieris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto.

VERS. 9. Terra mota est, etenim cæli distillaverunt a facie Dei Sinai. Verbis istis ita commemoratur historia præterita, ut simul annuntietur gratia futura hoc modo : Vere tu, Deus, educes vincitos in fortitudine, quod ita futurum probant exempla priora. Nam cum egredieris in exitu Israel de Ægypto, vincitos tuos educens a vinculis Pharaonis, te præcedente populum tuum in columna nubis per diem et ignis per noctem, præ magnitudine fortitudinis tuæ terra mota est, quoniam et Ægyptii terreni agnoscentes in tantis mirabilibus fortitudinem tuam turbati sunt, et moi sunt, ita ut imminentibus undique sibi fluctibus Rubri maris dicerent : « Fugiamus Israel, Dominus enim pugnat pro eis contra nos (Exod. xiv, 25). » Et hoc miraculum tuæ fortitudinis audientes principes Philisthim « conturbati sunt, » itemque « principes Edom, et robustos Moab obtinuit tremor : obruerunt omnes habitatores Chanaan, » quando irruit « super eos formido et pavor in magnitudine brachii tui (Exod. xxv, 15-16), » audientibus tunc ipsis, quod tu, Deus, egredieris in conspectu populi tui educens illum in manu potenti et brachio excelso. Cum ergo in tanta fortitudine, tu Deus, non solum egredieris ex Ægypto, sed etiam pertransires in deserto, annis quadraginta proximo generationi illi, quam sic eduxisti, revera mota est terra, et concussa sunt gentium corda terrena propter mirabilia tua inibi ostensa. Etenim cæli distillaverunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel, sive ut alia translatio habet : Mons Sina a facie Dei, subaudis : fumavit ascendente in illum Moyse ac descendente super illum Domino. Cæli distillaverunt, quia de cælis Domino loquente ad Moysen verba mandatorum et judiciorum volent

quædam roris aut pluvix stillicidia descenderunt. Vel *cæli distillaverunt*, quando pluit illis manna de cælo a facie Dei Sinai, quia in monte Sina data est lex. Interpretatur enim Sina *tentatio*, quod illic datæ legi satis congruit, quæ ad tentationem populo antiquo data fuit juxta verbum Domini dicentis: « Ut tentem eum, utrum ambulet in lege mea, an non (Exod. xvi, 4). » Vel quia ubi venit mandatum, revixit peccatum crebrescentibus inde magis tentationibus, quod populus ille duræ cervicis nitebatur semper in vetitum, quomodo primus homo plus appetivit lignum scientiæ sibi vetitum, quam omne lignum paradisi concessum sibi. Cælis igitur ita distillantibus

VERS. 10 et 11. *Pluviam voluntariam segregabis* tunc ad litteram: Et *segregabis* adhuc in spiritu *hæreditati tuæ*, id est populo, quem elegisti, in *hæreditatem* tibi. *Pluviam* dico *voluntariam*, id est gratuitam, *hæreditati tuæ* segregasti, quia non fecisti taliter omni nationi, et judicia tua non manifestasti nisi super terram genti, sicut illi, *tuæ hæreditati*, quam propter hoc ipsum beatificamus dicendo: « Beata gens, cujus Dominus Deus ejus, populus, quem elegit in hæreditatem sibi (Psal. xxxii, 12). » Veruntamen quia non erat data lex, quæ posset vivificare, quia nihil ad perfectum adduxerat, imo infirmabatur per carnem facta importabilis per caruales caeremonias, quarum « jugum neque nos neque patres nostri, » ait Petrus, « portare potuimus (Act. xv, 10), » et ipsa hæreditas, gens videlicet cultui tuo hæreditaria *infirmata est* in pluribus indisciplinatis, quorum corpora in deserto prostrata sunt. *Tu vero perfecisti eam* in paucis disciplinatis, verbi gratia in Josue et Caleb, cæterisque introductis in Terram promissionis, in qua velut *animalia tua* ibi habitabant, qui legis jugum qualitercunque portare conati sunt.

Ecce in his verbis litteræ litteralem sensum quævivimus, et invenimus, prout juvante Deo potuimus. Verum quia de illa gente per prævaricationem legis infirmata minus congrue dici potest: *Tu vero perfecisti eam*, quoniam percussa potius quam perfecta est illa generatio prava et perversa usque adeo, ut etiam propter murmurationes ejus amaricati Moyses et Aaron temporali morte fuerint percussi atque ab introitu Terræ promissionis prohibiti: melius et competentius omnia ista spiritualiter dissolvuntur et intelliguntur, quod etiam verba innuunt futuri temporis de futuro magis mysterio prophetantia quam de præterito historiam narrantia, cum dicitur: *Deus, cum egredieris coram populo tuo, cum pertransieris in deserto pluviam voluntariam segregabis, Deus, hæreditati tuæ*. Quod vero etiam interseruntur verba præteriti temporis, non est insolitum prophetis, qui multoties prænuntiant futura quasi narrando præterita, ut illic: « Foderunt manus meas, et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Diviserunt sibi vestimenta mea: et super vestem meam miserunt sortem (Psal. xxi, 18, 19). » Sicut ergo ibi

Christus in Propheta loquens conqueritur quasi præterita, quæ de illo, cum hæc scriberentur, erant futura, ita cum hic dictum fuit a propheta: *Terra mota est, etenim cæli distillaverunt: et infirmata est, tu vero perfecisti eam* et cætera in hunc modum, verbis quasi præteritæ historiæ contextitur de futuris enuntiatio prophetiæ.

Dicamus ergo: *Deus, qui educis vinctos, et similiter eos, qui exasperant, qui habitant in sepulcris*, hoc opus tuæ virtutis tunc maxime operaris, *cum egredieris in conspectu populi tui*. Quasi enim tunc intus in deserto latuisti, cum nedum egressus es in salutem *populi tui*. Egressus vero a Patre per mysterium sanctæ incarnationis tuæ operatus es salutem in medio terræ in conspectu populi tui de Abrahæ stirpe geniti, et Patri tuo dilecti propter te inde nasciturum, et egressurum de virga Jesse. Populus ille tuus peculiaris in conspectu suo te habuit in spe nasciturum de se. Postquam vero egressus es realiter per incarnationis manifestationem in conspectu suo te habuit. Ipsi enim, quibus promissus et missus fuisti, consideraverunt et conspexerunt te, probaverunt et viderunt opera tua, qualia nemo alius fecit, quæ si non vidissent, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt et oderunt et te et Patrem tuum. Propterea relicta illis domo sua deserta, quæ a te fuit prius inhabitata, pertransisti ad aliud desertum ex tunc a te inhabitandum juxta illud propheticum: « Lætabitur deserta et in via, et exsultabit solitudo et florebit quasi liliū. Germinans germinabit, et exsultabit lætabunda et laudans (Isa. xxxv, 1, 2). Quare? » quia gloria Libani data est ei. Libanus ex uno latere terminus Judææ significat Judaicum populum, cujus gloria translata est ad gentilitatem prius desertam et in viam, quando ipsis repellentibus verbum Dei, quibus erat promissum et missum, transierunt apostoli ad gentes, dicente Paulo apostolo: « Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repulistis illud, et indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (Act. xiii, 46). » Tunc *terra mota est* hominibus terrenis commotis partim ad obsequendum apostolis, partim ad persequendum eos eorumque sequaces. Nec mirum, quod ita varie *mota est terra*. Etenim *cæli*, apostoli scilicet non uniformiter in una lingua stillaverunt, sed varie variis linguis loquentes magna Dei distillaverunt aliis annuntiando iram, aliis vero clementiam, prout sese habuit varietas audientium. Sic cæli enarrantes gloriam Dei distillaverunt, non a semetipsis tamen, sed a facie Dei per illos loquentis, et ipsos inhabitantis.

Alia translatio habet: *Mons Sina a facie Dei*, subaudis: *sumaris*, sive *distillavit*. *Mons* idem est, quod *cæli*. Nec moveat pluraliter dictum *cæli* et singulariter *mons* in ejusdem rei significatione, quoniam sic alibi, cum pluraliter dictum fuerit: « Cæli enarrant gloriam Dei (Psal. xviii, 2), » singulariter

Idem repetitur nomine *firmamenti*, quod intelligitur vel unum *cælum* propter unam fidem, vel plures *cæli* propter divisiones gratiarum. Isti *cæli distillaverunt* non ex propria virtute, sed a *facie Dei Sinai*, qui videlicet legem dedit in monte *Sina*, et a *facie Dei Israel*, qui eandem legem adimplere venit per benedictionem, qua benedixit verum *Israel* commutans nomen *Jacob* in *Israel*. Ipse enim, qui dedit legem in monte *Sina* (quod interpretatur *tentatio*) quæ inter tentationes, quas excitat, non liberet; sed quasi *pædagogus* terreat, etiam dabit benedictionem, quæ liberando nomen *Jacob* in tentatione luctantis in nomen *Israel* commutat, ut hujusmodi luctator nequaquam ultra vocetur *Jacob*, sed *Israel* sit nomen ejus, cum tactu angelico seu divino emarcesceret nervus femoris data de sursum virtute castitatis, quæ dari non potuit plene per legem tentationes augentem, datur autem per gratiæ divinæ pluviam voluntariam tentationes exstinguentem. Hanc *pluviam* mons *Sina* stillavit, quæ et lex gratiam præfiguravit, et apostolus *Paulus* ejusdem legis alumnus ipsam gratiam, quæ in eo vacua non fuit, gentibus prædicavit. Vel etiam cæteri apostoli similiter legis alumni tanquam *cæli* enarrantes gloriam Dei super terram *distillaverunt*, id est caute ac distincte prædicaverunt. Non enim omnibus omnia dixerunt; sed aliter infirmis, aliter fortibus, aliter senibus, aliter juvenibus, aliter sanis, aliter ægris loquendo secundum varia hominum genera multiformiter *distillaverunt* non parvo stillicidio, sed ita copiose, ut illis distillantibus *pluvia* fieret universalis, non in *Judæa* tantum, sed in universa terra. Et *pluvia* quidem fuit universalis, qua pluit Deus super justos et injustos, verumtamen segregabis eam diversos effectus inde operando, cum terra universa exinde compluta in aliis dat fructum suum, in aliis autem permanet sterilis, sed quod pejus est, non solum non facit fructum nativitatis juxta seminis a it *pluviæ* nobilitatem, sed quanquam diligenter exculta, spinas tamen ac tribulos germinat. Propter quod dico de hac terra tua, de hac hæreditate tua, quod *infirmata est*, quantum ad illos, qui fructum bonum non fecerunt, *tu vero perfecisti eam*, quantum ad illos, qui corde bono et optimo verbum Dei retinentes fructum afferent in patientia. *Infirmata est hæreditas tua*, in terra petrosa, spinosa et conculcata, *tu vero perfecisti eam* in terra bona fructum afferente vel tricesimum vel sexagesimum vel centesimum. Tricesimum in conjugatis discipline viventibus, sexagesimum in continentibus post conjugium seu fornicationem caste viventibus, centesimum in virginibus torum in delicto nescientibus, et ideo in respectione animarum sanctarum fructum centesimum habentibus. *Aliter*: Fructum tricesimum cognoscimus in fide Trinitatis, sexagesimum in perfectione operationis, centesimum in puritate contemplationis. His nimirum fructibus inter se distinctis et ab invicem segregatis comprobatur, quod tu Deus, *pluviam voluntariam segregabis hæreditati tuæ*.

Et infirmata est ipsa hæreditas, id est agnovit ex se nihil boni posse. *Tu vero perfecisti eam*. Nam « virtus in infirmitate perficitur (*I Cor. xii, 9*), » quando quis in se deficiens in Dei virtute proficit, atque in se responsum mortis habens in Deo convalescit, qui suscitatur mortuos et vivificat se seque humiliantes exultat

Aliter: *Hæreditas tua*, Deus, *infirmata est* abundante peccato: *tu vero perfecisti eam*, quoniam « ubi abundavit iniquitas et delictum, superabundavit gratia (*Rom. v, 20*). » *Hæreditas tua infirmata est*, quia lege ostendente, non autem sanante vulnera eorum, qui sub ipsa erant, « multiplicatæ sunt infirmitates eorum (*Psal. xv, 4*), » id est multæ apparuerunt infirmitates eorum. *Tu vero perfecisti eam* vel legem vel hæreditatem, quia non venisti solvere legem, sed adimplere ac perficere, ipsosque regni tui ac promissionum tuarum hæredes ita confortare, ut post multiplicatas infirmitates accelerarent sub gratia perficere opus propriæ salutis, quod sub lege perfici non valebat, quæ nihil ad perfectum adduxit. Recte itaque dicitur tibi Deus, quoniam et lex et hæreditas tua *infirmata est*, *tu vero perfecisti eam*, et perficies usque ad plenam consumptionem segregando ei *pluviam voluntariam*, scilicet novæ legis gratuitam de qua dicitur: « Voluntarie genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus (*Jac. i, 8*). » Voluntarie genuit nos Deus Pater verbo veritatis assumendo nos in adoptionem filiationis, *tu vero*, Deus Fili, *perfecisti*, et perficies nos emittendo quasi *pluviam voluntariam* Spiritum tuum, qui ubi vult spirat, quique gratiam suam dividens singulis prout vult, *voluntariam pluviam* donorum suorum segregat *hæreditati tuæ*, alios faciendo prophetas, alios apostolos, alios evangelistas, alios pastores et doctores, quibus gregem tuum pascentibus *animalia tua habitabunt in eadem hæreditate tua*, quæ de se nihil boni posse recognoscens, et in semetipsa responsum mortis habens *infirmata est*: *tu vero perfecisti eam*, faciens eam convalescere de ipsa infirmitate, in qua virtus proficit, non deficit; nam virtus mentis in infirmitate carnis perficitur, et virtus gratiæ in infirmitate legis quæritur et acquiritur.

Aliter: *Hæreditas* gens tua, quam elegisti in hæreditatem tibi, *infirmata est*, quoniam exterior homo ejus corrumpitur: *tu vero perfecisti eam*, quoniam te operante interior homo renovatur de die in diem. « Quando enim infirmor, » ait Apostolus, « tunc fortior sum et potens (*II Cor. xii, 10*). » Ita nimirum in *hæreditate tua* fortitudo mentis virtus est, infirmitas autem carnis custodia virtutis. Hebraica veritas habet: *Deus, cum egredereris ante populum, et ambulares per desertum terra commota est, et cæli stillaverunt a facie Dei Israel. Pluviam voluntariam elevasti Deus, hæreditatem tuam laborantem tu confortasti*. Sequitur:

Animalia tua habitabunt in ea. Tu *pluviam gratiæ* segregas hæreditati tuæ, et in ea hæreditate vel

gratia habitabunt animalia tua, de quibus in unum coadunatis consistit ipsa hæreditas tua. Sic de multis ecclesiasticis personis habitantibus in Ecclesia consistit ipsa Ecclesia : sic de Sponsis obviam Sponso et Sponsæ obviantibus ipsa consistit Sponsa. Ergo animalia tua mansueta jugo discipline assueta, mites videlicet atque humiles tui spiritu pauperes habitabunt in hæreditate tua, ita ut sint ipsi hæreditas tua.

Aliter : Animalia tua habitabunt in ea, gratia pluvie voluntariæ, quam segregasti hæreditati tuæ, quibus et dicitis : « Manete in dilectione mea (Joan. xv, 9), » tanquam si dicas : habitate in gratia mea, utimini pluvia mea voluntaria. Et quidem tu pluis super justos et injustos omnibus offerendo salutem. Verumtamen soli hæreditati tuæ parasti in dulcedine saporem gratiæ ; tuæ hæreditati, dico, pauperi, id est nihil boni suis viribus aut meritis attribuenti. Vel pauperi ea paupertate, de qua dicitis in Evangelio : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 3). » Sic pauperi hæreditati tuæ parasti in dulcedine. Quanta vel qualia bona ei præparaveris, ego David non dico nec dicere valeo, quia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparasti diligentibus te ; tamen dico quod ineffabilia bona, quæ sentiri seu intelligi non possunt, parasti in dulcedine quæ sentiri potest, et bene sentitur, dum non timore pœnæ sed dulci amore justitiæ verbum veritatis auditur et custoditur. Nec mirum si dulciter sapit hoc verbum, quia dulcis et rectus

VERS. 12. Dominus dabit ipsum verbum evangelizantibus juxta illud promissum : « Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non possunt resistere, et contradicere omnes adversarii vestri (Luc. xxi, 15). » Dabitur ergo verbum evangelizantibus prædicatoribus, unde pascantur animalia. Dabitur dico cum virtute multa, secundum quod scriptum est : « Virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri (Act. iv, 33). » Sic usque in finem sæculi Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa. Quidam codices habent : virtutem multam, ut intelligas evangelizantibus verbum Dei sincere solo solius veritatis amore dari virtutem multam vel constantiæ in bona conversatione, vel etiam illius efficacæ, qua fortiter currit verbum Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis. Non mireris, quia dixi Dominum dare verbum evangelizantibus virtute multa seu virtutem multam. Potens enim est ad dandam virtutem multam, qui est

VERS. 13. Rex virtutum dilecti, dilecti. Per ipsum quippe reguntur cæli cælorumque virtutes. Unde alias quoque nominatur « Dominus virtutum, rex gloriæ (Psal. xxiii, 10), » quia regit exercitus virtutum cælestium gloriose ipse rex virtutum suarum. Pro eo autem, quod dicere debuit suarum, dicit Psalmista dilecti, dilecti juxta usum veteris Scripturæ. Sic est illud : « Fecit Moyses sicut præ-

cepit Dominus Moysi (Exod. xxxix, 1). » Hunc morem loquendi secutus est Apostolus, ubi de hoc ipso dilecto loquens dicit : « Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi (Rom. 1, 4). » Pro eo namque ut diceret mortuorum suorum dixit : Jesu Christi. Similiter et hic præ eo, ut diceret : Dominus Jesus rex virtutum suarum, dicitur virtutum dilecti, dilecti. Etenim ipse est, cui Pater loquitur : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. iii, 17). » Bis vero dilectus nominatur sicut et in Canticis canticorum bis pulcher significatur a sponsa dicente illi : « Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus (Gen. xxxix, 6). » Non contenta est semel dicere « pulchrum, » nisi addat et « decorum » eminentiam pulchritudinis illa repetitione significans aut certe in utraque dilecti substantia dignum expressit omni admiratione decorem, in altera gloriosæ Divinitatis, in altera glorificatæ humanitatis, pro qua gemina pulchritudine bis etiam nunc dilectus nominatur, cum dicitur : Rex virtutum dilecti, dilecti ; vel quia Pater eum diligit secundum utramque naturam, cui secundum divinam possidenti omnia secum æternaliter, dedit quoque, ut secundum hominem assumptam Rex esset omnium, non solum terrestrium, sed etiam cælestium virtutum. Hinc dilectus ipse dicit : « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra (Matth. xxviii, 18). » Est ergo Rex gloriæ virtutum in cælo et in terra regens, in cælo cælorum virtutes regens, in terra eos, de quibus dicit Apostolus : « Posuit Deus in Ecclesia primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, dein virtutes, exin gratias curationum, opitulationes, gubernationes (I Cor. xii, 28). » Hic nomine virtutum virtuosos intellige in cælo angelos, in Ecclesia homines electos, a quibus utrisque, dum Christus eca regens diligitur, etiam isto respectu recte bis dilectus prædicatur, cum dicitur : Rex virtutum dilecti, dilecti.

Potest tamen per Regem Pater, per dilectum Filium accipi, ut sic legatur : Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa. Quis Dominus ? Rex, Regis, Pater, cui alias dicitur : « Deus judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (Psal. lxxi, 2). » Ipse rex indivisum tenens regnum totius monarchiæ cum filio suo rege, Rex virtutum est dilecti filii sui, quoniam et angelicæ virtutes, et per quas operantur apostoli, cæterique rectores Ecclesiæ, æque sunt Patris et Filii Filio ipso protestante ac dicente : « Omnia mea tua sunt, et omnia tua mea (Joan. xvii, 10). » Erga cum ait : Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa, Rex virtutum Deus Pater intelligatur ; ab eo enim, a quo dantur, etiam reguntur virtutes angelicæ vel apostolicæ, quæ virtutes, cum sint Patris Filium diligentis, etiam dilecti Filii sunt, dilecti, dilecti, id est valde dilecti, vel dilecti Deo Patri et hominibus item dilecti, secundum quod dicitur :

« Dilectus Deo et hominibus, cujus memoria in benedictione est (Eccli. xlv, 1). » Istam tamen repetitionem *dilecti, dilecti* non omnes codices habent.

In Hebraica veritate sic habemus : *Reges exercituum fœderabuntur, fœderabuntur, et pulchritudo domus dividet spolia.* Et est sensus : *Reges exercituum, rectores videlicet Ecclesiarum, fœderabuntur, ut id ipsum sapiant corde credendo ad justitiam, et id ipsum dicant ore confitendo ad salutem. Ergo fœderabuntur, et item fœderabuntur, ut id ipsum sapiant et dicant.* Attamen ipse *Rex virtutum dilecti, dilecti* qui dat illis verbum evangelizare virtute multa in gemina dilectione *dilecti, dilecti* sapiendo id ipsum, cum sit ipse ipsa *pulchritudo domus*, dabit eis etiam *dividere spolia speciei domus*. Etenim ut *speciei domus* decorem et pulchritudinem faciant magis illustrem, *spolia* dividunt cum exultatione, « sicut exultant victores capta præda, quando dividunt spolia (Isa. ix, 3). » Denique cum fortis armatus diabolus custodivit atrium suum, totum videlicet hunc mundum in maligno positum, in pace fuerunt omnia, quæ possedit ; cum autem fortior illo supervenerit, secundum quod optamus dicendo : *Ersurgat Deus, et dissipentur inimici ejus*, universa illius arma auferet et *spolia* ejus distribuet. Quod virtutis opus, quia *Rex virtutum* per ministros virtuos operabitur a primo adventu dilecti Filii sui usque ad secundum adventum ejusdem *dilecti*, vel potius quia operatur in suis ministris ipsa virtus *dilecti* Filii Dei, *dilecti* Filii hominis, recte astruimus quod ipsis dabit *dividere spolia speciei domus*. Proficit namque ad decorem *speciei domus*, quod dividuntur *spolia* forti armato a fortiore ablata, dum exinde alios facit Christus apostolos, alios prophetas, alios evangelistas, alios pastores atque doctores in ædificationem domus suæ, quæ est Ecclesia. Sic *speciei domus* proficit, quod dividuntur *spolia*, dum exinde speciosa fit Ecclesia, quod in varios ordines distincta variis quoque donorum sancti Spiritus charismatibus ornata, *dividente* Spiritu sancto singulis prout vult. « Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent : ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra (Rom. xii, 4, 5). » — « Si totum corpus oculus, ubi auditus ? Et si totum corpus auditus, ubi odoratus ? Non possunt pedibus manus, vel manibus pedes dicere : Non estis nobis necessarii, neque omnino ullum est membrum in corpore, cui non sit aliud necessarium, cum etiam infirmiora sint magis necessaria (I Cor. xii, 17 et seq.). »

Distinctis itaque membris in sancta Ecclesia recte dividuntur *spolia*, ita ut quæ videntur ignobiliora, inveniantur majori honore circumdata, ne *speciei domus* Dei fœditatem inferat, si *spolia* recte oblata non fuerint etiam recte divisa tam in universali domo, quæ est Ecclesia tota, quam in speciali qualibet Ecclesia ecclesiasticis canonum discipli-

nis, vel cœnobitalibus Patrum regulis ordinata. Etenim si distributores honorum et officiorum ecclesiasticorum vel claustralium non recte *dividunt* pecuniam sibi creditam, et indignis dignitates tribuunt *speciei domus* Dei magnam fœditatem inferunt ; quo contra nunc in Spiritu sancto Ecclesia psallente monentur *speciei domus dividere spolia*, id est *dividere spolia*, ut *speciei domus* exinde accedat ornatus. Et quidem *spolia* dividenda sunt secundum distinctionem graduum dignitatum et officiorum sanctæ Dei Ecclesiæ, pro quibus ambiendis et accipiendis vos, qui *spolia* estis, nolite laborare, nolite solliciti esse, aut alios inde sollicitare ; nolite ante lucem surgere, sed surgite postquam sederitis. Audite quid suis discipulis Christus dicat : « Sedete, » inquit, « hic, et vigilate inecum, » et addit : « Dormite jam, et requiescite (Matth. xxvi, 38, 45). » Non quasi contraria mandantur, cum dicit « vigilate ; » additurque : « Dormite, » quia novit sponsa simul observare, quæ dicit : « Ego dormio, et cor meum vigilat (Cant. v, 2). » Non sic potest vigilare dormiendo vel dormire vigilando, nisi qui exemplo Jacob patriarchæ lapidem supponit capiti suo, ut videlicet in illum reclinet mentem suam, qui est lapis angularis maximumque ornamentum *speciei domus*, cujus dividuntur *spolia* rectissime his, qui super ipsum requiescentes dormiunt, et post aliquantulam dormitionem ab ipso audiunt : « Surgite, eamus (Matth. xxvi, 46). » Illis nimirum contemptu mundi primo soporatis, ac deinde ad collaborandum Evangelio Christi excitatis tanquam Jacob de somno dulci, ubi angelos ascendentes et descendentes viderat, evigilanti congruit lapidem capiti suo subpositum, laudibus et doctrinis erigere in titulum : si tamen *Rex virtutum dilecti dilecti speciei domus* dividendo *spolia* in illud officium eos assumpsit, ut non solum laudatores verum etiam prædicatores esse debeant. Alioquin solummodo contenti esse laudatores et magnificatores nominis ejus, ut illa, quæ ait : « Magnificat anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salvatori meo (Luc. i, 46, 47), » non sibi usurpent auctoritatem cujusque dignitatis in *spoliis* divisis aut dividendis, quin potius dormiant et requiescant, neque se ultro ac præsumptuose laboribus et sollicitudinibus curæ pastoralis inserant : sic dormire ac requiescere oblectabat Petrum, cum degustata in monte visionis dulcedine diceret : « Domine, bonum est nos hic esse (Matth. xvii, 4). » Nam et Lucas narrat ipsum filiosque Zebedæi obdormisse illic somno dulci eos gravante. O bonum dormire, o somni delectamentum, quod reddit hominem gravem gravitate laudabili, de qua dicitur : « In populo gravi laudabo te ! » (Psal. lxxxiv, 18.) Quo contra levitate vituperabili circumferuntur, qui nimis ambiunt *spolia* ipsos minime decetia. Frequentant curias, captant hominum gratias, colligunt munuscula minoribus et munera majoribus danda, solvant studiose nimis ac dolose pene consimiles jocu-

latoribus unicuique decenter adulantibus, quarum A
præcipuus Gnatho quidam repræsentatur apud Com-
micum sic institutus apud semetipsum, ut diceret :

Negat quis, nego : ait, aio.

(TERENT. *Euph.* act. II, sc. II.)

Sic mollibus adulationum tegumentis vestiuntur,
qui in domibus regum sunt, et dignitates ambiunt
sæculares, aut, quod longe periculosius est, etiam
spiritalis curas, quas utique, si saperent, fugerent,
curialiter et curiose agendo appetunt, et rapitur
somnia ab oculis eorum, dum nimis in crastinum
solliciti sunt. Quo contra vos, qui sapitis quam
dulcis est umbra sub qua requiescit sponsa, una
cum illa requiescite, illamque dicentem audite :
« Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus
meus inter filios. Sub umbra illius, quem deside-
rabam, sedi, et fructus illius dulcis gutturi meo
(*Cant.* II, 3). » Exemplo sponsæ ad sedendum invi-
tati et vos, qui laboratis et onerati estis, nunc
tandem fessi et curis mordacibus lassati, reside-
te sub umbra illius, qui dicit vobis : « Venite ad me,
omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam
vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a
me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis
requiem animabus vestris (*Matth.* XI, 28, 29). »
Sub hac umbra, in hac requie dormite, non utcu-
que, sed inter medios clericos. Dormite, inquam, et
requiescite cum magna spe magnæ utilitatis vestræ,
quoniam

VERS. 14. *Si dormiatis inter medios clericos pennæ C*
columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in
pallore auri. Super hunc locum beatus papa Gre-
gorius (14) dicit : « Cleros Latina lingua sortes di-
cimus. Dormire autem nostrum est a prava actione
quiescere. Et quia electi qui a perversorum se in-
quietudine compescunt, terrena deserunt, cœlestia
concupiscunt, nimirum inter medios clericos dor-
miunt, quoniam fugiendo temporalia et æterna præ-
mia desiderando a perversis actibus quiescunt.
Mente quippe ad summa volant, undè et pennæ vo-
cati sunt. Qui bene columbæ deargentatæ memo-
rantur. Columba vero deargentata sancta Ecclesia
est, quæ apertæ prædicationis luce resplendet. Sed
hæc columba in pennis quidem deargentata est, sed
posteriora dorsi ejus in auri specie refulgent, quia
sancta Ecclesia modo per prædicantium linguas
clara est; in illa autem remuneratione, quæ sequi-
tur, non jam argenti nitore, sed auri fulgore deco-
ratur. Ad illa quippe invisibilia bona proveniens,
ad illa cœlestia dona pertingens, quæ nec oculus
vidit, nec auris audivit, jam prædicationis eloquio
non indiget, sed sola auri specie in posterioribus
pulchra est, quia in eo quod accipiet, solo resplen-
det fulgore claritatis. » Hæc de dictis beati Gregorii
decerpta nos moraliter instruant.

Juxta sensum vero beati Augustini (15) clericos
vocat duo testamenta, non quod hoc testamenti sit

(14) Apud S. Paterium de Expositione V. et N.
Testam. lib. XI, cap. 139.

nomen. Cleros enim Græce, Latine *sors*. Unde Cle-
ronomia dicitur hæreditas juxta morem antiquorum
sorte dividendum filiis hæreditates, quod etiam Jo-
sue in distributione terræ promissionis fecisse le-
gitur. Rectius tamen intelligitur permisisse quam
præcepisse Dominus, ut sorte distribueretur terra
promissionis, quia quidquid præcepit, mutari non
licebit, sicut est illud : « Diliges Dominum Deum
tuum, » etc. (*Deut.* VI, 5), in hunc modum. Quæ
autem propter duritiam cordis permissa fuerunt,
ut de libello repudii et de sortibus, eo solum tem-
pore licuerunt, quo permissa fuerunt. Hoc per-
misso etiam apostoli usi sunt in electione Mathiæ
ante adventum sancti Spiritus, quo deinceps plenus
instructi nunquam postea leguntur sortibus usi,
quæ a sanctis Patribus postmodum sancto Evange-
lio coruscante interdictæ sunt utpote consuetudines
paganæ adversantes religioni Christianæ. Manet ta-
men sortis vocabulum juxta morem antiquum in
designatione vel hæreditatum, quæ sorte distribu-
bantur, vel testamentorum, quibus firmabantur
hæreditates, vocabulo videlicet transumpto ab eo,
quod efficit ad id quod efficitur vel e converso. Ef-
ficiebatur enim hæreditas testamenti et sortibus,
et rursus hæreditas causa erat, pro qua dividenda
mitterentur sortes, et pro qua firmanda scriberentur
testamenta. Sic vocabulum sortium transfer-
tur ad hæreditatem significandam, et rursus ab
hæreditate ad testamentum significandum. Qui tropus
metonymia dicitur apud grammaticos. Ad hunc
sensum loco præsentem possumus accipere clericos vel
in significatione duorum testamentorum, quibus
confirmatur gemina hæreditas promissionum vitæ,
quæ nunc est, et futuræ, vel ipsarum hæreditatum
præmissis testamenti confirmatarum et nomine
Græco, quod est clericos, insinuarum. Hinc etiam
clericus in sortem, vel hæreditatem Domini assum-
ptus, ita ut ipse Domini et Dominus ejus hæreditas
nominetur et sit, sicut dicit Dominus : « Filiis Levi
non dabis hæreditatem : ego enim ero hæreditas
eorum (*Num.* XVIII, 20). » Duos igitur clericos duo
testamenta primum dicamus, quorum quid sit me-
dium, Salomone docente didicimus, qui cum de-
scripsisset ferculum columnis argenteis fultum,
ejusque ascensum purpureum, et reclinatorium
aureum subjunxit : « Media charitate constravit,
propter filias Jerusalem (*Cant.* III, 10). » Habes illic
de columnis argenteis, habes hic de pennis colum-
bæ deargentatis, quibus utrinque significatur puri-
tas et nitore eloquentiæ. Habes item illic reclinato-
rium aureum, et hic posteriora dorsi columbæ in
pallore auri, quibus dictis utrinque significatur
fulgor æternæ Sapientiæ. Habes illic : *media chari-
tate constravit* ; habes hic : *si dormiatis inter medios
cleros*. Utrobique nomine medietatis charitatem in-
telligi, quæ omnium Scripturarum nomine ferculi
significatarum est media, quoniam de illa tanquam

(15) In Exposit. Psalm. in hunc locum.

de medio stipite pendent omnia utriusque testamenti testimonia, sicut Veritas dicit : « In his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ (Matth. xxii, 49). » Item in descriptione columbæ habentis pennas deargentatas et dorsum aureum sic intellige medium, ut caveas angulum. Nota quod in medio Ecclesiæ aperit Dominus os justi; sed in angulis platearum orantes non audit. Stetit ergo Jesus in medio discipulorum suorum, ut oculis eorum intentis in illum commendaret illis medium charitatis mandatum, quod non in angulo sectæ unius, verum in tota universitate totius Ecclesiæ observandum proponitur omnibus, et sufficit omnibus ad vitam æternam consequendam, quod ejus glutino mediante quasi de multis membris fiunt columba una.

Illic attendendum quod non dixit *inter clericos* secundum usum Latinorum, sed *inter medios clericos* secundum usum Græcorum. Ubi enim nos dicimus : *Inter me et vos*, illi expressius dicunt : *Inter medium meum et vestrum*, volentes rerum aliquem significare consensum, quem usus Latinorum non exprimit. Unde et in eo quod Deus dicit ad Abraham : « Erit testamentum inter me et te (Gen. xvii, 2). » Et ad Noe : « Erit signum inter me et terram (Gen. ix, 13), » Græci ad exprimendum consensum habent, *Inter medium meum et vestrum* propter consensum evidentius exprimendum. Unde et hic non *inter clericos*, sed *inter medios clericos* dicens Psalmista rerum consensum expressit, qui sine media charitate non constabit. Quæ nimirum quia patiens est, benigna est, non æmulatur, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, et quod magis ad præsentem locum attinet, quia non est ambitiosa, nec quærit quæ sua sunt, velut in otio quietissimo aptitudinem facit illi dormitioni, de qua hic dicitur : *Si dormiatis inter medios clericos pennæ columbæ deargentatæ*. Vos igitur, qui laborastis in circuitu ambulando, secundum quod dicitur : *in circuitu impij ambulantes*, venite ad medium duorum clericorum servando charitatem, quæ media medulla est duorum Testamentorum. Sic enim datur verbum vobis evangelizantibus in virtute, si a vobis duorum Testamentorum auctoritas et duobus Testamentis commendata charitas firmissime teneatur, in cujus quietissimo cubiculo, *si dormiatis* temporalia bona Veteri Testamento promissa contemnendo et æterna Novo Testamento promissa patienter expectando, sic in pace in idipsum dormiendo et quiescendo inter medios clericos eritis vos *pennæ columbæ deargentatæ*, de qua dicitur : « Una est columba mea (Cant. vi, 8). » Ista columba per vos quasi per pennas deargentatas elevatur, dum vel orationibus vestris eloquio divino consonis adjuvatur, vel prædicationibus eruditur. « Eloquia » enim « Domini eloquia casta, argentum igne examinatum (Psal. xi, 7); » nec est aliquid vel orandum vel prædicandum, nisi secundum regulam istorum eloquio-

rum. Filii Zebedæi cum peterent, ut unus ad dexteram, alter sederet ad sinistram in regno Dei, pennas quidem orationis habebant, sed non deargentatas, nec de nitore divinorum eloquiorum splendidas, imo divinis eloquiis contrarias, quia in regno Dei sinistras sedes esse nulla divinorum eloquiorum docet auctoritas, nisi forte, cum regnum Dei præsens Ecclesia dicitur, in qua quia boni et mali, spirituales et sæculares sub nomine Christiano principantur quasi dexteras et sinistras habet sedes. Duobus vero modis habent sedes in præsentī Ecclesia tanquam in sinistra sancti Dei, dum vel regiminis illis datur auctoritas, ut sedeant cum principibus et solium gloriæ teneant; vel prænotata illis in tantum augetur claritas, ut in ea tanquam in sede mollissima quiescant et sibi vivant. At illi non de sedibus Ecclesiæ militantis, verum de sedibus ejusdem regnantis intendebant, quando sedem curi Christo appetebant. Propterea dictum est eis : « Nescitis quid petatis (Matth. xx, 22). » Quasi diceret : Habetis quidem orationis pennas, at non divino eloquio deargentatas. Et ideo directi sunt ad regulam eloquii divini, quo discerent prius calicem passionis bibendum, et postea in regno sedendum solummodo ad dexteram, non autem ad sinistram. Sinistra enim non erit illic. Multo vero magis verbum evangelizantibus virtute multa est necessarium, ut pennas doctrinæ habeant insignitas argento divinorum eloquiorum, ne videlicet aliquid docere præsumant, nisi quod *inter medios clericos* didicerunt : « Quis dabit mihi pennas sicut columbæ » (Psal. lrv, 7) *deargentatas*? Quis me docebit sic evangelizando loqui ad homines, ut sermones cordis et oris mei omnes eloquiis Domini castis, argento examinato assimilatis, omnimodis assimilentur juxta illud : « Si quis loquitur quasi sermones Dei? » (I Petr. iv, 11.) Item : « Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis? » (Matth. x, 20.)

Aliter : Dominus dabit virtutem evangelizantibus verbum, si vos doctores, qui estis *pennæ columbæ deargentatæ, dormiatis inter medios clericos*, ut videlicet neque meditando, neque orando, neque docendo excidatis de illo medio, quod nunquam excidet, quia charitas duorum Testamentorum quasi medulla media nunquam excidet.

Aliter : O vos, qui dividimini tanquam *spolia species domus*, nolite ambire altiora loca vel officia, quam distributa sint vobis, ut videlicet, qui est archidiaconus ambiat fieri episcopus : vel qui est episcopus, ambiat fieri archiepiscopus, et similiter in cæteris. Contenti estote locis et officiis, per quæ *speciei domus* Dei ornandæ dividente Spiritu sancto singulis prout vult, varie distributi estis. Quisque vestrum sedeat, quiescat et fultus hinc inde duobus clericis tanquam in lectulo suo *dormiat*, nisi forte is, qui eum invitavit, dicat illi : « Ascende superius (Luc. xiv, 10). » Taliter dormientes et quiescentes *inter medios clericos* eam gratiam accipietis, ut sitis *pennæ*

columbæ, dum per vos aut orantes in secreto et in cubiculis, aut evangelizantes verbum virtute multo in publico et super tecta ornatur et exaltatur Ecclesia unica Dei *columba*. Sed et vos ipsi, qui dormientes humiliamini sub potenti manu Dei, tempore suo quasi *pennæ columbæ* in altum volabitis, « quia omnis qui se humiliat exaltabitur (Luc. xviii, 14). »

Aliter : Vos prædicatores virtute multa evangelizantes verbum, qui estis *pennæ columbæ*, id est Ecclesie volant in altum, quærentis quæ sursum sunt, si dormiatis inter medios clericos, eritis *deargentatæ pennæ* in anterioribus *columbæ*, in statu videlicet seu volatu præsentis Ecclesie, sed *posteriora dorsi ejus* in statu futuro post resurrectionem clarescent vobis in *pallore auri*, quando sicut in diebus Salomonis abundante auro multo in Jerusalem argentum nullius erat pretii, sic fulgore sapientiæ angelicæ vel charitatis divinæ tunc super omnia clarescente non erunt necessariae *pennæ deargentatæ* per nitorem doctrinalis eloquentiæ, quibus Ecclesia velut *columba* volat radicibus ipsarum pennarum fixis in posterioribus *dorsi* ejus. Nam *dorsum ejus* est charitas, in qua suscepta sarcina præceptorum Dei omnia suffert, omnia sustinet. *Posteriora* vero dorsi est illa futura et supercælestis claritas, in qua perficietur, quæ hic incipit, charitas. In hac charitate *pallores* seu *viror auri* conspicietur, quoniam tunc per sapientiæ fulgorem per omnia et in omnibus videbitur Deus deorum in Sion facie ad faciem, sicut est, ita ut nullus egeat doceri quasi per argentei eloquii tinnitum, vel quasi per tubas argenteas excitari ad castrorum motum, sicut in lege Moysi fuit ordinatum, quia tunc omnes a maximo usque ad minimum nullo demonstrante per se videbunt solem justitiæ, penitusque dissolvitur procinctus castrorum Dei nunc militantium et tubis indigentium, sicut in exitu Israel de Ægypto peregrinantibus Dei castris et ad pugnam dispositis erat præceptum fieri tubas argenteas, quibus clangerent sacerdotes, quando vel habebant in festis epulum solemne, vel quando ad præliandum castra movenda erant.

Et quidem in hac peregrinatione fugientibus ex Ægypto de sub potestate invisibilis Pharaonis hujusmodi tubæ argenteæ sunt necessariae, dum sacramentis Dominicis tanquam festivo epulo exhibetur congruus cultus duorum testamentorum seu duarum tubarum argentearum clangoribus in psalmis, hymnis canticisque spiritualibus eidem epulo congruentibus, et cantoribus argenti nitore candidis, ejusque tinnitu sonoris. Item bellis hinc inde nunc imminetibus eisdem tubis argenteis necessario excitamur ad præliandum, verbi gratia, docente Apostolo, ut « per arma justitiæ a dextris et a sinistris (II Cor. vi, 7.) » muniti confortemur in Domino et in potentia virtutis ejus ; « quoniam non est nobis colluctatio solummodo adversus carnem, et sanguinem, » sed, quod periculosius est, « adversus princi-

pes mundi, rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitie in cælestibus (Ephes. vi, 12). » Istæ sunt tubæ sacerdotales et sacræ, ductiles, argenteæ, quarum clangore corruet Jericho civitas mundi hujus nuntios Jesu persequentis et ipsum recipere nolentis. Hujusmodi clangorem desiderat, qui dicit : « Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum (Isai. lviii, 1). » Per omnia hæc argentearum tubarum sive pennarum necessaria ministeria nunc ornatur et adjuvatur in suis anterioribus Ecclesia una Dei *columba* ; sed *posteriora dorsi ejus in pallore auri* fulgentia in futura vita, quando linguæ cessabunt, prophetiæ evacuantur, scientia destruetur, veniente quod perfectum est, et evacuato, quod ex parte est, non indigebunt electi vel pennis deargentatis in altum levari, quoniam semel tunc in altum sublimati sic semper cum Domino erunt, vel tubis argenteis in epulo festivo ad laudandum Dominum, seu in prælio ad debellandos adversarios excitari et animari, quoniam tunc pax erit atque Sabbathum æternum plenarie felicitatis otium beatissimum cessante ministerio sacramentorum et officiorum, quibus nunc utimur, et semoto penitus omni timore bellorum. Quod nimirum tantæ lætitiæ otium *posterioribus* *columbæ* reservatum, quia erit sempiternum, recte hic in Hebræo interponitur *semper*, pro quo nos habemus *Diapsalma*, signum videlicet distinctionis inter jam dicta et adhuc dicenda. Jam quippe duabus partibus psalms exactis incipit *pars tertia* de donationibus Christi ascendentis agens hoc modo : *Si dormiatis inter medios clericos*, eritis *pennæ*, vel erunt vobis *pennæ columbæ deargentatæ*, et *posteriora dorsi ejus in pallore auri*, sicut supra est positum.

Sed dicitis fortasse in cubilibus vestris, et cogitationes ascendunt in corda vestra hoc modo : Quandiu erit sic dormiendum ? Ad hæc, inquam : Tandiu dormiendum et in civitate cum discipulis Christi sedendum et quiescendum est, quoadusque induamini virtute ex alto. Quod magnifice factum est, quando « factus est repente de cælo sonus adventantis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant discipuli sedentes (Act. ii, 2) » et quasi dormientes *inter medios clericos*, quos etiam discernendo a cæteris hominibus fecit eos reges et rectores super Ecclesiam unicam *columbam*. Simili ergo modo nunc in cœnaculo spiritualis disciplinæ sedendum, quiescendum et quasi dormiendum est,

Vers. 15. *Dum discernit cælestis*, id est, Christus in cœlum ad dexteram Patris exaltatus. Quid *discernit* ? reges, scilicet Ecclesie *super eam* variis dignitatibus distributos et discretos dividente Spiritu singularibus prout vult, ut ex eis alii sint prophetæ, alii apostoli, alii evangelistæ, alii pastores et doctores ; qui profecto ut sint idonei suis officiis, *nive dealbantur in Selmon*. *Nive*, hoc est, ad similitudinem nivis naturaliter candidæ per remissionem peccatorum *dealbantur*, et hoc est non meritis suis,

sed in *Selmon*. *Selmon umbra* interpretatur, et significat gratiam, de qua dixit angelus ad Mariam: «Virtus Altissimi obumbrabit tibi (*Luc. 1, 35*).» Et sponsa in Canticis canticorum dicit: «Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi, et fructus illius dulcis gutturi meo (*Cant. 11, 3*).» Itero alias dicitur: «Scapulis suis obumbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis (*Psal. xc, 4*).» Umbra ergo dicitur gratia, quæ ab æstu carnalium concupiscentiarum defendit carnem et a flamma vitiorum spiritualium, ut est ira, superbia, invidia, refrigerat mentem. Fit autem umbra lumine et corpore. Similiter gratia fit verbo et carne. Verbum enim lumen est, caro corpus. Accessit verbum carni, lumen corpori, ita ut Verbum caro fieret, Deus homo existeret. Qui quoniam gratiæ suæ umbra credentes in se protegit a malis et fovet in bonis tanquam gallina congregans pullos suos sub alis protegit a milvo ac fovet calore suo, recte *Selmon*, id est umbra, nominatur. Ne autem suspicetur quis montem cæteris montibus comparandum, dico vobis ego David propheta, quia *mons iste*

VERS. 16. *Mons Dei* est: *mons pinguis*, vel sicut alia translatio habet: *mons uber*. *Mons coagulatus*, *mons pinguis*. *Mons* iste juxta visionem Danielis de lapide parvo crevit in altum et longum, ut sui magnitudinæ impleat universum mundum (*Dan. 11, 35*). Parvulus enim natus est nobis tanquam lapis modicus sine manibus de monte vel massæ humani generis abscissus, utpote sola divina operatione segregatus a peccatoribus et excelsior cælis factus; Filius quippe non solum immaculatæ virginis, veram etiam Dei Patris altissimi Filium recte vocatur, ita ut ipse quoque altissimus una cum Patre suo credatur, neque tamen Pater altissimus et Filius Altissimi altissime duo sunt altissimi, sicut nec Pater Deus et Filius Deus duo sunt dii. Recte itaque *mons iste mons Dei* nominatur, cui datum est nomen, quod est super omne nomen, ut videlicet sic dicatur *mons Dei* per excellentiam, sicut et *Filius* dicitur per excellentiam. Cæteros namque filios Dei Deus adoptavit, istum vero genuit non solum æternaliter splendorem suæ paternæ gloriæ et figuram suæ substantiæ sibi Deo Deum consubstantialem, sed etiam in fine sæculorum temporaliter eundem genuit operante amore suo, ut virgo ipsum conciperet, verumque Deum atque hominem perfectum geminæ substantiæ gigantem Patri Deo et matri virgini consubstantialem generaret. Quia ergo in utero virginis operante amore Patris et fide matris coagulatio facta est paterni seminis, quod est Verbum Dei Deus et materni seminis, quod erat materia formandi novi hominis, jure id, quod natum est ex ea, Sanctum vocatur angelo teste. Non autem quomodolibet vocatur Sanctum, sed Sanctum sanctorum, cui sanctitas non est accidentalis, ut est aliis sanctis, quibus datum est prius esse ac postea sanctos esse. Iste autem et in Divinitate ab æterno sanctus

et in humanitate de Spiritu sancto conceptus, ex quo accepit, ut homo esset, pariter quoque accepit, ut Deus esset sanctus æque ut Pater suus et Spiritus sanctus amor Patris, quo est conceptus, de quo angelus ad matrem: «Hic enim erit,» inquit, «magnus et Filius Altissimi vocabitur (*Luc. 1, 32*).» Revera magnus Dominus, cujus magnitudo non habet finem.

Similiter *mons Dei*, *mons pinguis*, cujus pinguedo non habet finem. Pinguedo quippe montis hujus inhabitans illum plenitudo Divinitatis est, quia carnem Christi licet solus Filius inhabitet eidem sic unitus, ut caro, anima et Verbum sit unus Dei Filius, tamen et Pater et Spiritus sanctus unum existentes cum Verbo, Verbi carnem sic inhabitant, ut ab ea nunquam recedant. Vere itaque *mons pinguis* est, cujus pinguedo summæ Trinitatis plenitudo est. Vere *mons coagulatus* vel incaseatus prædicatur, quia Verbum caro factum quasi panis in lac versus nutrit parvulos, quoadusque ad id proficiant, ut de pinguedine montis hujus aliquid pro modulo suo percipere valeant, qui nunc iterato *pinguis* dicitur, ut tam secundum humanitatem Verbo unitam, quam secundum ipsius Verbi naturam Spiritu sancto, qui æternæ Divinitatis pinguedo est, plenus esse non dubitetur. Mira hujus montis incaseati coagulatio, quæ de diversis naturis in unum coagulatis omnino solvi non potest quemadmodum solvi non potest corrigia calceamentorum ejus. Nempe actus vel passiones, quæ de hoc monte prædicantur, juxta naturarum proprietates aliquatenus distinguuntur, verbi gratia ut dicatur soli carni Christi mors ad tempus accidisse, quando emisit spiritum in cruce, quem et recepit in resurrectione. Item soli animæ inesse tristitia potuit, propter quod ait: «Tristis est anima mea usque ad mortem (*Matth. xxvi, 38*).» Soli quoque Divinitati æternitas attribuitur, de qua dicit: «Ante Abraham ego sum (*Joan. viii, 58*).» «Et ego sum, qui sum (*Exod. iii, 14*).» Verumtamen sic naturarum istarum diversarum, carnis scilicet humanæ humanique spiritus et Verbi æterni facta est in unam personam coagulatio, ut homo in Deum assumptus dici veraciter possit æternus, et Deus Homini unitus recte prædicetur crucifixus et mortuus. Unde non ait: Ante Abraham fuit Divinitas mea; sed: «Ante Abraham,» inquit, «ego sum.» Et Apostolus Dominum gloriæ annuntiat crucifixum, quatenus hinc animadvertas in Domino nostro Jesu Christo tanquam in monte coagulato divinarum naturarum inseparabilem unionem, præcipue post illius templi non in manufacti a Judæis per mortem soluti reedificationem seu resurrectionem, qua templum hoc ita est consolidatum, quia *mons iste* sic est coagulatus, ut ulterius dissolvi non possit vel disjungi. Quidquid enim post unionem disjungitur, vel actualiter, vel intellectualiter disjungitur. Actualiter, ut anima Christi a corpore ipsius disjuncta, fuit corpore jacente in sepulcro et anima ipsius vel triumphante in inferno, vel deliciente in

paradiso, prout ipse dixerat latroni: «Hodie mecum A
eris in paradiso (*Luc. xxiii, 43*); » intellectualiter,
ut item ait: «Caro non prodest quidquam (*Joan. vi,
64*). » Caro videlicet sic intellecta sine spiritu, sicut
intellexerant eam illi, qui dixerant: «Quomodo po-
test hic nobis carnem suam dare ad manducandum?»
(*Ibid.*, 53.) Et quidem caro, de qua tunc agebatur,
utroque Spiritu erat plena, humano scilicet ac di-
vino, sed intellectu eorum sic fuit a Spiritu sepa-
rata, ut velut pecudis caro mortua putaretur offe-
renda eis ad manducandum, cum diceretur eis:
«Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et bibe-
ritis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis
(*Joan. vi, 54*).» Si veluti macro intellectu carnem
Christi a Spiritu separantes, ipsam quasi macram B
crediderunt comesturis distribuendam. At ille *mons
uber, mons pinguis*, qui etiam in benedictione Aser
dictus est «panis pinguis præbens delicias regibus
(*Gen. xlix, 20*), » quique in evangelica parabola di-
citur vitulus saginatus, non ita obtulit carnem suam
suis edendam, quasi macram a pinguedine Spiritus
vel actu vel intellectu separatam. Propterea di-
cit: «Spiritus est qui vivificat, caro non prodest
quidquam (*Joan. vi, 64*): » caro videlicet sic intel-
lecta, sicut illi eam intellexerunt, non prodest quid-
quam. Proinde meliorem intellectum de carne sua
ipse Christus insinuavit, cum quasi priora verba
exponens ita subjunxit: «Sicut me misit vivens Pa-
ter, et ego vivo propter Patrem; qui manducat me,
et ipse vivit propter me.» Nota similitudinem. «Sic-
ut, inquit, misit me vivens Pater, et ego vivo pro-
pter Patrem: » similiter «et qui manducat me, vi-
vet propter me.» Dixerat prius: «Nisi manducave-
ritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum,
non habebitis vitam in vobis.» Subnectit postea:
«Qui manducat me, vivet propter me (*ibid.*, 54, 58), »
ut patenter intelligas per carnem Christi nominatam,
carnem Christum significari, eo quod Verbum caro
factum est, et ideo sicut vivens Pater a se genito
dat vitam habere in semetipso: sic vivens caro Chri-
sti seu potius vivens Christus digne se manducanti
dat vitam æternam.

Procul ergo a scholis ecclesiasticis discedant novi
disputatores perverso intellectu, quod Deus conjun-
xit, separantes, dum aliud prædicant carnem Chri-
sti, quam carnem Christum.

Nos autem prædicamus absque sui mutabilitate
Verbum carnem factum quasi montem coagulatum
et incaseatum, ita ut qui digne manducat carnem
Christi, non possit manducare vitam in carne
ipsa manentem, et qui digne intelligit carnem Ver-
bi, agnoscat Verbum in carne quasi carnis pingue-
dinem inseparabilem, quam insinuans evangelista
maluit dicere: «Verbum caro factum est (*Joan.
1, 14*), » quam Verbum carnem induit. Vestimentum
namque ab aliquo indutum potest et actualiter exui
ac deponi, et intellectualiter ab induente separari,
sicut lineam vel colorem solo intellectu separamus
a corpore, quanquam nusquam alias existentem nisi

tantum in corpore. Non enim talis est coagulatio
inter induentem et indumentum vel inter accidens
corporis et corpus, ut non possit vel actu vel intel-
lectu separari. Christus autem perfectus Deus idem-
que perfectus homo nullo disjungitur vel actuali vel
intellectuali divortio, quoniam duæ naturæ ipsius
ita in unam personam, in unum electrum, in unum
Emmanuel, in unum montem coagulatae sunt, ut
omnis, qui disjungendo eas perverso intellectu sol-
vit Jesum, denuntietur a Joanne apostolo esse Anti-
christus. «Omnis, » inquit, «Spiritus, qui solvit
Jesum, a Deo non est et hic est, de quo audistis,
quoniam venit Antichristus (*I Joan. iv, 3*). » Et
nunc jam in mundo est, quia multi ejus præam-
buli seorsum de anima, seorsum de carne, seorsum
de Christi Divinitate disputant indiscipli-
natis et stultis quæstionibus. Corpus, aiunt, Chri-
sti fuit in sepulcro, non Christus. Item anima
Christi fuit in inferno, non Christus; Divinitas
Christi est ubique, non Christus. Longe salubrius
habet se professio fidei catholice, in qua con-
fitemur Christum crucifixum, mortuum, sepul-
tum ad inferna descendisse, tertia die resurre-
xisse, atque postea in cælum ascendisse, unde
venturus est judicare vivos et mortuos, et nunc ante
adventum suum cum suis est usque in finem sæculi.

Hac fide animata beata martyr Anastasia, cum
interrogaretur a iudice, ubi esset Christus, respon-
dit: «In cælo ad dexteram Patris, et in terra ubi-
que sunt sancti ejus.» Hoc totum de toto Christo
confitemur, qui etsi per solum corpus in sepulchro
claudebatur, et per solam animam in inferno vel
paradiso sanctis animabus præsentialiter, tamen
totus utrobique operabatur, in sepulchro suum
corpus custodiens, ne videret corruptionem, sed po-
tius levaret de corruptione multa corpora saneto-
rum secum resurgentia, et in inferno vel paradiso
suum Spiritum regens, et regnare faciens, ita ut
dicerent adversariæ potestates: «Quis est iste Rex
gloriæ?» Quibus responsum est: «Dominus for-
tis, et potens, Dominus potens in prælio, Dominus
virtutum ipse est Rex gloriæ (*Psal. xxiii, 8*). » Au-
dis, quia et boni angeli et mali Christum montem
coagulatum non dissolvunt, sed in anima sua sola
regem gloriæ recognoscunt. Similiter et Maria Mag-
dalena in solo corpore ipsum recognovit dicens:
«Tulerunt Dominum meum, et nescio, ubi posue-
runt eum (*Joan. xx, 13*). » Quid tu ergo illum sol-
vis, de carne vel de anima vel de Divinitate ipsius
ita segregatum disputans, ut juxta tuum sensum
caro intellecta non prosit quidquam utpote quasi
macra et illa pinguedine privata, de qua hic dicitur:
Mons Dei, mons pinguis? Nonne tu ipse per
solos oculos videns, per solas aures audiens, per
solos pedes ambulans, per solas nares olfaciens,
per solum palatum gustans, per solam mentem in-
telligens, per solam memoriam recordans, tamen te
non negas hæc omnia sic facere, ut vere assignanda
sint toti personæ tuæ? Quanto magis illa persona de

duabus naturis ita coagulata, ut et Deo Patri sit consubstantialis per suam Divinitatem et hominibus per suam humanitatem, quidquid agit secunda utramlibet naturam, sentit agere se totam? Hinc illa pinguedo erat ejus actibus humanis, ut de sputo ejus illi oculi cæci lumine vestirentur, lingua muti tacta solveretur, et ipsius tactu lepra fugaretur, ipsius voce mortui excitarentur, ipsius imperio marini fluctus et venti sedarentur. Hinc est etiam, quod caro ejus manducata vivificat, quia in ipsa carne Spiritus est, qui vivificat, sine quo, ut ipse ait, *caro non prodest quidquam*. Quam qui absque spiritu manducandam putaverunt, quasi carne marca strangulatis faucibus pinguedinem ejus gustare non potuerunt. Unde et abierunt retrorsum. Sic etiam illi, quorum alii dicebant eum Joannem Baptistam, alii vero Jeremiam seu Eliam, non gustaverant in ipso pinguedinem illam, quæ sapuit Petro dicenti: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Propterea increpantur illi Spiritu prophetico, laudatur iste ab ipso Christo. Nam illis dicitur:

VERS. 17. *Ut quid suspicamini montes coagulatos, esse montem, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo?* Ita enim habent quidam codices: *Ut quid suspicamini montes coagulatos, montem, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo*. Ac si dicatur: Quare sic erratis homines de Filio hominis, ut suspicemini Eliam vel Jeremiam, vel quemquam ex prophetis ei comparandum? Sunt quidem et ipsi montes magni et coagulati, quia in illis naturæ humanæ accessit gratia Spiritus prophetici; sed incomparabiliter illos antecellit superexcellencia montis, qui est mons Dei, mons pinguis unguento videlicet illo perunctus, quod agnovit Petrus dicens: *Tu es Christus Filius Dei vivi (Matth. xvi, 16)*. Agnovit montem et ascendit in montem, factusque est et ipse mons magnus, cum ei diceretur: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (ibid., 18)*. Sed super verticem montis hujus ac montium cæterorum longe in infinitum superexcellit mons, in quo beneplacitum est Deo Patri, cui et dicit: *Illic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. iii, 17)*. Complacet ergo Patri habitare per se in eo, qui per ipsum Mediatorem in aliis montibus sanctis habitat. Vel mons est homo in Deum assumptus, in quo beneplacitum est Deo Verbo inhabitare, non quomocunque, sed in finem.

Etenim Dominus Verbum Dei habitabit in eo in finem, in finalem perfectionem, id est non solum per essentiam, cujus ubique præsens majestas non dubitatur; aut per gratiam, qua quibusdam subtrahitur, quibusdam præsentatur; sed per unionem personalem, ut homo inhabitatus a Deo Dei Verbo et Deus inhabitans ipsum hominem sit una ex duabus et in duabus naturis existens persona, quæ proprie Filius Dei et Filius hominis nominatur, quia qui incorporaliter est a Patre genitus, ut intellectum bonum bonis gignit animus, idem quoque Spiritus

A sancto amore Patris operante a virgine corporaliter conceptus et natus est permanens Deus Dei Verbum, quod erat semper, sed incipiens esse corporeum Dei templum finaliter a Deo inhabitatum, quod prius non erat; permanens intellectus et Verbum et ratio Patris, ut erat, sed inscriptus pelli humani corporis, quod prius non erat: permanens Verbum Patris intellectuale, sed factus Verbum non solum visibile, atque audibile, sed etiam palpabile juxta illud Joannis apostoli: *Quod vidimus et audivimus, quod manus nostræ contractaverunt de Verbo vitæ, et vita manifestata est (I Joan. i, 1-2)*. Unde et Apostolus cum dixisset: *In quo inhabitat omnis plenitudo Divinitatis (Coloss. ii, 9)*, addidit: *corporaliter, quia videlicet Verbum caro factum est, et per carnem suam corporaliter habitavit in nobis*. Etenim sicut Deus in Christo mundum sibi reconcilians habitavit in finem, sic et ipse Christus habitabit cum suis et in suis electis in finem, de quo dicitur: *Omnis consummationis vidi finem (Psalm. cxviii, 96)*, secundum quod ipse promisit dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20)*. Vel habitabit in finem perducendo ipsos usque ad se contemplandum, qui est initium et finis omnium. Vel inhabitabit eos in finem, ut quidquid boni sunt aut faciunt, non referant ad aliam finalem causam, nisi ad ipsum, qui est finis, legis ad justitiam omni credenti. Et quia Dominus habitabit in eis, inde sunt currus Dei portando Deum se regentem, sicut Simcon senex puerum portabat: puer autem senem regebat. Hos ita regendo perducit in finem sibi destinatum, de quo Apostolus ait: *Primitiæ Christus, deinde qui sunt Christi, deinde finis, cum tradiderit regnum Deo Patri (I Cor. xv, 23-24)*.

VERS. 18. *Currus iste non est unius formæ, ut verbi gratia solos martyres vel solos confessores vel alterius unius ordinis professores habeat; imo est multiplex decem millibus, ita ut numerum finitum pro infinito intelligas positum, perfectionis scilicet significativum, quæ in denario et milienario notari solet. Sunt ergo decem millia omnes ad hoc electi et perfecti, ut verbum Dei evangelizantes virtute multa portent ipsum Deum ad corda credentium. Quod quia non faciunt ex tristitia vel ex necessitate, sed spontanea et devota hilaritate currus ipsi sunt millia lætantium, quoniam spe gaudentes et in tribulatione patientes, etsi sunt interdum quasi tristes, attamen semper gaudentes lætantur in eo, quem portant, cujus et currus dicuntur, et sunt. Currus apud antiquos erant vehicula triumphantium et dominantium regum seu principum. De qua similitudine tractum videri potest, quod currus Dei dicuntur, in quibus triumphat Deus, descendens a Verbo Dei humanæ loquelæ, qua dicuntur currus triumphales regum, auro insigniti, fuisse ad ornamentum triumphalis pompæ. Tales per similes currus fuerunt Elias, et Eliseus, quorum uterque dicitur est currus Israel, et auriga ejus. Cujusmodi*

vero currus Elias fuerit, in curru igneo, quo raptus est, agnoscere poterit, de quo in laudibus Patrum dicitur: « In diebus illis surrexit Elias propheta, et verbum illius quasi ignis, et quasi facula ardebat (*Eccli. XLVIII, 1*). » Qui causas rite perpendit, jure veneratur ignem faculæ tam vehementer ardentis zelum Domini tam fortiter in Elia, curru Dei, curru Israel, accensum, ut una die octingentos quinquaginta falsos prophetas ipse verus Propheta occideret. O igitur perfectum odium et sanctum boni zeli incendium, cujus dignitatem cæli testificati sunt continendo ad ejus imperium, et rursus dando terris pluviam beneficium, amplius autem mittendo currum igneum cum equis igneis ad sublevandum victorem emeritum et potentem amicum Dominatoris omnium! Ex ejus glorificatione tam magna tamque stupenda exemplum accipiat spemque concipiat quisque veritatis æmulator et justitiæ amator, quod mercede non careat, si verbi Dei currus effectus militat contra mendacium falsis prophetis acceptum et veris prophetis odiosum. Veris autem prophetis falsos exemplo Eliæ occidere est eos gladio veritatis pereutiendo confutare, quod in finem sæculi multiplicatis falsis prophetis bonum malum, malum bonum dicentibus erit pernecessarium. Propterea Veritas prædicit Eliam venturum, antequam veniat dies Domini magnus, et manifestus. « Elias, » inquit, « venturus est et restituet omnia (*Matth. XVII, 11*). De hoc plurimorum sententia doctorum est, quod circa finem sæculi cum Enoch venturus sit, et quod mortem, quam non evasit, inquirunt, sed distulit, pro communi debito persolvere habeat sub persecutione Antichristi.

Porro Hieronymus virorum illustrium non minimus aliter sentire videtur in sine Malachiae prophetæ, ubi Dominus dicit: « Ecce mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis (*Malach. IV, 5*). » Ait enim post aliqua: « Hæc de Elia diximus secuti doctores, quanquam multi sint etiam nostrorum, qui credunt eum ad litteram venturum, et restitutum. Cæterum Dominus interrogatus ab apostolis de adventu Eliæ respondit: « Elias jam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eum, quæcunque voluerunt (*Marc. IX, 12*), » Joannem in Elia volens intelligi. Unde subsecutus adjunxit: « Si vultis recipere, Joannes ipse est Elias, qui venturus est (*Matth. XI, 14*). » Cum hæc dicit, profecto doctoribus aliis, qui non secundum litteram, sed secundum Spiritum de adventu Eliæ sentiunt, sese consentire innuit. Dicendo etiam: *Quanquam multi sint etiam nostrorum, qui credunt eum ad litteram venturum, et restitutum omnia, ac mortis debitum persolutorum*, satis indicat quod eum velit jam esse a mortis necessitate solutum: quod si ita est, revera magnum et magnificum est multumque laudabile inter viros gloriosos, quod in eo magnificentia sua Dominus operatus est. Nam si mortem adhuc expectat, æstimare licet quod minus beatitudinis assecutus sit, quam alii sancti, qui deposita omni cor-

ruptione mortalitatis grandi utique debito et gravi sunt fenore liberati. Nam expectatio mortis sine dubio habet pœnam, atque idcirco beatiore dicere licet eos omnes, quibus et de morte timor nullus et de gloria resurrectionis certa spes est. Magnificentius ergo cum illo actum est et cum beato Enoch, si mortem non distulerunt sed evaserunt, si viventes translati nullum habent de longa mortis sollicitudine vel expectatione tormentum. Sed de his atque aliis divinorum miraculorum secretis, de quibus salva fide a diversis diversa sentiuntur, quisque prout vult, quibus vult, salva fide consentire potest absque præjudicio diversa sentientium, salva, ut dictum est, fide Catholica, contra quam nullius est auctoritas vel subtilitas recipienda. Non est autem contra fidem, sive corporaliter in persona sua Elias æstimetur venturus, sive in spiritu et virtute ipsius aliquis digne vocandus currus Israel et auriga ejus, quemadmodum ipse suusque discipulus Eliseus ambo sunt currus Israel nominati. Ille, cum in curru sursum raperetur: iste cum jam morti vicinus a rege Israel similiter currus Israel nominaretur. Quis scit, si convertatur et ignoscat Deus peccatis penitentium circa finem sæculi, et relinquunt post se benedictionem tam copiosam tantumque abundantem, in quantum refrigerante charitate multorum novit abundare iniquitatem diebus novissimis, quantum abundante iniquitate in valde malis refrigerescere novit charitatem in bonis?

Et quidem Elias raptus obtinuit Eliseo duplicem spiritum propter duplicis peccati per ipsum tam in Juda quam in Israel expugnandi augmentum. Nunc autem sic multiplicata est iniquitas abundans refrigerante charitate multorum, ut contra eam non sufficiat spiritus Eliæ simplex vel duplex, non sufficiat unus vel duo currus Israel contra innumerabiles currus Pharaonis, contra infinitos exercitus Antichristi exemplo Pharaonis regnaturi, et tandem in abyso inferni demergendi. Igitur bene ad consolationem Israel periclitantis in exitu de Ægypto persequente Antichristo promittitur currus Dei decem millibus multiplex, ut intelligas non unam solummodo, vel duas personas in spiritu et virtute currus Israel, currus ignei, qualis fuit Elias, excitandas, imo tantum exercitum, ut quisque fidelium habens oculos ad videndum possit cum Eliseo dicere: « Plures sunt nobiscum quam cum illis (*IV Reg. VI, 16*). » Denique certantibus nobis contra spirituales nequitias et carnalia desideria, quæ militant adversus animam, nobiscum est Pater et Filius et Spiritus sanctus. Nobiscum sunt agmina cœlestia in ministerium salutis nostræ missa. Nobiscum sanctorum millia contra carnem et sanguinem cunctasque nequitias diabolicas jam triumpho potita. Nobiscum currus Dei decem millibus multiplex. Atque ne putes hoc numero dicere decem millium finito comprehensos omnes, quos ille currus continet, addo numerum infinitum affirmans: In eo esse millia latantium; quatenus per numerum de-

nitum infinitum intelligas exercitum multorum milium Deo militantium precesque assiduas tanquam jacula ignita mittentium contra diabolum et Antichristum. Isti sunt *millia lætantium*, id est non ex tristitia, sed in lætitia præliantium, et spe victoriæ gaudentium, atque ideo in tribulatione patientiam servantium.

Unde illis hoc? Non utique a se, sed a Domino, quia *Dominus in Sina in sancto*. Vel *in Sinai sancto*. *Sina* enim, vel *Sinai* mons est in Arabia, in quo data est lex Moysi. Congruit autem hujus vocabuli interpretatio dato illic mandato, quia *Sinai* interpretatur *mandatum*, et Apostolus ait: « Lex quidem sancta et mandatum sanctum et justum et bonum (Rom. vii, 12). » *Dominus ergo in Sinai sancto*, id est in mandato sancto est, quia Spiritus vivificans in littera occidente est. « Littera enim occidit » solummodo instruens et faciens scire peccatum: « Spiritus autem vivificat (II Cor. iii, 6), » qui dat velle et perficere bonum. « Charitas, » etenim, quæ plenitudo legis est, diffunditur, « in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v, 5), » quem ut ab alto mitteres o Christe,

Vers. 19. *Ascendisti in altum*. Et priusquam ascenderes in altum, descendens in infernum illic cepisti captivitatem quasi victor spolia. Dein accepisti dona in hominibus, quæ prius acceperas in semetipso, largiente tunc et Patris Divinitate atque accipiente tua humanitate. Et quidem tu in semetipso Spiritum accepisti non ad mensuram, sed in hominibus, membris tuis dividere spolia sciens per distributionem donorum Spiritus accepisti hæc ad mensuram ejusque membri tui.

Aliter: *Dominus in Sina*, id est in tentatione suis adest in sancto. Et exinde habebunt lætitiâ ipsa *millia lætantium*, quod *Dominus adest eis in Sinai*, id est in tentatione custodiens eos in sancto sanctitatis proposito faciens, ut omne gaudium existiment, cum in tentationes varias inciderint, scientes quod « beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ (Jac. i, 12). » Itaque propter hoc omne gaudium, quod etiam inter tentationes varias in sancto quolibet perseverat, *millia lætantium sunt*, quia *Dominus in Sina in sancto*. Et hanc sanctitatis devotionem inter tentationes inviolabilem habent per gratiam ex hoc illis collatam, quod tu, Christe; *ascendisti in altum ad dexteram Patris*. Prius autem, quam ascenderes, *cepisti captivitatem*, id est mortem, quæ tenebat captivos, vicisti. Vel ipsos homines male a diabolo captivos tu bene *cepisti*, et sub leve jugum misisti. De tali captione dictum est Petro: « Ex hoc jam homines eris capiens (Luc. v, 10). » Hæc est beata captivitas, quam tu *Christus cepisti*, et post *accepisti dona in hominibus*, id est ipsos homines accepisti quasi donativum post triumphum. Vel in hominibus tuis membris accepisti dona

A ipsa, quæ dedisti. Unde Apostolus hunc versum exponens auctoritate apostolica verba mutavit et dixit: « Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (Ephes. iv, 8). » Quod est dicere: Ascendens in altum Filium Dei æternaliter altissimus in sua Divinitate, sed exaltatus usque ad confessum Dei Patris in sua humanitate, *captivam duxit captivitatem*, id est multos electos de inferno liberatos quorum plures, ut essent veri testes ejus resurrectionis, corporaliter cum eo surrexerunt. In his denique ante mortem suam caro captivaverat spiritum in lege peccati et mortis repugnante legi mentis. Verum post resurrectionem caro ipsa captivata est a spiritu, quatenus hi, quorum corpora surrexerant cum Domino, toti essent spirituales et angelis beatis consimiles. Igitur in his captivitas captivata fuit, in quibus lex membrorum, a lege mentis in Deo et cum Deo regnantis absorpta, ipsi legi mentis ulterius repugnare non potuit, quod omnibus electis, qui nunc legi mentis in bonum consentiendo, legi carnis repugnant, finito isto prælio in præmium reservabitur. Et tunc absorpto eo, quod mortale est, a vita, cum absorpta fuerit mors in victoria, beata ista captivitatis captivitas erit consummata; quæ nunquam consummaretur in hominibus, nisi Christus ascenderet in altum dedisset dona hominibus.

Super hunc locum beatus papa Gregorius (16) ait: « Quid his Prophetæ verbis nisi ascensio Dominica declaratur? Ascendens quippe in altum captivam duxit captivitatem, quia corruptionem nostram virtute suæ incorruptionis absorbit. Dedit vero dona hominibus, quia misso desuper Spiritu alii sermonem scientiæ, alii sermonem sapientiæ, alii operationem virtutem, alii gratiam curationum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonum tribuit. Dedit dona hominibus, dum per ejus gratiam eorum in mundo virtus excrevit. »

Dedit ergo dona sancti Spiritus hominibus, mittendo illum sicut promiserat dicens: « Nisi ego abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos (Joan. xvi, 7). » Item: « Rogabo Patrem meum, et alium Paracletum dabit vobis (Joan. xiv, 16). » Ecce in eo, quod mittit Pater, mittit et Filius, hunc Paracletum Spiritum veritatis claret procedere ab utroque, procedere, inquam, non recedere, quia neque Filius nascendo a Patre separatur a Patre, neque Spiritus sanctus ab utroque procedens recedit inde, unde procedit, quoniam hi tres unum sunt: una videlicet essentia, una forma, una natura, unus Deus, unus omnipotens, unus immensus, unus æternus. Et ideo cum Spiritus datur hominibus, per hunc tota Trinitas habitat in hominibus, quod quidam non credunt. Sed dono sancti Spiritus multi ex eis credentes *currus Dei* sunt.

Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum,

dono ipsius gratuito fiunt credentes, et in semet-ipsis experiuntur verum esse, quod dicitur : « Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis (Apoc. xxi, 3). » Item : « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i, 14). » De talibus, quos ipse Deus inhabitat, vel qui habitant in adjutorio Altissimi, contextitur ille *currus Dei decem millibus multiplex*, in quo ipse triumphans contra currus Pharaonis prospere procedit et regnat. Favendo igitur ejus triumphali processui dicamus *die quotidie*, id est jugiter :

VERS. 20. *Benedictus Dominus in curru suo super omnes cœlos exaltatus. Benedictus die quotidie, vel de die in diem, id est jugiter. Vel sicut habet Hebraica veritas : per singulos dies. Benedicant illum cœli et terra, mare et omnia, quæ in eis sunt, quia per omnia, et super omnia triumphavit, terram sanguine suo purpurando, mare calcando ac fluctus ejus mitigando, cœlorum alta penetrando. Quo ut illum prospero cursu alacriter sequamur : Prosperum iter faciet nobis ipse Deus salutarium nostrorum, id est auctor salvationum, dum et currius præparat, et in ipsis curribus triumphando captivitatem captivat, non uno die, sed quotidie, non solum in una sua resurrectione vel ascensione, quæ facta est una die, sed etiam in suorum sibi conresurgentium sibi in cœlo consentientium glorificatione, quæ fit quotidie, donec omnibus curribus Dei consummatis, et omnibus curribus Pharaonis in abyssum projectis, in quadriga Evangelica occurramus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ad istiusmodi cursum consummandum *prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.**

Quid sit *iter prosperum* in omnibus motibus et actibus affectandum, Paulus apostolus insinuat scribens ad Romanos in hunc modum : « Testis enim mihi est Deus, cui servo in Spiritu meo, in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio in orationibus meis obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. » Quare ? « ut aliquid, » inquit, « impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandum vos, id est simul consolari per eam, quæ invicem est, fidem vestram, atque meam. Item : « Ut aliquem fructum habeam in vobis, sicut et in cæteris gentibus. (Rom. i, 9 et seq.). » In his apostolicis dictis colligitur hoc esse *iter prosperum*, quod in voluntate Dei dispositum sit hominibus fructuosum. Unde et ipse Deus *salutarium nostrorum* cum suis apostolis, curribus electis, et curruum suorum præcipuis aurigis dixisset : « Posui vos, ut eatis, » ne *iter* ipsorum non esset *prosperum*, adjecit : « Et fructum afferatis, » ac ne ipse itineris fructus putaretur transitorius, annexit : « Et fructus vester maneat (Joan. xv, 16). » Sic ergo *prosperum iter faciat nobis Deus salutarium nostrorum*, ut in omnibus motibus nostris nihil fiat, quod non sit voluntati pietatis divinæ beneplacitum, et tam nobis quam cæteris hominibus fructuosum, præcipue his, quibus debito-

A res sumus, sapientibus et insipientibus, multum sive parum fructificantibus, ita ut palmitibus malis manu agricolæ optimi succisis tota vinea Dei *salutarium nostrorum* sit fructuosa fructu salutari, et fructus noster maneat non in nobis aut nostris viribus, quæ nimis invalidæ sunt, sed in Deo *salutarium nostrorum*.

Tribus jam partibus psalmi exactis quarta sequitur, in qua quid de prædictis Dei donis eveniat, ostenditur, scilicet conquassatio inimicorum, conversiones aliquorum, martyria utriusque sexus fidelium. *Diapsalma* hic interponitur, pro quo apud Hebræos habetur *Sela*, quod interpretatur *semper*, quia hæc prosperitas in salutaribus fructibus, de quibus præmissum est, optanda est ut maneat *semper*. Et hoc inde possibile creditur, quia

VERS. 21. *Deus noster, Deus salvos faciendi est.* « Filius » enim « hominis non venit animas perdere, sed salvare (Luc. ix, 56). » *Deus*, inquam, *noster*, qui nostram suscepit naturam *Deus salvos faciendi est*, cui recte dicimus : « Salus nostra in manu tua est, Domine (Gen. xlvii, 25). » In quo multum commendatur gratia, dum non in nostra, sed in Dei virtute salus nostra consistere prædicatur, ut qui gloriatur, non in se sed in Domino gloriatur.

Dicis itaque mihi : Cur ergo vel boni æque ut mali corporaliter moriuntur, vel ipsi mali tam animæ quam corporis morte destruuntur et a salute longe fiunt, qui Deum salvatorem credunt et constantur dicentes, quia *Deus noster, Deus salvos faciendi est* ? Ne forte sic loquendo mireris, et de mortalitate vel morte hominum indigneris, audi quia *Domini, Domini exitus mortis. Domini, Domini*, secundum geminam scilicet naturam suæ personæ ubique tam in cœlo, quam in terra dominantis. *Domini*, inquam, illius, qui peccatum non fecit, et ideo non subjacuit necessitati ullatenus morte corporis aut spiritus moriendi sicut Adam, cui dictum est : « In quacunque die comederis, morte morieris (Gen. ii, 17). » *Domini*, inquam, talis dominatoris vitæ ac mortis, *exitus* de hac vita non erat alius nisi *mortis*, id est per mortem non necessitate sed voluntate admissam, ut cum in ejus persona conspicitur *exitus mortis*, evacuetur in suis famulis timor mortis, quibus ipse dicit : « Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (Matth. x, 28). »

Aliter. Ut scias, quia *Deus noster Deus salvos faciendi est*, attende illum salvare servos suos, quorum Dominus est per conditionem, quia eos creavit, et Dominus quoque per Redemptionem, quia eos de dominio diaboli, de servitute scilicet invisibilis Pharaonis in suum jus transtulit, « ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi in sanctitate et justitia coram ipso omnibus diebus nostris (Luc. i, 74, 75). » *Domini*, inquam, talis est *exitus mortis*, quia et ipse de morte corporis per resurrectionem suam, exivit, et in se cre-

dentibus de morte simul corporis et animæ patefecit exitum, quando et mortem animæ moriendo destruxit et vitam corporum resurgendo reparavit.

VERS. 22. *Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum.* Quod est dicere: Quamquam Deus noster, *Deus salvos faciendi* sit, non tamen omnes indifferenter salvabit, sed *confringet capita inimicorum suorum*, duplici videlicet contritione seu confectione, alios humiliando ad poenitentiam, alios poenitere nolentes mittendo in gehennam. Cumque omnes inimicos suos confringendo sit positurus scabellum pedum suorum, tamen præcipue *confringet capita inimicorum suorum*, id est, vel capitaneos eorum, qui tenent inter eos malitiæ principatum, vel superliam sive auctoritatem ipsorum. Sic superbia et auctoritas Judæorum, tyrannorum et hæreticorum perit, super omnia ubique dominante Christi auctoritate, cui nemo jam præsumit aperte contradicere vel resistere.

Sed quia versutiæ falsorum Christianorum *perambulantium* de vitio in vitium, et perseverantium *in delictis suis* adhuc vigent, ita ut cum Elia possumus dicere: « Adhuc vigent fornicationes Jezebel (*IV Reg. ix, 22*), » *Confringet* Dominus etiam istam *verticem capilli perambulantium in delictis suis*. *Verticem capilli* possumus intelligere inanum questionum seu cogitationum versutias. Sunt enim, qui tales minutiæ calumnarum quærunt, ut et ipsos capillos callida subtilitate scrutari videantur, quorum stulta et versuta cogitatio, si non fuerit inhibita et contracta, eos perducit ad culpam. Sed *Dominus* ubi et quando ei placebit, *confringet* hujusmodi *verticem capilli perambulantium in delictis suis*. *Confringet* nimirum duros, qui flecti nolunt, sicut alias legitur: « Dominus confregit in die iræ suæ reges (*Psal. cix, 5*). » At illos, quos invenit flexibiles et convertibiles, ipse convertet. Unde hoc nosti? Ex eo scilicet, quod *Dominus*, qui mentiri non potest, cum sit veritas, ita dixit:

VERS. 23. *Ex Basan convertam, seu convertar in profundum maris.* *Basan* interpretatur *confusio* vel *siccitas*, quo nomine significantur hi, qui de peccatis suis confunduntur, et inopes atque sicci desiderant *pluviam voluntariam*. De his dixit *Dominus*: *convertam, convertam* sive *convertar*, quia tales ad se convertit, et ad tales ipse convertitur.

Quidam codices habent: *Convertam in profundo maris*, quod est dicere: Illos etiam *convertam* qui sunt *in profundo* vitiorum per enormitates multorum criminum sic obtuti, velut *in profundo maris* positi sub magnis et amaris marinis fluctibus. Tales figuravit Jonas in ventre ceti positus, qui de profundis hujusmodi ad Deum clamans aiebat: « Fluctus tui super me transierunt, et ego dixi: Expulsus sum ab oculis tuis. Abyssus vallavit me, et pelagus cooperuit caput meum. Terræ vectes concluderunt me. Putas, videbo templum sanctum tuum?

PATROL. CXCIV.

Sed sublevabis de corruptione vitam meam (*Jona. ii, 4*, et seqq.). » Sic orantem *in profundo maris* Dominus exaudivit, ac de ventre ceti eripuit. Sic etiam adhuc exaudit de profundis clamantes ad se, ut adimpleatur quod dixit ipse Dominus: *Ex Basan convertam, convertam in profundum maris*. Vel sicut alii codices habent: *Convertar in profundum maris*, id est, etiam ad eos liberandos, qui desperatissimi videntur, eo quod sint ipsi *profundum maris*, dicti propter profunditatem suæ amaritudinis. Talis fuit rex Manasses, quando veri Dei contemptor, idololatra effectus implevit Jerusalem sanguine innocentium usque ad os: sed postea in Babylonem ductus in ipsa captivitate poenitentiam agens quasi de profundo maris ad Deum clamavit, et Dominus *ex Basan convertit* eum. Babylon quippe sicut et Basan suo nomine significat hujus mundi confusionem. Et ipsa Babylon profundum maris dici potest, quoniam et Isaias contra Babylonem locuturus prætitulat « onus deserti maris (*Isa. xxi, 1*); » et postea subnectit: « Facta est mihi Babylon in miraculum (*ibid., 4*). » Item: « Cecidit, cecidit Babylon (*ibid., 9*). » Quibus dictis onus deserti maris et onus Babylonis unum idemque significat esse, quamquam seorsum tractet de utroque, primum videlicet de onere Babylonis, postea de onere deserti maris. Quos ergo Dominus *ex Basan convertit*, hos de Babylone sive de profundo maris convertendo eripit.

In Hebræo sic legitur: *Dixit Dominus: Ex Basan convertam, convertam de profundis maris*. Unde constat, Latinum de Græco interpretantem et Hebraicæ veritatis ignarum, vel errasse vel casum accusativum pro ablativo posuisse, ut cum dicere debuerit, *convertam de profundo maris*, diceret *in profundum maris*. Vitiose ergo obtinuit usus ut canteretur: *Convertam in profundum maris*, cum et Hebraica veritas dissonet, et correctiores codices habeant: *Convertam in profundo maris*, id est, illos qui sunt *in profundo maris*. Ubi autem legitur: *Convertar, bene est in profundum maris*. *Convertitur* enim Dominus etiam ad eos aliquoties liberandos, qui sunt, quasi *profundum maris*, turbidi nimis et amari atque a luce, quæ superficiem maris illuminat, penitus alieni, ob nequitiam profundam nimis et turbidam. De talibus convertendis vix haberi posset fiducia, nisi quod *Dominus*, qui mentiri non solet, dixit: *Ex Basan convertam in profundum maris*, vel *de profundo maris*, vel *convertar in profundum maris*. Et notandum non eos convertendos, qui gloriantur in malitia sua, vel qui saturati et pleni sibi videntur: sed qui secundum nomen *Basan*, quod est *confusio*, vel *siccitas*, de peccatis suis confunduntur poenitendo, et sicci sunt esuriendo ac sitiendo justitiam, propter cujus anhelant inopiam, suam semper attendendo siccitatem, quæ nisi desursum accipiat *pluviam voluntariam*, non potest ferre fructum a semetipsa. Sequitur:

VERS. 24. *Ut intingatur pes tuus in sanguine : lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* In his dictis Propheta conversus ad Dominum quasi præsentem alloquitur, ac si dicat : O Domine, auditu auris interioris audiui te loquentem : *ex Basan convertam de profundis maris.* Et vere verum dixisti tu Veritas; quoniam ita quos volueris convertes, *ut intingatur pes tuus in sanguine*, id est, ut flant ipsi pes tuus portando Evangelium, portando te Verbum incarnatum, te caput suum suis bonis dictis extollendo, et in orbe terrarum circumferendo usque ad sanguinem, et ita conversi ex inimicis flant *lingua canum tuorum*, non illorum, de quibus Apostolus : « Cavete, » inquit, « canes (Philipp. III, 2), » qui sunt canes alieni; sed *canum tuorum*, tibi scilicet fidelium, pro custodia domus tuæ latrantium, et de micis mensæ tuæ libenter edentium. Propterea non dico solummodo *canum*, sed addo : *tuorum*, neque dentes eorum commemoro, quibus flant vulnera, sed *linguam* laudo, qua linguntur et curantur ulcera et vulnera, secundum quod scriptum est de Lazaro, quod « canes veniebant, et lingebant ulcera ejus (Luc. XVI, 21). » Bona est hæc *lingua canum*, quam et antiquum commendat mysterium, ubi legitur, quod Gedeon dux Israel repudiatis cæteris eos tantummodo ad victoriosum prælium duxit, qui lingua sua, ut canes, aquam lambebant, quorum numerus usque ad trecentos multiplicatus crucis notat sacramentum propter T litteram, quæ trecentos significat, et sua figura crucem repræsentat, cujus victorioso vexillo triumphant omnes, qui fidem Sanctæ Trinitatis opere servant, et verbo tanquam manu et lingua, sicut illi trecenti commilitones Gedeonis manu ad os projiciendo aquam et lingua more canum lambendo eam, pulchre illos præfiguraverunt, qui opere simul et verbo se in Scripturis exercendo bibunt aquas sapientiæ. (Judic., VII, 5). Quod sane tunc fit mirabilis, quando *ex inimicis* Dei malis flant *canes* Dei boni, *ab ipso* videlicet, cujus prius erant *inimici*, et postea facti sunt amici, non aliunde, nisi ab ipso.

Mira velocitas apostropharum! Prius locutus est auditoribus de Domino dicens : *Dixit Dominus : ex Basan convertam, convertam in profundum maris*, et mox ad ipsum Dominum conversus quasi præsentem loquitur dicens : *ut intingatur pes tuus in sanguine, lingua canum tuorum ex inimicis.* Atque iterum conversus ad auditores, ne mirentur unde hoc factum sit quod, cum prius fuerint *inimici* Dei, nunc dicantur *canes* ejus, annuntiat hoc factum esse *ab ipso*, ne quis gloriatur in suo libero arbitrio aut in sua virtute, sed qui gloriatur in Domino gloriatur, quoniam *ab ipso*, et non aliunde, salus est, qui et dicit : Salus populi ego sum.

In Hebraica veritate sic legitur : *Ut calcet pes tuus in sanguine : lingua canum tuorum ex inimicis*

a temetipso. Pro secunda igitur persona in Hebraico posita Latinus interpres ponit tertiam, dicens auditoribus hoc totum bonum ex inimicis conversorum esse ab ipso Deo. Et rursus conversus ad Deum quasi præsentem loquitur ad eum dicens :

VERS. 25. *Viderunt ingressus tui, Deus.* Atque iterum conversus ad auditores dicit de Deo : *Ingressus Dei mei, regis mei, qui est in Sancto.* Super hunc locum beatus Gregorius papa (17) dicit : « Quid hoc loco canum nomine, nisi sancti doctores vocantur, qui fidelium in sancta Ecclesia custodes exstiterunt? Qui dum pro Domino suo diurnis nocturnisque vigiliis intenti clamaverunt, magnos, ut ita dixerim, latratus prædicationis dederunt. Nonnulli quippe ab idolorum cultibus revocati facti sunt prædicatores Dei. Lingua ergo canum Ecclesiæ ex inimicis prodiit, quia conversos gentiles Dominus etiam prædicatores fecit. Unde et Judæorum tarditas, qui pro Deo loqui noluerunt, increpante Propheta reprehenditur, qui ait : « Canes « muti non valentes latrare. »

Dubitanti autem et sciscitanti quare isti canes in suo latratu minime trepidarent etiam inter pericula passionum, hoc sit notum quia tuis, o Christe, provocati sunt exemplis, quoniam *viderunt ingressus tuos*, vel *tui*, o Deus, ut sit genitivus casus *tui*. *Viderunt* prinitus apostoli, quibus dictum est : « Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis (Luc. X, 23) : » deinde post apostolos etiam canes tui ex inimicis gentilibus conversi *viderunt gressus tuos*, vel *tui*, quomodo videlicet *ingressus* in hunc mundum propter veritatem et justitiam, propter Patris obedientiam, propter fidem veritatis in toto mundo plantandam faciens et docens bona, sustinuit a malis multa mala. *Viderunt* primo *ingressus tuos*, quibus *ingressus* es viam sanctæ obedientiæ per incarnationis humilitatem, egressus de secreto cæli et *ingressus* hunc mundum sicut dixisti : « Exivi a Patre, et veni in mundum (Joan. XVI, 28). Deinde iterum *viderunt ingressus tuos*, quibus relinquens mundum et vadens ad Patrem placuit tibi contumelias pati, et ita per contumelias et opprobria intrare in gloriam tuam. *Viderunt*, inquam, tales *ingressus tuos*, et inde provocati exemplis tuis, etiam ipsi contententes intrare per augustam portam tuæ imitationis, elegerunt inhærere vestigiis tuis.

Moraliter etiam quisquis inordinatos motus animi deviantis judiciorum Dei memoria in se reprimi conspicit, quasi in se decambulantis Domini gressus videt. Cujus videlicet *ingressus* ad mentem dirigit primo gressus intentionis, dein actionis, ita ut invisibilis ejus *ingressus* innolescat per opera bona forinsecus. Qui autem hæc vident et ob hoc amant et glorificant auctorem talium operum Patrem nostrum, qui in cælis est, etiam de ipsis dici potest quod *viderunt ingressus Dei mei, Regis mei qui est*

in sancto quolibet bene operante, vel in sancto quolibet opere, sine quo nihil est validum, nihil sanctum.

Quod si vos, auditores, vultis scire de cujus ingressibus loquar ego David, annuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quoniam ago de ingressibus *Dei mei, Regis mei, qui est in sancto. Dei mei*, qui creator est omnium, et *Regis mei*, qui creata omnia gubernat naturas rerum conservando, vitia dampnando, virtutes glorificando, dum et naturis administrat perpetuitatem essentiali, vitiis quoque dispensat mensuram poenae vel emendatoriam vel peremptoriam et virtutibus gloriam. Sic se habet regimen *Regis mei, qui est in sancto*, quia Verbum Dei Deus regens cuncta est in sancto Patre, sicut ipse Filius mundum ingressus ait : « Ego in Patre, et Pater in me est (Joan. xiv, 10). » Vel est in sancto corpore suo ex Virgine sancta genito per ipsum Spiritum sanctum concepto, et ideo principaliter ac singulariter super omnia sancta *sancto*, ita ut recte dicatur Sanctum sanctorum : Ideoque ait angelus ad Mariam : « Quod nascetur sanctum ex te, vocabitur Filius Dei (Luc. i, 35). » De hoc *sancto corpore* sibi dicitur ad Patrem : « Non dabis sanctum tuum videre corruptionem (Psal. xv, 10). » In hoc *sancto corpore*, quia corporaliter inhabitat omnis plenitudo Divinitatis, recte dico de Deo meo, Rege meo, *qui est in sancto*, quia cum tota Trinitas plene habitet in corpore illo *sancto*, Verbum tamen, cui corpus illud mediante rationali anima est personaliter unitum, ita ut illud sanctum juxta praeconium angelicum recte ac vere vocetur Filius Dei, specialius quodammodo, imo supra omnem modum est in *sancto corpore* illo, cui non ad mensuram dedit Deus Spiritum sanctum.

Præterea etiam sic Deus meus idemque Rex meus Dei Filius est in sancto, templo videlicet sancto suo, quod est Ecclesia, ut extra illam nihil inveniatur sanctum. Et quia, ut supra in hoc ipso psalmo dictum est, *Deus in loco sancto suo unius moris homines facit unanimes habitare in domo*, ubicunque, in quacunque domo ista unanimitas unius moris, unius charitatis, unius religionis, unius disciplinae invenitur, absque dubio constat, quod illic est beata praesentia *Dei mei, Regis mei, qui est in sancto* hujusmodi fratrum spiritualium collegio, creans per se invisibiliter et regens per se quidem invisibiliter, per vos autem vicarios visibiliter hunc talem currum suum, qui si etiam decem millibus multiplex invenitur ex diversitate personarum seu charismatum, tamen quia unanimes est in charitate, in una fide, in una spe, unus spiritus, unum corpus, unum cor et animam unam habendo in Deo, recte numero singulari dicitur sanctus iste *currus Dei multiplex*, pariterque simplex et multiplex : multiplex, propter diversitates charismatum, quas dividit Spiritus unicuique, prout vult ; simplex propter unum bravium, quo tendit omnis cursus curruum talium, quod, etsi multi sint accepturi quos *Dei mei, Regis mei, et*

præscientia præordinavit et prædestinatio præparavit : attamen propter unitatem cordium in id ipsum tendentium bene ac vere dicitur, quod « unus accipit bravium (I Cor. ix, 24). » Adhuc autem et illud sine dubio constat quod, licet non sit sanctus, ut est Dominus, tamen in quolibet sancto suo membro, licet minimo, licet ab hominibus despecto et neglecto, ut fuit Lazarus, praesentialiter est ipse rex meus et Deus meus, qui est in omni sancto. Unde et dicit : « Quod vti ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40). » Item advocans ante se parvulum dixit : « Si quis receperit unum parvulum talem, in nomine meo, me suscipit (Matth. xviii, 5). » Cum ergo hæc sit sententia non prophetæ, non apostoli, quibus utique in Spiritu veritatis loquentibus omnino credendum est, sed ipsius *Dei mei, Regis mei, qui est in sancto*, multo gratantius est recipienda, et ex ejus veraci enuntiatione ipsius *Dei mei, Regis mei* praesentia in quolibet *sancto* suo, licet minimo, minime dubitanda est adesse.

Quanto magis igitur in principibus illis, quos idem Rex meus constituit principes super omnem terram praesens est ipse, regens eos in virtute sua ? In qua denique, nimis confortato principatu eorum,

VERS. 26. *Prævenērunt principes isti alios Dei mei, Regis mei* sequaces, quoniam sicut ipsi primi oculis beatis viderunt ingressus *Dei mei, Regis mei* : sic et ipsi primi post ipsum ingredientes viam obedientiae *prævenērunt* alios ipsorum exempla secuturos. Unde non mirum quod *lingua canum Dei ex inimicis ab ipso* est formata et usque ad sanguinem confortata, quæ non solum ipsius *Dei mei, Regis mei*, sed et *principum ejus* et exemplis informata et auctoritate munita, ipsius favente gratia, potuit superare adversa. Ergo quidem *principes* primo videntes *ingressus Dei mei, regis mei*, primi et soli post ipsum ingredientes alios *prævenērunt*, sed non soli ad ipsum pervenerunt, quoniam ipsis praecedentibus in via justitiæ, in arcta semita obedientiae multi, per ipsos, crediderunt, et non solum in psalterio decachordo, lege Moysi spiritaliter intellecta, psallere, sed et in tympano Evangelii tympanizare didicerunt, viri scilicet cum feminis, juvenes et virgines, senes cum junioribus, Judæi primum, et Græci postea, *currus Dei decem millibus multiplice* corrente usque ad ultimum terræ. Propterea ego David in spiritu prophetiæ futura quasi præterita enuntiando, quasi factum narro et in ore psallentium quotidie in Ecclesiis revera factum indico, quod ipsi principes in acie Christi *Dei mei, Regis mei* principales ac primi triumphales milites *conjuncti sunt psallentibus*, bonorum operum chordis et organis Deum glorificantibus, in medio *juvencularum tympanistrarum*, quia nec ad litteram sexus femineus excluditur ab isto choro psallentium, dum se in bonis operibus exercent, tympanizantium, dum se a concupiscentiis malorum operum coercent ; in quarum medio quasi columnæ honorabili ministerio fungentes, et totam domum fulciantes positi sunt *principes* isti, secundum quod di-

citur alibi : « Qui vicerit, faciam illum columnam in templo meo (Apoc. iii, 12). » Item : « In medio Ecclesiæ aperiet os ejus (Eccli. xv, 5). » Item ipse Dominus et Princeps principum istorum de se dicit : « Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat (Luc. xxii, 27). » Cum ergo dicuntur principes isti esse in medio juvenularum, significatur honorabile ministerium, quo ipsius principum Principis Christi observant mandatum et exemplum. Nam cum suis discipulis ipse taliter ministrasset lavando pedes eorum dixit eis : « Exemplum dedi vobis, ut et vos ita faciatis (Joan. xiii, 15). »

Possunt quoque juvenulæ dici Ecclesiæ novæ sive fragiles personæ ad Deum noviter conversæ, quæ tunc laudabiliter tympanizant, cum tanquam siccatu et extenso corio carnem suam crucifigunt cum vitis et concupiscentiis, extensis omnium membrorum nervis in ligno Dominicæ crucis, dum juvenulæ singulæ desiderant comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum crucis, in latitudine charitatis longanimi perseverantia, in profundo fidei ac timoris, in alto spei et ad superna jugi desiderio.

Diapsalma. Incipit pars quinta, in qua tractatur de confirmatione hujus boni cœpti hoc modo :

VERS. 27. *In Ecclesiis benedicite Deo.* Supra memoravimus, quod dixit Dominus : *ex Basan conversam*, et hujus dicti efficaciam pluribus modis ostendimus : videlicet in lingua canum ex inimicis conversis formata, et usque ad sanguinis effusionem, quo pedes evangelizantium tincti sunt, confirmata ; deinde in principibus istos canes prævenientibus ; deinde in choro psallentium ac juvenularum tympanistriarum. Ut autem hæc tanta bona de die in diem proficiant nec deficient, vos principes, vos boni canes, vos psalmistarum ac tympanistriarum chori non in synagogis Judæorum, non in conventiculis hæreticorum seu schismaticorum, non in sectis perditionum, sed in Ecclesiis benedicite Deo. Nolite gloriari quasi non acceperitis dona gratiarum quæ habetis, sed in gratiarum actionibus benedicite Deo Patri, Domino Filio, ex quibus ambobus procedit in vos ille Spiritus, qui adjuvat infirmitatem vestram, ut ex virtute non vestra, sed ipsius inveniamini laudabiles principes vel psalmistæ vel tympanistriæ, sive aliud membrum Ecclesiæ, in qua cum sint principes fortes in medio juvenularum tympanistriarum, satis apparet non esse ullam discordiam membrorum ejus, ut vel maximi minimos despiciant, vel minimi maximis invident. Non dicant oculi pedibus : Non estis nobis necessarii, quoniam sicut unius humani corporis membra multa, non eundem actum habentia, reguntur anima una, ut non sit schisma in corpore : sic et in Ecclesiis diversarum professionum, verbi gratia prophetarum, apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, innocentium, poenitentium, continentium, conjugatorum, prælatorum, subditorum, clericorum, monachorum, viduarum Spiritus unus est, procedens a Patre ac Filio, qui

omnia Ecclesiæ membra vivificat, quique in una Ecclesia Catholica multas Ecclesias distinguit pro diversitate charismatum, in quibus omnibus Deus Dominus, Deus Pater, Dominus Filius agente hoc amborum Spiritu benedicitur, quem animales hunc spiritum non habentes, imo semetipsos ab hoc Spiritu et ejus templo segregantes, etsi ore benedicunt, moribus et actibus blasphemant. Ideo vos psalmistæ ac tympanistriæ non in quibuscumque conventiculis psallatis vel tympanizetis, verum in sanctis Ecclesiis, in ordinibus et cœtibus ecclesiasticis ecclesiastica disciplina informatis.

Ac ne in talibus eligendis et cognoscendis fallamini, eas tantum veras Ecclesias agnoscite, quæ de fontibus Israel proflexerunt. Apostoli enim, qui Ecclesias per orbem terrarum ordinaverunt, ipsi fontes Israel fuerunt, quia de populo Israel ad hoc electi sunt, ut de ventre ipsorum fluerent aquæ vivæ primitus ad irrigandam primitivam Ecclesiam, deinde ad Ecclesias multas in gentibus plantandas et irrigandas. Successerunt postea cisternæ aquas continere non valentes, id est doctrinæ a doctrinis apostolicis dissidentes, inter quas etiam computare possumus illam clericorum regulam non in Ecclesia, sed in aula regis dictatam, qua congregationibus clericorum primo de fontibus Israel propinat sacratissima communis vitæ documenta, quibus recte informatur cœnobialis disciplina, sed postmodum indulgens quaxdam his contraria quasi de aqua putida corrumpit omnia priora pocula de fontibus Israel hausta. Leguntur enim inter cætera illic Patrum sana documenta, etiam sermones beati Augustini, in quibus recitata ex Actibus apostolorum lectione, qua narratur multitudinis credentium corunum et anima fuisse, nec quidquam eorum aliquem suum dixisse. His dictis de Actibus apostolicis quasi de fontibus Israel sumptis ipse beatus Pater annectit sua item de fontibus Israel derivata, quibus aptissime ordinatur vita cœnobialis clericorum viventium secundum formam de Actibus apostolorum, quasi de fontibus Israel sumptam. Dicit enim inter cætera : « Nulli in societate nostra licet habere aliquid proprium ; si qui habent, faciunt quod non licet. » Cum hæc et similia sanæ doctrinæ pocula de fontibus Israel sumpta sint in illa regula simul aggregata, nescio de qua cisterna mortifera illud hauritur, quod, post multa interdicta proprietatis, ipsa proprietates ejusdem regulæ professoribus indulgetur, et, post ordinatas claustrum officinas communi vitæ congruas, etiam propriæ ac privatæ mansiones conceduntur, tanquam si pretioso indumento pannus vilissimus assuatur.

Sed esto : maneant ut volunt : non eos omnes damnamus, cum ex ipsis agnoscamus aliquos, licet paucos, esse ita disciplinatos ut, licet habeant propriam, quasi non habentes habeant ea, et studeant in sectanda morum disciplina. Qui mihi similes videntur currentibus velociter, sed extra viam suo cursum destinatum, quia videlicet non tenent regulam

sue conversationi propositam, et cum sint ipsi sapientes, libenter aut nimis patienter in suo cœtu sufferunt insipientes; cum sint ipsi casti, patienter sufferunt interdicia officia manifeste incestuosorum presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum. Cumque, ut sibi videtur, vivant ipsi ordinate, non se subtrahunt ab omni fratre ambulante inordinate, ut monet

VERS. 28. *Benjamin adolescentulus.* Imo cum ipse dicat : *Nolite communicare infructuosis operibus te-nerarum, magis autem redarguite,* ipsi talibus communicant et minime redarguunt. Neque vero tutum sibi putant infringere antiquum proverbium, quo dicitur : « Inter arma silent leges, » cum indisciplinati fratres, parentati, clientibusque gladiatis undique stipati suo terrore se increpare debentibus indicant silentium. Novimus pro tali causa inflictæ vulnera, perpetrata homicidia, sicut in Ecclesia Halverstatiensi contigit, ubi a militibus præpositi unus e fratribus ob hoc in refectorio fuit occisus, quia de quadam exordinatione contra præpositum fuerat locutus.

Itaque, spretis hujusmodi synagogis Satanæ, ubi paucitas bonorum obruitur multitudine malorum, volentibus pure Deum benedicere, tute recteque in hoc psalmo consulit Spiritus sanctus dicens : *In Ecclesiis benedicite Deo Domino. In Ecclesiis, dico, super apostolicæ disciplinæ petram fundatis, eorumque doctrinis quasi de fontibus Israel rigatis. In talibus Ecclesiis benedicite.* Quia ibi servatur apostolica doctrina per apostolum Paulum, Doctorem gentium præcipue in gentibus dilatata, qui quoniam de tribu Benjamin natus legitur, dico fuisse *ibi Benjamin adolescentulum*, qui postremus omnium apostolorum fuit vocatus, qui etiam fuisse *adolescens* commemoratur in Actibus apostolorum, ubi testes falsi stantes contra Stephanum narrantur deposuisse vestimenta sua « secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus (Act. vii, 58), » a Saule impio rege denominatus, quasi *Benoni*, id est filius doloris. Hic postea Paulus, id est humilis et modicus a Paulo proconsole, quem convertit, agnominatus *Benjamin*, hoc est, *Filius dexteræ* convenienter nominatus, et licet novissime vocatus, primus tamen fontibus Israel insigniter est adnumeratus, cum hic dicitur : *Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu*, id est in stupore mentis omnium dicentium : « Nonne hic est, qui ad hoc venit, ut expugnaret nomen et istud? » (Act. ix, 21.) Vel stupore ac pavore mentis suæ, quando a Domino in via percussus pavidus ac stupidus factus est, qui et postea fuit *in mentis excessu*, id est in extasi, tunc videlicet, quando nesciens utrum in corpore an extra corpus, raptus est in tertium cælum, et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.

Licet autem solus iste nominetur Doctor gentium, tamen ubi ille ordinavit choros in Ecclesiis psalientium, et juvenicularum tympanistriarum, ibi

etiam cum eo sive in spiritu sive in corpore adfuerunt et alii principes populorum, videlicet *principes Juda, duces eorum*, scilicet, qui sunt in ipsis Ecclesiis. *Principes Zabulon, principes Nephtholim.* Has tribus ideo commemorat, quia forsitan apostoli ex illis tribubus erant. Quod tamen quia nusquam certa relatione alicujus authenticæ scripturæ narratur, ex qua videlicet tribu fuerit quisque apostolorum, sicut Paulus apostolus indicat se de Benjamin fuisse genitum, placet magis per nomina cæterarum tribuum hic posita illud attendere, quod ex interpretatione accipitur et cunctis apostolis eorumque sectatoribus viris apostolicis convenientissime adaptatur. Nam *Juda confessio, Zabulon habitaculum fortitudinis, Nephthali dilatatio mea* interpretatur : quæ omnia Ecclesiarum principibus, et præcipue post apostolos conveniunt sanctis martyribus. In martyrio namque prima virtus est non negare, sed constiteri fidem catholicam et apostolicam, propter quam si quid infertur adversi, assumitur fortitudo. Inde vero finitis adversis latitudo sequitur in præmio non solum in futura, sed etiam in hac vita plerumque, sicut ille persensit, qui Deo dixit : « In tribulatione dilatasti mihi (Psal. iv, 2). »

Aliter : *Principes Juda*, ipsi primi confessores, sancti apostoli sunt, quorum confessionis sonus exivit in omnem terram et in fines orbis terræ verba eorum. *Principes Zabulon* ordo martyrum sanctorum est, qui in confessione catholicæ fidei usque ad mortes innumeras agonizantes tradiderunt corpora sua propter Deum ad supplicia, fortiter dimicantes, et sua fortitudine ac patientia idolatriæ monstrum enorme debellantes. *Principes* vero *Nephtholim* sancti pastores et doctores sunt, qui in pace degentes Ecclesiæ, post tribulationem martyrii dilatatæ, duces Dominicorum gregum lupinam hæreticorum rabiem a Christi ovilibus arcent, doctrinis invigilant, familiam Dei blanda quiete componunt.

Non solum autem in martyrio, vel in tribus jam dictis ordinibus servatur hic ordo confessionis, fortitudinis, dilatationis, verum et in omni recto proposito cujusque religiosæ conversationis, in cujus initio fit sanctæ alicujus disciplinæ professio non ex novis adinventionibus incipientium, sed sicut antiquitus ordinaverunt *principes Juda, duces eorum*, verbi gratia, Petrus apostolus, et post ipsum beatus Augustinus, *duces* clericorum, Joannes Baptista solitarius et post ipsum beatus Benedictus, *duces* monachorum. Facta igitur hujusmodi professione quasi præcedente *Juda*, sequitur *Zabulon* dictus *habitaculum fortitudinis*, quia necessaria est fortitudo, ut angustam viam ingressi non lassentur in tentationibus vel tribulationibus, quibus inchoantes probantur et exercentur, sic autem probatis et exercitatis, quia jugum Domini suave et onus ejus leve fit, cum via mandatorum et consiliorum Dei angusto calle cœpta ex ipsa bene vivendi consuetudine voluntaria devotione curritur, *Zabuloni* adjun-

gitur *Nephtalim*, quod interpretatur *latitudo*, in qua positus fidelis cursor discit cantare : « Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatares eorum meum (*Psal. cxviii, 32*). » Item : « Cum invocarem te, exaudisti me Deus : in tribulatione dilatasti mihi (*Psal. iv, 2*). »

Bene autem *Benjamin adolescentulo*, Paulo videlicet apostolo nunc mente Deo *excedenti*, nunc gentibus, quorum Doetor fuit, sobrio, etiam tribus *Juda* cæterarumque tribuum *principes* associantur, quoniam et ipse Paulus apostolus, nolens esse in doctrina sua singularis, ascendit Jerosolymam ad Petrum et reliquos apostolos, et contulit cum illis Evangelium, quod prædicabat in gentibus, ne forte in vacuum curreret aut cucurrisset, si ab eorum doctrinis ejus doctrina discrepans inveniretur. Propterea etiam, qui videbantur columnæ esse dextras dederunt societatis ipsi et Barnabæ ad prædicandum Evangelium pari modo in gentibus, quomodo et ipsi prædicabant in circumcissione (*Gal. ii, 9*). Hic ergo *adolescentulus*, licet suamet professione apostolorum minimus, tamen plus omnibus laborando Principi apostolorum sic est coæquatus, ut hi duo quasi duæ olivæ ac duo candelabra non impari gratia splendoris illuminent Ecclesiam, cujus in apice quasi lumen gentium duorum oculorum in capite urbem Romam simul ambo tenent, ubi et corpora eorum non sunt separata, sicut et in cælis merita ipsorum creduntur coæquata. Ibi ergo *Benjamin adolescentulus*, et cum eo *princeps Juda* Petrus principali confessione Christum confessus dicens : « Tu es Christus Filius Dei vivi (*Matth. xvi, 16*), » et post trina negationem trina divini amoris confessione purgatus, et illustratus. Quia vero Princeps apostolorum Petrus non pro se tantummodo, sed etiam pro condiscipulis Christum Dei Filium est confessus, et ipsi una cum illo dici possunt *principes Juda, duces eorum*, qui post ipsos recipiunt et ex tunc receperunt ejusdem confessionis fidem, sectanturque fidei huic aptam conversationem in tanta operis fortitudine, quantam exigit nomen *Zabulon*, et in tanta charitatis latitudine, quantam nomen *Nephtalim*. Tribus quippe his nominibus *Juda, Zabulon* et *Nephtalim*, exprimitur fides, per dilectionem operans, quam et ille *Benjamin adolescentulus* in suis epistolis valde commendat, et omnis apostolica doctrina evidenter insinuat, ita ut confessio *Judæ* sit in fide, fortitudo *Zabulon* cognoscatur in opere, simulque in spe, quæ de homini operis bona conscientia efficitur firma ; latitudo vero ex nomine principum *Nephtalim* charitatis est præceptum : qua si diligamus invicem, sicut et Christus dilexit nos, etiam usque ad inimicos diligendos dilatati erimus etiam nos, etsi non *principes Nephtalim*, tamen principum illorum sectatores, qui hujus fidei per dilectionem operantis exempla nobis præbuerunt. Imo et ipsius Christi hanc dilectionem suo documento pariter, et exemplo demonstrantis erimus non tam servi, quam amici, « quia servus ne-

scit, quid faciat Dominus ejus (*Joan. xv, 15*), » nos autem scientes non humana, sed divina virtute impleri posse talia fidei, spei ac dilectionis mandata per Filium Dei nobis ostensa, conversi ad Patrem ipsius ex tota devotione illi dicimus :

VERS. 29. *Manda, Deus, virtuti tuæ.* O Deus Pater, quia tu scis in nobis nihil esse virtutis ad agendum quæ præcipis, aut consulis, *Manda virtuti tuæ*, id est Filio tuo, qui *virtus est tua* per naturam, et *virtus* tuorum per gratiam, quoniam ex quo hæc virtus tua infirmata est in manibus inimicorum tuorum, virtus crevit amicorum tuorum, qui ex eo convaluerunt de infirmitate fortesque facti sunt in bello, quod habuerunt fidem : veteres de *virtute tua* per incarnationem infirmata, novi de hac ipsa per passionem infirmata, una fide in utrisque manente, per quam vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones. Hæc virtutum clara opera humanis viribus homines facere non potuissent, nisi tu, Deus, mandasses *virtuti tuæ*, sive, ut dictum est, Filio tuo sive Spiritui sancto in eis et per eos talia facere, qualia nemo potest absque tua virtute. Etenim et spiritus tuus virtus tua est, qui et *virtus* Altissimi dicitur, et *virtus* de Filio tuo exiens intelligitur, « quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes (*Luc. vi, 19*). » Qui etiam confortavit ipsos apostolos *principes Juda, principes Zabulon, principes Nephtalim*, quoniam debiles et infirmi erant, quoadusque induerentur virtute ex alto. Quanto magis nos, fragilis turba juvenularum, sive, ut in Hebræo habetur, *puellarum tympanistiarum*, sumus debiles ad bene tympanizandum, nisi tua virtute confirmemur ad id, prout oportet, agendum secundum exempla jam dictorum principum prius infirmorum, sed postea in tua virtute confirmatorum. Itaque ut et nos agnoscentes infirmitatem nostram, quæ mandas velimus et possimus, ipsarumque velle ardens in affectu et posse clarescens in opere sit ad tuam non ad nostram gloriam, non sis contentus ad nos littera instruente ac per hoc occidente, sed *manda virtuti tuæ*, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sic nos illuminare simulque juvare, ut quæ facienda cognoscimus illa nos illuminante, faciamus etiam eadem nos per Spiritum tuum et suum adjuvante. Sic dicimus conversi ad Deum Patrem,

Et quia omnis qui confitetur Patrem, confitetur et Filium, conversi quoque ad Filium dicimus : *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.* Tu quippe *in nobis*, in nostra scilicet natura Verbum caro factum et habitando *in nobis*, multa mirabilia operatus es *in nobis*, quæ oramus ut confirmes in nobis : verbi gratia, hoc initium signorum tuorum fuit, quo ad manifestandum gloriam tuam de aqua vinum fecisti. Hoc idem opus, quod operatus es *in nobis* et propter nos, *confirma in nobis*, ut et nos corruptibiles et velut aqua utribus mortalibus scilicet corporibus infirmis inclusa, nimis ad putrescendum prona, efficiamur vinum novis utribus in corru-

ptione conservandum, quod putrescere ac putere a non sinat (incorruptio,) quæ, ut alias legitur, « facit esse proximum Deo (Sap. vi, 20). » Item cæcos illuminasti, leprosos mundasti, multitudinem languentium sanasti, vexatos a spiritibus immundis curasti, mortuos suscitasti, et, quod his non minus erat, pauperes evangelizando beatificasti, dicens: « Beati, pauperes spiritu, etc. (Matth. v, 3). » Hoc idem petimus mirabilium tuorum insigne opus, quod corporali præsentia tua operatus es in nobis, nunc exaltatus in cælum confirma in nobis, cæcitatem nostram [tam] in corpore, quam in anima illuminando, lepram carnis et amplius mentis fugando, nos ad peccatum pronos et ad bene agendum languidos in virtute bonæ voluntatis et actionis roborando, spiritus immundos et malignos, immundarum et malignarum cogitationum suggestores, per gratiam sancti et benigni Spiritus tui procul a nobis pellendo, et in abyssum, unde nunquam ad nos iterum vexandos emergant, eos cum suis et sibi datis porcis mittendo, mortuos quoque nos in peccatis et peccatorum pœnis tibi a mortuis resurgenti conresuscitando, et nunc a morte animarum liberos, posthac autem etiam a mortalitate ac morte corporum liberandos paschalibus gaudiis lætificando, ita ut gaudium nostrum sit plenum. Paupertatem et jam Spiritus, cui regnum cœlorum promittis, quam in tuis discipulis, principibus scilicet *Juda*, principibus *Zabulon*, principibus *Nephtalim* operatus es, operare, quam et confirma in nobis. Operare, inquam, omnia hæc, ut usque in finem proficiamus. Confirma hæc eadem, ne unquam deficiamus

Aliter: *Manda, Deus, virtutem tuam*, id est, Christum, subaudis: notificari hominibus per jam dictos principes. Vel *manda virtuti tuæ*, id est, fortibus tuis, ut annuntient te in gentibus. Et ne frustra fiat hæc illorum prædicatio, *confirma hoc quod operatus es in nobis*, dando fidem firmam ex auditu eorum. Vel illorum principum dogmata usque in finem sæculi, et usque in fines orbis terræ nuntianda tu confirma tua semper gratia cooperante, et sermonem eorum confirmante sequentibus signis miraculorum et operum bonorum, ut et infideles per signa mirabilia convertantur, et jam fideles facti per opera bona magis ac magis confirmari mereantur.

Aliter: *Confirma hoc, Deus*, in gentibus, quod operatus es in nobis Judæis, incipiens

VERS. 50. *A templo tuo, quod est in Jerusalem*, id est a Judæis conversis vel apostolis profluente gratia tua per illorum ministerium *a templo tuo quod est in Jerusalem*, secundum quod prophetici: visa est oculis aqua de templo egrediens a latere dextro usque ad mare Mortuum (*Ezech. XLVII*). Templum tuum sive corpus Dominicum seu etiam Ecclesia primitiva eidem concorporata nunc est in *Jerusalem*, quæ sursum est. Sed nos gentiles, qui *Mare mortuum* sumus, de hoc templo egredientem aquam vivam petimus, ut ex ea vivificemur, et in vita sancta confirmemur.

Quod utique non frustra petimus. Nam a templo tuo aqua sancti Spiritus egrediente confirmati, offerent tibi munera omnes reges terræ, videlicet bene regentes terrenitatem suam. Vel reges terræ ad litteram sive spirituales reges, quos discernit cœlestis super columbam deargentatis pennis et pallore auri adornatam. Omnes hi reges offerent tibi munera non alias nisi in templo tuo, neque aliunde nisi a templo tuo, quoniam a Christo accipiunt, quod in Christo tibi Deo Patri offerunt, extra cujus templum, extra cujus corpus et Ecclesiam non acceptabis ullum sacrificium. Offerent ergo tibi reges munera et in templo tuo acceptabilia et a templo tuo accepta. Quid enim boni habemus, quod non ab illo et in illo accepimus, aut quid non boni ab illo et cum illo accepimus? Audi super hoc Benjamin adolescentum: *Qui enim*, ait, « proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? » De tuis itaque donis tibi offerent reges munera devotæ servitutis in operibus et moribus bonis, in sacrificio altaris, in laudibus devotis, in psalmis et hymnis, et canticis spiritualibus in disciplina sancta et doctrina sana.

Cui quoniam plurimi obstrepent ferino fremitu, ne ultra modum invalescant voces eorum,

VERS. 31. *Increpa feras arundinis*. *Feræ arundinis* dicuntur hæretici, quia, ut *feræ*, interdum non intelligendo nocent et aliquando perverse intelligendo Scripturam sanctam, quæ per *arundinem* significatur, corrumpunt. Antiqui enim scribebant arundine, atque ideo convenienter per *arundinem* intelligitur Scriptura sacra, quam irrident increduli, quales erant illi, qui *arundinem* pro sceptro irrisorio dederunt in manus Christi. Quam tamen ille accepit serio, sciens quoniam inde percussurus esset venenata animalia, et scripturus nomina suorum in libro vitæ ac nomina infidelium in terra, secundum quod scriptum est: « Recedentes a te in terra scribentur (*Jer. XVII, 13*). Item: « Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur (*Psal. LXVIII, 29*). » Ergo justorum nomina in cælo scripturus recte Christus accepit *arundinem*, totius videlicet sacræ Scripturæ habens in semetipso auctoritatem. Cui tamen quoniam *feræ* obstrepunt, recte illi vel ejus Patri Deo nunc dicitur: *Increpa feras arundinis*, hæreticos videlicet corruptores veritatis, quantum in ipsis est. Nam ipsa in se corrumpi non potest.

Nomine quoque *arundinis* recte significantur omnes instabiles, qui omni ventâ doctrinæ moventur, inter quos plurimum valent hæretici et omnes potius nova quam vera docere studentes, quoniam tales auditores « a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur (*II Tim. IV, 4*). » Propterea vel ego David propheta hæc prævidens, vel ego Psalmista hæc mala instantia præsentialiter videns, conjunctus cæteris psallentibus in media juvenularum tympanistiarum dico tibi auctor et

armator illius dogmatis, quod expressum est in Scriptura veritatis : *Increpa feras arundinis* emittendo Spiritum veritatis, qui per ora non solum principum et regum prædictorum tibi militantium, tibi munera offerentium, sed etiam canticis tympanistriarum tuarum arguat mundum de peccato et de justitia et de iudicio. *Increpa, inquam, feras arundinis*, depravatores scilicet Scripturarum veritatis. Et utique necesse est ut increpes illas *feras* pessimas; quoniam sunt inter illas *feras tauri* pingues pingui cervice armati et cornibus terrenæ fortitudinis metuendi præcipue his, qui sunt seductiles et *vaccis* in eo consimiles, quod istos tauros libenter admittunt, et ab eis concipiunt dolorem et pariunt iniquitatem. Idem ipsi *feræ* sunt atque *tauri*. *Feræ* propter crudelitatem; *tauri* propter superbiam cervicositatem, quorum *congregatio* est in *vaccis populorum*, id est in decipiendis illis, qui facile seduci possunt, quos pro nimia sensus debilitate Apostolus vocat mulierculas dicens : « Ex his sunt, qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas (II Tim. III, 6). » Qui captivas ducunt mulierculas, si sunt *tauri*, qui ipsi alligant *vaccas*.

Hoc tamen non sine utili causa permittetur a Deo, sed ut *excludant eos, qui probati sunt argento*, id est, ut qui in eloquiis Dei probati sunt, manifesti fiant. Propriè dicitur : *excludant* pro eo, ut diceretur : *emittere faciant*, quia et argentarii dicuntur *exclusores*, qui de confusa massa expriment formam cujusque formosæ imaginis prius in ipsa massa latentis. Nimirum sic et sensus in Scripturis paucorum intellectui cognitos et sub fidei signaculo reconditos ipsi pauci exponunt, et quodammodo *excludendo* parere multitudini faciunt, cum hæretici ex adverso stantes ad hoc eos compellunt. Dum enim pax est Ecclesiæ, sancti quique ac periti litterarum orationibus tantum et bonis operibus vacare student, et ante sanctuarium celestium secretorum cum reverentia excubant, neque illius januam pulsant, et in anteriora ejus vel prospicere vel intrare formidant, nisi cum adversantium cogit importunitas, et illos respondendi urget necessitas, maxime cum de altissimo secreto summæ Trinitatis, aut de profundissimo Dominicæ incarnationis mysterio quæstiones moventur, quibus non tam humanæ subtilitatis quam divinæ auctoritatis responsa reddenda sunt per eos, qui *probati sunt argento*, id est, exercitati eloquio divino.

Aliter : *Congregatio taurorum* ad hoc est in *vaccis populorum*, ut ab eisdem *vaccis excludant*, id est, separent eos, qui *probati sunt argento*, id est, qui sunt idonei docere Dei eloquia casta, quæ sunt « argentum igne examinatum, terræ purgatum septuplum (Psal. XI, 7). »

Quidam codices habent : *In vaccis bubalorum*, quod in sensu non discrepat; quoniam bubali silvestres boves indomiti sunt, et jugum ferre non consueverunt. Et in talium bubalorum grege plus quam inter domesticos boves lascivæ sunt *vaccæ*.

A Sic in turbis indisciplinati populi regnat petulantia, quæ a populo Domini et ovibus pascuæ ejus virga disciplinæ amovetur, cum ad instructionem sacræ Scripturæ non solum bubus seu bubalis, sed et *vaccis*, id est, plus inter lascivos lascivientibus jugum Dei suave imponitur. Sic enim boves, ordinante Domino, per Moysen trahebant plaustra in deserto portantia tabulas deauratas, bases argenteas vel æreas, columnas, vectes, cortinas et cunctam suam pellectilem tabernaculi. Sic et *vaccæ* in libro Regum leguntur arcam Dei traxisse, quæ etiam fetæ fuisse memorantur, et vitulis earum domi reclusis illæ dantes ab intimis mugitus non reflectebant colla Dei arcam trahentia, sed pergebant recta via Bethsames, quod interpretatur *domus solis* (I Reg. VI, 12).

B Nonne in sancta Ecclesia videmus nunc adimpleri hæc mirabilia, cum non solum viri, sed etiam feminae, non solum fortes, sed etiam fragiles in ministerio ecclesiastico trahunt jugum Domini pergentes ad terram promissionis et ad domum veri Solis, ubi Christus est in dextera Dei Patris? Quæ nimirum feminae, quod plus in illis quam in viris est mirabile, quasi vitulis suis domi reclusis compatiuntur, sed ad eos lactandos non redeunt, cum neque pro affectu filiorum seu consanguineorum religiosæ personæ in sexu quoque femineo deflectunt a via cæptæ religionis, in qua pergentes, et arcam Domini, Christum scilicet per fidem in cordibus portant, tendunt ad donum æternam æterni Solis, ubi scilicet ipsum Christum Solem justitiæ, quem nunc portant et non vident, clare tunc videant, et in visione illa æternaliter gaudeant juxta promissum Petri Apostoli dicentis : « In quem nunc non videtis creditis, autem exsultabitis lætitia inenarrabili : reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum vestrarum (I Petr. I, 8, 9). » Non hoc promittitur *vaccis populorum* seu bubalorum, vel etiam *congregationi taurorum*, cum hujus modi *vaccis* lascivientium, dum adhuc in sua cervicositate seu lascivia durant. Neque enim tales *tauri* vel tales *vaccæ* consueverunt portare jugum sanctæ obedientiæ, imo etiam, quod pejus est, eos impugnare ac perturbare nituntur, qui sub jugo disciplinæ ordinate incedunt, prout possunt.

D Sed licet eos impugnent, ne forte, ut volunt, expugnent, o Domine, qui fortis et potens es in prælio, *dissipa gentes, quæ bella volunt*, quia scilicet student non correctioni sed contentioni. Hæreticos dico, ego David, *gentes* vel propter genera sectarum, ubi series malæ successionis tanquam generatio familiarum confirmat errorem, vel quia vivunt gentiliter ut gentes ad simulacra muta, prout ducuntur, euntes. Quid sunt enim hæreticorum documenta falsa quidem sed verosimilia nisi veræ doctrinæ quædam simulacra? Ducuntur autem ad hujusmodi simulacra vel diabolica suasionem vel suæ gloriæ vana cupiditate. Nam hæreticus est, qui propriæ gloriæ ac maxime sui principatus cupiditate novas opiniones aut fligit aut sequitur. Qui autem

hujusmodi hominibus credit, homo est imagine quadam veritatis deceptus. Quia vero hæreticus in hoc distat a schismatico, quod hæreticus impugnat et corrumpere nititur sanctæ Scripturæ unitatem; schismaticus autem scindere laborat catholicæ pacis unitatem, possumus apte per *feras arundinis*, ut jam dictum est, hæreticos notatos intelligere; per *gentes autem, quæ bella volunt*, notare schismaticos, vel etiam quoslibet inquietos, qui contentionibus gaudent, sectas faciunt, inter fratres discordiam seminant, concordiam unanimiatis turbant, vinculum pacis et charitatis rumpere laborant, atque ideo semper *bella volunt*, quia in pace firma suas nequitias exercere non possunt. Quibus utique talione decenti optatur et in principio psalmi ut exurgente Deo dissipentur hi tales inimici ejus, et nunc Deo dicitur: *Dissipa gentes, qui bella volunt*. Nam, quia illi dissipare nituntur fraternæ pacis unanimi- tatem, recte oratur ut et ipsi dissipentur, quod interdum ipsis malis dissipatis non est malum, semper vero ista dissipatio malorum bonis cooperatur in bonum. Sicut enim utile fuit mare Rubrum dividi, ut pateret via Israeli Ægyptios fugienti, et ad terram promissionis tendenti: sic semper bonis bona est non solum sua concordia sed et malorum discordia, quæ et ipsis malis aliquando erit utilis et occasio correctionis, aliquando vero inutilis, ut illis, de quibus dictum est: « Dissipati sunt, nec compuncti (Psal. xxxiv, 16). » Sed hic oratur utilis dissipatio inimicorum Dei, quam consequatur aut ipsorum aut certe aliorum ipsos in bono prævenientium conversio ad bonum. Quod, ego David, prophetans annuntio, dicens:

VERS. 33. *Venient legati ex Ægypto: Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Dissipatis quippe Judæis incredulis et inter gentes deputatis quasi naturali ramo fracto insertus est oleaster, et ex illorum delicto salus gentium provenit, dum illis excæcatis illuminatæ sunt gentes, quarum plenitudine introducta reliquiæ Israel salvæ fient. Quod hoc ordine complebitur: *Venient legati ex Ægypto: Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Sicut prædictum, ita et factum est. Primo *legati* venerunt in Ægyptum, apostoli videlicet missi per mundum universum. Deinde quoque *legati* venerunt etiam *ex Ægypto*, id est, ex tenebris gentium, qualis fuit sanctus Dionysius et beatus Augustinus. Omnes isti *legati* reconciliationis præcones intelliguntur. Unde Apostolus: « Legatione, » ait, « pro Christo fungimur, et tanquam Deo per nos exhortante obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo (II Cor. v, 20). » Hujusmodi *legati* venerunt et *venient*, usque dum plenitudo gentium tota introeat. *Venient* autem non vacui, sed dona ferentes ad Christum *ex Ægypto* sicut quondam regi Salomoni a legatis regnorum multorum ferebantur munera, nominatim vero *ex Ægypto*, unde filiam Pharaonis adduxerat sibi in uxorem. Et illa quidem vocata et quæsitæ per

A *legatos ipsius regis Salomonis venit ad ipsum*: nam et in Ægyptum, et *ex Ægypto legati*, venerunt, qui adventui hujus filię Pharaonis apparatus congruos fecerunt. Sed regina Æthiopiæ veniens a finibus terræ audire sapientiam Salomonis prævenit hujusmodi legatos et apparatus invitatorios. Ultra venit non vocata hæc regina, cum multo comitatu, in Jerusalem, afferens aurum infinitum et gemmas pretiosas multaque aromata portantibus camelis.

Sic nimirum ad verum Salomonem pacificum regem Christum venerunt et *venient legati ex Ægypto*, legatione fungentes ad ipsum pro filia invisibilis Pharaonis, gentilitate scilicet desponsanda, cui et dicunt iidem legati: « Audi, filia, et vide, B et inclina aurem tuam, et concupiscet Rex decorem tuum (Psal. xlv, 11). » Sed regina Æthiopiassa, id est, illa gentium turba, quæ se agnoscit magis denigratam peccatis, enormitatem scelerum suorum timens non exspectat vocantem seu legatos vocantia vel manus ejus trahentis, ut illa, quæ dicit: « Trahe me post te (Cant. 1, 3); » verum spontaneo adventu suo *præveniet manus ejus* cum Zachæo præcurrrens, et arborem sycomotorum, id est, lignum crucis ascendens, ut, si fieri potest, videat illum, priusquam videatur in sua nigredine. Sic in typum ejus mulier peccatrix non vocata venit ad ipsum retro accedens tanquam videre ac tangere desiderans et videri timens, videndi avida et, ne videretur, pavida. Sic item in ejus figuram, quasi fasciculus primitiarum de gentibus, venit ultra non vocata per apostolos aliosve legatos illa mulier Chanaanæ, urgente illam sua miseria. Unde et clamans dixit: « Misere mei, Domine fili David: filia mea male a dæmonio vexatur (Matth. xv, 22). » Et tu ergo quicumque C cuius filiam, id est, animam vel propriam vel tibi commissam vexat dæmonium variis passionibus tentationum seu tribulationum, curre ultra ad medicum præveniendi faciem ejus in confessione, ut etiam sibi congruat, quod hic dicitur: *Æthiopia præveniat manus ejus Deo.* Quomodo *præveniet*? per ultroneam conversionem et vitæ veteris ac nigre innovationem et candidationem, latenter tamen ipsa prius præventa in prædestinatione seu etiam sancti Spiritus instinctu misericordissimo. Unde et dicitur: « Misericordia ejus præveniet me (Psal. lviii, 11). » Quas autem Dei manus *Æthiopia præveniet*? *Manus* utique victrices et vindices, quibus percuti pavens et cavens ultra venit in deditionem legatos non exspectans, sed legationem mittens et rogans ea quæ pacis sunt adhuc illo longe agente, cui cum viginti millibus venienti, id est, cogitationum et actionum rationes exigenti nos etiamsi decem millibus, id est, bonis actibus muniti obviamus, resistere non valemus, quoniam duplo superatur ab illius exercitu noster exercitus. Quid ergo restat, nisi ut *Æthiopia*, id est, anima peccatis nigra, *manus ejus præveniat* præoccupando faciem ejus in confessione ac peccatorum condigna emeu-

datione, ne manus ferientis et vindicantis incidat, A quas effugere non valent, qui nimium sero, hieme scilicet aut Sabbato fugam ineunt, qualibus in principio psalmi dicitur: *Fugiant qui oderunt eum a facie ejus?* Fugient quidem illi sed non effugient, quia lucem, quam lippi eorum oculi oderunt, evitare non poterunt. Fugient ergo tunc inimici Dei a facie ejus, a qua nolent videri et quam non dulce habent videre: sed neque aspectum, neque manum ejus poterunt effugere. Hoc prænoscens *Æthiopia* nunc, dum tempus est fugiendi, prævenit manus ejus vindices fugiendo non ab ipso ut inimici; sed ad ipsam, ut ex inimicis fiant amici. Prævenit ergo manus ejus Deo, ipsi per fidem inhærendo.

Aliter: *Æthiopia prævenit manus ejus*, scilicet B *Æthiopiæ*. Quæ relatio ex Græco intelligi potest, ubi ejus relativum pronomen hoc loco invenitur feminini generis, ut sit idem, quod dicitur: *Præveniet manus ejus*, ac si dicatur, *manus suas*. Quo sane dicto per manus opera bona intelliguntur, quæ per fidem ex dilectione operantem, et aliquando sine operibus justificantem proveniunt. Est autem sensus. *Æthiopia præveniet manus suas Deo*, id est, antequam operetur, credit Deo. Et [ideo ejus justificatio potius fidei per gratiam intus inspiratæ, quam operationi forinsecæ attribuitur, sicut peccatrici mulieri dicitur: « Fides tua te salvam fecit (Luc. vii, 50). » Præveniente autem hac fide sequitur operatio bona pro posse. Alioquin fides mortua esset, quæ operari cum posset, nollet: et C ideo sicut est laudabile, ut fides præveniat manus operantes, ita est omnino damnabile, si quis operari hoc renuit, quod sana fide sibi operandum credit.

Aliter: *Legati ex Ægypto* sunt apostoli ex Synagoga, quæ erat in tenebris. *Æthiopia*, id est, in peccatis nigra gentilitas *præveniet manus*, id est, opera ejus *Ægypti*, id est, Synagogæ, Deo, id est, ad honorem Dei. Prior enim populus gentilis fidei verbum recepit et credidit.

Est adhuc alia littera: *Æthiopia festinet manus dare Deo*. Quo dicto similitudo trahitur a victis, qui depositis armis manus victoribus dare festinant ne interficiantur. Ubi dicitur in littera: *Æthiopia præveniet manus ejus*, hic distinguunt quidam, et postea quasi ab alio exordio incipiunt: *Deo, regna terræ, cantate*. Nos autem exemplaria veraciora Deo antecedenti litteræ adjungimus, et dicimus: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, id est, ad Deum se convertendo. Super hunc locum beatus papa Gregorius dicit (18): « David propheta videns quod ad Judæam redimendam veniret Dominus, sed ante gentilitas crederet, ut postmodum Judæa sequeretur, sicut scriptum est: Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret, dicit: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, id est, prius-

quam Judæa credat, salvandam se offerret omnipotenti Domino peccatis, nigra gentilitas. Agamus itaque gratias unico summi Patris Filio nos, qui ex gentilitate collecti, atque ejus lumine perfusi Judæam quoque ipsam præcessimus ad fidem, ut impleretur, quod scriptum est: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*. Nigri ergo perfidiæ merito fuimus, sed suscipientes candorem gratiæ ipsam etiam Synagogam, per cujus sobolem vocati sumus ad gratiam Dei, prævenimus. » Sequitur:

VERS. 33. *Regna terræ, cantate Deo*. Ac si dicatur: Pro jam decursis beneficiis, non in Judaico solum regno angusto sed in toto mundo exhibitis, *regna terræ*, id est, omne genus hominum, omnes principes omnium reguorum, quæ per duo regna Ægypti et Æthiopiæ a parte totum significando notavimus, *cantate Deo* puritate mentis, et *psallite Domino* in operibus bonis.

Diapsalma, pars sexta. Psallite Deo Christo æque ut Deo Patri, quia ipse est

VERS. 34. *Qui descendit et ascendit ad Patrem*. *Ascendit* videlicet secundum quod homo assumptus in summam Divinitatis gloriam provectus est. Nam secundum quod Deus Patri Deo naturaliter æqualis est, non erat aliquid altius quo ascenderet. *Ascendit autem super cælos cæli*, id est super omnes cælos ad dexteram Patris. *Cælos cæli* vocat excelsiores creaturas, super quas *ascendit*, qui sibi subjectis omnibus creaturis in altissimo throno paternæ majestatis consedit Patri ad dexteram ejus, id est in honis potioribus, quæ Verbum cum Patre semper habuit, quæque humanitas non ad mensuram accepit, usque adeo ut ascenderit *ad orientem*, id est usque ad Verbi sibi uniti claritatem. Non dico: *ad ortum* vel *oriturum*, quia Verbi divina generatio non habet præteritum vel futurum, sed æternum et intransitorium præsens, secundum quod Filius Dei dicitur « oriens ex alto (Luc. i, 78) » Patre, qui fuit oriturus, et nunc est ortus vel natus ex humili matre. Quondam prædicabatur nasciturus ex Virgine, qui modo natus ex illa nuntiatur; sed ex Patre ipsius generatio initio caret et fine, ac propterea secundum illam non dicitur *ortus* vel *oriturus* sed *oriens*. Et unde *oriens?* *ex alto*, scilicet Patre. Unde recte « Altissimi Filius (Luc. i, 28) » vocatur non per adoptionem sed per generationem.

Aliter: *Ascendit ad orientem*, id est, versus orientalem plagam videntibus discipulis ad litteram. Vel *ab oriente*, id est, ab Jerusalem, quæ in oriente sita est, ubi de monte Oliveti *ascendit* localiter, qui in montem Oliveti spiritalem *ascendit* illocaliter, quando Patri suo, Patri misericordiarum, qui per montem Oliveti significatur, suam considerare fecit humanitatem in throno majestatis, in omnimoda gloriæ summæ Divinitatis. Ad hunc montem nondum ascenderat in fide mulieris, cui dictum est ab

(18) Lib. xviii Moral. cap. 52.

angelo : « Quem quæris mulier ? viventem cum mortuis ? » (*Luc.* xxiv, 5.) Cui et ipse dixit Jesus : « Noli me tangere : nondum enim ascendi ad Patrem meum (*Joan.* xx, 17). » Ac si dicat : In tua fide, qua me credis a monumento sublatum, nondum *ascendi* ad Patrem meum ; nondum *ascendi* in montem Oliveti *super caelos caelorum*. Denique hominis assumpti ascensio *super caelos caelorum*, id est *super altissimos ordines angelorum*, fuit a monte Oliveti, quoniam Pater misericordiarum dedit hoc illi, sicut ipse ait : « Omnia mihi tradita sunt a Patre meo (*Matth.* xi, 27). » A quo utique Patre datum est homini nomen Dei, quod est *super omne nomen*, ut videlicet homo nominetur Deus, non ut dii multi per adoptionem, sed ut filius Altissimi per generationem, quia et hoc datum est homini, ut sit Filius Altissimi, quod sine dubio illi est ascendisse invisibiliter et illocaliter in montem Oliveti ; a quo et hoc illi datum est, ut localiter quoque ascenderet a monte Oliveti *super caelos caelorum ad orientem*.

Quod autem etiam in humana sua natura virtus illi sit divina, exinde patet, quod *ecce, dabit vocem suam vocem virtutis*, ecce dico quia evidens erit in adventu secundo, ego David quasi præsentialiter video quod ille, qui sicut agnus coram tondente se sine voce obmutuit, in extremo iudicio *dabit vocem non utique infirmitatis, sed virtutis*, qua mortui suscitabuntur, impii iudicabuntur, boni quoque immutabuntur. Etiam in primo adventu suo *voci suæ vel vocem suam dedit esse vocem virtutis*. Nam dicente illo humanitus : « Lazare, veni foras (*Joan.* xi, 43), » in voce humana operata est virtus divina. Similiter in cæteris ejus dictis humanis enituit fulgor divinæ virtutis, ut cum dixit leproso : Mundare ille mundatus est ; cum dixit cæco : Respice, ille mox vidit ; cum dixit mortuo : Adolescens tibi dico : Surge, ille surrexit. Usque hodie quoque *dat voci suæ vocem virtutis* operando per verbum suum in officiis ministrorum suorum tantæ virtutis opera, ut inde illi semper debeatur gratiarum actio et gloria. Ergo

VERS. 35. *Date gloriam Deo* Christo in voce virtutis et nunc in Ecclesia operanti, et in fine omnia iudicaturus, ac bonos de medio malorum separaturus. Tunc impiis in infernum projectis, super Israel, id est bonos Dei visione dignos erit evidens *magnificentia* ejus, quia quos vocavit et justificavit, illos tunc *magnificabit*. *Et virtus ejus in nubibus*, quia præ cæteris electis in virtutis gloria tunc fulgebunt, qui ut nubes volando *pluviam voluntariam* longe lateque portaverunt, et miraculis coruscando ac præcibus et meritis obumbrando se minores juerunt et prætererunt. Ne autem in nomine *nubium* quis capiat alium intellectum, dico evidentius :

VERS. 36. *Mirabilis Deus in sanctis suis Deus*, dico, *Israel*, id est illorum specialiter, qui tunc erunt *Israel*, mundo videlicet corde, de quo Deum videbunt sicut est. Et quidem *in nubibus* ac sanctis præcipuis præcipuam dabit *magnificentiam*. Sed et *plebi suæ* humili, ac sanctis illis fideliter obedienti, atque vinculum charitatis custodienti *dabit virtutem* in resurrectione, ut quod seminatum est in infirmitate, surgat *in virtute*. *Dabit etiam illi plebi* eatenus infirmæ in semetipsa fortitudinem impassibilitatis, quam ipse habet in corpore, suæ claritatis, cui configurabitur corpus nostræ humilitatis per gratiam suæ pietatis. Ergo *benedictus Deus in his donis suis, et sanctus in omnibus operibus suis*. Vel ex tunc *benedictus Deus* in sua gloria videbitur, et *in sanctis mirabilis* mirabiliter ab ipsis glorificabitur dicentibus in æternum singulis et omnibus : *Benedictus Deus*.

Gloria Patri Domino, qui *dabit verbum evangelizantibus virtutem multam*. *Gloria Filio*, ipsi scilicet Verbo, quod evangelizatur. *Gloria Spiritui sancto*, qui virtus amborum datus est in dona hominibus. Vel : *Gloria Patri dilectori dilecti*. *Gloria Filio dilecto dilecti* dilectoris sui. *Gloria Spiritui sancto* amborum dilectioni. *Gloria uni ac trino Deo* ab æterno et usque in æternum in cælo sursum et in terra deorsum, ut pleni sint cæli ac terra gloria sua semper ubique hac laude sonante : *Benedictus Deus*.

PSALMUS LXVIII.

Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam. Certator ille, qui in primo quinquagenario corroboratus per fidem, in hoc secundo, ut sæpe dictum est, præliatur spe victoriæ, animatus evidenter in hoc psalmo instruitur quomodo legitime certando pugnet non quasi acrem verberando, sed ipsum hostem præcibus assiduis quasi telis acutissimis feriendo. Nam et ipsum caput nostrum Christus velut in fronte castrorum dux belli præcipuus hic inducitur, sic orans pro suis

tribulationibus exterioribus, quomodo quemque suorum vult orare pro suis tentationibus interioribus. *Salvum me fac*, inquit, *Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam*. *Infixus sum in limo profundi, et non est substantia*. *Veni in altitudinem maris et tempestas demersit me*. Hæc namque et cætera orando suis inter vitia periclitantibus exemplum orandi se dare innuit cum dicit : *Videant pauperes et lætentur : quærite Deum et vivet anima vestra*. *Quoniam exaudivit pauperes Dominus, et*

vinctos suos non desepxit. Unde bene habet titulum A
psalmus hic :

(VERS. 1.) IN FINEM PRO HIS, QUI COMMUTABUNTUR,
PSALMUS DAVID.

Et est sensus : Hic psalmus agit pro his qui
commutandi sunt in conformitatem Christi, ita ut
sint euntes in finem, id est, in omnimodam perfe-
ctionem. Cum autem varie ac multiformiter mute-
tur « homo natus de muliere brevi vivens tempore,
qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut
umbra, et nunquam in eodem statu permanet (Job
xiv, 1, 2), » duæ tamen sunt principales commuta-
tiones ejus : una, qua peccante Adam natura hu-
mana in ea corrupta per peccatum commutata est a
statu bono, in quo creata est, mutatione miserabili
in deterius, quoniam in quo omnes peccaverunt,
in ipso quoque mortui sunt. Sed quia sicut in Adam
omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivifica-
buntur. Altera est mutatio, qua fideles a malo mu-
tantur in bonum, proficiuntque de bono in melius
usque in finem, propter quod et psalmus iste titulu-
latur : *Pro his qui commutabuntur in finem*, qui
finis est Christus ad justitiam omni credenti, finis
scilicet consummationis, finis ultra quem nihil est
appetendum, quia ipse finis et causa finalis præ-
liantium victores infinita gloria coronabit, quando
eos finito certamine commutabit in finem. Nam com-
mutationis hujus est initium, cum in præsentī mor-
talitate mutantur animæ a vitiis ad virtutes. Finis
vero tunc erit, cum implebitur quod dicit Aposto-
lus : « Canet enim tuba, et mortui resurgent in-
corrupti, et nos immutabimur (I Cor. xv, 52). »
Hæc mutatio dextræ Excelsi ad hædos in sinistra
statuendos non pertinet ; sed ad illos, qui cum
Apostolo dicere possunt : « Nostra autem conver-
satio in cælis est. Unde etiam expectamus Domi-
num Jesum Christum, qui reformabit corpus humi-
litate nostræ configuratum corpori claritatis suæ
(Phil. iii, 21, 22). » Hujus autem commutationis est
causa efficiens ipsius Christi passio. Per hanc enim
et ipse Christus transivit, et nos transire fecit de
hoc mundo ad Patrem, de timore ad securitatem,
de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptio-
nem, de terra ad cælum, unde ipse descendit ut eos,
qui ceciderant, sublevaret. Hic transitus dictus est
Hebraice *Pascha*, factus in passione, quæ Græce
Πάσχα. Pro his ergo, qui ita commutabuntur in
finem Christum, est psalmus iste attributus ipsi
David, id est Christo, et est unus de quatuor,
qui de passione et resurrectione latius agunt.
Quorum primus est : *Deus, Deus meus, respice in
me* ; secundus : *Judica, Domine, nocentes me* : ter-
tius : *Exaudi, Deus, orationem meam, et ne desperis
deprecationem meam*. Quartus iste, qui nunc ha-
betur præ manibus, in quo sicut et in cæteris de
passione agentibus initium triste, finis lætus in-
venitur.

Primo enim de tribulatione sua suorumque cla-
mans Christus precatur salvus fieri, narrans quod

multa patitur, quæ non rapuit, solvendo, et pœnas
immeritas ferendo. Secundo precatur eos, pro quibus
patitur, sua spe non frustrari, adjungens quanta
et quam æquanimitè ferat, ibi : *Deus, tu scis insi-
pientiam meam*. Tertio rogat a luto sæculi se suos-
que liberari. Item quid patiat, commemorat ibi :
Ego vero orationem meam ad te, Domine. Quarto
quid inimicis sit venturum, prophetat ibi : *Fiat
mensa eorum coram ipsis in laqueum*. Quinto finem
lætum passionis exponit et fideles hortatur ad lau-
dem, quæ est intentio sua ibi : *Ego sum pauper et
dolens : salus tua, Deus, suscepit me*. Loquitur au-
tem in hoc psalmo totus Christus, nunc propria,
nunc membrorum suorum voce clamans ad Deum
Patrem suum dicens :

B VERS. 2. *Salvum me fac, Deus*. Ecce granum si-
napi ego Christus, in forma servi parvulus, in
horto projectus et conculcabilis, qui despicior a Ju-
dæis non credentibus, quod sim futurus magnam
olus, imo arbor altissima, inter ipsos tribulantes et
me conculcantes clamo, et dico : *Salvum me fac,
Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam
meam*. « Aquæ multæ populi multi sunt (Apoc. xvii,
15) ; » quia velut unda supervenit undæ, sic gene-
ratio præterit et generatio advenit. Sed generatio
hæc mala et adultera, generatio nequam et per-
versa Judæorum, semper motibus avaritiæ, super-
biæ, invidiæ cæterorumque vitiorum fluctuantium,
recte assimilatur aquis turbidis et amaris, quæ
intraverunt usque ad animam meam, quia prævalue-
runt non tantum ad tenendum, ligandum, colaphi-
zandum, sed usque ad animam meam tollendam.
Quamquam enim dixerim : « Nemo tollet a me ani-
mam meam ; sed ego pono eam, et iterum sumo
eam (Joan. x, 17, 18) : » tamen ad exprimendam
tentationis Judaicæ malitiam, qua clamaverunt :
« Reus est mortis (Matth. xxvi, 66) ; » item : « Nos
habemus legem, et secundum legem nostram debet
mori, quia Filium Dei se fecit (Joan. xix, 7), » recte
dico, quod intraverunt aquæ usque ad animam meam
tollendam : quia quod ego passus sum propria vo-
luntate, illi sua malignitate arbitrati sunt mihi mo-
lestum et amarum, sicut fel et acetum, quod in
passione mihi obtulerunt, quod etiam eisdem pro-
pinantibus discipuli mei postea gustaverunt, quod-
que usque in finem sæculi omnes, qui pie vivere
volent, malis infestantibus gustare habebunt. Unde
meos pusillos in aquis turbidis periclitaturos trans-
figurans in me, pro ipsis quoque salvandis clamo,
dum vox sanguinis mei de terra clamantis hoc exi-
git in conspectu Patris ac totius curiæ cælestis, ut
hi, pro quibus ego animam meam posui, non si-
nantur in aquis tentationum seu tribulationum sic
obruui aut præfocari, sicut obrui ac præfocati sunt,
qui in talibus aquis omnino defecerunt nimis aman-
do animas suas in hoc mundo. « Qui enim amat
animam suam in hoc mundo, perdet eam. » Quo-
contra, « qui odit animam suam in hoc mundo, in
vitam æternam custodit eam (Joan. xii, 25). » Pro-

pter hujusmodi animas in vitam æternam custodiendas ego Christus non necessitate sed spontanea voluntate sustinui *aquas intrantes usque ad animam meam*, non mihi invito extorquendam, sicut extortæ sunt animæ latronum, dum frangerentur crura ipsorum, sed voluntarie ponendam et in manus Patris commendandam. Denique ut ego Deus immortalis mori possem.

VERS. 3. *Infixus sum in limo profundi*, id est assumpsi hominem de limo plasmatum. Et quidem si hominem talem assumpsissem, qualem eum plasmaveram, *infixus essem in limo*, sed non in *limo profundi*; nunc autem quia ego Deus immortalis mortalem assumpsi hominem, ut mortem pro mortali- bus gustare possem, recte dico quod *infixus sum in limo profundi*, et non est *substantia*, tum quia mortalis factus ad mortem usque deveni, quæ non est *substantia*, tum quia mihi prævaluit Judæorum profunda iniquitas, quæ non est *substantia*. Sicut enim nuditas in corpore, calvitium in capite non est aliqua *substantia*, sed substantiæ privatio: sic peccatum in anima, et pœna peccati, mors in corpore non est *substantia*, sed substantiæ quasi quædam annihilatio. Et quidem peccato ego Christus non fui annihilatus, quia peccatum nec originale nec actuale habui, et ideo integra mihi remansit substantia omni decore virtutum perornata. Non sic ille adolescentior filius custodivit substantiam suam, qui peregre profectus dissipavit eam cum meretricibus vivendo luxuriose. Attamen quia de talibus multi confitendo et pœnitendo *commutabuntur*, ego eorum querelas in me transformo et dico: *Infixus sum in limo profundi*, et non est *substantia*, id est non est virtus cœrnis evadendi mortem, quæ non est *substantia*, sed substantiæ destructio.

Vel quia *substantia* pro divitiis accipi solet, non est mihi *substantia*, quia egenus et pauper sum, usque adeo depauperatus, ut etiam veste mea nudatus et nudus in cruce suspensus, illius nuditatem luerem, qui descendens ab Jerusalem in Jericho incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum, et plagis impositis abierunt semivivo relicto. Unde post pauca sequitur: *Ego sum pauper et dolens*, quia dolores illius vulnerati et spoliati super me accepi ego Samaritanus, ego illi factus proximus accipiendo in me ipsius naturam, non culpam: naturam quæ vere *substantia* est; non culpam, quæ non est *substantia*, quam tamen, quia flagellis multis luo, quasi ego peccaverim, voce meorum dico: quod *infixus sum in limo profundi*, et non est *substantia*. Quando enim unus ex minimis meis *infixus est in limo profundi* per iniquitatem, quæ non est *substantia*, ego me conqueror *infixum in limo profundi*, id est, in limo non habente fundum solidum ad pedem figendum propter peccatum, quod non est *substantia*, sed nihil.

Concordat huic sensui Hebraica veritas ita se habens: *Infixus sum in limo profundi, et non possum subsistere*, quod idem est, ac si dicatur: non pos-

sum subsistere in profundo, quod non habet fundum, quia ipsum peccatum non est aliquid solidum, sed nihil: non est *substantia* substans alicui formæ vestienti se, nec est forma, sed deformitas: non est aliquid, sed nihil: non est vestimentum, sed nuditas. Unde Adam cognovit se nudum post commissum peccatum. Atque utinam quod cognovit per experimentum miseriæ, recognovisset per satisfactionem pœnitentiæ! At ille ad nihilum devenit tanquam aqua decurrens ab alto justitiæ in profundum iniquitatis, quæ non est *substantia*, quia non est a Deo per Verbum facta. Omnia enim, quæ aliquid sunt, per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Per ipsum factæ sunt omnes creaturæ, omnes substantiæ, omnes formæ omniaque de substantiis et formis composita, quæ et laudant Dominum utpote artificem suum: non quod omnia sensum habeant laudandi, sed quia cuncta bene cogitata, et considerata pariunt laudem in spiritibus rationabilibus, ita ut omnis spiritus laudet Dominum Creatorem omnium, considerata pulchritudine creaturæ, quarum essentia, ordo et utilitas trinum Deum commendat, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Inter quæ omnia Deum laudantia nullum habet locum iniquitas, quia non est *substantia* per Verbum creata, neque forma substantiæ, sed deformitas, quomodo in oculo cæcitas non est ejus forma, sed deformitas: quæ non est creata per Verbum, sed perversitas hominum fecit eam. Unde nec laudat Deum, quem laudant omnia creata non solum cœlestia, sed etiam terrestria usque ad infima reptilia. Homo ergo a laudibus Dei mutus ad iniquitatem lapsus *infixus est in limo profundi*, et non est *substantia*, tunc maxime, cum iniquitati consentit, et regnat in eo peccatum.

Sed ut cessaret hoc regnum, et regnaret justitia in his, qui *commutabuntur*, dum iniquitati, qua se tentari sentiunt, non consentiunt, ego Christus *veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me. Veni sponte in altitudinem maris*, id est, in profundum hujus sæculi, ubi mei patiebantur naufragium, et *tempestas* Judaicæ persecutionis *demersit me. Veni* ego Angelus magni consilii descendens in aquam, visitando scilicet gentem Judæorum, dum sumpsi carnem de progenie ipsorum, sed me descendente movebatur aqua, et facta est perturbatio magna fluctuantium, tumultuantium, procellas exaltantium atque clamantium: « Crucifige, crucifige eum (Joan. xix, 6). » *Talis tempestas demersit me*, quia in fluctibus hujusmodi seditionis mortem passus quasi alter Jonas a ceto fui absorptus tribus diebus et tribus noctibus.

Dicat aliquis: Quare, Domine, Judæis in te sævientibus non dixisti, quod tu Messias illis promissus, et ad salvandum illos missus fueris? Forte, imo certe, si te cognovissent, nunquam te Dominum gloriæ crucifixissent. Ad hæc ego Christus respondeo:

VERS. 3. *Laboravi clamans, rauræ factæ sunt fau-*

ces meæ. Laboravi clamans, et prædicans quod ego, A Filius Dei et Filius hominis, venerim quærere et saluum facere quod perierat, contestans operibus divinis, quod essem Filius Dei Patris. Unde et dixi: « Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio, etsi non vultis mihi credere, operibus credite ut cognoscatis, et credatis, quia in me est Pater, et ego in Patre (Joan. x, 37, 38). » Taliter clamando *laboravi* sicut alias dico: « Laboravi sustinens (Isa. 1, 14). » Quid vero est quod omnipotens dicit: *Laboravi*, cui nihil difficile vel impossibile est? Sed *hoc*, ut beatus Gregorius (19) ait, ex persona Redemptoris Propheta de perverse adhuc viventibus dicit: Non enim sustinendo Dominus laborat, cujus divinitatis potentiam nulla fatigatio contingit, sed verbis humanitatis loquens ipsam B suam circa nos patientiam laborem vocat.

Item quid dicit: *Rauca factæ sunt fauces meæ*, non legimus ad litteram contigisse. Attamen quantum ad illos raucus locutus est, a quibus non est auditus et intellectus. Unde et dicebant: « Quis eum potest audire (Joan. vi, 61). » Item: « Dæmonium habet, et insauit: quid eum auditis? » (Joan. x, 20.) Neque vero talia dicendo sunt excusabiles, quia non illis audiendi seu intelligendi eum defuit facultas, sed voluntas juxta illud: « Noluit intelligere, ut bene ageret (Psal. xxxv, 4). » Inter tales igitur auditores *rauca factæ sunt fauces meæ*, sive ut in Hebræo legitur: *Exasperatum est guttur meum*; quia frustra laboravi ego, Christus, prædicando malignis auditoribus, usque adeo me odientibus ut me, verum Samsonem quasi rasum et decalvatum in loco Calvariae cæcarent, imo sensus meos omnes corporales extinguerent, ut omnia membra mea in cruce distenta suis officiis carerent, dum neque aures audiendi, neque oculi videndi vires haberent in corpore mortuo et extincto.

Ego autem, pro toto partem ponendo, de solis oculis conqueror et dico: *Defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum*, id est, dum præstolor misericordiam divinam sicut infirmus alius homo, et non exero potentiam. Mirabile visu! visum illum deficere, quo videns Jesus turbas ascendit in montem daturus præcepta Novi Testamenti, quo videns Petrum et Andream vocavit eos, quo videns hominem sedentem in telonio vocavit cum et fecit evangelistam, quo videns civitatem fleuit super illam, quo videns flentes sorores fleuit et ipse, quo videns massas nummulariorum in templo commotus est magno zelo contra iniquas negotiationes, quo videns turbas misertus est earum, quia erant vexatæ sicut oves non habentes pastorem, quo suspiciens vidit Zachæum, quo etiam, cum sublevasset oculos, vidit maximam multitudinem venientem ad se, quo tandem videns matrem et discipulum juxta crucem pietate filiali motus est erga matrem et fraterna erga discipulum dicens matri: *Ecce filius tuus*; discipulo

autem: *Ecce mater tua*. Visus quippe Jesu corporeus divinum quiddam, supra quam dici potest, radiabat, atque ideo nunc justitiæ, nunc etiam pietatis exercebat affectus, inter quos maxime delectat, quod videns Jesus discipulum dixit ei: *Ecce mater tua*. Visus denique iste attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter, ita ut omnis qui Christi discipulus fit verbum Dei audiendo et custodiendo, ipse illius frater, soror et mater fit, ac proinde huic tali fratri etiam sancta Maria mater fit. Quæ magno parturitionis dolore juxta crucem stando in Unigeniti sui morte multos filios peperit, quos idem Unigenitus in fratres adoptavit, quorum singulos matri suæ demonstrando ei dicit: *Ecce filius tuus*.

Utinam, Domine Jesu, et me benignis oculis videndo matri tuæ, matri misericordiæ dicas de me: *Mulier, ecce filius tuus*. Quem enim talibus oculis non aspexeris, neque frater tuus est, neque filius matri tuæ. His oculis intuitus es Simonem, cum diceres ei: *Tu es filius Joanna: tu vocaberis Cephas (Job 1, 42, Vulg. Jona)*. His oculis aspexisti peccatricem, cui dixisti: *Fides tua te salvam fecit, vade in pace*. Hos oculos tuos in nos converti, et a nobis nunquam averti optamus assiduè precibus, verbi gratia cum dicimus: *O Domine, respice in servos tuos et in opera tua*. Item: *Respice, Domine, de Sanctuario tuo*. Item: *Vide Domine, afflictionem nostram*. Item: *Aspice, Domine, de sede sancta tua et cætera in hunc modum, quibus, o Domine, super nos invocamus benignum intuitum oculorum tuorum*.

Nonne itaque mirabile simulque miserabile est oculos tuos corporales divina pietate radiantes vel ad tempus defecisse, quæ, quasi quædam fenestræ patentes, huic mundo eatenus tenebroso intr miserunt lumen diviniæ misericordiæ? Defectum luminum istorum in capite Christi, Solis justitiæ, sol mundi hujus videre non sustinuit, qui eis deficientibus et ipse defecit; ita ut tenebræ essent ab hora sexta usque ad horam nonam, qua mors Christi consummata lumen tenebris etiam infernalibus intulit, simulque accelerata resurrectione in die tertia spiritales oculos, qui etiam, ipso moriente, defecerant, apostolos videlicet restauravit, claro fidei lumine ipsos clarificando, qui usque adeo defecerant, ut omnes in eo scandalum passi, relicto co, fugerent, et vix parvas fidei ac spei reliquias apud se retinerent. Unde est illud: « Nos autem sperabamus quod ipse esset redempturus Israel (Luc. xxiv, 21). » Notandum sane quod cum dicunt: *Sperabamus* verbi præteriti imperfecti temporis, innuunt spem suam penitus non defecisse, quoniam actus tali verbo significatus intelligitur non esse totus præteritus. Propterea dico ego Christus: *Defecerunt oculi mei, discipuli videlicet, dum spero in Deum meum*, id est dum ipsi sperant in Deum meum. Qua de causa etiam exteriores eorum oculi tenebantur,

ne me cognoscerent, cum tamen adhuc sperarent et dicerent : « Nos autem sperabamus, » ac si dicerent : Spem habuimus, quam non ex toto deposuimus. Tales utique *oculi mei* me diligentes ad tempus *defecerunt*, et ad magnam paucitatem redacti sunt. Quo contra

VERS. 5. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui me oderunt gratis.* Ambiguum, forte videtur, quos prius dixerim *aquas, limum, altitudinem maris*; ideo evidentius dico : *Qui oderunt me gratis.* Nam ipsi sunt *aqua turbida, limus profundi, altitudo maris.* Denique odiendo me quasi *mare amari fuerunt.* Sed quia gratis et absque ulla causa id fecerunt, *altitudo maris* dici possunt, quoniam alta et profunda eorum nequitia flante aquilone in altum fuit super me levata, cum tales *multiplicati sunt super capillos capitis mei*, quia infiniti erant numerositate atque *capillis* quodammodo comparabiles insensibilitate. Neque enim doluerunt aut senserunt, quando me in loco Calvariae crucifigentes ipsi merito abradi sunt a me, qui sum caput melioribus capillis dignum, de qualibus ait sponsa mea in Canticis canticorum : « Comæ illius sicut elevatae palmarum, nigrae quasi corvus (Cant. v, 11). » Hi sunt electi mei mihi capiti suo inhaerentes, primo videlicet apostoli ac post eos cæteri per ipsos credituri mihi inhaerenti. Qui cum sint multi, tamen *multiplicati sunt* super numerum eorum, *qui oderunt me gratis.* Quibus etiam, ut amplius multiplicentur, de numero discipulorum meorum quidam adduntur ut Judas falso discipulus et vere diabolus, quem in consimili apostasia imitabuntur multi.

Et quidem si essent multi tantum infirmi, esset malum utcumque tolerabile : nunc autem et super *capillos capiti mei multiplicati sunt, et confortati sunt ipsi inimici mei, qui persecuti sunt me injuste, gratis scilicet odiendo.* Hæc est laus passionis in me ac martyribus meis non pensanda ex poenæ acerbitate sed ex causæ bonitate, quia non poena, sed causa laudabile facit martyrium, maxime cum quis patitur innocens, ut ego, qui, *quæ non rapui, tunc exsolvebam.* Rapuit diabolus in cælo arrogando sibi, quod suum non erat, cum jactaret se Altissimo similem, et ob hoc recte poenas exsolvit rudentibus inferni detractus ab alto et ligatus, ampliusque adhuc ligandus in inferno, adveniente judicio extremo. Rapuit quoque Adam in paradiso, quando suasu diaboli dicentis : « Eritis sicut dii, » similitudinem Dei affectavit acquiescendo mulieri deceptæ, atque ideo recte poenas exsolverunt cum omni posteritate sua expulsi de paradiso, et expositi multis miseriis in hujus mundi exsilio. At ego non rapinam arbitratus sum esse me æqualem Deo. Nam etsi arbitratus sum esse me æqualem Deo, non hoc erat vel est rapina, sed natura ; quia, cum sim naturalis Dei Filius æque ut Deus Pater ego quoque sum Deus altissimus. Et tamen dicentibus inimicis « crucifigatur, quia Filium Dei se fecit (Joan. xix, 7), » *quæ non rapui, tunc exsolvebam*; quia puniebar ob hoc ipsum, quod me dixe-

A ram *Dei Filium*, quasi dixissem falsum testimonium, et quasi per rapinam Filii Dei nomen usurpasssem, falso mihi arrogando similitudinem seu æqualitatem Dei. Quam certe rapinam diabolus et Adam fecerat, sed ego minime, quia et in natura divina una cum Patre *Deo* æternaliter mihi Filio Dei una divinitas, æqualis gloria, coæterna majestas, et in natura humana, in qua exinanivi me ipsum, totam gloriam accepi per gratiam, quam in divina semper habui per naturam. *Accepi, inquam, non rapui* : accepi dante Deo Patre, non rapui nolente Patre. Unde et dixi : « Omnia mihi tradita sunt a Patre (Matth. xi, 27) : » Item : « Data est mihi omnis potestas in cælo, et in terra (Matth. xxviii, 18). » Non enim ad mensuram dedit Deus Spiritum mihi homini concepto de Spiritu sancto et Maria virgine, quæ utique simul virgo et sponsa erat : virgo scilicet viro nescia, sponsa vero Patris mei amore fœcundata, et sic in cellaria Dei Patris introducta, sicut sponsæ legitimæ introduci solent in possessiones virorum jure matrimoniali. Unde natus ego ex tali sponsa, hæres legitimus, non rapinam arbitratus sum, quod me dixi Dei Filium. Nam et angelus hoc ipsum contestans ait ad virginem, me Filium parituram : « quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. i, 35). » Hoc ipsum et ego profiterendo, quod scilicet essem Dei Filius, judicatus sum insipiens, et *exsolvi* poenas quasi falsus testis, quasi raptor et usurpator nominis a me alieni, cum in conspectu sapientium hujus mundi viderer homo fatuus et insipiens atque in conspectu eorum, qui se justos arbitrabantur et aspernabantur cæteros, judicarer homo peccator. Dixerunt enim Pilato : « Si non esset hic homo malefactor, non tibi tradissemus eum (Joan. xviii, 30). » Sic insipientem et peccatorem judicaverunt me iudices iniqui. Sed

VERS. 6. *O Deus, tu scis insipientiam meam, et delicta mea a te non sunt abscondita.* — Pars secunda.

O Deus, tu scis insipientiam meam, quia videlicet pro insipientibus ad sapientiam commutandis, ego super me accepi causam insipientium : *et delicta mea*, id est meorum, quæ suscepti, non quæ commisi, tu nosti. Etiam in hoc *scis insipientiam meam*, quod per Spiritum scientiæ facis hoc sciri, quod stultum meum sapientius est hominibus. Unde Apostolus hac scientia instructus ait : « Nos predicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam : ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam ; quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, et quod stultum est Dei, sapientius est hominibus (I Cor. i, 23, 24, 25). » Ita Pater non solum *tu scis*, verum et alios scire facis *insipientiam meam*, stultorum quidem oculis fatuam, sed in tuis tuorumque oculis omni sapientiæ hujus mundi præferendam, quoniam per illam deceptus est ille serpens antiquus, qui erat sapientior cunctis animan-

tibus terræ, atque ideo, Pater mi, tu scis, id est approbas et disponis *insipientiam meam*, videlicet mortem crucis, quæ cum videatur insipientibus esse magna *insipientia*, eo quod cum prædicer omnipotens, non decuerit me tanto labore humanum genus redimere, cum solo verbo id potuerim facere: tu tamen scis et disponis hanc velut opus magnæ sapientiæ.

Insuper et *delicta mea a te non sunt abscondita*. Objecta quidem sunt mihi *delicta* dicentibus Judæis: « Non est hic homo a Deo, quia Sabbatum non custodit (Joan. ix, 16). » Quia enim in Sabbato cæci nati oculos linivi et sanavi: quia paralytico item Sabbato curato præcepi tollere ac portare grabatum suum et ire in domum suam, quia et alteri habenti manum aridam Sabbato dixi: « Extende manum tuam (Marc. iii, 5). » Et item Sabbato erexi ac sanavi mulierem curvam, cæteraque feci opera in Sabbato per legem, sicut putabatur, prohibita. Illi nescientes me Dominum etiam Sabbati, reprehendebant hujusmodi opera bona quasi *delicta* maxima. Sed hæc *delicta mea a te*, Pater, non sunt *abscondita*. Primus Adam, postquam delictum prævaricationis admisit, abscondit se a facie tua in medio ligni paradisi, quia erubescerat *sceleratam* peccati sui a te videri. Unde et fecit sibi perizoma de foliis ficæ ad contegendam quoquo modo suam turpitudinem. Verum ego, secundus Adam, propter *delicta mea* non fugio a conspectu tuo, Pater, quoniam ipsa *delicta mea a te non sunt abscondita*, id est omnino tuo aspectu digna sunt, et tibi placent utpote omni decore plena. Quod et ego æmulis meis talia *delicta* vituperantibus conabar interdum ratione ostendere, verbi gratia, dicendo: « Multa bona opera operatus sum vobis, propter quod eorum vultis me lapidare? » (Joan. x, 32). Item: « Si circumcisionem accipit homo in Sabbato, ut non solvatur lex Moysi: mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in Sabbato? » (Joan. vii, 25). At illi surdis auribus hæc prætereuntes me legis prævaricatorem judicaverunt propter jam commemorata et similia *delicta*, quæ tamen, cum sint honesta et bona opera, non sunt a te, Pater, *abscondita* vel *abscondenda*, imo conspectui tuo ac totius curiæ cælestis offerenda quasi acceptabilia sacrificia, ut his aboleantur *delicta mea*, id est meorum, quæ vere sunt *delicta mea*, non quidem a me perpetrata, sed mihi omnium meorum vicem gerenti ac pro eis morienti a te, Pater, imputata, sicut unus meorum fatetur dicens: « Ecce vidimus eum non habentem speciem, neque decorem, et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum: disciplina pacis nostræ super eum (Isa. liii, 2 et seqq). » Mira res! Pro servorum peccatis filius innocens castigatur et disciplinatur, non tamen invitus, quoniam ipse ultro suscepit causam servorum, et pro eis ad disciplinam oblatum est, quia ipse voluit et peccata servorum Dominus ipse portavit. Quid hac pietate honestius aut pulchrius.

Non igitur ego, secundus Adam, ut primus, abscondo me vel *delicta mea*, imo in conspectu tuo, Deus, et sanctorum angelorum ego pro *dilectis* hujusmodi exaltatus in crucem extra portam passus, volo ut omni creaturæ cælestium, terrestrium et infernorum sint conspicua *delicta mea*, quæ, quantum ad personam meam, nulla sunt sceleratitate notabilia; quantum vero ad meos in me credentes attinet, meo sanguine deleta sunt. Si enim sanguine agni Paschalis potuerunt filii Israel expiari ac de Ægypto liberari, quanto magis ego Agnus, qui tollo peccata mundi, sanguine meo purifico, quos eodem sanguine in superliminaribus domorum suarum et in utroque poste posito muniendos pernosco. Neque enim fideles mei veri Hebræi de hoc mundo transitori sanguinem meum ponunt in poste uno tantum, communicando scilicet sacramento tenus ore solummodo; sed quod ore percipiendo velut unum postem liniendo accipiunt, etiam in poste cordis ponunt, cum se devota mente passioni meæ complandandos proponunt, abnegando se ipsos et tollendo crucem suam ac me sequendo, ut videlicet sic facti socii passionis, etiam socii resurrectionis et consolationis inveniantur. Hoc nimirum significavi ego discipulis meis, dando reliquias piscis et favi mellis post resurrectionem meam, ut videlicet spe certissima expectarent melle dulcedinis æternæ se in regno meo sanandos, et in præsentem quoque peregrinatione quibusdam reliquiis deliciarum fovendos, hi duntaxat, qui mihi passo et pisci asso meo conformantur, ut carnem suam crucifigant eum vitis, et concupiscentiis. Hanc sane mellifluam dulcedinem et ipsi expectant, qui mihi asso et passo in eo complantantur, ut adversa propter justitiam sustineant. Quorum expectatio, ne sua spe frustretur, ego pro eis rogo, non pro mundo, quia mundus te non cognovit, Pater juste, sed hi te cognoverunt Patrem, qui me Filium tuum receperunt; quoniam qui habet Filium, habet et Patrem; sicut qui negat Filium, negat et Patrem. Rogo itaque, ut quoniam receperunt me,

VERS. 7. *Non erubescant in me, qui expectant te, Domine, Domine virtutum. Qui te, Domine virtutum, expectant in me, ac per me opera virtutum facientem ante mortem meam, eadem virtutum opera consummaturum gloria resurrectionis et ascensionis, non erubescant in me: quod fieret, si magna opera virtutum expectantes in me, atque cupientes videre quæ multi reges et prophetæ voluerunt videre et non viderunt, quia me in carne præsentem non habuerunt, et ipsi qui me habent præsentem, non viderent. Nam cum eis diceretur: Ubi est Deus vester? ubi est, qui dixit vobis: « Creditis in Deum, et in me credite (Joan. xiv, 1): » sic me Deum verum esse non possent operibus virtutum demonstrare, merito erubescerent. Sed ego rogo te, Domine, virtutum, fac per me a morte suscitatum et in cælos exaltatum, præclara opera virtutum, quibus in mundo manifestatis non erubescant in me, qui ex-*

spectant te, Domine virtutum, secundum promissa mea in eis operaturum. Dixi enim illis: « Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis (Joan. xvi, 23). » Item: « Qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado, et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam (Joan. xiv, 12, 13). »

Hujuscemodi promissis meis increduli non *expectant te, Domine virtutum*, virtutes aliquas in nomine meo facturum seu daturum. Sed in me credentes et credituri usque in finem sæculi *expectant te, Pater, Domine virtutum*, virtutes tantas per me semper operaturum, ut nunquam vacet inimicis exsultare, meisque amicis insultare, quod quasi absque Deo sint in hoc mundo, cum tu, Domine virtutum, sis in me et ego in eis faciens per me in eis opera *virtutum*, quibus associantur angelicis virtutibus, quorum tu es Dominus, o *Domine virtutum*. Hoc promisi meis ante mortem meam, hoc peto in morte mea cum clamore valido, ut ipsi, qui promissis meis creduli *expectant te Dominum* omnium universaliter, et specialiter *Dominum virtutum*, clarificentur sic te operante in eis opera *virtutum*, ut non erubescant interius destituti virtutibus et expulsi vitiis amisso thesauro abscondito in agro bonæ conscientiæ.

Rogo ut etiam non confundantur exterius inimicis ultra modum insultantibus et exprobrantibus, eo quod quasi Dei crucifixi et mortui cultores et ipsi facti velut mortui, ante sepulcrum ejus jaceant et feteant, odore bonæ famæ amisso. Potius inimici nolentes me vivere angelico aspectu perterriti et facti velut mortui, imo vere in animabus mortui sic jaceant et feteant, ut eorum exemplo cæteri corrigantur, et etiam ex ipsis aliqui proprio fetore compulsi convertantur. Porro amici, qui cum beatis mulieribus *quæruni te, Domine virtutum*, portantes aromata morum sanctorum et pretiosorum ad sepulcrum meum, non confundantur super me, quia hi tales *quæruni te, Deus Israel, Deus omnium generaliter, Deus videntium Deum specialiter*, qui scilicet videntes me crucifixum non dubitant se videre Deum vivum, Deum Israel te Patrem in me Filio et me Filium in te Patre meo, atque in ambobus nobis

PATROL. CXCIV.

merito ab omni opprobrio liberandis. Ut enim breviter in unum congregem quæ pro eis liberandis pertuli, curiam cœlestis ac terrestris Ecclesiæ cupio nunc attentam esse in conspectu tuo, dum et meritum meum narro, et præmium exposco. Meritum dico, non parvum:

VERS. 8. *Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam, etc.*, usque: *In siti mea potaverunt me aceto*. His dictis de passione Dominica quasi collectus est pene totus ille fasciculus myrrhæ, qui semper commorari debet inter ubera sponsæ, ne unquam fiat immemor quod sponsus suus pro ea sit passus, quem suas passiones enumerantem qui habet aures audiendi audiat.

Non confundantur, ait, super me, qui quæruni te, Deus Israel: quoniam ego pro eis traditus in manus inimicorum sustinui opprobrium, ita ut diceretur mihi: « Ecce homo vorax, potator vini, filius fabri, amicus Publicanorum, dæmonium habet, et in Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia (Matth. xi, 19). » Sic multiplex *opprobrium sustinui ego Christus*, quod inde pretiosum ac laude simulque magna remuneratione dignum est, quia non propter meas culpas hoc *sustinui, sed propter te, Deus Pater*, factus obediens tibi annuntiando veritatem, pro qua testificanda ex tuo mandato veni in mundum, sicut dixi Pilato: « Ego in hoc natus sum, ut perhibeam testimonium veritati (Joan. xviii, 37). » Sic itaque testificans veritatem dicendo bonum bonum, et malum malum, lucem lucem, tenebras tenebras ex tuo mandato et in tua obedientia, Pater, *sustinui opprobrium propter te a mendacibus bonum malum et malum bonum dicentibus*, mihi que veritati usque adeo recalcitrantibus, quod *operuit confusio faciem meam*, quando mihi in faciem oblocuti sunt, et quando faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me.

Nec mirum sane, quod *confusio faciem meam operuit*; quia sic se habet natura humana, ut inter opprobria, licet falsa, rubore suffundatur, et quasi operiatur facies boni hominis, quod etiam speciale decus est illius dilectæ meæ, cui ego sponsus dico: « Sicut fragmen mali punici genæ tuæ, absque eo, quod intrinsecus latet (Cant. iv, 3). » Non denique magnum decus est genas inter opprobria tunc rubore perfundi, quando intrinsecus est in corde conscientia peccati. Sed cum absque eo, quod intrinsecus latet, rubor suffundit vitream cutem faciei usque adeo ut confusio talis faciem operiat, laudabile decus est et signum bonæ ac teneræ conscientiæ, quæ opposita est illi cui dicitur: « Frons metricis facta est tibi, nescis erubescere (Jer. iii, 3). » Ista e regione cum habeat intrinsecus unde jure debeat erubescere, indurata in malo nescit erubescere, sicut sponsa mea, cum sit absque conscientiæ offendiculo, quod intrinsece latet, genas tamen inter opprobria, licet falsa, similes habet fragmini mali punici, quod genus pomi, cum integrum bene oleat ac rubeat, fractum tamen longe

amplius et odoris boni fragrantia et ruboris pulchritudine delectat. Sic nimirum dilecta mea mihi dilecto suo assimilata nihil habens intrinsecus confusione dignum propter simplicem cordis oculum, qui totum corpus lucidum facit, cum nullis opprobriis laceratur, florida facie venusta est sicut cortex mali punici : verum inter exprobrantes assimilatur fragmini ejusdem pomi amplius rubenti et suavius olenti, absque eo tamen quod intrinsecus latet. Non ergo mirum, quod operuit confusio faciem meam rubore verecundiæ inter opprobria, licet falsa, quia sic se habet natura humana, cujus carni et sanguini ego Filius Dei communicavi per omnia naturalia, quæ sine peccato intelligi possunt. Et hoc est, quod dico : *Absque eo quod intrinsecus latet, quoniam omne peccatum, quantum in se est, latet ac latere vult, cum sit opus tenebrarum; propter quod et* « omnis, qui male agit, odit lucem (Joan. iii, 20). » Ego autem totus lux, totum lumen de lumine cum venissem in mundum, et arguerem opera tenebrarum, *propter te, Pater, qui tale opus lucis injunxisti mihi, sustinui opprobrium, et inde, licet carens vitio naturæ humanæ quod intrinsecus latet, tamen ex ipsius naturæ humanæ bona et tenera conspersione verecundiam passus in facie, sicut et tristitia in mente veraciter dico quod operuit confusio faciem meam.*

Alia translatio habet : *Operuit irreverentia faciem meam.* — *Irreverentia* est non confundi, quasi quadam impudentia bona, qualem habuit Apostolus dicens : « Non enim erubescio Evangelium (Rom. i, 16). » Hanc impudentiam seu *irreverentiam* debemus habere inter eos quibus displicet Christus, ut eis improperantibus, quod mortuum adoramus, tanquam impudentes non erubescamus. Vel *irreverentia* impiorum nullam mihi reverentiam exhibentium, sed me in multis irreverenter habentium *operuit faciem meam*, quoniam ad litteram quoque velabant faciem meam prodentes per hoc malignitatem suam, qua volebant operiri potius quam aperiri splendorem faciei meæ, qui sum sol justitiæ : unde et sol iste visibilis abscondit eis faciem suam. Sed et ipsi valamen extunc habuerunt super corda sua, et revera *confusio* illos operuit, quorum *irreverentia faciem meam operuit*, sic ferre non valentibus eis claritatem vultus mei, sicut patres ipsorum quondam ferre non valebant claritatem vultus Moysi. Et certe non mirum quod *operuit confusio faciem meam*, quando ego pauper ac despectus inter divites et honoratos omni humano testimonio destitutus, compellebar de me ipso testimonium perhibere illis me subsannantibus atque clamantibus : « Ecce audistis blasphemiam (Matth. xxvi, 65). » Verba quippe veritatis de ore meo rapta judicabant blasphemiam, longe crudelius me condemnantes, cum essem frater eorum secundum carnem, quam olim patres eorum condemnaverunt Joseph dicendo : « Ecce somniator, venite, occidamus eum (Gen. xxxvii, 19). » Nam revera crudelius sonat : *Ecce audistis blasphemiam quam : Ecce somniator; et tolerabilius fuit ille ve-*

nundatus in servum, quam ego fuerim venditus in mortem; ille ad serviendum, ego ad moriendum; ille propter somnia, ego, ut aiebant, propter blasphemias. « De bono, » inquit, « opere non lapidamus te, sed de blasphemia, et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum (Joan. x, 33). » Plus igitur ego

Vers. 9. *Factus sum extraneus fratribus meis Judæis, et peregrinus filiis matris meæ, Synagogæ.* Nam inter illos venditores fratres ex patre Jacob nullus erat filius uterinus matris suæ Rachelis, quoniam defuit Benjamin frater ejus uterinus. At in mea venditione fratres de Synagoga mihi uterini discipulum meum quasi filium Rachelis, institutum videlicet sanctissimæ vitæ disciplinis junxerunt sibi ad perficiendum scelus traditionis, qua traditus non ad serviendum, sed, ut dixi, ad moriendum *factus sum extraneus fratribus meis* ipsis venditoribus descendendo in Ægyptum, non tamen, ut illi volebant, illic periturus, verum potius dominaturus in tota terra Ægypti, cum et infernum velut inferiorem Ægyptum despoliarem, et hunc mundum quasi Ægyptum superiorem, devicto forti armato, legibus meæ disciplinæ subjugarem, ego verus Joseph, qui, sicut ille antiquus Joseph fratribus suis in odium venerat, non solum propter somnia sua, sed propterea quod accusaverat illos apud patrem de crimine pessimo : sic et ego istis fratribus meis in odium veni, non solum propter doctrinam meam bonam, sed propter vitam suam criminiosam, quam frequenter accusavi, dicens verbi gratia : « Væ vobis, Scribæ et Pharisei, hypocritæ, qui decimatis omne olus et graviora legis præteritis, justitiam et misericordiam et fidem, qui apparetis hominibus foris mundi ut sepulcra dealbata, intus vero estis pleni omni spurcitia, et immunditia, qui habentes clavem scientiæ, clauditis regnum cælorum nec ipsi intrantes, nec alios intrare sinentes (Matth. xxiii, 25 et seqq.). » Talia quidem loquendo quasi accusator fratrum *extraneus factus sum ipsis fratribus meis*, permaxime autem ex hoc illis fui molestus quod contra eorum avaritiam disputando, et mensas atque cathedras eorum in templo subvertendo, atque ipsos de templo per flagellum de funiculis factum ejiciendo, ipsos latrones esse asserui, dicens : « Scriptum est quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus; vos autem fecistis illam speluncam latronum (Matth. xxi, 13). » Quod tamen sic a me dictum et factum est, imo et usque in finem sæculi sic faciendum est, ut videlicet negotiatores mali ejiciantur de domo tua, Pater mi, et Spiritus veritatis arguat in ea latrocinantes?

Vers. 10. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me in persona propria, et comedet in electis membris meis usque ad illud extremum judicium, quo plene mundabitur domus mea sive domus Patris mei, sancta videlicet Ecclesia, ejectis inde latronibus et omnibus iniquis, magno judicii flagello de funiculis peccatorum et criminum contexto, quæ cum ubique sint abominabilia, tamen in templo Dei maxime*

detestabilia sunt, in vita scilicet religiosam disciplinam professa, quæ sic præeminet in tota Ecclesia sicut templum in civitate Hierosolyma. Cum ergo in tota sancta Ecclesia detester mala quæ fiunt, vidensque civitatem flere habeam super illam, quando non cognoscit tempus visitationis suæ, tamen in sacratis personis vice templi ad officium sanctimoniam dedicatis amplius moveor videns ab eis et in eis malas fieri negotiationes et latrocinia pessima, quæ cum a me vel a meis arguuntur conviciis veris, in spiritu veritatis ex bono zelo depromptis, falsa redduntur, quia increpati de peccatis suis tela opprobriorum jaciunt in increpantes, ut in memetipso expertus sum; quoniam *opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.*

Bene dico: *Exprobrantium tibi*, quoniam qui in-
honorat missum, inhonorat mittentem. Sicut enim ego dico his quos ego mitto: « Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit (*Luc. x, 16*); » sic etiam qui me filium a te Patre missum vel gloria honorant, vel *opprobriis* et injuriis inhonorant, quod mihi faciunt, tibi faciunt: imo etiam quod uni ex minimis meis boni vel mali faciunt, mihi et tibi faciunt, atque ideo exprobrantes mihi, exprobrant tibi. Sed quia tu impassibilis et altissimus es, *opprobria* eorum tangere te non poterunt: super me autem, qui sum passibilis factus, tam *opprobria* quam cæteræ injuriæ ceciderunt et usque ad mortem me oppresserunt. Similiter et post mortem meam discipulos meos et me in eis persequendo inimici oppresserunt, imo et olim prophetas meos adventum meum prænuntiantes et fructum vineæ, ipsis malis colonis commissæ, requirentes male tractaverunt, et *opprobria* multa super eos vel super te potius, qui eos misisti, projecerunt, quando alium ceciderunt, alium vero lapidarunt. Novissime autem cum diceres: « Verebatur Filium meum, » atque me mitteres, « *opprobria* majora exprobrantium tibi ceciderunt super me (*Matth. xxi, 37*) » quam super alios nuntios tuos. Dixerunt quondam patres eorum famulo tuo Moysi cum irrisione in deserto: « Revera induxisti nos in terram lacte et melle manantem: an et oculos nostros vis eruere? (*Num. xvi, 14*.) Item: « Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto? » (*Psal. lxxvii, 19*.) Sic et modo mihi in cruce pendenti cum improperio dixerunt: « Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere (*Matth. xxvii, 42*). » Item: « Vah qui destruis templum Dei, et in tribus diebus illud reædificas (*Marc. xv, 29*). » Hæc aliæque improperia *exprobrantium tibi ceciderunt super me.* Illi sic me subsannabant; ego autem orabam,

Vers. 11. *Et operui in jejunio animam meam.* Esuries et sitis mea fuit, ut illi credendo in me transirent in corpus meum: sed quia illi credere noluerunt, me quasi vacuum et jejunum reliquerunt. Unde etiam cum in cruce dixissem: *Sitio, illi, non, quod sitivi, novum scilicet vinum in re-*

A gno meo bibendum mihi per devotionem fidei obtulerunt, sed vinum felle mistum atque myrrhatum, nimis utique amarum, quale fuit et cor eorum. Itaque tale vinum nolui bibere, ac magis jejunare volui, quam sic amaricatum potum recipere in corpus meum, significando per hoc, reprobandos et alienandos a corpore meo eos qui sunt amari et felle impietatis corrupti. Ut autem etiam tales dulcescant ex parte, dicitur illis ab Apostolo meo inter cætera: « Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur, de medræ vestrum cum omni malitia (*Ephes. iv, 31*). » Sic mutatos et dulcificatos bibo, pertinaciter vero amaros respuo, et a gustu eorum jejuno, sicut in cruce jejunavi et operui in jejunio animam meam quasi quodam pallio tristitiæ. Vel certe in hoc animam meam tunc operui, quod virtutes ejus non exerui vindicando in hostes, prout potui, quia in corpore tunc infirmo ac fragili, prout ego ipse volui, anima fortissima latuit suasque vires non exeruit, sicut exuta carne fecit spoliando infernum, perimendo Ægyptios, ditando Hebræos. Denique cum adhuc esset hora et potestas tenebrarum, servavi ac servandam demonstravi patientiam, differens et abscondens potentiam.

Et factum est in opprobrium mihi hoc ipsum, quod exhibui me infirmum, ut infirmos lucrifacerem. Hoc ipsum *opprobrium* adauxit etiam ille latro blasphemus, qui dixit mihi: « Si quid potes, salvum fac te ipsum, et nos (*Luc. xxiii, 39*). » At ego hanc imbecillitatem non habui ex natura vel divina vel humana, quia divinitas mea infirmari non potuit, quæ ad indicium suæ fortitudinis terram commovit. Humanitas quoque mea, cum esset absque culpa, de nullo jure subiacuit poenis, quarum præcipua est infirmitas humana propter peccatum primi parentis immissa, quando tunicam pelliceam accepit in indicium suæ mortalitatis, qua debuisse mortalitate cum ego carens peccato jure debuisset carere, ut homo, quem ego Verbum indui, esset quasi vestimentum lene ac stola jucunditatis; tamen ut mortales a morte animæ atque corporis liberarem.

Vers. 12. *Posui vestimentum meum cilicium* voluntarie admittens carnis mortalitatem quasi cilicinam asperitatem, in qua ego innocens pro nocentibus poenitentiam egi, non solum quadraginta dies in deserto jejunando, sed alia difficilia et aspera in carne mea portando. Hanc sævientibus occultata divinitate mea opposui, ut de peccato in me commisso damna rem peccatum. In hac etiam tanquam in lugubri veste flevi super civitatem peccatricem. Flevi etiam Lazaro mortuo et tristis eram usque ad mortem, per quam cilicio sive sacro isto conscisso circumdatus lætitia exsultarem in carne glorificata, ego Jesus sacerdos magnus, ejus in typum legitur Jesus sacerdos magnus ablatis ab eo sordidis vestibus, mutatoris indutus, et cidari munda ornatus, atque coronis aureis coronatus (*Zach. iii, 4, 5*).

Ipsos etiam crucifixores mei corporis, qui mihi erant cilicium, id est asperi, volui esse mihi vestimentum, cum orarem pro illis, dicens: « Pater, dimitte illis, nesciunt enim quid faciunt (Luc. xxiii, 24). »

Sic bona faciendo, et pro eis mala patiendo factus sum illis in parabolam irrisoriam, id est in similitudinem improperii ac maledicti, ut maledicentes cuilibet dicerent: « Tu discipulus illius sis (Joan. ix, 28), » id est ita tibi eveniat, sicut evenit illi crucifixo et cum iniquis reputato. Et quidem talis maledictio revera non est benedictio; sed tamen hæc et similia dicendo verificaverunt parabolas de me illisque dictas, verbi gratia: « Homo quidam plantavit vineam, » etc., usque « verebuntur filium meum (Luc. xx, 9 et seqq.). » Nam quod parabolice de malis colonis, filium interficientibus, illic dictum est, isti realiter impleverunt me crucifigendo extra portam, sicut in parabola filius occisus dicitur extra vineam. Item cum in alia parabola significatus fuerim per vitulum saginatum occisum, illi et hanc parabolam, licet nescientes, impleverunt, qui me crucifigentes occiderunt, ac tali modo prodigo filio reverso ad patrem convivium magnum paraverunt, quanquam eos torqueat invidia per eandem parabolam in seniore filio notata. Factus ergo illis in parabolam, in parabolis loquebar illis. Unde et dixi discipulis meis: « Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, et audientes non intelligant (Luc. viii, 40). » Illi autem cum parabolas meas minus intelligerent quam oporteret, non me cum reverentia super his interrogaverunt, sicut discipuli quibus humiliter quærentibus datum est nosse mysterium regni Dei, sed

VERS. 15. *Adversum me loquebantur*, ut sibi videbantur, sapientes, qui sedebant in porta juxta consuetudinem antiquam, qua solchant iudices in portis civitatum sedere ad judicandas ingredientium causas, ut in Ruth legitur, ubi causa Booz a sedentibus in porta judicabatur (Ruth iv, 1 et seqq.). Fiebat autem hoc, ut quæque civitas inde pacata et imperturbata maneret, cum quisque civitatem ingressus a sedentibus in porta sapientibus, si quid habebat quæstionis, expeditus nihil querelæ haberet in civitate, sed consistentibus in porta sapientibus curiositate sedula fiebant conventus hominum diversorum varias parabolas illuc et inde ferentium. Si ergo evenit in porta civitatis Jerusalem non cognoscentis in me tempus impletum visitationis suæ; si, inquam, evenit ut ingredientibus vel egredientibus aliqui simpliciores de me bene loquerentur, aliquibus dicentibus quia bonus est, aliis dicentibus, non, sed seducit turbas, ipsi qui tanquam iudices et sapientes, clavem scientiæ habentes, in porta sedebant, adversum me loquebantur contradicendo his qui me dicebant bonum, et sua tanquam auctorabili sententia favendo illis qui me seductorem no-

minabant, sicut et ipsi cum dicerent Pilato: « Domine, recordati sumus quia seductor ille dixit: Post tres dies resurgam (Math. xxvii, 63). » Quia enim passio mea erat quasi communis fabula; inde est quod Cleophas ait: « Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus? » (Luc. xxiv, 18.) Quasi dicat: Tu qui peregrinus es, ignorare potes. Turbæ autem ad diem festum collectæ de regione una cum civibus urbis noverunt quæ facta sunt in illa his diebus. Ita, ut dixi: *Adversum me loquebantur majores, et in me psallebant* etiam minores, qui in tabernaculis conveniendo bibebant vinum, ubi inter crebras et superfluas potationes irrisio de me frequentabatur, maxime in illa nocte paschali, quando post paschalem agnum vino multo potati me a traditore suscepto vigilaverunt a vespera usque in mane tota nocte, illudentes mihi primo in domo Annæ, postea in domo Caiphæ. Sic indigesto vino, quod in cœna paschali solito amplius biberant, ructus magnos inter verba emisissent in faciem meam. Propterea dico: *In me psallebant, qui bibebant vinum*, ironia gravissima vocans psalmodiam clamorosa loquacitatem, qua tota nocte illuserunt mihi, cum debuissent magis tunc psallendo gratias egisse Deo, quia hæc nox erat quæ exspoliavit Ægyptios, ditavit Hebræos patres ipsorum, quibus utique ipsi beatiores longe melius ditati fuissent, si me verum Agnum cum reverentia suscepissent et comedissent non cum fermento veteri malitiæ et nequitiae, sed cum azymis sinceritatis et veritatis.

Aliter: Ipsi quidem conversi in amaritudine vitis alienæ potantes me aceto *adversum me loquebantur*: sed qui bibebant vinum dulce in cœna mea, bibituri quoque illud novum in regno meo cum omnibus, idem vinum bibentibus nunc in peregrinatione ac postea bibituris in regno meo, *in me psallebant*, quia tales probabili opere me honorant, et in canticis psalmodiæ spiritualis glorificant.

Aliter: *In me psallebant, qui bibebant vinum*, quia non suffecit eis, quod ego, ut Jeremias deplorat, fui « psalmus eorum (Thren. iii, 63), » cum psallerent irrisorie de me absente, nisi hoc idem facerent in me præsentem, quod maxime illa nocte fecerunt, qua non solum verba injuriosa in faciem meam jecerunt, sed et sputis assiduis ipsam faciem meam dehonestaverunt intermiscendo alapas multas et colaphos, ut tale opus manuum inter verba contumeliosa esset eis quasi quædam psalmodia, imo delectabilius quam psalmodia in psalterio decachordo modulata. Isti enim erant, quos notavit Amos propheta dicens: « Qui bibebant vinum in phialis, sicut David putaverunt se habere vasa cantici, et nihil patiebantur super contritione Joseph (Amos vi, 6). » Ego enim eram verus Joseph vendatus pro calceamento, ut item conqueritur Amos (ii, 6), quia triginta denarii apud illos ponti-

fices, ingredients pompaticæ domum Dei, vix erant pretium calceamenti; sicut viginti argentei ab Ismaelitis pro Joseph quondam fratribus undecim dati, vix erant pretium calceamenti, cum fuissent inter singulos distributi. Et illi tunc videntes angustiam animæ ejus, cum deprecaretur eos, et non audierunt, nihil patiebantur super contritione illius Joseph. Similiter et isti videntes angustiam meam, in nullo mihi vero Joseph compassi sunt; cum tamen sicut David putantes habere se vasa cantici *psallerent in me*, id est contra me, quia verba Scripturæ sacræ sibi usurparunt contra me, verbi gratia dicentes: « Nos legem habemus, et secundum legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit (Joan. xix, 7). » Sic nimirum *psallebant in me* inimici mei, id est psalmos de mea passione scriptos compleverunt in me. Nam et in siti mea potaverunt me aceto, ut scriptum est in hoc præsentis psalmo, et cætera passionis meæ præconia psalmis Davidicis inserta ipsi compleverunt. Sed inter hæc videntes angustiam animæ meæ, quando, ut in alio psalmo dicitur: « Anxietus est in me spiritus meus (Psal. cxlii, 4), » nihil patiebantur, nihil scilicet compassionis habebant in passionibus et contritionibus meis et meorum discipulorum, valde mihi compatientium, cum et mater mea gladio doloris transverberata cum dilecto discipulo staret juxta crucem meam spectaculo miserabili, quo non sunt hostes mei ad miserendum commoti.

VERS. 14. PARS TERTIA ET QUARTA. *Ego vero orationem meam ad te, Domine: tempus beneplaciti Deus.* In hac prædictis malis pro parte sua Christus orationem supponit, ut discamus ejus exemplo contumeliis, jurgiis et vituperiis non rixas, sed orationes opponere. Quasi dicat: *Ipsi adversum me loquebantur*, ut prædictum est: *Ego vero orationem meam ad te, Domine*, dirigebam, etiam pro eis ita dicens: *O Deus, tempus beneplaciti est*, quod per alium prophetam prænuntiasti, dicens: « Tempore accepto exaudi vi te, et in die salutis auxiliatus sum tui (Isa. xlix, 8). » Ecce nunc *tempus acceptabile, tempus beneplaciti*: ecce nunc plenitudo temporis, quo veni ego Filius tuus, cui dixisti: « Illic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. iii, 17). » Quia ergo *tempus beneplaciti est*, quo ego granum in terram cadens mortificatum nunc debeo fructificare, tu in *multitudine misericordiæ tuæ exaudi me in veritate salutis tuæ. Multitudo misericordiæ tuæ* superabundet, ubi abundavit miseria.

Est autem duplex hominum, pro quibus patior, miseria, in peccatis videlicet atque pœnis. Ad hanc ego multam miseriam pellendam in *multitudine misericordiæ tuæ* sic exaudi me Filium, tu Pater, me hominem justum, Deus Pater juste, ut non solum liberer a pœnis quas indebite, volens tamen, sustineo, solvens quæ non rapui, sed et mei, pro quibus hæc solvo, solvantur a peccatis pariter ac pœnis. Et hoc totum fiat in *veritate salutis tuæ*, id est in ea salute,

A quam tu verax mihi promisisti, ut justificeris in sermonibus tuis, quibus mihi *salutem* promisisti, et olim in prophetis et nuper vocibus apertis. Olim denique multifariam multisque modis loquens patribus in prophetis, mihi *salutem* perfectam resurrectionis promisisti et præfigurasti, non in ambiguitate, sed in veritate contestando, quod sicut Adam primus per inobedientiam cecidit in multas miseras: ita ego secundus Adam per obedientiam passionibus et morte probata prorsus omnem evaderem miseriam, et mihi meisque omnem acquirerem gloriam, ut sicut in illo Adam omnes moriuntur, ita in me omnes vivificentur. In hujus veritatis figuram Joseph non ante, sed post venditionem et carcerem, totius Ægypti accepit dominium. Moyses prius parvulus in aqua morti expositus, postea marinas aquas dividendo iterumque jungendo, fratres liberando et hostes obruendo, inventus est princeps magnus. Jephthæ prius a fratribus suis reprobatus et expulsus, post fratribus et contribulibus est in principem exaltatus et nobili triumpho magnificatus. Samson rasis capillis dehonestatus et cæcatus atque infirmus effectus, postea columnas domus concutiendo fortis comparuit, quia plures moriendo quam vivendo ex hostibus interemit, sibi que congeriem ruentis ædificii tumulum gloriosum effecit. Et ecce plus quam Joseph hic. Nam ego Deus Homo, ille purus homo: ille venundatus est in servum, ego in mortem; ille missus in carcerem, ego descendo in infernum. Propterea, Pater, *exaudi me in veritate salutis tuæ*, ut sicut in umbra tunc venturæ veritatis vivendo in gentibus ille dominabatur in tota terra Ægypti, sic ego Veritas in *veritate salutis tuæ* nunc *exaudiar* accipiens dominium totius mundi, ut appareat ipsis quoque venditoribus meis, quod data sit mihi omnis potestas in cælo et in terra. Hoc imminente jam passione petivi dicens: « Clarifica me, Pater, apud te ipsum (Joan. xvii, 5). » Item: « Clarifica Filium tuum, et Filius tuus clarificabit te (ibid., 1). » Sic humanitati susceptæ claritatem divinæ gloriæ ac potentiæ mihi roganti tu respondisti: « Et clarificavi, et iterum clarificabo (Joan. xii, 28). » Ut ergo justificeris in sermonibus tuis et verax appareas in promissis tuis, *exaudi me, in veritate salutis tuæ* et claritatis promissæ, non solum in singularitate illius misericordiæ tuæ, qua ego Filius hominis et Filius Dei nominor et sum, non rapinam arbitrans esse me æqualem Deo Patri, qui me in Filium proprium genuisti amore tuo, qui Spiritus sanctus est, Virginem matrem tui Filii faciendo, sed etiam in *multitudine misericordiæ tuæ*, qua me voluisti esse primogenitum in multis fratribus adoptivis, *multitudine misericordiæ tuæ* indigentibus, sicut latro, qui me in cruce confessus in *multitudine misericordiæ tuæ* salvatur, ut cæteris fides ac spes ad eandem *multitudinem misericordiæ* consequendam tali exemplo tribuatur.

Et quia multi sunt hac *multitudine misericordiæ* indigentes, imò quia conclusit Scriptura omnia sub

peccato, ut non ex merito justitiæ, sed ex *multitudine misericordiæ salus* credentium perficiatur, *exaudi me*, Pater, in *multitudine misericordiæ tuæ*, ut sicut nullus meorum liber est a multa miseria, sic omnibus proveniat ex hac mea passione multa *miseriordia in veritate salutis tuæ*, me veraciter et efficaciter dominante in tota terra Ægypti, et fratribus meis una mecum divitiis Ægypti bene utentibus, meque illis reddentem bona pro malis intime diligentibus, et exemplo meo similiter facientibus, in *multitudine* videlicet miseriæ debita relaxantibus, ut eadem misericordiæ mensura illa remetiatur, neque ullum peccatum proveniat ipsis ad malum, sed omnia illis cooperentur in bonum, in *veritate salutis* in æternum permansuræ. Quomodo fratribus Joseph non ad malum, sed ad bonum provenit, quod ipsum vendendo peccaverant in cœlum et in patrem suum Jacob: sic omnibus, quos mihi fratres præordinasti, vera de peccatis in me Filium ac te Patrem commissis pœnitentia et per hanc plena *miseriordia* tribuatur. Nam qui peccaverit in Spiritum sanctum, ut Judas, qui me verum Joseph scienter et libenter malefaciens vendidit, reus erit æterni delicti. Similiter mundus in maligno positus et in malignitate obstinatus, reus erit æterni delicti, atque ideo non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi de mundo, ut omnes ad me verum Joseph veniant, et a me frumentum sibi necessarium recipientes mihi que ubique dominantem obediens vivat et non consumantur inopia, quæ mundum in maligno positum erit oppressura; sed sint in *veritate salutis tuæ*, dicendo: «Salus nostra in manu tua est, Domine, respiciat super nos misericordia tua, ut securi serviamus tibi (Gen. XLVII, 25).»

Iterum quia major Moyse sum ego, et plus illo in aquis periclitor, quoniam intraverunt jam aquæ usque ad animam meam, venique in altitudinem maris, et tempestas demersit me, cum ille de aqua sumptus et a filia Pharaonis in filium adoptatus, tandem factus grandis, equum et ascensorem se persequentem potius in mare demerserit, quam ipse in mare mersus fuerit: recte rogo, Pater, ut me in *multitudine misericordiæ tuæ* nunc exaudias, qui tunc illum exaudisti, et ad clamorem orationis ejus omnes cursus Pharaonis in mare mersisti, viam præbens populo tuo, cujus ille dux erat. Et nunc igitur me ducem populi tui, quem dedisti mihi, *exaudi*, obsecro, in *multitudine misericordiæ tuæ*, ut multitudo populi tui et mei liberetur ab oppressionibus et persecutionibus invisibilis Pharaonis, et in *veritate salutis tuæ* perfruatur bonis tam in via peregrinationis quam in terra promissionis. Etenim *salutis tuæ* quædam fuit umbra illi populo exhibita, cui de cœlo panem dedisti habentem omne delectamentum et omnem saporem suavitatis, cui de petra produxisti aquas, quem glorificasti per crebras victorias. Attamen quia in his donis tuis non erat *veritas*, sed umbra *salutis*, ipsi te in deserto exacerbaverunt, et plurimi eorum diversis mortibus inter-

A ierunt. Ego autem veritas in *veritate salutis* opte *exaudiri*, ut quos dedisti mihi, Pater, educendos per aquam et sanguinem de Ægypto in veram terram promissionis, vere salventur, sicut salvati sunt apostoli quasi duodecim tribuum seminarium, et nemo ex eis periit nisi filius perditionis. Sic ergo, exceptis filiis perditionis, quibus est obstinata malignitas pravæ intentionis, me ducem sequentes et Pharaonem invisibilem fugientes, in *veritate salutis tuæ* conserventur.

Item sicut in umbra Jephthe prius a fratribus est reprobatus, et postea gentem suam liberans in principem fuit exaltatus, ita ut pax esset genti suæ in diebus ipsius: etiam nunc mihi a fratribus meis Judæis reprobato in *veritate salutis* veniat, ne me principante vel extraneus vel domesticus inimicus mihi subditos opprimere valeat, sicut illius tempore neque alienigenæ filii Amon, neque filii Ephraim domestici, semel ab eo contriti, poterant illo principante ulterius prævalere Galaaditis contribulibus ipsius Jephthe, quorum ille princeps fuit, sicut ego Christus princeps omnium Christianorum nominor et sum in *veritate salutis* omnium hoc nomen in *veritate* conservantium.

Salus etiam per Samsonem in umbra præmonstrata, nunc in *veritate salutis* proveniat, ut ruento omni machina mihi meisque inimica gloriosum fiat sepulcrum meum de ipsa congerie talis ruinæ, dum timore atque amore meæ fortitudinis quasi duobus brachiis concussa ruent hujus mundi excelsa, ita ut ex tali ruina elucescat victoria et gloria mea, sitque in hoc sepulcrum mihi gloriosum, dum divitibus et superbis mundi humiliatis requiescat corpus meum, quod est Ecclesia, eorum et munificentia eam consolante et potentia protegente, quorum prius vexabatur improbitate. Sic Ecclesia per orbem terre dilatata de divitiis et ædificiis prius mundanis faciat sibi cœnobita quasi gloriosa quædam sepulcra, in quibus requiescant membra mea, ut etiam tali modo adimpleatur, quod de me scriptum est: «Ipsam gentes deprecabuntur, et erit sepulcrum ejus gloriosum (Isa. XI, 10).» Pro quo in alia translatione dicitur: *Et erit nomen ejus gloriosum*. Sit ergo de tali triumpho et sepulcrum et nomen meum gloriosum in *veritate salutis*, Deus Pater, inimicis meis corruentibus per pœnitentiam, quod oro, aut per pœnam, quod promitto ex justo judicio, et membris meis beata requie fruuntibus nunc pacifice vivendo, et post mortem sempiterna pace gaudento.

Bona sepulcra sunt religiosa cœnobita et Ecclesiæ sanctæ, in quibus et corpora sanctorum in pace sepulta sunt, et illi minimi requiescunt, de quibus Christus dicit in judicio: «Quandiu fecistis uni de his minimis fratribus meis, mihi fecistis (Matth. XXV, 40).» Dum ergo tales unanimiter vivendo, et necessaria corporis et animæ habendo ex divitum elemosynis excubant ad sepulcra martyrum sub altari Dei sepulcorum, tam vivis quam defunctis membris Christi paratum est sepulcrum de ruinis

mundanæ altitudinis humiliante vero Samsone suos inimicos, et plures ex eis faciens amicos, ita ut inter tales et in talibus ipsum delectet requiescere tanquam in sepulcro pulcherrimo, seu tanquam in lectulo florido, quem ei demonstrat sponsa sua, dicens : « Lectulus noster floridus, tigna domorum nostrorum cedrina, laquearia nostra cypressina (Cant. 1, 15, 16). » Quibus nimirum verbis religiosæ describuntur congregationes, in quibus diversarum virtutum personæ laudabiles et tam sponso quam sponsæ amabiles designantur, alii florum, alii tignorum, alii laquearium nomine, hoc significante Spiritu sancto, quod in lectulo tam florido in domibus ita perornatis delectabile sit sponso et sponsæ requiescere. Unde et sponus ipse verus Samson, cum magno terræmotu et solis obscuracione totam mundi fabricam moriens concussisset, voluit in horto monumentum habere, ostendens etiam in hoc sibi suisque membris conveniens esse in loco florido requiescere, ubi videlicet floreat religio sancta, munda et immaculata, per disciplinæ custodiam sic munita, sicut hortus muniri solet maceria vel sepe, contra incursum mundani tumultus et malignorum spirituum insidias. Sic nimirum sepulcrum Domini erit gloriosum, quod non in platea, sed in horto florido invenitur positum. Quo contra de novissimis temporibus in Apocalypsi grandis est querela, eo quod corpora sanctorum occisorum non sinuntur in monumentis poni, sed « jacebunt in plateis (Apoc. xi, 8). » Quod videlicet ibi cernimus fieri, ubi loca Sancta sanctorum reliquiis dedicata sic profanantur, ut plateis lutosi omnia similia inveniantur, dum religio ecclesiastica non magis observatur in eis quam in plateis. Contra quæ mala ego Christus in præsentī psalmo vehementi clamore orans dico exaudiendæ pro mea reverentia : *In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, Deus Pater, in veritate salutis tuæ, ut salus, quæ per Moysen, Josue, Geleon, Jephte, Samson aliosque salvatores, nuncupative sic nominatos, in umbra veritatis antecessit, quando clamantibus ad te filiis Israel misisti salvatores hujusmodi, qui liberarent eos : nunc in veritate per sacrificium passionis meæ in hoc psalmo recitatæ compleatur.*

Bene autem jungo misericordiam veritati hac oratione, qua peto ego veritas exaudiri, quia « universæ viæ Domini misericordia et veritas (Psal. xxiv, 10), » quibus quasi duobus pedibus ambulat in domo sua, quæ est rationalis electa creatura, dum ut condat duos parietes in unum, per misericordiam peccata hominum dimittit, per veritatem promissa complet, quæ per angelos et prophetas loquens prænuntiavit. Itaque interpellata, et commemorata misericordia simul et veritate peto exaudiri non in parvitate vel paucitate misericordiæ vel in umbra salutis, sicut exauditi sunt ante me salvatores prænuntii mei, sed in multitudine misericordiæ, et in veritate salutis, prout ego vere dicor Salvator mundi, non unius Judaici populi, secundum

quod angelus exposuit, nominis hujus, quod est Jesus, rationem dicens : « Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (Matth. 1, 21). » Pro salute hac orans dico :

VERS. 15. *Eripe me de luto, ut non infigar.* Vel sicut alia translatio habet : *ut non inhæream. Eripe me caput de luto miseræ, quam pro meis membris eripiendis tolero solvens quæ non rapui. Eripe me, ut non infigar, vel hæream diutius quam expedit in luto sive in limo, in quo infixus sum, sponte mortalis factus. Eripe de hoc luto et limo per resurrectionis gloriam, glorificando carnem meam. Vel eripe me a Judæis impiis eorumque similibus hominibus, scilicet lutosi per immunditiam et impiis per nequitiam. Vel lutosi atque limosis per dilectionem mali, et impiis per odium boni ; propter quod dico : Libera me ab his qui oderunt me meosque odio profundo. Unde assimilandi sunt profundis aquarum, quales erant aquæ Rubri maris ante faciem Moysi. Ergo sicut tunc ipsum cum populo se comitante liberasti, sic me cum populo meo libera, non in umbra, sicut tu illum, sed in veritate salutis tuæ.*

VERS. 16. *Non me demergat tempestas aquæ, uti mersus est Pharao cum exercitu suo : non me involvat Judæorum seditio tempestuosa, etsi vexet me secundum carnis passibilitatem, qua infirmus et infixus sum in limo profundi, attamen quia spiritus promptus est, non sic me demergat hæc tempestas, vel absorbeat me profundum ejus, ut absorbear tristitia, qua tristis est anima mea usque ad mortem.*

Aliter : *Non me absorbeat profundum inferni, quo descensurus sum, ut illic tenear, sed solutis doloribus inferni, et liberatis inde meis me illic expectantibus, impossibile s'it me teneri ab illo profundo : neque urgeat super me putens infernalis profundi os suum, quomodo illud super omnes homines urgere solebat ante meum adventum. Potius me illic triumphante ante faciem meam tollantur portæ inferi, et nulla earum prævaleat mihi.*

Aliter : *Eripe me, id est meos, de luto peccati et miseræ, ut, etsi caro in talibus infirmatur per sensum, Spiritus non infigatur vel hæreat per consensum illecebræ seu per impatientiam miseræ, sed in bona patientia possideant animas suas a consensu peccati, et impatientia laborum liberat, imo per me Salvatorem liberatas et ereptas. Hanc ereptionem et liberationem illis peto dicens : Eripe me de luto illecebræ, ut non infigar per consensum mentis, licet corpore infixus sim in limo profundi. Libera me ab his qui oderunt me, ne contra eos impatientens efficiar, et de profundis aquarum, earum scilicet tentationum quæ levi alluvione terram solidi propositi dissolvunt et in profundum trahunt. Item ne mihi, vel meis noceat illud genus tentationum, quod non leniter alluit, sed fortiter irruit, ita ut etiam saxa de loco suo transferat, quomodo in Job*

dicitur, quod paulatim terra alluvione consumitur, et saxum transfertur de loco suo (*Job xiv, 18*), quo dicto hæc duo genera tentationum significata sunt, ne, inquam, vel mollior vel gravior tentatio meis noceat, contra unam petito auxilio, ne videlicet trahantur in profundum aquarum, et contra majorem et fortiozem peto fortius auxilium dicendo: *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum*. Idem est *puteus*, quod *profundum* iniquitatis humanæ. Illic quisque si ceciderit, in *profundum* cadit, ubi et tenetur, si claudit *os suum* a confessione peccati. Sed si peccata confitetur et clamat, *de profundis* evadit. Si autem cum venerit in *profundum*, contemnit, super eum *puteus* claudit *os suum*, et mortuus est, et impletum est in eo quod in Salomone dicitur: *A mortuo velut qui non sit, perit confessio*.

Super hunc locum dicit beatus papa Gregorius (20): « Omnis qui viam vitæ deserens in peccatorum tenebras se dejecit, semetipsum quasi in puteum vel foveam demergit. Si vero diuturna perpetracione etiam consuetudine iniquitatis opprimitur, ne ad superiora jam possit exurgere, quasi angusto ore putei coarctatur. Hinc ergo David sub specie peccantium orat dicens: Non me demergat tempestas aquæ. Quem enim mali operis iniquitas a bona stabilitate commovit, quasi tempestas aqua rapuit. Sed si adhuc consuetudine non prævaluit, non demersit. Jam in puteum cecidit, qui hoc, quod divina lex prohibet, perpetravit. Sed si adhuc longa consuetudo non deprimit, nequaquam os suum puteus coangustavit. Tanto ergo facilius egreditur, quanto minore consuetudine coarctatur. Quædam namque quasi conclusioris angustia est, ab opprimente mala consuetudine exurgere velle, nec posse: jam quidem desiderii ad superna tendere, sed adhuc actu in infirmis remanere: præire corde, non tamen sequi opere, atque in semetipsum contradictorem perpeti semetipsum. Cum vero ita tendens anima manu gratiæ exaltantis adjuvatur, ab angusto ore ad latitudinem pervenit, quia, victis difficultatibus, opera bona perficit quæ conspicit. David propheta conclusionem angusti oris aspexerat, cum dicebat: Salvam fecisti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manus inimici. Latissime salvatum se esse memorat, cum subderet dicens: Statuisti in loco spatioso pedes meos. In spatioso quippe loco pedes stabiliti sunt, quando ad congruentia bona tendimus, et nulla difficultate præpedimur. Quasi enim per latum locum, quo volumus, pergitur, quia nullis objectis difficultatibus angustamur. »

Præmissa autem oratione contra multa pericula, orat pro ipsa oratione exaudienda, dicens:

VERS. 17. *Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua.* — *Exaudi me* Christum, Pater

misericordiarum, quoniam benigna est misericordia tua. Non obtendo meritum, quia loquor in persona membrorum, quorum nullum est meritum condignum exauditione. Dico igitur ego Christianus his verbis mihi congruentibus, quia ex meritis meis non sum dignus exaudiri: *Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua*. Passus est pro me Christus, quem tu Pater misisti, non quia merui eum ego in Adam perditus, sed quia *benigna est misericordia tua*. « Apparuit » enim « benignitas et humanitas Salvatoris nostri, » Filii tui, « non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suum, » et tuam « misericordiam (*Tit. iii, 4, 5*), » quæ cum *benigna* fuerit, ut hic Salvator promitteretur et mitteretur, multo magis nunc *benigna est* erga nos, membra ipsius, pro quibus ipse obtulit semetipsum sacrificium in odorem suavitatis. Unde alia translatio habet: *Exaudi me, quoniam suavis est misericordia tua*, videlicet propter passionis Dominicæ sacrificium in odorem suavitatis, licet semel oblatum, tamen in psalmo isto et Scripturis cæteris divinitus inspiratis multoties recitatum et recitandum, atque in sacramento altaris iteratum et iterandum curiæque supercœlesti præsentandum item in odorem suavitatis: ac proin *suavis est misericordia*, cum propter odorem suavitatis jam commemoratum et jugiter commemorandum, tum etiam propter instantiam tribulationum seu tentationum. Sicut enim panis *suavis est*, sic tribulatis consolatio, tentatis liberatio. Permittis enim aut etiam facis tu, Deus, misericorditer tribulationem, nec alimentum subtrahis, sed desiderium moves. Hoc enim modo sicut frigus [*f. calor*] argenti, potus sitienti, sic misericordia suavior erit miseriam patienti. Igitur et ego David vel ego penitens homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletus multis miseriis, multitudinem quæro misericordiæ dicens: *Exaudi me, Domine*; non dico, ut *suavis sit*, sed *quoniam suavis est misericordia tua* flagellato mihi et anxio jam tam multis miseriis, ut multis quoque *miseriis* tuis indigeam ad consolationem meam. Propterea dico: *Secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me*; non in peccata mea, quorum tanta est multitudo, ut si ea respicias, exigente justitia me despicias. Quod ne fiat, « averte faciem tuam a peccatis meis (*Psal. l, 11*), » et *respice* non in ea, ne ad vindictam justam contra me irriteris; sed *in me* multis miseriis repletum interius et circumdatum exterius *respice secundum multitudinem misericordiæ tuæ* in affectu, *miserationum tuarum* in effectu. Et si ego peccatis meis exigentibus merui faciem tuam averti a me, tamen

VERS. 18. *Ne avertas faciem tuam a puero tuo*, qui et in cruce pro transgressoribus exoravit, ut non perirent, et nunc in cœlo interpellat pro eisdem, ne pereant. Nam et vox sanguinis ejus clamans ad te

de terra Ecclesia psallente auditur in psalmo isto et aliis psalmis passionem ejus commemorantibus. Ergo tu, Pater misericordiarum, *ne avertas faciem tuam a puero tuo* electo ex millibus, qui solus ad te nobis servis tuis placandum sit idoneus, et pro sua reverentia exaudiendus, de quo dicit in Isaia : « Ecce puer meus electus, quem elegi, posui super eum Spiritum meum (Isa. xlii, 1). » Primus homo de terra terrenus non accepit Spiritum tuum, quem consummata obedientia erat accepturus, nisi eum per inobedientiam prævenisset spiritus malignus. Isce autem *puer tuus* de Spiritu sancto conceptus, et tibi, Pater, obediens factus recte ac vere dicit : « Spiritus Domini super me, propter quod unxit me (Isa. xvi, 1). » Quomodo ergo avertas ab eo faciem tuam, qui habet super se Spiritum tuum? Quod autem dico ego David : *Ne avertas faciem tuam a puero tuo*, partim prophetia, partim oratio est. Nam de capite prophetia, de me cæterisque membris ejusdem *pueri* oratio seu exactio est, quia veluti ex quodam jure non solum orando, sed etiam exigendo requirimus faciem Patris per obedientiam Filii, dicendo : *Ne avertas faciem tuam a puero tuo*.

In Hebræo legitur : *Ne abscondas faciem tuam a servo tuo*. Sensus idem est. Qui enim propter nos *puer* natus est nobis, ipse quoque semetipsum exinanivit formam *servi* accipiens, non solum habitu inventus ut homo, sed et pœna inventus ut latro, cum iniquis reputatus propter iniquos liberandos. *Ne autem item tu, Pater, abscondas faciem tuam*, ab hoc *servo tuo*, serva eos, pro quibus orans dixit : « Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo (Joan. xvii, 15). » Non enim pro solis apostolis hoc dixit, sed pro his qui credituri erant per Verbum eorum, quorum ego pœnitens unus sum jam *puer*, id est humilis et flagellis humiliatus atque ut *servus* dignus plagis multis tribulationibus flagellatus, inter quas tribulationes clamans ad te, non murmurans contra te, nunc psallens dico : *Quoniam tribulor, velociter exaudi me. Velociter, inquam, exaudi*. Non enim est opportunum differri solatium, quoniam *tribulor* et secundum carnem et secundum animam. Sed mihi de anima major cura est. Ideo dico :

VERS. 19. *Intende animæ meæ et libera eam propter inimicos meos*, vel convertendos, quod opto, vel confundendos et infirmendos, quod justitiæ consentiens approbo. Notandum quod duæ sunt liberationes : una occulta, quæ propter ipsos sanctos fit, qualiter liberati sunt septem fratres Machabæi tormentis nimis corporaliter interfecti cum matre sua ipsa eos hortante, ut eligerent potius mori pro legibus Dei quam vivere contra eas ; est et alia sanctorum liberatio aperta, quæ fit propter inimicos convertendos vel puniendos, ut tribus pueris de incendio liberatis, Nabuchodonosor conversus Deum

A ipsorum, quem contempserat, prædicavit, et Daniele de lacu leonum liberato, inimici ejus traditi sunt eisdem leonibus devorandi. Ergo quod dico ego David : *Intende animæ meæ, et libera eam*, ad occultam liberationem pertinet, quæ oculis insipientium non patet. Quod vero dico : *Propter inimicos meos eripe me*, ad apertam. Sic ego verus David primo in animo liberatus continuo paradysum introvi, animamque latronis eo intromisi, cui et dixi : « Hodie mecum eris in paradiso (Luc. xxiii, 43). » Sed hæc solius *animæ meæ* liberatio non profuit inimicis. Exaltato igitur in cælum corpore meo ascensione manifesta et misso desursum Spiritu sancto in igneis linguis apostolisque, pridei idiotis, extunc loquentibus variis linguis, ita ut in omnem terram exiret sonus eorum, liberatione mei corporis manifestata, inimici mei partim confusi, partim conversi sunt.

Super hunc locum beatus papa Gregorius in Job dicit (21) : *Plerumque accidit ut justis tribulatione deprehensi supernum etiam solatium temporaliter percipiant, quod tamen temporaliter non implorant. Salvati etenim non propter se, sed propter adversariorum salutem concupiscunt, ut dum illos omnipotens Deus ab immensis periculis sancto quodam miraculo liberat, virtutem suam ipsi etiam persecutoribus immotescat, atque inde adversarios ad aternitatem redimat, unde suos temporaliter salvat. Hinc est quod Psalmista vocem martyrum suscipiens ait : Propter inimicos meos eripe me. Ac si diceret : Propter me quidem eripi de temporali tribulatione non appeto, sed tamen eripi propter adversarios concupisco, ut dum mea vita salvari mirabiliter cernitur, ipso miraculorum visu inimicorum dritia convertatur. Sicut enim sæpe Dominus vitam suorum temporaliter pro inimicorum conversione eripit, ita sæpe suorum voces propter damnationem persequentium non exaudit, ut videlicet inde reatum suum cumulent, unde prevaluisse se nequiter gaudent. Nam qui invisibilia despiciunt, moveri nonnunquam visibilibus miraculis possunt. Sed idcirco cum justis plerumque nil miram visibiliter agitur, quia eorum adversarii illuminari invisibiliter non merentur. Sequitur :*

VERS. 20. *Tu scis improprium meum, et confusionem meam, et reverentiam meam*. Propter inimicos meos rogo manifeste liberari et eripi, non determinans unde. Nec enim opus est quia scienti omnia loquor tibi Deo scientiarum, cui præparantur cogitationes, et cui nuda sunt omnia. Tu ergo, qui scis omnia, scis etiam *improprium meum et confusionem meam, et reverentiam meam*, a quibus omnibus peto manifeste liberari propter inimicos meos *improperantes* mihi Christo, quod sim filius fabri, quod qui alios salvos feci, me ipsum salvare non potuerim, et confundentes me sputis, alapis atque colaphis illudendo mihi, addendo etiam *reverentiam* falsam quasi regem salutando me genu flexo, et

spinis coronando arundinemque pro sceptro dando, et chlamyde coccinea quasi regali purpura induendo. In quibus omnibus erat *reverentia* falsa et ignominia vera. Unde in Hebræo ponitur, *ignominia*, ubi nos habemus *reverentia*, seu *verecundia*, ut quidam codices habent. Est autem *opprobrium*, quod objicit inimicus: *confusio*, quæ conscientiam mordet, quæ in Christo esse non poterat, in quo culpa non erat: *verecundia*, quæ facit ingenuam frontem etiam de falsis criminibus erubescere, quæ in Christo esse poterat et fuisse credenda est, maxime cum ipse pauper inter divites inimicos de se ipso testimonium perhibens eos audiret sibi contradicentes et dicentes: « Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum (Joan. vii, 13). » Talia illis dicentibus erat quidem in facie *verecundia* quasi de objectione falsi testimonii, cujus tunc veritas abscondita suo tempore servabatur manifestanda. Sed nunc ipsa hujus testimonii veritate declarata per Spiritum sanctum, de quo dixit: « Ille testimonium perhibebit de me (Joan. xv, 26), » ac per apostolos testificantes in Jerusalem et in omni Judæa et Samaria et usque ad ultimum terræ, cum Christianis objiceretur nomen Christi quasi vacuum nulliusque virtutis veræ significativum, fortibus ut Paulo nec *confusio* est nec *verecundia*, sed gloria. Unde ipse ait: Non erubesco Evangelium (Rom. i, 16). Et: « Miki absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Gal. vi, 14). » Quibusdam vero cum objiceretur, quod Christum occiderunt, compuncti sunt conscientia mala et salubriter confusi, ut dicere Deo posset quisquam illorum: « Tu scis *improperium* meum et *confusionem* meam. » Quidam etiam credunt, sed confiteri erubescunt, et *improperia* timent. Qui cum sint membra Christi, licet infirma, credendi sunt adjuvari hæc ipsa oratione Christi, qua illorum *improperia* et *confusionem* et *verecundiam* transfigurando in se orat ad Patrem, dicens: Tu scis *improperium* meum, id est meorum, et *confusionem* meam, id est meorum, et *reverentiam* seu *verecundiam* meam, id est meorum, pro quibus confirmandis *improperium*, *confusionem* et *reverentiam* sustinui, ut eadem ferre discerent mei meo exemplo pariter et auxilio, quod inimici non norunt: unde nec emendari volunt.

Tu autem, Pater, qui omnia scis, et a quibus et pro quibus talia sustineam, nosti, quoniam

VERS. 21. In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me. Quidam nescientes quid faciant, pro quibus et in cruce oro dicens: « Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciant (Luc. xxiii, 34). » Quidam vero scientes me tuum Filium hæredem vinearum, quas male possidentes inter se dicunt: « Hic est hæres, venite, occidamus eum (Matth. xxi, 38). » Pro talibus ego Christus non oro, quia voluntarie peccantibus post acceptam notitiam veritatis jam non relinquatur pro peccatis hostia; terribilis autem expectatio et ignis æmulationis, quæ consumptura est adversarios. Non dico peccatores, sed adversarios. Omnes

enim peccaverunt et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam gratuitam, qui me Dominum vineæ susceperunt et suscipiunt: qui autem adversari mihi non desinunt, et in sua pertinacia *tribulant* me in memetipso vel etiam membris meis, te, Patre meo inspiciente, utique digni sunt indignationis tuæ ira justa et ignis æmulationis, quæ consumptura est adversarios irritantes te, Pater, in conspectu tuo. Etenim in conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me; *improperia* et *miserias* machinando contra me, non tamen nesciente vel nolente me, quia *improperium expectavit cor meum et miseriam*, desiderio desiderans hoc Pascha manducare, quo transiturus eram ex hoc mundo ad te Patrem, et bibere calicem quem dedisti mihi tu, Pater piissime, pro impiorum quidem cruentas manus mihi porrectum, sed ad consummandum summæ pietatis effectum, quæ est pro impiis mori, cum pro justo vix moriatur quis. Ego autem pro impiis, ut pii fierent, *improperia* et *miseriam* tandemque mortem sustinere volui, et ideo *improperium et miseriam* non declinavi, sed expectavi. Nec dico simpliciter: expectavi, sed *expectavit cor meum*, ut expectationis meæ desiderium intelligatur voluntarium, secundum illud propheticum de me dictum: « Oblatus est, quia ipse voluit (Isa. liii, 7). » Licet enim caro mea fuerit infirma, tamen spiritus promptus et *cor meum* voluntarium fuit ad tolerandum *improperium et miseriam*, quæ tamen *miseria* verius assignari potest me crucifigentibus quam mihi crucifixo, cui potius congruit misericordia quam *miseria*, quia pro miseris me crucifigentibus ego misericordæ oravi dicens: « Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Pro illis etiam, qui scientes me Dominum vineæ, tamen præsumperunt occidere, ut haberent hæreditatem meam, tristis erat usque ad mortem anima mea per viscera misericordiæ commota. Unde videns civitatem flevi super illam, cum illa non videret, ego autem viderem ipsius *miseriam*, quam in eo commeruit, quod non cognovit tempus visitationis suæ. Propterea quia illa noluit flere, magis flevi ego et contristabar.

Et sustinui, qui simul contristaretur, et non fuit ex omnibus illis colonis scienter in me peccantibus vel unus qui simul contristaretur; quin potius exultando in rebus pessimis læti scelus propositum peregerunt. Ego quoque persistens in proposito meo crucis *improperium*, quod futurum *expectaverat cor meum*, jam præsentialiter imminens voluntarie sustinui, tristis atque non propter calicem mihi propinatum, sed propter impietatem propinantium, et sustinui, qui simul contristaretur, et non fuit. Nam etsi discipuli mei contristati, et mulieres lamentatæ ac flentes doluerint super me, tamen non simul tristabantur, quia carnalis fuit eorum tristitia de amissione vitæ præsentis, quam in me dilexerant, cujus morte se vivificandos nondum intellexerant ita pleno intellectu, ut possent vel de morte mea, qua transiturus eram ad Patrem, g-u-

dere, vel de phreneticis, qui in me medicum irruerant, ita contristari ut ego. Ipsa quoque Mater mea cujus animam pertransiit gladius doloris, cum videret me cruci affixum, quasi mulier, cum parit, tristitiam habuit; sed per omnia ipsiustristitia tristitiæ meæ consimilis non fuit, sicut nec apostolorum, quorum tamen tristitia, quia laudabilis, vertenda erat in gaudium. Matris enim et apostolorum tristitia, licet pia, tamen tristitiæ meæ longe fuit supponenda, quia illi tristabantur de meis injuriis, at ego tristabar de me injuriantibus inimicis. Ego enim quasi gallina congregans pullos suos sub alas volueram eos congregare, sed illi noluerunt. Ego quasi medicus illis ægrotantibus medicamenta salutaria gratis obtuli; sed illi talibus ingrati, et quasi phrenetici male fortes irruerunt in me medicum. Et in illa hora tenebrarum non fuit qui consolaretur me sui morbi recognitione ac susceptione medicinalis potionis, quam ego medicus de carne et sanguine meo paratam illis obtuli. Hanc illi biberæ noluerunt, sed quasi acerbam respuerant ita dicendo: « Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? » (Joan. vi, 53.) Item: « Durus est, » inquit, « hic sermo, quis potest eum audire? » (Ibid., 61.) Ita cibum et potum meum salubrem illi respuerunt, et retribuens mihi mala pro bonis,

VERS. 22. *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.* Quia cum eos quærerem Iulcem et sapidum cibum, ipsi fecerunt se felliciosos, et in siti mea, id est, ubi eos sitiebam, fecerunt se acerrimos. Ad litteram quoque secundum Joannem passio Domini consummata fuit in eo quod, cum dixisset: *Sitio*, unus militum spongiam aceto plenam, impositam arundini et hyssopo circumpositam obtulit ori ejus. Et ipse cum accepisset acetum, dixit: « Consummatum est » (Joan. xix, 30.) Matthæus quoque narrat: « Vinum cum felle mistum a militibus illi datum, ut biberet » (Matth. xxvii, 34.) Sed ille cum gustasset, noluit biberere.

Hic notandum quod vinum felle mistum secundum Matthæum, sive myrrhatum secundum Marcum a militibus nondum elevato in crucem oblatum, cum gustasset, noluit bibere; acetum vero D accepit hyssopo circumpositum jam in crucem exaltatus. Quo facto significatur quod amare de amaritudine sua pœnitentes, et humilitatem, quæ per hyssopum notatur, habentes non respuit is qui cor contritum et humiliatum non despicit, quique cinerem tanquam panem comedit, quando pœnitentes æque ut innocentes in corpus suum trajicit. Verum duplices animo, quales notantur per vinum myrrha seu felle seu etiam utroque permistum non illi sunt acceptabiles, qualium fuit unus ac præcipuus Judas mercator pessimus, qui dicens: Peccavi, tanquam in confessione peccati vinum obtulit, sed hoc vinum felle amaritudinis et myrrha impietatis mistum fuit in eo quod non ipsi Chri-

sto vel apostolis ejus cum spe veniæ, sed quasi alter Cain cum desperatione indulgentiæ criminis ejusdem consortibus Scribis et Pharisæis confessus est peccatum suum. Simon quoque Magus rogans Petrum aliosque apostolos, ut orarent pro se, quoniam non sincere hoc fecit, quasi vinum felle mistum offerens audivit a Petro apostolo inter cætera: « In felle amaritudinis, et obligatione iniquitatis video te esse » (Act. viii, 23.) Recte itaque Dominus vinum felle seu myrrha permistum cum gustasset, noluit bibere, quia duplices et fecte pœnitentes non recipit, qui tamen acetum legitur accepisse sibi porrectum circumposito hyssopo, quia placet illi pœnitentiæ amaritudo in spongia cordis contriti et humiliati, qualis erat pœnitentia Petri B amare flentis, qui vere quasi unus militum bonorum Christo sitiendi pœnitentiæ ipsius obtulit potum, fletu suo temperatum, non felle amaricatum. Talem potum se habere acceptum ostendit ipse Christus alias dicens: « Potum meum cum fletu temperavi » (Psal. ci, 10.)

Notandum sane quod legitur de spongia, non de calice bibisse acetum. Qui enim de spongia bibit, partem sumit, partem in spongia relinquit. Sic et Christus non omnem pœnitentiam, licet simplici corde oblatam, recipit, sed eam duntaxat quam judicat fructuosam. Unde non dicitur: « Facite pœnitentiam; » sed « facite fructus dignos pœnitentiæ » (Luc. iii, 8.) Quos qui non facit pro suo posse, licet in amaritudine coloris offerat acetum, non tamen acceptabile illi est, qui desiderat dignum pœnitentiæ fructum. Tale acetum vinea illa obtulit, quæ conversa est in amaritudinem vitis alienæ, expectata scilicet ut faceret uvas, fecit autem spinas. Nam et spinea corona imperium Christi derisit.

Videtur hoc loco littera psalmi a littera discordare sancti Evangelii. Legitur namque in Evangelio *fel* non in *escam*, sed in potum datum fuisse. Unde hoc potius mystice accipiendum est. In quo satis convenit, quod non dixit: *Fel dederunt escam*, sed *fel in escam dederunt*, ut littera quoque psalmi concordet cum littera Evangelii. Jam enim Dominus acceperat *escam*, qui cum discipulis Pascha comederat, ubi et sacramentum corporis et sanguinis sui ministraverat. Hæc *esca* est et sacramentum et res atque virtus unitatis membrorum et capitis in corpore Christi, quod est Ecclesia. De qua loquens Apostolus ait: « Unus panis, unum corpus multi sumus » (I Cor. x, 17.) In hanc igitur *escam* tam suavem, tam sapidam tunc persecutores Domini *fel et acetum* injecerunt, quando eos non invenit secum tristes aut se consolantes, imo se contristantes, atque de sua suorumque tristitia, quod pessimum fuit, exultantes. Ignari scilicet erant, quod ipsorum gaudium vertendum esset in luctum, et suorum tristitia convertenda in gaudium, quibus etiam ad expurgationem Judaici fellis ipse Christus post resurrectionem indulsit una

secum cibari de favo mellis. Sed nunc contemptores Christi sedentis in cœlo gravius peccantes quam Judæi, qui ambulantes in terra crucifixerunt, injiciunt *fel et acetum escæ*, cum male bibendum Ecclesiæ scandalum inferunt sive peccatores sive hæretici. Gustavit Dominus amarum poculum, docens hoc sacramento nos quoque gustare, id est pati tales, sed non bibit, quia recipi tales in corpus Christi non possunt. Hoc ergo mystice sic prædicitur, sicut in passione mystice factum est. Pro quibus ego Christus partim flectendis, partim frangendis oro dicens :

VERS. 23. *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum.* Ipsi meam mensam, qua Paschalem cœnam consummare disposui, disposerunt coram me, sciente me, in laqueum mihi, quia eis machinantibus manus me tradentis mecum erat in mensa, ut per illam caperer et illaquearer. *Fiat ergo illis iusta retributio*, ut et mensa eorum, sacra scilicet Scriptura, *coram ipsis*, id est in notitia eorum proposita illis ad Paschale convivium, quo parandus erat eis transitus ex Ægypto per mare Rubrum; scilicet ex hoc mundo per baptismum in terram promissionis, vertatur illis *in laqueum coram ipsis*, ut quasi vivi absorbeantur, dum suam videntes iniquitatem pariterque infelicitatem perseverant in ea ipsa littera Moysi, quam legunt, eos accusante, sicut eis ore proprio dixi : « Moyses vos accusat, de me enim ille scripsit, et huic vos non creditis (Joan. v, 45, 46, 47). » *Fiat ergo ipsa littera legis in laqueum*, qui volunt inde alios illaqueare abutendo Scripturis veritatis ad confirmationem sui erroris : quod non solum faciunt Judæi, sed omnes hæretici et cæteri doctores perversi. Qui, ne alios, prout volunt, pervertere valeant, opto illis ut suis laqueis illaqueati cadant, et hoc *in retributionem* sui voluntarii erroris accipiant, ut quia charitatem veritatis non receperunt aut recipere volunt, mittatur illis operatio erroris, et credant mendacio : quibus quidem primo verbum Dei oportuit prædicari ad confirmandas promissiones Patrum, quibus hoc erat promissum. Sed quoniam repulerunt et repellunt illud, apostoli mei convertentur ad gentes in reprobationem Judæorum, *et in scandalum*, id est offendiculum, dum sicut alter Esau graviter contristati offenduntur, propterea quod supplantatis ipsis gentes benedicuntur. Et primo quidem flet eis hæc mala ipsis scientibus. Verum quia scientia sua nolunt bene uti, et oculos habentes nolunt videre, sed invidere.

VERS. 24. *Obscurentur oculi eorum, ne videant.* Missi scilicet in tenebras exteriores, quia diligunt interiores. Qui ergo nolunt habere lumen conscientiae bonæ videndo et diligendo me Christum solem justitiæ, perdant claritatem bonæ famæ, secundum quam dicti sunt filii Abrahamæ, vel etiam

A filii Dei excelsi, et agnoscat ab omnibus quod ex patre diabolo sunt, cujus et desideria facere volunt.

Beatus papa Gregorius (22) hunc locum perstringens in Job, dicit : *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva.* « Hoc a Propheta de reprobis, non optantis animo, sed prophetantis mysterio denuntiatur. Oculi quippe sunt, qui in ipsa honoris summi facie positi, providendi itineris officium susceperunt. Quibus hi nimirum, qui subsequenter inhærent, dorsa nominantur. Ait ergo : *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsa eorum semper incurva.* Ac si diceret : Qui humanæ vitæ actionibus quasi providendis itineribus præsumunt, veritatis lucem non habeant, ut et qui sequuntur subditi, iniquitatum suarum oneribus incurvati statum rectitudinis amittant. (25) Quod factum in Judæa procul dubio novimus, cum ipso Redemptoris nostri adventu Pharisæorum turba, atque sacerdotum a vero lumine mentis oculos clausit, et per præpositorum exempla gradiens in infidelitatis tenebris populus erravit.

Dixerit ergo Propheta prophetando, quod futurum prævidit. Sed Christus, qui hæc præsentialiter pertulit, non tanquam propheta prænuntiat futura, sed tanquam judex justas dictando sententias contra injurias injuste sibi illatas dicat in conspectu Patris et totius curiæ cœlestis per os proprium. Dicat etiam per os psallentis Ecclesiæ, in qua et ipse creditur psallere, juxta quod alibi dicit ipse : « Confitebor tibi in populis, Domine, psalmum dicam tibi in gentibus (Psal. lvi, 10), » dicat, inquam, ipse Christus contra Judæos inimicos suos aliosque illis consimiles vinum *felle* mistum illi offerentes, id est mundissima et sanctissima sacramenta indigne tractantes vel percipientes, et in eis administrandis quæ sua sunt, quærentes, dum in omnibus, quæ in divinis officiis agunt, non Dominica, sed propria lucra cogitant. Annon vinum *felle* mistum offerunt, qui propter manifestos incestus et Simoniacos quæstus interdicti ut concubinarij et conductitii, tamen sacrificare præsumunt? Similiter odium, vel cujuslibet criminis mortalis amaritudinem gerentes in corde, cum præsumunt preces vel sacrificia offerre Deo, vinum *felle* mistum offerunt, quo sacrificio Deum non placant sed offendunt, maxime si commoniti et redarguti emendari nolunt, sed pertinaciter in sua malitia persistere volunt. Contra hos in psalmo isto dicat Christus judex justus : *Obscurentur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurva*, id est prælati eorum, qui se sapientes et clare videntes gloriantur, quia sapientes ad hoc sunt, ut faciant mala, et eadem facta, dum arguuntur, defendere sciant, perdant quod habent acumen rationis et lumen scientiæ, ne valeant alios in errorem

(22) Curæ Pastoral., part. 1, cap. 1.

(25) Idem lib. xxv Moral., cap. 16.

seducere, sed intelligant se duce indigere. *Dorsum quoque eorum semper incurva*, ut sequaces eorum non sint erecti per superbiam, sed incurvati et humiliati vel ad pœnitentiam, quod per misericordiam volo, vel ad pœnam, quod per justum iudicium tolero. Et hoc *semper* ita sit, secundum quod dico : *Dorsum eorum semper incurva*, ut et pœnitentibus humilitas maneat sempiterna, et impœnitentibus humiliatio item sempiterna, ut neque in illis per humilitatis virtutem, neque in istis per humiliationis pondus incurvatis ulla sit occasio elationis.

Aliter : *Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva*. Scriptum est : « Sapientis oculi in capite ejus, oculi autem stultorum in finibus terræ (Eccle. 11, 14; Prov. xvii, 24). » Sapientis oculi sunt in capite ejus, quia in Christum, qui est caput omnium honorum, qui etiam caput et principium est omnium creaturarum, sicut ipse ait : « Ego principium, qui et loquor vobis (Joan. viii, 25), » et de quo Moyses ait : « In principio creavit Deus cœlum et terram (Gen. 1, 4); » in illud, inquam, caput ac principium diriguntur oculi sapientis, ut inde habeant recte sapere, unde habent esse. Oculi autem stultorum in finibus terræ, quia sola terrena sapiunt, et quæ sursum sunt sapere nolunt. Quibus quia utilius est nihil sapere quam male sapere, ut potius assimilentur jumentis insipientibus, quam habeantur pro sensatis et sapientibus, *obscurantur oculi eorum ne videant*, ut perdita vel obtusa, in qua gloriantur, subtilitate scientiæ intus in homine interiore, foris quoque humiliantur, *incurvato dorso* in homine exteriori sua dejectione interioris hominis cœcitatem contestante. Per faciem quippe interior homo, per *dorsum* vero exterior non incongrue accipitur, quia in illo vultus divini similitudo et imago exprimitur, ut iste ipsius regimine ducatur, et post ipsum quasi *dorsum* post faciem dirigatur. Obscuratis igitur oculis interioris hominis consequens est etiam deformari habitum exterioris, uti quondam rex Nabuchodonosor sensu privatus, etiam corpore incurvatus quasi bos fenum comedit septem annis, humiliatus hac pecuali deformitate, donec medicata superbia recognovit quod Altissimus dominaretur in regno hominum. Sic etiam nunc hominum contra disciplinam divinitus institutam superbientium deprimatur superbia, ut *obscurantur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurvetur*. Semper dico, quandiu sunt, quales modo sunt. Nam si fuerint alterati et humiles effecti, non eos tangit ista maledictio, sed convenit eis humilium beatitudo secundum illud : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. v. 3). » Illi vero, de quibus alias dicitur : « Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum; superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper (Psal. lxxiii, 23), » incurventur semper, ut evidens fiat in eis ista imprecatio, quam ego Christus ex ore psallentis

A Ecclesiæ dico tibi, Pater juste : *Obscurentur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurva*, ut *semper* curvi et nunquam erecti non valeant opprimere bonos, prout volunt.

Et quia Ægyptiis quondam filios Israel opprimentibus et odientibus isti sunt in malitia comparandi vel etiam præferendi, comparentur quoque illis in pœna. De illis dixisti ad Moysen : « Extende manum tuam super Ægyptum, et sint tenebræ in Ægypto tam densæ, ut palpari queant, et factum est ita (Exod. x, 21). » Nam spatio trium dierum tenebræ horribiles erant super omnes Ægyptios, obscuratis scilicet oculis eorum, non extincta in eis visione, sed circumfusa eis undique densa caligine, ita ut non posset quisquam illorum videre fratrem suum, nec movere se de loco in quo erat. Sic et istis filios Israel odientibus, et bonos oculo nequam insipientibus, vel potius despicientibus, præpediatur in longum latumque prospectus, ut licet habeant rationis acumen, tamen densa fatuitatis caligine circumfusi, non se possint, prout volunt, movere, seu mala, quæ moliuntur, promovere. Item Sodomitæ volentes irrumpere in domum Lot justi sic cœcitate percussi sunt, ut ostium invenire non possent (Gen. xix. 11). Ita et isti Sodomitis in immunditia et nequitia consimiles domum justi, de qua scribitur : « Domus justi plurima fortitudo (Prov. xv, 6), » volentes irrumpere ac perturbare, sic percutiantur cœcitate, ut ostium invenire non possint, aditum nullum reperientes ad perturbandum quemlibet virum justum. Ipsum etiam Christum, qui dicit : « Ego sum ostium (Joan. x, 9), » nunquam inveniant, qui Sodomitica impietate pleni non fideliter, sed infideliter ipsum quærunt. Item a rege Syriæ missi milites ad capiendum prophetam Elisæum leguntur percussi cœcitate (IV Reg. vi, 18), ita ut nescientes quo irent, in Samariam civitatem regis Israel introirent, qui tamen rex Israel ab Elisæo prohibitus est eos lædere, licet missos ad lædendum se. Sic et isti bonos lædere parati, cœcitate utili percutiantur, et ab ipsis bonis in bono vincantur, sicut et illi Syri bonitate victi Elisei non apposuerunt ultra venire in terram Israel ad quemquam lædendum. Usque adeo fuit tam Syris quam Israelitis utile oculos inimicorum orante propheta obscuratos ad tempus fuisse. Igitur geminæ utilitatis intentione oratio hæc deprompta sit : *Obscurentur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurva*, ut inimici Ecclesiæ perdita mentis astutia semper habeant ad alios vel etiam sibimet nocendum corpora invalida, *et dorsa incurvata semper* : si tamen superbia eorum ascendit semper. Ad quam reprimendam vel extinguendam, ne ultra modum ascendat.

Vers. 25. *Effunde iram tuam*. Non dico : stilla minutatim, sed : *Effunde* copiose in morem fluminis magni super eos, ut scilicet eos obruat *ira tua*, qualiter factum constat exercitu Romano Judæos vastante, atque in modum fluminis

exundantis, omnia moenia eorum subvertente, ita ut non relinqueretur lapis super lapidem, quod erat evidens ostensio *iræ tuæ*, Deus iudex iuste, qui licet non irascaris per singulos dies, irasceris tamen aliquando licet animo tranquillo, atque extunc magis irasceris, cum peccantibus iram tuam abscondis. Ideo dico : *Effunde iram tuam*, ne intus occultata crescat et furor fiat, quia *ira* crescit in *furorem*, quando mitis correptio non emendat peccatorem. Et est quidem, o Deus, ab ira tua præsentialiter flagellante ad misericordiam tuam fuga secretissima his quos mutant et emendant ipsa præsencia flagella. Verum qui flagellis ipsis peioratur, tandem finita vita præsenti furore ineffugibili comprehendetur. Ideo quia loco præsenti loquor de impiis inemendabilibus, *iram* simul et *furorem* pono dicens : *Effunde super eos iram tuam, et furor iræ tuæ comprehendat eos*, ut temporalibus pariter et æternis pœnis torquantur, qui veritati et justitiæ pertinaciter adversantur. Quo contra is qui vere pœnitens pœnitentiales psalmos canit, *iram* simul et *furorem* cupiens effugere, dicit assidue : « Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me (*Psal. vi, 2*) : » sive ut habet usus translationis alterius : « Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. »

Est namque non parva differentia inter *iram* et *furorem* tuum, Deus iudex iuste : quoniam, « cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis (*Habac. III, 2*), » et in *ira* misericordiæ memor eris ; in *furore* autem tuo nulla est misericordiæ mentio. Utriusque rei exemplum tenemus in duobus iudiciis tuis præteritis, quæ legimus. Nam et hominem suasu diaboli peccantem in *ira tua* iudicans, ac de paradiso eiciens memor eras misericordiæ, prohibens illum ab esu ligni vitæ, cuius fructum si peccator comedisset, atque inde in æternum vivere accepisset, nullus illi ad misericordiam tuam fuisset redeundi aditus, quoniam esset æque ut diabolus infeliciter immortalis, et immortaliter infelix, cum esset ejus misere in æternum viventis misera æternitas et æterna miseria, a qua miseria illum tunc misericordia tua, Deus Pater, custodivit, cuius *furor* diabolum in cœlo iudicans atque inde illum quasi fulgur præcipitans nullius misericordiæ fuit memor erga illum superbum sola superbia in peccatis elatum, neque ulla fragilitate intrinseca, seu tentatione forinseca supplantatum, sicut homo fragilis deceptus et subversus est ab illo. Cum ergo sit multum grave in *ira tua*, Deus, corripi ad similitudinem Adæ prævaricatoris, omnino autem damnabile argui a te in *furore tuo* ad similitudinem Satanae quasi fulgur de cœlo cadentis : pœnitens homo utrumque malum cupit evadere, diabolus autem et membra ejus thesaurizant sibi *iram* in die *iræ* et revelationis iusti iudicii tui, Deus. *Ira* vero thesaurizata et quasi cumulata recte *furores* nomen accipit, qui misericordiam penitus nullam admittit, quia peccatores impœnitentes ita comprehendit, ut neque ab

A oriente neque ab occidente neque a desertis montibus pateat fugiendi locus, quoniam Deus iudex est, cuius *iram* vix, *iræ* autem *furorem* nullo modo quis effugere potest. Ac propterea ego Christus vel ego David psallens hoc loco non optantis voto, sed justo iudicio utrumque super impœnitentes venire concedo, *iram* videlicet et *furorem*, dicens tibi, Deus Pater : *Effunde super eos iram tuam, et furor iræ tuæ comprehendat eos*. Tu olim verbis præteriti temporis prænuntians futura, dixisti : « Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (*Deut. xxxii, 22*). » Iste *furor iræ tuæ comprehendat eos*, ut, quia ipsi nolunt intelligere, ut bene agant, saltem bene agere volentes impedire non valeant.

B Aliter : *Effunde super eos iram tuam* per occultas pœnas animarum contra illud, quod mihi meisque opto liberationem occultam dicens : *Intende animæ meæ et libera eam*. Similiter etiam quomodo meis opto manifestam liberationem dicens : *Propter inimicos meos eripe me* ; sic inimicos in malitia sua obstinatos *furor* manifestus *iræ tuæ comprehendat*, ut cæteri timorem habeant, quando peccantes coram omnibus arguuntur quoque ac puniuntur coram omnibus pœnis manifestis eorum culpæ condignis.

Etenim quia propter conservandum locum et gentem prætendentes populo timorem, crucifixerunt me Dominum loci et gentis, dignum est ut

C *Vers. 26. Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet*. Venientibus Romanis et tollentibus ipsorum locum et gentem. Sic Romanis, licet infidelibus Deo militantibus, et Judæi amisso templo et privatis habitaculis inelytæ ac sanctæ civitatis Jerusalem vagi sint ac profugi velut alter Cain super terram, quæ aperuit os suum et suscepit sanguinem Christi de matre eorum : et nunc Romanis fidelibus item Deo militantibus auctoritate regiminis apostolici falsi Christiani, et maxime falsi clerici negotiantes in domo Domini flagello Dominico eiciantur de templo dicente illis Domino : « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (*Luc xiii, 35*), » ut fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum, quæ sunt eorum privatæ mansiones, non sit qui inhabitet, ne vacet illis in cubilibus et impudicitis diabolo servire, qui Deo volunt servire.

D Aliter : *Habitatio eorum*, in qua corporaliter habitant, videlicet ipsum templum, quod causa quæstus frequentant, et *tabernacula* privata, quæ mentis affectu inhabitant, cum e converso in templo mentis affectu inhabitare, atque in suis privatis domibus corporaliter solummodo habitare deberent, ita Romanis militantibus tollantur ab eis, ut et habitatio eorum fiat ab eis deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet de numero eorum, sed auferatur ab eis regium templum, regalis et sancta civitas, tradaturque genti facienti fructus ejus. Hoc ex parte impletum videmus, eiectis non solum

Judæis de templo Domini, sed et clericis Judæorum consimilibus item ejectis, et religiosis Dei cultoribus introductis in locum ipsorum. Sed quia psalmus iste intitulatur, *In finem pro his qui commutabuntur*, omnis consummationis finem verba hujus psalmi requirunt, ut videlicet perficiatur ex toto in finem quod in psalmo isto, psallente Christo, rogatur, cum dicitur: *Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet*, purificato videlicet sancto templo per spiritalem Antiochum profanato et polluto, quod purificari non potest, nisi ejectis Judæis et Judæorum similibus Christi crucifixoribus, atque introductis veris veræ religionis observatoribus. Nec mirandum, quod ego Christus naturaliter pius impios istos ita districte judico tuo, Pater juste, concordans judicio justo, in quo a filiis suis justificatur sapientia insipientibus istis et malignis, qui oderunt eam, indignata justissimo utique judicio.

VERS. 27. *Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* — *Quem tu, Pater, percussisti*, qui flagellas omnem filium quem recipis, quod in me satis ostendisti, dum mihi proprio Filio tuo non pepercisti, quem pro filiis adoptivis redimendis percussisti mortalitate aliisque miseriis, quæ sunt pœnæ iniquitatis, cum ego iniquitatem non fecerim: *Quem ergo tu sic percussisti* bona intentione tui percutientis et mei patientis, illi mala intentione *persecuti sunt* insistentes Pilato, ut crucifigerer, et de vinea mea projectus ego Dominus vineæ crudeliter occiderer, atque postmodum fugando apostolos meos de civitate in civitatem *persecuti sunt me* in membris meis crudelissime quosdam ex eis occidendo et crucifigendo, lapidando, flagellando in synagogis suis, et ut veniat super eos omnis sanguis justus, qui effusus est a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ, quem occiderunt inter templum et altare (*Matth. xxiii, 35*). »

In omni autem sanguinis justi effusione *dolor vulnerum meorum* iste fuit præcipuus, quod nec vulneribus meis aut meorum dilectorum permoveri poterant inimici veritatis ad charitatem veritatis, licet viderent me meosque dilectos diligere veritatem usque ad mortem seu vulnera et omnia tormentorum genera, quibus etsi potuissent occidi, non poterant flecti martyres ac testes veritatis, imitatores meæ mortis, quam pro veritate sustinui ego in hoc natus ut testimonium perhiberem veritati. Etiam in hoc *super dolorem vulnerum meorum addiderunt*, quod post mortem meam Pilato dixerunt: « Domine, recordati sumus quia seductor ille dixit: Post tres dies resurgam; jube ergo custodiri sepulchrum, » etc. (*Matth. xxvii, 63, 64*.) Sic me persequendo non solum viventi vulnera intulerunt, sed et sepulto nomen seductoris imposuerunt signantes lapidem eum custodibus, quos et postea data pecunia copiosa coemerunt in falsum testimonium thesauris templi abutentes contra me Dominum templi. Quos adhuc

A imitantur nonnulli qui me in meis persequendo vulnerant ferro aut verbo aspero, quorum dentes arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus; addunt etiam *super dolorem vulnerum* vel mei vel meorum, ut ad perpetranda mala bonis ecclesiasticæ facultatis abutantur, quibus coemunt sibi militiam ad perficiendam malitiam. Quia ergo sic mala malis apponunt, tu, Pater judex juste,

VERS. 28. *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum.* Iniquitas eorum suadet illis occidere hominem justum injuste, ob hoc præcipue quoniam contrarius erat operibus eorum. *Super hanc iniquitatem* alia est addita, ut occiderent Filium Dei. Hanc tu, Pater, *apposuisti*, qui me per nuntios et servos tuos ab illis occisos, etiam ab eis occidendum misisti et occidi permisisti; quod ego tuæ voluntati obediens approbo, quantum ad intentionem tuam, Pater, sed improbo, quantum ad eorum intentionem, qui propterea me, *quem tu percussisti, persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt apponendo iniquitatem iniquitati*, ut me per iniquitatem occiso haberent hæreditatem meam item per iniquitatem. *Appone* igitur *iniquitatem iniquitati* puniendo, sicut apposuisti eam fieri permittendo ut me Domino vineæ sibi per æquitatem propter iniquitatem ablato auferatur quoque illis item per æquitatem propter iniquitatem hæreditas melioribus agricolis committenda.

Et non intrent in justitiam tuam, quæ ex fide est, qui suam pertinaciter volunt statuere, quæ ex lege est, cum justitia fidei quasi domina introducere valeat in regnum, vel potius ipsa sit regnum, sicut alias dicitur: *Regnum Dei non est esca vel potus, sed justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto: justitia vero legis quasi ancilla de regno Dei sit ejiciens* cum suis sectatoribus, juxta illud: *Ejice ancillam et filium ejus*

Et quia multi hac falsa *justitia* decepti putant scriptos in libro viventium, id est justorum,

VERS. 29. *Deleantur de libro viventium* patefacta veritate, quod justus ex fide vivit, si tamen fides ipsa non est mortua, sed per dilectionem vivens et operans, non opera legalium cæremoniarum, sed significata earum, verbi gratia pro torture offerens castitatem, pro columba simplicitatem, pro agno innocentiam simulque patientiam cæteraque fidei per charitatem operantis opera bona, quibus carentes, aut, quod pejus est, contraria illis facientes *deleantur de libro* justorum ex fide per dilectionem operante *viventium*, ne justii nominentur aut putentur, sicut ipsi putant se habere vitam æternam ex notitia Scripturarum sine observantia earum. Propterea ego Christus Judæis in legis scientia gloriantibus dixi, et adhuc similibus eorum dico: « Scrutamini Scripturas, in quibus putatis vos habere vitam æternam (*Joan. v, 39*). » Quamvis ergo illud putant, quod in Scripturis vitam æternam habeant, suo arbitrato scripti sunt in libro vitæ. Sed auferatur eis hæc falsa opinio, ut intelligant se non

esse scriptos in libro vitæ, qui non tenent mandata A vitæ. Si enim scripti essent in libro vitæ, qui est notitia præscientiæ meæ, nunquam delerentur inde. Nam quos præscivi una cum Patre meo conformes fieri mihi novo homini secundum Deum creato in justitia et sanctitate veritatis, illi complantati similitudini mortis meæ simul et resurrectionis erunt, mihiq; Verbo æterno pelli humanitatis assumptæ inscripto et ipsi ascripti non poterunt unquam de libro vitæ, qui liber vel quæ vita ego sum, *deleri*.

Attamen ex eis qui putantur ascripti, secundum quod a me Christo Christiani, a me justitia justis, a me sapientia sapientes denominati sunt, multi *delebuntur*, cum patefactis eorum iniquitatibus vel nunc vel in extremo judicio insipientes, injusti et ipsius diaboli vel Antichristi membra esse cognoscantur. Quod propter ipsos humiliandos et aliquos ex eorum numero vel exemplo emendandos oro fieri quantocius, ne tunc demum cadant a latere meo qui se putant sessuros mecum in judicio, vel a dextris meis qui se putant statuendos cum agnis ad dexteram, non cum hædis ad sinistram, quando nec illis nec aliis ulla ex eorum casu erit emendatio. Potius nunc *deleantur de libro viventium* et cadant de numero judicum, ut malitia eorum denudata potestas illis auferatur judiciaria, ne sint iudices in Ecclesia præter illos quibus a Patre meo sedes est parata, qualibus dixi: « Vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes judicantes duodecim tribus Israel (*Matth. xix, 28*). » Qui ergo tunc etiam angelos judicabunt, ipsi nunc etiam sæcularia judicent: ne quis meorum fidelium habens negotium cogatur iudicari apud iniquos et non apud sanctos, depositis inimicis meis potentibus de sede judiciaria, exaltatis humilibus, quod nunc particulariter agitur, in fine autem, sicut in *finem* psalmus hic titulus est, omnino est complendum, quando universaliter omnes vere injusti et falso justis nominati *delebuntur de libro viventium*. Non est autem aliud *de libro viventium* aliquos *deleri*, quam in judicio divino manifestari quod nunquam fuerunt in eo conscripti. Unde quasi exponens quod dixi: *deleantur*, apponit: *et cum justis non scribantur*, ut quos falsa justitia simulavit scriptos in libro vitæ, veritas justitiæ ostendat nunquam fuisse in eo scriptos.

Aliter: *Deleantur de libro viventium* Abraham, Isaac et Jacob, quorum dicitur esse Deus is qui non est Deus mortuorum, sed *viventium*. Omnes enim illi vivunt, qui horum Patrum fide justificati sunt, sicut « Abraham credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam (*Gen. xv, 6*). » De istorum consortio auferantur qui eorum fidei adversantur, *et cum justis* Novi Testamenti Patribus, apostolis videlicet, *non scribantur*, quorum etiam fidei et doctrinæ adversantur.

Aliter: *Deleantur de libro viventium*, qui est præscientia divina, non quod illic penitus nesciantur, eum a Deo tam mala quam bona omnia futura præsciantur, sed ita ut *cum justis non scribantur*, id est

inter justos illic scriptos non inveniantur, sed inter impios item illic inscriptos et præscitos ad damnationem, sicut justis præsciti sunt ad salutem. Præscientia enim complectitur omnes tam malos quam bonos; prædestinatio autem pertinet ad omnes et solos bonos.

Aliter: Quandiu hæretici, vel quicumque sectatores pravæ sectæ alicujus nomen habent, quod vivant, cum sint mortui, ut angelus Ecclesiæ Sardis, cui dictum est: « Nomen habes quod vivas, sed mortuus es (*Apoc. iii, 1*), » plus nocent vera pravitate iram Dei super se aliosque provocando in officio aliquo ecclesiastico, quam prosint mentita sanctitate quasi bona exempla prætendendo. Ipsi ergo *deleantur de libro viventium*, primo ut innolescat ipsis quod mortui sunt, ut poenitentiam agant et confirmet cætera quæ in eis, vel per eos moritura erant. Si autem pertinaciter manent in morte peccatorum pessima, nomen tamen habentes quod vivant, ne tali simulatione decipiantur alii, me Christo iudice vivorum et mortuorum diligenter in Ecclesia exerceo officium meum; *deleantur* hujusmodi seductores *de libro viventium*, ut sicut corda eorum non vivunt in fide qua justus vivit, sic etiam nomina eorum non vivunt in sæculo, sed agnoscantur mortua: et sicut morticina immunda non sunt comedenda, sed abjicienda, sic nomina eorum, sive nominentur episcopi sive clerici sive universali nomine Christiani, sive rectores populi, ut sunt reges et principes mundi, omni sint abjectione dignissima, judicante sancta Ecclesia. Nomina autem eorum vivunt in sæculo, quorum corda vivunt in cælo, qui et dicere possunt cum Apostolo: « Nostra autem conversatio in cælis est (*Philipp. iii, 20*). » Item: « Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus (*Gal. ii, 20*). »

VERS. 30. *Ego sum pauper et dolens: salus tua, Deus, suscepit me. Pars quinta*, ubi dispensatio incarnationis et passionis fructus exprimitur. Ac si diceretur ipsi Christo: Quare venient hæc omnia maledicta super generationem istam *de libro viventium* delendam? Ista dicentibus respondeo ego Christus pauper et dolens hoc ipsum, quia *ego sum pauper et dolens*. Propterea quippe mali coloni maledici meruerunt, quia me Dominum vineæ foras extra vineam projicientes hæreditate mea privarunt dicentes: « Hic est hæres, venite, occidamus eum, et habebimus hæreditatem ejus (*Matth. xxi, 38*). » Propositio ista Judæorum partim ab ipsis impleta est, partim quotidie impletur a successoribus eorum. Nam quod dixerunt: « Venite, occidamus eum, » jam factum est; quod vero addiderunt: « Habebimus hæreditatem ejus, » non potuerunt perficere, quoniam venientes Romani tulerunt eis locum et gentem, ne pervasam tenerent hæreditatem. Sed eorum sequaces episcopi super cathedram Moysi sedentes, et clerici loca sancta quasi hæreditaria possidentes, qui et dicunt: « Hæreditate possideamus sanctuarium Dei (*Psal. lxxxii, 13*), » pauperem faciunt me in membris meis, in quibus mo-

nec esurientem pascunt, nec sitientem potant, nec nudum vestiunt, nec hospitem colligunt, nec infirmum vel in carcere positum visitant; imo, quod pejus est, pretia peccatorum, patrimonia pauperum, redemptiones animarum, oblationes fidelium transferunt in luxuriam, supergressi flagitium illius adolescentis, qui dissipavit substantiam suam cum meretricibus vivendo luxuriose. Nam cum populus gentium adhuc ambulans in tenebris ignorantiae viveret luxuriose in passione desiderii, sicut adhuc ambulant gentes, quæ ignorant Deum, non in suis luxuriis dissipavit substantias pauperum, sed suas. Isti autem, gentilibus nequiores, de rebus pauperum ditati ultra modum, vivunt luxuriose; at ego Christus, qui cum dives essem, pro meis minimis ditandis pauper factus sum, ut ipsi paupertate mea divites essent, in eisdem egentibus, angustiatis, afflictis nimia premor paupertate, quoniam ecce ipsi peccatores, et abundantes in sæculo obtinuerunt divitias, quæ sunt patrimonia pauperum meorum, quoniam ager figuli, terra sancta est ager sanguinis mei pretio comparatus in sepulturam peregrinorum non habentium hic manentem civitatem, sed futuram inquirentium. Sed ecce ipsis peccatoribus et abundantibus in sæculo, agrum sanguinis mei pretio emptum pene totum occupantibus, vix peregrini et pauperes mei sepulturam et requiem suorum corporum possunt invenire in ipsa terra sancta, quæ illis est hæreditaria. Sic olim patriarcha sanctus Abraham terram sanctam sibi suoque semini promissam, et ex promissione ipsi hæreditariam possidentibus Chananæis vix in ea speluncam, et in ea jus sepulcri obtinuit pretio dato *Ephron*, quod nomen interpretatur *pulvis inutilis*, quia sic futurum erat, ut impii tanquam pulvis, quem projicit ventus, tandem judiciali ventilabro dispergendi terram sanctam occuparent, et in terra sanctorum inique agerent juxta illud prophetæ: « In terra sanctorum inique gessit, et non videbit gloriam Domini (*Isa. xxvi, 10*). » Tolleitur enim impius, ne videat gloriam Domini. Tales aliquando vix pretio inducuntur, ut in terra sancta quam occupant, aliquam speluncam sanctis Abrahamæ filiis concedant, aliquando certe nec pretiosis muneribus induci possunt, ut eos tolerent secum jus sepulcri habentes, quinimo ejiciunt eos de finibus suis, et persequuntur de civitate in civitatem, ut veniat super eos omnis sanguis justus ab injustis effusus. Inter hæc ego Christus pauper sum et dolens gemino dolore. Nam et super malos male perdendos doleo affectu plusquam materno, quia eos tanquam gallina super pullis suis languida congregare volui, et illi noluerunt: et super minimos et pauperes meos, egentes, angustiatis doleo, in quibus et esurio et sitio, nudus et hospes, infirmus et in carcere multas causas dolendi habeo tam de inimicorum copia quam de pauperum meorum nimia inopia.

Sed inter has paupertatis et doloris angustias hæc mihi, meisque consolatio, quod *salus tua, Deus*

PATROL. CXCIV.

suscepit me. Salus tua, de qua supra dixi: *Exaudi me in veritate salutis tuæ*, suscepit me Christum in propria persona ita ut sim non solum salvus in me, sed et salus populi credentis in me, quoniam qui crediderit in me, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Item: *Salus tua, Deus, suscepit me* David, seu quemvis exemplo meo humilem ac poenitentem, ut mihi prius languido in grabato infirmæ carnis jacentia Salvatore meo sentiam dictum: « Surge et ambula (*Matth. ix, 5*). » Item: « Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam (*Marc. ii, 11*). » Propterea ego Christus in memetipso et in membris meis

VERS. 31. *Laudabo nomen Dei* salvantis me, sive det sive auferat ea quæ extra me sunt. Dico enim laudans nomen ejus: « Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum (*Job i, 21*). » Hujusmodi laudationem frequentabo non cum tristitia de rebus exterioribus ablatis ingesta, sed cum cantico lætitiæ de inamissibili gaudio salutis et spei, quod nemo tollet a me. Nam et ego Christus, cujus anima tristis erat in passione usque ad mortem, cum essem pauper et dolens ante mortem, jam devicto mortis imperio gaudio fruor æterno, et mei omnes, licet aliquoties in re tristes, tamen spe gaudentes, ita sunt in tribulatione patientes, et inter prospera humiles, ut eos nec adversa exercitantiæ frangant, nec prospera consolantia extollant, eo quod in gaudium Domini sui nunc spe ingressi, post hac re ingressuri dulce habent inter adversa cito finienda non tam plorare quam cantare, scientes quod complantati similitudini passionis meæ simul et resurrectionis erunt. Unde in illis, tam inter adversa quam inter prospera, *Laudabo nomen Dei cum cantico*, lætus videlicet de bonæ conscientie thesauro tanquam de oleo in vasis cordium reposito. *Et magnifico eum in laude*, operum bonorum lampadibus ardentibus et lucentibus coram hominibus, ut videant opera bona, et glorificent Patrem luminum et auctorem eorumdem operum lucidorum. Sic me laudante Deum *cum cantico*, et magnificante *eum in laude* sacrificium laudis honorificabit Deum.

VERS. 32. *Et placebit ipsi Deo super vitulum novellum cornua producentem et ungulas*, qualis in lege pro peccato sacerdotis vel multitudinis offerebatur, quia Deo sacrificium laudis cum devotione cordis gratius est quam sacrificium brutæ pecudis. Neque vero absque ratione irrationabilia quærebantur animalia Deo sacrificanda, quia his præfigurabantur homines rationales Deo sacrificandi et sanctificandi, verbi gratia, in agnis innocentes, in bobus obedientes. *Vitulus autem producens cornua et ungulas*, licet nondum idoneus jugo, quo significatur obedientia perfecta; attamen dum et *cornibus* adversarios ventilat, et terram *ungulis* excitat juvenilis ætatis fervore calens et quodammodo impatiens, dat fiduciam se nutrientibus, quod de tali vitulo fieri possit bos fortis et jugo ferendo idoneus.

Talis *vitulus cornua producens et unguis* fuit Moyses in Ægypto, quando adhuc adolescens Ægyptium cum Hebræo rixantem percussit quasi *cornibus* justæ ultionis. Qui etiam quasi *ungulis* terram excitabat, quando altera die duos Hebræos inter se rixantes ad pacem fraternam provocabat dicens: « Fratres, utquid nocetis alterutrum? (Act. vii, 26). » Et quidem placuit Deo hic talis *vitulus cornua producens et unguis*; attamen *super hunc vitulum novellum cornua producentem, et unguis placuit ei*, quod idem *vitulus* jam bos magnus factus, jam loris obedientiæ in Ægyptum reductus Domino mittente sic in tota Ægypto agriculturam grandem peregit conjugato sibi Aaron fratre suo quasi altero bove, ut semen verbi Dei sparsum illic in cordibus audientium grande operaretur iudicium, non uno Ægyptio quasi cornibus vitulinis percusso vel uno Hebræo sic liberato, sed quasi bovinæ gravitatis maturitate universa terra Ægypti exarata, et tota Hebræorum gente inde liberata. Hinc etiam bos iste quasi mugitu grandisono laudabat Deum *cum cantico*, et magnificabat eum *in laude* sic dicens: « Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est: equum et ascensorem projecit in mare (Exod. xv, 1). » Istud canticum laudis *placebat Deo super vitulum novellum*, qualem in se idem Moyses expresserat, quando zelo justitiæ motus percusserat unum Ægyptium non ad hoc faciendum loro strictus obedientiæ vel jugo jussionis Domini, sicut jubente Domino, mare divisit, per cuius medium Pharaone cum exercitu suo merso populum Dei traduxit.

Ego etiam Christus quasi *vitulus cornua producens et unguis* terram quasi *ungulis* excitavi, cum adhuc duodenis in medio doctorum sedens in templo interrogationibus meis eos feci attentos, ita ut stuperent super prudentiam et responsis meis, quibus utique cum ipsi terreni essent, excitabantur ad meditando cœlestia. Sic per multas parabolas excitavi mentes eorum terrenas ad veritatis inquisitionem. *Cornibus* quoque interdum ventilabam brutos adversarios meos aperte sine parabolis increpando, ut verbi gratia, cum subvertendo mensas nummulariorum, et cathedras vendentium columbas dicerem illis: « Scriptum est quia domus mea domus orationis est: vos autem fecistis illam speluncam latronum (Luc. xix, 46). » Item: « Væ vobis Scribæ et Pharisei, qui decimatis rutam et anethum et omne olus, et præteritis majora legis, misericordiam, justitiam et fidem (Matth. xxiii, 23). » Talia dicens, et opera mirabilia faciens assimilatus sum *vitulo novello cornua producenti et unguis*. Non dico: *habenti cornua*, sed *producenti*; quia, dum producuntur cornua, de die in diem capiunt augmenta, secundum quod ego, cum adhuc *vitulus novellus* essem, proficiebam sapientia et ætate et gratia apud Deum et homines.

Item alius *vitulus meus novellus cornua producens et unguis* adolescens, qui vocabatur Saulus, magis ac magis convalescebat, et corniculis quibus ante

abusus erat adhuc spirans minarum et cædis in discipulos meos, jam tunc recte utebatur contra hostes meos. Plures in hunc modum *vituli et cornibus* adversarios ventilant, et *ungulis* terram excitant adversarios veritatis ventilando, et terrena sapientes ad sensum cœlestium provocando. Et quidem *placet* hujusmodi *vitulus Deo*, cui bona cuncta *placent*. Verumtamen *super vitulum novellum cornua producentem et unguis placet Deo* bovina illa maturitas, qua jugum Domini suave suaviter portatur, et in cantico lætitiæ Deus laudatur in tali pace, in qua nec adversarius ventilandus, nec piger est excitandus. Pax ista est hominibus bonæ voluntatis in unum congregatis, quibus est bonum et jucundum habitare in unum. Sed plena et perfecta in hac peregrinatione pax ista non potest esse, quoniam hic initianda, et in futuro Dei regno erit consummanda. In quo regno ego Christus jam triumpho potius ultra choros angelorum exaltatus, devicta morte gloria et honore coronatus, jam non *vitulus novellus* adhuc immolandus, quia mors mihi ultra non dominabitur, sed leo sive aquila nominandus *laudabo nomen Dei cum cantico, et magnificabo eum in laude*. *Laudabo, et magnificabo* in meipso, qui sum « psalterium jucundum » in spiritu, « cum cithara (Psal. lxxx, 5) » carnis mortificatæ in passione, sed gloriificatæ in resurrectione. *Laudabo* in angelis, *laudabo* in Ecclesiis. Confitebor in gentibus, psallam in populis, dum psallentes, contentes et laudantes facio, quos mihi per fidem, spem et charitatem coadunabo. Et hoc sacrificium laudis in me, ac meis *placebit Deo super vitulum novellum cornua producentem et unguis*. Cujus utique sacrificium non est pauperum, sed divitum, non infirmorum sed fortium, qualis erat Moyses, cum percussit Ægyptium, qualis erat Petrus, cum percussit servum principis sacerdotum, qualis erat Stephanus plenus gratia vitulinæ teneritudinis ac pinguedinis, et fortitudine *cornium*, fortes quoque tauros ventilantium. Sed « sacrificium laudis honorificabit me (Psal. xciv, 25), » ac Patrem meum, quod tam pauperibus quam divitibus, tam infirmis quam fortibus offerre possibile est, imo de manu pauperum et infirmorum plus acceptabile est, quando exemplo illius paupericulæ viduæ, quæ totum victum suum in donaria misit, et ipsi totum, quod vivunt, quod sapiunt, quod possunt, in laudem nominis Dei expendunt nihil sibi de se reservantes, nunquam suam voluntatem a divina separantes, imo se, suaque omnia Dei obedientiæ subdentes.

VERS. 35. *Videant pauperes, et lætentur*, quoniam etsi vitulos offerre nequeunt, sint modo *pauperes* spiritu, laudantes Deum in paupertate sua, *Dei placebunt super vitulum novellum cornua producentem et unguis*. *Lætentur ergo pauperes*, quia oblatio jam non in facultatibus posita est, sed in mente, ubi diviti *pauper* æquatur. Credant his dictis, qui *pauperes* evangelizantur, hi potissimum, imo hi solummodo, qui *pauperes* permanent aut divitiis

carendo, aut affluentibus cor non apponendo, nec se vel de rerum prætereuntium, vel de virtutum cœpia ullatenus extollendo. Vos itaque *pauperes* paupertatis vestræ custodiam sic observate, ne vobis aliqua signa superbix ructantibus panis vitæ negetur, qui quærentibus, petentibus et perseveranter pulsantibus dabitur, et de sua virtute gloriantibus negabitur. *Quærite Deum* panem vitæ, panem vivificum, et ex illo *vivet anima vestra*. « Qui manducat hunc panem, vivet in æternum (Joan. vi, 59). » Istum panem *quærite o pauperes, et vivet anima vestra*. Exempla non desunt hujus rei, quam astruo ego Psalmista, vel ego Christus in passione mea cum *pauperibus*, imo et cum iniquis reputatus, et in paupertate mea orans exauditus a Patre, qui semper paratus est pauperes ad se clamantes exaudire, quod exinde claret,

VERS. 34. *Quoniam exaudivit pauperes Dominus, et vinctos suos non desepxit. Exaudivit patres nostros filios Israel in terra Ægypti pauperes ad se clamantes, et vinctos in potestate Pharaonis, illos non desepxit. Vinctos*, inquam, sub alieno dominio, sed tamen *suos* per fidem servos. Nam sunt vincti, sed non sui, dæmones scilicet, qui rudentibus inferni detracti a cœlesti serenitate in caliginoso aere detinentur vincti usque ad ultimum iudicium, quo detrudendi sunt in inferioris inferni carcerem, unde illos non liberabit Dominus, quia non sunt vincti sui; sicut illi fuerunt qui, me Christo in infernum descendente, ad me clamaverunt: *Advenisti, Desiderabilis, quem expectabamus in tenebris, ut educeres hac nocte vinctos de claustris*. Hos nimirum *vinctos suos* Dominus non desepxit, qui ut quondam Moysen pro liberandis filiis Israel de tenebris Ægypti, sic me nunc in fine sæculorum misit pro suis vinctis liberandis non solum de tenebris pœnarum infernalium, sed unde amplius gaudendum est, de duabus catenis, peccatorum scilicet atque pœnarum, quarum in signum Petrus quoque unus de vinctis meis erat « vinctus catenis duabus (Act. xii, 5, et 6), » in carcere hostis Herodis impii. Sed quoniam oratio fiebat ab Ecclesia ad Deum pro eo, *exaudivit pauperes Dominus, et vinctum suum non desepxit*; vinctum suum, qui propter ipsum erat vinctus; vinctum suum, qui habuit spem in ipsum, quod in vinculis non dereliqueret illum, donec afferret illi sceptrum regni et potentiam adversus eos, qui eum deprimebant.

Amplius autem, quia Herodes interpretatur *pelliceus*, quo nomine apte significatur diabolus, quo machinante factum est ut humanum genus, primum stola innocentix nudatum, necesse habuerit vestiri tunicis pelliceis, quibus notatur fragilitas humanæ mortalitatis, quia tunica pellicex non nisi de mortuorum pellibus animalium fiunt. Recte in Petro sub Herodis potestate captivato intelligitur Ecclesia Petri fide roborata, seu quælibet fidelis persona vinculis humanæ mortalitatis coarctata. Pro qua nimirum sic in terra sub potestate principis mundi

A hujus peregrinante, atque in vinculis miseræ carnis laborante supercœlestis Ecclesia ab his vinculis libera in angelis, liberata in animabus justis, orat instanter, sicut Petro in carcere vinculado oratio ab Ecclesia fiebat ad Deum pro eo. Milites vero istius Herodis dæmones et maligni homines intelliguntur, de quorum manibus et custodia boni omnes beato Petro in fide consimiles ita liberabuntur, ut quilibet eorum de hujus vitæ liberatus ergastulo valeat gratulari cum beato Petro, dicens: « Nunc scio vere, quia misit Dominus angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni exspectatione plebis Judæorum (Act. xii, 11). » Plebs Judæorum perfidorum potest intelligi multitudo dæmonum Christum Dei Filium confitentium sicut in Evangelio habemus, quia B dæmonia imperio ipsius increpata et exire compulsæ confitebantur eum esse Filium Dei; « sed ipse increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum (Luc. iv, 41). » Judæorum istorum, dæmonum scilicet grandis est exspectatio super quolibet viro fideli et justo, promittente illis ipsorum principe diabolo, quod post Pascha, id est post hujus vitæ mortalis transitum, producat illis cum affigendum et irridendum. Contra quos orat in psalmo alio justus ex fide vivens ita dicendo: « Ad te, Domine, levavi animam meam: Deus meus in te confido, non erubescam, neque irrideant me inimici mei (Psal. xxiv, 1-3). » Virtus igitur orationis hujusmodi obtinet a Deo, ut *vinctos suos non despiciat*, sed eos liberatos de manu Herodis et de omni exspectatione plebis Judæorum cum beato Petro aliquoties in præsentī vita honorificet, per amplius autem et perfectius in æterna vita lætificet, ita ut gaudium eorum sit plenum, et gaudium eorum nemo tollat ab eis. Super his igitur gratiæ Dei beneficiis largissimis

VERS. 35. *Laudent illum cœli et terra, mare et omnia reptilia in eis. Laudent illum cœli* enarrantes gloriam Dei, primo angeli, deinde apostoli sanctique martyres atque confessores, et omnes perfecti secundum altitudinem cœli a terra sublimate. *Laudet illum terra*, id est Ecclesia Judæorum fidelium, et *mare*, id est Ecclesia de gentibus, quæ ubique terrarum ambit Judæam sicut mare terram. Astra, D solum, mare jucundentur, et omne genu cœlestium, terrestrium et infernorum flectatur in nomine Jesu. Exsultet cœlum laudibus, resultet terra gaudiis. Exsultet jam angelica turba cœlorum, exsultent divina mysteria, et pro summi Regis victoria tuba insonet salutaris. Gaudeat tellus tantis irradiata fulgoribus: et æterni Regis splendore illustrata totius orbis se sentiat amisisse caliginem. Lætetur et mater Ecclesia tanti luminis adornata fulgoribus, dum *pauperes exaudivit Dominus, et vinctos suos non despiciit, in terra, et in mari* salvans animalia sua spiritu vitæ animata, non solum gressibilia, quibus activi, seu volatilia, quibus contemplativi, sed et *reptilia*, quibus infirmi et imperfecti significantur quasi hærentes terræ figuris monstruosis abomina-

liles. De quibus omnibus dictum est Petro: « Macta, macta et manduca (Act. x, 13), » ut etiam tales in suum corpus recipiat sancta mater Ecclesia Petri fide roborata, et super petram quæ Christus est, fundata. *Laudent ergo illum non solum cæli et sub cælis volatilia, sed etiam terra, mare atque omnia reptilia in eis,*

VERS. 36. *Quoniam Deus salvum faciet Sion, id est Ecclesiam etiam de reptilibus in unum congregatis augmentatam. Deus æternaliter justus et sanctus temporaliter justificat et sanctificat terram, mare et omnia reptilia in eis, atque hoc modo salvam faciet Sion salutæ sempiterna. Et de talibus malleo tentationum ac tribulationum politis ædificabuntur civitates Judæ, id est Ecclesiæ Christi de tribu Juda nati, et in quem credere ad justitiam, quemque confiteri ad salutem debent omnes civitates Judæ. Una civitas Judæ universa est Ecclesia, de qua dicit sponsa: « Surgam et circumibo civitatem, quæram quem diligit anima mea (Cant. iii, 2). » Item. « Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem (Cant. iii, 3). » Sed hæc una civitas multos habet vicos angustos et plateas latas plurimas; quia per angusta, et lata gradientes multas habet personas diversis ordinibus ac professionibus distinctas. Et ideo inhabitabunt ibi non quasi hospites et advenæ peregrinando, sed quasi cives sanctorum et domestici Dei constanter manendo, non solum grandes, verum etiam et parvuli reptilibus assimilati. Et hæreditate acquirant eam Sion, vel quando ad cælestem Jerusalem pervenient, eam hæreditate acquirant, adoptati videlicet a servis in filios, ut sint hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Unde Apostolus: « Si autem Christi, ergo Abrahamæ semen estis secundum promissionem hæredes (Gal. iii, 29). » Item: « Si autem filii, et hæredes (Rom. viii, 17), » videlicet supernæ civitatis, de qua hic dicitur: *Et hæreditate sive, ut quidam codices habent, hæreditatem acquirant eam.**

Non solum autem filii, qui sunt perfecti, sed etiam servi licet imperfecti, de quibus dicitur: « Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur (Psal. cxxxviii, 16), » possidebunt eam, quodque magis mirum est, etiam

VERS. 37. *Semen servorum ejus possidebit eam, cum in serris imperfecti, et in semine servorum Dei etiam ipse imperfectos infirmiores valeant intelligi, qui omnes hæreditate possidebunt terram viventium passione Christi, quæ in hoc psalmo recitata est, liberati a terra morientium, si tamen diligunt nomen ejus, qui dicit: « Si diligitis me, mandata mea servate (Joan. xiv, 15). » Atque ne ignores, quæ sint mandata: « Hæc, » inquit, « mando vobis, ut diligatis invicem (Joan. xv, 17). » Hæc mandata ejus gravia non sunt volenti, licet gravia videantur volenti. Gravia non sunt, imo levia et jucunda diligentibus Dominum civitatis et hæreditatis hujus atque cives ejus. Et ideo conclusione psalmi hujus hortor vos ego David propheta, ut, quia vos Deus prior dilexit ea charitate, qua majorem nemo habet; vos quoque diligatis nomen ejus, et cives civitatis ejus, jura quoque ac leges, et disciplinam civitatis ejus pro vestro posse defendatis, et ubi deest posse, non desit velle, quia multum velle est diligere. Unde pax est hominibus bonæ voluntatis, hoc est, veræ dilectionis, quæ bipartita est in amorem Domini civitatis æternæ, atque cives ejus. Neque enim alii cives ejus erunt, nisi qui nomen Domini et decorem domus ejus diligunt. Et ideo hic sit finis psalmi in nomine Domini, quod qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea civitate, quam ipse, qui natus est in ea, fundavit Altissimus. Qui natus et passus est in ea parvulus, ipse fundavit eam Altissimus, fundamenta ejus in montibus sanctis et altis ponens, ipse mons montium factus in verticem montium, ipse fundamentum fundamentorum portans ædificium totum.*

Gloria Patri Deo, cui loquitur Filius Deus, Homo dicens in hoc psalmo: Salvum me fac, Deus, etc. Gloria Filio Deo Jesu Christo sic oranti pro se ac membris a tempestate liberandis et salvandis, Gloria Deo Spiritui sancto, qui est illa dilectio et salus, qua Deus salvam faciet Sion, qua etiam qui diligunt nomen ejus, habitabit in ea. Sicut erat ei gloria in principio prædestinanti gloriosa, quæ dicta sunt de te, civitas Dei: sic in prædestinationis adimplerione sit ei gloria nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

PSALMUS LXIX.

Deus in adjutorium meum intende. Psalmus iste sicut et præcedens in persona Christi decantatur ad instructionem cujusque fidelis, ut et ipse oret et laboret in spe, quoties ab inimicis quærentibus animam suam diversis tentationibus fatigatur. Titulus autem ejus est:

VERS. 1. IN FINEM PSALMUS DAVID IN REMEMORATIONE EO QUOD SALVUM EUM FECIT DOMINUS.

« Fiuis Christus ad justitiam omni credenti (Rom.

x, 4). » Similiter David Christus, ad quem verba hujus psalmi diriguntur tanquam in finem, tanquam in finalem causam, quisque hic orans intelligitur tanquam caput pro membris suis, rex David pro se ac militibus suis, bonus pastor pro ovibus suis partim salvatis partim salvandis. Unde additur: *In rememoratione eo quod salvum eum fecit Dominus, id est in consideratione habita ea de re quod salvum eum fecit Dominus. Rememoratio hæc duobus*

modis fit. Aut enim memores peccatorum nostrorum A me ducentem aliquoties in lege peccati et mortis, iudicium futurum formidamus, qualiter accipitur in psalmo tricesimo septimo, qui canitur in *rememoratione Sabbati*; aut dum promissa bona retinemus in memoria, securitatem concipimus de salute nostra in finem consummanda; qualiter hic accipitur, quod ostenditur ex eo quod subditur: *eo quod saluum eum fecit Dominus*. Congruum quippe fuit, cum in superiore psalmo Christus caput nostrum passionem suam narraverit et de spe quoque resurrectionis addiderit, vocibus et clamoribus propriæ suæ personæ atque in virtute sui sanguinis clamantis de terra, id est de sancta Ecclesia quæ aperuit os suum in confessione fidei, et suscepit ipsum de manibus parricidalibus Judæorum: nunc item in hoc subsequente psalmo vocibus et clamoribus membrorum passiones eorum ediceret, simulque de spe resurrectionis et liberationis eorum annecteret, verbi gratia, cum in fine psalmi dicitur: *Adjutor meus, et liberator meus esto, Domine, ne moreris*. Est ergo vox tribulorum, cum Christo inter passiones et tentationes certantium et periclitantium, sed de suo capite præsumentium tam martyrum quam cæterorum justorum qui, ex charitate veritatis quæ non gaudet super iniquitate, affliguntur et contristantur, quando ipsa veritas et justitia opprimitur a mendacibus et iniquis. Talis erat afflictio Lot justitiæ amatoris inter Sodomitas, qui, ut Petrus apostolus ait, « operibus iniquis affligebant animam justii (II Petr. II, 8). » De horum similibus ait propheta: « Et peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt (Isa. III, 9). » Neque enim tales erubescunt cum in fronte, ubi signum Christi fuit impressum, portant characterem bestię, id est Antichristi. Propterea optatur istis, ut *convertantur et erubescant*, qui quandiu non erubescunt, ipsi mali et in malitia sua inverecundi bonos affligunt et persequuntur. Hanc persecutionem contra justos excitat diabolus multiformis proditor, qui est et leo in impetu et draco in insidiis.

In prima igitur parte psalmi oratur et contra violentias leonis, ubi dicitur: *Confundantur et erubescant, qui volunt mihi mala*, et contra insidias draconis blande sibilantis, ubi dicitur: *Avertantur statim erubescences, qui dicunt mihi: Euge, euge*. D Secunda vero parte monentur boni exsultare ac lætari, quos Deus et in certamine adjuvat pugnantes, et tandem a certamine liberatos coronat victores. In quo etiam patet intentio psallentis ibi: *Exsultent et lætentur in te omnes, qui quæruunt te*. Clamat ergo ipse Christus pro suis et in suis tribulatus. Clamat etiam inter tentationes et tribulationes certator sæpe dictus, qui per totum istum quinquagenarium pugnat contra legem membrorum.

Vers. 2. *Deus*, inquit, *in adjutorium meum intende*. *Deus*, qui omnia vides et scis, tu in adjutorium meum intende sciens et videns quia nihil possum ex humana virtute, neque contra legem membrorum repugnantem legi mentis meæ, et captivum

me ducentem aliquoties in lege peccati et mortis, neque contra violentias aut fraudulentias malignorum angelorum et hominum. Tu ergo, qui Divinitatis tuæ splendore lucas in tenebris quoque, licet ipsæ tenebræ non comprehendant te, quia tu vides etiam non videntes te, nunc in tempore certaminis in adjutorium meum intende in bona voluntate tua, prout scis et vis, miserendo mei periclitantis in certamine diuturno, in quo si nimium tardabis adjuvare, non possum durare aut stare. Dico itaque, o, *Domine, ad adjuvandum me festina*. *Domine*, dominator cælorum et terræ, cujus dominationis potentia nihil potest resistere, tu *ad adjuvandum me festina*. Tu Pater festinus venias in auxilium mihi Christo Filio tuo in membris meis laboranti et afflicto, secundum quod Saulo dixi: « Quid me persequeris (Act. IX, 4), » cum nihil persecutionis in memetipso paterer, sed in membris meis. Quandiu enim unus ex minimis meis affligitur, ego licet jam impassibilis compatior ipsis minimis meis. Ideo non dico: *In adjutorium meorum*, sed *in adjutorium meum intende*. Neque dico: *ad adjuvandum meos*, sed, *me festina*.

Aliter: Ego David, id est pœnitens quivis ut David, Saulis, hoc est peccati regnantis vel regnare appetentis in corpore meo mortali non valens tyrannidi resistere, confugio ad te Deus ita dicens: *Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina*. Præpositus mortis diaboli cum suis satellibus intendit me perdere; sed tu *intende* adjuvare. *Intende, Deus*, pro tuæ Divinitatis bonitate: *Festina, Domine*, pro tuæ dominationis invicta potestate, *ad adjuvandum me*, ne peccati aculeo tanquam lancea Saulis perfodiatur, neve in manus ejus vel satellitum ipsius aliquando incidam.

Vers. 3. *Confundantur* potius « qui me persequuntur, et non confundar ego: paveant illi, et non paveam ego (Jerem. XVII, 18). » *Confundantur* erubescendo se cœpisse turrim superbiæ, dum non poterunt eam consummare. *Confundantur* linguis suis divisis, ut desistant ab ædificatione turris erectæ contra te *Dominum et Deum intendentem, et festinantem in adjutorium pauperum*, quorum unus ego sum, sicut in fine psalmi hujus dicturus sum: *Ego vero egenus et pauper sum: Deus, adjuva me*. *Confundantur* de sua perversitate conturbati, et a suis conatibus impediti, et reverentur timentes, ne pro læsa justitia sequatur pœna. Pœnæ hujus timore accusando peccata sua sicut confusibiles, qui prius ea defendendo, vel se in eis jactando erant in oculis suis gloriosi. *Confundantur et reverentur* de suis malis conatibus frustratis habendo verecundiam, et bonis per sua mala studia exercitatis et coronatis exhibendo reverentiam. Sicut fratres Joseph leguntur induti confusione simul et reverentia: confusione quantum ad sua mala studia frustrata; reverentia vero, quantum ad ea, quæ inde provenerant bona Deo vertente in bonum, quod illi cogi-

taverunt in malum. Sicut illi accusante conscientia confusi dixerunt : « Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum (Gen. XLII, 21), » et ipsius fratris potentiam reveriti proni ceciderunt in terram exhibendo illi reverentiam : sic induantur confusione et reverentia omnes inimici mei Christi, vel mei cujusque pauperis et egeni. *Confundantur, et revereantur, qui quærunt animam meam tollere per mortem in tempore persecutionis aperte sævientis.*

VERS. 4. *Avertantur etiam retrorsum, et erubescant, qui volunt mihi mala* in tempore pacis quando non audent manifeste ostendere mala, quæ contra me habent in voluntate. *Avertantur retrorsum*, ut qui suo arbitratu viventes non dignantur sequi vestigia sanctorum, sed quasi præcedunt eos, quorum documenta contemniunt, jam ulterius non præcedant, sed sequantur, nec suo vivant consilio, sed sanctorum. *Avertantur retrorsum*, sicut illa beata, quæ confusa et erubescens de peccatis suis accessit retro, et lacrymis lavit pedes illius, a quo ipsa laudanda fuit (Math. IX, 20). Vel sicut illa hæmorrhœissa, αἰμορροῦσα quæ postquam in medicos falsos frustra erogaverat omnem substantiam suam, postea retro accessit ad medicum verum, tetigitque simbriam vestimenti ejus (Math. XIV, 36). Vel *Convertantur retrorsum*, prout dictum est Petro : *Sequere me* : Vel sicut universaliter dictum est : « Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me (ibid., XVI, 24). »

Aliter. *Convertantur retrorsum*, ut Maria in horto conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem, quem putaverat non vivum stare, sed mortuum jacere. *Avertantur retrorsum* cogitando diēs antiquos et annos æternos, in quibus erat Jesus priusquam veniret in mundum, et sciant, quia illuc ascendit corpore, ubi erat prius : Divinitate. Alioquin dicitur eis : Nolite me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, quantum ad pusillam fidem vestram, qua me per noctes quæritis in lectulo sepulcri, qui nunc ingressus palatium regni mei non ita claudor angustia unius loci, ut non possim pariter esse in cælo et in terra etiam corporali præsentia, prout exposcit salus eorum pro quibus humanitas mea in divinitatis meæ personam conceptu virginali est assumpta, quæque nunc per gloriam resurrectionis in ejusdem divinitatis gloriam est assumpta. Hinc est illa gloria etiam corpori meo, ut assumptum in cælum nec deserens cælestia impleat altaria terrestria in tota Ecclesia per orbem terræ dilatata. Qui ergo ita me quærunt in sepulcro unius loci, ut non possim uno eodemque tempore pluribus in locis etiam corporaliter præsentari, *avertantur retrorsum*, et discant, me docente, quia nondum illis ascendi ad Patrem meum. Vadant etiam ad fratres meos et discant ab eis, quid sit : « Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum (Job XX, 17). » Nempe non aliud est homini assumpto in

A Patrem suum, quam intrare in gloriam Patris sui, neque aliud homini assumpto in Deum, hoc est ut sit Deus, ascendere ad Deum suum, quam glorificari ea gloria, quam Deus habuit æternaliter in divinitate sua. Qui hæc nondum credunt, *avertantur retrorsum* cum Maria et discant, quod adhuc nesciunt de Dominicæ ascensionis gloria. *Avertantur etiam retrorsum*, sicut illi ceciderunt *retrorsum*, qui comprehenderunt me occidendum, illi, quibus contra me meosque ubi deest nocendi facultas, inest tamen obstinatæ malitiæ voluntas, quæ *volunt mihi mala*. *Avertantur* hi tales *retrorsum* per humiliationem, quia nunquam volunt cadere in facies suas per voluntariam humilitatem. *Avertantur* itaque primo cadentes *retrorsum* per coactitiam salutem humiliationem, ut sic humiliati discant non blasphemare, non inflari, non extolli; sed sponte assuescant humiliari sub potenti manu Dei, ut mereantur in tempore visitationis exaltari.

Nota diversa tempora in Ecclesia. Primo enim fuit impetus persequentium tyrannorum, unde supra ait : *Qui quærunt animam meam*. Nunc vero cessante aperta persecutione remansit malevolentia cogitantium. Unde hic ait : *Qui volunt*, sive qui cogitant *mihi mala*. Item : Notandum, quod duo sunt genera persecutorum, scilicet vituperantium et adulantium, et plus persequitur lingua adulatoris quam gladius persecutoris. Utrumque enim, id est vituperatio et laus ignis est, quia ut igne aurum, sic vituperio et laude auditor probatur. Est ergo beatus, qui ne hujus ignis fornacem intret, exauditur orans, ne intret sive inducatur in tentationem, usque adeo liberatus a malo isto, ut ne tentetur in talibus permanendo, scilicet immobilis inter vituperantes et laudantes, non abiens in consilio peccatorum seu terrentium seu blandientium. Hic talis quasi extra fornacem non sentit Babylonici regis ignem urentem. Sed esto, ut intret sive inducatur in hunc ignem, sentiendo videlicet linguæ urentis incendium, dum laude seu vituperio tentatur; caveat tamen aliter sic flecti aut frangi, ut a veritatis et justitiæ rectitudine declinet, imo cum tribus pueris in medio fornacis Deum laudando et orando ipsius invocet auxilium, et ipse faciet ei medium fornacis quasi ventum roris stantem. Tactus hoc igne rex Herodes, cum populus ei acclamaret laudes moderatas, non dedit honorem Deo, se potius, quam Deum laudari delectabile habens. Unde percussus ab angelo computruit, et scatens vermibus exspiravit. Periculosus ergo est ignis linguæ vituperantis more illorum, *qui quærunt animam meam, qui volunt*, et cogitant *mihi mala*.

Sed longe periculosior est ignis linguæ adulantis more illorum, *qui dicunt mihi : Euge, euge*. Unde contra illos orans, *qui quærunt animam meam*, sive *qui volunt et cogitant mihi mala* dixi quidem : *Confundantur et revereantur, avertantur retrorsum*, sed non interposui statim quoniam inter vituperantes aliquoties exercetur patientia, reprimitur

Superbia, detergitur culpa. Sensit hoc rex David, quoniam aliquando maledicum est illi a servo nequam. At ille nec cumulatam injuriam sensit, quia præsensit gratiam. Unde et vetuit prohiberi maledicum convitiantem quæstum æstimans maledicta: « Quid mihi » ait, « et vobis filii Sarviæ? » Et addidit: « Dominus misit illum ad maledicendum David (II Reg. xvi, 10). » O vere hominem secundum cor Dei, qui non statim ut audivit maledicum, passus est imponi eidem silentium, sed se ulciscenti potius quam exprobranti succensendum putavit. Prorsus secundum cor Dei, qui de corde Dei ferebat sententiam. Sæviebat lingua maledica, et ille intendebat, quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, et animus inclinabat se ad benedictionem. Nunquid in ore blasphemi Deus? Absit! sed illo usus est ad humiliandum David. Nec latuit Prophetam, quippe cui incerta et occulta sapientiæ suæ manifestaverat Deus. Ideo in alio psalmo dicit: « Bonum mihi, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas (Psal. cxviii, 71). » Et hic orans, ut hujusmodi maledici *avertantur*, non addidit statim cupiens per tales humiliari priusquam *avertantur retrorsum*, eo quod humiliatio *via* est ad humilitatem in corde fidelis, qui dicit: « Bonum mihi Domine, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas. » Vides quia humilitas justificat nos? *Humilitas dixi, non humiliatio*. Quanti humiliantur, qui humiles non sunt! Alii cum rancore humiliantur, indignanter ferendo, cum vituperantur, sive aliis modis tribulantur. Alii patienter, alii libenter hæc ferunt. Primi rei sunt, secundi innoxii, ultimi justi. Quanquam et innocentia portio justitiæ est, sed consummatio apud humilem. Qui autem dicere potest: « Bonum mihi, quia humiliasti me, » is vere humilis est. Non potest dicere, qui invitatus portat, minus qui murmurat. Neutri horum promittimus gratiam, quod humiliatur, etsi sane longe hi duo a se differant, et alter quidem in patientia sua possideat animam suam, alter in suo murmure pereat. Sed enim etsi unus iram, neuter tamen gratiam promeretur, quoniam non humiliatis, sed humilibus dat Deus gratiam. Vera igitur et sincera humilitate in me servo tuo, Deus meus, confirmata.

VERS. 5. *Exsultent et lætentur in te omnes qui quærunt te*. Videntes in me opera bona glorificent non me, sed te, qui quærunt te quæsiti prius a te. Tu enim prior eos quæsisti, et ut portares ovem perditam, descendisti. Igitur adversariis confusis et aversis *exsultent et lætentur in te*, in quo facti sunt lux, qui fuerunt aliquando tenebræ, qui diligunt salutare tuum, Filium tuum, quo et in quo solo salus est. Hunc ergo diligentes dicant semper: *Magnificetur Dominus*. Quisquis illorum dicat ex toto corde: « Magnificat anima mea Dominum (Luc. i, 46), » non quod ipse laudibus crescat in se, qui est absque omni defectu et profectu Sol justitiæ. Sed dum nos laudando illum proficimus, et de die

in diem magis ac magis illuminamur, nos magnificamur in ipso et ipse in nobis. Hoc desiderantes oramus, ut semper *magnificetur Dominus* multiplicando et magnificando servos tales, quorum deceat eum vocari Dominum et amicum, quibus et dicat: « Jam non dicam vos servos, sed amicos (Joan. xv, 15). » Amici enim dici merentur, non qui timent serviliter, sed qui diligunt salutare tuum filiali dilectione. Annon diligendus est, qui prior dilexit nos? qui peccatorem vocat, confidentem justificat, juste viventem regit, perseverantem glorificat? Quos enim vocat, illos et justificat, et quos justificat, illos et magnificat a vitis alienando et virtutibus ditando.

VERS. 6. *Ego vero egenus et pauper sum* præ omnibus quos cognosco egenos et pauperes. Nam etsi est in genere humano aliquis me pauperior hunc ego nescio, sicut meam paupertatem scio (« ego vir videns paupertatem meam (Thren. iii, 1). » Verba hæc Jeremiæ lamentantis, et suam paupertatem confitentis mihi quoque David pœnitenti conveniunt, quoniam et ego vir videns paupertatem meam confiteor, quia *egenus et pauper sum*. Teste conscientia mea tanta est egestas qua multis egeo, tantaque paupertas qua, quibus egeo, non habeo, ut omnium pauperum, quos in hoc mundo cognosco, me inveniam pauperiorem proprio videlicet judicio, quo inter pauperes invitatus ad cœnam Dei vix et cum tremore audeo mihi novissimum locum vindicare, quia plus omnibus invitatis *egenus et pauper sum*. Nam de his, qui foris sunt, non est meum judicare quod sint pauperes, cum ex abundantia divitiarum suarum seu vilam seu quinque juga hominum emendo seu certe uxorem ducendo excusent venire ad cœnam, solis *egenis ac pauperibus* paratam, quorum unus ego sum, qui, licet noverim quod sum invitatus cum cæteris pauperibus, tamen nescio an sim electus, quique legi Dei licet mente consentiens, tamen non per omnia perfecte obedio, quoniam video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ et captivantem me in lege peccati et mortis. Proin infelix ego homo in corpore mortis hujus *egenus et pauper*, egens adjutore fortissimo, sapientissimo et benignissimo contra inimicos, qui quærunt animam meam, qui volunt et cogitant mihi mala, qui dicunt mihi: Euge, euge.

Dico assidue: *Deus, adjuva me, adjutor meus et liberator meus es tu: Domine, ne moreris*. Sicut in principio, sic et in fine psalmi de adjutorio Dei agitur, ut sit quasi circulus in idipsum reductus hujus psalmi sensus aureus, quo velut armilla perforatur maxilla Leviathan, cujus membra sunt illi qui quærunt animam meam et cogitant mihi mala, qui dicunt mihi: Euge, euge, ut me devorent, sibi que incorporent, quod et facerent nisi adjutorio divino invenirem exitum de ore ipsorum. Sic circulus adjutorii divini positus in naribus regis Assur, infatuabit astutias consiliorum ejus, ut teneatur fatuus et reducatur per viam qua venit, quoniam ad nocendum me David venit per invidiam,

sed reducetur ad majorem invidiam, cum viderit A omnia sua machinamenta mihi ad malum intentata per adjutorium divinum jugiter invocatum, provenisse mihi bona sic magna, sic exilientia ut, eis clarescentibus Deumque in adjutorium meum intendisse, atque ad adjuvandum me festinasse demonstrantibus confundantur, et avertantur retrorsum, qui volunt mihi mala, et avertantur statim qui dicunt mihi: *Euge, euge*. Avertantur, inquam, erubescentes statim, quia suis adulationibus dicentes mihi: *Euge, euge*, voluerunt in me superbiæ turrim ædificare, sed non potuerunt consummare, Deo in adjutorium meum intendente atque ad adjuvandum me festinante. Quod cum illi sentirent, avertantur statim. Sed nondum statim finis vel tentationum vel tribulationum, quando ego David, ego pœnitens et humilis ut David, mortalis adhuc et venundatus sub peccato, repletus multis miseriis nescio utrum odio an amore dignus sim, confidens quidem in adjutorio Altissimi, sed suspectam habens fragilitatem corporis infirmi; quia, licet spiritus promptus sit, caro tamen est infirma, indigens adjutorio fortissimo et continuo. Ideo dico: *Deus, adjuva me*. Et bene dico quia spem in alium non habeo præter in te, qui es *adjutor meus* in certamine, ut vincam, et *liberator meus* a certamine, ut libere tibi soli serviam, cui servire est regnare ac liberum esse, quomodo contra io, qui tibi non servit, servus utique fit tot dominorum quot vitiorum.

Proin a vitiiis tanquam a crudelissimis dominis C recte ad te confugio, Deus meus, quoniam *adjutor meus et liberator meus es tu, Domine*, tantum *ne moreris*; id est auge mihi cum desiderio tui adventus, tui solatii, tui adjutorii, tuæ liberationis in expectatione mea patientiam. Si enim quod spero, per patientiam exspecto, ero similis hominibus expectantibus Dominum suum, quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiant ei. Si autem fuero impatiens, moram faciente sponso, dormitans aut dormiens potero fraudari ea beatitudine qua beati sunt servi illi quos, cum venerit, Dominus invenerit vigilantes; aut certe, quod amplius pavendum simul et cavendum est, ex nimio tædio moræ aspiciam retro, ut uxor Lot quæ ob hoc mutata est in statuam salis ut me condiat, ne inspidus et insipiens factus

retro aspiciam, vel corde revertar in Ægyptum; similis illis, qui fatigati nimio tædio recordabantur ollarum et carnium Ægyptiacarum, petieruntque delicias in via, quas patienter et longanimiter expectare debuerant sibi promissas et reservatas in patria. Exauditi sunt tamen, sed malo suo, quoniam cum adhuc escæ in ore ipsorum essent, ira Dei ascendit super eos, et occidit pingues eorum. Multa quidem et alia mala evenerunt illis propter impatientiam suam, quæ non oportet rememorari in psalmo isto in rememorationem salutis prætitulato. Hæc autem commemorata sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem longanimum semper habeamus contenti bonis et donis viaticis in via, et expectantes majora in patria, ne ita longa vel tædiosa videatur mora temporum, quæ Pater posuit in sua potestate, ut tædio fracti deficiamus in via.

Sed ad hæc quis idoneus? Nonne etiam spiritu prompto caro est infirma? Inde, o Deus meus, et in principio psalmi, ut *ad adjuvandum me festines*, et nunc in fine oro: *Domine, ne moreris*. Nisi enim dies mali tuo festino adjutorio brevientur, non flet salva omnis caro. Non tamen in justificationibus meis prosterno preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis peto, ut festines in adjutorium meum, *nec moreris* exauditis Ecclesiæ tuæ precibus ad te clamantis et dicentis: *Deus, in adjutorium meum intende*. Item: *Ne moreris* propter temetipsum, Deus, inclina aurem tuam, et vide tribulationem nostram. Item: « Revertere, dilecte mi, similis esto capræ, hinnuloque cervorum super montes Bethel (*Cant. II, 17*) » salienti et velociter currenti. Exsulta ut gigas ad currendam viam tuam in adjutorium meum, *nec moreris* in currendo et succurrendo mihi pauperi et egeno ad consolationem, tibi ad glorificationem.

Gloria Patri Deo in adjutorium meum intendenti, *Gloria Filio*, Domino ad adjuvandum me festinanti, *Gloria Spiritui sancto*, Domino adjutori et liberatori meo, quoniam « Spiritus adjuvat infirmitatem nostram (*Rom. VIII, 26*) », ait Paulus apostolus. Et: « ubi Spiritus Domini, ibi libertas (*II Cor. III, 17*). » *Gloria* uni ac trino Deo intendenti ad liberandum a malis et adjuvandum in bonis. Amen.

PSALMUS LXX.

In te, Domine, speravi, non confundar in æternum. D Psalmi hujus voces manifestæ pugnotis sæpe dicti voces sunt in certamine positi, spem retinentis, spem profitentis. *In te, Domine, speravi, inquit, non confundar in æternum.* Ac deinceps: *Quoniam tu es patientia mea, Domine, Domine, spes mea a juventute*

mea. Item: *Ego autem semper sperabo, et adjiciam super omnem laudem tuam.* Nempe in eo, quod dicit: *Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui*: promptum est diabolium intelligi, cujus instinctu illa discordia fit, ut adversus legem mentis repugnet lex peccati, quæ

est in membris. Sane hujusce orationis præcentor ac prædoctus est ipse Christus legitime certantium caput et dux orans, ut eriperetur hic *de manu contra legem agentis* Judaici populi, et *iniqui Romani imperii*, eadem justitia vel divinitate, qua potens est et eos qui tentantur eripere. Denique titulus ejus talis est :

VERS. 1. PSALMUS DAVID, FILIORUM JONADAB ET PRIORUM CAPTIVORUM.

Et est sensus : Hic psalmus est Christi, quia ipse et in hoc psalmo loquitur, et de seipso loquitur. Est etiam *fliorum Jonadab*, quia de ipsis hic Dominus loquitur, qui filii prius captivi fuerunt. Unde et dicitur *priorum captivorum*. Bene autem *Jonadab* et secundum negotium et secundum nominis interpretationem hic apponitur. Secundum negotium ita : quia sicut *Jonadab* sacerdos filiis suis a vino abstinere et in tabernaculis habitare præcepit, ita Dominus noster fideles suos a temporali jucunditate prohibet, et in hac vita peregrinos et advenas se reputare atque futuram inquirere admonet. Secundum vero nominis interpretationem sic : *Jonadab Domini spontaneus* interpretatur. Quæ interpretatio apte Domino nostro congruit, quippe qui præ omnibus specialiter, ac singulariter Deo Patri usque ad mortem obedivit. Ipse in hoc psalmo orat, ut videlicet, sicut jam dictum est, exemplo suo filios suos orare doceat. Ad litteram iste est *Jonadab*, qui commendatur a Jeremia, qui præcepit filiis suis ut non biberent vinum, et non in domibus sed in tabernaculis habitarent (*Jer. xxxv, 6, 7*). Qui intelligentes Dominum præcepisse parentibus in bono obedire, sanctum servaverunt præceptum; propter quod benedixit eis Deus propter obedientiam, scilicet eos obtendens et exprobrans populo suo inobedienti. Quod *Jeremias* commendans id agebat, cum populo Israel suadens, ut se captivitati pararent, nec voluntati Dei resisterent. Judæi enim pro lege Dei contempta destinati sunt primæ et secundæ et tertiæ captivationi, ut corrigerentur. Antequam prima veniret, prænuntiata est per Prophetam. Videtur ergo inde tractus titulus hujus psalmi. Unde cum dixisset : *Fliorum Jonadab*, subjecti : *Et eorum, qui captivi primi ducti sunt*. Non utique quia *filiis Jonadab* captivi ducti sunt; sed quia oppositi sunt captivandis. Oppositi sunt, ut intelligerent se ideo captivandos, quia Deo non obedierunt, sicut illi fecerant patri. Et captivati quidem sunt filii Israel primi, secundi, tertii. Sed de his psalmus nihil sonat.

Ex hac ergo comparatione *fliorum Jonadab* patri obedientium omnis potius inobedientia culpata est, per quam in lege peccati, quæ est in membris, sumus captivati, et per inobedientiam Adæ, in quo omnes peccaverunt, primi. Et ideo primi captivi per primum hominem, secundi redempti per secundum, quia primus homo de terra terrenus, cui similes sumus : secundus de cælo cælestis, a quo liberamur. Vel primi in hoc mundo, unde potest evadere, secundi in inferno, unde non potest. Vel

quia prius, quod animale est, deinde quod spiritale est, dicit primi, quia ante vitium captivati, quam *filiis Jonadab*, id est *spontanei*, Christi scilicet, qui voluntate Deo Patri obediens nos, qui cum nihil nisi mali sumus ex nobis, liberavit de corpore mortis hujus per gratiam suam, cujus misericordia sumus quidquid sumus. Hæc igitur tanta gratia nobis in hoc psalmo fere singulis syllabis commendatur, hac intentione, ut totam spem nostram constituamus in Domino, non in viribus nostris; non contumacium filiorum captivorum imitatores simus, sed obedientium *fliorum Jonadab*.

Est etiam considerandum in obedientia *fliorum Jonadab*, quia præceptum posuit illis pater eorum, quod non fuit a Deo positum, scilicet, ne biberent vinum neque habitarent in civitatibus, sed foris in tabernaculis. Unde imminente obsidione Chaldæorum, dum cogerentur manere in civitate, hoc ipsum reputabant sibi pro prima captivitate, ut exinde primi captivi nominari videantur in titulo psalmi hujus, cum dicitur : *Psalmus David fliorum Jonadab, et priorum captivorum*. Denique ipsorum talis captivitas prior erat ea captivitate, qua destructa Jerusalem ducti sunt in Babylonem Judæi, quo non sunt ducti isti *filiis Jonadab*, quia principibus et bellatoribus partim occisis, partim abductis in Babylonem relictis sunt pauperes terræ in Judæa, de quorum numero cum essent *filiis Jonadab*, et ipsi remanserunt in Judæa, soluti videlicet a captivitate illa, qua primi captivati fuerunt, quando in civitate contra patris præceptum et suæ voluntatis arbitrium coacti sunt habitare, in qua tamen vinum sibi oblatum contra patris sui mandatum bibere noluerunt. Et ob hoc a Deo benedicti pronuntiantur per Jeremiam prophetam ex illorum comparatione increpantem Judæos obedire nolentes præcepto divino, cum illi obedierint præcepto humano.

Audiant hæc mansueti, et lætentur, qui *fliorum Jonadab* sunt in hoc imitatores, quod obediunt suis prælatis quædam interdicens, quæ non interdixit Deus, ut est bibere vinum vel cohabitare turbis civitatum. Nonne sancti Patres Basilii, Augustinus, Benedictus et cæteri, qui regulas cœnobitalis vitæ ordinaverunt, hujusmodi quædam statuta posuerunt in abstinentia servanda in silentio tenendo et cæteris regularibus disciplinis? Qui ergo statuta talia observant, ipsi cum *filiis Jonadab*, filii Rechab mereantur benedicti, et quia pauperes spiritu sunt, licet prima illos gravet captivitas, qua vident aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ et captivantem eos in lege peccati et mortis, dum carnis oblectamenta inviti sentiunt : attamen in secundam captivitatem non veniunt, cum eisdem non consentiunt, quoniam præcipitur eis non bibere vinum, in quo est luxuria. Non itaque veniunt in Babylonem, sed accipient benedictionem, ut a secunda captivitate, quæ est consensus peccati, omnino sint liberi et a prima quoque cito liberandi, secundum quod quilibet eorum dicit :

« Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore A mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum (*Rom. vii, 24, 25*). » In desiderio hujus liberationis, gratia Dei per Jesum Christum citius accelerandæ, psallit quisque illorum dicens :

In te, Domine, speravi, non confundar in æternum. Primo in persona omnium filiorum Jonadab psallens David petit liberari exterius et laude repleti. Secundo idem petit sibi conservari tempore senectutis, ibi : *Ne projicias me in tempore senectutis.* Tertio de ista gratia gratias agit ibi : *Deus, quis similis erit tibi?* Dicat nunc Israel, dicat, qui redemptus est jam in spe, redimendus adhuc in re ; dicat, inquam : *In te, Domine, speravi.* Ego Jonadab spontaneus Domini, Deo Patri sponte assistens pontifex me ipsum in ara crucis offerens, qui pro meis, quos dedisti mihi, Pater, me ipsum sanctificavi et sacrificavi, ut et ipsi sancti sint in veritate, *in te speravi*, quod *non confundar in æternum*, id est nunquam confundar, sicut confunduntur, qui non exaudiuntur in suis precibus bonis, vel etiam, qui exaudiuntur in petitionibus malis. Ego enim pro meis in me ac per me sanctificandis ad multorum exhaurienda peccata semel mortuus vitam petii a te, Pater, his, quos dedisti mihi, et in hac petitione spero, imo scio me non confundendum *in æternum*, sed exaudiendum pro salute meorum mihi coherentium *in æternum*.

Aliter : Ego David, ego pœnitens, ego veri filius Jonadab, videlicet sponte sanctificari et in cruce sacrificati Christi spontaneus imitator, licet prima C captivitate premar, dum velle mihi adjacet, perficere autem non invenio, quoniam aliam legem legi mentis meæ contrariam viribus meis vincere non valeo ; tamen *in te, Domine, speravi* et spero, quod *non confundar in æternum*, etsi ad tempus inveniar confusus in Adam pro peccato non habens fructum in his, in quibus nunc erubesco, et confundor non ea confusione, quæ adducit peccatum, dum stulte quis erubescit confiteri et emendare peccatum, sed ea confusione, quæ adducit gloriam, dum is, qui non erubuit erubescenda perpetrare, jam de his confusus per pœnitentiam non erubescit eadem confiteri et emendare. Talis tam utilis est confusio filiorum Jonadab in prima captivitate, qua et ego David ego D unus filiorum Jonadab confusus increpante me Nathan propheta spero, quod *non confundar in æternum*. Spero autem non in me, sed *in te, Domine* : non in mea, sed in tua virtute ac pietate. Neque enim deest Nathan propheta redarguens peccata filiorum Jonadab, quandiu sermo Dei adversarius est in via ne nos accuset in patria, qui adversatur in prima captivitate ut liberet a secunda. Cujus me in via redarguentis quoniam consentio legi quæ bona est, et ideo mente condelector ei, spero quod *non confundar in æternum*, sed a confusione liberatus, et mundo crucifixus gloriari valeam cum illo præcipuo filio Jonadab, qui in cruce Domini nostri Jesu Christi glorians dixit : « Vivo autem

jam non ego, vivit vero in me Christus (*Gal. ii, 20*). » Item : « Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo (*Gal. vi, 14*). » Absit igitur mihi gloriari in mea justitia, sed gloriari mihi detur in tua justitia, Domine, cui et dico .

VERS. 2. *In justitia tua libera me*, id est per fidem qua credo, quod justificas impium, quod reputatur ad justitiam quæ tua est, a te data, non mea quam si statuo, justitiæ tuæ non sum subjectus. Ideo dico : *In justitia tua libera me*, ut tu justilceris in sermonibus tuis, ut tu justus inveniaris et verax in eo, quod confitenti et pœnitenti vinumque illud, in quo est luxuria, bibere abnuenti gratiam promittis præsignatam in filiis Jonadab liberatis et a prima captivitate, ne in tabernaculis habitare consueti paterentur nimis diuturnam in civitate obsidionem, et a secunda, ne cum cæteris Judæis ducerentur in Babylonem. Est quidem opus misericordiæ, quod ad pœnitentiam vocas peccatorem, sed opus est non solius misericordiæ, imo etiam justitiæ tuæ, quod liberat jam pœnitentem, et de profundis mali primæ captivitatis ad te clamantem. Meo ego jam pœnitens, jam cum filiis Jonadab vinum, in quo est luxuria bibere nolens, jam de lege peccati me captivante dolens et legi tuæ consentiens dico : *In justitia tua libera me* ab illius legis captivitate, ut fruam ea libertate, qua liberatus a peccato, servus autem factus tibi Domino legitimo nunc habeam fructum in sanctificatione, finem vero expectem vitam æternam.

Et quia ægrotus ego exaltare clamorem non valeo ad te Altissimum, tu *inclina aurem tuam ad me* jacentem semivivum relictum a latronibus, qui me vulneraverunt et spoliaverunt. *Inclina sic aurem*, ut appropians alliges vulnera mea, et salva me infuso pariter oleo et vino, gemino scilicet sancti Spiritus dono ; uno in remissione peccatorum, altero in largitione virtutum : sicut apostoli tanquam oleo peruncti fuerunt in die resurrectionis dicente ad eos Domino : « Accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata, remittentur eis (*Joan. xx, 22, 23*). » Et in die Pentecostes quasi vino potati etiam dicebantur musto pleni propter virtutem sancti Spiritus eos inflammantis et inebriantis ad evidentiam D sibi datæ atque missæ salutis per oleum et vinum, id est per geminum sancti Spiritus donum, sicut dictum est. Sic multos ægrotos audiens medicatos et salvatos, ego quoque in te medicum verum sperando salutem peto dicens : *Inclina aurem tuam, et salva me*. Atque ut salutem semel acceptam non perdam inter hostes constitutus.

VERS. 3. *Esto mihi in Deum protectorem* ; quia ego meipsum, sicut creare non potui ut essem, vel salvare ut bene essem : sic non possum defendere, ut tutus maneam. Ideo ad te confugio petens, ut sis mihi in domum refugii, sive *in locum munitum*, vel sicut Hebraica veritas habet : *Esto mihi petra fortis, robustum habitaculum*. Tu, qui fuisti metus Adæ fugienti, esto jam filiis Jonadab locus refugii,

ad quem, qui refugit, tutus est, quia sic est in alto, A ut inimicos de subtus non timeat. *Esto mihi in locum munitum*. Sicut turris David, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. *Esto mihi in locum munitum*, ut quomodo me fecisti sic esse de nihilo, ut non possim non esse : similiter me ita de infirmo et ægroto *salvum facias*, ne amissibilis mihi sit a te data salus, qua das homini bene esse, liberans eum a prima captivitate, qui a te creatore habens esse non potest non esse, quantumlibet prematur vel primæ vel secundæ captivitatis miseria. Sicut ergo inamissibiliter habeo esse a te Creatore, sic habeam inamissibiliter bene ac beate esse a te liberatore, sub te *protectore*, ut *salvum me facias*, quoniam salus populi tu es, et in salute protegas atque con- B serves : *quoniam firmamentum meum es tu contra tentationes et tribulationes in hac prima captivitate filios primi Adæ absorbentes, filios quoque Jonadab, secundi scilicet Adæ graviter infestantes*. A quibus, ne absorbear ego David, ego pœnitens, ego filius Jonadab, *tu es refugium meum, Deus meus*. Tu qui es, Deus creator meus, tu idem ipse es *refugium meum* secundum incarnationis ture sacramentum, quod est filii Jonadab mandata paterna servantibus, inexpugnabile *firmamentum*.

VERS. 4. Tu, Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui. Me Christum verum Jonadab eripe de manu peccatoris pagani legem non habentis, ut cesset persecutio tyrannorum gentilium idola colentium, et de manu contra legem agentis, et iniqui, videlicet Judæi carnalis et falsi christiani, legem quidem habentis et tamen *contra legem agentis*, unde *iniquus* judicatur, et per legem peccans per legem judicatur, sicut et paganus iniquus est, qui sine lege peccans judicatur, et peribit sine lege. Ab utroque, Deus meus, eripe me, ne talibus incorporer aut conformer. Eripe, dico, quod et supra dixi et nunc repeto eandem preceem propter geminam ereptionem valde mihi necessariam : primum, ne delectatio peccati mordeat, secundo, ne contra legem Dei consensus peccati omnino interficiat. Propterea dico : *Eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis*, ne vel delectatio peccati repugnans legi D mentis meæ sauciet, vel consensus mortificet. *Eripe* nihilominus *de manu iniqui*, universaliter omnis *iniqui*, sive angeli, sive hominis, sive alicujus iniqui, ut est ira, superbia, invidia mentis, et libido carnis, ne aliquis talis iniquorum sua manu, sua potestate valeat me gravare, ac spoliare mea innocentia vel, quod æque periculosum est, mea sapientia, quæ mihi non ex me, sed ex te.

VERS. 5. *Quoniam tu es patientia mea*, in qua, si perseverabo inter tentationes velut alter Job, scio quod non confundar, quoniam *patientia probationem operatur*. *Probatio vero spem : spes autem non confundit*. Ita ergo de *patientia* nascitur *spes*, et *versum* de *spe* major *patientia*, dum *spe gaudentes*

ex ipso *spei* gaudio magis erunt in tribulatione patientes. Hoc autem totum bonum ex te mihi, non ex me Deus meus, *quoniam tu es patientia mea, Domine*, in tribulatione seu tentatione, atque item tu, *Domine, spes mea es*, quod per te liberer de ipsa tribulatione ac tentatione. Cœpit autem hæc *spes mea a juventute mea*, quæ videlicet ætas apta est bellis et hæc mihi ex tunc cœpit, ex quo contra diabolum et carnem pugnaturus jam transacta infantia et pueritia suscepi arma fidei et *spei* et charitatis. Ad quæ suscipienda, ut essem idoneus, antequam ea susceperem, præventus sui misericordia tua, qua

VERS. 6. *In te confirmatus sum ex utero* antequam sperare scirem, qui primo fidei rudimento in utero Ecclesiæ conceptus, et post ex aqua et spiritu quasi *de ventre matris* generatus non infirmatus sum fide. sed lacte alimonie spiritualis nutritus juvenilis roboris augmentum accepi. Unde *in te cantatio mea semper*. Spem in alium nunquam habui, nunquam habeo ; sed *in te cantatio mea semper*. Etiam si aliquando in alio aliquo fuit mihi *cantatio* seu delectatio, amodo non erit, nisi *in te* Deo vero, adjutore meo fortissimo, quoniam dum in te sperans tuas justificationes amans et prædicans.

VERS. 7. *Prodigium factus sum multis*. Tu *adjutor fortis* mihi fuisti et eris, ut spero, usque in finem, et ideo in te *adjutore forte cantatio mea semper*, et dum per fidem ambulo, et dum per speciem video. Quod meum votum cantationis persolvendæ nunc et semper et in sæcula sæculorum ne fiat irritum et vacuum, sed sit affectu devotionis et effectu consummationis plenum, peto :

VERS. 8. *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam*. *Repleatur*, inquam, *laude os meum* sic, ut a fundo cordis usque ad labia oris plenitudo gratiæ tuæ, Deus, cordi meo infusæ atque diffusæ in labiis meis te affectuose magnificet, ne similis inveniar populo, de quo dicit : « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Isa. xxix, 15). » Non erant hæc labia talis populi tua laude repleta, sed quasi forinsecus respersa corde intus vacuo, quod longe fuit a Deo. Ego autem dico : *Repleatur os meum laude* per gratiam cordi meo infusam atque inde scaturientem et in labiis diffusam, sicut aliquis tuorum legitur plenus gratia et fortitudine, plenus Spiritu sancto et fide, in labiis quoque suis tanta gratia redundasse, ut audientes eum adversarii non potuerint « resistere sapientiæ et Spiritui, qui loquebatur (Act. vi, 8, 10). » Sic a fundo cordis exundante gratia tua usque ad os *repleatur ipsum os meum laude tua, ut cantem gloriam tuam*. Gloria est ore multorum celebrata laudatio. Istiusmodi *gloriam cantem* sociam habens in hoc bonorum multitudinem, qui etsi comparatione malorum pauci sunt, tamen quia ipsi mali « ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens (Psal. lvii, 8), » gloria hæc est et erit omnibus sanctis Dei, ut ore illorum celebrata laudatio sit gloriosa pariterque speciosa, sicut e con-

tratio « in ore peccatoris non est speciosa laus (Eccli. xv, 9), » etiamsi in clamosa, quoniam Dei auribus est onerosa. Unde ait : « Aufer a me tumultum carminum tuorum, et canticum lyræ tuæ non audiam (Amos. v, 23). » Quod ne mihi te indigne laudanti dicatur, quæso *repleatur os meum laude tua* ita perfecte, ut *cantem*, prout decet, *gloriam tuam : tota die magnitudinem tuam*. Tota die, scilicet et cum per prospera fovendo consolaris, et cum per adversa corripiendo corrigis, *cantem gloriam tuam, et magnitudinem tuam*, qua me de non esse fecisti, ut essem aliqua creatura : et cum essem, protexisti ac promovisti, ut fierem nova creatura. Item cum peccassem, ignovisti, conversum ju-isti, perseveranti coronam præparasti, quæ reposita est mihi apud te in tuæ pietatis magnitudine. Multa enim beneficia tua solo nomine magnitudinis tuæ concludo laudans, et cantans *tota die magnitudinem tuam*. « Magna enim sunt judicia tua, Domine, et inenarrabilia verba tua (Sap. xvii, 1). » Magna potentia tua, quæ omnia quæcunque vis, potes. Magna sapientia, qua omnia scis, et nulla te latet cogitatio. Magna misericordia, quæ miseris omnium, et nihil odisti eorum, quæ fecisti. Magna hæc omnia in te, imo una immensa *magnitudo* hæc omnia sunt in te, nec aliud a te, secundum quam dicitur : « Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus non est numerus (Psal. cxlvi, 5), et magnitudinis ejus non est finis (Psal. cxlvi, 3). » Facis ergo mirabilia magna solus magna virtute, quæ nec senescit nec deficit, sicut hominis virtus et senescit et deficit. Igitur ego miser, et mortalis homo senio et defectui obnoxius ad te confugio, et tibi æternaliter manenti dico :

VERS. 9. *Ne projicias me in tempore senectutis*. Pars secunda de gratia tempore senectutis necessaria hoc habet exordium. *Ne, inquam, projicias me in tempore senectutis* frustrata expectatione mea, qua spes mea existens a juventute mea hoc fecisti me sperare, quod non proficeres *me in tempore senectutis*. Reposita erat hæc spes mea in sinu meo quasi pignus et arrha desursum data. Unde quia spes non confundit, quasi debitum spei præmium requiro dicens : *Ne projicias me in tempore senectutis*. Tempus juventutis est, cum de suis viribus quis præsumens accingit se et ambulat ubi vult dicens : « In abundantia sua (Vulg. mea) non movebor in æternum (Psal. xxix, 7). » Vel : « Si oportuerit me mori, ego nunquam scandalizabor (Matth. xxvi, 33, 35). » Sed hæc juvenitus cito deficit, et talis ei succedit senectus et humanæ virtutis defectus, ut talis juveniculus immatura *senectute* præventus cogatur dicere : « Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus (Psal. xxix, 8). » Sera querela post istam conturbationem in alio psalmo deprompta, hic prævenitur, cum dicitur : *Ne projicias me in tempore senectutis*, quod tempus est, cum *defecerit virtus mea*, cum patientia quassata mollescit, cum

tentatio diaboli vel carnis ultra quam sustinere possumus, invalescit, tunc *ne projicias* vel *derelinquas me*, fidelis Deus; sed facias cum tentatione etiam proventum, ut possim sustinere, quia virtus humana lassata eo magis indiget confortari a Spiritu Domini adjuvante infirmitatem nostram, quo magis experta est ipsam infirmitatem suam.

Dicitur etiam in Christo fuisse senectus non peccati sed pœnæ, ex qua vetustate vel senectute infirmus prodigium factus est multis, irrisus in cruce, ubi vetus homo noster simul crucifixus est, ut quomodo ille a nobis habuit infirmitatem, sic nos ab eo capiamus fortitudinem. Qui cum per omnia tentatus possit et his, qui tentantur, auxiliari, verus *Jonadab sponte oblatus* pro salute filiorum seu membrorum suorum recte intelligitur pro ipsis infirmantibus interpellare apud Patrem hoc modo : Infirmitas est virtus mea in manibus inimicorum meorum, quanto magis infirmabitur virtus parvulorum filiorum meorum in manibus inimicorum suorum, quoties in priori captivitate, quæ illis est a primo parente, apponitur eis vinum bibendum, in quo est luxuria, in tentatione carnis invalescente ac virtute humana deficiente? Tunc igitur, *cum defecerit virtus mea*, id est meorum, *ne derelinquas me*, id est meos, in manibus inimicorum meorum exinde magis cavendorum :

VERS. 10 et 11. *Quia dixerunt inimici mei mihi, et qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum, dicentes : Deus dereliquit eum, etc. Inimici mei, qui studio supplantandi custodiebant animam meam consilium fecerunt*, id est ex consilio dixerunt, et ipsum *consilium fecerunt in unum*, ut quasi fascis non divisus et ideo gravis ad portandum gravius opprimeret. Audi, Domine, voces adversariorum meorum, qui *consilium fecerunt in unum, dicentes : Deus dereliquit eum, persequimini, et comprehendite eum, quia non est qui eripiat*. Hæc dixerunt, quia me viderunt calamitatibus fatigatum carnis infirmitate gravatum, variisque necessitatibus obstrictum, nec habentem ex me in me quidquam virium ad resistendum tot malis, tot vitiis, tot miseriis undique prementibus. Propterea dicunt : *Deus dereliquit eum*. Deus, quem prædicat, quem glorificat ipse *dereliquit eum*, sicut ipse attestatur dicens : « Deus, Deus meus, utquid dereliquisti me? (Matth. xxvii, 46.) » Sed malo suo putant me derelictum a Deo, quod tamen ipsum malum provenit aliis in bonum, his scilicet, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Si enim cognovissent, nunquam me Dominum gloriæ crucifixissent. Si non fuisset crucifixus, non salvaretur homo perditus, nullo pretio nisi meo sanguine redimendus. Hoc illi nescientes (ignoraverunt enim sacramenta Dei) clamaverunt : « Reus est mortis (Matth. xxvi, 66) : » *Persequimini et comprehendite eum*. *Persequimini* ut tardum ; *comprehendite* ut invalidum, *quia non est qui eripiat* apprehensum, ligatum et cruci adfixum. Sic de me vero *Jonadab* deliberaverunt, sicut etiam

de filiis meis censuerunt, quod videlicet a Deo essent derelicti, quando erant nimis tentationibus vel tribulationibus expositi. Sed tu, Deus, qui omnia bona et mala scis, et bona sola vis tanquam summe providus et benignus.

VERS. 12. *Ne elongeris a me*, sicut videtur, dum tardas venire ad servos tuos. Festina per exhibitionem auxilii tunc maxime necessarij, cum insultant adversarii. *Ne elongeris* a me tardando auxiliari ac liberare de imminenti calamatibus. Et ne gravioribus exponar, *Deus, Deus meus, in auxilium meum respice* sic tuo respectu mihi subveniendo, sicut subvenisti Petro, quem quia *respexisti*, flevit amare, meruitque beatificari ea consolatione, de qua dicitur: « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v, 5). » Item: « Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis (Luc. vi, 21). » Tu quondam curribus Pharaonis, populo tuo appropinquantibus, in auxilium ejusdem populi tui de Ægypto egressi « respexisti super castra Ægyptiorum (Exod. xiv, 24) » et ferebantur in profundum quasi plumbum in aquis vehementibus: ita nunc *respice* super castra dæmonum et vitiorum sive hominum vitiosorum, ut ferantur in tale profundum judiciorum tuorum, super quo liceat cantare populo tuo per tuum respectum liberatum, canticum Moysi dicentis: « Cantemus Domino, etc. (Exod. xv, 1.) » Sic *in auxilium meum* et eorum *respice*, per meam Deus Pater, placatus obedientiam, quæ major est obedientia filiorum *Jonadab*, quia illi obediendo patris suo noluerunt bibere vinum: ego autem tibi, Pater, obediendo gustavi vinum cum felle mistum sive myrrhatum, et bibi acetum tam in mea persona quam in personis martyrum meorum, sive confessorum carnem suam castigantium, sive aliorum felicitate et amara opprobria, propter me portantium inter inimicos meos detrahentes animæ meæ, pro quibus oro dicens:

Confundantur et deficiant detrahentes animæ meæ, qui detrahunt animæ meæ, id est vitæ meæ, verbi gratia, dicentes: Homo vorax, polator vini, et cætera in hunc modum falsa opprobria, *ipsi confundantur* in suis detractionibus de justificante ac magnificante animam meam, id est vitam meam justificante per peccatorum immunitatem, magnificante per virtutum claritatem. Cujus fulgorem ferre non valentes ipsi detractores *animæ meæ confundantur* vel ad pœnitentiam, si per ignorantiam seu fragilitatem peccant in me, vel ad pœnam cæteris emendatoriam, si peccatum eorum sic est ad mortem, ut pro illo remittendo non sit orandum, quod fit, cum peccatur in Spiritum sanctum. Ita quomodolibet peccent, *confundantur* videntes falsificata opprobria detractionum suarum, te subveniente ac me patienter omnia sufferente ac sustinente in charitate patiente ac nunquam excidente in spe, quæ non confundit. Ipsi autem, qui adeo sunt mali, ut de me non habeant spem boni, *confundantur* per evidentiam bonorum, quæ in me clarescent: et de-

A *ficiant* subtracta sibi materia detrahendi, sicut ignis deficit lignis subtractis. *Deficiant*, inquam, *detrahentes animæ meæ* vel meorum. *Confundantur* de peccatis suis, et *deficiant* a perversis viribus. *Confundantur* erubescences malum se voluisse, quod etiam si perseverant velle, *deficiant* a viribus, ne quod volunt, facere prævaleant.

Quidam codices habent: *Deficiant committentes animam meam*, id est *committentes* bellum cum *anima mea*, ut eam provocent ad Deo resistendum, quod est committere bellum contra ipsum, ut faciunt, qui divinis judiciis non consentiunt, cum bonis adversa et malis prospera evenire sentiunt. Ad commissionem talis belli provocavit sanctum Job uxor sua dicens: « Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Domino et morere. » At ille pacem cum Deo servans, et ejus judicia, quanquam sibi dura commendans, « quasi una, » inquit, « de stultis locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? In omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est (Job. ii, 9-10), » cavens commissionem belli periculosissimi. Nam ex quo quis resistit tibi, Deus omnipotens, ex tunc ira tua implacabilis inardescit, quam sapientissime declinat, qui tuis judiciis humiliter acquiescit, non te, sed se culpando et veniam precando. Committitur etiam anima bello pernicioso si eos odit, a quibus patitur mala.

C Hebraica veritas habet: *Confundantur, et consumantur adversarii animæ meæ*. Tres erant quinquagenarii contra Eliam missi ab impio rege Israel cultore Beelzebub, quorum duo cum suis quinquaginta sunt consumpti Elia dicente: « Si homo Deus, descendat ignis de cælo, et devoret te, et quinquaginta tuos (IV Reg. i, 10-12). Tertius quinquagenarius non est consumptus, quia humiliter sentiens confusus est misericordiam precando, non iram provocando. Et adhuc testibus veritatis contra Beelzebub dimicantibus promittitur, quod sint caudabra in conspectu Domini terræ stantia, et si quis eos voluerit lædere, ignis exiet de ore ipsorum, et devorabit inimicos eorum. Dicit enim quisque illorum, quod in præsentī psalmo habemus: *Confundantur, et consumantur adversarii animæ meæ*. *Consumantur*, igne cœlesti. Etenim « Deus noster ignis consumens est (Deut. iv, 24). » *Consumantur* igne ardentissimæ orationis vel justa sententia excommunicationis *adversarii animæ meæ*, non ut omnino non sint, sed adversarii non sint, nec adversari possint vel detrahere animæ meæ, sicut illi detraherunt et adversati sunt Eliæ, qui eidem in monte posito dixerunt: « Homo Dei, rex præcepit, ut descendas (IV Reg. ix, 11). » Qui enim de alto professionis, de vertice sanctæ conversationis animam detrahunt vel detrahere cupiunt ad ima principis mundi negotia quasi auctoritate regia dicendo ad quemlibet sanctorum in vertice montis positum: « Homo Dei, rex præcepit, descende, » ipsi digni

taverunt in malum. Sicut illi accusante conscientia confusi dixerunt : « Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum (*Gen. XLII, 21*), » et ipsius fratris potentiam reveriti proni ceciderunt in terram exhibendo illi reverentiam : sic induantur confusione et reverentia omnes inimici mei Christi, vel mei cujusque pauperis et egeni. *Confundantur, et reveantur, qui quærunt animam meam tollere per mortem in tempore persecutionis aperte sævientis.*

Vers. 4. *Avertantur etiam retrorsum, et erubescant, qui volunt mihi mala* in tempore pacis quando non audent manifeste ostendere mala, quæ contra me habent in voluntate. *Avertantur retrorsum*, ut qui suo arbitratu viventes non dignantur sequi vestigia sanctorum, sed quasi præcedunt eos, quorum documenta contemnuunt, jam ulterius non præcedant, sed sequantur, nec suo vivant consilio, sed sanctorum. *Avertantur retrorsum*, sicut illa beata, quæ confusa et erubescens de peccatis suis accessit retro, et lacrymis lavit pedes illius, a quo ipsa lauda fuit (*Matth. ix, 20*). Vel sicut illa *hæmorrhœissa*, αἰμορροῦσα quæ postquam in medicos falsos frustra erogaverat omnem substantiam suam, postea retro accessit ad medicum verum, tetigitque simbriam vestimenti ejus (*Matth. xiv, 36*). Vel *Convertantur retrorsum*, prout dictum est Petro : *Sequere me* : Vel sicut universaliter dictum est : « Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me (*ibid., xvi, 24*). »

Aliter. *Convertantur retrorsum*, ut Maria in horto conversa est retrorsum, et vidit Jesum stantem, quem putaverat non vltum stare, sed mortuum jacere. *Avertantur retrorsum* cogitando diēs antiquos et annos æternos, in quibus erat Jesus priusquam veniret in mundum, et sciant, quia illuc ascendit corpore, ubi erat prius : Divinitate. Alioquin dicitur eis : Nolite me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, quantum ad pusillam fidem vestram, qua me per noctes quæritis in lectulo sepulcri, qui nunc ingressus palatium regni mei non ita claudor angustia unius loci, ut non possim pariter esse in cælo et in terra etiam corporali præsentia, prout exposcit salus eorum pro quibus humanitas mea in divinitatis meæ personam conceptu virginali est assumpta, quæque nunc per gloriam resurrectionis in ejusdem divinitatis gloriam est assumpta. Hinc est illa gloria etiam corpori meo, ut assumptum in cælum nec deserens cælestia impleat altaria terrestria in tota Ecclesia per orbem terræ dilatata. Qui ergo ita me quærunt in sepulcro unius loci, ut non possim uno eodemque tempore pluribus in locis etiam corporaliter præsentari, *avertantur retrorsum*, et discant, me docente, quia nondum illis ascendi ad Patrem meum. Vadant etiam ad fratres meos et discant ab eis, quid sit : « Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum (*Job xx, 17*). » Nempe non aliud est homini assumpto in Dei Filium id est, ut sit Dei Filius, ascendere ad

Patrem suum, quam intrare in gloriam Patris sui, neque aliud homini assumpto in Deum, hoc est ut sit Deus, ascendere ad Deum suum, quam glorificari ea gloria, quam Deus habuit æternaliter in divinitate sua. Qui hæc nondum credunt, *avertantur retrorsum* cum Maria et discant, quod adhuc nesciunt de Dominicæ ascensionis gloria. *Avertantur etiam retrorsum*, sicut illi ceciderunt *retrorsum*, qui comprehenderunt me occidendum, illi, quibus contra me meosque ubi deest nocendi facultas, inest tamen obstinatæ malitiæ voluntas, quæ *volunt mihi mala*. *Avertantur* hi tales *retrorsum* per humiliationem, quia nunquam volunt cadere in facies suas per voluntariam humilitatem. *Avertantur* itaque primo cadentes *retrorsum* per coactiliam salutem humiliationem, ut sic humiliati discant non blasphemare, non inflari, non extolli; sed sponte assuescant humiliari sub potenti manu Dei, ut mereantur in tempore visitationis exaltari.

Nota diversa tempora in Ecclesia. Primo enim fuit impetus persequentium tyrannorum, unde supra ait : *Qui quærunt animam meam*. Nunc vero cessante aperta persecutione remansit malevolentia cogitantium. Unde hic ait : *Qui volunt*, sive qui cogitant *mihi mala*. Item : Notandum, quod duo sunt genera persecutorum, scilicet vituperantium et adulantium, et plus persequitur lingua adulatoris quam gladius persecutoris. Utrumque enim, id est vituperatio et laus ignis est, quia ut igne aurum, sic vituperio et laude auditor probatur. Est ergo beatus, qui ne hujus ignis fornacem intret, exauditur orans, ne intret sive inducatur in tentationem, usque adeo liberatus a malo isto, ut ne tentetur in talibus permanendo, scilicet immobilis inter vituperantes et laudantes, non abiens in consilio peccatorum seu terrentium seu blandientium. Hic talis quasi extra fornacem non sentit Babylonici regis ignem urentem. Sed esto, ut intret sive inducatur in hunc ignem, sentiendo videlicet linguæ urentis incendium, dum laude seu vituperio tentatur; caveat tamen aliter sic flecti aut frangi, ut a veritatis et justitiæ rectitudine declinet, imo cum tribus pueris in medio fornacis Deum laudando et orando ipsius invocet auxilium, et ipse faciet ei medium fornacis quasi ventum roris stantem. Tactus hoc igne rex Herodes, cum populus ei acclamaret laudes moderatas, non dedit honorem Deo, se potius, quam Deum laudari delectabile habens. Unde percussus ab angelo computruit, et scitens vermibus exspiravit. Periculosus ergo est ignis linguæ vituperantis more illorum, *qui quærunt animam meam, qui volunt*, et cogitant *mihi mala*.

Sed longe periculosior est ignis linguæ adulantis more illorum, *qui dicunt mihi : Euge, euge*. Unde contra illos orans, *qui quærunt animam meam*, sive *qui volunt* et cogitant *mihi mala* dixi quidem : *Confundantur et reveantur, avertantur retrorsum*, sed non interposui statim quoniam inter vituperantes aliquoties exercetur patientia, reprimitur

Superbia, detegitur culpa. Sensit hoc rex David, quoniam aliquando maledicum est illi a servo nequam. At ille nec cumulatam injuriam sensit, quia præsensit gratiam. Unde et vetuit prohiberi maledicum convitiantem quæstum æstimans maledicta: « Quid mihi » ait, « et vobis filii Sarviæ? » Et addidit: « Dominus misit illum ad maledicendum David (II Reg. xvi, 10). » O vere hominem secundum cor Dei, qui non statim ut audivit maledicum, passus est imponi eidem silentium, sed se ulciscenti potius quam exprobranti succensendum putavit. Prorsus secundum cor Dei, qui de corde Dei ferebat sententiam. Sæviebat lingua maledica, et ille intendebat, quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, et animus inclinabat se ad benedictionem. Nunquid in ore blasphemus Deus? Absit! sed illo usus est ad humiliandum David. Nec latuit Prophetam, quippe cui incerta et occulta sapientiæ suæ manifestaverat Deus. Ideo in alio psalmo dicit: « Bonum mihi, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas (Psal. cxviii, 71). » Et hic orans, ut hujusmodi maledici arerantur, non addidit statim cupiens per tales humiliari priusquam arerantur retrorsum, eo quod humiliatio vis est ad humilitatem in corde fidelis, qui dicit: « Bonum mihi Domine, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas. » Vides quia humilitas justificat nos? Humilitas dixi, non humiliatio. Quanti humiliantur, qui humiles non sunt! Alii cum rancore humiliantur, indignanter ferendo, cum vituperantur, sive aliis modis tribulantur. Alii patienter, alii libenter hæc ferunt. Primi rei sunt, secundi innoxii, ultimi justii. Quanquam et innocentia portio justitiæ est, sed consummatio apud humilem. Qui autem dicere potest: « Bonum mihi, quia humiliasti me, » is vere humilis est. Non potest dicere, qui invitatus portat, minus qui murmurat. Neutri horum promittimus gratiam, quod humiliatur, etsi sane longe hi duo a se differant, et alter quidem in patientia sua possideat animam suam, alter in suo murmure pereat. Sed enim etsi unus iram, neuter tamen gratiam promeretur, quoniam non humiliatis, sed humilibus dat Deus gratiam. Vera igitur et sincera humilitate in me servo tuo, Deus meus, confirmata.

VERS. 5. *Exsultent et lætentur in te omnes qui quærunt te.* Videntes in me opera bona glorificent non me, sed te, qui quærunt te quæsi prius a te. Tu enim prior eos quæsiisti, et ut portares ovem perditam, descendisti. Igitur adversariis confusis et aversis *exsultent et lætentur in te*, in quo facti sunt lux, qui fuerunt aliquando tenebræ, qui diligunt salutare tuum, Filium tuum, quo et in quo solo salus est. Hunc ergo diligentes dicant semper: *Magnificetur Dominus.* Quisquis illorum dicat ex toto corde: « Magnificat anima mea Dominum (Luc. i, 46), » non quod ipse laudibus crescat in se, qui est absque omni defectu et profectu Sol justitiæ. Sed dum nos laudando illum prolicimus, et de die

in diem magis ac magis illuminamur, nos magnificamur in ipso et ipse in nobis. Hoc desiderantes oramus, ut semper *magnificetur Dominus* multiplicando et magnificando servos tales, quorum deceat eum vocari Dominum et amicum, quibus et dicat: « Jam non dicam vos servos, sed amicos (Joan. xv, 15). » Amici enim dici merentur, non qui timent serviliter, sed qui diligunt salutare tuum filiali dilectione. Annon diligendus est, qui prior dilexit nos? qui peccatorem vocat, confitentem justificat, juste viventem regit, perseverantem glorificat? Quos enim vocat, illos et justificat, et quos justificat, illos et magnificat a vitis alienando et virtutibus ditando.

VERS. 6. *Ego vero egenus et pauper sum* præ omnibus quos cognosco egenos et pauperes. Nam etsi est in genere humano aliquis me pauperior hunc ego nescio, sicut meam paupertatem scio « ego vir videns paupertatem meam (Thren. iii, 1). » Verba hæc Jeremiæ lamentantis, et suam paupertatem confitentis mihi quoque David poenitenti conveniunt, quoniam et ego vir videns paupertatem meam confiteor, quia *egenus et pauper sum*. Teste conscientia mea tanta est egestas qua multis egeo, tantaque paupertas qua, quibus egeo, non habeo, ut omnium pauperum, quos in hoc mundo cognosco, me inveniam pauperiorem proprio videlicet judicio, quo inter pauperes invitatus ad cœnam Dei vix et cum tremore audeo mihi novissimum locum vindicare, quia plus omnibus invitatus *egenus et pauper sum*. Nam de his, qui foris sunt, non est meum judicare quod sint pauperes, cum ex abundantia divitiarum suarum seu vilam seu quinque juga boum emendo seu certe uxorem ducendo excusent venire ad cœnam, solis *egenis ac pauperibus* paratam, quorum unus ego sum, qui, licet noverim quod sum invitatus cum cæteris pauperibus, tamen nescio an sim electus, quique legi Dei licet mente consentiens, tamen non per omnia perfecte obedio, quoniam video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ et captivantem me in lege peccati et mortis. Proin infelix ego homo in corpore mortis hujus *egenus et pauper*, egens adjutore fortissimo, sapientissimo et benignissimo contra inimicos, qui quærunt animam meam, qui volunt et cogitant mihi mala, qui dicunt mihi: Euge, euge.

Dico assidue: *Deus, adjuva me, adjutor meus et liberator meus es tu: Domine, ne moreris.* Sicut in principio, sic et in fine psalmi de adjutorio Dei agitur, ut sit quasi circulus in idipsum reductus hujus psalmi sensus aureus, quo velut armilla perforatur maxilla Leviathan, cujus membra sunt illi qui quærunt animam meam et cogitant mihi mala, qui dicunt mihi: Euge, euge, ut me devorent, sibi que incorporent, quod et facerent nisi adjutorio divino invenirem exitum de ore ipsorum. Sic circulus adjutorii divini positus in naribus regis Assur, infatuabit astutias consiliorum ejus, ut teneatur fatuus et reducatur per viam qua venit, quoniam ad nocendum me David venit per invidiam,

sed redeceat ad majorem invidiam, cum viderit omnia sua machinamenta mihi ad malum intentata per adjutorium divinum jugiter invocatum, provenisse mihi bona sic magna, sic excellentia ut, eis clariscentibus Deumque in adjutorium meum intendisse, atque ad adjuvandum me festinasse demonstrantibus confundantur, et avertantur retrorsum, qui volunt mihi mala, et avertantur statim qui dicunt mihi: *Euge, euge*. Avertantur, inquam, erubescunt statim, quia suis adulationibus dicentes mihi: *Euge, euge*, voluerunt in me superbire turrim ædificare, sed non potuerunt consummare, Deo in adjutorium meum intendente atque ad adjuvandum me festinante. Quod cum illi sentirent, avertantur statim. Sed nondum statim finis vel tentationum vel tribulationum, quandiu ego David, ego pœnitens et humilis ut David, mortalis adhuc et venundatus sub peccato, repletus multis miseriis nescio utrum odio an amore dignus sim, confidens quidem in adjutorio Altissimi, sed suspectam habens fragilitatem corporis infirmi; quia, licet spiritus promptus sit, caro tamen est infirma, indigens adjutorio fortissimo et continuo. Ideo dico: *Deus, adjuva me*. Et bene dico quia spem in alium non habeo præter in te, qui es *adjutor meus* in certamine, ut vincam, et *liberator meus* a certamine, ut libere tibi soli serviam, cui servire est regnare ac liberum esse, quomodo contra io, qui tibi non servit, servus utique fit tot dominorum quot vitiorum.

Proin a vitiis tanquam a crudelissimis dominis recte ad te confugio, Deus meus, quoniam *adjutor meus et liberator meus es tu, Domine*, tantum *ne moreris*; id est auge mihi cum desiderio tui adventus, tui solatii, tui adjutorii, tuæ liberationis in expectatione mea patientiam. Si enim quod spero, per patientiam exspecto, ero similis hominibus expectantibus Dominum suum, quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiant ei. Si autem fuero impatiens, moram faciente sponso, dormitans aut dormiens potero fraudari ea beatitudine qua beati sunt servi illi quos, cum venerit, Dominus invenerit vigilantes; aut certe, quod amplius pavendum simul et cavendum est, ex nimio tædio moræ aspiciam retro, ut uxor Lot quæ ob hoc mutata est in statuam salis ut me condiat, ne insipidus et insipiens factus

retro aspiciam, vel corde revertar in Ægyptum; similis illis, qui fatigati nimio tædio recordabantur ollarum et carnium Ægyptiacarum, petieruntque delicias in via, quas patienter et longanimitè expectare debuerant sibi promissas et reservatas in patria. Exauditi sunt tamen, sed malo suo, quoniam cum adhuc escæ in ore ipsorum essent, ira Dei ascendit super eos, et occidit pingues eorum. Multa quidem et alia mala evenerunt illis propter impatientiam suam, quæ non oportet rememorari in psalmo isto in rememorationem salutis prætitulato. Hæc autem commemorata sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem longanimitè semper habeamus contenti bonis et donis viaticis in via, et expectantes majora in patria, ne ita longa vel tædiosa videatur mora temporum, quæ Pater posuit in sua potestate, ut tædio fracti deficiamus in via.

Sed ad hæc quis idoneus? Nonne etiam spiritu prompto caro est infirma? Inde, o Deus meus, et in principio psalmi, ut *ad adjuvandum me festines*, et nunc in fine oro: *Domine, ne moreris*. Nisi enim dies mali tuo festino adjutorio brevientur, non fiet salva omnis caro. Non tamen in justificationibus meis prosterno preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis peto, ut festines in adjutorium meum, *nec moreris* exauditis Ecclesiæ tuæ precibus ad te clamantis et dicentis: *Deus, in adjutorium meum intende*. Item: *Ne moreris* propter temetipsum, Deus, inclina aurem tuam, et vide tribulationem nostram. Item: « Revertere, dilecte mi, similis esto capræ, hinnuloque cervorum super montes Bethel (*Cant. II, 17*) » salienti et velociter currenti. Exsulta ut gigas ad currendam viam tuam in adjutorium meum, *nec moreris* in currendo et succurrendo mihi pauperi et egeno ad consolationem, tibi ad glorificationem.

Gloria Patri Deo in adjutorium meum intendenti. *Gloria Filio*, Domino ad adjuvandum me festinanti. *Gloria Spiritui sancto*, Domino adjutori et liberatori meo, quoniam « Spiritus adjuvat infirmitatem nostram (*Rom. VIII, 26*), » ait Paulus apostolus. Et: « ubi Spiritus Domini, ibi libertas (*II Cor. III, 17*). » *Gloria* uni ac trino Deo intendenti ad liberandum a malis et adjuvandum in bonis. Amen.

PSALMUS LXX.

In te, Domine, speravi, non confundar in æternum. Psalmi hujus voces manifestæ pugnatoris sæpe dicti voces sunt in certamine positi, spem retinentis, spem profitentis. In te, Domine, speravi, inquit, non confundar in æternum. Ac deinceps: *Quoniam tu es patientia mea, Domine, Domine, spes mea a juventute*

mea. Item: *Ego autem semper sperabo, et adjiciam super omnem laudem tuam*. Nempe in eo, quod dicit: *Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui*: promptum est diabolus intelligi, cujus instinctu illa discordia fit, ut adversus legem mentis repugnet lex peccati, quæ

est in membris. Sane hujusce orationis prætor ac prædoctus est ipse Christus legitime certantium caput et dux orans, ut eriperetur hic *de manu contra legem agentis* Judaici populi, *et iniqui Romani Imperii*, eadem justitia vel divinitate, qua potens est et eos qui tentantur eripere. Denique titulus ejus talis est :

VERS. 1. PSALMUS DAVID, FILIORUM JONADAB ET PRIORUM CAPTIVORUM.

Et est sensus : Hic psalmus est Christi, quia ipse et in hoc psalmo loquitur, et de seipso loquitur. Est etiam *fliorum Jonadab*, quia de ipsis hic Dominus loquitur, qui filii prius captivi fuerunt. Unde et dicitur *priorum captivorum*. Bene autem *Jonadab* et secundum negotium et secundum nominis interpretationem hic apponitur. Secundum negotium ita : quia sicut *Jonadab* sacerdos filiis suis a vino abstinere et in tabernaculis habitare præcepit, ita Dominus noster fideles suos a temporali jucunditate prohibet, et in hac vita peregrinos et advenas se reputare atque futuram inquirere admonet. Secundum vero nominis interpretationem sic : *Jonadab Domini spontaneus* interpretatur. Quæ interpretatio apte Domino nostro congruit, quippe qui præ omnibus specialiter, ac singulariter Deo Patri usque ad mortem obedivit. Ipse in hoc psalmo orat, ut videlicet, sicut jam dictum est, exemplo suo filios suos orare doceat. Ad litteram iste est *Jonadab*, qui commendatur a Jeremia, qui præcepit filiis suis ut non biberent vinum, et non in domibus sed in tabernaculis habitarent (*Jer. xxxv, 6, 7*). Qui intelligentes Dominum præcepisse parentibus in bono obedire, sanctum servaverunt præceptum; propter quod benedixit eis Deus propter obedientiam, scilicet eos obtendens et exprobrans populo suo inobedienti. Quod Jeremias commendans id agebat, cum populo Israel suadens, ut se captivitati pararent, nec voluntati Dei resisterent. Judæi enim pro lege Dei contempti destinati sunt primæ et secundæ et tertiæ captivati, ut corrigerentur. Antequam prima veniret, prænuntiata est per Prophetam. Videtur ergo inde tractus titulus hujus psalmi. Unde cum dixisset : *Fliorum Jonadab*, subjecit : *Et eorum, qui captivi primi ducti sunt*. Non utique quia *flii Jonadab* captivi ducti sunt; sed quia oppositi sunt captivandis. Oppositi sunt, ut intelligerent se ideo captivandos, quia Deo non obedierunt, sicut illi fecerant patri. Et captivati quidem sunt filii Israel primi, secundi, tertii. Sed de his psalmus nihil sonat.

Ex hac ergo comparatione *fliorum Jonadab* patri obedientium omnis potius inobedientia culpata est, per quam in lege peccati, quæ est in membris, sumus captivati, et per inobedientiam Adæ, in quo omnes peccaverunt, primi. Et ideo primi captivi per primum hominem, secundi redempti per secundum, quia primus homo de terra terrenus, cui similes sumus : secundus de cælo cælestis, a quo liberamur. Vel primi in hoc mundo, unde potest evadi, secundi in inferno, unde non potest. Vel

quia prius, quod animale est, deinde quod spiritale est, dicit primi, quia ante vitiis captivati, quam *flii Jonadab*, id est *spontanei*, Christi scilicet, qui voluntate Deo Patri obediens nos, qui cum nihil nisi mali simus ex nobis, liberavit de corpore mortis hujus per gratiam suam, cujus misericordia sumus quidquid sumus. Hæc igitur tanta gratia nobis in hoc psalmo fere singulis syllabis commendatur, hac intentione, ut totam spem nostram constituamus in Domino, non in viribus nostris; non contumacium filiorum captivorum imitatores simus, sed obedientium *fliorum Jonadab*.

Est etiam considerandum in obedientia *fliorum Jonadab*, quia præceptum posuit illis pater eorum, quod non fuit a Deo positum, scilicet, ne biberent vinum neque habitarent in civitatibus, sed foris in tabernaculis. Unde imminente obsidione Chaldeorum, dum cogerebant manere in civitate, hoc ipsum reputabant sibi pro prima captivitate, ut exinde primi captivi nominari videantur in titulo psalmi hujus, cum dicitur : *Psalmus David fliorum Jonadab, et priorum captivorum*. Denique ipsorum talis captivitas prior erat ea captivitate, qua destructa Jerusalem ducti sunt in Babylonem Judæi, quo non sunt ducti isti *flii Jonadab*, quia principibus et bellatoribus partim occisis, partim abductis in Babylonem relictis sunt pauperes terræ in Judæa, de quorum numero cum essent *flii Jonadab*, et ipsi remanserunt in Judæa, soluti videlicet a captivitate illa, qua primi captivati fuerunt, quando in civitate contra patris præceptum et suæ voluntatis arbitrium coacti sunt habitare, in qua tamen vinum sibi oblatum contra patris sui mandatum bibere noluerunt. Et ob hoc a Deo benedicti pronuntiantur per Jeremiam prophetam ex illorum comparatione increpantem Judæos obedire nolentes præcepto divino, cum illi obedierint præcepto humano.

Audiant hæc mansueti, et lætentur, qui *fliorum Jonadab* sunt in hoc imitatores, quod obediunt suis prælati quædam interdicens, quæ non interdixit Deus, ut est bibere vinum vel cohabitare turbis civitatum. Nonne sancti Patres Basilius, Augustinus, Benedictus et cæteri, qui regulas cœnobitalis vitæ ordinaverunt, hujusmodi quædam statuta posuerunt in abstinentia servanda in silentio tenendo et cæteris regularibus disciplinis? Qui ergo statuta talia observant, ipsi cum *filiis Jonadab*, filii Rechab merentur benedici, et quia pauperes spiritu sunt, licet prima illos gravet captivitas, qua vident aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ et captivantem eos in lege peccati et mortis, dum carnis oblectamenta inviti sentiunt : attamen in secundam captivitatem non veniunt, cum eisdem non consentiunt, quoniam præcipitur eis non bibere vinum, in quo est luxuria. Non itaque venient in Babylonem, sed accipient benedictionem, ut a secunda captivitate, quæ est consensus peccati, omnino sint liberi et a prima quoque cito liberandi, secundum quod quilibet eorum dicit :

quia quidquid justitiæ seu rectitudinis habeo, ex te habeo. « Quid enim habes, homo, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? (I Cor. iv, 7.) » Hoc scriptum lego et intelligo, quod nihil boni habeo ex me, sed multa mala, inter quæ sunt etiam delicta juventutis meæ vel secundum tempus ætatis humanæ vel secundum primitias fidei, quando non juveniliter præsumens cingebam me et ambulabam ubi volebam. A *juventute* itaque *docuisti me*, ut periculis propriis eruditus discerem non præsumere de me, illius exemplo eruditus, qui quoties de sua virtute præsumpsit, toties infirmitati suæ relictus magistrum negavit. Et ego cum essem junior, cingebam me, et ambulabam ubi volebam præsumptione ultronea intentus ad maxima bona, minime sufficiens vel ad minima, sicut postea in multa probavi experientia, qua tu, *Deus, docuisti me a juventute mea et usque nunc.*

Etiam atque etiam post acceptam et diu exercitatum fidem doceri mihi est necessarium, ne te cessante a docendo flam insipiens et non intelligens qui desit mihi. Non enim sic se habet opus doctrinæ divinæ sicut humanæ, quia homo docet hominem, verbi gratia, agriculturam vel artem carpentariam vel aliud tale, instructusque homo, recedente a se instructore, ipse, absque illo, æque ut ille vel fortasse melius operatur sive in agricultura sive in domo fabricanda seu in opere alio, quod quidem didicit a magistro; sed operari novit et potest etiam sine magistro. In miraculis quoque per hominem factis id ipsum invenies, quia suscitati mortui per Eliam et Eliseum, recedentibus illis vixerunt absque illis. Lazarus quoque suscitatus per Hominem Deum, recedente a se Christo, corporaliter, potuit vivere absente suscitatore. Sic et qui plantat et qui rigat, opere suo peracto, gaudet sua ope opus non indigere, quod operatus est visibiliter, si tamen Deus adest incrementum dando invisibiliter, qui si manum subtraxerit, opus ipsius manere non poterit. Sicut enim sol iste visibilis præsentia sua suo splendore aerem illustrans diem facit super terram, quo absentato per occasum dies, quam fecit super terram, deficit nec restauratur, nisi denuo sol super terram ortus iterum sua præsentia illustret subjecta ætheris et aeris spatia : sic Sol justitiæ licet ubique sit et nusquam non sit, nec tamen alicubi localiter sit, suam per sui gratiam nunc exhibet præsentiam, permaxime illustrando rationalem creaturam in angelis electis ætheri purissimo, in animabus humanis carne adhuc indutis acri crasso et nebuloso assimilata, facitque diem, de qua dici potest : « Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus, et lætemur in ea (Psal. cxvii, 24). » Sed si gratiam subtraxerit, profecto dies hæc deficit, nec renovabitur unquam, nisi denuo ipse Sol justitiæ per gratiam redditam suam dignetur exhibere præsentiam. Eliseus derelictus a doctore suo Elia non solum non defecit, sed magistri spiritu in ipsum duplicato etiam profecit. Tu autem, *Deus, qui docui-*

sti me a juventute mea et usque nunc, si me vel ad momentum deserueris, omnino me deficere non nescis, quia, cum tu sis animæ meæ vita, sicut ipsa est corporis mei vita, quomodo anima subtracta cuncta corporis harmonia dissolvitur, ita ut nec oculi videant, nec aures audiant, neque reliqua membra sua teneant officia : sic te deserente me ac cessante a justificatione animæ meæ, ipsa erit injusta, quam si tua præsentia non illustras, erit tenebrosa ; si non vivificas, erit mortua; quia quod sobrie, juste, pie, sapienter vivit, non ejus est natura, sed *tua mirabilia*, qui supra naturam facis hæc *mirabilia* solus. Et ideo, Domine, in his *memorabor justitiæ tuæ solius*, qui eadem *mirabilia* facis, ut justificeris in sermonibus tuis, per quos talia mirabilia promisisti, tu, qui nescis mentiri. Ergo in omnibus talibus mecum a juventute mea peractis non jactabo mea merita, sed *pronuntiabo mirabilia tua* ego ecclesiastica persona vel ego universalis Ecclesia. Et quia scio talia *mirabilia* deficere, si gratiam subtraxeris, et de præteritis gratias ago, et de futuris orans dico :

Vers. 18 et 19. *Usque in senectam et senium Deus ne derelinquas me.* Ego Ecclesia tunc juvenile robur habui, quando apostolis aliisque viris apostolicis prædicantibus per Evangelium genita, et non solum lacte, sed et solido cibo enutrita et confortata fortiter in martyrio contra tyrannos dimicavi. Senecta mea successit huic juventuti, quando cani sensus mei enituerunt in confessoribus, fidem rectam verbo sanæ doctrinæ ac moribus maturæ disciplinæ commendantibus. Adhuc expecto *senium* jam cito instantibus vel patenter ecce nunc exstantibus temporibus periculosis, in quibus abundante iniquitate ac refrigescente charitate multorum, fidei fervor est in paucis electis, qui et ipsi forte, si fieri posset, in errorem inducerentur, nisi dies tam pessimi senii breviarentur. Et si de his, qui electi reputantur, pavendum est ne inducantur in errorem propter signa mendacia, sacramenta videlicet speciem quidem pietatis habentia, virtutem vero ejus abnegantia, verum est utique veritatis verbum contestantis quod, nisi breviati fuerint dies illi, non fiet salva omnis caro. Caro enim dicuntur infirmi ac fragiles et seducibiles in Ecclesia, quo modo illi dicuntur ossa, qui sunt fortes.

Utrique ad Christi corpus pertinent, cujus in figura dixit Adam : « Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea (Gen. ii, 23). » Tanquam dicat secundus Adam : Ego in corpore meo, et de corpore meo formatos habeo non solum fortes, verum etiam fragiles, utrosque apud me prædestinatos et electos in me ante constitutionem mundi. Dicit enim unus de ipsis electis : « Sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate (Eph. i, 4). » Hoc ego scio Ecclesia catholica de filiis *Jonadab* coadunata in juventute mea valida, in senecta matura, in senio decrepito multas infirmita-

tes passura, et jam forsitan ex parte passa iuxta illud: « Si autem in potentatibus octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor (*Psal. LXXXIX, 10*). »

Labores itaque et dolores multos et magnos jam passa, plures et majores timeo in *senio* ætatis decrepitæ, multis defectibus et suspiriis expositæ. Ideo dico, imo supplico tibi, *Deus meus*, qui *dôcuisti me a juventute usque nunc*, ut *usque in senectam*, et *senium ne derelinquas me*. Tu verus *Jonadab*, *spontaneus* in omnibus, quæ propter filios tuos erudiendos fecisti bona, et sustinuisti mala, promittens ipsis filiis tuis multa bona, inter cæteras promissiones tuas dixisti: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (*Matth. XVIII, 20*). » hoc est, a *juventute circa primordia* Ecclesiæ, in *senectu* circa medium, et in *senio*, quo finienda ad consummanda est Ecclesia. Ideo bonum illud fiducialiter peto, de quo *promissorem* veracem te ipsum teneo, qui et dico, ut *justificeris* in sermonibus tuis, ut *justus et verax appareas*, ut prophetæ tui, qui talia crediderunt et prophetaverunt, fideles et justus et veraces inveniantur: esto nobiscum usque ad consummationem sæculi. Esto mecum, *Deus meus*, qui *dôcuisti me a juventute mea usque nunc*, et *usque in senectam et senium Deus ne derelinquas me*. Ne *derelinquas fortes*, qui sunt os ex ossibus et infirmos, qui sunt caro de carne mea. Memor esto verbi tui, quo dicturus *vobiscum sum*, præmisisti: *Ecce ego*. « Ecce, » inquis, « ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (*Matth. XVIII, 20*). » Dicens: « Ecce ego, » duo desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum promisisti, evidentiam videlicet cunctis demonstrabilem per *adverbium demonstrativum*, præsentiam non *umbraticam sed substantivam* per nomen item *demonstrativum* et etiam *substantivum*. Quondam præsens eras populo tuo in columna ignis et nubis et aliis *umbraticis figuris*. Non talem nunc præsentiam tuam quæro, sed omnino *substantivam et demonstrativam*, ut et verum sit, quod dixisti: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi: » et nos in hac veritate gloriantes dicamus: « Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi (*Joan, 1, 29*). Item: « Ecce Deus meus, et honorabo eum: Deus Patris mei, et exaltabo eum (*Exod. xv, 2*), » neque ultra dicant in gentibus: *Ubi est Deus eorum, Deus Christianorum*, qui esse dubitatur apud sanctos, quando deficit sanctus, quando *diminutæ fuerint veritates a filiis hominum*, quasi apud nullos permaneat veritas divinorum promissorum, quorum tamen evidentia etiam *senio* Ecclesiæ non dubitatur promissa. Hanc postulo, ego Ecclesia, vel ego ecclesiastica persona, dicens: *Usque in senectam et senium Deus ne derelinquas me*, ut sicut *juventus* mea claruit in robore fortitudinis fidei, *senecta* in maturitate spei: sic *extremum* senectutis meæ tempus, quod dicitur *senium*, clareat in misericordia verbi, secundum

quod extremis Job reposita erat major misericordia quam primis utpote jam Satanae tentationibus omnino superatis. Siesic jam superata violentia tyrannorum per martyres, fraudulentia hæreticorum per confessores, tandem superetur versutia falsorum fratrum per bonos fratres, vere fideles et prudentes, ne insultetur *senio* Ecclesiæ, quod non sit ei fidelis dispensator et prudens, quem constituat Dominus super familiam suam, ut det illis tritici mensuram, tempore *senii* permaxime necessariam, quando erit fames et fuga Eliæ, imminente nimia siccitate, regnante Jezabelis nequitia et spurcitia. Usque ad illius temporis novissimi omnia pericula superando, *esto mihi Deus in Deum protectorem et in locum munitum*, sicut supra est expressum circa initium psalmi, quod assimilari potest meæ juventuti. Hoc igitur peto ut, factus mihi in locum munitum et in domum refugii, circa initium fidei dans mihi robur viriliter agendi, non me deseras *senii* tempore, *cum defecerit virtus mea*, sed *inprætermisse usque in finem fortiter me adjuva*.

Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura est, potentiam tuam, et justitiam tuam Deus usque in altissima quæ fecisti magnalia. Inter has vicissitudines rerum, et temporum, quibus generatio præterit et generatio advenit, velut unda supervenit undæ, generatio rectorum quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob non deficiat, *donec* ego Ecclesia per hanc generationem, de qua promissum teneo quod non præteribit donec omnia fiant, *annuntiem brachium tuum generationi omni quæ ventura est*, sive bona sive mala, ut non sit qui se abscondat a calore solis hujus, in quo verus *Jonadab* posuit tabernaculum suum, præcipiens etiam suis filiis ut habitent in tabernaculis, peregrinantes et militantes exemplo patris sui vere *Jonadab*, vere *spontanei* ad obediendum Deo Patri suo. Per hujus itaque filios usque in finem sæculi permansuros *annuntiem brachium tuum* prædicans ubique, quod in virtute brachii tui dispersisti inimicos meos, quod fecisti potentiam in *brachio tuo*, cum dispersisti superbos mente cordis sui, deposuisti potentes de sede et exaltasti humiles. Sic *annuntiem brachium tuum* in præteritis dominatum, in præsentem dominans, in futuro dominaturum *generationi omni, quæ ventura est*; quia semper *brachium tuum*, Filius tuus, per quem fortia operaris, resistet superbis, humilibus autem dabit gratiam.

Sic *annuntiem et potentiam tuam*, qua potens est indurare quem vis, et misereri cui vis, et *justitiam tuam*, sine qua neutrum horum facis, qui omnia, quæ facis, potenter et juste facis, ita ut nullus te arguere possit, quod inique facias vel indurando quos induras, vel miserendo quibus misereris. Hæc potens *justitia*, et justa *potentia* tua, Deus, attingit a fine usque in finem fortiter, et disponit omnia suaviter, a fine usque ad finem, a vermiculo usque ad angelum, ab infimis abyssi usque in altissima cæli, usque in altissima, quæ non solum la

terra, sed etiam in cœlo fecisti magnalia, diabolum A
superbientem de cœlo projiciendo, et illum homi-
nem, qui cinis et pulvis est, exaltando non solum
usque ad alta cœlestium virtutum agmina, quibus
associanda sunt Ecclesiæ totius membra, etiam in-
firma, dummodo sint in charitate non facta, sed
etiam usque ad altissima illa, quæ habet Pater in
majestate sua, cujus ad dexteram collocata est in
Christo natura humana, ut ait Leo papa, « illius
gloriæ sociata in throno, cujus naturæ copulabatur
in Filio. »

*Annuntiabo etiam in hoc potentiam tuam, et ju-
stitiam tuam, Deus, usque in altissima quæ fecisti
mirabilia, quod sive homo in infirmis sive angelus
in altissimis inveniatur potens et justus, non est
hæc potentia et justitia vel hominis vel angeli, sed* B
*tua. Tibi soli assignanda, cui et supra dixi: Do-
mine, memorabor justitiæ tuæ solius.*

Cum hæc ita se habeant, o Deus, quis similis tibi?
Nullus utique, quia tu propria virtute tua es quod
es, potes quod potes: alia omnia ex te habent esse
quidquid sunt, posse quidquid possunt. Hoc non
considerans Lucifer in cœlo præsumpsit se cæteris
angelis connaturalibus et consociis præferre, quasi
esset vel esse posset *similis Altissimo*. Sed in ruina
sua didicit vel potius nos in ea discimus, quod non est
similis tui, Deus, is qui cadendo serpenti est assi-
milatus. Quem et ingressus utpote vas aptum sibi
et congruum, persuasit primis hominibus perverse
appetere similitudinem Dei, dicens: « Eritis sicut
dii, scientes bonum et malum (Gen. iii, 5). » Et
illi ergo projecti de paradiso multimoda miseria
elocati sunt et diabolum falsum promissorem et il-
lum verum doctorem, qui dicit: *Deus, quis simili-
lis tibi?*

Nullus itaque propria virtute; sed nonnulli assi-
milantur tibi ex dono gratiæ tuæ. Nam in ista con-
valle lacryarum, de qua clamamus ad te: *Deus,
quis similis tibi?* quosdam facis tibi metipsi assimi-
lari secundum mensuram donationis tuæ. Alioquin
frustra esset homo factus ad imaginem et similitu-
dinem tuam, si omnes homines in regione longin-
qua dissimilitudinis tuæ perirent. Sed non est ita,
quia requiritur drachma perdita, et in ea reformatur
pulchritudo abolita: invenitur ovis perdita, et
reportatur humeris pastoris: suscipitur filius pro-
digus ad patrem suum reversus: promittitur deni-
que omnibus tui vultus, o Deus, lucida similitudo,
qui suos inimicos diligunt et eis, prout valent,
bene faciunt ad similitudinem tui, qui solem tuum
oriri facis super bonos et malos, ac pluis super
justos et injustos. Hæc via sanctæ charitatis, obe-
dientiæ ac pietatis obtinebitur Dei similitudo, quam
nec angelus in cœlo per extollentiam, nec homo in
paradiso per inobedientiam valuit obtinere. Per
aliam ergo viam redeundum est in regionem nos-
tram, ad quam, cum venerimus, similes Deo eri-
mus, et videbimus eum sicuti est. Redeundum quippe
illuc est per humilitatem et obedientiam, unde ce-

cidimus per superbiam et inobedientiam, quatenus
quod non possumus per naturam, simus per gra-
tiam, Deo videlicet similes in ipso et cum ipso ma-
nentes, et hanc similitudinis gratiam et gloriam
de ipso tanquam fonte inexhausto jugiter bibentes.
Nam qui per se vel a se putat se aliquid esse vel
posse, cum nihil sit a se vel possit, ipse se seducit,
quia taliter esse vel posse solius est naturæ divinæ,
quæ sola est super omnia et potest, ac scit omnia
per se nullo extrinseco egens adjuvatore. Quisquis
igitur hominum vel angelorum talem potentiam vel
scientiam sibi a semetipso usurpat perverse am-
biendo Altissimi similitudinem, decedet in foveam dis-
similitudinis, vel sicut diabolus inibi relinquendus,
vel sicut homo longis funibus tribulationum exinde
retrahendus. Qui enim cum hominibus non flagel-
labuntur ut dæmones, ipsi cum ipsis dæmonibus
tandem mittentur in abyssum cruciandi cum eis
æterno igne. Qui autem prædestinati sunt ad vitam
æternam, ne in abyssum sempiternæ perditionis
mittantur, plurimis tribulationibus flagellantur et ad
viam sanctæ humilitatis, velint, nolint, coarctantur.
Quod ita esse, tam ego Ecclesia quam ego ecclesi-
astica persona multis experimentis didici. Nam, o
Deus,

VERS. 20. *Quantas ostendisti mihi tribulationes
multas, et malas, et conversus vivificasti me, et de
abyssis terræ iterum reduxisti me!* Mihi volenti as-
similari tibi Altissimo per extollentiam primi homi-
nis, qui noluit ut servus teneri præcepto, ut nullo
sibi dominante fleret sicut Deus, mihi tali, re talis
permanerem, *quantas ostendisti tribulationes* tante
debitas extollentiæ vel inobedientiæ; quod nimirum
patet in ipso primo parente priorum captivorum.
Nam quia solvit præceptum, prior ipse captivatus
est, et ejus posteri simul in ipso captivati prius-
quam nati. Et hæc ipsa captivitas *quantas* habeat
tribulationes multas et malas, enarrari non potest,
quamque in his Deo beato et ab omnibus tribula-
tionibus extraneo tribulatus et captivatus homo sit
dissimilis, item enarrari non potest. Unde non
tam enarrando, quod est inenarrabile, quam certe
admirando exclamare compellor: *Deus, quis similis
tibi? quantas ostendisti mihi tribulationes multas et* D
malas, numerosas quantitate, *malas* noxia quali-
tate! *Has tribulationes multas et malas* non solum-
modo immisisti, ut punires propter culpam, sed
etiam *ostendisti*, ut erudies ad disciplinam, quo-
rum alterum justitiæ, alterum vero misericordiæ
opus fuit, ac proinde utrumque simul junctum vi-
num cum oleo profuit mihi vulnerato. Nam per hæc
duo *conversus* ad me, qui per culpam superbiæ fui-
sti aversus a me, ut non remanerem cum præposito
mortis diabolo in morte sempiterna, *vivificasti me,
et de abyssis terræ iterum reduxisti me*. Tu, Pro-
pheta magne, ad me mortuum *conversus* fecisti per
temetipsum, quod fieri non potuit per baculum
tuum, quia contractus ad meam parvitatem factus
homo *vivificasti me*.

Et hic modus erat vivificationis meæ, quod *de abyssis terræ iterum reduxisti me*. Sicut aliud est creari, aliud recreari hominem : sic est aliud educi, aliud reduci eum de abyssu terræ. Semel creatus est, et hujus divinæ operationis penitus nulla est vel esse potest iteratio, quia creatus ex nihilo ulterius non redit in nihilum, ut iterum possit creari de nihilo. Attamen factus de nihilo sic naturali defectu ad nihilum tendit, cum penitus nihil esse non possit, ut ei semel creato multoties recreari sit necessarium per divinæ pietatis assiduum sive continuum solatium. Similiter semel eductus est homo *de abyssis terræ*, in quibus latuit, cum adhuc sub aquis *abyssi* latens esset inanis et vacua et tenebræ fuissent super *abyssum*. Tunc opere divino aquis *abyssi* congregatis in locum unum, *de ipsis abyssis* educta est terra, formandi hominis materia. Hujus divinæ operationis nulla est iteratio, quia ultra non erit confusio rerum, qualis fuit in primordio mundi. Eductus autem *de sub aquis abyssi* mortalis homo cum esset cinis et pulvis, ultra modum suum se nimis extulit, quando suo Creatori, altissimo spiritui per superbiam præsumpsit velle assimilari credens deceptorum dicenti : « Eritis sicut dii (*Gen. iii, v*). » Propterea dignus fuit audire : « Terra es, et in terram ibis (*Gen. iii, 19*) : » quia æquitas iudicii divini hoc exposcebat, ut quia se ultra cælum extulerat, sub cælo multis plagis humiliaretur, donec reverteretur in terram, unde sumptus erat, quod morte corporali perficeret, quæ omni homini ex Adam per concupiscentiam genito debetur.

Sed in homine uno sine concupiscentia carnali per operationem sancti Spiritus concepto, de virgine genito, reducta est humani generis terra in eam dignitatem, ut nihil haberet juris in eum mors corporis, in quo non erat mors animæ; quia non habuit in se peccatum vel originale vel actuale. Attamen sponte admisit mortem indebitam, sponte descendit in *abyssum* inferni, mortuus quidem corpore, sed inter mortuos liber a morte animæ. Non ergo dicat aliquis : « Quis descendit in abyssum ? » quia « hoc est Christum ab inferis revocare (*Rom. x, 7*), » ait Apostolus. Solus illic liber descendit; sed non solus inde rediit, quia multos inde secum reduxit, ex quibus multi etiam corporaliter cum eo surrexerunt *de abyssis terræ*, id est de sepulcris, et introierunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis, ut in principio apparuit arida semotis *abyssis*. Hæc fuit una reductio *de abyssis*.

Iterata vero est reductio *de abyssis* et de profundis, quæ sunt in lacu miseræ animarum, per fidei sacramenta resurrectio prima, qua qui resuscitati perseverant, vivunt. In his secunda mors potestatem non habet, quæ est extrema impiorum damnatio et projectio in *abyssum* dicente Iudice : « Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus (*Matth. xxv, 41*), » quibus nulla est reductio de puteo *abyssi*, de profundo inferni, de lacu miseræ, quia non est illis commutatio permanentibus in sua

malitia sine pœnitentia. Porro prædestinatis ad vitam hominibus, qui vel innocentiam custodiunt post baptismum, vel dignos pœnitentiæ fructus faciunt ante obitum suum, postrema erit reductio *de abyssis* resurrectio corporum, non in iudicium damnationis, cum « iudicia Dei » sint « abyssus multa (*Psal. xxxv, 7*), » sed in gloriam illius commutationis qua, cum omnes resurgamus, non tamen omnes immutabimur. Nam « omnes quidem mortui resurgent incorrupti, » id est quantum ad integritatem membrorum perfecte integri, « sed non omnes immutabimur (*I Cor. xv, 51*), » ait Apostolus de se sui que similibus, quia liberati *de abyssis terræ* tunc non opprimuntur vel submergentur in lacum æternæ miseræ per iudicia tua, Deus, quæ sunt *abyssus multa*, de quibus, ut jam dictum est, *reduxisti me* tertio iterata reductione. Sic, inquam *reduxisti me* universalem Ecclesiam, ut hoc in gratiarum actione commemorans digne adjiciam super omnem laudem tuam. Licet enim magnum et omni laude sit dignum quod semel *eduxisti me de abyssis terræ* in prima rerum formatione : tamen quia hoc faciendo non laborasti, dixisti enim : *Fiat hoc*, vel illud, *et factum est ita*, neque tunc in dicendo seu faciendo vel tu, Pater, laborasti, qui verbum bonum creatasti, vel tibi Filio, qui Verbum es Patris, fuit laboriosum gigni de corde Genitoris in partu non dolentis, sed æternaliter gaudentis; neque tibi Spiritui sancto, qui tunc ferebaris super aquas *abyssi*, fuit laboriosum taliter superferri, ut operatione totius Trinitatis homo educeretur *de illis aquarum tenebris abyssis*; verum nunc tu, Fili Dei, una in Trinitate persona, ut tertio educerem ego Ecclesia *de abyssis terræ*, ut dictum est, homo factus multum laborasti sustinendo in carne mortali diuturnam conversationem : in doctrina contradictionem, tanquam seductor fueris; in miraculis derogationem, tanquam in principe dæmoniorum ea feceris, in victu subsannationem, tanquam vorax et potator vini fueris, postremo sputa, colaphos, flagella, vestem irrisoriam, spinicam coronam, crucem et in cruce mortis turpissimæ addictionem sustinuisti, cum per hæc omnia *de abyssis terræ iterum reduxisti me*. Proinde super omnem laudem illius educationis, qua sine labore *de abyssis terræ* in principio *eduxisti me*, hanc laudem adjiciam et superextollam, qua *de abyssis terræ iterum reduxisti me* in laboribus et passionibus multis, ut et istas reductiones contemnentibus major sit culpa ingratitude, et eas, prout dignum est, recognoscentibus major materia et vehementior sit causa gratiarum actionis non solum pro universalibus illis iterationibus reductionis *de abyssis*, quæ, ut ostensum est, habent numerum certum, sed etiam pro singularibus et particularibus, quæ non habent numerum. Cum enim septies cadat justus in die ac resurgat, cumque septuagies septies peccanti et pœnitenti promittatur peccatorum remissio, quæ non est aliud quam *de abyssis terræ* toties iterata reductio : quis dicitur

merare valeat quot et quantis iterationibus hujusce A inter sacrificandum in hilaritate, quam diligis tu reductionis tu, Deus,

VERS. 21. *Multiplacasti magnificentiam tuam, et conversus consolatus es me.* Taliter enim per diversa et multa flagellorum et consolationum genera tuos filios *Jonadab spontanea* diligentia reducis *de abyssis* peccatorum, quoties ea inciderint et de profundis ad te clamaverint, ut quisque non solum universalibus, sed etiam particularibus reductionibus reductus *de abyssis terræ* habeat causam tibi in gratiarum actione assidue dicendi : *Multiplacasti magnificentiam tuam, et conversus consolatus es me. Multiplacasti magnificentiam tuam* in flagellis, quia multa flagella peccatoris, et multimodis flagellas omnem filium quem recipis. Attamen quia, cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis, per ipsam misericordiam fulgura in pluviam faciens, quasi de austeritate ad lenitatem *conversus consolatus es me*, non sinens me inter flagella sic absorberi abundantiori tristitia, ut obrepat salutis desperatio, sed etiam inter flagella spe gaudente per spem salutis obtineam rem. Quod evenisse mihi filio *Jonadab sponte* in flagellis humiliato et *sponte* per obedientiam paternæ disciplinæ captivato exinde constat, quod confessio peccati ad me accusandum, et gratiarum actionis ad te Deum laudandum jugiter in cordis devotione, ubi tu audis, frequenter in aure, ubi homines audiunt, resonat.

VERS. 22. *Nam et ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam Deus,* quod est confessio laudantis : et *psallam tibi in cithara, sanctus Israel,* quod est confessio poenitentis, carnem suam castigantis et crucifigentis cum vitis et concupiscentiis ad gloriam *sancti Israel*, qui se pro suis in cruce sacrificavit, ut et ipsi sancti sint in veritate psallendo et citharizando in omni sanctitate. Psalterium namque *vas* sive instrumentum psallendi, quod de superiori sonat, significat Spiritum, qui desuper est, qui spe jam surrexit, et quæ sursum sunt, sapit, ubi Christus est in dextera Dei sedens. *Cithara* vero ab inferioribus resonat significans corpus castigatum et laudibus Dei adaptatum, quod quidem de terra sumpsit originem, sed in resurrectione futura cœlestem et angelicam accipiet impassibilitatem in tanto majori gloria, quanto nunc magis D exercitabitur in servitio divino bene psallendo et recte operando, quia bonus psalmus bonum est opus, et « bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime (*Psal.* xci, 2). » Proinde *confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam, Deus,* hoc sciens quod psalmi et psalmorum verba seu cantica sunt quasi argentea vel aurea vasa veritatis, vinum et charitatis oleum continentia et servantia. Propter hoc sive in psalterio desuper sonoro per studium sanctæ contemplationis ; sive in *cithara* de subtus canora per studium bonæ actionis, *tibi, Deus, psallam in vasis psalmi* oleo exultationis plenis. Hoc faciam non per angariam crucem portando, sed voluntaria oris mei voluntarie sacrificando, et

inter sacrificandum in hilaritate, quam diligis tu Deus, exultando : quoniam

VERS. 23. *Exsultabunt labia mea cum cantavero tibi, et anima mea, quam redemisti. Exsultabunt labia mea,* dum psallam spiritu : exsultabit anima mea, dum psallam et mente. Nam spiritu solummodo psallere, mente sine fructu existente, omnino est inutile. Spiritu vero psallere est memoriter psalmorum verba proferre ; mente autem psallere est vitalem verborum sensum mente percipere, qui tunc dulcior est gustui animæ, *quam redemisti*, Domine, cum suæ redemptionis mysteria in psallendo ruminat, ut, verbi gratia, eum psallendo canit : *Panem angelorum manducavi; homo,* non tam furfurem litteræ sequendo quam simillam spiritus illum intellegat panem, non quem Moyses dedit, vel quem Moyses cum populo manducavit ; quoniam illius manducatio etsi carnem ahuit, non tamen ad redemptionem animæ suffecit, sed quem Pater significavit, et in quo vitam mundo dedit, quo angelos immortaliter pascit. Quod quia Judæi non faciunt, occidentem litteram et non vivificantem sequendo spiritum, contemptibile est, quod psallentes offerunt, recteque illis per prophetam dicitur : « Offer- tis super altare meum panem pollutum (*Malach.* 1, 7). » Itaque ut anima mea, quam redemisti, Domine, de abyssis terræ iterum reducendo eam, valeat exsultare, non ero contentus in *vasis psalmi* extrinsecus nitorem argenteum seu fulgorem quasi aureum spectare, sed vinum lætificans cor hominis et oleum exultationis repositum in vasis ipsis gustabo, et videbo, quoniam suavis es, Domine, tu, qui *de abyssis terræ iterum reduxisti me.*

Gustum suavitatis hujus in *vasis psalmi* vas et ipse electionis Paulus acceperat, qui ad idem nos exhortans, et a contrariis dehortans aiebat : « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto (*Eph.* v, 18). » Et quasi dubitantibus, quibus ex *vasis* Spiritum sanctum haurire possemus, benevolus doctor vasa demonstrans, et quasi manu porrigens adiecit : « Loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus cantantes, et psallentes » non quidem semper coram hominibus in aperto, sed « in cordibus vestris Domino (*ibid.* 19). » In hujus impletionis spe, imo et quantum dederis impletionis ipsius adjutus re *psallam tibi in vasis psalmi*, cor meum exhibens tibi instrumentum psallendi, *psallam*, ut implear, et implebor, ut *psallam*, tibi, Domine ; *psallam*, inquam, et psallens pro capacitate mea replebor, repletus efficiar et ego vas ex *vasis psalmi* plenum spiritu sapientiæ et intellectus, spiritu consilii et fortitudinis, spiritu scientiæ et pietatis, et replebit me ex *vasis psalmi* spiritus timoris Domini. « spiritus enim vitæ » est « in his rotis (*Ezech.* 1, 20), » in psalmorum vasis, digitis et manu Dei tornatis et rotatis. Sed quid, si nimis pigrum animal sum, ut cum his rotis elevatis a terra pariter non possim elevari, et quocunque rote gradiuntur, pa-

riter gradi, ut psallens spiritu semper psallam et A
niente, ilque semper versetur in corde, quod pro-
fertur ore? Hic est enim psallendi modus legitimus
et semper a nobis desiderandus. Sed quid, si niti-
mur et non exsequimur, conabimur et relabimur,
nūquid ideo a *vasis psalmi* sine fructu et vacui re-
dimus, contestante Apostolo, quod in spiritu tan-
tum et lingua psallentium mens sine fructu est?
Sed consolatur me verbum angeli dicentis: « Pax
hominibus bonæ voluntatis (*Luc. II, 14*). » Item vox
Psalmistæ dicentis: « Quoniam cogitatio hominis
constabit tibi, et reliquæ cogitationis diem fes-
tum agent tibi (*Psal. LXXV, 11*). » Quæ est enim
illa confitens Deo hominis cogitatio, nisi principa-
lis illa Deo placendi et confitendi in psallendo in-
tentio? quæ nisi relicta nobis a Deo semen esset B
etiam in psallendo, irruentibus interdum in nos
noxiiis aut vanis cogitationibus, quasi Sodoma fuis-
semus, et quasi Gomorrhæ similes essemus.

Nunc itaque hanc principalem Deo placendi, et
confitendi intentionem acceptante Deo, de quo
Psalmista: « Media, » inquit « nocte surgebam ad confi-
tendum tibi super iudicia justificationis tuæ (*Psal.*
cxviii, 62) », et e diverso immissiones aliarum
cogitationum me repellente vel invito sustinente,
huius cogitationis principalis a Deo relicte nobis
reliquæ diem festum agent tibi, dum finis orationis
melior erit quam principium psallentis et confi-
tentis tibi, quoniam *de abyssis terræ iterum redu-*
xisti me, primo iterum confiteor me reductum in
anima, quam redemisti, secundo iterum in corpore C
meo, cujus primitiæ in te, Christe, in his qui te-
cum surrexerunt, jam *de abyssis terræ iterum re-*
ductæ fulgent in cælo. Unde cum cantavero tibi, non
solummodo *exsultabit anima mea, quam tua morte*
redemisti, et vivificasti;

VERS 24. Sed et lingua mea tota die meditabitur
justitiam tuam. Lingua exterior loquendi quidem
et non meditandi est instrumentum. Sed cum hoc
versatur in corde, quod profertur ore, ipsa quoque
lingua carnis fit instrumentum bonæ meditationis.
Propter quod non dico: *Lingua mea loquetur*, sed
dico: *Meditabitur justitiam tuam*. Nam in illa ite-
rata reductione *de abyssis terræ*, quæ intelligitur in
carnis beata resurrectione, ipsa quoque lingua carnis D
cum omnibus corporalibus membris ita efficien-
tur spiritalis, ut rectius de illa dicam, quod *medi-*
tabitur justitiam tuam, quam si dicerem, *loquetur*,
quia loquela illic vocalis non erit necessaria, ubi
linguæ cessabunt, ubi prophetiæ evacuabuntur, ubi
sine monitore, Domine, memorabor justitiæ tuæ
solius, ubi *lingua mea tota die*, id est, in æterni-
tate, sine fine meditabitur justitiam tuam. Tota, in-
quam, die absque nocturno timore: nox enim
non erit illic. Tota, inquam, die in magna serenitate
ac securitate, quæ non est nec esse potest hic inter
illos, qui *quærent mala mihi*; sed erit tunc plene,
cum confusi et reveriti fuerint, qui *quærent mala*
mihi. Confundentur enim et turbabuntur timore

horribili, et quasi cum reverentia, licet nimium
tarda, mirabuntur in subitatione insperate salutis,
videntes mihi provenisse bona inestimabilia, cum
illi semper mihi quæsierint *mala*. Tunc enim erit
sanctis locus securæ exsultationis, cum impiis in
divino iudicio confusis et in abyssos terræ detrusis
non licebit ultra dominari. Tunc erit solummodo
vox exsultationis, et salutis in tabernaculis iusto-
rum cum Christo regnantium, sed non ita in taber-
naculis militantium, ubi voces cum exsultatione
psallentium crebro interrumpunt gemitus flentium
et dolentium. Cui enim carnis adhuc sarcina gra-
vato sic in *vasis psalmi* redundat oleum exsultatio-
nis, ut non interdum cogatur gemere de ipsorum
vasorum vacuitate, sed, quod pejus est, vacuitate
simul et raritate? Est enim domus misera, ubi vasa
vinaria, seu olearia multa quidem sunt, sed vinum
non habent sive oleum. Sed miserrima est illa,
ubi nec ipsa inveniuntur vasa vini vel olei ca-
pacita.

Sic nimirum ubi disciplinata est psalmodia verbi
gratia, canentium: « Ecce quam bonum, et quam
jucundum habitare fratres in unum, sicut unguen-
tum in capite, quod descendit in barbam, harbam
Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus
(*Psal. cxxxii, 12*) », et non est illic ipsum unguen-
tum vel jucunditas fratrum cohabitantium in unum,
vasa quidem psalmi spectantur pulchra, sed inania
sunt et vacua, sicut antequam primitus educeremur
de abyssis terræ, ipsa terra erat inanis et vacua,
nullo videlicet fructu frumenti, vini et olei adhuc
venustata. Item cum alius Deo psallit: « Tuus sum
ego, salvum me fac, quoniam justificationes tuas
exquisivi (*Psal. cxviii, 9*) », et est ipse servus
mammonæ, servus tot dominorum, quot vitiorum,
nec ab ipsis vitiis aliquando sic justificari quæsit,
ut possit vere dicere Deo: *Justificationes tuas exqui-*
sivi: nonne vas psalmi huius etsi tinnule sonet in
ore velut æs sonans aut cymbalum tinniens, vacuum
est ab interna dulcedine atque illa veritate, de qua
dicit bene psallens: *Confitebor tibi in vasis psalmi*
veritatem tuam, Deus? At ubi neque forinseca ser-
vatur psallendi disciplina, ibi domus est miserrima,
utpote nec vasa habens in se vel vacua, ut non di-
cam plena. Et illius domus familiæ necessaria est
talis magisterii diligentia et sollicitudo materna,
qualis fuit in illa vidua, quæ cum fuisset una de
uxoribus prophetarum, viro suo mortuo venit ad
Eliseum prophetam in diebus suis maximum pro-
phetarum, dicens illi: « Servus tuus vir meus
mortuus est, et ecce creditor venit, ut tollat duos
filios meos ad serviendum sibi. Et ille ait: Quid
vis, ut faciam tibi? Quid habes in domo tua? Et
illa dixit: Non habeo ancilla tua in domo mea
quidquam, nisi paululum olei, quo ungar. Et ille:
Vade, inquit, et pete a vicinis tuis vasa vacua non
pauca, et claude ostium domus tuæ super te, et
super pueros tuos, et cum intrinsecus fueris, mitte
in omnia vasa, et cum plena fuerint, tolles (14

Reg. iv, 1 et seqq.) » Et factum est ita, quoniam de oleo modico in omnia vasa misso ipsa vasa fuerunt repleta ita, ut diceret propheta : « Vade, vende, et redde creditori tuo ; tu autem et filii tui vivite de reliquo (*ibid. vii*). »

Salvo nimirum sacratiore ac mystico sensu, quo vidua illa universalem significat Ecclesiam secundum notam dudumque a Patribus expositam allegoriam, suavitas moralitatis hic aspirat. Quælibet namque anima verbis prophetarum credula quasi una de uxoris prophetarum recte habet refugium ad illum Prophetam magnum, qui semel mortuus et mors mortis factus, ac destructo mortis imperio suscitatus ultra non moritur, et mors illi ultra non dominabitur. Huic recte suam paupertatem conqueritur anima, cui prophetiæ seu psalmodiæ spiritus, qui erat vir ejus, est mortuus, de quo et duos filios habet subditos, scilicet activos et contemplativos, sed mortuo patre, spiritu videlicet extincto, sic depauperatos, ut creditor ille pessimus diabolus, a quo peccati nummus homini datus est, eos tollere velit ad serviendum sibi. Sicut enim coniungit Apostolus duo hæc : « Spiritu ferventes, Domino servientes (*Rom. xii, 11*) » : ita e contrario junguntur duo hæc. Spiritu extincto tepidi, servi diaboli. Cum enim tepidos recalescere nolentes minetur Dominus de ore suo emovendos, nisi penitentiam egerint, quid illis in tepore suo permanentibus erit residuum, nisi ut leo rugiens quærens quem devoret, eosdem incorporet sibi animales, spiritum non habentes, et per hoc se a corpore Domini segregantes ? Quæ igitur spes consolationis in tanta desolatione ? Illa nimirum, quæ concipitur ex ore ac verbis prophetæ docentis : « colligite vasa vacua non pauca (*IV Reg. iv, 3*), » petenda scilicet a vicinis. Nam ne de longe petantur exempla, unicuique patri seu matrifamilias vicina et disciplinata cœnobita vasa psalmi sufficienter habentia sunt ad imitandum pigris discipulis proponenda, ut exinde petant vasa non pauca, studendo scilicet in consimili disciplina psallendi, et bene secundum Scripturas vivendi, quæ scilicet vasa, etsi vacua sint apud eos, qui psallunt spiritu et mento, aut operantur bene, sed non ex devotione : attamen in congregatione puerorum in domo clausa cum matre obedienter manentium et illi vasa offerentium, crescit oleum, sitque de parvo magnum, si vel una illic est anima de uxoris prophetarum, quæ in vasa mittit oleum pro posse attendendo sensum Psalmorum.

Claudatur ergo domus, ne dissoluti evagari possint pueri. Claudatur ostium, ut clauso ostio quisque puerorum et filiorum Ecclesiæ ore Patrem suum, oransque lætificet matrem suam, id est eam, in qua nutritus est, congregationem. Sicut enim universalis Ecclesia mater est singulorum suorum, sic unaquæque congregatio digna censi inter uxores prophetarum recte mater dicitur singulorum, quos nutrit, quosque liberos esse cupit a servitio credi-

toris. Huic accedit ad augmentum consolationis, quod in domo disciplinata et regulariter clausa mater nostra, quæ sursum est libera, familiare habet suis commanere filiis ordinate psallentibus et vasa illi offerentibus. Ex illa namque sunt « principes conjuncti psallentibus in medio juvenularum tympanistriarum (*Psal. lxxvii, 26*) », sancti videlicet angeli, quorum in conspectu psallam tibi Deus. Nam et ego confitebor tibi in vasis psalmi, psalmos ipsos, et psalmorum cantica, utpote vasa, quæ fabricata sunt manu artificis in conspectu supernæ matris proponens interdum plena, interdum semiplena, interdum vacua. Quæ plena fuerint vino vel oleo lætitiæ, tu conservare digneris : quæ semiplena seu vacua fuerint, adimpleri postulo saltem per reliquias cogitationis, quæ diem festum agent tibi. Bonum quidem esset ac maxime optandum, ut primitiæ cogitationum in vasis psalmi offerantur, et sic ipsa vasa plena inveniantur, ut nec unum sit in psalmo verbum vacuum, sed in toto psalmo a principio usque ad finem psallatur sapienter, ita ut sapiat in palato mentis intellectus verborum. Sed quis mortalium gloriari poterit se ita sapienter psallere, ut sapiant a principio psalmi usque ad finem primitiæ cogitationum cum reliquis omnibus psalmodiæ verbis integro sensu prolatis ? Si est aliquis ita sapienter psallens, magnus est coram Domino et coram hominibus venerabilis, attamen paucis imitabilis. Mecum bene agitur, si de reliquiis cogitationum dabitur mihi agere diem festum. Reliquiæ ciborum, quæ supersunt comedentibus, parvæ sunt comparatione ciborum, quorum sunt reliquiæ. Sic in comparatione illius, qui omnino sapienter psallit, meum sapere quasi reliquiæ parvæ sunt in paucis cogitationibus diem festum agentibus. In ipsis est illud paululum olei, quo ungar, quodque in vasa vacua dispersitum sic spero posse augmentari ex benedictione magni Prophetæ, ut non solum sufficiat mihi ægrotativo vel ægrotanti ad salutiferam unctionem, sed et pueris meis vasa mihi afferentibus, id est, mecum disciplinate psallentibus ad omnimodam liberationem a creditore atque ad sufficientem sustentationem vitæ sobriæ, justæ ac piæ, in qua sit

Gloria Patri de sobrietate, Filio de justitia, Spiritui sancto de pietate : sicut erat in principio prædestinata ista gloria in filiis Jonadab permansura Patri et Filio et Spiritui sancto in omnia sæcula. Amen. Notatur enim sobrietas filiorum Jonadab in eo, quod vinum non biberunt ; justitia in eo quod ex injuncta sibi obedientia in tabernaculis extra civitates habitaverunt ; pietas in eo quod hoc totum sibi a patre pie mandatum, pie observaverunt non ex tristitia aut necessitate, sed ex hilaritate, quam diligit Deus, cui ut dictum est, de hac ipsa sobrietate, justitia et pietate sit semper et ubique gloria : sicut erat in principio prædestinatum et præordinatum ante tempora sæcularia. Amen.

PSALMUS LXXI.

Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis. Psalmo isto quarta jam recapitulatione ad summum spei nostræ revocamur dum dicitur: *Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis, etc.* Quod dicit: *da*, jam primo adventu factum est. « Pater » quippe « non judicat quemquam; sed judicium omne dedit Filio (Joan. v, 22). » Ipsum autem *judicium* secundo adventu futurum est, quando Rex iste juxta veritatem evangelicam sedebit in sede majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes. Illic in eo metus est, quia judicabit *in justitia*; in eo vero spes, quia *parcet pauperi et inopi et animas pauperum salvas faciet*. Habet autem hic psalmus hunc titulum:

VERS. 1. PSALMUS DAVID IN SALOMONEM.

David, inquam, Prophetæ respicientis in Christum, qui est verus Salomon, verus *pacificus*. Ipse enim posuit pacem inter Deum et homines, inter angelicam et humanam creaturam, inter Judæos et gentiles, de qua pace psalmus hic: *Orietur, inquit, in diebus ejus justitia et abundantia pacis. Salem* interpretatur *pax*, unde Salomon denominatur, quod est *pacificus*. Quo nomine antiquus ille Salomon in figura, Christus vero in veritate nominatus est. Ipse enim gentibus diruens idololatriam, et in Judæis legem mandatorum evacuans, quæ invicem abhorrebant, utrosque populos fecit unum in fide, per quam eosdem reconciliavit cum Deo. Addidit quoque *pacem* super *pacem*, quia post *pacem* reconciliationis dat *pacem* immortalitatis, sicut ipse de utraque dicit in Evangelio: « Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis (Joan. xiv, 27). »

In hunc Salomonem, id est Christum commendandum dirigitur iste psalmus, qui ejus utramque naturam quartus ostendit. Primo orat futurum *judicium Filio dari*, et per eum prius populo dari *pacem*. Secundo, asserit quod oravit addens de æternitate illius ibi: *Judicabit pauperes populi*. Tertio, dicit quis et qualis venturus et quanta reverentia regnaturus ibi: *Descendet sicut pluvia in vellus*. Quarto, qualiter utilis ibi: *Quia liberabit pauperem a potente*. Quinto de honorificentia ejus et nostra per eum ibi: *Et vivet et dabitur ei de auro Arabia*. Sexto, intentionem aperit, cum et hortatur ad laudem ejus benedicendus in ipso ibi: *Sit nomen ejus benedictum in sæcula*. Septimo, laudat eum ipse Propheta ibi: *Benedictus Dominus Deus Israel*. Prævidet Propheta quod, cum modo judicet occulte tota Trinitas Deus, in futuro tamen Pater non judicat quemquam, sed omne *judicium dedit Filio*; non quoniam haberet illud in una Deitate cum Filio, sed ut in homine venturo illud offenderet. Quod ergo prævidit orat, et ait:

VERS. 2. O Deus Pater, da *judicium tuum regi* Christo, quia Filius hominis est. Ipse namque in eo quod Filius tuus est, habet æternaliter æque ut tu, Pater, potestatem judicandi. Sed quia ipse Filius tuus, Filius quoque hominis, et homo factus est hominem assumendo, tu eidem homini assumpto *da judicium* facere soli visibiliter, quod tota Trinitas faciet invisibiliter. Et quidem non est potestas, nisi a te, qui regnare facis aliquando hypocritam propter peccata populi, et injustos justis dominari permittis justo quidem *judicio*, quantum ad te, sed injusto, quantum ad se, quia quod tu juste ordinas, illi non juste prosequuntur abutentes data sibi potestate, ut Pilatus inique judicans Regem *filium Regis*, aliisque tales *judices justos* ejusdem Regis servos injuste judicantes. Ut ergo talibus *judicibus judicium sine justitia* exercentibus non sit liberum, prout volunt, contra justos dominari, tu, Judex omnium, qui cum tranquillitate et cum magna reverentia disponis omnia per *judicia* semper justa, licet ipsa *judiciorum justitia* interdum sit occulta, tu, inquam, Judex omnium, *da judicium tuum Regi*, scilicet homini uncto in *regem*, tali unctione misericordiæ tuæ, qualis præfigurata est in unctione Salomonis Regis *filio Regis*, mei scilicet, quia ego David rex illum genui, et in throno meo regnare disposui cum pace, sedata undique adversariorum infestatione? Sic et tu, Deus Pater, undique humiliatis et subjugatis inimicis pacis *judicium tuum da Regi filio Regis*, quem tu, Rex, a te genitum ita unxisti præ consortibus suis, ut non solum in sua tibi consubstantiali Divinitate sanctus, sed etiam in sua uncta humanitate a se sanctificatus idoneus sit, non solum invisibiliter tecum, sed etiam visibiliter per se ac membra sua regere omnia et judicare. Unde, cum sederit in sede majestatis suæ judicare sæculum per ignem, sedebunt et illi secum *judices*, qui mundum spernentes eum fuerint secuti. Non solum autem *judices* erunt in illo extremo *judicio*, sed et antea, potestate sibi data ligandi et solvendi. Quæ potestas quoties usurpatur a filio iniquitatis, a filio perditionis, Antichristo scilicet ac membris ejus, agitur quidem *judicium*, sed sine *justitia*.

Ut ergo exterminetur de regno tuo hæc potestas inique judicantium, tu, Judex juste, *judicium tuum Regi da, et justitiam tuam filio Regis*, ne sit in regno tuo ullum *judicium sine justitia*. *Justitia* dico, non legis, quæ ex operibus est, sed tua, quæ ex fide est, quæ justificat credentes in eum, qui justificat impium, quia justus ex fide vivit, et sine ipsa nulla est vera *justitia*: unde nec vita, quia, ut dictum est, « Justus ex fide vivit (Rom. i, 17). » Fidelis ergo

justitia in illa unctione *Salomonis* fuit præsignata, qua unxit eum *Sadoch* sacerdos et *Nathan* propheta. *Sadoch* enim interpretatur *justus*, *Nathan* dedit vel dantes, quibus nominibus illa significatur *justitia*, quæ non est ex hominibus per legis opera sed, per fidem fideique sacramenta et illis congrua opera desursum data secundum gratiam, qua omne datum optimum et omne donum perfectum desursum et a Patre luminum, apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Tu ergo, Pater luminum, apud quem non est transmutatio, qui intransmutabiliter disposuisti regnaturum in homine assumpto Filium tuum, præcave ne regnet, illo supplantato, *Adonias*, qui dicit in corde suo : « Ego regnabo » (*III Reg. 1, v*). » Quo dicto notatur ambitio vel quod pejus est, *Absalon* scilicet manifestus persecutor. Exterminentur ambo isti et interveniente *Bethsabee*, sancta scilicet Ecclesia soli *Salomoni* detur potestas plenaria in tanta pace terenda, ut ei suisque amicis liceat sine perturbatione frui deliciis, quæ continentur in ejus canticis, quæ propter sui excellentiam dicuntur *Cantica canticorum*, sicut ob similem causam dicitur ipse verus *Salomon* Rex regum, Dominus dominantium et Sanctus sanctorum. Qui cum sit Rex legitimus, utpote *Filius Regis* æterni, *Filius tuus*, o Deus Pater, qui regis omnia : tamen ut doceat non usurpandum cuiquam regiminis officium (neque enim recte quisquam sumit sibi honorem, sed vocatus a Deo tanquam *Aaron*), et ipse licet *Regis Filius* cum reverentia exspectat Patris vocem dicentis : « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea » (*Psal. 11, 8, 9*). » Vox ista Regis Patris Filium suum reguare disponentis et dicentis : « Reges eos in virga ferrea, » in hoc psalmo ad *Salomonem* dictato desinatur, cum psallentibus dicitur : *Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio Regis. Da judicium, et justitiam homini assumpto in personam Filii tui, ut habens potestatem in terra dimittendi peccata dimittendo ipsa peccata justilicet impios et peccatores poenitentes, damnet impoenitentes aut fecte poenitentes, deponat potentes de sede per ambitionem præsumpta, quo modo Salomon deposuit Adoniam fratrem suum affectantem per hoc regnum, quod Abysag Sunamitem petiit in conjugium judicante Salomone contra animam suam sic Adoniam locutum esse, ut per affectatum reginæ conjugium postularetur ei et regnum. Dixit enim ad matrem suam : « Quare postulas Abysag Sunamitem Adoniæ? Postula ei et regnum » (*III Reg. 11, 23*). » Sic deprehensa iniquæ ambitionis fraude justit rex regni sui insidiatorem interfici.*

Similiter inter duas meretrices deprehensa fraudulentia, ei, quæ fuit mater viventis pueri, præcepit ipsum puerum dari. Semei quoque maledicum sibi deputatis poenitentia terminis non contentum præcepit occidi, et alia multa exercuit judicia justa in figuram veri *pacifici* Filii Dei, cui tam in suis

membris, quam in propria persona psallens in *Salomonem* peto *judicium* dari a te, Pater omnipotens, ut possit *judicare populum tuum in justitia et pauperes tuos in judicio* vero, id est in justo *judicio*. *Pauperes* dico tuos, tuo scilicet spiritu *pauperes*, id est humiles factos juxta illud : « Beati pauperes spiritu » (*Matth. v, 3*). » *Pauperes* istos *judicet* regno suo dignos *judices* et *milites*, ita dicens : « Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei » (*Luc. vi, 20*). » Ut autem isti *pauperes* libere possint in regno *Salomonis* *judicare* ac *militare*, atque una cum ipso et sub ipso regnare, ipse per se ipsum *judicium* et ultionem exerceat contra sui regni perturbatores ambitiosos, *Adoniæ* similes humiliando, meretrices filiorum suorum interfectores a veris matribus distinguendo, primo *Synagogam* a sancta Ecclesia discernendo, deinde in Ecclesia omnem sectam pravam quasi meretricem, et suorum filiorum interfectricem damnando, maledicos quoque Semei consimiles, *Absalonis* consocios, imo *Antichristi* ministros, *Christi* persecutores, veri *Salomonis* blasphematores mortui, nisi vere poeniteant, addicendo, quod facere est *judicare populum tuum Deus in justitia, et pauperes tuos in judicio*. Dicendo *tuum judicium, tuam justitiam, tuum populum, tuos pauperes*, ostendo tua omnia esse illius, et quæ sunt ejus, tua, ut ipse ait ad te Pater : « Omnia mea tua sunt, et omnia tua mea » (*Joan. xvii, 10*). » Hæc quidem omnia data sunt Filio ab æterno, tamen dabuntur eidem, quia *Filius hominis* est, ut in homine ostendantur manifeste, quæ ante hominis assumptionem data sunt occulte ipsi æterno *Filio Regis* æterni. Qui per Spiritum sanctum conceptum et natus homo de homine, *Filius hominis* factus habere cœpit membra humana et in suo singulari corpore, quod est in Patris gloria exaltatum super omnia, et in suo magno corpore, quod est Ecclesia sancta. In quibus quidam sunt magni ut montes, quidam parvi ut colles, quidam vero minimi, campis aut vallibus comparandi.

Et quia in regno *Salomonis* *pacifici* nihil est acceptius pace ipsa, quæ exsuperat omnem sensum, quaque junguntur cœlestia et terrestria, ita ut fiant utraque unum regnum per omnia *pacificum*, primo ab ipso Rege *pacifico* in die triumphali resurrectionis ejus ipso dicente ad montes : « Pax vobis » (*Joan. xx, 26*). » *Suscipiant ipsi montes*, apostoli videlicet *pacem* diruto pariete inimicitiarum per sanguinis ac mortis ejus inestimabile pretium. *Suscipiant*, inquam, *pacem* reconciliati Deo, qui et posuit in eis verbum reconciliationis, ut se agnoscant suscepisse *pacem* non solummodo sibi custodiendam, sed et *populo* conferendam. Propterea dico : *Suscipiant montes pacem populo*, ut non solum sit ipsis peccatorum remissio, quæ vera pax est, et reconciliatio ad Deum, sed et quorum remiseritis peccata, remittantur eis, in *populo*. Factum est hoc, ubi stans in medio discipulorum *Salomon* verus dixit eis : « Pax vobis. Ille dicens revera osculatus est eos osculo oris sui.

Nam et insufflavit eis dicens : Accipite Spiritum A sanctum (Joan., xx, 22). »

Non autem sufficit ad pacificandum regnum suum totum solos montes ab eo accepisse Spiritum sanctum per tale osculum diu in Canticis canticorum præoptatum, nisi etiam speciosi pedes evangelizantium pacem dirigerentur in viam pacis ad dandam scientiam salutis plebi ejus. « Dixit ergo eis iterum : « Pax vobis, » et adjecit : « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos (Joan. xxvi, 21). » Ac si diceret : Sicut misit me Pater pacem vobis montibus dare, et ego mitto vos pacem populo dare; non quod vos sitis auctores tanti muneris et gratiæ, sed sic vos existimet populus ut ministros meos et dispensatores mysteriorum sacrorum secundum mensuram donationis meæ, ac proinde non alter adversus alterum infletur seu gloriatur dicendo : « Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Christi (I Cor. I, 12), » cum sint omnes neque a Paulo Pauliani, neque ab Apollo Apolliani, sed a me Christo Christiani denominandi, per quemcunque ministrum baptizati, confirmati, ordinati seu consecrati. Hoc notificari populo est pacem dari populo, ut non sit schismatis ulla occasio in regno meo pacifico, cui ego verus Salomon « pacem do, pacem relinquo (Joan. xiv, 27). » Pacem quippe meam do vobis montibus tenendam : pacem quoque relinquo vobis in populo docendam, secundum quod optatur in psalmo, ubi dicitur : *Suscipiant montes pacem populo. Ipse populus accipiens pacem a montibus dicat in gratiarum actionem : « Levavi oculos meos in montes, unde venit auxilium mihi (Psal. cxx, 1). »* Sed quia ipsi montes non sunt hujus pacis et auxilii creatores vel auctores, consequenter subnectat : « Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum, et terram (ibid., 2), » ac proinde auctor est omnium gratiarum tam in terrestribus et visibilibus ut litatibus, quam in cœlestibus et invisibilibus fructibus dans terrestria bona populo suo ad utendum, cœlestia vero ad fruendum : fructus enim Spiritus sunt charitas, gaudium, pax et cætera hujusmodi charismata, nunc et in æternum permanens, ac proinde meliora his, quæ cum vita præsentis transitura sunt.

Inter omnia vero charismata pax, quæ et charitas nominatur, est eminentior in regno sive in thalamo Salomonis, plus illam unam reginam, illam unam columbam perfectam et electam suam diligentis quam sexaginta reginas, scilicet virtutes alias post illam unicam diligendas. Ideo principaliter *suscipiant montes pacem populo* afferendam et offerendam : deinde *suscipiant et colles justitiam* populo similiter annuntiandam, quia regnum Salomonis veri non est esca et potus, sed justitia, et pax et gaudium in Spiritu sancto (Rom. xiv, 17). » Colles minores montibus ipsi sunt apostolorum discipuli, pacis, et justitiæ post ipsos ministri. Et quidem montes pacem primi susceperunt, quia quod ante adventum sancti Spiritus Christo prædicante credi-

derunt, hoc eodem Spiritu adveniente atque intellectu adimplente corda eorum plene intellexerunt, et in hoc intellectu pacem servaverunt ; quoniam et tunc neque a Scripturis neque a se invicem in intellectu veritatis dissenserunt, sicut apparet in eo, quod pacem populo gentium concorditer ipsi apostoli prædicaverunt, et hoc ita faciendum per Scripturas confirmaverunt. Sed eorum discipuli quasi colles montibus minores non erant in hac doctrina concordantes, quoadusque a montibus æternis illuminati hanc fidem susceperunt, ut crederent, quod non Judæorum Deus tantum, sed et gentium. Hac igitur fide persuasa colles acceperunt justitiam, quia justus ex fide vivit, nec est ulla vera justitia sine fide apostolica, qua docetur Ecclesia sancta non in Judæis coarctata, sed in omnes gentes adeo dilatata, ut recte dicatur *Catholica*, id est universalis, eo quod per ipsam undique ampliata admirabile est nomen Domini in universa terra, non in sola Judæa vel in aliqua particulari secta, quæ ab universali Ecclesia invenitur divisa. Qui ergo secreta Scripturæ sacræ mysteria cum apostolis intelligunt et diligunt, ipsi quasi montes tenebrosa aqua, quæ in nubibus aeris est, altiores habent pacem cum Deo et inter se. Qui autem talium doctrinis eredunt et mandatis obediunt, ipsi quasi colles infra nubes quidem sunt, eo quod obscuram litteram non intelligunt, sed fide simul et obedientia justificantur.

Aliter : *Suscipiant montes pacem populo* non solum per os proprium dicente vero Salomone : « Pax vobis, » verum et per ora episcoporum in ejus vice dicentium : *Pax vobis*. Item sacerdotibus catholicis dicentibus : « Dominus vobiscum, » vel : « Pax Domini sit semper vobiscum, » *suscipiant montes*, id est, omnes, qui in sublimitate sunt, principes populorum *pacem populo* necessariam, et *colles*, minora gerentes officia, magnates regiminis tam sæcularis quam spiritualis ministri *suscipiant justitiam*, ut et mundi cursus pacifice in regno Salomonis dirigatur, et Ecclesia sancta tranquilla devotione lætetur.

Aliter : *Suscipiant montes pacem populo*, ut *pacem unitatis et compagem concordiæ* servent in populo. Hæc enim debet esse vigilantia summa summorum in Ecclesia principum, ne superbe dominando in clero et abutendo principatu suo schismata faciant in populo Salomoni subjecto. *Suscipiant etiam colles justitiam* sic præsidendo et præeminendo campis et vallibus, ut non desinant subesse obedienter suis majoribus, scilicet montibus, ante omnia monti montium Regi regum, Salomoni vero, contra cujus imperium nulli penitus est obediendum, cui obedire vera est justitia non solum in his quæ per semetipsum præcepit, sed etiam per eos de quibus dicit : « Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit (Luc. x, 16). » Per hos enim suos vicarios juste judicantes,

VERS. 5. *Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum, et humiliabit calumniatorem.* Pars secunda, qua fructus præmissæ orationis af-

firmatur. Ac si dicatur : Ecce quod concupivi, jam in spiritu video : quod speravi, jam teneo in certitudine fidei, quæ certum est argumentum rerum non apparentium carnis oculis, cum sint manifesta oculis fidei. Petivi enim iudicium Regi Salomoni, filio Regis dari, et exaudita est oratio mea. Nam ipse data sibi omni potestate in cælo et in terra *judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum*. Populus christianus in regno Salomonis ante ipsius extremum iudicium sic est confusus, ut sint in eo divites, quibus dicitur : « Væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram (Luc. vi, 24) : » et *pauperes*, de quibus dicitur : « Beati pauperes spiritu (Matth. v, 3). » Sed nunc particulariter et in ultimo examine universaliter ipse Iudex *justus judicabit pauperes populi* discernendo eos a divitibus, ut regnum cælorum talibus promissum soli accipiant, sequestratis inde divitibus, qui nunc saturati postea esurient, nunc ridentes postea flebunt et lugebunt. *Judicabit ergo pauperes populi* solos eos faciens hæredes regni *pauperibus* promissis, quoniam et hic regnare incipiunt regendo carnem suam et omnia sibi subdita (Rex enim a regendo seu recte agendo nominatur), et in futuro amplius regnabunt. Hic regnant more David bellatoris inclyti, dum non sinunt regnare peccatum in suo mortali corpore ad obediendum pravis desideriis, quæ militant adversus animam ; sed in futuro amplius regnabunt more Salomonis pacifici Regis, quando nec erit nec esse poterit peccatum in eorum corpore tunc immortalis et impassibili, quia tunc ipsi *pauperes populi* erunt sicut angeli Dei. Sic *judicabit pauperes populi* verus Salomon, quibus ipse utpote perfectis in monte loquens et aperiens os suum grandi enuntiatione dixit : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v, 3). »

Et salvos faciet filios pauperum, scilicet minores majorum, tamen pro suo posse imitatores, quibus in loco *campestri* loquens mediocri enuntiatione dixit : « Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei (Luc. vi, 20). » Et quidem tam in monte, quam in campo non aliis atque aliis discipulis loquebatur, sed tamen ipsa locorum diversitate inter perfectos et minus perfectos pauperes tanquam inter patres magnos et eorum filios minusculos distinctio est notanda. In principio denique nascentis Ecclesie Domino in monte sedente atque ad culmen summæ perfectionis provocante se sequentes, accesserunt ad eum discipuli ejus sicut domestici, sicut perfecti, sicut alacres altiora quæque virtutum studia viriliter appetentes : nunc autem quasi descendens de monte stat Jesus in loco *campestri*, condescendens parvulis apostolorum filiis et imitatoribus, ut *salvos faciat ipsos filios pauperum*, scilicet apostolorum. Qui quoniam pro patribus nati sunt Ecclesie filii, ac proinde principes constituendi super omnem terram, Salomon verus ipsos honorabit, ac *salvos faciet* in regno suo, et per ipsos *humiliabit calumniam*

lorem, quoniam infirma mundi diget, ut confundat fortia, et ignobilia et contemptibilia, ut ea, quæ sunt, destruat.

Calumniator est diabolus, qui per calumniam bonis detrahit, eosque deprimere nititur, in quantum a Deo permittitur, sicut de viro simplici et recto ac timente Deum dixit : « Nunquid gratis Job colit Deum? » (Job i, 9.) Sed Salomon verus, et in propria sua persona, secundum quod homo est, gratis Deum colens, Patri suo usque ad mortem obediens, aliosque suo exemplo pertrahens ad eandem obedientiam, gratis imitandam, sic *humiliat calumniatorem*, ut evidens fiat ejus mendacium, quo calumniatur vitam bonam honorum, quippe accusator fratrum et *calumniator* accusans eos in conspectu Dei die ac nocte, id est, in prosperis et adversis, quomodo beatum Job calumniabatur et accusabat in prosperis, quod non gratis coleret Deum, similiter, et in adversis per ora calumniantium amicorum et uxoris, maxime autem per os Eliu detraxit ejus perfectioni multis versutiis, quibus omnibus per os ipsius Job, et maxime per os Dei loquentis pro eo falsificatis *humiliatus* et confutatus est *calumniator*, ostensa viri simplicis et recti ac timentis Deum virtute præclara, qua et inter prospera humilis, et inter adversa securus, a dextris et a sinistris per arma justitiæ munitus, nec divitiis corruptus est ad extollentiam, nec miseria motus ad impatientiam.

Per amplius autem, et perfectius in illo viro simplici et recto, qui non solum vir, sed et Deus est, Filius hominis et Filius Dei, *calumniator* iste *humiliatus* est, et *humiliabitur* usque in finem, falsificatis ejus ministris primo Judæis, qui per calumniam dixerunt eum seductorem, magum, malefactorem dæmonium habere et insanire, deinde paganis deos factos ipsi Deo factori, deos perditores ipsi Deo salvatori calumniöse præferentibus, nec non hæreticis ipsius gloriæ detrahentibus, et postremo falsis fratribus, fictis christianis, qui verbis eum confitentur, factis autem negant. His omnibus falsificatis et confutatis *humiliabit calumniatorem per pauperes populi*, quos *judicat* longe discernens eos a *populo* in loco *campestri* constituto per culmen sanctæ contemplationis, et per *filios pauperum*, quos in ipso *populo salvos facit* manentes quidem in loco *campestri* cum *populo*, sed in hoc distinctos a *populo*, quod ad eos principaliter et specialiter sit sermo Salomonis dicentis : « Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei (Luc. vi, 20). » Nam sicut sedens in monte *pauperibus*, quos tali celsitudine dignos *judicat*, os suum aperit, ut magna sublimiter audiant : sic stans in campo elevatis oculis suis in *filios pauperum* specialiter intendit, ut audita patenter intelligant. Per hæc ergo duo genera *pauperum* vel in monte contemplantium sedentem et transfiguratum Salomonem verum, vel in campo stantium et stando laborantium stantique Salomoni col- laborantium, juxta quod unus talium dicit : « In

quo laboro usque ad vincula (*II Tim. II, 7*). » Et ad fidelem discipulum. « collabora, » inquit, « Evangelio Christi (*II Tim. I, 8*); » per hæc, inquam, duo genera pauperum verò vacantium et in verbo laborantium, *Salomon* verus *humiliabit calumniatorem* diabolum et Antichristum, quorum uterque multum confundetur, quando videbit *pauperes* apostolos et *filios pauperum*, scilicet imitatores eorum, iudices sæculi, vera mundi lumina, coruscare in potestate judiciaria et miraculorum, seu, quod excellentius est, morum prærogativa, in eis ipso rege *Salomone* opus suum, opus mirificum, opus gloriosum, quo exaltans humiles *pauperes* et deponens elatos potentes *humiliabit calumniatorem* in suis membris omnibus diebus, qui sole oriente et occidente formabuntur, usque ad consummationem sæculi.

VERS. 6. *Et hoc agens permanebit cum sole et ante lunam in generationes generationum.* Sicut enim *solis* ortu et occasu dies formabuntur, et *lunæ* candore interdum nox ut dies illuminabitur, quando videlicet *luna* plena est, interdum vero lumine ipsius imminuto pars noctis obscurabitur, et in hoc opere suo duo luminaria *permanebunt* usque in finem temporum per successiones *generationum generationibus* ordinate succedentium, ne ulli unquam tempori desit ministerium istorum duorum luminarium: sic ipse *Salomon Rex justitiæ* versusque *Sol justitiæ* suæ claritatis nunc manifestatione dies formando, nunc occultatione creans noctes et formans tenebras in omnes generationes *generationum* tempora ornabit usque ad consummationem sæculi, ne unquam stante sæculo deficiat religio Christiana prosperitatibus diurnis et adversitatibus nocturnis jugiter exercenda, neque in die prosperitatis luce solari, quæ est splendor gloriæ in vero *Salomone*, neque in nocte adversitatis luce lunari, quæ est candor conversationis ejus, unquam destituenda. Nam conversatio *Salomonis* hujus in carne mortali et passibili habita præ oculis inter adversa demonstrat vias vitæ ac patientiæ, ne timeamus a timore nocturno vel a negotio perambulante in tenebris: transfiguratio vero ejus in monte, qua facies ejus resplenduit sicut sol, vel potius glorificatio ejus in excelso throno paternæ majestatis habita præ oculis in sui comparatione vilescere nobis facit gloriâ mundi et florem carnis in tempore prosperitatis, ne unquam ledamur a sagitta volante per diem, vel a dæmonio meridiano, dum fidei et spei oculis jugiter præsens est visio desiderabilis hujus claritatis, quomodo præsentia *solis* non defutura est unquam diebus formandis.

Quia vero noctibus creandis aliquando subtrahitur præsentia *lunæ* lucentis, recte cum dictum sit propheticè, quod *permanebit cum sole* *Salomon* semper adfuturus Ecclesiæ suæ pacificatæ per se regem pacificum, quomodo *sol* visibilis aderit semper diebus per ejus præsentiam formandis; recte, inquam, cum satis congrue dictum sit: *Permanebit*

cum sole pro expressa *solis* et ipsius apta similitudine dici non debuit: *Permanebit cum luna*, quia similitudo ipsius cum *luna* usque adeo claudicat, ut maxima dissimilitudo intercedat, cum illa sæpe nocturnas tenebras absentata vel obscurata destituit, interdum quoque eclipsin sustineat: Christi autem conversatio humana in oculis fidei evadens quasi *luna* perfecta in æternum semper sui candoris ostensione faciat, ut nox sicut dies illuminetur. Ille igitur *Salomon*, qui dicitur permanere *cum sole* propter congruam similitudinis convenientiam, ipse dicitur permanere *ante lunam* propter sui candoris etiam secundum opera sua humana permanentiam et ostensam inter adversa suam patientiam, quæ quasi *luna* perfecta in æternum *permanebit*, nam patientia pauperum non peribit in æternum, dico illorum, de quibus jam dictum est, quod *judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum*.

Aliter: *Permanebit cum sole et ante lunam*, id est, cum temporibus et ante tempora per *solem* et *lunam* determinata. In *generationes generationum*, quia dum *generatio* præterit et *generatio* advenit, ipse a *solis* ortu usque ad occasum jugiter nomen suum laudabile ostendit et clarum sicut *sol* et plus quam *luna*. *Sol* enim in se jugiter clarus Deum Patrem significat, splendor *solis* Deum de Deo genitum, scilicet Filium. Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, tamen, ut purgationem peccatorum faceret, visus est ad tempus in passione sua obscuratus, quod et *sol* iste visibilis eo moriente sua obscurate testatus est. Verum dum ascendit super occasum devicta morte resurgens et orto jam sole (*Marc. XVI, 2, 9*) discipulis suis apparens magna claritate rutilans, per potentiam in celo et in terra sibi datam clare ostendit, quod ipse splendor *solis*, ipse Filius æterni Patris cum ipso Patre suo, qui *Sol* æternus est, et ipse nihilominus dici potest *Sol justitiæ* clarificato jam suo corpore. Quod nimirum cum tempore defectivæ mortalitatis, propter nos assumptæ, dici potuerit corpus lunare: nunc ex quo decorem gloriæ divinæ induit, corpus solare creditur esse, *solis* visibili per hoc aliquatenus assimilatum, quod sicut in corpore solari tota virtus ignis ætherei habet fontem suum, sic in corpore Domini omnis plenitudo divinitatis corporaliter habitat, atque inde radios gratiarum dispensat in *generationes generationum*, id est in regeneratos a prima generatione in secundam translatos. Primæ generationes sunt, quibus mortaliter generamur: *generationes* verò *generationum* sunt, quibus Ecclesia natos ad mortem regenerat ad salutem. Quia ergo non omnibus generatis, sed *solis* regeneratis iste *sol* impertit splendorem suum, recte dicitur *permanere in generatione generationis* vel *in generationes generationum* sive in *sæculum sæculi*, ut habent codices quidam.

Item sicut *sol* iste de cœlestibus ac terrenis æqualiter elementatus, de cœlestibus claritatem, de ter-

renis soliditatem retinens medium ætheris ac medium planetarum locum obtinens, medio cœli et terræ libratur spatio, nec sursum evolans nec deorsum subsidens, sed hinc in physica ponderum ratione medio, ut dictum est, libratus spatio sua utrique jura conservat naturæ: sic Dominus Jesus geminæ gigas substantiæ recte mediator Dei et hominum constitutus est, in semetipso cœlestia ac terrena continuans et pacificans, cœlestia illustrat, terrena calefacit, illuminat ac suo calore vivificat, cœlestibus adest, terrenis non deest, exultatque ut gigas ad currendam viam suam medio universitatis ad utilitatem cœlestium ac terrestrium librata, nec est, qui se abscondat a calore ejus, et ita cum sole, et ante lunam permanet in generationes generationum.

Hebraica veritas habet: *Et timebunt te, quandiu erit sol et ultra lunam in generatione generationum.* Hoc est: humiliato calcinatore sub pedes pauperum tuorum, quibus das potestatem calcandi super serpentes et scorpiones et super omnem virtutem inimici, pauperes ipsi non de hac victoria extollentur, sed licet in te audaces, tamen in se pavidi suæ sibi fragilitatis conscii *timebunt te, quandiu erit sol et ultra lunam in generatione generationum*, id est omni tempore, quo sol et luna sui cursus peragunt ministerium ad usum generationum decedentium et succedentium.

PARS TERTIA. VERS. 6. *Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram.* Ordo artificialis est. Prius enim dictum est de futuro judicio Regis, nunc de nativitate ipsius, quem admodum præcedit, subjungitur. Et hic ordo, ut dictum est, artificialis est, naturali oppositus, quia naturalis est, cum quod prius actum est, prius narratur, et posterius posterius. Artificialis vero est, cum quod posterius actum est, narratione anticipatur, et quod prius actum est, posterius annectitur, ut in hoc loco narrato Regis judicio quasi quærat aliquis: Quomodo erit adventus ejus, vel quomodo incipiet regnum ejus? Respondetur: Non veniet in spiritu grandi et forti conterente petras, non veniet in commotione vel igne, sed in sibilo auræ lenis (*III Reg. xix, 12*), ut dictum est Eliæ. Præcessit quidem adventum ejus et spiritus conterens petras in captivitate decem tribuum Israel; sed non in spiritu Dominus, quia nondum fuit tempus adventus ejus. Præcessit et commotio in captivitate regis Joachim spoliata Jerusalem: sed non in commotione Dominus. Præcessit et ignis, quando captivo rege Sedecia civitas Jerusalem Chaldaico igne conflagrata et vastata est in transmigratione Babylonis. Sed neque in commotione neque in igne Dominus, quoniam differebatur adventus ejus usque ad Virginem, annuntiatione angelica per Spiritum sanctum tanquam sibilo auræ lenis afflandam, et quasi vento roris flante secundandam. Quod ego David prænuntio dicens: *Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram.* Ge-

nuina ista similitudine adventum ejus primum cognosce. Nam in secundo venturus est in spiritu conterente petras, quia « spiritu labiorum suorum interficiet impium (*Isa. xi, 4*), » quem sicut Apostolus ait, « Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui (*II Thess. ii, 8*). » Veniet quoque in commotione, quia commovebit non solum terram, sed et cœlum: « Nam virtutes cœlorum movebuntur (*Luc. xxi, 26*). » Veniet etiam in igne, quoniam « ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida (*Psal. xlix, 3*). » Si primo adventu talis et taliter venisset, quis eum sustinuisset? Non sic venit in virginem partui consecrandam divino. Sed quomodo *descendet* in Virginem ipsum Filium Dei unigenitum parituram, et *descendet* in Ecclesiam

B filios multos per gratiam regenerationis parituram? *Descendit et descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram. Sicut pluvia sine strepitu descendit in lanam, sic Deus leniter occulta virtute in Virginem. Lana in bibendo et reddendo aquam non rumpitur: sic Virgo concipiens et pariens Filium permansit incorrupta et integra. Similiter et mater Ecclesia et ipsa Verbo Dei fecundata, filios Dei parit manens incorrupta, quia sic leviter veniet ad eam sponsus ejus Verbum Dei sicut stillicidia roris, blande, sine strepitu stillantia super terram.*

Cujus rei signum Gedeoni quondam fuit ostensum, qui pugnaturus contra Madiānitas petiit, quod si esset victoriam adepturus, *vellus* positum in area rore impleretur et area remaneret sicca, quod ita factum est. Item propter idem petiit, ut rore madeficeret area et *vellus* positum in ea inveniretur siccum, quod etiam sic factum est. Mystice *vellus* humidum Judæa, quæ rore cœlestis doctrinæ per legem ac prophetas irrorata unum Deum colebat. In hoc *vellus* ipse Filius Dei sicut *pluvia descendit*, quia gratia sua de Judæa in virgine carnem assumpsit. Discipulos inde elegit totius orbis area sicca manente, quia nubibus prohibebatur, ne pluerent super hanc aream. Unde est illud: « In viam gentium ne abieritis (*Matth. x, 5*). » Judæis autem hanc pluviam gratiæ a se repellentibus *vellus* excæcata Judæa siccum remansit, et tunc descenderunt *stillicidia* gratiæ *super terram* sicca prius areæ gentium. Bene autem Judæa *velleris* nomine designatur, quæ sicut *vellus* aufertur ab ove, ita erat exspolianda doctrinæ auctoritate: vel quia sicut *vellus* retinet aquam, ita Judæa doctrinam sine fructu. Area vero per aquam irrigata germinans germinabit. Sic et vocatio gentium compluta per verbum germinans germinabit et exultabit lætabunda et laudans, eo quod gloria Libani data est ei, decor Carmeli et Saron; quia vestibus Esau valde bonis junior filius indutus, ex ipsa vestimentorum fragrantia spirat odorem, quo delectatus Pater æternus dicit: « Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus (*Gen. xxvii, 27*). » Vis audire hujus agri pleni, *stillicidiis* de rore cœli post longam siccitatem irrigati, quæ

sint germina Regem Salomonem delectantia ? Nimirum ista sunt, quod

VERS. 7. *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis, donec auferatur luna vel extollatur vel tollatur, quæ omnia versantur circa sensum eundem.* Sancta enim Ecclesia nunc pulchra ut luna, quæ nec in plenilunio suo caret macula, sic ab eo statu, in quo nunc est, auferenda vel tollenda vel extollenda est, ut perficiatur quod de illa dicitur : « electa ut sol (Cant. vi, 9). » Hoc autem erit, quando mortale induet immortalitatem et eam claritatem, in qua corpus humilitatis nostræ speratur configurandum corpori claritatis ejus, de quo supra dictum est : *Permanebit cum sole* ; nunc vero antequam sic extollatur luna, lumen suum a sole mutuata, ex beneficio ejusdem solis, terram stilliditiis complutam suo calore foventis. *Orietur in diebus ejus justitia*, quæ per fidem est, quia justus ex fide vivit per ipsam fidem reconciliatus Deo, ut sit pax inter Deum et hominem, inter spiritum et carnem, inter Ecclesiam in angelis immortalibus atque spiritibus justorum in Domino, vel, quod plus est, pro Domino mortuorum regnante et Ecclesiam in hominibus mortalibus peregrinantem. Sic *oriatur justitia et pax*, ut etiam cum modica justitia sit pacis abundantia, quando pax erit hominibus bonæ voluntatis, etiamsi desint boni effectus ipsius bonæ voluntatis, quæ est modica justitia illius comparatione quæ non solum fervet in affectu cordium, sed etiam claret in effectu operum. Erit igitur *abundantia pacis*, quoniam pax ista inter bella initiabitur, sed post bella ita consummabitur, ut, postquam novissime inimica destruetur mors, ultra non sit in monarchia Salomonis regis pacifici ulla perturbatio, regno ejus per omnia pacato. Quod antequam fiat, ipse dominabitur in medio inimicorum suorum, et, ut pacem perficiat,

VERS. 8. *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.* Sic dominando dilatabit regnum suum ultra terminos angustos terræ Judaicæ, a mari usque ad mare, id est circumquaque in orbe, quem circumdat mare magnum. Incipiet autem hoc opus dilatationis a flumine, ac perducet usque ad terminos orbis terrarum, quoniam baptizatus in Jordane flumine, Spiritu sancto super eum apparente ac voce Patris desuper sonante manifestatus est hic esse, qui baptizat in Spiritu sancto. Abhinc ejus doctrina dilatari cœpit. Cui et post resurrectionem ipsius baptizandi regula est addita ipso dicente ad apostolos : « Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (Matth. xxviii, 19). » Sic baptismi ejus doctrina currente dilatatum est regnum ejus, quod est Ecclesia a flumine usque ad terminos orbis terrarum : Quod in partibus apparebit. Nam

VERS. 9, 10 et 11. *Coram illo procident Æthiopes, reges Tharsis, reges Arabum et Saba, cæterique re-*

ges terræ adorabunt eum, ac proinde in omnibus regibus curvato mundi hujus imperio consequens erit, ut omnes gentes regibus subjacentes *serviant ei*. *Servient* amici amando, quærendo, sapiendo quæ sursum sunt ; sed *inimici ejus terram lingent* terrena sapiendo et amando in modum serpentis, cui dictum est : *Terram comedes*. Vel *terram lingent*, id est terrenos doctores amabunt, quibus auctoribus contradicunt eloquiis divinis.

Super hunc locum B. Gregorius dicit in Job (24) : « Libet intueri hoc, quod per Psalmistam dictum est : *Inimici ejus terram lingent*. Duo quippe sunt genera hominum ambitioni servientium : unum videlicet, quod semper ad avaritiam blandimentis utitur linguæ, aliud vero, quod aperta vi intendit rapinæ. Nam cum aliquid exterius forti annisu atterimus, rodimus. Lambitur autem, quando hoc, quod facile edi non potest, impressa linguæ lenitate gustatur. Omnes ergo etiam sub specie fidei prave viventes, qui aliena appetunt, sed ea, quæ appetunt, rapere nequaquam possunt, blandis autem sermonibus, et quasi mollitie dulcedinis concupita abstrahere conantur, quid aliud, quam terram lingunt, qui terrena quæque quæ virtute nequeunt, auferre mollitie linguæ molliuntur ? Qui vero in hoc mundo aliqua potestate suffulti sunt, et concupiscentes aliena blandiri quidem ex fraude despiciunt, quia etiam injusto robore possunt implere, quod volunt, hoc, quod appetunt, non lambunt, sed rodunt, quoniam propinquorum vitam fortitudine virium velut annidantium demoliuntur. »

Aliter : Reges Tharsis, et insulæ munera offerent : reges Arabum, et Saba dona adducent. Hæc patriæ diversis odoribus nares mulcent, et significant mundum variis oblectamentis respersum. Sed qui hæc blandimenta rigidæ disciplinæ subjiiciunt, ipsi *reges Arabum et Saba* dici possunt, et hi tales Regi Salomoni libenter *serviunt*.

Aliter : Tharsis exploratio gaudii. Arabia humilis vel campestris, Saba incensio vel conversio interpretatur. Quibus nominibus hoc significatur, quod contemplativi gaudia æterna explorantes, humiles conversi, et igne, quem Dominus misit in terram, incensi, dum et ipsi bene vivunt, et alios ad bene vivendum regunt, quasi reges dona Salomoni adducent. *Reges* etiam tyranni, dum sanctos affligunt et martyres faciunt, licet nolentes Deo *serviunt* et ei *dona adducent*, vero Salomone impiis ministris pietate utente, ut omnia cooperentur in bonum his, qui secundum propositum, vocati sunt sancti. *Insulæ* quoque sunt, qui vitia mundi circumfluentia a se excludunt. Et hi tales *munera offerunt*, cum in sancta devotione opera bona faciunt, et hæc non suæ, sed divinæ laudi ascribunt ; *Æthiopes* etiam, qui situ locorum sunt ultimi, vel significatione suæ nigredinis peccatores terribili, *coram illo procident*

adorantes eum, ut ex tali numero Ecclesia dilatata, A et coram illo humiliata representent illam reginam Æthiopiæ, quæ venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Auditur etenim sapientia Salomonis non solum ex ore sapientum, sed etiam ex ore infantium et lactentium, dum linguas infantium facit disertas Rex magnus, Rex pacificus, quem adorant reges terræ, quales aliquando adorabantur et sacrificiis honorabantur, ut Augustus, cui adulans insignis Poeta dicit :

O Melibæe, Deus nobis hæc otia fecit.

Namque erit ille mihi semper Deus : illius aram

Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

VIRG., *Ecl.* 1, 6.

Item Flaccus ait ad eundem :

Præsenti tibi maturos largimur honores,

Jurandasque tuam per numen ponimus aras.

In divinis quoque Scripturis tantæ præsumptionis exempla non desunt, quoniam in regno Ægyptiorum Pharaos, et in regno Babyloniorum Nabuchodonosor Deo vero se prætulerunt, et in regno Persarum, licet secundus a rege, Aman tamen se adorari voluit quasi deum. Sic in regno Græcorum rex Antiochus honorem divinum sibi arrogavit. Sic in regno Romanorum jam dictus Augustus pro deo coli non expavit, sub cujus tempore natus est hic Salomon Rex pacificus, etiam per hoc honorificatus et Rex pacis demonstratus, quod eo nascente pax in toto mundo fuit, quam suæ industriæ Augustus falso arrogavit, cum ab illo esset, cujus in ortu angelica vox audita est dicens : « Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (*Luc.* 11, 14). » Hunc jure tanquam pacis auctorem cuncti reges adorare, huic gentes, licet terrenos dominos habentes tanquam summo Domino servire debent, quod et faciunt omnes ex omni natione, quæ sub cælo sunt linguæ : omnes gentes, non tamen omnium gentium omnes homines. Non est gens, de qua non sint aliqui conversi ad hunc Regem adorandum. Et merito :

VERS. 12 et 13. *Quia liberabit pauperem a potente.* Ab hoc dicto pars quarta incipit, quæ ostenditur; quæ sit utilitas adorantibus. Est enim pergrandis utilitas ac magnus fructus hunc Regem venerantibus veris adoratoribus : *quia liberabit pauperem a potente; pauperem spiritu a potente* hujus mundi D principe, qui tanquam potens et fortis armatus custodivit atrium suum usque ad istius Regis adventum, qui fortior illo superveniens vincet eum, et liberabit ab ejus potestate *pauperem*, non qualemcumque, sed eum, *cui non erat adjutor*. Pauperes enim spiritu, id est, humiles inveniuntur etiam sancti angeli, qui non indigent ab hoc potente liberari, quia potentiores ipsi sunt in bono quam ille in malo, et illorum potentia Deum habens adiutorem longe superexcellit illius potentiam, quæ tanquam phrenesis imaginem habet fortitudinis, cum sit infirma contra Deum fortem et potentem in prælio et contra ejus angelos ipso adjuvante fortes et poten-

tes. Sed pauper, *cui non erat adjutor*, homo erat, qui descendens ab Jerusalem in Jericho, a paradiso in hunc mundum, incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum, et plagis impositis abierunt semivivo relicto. Huic *non erat adjutor* prætereunte sacerdote ac levita, quia neque sacerdotium Leviticum neque legis ministerium profuit aut prodesse potuit illi ad curationem vel salutem. Hunc itaque *pauperem, cui non erat adjutor*, liberat iste Rex pacificus, Rex pariter et medicus infundens ejus vulneribus oleum et vinum; ducens in stabulum seipibus ecclesiasticæ disciplinæ munitum, et curam ejus agens. Et quia peritus medicus est, non parcat morbo, quem depellit, non parcat carnibus putridis, quas desecat, sed inter hæc agendum *parcat pauperi et inopi*, salvans naturam, delens naturæ culpam, et sic dum culpas animarum delet, *animas pauperum salvas faciet*, non imputando illis peccatum, pro quo abolendo se ipsum dabit pretium. Nam sui sanguinis pretio

VERS. 14. *Ex usuris, et iniquitate redimet animas eorum.* Futuræ pœnæ vocantur *usuræ*, quia plus amaritudinis inveniatur in suppliciis æternis quam in temporali peccato inveniatur dulcedinis : verbi gratia, ex brevi quis libidine ulciscendi se per homicidium solum corpus inimici sui occidit ac perimit, propter quod ipsius et anima et corpus in gehenna perdetur et cruciabitur æternaliter, si non ante mortem pœnituerit. Item, qui fornicationis actum perpetravit, ex turpi et brevi libidine, actu licet jam præterito, reatu ejusdem actionis constringitur æterno, si non fuerit ei subventum ab illo Rege, qui *ex usuris, et iniquitate redimens animas pauperum salvos faciet eos*.

Aliter : Peccatum sive originale sive aliud, quod est causa peccatorum aliorum subsequentium recte *iniquitas* nominatur antonomastice; dum nomen generale sit speciale propter eminentiam. Sic licet multi sint poætæ, nomen tamen *poætæ* Virgilio soli apud Latinos congruit specialiter propter ipsius in poesi excellentiam. Sic nomen, quod est *apostolus*, multis commune est, tamen Paulo apostolo propter ipsius in laboribus plurimis eminentiam datum est quasi proprium et speciale, ut cum dicitur absolute *Apostolus*, intelligatur solus *Paulus*. Et peccatum igitur, quod est causa peccatorum subsequentium, recte nominatur *iniquitas* propter sui eminentiam, licet omne peccatum sit *iniquitas*, et omnis *iniquitas* peccatum. Talis *iniquitas* antecedens peccata subsequentia sicut nummus nummi *usuram*, recte comparatur primogenito Pharaonis vel cæteris primogenitis Ægypti, quæ primum Deus percussit ab homine usque ad pecus, ut exinde consequenter percuteret universum exercitum Ægyptiorum. Sic originale peccatum in regno Salomonis hujus primo deletur quasi primogenitum Pharaonis, dein actualia quasi quamdam illius peccati *usuram* tollit Agnus, qui tollit peccata mundi, non per litteram legis peccata demonstrantis, sed per virtutem gratiæ græti-

a malis omnibus liberantis, et ad omne bonum salutari necessarium similiter gratis adjuvantis, et item gratis in bono cæpto confortantis et conservantis, quod totum est *liberari, et redimi ab iniquitate simul et usuris ipsius iniquitatis eos*, qui nomen ejus et nomen Patris ejus in frontibus suis habent scriptum, ut ab ipso Christo vere nominentur et sint Christiani, vere nominentur et sint filii Dei Patris æterni. Et hoc *nomen*, licet mundo in maligno posito videatur contemptibile, tamen est *honorabile coram* ipso Christo, a quo denominati sunt Christiani, coram ipso Deo Patre, qui misit spiritum Filii sui in corda ipsorum clamantem: *Abba Pater*, ut exinde sint filii, quod habent Spiritum Filii. Vel *nomen ejus*, Regis, erit *honorabile coram* ipsis referentibus gratias de beneficiis, quorum hoc est præcipuum, quod constat ipsum Regem eorum sua morte redemisse *animas eorum ex usuris et iniquitate*. Et illud quidem, quod mortuus est, credunt infideles quoque Judæi et pagani, sed non credunt quod sequitur:

Vers. 15. Et vivet. Nos autem credimus, propter quod, et loquimur, quia verus *Salomon*, qui semel mortuus est ad multorum exhaurienda peccata, jam vivit, et vita hominum cum eo surrexit impleta prophetia, quæ dixit: « Et vivet. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Mortuus est propter delicta nostra et resurrexit propter justificationem nostram (Rom. vi, 10). » Mortuus est ut et nos peccato moriamur: surrexit et vivit ut et nos in novitate vitæ ambulemus. Vivit suscitatus a mortuis, et mors illi ultra non dominabitur, ut ipsius membris licet peccato gravatis, peccatum tamen non dominetur, neque regnet in eorum corpore, quamvis mortali, expectantibus ipsis futuram gloriam, quæ fiet, ut nec sic esse possit peccatum in eorum corpore immortali.

Magna consolatio militum inter multa mortium genera periclitantium, quod Rex eorum *vivet*. Unde unus ac præcipuus militum istorum seipsum consolans dicit inter cætera: « Scio quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, » etc. usque: « reposita est hæc spes mea in sinu meo (Job xix, 25). » Magna consolatio morientium, quod is, pro quo vel in quo moriuntur, *vivet* in æternum. Cui si commorimur, et convivemus atque divitias ejus pariter cum ipso possidebimus. Dives enim est hic *Salomon*, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei absconditi.

Huc accedit, quod ad clarificandam divitiarum ejus magnitudinem *dabitur ei de auro Arabiæ*. Per *Arabiam* gentilitas intelligitur, toto significato per nomen partis, in qua est *aurum* pretiosum: per ipsum vero *Arabicum aurum* sapientia philosophorum sæculi significatur, verbi gratia, Platonica, sive Aristotelica doctrina, sive numerorum scientia per characteres et figuras Arabicorum elementorum com-

A prehensa et inter Arabes multum exercitata et, ut quidam volunt, primitus illic reperta. Hujusmodi *aurum Arabicum* non totum *Salomoni* offertur, quia sæcularis scientia non tota in Scripturis divinis approbatur, sed ex parte recipitur et ex parte reprobat. Unde non dictum est: *Dabitur ei aurum*, sed *dabitur ei de auro Arabiæ*, quia quod in sæcularibus libris ad instructionem sanæ scientiæ ad ædificationem bonæ vitæ accommodatum reperitur, hoc tanquam ab iniquis possessoribus milites *Salomonis* auferunt et ipsi offerunt, dum exinde fidei seu morum doctrinam vel ornant vel muniunt. Sic spoliatur *Ægyptus*, sic justi tulerunt et adhuc tollunt spolia impiorum, sic mulier alienigena crinibus abrais et sectis unguibus transit in conjugium *Israëlitiæ*, dum B sapiens doctrina magistrorum sæcularium desectis inutilibus, quasi crinibus et unguibus vitali sanguine carentibus, interseritur eloquiis divinis, ut quasi *de auro Arabiæ* fulgeant, vasa mensæ imperialis in convivio *Salomonis*.

Et adorabunt de ipso semper. Adorabunt ipsum Filium Regis, quomodo Patrem ejus æternum. Et hoc ipsum, quod adorant ipsum, *de ipso* habent, quoniam ipse docuit eos orationem, qua vel orent vel etiam adorent ipsum. « Cum stabitis, » inquit, « ad orandum, dicite: Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum, » etc. usque « Libera nos a malo (Matth. vi, 9). » Sic orabunt et adorabunt ipsum *de ipso* habentes formam sic orandi et adorandi Patrem in Filio, Filium in Patre, Spiritum sanctum in ambobus, quia in hac oratione Dominica per nomen Patris tota Trinitas intelligitur, ut ibi: « Unus Deus et Pater omnium, qui super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis, qui est benedictus in sæcula (Ephes. iv, 6). » Cum enim dicitur: « Deus Pater omnium » vel « Pater noster, » universalis illa paternitas gratiæ intelligitur, qua multorum filiorum Pater insinuat unus trinus Deus, qui est supra omnia et per omnia *et in omnibus nobis*, quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia: verum, cum singulariter Pater æternus æterni Filii Pater nominatur, naturalis illa paternitas intimatur, in qua est illi solus unigenitus æternus Filius: Itaque cum dicit hic *Salomon* Regis Filius: « Pater meus usque modo operatur et ego operor (Joan. v, 7); » Item: « Pater meus, quod dedit mihi, majus est omnibus (Joan. x, 29), » illa singularis paternitas pro nomine possessivo, quod est *meus*, exprimitur, ex qua solus Unigenitus recte se Patri suo cœqualem gloriatur, eo quod quæcumque ille facit, hæc et Filius similiter facit, quia potestatem dedit ei et *judicium* facere sicut in principio psalmi postulat, ubi dicitur: *Deus judicium tuum Regi da, et justitiam tuam Filio Regis: judicare populum tuum in justitia, et pauperes tuos in iudicio*. Verum, cum docet nos inter orandum, sive adorandum dicere: « Pater noster, qui es in cælis, » per nomen « Patris » tota Trinitas intelligitur, quæ « in oculis, » id est in spiritibus mundis manens

adoratur, cujus in una persona, quæ Filius est, A etiam natura humana in ipsum assumpta recte *adoratur*. Neque tamen hac adoratione ab illa regula deviat, qua dicitur : « Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies (Deut. vi, 13). »

Quod si mihi Photinus objicit, genus esse idololatriæ creaturam sicut Deum adorare, quia ille Christum non concedit *adorandum*, quem putat esse purum hominem, nulla melius auctoritate me defendendum puto, quam ea, quæ mihi est ab ipso. Nempe, cum adhuc mortalis inter mortales viveret, a mortalibus fuit *adoratus*, et non abnuvit, imo se adorantibus largitus est gratiam, verbi gratia, cuidam leproso ipsum *adoranti* et dicenti : « Domine, si vis, potes me mundare (Matth. viii, 2), » largitus est *munditiam*, quam postulavit. Item reges ab oriente venientes, licet in cunis jacentem, tamen pro-
cidentes adoraverunt eum (Matth. ii, 11), » quem et suis muneribus contestati sunt hominem, Regem, Deum, ac proinde recte *adorandum*; nec in adoratione Christi vel hominem a Deo, vel Deum ab homine sequestrandum. Unde, ut longe supra in alio psalmo demonstravimus, recte synodus Ephesina sub anathemate damnavit non solum eos, qui hominem a Verbo Dei assumptum docebant non *adorandum*, sed etiam eos, qui hominem Verbo asseriebant *coadorandum*, quia una simplex adoratio debetur Homini Deo, quia Verbum caro factum dedit suæ carni suæ adorationis indiscretum consortium. Unde Patres Ephesini concilii, cui præsedit C
Cyrillus Alexandrinus patriarcha, dicunt inter cætera : « Si quis audet dicere, assumptum hominem a Verbo coadorari cum Deo Verbo et conglorificari et connucupari Deum tanquam alterum alteri (adjectio enim unius syllabæ, id est *co*, hoc cogit intelligi), et non magis una reverentia veneretur Emmanuel, unamque venerationem dependerit, secundum quod Verbum caro factum est, anathema sit. »

Igitur quod dictum est : *Adorabunt de ipso semper*, sic est accipiendum, ut Regem Salomonem non solum in Divinitate, sed etiam in humanitate sua credamus et confiteamur *adorandum* una prorsus et indissimili adoratione ac veneratione ; quoniam, etsi ex duabus et in duabus naturis Christus existat, D una tamen, salva naturarum permanentia, est utriusque naturæ claritas, in qua facta sunt utraque unum. Hinc Hieronymus super Jeremiam (xvii, 5) exponens illud : « Maledictus homo, qui confidit in homine, » dicit inter cætera : « Si maledictus est omnis homo, qui confidit in homine, Paulus autem Samosatenus, et Photinus, quamvis sanctum et eunetis excelsum virtutibus prædicent Salvatorem, tamen tantum hominem confitentur. Ergo maledicti erunt spem habentes in homine. Quod si nobis oppositum fuerit, quod et nos credamus in eum, qui dicit : Nunc autem queritis me interficere hominem, qui veritatem locutus sum vobis, quam audivi a Deo : hoc Abraham non fecit, vos facitis opera

Patris vestri; respondebimus illud Apostolicum : « Etsi Christum aliquando juxta carnem cognovimus, sed nunc jam non novimus. » Denique idem Apostolus in principio Epistolæ suæ scribit ad Galatas : « Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis, et qui mecum sunt omnes fratres. » Si enim mors absorpta est in victoria, quare non carnis humilitas, quæ propter humanam salutem assumpta est, in Divinitatis transierit majestatem, ut fecerit utrumque unum, et non adoremus creaturam, sed Creatorem, qui est benedictus in sæcula? »

Hæc dicente illustri viro Hieronymo nostra illi per omnia consonat assertio, qua Hominem-Deum simplici adoratione *adorandum* fatemur juxta illud : *Et adorabunt de ipso semper; Adorabunt ipsum et hoc* habent *de ipso*, quia palmes non habet vitam nisi de vite, neque membrum vivit sine capite, atque ideo, quod membra caput *adorabunt, de ipso semper* accipiunt, in quo semper vivunt et sine quo nihil possunt. *De ipso* accipiunt virtutem *semper* et jugiter orandi et *adorandi. Semper*, id est omni tempore, sine intermissione orabunt et *adorabunt. Finito vero temporalitatis cursu in æternitatis tota die benedicent ei.*

Alii codices habent : *Adorabunt pro ipso*. Quid est orare *pro ipso* nisi vel *pro ipso* consequendo, vel *pro ipso* in suis membris multiplicando et magnificando? Vel sic distingue : *Reges Tharsis et insulæ munera offerent : reges Arabum et Saba dona adducent et adorabunt*, et postea subjunge : *De ipso semper tota die benedicent ei*. Hoc est : In semetipsis habent causas et materiam sive orandi sive plorandi coram ipso *semper*; sed de ipso accipient causas et materiam, unde *tota die benedicant ei*. Laudandi seu benedicendi cum causæ non minimæ sunt hæc, quod

VERS. 16. *Erit firmamentum in terra in summis montium; quod superextolletur super Libanum fructus ejus, et florebut de civitate sicut fenum terræ.*

Legimus *firmamentum* factum in medio aquarum, cum adhuc terra esset inanis et vacua. Hoc erat opus primariæ creationis. Videmus hoc cælum stellis adornatum, pulchrum opus et mirificum, quod factum est per Verbum necdum incarnatum. Sed longe mirabilius et venerabilius est, quod ipsum Verbum incarnatum est *et erit firmamentum in terra* prius inani et vacua. *Erit firmamentum in terra*, quia panem angelorum manducavit homo, et hic panis cor hominis confirmans *erit firmamentum in terra* tanto pulchrius illo cœlesti firmamento, quanto differentius præ illo nomen hæreditabit. Qui enim cælum illud æthereum vocavit *firmamentum*, eo quod firma distinctione dividat aquas ab aquis, ipse ponens *firmamentum in terra* dedit ei nomen, quod est super omne nomen, et potestatem dedit ei et judicium facere, ut dividat aquas ab aquis, populum suum a populo non suo. Nam « aquæ multæ

populi multi (Apoc. xvii, 15). » Sed ex his alii super *firmamenti* soliditatem sic manent, ut similes inveniantur homini ædificanti domum suam supra firmam petram, « petra autem est Christus (1 Cor. x, 4) » : alii vero huic *firmamento*, huic firmæ petræ nolunt inniti, sed tamen ejus dispositionibus minime poterunt reniti. Et ideo sub illo tanquam sub *firmamento* stringuntur, nec super illud extolli poterunt quantislibet moveantur tempestatibus, quando exaltati fluctus ascendunt usque ad cælos minime tamen valentes exaltari super cælos.

Propter has aquas in ordine suo distinguendas et constringendas erit *firmamentum in terra*, quæ jam non est inanis et vacua : quia in *summis montium superextolletur super Libanum fructus ejus*; et *forebunt de civitate sicut fenum terræ*. Copiosa fertilitas terræ, in qua non solummodo valles abundabunt frumento, sed etiam in *summis montium superextolletur super Libanum fructus ejus*. Terra, Ecclesia *firmamentum* fides vel Scriptura canonica : *Montes electi*, de quibus alias dicitur : « Fundamenta ejus in montibus sanctis (Psal. lxxxvi, 1) » ; *Summa montium* vel eminentia virtutum in sanctis vel auctoritas fidei et Scripturarum : *fructus in summis montium* charitas est, quam dicit Apostolus : « Excellentioriam viam, et super omnia vinculum perfectionis (1 Cor. xii, 31 ; Colos. iii, 14) » . Hic est *fructus*, de quo dictum est ipsis *montibus* : « Ego vos elegi de hoc mundo, ut eatis et fructum afferatis, et fructus vester maneat (Joan. xv, 16) » . Hæc mando vobis, ut diligatis invicem (*ibid.*, xv, 17). » Item : « Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem (Joan. xiii, 34) » . Item : « Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi vos (Joan. xiii) » . *Fructus* iste nunquam excidens non tantum extollitur, sed etiam *superextollitur*, id est multum extollitur *super Libanum*. *Libanus* interpretatur *candidatio*, et significat aliquando candorem virtutum, aliquando nitorem sæcularium dignitatum. Sed quomodolibet intelligas hic *Libanum*, *super hunc extolletur* fructus charitatis, quæ non solum carnalia, sed etiam spiritalia Dei dona superexcellit. Nam cum sint charismata magna fides, spes, major tamen his est charitas.

Et forebunt de civitate sicut fenum terræ. Duæ sunt civitates, altera Dei, cujus nomen *Jerusalem*, alia diaboli, cujus nomen *Babylonia*. De utraque intelligi potest, quod dicitur : *Et forebunt de civitate*. De *civitate* Dei sic legitur : Vere *superextolletur super Libanum fructus ejus*, terræ scilicet, in qua erit *firmamentum*. Nam qui sunt *de civitate* Dei, quæ est Ecclesia, *forebunt* gratissime *sicut fenum terræ* fructiferum, sicut est *fenum* frumenti, quod in Genesi dicitur *fenum*, ubi legitur : « Producat terra omne lignum, et omne fenum (Gen. i, 11) » . In *feno* enim frumentum accipitur, quia de frumento post hæc verba nihil adjecit. Civitas vero sæculi est, de qua in Genesi dicitur (Gen. iv, 17), quod Cain condidit *civitatem*, cujus gloria sicut flos feni. De hac ita

A lege : Vere *super Libanum*, id est super sæcularem candorem, est *fructus terræ*, cujus *firmamentum* est Dominus. Est enim *fructus* manens in æternum. Sed in sæculari candore hi, qui sunt *de civitate*, *forebunt* quidem, sed inaniter, sicut *fenum terræ*, quia in illa civitate « omnis caro fenum et omnis gloria ejus tanquam flos feni (Isa. xl, 6) » , quoniam, sicut fenum arescit, et flos ejus decidit, sic mundana gloria cito deficit. *Fructus* autem illius terræ, in qua regnabit Salomon Rex pacificus, permanebit in æternum, ergo

VERS. 17. *Sit nomen ejus benedictum in sæcula*, id est in æternum, quia fructum confert in æternum, et *nomen ejus* ab æterno est et in æternum, quoniam *ante solem permanet nomen ejus*. *Solis* cursu distinguuntur tempora, et ideo recte per *solem* intelliguntur tempora. Est ergo *ante solem nomen ejus*, et significatum nominis ejus, qui est *æternus*, qui et præcedit *solem* non tempore, sed *æternitate*, non tempore ut dies hesternam hodiernam vel hodierna crastinam, sed æternitate, ut Creator initio creans creaturam quandoque inchoatam, et cum esset informis, formatam. *Sit nomen ejus benedictum*. Et ne illa benedictio sit solitaria, *benedicentur in ipso omnes tribus terræ*. Non dico in *ipsis* quasi in multis, sed quasi in uno dico : *in ipso*, qui semen est Abrahæ, cui dictum est in promissione : « Et benedicentur in semine tuo omnes tribus terræ (Gen. xxii, 18) » . Sicut promissum est, et fiet usque in finem sæculi. Nam *benedicentur in ipso* non solæ duodecim tribus Israel, sed *omnes tribus terræ*. Atque ideo ex omnibus tribubus *omnes gentes magnificabunt eum*, id est magnum corde credent ad justitiam et ore confitebuntur ad salutem. Dixi : *magnificabunt*, et ego David magnificans et magnificandi formam præostendens aliis, in laudem ipsius secundum carnem Filii mei, Regis æterni, Regis pacifici Salomonis hymnum de canticis Sion brevem sermonem, sensu grandem, eructo dicens

VERS. 18. *Benedictus Dominus Deus Israel*, id est omnium, qui ad hoc tendunt, ut sint *Israel*, qui *facit mirabilia solus* propria virtute, sive per se sive per alios illa operetur, quæ nemo alius facit, quia nemo sine illo facit. Quanquam enim dicat : « Pater in me manens ipse facit opera (Joan. xiv, 10) » , tamen sine ipso, qui est manus, brachium, virtus et sapientia Patris, nec Pater facit aliquid nec Spiritus Patris, qui et Spiritus ejus est, quia indivisa sunt opera summæ Trinitatis. *Facit ergo mirabilia solus*, nec tamen solitarius, quia homo assumptus in Verbum, quod est unius cum Patre ac Spiritu sancto essentiæ, in totius Trinitatis operatur virtute ac potestate seu majestate. Sit ergo ipse *benedictus*,

VERS. 19. *Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum, et replebitur majestate ejus omnis terra* : *Fiat, fiat*.

In Hebræo legitur : *Et benedictum nomen gloriæ ejus in sempiternum, et implebitur gloria ejus universa terra* : Amen, amen. *Benedictus in æternum*, quem nomine æterno hæreditavi. Pater æternus datus

illi « nomen, quod est super omne nomen (*Phil.* 11, 9), » ut dicatur et sit super omnia Deus benedictus in sæcula. Et hoc nomen gloriæ seu majestatis ejus, quia est æternum, sit benedictum in æternum. *Et replebitur majestate ejus omnis terra. Ejus scilicet Salomonis. Vel nominis ejus majestate, atque gloria replebitur omnis terra, quia non solum in cælo, sed etiam in terra « multiplicabitur ejus imperium (Isa. ix, 7), » et regnante ipso Rege pacifico, pacis non erit finis exterminantis tandem a regno ejus omnibus pacis inimicis, quod quotidie agitur particulariter, sed cum sederit super sedem Majestatis suæ, tunc adimplebitur universaliter. Fiat, fiat. Fiat nunc particulariter, et fiat tunc universaliter. Fiat nunc prout necessarium est ad viæ solatium : fiat tunc ad plenum gaudium patriæ cœlesti condignum. Vel post semel dictum sit subscriptio Principis concionantis : iterum dictum sit consensus astantis et astipulantis multitudinis ac dicentis : Fiat sive Amen. Quod semel dicere psallentem signum est*

A optantis : iterato autem dicere signum vehementer desiderantis. Dicamus igitur omnes : *Fiat, fiat, sive Amen, amen* vehementi desiderio desiderantes videre Regem Salomonem, non solum in diademiata, quo coronavit eum mater, sua coronans illum spinea corona, qua significata est Ecclesia de peccatoribus et peccatricibus collecta et in modum coronæ Christo aptata ; sed etiam in diademate, quo coronavit eum Pater suus propter passionem mortis, gloria et honore coronans eum et constituens in throno gloriæ sempiternæ. De quo throno petimus : *Regat omnia sibi subjecta, ita ut repleatur majestate, atque gloria ejus universa terra.*

Gloria Patri æterno Regi, suo Filio Regi danti judicium. *Gloria ipsi Filio* Regi vero Salomoni facienti pacem in toto regno suo. *Gloria Spiritui sancto* qui est pax omnium Salomoni huic militantium et ministrantium : per amplius autem pax erit hic Spiritus eorundem cum ipso In cœlis regnantium. *Fiat, fiat : Amen, Amen.*

PSALMUS LXXII.

Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde. Præcedenti psalmo pro judicio Regi Regis Filio dando clamatum est ad ipsum Regem Regis Patrem, quo judicio judicabitur populus Dei tandem in justitia tanta, ut nulli bono male, nulli malo bene sit, dum nullus bonus habebit, unde tristetur, nullusque malus, unde lætetur. Sed, antequam perficiatur illud judicium, sæpe dictus certator nonnunquam deficit, et a sua spe paululum decidit videns multos peccatores quamdam pacem habere in malis, justos autem adversitatibus fatigari : sed postmodum pœnitet illum hujus erroris sui. Illic talis correctus sequenti, id est septuagesimo secundo psalmo sic loquitur : « *Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde. Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns. »* Ac deinceps : « *Si dicebam : narrabo sic : ecce nationem filiorum tuorum reprobavi. »* Si, inquit, dicebam vel narrabam sic : imo si dixero sic : *Quomodo scit Deus, et si est scientia in Excelso, etc. Ecce nationem filiorum tuorum reprobavi, id est tunc ero contrarius omnium sanctorum auctoritati. Nam qui hæc vel hujusmodi dicunt, illi præmisso titulo denotantur : « Defecerunt, »* inquit, « *laudes David, Filii Jesse (Psal. LXXI, 20). »* Filii, inquit, Jesse, id est eorum in quibus regnavit David, filius Jesse, et quicumque illos imitantur nimio terrenorum sive carnalium amore, *laudes defecerunt, dum sic dicunt, dum nisi rerum temporalium affluentiam habeant, Denm laudare desinunt. Quid igitur ? Mihi autem,*

ait, adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Vera namque laus a spiritalibus viris amore cœlestium et contemptu terrestrium fieri incipit. Nunc titulum evidentius pandamus, qui sic habet :

VERS. 1. *Defecerunt laudes vel hymni David, filii Jesse (25) Psalmus Asaph.*

Præter solitum addit : *Filii Jesse*, per carnalem generationem significans laudem carnalem. Solebat enim Israeliticus populus pro temporalibus beneficiis laudare Deum, sicut in historiis legitur, qui submersis Ægyptiis cantaverunt, et sæpe in deserto pasti, et victores hostium, et accepto regno in Jerusalem cecinerunt. Sed deficientibus hujusmodi prosperitatibus propter peccata eorum *defecerunt* quoque *hymni David*, non dico : *Filii Dei*, sed *filii Jesse*, qui temporale regnum habuit in Jerusalem, id est *defecerunt hymni*, qui pro temporalibus erant. Non enim in defectu temporalium laudaverunt Deum quidam, quibus ipse videbatur perversus dando malis prospera, bonis adversa. Fuerunt autem quidam de eodem populo, qui ipso defectu eorum profecerunt : nam deficientibus illis, quæ pro magno acceperant, coacti sunt quærere ea, quæ nunquam deficerent, et intellexerunt sicut in radice fructum, ita suas promissiones in figuris veteribus latuisse. In Veteri enim Testamento Novum erat, sed occultum, sicut et Christus in David et Abraham, pro quibus in titulo est : *Psalmus Asaph*, id est fidelis Synagoga, quæ licet propter terrena, tamen pie coluit Deum, a quo solo illa petebat, non LXXI, versus ultimus, nimirum vigesimus : non tamen ibi in Vulgata habetur : vel Hymni.

(25) In editione Vulgata titulus est : *Psalmus Asaph*. Priora vero verba sunt præcedentis Psalmi

a dæmonibus sicut gentes. Attendens autem blasphemus his abundare, pro quibus serviebat, cœpit nutare, nesciens quid in his figuris lateret, quasi non esset aliquid melius, quod Deus daret. Sed admonitus iste *Asaph* per hæc sibi subtracta quærere ea, quæ non habet cum malis communia, intentionem movet, ut deficientibus temporalibus, tamen pro æternis sit *hymnus*. *Hymnus* continet tria. Est enim *laus* et Dei et cum cantico : In *laude* confessio est, et hilaritate cantici amanti affectio. Nisi enim cæntetur hilariter, non est *hymnus* : non cantat, qui non amat.

Primo describit *Asaph* felicitatem malorum, et pœnitens recordatur ejus zelo se fuisse deceptum. Secundo suum et aliorum de prosperitate malorum errorem exponens dicit, se et illos inde reversos ad melius consilium, ut scilicet attendant impiorum novissima ibi : *Ideo convertetur*. Tertio aperit causam prosperitatis malorum et pœnam, et suam liberationem ab ea ibi : *Verumtamen*. Quarto arguit se de hoc, quod terrena lavavit, et quærît cœlestia ibi : *Quid enim*. Ut ergo melius credatur experto, ipse *Asaph*, qui erraverat, castigans se et recogitans, quid subtractis temporalibus Deus suis reservet, ait :

VERS. 2. *Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde.* *Israel* vir videns Deum sive princeps cum Deo talis intelligitur, qui claros et mundos habens oculos æternum lumen veritatis, justitiæ, sapientiæ, bonitatis, æternitatis intueri delectabile habet, quia dulce lumen est oculis mundis et sanis, quod ægris est pœna. Hinc ille *Israel*, qui in omnibus, quæ sub sole fiunt, Solem justitiæ velut in speculis requirit, videns omnia juste ordinari, delectatur visione ipsius justitiæ quasi princeps cum Deo et amicus sponsi in his etiam, quæ non rectis non recte videntur fieri, cum fiant omnia recte, dictante atque ordinante summa justitia, summa sapientia, summa bonitate ac potentia, quæ attingens a fine usque ad finem fortiter disponit omnia suaviter, ita ut omnia cooperentur in bonum *his, qui recto sunt corde*, quique habent oculos mundos et sanos. Unde cum delectatione interioris hominis, lege Dei condelectantur, etiam in his bonitatem Dei approbant, quæ mali male judicantes vituperant, quasi absque ordine justo injuste fiant : verbi gratia, cum bonæ voluntatis homines aliquando in tanta miseria laborant, ut et membris debiles, et rebus tenues ipsius bonæ voluntatis fructum per opera bona ostendere non valeant, et e regione vident in hujus mundi prosperitatibus florere malignos corde, damnosos opere. Hinc veluti cæci non videntes in talibus lumen divinæ justitiæ bonos per aspera castigantis, et velut aurum in fornace tribulationum probantis, atque malos per prospera excæcantis et reprobantis erumpunt in indisciplinatas murmurationes, quasi vel Deus non sit, vel cura illi de omnibus non sit, sed vel omnia vel ex omnibus aliqua fortuitis casibus agantur, et inde proveniant bonis mala vel malis

A bona. Cæci denique non considerant quod vincula hujus mundi asperitatem habent veram, jucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miseriæ, spem beatitudinis inanem. His ipsi non recti corde inserunt colla et manus et pedes, cum falsas et fallentes divitias amant, nec facta sua existimant aliter fructuosa, nisi exinde proveniant eis præsentia et temporalia lucra.

In tali errore quisque obstinatus perit, non obstinatus respiscit, et de suo errore pœnitens aliosque, ne similiter errent, instruens dicit : *Quam bonus Israel Deus*, quam pius, quam dulcis ! Quibus ? *His, qui recto sunt corde*, quorum cor non est curvatum ad inordinatos appetitus terrestrium, sed habentes ipsa terrena in usum necessitatis, non in abusione cupiditatis toto corde appetunt ea, quæ sursum sunt. Et quia ipsa temporalia bonis et malis communia sunt, non pro magno bono habent, quando affluunt, neque illis affluentibus cor apponunt, ne forte illis etiam defluentibus pariter et ipsi defluant. Unde fit, ut cum *Deus bonus* bonis talibus eos voluerit carere, careant eis absque dolore, quibus non inhæserant amore, sitque illis tanto major patientia in talium carentia, quanto voluntati divinæ per omnia rectissime voluntas humana fuerit coaptata, ut non sit torta sed recta, non in inferiora terræ declinata, sed sursum erecta. *O quam bonus Deus Israel* talibus, qui perversis perversus videtur. C Unde illis errantibus gressibus effusis in invio et non in via, pedes eorum penitus moti sunt, ita ut caderent retrorsum permanendo in peccato suo.

VERS. 2. *Mei autem pedes*, etsi non penitus, tamen *pene moti sunt* ; et non quidem penitus, attamen *pene effusi sunt gressus mei*. *Pedes meos* scilicet arbitrium mentis moveri persensi aliquantulum, non tamen usque ad casum ; nam ipsum liberum arbitrium quasi *pedum* tenet officium, quo fixa voluntas ire disponit. *Gressus* vero sunt ipsi actus, quibus voluntas, quod disposuerat efficit. Hujusmodi *gressus mei pene moti sunt* extra viam justitiæ. Pene dico, non penitus, quia licet vix, tamen remansi intra limites æquitatis, ut non approbarem suggestionem erroris. Nec mirum, si ego *Asaph* graviter fui tentatus :

VERS. 3. *Quia zelavi in peccatoribus pacem peccatorum videns*, *pacem* temporalem, pro qua Deo serviebam, nondum intelligens, quia non venit Deus hanc *pacem* mittere sed gladium. Nondum quippe ante adventum Salvatoris missum fuit bellum hominum, ut rumperetur *pax* mala. Propterea *pacem* temporalem, quam præcipue appetibilem putavi, abundare peccatoribus *videns* zelo magno commotus fui, ac pene de via æquitatis exorbitavi. Quod mihi aliquando accidisse nunc doleo, dolens confiteor, et quasi pœnitentialem psalmum decantans dico : *Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde.* *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt*

gressus mei, quia zelavi in peccatoribus pacem videns.

Super hunc locum beatus papa Gregorius dicit in Job (26) : « Cum malos florere infirmi conspiciunt, trepidant, et apud semetipsos peccantium prosperitate turbati, intus gressibus mentis nutant. Horum ergo speciem sumpsit Psalmista, cum diceret : Mei autem pene moti sunt pedes (Psal. lxxii, 2). Cum vero eorum gloriam fortes aspiciunt, protinus, quæ post mortem poena sequatur, attendunt, et alta intus cogitatione despiciunt hoc, quod superbi foris fastu vacuæ elationis intumescunt. Unde et de hoc peccatorum despectu per beatum Job dicitur : « Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini ejus statim. » Pulchritudinem quippe stulti maledicere, est ejus gloriam ex considerata damnatione judicare, quia eo atrocius in tormentis obruitur, quo alius in peccatis elevatur, quia transit quod extollitur, permanet quod punitur, quia honoratus in via in perventione damnabitur, et quasi per amœna prata ad carcerem pervenit, qui per vitæ prospera ad interitum tendit. » Sic per temporalem prosperitatem stulti currunt ad æternam damnationem quasi oculis clausis præcipitando se in ignem :

VERS. 4. *Quia non est respectus morti eorum, dum neque Dei misericordia respicit eos ad mortem properantes, quia de talibus dicitur : « Sine mortuos sepelire mortuos suos (Matth. viii, 21) : » neque ipsimet respiciunt vel recogitant se nunc mortuos in anima post morituros in corpore, in oblivione Dei, et sui alto sopore depressi, de quo nec inter plagas evigilant, quia non est firmamentum in plaga eorum.* Cum enim sint eorum vulnera putrefacta in pace ac prosperitate sua, forti sectione fuerant secanda. Sed non est firmamentum in plaga eorum. Plaga quidem peccati foetentis, et inveterati alta est; sed plaga sectionis medicinalis non ita firmiter est impressa sicut exigit putredo profunda. Proinde quia non est respectus misericordiæ Dei sanandæ morti eorum, vel sicut in Hebræo legitur : *Quia non recogitaverunt de morte sua, et non est firmamentum in plaga eorum,* ita ut duret flagellantis castigatio usque ad emendationem : ideo

VERS. 5. *In labore hominum non sunt,* quia tradidit illos Deus in desideria cordis sui, ut qui in sordibus sunt, sordescant adhuc : sicut ægrotus, cui nihil prohibet medicus cernens, quod incurabilis est morbus.

Aliter : *Non est respectus morti eorum,* pro quo codices quidam habent : *Non est declinatio morti eorum,* id est non cito moriuntur, sed diu vivunt, et non percutiuntur plaga transitoria, sed est firmamentum in plaga eorum, id est flagellum eorum firmum est, non temporale, sed æternum. Et ideo non sunt modo in labore hominum, quia reservantur suppliciis dæmonum. Talibus enim dicitur : « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est dia-

bolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41). » Et ideo malo eorum fit, quod cum hominibus non flagellabuntur ad emendationem, qui cum dæmonibus cruciandi sunt ad æternam damnationem. Non egent vel ægrotant ut Lazarus mendicus, sed epulantur quotidie splendide, induti purpura et bysso quasi reges in purpura dominando, quia reges gentium dominantur eorum, et quasi pontifices bysso retorta ornati vindicant sibi honorem sacerdoti, cum nec imperio, quod ad purpuram, nec sacerdotio, quod ad byssum spectat, sint digni. Honorantur tamen, quasi digni et idonei sint, cum sint ministri Satanæ palliati honore forinseco, cum sint intrinsecus lupi rapaces. Ili, cum illicita perpetrant, a nullo increpantur : « Quoniam laudatur peccator in desideriis suis, et iniquus benedicitur (Psal. x, 3). » Et quoniam sic prospere cedit eis, ut nihil resistat pravus eorum desideriis,

VERS. 6. *Ideo tenuit eos superbia.* Non dico : superbierunt, quod quidem est grave malum, etiam cum de bonis per inanem gloriam superbitur quanto magis illa superbia est execrabilis, quæ de malis fit, cum quis gloriatur in malitia, eo quod sit potens in iniquitate ? Talis tam detestanda superbia tenuit eos tanquam servos captivos, quoniam « omnis, qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii, 44), » ac proinde a peccato quasi captivus tenetur funibus peccatorum circumplexus, non sicut ille, qui dolens ita se captivum teneri clamat cum Apostolo : « Quis me liberabit de corpore mortis hujus (Rom. vii, 24), » aut sicut alias legitur : « Funes peccatorum circumplexi sunt me, et legem tuam non sum oblitus (Psal. cxviii, 61). » Non, inquam, sic istos tenuit superbia captivos, ut se liberari optarent, et ad Deum pro sui liberatione clamarent, quoniam sic aperti sunt iniquitate, quæ sunt injuriosi ad proximum, et impietate qua sunt blasphemii contra Deum, ut ne saltem caput eis, vel os liberum sit ad clamandum vel Spiritum veritatis attrahendum, sicut ille fecerat, qui dixit : « Os meum aperui et attraxi spiritum (Psal. cxviii, 131). » At isti adeo sunt aperti voluntaria iniquitate et impietate, ut nec ipsi videant, nec ab aliis videantur. Non dico quod sint amicti ut sponsa circumamicta varietate, quoniam in tali amictu facies tota relinquitur libera et compos sui, ut videat et videatur ipsa, sed dico eos *apertos iniquitate et impietate* quasi diploide ac duplici operimento, sub quo nec videri nec videre possunt. Non vident se nudos ut illi primi parentes, quorum ad hoc aperti sunt oculi, ut viderent, unde confusi erubescerent. Non videntur ab aliis, quia, cum sint intus miseri, foris putantur beati ab his, qui beatum dixerunt populum cui hæc sunt, quæ istos abundant, videlicet mundanæ divitiæ, in quibus incrassati, impinguati, dilatati non solum intrinsecus diligunt iniquitatem, quam qui diligit, odit animam suam, sed etiam forinsecus ad

læsionem proximi ostendunt illam. Nam quasi redundans ab intus foras.

VERS. 7. *Prodiit iniquitas eorum* non ex malitiæ necessitate, sicut fit cum quis furatur necessitate vel egestate compellente, sed quasi ex adipe de sola videlicet peccandi libidine, incrassatum cor habentes, et hujusmodi crassitudinem per opera mala ostendentes transierunt in affectu cordis. Transierunt de vitio in vitium vel transierunt audacter antiquos terminos Patrum. Vel transierunt ultra metas consuetudinaliter peccantium, quando ibant in adinventionibus suis, nova et eatenus inaudita committentes scelera. Vel transierunt metas communis humanitatis, ut se non recognoscerent cæteris hominibus natura pares, cum simul in unum dives et pauper habeant naturalia Dei dona, ut verbi gratia sint pariter homines rationales. At isti suam cum pauperibus non attendendo paritatem quasi obliti se transeunt extra se, implendo, non dico illa peccata solummodo, ad quæ videtur impellere aliqua necessitas vel trahere infirmitas humana, sed transeunt in affectum non Dei, sed cordis sui, ut ex intimo affectu liberi arbitrii suis cupiditatibus intenti non solum faciant, sed et diligant peccata. Hoc autem non ex improvise illis contingit, sed

VERS. 8. *Cogitaverunt, et locuti sunt nequitiam.* Cogitaverunt interiori mentis deliberatione. Nec hoc satis illis visum est, sed etiam locuti sunt foris docendo alios nequitiam intus conceptam. Locuti sunt non in occulto sed in excelso, id est clare multis audientibus. Minus peccarent, si malæ cupiditatis motum intra cogitationis claustra non simulatio sed timor absconderet: nam simulata æquitas duplex est iniquitas. Ille quoque, qui cogitata facinora divulgat dupliciter peccat, in altero lædens conscientiam, in altero famam, quæ duo sunt homini valde necessaria, ut videlicet bonam conscientiam habeat propter suimet salutem, et bonam famam propter ædificationem proximi, quem si diligit sicut se ipsum procul dubio cavet ne malo exemplo scandalizet illum. Si autem semetipsum recte diligit, conscientiam suam Deo teste mundam servare studet. Nam qui mala intendit sola intentione, solum Deum inspectorem cordium ostendit, ac proinde necesse habet dicere Deo: « Tibi soli peccavi, et malum coram te feci (Psal. I, 6). » Qui autem locutione seu operatione mala cogitata foris ostendit, proximos hæc audientes aut videntes offendit contra illud: « nemini dantes ullam offensionem (II Cor. vi, 5). » Proinde impius in Deum propter pollutam conscientiam, crudelis in proximum propter neglectam famam, si respiscit necesse habet dicere: « Pater peccavi in cælum, et coram te (Luc. xv, 18). » In cælum, id est in sanctos, qui cælum sunt, qui meis peccatis visis vel auditis offensi et contristati sunt. « Coram te » intus in corde multas malas machinans cogitationes, te inspectore. Sic deberent isti confiteri se peccasse in cælum. At illi

VERS. 9. *Posuerunt in cælum os suum, et lingua*

eorum transivit in terra. Posuerunt os in cælum vituperando bonos et sanctos, qui cælum sunt, in quo Deus habitat, qui dicit: « Cælum mihi sedes est (Isa. LXVI, 1). » Unde anima justi, quæ sedes est sapientiæ, quando a malis injuriatur, cælum Dei sedes talibus injuriis pulsatur, et is, qui sedet in ea, inhonoratur. Neque vero sufficit illis Deum sic in cælo suo, in sede sua inhonorare; sed addunt peccatum peccato, et lingua eorum transit, etiam sæpe transivit ultra cælum, usque ad ipsum Deum cæli blasphemandum. Mira præsumptio! Lingua eorum transivit ultra cælum, cum esset in terra, cum esset, terrena, deberetque his limitibus esse contenta, de quibus alias dicitur: « Qui de terra est, de terra loquitur (Joan. III, 33). » De tali præsumptione multoties hæretici emergerunt, qui cum essent in terra fixi amantes non cælestia sed terrena, tamen ausi fuerunt de cælestibus docere, quæ veritate magistra non didicerunt, sed ipsi ea de corde proprio confinxerunt. Imitantur autem illos adhuc multi, qui cum sint animales non percipientes ea quæ sunt Spiritus Dei, sæcularibus litteris eruditi ab illa sapientia, quæ terrena est, animalis, diabolica transeunt ad dijudicanda cælestia, cum sint adhuc in terra, longe separati ab his qui sapiunt ea quæ sursum sunt, non quæ super terram. Possunt quidem istius modi homines terreni rotare verba spumantia buccis crepantibus de scripturis veritatis, sed ipse Spiritus veritatis, qui docet omnem veritatem discipulos Christi, longe abest ab istis discipulis Antichristi. Nam discipulorum Christi cor in cælo est, ubi Christus est in dextera Dei sedens: istorum vero discipulorum vel præambulorum Antichristi cor in terra est, ubi thesaurus eorum est: « Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est cor tuum (Matth. vi, 21). » Unde amplius miranda est eorum insania, quæ, cum sit cor in terra, lingua eorum transit a terrenis ad cælestia discutienda. Atque utinam simul cum lingua transiret illuc et vita, ut eorum conversatio esset in cælis, qui disputant de cælis!

Aliter: Arbitratu suo lingua eorum transivit ultra terram quasi ad cælestia, sed revera in terra est, et de terra loquitur juxta illud Isaïæ: « Humiliaberis, de terra loqueris: Et erit quasi pythons vox tua, et de humo eloquium tuum mussitabit (Isa. XXI, 4). » Nam spiritualis homo, qui dijudicat omnia, et ipse a nemine judicatur quoties hujusmodi hominum dicta vel scripta examinat, quæ illic sua quasi furto ablata invenit, ea persæpe in usum deserendi assumit: quæ vero illorum sunt propria, quoniam cum loquuntur mendacium ex propriis loquuntur, hæc spiritualis repudiat quasi vocem pythons de terra mussitantis.

PARS SECUNDA. VERS. 10. *Ideo convertetur populus meus hic.* In superiori parte tria dixit Asaph, scilicet pacem malorum, et quæ mala de pace illa contingunt, et quod zelo hujus pacis cœpit nutare et errare. Nunc in hac secunda parte qualiter errare

æperī., exponit, et qualiter attendens mala, quæ A de pace peccatorum veniunt, respuerit. *Ideo*, inquit, *convertetur populus meus hic*. *Populus meus* nomine meo, quod est *Asaph*, dignus *ideo convertetur hic*, id est in præsentī vita, quia non est ei pax peccatorum, sed flagellatur assidue propter peccata sua : illi vero *cum hominibus non flagellabuntur*. *Ideo* non ut homines *convertuntur hic*, sed ut dæmones damnabuntur illic, ubi non erit locus fructuosæ pœnitentiæ.

Aliter : *Ideo convertetur populus meus huc*, id est ad hoc diligenter considerandum, quod hic tractatur. Nam quia de pace malorum plura mala evenire cernuntur, *ideo convertetur populus meus huc* vel *hic* ad prospiciendum sibi et cavendum a tantis malis.

Hebraica veritas ita se habet : *Propterea convertetur populus ejus hic*. Sed quædam translationes habent *huc*, et quædam *hic*. Sensus idem est. Possumus etiam sic dicere : *Populus meus hic*, id est in eodem zelo mecum cernens mala de malorum prosperitate venientia, *convertetur* ad veritatem perquirendam. Et cum veritatis desertores non dimittunt dies suos, *dies pleni inveniuntur in eis*, qui eam diligunt et inquirunt. Plenitudo temporis vel *dierum* semper in bono accipitur in sacra Scriptura. Unde « cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum (Galat. iv, 4). » Et de Abraham sive alio quolibet sancto viro scribitur, quod mortuus est « plenus dierum (Gen. xxv, 8). » Et : « Elisabeth impletum est tempus pariendi (Luc. 1, 57). » Et : « Completi sunt dies » Mariæ, « ut pareret Filium suum primogenitum (Luc. 11, 6-7). » E regione *dies* vacui, *dies* inanes vel dimidii sive semipleni *dies* mali sunt. Si enim rex Ezechias dixit : « In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi (Isa. xxxviii, 10). » Si inquam, in dimidio dierum timendæ sunt portæ inferi, eo quod *dies* dimidii veluti semipleni remuneratione beatitudinis non fuerunt digni, ac proinde rex prudens fleuit, fletuque suo ac precibus *dies* plenos obtinuit. Quid de *diebus* omnino vacuis, otiose vel etiam damnose traductis censendum est, nisi quod non solum ad portas inferi mittunt, sed et in profundum inferni sepeliunt? Unde ille dives legitur « sepultus in infernum (Luc. xvi, 22), » cuius *dies* vacui a bono fructu fuerunt, aut si quid D boni habuerunt, non ad plenitudinem perduxerunt, imo hic remunerati amiserunt, iudicante illo, qui dixit : « Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala (Luc. xvi, 25). » Ille quippe *dies plenos* habuit, nec de plenitudine *dierum* quidquam perdidit affluentibus ei prosperis, sed inter adversa de die in diem profecit usque ad plenitudinem *dierum*. Quam plenitudinem ne diminuerent peccata venialia et quotidiana, recepit pro eis mala in vita sua. Sic *dies pleni inveniuntur in eis*, qui flagellis attriti *convertuntur hic*, et purgantur in hac vita per adversa. Cujus rei notitiam antequam plene comprehenderent, hæsitaverunt et apud se cogitaverunt :

VERS. 11. *Quomodo scit Deus, et si est scientia in Excelso?* Sciendum vero quod, sicut vicina sanitate magis æstuant et sudant ægri, sic anima quanto impetuosius alicujus quæstionis fluctuat tempestate, tanto citius ad intelligendæ veritatis pervenit portum. Ergo, quamvis periculose ac pene blasphemantes, tamen, ut ad veritatem transirent, dixerunt : *Si est scientia in Excelso?* Non dixerunt affirmative : Deus nihil scit, et non est scientia in Excelso, sed tanquam in re obscura hæsitando dicunt : *Si est scientia in Excelso*, id est an est scientia in Excelso? Et hoc recepto quod vere *scientia est in Excelso*, restat adhuc alia quæstio, videlicet *quomodo sciat Deus*. Hanc præoccupant dicendo : *Quomodo scit Deus?* utrum per semetipsum an per angelos internuntios? Absit autem ut Deus omnia præterita, præsentia et futura sciens aliquid per angelos discat, quasi prius incognitum sibi. Novit igitur omnia in semetipso et per semetipsum, quanquam velit habere ministerium angelorum, non sibi sed hominibus prædestinatis ad salutem necessarium, quia, ut Apostolus ait : « Omnes sunt administratorii spiritus missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis (Hebr. 1, 14). » Propter eos, » inquit, non propter eum : « Propter eos videlicet, quos adjuvant sibi commendatos, non propter eum, qui misit illos. Nam sine illis ipse omnia novit et potest omnia quæ vult.

Adhuc tamen quærit *Asaph* et dicit : *Quomodo scit Deus?* Utrum sic *scit* omnia, ut etiam de omnibus, quæ *scit*, sit illi cura, cum dicat ejus Apostolus : « Nunquid de bobus cura est Deo? (I Cor. ix, 9.) » an ita *scit* omnia ut de quibusdam nulla sit ei cura? Respondetur ad hæc : Deus ita *scit* omnia, ut etiam de omnibus ei sit cura. Nam quod Apostolus negat ei curam de bobus quadrupedibus, esse; nomenque boum transfert ad prædicatores frumentum verbi triturantes, ita est accipiendum, ut, Deo cura non fuerit propter boves irrationabiles hoc in lege poni et præcipi, ut non alligaretur os bovi trituranti; sed propter boves rationabiles, quorum unus fuit ipse apostolus, unde et dixit : « An propter nos hæc non dicit? Sane igitur est intelligendum non hanc fuisse curam Deo de bobus quadrupedibus, ut propter eos in lege non præceperit, non alligari os bovi trituranti, sed sub tegmine litteræ providit in posterum, ne debitum stipendium negandum putaretur evangelizantibus verbum, cum potius is, qui evangelizatur verbo, communicare debeat ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Dignus est enim operarius cibo suo. Alias autem, quantum attinet ad universalem Dei providentiam, cura Deo non est solum de magnis bobus, verum etiam de parvis passeribus, quorum unus non cadit super terram sine Patre, omnia, quæ fiunt patrante atque ordinante, qui et bona patrare atque mala ordinare ita consuevit; ut in tota suæ dominationis republica a summis cælorum usque ad fundum rerum infimarum nihil fiat, quod non ab ipso aut

jubeatur aut permittatur, ordine decentissimo etiam in rebus infimis conspicuo. Quis enim fenum agri sic vestit, ut nec Salomon in omni gloria sua ita vestitus aut coopertus fuerit, nisi ipse? Quis etiam spinas et tribulos de terra propter peccatum primi hominis maledicta germinari facit, nisi ipse? Quis dat gallo scientiam ad distinguendas horas noctis, nisi ipse? Quis denique omnia, quæ fiunt in rebus creatis, dispensat, nisi Creator ipse? Qui si se a rebus creatis omnino subtraheret, omnis creatura in nihilum rediret, quia de nihilo facta sine factore suo subsistere non posset. Non enim Deus ita fecit creaturam sicut artifex arcam. Nam discedente artifice non propter ejus discessum desinit esse arca; Deo vero artifice ac fabricatore omnium se absentante, nihil omnium in rebus per se subsistere posset, sicut dies non subsistit, quando sol, qui eam sua præsentia facit, se subtrahit. Multo magis hoc de solæ justitiæ sentiendum est, quando sola sui spiritali præsentia creatur in hominibus justitia, et eo subtracto ac propter injustitias absentato nox accedit in justitiæ, utpote absentato Sole justitiæ, non locali aut essentiali absentatione, sed suæ gratiæ subtractione, prout ipse sciens omnia scit, quibus et quomodo adesse vel abesse debeat. Habemus jam, quo modo, imo quam sine modo, sine mensura, ultra omnes modos et mensuras Deus scit omnia, de quo erat quæstio ista, *quomodo scit Deus?* Quod si ita est, et si est scientia in *Excelsa* tam inæstimabilis, ut omnia sciat, omnia curet, omnia dispenset, atque ordinet, unde ista confusio in rebus, quod peccatores abundantes in sæculo obtinuerunt divitias. Nam

VERS. 12. *Ecce in evidenti satis omnibus demonstrabile est, quod multi sunt et peccatores et tamen abundantes in sæculo obtinuerunt divitias, cum econtra justi multi sint egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non est mundus. Illi peccatores et abundantes in sæculo; isti sancti et egeni. Illi per violentias iniquas obtinuerunt divitias etiam alienas; isti non dico alienas obtinere, sed nec suas tenere poterunt, quia quanto quis ab iniquitate recessit, tanto magis prædæ patuit. Magna oppositio, magna contrarietas esse peccatorem et abundare divitiis, esse justum et egere necessariis; illum epulari quotidie splendide, istum nec micæ de mensa illius cadentes posse obtinere; illum sanitate gaudere, istam diuturna ægritudine languere; mammonæ servientem prosperitatibus florere, Deo servientem variis adversitatibus oppressum dolere. Cum hæc ita sint confusa in magna republica, quomodo scit Deus, et quomodo scire credendus est ista, qui non punit perversos et non consolatur pios ac sibi devotos? videtur iudex iniquus, qui, sciens iniquos, non punit eos: excusabilior autem esset, si eos nesciret, nec puniret. Nunc autem cum id constet quod omnia scit Deus, et est scientia in *Excelsa*, grandior mihi *Asaph* orta est non tam quæstio quam conquestio. Nam, cum adhuc Deo servirem pro temporalibus, et*

A his magis abundaret serviens dæmonibus, ego turbatus ita dixi, hoc apud me cogitavi.

VERS. 13 et 14. *Ergo sine causa justificari cor meum: et lavi inter innocentes manus meas. Ergo, inquam, si Deus, aut inscius aut iniquus est, ego *Asaph* sine causa, id est frustra, justificavi cor meum per munditiam sanctæ cogitationis, et lavi inter innocentes manus meas per justitiam bonæ operationis, et frustra sui flagellatus tota die, cum nihil mihi prosit virtus patientiæ, et frustra fuit castigatio mea in matutinis, qui non tarde vel sero veni ad inserviendum Creatori, ut quidam pigri, sed in matutino, primo mane conductus ad operandum ac pondus diei et æstus portandum. Non hæc dicit *Asaph* confirmando, sed æstimando, quod melius apparet in Hebræo, ubi sic legitur: *Ergone frustra mundavi cor meum, et lavi in innocentia manus meas, et fui flagellatus tota die, et increpatio mea in matutinis, Et dixi: Si narravero sic, ecce generationem filiorum tuorum reliqui.* Sequitur:*

VERS. 15. *Si narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.* Ordo verborum est, *Dicebam: Narrabo sic*, non contentus apud me hoc sentire, quod inscius vel injustus esset Deus, atque ideo frustra ei serviretur vel ignoranti vel non curanti, ac proinde non remuneranti servitium sibi exhibitum. Talia mihi proponenti erat languor fortissimus, ita ut non remansisset in me halitus, nisi mihi occurrisset et succurrisset auctoritas justorum et sanctorum sententiæ meæ non concordantium. Ideo dicebam: *Si narrabo sic: ecce nationem filiorum tuorum reprobavi;* quia contraria mihi est auctoritas Patrum sanctorum, qui docent Deum non inscium, non injustum, sicut quidam errantes putaverunt. Quorum errore destructo astruitur hoc verum ex auctoritate sanctorum *filiorum Dei*, quod omnia sciente Deo est scientia in *Excelsa*, et cum sit ei cura de omnibus, nullus bonus vel malus erit ipso judicante irremuneratus, cum et boni recipient mala in vita sua, et mali similiter bona pro his duntaxat meritis, quæ in hac vita sunt remuneranda. Nam quibus æterna debentur præmia sive bona sive mala, in futurum servantur bonis bona et malis mala, ita ut peracto extremo iudicio nulli bono male, nulli malo bene sit. Sic docet *natio filiorum tuorum* Deus, quam *reprobavi* et reliqui, si aliter et aliud *narrabo*, quam illi. Sic loquendo mecum repressi erroris impetum, ne, qui meam conscientiam polluerat per hæsitacionem pravam, etiam alios corrumperet per doctrinam pravissimam. Correctus ergo, ut auctoritati majorum cederem et doctrinæ illorum crederem, post receptam sanæ doctrinæ credulitatem per fidei scalam nitebar ad intelligendam quæstionis hujus puram veritatem, quare videlicet in hac vita iniquis arrideat prosperitas, et justos plerumque tanta vexet adversitas, ut cogatur homo justus aliquando clamare, ac dicere: « Tædet animam meam vitæ meæ (*Job* x, 1). » Item; « Hæc

mihi, quia incolatus meus prolongatus est (*Psal. A parte causam prosperitatis malorum et suam liberationem dicens: Verumtamen propter dolos posuisti eis. Propter dolos, quos intendunt aliis præ terrenis acquirendis, et ipsi capiuntur dolis et laqueis: Nam* cxix, 5). »

VERS. 16. *Et existimabam, ut cognoscerem per intellectum, quod per fidem acceperam jam tenendum: sed hoc labor est ante me. Hoc ad plenum cognoscere labor est ante me.* Laboriosum est intuitu eorum, quæ sunt ante me, id est rerum præsentium, quæ ante oculos habemus, in quibus tanti secreti rationem providere non valeo, quia sunt ante me quasi murus mihi oppositus. Fateor, quia, victus Patrum doctrina, non possum non credere, quod eos scio credidisse; sed hoc ipsum, quod credo, ratione vel intellectu cognoscere labor est ante me, cui hoc scire in hac vita penitus est impossibile. Sed non est labor ante Deum, quia non est impossibile ante Deum omne verbum. Unde, si et ego fuero ante Deum, credo, quod hujus quæstionis transgrediar murum per ipsius auxilium, qui solus aperit et nemo claudit, claudit, et nemo aperit illud sanctuarium, in quo clare videbitur, quod nunc est obscurum. Propterea non dico absolute, quod illud cognoscere labor est ante me; sed adjungo:

VERS. 17. *Donec intrem in sanctuarium Dei, et illic intelligam in novissimis eorum.* Interim sufficiat mihi scire inscitiam meam, quod primus gradus est ad plenam scientiam. Et in hac provida ignorantia ero prudenter nescius, et sapienter indoctus, contentus fide sola, quæ non solet irrumperere, sed reverenter pulsare ad ostium amici, donec surgat mihi que aperiat, quod eatenus clausum erat, et ego, illo aperiente, intrem in sanctuarium Dei, secretum videlicet sanctæ contemplationis, quod malis absconditum, bonis vero expressum est in Scripturis veritatis. Vel intrem in sanctuarium Dei, quod est Christus in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei absconditi, quod sanctuarium intrare non est aliud, quam incorporari ejus membris et vivificari atque illuminari spiritu ejus, quem qui non habet, hic non est ejus. Illius ergo spiritu illuminatus et instructus de fine bonorum et malorum, intelligam in novissimis eorum Deum fuisse præscium futurorum, quando bonis bona æterna prædestinavit, et malis mala æterna præordinavit, pariterque utrosque de minutis bonis et malis meritis in præsentis vita remuneravit, sicut legitur, quod dives ille, qui guttam aquæ petiit, a patre Abraham audivit: « Fili, recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala (*Luc. xvi, 25*). » Sic introductus in sanctuarium Dei cognoscam sicut et cognitus sum, non ex parte, sicut modo per speculum et in ænigmate video.

VERS. 18. *Verumtamen etiam nunc ante sanctuarium stans, et reverenter pulsans de quæstione hac prosperitatis malorum aliquid didici, quod prius ignoravi, hoc scilicet, quod tu, Deus propter dolos posuisti eis. Dejecisti eos, dum allevarentur.*

Pars tertia, in qua prædictus Asaph aperit ex

« qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli, et desideria multa, et nociva, quæ mergunt homines in interitum (*I Tim. vi, 9*). »

Hebraica veritas habet: *Verumtamen, posuisti eos in lubrico.* Quod idem est in sensu. Nam divitiæ illis propter dolos positæ lubricum sunt, in quo lubrico per amorem positi stare non possunt, sicut stant, qui veras divitias amant. Unde ait sanctus papa Gregorius (27): « Si vere, fratres, divites esse cupitis, veras divitias amate. » Idem quoque dicit in Job (28): « Reprobi cum recta opera divinis operibus non rependunt, cum totos se hic deserunt et affluentibus prosperitatibus dimittunt, unde exterius proficiunt, inde ab intimis cadunt. Hinc est quod in inferno cruciatio diviti dicitur: Recepisti bona in vita tua, idcirco enim bona hic recepit et malus, ut illic plenius et mala reciperet, qui hic fuerat nec per bona conversus. Non ergo ait: Dejecisti eos postquam elevati sunt: sed cum allevarentur, quia hoc ipsum fit superbis interius deici, quod eis falsa contingit gloria exterius elevari. Ordinante enim divino judicio non eis aliud culpa est, atque aliud pœna; sed sua illis in pœnam convertitur culpa, ut elevatis fastu superbiæ hoc ipsum sit vere intus cadere, quod foris ostenduntur profecisse. »

« Væ qui prædaris, nonne et ipse prædaberis, (*Isa. xxxiii, 1*) » ait propheta, quoniam, qui prædam facit homini, præda efficitur diaboli: similiter hoc loco dicere possumus: Væ, qui dolo alios capis et decipis, nonne et ipse dolo capieris et decipieris? Aufert enim æterna ipse amor temporalium, quæ dolose aliis auferunt homines dolosi. Justo igitur judicio tu Deus sciens omnia doli figmenta propter dolos, licet hominibus absconditis, tibi tamen manifestos, posuisti dolo ipsas divitias dolo acquisite quasi decipulam, qua capiantur et dejiciantur. Nam dejecisti eos non solum postquam elevati sunt, sed dum allevarentur ad similitudinem rotæ, quæ, dum in posterioribus elevatur, in anterioribus dejicitur; sicut et isti, dum in exterioribus elevantur, in anterioribus de alto præcipitantur. Quo? in foveam profundam sempiternæ desolationis, quam comminatur Veritas dicens: « Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram: væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis: væ vobis, qui saturati estis, quia esurietis (*Luc. vi, 24, 25*). » Magna utique desolatio erit illis perdentibus temporalia quæ amaverunt, et non obtinentibus æterna bona quæ neglexerunt. Propterea ego Asaph, ego fidelis congregatio intelligens in novissimis eorum grande periculum, et exitum, pro tanti erroris magnitudine compellor exclamare:

(27) Hom. 15 in Evang.

(28) Lib. xxxii Moral. cap. 9, et Cur. Pastoral. part. iii, cap. 26.

VERS. 19 et 20. *Quomodo facti sunt in desolationem!* Non hoc dico interrogando sed admirando, sicut et Jeremias ait: « Quomodo sedet sola civitas plena populo! (Thren. 1, 1.) » Quia videlicet magna desolatio est ista vastari civitatem plenam populo, ut omnibus ejus civibus aut fugatis, aut captivatis, aut occisis redigatur in solitudinem, quod accidisse legimus in excidio civitatis Jerusalem primo per primam Babylonicam, secundo per secundam; quoniam et Roma dicta est Babylonia in Epistola Petri apostoli dicentis, cum esset Romæ: « Salutet vos Ecclesia in Babylone collecta (I Petr. v, 13.) » Sicut ergo Babylonicis vel Romanis interfectores prophetarum, sapientum et Scribarum atque ipsius Christi traditi atque ab eis vastati *facti sunt in desolationem*: sic in novissimis eorum, qui prophetas et sapientes odio habent, æterna desolatio eveniet, quod mihi *Asaph* ita certum est esse futurum ac si jam videam factum. Unde magis verbis præteriti quam futuri temporis enuntio, quod in novissimis eventurum scio. Dico ergo: *quomodo facti sunt in desolationem*, id est qualiter sunt desolati amissis rebus in morte, qua repente veniente subito defecerunt; et quia novissima et mori habent commune cum bonis, addit, in quo differunt: *perierunt*. Quare? *propter iniquitatem suam*. Qualiter? *velut somnium surgentium* vel exsurgentes. Pauper accubat, somniat habere divitias, thesauros, honores et hujusmodi. Sed quæ clausis oculis habere videtur, apertis non habet. Sic et malis, cum de hac vita, qua cæci dormiunt, evigilaverint, moriendo nihil inveniunt, nisi miseriam. Vere. Nam, *o Domine, etc. Civitas malorum*, quam ædificavit Cain, terrena est, de qua ipsi abstulerunt *imaginem* Dei, et suas imagines vel effigies extruxerunt, dum alius ferocitate factus est leo, alius levitate avis, alius sus libidinis sorde, alius asinus torpore et hujusmodi. Temporalem quoque felicitatem duxerunt, quæ tamen non est vera felicitas, sed ejus *imago*, id est similitudo. Hanc ergo quamcumque *imaginem*, quæ est *eorum*, id est eam ipsi fecerunt, *o Domine, tu rediges ad nihilum in civitate tua*, cœlesti Jerusalem. Nam etiam hic in parte civitatis tuæ adhuc peregrinantis *imaginem ipsorum ad nihilum redigis*, quos deposita vetustate peccatorum in novitate vitæ ambulare, ac tibi conformes fieri facis tu, Christe, qui es connaturalis imago Patris, cui conformandi sunt omnes ejusdem Patris adoptivi filii. « Nam, quos præscivit, hos et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus (Rom. viii, 29.) » Sicut enim quodlibet metallum in igne liquefactum formas, quas prius habuit natura sua permanente, amittit, formamque ipsius ignis induit: sic in civitate tua Jerusalem, quæ sursum est libera, omnes ipsius cives a peregrinatione hac, in qua sumus liberati, tuique amoris igne inflammati erunt conformes imaginis Filii tui, qui cum sis ignis consumens rubiginem, consummans aurum Filiusque tuus tibi cœternus et consubstantialis ignis et splendor glo-

riæ ac figura substantiæ tuæ non possunt tuo ipsiusque amore, qui est Spiritus sanctus, inflammati esse dissimiles tibi. « Nunc enim filii Dei sumus, sed nondum apparuit quod erimus. Cum autem apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est (I Joan. iii, 5), » ait Joannes ille præcipuus amator et civis illius civitatis, in qua *imaginem ipsorum ad nihilum rediges*, qui te oderunt, et *imaginem* Filii tui clarificabis in adoptivis filiis, quos inflammabis. Nec mirum si tunc inflammabis, quando clare videberis facie ad faciem.

VERS. 21 et 22. *Quia et nunc inflammatum est cor meum*, ex quo mentis intuitu et fidei gressibus intravi in sanctuarium Dei, et intellexi in novissimis, quod intelligere non poteram in primis. *Inflammatum est cor meum* nunc zelo justitiæ, Deo gratias. Sed prius, quando zelavi in peccatoribus pacem peccatorum videns, inflammatum fuit *cor meum* zelo stultitiæ, cum divitibus iniquis graviter viderem, et bonos in egestate viderem, atque super hoc dolerem. Nunc autem zelo meliore *inflammatum est cor meum*, cum et bonos et malos æmulor Dei æmulatione, illos cupiens de bono semper in melius augmentari, et istos a malis ad bona commutari. Scio enim ex domestico argumento illud esse Deo possibile, per cujus gratiam *et renes mei commutati sunt*, cum temperata, seu restincta delectatione carnali, quæ regnabat in renibus meis, melior ei delectatio successit, de qua dicitur alias: « Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui (Psal. xxxvi, 4.) » Item: « Delectationes in dextera tua usque in finem (Psal. xv, 11.) » Prius autem, cum delectatus in bonis temporalibus invidi habentibus, *ad nihilum redactus sum*, per invidiam et æmulationem stultam. Nam, « etsi habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, charitatem autem » quæ non æmulatur, quæque benigna est, « non habuero, nihil sum (I Cor. xiii, 2): » quanto magis zelo æmulationis malignæ tabescendo *ad nihilum redactus sum* non habendo saltem scientiam ipsius peccati mei, quod erat profunda ignorantia jumentorum insipientiæ comparanda? Ideo peccatum et ignorantiam meam confiteor dicens: *Ad nihilum redactus sum, et nescivi*.

VERS. 23. *Ut jumentum factus sum*. Scio enim quod sicut « homo, cum in honore esset, non intellexit » honorem ipsum, « comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlviii, 13 et 21), » ita homo, cum in peccato est et non intelligit ipsum peccatum, comparatur jumentis, maxime cum diligens terrena et negligens cœlestia non ut homo rectus incedit, sed ut pecus prouo vultu graditur. Sic ego *factus sum ut jumentum* sola terrena appetendo, non petendo tamen eadem vel a dæmonibus vel ab idolis gentium sed a Deo vero. Ideo dico: *Et ego semper tecum*. Nam quantacunque mihi fuerit appetitio terrenorum, non ea tamen quæsi nisi a te Deo vero, te solum colendo, et in hoc *ego semper tecum* fui et ero. Fui *tecum* tempore

ignorantiæ; cum pro talibus adipiscendis te putavi A
colendum spretis invisibilibus et æternis bonis. Multo magis amodo ero tecum sciens in tui cultu primo et principaliter cœlestia quærenda, quibus adjicientur hæc omnia, quæ tibi servantibus erunt necessaria. Ideo ego semper tecum, quod propono mihi firmissime tenendum ex mea virtute, quæ nulla est, quoniam et in hoc ad nihilum redactus sum, ut sine te nihil posse me facere sciam, sed ex tuæ virtutis tuæque gratiæ adjutorio, cujus in hoc experimentum certum habeo, quod ex quo factus sum ut jumentum ad ferenda onera tua mansuetum et subditum, ita ut in hac obedientia ego semper tecum sim, tu

Vers. 24. Tenuisti manum dexteram meam, id est opera mea, et in voluntate tua gratuita deduxisti me, et cum gloria suscepisti me, id est adhuc suscipies me. Nam pro magna futurorum certitudine præteriti temporis verbo rem futuram enuntio. Scio enim quod, cujus dexteram tenuisti, quando videns ventum validum timensque mergi clamavi ad te, quemque in voluntate tua gratuita nullis meritis præventa deduxisti, hunc tandem cum gloria suscipies in regnum tuum. Atque ideo, quod credo et spero futurum, enuntio quasi præteritum et jam factum propheticò more, ut ibi: « Foderunt manus meas et pedes meos (Psal. xxi, 18), » dictum est de passione mea futura, sicut istud dicitur de gloria mea futura, qui psallo et loquor in Asaph, quia ego Christus ille sum David, cujus non deficient laudes, nec unquam defecerunt, etiam quando laudes defecerunt David filii Jesse carnalis, populi nati carnaliter ex Jesse.

Mihi ergo principaliter congruit, quod hic dictum est: Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me. Nam, cum in forma Dei essem, non rapinam arbitratus sum esse me æqualem Deo Patri meo; sed meipsum exinanivi formam jumentum accipiens ad portandum illum semivivum, cujus me feci proximum faciendo misericordiam in illum. Et quidem ad hoc missus fui a te, Pater. Sed tamen ego semper tecum et tu mecum et non reliquisti me solum, quia tibi placita feci et facio semper Deus potens æque ut tu, quia ego et tu, Pater, unum sumus. Poteram itaque restitisse crucifixoribus meis; sed tu, Pater, sic tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, ut oportuerit me dicere: « Pater non mea voluntas, sed tua fiat (Luc. xxii, 42). » Et quia, te tenente dexteram meam, id est opera mea bona et divina dirigente, obedivi ad voluntatem tuam, ideo tandem consummata obedientia cum gloria suscepisti et assumpsisti me in thronum celsitudinis tuæ, dans mihi nomen, quod est super omne nomen, ita ut dicere possem: « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra (Matth. xxviii, 18). » Primo quidem in conceptione suscepisti me, id est naturam meam humanam uniendam Verbo tuo, et erat utique in susceptione ista magna gloria, qua major

non est, sed ista gloria fuit occulta, donec per gloriosam resurrectionem et admirabilem ascensionem sanctique Spiritus effusionem clare manifestatum est, quod oportuerat me pati, et sic per passionis contumeliam intrare in gloriam meam. Propterea cum potuisset manus mea dextera, quæ est Divinitatis meæ potentia, defendisse manum sinistram, id est humanitatem meam tot miseris et contumeliis expositam, tu tenuisti manum dexteram meam vel manum dexteram meam, id est potentiam Divinitatis meæ, qua me potueram de manibus inimicorum excussisse atque illos in infernum dejecisse, quibus cum semel dixissem: « Ego sum, abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram (Joan. xviii, 6). » Nisi ergo tu, Pater, manum meam dexteram tenuisses qua virtute feci, ut caderent in terram, eadem facere potuissem, ut caderent in abyssum. Sed tenuisti manum meam per obedientiæ vinculum astrictam, et in voluntate tua deduxisti me de cœlo in uterum virginis, de utero in mundum, de mundo in infernum, de inferno rursus in mundum, et deinde assumpsisti me cum gloria in cœlum tecum regnaturum in humanitate jam glorificata, sicut ab æterno regnavi tecum in Divinitatis meæ gloria æterna.

In Hebræo legitur: Contractum est cor meum, et renes mei resoluti sunt. Et ego insipiens, et nescius quasi jumentum factus sum apud te, et eram semper tecum, et tenebas manum dexteram meam. In consilium tuum deduces me, et postea in gloria suscipies me. Quibus in verbis aperte sonat et de peccatis perpetratis confessio, et de virtutibus gratiæ gratis collatæ gratiarum actio, et futurorum bonorum certa expectatio. Nam quod dico ego Asaph: contractum est cor meum, idem est ac si dicam: Non habui charitatem, cujus latum mandatum in corde susceptum dilatat ipsum cor, quod per invidiam zelumque malum contractum non potest pariter esse in charitate dilatatum, sive ut supra diximus, inflammatum. Confliteor itaque quod contractum est cor meum per invidiam, sicut aliquando corium contrahitur siccitate nimia. Et renes mei resoluti sunt, quia delectatio carnalis nullis inhibita frenis, corde licet per malitiam contracto, per delicias defluxit renibus resolutis, quia eram sine illa justitia, quæ cingulum lumborum est, et sine fide, quæ cinctorium renum est. Eram igitur in grandi periculo corde siccus, carne dissolutus, et hoc ipsum intelligendo ad nihilum redactus, et insipiens, ac nescius quasi jumentum factus sum. Gratias tibi, Domine, qui me in hamo et freno constringens de stulto jumento et indomito fecisti sic mansuetum, ut ego semper tecum fuerim, ex quo tenebas manum dexteram meam, id est opera mea bona, quæ pertinent ad dexteram, sicut mala pertinent ad sinistram. Tu tenebas in dextera tua sustentando me, ne incipiens mergi totus mergeret, gradiens ad te super mare, ubi periculose ambulassem, nisi dexteram meam tu tenuisses, et ad portum salutis deduxisses, ac de

portu ad littus omnino solidum, ubi nullum deinceps periculum sit timendum, quod mihi futurum in Spiritu veritatis propheta dicens: *In consilium tuum deduces me, et postea in gloria suscipies me.* Consilium Dei quasi portus est optatus ab hoc mari magno et spatioso fugientibus: verbi gratia, virginitas et voluntaria paupertas, devotaque Patrum per omnia et in omnibus obedientia usque ad mortem. Quæ omnia hisque similia vitæ arduæ instituta quasi portus quidam excipiunt eos, qui undosas mundi hujus procellas fugiunt, quæ solo mandatorum navigio deditos aliquoties obruunt. De hoc portu ad littus æternæ stabilitatis facile venit, ubi gloria æterna invenitur. Hoc ego *Asaph* in spe certa mihi promitto de tuo, Deus, adjutorio, qui *in consilium tuum deduces me*, ut a te audiam libenter et obedierent non solum proponentem salubria mandata, sed et saluberrima perfectionis consilia, et postea in gloria suscipies me consummata et servata usque ad mortem virtute obedientiæ, quæ venit scala patriarchæ Jacob ostensa per observantiam mandatorum terræ innititur, sed per observantiam consiliorum usque ad cælum exaltatur dicente veritate: «Vende quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in cælo (*Matth.* XIX, 21).»

VERS. 25. *Quid enim mihi est in cælo? Mihi non solum præceptis, verum etiam consilii divinis obedienti, et ob hoc thesaurum in cælo habenti quid et quantum boni repositum est in cælo? Abhinc pars quarta psalmi coarguit priorem stultitiam, qua terrena cælestibus præferebantur ab his, qui Deum laudabant et laudandum putabant solummodo vel maxime pro sospitate corporis et prosperitate vel affluentia rerum temporalium. Hujusmodi autem laudes non defecerunt ex toto in Dei populo, priusquam Dominus noster Rex omnium sæculorum adveniret, et ex his, quæ passus est, confirmaret nos, ne scandalizaremur malis prosperari, bonos autem injuste opprimi videntes. Quis enim justus videns ipsam justitiam esse crucifixam ab his, quorum iniquitas quasi ex adipe prodiit, qui in labore hominum non erant et cum hominibus non flagellabantur; quis, inquam, justus cum sibi aliquid simile contigerit, dicat jam: Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas? Nam si narravit sic, ecce nationem filiorum Dei, imo ipsam naturalis Filii Dei passionem reprobavit. Bene ergo in commemoratione flagellati et crucifixi hujus naturaliter justis et bonis Filii, die palmarum cantant filii adoptivi per illum justificati vel justificandi: Quam bonus Israel Deus rectis corde! ut isto cantico instructi etiam inter adversa Deum laudemus, et non moveantur pedes nostri, id est ratio et judicium nostrum, quando pacem peccatorum videmus, neque nosmetipsos, etiam cum possumus, vindicemus, sed Deo justo et pio vindictam reservemus, qui eo ipso tenet manum nostram, quo dicit: «Mihî vindictam, et ego retribuam (*Deut.**

A XXXII, 35).» Sic tenuit manum Filii sui tempore passionis, ne se tunc vindicaret, exemplum dans nobis, ut et nos ita faciamus, animasque nostras in patientia possideamus, quia «tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem (*Rom.* v, 3, 4),» qua speremus cælestia, non terrestria.

Quid enim mihi est in cælo? Et a te quid volui super terram? Non dico definite: hoc vel illud bonum repositum est mihi in cælo, sed indefinite significans utcumque illud summum præmium, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, præ admiratione magna exclamo ego Asaph dicens: Quid enim mihi est in cælo? Quid? Hoc est quantum? quam magnum? quam inestimabile præmium mihi præparatum est in cælo, si Deum diligo? Nam se diligentibus dabit se, quod est præmium inestimabile. Hoc tu, Deus, præparasti diligentibus te, ac proinde stulte aliud appetivi pro te. Vilis commutatio lutum captasse pro auro, terram pro cælo, creaturam transitoriam pro Creatore ipso! Quid enim mihi est in cælo? Magnum quid verbis exprimi non potest, acquiri potest, æstimari non potest.

E contrario a te quid volui super terram? Delicias voluptatum? breves sunt et in æternas pœnas mittunt. Nam quasi putredo vermes gignunt, qui conscientiam rodentes non moriuntur in æternum, quia nec ignis eorum exstinguetur, nec vermis eorum morietur, quibus in judicio dicetur: «Ite, maledicti, in ignem æternum.» (*Matth.* xxv, 41).» *Quid volui super terram? Puta hujus mundi gloriam. Sed, o quam inanis, quam fallax est gloria, quæ quasi flos feni cito decidet, et sui amatores in æternam confusionem demerget! Consideratis in hunc modum singulis et omnibus, quæ volui super terram, non invenio aliud me captasse nisi umbram ad similitudinem canis, de quo in fabulis dicitur, quod portans in ore frustum carnis, dum in lignea semita transiret aquam, vidissetque in aqua carnis umbram, capessendo umbraticam perdidit carnem veram. Sic et ego desiderando falsa et umbratica bona super terram perdidit vera, nec ea ullatenus possum rehabere nisi vere pœnitendo, et his, de quibus pœniteo, contraria faciendo. Est autem primus gradus pœnitentiæ deficere a malo, secundus proficere in bono. Propterea*

VERS. 26. *Defecit caro mea et cor meum. Defecit caro mea pœnitentiæ castigationibus afflicta, ut ad mala opera sit languida. Defecit et cor meum a consuetudine ac studio cogitandi vana et inutilia, quæ si aliquando memoriæ oculos diverberant, ad cordis tamen voluntariam approbationem propterea non attingunt, quia ejus intima secreta melioribus desideris occupata sunt. Nam Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum, quod est dicere: Deus possidet cor meum, et ego vicissim possideo eum. Deus cordis mei, subaudis: possessor est: et pars mea, id est possessio mea Deus non ad horam gau-*

dente me vel exultante in hac luce, *sed in æternum*. A *Deus cordis mei* eo pondere dictum est, quo dicitur : *Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob*, eo quod generaliter creator omnium, sit specialiter non solum creator sed et amator illorum. Sic et *cordis mei* non solum creator, sed et amator in eo cognoscitur, quod et ipse vicissim a corde meo præ omnibus creaturis amatur. Unde non in me, sed in ipso gloriando humiliter dico : *Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum*.

Convenienter hoc dicit *Asaph*, id est congregatio eorum, qui sic assumuntur in clerum, ut non habeant hæreditatem seu possessionem propriam in terra, sed sit Dominus *pars*, et hæreditas eorum, et ipsi quoque sint *pars* et hæreditas Domini, sicut scriptum est in lege Domini : « Filiis Levi non dabis hæreditatem, ego Dominus ero hæreditas eorum (Num. xviii, 20). » Cum ergo singulis veris Christianis dicere conveniat : *Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum*, præcipue illis congruit, quibus in terra non habentibus et habere nolentibus hæreditatem ipse Deus dignatur fieri hæreditas, ita ut confidenter dicere possint : *Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum*. Ecce quid mihi est in caelo ! Eligant alii alia, *pars mea Deus* est. Petat filius adolescentior partem, quæ se contingat, et in regionem longinquam abeat, ego jam de regione longinqua reversus ad patrem præter ipsum non peto hæreditatem : ipse mihi de cætero sit hæreditas, ipse *Deus cordis mei* cultor et inhabitator sit atque possessor in æternum, et *pars mea Deus* ipse in æternum, a quo ultiorius non abibo in regionem longinquam. Quoniam

VERS. 27. *Ecce qui elongant se a te, peribunt, subaudis* : nisi pœnitentiam egerint. Hoc enim subaudiri oportet in pluribus Dei comminationibus, ut ibi : « Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit (Matth. xxvi, 55), » subaudis : nisi pœnitentiam egerit. *Qui elongant se a te, peribunt*, non qui se aliquando clongaverunt, et postea resipuerunt, sicut ego *Asaph* clongatus a te ut jumentum factus sum, sed non nimis longe recessi a te, qui fui apud te ipsa temporalia, quæ dilexi, non quærens nisi a te. Tandem vero cognoscens, quod sicut talia non sunt quærenda nisi a te, sic nec appetenda sunt nisi propter te, sicut, verbi gratia, navis a transmarino peregrino ad hoc solummodo quæritur, ut ad patriam, quæ diligitur, perveniatur : elegi non solum esse apud te petendo hæc a te, non ab idolis gentium, sed etiam *semper* esse tecum dicens : *Et ego semper tecum*, diligendo videlicet solum te præcipue, ac post te vel in te, quid mihi prosit ad consequendum te. Dixi ergo : *Ego semper tecum*. Sed et tu ex tunc fuisti semper mecum. Nam tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et eum gloria suscepisti me, quod supra expositum non est iterato exponendum.

Me itaque dicentem et firmiter proponentem, ut sim semper tecum, tenuisti et in voluntate tua deduxisti. Sed qui elongant se a te, peribunt, sicut jam plurimi tales perierunt. Nam perdidisti omnem, qui fornicatur abs te, idola colendo vel aliquid præter te, contra te ac plus quam te diligendo, quæ est magna fornicatio, cum tu solummodo vel saltem præcipue sis amandus amore casto, quo gratis te amantes in te solo habent omnia, quia te primo et principaliter quærentibus adjiciuntur omnia tali studio expedientia et utilia, sive prospera propter tales fovendos, sive adversa propter eos exercendos. Unde stulti sunt, qui a te recedunt, et hoc sibi utile credunt.

B VERS. 28. *Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Deo spem meam, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filia Sion. Mihi adhærere Deo per fidem bonum est, ponere in Domino Deo spem meam* similiter bonum est, ne sit fides absque spe. Super omnia vero bona bonum est habere tantam charitatem, ut et ego ipse te Deum laudem, aliis quoque annuntiem omnes laudationes tuas in portis filia Sion, quoniam veri amatoris est negotium et studium, id quod amat, laudare et commatores allicere.

C Aliter : *Mihi adhærere Deo*, id est facie ad faciem videre illum, summum bonum est, atque interim, dum hoc esse non potest, bonum est mihi ponere in Deo spem meam, quatenus lacte fidei et spei nutriat ad visionem speciei et rei, qui fortasse ideo differor ab introitu civitatis diu desideratæ, in qua imagines inimicorum ad nihilum rediges, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filia Sion sive in atriis filia Sion. Per portas vel atria Sion cælestis, videlicet Ecclesiæ Deum speculantis, peregrinantis Ecclesiæ intelliguntur sancta exercitia, quæ dirigunt ad aulæ cælestis illa ædificia, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, neque cor humanum comprehendit. Extra hujusmodi portas vel atria, quibus ambitur et unitur universa Ecclesia, laus omnis est inanis. Ideo proposui, ut annuntiem omnes laudationes tuas Deus non extra, sed in atriis vel portis filia Sion, id est Ecclesiæ peregrinantis, quæ filia est Ecclesiæ jam regnantis. Illa enim, quæ sursum est, libera est, quæ est mater nostra, cujus est filia nobilis Ecclesia laborans in terris conjuncta illi per vinculum illinc maternæ, isthinc filialis dilectionis.

D Gloria Patri Deo Israel, qui bonus est rectis corde. Gloria Filio Deo, cujus dexteram manum Pater tenuit, atque in voluntate sua illum deduxit et cum gloria assumpsit. Gloria Spiritui sancto vero et vivo Deo, qui est illa Patris voluntas in qua ipse Pater deduxit Filium voluntarie obedientem in humanitate sua propter hominum salutem. Amen.

PSALMUS LXXIII.

VERS. 1. *Ut quid Deus repulisti in finem?* Psalmi hujus titulus est :

INTELLECTUS ASAPH.

Intellectum quippe habentes, et sapienter psallentes in hoc psalmo quæstiones proponunt dicendo : *Ut quid, Deus, repulisti in finem, iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?* etc. Licet hujusmodi quæstiones proponant, non tamen id dubitando, sed aliorum saluti et instructioni providendo faciunt, ut prius positus quæstionibus attenti, et deinde solutionibus edocti exemplo eorum justo Dei iudicio applaudant, nec de tribulatione fidelium contristentur, sed gaudeant spe, scientes quia dura et aspera patiendi perventuri sunt ad gloriam. *Asaph* synagoga, quæ cum sit quorumlibet congregatio, proprie tamen dicitur populi Israel. Huic Vetus Testamentum datum est, quod continet tria, scilicet præcepta, promissa, sacramenta. Præceptorum vero quædam fuere moralia, ut *Non occides*; quædam figuralia, ut circumcisio in die octavo; promissa vero temporalia, ut terra Chanaan copiosa et regnum temporale. In his autem præceptis figuralibus et promissis quædam alia promittebantur spiritualia, unde ipsa præcepta, et promissa erant rerum in se latentium sacramenta.

Præter hæc autem sacramenta figuralium præceptorum et promissorum fuerunt alia sacramenta, ut in venditione Joseph et hujusmodi. Sicut autem primus homo de terra terrenus, secundus vero de cælo cælestis : ita illi populo, qui portabat imaginem terreni prius oportebat promitti, quod animale est, id est, temporalia; deinde portanti imaginem cælestis illud quod spirituale est, id est æterna. Sic ergo erudito animali populo in temporalibus volens eos Deus spirituales fieri, temporalia abstulit eis, et abundanter dedit iniquis, ut per hoc doceret ea, quamvis data a Deo, tamen non esse vere bona. Illic divisa est Synagoga in bonos et malos. Nam boni fuerunt qui prius videntes pacem peccatorum hæsitaverunt, sed ab hoc conversi sunt postea, ut solum peterent Deum sicut continet superior psalmus. His Novum Testamentum datum est, quod continet similiter tria, scilicet præcepta, promissa, sacramenta. Sed præcepta moralia eadem, quæ fuerunt in Veteri : non vero figuralia eadem. Promissa quoque et sacramenta non eadem. Ibi enim temporalia, sicut dictum est, promittebantur, hic æterna. Sacramenta etiam esse diversa manifestum est. Nam ibi promittitur, hic habentia Salvatorem. In quo nunc promittitur, in futuro dabitur salus. Illa ergo fuere sacramenta nunc præsentium, hæc futurorum. Illa enim Salvatorem, hæc salutem promittunt. Hic est intellectus *Asaph* id est fidelis synagogæ.

Denique quia quod tenetur, non est opus promitti, quia jam veritas venit, ablata sunt figuralia, sicut regnum, sacerdotium, templum, circumcisio et hujusmodi. Hic mali altera pars synagogæ non attendentes cælestia, quæ promittebantur grandibus, timentes terrena amittere quæ acceperant parvuli, occiderunt Christum qui dederat, propter quod et illa amiserunt et ipsi occisi sunt. Ut autem tempus quoque causam ostenderet, revolutis quadraginta duobus annis in ipsa festivitate, qua Dominum occiderunt, a Tito et Vespasiano passi sunt et civitas eversa, quod in hoc psalmo plangit *Asaph*. Dicitur autem planctus iste *intellectus Asaph*, quia dum plangit causam irreparabilis eversionis, intelligit hanc, scilicet ut homo, relictis terrenis et Veteri Testamento, desinat esse animalis et expectet cælestia in Novo Testamento factus spiritualis, quæ est intentio psalmi.

Modus talis est. Primo deplorans destructionem irreparabilem precatur, ut saltem reliquæ salvæ fiant, memorans quando et qualiter Judæi Deum irritantes destructi sunt. Secundo destructis signis ostendit rem ipsam, scilicet adventum Christi et salutem ubique per ipsum ibi : *Deus autem*. Tertio orat, ut Deus pœnitentibus parcat et Romanorum superbiam utiliter puniat ibi : *Memor esto*. Primus psalmus lamentationis, sed de ultima captivitate facta per Titum. Sequuntur alii duo de lamentatione, scilicet : *Deus venerunt gentes*, et : *Super flumina*. Attende vero quanta fuerit in Propheta misericordiæ amplitudo, qui cladem diu venturam deplorat in prosperis non aliter, quam Jeremias, qui visa captivitate deflexit. Est autem hoc genus dicendi plenum charitate, qua docemur flere cum fletibus. Ideo subversio civitatis deploratæ describitur, ut duritia Judæorum vel calamitatibus terretur.

Prophetans ergo captivitatem ait in persona fidelis synagogæ : *O Deus, tu repulisti populum tuum, sicut sæpe repulisti nos, et destruxisti nos, iratus es, et misertus es nobis*. Quibus alternantibus ostendisti populo tuo dura pariter et suavia, per dura dans metuentibus te significationem, ut fugerent a facie arcus, per suavia, ut est pax et rerum temporalium copia, provocans ad æterna magis quam hæc appetenda. Sicut enim per dura temporalia, quæ natura ipsa docet fugienda, datur significatio te metuentibus, ut fugiant a facie arcus : sic per suavia temporalia, quæ natura ipsa monet appetenda, datur significatio te diligentibus, ut appetant æterna æternaliter suavia. Si enim per multa impendia difficilia laborant homines evadere vel cavere morbos temporales, quanto magis debent laborare.

ut evadant et caveant pœnas æternales? Item : **A** sed *iratus est furor tuus*, non dico singillatim iratus es aut furibundus es, sed dico : quod *iratus est furor tuus*, ut hac geminatione magnitudo iræ ac pariter furoris tui ostendatur. Et hoc non super hostes, sed *super oves pascuæ tuæ*, cum sit quodammodo naturale in illos parcius vindicare, qui domestici erant quandoque. Non in hoc iudicium tuum ego *Asaph* reprehendo, sed proximis compatiendo cum admiratione conqueror dicens : *Ut quid hoc fecisti? ut quid tantum furorem et iram super oves quondam pascuæ tuæ induxisti?* Nonne tu, cum *iratus* fueris, misericordiæ memor eris? (*Habac. III, 2*). » Igitur ne in hac ira tuâ misericordiæ immemor aut obliviscaris misereri, Deus,

Ut quid, Deus, repulisti in finem? Repulisti quidem justo iudicio, sed tamen occulto, populum tibi peculiarem a te et a tua defensione, atque ideo non contra justitiam ferientis murmuro ego Asaph intelligens te justum, sed inquiri illud, quod est occultum, qua videlicet ex causa illud sit justum, quod *repulisti* populum tuum non ad modicum tempus castigandum et cito liberandum, sicut sæpe liberasti eos de manibus gentium, quæ dominatæ sunt eorum, verbi gratia, per Gedeonem, per Samsonem, per Samuelem, per David regem, cæterosque salvatores et propugnatores. Nunc autem *repulisti in finem*, quoniam usque in *finem* sæculi sunt repulsi, et tunc non omnes convertendi, sed juxta Prophetam reliquæ tantum, id est ex pluribus pauciores. Nam ubi ait apostolus : « Cum plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel salvus fiet (*Rom. XI, 25 et 26*), » subauditur : præordinatus ad vitam, ne contraria sentire videantur prophetarum eximius **C** *Isaias*. et ipse doctor gentium Apostolus. Quosdam etiæ ex illis ita *repulisti in finem* ut eos flagellis tuis eruditis mitteres et compelleres *in finem*, id est in Christum, qui est « finis legis ad justitiam credenti (*Rom. X, 4*), » qui est principium et finis **A** et **Ω**, initium rerum et consummatio. Quod manifeste impletum est in Paulo apostolo, quem plaga evidenti cæcitatatis percussus *repulisti* a synagoga Satanæ et cæca et non intelligente ad *intellectum Asaph*, cujus in hoc psalmo titulus præfulget, quia ipse est *Asaph*, synagoga scilicet fidelis, cujus *intellectus* in præceptis ac cæremoniis legalibus totus tendit in Christum, quem fidelis *Asaph* intelligit omnis consummationis *finem*.

De his ergo non est querela, qui sic repulsi **D** *in finem* consummationis et perfectionis dimissa figura tenuerunt veritatem, sed de his, qui repulsi sunt *in finem* defectionis usque adeo ut, non solum interiorius, verum et exteriorius deficerent in animabus mortui, in corporibus partim occisi, partim captivi et dispersi omnique cultu legalis pariter et evangelicæ observantiæ destituti, utpote neque templum neque sacerdotium, neque altare secundum legem habentes vel secundum Evangelium, ut sint omnino vastati ac desolati *in finem*, ultima scilicet captivitate facta per Titum et Vespasianum, qui quasi duo ursi de saltu Romani imperii venerunt et quos pueros veri Elisei derisores dissipaverunt. In quo apparet quod non ut antea simpliciter et breviter es iratus,

B *Vers. 2. Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio*, ut tu, pius iudex, consueta beneficia plus attendas, quam errata ovium te pastorem non agnoscentium. *Memor esto*, inquam, *congregationis, quam* non in fine sæculorum sicut gentes collegisti, sed *possedisti ab initio*. Nam, cum dimitteres omnes gentes ingredi vias suas temporibus multis ab initio mundi, a generatione mala Cain fratricidæ generationem hanc distinxisti, de qua tu, Deus homo, nasci voluisti. Huic signaculum circumcisionis et jugum legis posuisti. Huic patriarchas, iudices, reges et prophetas disposuisti, quia eam sub disciplinæ tuæ freno possidere dignatus es, cum cæteras gentes quodammodo negligeres, neque aliquos ex eis operarios in vineam tuam conduceres usque ad hanc horam undecimam, in qua finis mundi creditur propinquus.

Non solum vero populum tuum hunc *possedisti ab initio* secernendo illum a populo non tuo per signum circumcisionis, et alia multa, verbi gratia, illorum sacrificia et hostias tanquam generationis Abel respiciendo, aliorum vero tanquam generationis Cain licet recte offerentis, tamen non recte dividenti, non respiciendo : sed et postea cum peccassent vendendo fratrem innocentem, et ob hoc fame urgente venerunt in Ægyptum, redigendi videlicet illic in servitium propter fratrem suum a se venundatum in servum, tu recordatus patrum fidelium, scilicet Abraham, Isaac et Jacob misertus es filiorum, et mittendo illum virgam *redemisti virgam*. *Virga* quippe Moysi, per quam signa faciens populum tuum *redemisti*, hunc ipsum populum tuum significavit, qui et ipse quodammodo *virga* tua fuit, quia per eum multas gentes flagellasti, ut propter uxorem Abraham assumptam in domum Pharaonis ipse Pharaon ac domus ejus flagellata est plagis magnis, ac postea majoribus plagis alter Pharaon flagellatus est per hunc et propter hunc populum tuum, *virgæ* Moysi assimilatum, qua etiam *virga* duodecim gentes ejecisti de terra sancta sanctis tuis promissa. In quo autem gens ista *virgæ* Moysi assimilata est? in eo videlicet, quod, sicut *virga* Moysi primo recta, deinde in forma serpentis apparuit tortuosa, et deinde forma draconis deposita inventa est in manu Moysi denuo recta : sic illa

gens tua in antiquis justis ac patriarchis recta in manu Moysi fuit, quandiu legem per ipsum datam servavit, Christumque in lege promissum fideliter exspectavit. At ubi negavit illum, versa est in colubrum sic tortuosum, ut fugiat Moyses, imo ut accuset hanc ipse Moyses, in quo sperant, cujus dicta lectitant, sed frustra, quid littera ejus absque spiritu eos occidendo infert eis mortem, quæ significatur per serpentem, quia homini accidit per serpentem, imo per diabolum in serpente loquentem. Futurum est autem ut in fine tanquam in cauda Moyses apprehendat saltem reliquias populi hujus, circa finem sæculi recognoscentis Christum in lege Moysi præfiguratum et promissum, et tunc revertetur in statum pristinum.

Ut enim præmittam sacrificia et hostias aliasque legales observantias, quibus multifariam multis que modis præfiguratus est Christus, in hac ipsa *virga* Moysi, de qua nunc sermo est, invenitur manifeste præfiguratus, qui et « *virga virtutis* » est florens « in splendoribus sanctorum (*Psal. cix, 2, 3*), » quam propterea emisit Dominus, ut dominetur in medio inimicorum suorum sicut *virga* Moysi dominata est in medio Ægyptiorum. Hæc est *virga*, de qua Jeremias ait : « *Virgam vigilantem ego video,* » quod de se exponens Dominus ait : « Bene vidisti, quia vigilo ego super verbo meo (*Jerem. i, 11, 12*). » Hæc est *virga*, de qua Dominus ait ad Moysen petentem signum, per quod crederetur missus ab eo : « Quid tenes in manu tua? Et ait Moyses : *Virgam*. Et Dominus : Projice illam in terram. Quam cum projecisset, versa est in serpentem, et expavit Moyses et fugit. Et ait illi Dominus : Apprehende caudam ejus. Et apprehendit, et facta est iterum *virga* sicut prius fuit (*Exod. iv, 2-4*). » Mystice per serpentem, qui mortem suavit, intelligitur mors, per *virgam* Christus. Igitur *virga* serpens Christus moriens. Ille est serpens æneus erectus in deserto, in quem intuentes a serpentibus morsi sanabantur, quia credentes in Christum mortuum salvantur. Expavit Moyses, viso serpente, et fugit, quia timuerunt discipuli, visa passione, et recesserunt a priori spe. Reformatus est serpens in *virgam*, quia de morte rediit Christus ad vitam. Tenuit Moyses caudam sine timore, quia discipuli crediderunt firmiter cognita resurrectione. Qua dum caro ejus refloruit quasi *virga* Moysi sive Aaron, tales fructus attulit ut per ejus virtutem spoliarentur Ægyptii, ditentur Hebræi; spoliaret infernus, ditetur paradisos; mergatur per aquam baptismi Pharaon invisibilis cum suis exercitibus ac satellitibus, vitii videlicet ac dæmonibus : et lætetur Dei populus cantans Domino, qui gloriose honorificatus est, equum et ascensorem projecit in mare ascensorem diabolum suffocando, sed equum de manu ejus liberando, videlicet sibi credulum genus humanum, baptismi sacramento purificatum, atque in hoc ipso *virga* Moysi, de qua nunc agit, assimilatum. Sicut enim ante nos di-

ctum est ab hujus loci tractatoribus, per *virgam* Moysi humani generis rectitudo, in qua creatum est, accipitur. Deus enim fecit hominem rectum, sed ipse miscuit se infinitis quæstionibus. *Virga* igitur cadens in terram mutata est in serpentem, qui corporis sui tortuosis movetur anfractibus, quia diabolo per serpentem sibilantem allectus, a stabilitate ac rectitudine, in qua creatus erat, dejectus homo cecidit in hujus vitæ mortalitatis et instabilis miseriam, in qua gravatus morte animæ corporisque mortalitate, non valet erectus incedere, sed morte serpentis graditur super pectus suum, dum rationabilem sensum, quem habet sursum erigere non valens in terra deprimit, solaque vel maxime terrena concupiscit, et ad similitudinem serpentis terram comedit, cum terrena sapit. Serpens autem in cauda rediens ad manum Moysi fit *virga*, quia in fine sæculi, qui per caudam intelligitur, homo ad manum Domini resurrectione revertens primam rectitudinem recipiet. Hæc mutatio dexteræ Excelsi cœpit a resurrectione Christi, perficietur in electis ultima resurrectione, qua et omnes homines resurgent incorrupti, et soli electi sic immutabuntur, ut gaudeant se plus recepisse per gratiam quam perdidierint per culpam. Tunc enim perficietur, quod in exitu Israel de Ægypto præfiguratum, et his verbis prophetatum est : *Redemisti virgam hæreditatis tuæ*. Quod est dicere : pristina stabilitatis rectitudinem in humano genere reformasti. Quod illis verbis præteriti temporis enuntiantur, quia certissime futurum speratur. Non immerito ; quia illius universalis messis jam primitias habemus in Christi resurrectione simulque illorum, quorum corpora surrexerunt cum eo, sanguine veri paschalis agni redempti de inferno, sicut quondam sanguine figuralis agni redempti sunt de Ægypto hi, qui erant *virga hæreditatis tuæ*, sicut supra est expositum.

Longe vero excellentius *virga hæreditatis tuæ*, Deus, hi sunt, quos redemisti nunc de tenebris vocando id admirabile lumen tuum, quorum primi et præcipui erant apostoli de illa congregatione, quam possedisti ab initio, electi. Qui nimirum totius Ecclesiæ de gentibus collectæ *virga* sunt, quæ tua est hæreditas juxta illud : « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam (*Psal. ii, 8*). » Item : « Ecce hæreditas Domini filii merces fructus ventris (*Psal. cxxvi, 3*). » *Virga*, inquam, illius hæreditatis apostoli sunt *virga* recta, qua regitur hæreditas ipsa quæ est *mons Sion*, quia eorum doctrina regitur et fulget Ecclesia ut sol et luna, ut sol in perfectis, ut luna in imperfectis. Atque ideo ipsi recte ac proprie dicuntur *virga hæreditatis tuæ*, novæ de gentibus Ecclesiæ. Unde mirabile, simulque miserabile nimis est populum illum sic repellere, de quo *virga*, hæc est egressa, ut usque in finem iratus furor tuus in eos non sinat recolligi dispersos, reduci abjectos, alligari confractos, cum tu sis ille pastor qui dicit : « Ecce ego requi-

ram oves meas : quod abjectum fuerat reducam, A quod contractum fuerat alligabo (*Ezech. xxxiv, 11, 16*). »

Aliter : *Redemisti virgam hæreditatis tuæ*, id est *virgam*, quæ est *hæreditas tua* tibi a Patre tuo data, sicut dicis : « Tui erant, et mihi eos dedisti, et sermonem tuum servaverunt (*Joan. xvii, 6*). » *Virga* hæc recta et florida *hæreditas* secunda tibi acceptissima nonne debet movere te ad misericordiam super gentem illam, de qua egressa est hæc *virga*, per quam *hæreditas* hæc est assumpta? Sic de nova Ecclesia potest legi, quod sit *hæreditas*, cujus *virga* est apostolici regiminis disciplina, qua regitur Ecclesia tota. Verum specialiter ad alium nos mittit intellectum, quod adjungitur *mons Sion* vel *montis Sion in quo habitasti*. Hoc enim præteriti temporis verbo cogimur intelligere non novam Ecclesiam, in qua nunc Deus habitat, sed antiquam illam, in qua olim sic habitavit per legalia instituta Christum præfigurantia et promittentia, ut exinde recte vocaretur *mons Sion*. Dicamus ergo : *Redemisti virgam hæreditatis tuæ* intransitive, id est : *Redemisti* populum tuum antiquum, *virgæ* Moysi assimilatum, quo ab Ægypto exeunte, ac promissionis terram ingrediente, affixisti populos flagellando, et expulisti eos introducendo in locum eorum hunc populum tuum, hæc *virgam* tuam, hæc *hæreditatem tuam*. Unde scriptum est : « Laudabilis populus, cui Dominus exercituum benedixit dicens : Opus manuum mearum tu es *hæreditas mea Israel (Isai. xix, 25)*. » Hæc *virga*, *hæreditas tua* est *mons Sion, in quo habitasti*. Unde in Hebræo sic legitur : *Redemisti virgam hæreditatis tuæ montem Sion, in quo habitasti*.

Quod vero in quibusdam codicibus additur : *In eo*, superfluum est. Quid enim necesse est, cum dicitur *mons Sion in quo habitasti*, addere *in eo*, nisi forte dicti hujus geminationem, cum dicitur : *In quo et in eo*, intelligamus hujus rei confirmationem, quantum spectat ad electos illius gentis Hebraicæ sive *montis Sion*, quorum præcipui sunt patriarchæ ac prophetæ, *in quo monte* per figurales observantias *habitavit in eo*, et per exhibitionem veritatis *habitabit*? Licet enim figuraliter Abraham circumcisus fuerit, tamen exsultavit, ut videret diem Christi, videlicet lucem veritatis succedentis, et vidit, et gavisus est. Propterea ipse, illique in populo illo consimiles erant *mons Sion, in quo et tunc per figuras habitasti*, habitans etiam adhuc *in eo* per veritatem figuris ordinate succedentem tanquam nocti diem, in quo die videndo exsultavit pater Abraham, quo etiam nunc viso magis exsultavit cæteris illius populi fidelibus. Quorum fides ita Deum interpellat pro gente sua jam vastata, sicut archisynagogus Christum interpellabat pro filia sua mortua. Sed sicut filia illa non est resuscitata prius quam sanguinis fluxum patiens mulier tactu sŕimbriæ sanata est, qua curata tum demum filia illa mortua est resuscitata, sic non ante sed post-

quam plenitudo gentium a fluxu idololatriæ curata fuerit, gens illa velut archisynagogi filia resuscitabitur, cum reliquæ illius convertentur. Et hoc est, quod in parte hujus psalmi præmissa gemitibus inenarrabilibus desiderat et postulat *Asaph*, congregatio videlicet illius populi fidelis dicens : *Ut quid repulisti in finem, iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ? Redemisti virgam hæreditatis tuæ mons Sion, in quo habitasti in eo*. Abhinc adversus inimicos postulat iudicium et vindictam aliquibus emendatoriam, aliquibus peremptoriam, dicens :

VERS. 3. *Leva manus tuas in superbias eorum in finem*. Tu quidem, o Deus ultionum, jam humiliasti sicut vulneratum superbum, et in virtute brachii tui dispersisti inimicos meos (*Psal. lxxxviii, 41*). » Sed quoniam adhuc superbiunt contra te. *Leva manus tuas in superbias eorum*, et exaltetur dextera tua, ut quasi ab alto vibrato ictu fortissimo superbia eorum feriat in *finem*, hoc est ut habeat *finem*. *Leva manus tuas*. Exerce altam potentiam tuam in frangenda superbia eorum, gentilium scilicet Romanorum militum a quibus civitas tua sancta est eversa. *Leva*, dico, *in finem* partim defectionis, partim perfectionis, ut ex illis aliqui deficiant, ita ut non sint ultra prævalentes *hæreditati tuæ*, populo tuo, quem vexaverunt : aliqui etiam eorum sic deficiant a malitia et *superbia sua*, ut conversi et humiliati non deficiant in *finem* defectionis, sed proficiant in *finem* perfectionis et consummationis, id est in Christum. Hoc ita ex parte impletum est, quia ipsi Romani vel Christum cognoverunt, et ita in bonum *finem* pervenerunt, vel pertinaciter negaverunt, et malo *fine* defecerunt. Utriusque rei exempla satis inveniuntur in ecclesiastica historia. Ipsa quoque subversionis historia, qua sancta civitas est eversa, o Deus, quanta continet lamentabilia! *Quanta malignatus est inimicus in sancto!* Quis enumerare valeat, *quanta*, quam multa mala maligne operatus est *inimicus idololatra gentilis populus in sancto?* Quis aut sensu æstimare, aut verbis explicare valeat, *quanta*, quam horribilia mala *malignatus est in sancto* mundus immundus in maligno positus, et ideo maligne operatus? Quod si fieret in campo, ubi est occisus Abel primus justus a fratre malignante, detestabile poterat iudicari : nunc autem *quanta malignatus est inimicus in sancto*, in sancta civitate, *in sancto* templo suo, in ipso sanctuario, in quo Deitatem venerari debuerunt, quod quasi pomorum custodiam posuerunt, imo deposuerunt, et destruxerunt. Cumque mala facta soleat sequi pœnitudo et conscientie remordentis humiliatio, isti non solum non sunt humiliati satiati furore suo, sed insuper

VERS. 4, 5. *Gloriati sunt contra te, qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ*, videlicet, cum ageretur paschalis festivitas, in qua justo iudicio venit ultio super eos, qui Christum occiderant in die festo

contra suimet sententiam dicentium : « Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo (*Matth.* xvi, 5). » Ideo juste quidem ordinatum est eos luere in die festo, scelus admissum in die festo, sed hoc per illos agi, qui oderunt te, nimis est miserabile ac tanto magis detestabile, quod sibi arrogando victoriam, non sua virtute, sed tuo permissu tuoque justo iudicio peractam *gloriantur in medio solemnitate tuæ sacrilegiis multis ibi commissis ab his, qui oderunt te, ubi antea sacrificabatur tibi ab his, qui dilexerunt te.*

*Gloriantur autem non solum in corde suo superbo, sed ut evidens esset ipsa talis gloriatio, Posuerunt signa sua, signa, et non cognoverunt sicut in exitu super summum. Signa sua, Romani habebant in vexillis, quæ ostentabant in bellis ac triumphis aquilas scilicet ac dracones et alias effigies. Huiusmodi signa devictis hostibus super portas ponebant in exitu vel in via, que ut magis essent conspicua; ponebant super summum, id est in excelso loco. Posuerunt autem signa sua, quæ cum dolore mentis ego Asaph iterato signa dico, ut tu, Deus, qui sic repulisti nos, intuitu signorum istorum, provoceris erga nos ad misericordiam, contra illos ad vindictam, permaxime ideo, quia tanta sacrilegia fecerunt, et non cognoverunt. Non dixit quisquam ex illis : « Iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper (*Psal.* l, 3), » quia non cognoverunt, id est recognoscere noluerunt se peccasse. Vel non cognoverunt hoc esse a Deo. Vel non cognoverunt sicut in egressu desuper, id est non cognoverunt, quod hæc eorum potentia egrediretur desursum a Deo, quia non habuissent adversus civitatem sanctam potestatem ullam, nisi fuisset illis datum desuper.*

Aliter : *Posuerunt signa sua super summum, subaudi civitatis ædificium, quod erat ipsum templum Domini, super quod vel in quo sic cum magna irreverentia posuerunt vel statuas vel alia signa sua sicut in exitu viarum seu platearum.*

VERS. 6. *Januas etiam ejus templi scilicet, in quibus ornandis fuit olim cura maxima, exciderunt securibus absque omni reverentia quasi in sylva exciderent ligna nullo usui apta, nisi ad comburendum. Hoc totum fecerunt in id ipsum, id est unanimiter conspirati in eandem voluntatem. Mira virtus prophetiæ ! Nondum erat templum ædificatum, et ecce David prophetabat ejus eversionem. Sequitur : In securi et ascia dejecerunt eam, civitatem ejus et eam, et præ dolore non determinat cujus et quam. Securi grandia, ascia minora secantur. Per quod signat civitatem ita funditus vastatam, ut quæque etiam minora deicerentur,*

VERS. 7. *Incenderunt etiam igni, cum non possent excidere sanctuarium tuum, non quod in cælo est, sed quod est in terra. Nam illud, quod erat in cælo non potuerunt. Vel in terra, id est usque ad terram dejicientes quoque culmina. Polluerunt sacrilegio tabernaculum nominis tui, quod Salomon prior ædi-*

ficaverat nomini tuo. Hæc autem ideo fecerunt, quia

VERS. 8. *Dixerunt in corde suo Romani, tota cognatio eorum simul, dixerunt, dico istud : faciamus quiescere a terra omnes dies festos, id est, eradicemus istum populum, ne faciant festum Deo, et ne sit in terra gloria nominis Domini. Asaph ex persona sua addit Dei. Non enim illi Deum appellarent, cujus templum evertabant.*

VERS. 9. *Signa nostra non vidimus. Ecce intellectus Asaph. Nam prædicta mala sunt ei disciplina. Intellegit autem, quoniam res venit, signa figurarum cessare. Unde ait : Non vidimus, quasi dicat : funditus eversa sunt omnia, quoniam quæ solemus videre signa nostra, non vidimus, id est nusquam sacerdos vel victima vel huiusmodi, quæ solent esse signa rei venturæ. Jam non est propheta, qui nostræ restitutionis diem vel annum prænuuntiet, sicut in cæteris captivitatibus solet. Et nos non cognoscat amplius Deus, id est non reducet. Vel increpative dictum est : signa nostra nonne vidimus ? Certe vidimus, sed non intelleximus. Vere vidimus, quia in hoc, quod non est propheta, jam et unctio cessat, ex quo venit Sanctus sanctorum, et non amplius cognoscat, id est nullus amodo prophetabit venturum, quia jam venit.*

VERS. 10. *Usquequo (æger relictus, qui maluit cedere medicum, quam ab eo curari, clamat), o Deus, usquequo impropere ibi inimicus, gentilis populus ? Et quasi subito cognosceret usquequo, supponit, irritat adversarius nomen tuum in finem, quasi dicat : tandiu, quandiu irritat adversarius Judæus nomen tuum, quod faciet usque in finem sæculi. Ideo iratus corripas, et sic ille cognoscat in fine Christum apprehensa cauda revertens ad regnum. Vel erit hoc in finem. Erit, non quantum ad grana, sed paleas.*

VERS. 11. *Ut quid avertis manum tuam et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem. Mittit nos ad alterum signum, quod post signum virgæ dedit Dominus Moysi dicens : « Mitte manum tuam in sinum tuum : et misit. Dixit iterum : Produce eam. Et produxit eam, et inventa est leprosa. Ait iterum : Revoca eam in sinum tuum, et revocavit, et reversa est in colorem suum (*Exod.* iv, 6, 7). » Manus Moysi Israel populus Dei, qui foras missus immundus factus est. Quod deplorans Asaph ait. Ut quid avertis manum tuam, quod est et dexteram tuam, subaudi Judæos, de medio sinu tuo ? Quousque non revocas manum ? Quasi dicat : Revoca eam in sinum tuum, ut redeat ad colorem agnosceus Salvatorem, saltem in finem. Vel Judæi visa eversione irascentes dixerunt non utique pauci sed tota cognatio simul, id est omnes dixerunt hæc : Quiescere faciamus, etc., id est abjiciamus legem, quæ nos non liberavit. Nec etiam vidimus signa, quæ solebant fieri patribus, cum pauci vincerent multos. Stulti ! Quasi dicat : deberetur reis, quod devotis fieri solet. Item verba desperantium : Jam non est propheta,*

quem consolamur, ut olim in adversitatibus. Has desperationes Judæorum supposuit, ne videretur inclementia Dei, quod non est auditus *Asaph*, cum orasset pro eis, quos in pœna detinet impœnitentiæ culpa. Usquequo? quasi dicat: hoc dixerunt. Sed usquequo pateris impropria Judæorum? Non dixit hoc, ut velit eos perdi, sed in melius commutari.

PARS SECUNDA. VERS. 12. *Deus autem*. Ecce destructis signis intellectus *Asaph* de ipsa re, id est de salute gentium, quæ in adventu Christi facta est excæcatis Judæis. Quasi dicat: Nos ita sine intellectu clamamus: *Jam non est propheta*, etc. *Deus autem Christus*, qui est *Rex noster* (*Rex* dico, non temporalis, sed *ante sæcula*) qui in principio Verbum, interim dum Israel cæcus deseritur, *operatus est salutem mundi* docens non quærenda terrena, sed æterna in terra ubique. Sed quoniam in Judæa, quæ dicitur medium terræ, et item in utero virginis quasi in medio terræ Deus factus est homo, non solum quid fecit et ubi, sed etiam unde et qualiter cœpit, voluit notari, cum ait: *In medio terræ*. Ecce cæcitas contigit in Israel, ut plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel, salvus fieret. Si non præcessit vel sequatur. Sequitur, qualiter fecit, et conversus ad eum ait:

VERS. 13. *Tu confirmasti in virtute tua mare*. Alludit illi facto, quod sic aqua Rubri maris duobus lateribus defixa est, ut esset iter siccum per eam, *mare*, gentes cingentes Judæam sicut mare terram. Has ablato idololatriæ fluxu, *tu confirmasti in virtute tua*, id est potentia firmasti tibi, ut essent solida terra sitiens imbrem tuum: *Contribulasti capita draconum in aquis*, id est destruxisti superbias dæmoniorum, dum gentes, quæ possidebantur ab eis liberasti per aquas baptismi. Ad litteram prælati Ægyptiorum submersi sunt, qui erant *dracones* volentes devorare.

VERS. 14. *Capita* etiam vel caput *draconis*, quod est Leviathan principis dæmoniorum, *confregisti*, quia initium peccati, quod est superbia, quod Evæ, id est Ecclesiæ, præcipitur devitare vel observare, debilitasti: et eum draconem *escam populis Æthiopicum dedisti*. Legitur in Exodo (xxxii, 20), quod Moyses iratus vitulum conflatilem combussit et contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aqua, et dedit ex eo potum filiis Israel. Legitur etiam in Exodo (vii, 12), quod virga Aaron, quam acceperat Moyses, versa in colubrum devoravit virgas magorum versas in dracones. Mystice filii Israel et virga sunt primi apostolorum, qui de Judaico populo crediderunt, de quibus erat Petrus, cui ostensis reptilibus dictum est: « *Macta, et manduca* (Act. x, 13). » Ergo et filii Israel vitulum, et virga Aaron virgas magorum et Petrus reptilia manducavit, cum gentes, quæ erant simul typice vitulus, virgæ magorum atque reptilia, id est corpus diaboli credendo per apostolos transierunt in corpus

A Christi. Ipsi quoque Ecclesiæ de gentibus, quæ cum esset *populus Æthiopicum*, id est peccatis nigra, conversione sua dealbata est, ipse diabolus est *erca*, sed aliter, quam Christus. Christus enim est *esca* gentibus, in quo se consumunt; diabolus vero, quem consumant. Sed hæc consumptio fit paulatim. Sic enim et Moyses vitulum prius combussit, ut forma confunderetur, deinde comminuit; ut paulatim consumptus biberetur a populo, quia et gentes, quæ convertuntur, formam diaboli confundunt in igne, cum amore Dei abstinent se ab omni specie mali, deinde comminuunt, cum paulatim mala dimittunt, et ad ultimum hibunt, cum perfecti ex toto consumunt. Est etiam diabolus *esca populis*, cum etiam adorantes eum accusant et reprehendunt adeo, quod iratus Judæus sive gentilis servo suo vocat eum Satanam, in quo maledicit diabolo quasi mordendo illum ut escam. Vel diabolus dum tentat, *esca* sanctorum est. Hac enim tentatione quasi *esca* sancti proficiunt, dum per ejus machinamenta facti martyres, quod desiderant, consequuntur. Vel *populis Æthiopicum* nolentibus converti datus est *esca* diabolus, in quo delectentur. Sequitur

VERS. 15. *Tu dirupisti*, id est, ut manarent, aperuisti *fontes, et torrentes*. *Fons* et *torrens* in significatione, idem. *Fons* enim prædicationis verbum, quod propter abundantiam dicitur *torrens*, id est flumen. Vel in bonis verbum dicitur *fons* indeficiens, in quibus fit « fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. xiv, 14): » in malis vero, qui non sic habent verbum ut bene vivant, dicitur *torrens*, quia sicut *torrens* currit cum impetu, sed æstate siccatur: mali accepto verbo non tacent, cum fluunt, sed tentationis ætate deficient. Bene tamen de utrisque dicit: *Tu dirupisti*, quia per utrosque Deus irrigat terram. *Tu siccasti* quasi dicat: *fontes* verbi Dei manare fecisti, sed *siccasti fluvios Ethan*. *Ethan robustus*. Sensus: Doctrinas gentium, mathematicorum et Judæorum, qui sunt fortes, de se præsumentes, inutiles esse fecisti. Vel totum de peccatoribus. Illi enim etiam *fontes*, quorum mala jugiter influebant. Torrentes vero quorum mala subita et impetuosa. Utrisque vocat *fluvios*, qui de *Ethan*, id est, diabolo forti solent manare. Sed hos a fonte suo diabolo Deus dirupit et divisit, ne inde manarent. Etiam penitus siccasti cum eis peccata dimittens diaboli consilia pervertit.

Super hunc locum beatus Gregorius dicit: (29) « Ethan interpretatur fortis. Et quis est hic, nisi de quo per Evangelium veritas dicit: Nemo potest vasa fortis ingressus domum diripere, nisi prius alligaverit fortem? Fontes itaque, et torrentes Dominus dirupit, dum in apostolorum suorum cordibus fluentia veritatis aperuit. De quibus per Prophetam alium rursus dicitur: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. Ad eorum quippe doctrinam sitientes pergimus, et veritate plenas cordium

nostrorum lagunculas reportamus. Sed emanantibus a sua, et animas pauperum tuorum, qui non, sicut prius, divites statuunt justitiam suam, ne oblitiscaris : quin gratiæ beneficia conferas, per quæ tendat in finem Christum vel saltem in finem sæculi.

Vers. 16, 17. *Tuus est dies, etc. Dies, sol, æstas* sunt perfecti : nox vero et aurora, vel luna et ver sunt imperfecti ; sed per rerum diversas qualitates diverso modo significantur. Perfecti enim dicuntur *dies*, qui cum sint spirituales, omnia judicant : qui dicuntur *sol* propter sapientiam, in qua permanent, et quam loquuntur inter perfectos, de quibus dicitur : « Dies diei eructat verbum (Psal. xviii, 3), » quod erat in principio apud Deum. In hoc autem perseverant juxta illud : « Justus permanet sicut sol (Eccli. xxvii, 12). » Propter quod etiam dicuntur *æstas*, quia spiritu sunt ferventes. Imperfecti e contrario dicuntur *nox*, quia cum sint carnales, non possunt capere sapientiam verbi. Unde Apostolus . « Non potui vobis loqui sicut spiritualibus, sed tanquam carnalibus (I Cor. iii, 1). » De his dicitur : « Nox nocti indicat scientiam (Psal. xviii, 3), » scilicet quia Verbum caro factum est, et hujusmodi historialia. Hic dicuntur *aurora* quasi incipientes vel iuna, quia mutantur juxta illud : « Stultus ut luna mutatur (Eccli. xxvii, 12). » Dicuntur etiam *ver*, quia novelli sunt in fide et temperati mansuetudine. Ut ergo nullus gloriatur tanquam non acceperit, ait : *Tuus est dies, sol, æstas. Item vox, aurora* vel luna et *ver*. Vere. Nam tu fabricatus es ea, ita quod plasmasti, id est de nihilo fecisti, quod est plasmare ad litteram. In reformatione etiam plasmasti, quia primo gratiam dedisti, et deinde gratiam pro gratia. In dando vero gratiam tu fecisti omnes terminos terræ, id est ut unusquisque haberet proprium donum, alius quidem sic, alius vero sic. Vel terminos vocat apostolos, prophetas, qui sicut termini agros, ita fidei jura distinguunt. Vel omnia historice.

PARS TERTIA. VERS. 18. *Memor esto hujus. Ecce* quo tendat magnalia numerando, ut Judæis indulgeat. Quasi dicat : ita operatus es salutem in aliis : tu quoque, Domine, esto memor hujus, non addit cujus : sed ad ea, quæ ad litteram plasmare dixerat Deum, potest referri. Unde alij addunt : *creaturæ tuæ*, ut hic intelligantur Judæi. Hæc oratio jam cœpit impleri. Nam etsi rami fracti sunt, manet tamen radix, et de ramis fractis aliqui redierunt. Orans commemorat culpam eorum, et ait : *Inimicus*, id est Judaicus, *populus insipiens*, quia tunc erat *Asaph sine intellectu, impropertavit*, id est impropertia dixit tibi Domino gens tua, ut peccator est iste homo, vorax, examicus publicanorum, et per hujusmodi incitavit, vel exacerbavit, et factis provocavit nomen tuum super se.

Vers. 19. *Ne tradas*, Quasi dicat : *Asaph sine intellectu ita impropertavit tibi ; sed ego Asaph intelligens precor, Ne tradas bestiis*, de quibus supra confregisti capita draconum, id est ne tradas diabolo et angelis ejus animam confidentem tibi peccata

Vers. 20. *Respice in testamentum*, non quidem vetus, quod promittebat terrena, sed tuum, novum scilicet, quod promittit regnum cœlorum, de quo promittendo dixisti : « Consummabo Testamentum Novum (Hebr. viii, 8 ; Jerem. xxxi, 31). » Sensus : Reliquiæ Israel salvæ fient, et hoc non per merita sua : nulla enim sunt. Quod ex hoc patet, quia repleti sunt iniquitatibus illi, qui obscurati sunt, id est qui excæcati habitant in domibus terræ, id est delectati terrenis. Corda etiam sunt domus, in quibus libenter habitant beati mundo corde, qui Deum videbunt : qui vero ibi terrena quærunt, non videbunt. Quare? quia repleti sunt terra, id est pulvere terrenorum, quæ cum amantur, excæcant oculos mentis, cordis. Unde addit, qui obscurati sunt. Quod totum venit ex habitatione domorum iniquitatum, id est, quoniam habent corda iniqua. Vel repleti sunt dumis, id est sentibus iniquitatum, qui obscurati sunt terræ, qui te et tuos obscuraverunt persecutionibus.

Vers. 21. *Ne avertatur*. Sic solet ab oratoribus fieri : mutat personam pro persona, gratum pro odioso ponens, ut dilectio devotorum temperet odium contumacium. Ait ergo : *Confusus*, quem sua superbia confundit, dum quod accepit, adeo suis viribus et meritis applicat, quæ confusio non est humilium. Ille, inquam, *confusus*, et ablata superbia humilis factus, et gratus ne avertatur a te. Nam pauper et inops, id est humiles spiritu tantum, non alii, laudabunt nomen tuum, id est confitentes peccata sua, desiderantes æterna. Ecce *Asaph* jam intelligens excutit terrena promissa Veteris Testamenti. Quia vero nondum accipit cœlestia, quæ sibi promittuntur, in Novo videtur deseri, et sustinet impropertia dicentium : ubi est Deus tuus? Propter quod exclamat :

Vers. 22. *Exsurge*. Quasi dicat : contemptus es a Judæis in terra, et a falsis Christianis sedens in cœlo, et ego credidi, quod non vidi. Ergo *exsurge*, et *judica causam tuam*, ut ego coronam, quam promissisti, illi vero confusionem accipiant, vel hic ut convertantur, vel in futuro, ut damnentur. Cum ita deberet dicere *meam*, ait *tuam*, suam causam faciens judicis causam, ut eum efficacius moveat, cui negotii sui qualitas intimatur. Quale est enim negotium, quod, cum insultatur *Asaph* in dicendo : ubi est Deus tuus, ipsi quoque Deo detrahitur? Unde sequitur : *Memor esto impropertiorum* ; non dico meorum, sed tuorum, scilicet eorum quæ sunt ab insipiente, et hæc tota die, id est continue. Adhuc enim insultatur Christo. Nec deerunt usque in finem sæculi vasa iræ. Hoc ideo dicit, ut ipsa continuatio mansuetudinem patientis judicis incitet. Repetit orationem,

Vers. 23. *Ne oblitiscaris*, quin deprimas blasphemiam

mas *voces inimicorum tuorum*. Vel *ne obliviscaris*, A quin exaudias *voces* deprecantium te. *Superbia* etiam *eorum qui te oderunt*, Romanorum scilicet, qui malignantes in sanctuario gloriati sunt, vel omnino dicentium : ubi est Deus tuus? *ascendit*, vel, sicut in aliis codicibus legitur : *ascendat semper ad ad te* : quod utique facit, quoniam eos aut punis aut corrigis. Nota quod superbiam, quam Deus specialiter execratur, ultimam posuit, ut specialiter in memoria conderetur.

Hæc de psalmo isto juxta Patrum expositiones dicta intellectum Asaph circa templi manufacti vastationem, quæ in vindictam sanguinis Christi facta est, ita detinet, ut finalis illius vastationis, quæ per illam significata est, quæque in fine mundi futura est, vix ulla sit mentio.

At nos memores beatæ memoriæ Chunonis episcopi Ratisbonensis, de hoc psalmo nobiscum diligenter conferentis, intellectumque Asaph intelligenter perquirentis ex occasione cujusdam revelationis qua visum erat cuidam religiøsæ personæ secundum hunc psalmum contra nostri temporis abusionem agi finale judicium, quæ tunc inter nos complacuerunt, quæque tunc ipso petente scripsimus, iterato perstringere non gravabimur. Erat autem visus hujusmodi. Judicem omnium Deum in solio judicii sublimem residere assidente pariter senatu cœlestis curiæ, atque hinc inde cœlorum exercitu assistente, ante tribunal vero judicandæ universitatis multitudinem assistere. Et erat silentium in omnibus, timore ac tremore inenarrabili plenum, singulis sua secum opera reputantibus, et cogitationibus invicem accusantibus aut etiam defendentibus, dum expectantur judicii sententiæ de throno processuræ astantibus pariter et cœnobitis ac judicium cum tremore nimio expectantibus. Cum ecce de verbis psalmi hujus audiuntur voces intercessoriæ, choro nimirum sanctorum angelorum et martyrum iram judicis super cœnobitis specialiter placantibus et magno clamore dicentibus : *Ut quid, Deus, repulisti in finem? Iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ*. Quo clamore peracto visus est placatus iudex super omnibus, qui Scripturarum pascuis inhærentes in eorum gustu veluti piæ oves enutritæ ac delicatæ fuissent. Addunt vero sancti etiam orare pro his qui a pueritia, vel a parentibus, vel sponte Deo devoti in sancta conversatione permansissent, et dicunt : *Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio*. Quo dicto etiam his iudex placatus factus est. Adjiciunt quoque intercedere pro his, qui ad hoc profecissent, ut alios in disciplina Domini virga correctionis regere potuissent : *Redemisti virgam hæreditatis tuæ*. Pro his quoque, qui in ejusmodi ad culmen celsioris apicis ac fortitudinis excrevisset, dictum est : *Mons Sion in quo habitasti in eo*. Hisque sanctorum vocibus iudice super his, pro quibus oratum est, placato, tandem auditæ sunt voces et istorum, pro quibus oratum est, et universæ sanctorum multitudinis, judicium

de impiis postulantium atque dicentium : *Leva manus tuas in superbias eorum in finem*. Quanta malignatus est inimicus in sancto. Et sic usque in finem psalmo cum clamore decantato secundum ejus tenorem judicium etiam super impios peractum est.

Sed hæc quisque accipiat, ut volet. Nos vero magis Scripturis veritatis quam somniis innitentes intellectum Asaph de finali judicio, ut cœpimus perstringemus; nisi quod in ipsa quoque visione quasi vana somnia contemnere non possumus, quod secundum Scripturas veritatis expressum est de illo sensu, qui versatur circa finale judicium, judico per Romanos acto præfiguratum. Est quippe nobilior *intellectus Asaph* de significato quam de significante judicio, sicut nobilior fuit intellectus Apostoli de duobus Testamentis per duas feminas figuratis quam de ipsis feminis. « Scriptum est, » inquit, « quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera, quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo Testamenta (Galat. iv, 22, 24). » Et nos dicimus, quod ea, quæ scripta sunt de sanctæ civitatis exterminio, de templi Deo sacrati excidio, per allegoriam dicta sunt et intellectum Asaph sapienter psallentis ad finale illud exterminium dirigunt, in quo judicium incipiet a sanctuario, et consummabitur non in unius civitatis vel unius templi, sed totius mundi conflagratione, judicandis illic non solum Jûdæis captivitatis aut solum Romanis eos captivantibus et opprimentibus, verum cunctis gentibus Ecclesiam Dei persequentibus, et in ipsa Ecclesia templum Dei violentibus. « Templum » enim « Dei sanctum est, » ait Apostolus, « quod estis vos. Qui ergo templum Dei violaverit, disperdet illum Deus (I Cor. iii, 17). » Contra fornicatores in semetipsis templum Dei violentes acriter invectus Apostolus : « An nescitis, » inquit, quia corpora vestra templa sunt Spiritus sancti? Qui autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus (ibid. 16, 17). » Hic subaudiri oportet, nisi pœnitentiam agat, quoniam et ipse Apostolus insignem illum fornicatorem, quem traderat Satanæ, suscepta ejus pœnitentia reconciliat. Quanquam enim dicat : « Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Hebr. xiii, 4), » tamen qui vere pœnitendo esse desinit fornicator sive adulter, evadet judicium fornicatoribus et adulteris præparatum in finali illo judicio, quo nos mittit *intellectus Asaph*, quinquies commemorans *finem* in psalmo isto : primo enim dicit : *Ut quid Deus repulisti in finem?* secundo : *Leva manus tuas in superbias eorum in finem*; tertio : *Irritat adversarius nomen tuum in finem*; quarto : *Ut quid avertis manum tuam et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?* quinto : *Animas pauperum tuorum non obliviscaris in finem*.

His prælibatis psallat Asaph, psallat Ecclesia mater illibata postulans judicium, imo cantans misericordiam et judicium, misericordiam scilicet misericordibus ante finem promissam, in fine dandam;

sine fine mansuram; iudicium vero sine misericordia superventurum his, qui non habuerunt misericordiam erga sanctam Dei Ecclesiam, quam crudelius vastaverunt, quam Romani principes aut milites vastaverint Jerosolymam. Illi enim occiderunt corpora impiorum gladiis; isti occiderunt animas piorum pravis exemplis. Illi dissipaverunt lapides insensatos non relinquendo lapidem super lapidem, quem non destruerent; isti dissipant lapides vivos, quantum in ipsis est, non relinquendo lapidem super lapidem, cum destruere nituntur unius fidei veritatem per diversas hæreses, et Ecclesiæ unitatem per schismata; quoniam, sicut ante nos dictum est: hæreticus est, qui non sequitur catholicam veritatem; schismaticus est, qui non amplectitur catholicam pacem. Hæreticus ergo impugnat fidei doctrinam, schismaticus charitatis disciplinam. Ille fidei sinceritatem, iste morum puritatem corrumpere nititur, dum uterque Patrum traditionibus calcatis de via veritatis et pacis exorbitat, sanctamque Dei Ecclesiam dilaniat sicut duo ursi de saltu egressi pueros Hebræos Elisæi derisores dilaniaverunt, aut sicut duo principes Titus et Vespasianus de saltu imperii Romani venientes Christi derisores vastaverunt. Atque utinam et isti solos Christi persecuerentur derisores, et paterentur vivere Christi amatores! At illi hos magis persequuntur, et a puritate Christianæ disciplinæ abstrahere nituntur. Pro his igitur, qui has persecutiones patiuntur, et contra eos, qui eos persequuntur, psallit *Asaph*, sane intelligens et illos in fine liberandos, et istos in fine damnandos.

Et quia boni quoque ac fideles terribili vultu iudicis apparente turbantur, quando etiam virtutes cælorum movebuntur, pro his primo placatus iudex cum dicit *Asaph*, congregatio videlicet sancta et fidelis, in se ac pro se utcumque secunda, utpote cum ipso iudice iudicatura, sed pro infirmis venia indigentibus multum sollicita: *Ut quid, Deus, repulisti eos, qui alias dicunt: «Deus, repulisti nos, et destruxisti nos?» (Psal. LIX, 3.)* Ut quid repulisti, cum sint fideles et bonæ voluntatis homines? Nunquid huiusmodi repulisti sic, ut sint repulsi a te in finem, id est æternaliter? Itane iratus est furor tuus, ut perdas justum cum impio, agnum cum lupo, et non parcas in iudicio vel his, qui sunt *oves pascuæ tuæ*, quibus dulciter sapuerunt Scripturæ, quarum si aliquæ perierant, utumeris tuis ad pascua tua reportatæ in eisdem sunt usque ad mortem deliciae, ut digne vocari debeant *oves pascuæ tuæ*? Nunquid furor tuus ita irascetur, ut etiam tales *oves* una cum lupis perdas? Absit hoc a te, qui cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis! (*Habac. III, 2.*)

In hac igitur misericordia memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio, id est eorum qui ab incunabilis manserunt in sanctæ religionis proposito et studio, licet minores perfectis, tamen subditi eis, quos ita redemisti, ut virtute redemptionis tuæ faceres eos *virgam hereditatis tuæ*, qua hære-

ditatem tuam, id est Ecclesiam regeres tanquam in virga directionis, in virga ferrea nunquam a rectitudine iustitiæ damnabiliter curvata. Quidam vero ex numero talium sic in officio regiminis excreverunt in augmento virtutum, ut essent *mons Sion*, in quo habitasti, quemque ut speculam cæteris ad cautelam proposuisti. Nonne itaque parcere debes huiusmodi subditis bonæ, ut dictum est, voluntatis, et huiusmodi prælati virgæ recte ac monti Sion assimilatis? His igitur parce pro sui cordis contritione atque humilitate, qui cor contritum et humiliatum non despicias, quique humilibus peccata sua non defendentibus, sed pœnitendo contentibus das gratiam.

Verum quia superbis resistis, *Leva manus tuas in superbias eorum in finem*, quorum superbia duravit usque in finem, quia noluerunt converti aut humiliari ante finem propter insitam sibi malignitatem, quæ non solum latuit in affectu, sed etiam patuit in effectu. Nam, o Deus, quanta malignatus est inimicus in sancto, et gloriati sunt, qui oderunt te in medio solemnitatis tuæ. Quanta, quam horribilia malignatus est inimicus in sancto! Inimicus domesticus, qualis erat Judas mercator pessimus, fur loculorum Dominicorum, et qualis erat Simon Magus aut Nicolaus impurus. Inimicus, inquam, talis tanta malignatus est, ut exclamare compellar cum admiratione mista indignatione: *Quanta malignatus est, quanta maligne operatus, et machinatus est hic talis inimicus in sancto!* Nam et furtum Judæ minus fuisset execrabile in re peculiari, quod jure fori posset in duplum vel certe Zachæi exemplo in quadruplum reddi; sed in sancto, in re sacrata, sancto sanctorum Christo data fraudem fieri crimen est apertissimi sacrilegii. Similiter negotiatio Simoniaca inde magis est execranda, quod sit in loco sancto, dum domum tuam, Domine, quam decet sanctitudo, donum scilicet orationis, facit speluncam latronum, quod est peccatum in Spiritum sanctum. Item facta Nicolaitarum, quæ Deus odit, minus essent odibilia, si non fierent in sancto. Fiunt vero in sancto, dum de sancto sanctis usibus debito stipendio talis fit abusus, ut unde continentibus ac Deo in castitate servientes vivere deberent, inde alantur mulieres impudicae ingredientibus domum Dei sanctam pompaticæ. Magna utique malignantium temeritas est in officio sancto clericali ministerii distribuere vel accipere corpus Christi, quod sanctum est, nolle sancte vivere, imo velle gloriari de non sancta conversatione, per quæ deceret quemque humiliari potius quam gloriari. Sed isti peccatum peccato addentes, quomodo maligne in sancto peccaverunt, ita superbe amaverunt peccatum suum in corde suo, et insuper ore gloriati sunt, qui oderunt te. Oderunt enim veritatem suas pravitates redarguentem, quæ veritas es tu; insipientes et maligni oderunt sapientiam, quæ tu es: oderunt justitiam, charitatem et omne lumen virtutum, quod tu es. Et quomodo qui male agit, odit lucem, vere dico quod oderunt te, qui lux mundi es, quem qui sequitur non ambulat in tene-

tris. Et cum pro istis iniquitatibus noluerunt in luce confundi, aut erubescere, *gloriantur in malitia* potentes iniquitate. Ubi gloriantur sunt? *In medio solemnitate tuæ*, verbi gratia, in paschali festo, quod est solemnitas solemnitatum, sive in alia celebritate hujusmodi ostentaverunt se suasque mulieres in vestitu deaurato circumamictos varietate, non in angulis abscondendo talia, *sed in medio solemnitatis communi et aperto spectaculo.*

Posuerunt signa sua, signa. Denique cum renuerent habere sanctitatem, *signa* tamen sanctitatis *posuerunt* in rasura, in tonsura, in vestium clericali forma, sed ita depravata, ut potius dici potuerint *signa sua* quam *signa tua*, Deus, quia non tuam, sed suam exinde gloriam quæsierunt, et lucra non tua, sed sua captaverunt. *Et non cognoverunt*, id est recognoscere noluerunt peccatum suum in vita sua, *sicut in exitu vitæ*, velint nolint, cognoscent in hoc similes præambulo suo Judæ, nominatenus apostolo, sed revera diabolo, qui crebro increpatus a Christo non cognovit peccatum suum in tota illa commanentia, qua fuit cum Christo, sicut tandem *in exitu suo* illud cognovit dicens: « Peccavi tradens sanguinem justum (*Matth. xxvii, 4*). » Cognovit autem hoc peccatum suum *super summum* nimis inique commissum, quia Christo, qui est omnium summus, ita se superextulerat magnificando super eum supplantationem, ut eum venderet quasi mancipium proprium, cujus etiam peccati reatum contrahunt Simoniaci vendendo Spiritum sanctum, qui unus cum Patre ac Filio summus Deus est. Cognoscere hoc peccatum solummodo *in exitu* sera est poenitentia, et nimis tarde projicientur tunc argentei male dati vel accepti, quos non licet mitti in carbonam, quia Deus non recipit pro tali peccato talem poenitentiam.

Nec mirum, quia quamdiu potuerunt, in domo Domini diabolo servierunt, et ipsam domum destruxerunt, ita ut nec *januis* ad ornatum, seu munimentum domus exquisitis parcerent. Nam *quasi in silva lignorum* agrestium nullo usui aptorum sic irreverenter *exciderunt januas ejus, in idipsum opus conspirati*, sive *in idipsum*, id est in unum acervum, in unam congeriem sive struem lignorum, cui supponendus erit ignis, qui talibus incendetur lignis et non exstinguetur. Regulas quippe, secundum quas quisque admittendus est ad clerum sive ad ordinem sacrum, sic annihilaverunt et confuderunt, ut per eas et secundum eas nullus aut rarus introitus sit sive ad episcopatum, sive ad aliud sacrum ministerium in domo Dei celebrandum, quia *in securi et ascia dejecerunt eam*, ut non tam domus quam ruina dici possit, quæ *in securi et ascia* dejecta est. Securis majus, ascia minus instrumentum ad ligna lædenda hoc insinuant, quod inimici Domini majoribus et minoribus impensis, laborando pro quæstu suo et luxu adimplendo majora et minora ornamenta Ecclesiæ destruxerunt, ac per hoc te, Deus, irritaverunt, non in temetipso, quia tu es impertur-

abilis, sed in sanctis tuis zelum justitiæ habentibus, quos dum suis pravitatibus vexaverunt, *incenderunt igni sanctuarium tuum*, quia zelus domus tuæ velut ignis comedit eos qui dicuntur et sunt *sanctuarium tuum* in Ecclesia: pro eo quod sicut in civitate cæteris ædificiis præminet sanctuarium, sic in Ecclesia ipsi præminent populo propter sanctitatis et religionis meritum. Tale sanctuarium *incenderunt in terra*, id est in his electis et sanctis, qui adhuc peregrinantur in terra. Nam illi, qui de terra levati sunt in cælum, jam requiescunt in pace, in summa tranquillitate. *Sanctuarium tuum*, Deus, quod pro integritate ac perfectione sanctimonie polluere non potuerunt, *incenderunt igni*, sicut dictum est. Verum *tabernaculum nominis tui*, quod minus erat firmum, quodque moveri poterat de loco ad locum, *polluerunt*, dum sanctos minus perfectos, tibi tamen militantes ad suæ iniquitatis consensum pertraxerunt *in terra*, id est occasione alicujus terrenæ utilitatis consequendæ sive inutilitatis vitandæ *in terra*, quam, dum plus cælo amaverunt, a justitia exorbitaverunt et suo silentio, sua nimia patientia vel humilitate vires præbuerunt hostibus justitiæ, cui debebant strenue militasse, cum essent ipsi *tabernaculum nominis tui*.

Dixerunt in corde suo, id est cogitaverunt istud, *cognatio eorum simul*, verbi gratia: Moyses elegit fratrem suum Aaron in pontificem. Sic etiam adhuc eligit frater fratrem, cognatus cognatum, ut sint simul in unum cohabitantes et cantantes: « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum, » quod est illis agere diem festum (*Psal. cxxxii, 1*). Sed nos, qui nolumus habitare simul in unum, *quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra*, id est auferamus memoriam dierum festorum a terra. Hoc dixerunt impii apud se non recte cogitantes *in corde suo*, et rei facti sunt in cogitationibus, licet eas opere implere non potuerint, quoniam dies festi manebunt usque in finem sæculi secundum promissum Veritatis dicentis: « Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant (*Matth. xxv, 34*); » item: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem (*Matth. xxviii, 20*). » Quibus dictis nunquam defuturos significat in sæculo usque in finem sæculi, qui digni sint commansione Dei.

Quibus insultantes maligni dicunt inter cætera: *Signa nostra non vidimus, jam non est propheta, et nos non cognoscel amplius.* Ac si dicant: Ergo vos, qui dicimini et estis arbitrato vestro vel sanctuarium vel tabernaculum Dei, soli, ut putatis, prudentes estis, et *signa sacramentalia* cognoscitis, quæ, ut vos æstimatis, apud vos integra sunt et rata plenaque virtutis et salutis efficacia: nos autem *signa nostra non vidimus*, qui arbitrato vestro cæci sumus: *et jam non est propheta* inter nos, ut vos putatis, qui vobis prophetiam cæteraque sancti Spiritus charismata solis assignatis, *et nos non cognoscel amplius* Deus, quia tales æstimamur, quilibet

dicendum est in iudicio a iudice justo : « Discedite a me, operarii iniquitatis, nescio vos (Luc. xiii, 27). » Nonne apud nos quoque sicut et apud vos eadem signa sacramentorum sunt? Nonne propheta est apud nos quilibet litteratus, doctus et doctor aliorum? Nonne Deus cognoscet nos quoque ut vos, et certe amplius, quia ditiores et honorabiliores vobis in hoc mundo sumus, et cathedras tenemus, in quibus etiam de vobis iudicandi potestatem habemus, et de laboribus vestris decimas exigimus, multaque dignitatum sunt apud nos insignia, per quæ amplius quam vos Deo cogniti monstrari possumus?

Usquequo Deus hæc et similia dicendo improberabit inimicus hæreticus, schismaticus, Simoniacus, Nicolaita falsusque Christianus, Christianitatis disciplinæ adversarius? Usquequo irritat hic adversarius nomen tuum? puto in finem, id est usque in sæculum sæculi, quia quandiu stabit mundus, Cain persequetur Abel pro eo maxime, quod munera ejus et sacrificia Deo sunt accepta, sua vero divino respectu digna non sunt, eo quod etsi recte offerat, recte tamen non dividit, qui sua Deo, se ipsum vero diabolo dat, virtutes aversando et vitia sectando. Tales non dimittunt populum tuum Domine, ut in pace sacrificet tibi, nisi in manu forti. Ut quid ergo avertis manum tuam de medio sinu tuo, id est de secreto tuo exertam taliter ostendere, ut ejus terrore vel conversi proficiant in finem consummationis, vel deficiant in finem consumptionis, quia tu, Deus, ignis consummans aurum, consumens plumbum?

Deus autem rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ. Ego quidem Asaph contra inimicos Ecclesiæ ultionem expeto : Deus autem rex regere potius, quam ulcisci promptus patienter agit nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam converti : atque ideo operatus est salutem non in angulo ubi lateret, sed in medio terræ, ut supra est expositum, ne quemquam scire volentem lateret, quia Jerusalem ubi moriendo et resurgendo salutem generis humani operatus est, in medio terræ sita est, neque in ea salutis opus clausum, vel occultatum fuit; sed « de Sion » exivit « lex, et verbum Domini de Jerusalem (Isa. ii, 3), » testibus ejus incipientibus a Judæa et discurrentibus usque ad ultimum terræ, quoniam « in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines terræ verba eorum (Rom. x, 18). »

Quibus ubique prædicantibus et signa multa operantibus tu, Deus, confirmasti in virtute tua mare; quia visis miraculorum virtutibus mundus, prius amarus et fluidus, in fide nominis tui est confirmatus. Illis etiam baptizantibus contribulasti capita draconum in aquis baptismi suffocatis illic Ægyptiis, dæmonibus scilicet atque vitiis. Tu etiam confregisti capita draconis, videlicet principis dæmoniorum tanquam Pharaonis regis Ægyptiorum, qui septem capita, id est capitalia crimina erexerat, quæ jam contracta erigere non valet, quia lege cessante, sub qua peccatum dominabatur, gratia suc-

cessit, qua donante peccatum facile superatur, contractis videlicet capitibus draconis, quem dedisti escam populis Æthiopum. Quod qualiter fiat, nolo me quisquam audiat vel notet quasi nova docentem, audiamus potius virum illustrem Hieronymum, qui in sermone de Agno paschali dicit inter cætera : « Non putemus agnum istum ubique posse comedi. Præcipitur nobis, ut in una illum comedamus domo, ne extra Ecclesiam immolari agnum putemus. Ex quo manifestum est, quod Judæi, et hæretici et omnia conventicula dogmatum perversorum, quia in Ecclesia non comedunt, non eos agni carnes, sed draconis comedere, qui datus est in escam populis Æthiopum. Nos vero comedimus azyma sinceritatis et veritatis. » Hæc dicente sancto Hieronymo, et nos illi consona sentiendo affirmare possumus, quod fel draconum est vinum eorum, qui sua quærendo in divino sacrificio et officio iudicium sibi manducant et bibunt, quia recte quidem offerunt, sed non recte dividunt, cum semetipsos aut per fidem sine operibus mortuam, aut omnino falsam dividunt ab Ecclesiæ sanctæ communionem animales seipsum segregantes, spiritum non habentes. Nam sacramenta, licet sint inviolabilia in semetipsis, tamen quasi fel draconis illis mortem operantur, qui bonum non bene accipiunt exemplo Judæ apostatæ, qui per actionem buccellæ, quam bonam non bonus et non bene accepit, locum in se diabolo præbuit.

Tu dirupisti fontes et torrentes, ita ut impetus fluminis per salutarem doctrinam lætificaret civitatem Dei. Tu siccastis fluvios Ethan, cassando hæreticorum falsam doctrinam. Tuus est dies, et tua est nox, tu fabricatus es auroram et solem. Tu fecisti omnes terminos terræ, ætatem et ver tu plasmasi ea, ut supra est expositum.

Qui hæc omnia fecisti, memor esto hujus. Cujus? Hujus videlicet pauperis et inopis et animæ confidentis tibi, quod in sequentibus colligitur, sed ad excitandum iudicem præmittitur : « Inimicus improperavit Domino, et populus insipiens incitavit nomen tuum (Matth. xxvii, 43), » stultis impropriis et verbis irrisoriis garriendo contra gloriam Domini et honorem nominis ejus, verbi gratia : Si est verus Filius Dei, liberet illum de manibus nostris : aut si iste servus Domini, qui se confitetur servum Domini, liberet eum de manibus nostris, de dentibus bestiarum. Tu ergo, Domine, ne tradas bestiis animam confidentem tibi, et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem; sed ante finem libera. Quod ut citius facias : Respice in testamentum tuum, Testamentum Novum sanguine tuo conscriptum. Respice in titulum cruci tuæ superpositum, in quo Jesus nominaris, et rex Judæorum, id est rector, et non dementator te consentium. Et ideo quanquam justa sit indignatio tua contra peccatores, tamen distingue contumaces contumaciter peccantes ab humilibus pauperibus ex infirmitate seu ignorantia delinquentibus. Illos in finem superbientes ac peccata sua pertinaciter amantes, obstinate defendentes ego

Asaph dictante justitia concedo, et judico a te justo A et pauperibus, de quibus jam dictum est, qui et
 giudice *bestiis* tradendos, *bestiis* infernalibus, de qui-
 bus alias dicitis: « Dentes bestiarum immittam in eos
 cum furore trahentium super terram atque serpenti-
 um (Deut. xxiv, 52). » Sed absit ut tu, Rex Ju-
 dæorum, id est confitentium, *tradas bestiis* istis
animas confitentes tibi, et se in suis peccatis per
 confessionem accusando, et te in tuis donis per
 confessionem laudando! Etsi ad tempus aliquos
 talium tradis *bestiis*, ut beatum Job tibi confiten-
 tem tradidisti Satanæ in corpore cruciandum, ve-
 rumtamen animas eorum sic excipe, sicut excep-
 disti animam, dicens ad Satan: « Ecce in manu tua
 est, verumtamen animam illius conserva (Job 11, 6). »
 Sic igitur et nunc *animas pauperum tuorum servans*
ne obliviscaris in finem, sicut nec illius animam fuisti
 oblitus in finem, quem de manu bestię liberasti ante
 finem. Libera, dico, non ut nullatenus vexent eos
 bestię; neque enim major est servus domino suo
 a talibus *bestiis* usque ad mortem cruciati: sed ut
 non lædant, quos vexant, pauperes tuos, qui etsi
 peccant, non hoc sit per contumaciam, sed per fra-
 gilitatis et ignorantię miseriam; *quia repleti sunt*
multis miseriis, ita ut quilibet illorum in semetipso
 experiatur verum esse, quod dicitur: « Homo natus
 de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis
 miseriis (Job xiv, 1). » Quia ergo *repleti sunt mi-*
seriis, miserendum est illis, qui et hoc habent ad
 augmentum suę miserię, quod *obscurati sunt terrę*
domibus iniquitatum, scilicet domos luteas inhabi-
 tando, quibus velut cryptis rarum desuper lumen
 admittuntibus et tenebras foventibus *obscurati sunt*
 in his *terrę domibus*, quę dicuntur etiam *domus*
iniquitatum, quia corpora sunt magis prona ad ini-
 quitates perpetrandas, quam ad virtutes consectan-
 das, maxime in *domibus iniquitatum*, videlicet cum
 de domibus orationum fiunt speluncę latronum,
 quę vere dici possunt *domus iniquitatum*. In talibus
domibus iniquitatum, superbi et protervi honoran-
 tur, sed humilis quisque inhonoratur, et con-
 funditur pauper, et inops relinquitur, dum facul-
 tates Ecclesię distrahuntur in abusionem super-
 bię.

Igitur ab hominibus aversus tanquam lapis, quem
 reprobaverunt et averterunt ædificantes, iste *humilis*
factus confusus, ne, quæso, avertatur a te pio et
justo iudice, quem decet sic ab hominibus repro-
batos in domibus iniquitatum consolari et exal-
 tare in domo tua, in qua mansiones multę sunt.
 Ideoque non soli reges et justii, virtutibus magnis
 ditati, sed etiam *pauper et inops laudabunt in ea*
nomen tuum scientes magis per nomen tuum, quo
 Salvator diceris, quam per meritum suum se sal-
 vatos.

Segregatis igitur a tempestate judiciali humilibus

et pauperibus, de quibus jam dictum est, qui et
 modo confitentur peccata sua, et postmodum lau-
 dabunt nomen tuum, noli ultra differre iudicium;
 sed *exsurge, Deus, et judica causam tuam* in tota
 Ecclesia, sicut judicasti causam tuam in civitate
 Jerosolyma segregatis primo inde pauperibus tuis
 apostolorum discipulis, qui divina revelatione præ-
 moniti secesserunt in regnum Agrippę, ubi tui erant
 a Romanorum vastatione. *Exsurge, quæso, et ju-*
dica causam tuam contra Simonem perversum ne-
 gotiatorem, contra Judam traditorem, contra Nico-
 laum fornicatorem, qui tres iniqui et iniquorum ve-
 xilliferi sic vexant universam Ecclesiam, sicut tem-
 pore obsidionis vexabant Jerosolymam tres prin-
 cipes iniqui et seditiosi, videlicet Joannes, Eleazarus
 et Simon, qui, ut Josephus refert, Romanis for-
 is oppugnantibus civitatem gravius et crudelius
 tyrannizabant intus, maxime per sicarios occidendo
 mixtę multitudinis tantam stragem, ut ex putredine
 mortuorum calavere fetor nimius gravaret popu-
 lum fame tabefactum simulque pavore confectum,
 quoniam foris vastavit gladius Romanorum, et intus
 pavor sicariorum. Contra illos tunc judicasti cau-
 sam tuam, ut seditio nibus devastarentur, qui, te
 reprobato, Barabham seditiosum elegerant. Et nunc
judica causam tuam contra eos, qui te in tuis mini-
 mis reprobando Barabbę similes in Ecclesia exal-
 tant. Atque ut non tardes ulcisci, *memor esto im-*
properiorum tuorum, quę ab insipiente sunt tota
die. Nam quod uni ex minimis tuis impropertant tibi
 impropertant. « Ne obliviscaris voces inimicorum
 tuorum, » verbi gratia altisona voce clamantium:
 « Non habemus regem nisi Cæsarem (Joan. xix,
 15). » Cui simile est quod nunc dicunt eorum se-
 quaces: non habemus legem sive regulam nisi Cæ-
 saris. Hoc nimirum dicunt regulis apostolicis et syn-
 odalibus calcatis, et pravis consuetudinibus veri-
 tati prælati, quod est magna *superbia*. Et hæc *su-*
perbia eorum, qui te veritatem oderunt ascendit sem-
per, quia ut olim superbi homines proposuerunt
 ædificare turrim in campo Sennaar, cujus culmen
 pertingeret usque ad cælum: sic et isti habent su-
 perbiendi contra te audaciam detestabilem, et quan-
 tum in ipsis est, interminabilem. Propterea tu, Ju-
 dex juste, confunde linguas eorum, quibus men-
 dacia sua fabricare intendunt, ut, etsi habeant sem-
 pitemnum superbiendi affectum, non obtineant ef-
 fectum.

Gloria Patri, qui hoc iudicium dedit Filio. *Glo-*
ria ipsi Filio, qui iudicavit civitatem Jerosolymam,
 et qui adhuc iudicabit Ecclesiam totam; nam qui
 foris sunt, et non credunt, jam iudicati sunt.
Gloria Spiritui sancto, qui pauperes spiritu, de qui-
 bus dictum: *Pauper et inops laudabunt nomen tuum*,
 proteget in justo iudicio. Amen.

PSALMUS LXXIV.

Confitebimur tibi, Deus, confitebimur, et invocabimus, nomen tuum, etc. Psalmus iste proficit intento lectori, et sæpe dicto certatori contra legem peccati reluctanti ad constituendum fortissimum spei solatium, quod quandoque sit perventurus ad triumphum, quo potitus arguat cæteros ad reluctandum peccato adhuc pigros. Animi quippe bene confortati, bona spe consolidati est dicere iniquis: *Nolite inique agere, et delinquentibus: nolite exaltare cornu, nolite extollere in altum cornu vestrum, etc.* Sane capitis nostri Christi principaliter sunt voces istæ. Neque enim alius præter ipsum dicere potest: *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo. Et ego confirmavi columnas ejus, et omnia cornua peccatorum confringam.* Unde bene habet in titulo:

VERS. 1. *In finem, ne corrumpas, psalmus Asaph cantici.* Et est sensus: *O Asaph, id est infidelis congregatio Judæorum, ne corrumpas aliquid in hoc psalmo male illud exponendo, vel alicui præter Christum attribuendo.* Verumtamen cum dicit pluraliter: *Confitebimur, Invocabimus et Narrabimus,* cum suis membris caput communiter se loqui profitetur. Loquitur ergo hic totus Christus, et præmittitur primo canticum sonoræ confessionis, quo confortatur humilis ad spem. Secundo terretur superbus commemoratione judiciorum Dei, ubi dicitur: *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.* Et quia hucusque in Psalmorum expositione multos fecimus excursus occurrendo hinc inde infestantibus contradicentium diversis oppositionibus, unde et opus istud in longum extendimus, adjuvante Deo, conabimur de cætero non tam exponendo, quam canendo psalmos transcurrere tendendo *in finem*, prout psalmus iste, atque complures alii intitulati sunt *in finem.*

VERS. 2. *Confitebimur tibi, Deus: confitebimur, et invocabimus nomen tuum. Narrabimus mirabilia tua.* Iteratio confessionis confirmatio est, ut in Evangelio *Amen, amen,* et in fine quorundam psalmorum *fiat, fiat:* et somnium Pharaonis iteratum Joseph docente, ipsa iteratione fuit confirmatum (*Gen. xli*). Non ergo sufficit nobis confiteri semel peccata nostra in cordis contritione; sed repetimus eandem confessionem in cordis humiliatione, quia cor contritum tibi, Deus, non placet, nisi fuerit et humiliatum. Est autem cor contritum, quod dolet de peccatis perpetratis: humiliatum, quod libenter cavet a perpetrandis. Itaque *confitebimur tibi, Deus,* corde contrito, et item *confitebimur* corde humiliato scientes minime placere unum sine altero.

Aliter: *Confitebimur tibi, Deus,* misericordii indultori, non terreno, judici crudeli ultori. *Confitebimur tibi nos peccasse, ut alias dicitur: « Tibi*

*A soli peccavi (Psal. l, 6), » ut si tu solus indulgas, nullus jure debeat inferre pœnas, quoniam « beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum (Psal. xxxi, 2). » Quis enim debita exigat, quæ tu, Domine, cui soli debentur, consentibus relaxas? Hac igitur spe indulgentiæ *confitebimur tibi, Deus,* peccata nostra, nosmetipsos accusando. *Confitebimur* etiam dona tua te laudando et glorificando, ut sit confessio gemina, et nostræ impietatis, et tuæ pietatis, qua et peccantes diu portas, et eosdem, cum volueris, ad pœnitentiam vocas. Non enim venisti vocare justos, sed peccatores in pœnitentiam, cujus ardore inflammati dicunt assidue: *Confitebimur tibi, Deus, et confitebimur, et invocabimus nomen tuum. Narrabimus mirabilia tua.* Ordo bonus. Primo *confitebimur* peccata, ut purificemus corda, quæ quasi vasa munda creata, postmodum fuerunt peccatis coinquinata, quibus per confessionem purgatis et evacuatis a sordium contagio, ut impleantur illis bonis, de quibus alias dicitur: « Esurientes implevit bonis (*Luc. i, 53*), » recte *invocabimus nomen tuum,* ut tu in nobis habitare digneris infirma nostra corroborando, frigida inflammando, tenebrosa illuminando, vacua implendo. Et tunc ex abundantia cordis eructando verbum bonum *narrabimus mirabilia tua.* Neque enim nosmetipsos prædicabimus, aut quæremus gloriam nostram, sed tui nominis gloriam *narrabimus,* et contestabimur his ipsis virtutibus, quas operaberis in nobis, ut videntes opera nostra bona glorificent eorumdem largitorem et auctorem, a quo hæc accepimus non nos mendicos, qui hæc et gratis accepimus, et nulla nostra virtute conservare possumus, atque proinde gravius erimus judicandi, quam si non accepimus, nisi de pecunia tua, Deus, lucrum debitum faciamus. Dicit enim:*

VERS. 3. *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.* Quod est dicere: Licet ego Dei Filius æque ut Pater meus, Deus æternaliter habeam cum ipso potestatem judicandi omnia, tamen ex eo, quod, ubi venit plenitudo temporis, temporalis et mortalis factus ex muliere, factus sub lege minor Patre, imo minor et angelis, humiliavi me ipsum habitu inventus ut homo, non veni, ut judicem mundum, sed ut judicarer in mundo: recte illud tempus expecto, quod Pater posuit in sua potestate, quæ potestas et mea est, quia ego et ille unum sumus. Atque ideo non solum a Patre, sed et me ipso dante accepturus sum in humana forma *tempus* judicii, quod semper habui in forma divina. Quod *cum accepero,* tunc *justitias judicabo.* Cum ego æternus accepi secundum hominem *tempus* nascendi, moriendi, resurgendi, adhuc iudicium distuli; sed cum *acce-*

pero, id est cum demonstrabo me semper in divinitate habuisse atque in humanitate accepisse *tempus judicandi*, tunc ego injuste judicatus *juste judicabo*.

Vel ego caput cum electis membris inique judicatis in hoc mundo *judicabo*, de hoc mundo *juste judicando* sine misericordia, quia et ille judicavit me ac meos absque misericordia prætenta interdum quadam, ut putabatur, justitia, ut illic: « Nos legem habemus, et secundum legem nostram debet mori (Joan. xix, 7). » Item: « Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum (Joan. xviii, 30). » Talia dicendo quasdam sibi slexerunt justitias, et ego nondum accepto tempore illis contradicendi aut illos judicandi servavi *tempus tacendi*. Sed cum *accepero tempus loquendi*, tunc ego *justitias* illorum falsas *judicabo* demonstrans manifeste quod omnis falsa justitia vere injustitia est. Sed quia nunc apparet justitia, quæ non est, et fallit plerumque humana judicia, ego *judex verus*, qui falli non potero, *justitias judicabo*, ego tecta nudabo, ego abscondita revelabo in his præcipue, qui palliantur quodam colore justitiæ, cum servi sint injustitiæ, qui cum se fingant servire Deo, serviunt potius mammonæ, dum quæstum pietatem existimant, et veram pietatem negligunt, cujus tamen speciem prætendunt, virtutem vero ejus abnegant. Talium tunc *justitias ego judicabo*, qui non fallar in judicando. Nam de his, qui foris sunt, et non credunt, constat, quod jam judicati sunt, quoniam quorum peccata manifesta sunt præcedentia ad judicium, jam judicantur hac sententia, quæ subinfertur:

VERS. 4. *Liquefacta est terra, et omnes qui habitant in ea*. Sicut amatores cælestium dicuntur *cæli*, ut illic: « Cæli enarrant gloriam Dei (Psal. xviii, 2), » sic amatores terrestrium bonorum dicuntur *terra*, ut hic: *liquefacta est terra*. Et quasi tu quæras, quæ sit hæc *terra*, exponitur per id quod sequitur: *Et omnes, qui habitant in ea*. Quorum vero conversatio in cælis est, isti sunt *columnæ de terra* electæ, atque in altum subrectæ. Nam cum *terra liquefacta* sit per concupiscentias varias diffluendo, ego tamen posui *columnas*, quibus aliqui terrigenæ innitendo starent. Sed et *columnæ* aliquandiu *nubabant*, quia de resurrectione corporum nonnulli etiam discipulorum dubitabant. At ego de morte suscitatus exemplo meæ resurrectionis *confirmavi columnas* ipsas adhibito simul testimonio multorum sanctorum, quorum corpora mecum surrexerunt, et apparuerunt multis.

Aliter: *Terra*, quæ prius erat frigore hiemali constricta, flante austro *liquefacta est* et apta germinibus, quia, me judicante, Judæorum *justitias* falsas et visitante per Spiritum sanctum corda terrena gentilium peccata sua confitentium *liquefacta est terra*, et omnes qui habitant in ea, plantata videlicet, ac dilatata sancta Ecclesia per universum mundum. Quæ, ut firmiter stare valeat, neque ali-

quo impulsu moveatur, *ego confirmari columnas ejus*, apostolos videlicet dando illis in omnium genere linguarum spiritum veritatis, quo loquente per os eorum.

VERS. 5. *Dixi iniquis, nolite inique agere*. Stantibus in paradiso dixeram, ne iniqui fierent mandati obedientiam transgrediendo; sed illi acquiescendo serpentinæ deceptioni facti sunt *iniqui* et tortuosi eidem serpenti, per quem decepti sunt, assimilati, unde filii illorum in iniquitatibus concepti, et ipsi sunt *iniqui*. Quibus *iniquis* ego Christus homo sine iniquitate conceptus *dixi per me ipsum*, per apostolos meos, per Spiritum sanctum illis datum. Quid *dixi*? *Nolite inique agere, nolite iniquitatem*, quæ in vobis est, amare vel augmentare. Sic *dixi*. At illi neque stantes me audierunt ne caderent, neque jacentes ut surgerent; sed adhuc amplius peccaverunt, quia relictis monitis meis scienter deliquerunt. Adhuc tamen illos non deserui; sed *delinquentibus dixi: Nolite exaltare cornu superbiendo* in peccatis contra homines, ut Pharisei aspernando cæteros.

VERS. 6. *Nolite extollere in altum cornu vestrum* superbiendo contra ipsum Deum sicut Adam fecit refundendo culpam suam in eum, cum diceret: « Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi (Gen. iii, 12). » Sic ille in altum extulit *cornu elationis*, ut justissimum Deum æstimaret auctorem suæ iniquitatis. Imitantur adhuc illum plures ipsius filii, qui vel necessitati divinæ præscientiæ vel constellationibus siderum a Deo formatorum vel fragilitati carnis a Deo creatæ atque spiritui rationabili conjugatæ imputant peccata sua. Sic exaltant *cornu elationis* usque ad injuriam Dei altissimi, quem putant injustum eo quod puniat peccata, quorum ipse auctor existat; vel in eo putant injustum Deum, quod ordinante ipso vident bonos tribulari, malos prosperari. Atque interdum non sufficit eis ita sentire in corde ad injustiam, nisi etiam id loquantur ore ad sui aliorumque perditionem, sicut e contrario « corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x, 10), » quod Deus justus est, et non est iniquitas apud ipsum. Dixi ergo talibus: *Nolite loqui adversus Deum iniquitatem*, quia « corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ (I Cor. xv, 33), » accrescetque judicium damnationis plurimum de plurimis corruptis. Ipsum quoque reatum cordis talia cogitantis et approbantis expavescite, *quoniam Deus judex est*, cui abscondita cordis manifesta sunt, et a cujus ira nulla sunt ab ipso refugia. Quod probatur per partes:

VERS. 7, 8. *Quia neque ab oriente in occidentem, neque ab occidentem in orientem, neque a desertis montibus ad alios montes cultos, neque universaliter alicubi est locus fugiendi, quoniam Deus judex est*, qui localis non est, qui ubique est, qui nusquam deest, qui continet omnia loca, et ipse non continetur a loco, qui operatur in oriente ut in toto oria-

tur, in *occidente*, ut ibi abscondatur, in *desertis montibus*, ut nunquam sol appropiet illis. Nam proprie *deserti montes* dicuntur, qui siti sub arctico, et antarctico polo, ubi terra semper glaciali frigore torpet, nunquam beneficio solis ita incalescent, ut esse possint habitabiles, quoniam hæc duæ totius terræ partes extremæ sic ob nimietatem frigoris habitari non possunt, sicut media, quæ dicitur perusta, non potest inhabitari ob nimietatem caloris, utpote solis ardore illi semper imminente, ad illas vero nunquam pertingente. Propter quod montes illic positi recte dicuntur *deserti*, utpote incultiles et omnino inhabitabiles. Feruntur autem in hujusmodi montibus esse loca pœnalia nimii frigoris, quomodo in Sicilia mons *Ætna* fertur habere loca pœnalia nimii caloris. Constat vero *montes* utrosque *desertos* esse tam illos, qui ob nimietatem frigoris, quam qui ob intolerantiam caloris et ardoris inhabitabiles sunt. Sed tamen si qui deputantur ad pœnam in illis, ut aut frigore, aut ardore torqueantur, vel utroque puniendi, sicut in *Job* legitur : « Trauseant ab aquis nivium ad calorem nimium (*Job* xxiv, 19), » non est illis fuga ullatenus ab his *desertis montibus* post factum iudicium, qui nunc fugere possent ante iudicium, si obedienter audirent vocem post tergum monentis et dicentis : *Nolite inique agere, nolite exaltare cornu : nolite extollere in altum cornu vestrum : nolite loqui adversus Deum iniquitatem, quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus* subaudis fuga patet, *quoniam Deus iudex est.*

In sensu autem spirituali per *orientem* boni, quos sol justitiæ illuminat ; per *occidentem* vero mali, apud quos idem sol justitiæ accidit et quasi moritur, qui bonis oritur, possunt accipi, a quibus post iudicium non est locus ullus fugiendi, quoniam inter utrosque firmatum erit chaos magnum, ita ut neque hinc, neque inde possit aliquis transmeare, *quoniam Deus iudex est*, cujus iudicium justum sicut irreprehensibile, sic erit impermutabile. *Montes* quoque *deserti* non incongrue dæmones possunt accipi, qui sub typo *montium Gelboe* sunt maledicti, ita ut nec ros, nec pluvia veniat super illos. Isti *montes* inculti, frigidi, ac tenebricosi recte censentur nomine *Gelboe*, quod interpretatur *devoratio*, sive *decursus*, quia princeps eorum diabolus ipse est, qui devorat in abscondito pauperem, quique habet ministros ipsius devorationi partim in abscondito, partim in aperto cooperantes. Nam et ipsi ad ejus instinctum devorant pauperes. Unde est ista querela : « qui devorant plebem meam sicut escam panis (*Psal.* xiiii, 4). » Item : « Peccata populi mei comedunt (*Ose.* iv, 8). » Hos in domo Dei latrocinantes et prædam de populo facientes Salvator cum flagello eiecit. Hos in domo Dei negotiantes, et in Spiritum sanctum per Simoniacam hæresim peccantes ipse Spiritus sanctus maledicit, ita ut nec ros neque pluvia gratiæ ipsius veniat super illos, aut super sacrificia eorum, quoniam ibi abjectus est clypeus fortium, cly-

peus Saul, quasi non esset unctus oleo. Parum dictum est in Propheta, quod iste clypeus sit abjectus. Plus invenimus in Apostolo, quia videlicet ibi non solum abjectus, sed et interfectus est clypeus fortium, clypeus Saul, Christus scilicet, quasi non esset unctus oleo lætitiæ præ consortibus. Hunc prænotati devoratores, non solum abjiciunt, sed indigne corpus ejus manducando, quantum in ipsis est, interficiunt, unde rei sunt corporis et sanguinis ejus. Qui vero non abjiciunt clypeum fortium, clypeum Saul, id est Christum protectorem fortium, lectulum ejus ambientium et custodientium, imo et ipsi censentur in consortio fortium istorum tenentium gladios propter timores nocturnos, ipsi longe sunt a *monte Gelboe*, alienique ab hoc nomine, quod, ut dictum est, interpretatur *devoratio* sive *decursus*, quia non devorant plebem Dei sicut escam panis, neque ad nihilum deveniunt, sicut aqua decurrens et non ad fontem suum recurrens ad nihilum deveniet, quia decurrendo penitus deficiet. Cui similes efficiuntur omnes elati per elationis vitium a Deo fonte virtutum separati. Quo contra dicit humilis : « Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino spem meam (*Psal.* lxxii, 28). » Talis quasi vallis bene compluta a *desertis montibus* distinguitur ante iudicium ; quia invenietur in ea ipse Christus lilium convallium, et tales valles abundabunt frumento, afferentque fructum in patientia sive centesimum virginitatis, sive sexagesimum castitatis, sive tricesimum copulæ conjugalis et thori honorabilis et immaculati. Qui extra hos fructus in fine vitæ suæ sine vera pœnitentia reperientur, inter *desertos montes* censentur, a quibus illis post vitæ hujus terminum et firmatum super eos iudicium nullum patet effugium, *quoniam Deus* inter fructuosas valles et *desertos montes* cautissime discernens.

VERS. 9. *Hunc humiliat, et hunc exultat. Hunc humiliat*, qui se ipsum exultat ; et *hunc exultat*, qui se humiliat. « Omnis enim qui se exultat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur (*Luc.* xiv, 11). »

VERS. 10. *Quia calix in manu, Domini vini meri plenus misto. Calix* pro mensura ponitur, quia iudicium Dei mensurate agitur, ita ut in qua mensura quisque mensus est, remetiatur ei ; et quantum quisque hiberit de *calice* Domini communicans ejus passioni, tantum communicabit et ejus resurrectioni addito insuper cunulo æternitatis, quia non solummodo mensuram bonam et justam, sed et superfluentem dabit in sinum eorum copiosus remunerator honorum. Item qui hiberit de *calice* dæmoniorum, bibet quoque cum eis damnationis potum, *quia calix in manu Domini* tam ille quam iste, alter plenus *vini meri*, quod bibendum est in regno Dei novum, sincerum et merum ; alter ejus *fax non est exinanita* per pœnitentiam et confessionem. De qua *fax bibent omnes peccatores terræ*, id est amatores terrenæ concupiscentiæ, sive hi qui emunt quinque

juga bovum et arant terram, sive hi, qui villam A emunt et terrenas divitias ambiunt, sive hi, qui uxorem ducunt et delicias terrenas deliciis cœlestibus anteponunt.

Aliter : *Calix* est omnis Scriptura divinitus inspirata et secundum mensuram donationis Christi administrata. *Calix* iste habet *merum* et *mistum* et *facem*. Quid est ibi *merum*? Præcepta moralia verbi gratia : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua, et proximum sicut te ipsum (*Marc. xii, 28*). » Item promissa cœlestia *merum* sunt, in quibus promittuntur sola æterna bona, ut illic : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (*Matth. v, 3*). » Et : « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*ibid., 8*). » Præcepta vero figuralia, ut ubi lex præcipit Sabbatum custodiri, et Evangelium præcipit faciem lavari aut caput ungi, pro *misto* possunt reputari, quia spiritalis intellectus latet in dictis et rebus figuralibus. Item promissa figuralia, verbi gratia, terram lacte ac melle manantem promittentia, et ipsa reputantur pro *misto*, quia in his cœlestium et terrestrium, pariter continetur promissio. In Evangelio quoque, ubi dicit Dominus : « centuplum accipietis, et vitam æternam possidebitis (*Matth. xix, 29*), » quia in centenario numero illa significatur perfectio, quæ sanctis datur in hoc sæculo etiam « cum persecutionibus, » ut ait Marcus (*Marc. x, 30*), *mista* est promissio spondens viatica bona cum præmio æterno. At ubi talis est comminatio de malo, quæ nihil habet admistum de bono, ut in lege. « Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (*Deut. xxxii, 2*), et in Evangelio. « Tunc dicit Rex sinistris : ite, maledicti, in ignem æternum (*Matth. xxv, 41*). » *Fæx* est nimium turbulenta, quam soli et omnes bibent peccatores terræ, in quibus nullum reperit desiderium cœlestium terrenis eorum desideriis permistum. Derique ubi permista inveniuntur desideria bona et mala, ibi quoque de *misto calice* bibendum erit, prout iudex ipse disposuerit vel tormentum tolerabilis mali purgatorium, vel refrigerium tolerabilis boni remuneratorium. Dicitur autem tolerabile malum vel bonum, quod non excitavit contra se multas querelas hominum. Sed « omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, » non contenti bonis mediocribus, ita se in bona meliora extendunt, ut necesse sit illos persecutionem pati a dissimilibus, eorum bona studia vel impediuntibus vel tardantibus, quantum in ipsis est (*II Tim. iii, 12*). Et quia *calix* iste plenus mero et misto et *facie* in manu Domini est, ipse, prout novit, *inclinabit ex hoc in hoc*, videlicet contempnendo alterum alteri, ut nec sine misericordia iudicium, nec sine iudicio sit misericordia ejus, quia « universæ viæ Domini misericordia et veritas (*Psal. xxiv, 10*). »

Aliter : *Inclinabit ex hoc* Judæo superbo in hoc videlicet in hunc humilem gentilem. In hoc enim

spiritualis sensus aliquatenus est. *Verumtamen fæx ejus non est exinanita*, quia *fæx* carnalium sacramentorum apud Judæos remansit. Insuper et *fæx* æternæ damnationis reposita est illis, exceptis tamen reliquiis, qui tandem *bibent mistum* recipiendo cum lege antiqua Novum Testamentum spiritualiter intellecta. Nunc autem neque Judæi neque Manichæi *bibunt mistum*, quia nec illi Novum nec isti Vetus recipiunt Testamentum. Nos autem Christiani *mistum bibimus*, quia utrumque Testamentum suscipimus. In orationibus quoque nostris *merum bibimus*, cum sola cœlestia petimus, ut ibi : « Adveniat regnum tuum (*Luc. xi, 3*) : » *mistum*, cum cœlestia simul et terrestria petimus ut ibi : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (*ibid., 3*). » *Fæcem* vero *bibunt*, qui sola terrena commoda petunt et concupiscunt. Hanc *fæcem bibent omnes peccatores terræ* per appetitum carnalis et terrenæ concupiscentiæ. Quæ cum eis abundat, inebriantur et in rebus pessimis exultant : cum vero desunt, contristantur, murmurant, et interdum blasphemant.

Vers. 10. *Ego autem cantabo Deo Jacob*. Ego Christus in me ipso et meis fidelibus *non corrumpens* titulum cantici hujus, quod a confessione cœpit, ut in confessione quoque desinat, *cantabo Deo Jacob*. *Annuntiabo in sæculum*, id est semper, et *cantabo* vel psallam *Deo Jacob*, *Deo* junioris populi, qui seniore supplantato accepit benedictionem seminini Abrahamæ promissam, de qua in titulo dicitur : *Ne corrumpas*. Est quippe *merum* talis benedictio, sed corrumpitur, si humanæ laudis misceatur fermento aut aliquo terreni quæstus emolumento, quod etsi affluit, « nolite cor apponere (*Psal. lxi, 11*), » dicit Spiritus Ecclesiis, ut quisque regni Dei amator benedictione cœlesti cupiat benedici cum *Jacob*, cui dictum est : « Ecce, odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (*Gen. xxvii, 27*), » non benedictione terrestri, tali quali benedictus est Esau dicente patre : « In pinguedine terræ et in rore cœli desuper erit benedictio tua (*Gen. xxvii, 39, 40*). » Non habet odorem, sed fœtorem, ista benedictio de solo terreno sonans commodo, qua ille senior fuit contentus, qui contra juniorem fratrem cornua elevationis et damnationis erexerat. Unde et ejulatu magno flebat audiens a Patre : « Dominum tuum illum constitui, et omnes fratres ejus servituti ejus subjugavi (*Gen. xxvii, 37*). » Quid tandem actum est? Cornua illius invidi sunt contracta et cornua Jacob simplicis exaltata, quia regnante David et posteris ejus, qui de cornu prophetæ unctus fuit, legitur humiliatus Edom factusque tributarius non soli David, sed et cæteris regibus de stirpe Jacob natis. In hunc modum ego verus David, cujus in domo cornu salutis erectum est.

Vers. 11. *Omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur cornua justi*. *Cornua* illorum, qui non obediunt mihi dicenti : *Nolite exaltare cornu,*

nolite extollere in altum cornu vestrum, cornua, inquam, illorum, id est potentias eorum, ego confringam in finem, secundum quod hic psalmus titulatur in finem, quia ego ipse finis ero malis cornibus, ut annihilentur, bonis, ut consummentur, atque ideo exaltabuntur cornua iusti, eo quod non sunt alia ejus cornua, quam mea munera. Gloria Patri, cui dicimus: Confitebimur tibi Deus. Gloria Filio, qui dicit: Cum accepero tempus, ego justitias judicabo, et omnia cornua peccatorum confringam. Gloria Spiritui sancto, cujus dona sunt cornua iusti exaltanda in æternum. Amen.

PARS OCTAVA.

INCIPIIT PROLOGUS GERHOHI.

Quid agis, anima mea, quare tristis es, et quare conturbas me? Tristaris de opere imperfecto, eo quod psalmos exponendo velut in media via defecisti partim corporis infirmitate, partim ex illo tædio, quo dormitas ultra modum, faciente moram sponse, qui si tibi velociter advenisset, imo si tibi fuisset hic, non fuisses mortua, nec quasi triduo sepulta nihil operans vitale, aut etiam, quod pejus est, jam fetens velut cadaver quatruiduanum. Inde tristis es, anima mea, et inde conturbas me. Sed spera in Deo, quoniam videns Dominus flentes et orantes pro te sorores, jam tibi reparavit ex parte sanitatem corporis. Potens est etiam earumdem precibus exoratus tædium, quo premeris lævigare cantabiles tibi faciendo justificationes tuas in loco peregrinationis tuæ, prout ipsæ in Deo dilectæ sorores expectant, quæ Psalmorum expositiones adhuc sitiunt, adhuc esuriunt juxta illud Sapientiæ dictum: *Qui* **B** *edunt me, adhuc esuriunt, et qui bibunt me, adhuc sitiunt (Eccli. xxiv, 29).* Volueram quidem illarum siti et esuriei satisfieri ex lectione voluminum per sanctos Patres in Psalmos editorum, vel etiam per glossas magistrorum de his ipsis voluminibus excerptas. At illæ opportune, importune instant mihi, ut si non plenaria expositione sicut hactenus conabar, saltem breviario quodam in Psalmos, qui adhuc restant, ita percurram, ut etsi non exponendo, saltem quasi canendo ad illum finem perveniam, ubi dicitur: *Omnis spiritus laudet Dominum (Psal. cl, 6).* Adsis ergo, Spiritus omnium spirituum fortissime simul ac suavissime, fortiter ac suaviter disponens omnia, ut te dirigente pedes meos in viam pacis curram sine offenculo per hoc longum studium usque ad desideratum bravium, quo accepto spiritus meus inter spiritus et animas iustorum laudet Dominum.

PSALMUS LXXV.

Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus. Finem omnium, quem et sperando metuimus, et metuendo speramus, quinta jam recapitulatione psalmus iste intendit. Notus, inquit, in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus: et factus, est in pace locus ejus. Ac deinceps: De cælo auditum fecisti judicium: terra tremuit, et quievit, cum exsurgeret in judicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ. Fecisti, etc. Prophetice dixit pro eo, ut diceret facies, præterito utens pro futuro tempore. Sane in eo quod ait: De cælo auditum fecisti judicium: terra tremuit, et quievit, ingentis metus causa est. Idem enim est, ac si diceret: Terra, id est impii terræ amatores tremant et quiescent, quia male operari desinent. Compescet enim illos Judex magnus dicendo: « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis **D** *ejus (Matth. xxv, 41). » In eo vero quod ait: ut salvos faceret omnes mansuetos terræ, plurimum mansuetorum spes animatur. Idem est enim, ac si diceret: Exsurgens in judicio mansuetos, qui peccata sua non defendunt, sed cleemosynis ea redimunt, salvabit dicendo: « Venite, benedicti Petris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv, 34). » Titulus psalmi hujus talis est:*

(VERS. 1.) IN FINEM, IN LAUDIBUS, PSALMUS ASSAPH, CANTICUM AD ASSYRIOS.

Assyrius *dirigens* interpretatur, et hoc loco Judæos significat, qui se dirigunt de genere Abraham, vel de operibus legis inaniter extollunt, putantes hoc satis esse, quod carnalis Judæa et carnalis Israel sunt. Contra horum extollentiam psalmus dicit, quia in illa, quæ vere Judæa est, notus est Deus, et

in illo, qui vere *Israel* est, *magnum est nomen ejus*. *Judæa confessionem peccatorum, Israel, quod interpretatur videns Deum sive directus cum Deo*, certantem significat virum contra impetus vitiorum, de quali viro jam sæpe est dictum. Porro quod sequitur : *Et factus est in pace locus ejus*, illum designat statum, de quo Apostolus : « Infelix, » inquit, « ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? Gratia Dei per Jesum Christum (Rom. vii, 24). » Nam revera *ibi confregit Deus potentias, arcum, scutum et gladium et bellum*.

Prima parte ostenditur, nomina gloriæ, quæ sunt *Judæa, Israel, Sion, Salem* translata esse ab illis *Judæis*, qui rectius dicuntur *Assyrii* quam *Judæi* vel propter superbiam, qua se dirigunt suam statuendo justitiam, justitiæ Dei non subjecti, vel propter crudelitatem nimiam, qua ita persequuntur *Ecclesiam*, sicut olim *Assyrii* persequabantur *Synagogam*. Secunda parte ostenditur quid faciat *Christus* de his, a quibus et ad quos hæc nomina translulit ibi : *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis*. Tertio intentionem aperit admonens devotosolvere vota ibi : *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi*, etc. Psallat igitur *Ecclesia mater* illibata vere *Judæa* nominanda cum propter suæ iniquitatis tum etiam propter divinæ pietatis confessionem. Psallat, inquam, et dicat :

Vras. 2. *Notus in Judæa, Deus*. Adfitteram *Judæa* dicta est illa portio terræ promissionis divisæ in tribus duodecim, quæ sorte obvenit tribui *Juda*, ex qua tribu reges ac principes sive duces in populo Dei fuerunt usque ad *Herodem alienigenam*, quo regnante jam sceptro ablato de *Juda* et duce de femoribus ejus natus est *Christus*. Quem qui confessi fuerunt, ut *Petrus* dicens illi : « Tu es *Christus Filius Dei vivi* (Matth. xvi, 16), » propter veritatis confessionem *Judæi*, hoc est, confitentes recte censentur, sicut hi, qui eum negaverunt, dicentes : « Non habemus regem nisi *Cæsarem* (Joan. xix, 15), » non *Judæi*, sed *Assyrii* dicuntur juxta illud in *Daniele* : « Et non erit ejus populus, qui est eum negaturus (Dan. ix, 26). » Negans ergo eum populus, non est populus ejus, nec est in *Judæa*, id est in confessione, propterea non est in ea notitia Dei; sed in vera *Judæa*, quæ est sancta *Ecclesia* fidem *Christi* confessa, *notus est Deus* ea notitia, quam non caro et sanguis revelavit, sed *Pater cælestis*. *Notus* ergo in apostolis ac martyribus *Deus, notus* in confessoribus *notus* in veris Christianis *Deus*. Qui autem verbis aut factis aut utroque negant *Deum, Deus* non est *notus* in illis, etsi sit *notus* illis. Illis enim, qui cum cognovissent *Deum* glorificaverunt aut gratias egerunt, *notus* utrumque fuit *Deus*; sed non fuit *notus* in illis, quomodo cognoscitur in veris *Judæis*, de quibus dicit *Apostolus* : « Si prophetent omnes, intret autem quis infidelis aut idiota, convincitur ab omnibus, et sic cadet in terram pronuntians, quod vere *Deus* in vobis sit (I Cor. xiv, 24, 25). » In talibus ergo *Judæis* sive in tali *Judæa*

notus est Deus, perinde illis et in illis manifestus, quod in eis et per eos loquitur confessionis verba fidelissima ipso *Domino* cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis « aliquando miraculorum (Marc. xvi, 20), » semper autem piorum operum, ut eorum doctrina sit vere confessio, dum corde creditur ad justitiam, ore autem confitentur ad salutem (Rom. x, 10). Hoc est enim confiteri simul fateri ore, quod tenes in corde. Nam si ea doces quæ per fidem ex dilectione operantem non tenes, loqueris, non confiteris, ac proinde ipsa tua locutio non est confessio, nec est *Judæa*, in qua sit *notus Deus*, etsi tibi utcumque sit *notus Deus* ea notitia, qua eum noscunt etiam *dæmones* et contromiscunt (Jac. ii, 19). *Notus ergo Deus* in vera confessione contestata fidei virtute atque operum signis.

Et quia per fidei veram confessionem venit ad ipsius veritatis, quæ creditur, claram visionem, *Deo* remunerante fidei meritum per intelligentiæ præmium, recte is, qui ob fidei confessionem dicitur *Judæus*, ob intellectus boni claram visionem dicitur *Israel*, quod interpretatur *vir videns Deum*, et in hoc *Israel magnum nomen ejus*. Unde hoc? Inde nimirum, quia hic talis, ut obtineat vere nomen *Israel* et sit vere *Israelita*, in quo dolus non sit, luctatur cum *Deo* dicens illi assidue : « Non dimittam te, nisi benedixeris mihi (Gen. xxxii, 26). » Quod autem lucta ista fiat precibus et fletibus in tentationibus, indicat *Oscas* propheta sic loquens de *Jacob* : « Invaluit ad angelum, flevit et rogavit eum (Osc. xii, 4). » Sic et tu luctando precibus et fletibus contra legem peccati, quæ est in membris tuis repugnans legi mentis tuæ, si persistis in certamine, donec obtineas victoriam per adjutantem gratiam, videbis *Deum* salvatorem tuum, ut dicere valeas : « Vidi *Dominum* facie ad faciem, et salva facta est anima mea (Gen. xxxii, 30). » Bona quippe *Salvatoris* ac *liberatoris* visio in ipso liberationis ac salvationis evidenti experimento noscitur, a qua visione *Israel* vir videns, vel *princeps cum Deo* recte nominatur. In hoc *Israel magnum est nomen Dei*, quia per talem *Israel* valde *magnum*, valde nominatus et inclutus apparet *magificator ejus* ipse *Deus*, quomodo *magnum* apparet *medicus* in eo, qui per eum sive a lepra sive ab alia infirmitate magna cernitur sanatus, ita ut recepta vel potius ea, quam non habuit, accepta sanitate valeat cum forti medico fortiter luctari non dimittendo illum, usque ad suæ sanitatis finale complementum, quodammodo illud assidue replicans : « Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. » Tale est illud quod alias dicit iste luctator : « *Deus* misereatur nostri, et benedicat nobis (Psal. lxxvi, 1). » Item : « *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus* (ibid., 7, 8). »

Et est quidem valde beatus, qui præventus in benedictionibus dulcedinis per observantiam virginalis integritatis nullam seu parvam sentit luctam carnis menti repugnantis. Attamen « ubi abundavit ini-

quitas, » ita plerumque « superabundat gratia (Rom. v, 20), » ut per luctam fortissimam nomine *Israelis* obtento ex fructibus pœnitentiæ magis clarescat magnitudo nominis Dei, etiam tales liberantis ac salvantis, quam ex quorundam innocentia, qui non indigent pœnitentia. Verum si et tales agant pœnitentiam sic deplorando peccata cogitationum, quomodo illi peccata operum, tam innocentes quam pœnitentes, tam justi quam publicani habebunt pacem ad Deum, nec spernet vel judicabit alter alterum, quomodo cum peccatrice Maria pacem habet sancta virgo Maria in regno pacis ambæ Deo gratias agentes, illa, quod a malis obumbrante Spiritu sancto, est custodita; ista, quod, eodem Spiritu mundante, a malis est liberata?

Sciendum sane multis modis pacem nominari; sed est alia pax donum Dei, alia pax ipsa essentia Dei. De illa dicitur Deo: « Dona nobis pacem. » Item: « Da pacem, Domine, in diebus nostris: » de ista vero dicitur: « Pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum (Philipp. iv, 7). » De hæc superexcellenti pace quasi de inexhausto fonte omnis pax bona credenda est manare. Dico autem *pax bona*, quia est et pax mala, quam non venit Dominus mittere, sed contra eam misit gladium. Et *pax bona* manans ab illo, a quo nisi pax universitatis administraretur, tota creatura pace destituta et in se sibi contraria destrueretur, et in nihilum redigeretur. Universalis vero hujus pacis a Deo manantis multiplex distinctio est, de qua sic ante nos tractatum est. Pax corporis, ordinata temperatura partium seu elementorum corpus componentium. Pax animæ irrationabilis, ordinata requies appetitionum. Pax animæ rationabilis, ordinata cognitionis actionisque consensio. Pax corporis et animæ ordinata vita et salus animantis. Pax hominis mortalis et Dei ordinata in fide sub æterna lege obedientia. Pax hominum ordinata in bona voluntate concordia. Pax domus ordinata imperandi et obtemperandi concordia inhabitantium. Pax civitatis ordinata imperandi atque obediendi concordia civium. Pax cœlestis civitatis ordinatissima et concordissima societas fruendi Deo et invicem in Deo. Pax omnium rerum tranquillitas ordinis. Ordo vero est partium dispariumque rerum sua cuique tribuens dispositio, quæ non est, nisi a Deo. Unde Apostolus: « Quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt. Ideo qui potestati resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt (Rom. xiii, 2). » Potestati dico, non tyrannidi, quoniam sicut potestati legitimæ resistentes damnationem sibi acquirunt, sic tyrannidi resistentes coronati sunt beati martyres nolentes habere pacem cum inimicis pacis. Unde Joannes et Paulus dixerunt ad Terentianum: Si tuus dominus est Julianus, habeto pacem cum illo; nobis alius non est nisi Dominus Jesus Christus. Recte omnino respuerunt pacem cum illo, qui adversatus est Christo. Nam ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, quique ubi moræ suæ destruxerat parietem inimicitiarum, su-

PATR. CXCIV.

A scitatus a morte suis imprecatus est pacem, dicens: « Pax vobis (Joan. xx, 19). » Dixerat et ante mortem suam suis: « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis (Joan. xiv, 27). » Item: « Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis (Joan. xv, 33). » Pacem habeatis non utcunque, sed in me, ut videlicet in me veritate veraces, in me sapientia sapientes, in me via incedentes ad me patriam tendentes mea pace viatica utamini, et me pace summa fruamini. Pax viatica est, ut vos diligatis invicem, non quomodocunque, sed sicut dilexi vos, id est ad hoc amate vos in me, ad quod amati estis a me, quia sine hoc amore non potestis habere veram pacem, quæ, nato me, annuntiata est ab angelo dicente: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii, 14). » Pacem hanc pacis auctor diligit.

VERS. 3. Et factus est in pace hac locus ejus, quia in scissura mentium Deus non est, qui pax et unitas est: et ideo factus est in pace locus ejus, quia is, qui non est localis, ipse sibi est et in seipso est. Unde qui pacem respuunt, Deum, qui pax est, a se repellunt. Etenim factus est in pace locus ejus, vel, sicut in Hebræo legitur: Et in Jerusalem tabernaculum ejus, quod idem est. Nam Salem pax, Jerusalem visio pacis interpretatur, in qua Deus habitat, qui pax est, et pacem amat. Hanc non habet, qui litigat contra Deum, quod utique facit, cui displicet, quod Deo placet, vel e contrario placet, quod Deo displicet. In hoc non habet locum Deus.

C Quidam codices habent: In Salem umbraculum ejus. Quo dicto significatur, quod virtus Altissimi obumbrat menti pacificæ, ut in ea ille possit requiescere, qui dicit: « Super quem requiescam, nisi super humilem et quietum et trementem verba mea? » (Isa. lxvi, 2.) In hujus animæ pace factus est locus ejus, qui tales animas visitat. Verumtamen in illis non habitat, quas etiam sic visitat, nisi paci, quam tenent, illud studium societ, quo per invisibilem bonorum fidem tendant ad eorumdem visionem, videlicet obliviscendo, quæ retro sunt, et in anteriora se jugiter extendendo, ut quæ nunc tenent per fidem, concupiscant obtinere per spem, ita ut fidei succedat visio tanquam flori decidenti fructus in æternum permansurus. Nunc enim manent fides et spes, tanquam flores casuri; charitas autem, quæ in visione rerum credendarum et sperandarum perficietur, nunquam excidet, quoniam hæc est fructus, de quo dicitur: « Et fructus vester maneat (Joan. xv, 16). » Hæc est ille ignis, de quo dicitur: « Vivit Dominus, cujus est ignis in Sion, et caminus ejus in Jerusalem (Isa. xxxi, 9). » Denique in Sion, id est in ea speculatione, qua nunc videtur veritas per speculum et in ænigmate, quantuluscunque sentitur ignis amoris, quo eadem veritas diligitur; sed in Jerusalem, id est in clara illa visione, qua facie ad faciem videbitur Deus, Caminus erit perfectissimi amoris, nihil admittens frigoris aut torporis. At nunc in Sion commorantibus et Deum per ænigma

speculantibus nobiscum bene agitur, si prædictus ignis, ne penitus exstinguatur, de die in diem nutrimentis competentibus augmentatur secundum præceptum legis dicentis: « Ignis iste semper erit in altari, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies (*Levit. vi, 12*). »

Utinam ea, quæ scribimus, ad ignem hunc in cordis altari nutriendum sint apta fomenta veluti ligna in domum Domini comportata! Neque enim principibus illis nos comparare audemus, qui ad ornandum sive altare sive rationale aut humerale offerunt aurum et lapides pretiosos. Atque utinam vel pilos caprarum ad contexendum tabernaculi operimentum cilicinum, vel sicut diximus, ligna offeramus ad ignem sanctum nutriendum in cordibus legentium! Qui si fuerint innocentes, quasi altare thymiamatis indigent ardentibus prunis ad dilatandam fragrantiam suavissimi odoris, ut videlicet per documenta et exempla sanctæ charitatis ignescant et luceant. Ignescant coram Deo, luceant coram hominibus. Verum si fuerint pœnitentes, operimento cilicino indigent, ut videlicet condignis fructibus pœnitentiæ tecta sint eorum peccata. Hoc est quod intendimus, dum scriptis nostris vel sanctimonix vel pœnitentiæ hortamenta et exempla inteximus legentibus intuenda et speculanda. Nam in tali speculatione ille habitat, de quo hic psallimus: *Et habitatio ejus in Sion*, id est in eis, qui ea, quæ retro sunt obliviscendo se in anteriora extendunt.

Attende ordinem et sensum. Præmittitur enim *Judea*, id est confessio, sequitur *Israel*, quia prius est confiteri peccata, quorum puram confessionem sequitur indulgentia, in qua gustatur et videtur Deus juxta illud: « Gustate, et videte, quoniam suavis est Dominus (*Psal. xxxiii, 9*). » Deinde sequitur *Pax*, quia dejecto per indulgentiam pariete inimicitarum, qui de peccatis originalibus et actualibus constructus hominem separavit a Deo, jam pax est homini bonæ voluntatis. Extremum est *Sion*, id est specula, qua Divinitatis contemplatio hic per speculum quoquo modo initiatur, qua in æternum consummata nihil ultra desiderabitur.

VERS. 4. *Ibi confregit*, id est absque dubio confringet Deus *potentias*, potentiæ suæ contrarias, quia non erit illic tempus belli sed tempus pacis, non tempus negotiandi sed tempus otiandi, ac proinde *ibi confringet*, atque in his, qui eo pervenerunt, jam *confregit potentias* malas, videlicet *arcum*, id est dolos insidiantium, ut ex improvise itinerantes vulnerantium, de quibus alias dicitur: « Intenderunt arcum rem amaram, ut sagittent in oculis immaculatum (*Psal. lxiij, 4, 5*). » Item: « Filii hominum dentes eorum arina et sagittæ (*Psal. lvi, 5*). » *Confregit* etiam, sive confringet illic, *scutum*, id est omne defensionis instrumentum, quippe quod illic non erit necessarium, ubi non excrebuntur ultra ad prælium. Confringet etiam *gladium*, quo

A cominus pugnatur sicut arcu eminus, quia non erit illic vel de longe vel de prope aliquos impignaturus. Quidam codices habent: *Ibi confregit potentias arcuum*, quod idem est in sensu.

Diapsalma: VERS. 5. *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis*. Super hunc locum beatus papa Gregorius dicit in *Job*: (50) *Qui orientem solem contemplari non valet, irradiatos montes aspicit, et quia sol ortus sit deprehendit. Ex æternis ergo montibus nos Deus illuminat, quia per admiratam vitam Patrum præcedentium radio nos suæ claritatis illustrat. Ecce in studio devotionis Dominicæ et charitatis accendimur, sed in hac devotione atque charitate melius horum montium contemplatione formamur. Quid devotius Petro? Quid charius Joanne? Ille per devotionem fluida maris dorsa calcare non timuit (*Matth. iv*); iste per amorem, et in ipso auctoris nostri pectore requievit, et qui ad corporalis cænæ refestionem venerat, spirituale pabulum de sinu Redemptoris sumpsit (*Joan. xxi*). Sed quia signari per montes præcedentium Patrum vitam diximus, necesse est ut adhuc ad medium etiam superiorum Patrum exempla deducamus. Ecce cum præceptis cælestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum Patrum vestigiis adjuvamur. Quid enim Abraham obedientius, qui ad unam vocem Dominicam cognatos deserit et patriam, et pro adipiscenda æterna hæreditate, ipsum ferire non trepidat, quem senex jam et pene moriturus acceperat hæredem? (*Gen. xxii*.) Cum patientiæ virtutem apprehendere conamur, præcedentium exempla conspiciamus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, de holocausto interrogat, atque post paululum ligatur et non loquitur, aræ superponitur et non reluctatur? Quid ergo isto viro dici patientius potest, qui quasi ad solatium ducitur et requirit, ad feriendum ligatur et conticescit, et oblaturus holocaustum interrogat, offerendus in holocaustum tacet? Cum accingi ad laborum tolerantiam nitimur, exemplis præcedentibus informamur. Quia enim Jacob laboriosus, qui apud Laban longo tempore propinquo jure cognationis opera exercuit servitutis, et vice obsecutus est famuli, ut frueretur præmiis hæredis? Cum arcem continentix et castitatis ascendere nitimur, exemplis præcedentium sublevamur. Quid ergo Joseph castius, qui ad desiderium petulantis dominæ jugo luxuriæ premi non potuit etiam captivus? (*Gen. xxxix*.) Et quidem hominibus servus exstitit, sed contra dominantem nequitiam et in servitio liber fuit. Cum mansuetudine repleri cupimus, præcedentium exemplis adjuvamur. Quid enim Moyse mansuetius, qui commisi sibi populi seditionem tolerat, et tamen irascentem Dominum pro suis persecutoribus rogat, seque pro illis divino furori objicit, quia in sancto ejus pectore etiam ex persecutione charitas ignescit? Cum contra adversa mundi formari mentis constantia nitimur præcedentium consideratione fulcimur. Quid enim Josue constantius,*

qui ad explorandam qualitatem gentium missus, nec proceritatis magnitudinem, nec numerositatem multitudinis expavit? (Jos. x.) Unde et easdem gentes, quas explorando non timuit, et præliando prostravit. Cum benignitatis culmen conamur apprehendere, præcedentium exemplis instruimur. Quid enim Samuele benignius, qui principatu regendi populi dejectus successorem sibi humiliter requirit, inventumque ungit in regem, unctum mox tolerat persecutorem, a quo ne moriatur, trepidat, et tamen ne ei Dominus irascatur, rogat? (I Reg. xii.) Ipse quippe cum mitteretur ait: Audiet Saul, et interficiet me (I Reg. xvi). Et ei per semetipsam Veritas dicit: Quousque tu luges Saulem, cum ego abjecerim eum? Quid ergo isto viro benignius dici potest, qui et hunc non vult divinitus percuti, a quo formidat occidi? Cum ad pietatis atque humilitatis celsitudinem tendimus, præcedentium exemplis læcamur. Quid enim David misericordius, quid humiliter cici potest, qui a rege reprobo pro victoria contumelias recepit, qui de manu hostili Israeliticam plebem fortis eripuit, et tamen ipse, ne moriatur, quasi debilis fugit, qui et se electum divino iudicio et persecutorem suum reprobum agnoscit (II Reg. xvi), et tamen eidem persecutori suo crebræ satisfactionis humilitate se subiecit, qui persecutoris lanceam tollit, oram chlamidis detruncat, atque ad cacumen montis protinus properat, et uno eodemque tempore, quia occidendi potestatem habuerat, ostentat, et ne occidatur, rogat? (I Reg. xx.) Hinc est, quod de prædicatoribus per prophetam dicitur: Qui sunt isti, qui ut nubes volant? In cunctis ergo, quæ spiritaliter appetimus, exemplis præcedentibus informamur. More enim nubium extensa super nos vita Patrum tegimur, ut ad fructum secundi germinis infundamur. Et quasi intuitentes cælum prius nubes aspiciamus, quia bonorum facta admiranda cernimus, et post illa, quæ sunt cælestia, experiendo penetramus.

Quidam codices habent: *Illuminans tu mirabiliter*, quod ad superiora ita contextitur: *Notus in Judæa Deus*, inde videlicet, quia *illuminans*. Nam et *sol oriens* exinde cognoscitur, quod illuminat primo altos montes, deinde a montibus descendit claritas ejus in valles. Ita et tu Deus, primo *illuminans* montes, consequenter ex illuminatis montibus illustras et valles, quia ex consideratione præcipuorum sanctorum, qui sunt *montes æterni*, æternitatis lumine simul et calore, scientia et amore perfusi pauperes, mites et humiles corde, qui sunt valles illustrantur. Non ipsi montes a semetipsis habent seu dabant lumen, sed tu lux vera « illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1, 9) » per eos et ab eis emittis lucem tuam et veritatem. Hæc « lux tua » venit in mundum; » sed « magis dilexerunt homines tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera (Joan. 11, 19). »

Sed quia propter interpositum *Diapsalma* reprobari potest contextio ista istius litteræ ad superiora, dicamus ita ut ad ipsum Deum sit apostrophe in

ipso *Diapsalmate* facta hoc modo: Ego *Asaph*, id est congregatio fidelis hactenus de Deo loquens ostendi, quam dulcis est ipse in Judæa, in Israël, in Sion. Sed nunc ostendere volens, quam sit terribilis inimicis illis, videlicet *Assyriis*, de quibus in titulo dictum est, ad ipsum Deum converto me dicens: *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis*. Ili sunt montes oppositi montibus illis, de quibus in præcedenti psalmo est actum. Unde illi montes deserti, sed isti *montes æterni* dicuntur. Isti montes omnes illuminantur et ita magnificantur, ut recte *montes æterni* dicantur. Nam « quos Deus præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, quos autem prædestinavit, hos et vocavit, quos autem vocavit, hos et justificavit, quos autem justificavit, illos et magnificavit (Rom. viii, 29-30). » Magnificati ergo nunc in Dei prædestinatione, quæ præfixa est immobiliter et æternaliter, *montes magni et æterni* recte dicuntur. Quos tu Deus justificando illuminas, ita ut non sit qui abscondat se a fulgore luminis hujus, quoniam lux ista etiam in tenebris lucet, sed tenebræ eam non comprehenderunt. Quod tale est, ac si dicatur: Tu Sol justitiæ radios lucis tuæ infundis non solum claris, verum et lippis oculis; sed lippi oculi eam non comprehenderunt, imo magis exinde turbati sunt. Hoc est, quod sequitur:

VERS. 6. *Turbati sunt omnes insipientes corde*. Cum tu Sol justitiæ illuminares mundum a montibus æternis, vel quibusdam inextinguibilibus lucernis, qualis erat Joannes, de quo dictum est: « Ille erat lucerna ardens et lucens (Joan. v, 35), » illuminatus videlicet, ut testimonium perhiberet de lumine, lætificati sunt omnes mites et humiles corde. Sed præ fulgore luminis *turbati sunt omnes insipientes corde* tanquam noctuæ seu vesperilliones lucem ferre non valentes. Unde ad sibi amicas tenebras refugientes in cubilibus et impudicitiis delectati *dormierunt somnum suum*. *Suum* dico signanter *somnum* illorum, qui sibi vigilant, sibi dormiunt, sibi vivunt, dum in omnibus, quæ agunt, suo quæstui, suæ gloriæ, suæ voluptati cor intendunt sua quærendo, non quæ Jesu Christi.

Aliter: *Mali dormiunt somnum suum*, et *boni suum*, quia et *boni dormiunt* peccatis et mundo, cui et mortui sunt omnes, qui Deo vivunt. Sed *mali dormiunt* Deo et mortui sunt, qui sibi et huic mundo vivunt, qui et *viri divitiarum* non incongrue dicuntur, quia non ipsi *divitias* possident ut domini, sed possidentur, ut servi. Quo contra dicitur alias: « Redemptio animæ viri divitiæ propriæ (Prov. xiii, 8). » Sic Zachæus *divitias* proprias dando pauperibus distribuit eas ut dominus. Non sic *viri divitiarum* servi agunt, qui amore *divitiarum* consopiti non tam habendo, quam se habere somniando *divitias* falso divites et vere pauperes sunt, quia post mortem carnis a somno suo excitati nihil in manibus suis inveniunt.

Super hunc locum beatus papa Gregorius dicit in

Job (31) : *Ut in suis manibus divites post sui mortem A quidquam inventiant, eis ante mortem dicitur divitias suas, in quorum manibus ponant: Facite, inquit, vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. xvi, 9). Dives ergo cum dormierit, in manibus suis nihil invenit. Res enim suas, cum moreretur, secum tulerat, si ad petentis vocem cum viveret, sibi tulisset. Nam terrena omnia, quæ servando amittimus, largiendo servamus, patrimoniumque nostrum retentum perditur, manet erogatum. Domini enim cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos viventes quasi deserunt pereundo. Agendum ergo nobis est ut res absolute perituras in non pereuntem cogamus transire mercedem. Dormit namque dives, et nil invenit, nihil nimirum de rebus, quas tenuit. Nam culpa rerum simul hinc ducitur, quamvis hic, pro quibus culpa perpetrata est, relinquuntur. Eat ergo nunc, et acceptis rebus tumeat, seseque super cæteros extollat, gloriatur se habere, quod proximus non habet. Veniet quandoque tempus, ut evigilet, et tunc cognoscat, quam vacuum fuerit, quod in somno tenuerat. Sæpe namque contingit dormienti inopi, ut se per somnum divitem videat, atque ex eisdem rebus animum extollat, lætetur se habere, quod non habuit, jamque dedignari querat, a quibus dedignatum se esse doluit, sed repente evigilans evigilasse se doleat, quod interim divitiarum imaginem vel dormiens tenebat. Gemit enim protinus sub paupertatis pondere, cum inopiæ suæ angustias premitur, et eo pejus, quo ad tempus brevissimum vel vacue dives fuit. Sic, sic nimirum sunt hujus mundi divites, qui rebus acceptis tument, bene operari de sua abundantia nesciunt quasi dormientes sunt divites. Sed paupertatem suam evigilantes inveniunt, quia nihil secum ad illud iudicium, quod manet, ferunt, et quanto nunc ad breve tempus efferuntur sublimius, tanto contra se in perpetuum gravius ingemiscunt, qui teste sapientia damnationis suæ tempore dicturi referuntur: Quid nobis profuit superbia, et divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt ista omnia tanquam umbra, et tanquam nuntius percurrens. Vilia ergo et fugitiva fuisse quæ tenuerunt jam amissa, cognoscunt, quæ quandiu aderant, stultis eorum amatoribus et magna et mansura videbantur. Sero dives oculos aperuit, quando Lazarum requiescentem vidit, quem jacentem ante januam videre contempsit. Intellexit ibi, quod hic facere noluit, et in damnatione sua cognoscere compulsus est, quid fuit, quod perdidit, quando indigentem proximum non agnovit. Cum enim corpus obdormiscit in morte, tunc anima evigilat in vera cognitione. Et dormit ergo dives, et oculos aperit, quia cum carne moritur, ejus anima videre cogitur, quod videre contempsit. Tunc nihil esse conspicit, quod tenebat, tunc se vacuum invenit, quæ plena rebus præ cæteris hominibus lætabatur.*

Aliter : *Viri divitiarum, scilicet avari, dormierunt somnum suum, id est inter illos dormient, de quibus alias dicitur: « Sicut vulnerati dormientes projecti in sepulcris, quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt (Psal. lxxxvii, 6). » Non solum autem viri divitiarum sic dormient, sed etiam superbi, quorum extollentia notari solet in eo, quod ascensores equorum dicuntur, in quorum multitudine reges Assyriorum et Ægyptiorum soliti erant nimis gloriari. Unde Rhapsaces nuntius regis Assyriorum gloriabundus insultando ait regi Ezechiæ: « Et nunc trade te domino meo, et dabo tibi duo millia equorum, si poteris extunc præbere ascensores eorum (Isa. xxxvi, 8). » Sic Pharao, cum curribus et equitibus persequens Dei populum propter elationem suam demersus est in profundum, quod est congruum superbix tormentum, sicut exaltatio humilitatis est præmium, quia « omnis, qui se exultat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv, 11). »*

Est autem quidam loquendi modus, qui dicitur sarcasmus, id est hostilis irrisio, cum per minus dictum plus notatur, ut hic:

VERS. 7. *Ab increpatione tua, Deus Jacob dormitaverunt, qui ascenderunt equos.* Iste tropus talis est, ac si dicatur de illo, qui missus est in ignem sulphureum, quod sit missus in balneum. Sic in Apocalypsi Dominus comminatur Jezabeli dicens: « Mittam eam in lectum (Apoc. ii, 22), » pro eo, ut diceret: Mittam te in infernum, ubi quiescat non tam ipsa, quam ejus malitia, qua terram turbaverat. Sic in hoc ipso psalmo dicitur: *Terra tremuit et quievit.* Similiter increpatio et dormitatio, quæ hic notatur sub irrisione hostili, majorem sensum innuit, quam ex verbis ipsis concipi valeat. Nam cum soleat increpatio Dei fieri solis verbis interdum, sicut illic, ubi corripuit regem Abimelech dicens: « En morieris propter uxorem, quam tulisti; redde uxorem viro, et orabit pro te, quia propheta est (Gen. xx, 3, 7). » Et non semel corripuit reges, dicens: « Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari (Psal. civ, 15), » prænotatos ascensores equorum, videlicet Assyrios et Ægyptios, rebus magis quam verbis corripuit. Sic enim corripuit sive increpavit Assyrios ascensores equorum, ut post jam dictam gloriationem, quam Rhapsaces contra humiles et humiliatos Judæos evomuit, una nocte angelus Domini percuteret in castris Assyriorum centum octoginta quinque milia de ascensoribus equorum, in quorum multitudine fuerat gloriatus, et ita rex Assyriorum cum dedecore suo reversus in terram suam in templo Dei sui orans a filiis propriis interfectus est (IV Reg. xix, 35). Item Pharao cum suo exercitu, quia, licet verbis et plagis increpatus increpanti Deo non acquievit, sed magis cor suum induravit et aggravavit quasi dormitans et vigilanter audire nolens modeste

increpantem, tandem sic est increpatus a te, o Deus Jacob, Deus minoris et junioris et humilioris populi, ut, vellet nollet, sic *dormitaret*, imo aeterna morte sopitus periret in illud profundum abyssi detrusus, ubi vulnerati dormientes illi sunt, quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt.

Est igitur hostilis irrisio, quod dicitur : *Ab increpatione tua, Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos*, quia non utcunque, sed fortissime increpati sunt in exemplum eorum, qui similiter superbientes identidem sunt increpandi, nunc particulariter, universaliter vero in die iudicii. Et non utcunque *dormitaverunt*, sed profundo somno mortis aeternae depressi in abyssum ceciderunt, et abyssi operuerunt eos, descenderuntque in profundum maris in exemplum perditionis omnium illorum, qui adversantur et extolluntur contra Deum, quorum praecipuus est ille, qui adversatur et extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui increpans illum et destruens illustratione adventus sui (*II Thess. II, 4, 8*). » Ipse est enim rex *Assyriorum*, ad quos canticum istud intitulatum est, qui semetipsos dirigunt et justitiae Dei subesse nolunt non solum in iudaismo, sed etiam in christianismo. *Assyrii* quippe, ut jam saepius dictum est, *dirigentes* dicuntur, quo nomine apte notantur superbi, scientia inflante, non charitate aedificante pleni. Unde nullius ferunt jugum disciplinae vel magisterii legitimi, quo flectatur seu frangatur voluntas ipsorum recta et a seipsa directa, ut ipsi arbitrantur, unde *Assyrii*, hoc est *dirigentes*, nominantur. Sed cum exsurgat in iudicio Deus, ut salvos faciat omnes mansuetos, id est humiles ac mites, jugum Domini sub sancta obedientia portantes, tunc isti *Assyrii* cum rege suo Antichristo erunt ita increpandi per angelos messorum, quomodo illi priores *Assyrii* per angelum percussorem sunt increpati. Non erunt ulterius *ascensores equorum*, quia non habebunt subjectos, quibus dominantur, solo illo dominante, qui solus est legitimus *ascensor equorum*, cui alias dicitur? « Ascendes super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio (*Habac. III, 8*), » qui et in Apocalypsi cernitur « super equum album (*Apoc. VI, 2*), » et in Zacharia super « equum » roseum (*Zach. I, 8*), quia omnes illi subjecti aut inveniuntur innocentia candidi, aut martyrio rubicundi, sicut et ipse dilectus candidus est et rubicundus.

Duo vero esse genera martyrii, quibus calix Domini passionis bibitur, per duos filios Zebedæi comprobatur, quibus cum ambobus dictum sit : « Calicem quidem meum bibetis (*Matth. XX, 23*), » tamen constat unum eorum, scilicet Jacobum, occubuisse per martyrium, alterum, scilicet Joannem, in pace consummasse diuturnum senium post multarum tribulationum longum exercitium, quod erat illi quasi martyrium, illis pro exemplo habendum, quibus porrigitur calix ille non tam per sævitiam

tyrannicam, quam per nequitiam diabolicam sive in se, sive in aliis detestandam et superandam, in quo conflictu rationabilis et perseverans cautela patienter omnia sufferentis, omnia sustinentis, omnia credentis, omnia sperantis et nunquam excidentis charitatis reputatur pro martyrio. Et sic omnes *equi Domini* aut erunt albi aut rubicundi aut utrumque, sicut Joannes Baptista seu cæteri electi duplici sorte beati, candidi videlicet per innocentiam, rubicundi per martyrium, sicut ascensor eorum atque rector est candidus et rubicundus. *Equi vero Assyriorum*, sicut item in Apocalypsi cernitur, sunt rufi, aut nigri, aut pallidi, pariter cum suis ascensoribus damnandi. Rufi non sunt suo sed alieno sanguine, quoniam veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, quorum praecipui erant, qui ad nutum sive diaboli sive alicujus mali principis martyres occiderunt. Nigri sunt per mendacium sic veritati contrarium, sicut albo nigrum est oppositum, quorum praecipui erant hæretici, qui ad suggestionem sive ipsius patris mendacii sive cujuslibet hæresiarchæ studuerunt veritatem fidei catholice impugnare. Pallidi sunt, qui per invidiam tabescunt non rectis aut benevolis oculis aspicientes prosperitatem seu pacem Deo servientium, quorum praecipui sunt, qui cœnobita, in quibus Deo serviendum est, aut intus corrumpunt confabulationibus pessimis, dum sunt inimici hominis domestici ejus, aut foris impugnant manifestis persecutionibus. Omnibus hujusmodi *Assyrii*, et eorum *equis*

VERS. 8. *Tu terribilis es, qui ascendes super equos tuos*. Nam illi ascendunt super equos alienos, dominando videlicet subjectis, qui ad se nullo jure pertinent. Sed tu *ascendes super equos tuos*, quos tu creasti, quosque, cum perditii essent, redemisti, quos etiam a Patre tuo, ut tui essent, accepisti, cui et dicis : « Tui erant, et mihi eos dedisti, et sermonem tuum servaverunt (*Joun. XVII, 6*). » Etiam sic tui sunt, ut tuam, non suam facere studeant voluntatem, in qua faciendâ tuam, non suam gloriam quaerunt. Et quia cuilibet talium dicis : « Pasce oves meas (*Joan. XXI, 17*), » in pascendo tuas, non suas oves, tua, non sua lucra cogitant, ita ut quisque illorum vere dicere possit, quod unus talium equorum dixit : « Mihi, » ait, « vivere Christus est, et mori lucrum (*Philipp. I, 21*). » Item : « Non quaero quod mihi utile est, sed quod multis (*I Cor. X, 33*). » Super tales equos tui timoris cameo, tui amoris freno modificatos militando adversus equos *Assyriorum* et ascensores eorum tu *terribilis es*. Nam et angeli sancti equi tui sunt, quos Elisæo et puero ejus demonstrasti in specie igneorum equorum, quales et Eliam in cœlum devexerant. Similiter sancti homines equi tui sunt, ut jam supra ostendimus, quibus tu insidendo insuperabilis imperii rex ac semper magnificus triumphator adversæ dominationis vires reprimis, et hostiles nequitas potenter expugnas. Unde revera tu *terribilis es*, ad cujus terrorem præmoustrandum percussit angelus

tuus castra, ut dictum est, *Assyriorum*, ut exinde A percipiatur, quod nullus tibi angelo magni consilii potest resistere, quia « terribilis in consiliis super filios hominum (*Psal. lxxv, 5*) » quidquid immobiliter disposueris, ad effectum perducis nullo resistente aut resistere valente.

Nam *quis resistet tibi? Quis videlicet Assyriorum*, contra quos psalmus iste canitur, suis viribus *tibi resistet?* Nullus utique; quoniam etsi parcere videris, iramque tuam dissimulas, quando quisque *Assyriorum non resistit tibi* gloriando in malitia, seu contra tuas increpationes defendendo peccata sua: tamen cum tui nominis timore projecto aut neglecto in peccatis superbiens, velut ascensor equi *tibi resistit*, peccatumque suum superbe defendendo redargutiones tuas relidit, *extunc ira tua* intolerabilis illi fit, sicut Sauli superbo contigit, quando increpatus a Samuele verbum Dei relidens peccatum suum defendere, ipsumque increpatorem suum pallio scisao injuriare præsumpsit, *extunc ira tua*, Deus, in illum desævians neque ipsius prophetae lamentationibus mitigari potuit, cui a te responsum est: « Usquequo tu luges Saul, cum ego projece- rim eum, ne regnet super Israel? (*I Reg. xvi, 1.*) » Alias autem ubi *tibi* a non sic *resistitur*, quantumlibet grandis *ira tua* potest mitigari, ut in David mitigata est, qui tibi per Nathan prophetam illum, increpanti non *resistit*, sed humiliter acquievit dicens: *Peccavi*. Tribus istis unius verbi syllabis mitigata est *ira* totius Trinitatis, quia de humili et contrito corde processit ista confessio peccati. Saul vero, cum item post aliquanta verba exquisita nequiter ad excusandas excusationes in peccatis dixisset: « Peccavi, » adjunxit: « Sed nunc honora me coram senioribus populi (*I Reg. xv, 30.*) » Quo dicto satis deprehenditur, quod tali confessione potius honor vanus, honor humanus, quam gratia divina querebatur. Proinde potius Assyrius, quam Judæus fuisse indicatur, atque ideo *ira* in illum intentata non est aversa vel mitigata. Igitur huic similes in peccato similes erunt in supplicio non solum in illo brevi, quo in monte Gelboe interit, sed etiam in illo æterno, quo ab isto brevi transivit. Nam et isti breviter quidem in corpore moriuntur, sed *extunc* in æternum punientur, et *extunc ira tua* erit permansura. Propterea ne improvisa veniat dies illa, dies *iræ*, dies calamitatis et miseræ, in qua *tunc*, et *extunc ira tua* erit, multis modis prænuntiata est, quia tu multifariam multisque modis loquens in prophetis,

VERS. 9. *De cælo auditum fecisti judicium. De cælo*, id est de cælesti quolibet oraculo *auditum fecisti judicium*, quotiescunque judicare disposuisti aliquam civitatem sive regnum dans locum pœnitendi et iram tuam effugiendi, ut, qui *auditum judicium tuum* non timerent, inexcusabiliter *judicio* tuo subjacerent. Sic judicaturus civitates Sodomam et Gomorrhā per angelos Abrahæ loquentes, et apud Lot fratruclē ejus hospitantes *auditum fe-*

cisti judicium, quo audito ille cum suis liberatus est, generi vero ejus, quibus illo ludens loqui videbatur, ac proinde nolebant cum illo exire de civitate peritura, inexcusabiliter perierunt. Sic etiam judicaturus regnum Ægyptiorum *de cælo auditum fecisti judicium* loquens per Moysen famulum tuum quasi per cæleste oraculum. Ninivitis quoque per Jonam prophetam *de cælo auditum fecisti judicium* dans illis pœnitentiæ tempus et locum, unde ipsi habebunt surgere in judicio et condemnare generationem pravam et perversam et adulteram, quæ *de cælo*, id est de Christo *auditum judicium* suæ damnationis et conversionis credere noluit ac pœnitere; sed impœnitens permanendo et a Romanis passa est confusionis *judicium* crudelissimum, et torquenda est cum dæmonibus in æternum, ut non solum tunc iram temporalem senserit, sed etiam ex tunc iram sempiternam sensura sit.

Hoc super generationem illam peccatis exigentibus destinatum *judicium* per multos prophetas *de cælo auditum fecisti*, novissime vero per unigenitum Filium tuum clara enuntiatione idem *judicium fecisti auditum*. Nam ille non, ut prophetæ priores, loquebatur obscure sive in ænigmate, quod non facile posset intelligi, sed manifeste « videns civitatem flevit super illam dicens: quia venient dies in te, et circumdabunt te, et coangustabunt te undique, et ad terram prosternent te, eo quod non cognovisti tempus visitationis tuæ (*Luc. xix, 41, 44.*) » Igitur auditui huic non creditibus durius debetur *judicium* quam Ninivitis Jonæ creditus, cum sit plus quam Jonas hic, prænuntius et illius particularis judicii, quo Jerosolyma damnata est, et illius universalis, in quo idem Propheta magnus terribilis apparebit. Nam qui mitis ut agnus judicatus est injuste non aperiens os suum, « tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos (*Psal. ii, 5.*) » qui pejores Ninivitis credere illi noluerunt, neque pœnitentiā egerunt sive Judæi sive Græci; non enim est distinctio, quia qui in lege peccaverunt, per legem judicabuntur, et qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.

Similiter in hoc tempore gratiæ præcedentis iram judicaturi, qui non appropinquat indultori, præsentabitur ultori: et qui suscipiunt regulam recte conversandi, per ipsam regulam judicabuntur, et qui non suscipiunt, sine regula peribunt. Gravius autem sonat *peribunt* quam *judicabuntur*, quia inter eos, qui sine lege aut regula pereunt, nullus omnino salvabitur: inter eos autem, qui per legem sive regulam judicabuntur, iudice ipso dijudicante ac discernente, quis legem sive regulam susceptam caute servaverit, quis non, quidam salvabuntur, quidam peribunt. Inde est illud: « Duo in lecto, unus assumetur, et alter relinquetur. Duo in pistrino, unus assumetur, et alter relinquetur. Duo in agro, unus assumetur, et alter relinquetur (*Luc. xvii, 34, 35.*) » Omnes quippe isti regulas acceperant legitimas vel in contemplationis lecto cum

Daniele quiescendi, vel in pistrino conjugalis vitæ cum sancto Job molendi, vel in agro prælationis cum Noe vineas plantandi, fruges quoque seminandæ, metendi et cætera digna dignitate commissæ gerendi, secundum quod uni talium dictum est : « Ecce constitui te super gentes et super regna, ut evellas et destruas, disperdas et dissipas, ædifices et plantes (*Jerem. i, 10*). » Igitur qui legem habent, per legem judicabuntur, ita ut unus, id est legem servans assumatur, et alter legem prævaricans relinquitur. Qui autem legem nullam tenent sine jugo totius disciplinæ, sine professione ordinis alicujus ecclesiastici dissolute vivendo, simul omnes peribunt, neque inter illos illud judicium discretionis habebitur, et unus assumatur et alter relinquitur, sed, ut dictum est, omnes peribunt sine lege absque distinctione. De illo judicio universali dicitur hic : *Terra tremuit et quievit,*

VERS. 10. *Cum exsurget in judicio Deus.* Quibus verbis præteritæ temporis more prophetico res futura nuntiatur, et illic : « Foderunt manus meas et pedes meos (*Psal. xxi, 18*). » Quod enim certissime futurum est, jam quasi præteritum narrari poterit. Est autem certissime futurum, ut sicut *terra tremuit*, cum resurgeret a monumento Deus, et facti sunt inimici ejus velut mortui, amici autem ejus apostoli *sicut consolati*, quoniam et Judæi pessimi usque ad mortem contristati sunt audita et cognita ejus resurrectione, quem occiderant; sed discipuli sunt gavisæ, viso Domino : sic et multo amplius, *cum exsurget in judicio Deus, ut salvos faciat omnes mansuetos terræ*, vel sicut alias legitur, ut *arguat in æquitate pro mansuetis terræ*, quia pro mansuetis cæli, qui sunt angeli, nullus arguetur in die judicii : *cum*, inquam, sic *exsurget, terra tremet et quiescet*. Revera in illa die tremenda, quando cæli movendi sunt et terra, ipsa *terra tremet* omnesque amatores terrenorum *tremet*, et in ipso tremore turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitatione insperatæ salutis eorum, qui tunc erunt gavisuri, viso Domino, cujus gloriam videbunt quasi unigeniti a Patre pleni gratia et veritate. Gloriam istam ne videat impius, qui nomine *terre trementis* hic notatur, in ipso tremore suo tolletur, et in infernum mittetur, ubi conticescet et quiescet juxta illud : « Et impii in tenebris conticescent (*I Reg. ii, 9*). » Tunc enim lingua eorum cruciata flammis infernalibus cessabit loqui verba inutilia et criminalia, tunc ligatis manibus et pedibus in tenebris exterioribus *quiescent*. Quod ut supra memoravimus per tropum, qui dicitur sarcasmus; irrisione hostili dictum est : quia non ita *quiescent* a laboribus ut illi de quibus legitur : « A modo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos (*Apoc. xiv, 13*). » quin imo ita *quiescent*, ut extra omnem requiem corporum et animarum tormentis æternis expositi ligatis manibus, ultra non valeant per opera mala inquietare vel turbare quietem sanctorum, quæ illis dabitur, *cum exsurget in judicio Deus, ut salvos faciat omnes mansuetos terræ* juxta illud : « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram (*Matth. v, 4*). Item : « Mansueti autem hæreditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis (*Psal. xxxvi, 11*), » quibus in illa die dicitur : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (*Matth. xxv, 34*). » Duplici enim ex causa tunc *exsurget in judicio Deus*, videlicet, *ut salvos faciat omnes mansuetos terræ* vocando illos ad regnum sibi ab origine mundi paratum, et impios mittat in ignem æternum, diabolo et angelis ejus paratum, ut sit regnum ejus omnino paratum solis et omnibus bonis angelis et hominibus in illo collectis, et omnibus malis angelis et hominibus foras ejectis et in ignem diabolo paratum projectis.

[*Diapsalma. Vers. 11.*] *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi.* Tertia pars, qua monentur devoti solvere vota, potest continuari ad superiora hoc modo : Audivimus nos attentæ auditores, quod in judicio tuo Deus, mansueti terræ salvabuntur. Et hoc fieri credimus neque sine merito neque cum oneroso merito, *quoniam cogitatio hominis*, bona meditantis, apud te reputatur pro merito, quamquam eadem cogitatio non proveniat, nisi ex tuo dono. Et ideo ipsa *cogitatio confitebitur tibi*, vel ad tuum beneplacitum peccata confitendo, vel ad tuam gloriam dona tua cum gratiarum actione memorando.

Diapsalma vero interpositum videtur magis urgere, ut continuativa conjunctio potius ad sequentia quam ad antecedentia respiciat hoc modo : *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquæ cogitationis diem festum agent tibi*, Deus, qui notus es in Judæa : ideo ego *Asaph*, id est fidelis congregatio, invito auditores ad tui cultum non ita onerosum, sicut fuit in lege, cujus « jugum » fuit importabile, « quod neque nos neque patres nostri portare potuimus, » ait Petrus apostolus (*Act. xv, 10*). Nunc autem *quoniam* sub jugo suavi sola *cogitatio* bona, ubi operandi facultas non est, *confitebitur tibi*, Deus, ad hoc jugum suave recipiendum, quos potero, invito dicens :

VERS. 12. *Vovete, et reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus afferent munera.* Grave jugum legis erat, sub quo peccata mortalia morte puniebantur, minora vero vel talione, verbi gratia, oculus pro oculo, dentem pro dente solvendo, vel hircos, arietes et tauros aliaque similia offerendo expiabant : nunc autem *cogitatio hominis confitebitur tibi*. Si cogitas homo dolens te peccasse, ac volens de cætero cavere, quid offeras Deo pro peccato tuo, scito quod hæc ipsa *cogitatio* recipitur pro magno sacrificio, et est apud illum clara confessio, cui omnis voluntas loquitur, et quem nullum latet secretum. Est enim talis *cogitatio* quasi oblatio primogenitorum de animantibus mundis, sive

primitiarum de frugibus cæterisque fructibus, quas A primitias tunc legitime offerimus, quando in principio boni alicujus propositi aut voti mala nostra præterita improbamus et accusamus juxta illud : « Justus in principio accusator est sui (*Prov. xviii, 17*). » Sed post istud principium, post istas primitias Deus requirit etiam *reliquias*, ut videlicet bono bonæ conversationis initio bonum finem adjungas, quia in cogitatione tua conceptio voti sancti est quasi holocaustum primogeniti, aut quasi duo panes primitiarum, dum et malis operibus abrenuntias, et ad bona intentionem tuam præparas. In hujus rei figuram Deus requisivit in lege oblationes primogenitorum et primitiarum Sed in primogenitorum sacrificio non aliquid femininum, sed solummodo masculinum requisivit : « quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur (*Luc. ii, 25*), et in primitiarum oblatione duos panes de duabus decimis similæ per singulas domus Israel exegit, ut scias in ipso votorum tuorum primordio nihil femineum, nihil fluxum vel molle aut dissolutum Deo acceptum, nihil nisi purum, perfectum, sincerum et mundissimæ similæ assimilatum divinis conspectibus offerendum. Neque vero illud vacat, quod de duabus decimis similæ duo panes primitiarum debebant offerri, quia videlicet in omnibus votis piis et religiosis exigitur perfectio geminæ dilectionis, quæ videlicet perfectio gemina in duabus decimis simila figurata est, quia in numero denario significari solet perfectio, qui et secunda unitas dicitur, ut exinde insinuetur decimarum nostrarum sacrificium non nisi in unitate fore acceptum, quia in scissura mentium Deus non est.

Et quidem placent Deo et placant Deum isti panes primitiarum in principio votorum religiosorum, sed multo amplius acceptæ sunt eorumdem panum *reliquiæ*, dum bona vota bono consummantur fine. Sicut enim de quinque aut septem panibus majores collectæ sunt reliquiæ, quam essent ipsi panes, ac proinde major materia laudis era. in reliquiis quam in panibus ipsis ita hic dicitur : *Quoniam cogitatio hominis*, quæ est prima conceptio voti, *confitebitur tibi, et reliquiæ cogitationis*, in quibus intelligitur consummatio bonæ conversationis, *diem festum agent tibi*. Sicut vigilia cujusque festi propter intermistum jejunium non habet plenum gaudium, sic primordia religiosæ conversationis propter intermistum de malis præteritis poenitentiam non habent plenam lætitiã, sed cum perfecta charitas foras miserit timorem, tunc *reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi*, Deus, quia, cum se senserit homo a malis liberatum et in bonis confirmatum, tunc reminiscendo mala in quibus fuit, simulque gustando bona quæ accepit, liberatori suo gratias agens *festum diem* celebrat, habens nunc fructum suum in sanctificatione, finem vero vitam æternam de Dei expectans promissione. Tales erant quibus apostolus Paulus dicebat : « Cum enim servi essetis

peccati, liberi fuistis justitiæ ; nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem vero vitam æternam (*Rom. vi, 20, 22*). » Attende quod egregius Doctor jam liberatis a peccato loquens de ipso peccato eos commonefacit, ut in die bonorum præsentium non sint immemores malorum præteritorum, sed habeant *reliquias cogitationum* in materia gratiarum actionis erga liberatorem suum, cui tales reliquiæ diem festum agent. Hinc ipse Apostolus memor, qualis fuerit, in gratiarum actione dicit : « Qui sui blasphemus et persecutor injuriosus, sed misericordiam consecutus sum (*I Tim. i, 13*). » Et David similiter intentus diei festo ait : « Iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me, » vel coram me « est semper (*Psal. l, 5*). » Item : « Iniquitatem meam annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo (*Psal. xxxvii, 19*). » Talis peccatorum præteritorum jugis recordatio *dies festus* est coram Deo. Sic agendum nobis est. Alioquin cæteros peccatores tanquam indignos contemnimus, et ita equos cum Assyriis ascendendo meremur ab increpatione Dei opprimi, ut dormitemus, quod ne accidat, cavendum est. Igitur ut cogitatio vestra confiteatur Domino : *Vovete*, non solum quæ debetis, sed etiam quæ ante votum non debetis : et ut *reliquiæ cogitationis diem festum* agant, *reddite* quæ vovistis, non immemores quales ante votum fuistis. Cum dico : *Vovete*, intelligite simul et præceptum et consilium ; præceptum in his, quæ necessario debetis, etiamsi non voveatis, ut est fides, spes, charitas et quæ his adjunguntur, ut non occidere, non mœchari, non furari, etc., sine quibus non est salus, quæ, etiamsi quis non voveat, tamen si vult salvari, necesse est ut persolvat. Quia vero minus laudabilis est necessitas quam non comitatur devota voluntas, *vovete* id ipsum quod est necessarium, ut sit et voluntarium, possitisque dicere Deo : « Voluntarie sacrificabo tibi (*Psal. lxxxiii, 8*), » et sitis non jam servi nominandi, sed amici et filii sicut illi quibus dictum est : « Jam non dicam vos servos sed amicos (*Joan. xv, 15*). » Sed « cum omnia, quæ præcepta sunt, feceritis, dicite : Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus, » ait Veritas in Evangelio (*Luc. xvii, 10*). Proinde si vultis non inter servos inutiles deputari, sed filii charissimi nominari, non sitis contenti servare præcepta, sed insuper admittite consilium in his vovendis et tenendis, de quibus non habetis præceptum, verbi gratia : « De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, » ait Apostolus (*I Cor. vii, 25*). Item ut relinquant omnia et nudus Christum sequaris, non tibi præcipitur, sed consulitur, dicente Domino : « Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni sequere me (*Matth. xix, 21*). » Qui sic recipiunt cum præcepto ad salutem necessario etiam perfectionis consilium vovendo et reddendo ultra

debitum necessarium perfectionis holocaustum voluntarium, ut sint quasi oves detonsæ: omnes gemellis fetibus, sicut in Canticis canticorum (iv, 2) legitur, isti sufficienter et obedienter audierunt vocem se monentis et dicentis: *Vovete et reddite Domino Deo vestro.*

Sciendum sane quod quæ ante votum fieri vel non fieri licuit, post votum prætermitti non licebit. In hujusmodi namque fovere permittitur voluntati, sed promissa reddere ascribitur necessitati, quia votum non solum prævaricari, sed velle prævaricari, Apostolo judicante, omnino damnable est, qui de viduis Deo devotis, non quidem nubentibus, sed nubere volentibus judicat, quod damnationem habent, quia « primam fidem irritam fecerunt (I Tim. v, 12). » Si autem votum sola voluntate fractum damnatur, quanto magis indubitata est damnatio prævaricationis opere non solum voluntate affectato, sed etiam actualiter perpetrato? Proinde *vovete et reddite*, si vovetis, reddite ne voti fidem faciendo irritam sitis damnandi. Sane ante votum non exigitur, ut amputetis vobis licita et concessa, sicut est conjugium et possessio priorum, si tamen ita eatenus vixistis, ut in rebus illicitis et interdicitis criminaliter non excesseritis. Nam qui sibi conacius est criminaliter se peccasse in rebus illicitis, huic ad faciendos fructus dignos penitentiae necessarium est non solum vovere, sed reddere, ut se restringat a rebus licitis pro modo et quantitate perpetratae iniquitatis, cui oportet coæquari modum et quantitatem satisfactionis, prout admittit facultas possibilitatis. Unde Apostolus talibus ait: « Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem (Rom. vi, 19). » Dicendo: « Sicut tunc, ita nunc » exigit coæqualitatem, quæ non pensanda in diurnitate temporum, sed in affectu studio:um, qui consummatus in brevi explevit tempora multa, dum unius horæ penitentia latroni contenti aperuit paradysum diurno latrocinandi studio illi clausum. Sive igitur ex necessitate, sive, quod magis laudabile est, ex voluntaria libertate voveatis, omnino est necessarium ut, quod vovistis, nisi forte feceritis vota stulta, quæ corrigendo ipsam emendando stultitiam potius frangere quam servare debetis. Pro quibus cavendis prius dicitur, *quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquæ cogitationis diem festum agent tibi*, ac deinde subjungitur: *Vovete et reddite*, ut videlicet cauta cogitatione deliberes, quid voveri oporteat, quid non. *Vovete*, inquit, *et reddite*. Cui? *Domino Deo vestro*, qui notus est in Judæa, non diis gentium, qui sunt dæmonia vel simulacra muta.

Jam demonstratum est quod et cui vovere debeatis, nunc exigit ordo ut et vos ipsos designem qui vovere debetis. *Omnes* scilicet, *qui in circuitu ejus affertis vel afferunt munera*. Quinam sunt *in circuitu ejus*? Utique humiles medium veritatis punctum sic

respicentes, sicut medium centrum circulus æqualiter circumductus non habens angulum. Superbi ascensores equorum, qui dicuntur in hoc psalmo *Assyrii*, sigularitatis vel hypocrisis alicujus habent angulos, et nituntur veritatem, quæ omnibus se quærentibus media et communis est, in partem trahere dicendo: « Ecce hic, aut ecce illic (Luc. xvii, 21). » Sed humiles veritatis amatores *in circuitu ejus* ita consistunt, ut eam communiter habeant, neque in angulos singularitatis alicujus trahant: Unde « in medio » talium stetit « Jesus, et dixit eis: pax vobis (Luc. xxiv, 36). » In medio, inquam, discipulorum stetit, non in angulo ut omnes, qui *in circuitu ejus* erant, possent eum communiter adorare, pacemque ab illo imprecata indissimiliter accipere. Non sic hæretici, non sic hypocritæ, non sic variæ sectæ nimis gloriantes in suarum observantiarum seu doctrinarum siugularitate tanquam in angulis orantes et in capite omnium platearum, dum et aspectus hominum quodammodo refugiunt, et tamen videri appetunt; non, inquam, sic sunt *in circuitu* Jesu sicut ejus discipuli, quorum in medio stetit corporaliter ad horam, sic stabat et stat spiritualiter non ad horam, sed nunc et in æternum, et ipsi sunt *in circuitu ejus* hic tanquam devoti ministri, illic tanquam laudatores indefessi, quod in Apocalypsi (Apoc. v, 6) pulchra visione declaratur, ubi agnus in medio quatuor animalium conspicitur. Sed et omnes angeli stabant *in circuitu ejus*, ut scias neque inter homines, neque inter angelos beatos angulari fortitudine turbari vel turpari communitatis rotunditatem. Puerum illum quoque parvulum, quem statuit Jesus in medio discipulorum in humilitatis exemplum dicens: « Nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum (Matth. xviii, 3). » Puerum, inquam, illum quidam sanctorum intellexerunt vel ipsum Jesum, qui erat medius eorum, sicut ait: « Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat (Luc. xxii, 27), » vel Spiritum sanctum, quem posuit Jesus in medio discipulorum, id est in cordibus eorum, quia locus cordis medietas est animalis.

Omnes igitur qui ad similitudinem discipulorum veritatis estis in circuitu ejus, et ei affertis munera, videlicet qualiacunque pietatis obsequia, ut eadem placeant magis ac magis, *vovete* illi et illa et adhuc plura, quæ cum voveritis, *reddite*, ut placeatis ex utroque scilicet ex voti devotione et operis exhibitione, sitisque filii Israel, de quo supradictum est: « In Israel magnum nomen ejus. » Sicut enim Israel Deo exinde magis placuit quod, cum evigilasset de somno, in quo Dominum innixum scalæ vidit, « votum » illi « vovit, » quod et postea solvit (Gen. xxviii, 20): sic vos magis exinde placebitis, si demonstrata vobis illa scala, id est vivendi forma, cujus culmen cœlos tangit, votum feceritis v' ille, decimas et hostias pacificas offerendi atque illi soli servendi, cui et ille servire disponens ait; « Erit

mili Dominus in Deum, et lapis iste, quem erexi in A titulum vocabitur domus Dei, pavensque ait : Quam terribilis est locus iste! (*Gen. xxviii, 21, 22 et 27.*) »

Et ego vobis dico : *Vovete Domino terribili* apud omnes reges terræ. Primus Jacob, qui et Israel dictus est, inter omnes Patres antiquos ac fideles votum vovisse legitur, atque ideo in votis Deo vovendis recte cunctis vere Israelitis, in quibus dolus non est, ille in exemplum proponitur. Unde recte cum de Nathaele diceretur : « Ecce vere Israelita, in quo dolus non est, » continuo paucis interpositis annectitur : Quia vidi te sub ficu, credis; majus his videbis. » Et additur : « Videbis cælum apertum, et angelos Dei ascendentes et descendentes super Filium hominis (*Joan. 1, 47, 50, 51*). » Nonne in his verbis jucundissime commemoratur illud somnium Jacob, qui et *Israel* dictus est, in quo vidit scalam, cujus cacumen usque ad cælos pertingebat, in cujus altissimo gradu innixum eidem scalæ Dominum vidit vere Israel, vere videns Deum, et exinde sibi loquentem audivit cum dicentem sibi : « Terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo post te (*Gen. xxviii, 13*). » Ille vero Jacob, dissimilis illis, qui ab increpatione tua Deus Jacob, dormitaverunt, non depressus alto sopore dormivit, aut premente illum somno dormitavit sed evigilavit. Cumque evigilasset, votum vovit quod et solvit. Vos igitur, qui vultis dici et esse filii Israel, in quo est magnum nomen Dei, quique cum illo Jacob luctamini contra Edom, contra carnem et sanguinem, videte scalam perfectæ consummationis, in qua cognoscuntur angeli ascendisse ac descendisse, atque ut apertius loquar, in qua sancti ex hominibus angeli facti decendo et vivendo nunc ascenderunt, nunc descenderunt. Prædicando enim ascendit, qui dixit : « In principio erat verbum (*Joan. 1, 1*). » Descendit quoque dicens : « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*ibid.*). » Item idem vivendo ascenderat, qui omnia sua reliquerat secutus Jesum; sed eodem jubente cogebatur descendere, curamque suscipere primo matris ejus immaculatæ, deinde sanctæ Dei Ecclesiæ, quam rexit in Asia, nunc ad cælestia eam provocando per amorem Dei, nunc in terrestribus informando per amorem proximi, ascendens videlicet ac descendens in ea perfectionis altissima scala quæ illi fuerat ostensa.

Hanc igitur scalam intuentes *vovete et reddite, rogete* cum Jacob decimas et hostias pacificas. Omnis electus et perfectus recte dicitur decimus et decimatio. Et in libro Machabæorum secundo (v, 27) ita scriptum est : « Judas autem Machabæus, qui fuerat decimus, secesserat in desertum locum. » Fuerat quippe hoc ipsum perfectionis indicium, quod eo tempore fugerat in desertum, quo in Jerusalem Deo sacrificare nulli erat liberum sordibus idololatriæ jam templo Domini polluto ab impio rege Antiocho, et legis prævaricatoribus ipsum tem-

pium tenentibus cum Jasone sacrilego, qui empto a rege sacerdotio tyrannizabat in loco sancto. Per decimas ergo intelligitur propositum perfectionis, quæ proponitur, non imponitur. Proponitur volentibus, ubi dicitur : « Si vis perfectus esse, vendere quæ habes, etc. (*Matth. xix, 21*). » Non imponitur nolentibus, maxime his quibus nimium terribilis est locus iste, dum illic trepidant timore, ubi non est timor. Horum figuram prætulit Petrus dicens : « Exi a me, Domine, quia homo peccator sum (*Luc. v, 8*). » Ili velut in perturbatione consilium non habent, dum moriuntur et vitam timent, dum arctioris vitæ vias aggredi metuunt, et tamen in sui corporis ignavia dormire ac jacere non pertimescunt. Qui talis est, hic si audiet sibi Dominum dicentem : « Noli timere, ex hoc jam homines eris capiens (*ibid., 10*), » terrore malo in bonum commutato intelliget sic Dominum *terribilem* sive locum *terribilem* metuendum, ut non ab ipso, sed ad ipsum fugiatur. Quod et Petrus intellexit, qui licet dixerit : « Exi a me, Domine, » tamen cum Domino permansit, a quo factus piscator hominum capiens homines ad eam perfectionem illos informavit, quam ipse primo expaverat. Et patriarcha Jacob licet primo dixerit locum illum *terribilem*, ubi scalam viderat usque ad cælos pertingentem, tamen postea vocavit nomen loci illius *Bethel*, id est *domus Dei*, erexitque illic in titulum lapidem, super quem fuderat oleum, significans veritatis et justitiæ duritiam pietatis et misericordiæ divinæ oleo mitigandam, præcipue his, qui venerantur domum Dei vel in ea rite hostias pacificas immolando, vel immolantibus pie obtemperando.

Constat tamen verum, quod dixit Jacob : « Terribilis est locus iste (*Gen. xxviii, 17*), » constat item, quod terribilis est Dominus iste, *qui aufert spiritum principum*. Et revera *terribilis* est locus, ubi votum perfectionis initiatur : *Terribilis* est Dominus, cui votum vovetur, *terribilis* est utique, sed incipientibus, et sub timore pœnæ vitandæ servientibus. Augusto enim calle via perfectionis incipienda est, quæ procedentibus et de die in diem proficientibus tandem foras misso timore per latum mandatum charitatis ita dilatatur, ut dicat quisque in ea gradus : « Viam mandatorum cucurri, cum dilatares cor meum (*Psal. cxviii, 32*). » Cui hoc dicitur? *Terribili* Deo, qui minis terret non duos corde, qualis erat Pharo vel quales erant *Assyrii* ascensores equorum, qui minis ejus territi non sunt, et ideo ab increpatione ipsius non evigilaverunt, sed dormitaverunt. Est autem *terribilis* humilibus et mitibus, non tamen quos ipse humiles invenit, sed quos humiles fecit ipse *terribilis*, qui suo terrore *aufert spiritum principum*, ut fiant pauperes spiritu, qui spiritu magno inflati, et quasi vento distenti erant.

Aliter : *Qui aufert spiritum principum* sive malorum sive honorum per mortem corporalem, Vel *aufert spiritum principum*, ut inferat suum juxta

illud : « Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur. Emitte Spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ (Psal. ciii, 29, 30). » Proinde cum timore illi serviendum et cum tremore est exultandum *terribili apud reges terræ*. Non dico *apud terram*, quæ nunc terreri non potest, et tamen tandem territa tremet et quiescet; sed *apud reges terræ*, qui regunt corpora sua, quæ licet gravia et terrena redigunt in

A servitutem Spiritus Deo servientis, et sola cælestia quærentis et appetentis.

Gloria Patri, noto in Judæa carnali. *Gloria Filio* noto in Judæa spiritali, cujus in Israel magnum nomen. *Gloria Spiritui sancto*, qui lumen illud est, quo illuminas tu, Deus, mirabiliter a montibus æternis. *Gloria* uni ac trino Deo noto in Judæa id est in Ecclesia. Amen.

PSALMUS LXXVI.

Voce mea ad Dominum clamavi. Psalmo præcedenti de iudicio futuro actum est, ubi tu, Deus, terribilis eris et quis resistet tibi? Quia ergo illic resistentes Deus perdet atque salvos faciet omnes mansuetos terræ, metus et spes illic præsentandis hominibus congruit, quibus tanquam duobus lapidibus molaribus cor humile conteritur, ut sit contritum et humiliatum, quod Deus non despiciat. cuius precibus intendat, cui etiam in certamine contra legem peccati membrum carnis insitam dignetur assistere in die tribulationis, et in hora tentationis agonizanti et oranti sive clamanti. Talis certator inter spem positus et metum inducitur hic psallens ac dicens : *Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Deum, et intendit mihi. In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis. Ac deinceps* *Exercitatus sum, et defecit spiritus meus. In ipso exercitio, anticiparunt, inquit, vigilias oculi mei, id est plus aliis laboravi, et tamen defeci, unde et turbatus sum, videlicet dolendo pro ipso defectu, et non sum locutus, non sum indignatus contra Deum deficientem vel tardante laboris mei fructu. Et dixi : Nunquid in æternum projiciet Deus, aut non apponet, ut complacitior sit adhuc? Hæc et cætera dicendo, nimirum inter metum spemque laboret, et nunc quidem metu deficit, nunc autem defectum ipsum bona spe consolatur. Habet autem psalmus hic in titulo pro Idithun, quod interpretatur transiliens, videlicet pro bona voluntate et recta intentione, qua omnibus postpositis solum appetit Deum : renuit, inquit, consolari anima mea : memor sui Dei, et delectatus sum. Titulus vero hic est :*

VERS. 1, IN FINEM, PRO IDITHUN, PSALMUS ASAPH.

Sæpe dictum est quod *Idithun* interpretatur *transiliens eos, et Asaph, congregatio*. Huic *Asaph* attribuitur iste psalmus, in quo ipsa fidelis congregatio exemplo suo jubet calcare illecebras sæculi, et transilire ad Christum, ultra quem nihil est, qui sufficit, quoniam Deus est cum Patre, quem petebat Philippus transiliens et dicebat : « Ostende nobis Patrem, et sufficit nobis (Joan. xiv, 8). » Putabat ille Filium transiliendum, et sic ultra, vel

B extra Filium Patrem inveniendum. Sed instructus est a Filio, quod Pater esset in ipso Filio, nec alias quærendus vel ostendendus nisi in ipso. « Qui videt, » inquit, « me, videt et Patrem (ibid., 9). » Proinde sciat Idithun non ultra Filium pro Patre videndo esse transiliendum, quoniam « qui videt Filium, videt et Patrem. »

Primo dicit se, prætermisiss omnibus, Deum quæsisse. Secundo narrat quanto deliberationis labore, an sit redimendus, quæsierit; ibi : *Anticipaverunt vigilias*. Tertio ponit, quid deliberando invenerit, quod scilicet per Christum redemptio Israel; ibi : *Et dixi : Nunc cæpi*. Quarto exsequitur, quæ Christus ad redimendum veniens fecit; ibi : *Viderunt te aquæ*. Diligenter divide quid enarret iste transiliens se quæsisse, et qualiter, et qua necessitate, et quando, et ubi, et quo fructu. Hoc enim paucis verbis non tam explicat quam implicat, quia verbum non tam fornat quam eructat, cum ex abundantia et plenitudine cordis ita intonat :

VERS. 2. *Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Deum, et intendit mihi*. Ista ingeminatione, qua dico : *Voce mea*, et iterum : *voce mea* vehementiam significo desiderii magni, quo etiam tacens clamavi, ut Moysi tacenti dictum est : « Quid clamas ad me? (Exod. xiv, 15.) » *Clamavi*, id est vehementer desiderio desideravi, ita ut fortissimum desiderium meum quasi vocis clamose importunitate apud Dominum dominatorem omnium D et Deum creatorem omnium obtinerem panes, quotquot habebam necessarios. Imo quia mihi transilienti omnia clamor fuit ad illum, qui est super omnia Dominus et Deus, ut illum verum panem habentem omne delectamentum gustarem; non frustra *clamavi*, quoniam ipse, ad quem clamavi, audivit me, atque *intendit mihi*. Ad illud namque clamatur, quod in clamore potissimum desideratur. Ideo de quibusdam sine Dei desiderio clamantibus dicitur : « Clamaverunt ad Dominum, nec exaudivit eos (Psal. xvii, 42). » Item de his aliisque similibus eorum dicitur : « Deum non invocaverunt (Psal. lxxvi, 6). » Hoc enim quisque in oratione sua invocat quod orans obtinere affectat

Ego utique *Idithun* transiliendo cuncta, quæ sub A Deo erant, ad ipsum *Dominum*, et *Deum clamavi*, non quomodocunque, sed *voce mea*. *Voce* non sua, sed aliena clamat ad *Dominum*, qui se non exhibet ei servum. Talibus ipse dicit: « Quid me vocatis, Domine, Domine, et non facitis, quæ dico (*Luc. vi, 46*): » Item: « Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, ipse intrabit in regnum cælorum (*Matth. vii, 21*). » Ego autem *Idithun* sive *Asaph clamavi ad Dominum voce mea*, quia quem *Dominum* invocavi, huic me servum fidelem fideliter exhibui. Quem *Deum* invocavi, hujus me creaturam esse recognovi; quem *Patrem* invocavi, hujus filius esse studui per amorem, sicut ejusdem *Dominus* servus fueram per timorem. Sed ille, qui *Dominum* vocat, cujus non vult esse servus, vel *Patrem* cujus non vult esse *Filius*, vel magistrum cujus non vult esse discipulus, *voce* non sua, sed aliena clamat, si tamen clamat. Non enim omnis qui orat, orando clamat, sed is tantum qui, quod orat, vehementer desiderat, quod fieri solet maxime urgente aliqua magna tribulatione, sicut mihi accidit, quem ad orandum seu clamandum vehementia tribulationis excitavit, persequente me lege peccati, quæ erat in membris meis, aut etiam in membris alienis, in quorum altero inimicus domesticus, in altero inimicus extraneus infestavit, ut essent mihi foris pugnae, intus timores. Scio autem quod nihil mihi nocere possit extraneus inimicus homo vel diabolus, nisi ei consentiret domesticus inimicus: verbi gratia, nihil nocuisset mihi David mulier, alterius viri uxor exterius visa, nisi ad eam concupiscendam fuisset inflammata libido intrinseca. Unde Veritas non judicat reum, qui viderit mulierem, nisi videat « ad concupiscendam eam. » De hoc judicat, quod « jam mœchatus est eam in corde suo (*Matth. v, 28*). » Similiter Petro apostolo nihil nocuisset percontando ancilla sacerdotis, si non intus concussisset illam columnam timor mortis. Ilæc est igitur dies tribulationis, in qua foris pugnae, intus timores tribulant magis in die quam in nocte, magis cum prosperitas arridet quam cum adversitas fatigat, magis demonio meridiano quam timore nocturno, magis D cum se angelus Satanæ tentans vel colaphizans transfiguratur in angelum lucis, quam cum, sicut est, apparet angelus noctis et princeps tenebrarum.

Propterea dies hæc sive nox tribulationis totum tempus est vitæ hujus mortalis, dies comparatione infidelium filiorum noctis et tenebrarum, inter quos fideles verbum vitæ continentur lucent sicut luminaria in hoc mundo, nox vero comparatione sanctorum angelorum animarumque sanctarum cum Christo sole justitiæ in cælo regnantium, quibus comparati quantumlibet sancti carne vestiti nox dici possunt, quandiu in hac regione umbræ mortis vivunt. Horum denique ista est querela: « Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, et

cooperuit nos umbra mortis (*Psal. xliii, 20*). » Quis sapiens? et intelliget hæc. Nam stultus non intelligit afflictionem sive tribulationem, nisi quam adversitas facit, verbi gratia, carcer, fames, febris, pauperies aliaque manifesta damna et gravamina, contra quæ singula quærit competentis levamina, scilicet de carceris angustia exitum, contra famem cibum, contra febrem sive alios morbos sanitatem, contra pauperiem divitias, contra quælibet incommoda his opposita commoda. Sed justus et sapiens omnia hæc sive commoda sive incommoda cuncta transiliens reputat sibi esse tribulationem, quandiu non habet summam et æternam consolationem, quam se super omnia diligentibus, et ad se ultra omnia transilientibus promittit summus consolator Deus dicens in propheta: « Sicut mater consolatur filios suos, ita consolabor vos (*Isa. lxxvi, 13*); » item: « Consolamini, consolamini, popule meus, dicit Deus vester (*Isa. xl, 1*). » Igitur ego *Idithun* transilievit omnia sub Deo posita.

VERS. 3. *In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis, et nocte contra vel coram eo, et non sum deceptus.* In his paucis verbis auditores attenti potestis advertere, quando et qua necessitate *Deum exquisivi*, scilicet in die tribulationis et nocte. Habetis etiam quomodo quæsierim, scilicet *manibus* vel expansis in oratione, vel exercitatis in bona operatione, quod melius est utroque modo. Ut autem sciatis, quo fructu quæsierim, dico vobis quod non sum deceptus, imo quod petivi, adeptus. Vultis scire ubi quæsierim? *contra eum, vel coram eo* faciens bona per dexteram nesciente sinistra. Dicitur autem *contra eum*, quasi dicatur *ante eum* sive *coram eo*. Unde alibi dicitur: « Peccatum meum contra me vel coram me est semper (*Psal. l, 5*), » quasi dicat: *Contra* vel *ante* faciem meam statuo peccatum meum per jugem recordationem et recognitionem, quod non projicio post dorsum per negligentiam sive oblivionem. Sic etiam *contra Deum* vel *coram Deo* manus expandit, qui suæ orationis vel operationis non nisi Deum testem quærit, nec ab ipso aliud petit quam ipsum, aut quod ei potest prodesse ad consequendum ipsum, sciens quod inspector ille, qui videt in absconso, reddet illi, *contra* vel *ante* cujus vultum se offert jugiter examinandum et remunerandum. In quo non decipitur, quoniam primo examinatur, deinde remunerabitur. Examinatur tentationibus, in quibus cum probatus fuerit, accipiet in remuneratione coronam vitæ. Difficilior autem est ipsa tentationis examinatio, quando nobis tribulatis offertur pro æterna temporalis consolatio, qua facile decipitur, qui non transilit omnia temporalia quærendo sola æterna. Sed ego *Idithun*, ego transiliens non sum deceptus, quia quod quærebam inveni, quod petebam accepi eo copiosiore vel spe vel re, quod pro illo, quod unicum petivi, alias consolationes, licet assidue mihi oblatas, recipere nolui, quæ

ego, si pro illo accepissem *deceptus* fuisset, sicut illi, quibus dicitur in die iudicii : « Recepistis mercedem vestram (*Matth. vi, 5*), » videlicet laudis aut gratiæ humanæ seu alterius emolumentum transitorii, quod habetur in rebus temporalibus cum tempore transeuntibus. In quibus omnibus

Vers. 4. *Renuit consolari anima mea*, quia illis vel patienter carendo si aberant vel sapienter utendo si aderant, sola æterna bona quæsivi, et omnia temporalia spiritu et anima transilivi ad solos usus infirmi ac fragilis corporis admittens necessaria et expeditabilia de rebus terrenis et infirmis: Unde non dico : *Renuit consolari corpus meum* in talibus, quia corpori mortali necessaria sunt corporalia et alimenta et vestimenta, sed hæc admittenda sunt ad consolationem, non ad corruptionem, nec amplectenda sunt nequiter, sed transilienda fortiter, ita ut temporalibus subsidiis misericorditer adjuti sempiterna fiducialibus appetamus, et ex perceptione præsentium munerum firmior et ardentior sit expectatio futurorum, ne contingat nos tentari, sicut patres nostri tentati sunt in deserto, qui carnibus concupitis abundanter in deserto satiati non Deo largitori gratias egerunt, neque se per temporalia solatia excitaverunt ad æterna quærenda. Ideo cum « adhuc escae erant in ore ipsorum, ira Dei ascendit super eos, et occidit pingues eorum (*Psal. lxxvii, 30, 31*). » Simile malum filiis Israel de Babylone reversis accidisset, si non eos Zacharias propheta instruxisset. Nam cum diuturna captivitate afflicti per misericordiam Dei liberati permittente rege Persarum Cyro in Jerusalem venissent, murosque templi restauratos vidissent, quasi ultra non esset eis flendum, eo quod completa videretur consolatio eorum, miserunt ad Zachariam prophetam dicentes : « Nunquid flendum mihi est in mense quinto vel sanctificare me debeo, sicut feci jam multis annis? Et factum est, » ait, « verbum Domini ad me dicens : Loquere ad omnem populum terræ, et ad sacerdotes dicens : Cum jejunaretis et plangeretis in quinto et septimo per hos septuaginta annos, nunquid jejunium jejunastis mihi? Et cum comedistis et bibistis, nunquid non vobis comedistis, et vobismetipsis bibistis? » (*Zach. vii, 3, 4*). Revera sensus istorum procul dubio sic interrogantium erat imperfectus, qui quoniam templum videbant vel audiebant esse constructum. jam flendi et jejunandi causam sibi nullam superesse arbitrabantur. Manifestum est ex ipsorum interrogatione, quod temporalibus et visibilibus intenti de æternis et invisibilibus bonis nulla aut parva sollicitudine tenebantur. Memoriter tenebant, quod in quinto mense subversa civitate Jerusalem et templo populus captivus ductus est, quod in septimo Godolias interfectus est ab Ismael, et reliquæ populi dispersæ sunt, et ob hoc per singulos annos jejunabant et flebant. Porro captivitatem illam universalem, qua humanum genus captivatum est a Deo in Adam non satis curabant, neque

A Liberatoris adventum, qui eatenus differretur, valde suspirabant, aut propter hæc flendum sibi et jejunandum existimabant. Quod si causas istas præ oculis habentes jejunarent et flerent, nunquam taliter respondisset Dominus : « *Loquere*, » inquit, « ad omnem populum terræ, et ad sacerdotes dicens : Nunquid jejunium jejunastis mihi? Et cum comedistis et bibistis, nunquid non vobis comedistis et vobismetipsis bibistis? » Longe aliter jejunanti Danieli responsum fuit, quia longe alias jejunandi causas ille propositas habuit. « Daniel, » inquit angelus Gabriel, « nunc egressus sum ut docerem te, et intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo. Ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es. Tu ergo animadvertite sermonem, et intellige visio nem. Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, etc. (*Dan. ix, 23, 24*). » Ille profecto jejunium Domino jejunavit, quia vir desideriorum ea, quæ Domini sunt, desideravit, videlicet non illud solum, ut reedificaretur illa civitas et templum manufactum, sed quod longe majus et incomparabiliter melius est, ut consummaretur prævaricatio, et finem acciperet peccatum, et deleretur iniquitas, et adduceretur justitia sempiterna, et impleretur visio et prophetia, et ungeretur Sanctus sanctorum.

Igitur quoniam unus, idemque Dominus, et hic per prophetam loquitur : « Nunquid jejunium jejunastis mihi, » et subaudiendum est : « Non, et cum comedistis, et bibistis, nunquid non vobis comedistis, et vobismetipsis bibistis, » et subaudiendum est : « etiam; » et alibi per Apostolum dicit : « Et qui manducat, Domino manducat, et qui non manducat, Domino non manducat (*Rom. xiv, 6*), » clare, atque studiose discernendum est inter cum qui, dum non manducat, Domino non manducat, id est dum jejunat, Domino jejunat, et eum qui, dum non manducat vel dum jejunat, non Domino, sed sibi non manducat aut jejunat : rursumque inter eum qui, dum manducat, Domino manducat, et eum qui, dum manducat, non Domino, sed sibi manducat. Nimirum qui ob hoc jejunat vel non manducat, ut per hunc poenitentiae laborem omnipotenti Deo de peccatis suis satisfaciat, et vitæ æternæ fructum recipiat, ille jejunium Domino jejunat, ille Domino non manducat. Qui idcirco jejunat vel non manducat, ut vel temporalem poenam evadat, sicut Achab, vel transitoriam laudem recipiat sicut quivis hypocrita, ille non Domino, sed sibi jejunat; non Domino, sed sibi manducat. Similiter qui idcirco manducat, ut opus Domini operari valeat, quales ipse vult esse apostolos suos sive evangelistas, dicens : « Edentes et bibentes, dignus est enim operarius mercede sua (*Luc. x, 7*), » ille Domino manducat, et econtra, qui operatur, quamvis opus sanctum, quamvis opus Dei, ob hoc solum, ut manducet, ille non Domino, sed sibi operatur et sibi manducat. Amplius autem si non vult operari

et manducat, non Domino, sed sibi manducat. Dicitur igitur : « Nunquid jejunium jejunastis mihi ? » et subaudiatur : « non : » quia non jejunastis propter regnum Dei, non jejunastis ob hoc, ut civitatem cœlestem, quam in Adam perdidistis, in adventu seminis, quod Abraham promissum est, scilicet Christi, recuperare mereamini. Dicit, inquam : « Nunquid non vobis comedistis et vobismetipsis bibistis ? » et respondeatur : « etiam ; » quia non ideo comedistis, ut operemini opus Dei, ut viatico sustentati pervenire possitis ad patriam vel regnum Dei.

Sed jam quid tandem de jejunio interrogatus post hæc Dominus responderit, audiamus. « Et factum est verbum Domini exercituum ad me dicens : Hæc dicit Dominus exercituum : Jejunium quarti, et jejunium quinti, et jejunium septimi, et jejunium decimi erit domui Juda in gaudium et lætitiā, et in solemnitates præclaras. Veritatem tantum et pacem diligite, dicit Dominus exercituum (*Zach. viii, 18, 19*). » Ad id quod supra Sarasar et Rogomelech per legatos quæsierant, utrum in mense quinto jejunare deberent et plangere, an post ædificationem templi finire jejunium luctumque deponere multis in medio positis, quæ facerent, quæ sperarent, hæc Dominus per prophetam respondit. Et illi quidem de uno interrogaverant jejunio mensis quinti, Dominus autem respondens de cæteris quoque jejniis suam sententiam deprompsit de jejunio quarti, de jejunio quinti, de jejunio septimi, de jejunio decimi. Erat autem jejunium quarti mensis, qui apud Latinos vocatur Julius, die septima decima ejusdem mensis, quando Moyses de monte Sina tabulas legis abjeit atque confregit et juxta Jeremiam muri primum rupti sunt civitatis. In quinto mense, qui apud nos appellatur Augustus, cum propter exploratores terræ sanctæ seditio orta esset in populo, jussi sunt non ascendere, sed per quadraginta annos longis a terra sancta circumire dispendiis, ut exceptis duobus Caleb et Josue omnes in solitudine caderent. In hoc mense et a Nabuchodonosor templum Jerosolymis incensum est atque destructum et populus in captivitatem abductus. In septimo, qui apud nos appellatur October, occisus est Godolias, et Judæ tribus ac Jerusalem reliquæ dissipatæ. Mense decimo, qui apud nos Januarius dicitur, Ezechiel in captivitate positus audivit, et cunctus populus captivorum quinto mense templum esse subversum, quod plenissime in eodem propheta cognoscimus. Hæc igitur jejunia propter causas tristes ac flebiles merito jejunabant, sed jejunandi scientiam non habebant, quippe qui unum ex his, scilicet jejunium quinti jam non observandum esse volebant, quoniam captivitatem solutam et templum videbant reædificatum. Porro Dominus non usquequo templum reædificaretur, sed usquequo deleretur peccatum et finem acciperet prævaricatio, volebat observari jejunium, hoc est quod ait : « Jejunium quarti, et jejunium quinti, et jejunium septimi,

et jejunium decimi erit domui Juda in gaudium et in lætitiā, et in solemnitates præclaras. » Quod idem est, ac si dicatur : Usque modo non petistis quidquam jejunando cum tristitia tristes ob causas : petite, ut gaudium vestrum sit plenum, videlicet non jejunando cum tristitia, sicut jejunant hypocritæ tristes, non, inquam, cum tristitia, sed cum lætitiā juxta illud : « Tu autem cum jejunas, unge caput tuum et faciem tuam lava (*Matth. vi, 17*). » Unge caput, id est mentem tuam oleo lætitiæ, ut sit jejunium tuum in gaudium et in lætitiā et in solemnitates præclaras. Ibi est enim solemnitas præclara, ubi est intentio jucunda et munda eo suspensa expectatione avidissima, ubi est gaudium plenum non de visione templi manufacti, quod in superna Jerusalem non erit, sicut Joannes ait : « Et templum non vidi in ea (*Apoc. xxi, 22*) ; » sed templum non manufacti, de quo item idem Joannes ait : « Dominus enim templum illius est et agnus (*ibid.*). » Ibi gaudium plenum et lætitiā sempiterna, ibi solemnitas præclara, quæ præcedunt etiam in hac peregrinatione solemnitas præclaras, quibus quatuor assignantur jejunia, quæ dicuntur Quatuor Tempora.

Denique cum Synagoga jejunaverit ob tristes causas jam commemoratas et præteritas, Ecclesia in solemnitates præclaras anno circumeunte semper venturas, et æterna solemnitate consummandas, Quatuor Temporum disposuit jejunia, scilicet vernale ante Pascha, æstivum, quod in quinquagesima fieri non decuit ante Pentecosten, cum dies lætandi et in azymis epulandi sunt in ipsa hebdomada præclaræ festivitatis de adventu Paraclæti. Autumnale in Septembri simulque hiemale in Decembri ante festum Natalis Dominici, quod gemino decenter prævenitur jejunio, sicut et nox illa illius festi perornatur gemino sacrificio propter duas generationes Christi, unam de Patre, alteram de Matre. Ad generationem de Patre in prima missa illud pertinet, quod canitur : « Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te (*Psal. ii, 7*). » Item : « In splendoribus sanctorum ex utero ante Luciferum genui te (*Psal. cix, 3*). » Splendidius vero tangit illam generationem, quod in Evangelio de Maria dicitur : « Peperit Filium suum primogenitum (*Luc. ii, 7*). » *Primogenitus* quippe *omnis creaturæ* Christus ab ipso Apostolo prædicatur potius secundum divinam generationem, qua ex Patre natus est ante sæcula, quam secundum eam, qua ex matre natus est in fine sæculorum. Dicitur tamen etiam secundum hanc primogenitus, non quidem omnis creaturæ, sed primogenitus mortuorum per ipsum de morte suscitandorum. Sed hoc pertinet ad festum suæ resurrectionis, qui primus ipse resurrexit a mortuis primogenitus mortuorum et primitiæ dormientium, quorum plurimi surrexerunt cum illo, et apparuerunt multis, ut exinde constaret, quod ipse est non solum primogenitus omnis creaturæ secundum suæ Divinitatis æternitatem, sed etiam

primogenitus in multis fratribus secundum suæ humanitatis temporalitatem, in qua benedictus est ipse, qui venit in nomine Domini, sicut in secunda missa canitur, in qua æternum Dei Verbum temporaliter factum commemoratur dicentibus pastoribus : « Transeamus usque Bethlehem, et videamus hoc Verbum, quod factum est (Luc. II, 15). » In publica vero missa simul utraque generatio commemoratur præcipue in Evangelio, ubi quod scriptum est : « In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum (Joan. I, 1), » generationem ejus tangit æternam, et quod sequitur : « Verbum caro factum est (ibid., 14), » generationem ejus manifestat temporalem, qua « Puer natus est nobis et Filius datus est nobis (Isa. IX, 6). » Non ergo mirum quod duo jejunia Quatuor Temporum, sicut diximus, præcedunt istud festum gemina Filii Dei semper existentis generatione adornatum. Licet enim in hac peregrinatione aliquantula sit consolatio civibus illius cœlestis Jerusalem, quod laxata per indulgentiam peccatorum captivitate Babylonica visibilia ædificantur cœnobia vel templa per principes Zorobabeli duci consimiles, vel sacerdotes Jesu magno sacerdoti non impares, in quibus Deo famulantes vacant et solemnizant; attamen cuncta hæc temporalia solatia transilienda sunt, ita ut his juste ac sobrie tanquam navibus utendo festinemus ingredi in illam æternæ felicitatis requiem, ubi est plenum gaudium, ubi lætitia sempiterna, ubi solemnitas præclara. Divitiarum vero temporalia solatia sciamus non animæ rationali, sed corpori mortali et fragili concessa. Unde stultus erat ille dives, qui dixit animæ suæ : « Anima, habes multa bona in annos plurimos, comede, bibe, requiesce. » Talia loquenti recte dixit Deus : « Stulte, hæc nocte animam tuam repetunt a te, et quæ parasti, cujus erunt? » (Luc. XII, 19, 20.) Stultus revera ille fuit, cujus anima talibus inhæsit, quasi requiem in eis inventura, cum sint omnia hæc instabilia et peritura. Ideo auditores cordati audite, quid dicat iste *Idithun* de anima sua transiliente omnia hæc temporalia tanquam non sua, tanquam ad se non pertinentia. *Renuit*, inquit, *consolari anima mea*, tanquam dicat : *Etsi corporis fragilitas egeat sustentari solatiis temporalibus, tamen in his renuit consolari anima mea*, potioribus delectata, scilicet æternis deliciis dulcioribus super mel et favum, æternis divitiis desiderabilioribus super aurum et lapidem pretiosum multum. Quis enim valeat explicare, quam dulciter animæ sapienti sapit sapientia, quantumque delectant delectationes in dextera tua Deus, cujus in sinistra divitiæ sunt et gloria? Igitur læva tua sub capite meo sit, et dextera tua me amplectetur. Per caput sane intelligitur cor juxta illud : « Levate capita (Luc. XXI, 28), » id est exhilarate corda. Proinde sub capite meo sit læva tua, ut cor meum suo desiderio superexcellat omnia

(32) Lib. XVIII Moral., cap. 41.

A temporalia; et dextera tua me amplectetur, ut ipsum cor meum in solis cœlestibus jugiter delectetur, quoniam delectationes in sinistra tua vel nullæ vel parvulæ ac momentaneæ sunt; sed « delectationes in dextera tua usque in finem (Psal. XV, 11) » sine carentem. Harum delectationum licet in hac vita nulli mortalium detur abundantia, tamen pascit ac reficit mentem vel sola memoria. Quod ego *Idithun* in memetipso expertus sum, quia

VERS. 4. *Memor sui Dei, et delectatus sum, et exercitatus sum, et defecit spiritus meus.* Super hunc locum beatus Gregorius dicit in Job (32) : *Sancti viri ad animum suum ex præsentis vite nullius gratiam consolationis admittunt. Nam plerumque hujus sæculi divites solent mentis tædio affecti bona temporaliter accepta conspiciere, et tristitiam delinire. Cum enim mœrore quodam tangi se sentiunt, equos aspiciunt, auri, argentique sui vascula contemplantur, prædia circumeunt, cumque per hæc temporalia oculos libenter trahunt, obortum animæ mœrorem vincunt. Unde eis in Evangelio Veritas dicit : Væ vobis ditibus, qui habetis consolationem vestram. Sed sanctus vir, qui hoc lugeat, quod ab æternis cecidit, consolationem de temporalibus non admittit dicens : Negari consolari animam meam. Ac si aperte dicat : Qui temporalium amissionem non lugeo, de temporalium abundantia nequaquam consolari animam possum. Cui tanquam, si nos audientes ista diceremus, quid igitur quæris, qui consolari in his, quæ mundi sunt, renuis? illico adjecit : Memor sui Dei, et delectatus sum. Ac si aperte dicat : Terrenarum rerum me nec abundantia refocet, auctoris autem mei, quem adhuc videre non valeo, vel sola memoria delectat.*

Idem in eodem (33) : *Exercitatus sum et defecit spiritus meus paulisper. Quid est quod ait : Spiritus meus, nisi spiritus hominis, videlicet spiritus elationis? Et quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata desuper mensura proficimus, quanto in nobis quotidie de Dei Spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit. Qui spiritus erroris, quia non a nobis subito penitus amputatur, bene paulisper defecisse perhibetur. Tunc vero in Deo plene proficimus, cum a nobis ipsis funditus defecerimus.*

D Aliter : *Memor sui Dei, et delectatus sum* super ejus bonitate, « quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus (Psal. CXXXV, 1), » quoniam miseretur omnium, et nihil odit eorum quæ fecit, dissimulans peccata hominum propter penitentiam, et quia miserationes ejus super omnia opera ejus : licet me delectaverit in factura sua et in operibus manuum suarum, super omnia delectabat ipsius pietas et misericordia. Verum sciens, quod eidem piissimæ ipsius misericordiæ individua comes est veritas et severitas justitiæ, in hujus justitiæ judiciis piissimis, justissimis et sapientissimis exquirendis *exercitatus sum*. Quid ni delectaret memoriam meam,

(33) Lib. XII Moral., cap. 18.

et simul exercitaret consideratus dulcis et rectus Dominus? Annon dulce, quod misericordia Domini ab æterno, et usque in æternum super timentes eum? Annon dulce, quod stat propositum Dei, stat sententia pacis super timentes eum, ipsorum et dissimulans mala, et remunerans bona, ut miro modo eis non modo bona, sed et mala cooperentur in bonum? Sed rursus nimis horrendum est incidere in manus illius justitiæ, de cujus æterno arbitrio procedit, quod super impios æternaliter damnandos vigilat secretissima et severissima judicis animadversio, terribilis in consiliis super filios hominum præscitos ad malum. Unde illorum nec diluit mala, nec appetit bona, insuper et corda indurat, ne forte doleant et respiscant, et convertantur, et sanet eos. Et hoc non absque certa et æterna ratione quod tanto formidolosius constat esse, quanto immobilis constat fluxus in æternitate. Talia de Deo dulci et recto meditans *delectatus sum et exercitatus, delectatus* videndo ejus bonitatem, *exercitatus* videndo severitatem. Et quia utriusque rei æternas causas investigare non potui, *defecit spiritus meus, defecit ratio, defecit ingenium* perspicere non valens hujus rei profundum secretum, super cujus admiratione cogebam exclamare: « O Altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicium illius, et investigabiles viæ ejus! (Rom. xi, 33.) » Magna denique altitudo sapientiæ ac scientiæ, qua Deus omnia disponit suaviter attingens a fine usque ad finem fortiter, ab angelo summo usque ad infimum vermiculum, a summo rerum usque ad fundum earum, a primordialibus causis usque ad finales causas cuncta ordinans et dispensans omni creaturæ pondus, mensuram et numerum. In his considerandis *defecit spiritus meus*, quia incomprehensibilia sunt; sed profecit fides, quia venerabilia sunt, et non solum scitu sed etiam quæsitu desiderabilia.

Diapsalma hic interponitur, et parti primæ secunda ita continuatur: Dixi ego *Idithun* quia *defecit spiritus meus*. Ne autem putet quis me negligentem vel tepidum sive pigrum fuisse in exercitatione mea, sciat, quod non solum cum cæteris communes vigiliis observavi, sed

VERS. 5. *Anticipaverunt vigiliis aliorum oculi mei.* Nam et oculos meos corporales, quibus discernuntur colores, assuefeci vigiliis nocturnis in perquisitione veritatis, vel etiam in laudibus divinæ bonitatis, et oculos mentis, quibus discernuntur mores boni a malis tanquam a nigris albi, semper vigiles habere studui anticipando in hoc studio alios item studiosos. Et quia non potui plene intelligere, quod quærebam, *turbatus sum* in corde meo. Sed tamen posui custodiam ori meo, *et non sum locutus* vel contra Deum stulte murmurando, vel quod non intellexi, temere affirmando sciens quia de re ineffabili tutius est caute silere, quam incaute loqui, *et ideo non sum locutus*, unde fui apud me *turbatus*. Aliis quoque mihi obloquentibus aliquoties fui *tur-*

batus, et non sum locutus, ne in respondendo nimis occupatus magis ac magis turbarer in cogitationibus, quas liberare esse volui, quia eas rebus melioribus occupaveram.

VERS. 6. *Cogitavi enim dies antiquos, et annos æternos in mente habui.* *Dies antiquos*, id est veteres dies præsentis vitæ, in quibus homo veterascit, in quibus omne, quod est mutabile, antiquatur et senescit ac prope interitum est, in quos dies homo cecidit, quando peccavit is, qui ad *æternos dies* et *annos* creatus fuit. *Dies*, inquam, *illos antiquos cogitavi et annos æternos*, in quibus nulla mutabilitas est, cum illis contuli, et illis antiquis cogitatis ac spretis istos *æternos in mente habui*.

VERS. 7. *Et meditatus sum nocte cum corde meo.* *Meditatus sum* de diebus antiquis, de annis infectivis, quos in Adam peridi, qualiter per secundum Adam patribus antiquis repromissum valeant recuperari. *Meditatus sum*, inquam, *cum corde meo*, intus in secreto, non inveniens foris aures tutas, quibus committerem secretas meditationes meas. Et ideo intus apud me ipsum tantummodo *exercitabar*, vel, sicut alia translatio habet: *Garriebam*. Intus enim garrere, ubi solus Deus audit, *exercitari* est in spiritu, cui garrienti in sanctis meditationibus non intermiscetur hujus mundi strepitus, maxime si sit, quod sequitur: *Et scobebam*, vel *scopebam*, sicut alius codex habet, *ventilabam*, vel sicut Hebraica veritas habet: *Scrutabar spiritum meum*. Quid est enim *scobere spiritum*, nisi per intentionem bonam quasi per scopam supervenientes irruentium phantasmatum sordes expurgare: aut quid est *scobere* seu *ventilare spiritum*, nisi per ejusdem intentionis vigilantiam quasi *scobendo* et scrutando facere humilitatis foveam sive *scobem* in spiritu rationabili, ventilato et ejecto inde omni terrenitatis pulvere? *Scobem* proprie dicimus egeriem tenebri vel aratri, ac proinde moraliter *scobs* dici potest peccatorum secretorum confessio et egestio, quæ quasi terebro vel aratro sanæ doctrinæ sic elicitur, ut peccator de peccato suo redargutus foris per confessionem ostendat, quod prius occultaverat. Et quidem laude dignum est, cum, alio redarguente, peccatum suum quis confitetur. Sed ego *Idithun*, vel ego *Asaph* non exspectavi linguam foris increpantem, quoniam ego ipse apud me *scobebam spiritum meum*. Attendite saltus per quos transilivi. Primo in die tribulationis quasi transiliens omnes consolationes terrenas Deum exquisivi. Sed, cum in eo quærendo *defecit spiritus meus*, ad mentem meam resiliivi, et illic annos æternos memoriæ commendavi. Adhuc *in finem*, de quo titulus psalmi agit, cogitans transilire, ista cogitavi apud me.

VERS. 8. *Nunquid in æternum projiciet Deus?* Projecit ad tempus, cum diceret: « Terra es et in terram reverteris; » item: « In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es (Gen. iii, 19). » Sed nunquid in

æternum projiciet? Et qui dormit, nonne adjiciet, ut resurgat? Nonne, qui mori homines disposuit per unius hominis inobedientiam, ipse quoque per unius hominis obedientiam suscitabit homines ad vitam? *Aut non apponet, ut complacitior sit adhuc?* Complacuit sibi Deus, cum videret singula, quæ fecerat, et erant singula bona. Sed cum videret omnia, simul magis in eis complacuit sibi, quia erant valde bona. Quæ singula erant bona, simul omnia erant valde bona. Sed accidit peccatum, quod Deo non placuit, et in quo sibi Deus non complacuit, quia ipse auctor peccati non fuit. Unde ob ipsum hominis peccatum juste iratus placari non potuit quoad usque alius homo natus fuit, quem videns Pater altissimus dicere potuit: « Ille est Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit (Matth. III, 17). » Si enim recte sibi complacet quisque artifex opere aliquo egregio per se consummato, cum non sit ipse auctor materiæ, de qua operatus est, quanto magis recte sibi Deus Pater complacet in opere a se creato et consummato: Tale opus ego *Idithun* transiliendo cetera opera expectavi, in quo sibi complacitus Deus placaretur quoque per illud ab ira sua, videlicet per unum Filium hominis plenum gratia et veritate repropitiatus hominibus, qui erant natura filii iræ.

Concordat huic sensui Hebraica veritas, in qua legitur: *Ergone in æternum projiciet Dominus, et non repropitiabitur ultra?* Pro quo posuit Latinus interpres: *Nunquid in æternum projiciet Deus, et non apponet, ut complacitior sit adhuc?* Usitatus vero diceretur *complacitior* quam *comolacitior* pro Hebraico verbo, quod est *repropitiabitur*, quia repropitiatus et *complacatus* idem est in sensu. Et scimus Deum primis parentibus propter peccatum fuisse iratum; sed sacrificio Abel aliisque justorum piis obsequiis ante legem complacatum, ita ut promitteret Abraham patriarchæ semen de carne sua venturum, quo fieret complacitior, sive, ut supra diximus, *complacitior*, quo viso immemor iræ ac memor pietatis recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros, ita esset hominibus complacatus vel sibimet complacitus, ut diceret: « Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacuit? » Hoc expectans ego David, vel ego *Asaph*, vel ego *Idithun* scrobendo, vel scrobendo, vel scrutando spiritum meum divinis promissionibus credulum, dixi apud me ipsum: *Nunquid in æternum projiciet Deus, aut non apponet, ut complacitior sit adhuc?* Nunquid jam complacatus et propitiatus usque adeo, ut semen sanctum cum juramento promitteret patribus, *non apponet, ut complacitior* vel *complacitior sit adhuc*, perficiendo videlicet quod promisit?

VERS. 9. *Aut nunquid abscondet misericordiam suam* tot repromissionibus inchoatam et firmatam quoque juramenti, quæ juravit in beneplacito gratiæ suæ? Si quibus juravit in ira sua, quod non intrarent in requiem suam, non potuerunt intrare

A in illam, præpediente illos ira, in qua juratum est contra illos: nunquid hi, quibus juratum est quod intrarent in illam, benedicti videlicet in semine Abraham, cui per semetipsum juravit, aut in semine David, cui etiam juravit, non introibit in requiem sibi promissæ ac juratæ benedictionis? « In semine, inquit, tuo benedicentur omnes tribus terræ (Gen. XXII, 18). » Item post immolationem Filii dictum est eidem patri Abraham: « Quia fecisti rem hanc, et non pepercisti unigenito tuo propter me, benedicens benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli (Gen. XXII, 16, 17). » Cumque impossibile sit mentiri Deum loquentem, quis arbitretur mentiri Deum jurantem? Adhuc enim, sicut Apostolus ait: « interposuit jusjurandum (Hebr. IX, 17) » suis repromissionibus jurando per semetipsum, quia majorem se non habuit, per quem jurare potuerit, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, cum illum promissorem et debitorem teneamus, cui confidenter dicere possumus: « Ut justiliferis in sermonibus, » et promissionibus « tuis (Psal. L, 6), » neque ullatenus injustus aut mendax inveniariis, fac omnia quæ locutus es ad patres nostros de benedicendis in semine Abraham cunctis tribus terræ.

Sic ego *Idithun* loquendo apud memetipsum, et sic scrobendo spiritum meum confortatus fide ac spe inter cætera dixi: *Nunquid in æternum projiciet Deus* eos quibus tanta bona promisit? *Aut non apponet ut complacitior, sive complacitior, sit adhuc* is, qui aliquantulum jam placatus et propitiatus filiis iræ tot promissa fecit clementiæ? *Aut in finem misericordiam suam abscondet*, quam profecto tunc initiavit, quando in ira misericordiæ memor inimicitias inter serpentem et mulierem se positurum promisit sic loquendo: « Ponam inimicitias inter te et mulierem, semen tuum et semen illius: ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo illius? » (Gen. III, 15.) His dictis primo inchoata est misericordia erga miseros homines in fine sæculorum persolvenda. Nunquid ergo *abscondet misericordiam suam in finem*, cujus fidelia promissa expectantur persolvenda *in finem*. Nunquid *abscondet misericordiam suam, abscondet a generatione in generationem* sic processuram semperque mansuram, ut ei veraciter cantari possit: « Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum? » (Luc. I, 50.)

VERS. 10. *Aut obliviscetur misereri Deus*, qui proprium est *misereri* semper et parcere creaturæ suæ, cui vere dicitur: « Misereris omnium, Domine, et nihil odisti eorum quæ fecisti? » (Sap. XI, 24, 25.) Nunquid fons inexhaustæ misericordiæ desiccabitur imminente siccitate miseræ? Potuit siccarum torrens beato Eliæ, quia non habebat ille torrens venam fluentis aquæ. Dicitur enim proprie torrens aqua decurrens in præceps ex imbre aut nive liquescente collecta, quæ proinde cito deficit

et ad nihilum deveniet, utpote aqua decurrens et non recurrens, ut omnia flumina, quæ per occultos meatus redeunt ad locum unde fluunt, ut iterum fluant. Nunquid ita siccare potest fluminis impetus de inexhausto fonte misericordiæ procedens ac proinde lætificans civitatem Dei, quia non potest intercidi, vel abscindi, sicut Holofernes dux regis Assyriorum fecit abscindi aquæ ductum filiis Israel in Bethulia obsessis? (*Judith. vii, 6.*) Non sic impii, non sic abscindere poterunt, neque, ut ipse Deus abscindat, efficere valebunt impetum fluminis civitatem Dei lætificantis ex veridicis misericordiæ promissis, quorum promissorum non ita *obliviscetur Deus* ut desinat misereri, aut contineat in ira misericordias suas. Multis quidem provocatus et irritatus est hominum peccatis, ut magis ac magis irascatur, et misereri oblitus contineat in ira misericordias suas. Quod si faceret, non justificaretur, sed falsificaretur in sermonibus suis. Hoc autem, quia non potest fieri ut veritas mentita inveniatur, nunquid *obliviscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas*? Absit. Nam potius continebit in misericordia iram suam, qui cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur, et his, quibus misericordiam promisit, propitiabitur.

VERS. 11. *Et dixi: Nunc cæpi, hæc mutatio dexteræ Excelsi. Diapsalma* hic interponitur, quo a dictis dicenda distinguuntur. Nam ego *Idithun*, qui diu laboravi anxius in deliberatione, jam *nunc cæpi* quod quæsi. Vel *nunc cæpi* sapere, quod prius non potui capere hoc scilicet quod in Deo, cui proprium est misereri et alienum irasci, potius ira mutatur in misericordiam quam misericordia in iram. Et hæc mutatio dexteræ Excelsi opus est, quia Filius Excelsi ad hoc humiliatus et incarnatus est, ut sit propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi, ut dicit apostolus (*I Joan. ii, 2*). Per illum ergo desinet ira et operabitur misericordia, multis operibus et mirabilibus antiquis præsignata. Horum Domini operum

VERS. 12. *Memor fui* tempore præterito, ne accedente oblivione simul accideret ingratitude, quæ ubi acciderit, gratiarum actio esse non poterit de beneficiis præteritis, et ita per ingratitude clauditur via futuris. Quod ne mihi accideret, *memor fui operum Domini* præteritorum, quæ signa erant futurorum, sicut immolatio agni per Abel, arietis per Abraham, significavit immolationem illius qui tanquam ovis ad victimam ducendus prophetabatur: et per arcam Noe in diluvio gubernatam et salvatam significata est Ecclesia inter undas mundanarum tentationum Christo regente gubernanda et salvanda. Non solum vero talium *Dei operum fui memor* in gratiarum actione, sed multo magis in memoria simul tenui majora Dei opera per illa minora præfigurata, quia illa magis erant memorabilia magisque mirabilia, unde illa vetera voco simpliciter *opera*; sed ista nova dico *mirabilia* lo-

quens in exercitatione spiritus mei, et dicens. *Quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.* Quasi dicitur: Ex hoc patet quod bene *memor fui operum* præteritorum, quia *memor ero* per illorum significationem et commotionem cæterorum tuorum, Deus, operum plus *mirabilium*, verbi gratia: plus est mirabile invisibilem Pharaonem cum exercitu suo in baptismo suffocari, quam quod ille visibilis mersus est in mari Rubro. Item satis mirabile fuit panem de cælo dari populo per mare traducto; sed mirabilius est panem de cælo verum dari populo Christiano per aquas baptismi purificato: nam panis ille nec vivus erat, nec se manducantes vivificare poterat, sed iste panis vivus est, imo vita est. et se manducantes vivificat, sicut ipse dicit: « Qui manducat me, vivet propter me (*Joan. vi, 58*). » Talium Dei *mirabilium ab initio* prædestinatorum, et operibus mirabilibus præsignatorum semper *memor ero*, quia in talium recordatione pascitur fides, excitatur spes, delectatur charitas. Et ideo non solum recordabor, sed

VERS. 13. *Et meditabor in omnibus operibus tuis*, assidua meditatione perquirens quid intenderis, cum hæc et illa fecisti, quibus tuam vel potentiam, vel sapientiam, vel bonitatem demonstrando, notam fecisti in populis virtutem tuam. *In operibus quidem tuis meditabor* in gratiarum actione. Sed ne hoc ipsum, quod gratias ago, mihi sit infructuosum, pro me sollicitus ero, et in *ad inventionibus tuis exercebor*, scilicet in præceptis justitiæ, quibus tu inveniris ab his qui te quærent, vel quæ tu ad invenisti, qui omnem viam scientiæ et prudentiæ invenisti et dedisti eam Jacob puero tuo et Israel dilecto tuo. *In his igitur ad inventionibus tuis exercebor* legendo, meditando, discendo, docendo et, quod magis valet, operando et orando atque laudibus tuis immorando. Inter quas laudes assidue dicere soleo:

VERS. 14. *Deus, in sancto via tua; quis Deus magnus, sicut Deus noster?* Pro eo quod nos habemus: *Et in ad inventionibus tuis exercebor.* Alia translatio habet: *Et in affectionibus tuis garriam.* Ecce tertium garrire. Primo enim *garrivi foris, et defecit spiritus meus, nec profeci* mihi vel alteri, eo quod non essent auditores vel benevoli vel attenti, vel etiam dociles aut docti. Secundo *garrivi intus* in spiritu meo illum scrobendo, vel scrobendo, vel exercitando, et profeci, quia intra me ipsum super veritate inquirenda utiliter deliberavi. Tertio nunc non apud me, sed supra me *garrivo*, non in me, sed in Deo gaudente, et in operibus ac mirabilibus ejus exultando, atque in hoc *affectiones* divinas prægustando. Sicut enim terrena suas *affectiones* habent exterius delectando vel oculos ut spectacula; vel aures ut fabulæ, vel gustum ut epulæ: similiter quæ omnia hæc transilit *memor Dei*, et delectatus in eo meditatur assidue, de illo habet interiores *affectiones*, ut cum visibilis hic mundus aspicitur, et in creatura Creatoris potentia, sapientia et bonitas

quæritur, atque invenitur nusquam displicens, sed per omnia placens, et super omnia fortia fortis, super omnia formosa formosus, super omnia dulcia dulcis, utpote fons et origo totius fortitudinis, pulchritudinis et dulcedinis, magna exinde nascitur affectio in anima contemplantis, ita ut garrere in laudibus Dei dulce habeat, et assidue dicat: *Deus in sancto via tua; quis Deus magnus sicut Deus noster?* Quod est dicere? O *Deus via tua*, qua venis ad homines, vel qua veniunt homines ad te, in *sancto tuo*, id est in Filio tuo est, quem sanctificasti et misisti in mundum, qui Sanctus sanctorum est, qui sibi adherentes justificat, sanctificat et magnificat, qui « factus est nobis, » ut Apostolus ait, « sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio (I Cor. 1, 30); nec est in alio aliquo salus. Neque enim datum est hominibus nomen aliud sub cælo, in quo oporteat salvos fieri (Act. iv, 12). » Atque ideo, qui confidunt diis gentium, decepti sunt, quia in nullo eis prodesse poterunt, imo animas eorum perdunt, « quoniam dii gentium dæmonia; Dominus autem cælos fecit (Psal. xcv, 5), » qui *Deus noster* est. Igitur in laude ipsius Dei nostri dicamus: *Quis Deus magnus, sicut Deus noster?* Deus omnium creator, factus est noster salvator. Omnium dominando Deus et Dominus est omnium; nos autem salvando *Deus noster* est et omnium in se credentium, cujus agnoscendo magnitudinem, licet parvulus natus sit bonis, jure magnificamus eum dicendo:

VERS. 15. *Tu es Deus qui facis mirabilia*, et in corpore sanando infirmos, et in anima justificando impios, faciunt quidem et servi tui *mirabilia*, sed te in eis et per eos operante. *Tu autem facis mirabilia* solus virtute propria, qua et ipsos absque ipsis fecisti, qui faciunt *mirabilia*. Sic dicerem: *Tu es Deus qui fecisti mirabilia*, videri poterat, me loqui tantum de antiquis illis mirabilibus, quæ olim fecisti. Nunc autem, cum dico: *Tu es Deus qui facis mirabilia*, patet me loqui de illis mirabilibus, quæ facis modo et facere non desinis usque in finem sæculi. Olim per quadraginta annos manna pluisti: nunc omni tempore peregrinantis Ecclesiæ in deserto mundi hujus pluis panem verum de cælo habentem omne delectamentum et omnem saporem suavitatis. Hujusmodi *mirabilia* tu solus facis non indigens ad hæc viribus alienis. Sine hominum quippe virtute ipsos virtuosos fecisti, per quos *mirabilia* fecisti.

Per hos *notam fecisti in populis virtutem tuam*. Vere *tuam*, non suam, quod et ipsi recognoscunt dicentes: « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. cxiii, 1). » Item cum dixisset unus talium: « Plus omnibus laboravi, » ne videretur hoc attribuendum suæ virtuti adjecit: « Non autem ego, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv, 10). »

Aliter: *Notam fecisti in populis virtutem tuam*, Deus Pater, notificando Filium tuum, qui est vir-

tus et sapientia tua: *virtus*, per quam de nihilo fecisti omnia; sapientia, per quam gubernas creata: vel *virtus* quæ non potest vinci, sapientia quæ non potest falli. Hujus invictæ *virtutis* evidens est argumentum quod sequitur: *Notam fecisti in populis virtutem tuam*, id est, ipsum Filium tuum, *virtutem tuam* per hoc notificasti, quod

VERS. 16. *Redemisti in brachio tuo*, in eodem Filio tuo, *populum tuum*, cujus in figura immolatus agnus *populum* antiquum liberavit ex Ægypto, cujusque in propria persona immolatio liberavit atque redemit *populum* suum ex inferno. Sicut enim Pharaon potuit flagellari decem plagis, quibus tamen liberari non potuit *populus tuus* ab ejus imperio nisi agno typico immolato: sic per decem præcepta legis flagellari potuit diabolus, attamen sanctorum *populus*, qui tenebatur in morte captivus, liberari non potuit ab ejus imperio, nisi te vero agno immolato, cujus per sanguinem signatis frontibus nostris liberi erimus a gladio percussoris.

Igitur magnifice quidem liberasti olim *populum tuum, filios Jacob et Joseph*; sed nunc longe magnificentius liberas *populum tuum, filios Jacob*, id est electos de stirpe *Jacob, et filios Joseph*, id est electos ex gentibus. Quantum ad historiam, sufficeret dixisse: *Filios Jacob*, in quibus continentur filii *Joseph*, qui erat filius *Jacob*. Sed non est otiosa distinctio inter *filios Jacob et Joseph*. Nam per *filios Jacob* sive Israel recte intelliguntur Judæi eredentes, et de ipso non solum secundum carnem, sed etiam secundum fidem genus ducentes, quorum licet *Joseph* unus fuerat, tamen quia venditus a fratribus post multas angustias inter gentes alienigenas est exaltatus, satis congrue a filiis *Jacob* distinguuntur, et princeps gentium constitutus apte seorsum a filiis *Jacob*, qui eum vendiderunt, specialiter nominatur

Mystice autem idem *Joseph* Christum significat, qui a Judæis venditus de terra sua tanquam in Ægyptum gentium evecus est, ubi primo angustiatu et humiliatus est in persecutionibus martyrum, deinde glorificatus et exaltatus ad regnandum. Et sic legitur: « Omnes gentes servient ei (Psal. lxxi, 11). » Item: « Venient ad te, qui detrahebant tibi, et adorabunt vestigia pedum tuorum (Isa. lx, 14). » Hi sunt ergo filii *Joseph*, quibus ipse tanquam pius pater providet, ne fame pereant, qui ad ipsum clamant: « Salus nostra in manu tua est, Domine; respiciat super nos misericordia tua (Gen. xlvii, 25). » Istitis adjunctis ad filios *Jacob* *populus* Dei augmentatur secundum nomen *Joseph*, quod interpretatur *augmentum*.

Diapsalma. PARS QUARTA hic incipit, qua exponitur ipse redemptionis modus, quo *populus* Dei est liberatus.

VERS. 17. *Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ, et timuerunt*. Cogimur hic accipere aquas ra-

tionales, quæ *videre ac timere* potuerunt. Nam licet aqua clementaris vim sui Creatoris persenserit, vel quando ad ejus nutum secedens in fundo maris et Jordanis iter siccum præbuit, vel quando se ipsi Filio Dei calcabilem exhibuit, non tamen timoris Dei capax fuit. Unde *aquæ* rationales recte intelliguntur, de quibus hic dicitur: *Viderunt te aquæ, Deus; viderunt te aquæ, et timuerunt. Aquæ multæ, populi multi* esse dicuntur in Apocalypsi. *Aquæ* igitur istæ *viderunt te, Deus, viderunt*, id est intellexerunt *te, Deus*, per opera divina, quæ olim in servis tuis multifariam multisque modis operatus, novissime in Filio tuo incarnato fecisti, sicut ipse ait: « Pater in me manens ipse facit opera (Joan. xiv, 10). » In hujusmodi operibus divinis *viderunt*, id est, intellexerunt *te aquæ*, id est, populi aliqui ex Judæis, et iterum *viderunt te aquæ*, id est, populi multi ex gentibus. *Viderunt te, et timuerunt*, secundum quod scriptum est: « Accepit omnes timor, et magnificabant Deum dicentes quia propheta magnus surrexit in nobis (Luc. vii, 16). » Item: « Videntes autem turbæ timuerunt, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus (Matth. ix, 8). »

Aquæ timuerunt, sed turbatæ sunt abyssi, quia profundiores in malitia tam Judæorum quam gentium principes fidem populi *videntes turbati sunt* aliqui ad poenitentiam, quia et multa turba sacerdotum ex Judæis obediebat fidei, et multi ex principibus gentium sequendo populi fidem bene turbati turbas credentium sunt imitati. Nonnulli etiam utriusque populi principes profundæ malitiæ velut *abyssi* multa in malum turbati fidem populi non secuti, sed persecuti sunt. Exinde

VERS. 18. *Multitudo sonitus aquarum*, quia sonant quasi mare confragosum diversa vota populorum in gemitu et confessione culparum, in actione gratiarum, in laudibus Dei assiduis, econtra sonantibus impiorum blasphemis, arescentibus hominibus « præ confusione sonitus maris et fluctuum (Luc. xxi, 25). » Et quidem *sonitus* confusus ac tumultuosus auditus est *aquarum*, id est populorum; sed *vocem dederunt nubes, vocem* rationabilem, *vocem* jucunditatis, *vocem* exultationis, quæ non confusa, ut *sonitus aquarum*, sed canora et quasi musicis harmoniis distincta nihil in se confusionis habuit, quamquam de *nubibus* audita sit longe lateque ut tonitrua magna. Tunc enim per *nubes*, id est altos et caudidos prædicatores locuta sunt septem tonitrua *voces* suas. Etenim scripta prophetica quanquam septiformi Spiritu Dei aspirante fuerint edita, visa erant eatenus quasi tonitrua parum vel nihil rationis habentia, sed quasi tumultuario sono terrores audientibus incutientia. Tunc autem *vocem dederunt nubes*, cum per sanctos expositores prophetica et legalia scripta ostensa sunt ratione plena. Unde Petrus in Actibus apostolorum: « Scriptum est, ait, in libro Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet (Act. i, 20), »

Item: « Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter (ibid.). » Prophetiæ hujus tonitru sonante in Judæa terreri poterant, qui audiebant, nescientes quorsum tenderet ista comminatio, quia in sono illo non erat plena vel certa significationis distinctio, cum adhuc esset tenebrosa aqua in nubibus aeris et occulta scientia in prophetis. Verum Petro exponente jam dictam prophetiæ comminationem super Judam traditorem et ejus complices, *Vocem dederunt nubes* evidenter intelligibilem. Sic et in cæteris prophetiis actum est, juxta quarum ratiocinia veritas prius occulta in toto terrarum orbe manifestata est.

Etenim sagittæ tuæ transeunt, id est, apostoli tui, qui erant sicut « sagittæ in manu potentis (Psal. cxxvi, 4), » transierunt de angustia Judææ in latitudinem gentium. In luce *sagittarum* istarum nos gentes imus, cum dogmata eorum tenemus. *Etenim sagittæ tuæ transeunt*, cum præcepta tua per illos emissa non in auribus remanent, sed usque ad eorum penetrant. Vel *transeunt* surdas et obduratas aures audire nolentium, ut, illo derelicto, qui noluit intelligere, ut bene ageret, alius, qui habet aures audiendi, audiat. Sic factum est, ut

VERS. 19. *Vox tonitru tui in rota* manifeste audiretur. *Vox tonitru*, hoc est, comminatio judicii futuri audita est *in rota*, id est, in orbe terrarum. Et quia ratum solet haberi testimonium, quod non solummodo auditu, sed etiam visu est confirmatum, *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ. Rota et orbis terræ* idem significant hoc loco, et alterum est alterius expositio. Unde præmissis, quod *vox tonitru* est audita *in rota*, consequenter adjungitur: quod *coruscationes illuxerunt orbi terræ*, ut scias *in rota*, quæ est *orbis terrarum*, nubes imbriferas circumeundo et tonuisse præceptis et coruscasse miraculis. Harum nubium pluvie sunt *sagittæ*, quæ transeunt rigando terram et vulnerando eam. Rigant enim bonam terram ut fructum afferat in patientia, vel tricesimum, vel sexagesimum, vel centesimum, sed sagittant et fulminent malam terram, petrosam, spinosam et conculcatam, nulloque fructui accommodatam. Idem namque verbum doctrinæ apostolicæ secundum diversos auditores est pluvia et fulminea *sagitta* et *coruscatio* et *tonitruum*.

Propter quæ audita et visa *commota est et contremuit terra. Commota est* per timorem, *contremuit* per horrorem; quia « horrendum est incidere in manus Dei viventis (Hebr. x, 31). » Terra Judæa, scilicet sola terrena diligens, *commota est* audita prædicatione evangelica, in qua non promittuntur terrenæ divitiæ sicut in lege Moysi, sed laudatur angustia ulcerosi pauperis et culpatur quotidianum convivium divitis. Dum ergo dicitur: « Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei (Luc. vi, 20); » et: « Væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram (Luc. vi, 24), » Synagoga terrenarum divitiarum cupida, et ob hoc *terra* nominata, non

mirum, quod *commota est et contremuit* propter novam sibi inusitatam doctrinam. Denique illorum doctores, Scribæ et Pharisei « beatum dixerunt populum, cui hæc sunt, » videlicet « promptuaria plena eructantia ex hoc in illud : Oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis, boves eorum crassæ (Psal. cxliii, 13, 14), » aliaque his similia cupiditatis fomenta et instrumenta. At novi doctores beatificabant pauperes, mites, lugentes, persecutionem patientes propter iustitiam, dum esuriunt et sitiunt iustitiam. Propter huiusmodi ergo insolitam doctrinam *commota est et contremuit terra* partim ad poenitentiam et conversionem, partim ad indignationem atque illorum, qui talia prædicabant, persecutionem usque adeo, ut verbum Dei repellentes de finibus suis egerent eos, cogentque transire ad gentes tanquam de terra in mare undosum ac procellosum, quod tunc temporis difficile fuit et periculosum, præcipue ubi tempestas persecutionis excitari cœpit per imperium Romanum, cujus minister Pilatus occiderat Christum, et alter ejus minister Herodes rex miserat jam manus, ut occideret quosdam de Ecclesia. In illa tempestate graviter periclitata est navis Ecclesia, præcipuo ejus gubernatore Petro incarcerato et Jacobo fratre Joannis occiso. In tali commotione turbabatur terra, ita ut hoc factum Herodis placeret Judæis terrenis. Atque ideo de terra sic turbata transferebantur montes in cor maris, in profundum videlicet nimis amaræ, falsæ ac turbidæ gentilitatis, in qua velut in mari piscis major minorem devorat, in quo mari sunt reptilia, quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis. Et tamen, quia illic naves tuæ, Deus, pertransibunt,

Vers. 20. *In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis fuerunt et sunt.* Nam sicut invisibiliter supra mare ambulasti, Petroque apostolo, ut id ipsum faceret, dedisti, sic modo invisibiliter ambulas, tuosque ministros facis ambulare super turbida gentium corda, quæ se tibi tuisque pedibus quam speciosius ad evangelizandum paratis, præbent calcaanda, ut veritatis *vestigia* formentur in eis per *vias* mandatorum et *semitas* consiliorum. Crimina quippe interdicens faciunt aspera in *vias* planas; arduas autem virtutes, ut est continentia seu virginitas et voluntaria paupertas, consulendo formant *semitas* non in *aquis* cunctis totius hujus maris, quia « non omnes capiunt hoc verbum (Matth. xix, 11), » tam arduorum consiliorum, sed in *aquis multis*, quia perfecti etsi comparatione malorum sive imperfectorum pauci sint, attamen in sui numerositate *multi* sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, et qui ambulant in albis vel inter virgines, vel inter continentes, vel certe inter martyres, qui deahaverunt stolas suas in sanguine Agni, sive aperto sive in occulto martyrio hibendo calicem Domini, sicut eundem calicem differenter biberunt duo filii Zebedæi. Quibus cum ambobus dictum esset : « Calicem quidem meum bibetis (Matth. xx, 23), » ta-

A men solus Jacobus legitur manifeste passus ac decollatus, quod erat ei brevi martyrio calicem Domini bibere, dum cogebatur mori volens adhuc vivere. Joannes vero diuturnis laboribus fatigatus, dum cuperet dissolvi et esse cum Christo, contra voluntatem suam cogebatur vivere, ut fideles in fide confortaret et perfidos hæreticos debellaret. Dum ergo inter perfectos alius cingitur et ducitur, quo non vult, ut cogatur vivere, alius ut cogatur mori, *semitæ tuæ*, Deus, licet angustæ, non erunt in paucis, sed in *multis aquis*, et *semitæ tuæ non cognoscentur*, quia quo sine quisque in eis ambulet, quisve in eis ambulantium sit amore vel odio dignus, absconditum est a notitia hominum, etiam ipsorum, qui nunc bene ambulant, sed finem ignorant. Quod autem *vestigia tua*, Deus, *non cognoscentur*, inde provenit ex parte, quod cordibus nimium duris non alte imprimuntur : nimis vero mollibus, ut est aqua, licet impressa, cito abolentur. Hi sunt enim, qui « ad tempus credunt et in tempore tentationis recedunt (Luc. viii, 13). » Qui vero nec ad tempus credunt, hi tanquam dura et petrosa terra *vestigia tua* non recipiunt. Tales erant Judæi, apud quos docuisti et miracula fecisti, quibus *vestigia tua* illis imprimere studuisti. At illi *vestigia tua* non receperunt sicut scriptum est : « In propria venit, et sui eum non receperunt (Joan. i, 11). » Ideo *vestigia tua* nec ab eis nec in eis *cognoscentur*. Ab eis *non cognoscentur*, quia obcæcati sunt : in eis *non cognoscentur*, quia indurati sunt. Quod inde magis est mirandum, simulque detestandum, quia nota est in populis gentium virtus tua, illi peculiari populo insigniter exhibita, in eo maxime, quod

Vers 21. *Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysi et Aaron. Deduxisti ex Ægypto per desertum, per terram horroris et vastæ solitudinis non utcumque, sed sicut oves, cum plurimi ex eis non essent oves innocentes ac simplices, imo essent hædi petulci ad sinistram statuendi. Propter quod non dico : deduxisti eos vere agnos vel oves, sed sicut oves, qui ovium speciem prætendentes intrinsecus erant hædi vel etiam lupi rapaces, ut illi quos contra magisterium suorum pastorum ferina rabie sævientes terra deglutivit et ignis consumpsit, quique pro suis murmurationibus a serpentibus perierunt, aliisque diversis cladibus in deserto prostrati sunt. Attamen quia filios eorum servasti et ita multiplicasti, ut essent populus magnus, recte in gratiarum actione tibi dicitur : Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysi et Aaron.* Per hos duos populi tui et nomina eorum commendantur mystica facta ipsorum. *Moses* enim interpretatur *assumptus*, ideo, quod filia Pharaonis de aquis assumpsit eum. *Aaron* vero *mons fortitudinis*. Ipsi vero eminenti fortitudine filiis Israel viam fecerunt in mari in figuram baptismi Christi, per quem erat fidelis populus liberandus, qui et honore assumptionis et electionis præminet, et fidei stabilitate quasi mons immobilis consistit.

Huc accedit quod *Moses* et *Aaron*, in sacerdotibus Dei præcipui, figura erant novi sacerdotii cuius ministerio populus Dei liberatur de potestate invisibilis Pharaonis, et introducetur in terram promissionis. Unde merito populus ille culpatur et

A arguitur ingratitude, qui ob tanta beneficia debitor fuit gratiarum actionis.

Gloria Patri excelsi et Filio dexteræ Excelsi et Spiritui sancto, qui est illa delectatio, in qua *memor sui Dei, et delectatus sum*. Ipsi uni ac trino Deo gloria et gratiarum actio. Amen.

PSALMUS LXXVII.

Attendite, popule meus, legem meam. Psalmus iste sæpedito pugnatori magnifica Dei opera meditanda proponit: *Attendite*, inquit, *popule meus, legem meam*; *inclinate aurem vestram in verba oris mei*, etc. Hoc utique utiliter agit intendens ad corroborandam spem, quemadmodum dicit: *Filii, qui nascentur, exsurgent et narrabunt filiis suis*, continuo subiungens: *Ut ponant in Deo spem suam*. Multum enim valet ei, qui in agone contendit, assidua meditatio operum Dei. Attende autem hunc tractatum totum esse parabolicum, quemadmodum ipse Propheta testatur: *Aperiam*, inquit, *in parabolis os meum*, et quod in his verbis historice dictum est, spiritaliter esse intelligendum. Verba namque psalmi totius, res sonantia præteritas, futura Christi mysteria significabant, Christum videlicet, et ea, quæ nunc in Ecclesia Christi sunt, Titulus:

(VERS 1.) INTELLECTUS ASAPH.

Psalmus iste narrat ea quæ in veteri populo divinitus acta sunt, et quæ illis beneficia contulit Deus, et quas intulit pœnas ingratiss. In quo Novi Testamenti gratia declaratur, et novum populum, in cuius figura illa veteribus facta sunt, intendit monere ne ingratus beneficiis Dei ejus iram in se provocet graviores. Quæ intentio patet ibi: *Ne fiant sicut patres eorum*, etc. Quam et Apostolus docet dicens: « Scripta sunt hæc ad correptionem nostram (I Cor. x, 11). »

in titulo et primis versibus duobus faciens prologum primo facit attentos pro rei magnitudine. Secundo sub argumento colligit, quod post late narraturus est, scilicet beneficia Dei, provocationes Judæorum et pœnas, ibi: *Quanta audivimus*. Tertio commemorans, quæ illis fecit Deus in Ægypto, narrat quæ fecit in mari et in deserto, et qualiter illi provocaverunt eum, ibi: *Coram patribus*. Quarto qualiter Deus differens ultiones dedit optata eis, ibi: *Ideo audivit*. Quinto pœnas eorum et simulatam timore pœnæ conversionem, et tamen sententiam Dei per misericordiam temperatam exponit, ibi: *Adhuc escæ eorum*. Sexto enumerat plagas Ægypti propter eos factas, quibus beneficiis eorum malitiam comparat, quam proponit ibi: *Quoties*. Septimo, quod e ductos de servitute duxit in terram promissionis, et qualiter ibi iterum of-

B fenderunt, ibi: *Et abstulit sicut oves populum suum*.

Octavo de ultione eorum in terra promissionis, et qualiter eam in ipsos, per quos puniebat, retorsit, ibi: *Audivit Dominus*. Nono de qua tribu, et quem elegerit regem, et quo loco regnum constituerit, ibi: *Et repulit*.

Loquitur totus Christus primo in persona capitis ut sequentium reverentia crescat; deinde in persona

Asaph, id est, fidelis Synagogæ, quæ malis exprobrat. Sciendum vero, ea quæ narrantur non modo in figura, verum etiam intus esse intelligenda in re. Unde etiam vocantur *parabolæ*, et *propositiones*, et in titulo verba *intellectus*, quem non solus *Asaph* intellexit, quamvis sub velo figurarum, quæ erant in plenitudine temporis revelanda in re. Unde Apostolus: « Eundem cibum spiritalem manducaverunt (I Cor. x, 37). » Idem enim cibus erat tunc, sed significatione idem, non spiritu, idem Christus in petra figuratus, nobis in carne manifestatus. Hoc enim exponendum est ita: Illic *intellectus Asaph*. *Intellectus* enim genitivus est; *Asaph* dativus, quod ex Græcis articulis patet, et est sensus: Hæc sunt verba *intellectus*, id est intelligentiæ, quæ data est huic *Asaph*, non quidem uni homini, sed congregationi populi Dei, cui nos quoque de nationibus aggregamur. Quamvis autem sicut tunc, « non in omnibus » illis « beneplacitum est Deo (I Cor. x, 5), » ita neque nunc est in istis: tamen neque nunc ne-

que tunc infructuose Dominus clamat et monet, non uni sed pluribus dicens: *O popule meus, attendite legem meam*, id est, rem ipsam, quæ in figuris tegitur, intuemini corde. Et qualiter, addit: *Inclinate aurem vestram*, id est humiliter attendite et intelligite, *in verba oris mei*. Non lex David aut populus David, sed personam ejus, ex quo loquebatur, assumens, ipsius auctoritate loquitur, cuius inspiratione replebatur. Hoc quotidie fieri in Ecclesia cernimus, si vigilanter intuemur. Nam stans in medio populi lector clamat: « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, etc. (Matth. xxii, 32). » Et quod ipse Deus sit vere, profecto non dicit, nec tamen per hoc quod dicit veritatis regulam deserit, quia cui ministerium lectione exhibet, ejus dominium voce præterdit. Itaque scriptores sacri cloquii, quia repleti Spiritu sancto super se trahun-

tur, quasi extra semetipsos fiunt, et sic de se sententias quasi de aliis proferunt.

*Attendite, popule meus, legem meam. Popule meus, quem feci peculiarem et specialem de multitudine gentium segregando, et de potestate Pharaonis liberando, attendite legem meam vobis in deserto per Moysen datam. Attendite in factis parvis magna figurata, ne sitis ingrati mihi vos liberanti primo de potestate visibilis Pharaonis, deinde, quod amplius est, ex Ægypto infernalium tenebrarum, superato principe tenebrarum per verum veri Agni sacrificium. Attendite vos, quos in inferno inveni, licet in sinu Abrahæ requiescentes, attamen luce illa carentes, qua fruebantur sancti angeli. Attendite, quia gratis per gratuitam gratiam, non per justitiam legis liberati estis, ne tantæ gratiæ sitis ingrati. Amplius autem vos attendite legem meam, quibus onus legis antiquæ non imposui, sed novam legem proposui scriptam non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordium per digitum meum, dando videlicet Spiritum sanctum, qui doceat vos omnem veritatem, et quæ ventura sunt annuntiet vobis. Attendite in dictis meis antiquis et novis puram veritatem, quam capere ac sapere non potestis, nisi per puram veramque humilitatem. Quia sicut pluvia veniens de cælo, a collibus defluit seque in vallibus colligit, sic veritas corda superba deserit atque in humilibus requiescit. « Super quem, inquit, requiescam, nisi super humilem et quietum et timentem verba mea? » Ideo *inclinate aurem vestram in verba oris mei. Aurem cordis inclinate per fidem credendo verba oris mei, verba vitæ æternæ, ita ut quibusdam retro abeuntibus, et verba oris mei, quasi dura ferre non valentibus vos, humiliter venerando etiam quæ nondum intelligitis, ex fidei sapore dicatis: « Verba vitæ æternæ habes, et nos a te quo ibimus? » (Joan. vi, 69.) Alioquin si alta sapitis, et non humilibus consentitis, intellectum Asaph non capietis. Asaph quippe, id est fidelis congregatio per fidem tendit ad intellectum sciens rationis acumen valde invalidum ad discutiendas parabolicas propositiones verborum meorum. Nam paucis exceptis quibus datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris loquar in parabolis, ut videntes non videant, et audientes non intelligant.**

VERS. 2. *Aperiam ergo in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio sæculi. Hoc in persona Christi dictum confirmat evangelista Matthæus, dicens: « Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas, et sine parabolis nihil loquebatur eis, ut adimpleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi (Matth. xiii, 34, 35). » Sane attendendum quod cum evangelista dicat: « Eructabo abscondita a constitutione mundi » pro eo, quod in psalmo habetur: *Loquar propositiones ab initio*, non sola illa hic parabolice intelligenda, quæ Deus operatus est in populo suo ab initio, quo illum segregavit a gentibus per si-*

*gnaculum circumcisionis, verum et illa, quæ operatus est ab initio sæculi, sive a constitutione mundi. Cui sensui concordat Hebraica veritas, quæ ita se habet: Aperiam in parabolis os meum, ænigmata antiqua. Verbi gratia, in populo, qui pane angelorum, habente omne delectamentum, non contentus, imo illum fastidiendo appetivit carnes, recte intelligitur Adam, in quo omnes peccaverunt, quando ille omnium parens fastidivit lignum vitæ, quod erat ei concessum, plus appetivit lignum scientiæ boni et mali, quod ei fuit interdictum. Ex tunc, ut in parabola quadam loquitur Jesus, « Homo » ille « descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones (Luc. x, 30). » Descendit quippe alta sapiendo, et similitudinem Dei perverse intus appetendo. Ideo foris tentatus latrocinio serpentis et mulieris non potuit stare. « Ibi » quippe « ceciderunt, qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec poterunt stare (Psal. xxxv, 13) » parentes generis humani, ceciditque in illis tota ipsorum posteritas per carnis concupiscentiam descendens eadem via, ita ut non exciperetur sacerdos aut levita, descendens videlicet eadem via. Samaritanus autem quidam iter faciens, non tamen eadem via, quia natus in mundum sine carnis concupiscentia fuit alienus ab originali simul et actuali culpa, subvenit spoliato et vulnerato, spoliato bonis accidentalibus, quæ abstrahi potuerunt ei, ut est innocentia, obedientia: vulnerato in bonis naturalibus, ut est memoria, ratio, voluntas, quibus quidem non est omnino privatus, attamen eisdem sauciatis et vulneratis ita debilitatus, ut memoriam Dei oblivio, rationem veritatis ignorantia, voluntatem prava concupiscentia premat, nec est medicamentum, quo sanari queat, nisi prædictus ille Samaritanus oleum et vinum vulneribus ejus infundens curam ejus agat. Ante adventum vero Samaritani hujus, ut vulnera sua cognosceret ipse vulneratus, sacerdos et levita legis antiquæ illum præcesserunt, lege ipsa non sanante, sed monstrante vulnera ipsa. In qua lege *o quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera!**

PARS SECUNDA. Huc usque Deus locutus est in propria persona instruendo *Asaph*. Nunc loquitur ipse *Asaph*, scilicet congregatio habens intellectum titulo psalmi significatum.

VERS. 3, 4. *Quanta*, inquit, *audivimus*, quam multa, quamque magifica in Testamento Veteri audivimus, et in Novo *cognovimus* ita impleta sicut erant prænuntiata per idoneos prænuntios. Nam *et patres nostri hæc divinitus cognoverunt, et nobis filiis suis fideliter narraverunt*, videlicet primus Moyses, deinde prophetæ fideles. Quibus *mirabilia Dei opera narrantibus etsi occulta fuerunt incredulis, non tamen sunt occulta a filiis eorum, filiis dico, non in generatione carnali, sed in generatione altera, scilicet spiritali, qui non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt (Joan. 1, 13),* quomodo et patres eorum, ad quos, quia

sermo Dei factus, et ab illis creditus est, audire meruerunt. «Ego dixi: dii estis, et filii Excelsi omnes (Psal. lxxxii, 6).» Quæ igitur illis patribus nuntiata fuerunt, non sunt occulta a filiis eorum, quoniam ipsi patres erant narrantes laudes Domini, videlicet laudabilia facta ejus, ut est creatio celi et terræ omniumque visibilium et invisibilium creaturarum. Narrabant etiam virtutes ejus, quibus ea, quæ creavit, regit fortiter, et disponit omnia suaviter, ita ut ejus regnum considerantibus jure sit exinde laudandus et amandus, quoniam quæ fecit ex nihilo potenter, gubernat sapienter in cursu naturali, qualis est revolutio quotidiana firmamenti et recursus fluminum ad fontem suum. Per amplius autem laudandum pariter et amandum atque timendum contestati sunt eum narrantes mirabilia ejus quæ fecit contra usum, ut, verbi gratia, mare Rubrum dividendo, iter siccum suis in medio ejus præbendo, panem de cælo pluendo, aquam de petra educendo. Hæc, et hujusmodi mirabilia non solum prædixit veraciter; sed et fecit efficaciter. Et per hæc mirabilia

VERS. 5. *Suscitavit testimonium in Jacob, et legem posuit in Israel.* Jacob, qui et Israel dictus, pro diversitate nominum diversitatem parabolice significat filiorum de ipso genitorum. Nam per Jacob minus perfecti; per Israel vero perfecti significantur. Unde idem Jacob tacto femore ipsius ab angelo claudicasse legitur, videlicet pede uno debilitatus, et in altero sanus (Gen. xxxii, 25, 31). Quæ res fuit rei majoris parabola, quam nunc evenisse cernimus genere ipsius partim cæcato et partim illuminato, ita ut his tantum qui illuminati sunt conveniat nomen Israel, qualium fuit unus ille, cui magnus ille angelus qui femur Jacob tetigerat, cum de illo carnem acceperat, sic ait: «Ecce vere Israelita, in quo dolus non est (Joan. i, 47).» Item et illi, quibus ille dixit: «Videbis cælum apertum, et angelos Dei ascendentes et descendentes supra Filium hominis (Joan. i, 51),» Israelitæ veri fuerunt, quia Verbum Dei Deum cognoverunt et viderunt in carne sua manifestatum. «Sacramentum hoc magnum est,» ait Apostolus, «quod manifestatum in carne prædicatum est mundo, apparuit angelis, assumptum est in gloria (I Tim. iii, 16).» Hujus tanti sacramenti testimonium suscitavit in Jacob, quando idem videns angelos ascendentes et descendentes in scala, quæ Christum significavit, visionis tantæ sacramentum intellexit, atque ideo in signum Christi venturi lapidem capiti suo suppositum perunxit fundens oleum desuper. Quem et erexit in titulum, prænoscens lapidem parvulum oleo lætitiæ præ suis consortibus unctum sic erigendum et exaltandum, et fieret mons magnus et excelsus. Hujus rei testimonium cum esset pene penitus mortuum, in Jacob suscitavit, quotiescunque prophetas in populo suo suscitavit, quibus clamantibus a somno suo evigilaret Jacob. Novissime autem juxta vaticinium Moysi prophetam suscitavit de semine Jacob, cui testimonium perhibet

A ipse Moyses, quod «omnis anima, quæ non audierit prophetam illum, peribit de populo suo (Act. iii, 25).» Hinc est illa claudicatio Jacob, quod qui non audiunt prophetam illum, licet carne, sint Israelitæ, non tamen pertinent ad illum Israel, de quo hic dicitur: *Et legem posuit in Israel.* Licet enim cæcitas ex parte contigerit in Israel, tamen Propheta ille magnus in Israel suscitatus in ipso Israel posuit legem, quia de illa gente Apostoli et alii plures sunt electi, quorum in cordibus posuit legem suam scriptam digito suo, non in tabulis lapideis, duris et insensatis, sed in tabulis intellectualibus mentium rationabilium.

Ne autem remaneret legis hujus notitia in sola Judaicæ gentis angustia, ipsos apostolos de gente illa electos fecit esse Patres, et doctores eorum quoque filiorum, quos, cum essent longe lateque dispersi, ex omnibus gentibus venit congregare in unum. Hujus rei testimonium suscitavit in Jacob tam valenter, ut etiam pes ejus ille, qui claudicaverat juxta illud: «Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis (Psal. xvii, 46);» pes, inquam, ille claudicans testimonium perhibet huic veritati. Caiphas, quippe ille pontifex anni illius, quo crucifixus est Christus, prophetavit dicens: «Expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat (Joan. xi, 50).» «Hoc autem, ait Joannes, a semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit, quia Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum (ibid., 51, 52).» Ergo dubitari non debet super hac veritate, cujus testimonium suscitavit in Jacob, et de qua legem posuit in Israel Deus verax, qui non mentitur. Cui etiam ad testificandam promissionem suam tam Jacob quam Israel, tam perversus quam bonus cooperantur, dum quod Caiphas prophetavit, sanctus evangelista comprobavit super testimonio suscitato in Jacob, et lege posita in Israel. In qua lege o quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis,

D VERS. 6. *Ut cognoscat generatio altera. Mandavit enim plura patribus antiquis observationibus mysticis, quæ vel ipsi non cognoverunt, vel etiamsi novissent velamine tamen adhuc posito super splendorem vultus Moysi non se nosse indicaverunt suis contemporaneis temporalia et carnalia bona desiderantibus, ac de cælestibus parum vel nihil curantibus. Mandata sunt tamen ipsa cælestia sub velamento antiquis patribus, ut nota facerent ea filiis suis, paternæ scilicet fidei susceptoribus et successoribus, qui soli recte ac vere nominantur filii Abraham aliorumque patrum fidelium. Nam qui hæc fidem respuentes Abraham semen Christum recipere noluerunt, jure ab ipso Abraham semine Christo audire meruerunt: «Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere (Joan. viii, 44);» item: «Si filii Abraham estis, opera Abraham facite. Vos facitis opera patris vestri (Joan. viii, 39, 41).»*

Quæ? « Ille homicida fuit ab initio, et in veritate non stetit (Joan. viii, 44). » Unde vere ipsius comprobantur filii, qui Christum seu Christianos occidendo illum antiquum homicidam sunt imitati, quorum deterrimi erant Judæi atque sanguine Christi ac sanctorum polluti, qui veritate audita vel cognita in ea non steterunt, sed ipsam veritatem in mendacio detinuerunt, quorum præcipui erant hæresiarachæ iudicio proprio condemnati, utpote magis per malitiam quam perignorantiam errantes et alios in errorem mittentes. Succedunt quoque illis falsi Christiani et ipsi utique filii patris homicidæ propter odia homicidalia, quoniam « qui odit fratrem suum, homicida est (I Joan. iii, 15). » Qui etiam, dum non stant in veritate Christianæ professionis agentes nomini suo contraria cum diabolica pertinacia, filii convincuntur illius patris, qui ut Veritas ait : *In veritate non stetit*. Soli ergo amatores veritatis et observatores fraternæ charitatis ostendunt se filios Abrahæ aliorumque Patrum fidelium, de quibus hic dicitur : *Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera*, quæ cognoscere noluit generatio prava et adultera. *Cognoscat generatio* de gentibus electa Judæis cæcatis mysterium gratiæ simul et veritatis. Etenim iudicium veritatis est, quod rami naturalis olivæ succiduntur, et donum gratiæ, quod rami oleastri olivæ inseruntur ac pinguedinis ejus consortes efficiuntur. Istis congruit, quod hic subnectitur : *Filii qui nascentur, et exsurgent, et narrabunt C filiiis suis*.

VERS. 7. *Ut ponant in Deo spem suam, et non obliviscantur operum Dei, et mandata ejus exquirant.* Filii denique priores, qui nati fuerunt secundum carnem, carnalia sola desiderantes, *exsurgere* noluerunt ad appetendum cælestia et sapiendum ea quæ sursum sunt. Sed *filii qui nascentur* ex aqua et spiritu, agente illos eodem Spiritu, quo regenerati sunt, *exsurgent*, ea quæ sursum sunt quærendo et sapiendo. Et non contenti sua solum salute, *narrabunt filiis suis*, ut et ipsi sursum cor habendo *ponant in Deo spem suam*, non in legis operibus ut Judæi, non in idolis ut pagani, *et non obliviscantur operum Dei* vel sua bona opera jactando sibi quæ arrogando, quæ nulla sunt nisi a Deo, vel mala opera, quæ Deus prohibet, operando, sed potius Dei semper memores ipsum timeant ac diligant, *et mandata ejus exquirant*, non tantum, ut ea intelligant, sed ut intellecta faciant, quoniam « intellectus bonus facientibus cum (Psal. cx, 10). » *Mandata*, inquam, *ejus exquirant*, quo et illuminante intelliguntur, quoque juvante implebuntur. Hæc diligenter *exquirant* filii per gratiam regenerati,

VERS. 8. *Ne fiant sicut patres eorum, generatio prava et exasperans*, ut Judæi, qui fuerunt *prava generatio* nolentes recipere veritatem, *et exasperans*, quia quod super omnes acerbitates est, præsentem sibi Salvatorem blasphemis et contumeliis irritare studuerunt, ac tandem turpissima illum morte con-

demnaverunt. Et ergo hæc *generatio prava* et perversa, *generatio dico, quæ non direxit cor suum*, ut prave intellecta corrigeret, et voluntatem suam distortam ad Dei voluntatem rectam dirigeret, quod facere student omnes recti corde, id est, voluntate, qui suam voluntatem divinæ ita subdunt per omnia, ut illum studeant imitari, qui dixit : « Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste ; verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat (Luc. xxii, 42). » Sola est ergo rectitudo voluntatis humanæ, si per omnia dirigatur ad beneplacitum voluntatis divinæ. Unde bene *direxit cor suum*, qui dixit : « Domine, quid me vis facere ? » (Act. ix, 6.) Saulus hic fuit, qui cor tortum prius habuit, sed hoc postmodum voluntati Dei subdendo direxit : *Generatio autem prava non direxit cor suum* volens quod Deus noluit, et nolens quod Deus voluit, quæ est magna fortitudo rationalis voluntatis in angelo vel homine. « Quia » enim « rectum est verbum Domini (Psal. xxxii, 4), » ad ejus rectitudinem voluntas creata est erigenda et dirigenda, quod non facit *generatio prava*, quæ verbum Domini rectum non recipit. Quare ? Quia nec per se natura duce illud appetit : « animalis » quippe « homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei (I Cor. ii, 14) : » *Nec est creditus cum Deo spiritus ejus.* Spiritus hominum per se infirmus est ad bene operandum, quia nec velle seu, quod minus est, cogitare bonum potest absque Dei adiutorio, ideo debet se credere Deo et committere, quod ille fecerat, qui dicebat : « Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem justus Judex (II Tim. i, 12). » « Scio, inquit, cui credidi, » hoc est, commisi spiritum meum quasi pretiosum depositum : « Et certus sum, quia potens est, » etc. Credidit spiritum suum Deo, *et spiritus ejus Deo creditus est cum Deo*, qui credit se non posse facere justitiam sine Deo, posse autem cum Deo, propterea quod legitur : « Omnia possibilis credenti (Marc. ix, 22). » Talis erat et taliter Deo *creditus* erat *spiritus* ejus, qui dixit : « Omnia possum in eo qui me confortat (Philip. iv, 13). » Item : « Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, non quod simus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. iii, 5-5). » Longe aliter se habet *generatio prava*, *quæ non direxit cor suum, et non est creditus Deo*, nec est *cum Deo spiritus ejus*. Sicut enim, qui adhæret Domino unus spiritus est cum eo, sic spiritus humanus rebellis Domino ita separatur a Domino, licet ubique præsentem, sicut is qui cæcatur, a luce, quantum vicina, separatur.

Hebraïca veritas habet : *Generatio declinans et provocans ; generatio, quæ non præparavit cor suum, et non creditur Deo spiritus ejus*. Cum lonæ sit a Deo, qui etsi credat Deo, non tamen credit in Deum. Longius profecto a Deo recedit, qui nec Deo credit vel bona promittenti vel mala comminanti. Qui autem Deo credit, passibus fidei ad hoc proficere potest, ut etiam in Deum credat, id est

ipsum cui credit, credendo amet sitiens et quærens. Talis fides habet gratiam, quæ non solum peccata dimittit, sed et spiritum hominis facit sibi cooperari in operibus bonis. Quod ut exprimerent Septuaginta interpretes, quorum translatione utimur, pro eo ut dicerent : *Spiritus ejus non credidit Deo*, quod habet Hebraica veritas, dixerunt : *Non est creditus cum Deo spiritus ejus*, id est non habuit fidem, quæ mediante spe atque charitate impetrat, quod lex imperat ; sed quasi ex operibus legis justificari voluit, quod ita sequitur :

Vers. 9. *Filii Ephrem intendentes et mittentes arcum conversi sunt in die belli.* Per filios Ephrem magis quam per aliam tribum, totam gentem Judæorum a parte voluit significare, ideo quia ipse fuit minor filius Joseph, cui patriarcha Jacob imponens dexteram benedixit, et Manasse fratri majori præposuit. Quæ tribus a domo David separata et scissa, pro Deo vero idola coluit et vitulos aureos, quos fecerat Jeroboam, divino cultu venerando et Baal quoque adorando. Unde hoc loco tribus illa maxime culpatur, quod cum fuisset in benedictione præcipua, conversatione facta est vilissima, quoniam propter jam dictam idololatriam penitus est reprobata, nec ejus captivitas est relaxata, qua translata est in Assyrios; Judæ autem captivitas post annos septuaginta relaxata est. Unde in sequentibus dicitur : *Tribum Ephrem non elegit, sed elegit tribum Juda.* Sic erunt novissimi primi, et primi novissimi (Matth. xix, 30), quo modo prælatus est Ephraim junior Manasse seniori, cujus tamen prælatio non duravit, quia in die belli retrorsum abiit. Timeat ergo minor majori prælatus, ne forte, qui naturalibus ramis non pepercit, nec aliis parcat, si eos infructuosos inveniat. In eadem figura prælatus est Abel justus majori fratri, et Isaac Ismaeli, et Jacob Esau, et Phares Zaran, et David majoribus fratribus, et pharisæo publicanus, id est populus Christianus populo Judæorum, qui sectantes legis justitiam in legem justitiæ non pervenerunt, quoniam *intendentes, et mittentes arcum, conversi sunt in die belli.* Quasi enim præludentes ante bellum suæ fortitudinis aciem intenderunt, et ex eodem arcu quasi sagittas inaniter miserunt, cum ad Moysen dixerunt : « Omnia quæcunque Dominus Deus noster locutus est, faciemus (Exod. xxiv, 7). » *Conversi sunt in die belli*, quia in tempore tentationis recesserunt, et prophetam, cui a Moysse jussi sunt obedire, occiderunt.

Super hunc locum beatus papa Gregorius dicit in Job (34) : *Plerumque nos, qui doctores videmur, prædicamus, audientes instruimus, et loquendo alios armamus, sed ipsi ad laborum certaminis ire recusamus, ut scriptum est : Filii Ephrem intendentes arcum, et mittentes sagittas suas, conversi sunt in die*

belli. Ephrem quippe fructificatio dicitur. Et quæ talis, vel tam sancta fructificatio, quam lingua doctorum? Quæ dum verba seminat, multiplicat fructus animarum. Qui dum docere præparamus, et sensum sacræ Scripturæ exquirimus, arcum intendimus. Cum verba correctionis facimus, sagittas emittimus. Arcus enim nonnunquam in sacro eloquio ipsum sacrum eloquium poni solet, quod ex utroque Testamento velut ex cornu et chorda constat. Vetus quippe Testamentum figuratur cornu propter duritiam; Novum vero, quod incarnato Domino factum est, signatur chorda. Et dum chorda trahitur, cornu curvatur, quia, dum Testamentum Novum discutitur, a duritie litteræ Vetus inclinatur, et ad intellectum spiritalem flectitur, quia rigor ejus duritie non tenetur. Sagittæ enim sunt hæc ipsa verba, quæ doctores professorunt. Unde bene etiam per prophetam de sanctis doctoribus gentilitatem ingredientibus dicitur : Cum sagittis, et arcu ingredientur illuc. Nos ergo cum sacræ Scripturæ dicta pensamus, arcum intendimus : cum verba doctrinæ damus, sagittas emittimus. Sed in die belli convertimur, quia nonnunquam contra vitiorum certamina laborem subire recusamus.

Figurative dicitur *intendentes et mittentes arcum* pro eo ut diceretur : *Intendentes arcum et mittentes jacula, videlicet ex arcu.* Unde habent quidam codices : *Filii Ephrem intendentes et mittentes arcu vel arcubus.* Patet sensus, quia *intendentes arcum, et mittentes* inde sagittas ante bellum, *conversi sunt in die belli*, sive, ut in Hebræo legitur, *terga verterunt in die belli.* Unde hoc probas? In eo, quod

Vers. 10. *Non custodierunt testamentum Dei*, decem præceptis comprehensum, non quia non potuerunt, sed quia noluerunt *ambulare in lege ejus.* Non hic agitur de lege Moysi, quæ pene tota consistit in observantiis cæremoniarum et sacrificiorum, quas non jubente sed permittente Deo, instituit Moyses post reatum vituli, ut populum sacrificii Ægyptiacis assuetum per sacrificia veritatem figurantia revocaret ab idololatria, sed de lege ac testamento Dei, quod ante reatum vituli fuit firmatum dictis ad Abraham, scriptis quoque ad Moysen. Unde ipse legislator legem Dei a lege cæremoniarum distinguens illam in decem præceptis digito Dei asserit scriptam, quod nusquam dixit, nec dicere debuit de lege cæremoniarum, quas transitorias esse noverat. Et Apostolus dum dixisset : « Hæc autem dico testamentum confirmatum a Deo quæ post quadringentos et triginta annos facta lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem (Galat. iii, 17), » protinus ait : « Quid igitur lex, propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui repromiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris (ibid., 19). » Legem cæremoniarum ordinatam dixit non in manu vel digito Dei, sed in manu me-

(34) Apud S. Paterium Exposit. sac. Script. ex libris S. Gregorii, lib. xi, cap. 103.

diatoris » Moysi, cum *testamentum* a Deo confirmatum asseruerit : sicut e converso Moyses præcepta vitæ digito Dei scripta dixit, cum de sacrificiis vel de solemnitatibus observandis nihil tale dixerit. Igitur non tantum ubi Moyses injustus non semel repetit de azymis, legemque dat de festis annuis, sed et ubicunque per manum ejusdem mediatoris populo illi aliqua instituuntur eorum, sine quibus *testamentum* a Deo cum Abraham confirmatum fuit, s.c. accipienda sunt, non tanquam jussa, sed tanquam promissa, videlicet *propter transgressiones*, ut verissime Apostolus ait. Vincula enim quædam fuerunt *propter transgressiones* posita, scilicet, ut dum talium sacrificiorum vel festorum ritu detinerentur, non vacaret, eis errare a Deo suo in suis adventionibus et illicitis idolorum cultibus. Proinde confidentibus in illis loquitur per prophetam idem Deus dicens : « Holocaustomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus vestris, et non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustomatum et victimarum, sed hoc verbum præcepi eis dicens : Audite vocem meam, et ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus, et ambulate in omni via quæ mandavi vobis, ut bene sit vobis (*Jer. vii, 21-23*). » Non sum locutus, ait, id est non præcepi. Nam quæcunque talium velut ex ore meo Moyses jussit, non me jubente, sed me permittente præcepit. Et in David : « Nunquid, ait, manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? » (*Psal. xlix, 13*) et multa his similia. Itaque cum hic Judæi culpantur, quod non custodierunt *testamentum Dei*, et in lege ejus noluerunt ambulare, *testamentum* sive lex sic debet intelligi, ne quis putet illos argui propter neglecta illa sacrificia, de quibus dicit ipse Deus alio psalmo : « Audi populus meus, et loquar Israel, et testificabor tibi : Deus tuus ego sum. Non in sacrificiis arguam te (*Psal. xlix, 7, 8*). » Porro de prævaricatione fidei, qua credidit Abraham Deo et reputatum est ei ad justitiam, recte arguuntur, quia Christum, cujus diem ille in spiritu vidit et gavisus est, isti videntes in carne spreverunt, negaverunt et, quod pejus est, necaverunt, ejusque sanguinem suis posteris impre-cando clamaverunt : « Sanguis ejus super nos et super filios nostros (*Matth. xxvii, 25*). »

Quare autem sic oderunt eum? Quia in lege ejus noluerunt ambulare. Nam legem decem præceptis comprehensam non ille venit solvere, sed implere : verbi gratia, dictum antiquis : « Non occides (*Exod. xx, 13*), » non solvit, sed implevit, quando iram, de qua procedit homicidium, prohibuit. Item dictum antiquis : « Non mœchaberis (*ibid., 14*), » non solvit sed implevit atque firmavit, quando mulierem videri ad concupiscendum prohibuit. Item dictum antiquis : « Non perjurabis (*Matth. v, 33*), » non solvit sed confirmavit, quando suos discipulos omnino jurare prohibuit. Sic cætera suæ legis mandata non infirmavit, sed confirmavit.

A Hic objicitur, quod Sabbati observantia in decem præceptis comprehensa in evangelica doctrina repudiatur, in qua lex Dei videtur ex parte soluta. Sed sciendum, præcipiente Deo, de observantia Sabbati meminisse illum illius diei, in quo Deus requievit ab operibus suis, ut ipsius Dei exemplo post operum suorum perfectionem sibi requiem sperare homo. Unde Apostolus cum dixisset : « Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei (*Hebr. iv, 9*), » addidit : « Festinemus ingredi illam requiem, ut ne in id ipsum quis incidat incredulitatis exemplum (*Hebr. iv, 11*). » Præmiserat autem quosdam non ingressos in requiem propter suam incredulitatem, quibus etiam legitur Deus jurasse in ira sua non eos intraturos in requiem suam. Cum ergo in lege dicit : « Memento ut diem Sabbati sanctifices (*Exod. xx, 8*), » idem est ac si dicat : In omnibus operibus tuis hoc intende, ut perfectis operibus ingre-diaris in requiem Dei. Sensus hunc innuit quod sequitur : « Sex enim diebus fecit Dominus cælum et terram et omnia quæ in eis sunt, et requievit die septimo, et benedixit diei septimo, et sanctificavit illum (*ibid., 11*). » Hic est ille sabbatismus, qui asserente Apostolo relinquitur populo Dei. Nam de carnali sabbatismo nulla Deo cura esse intelligitur ex verbis Isaïæ dicentis : « Neomenias vestras et Sabbata vestra odivit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens (*Isa. i, 13, 14*). » Causamque addidit dicens : « Manus enim vestræ plenæ sunt sanguine. » Spreto igitur Sabbato sanguine Christi et justorum quos occiderunt Judæi, polluto populus Christianus diem Sabbati sanctificet, imo a Deo sanctificatum sic celebret, ut in omnibus operibus suis non nisi requiem sempiternam speret in præmium, quia requies illa dies ille sanctificatus est, qui illuxit nobis et de quo dicitur : « Hæc est dies quam fecit Dominus, exsulemus et lætemur in ea (*Psal. cxvii, 24*). » Item : « Annuntiate diem de die (*Psal. xcvi, 2*), » id est Filium de Patre. Hic est enim lux vera illuminans omnem hominem venturam in hunc mundum, qua illuminante requiescunt nunc animæ justorum velut in Sabbato sancto expectantes octavam suæ resurrectionis, quam et nos expectare, ac sperare debemus perfectis videlicet nostris bonis operibus tanquam sex dierum creaturis, in sex operibus misericordiæ, quibus requies illa paratur, ad quam vocabuntur, quibus dicitur : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (*Matth. xxv, 34*). »

Et est quidem beata expectatio requietionis et Sabbati hujus, in quo requiescunt animæ corporibus exutæ. Sed major erit solemnitas, quando completa quasi luna paschali vespera Sabbati lucescit in prima sabbati, quia, cum plenitudo gentium tota intraverit, et omnes reliquiæ Israel salvabuntur, ita ut nullus electorum ad requiem præ-destinatorum desit Ecclesiæ, quæ per lunam significatur paschalem plenam et perfectam, tunc erit

octava dies et vere solemnitas sollempnitatum, quæ A in octava die Dominicæ resurrectionis inchoata erit consummata in finem conresuscitatis capiti suo Christo membris omnibus. Quibus quoniam ex tunc amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis, rectius Ecclesia celebrat octavam Dominicæ resurrectione clarificatam, quam septimam Judæorum scelere obscuratam. Altera enim die, quæ est post parasceve, id est in Sabbato, accesserunt ad Pilatum, suggerentes illi seductorem fuisse Jesum petentesque custodiri sepulcrum. Habeant igitur Judæi suum sabbatum suo scelere pollutum, Christiani vero scientes ipsum Christum diem esse a Patre sanctificatum, sicut ipse ait : « Quem Pater sanctificavit et misit in mundum (Joan. x, 36), » jugiter observent ejus celebritatem non solum, commemorando ipsius resurrectionem præteritam, sed et suam expectantes futuram. Sic enim vere adimplebunt legem dicentem : « Memento ut diem Sabbati sanctifices (Exod. xx, 8), » quoniam idem Christus, qui nunc animabus in se requiescentibus lucet ut Sabbatum, lucebit et clarescet illis amplius in diem octavam per resu citationem corporum, secundum quod expectamus ipsum Dominum Jesum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hujus diei testamentum accepit Abraham, quando exsultavit, ut videret illum : vidit et gavisus est. Hoc testamentum filii Ephrem non custodierunt, qui Christum viderunt et oderunt, sicut ipse ait : « Si non venissem, et locutus fuisset eis, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt et oderunt et me et Patrem meum, ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis (Joan. xv, 22, 24, 25). » Quare autem sic oderunt eum? Quia in lege ejus ambulare noluerunt, videlicet non per ignorantiam vel infirmitatem, sed per malevolentiam et detractando illius obedientiam. Huic malevolentia addiderunt ingratitude : quia

Vers. 11, 12. Obliti sunt benefactorum ejus et mirabilium ejus quæ ostendit eis non solum præsens in carne multa bona opera operando in eis, qualia nemo alius fecit, sed et olim nondum revelatus coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti in campo Taneos. PARS TERTIA. Ordo artificialis est. Prius enim narrat quæ facta sunt in educatione, deinde plagas Ægypti, de quibus tamen breviter commemorat, cum dicit : Coram patribus eorum fecit mirabilia, non solum coram patribus malis, de quibus jam dictum est, ne fierent sicut patres, eorum generatio prava et exasperans; sed etiam coram bonis patribus, quales fuerunt Moyses et Aaron, et ante illos Abraham, Isaac et Jacob. Quorum quia se Deum nominari voluit is qui Moysen misit, etiam coram ipsis in Spiritu presentibus facta sunt illa mirabilia in terra Ægypti. Non est enim Deus mortuorum, sed vivorum : omnes enim illi vivunt, qui dixerat ad Moysen : « Ego sum, qui sum (Exod. iii, 14). » Item : « Ego sum Deus Abraham, Deus

Isaac et Deus Jacob (ibid., 15), » in altero naturam, in altero gratiam significando. Quid enim est, qui est? illi naturale est, cui non est aliud esse, aliud aliquid esse, verbi gratia, esse ac bonum sive potentem esse illi est idem, quod non aliis creaturis, quibus est aliud esse, aliud aliquid esse, ut, verbi gratia, homini vel angelo aliud est esse, aliud bonum sive potentem esse, sicut et corpori aliud est esse. Item bonitas, qua bonus est, non aliud quam ipse est; veritas, qua verax est, non aliud, quam ipse est; sapientia, qua sapit, non aliud quam ipse est; vita, qua vivit, non aliud quam ipse est, aliud aliquid esse, scilicet quantum vel quale, magnum sive parvum, nigrum sive album. Sic se habet omne compositum, ut aliud ei sit esse, aliud aliquid esse; Deus vero, qui simplex est, non habet aliud esse nisi quid, et quo est, quoniam esse ac Deum sive bonum sive justum, sive aliud quodlibet esse, non est in eo aliud et aliud, sicut in homine aliud humanitas, qua est homo, aliud ipse homo; in Deo autem Divinitas, qua ipse Deus est, non aliud quam ipse Deus est. Item bonitas, qua bonus est, non aliud quam ipse est; veritas, qua verax est, non aliud quam ipse est; sapientia, qua ipse sapit, non aliud quam ipse est; vita, qua vivit, non aliud quam ipse est. Unde recte dicit : « Ego sum, qui sum. Hæc dices filiis Israel : Qui est, misit me ad vos (Exod. iii, 14). » Hoc illi solum est nomen naturæ. Nomen vero gratiæ hoc est, quod ipse, qui est, nec aliquo indiget, ut sit, dignatur nominari Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Deus Hebræorum, qui non habent esse nisi ab illo, nec bene vel beate esse nisi cum illo et in illo.

Igitur coram istis patribus in ipso viventibus ipse fecit mirabilia in terra Ægypti. Mirabilia solatia Hebræis per misericordiam, et mirabilia tormenta Ægyptiis per justitiam, quos perdomuit non ursis et leonibus, sed ranis, sciniphibus, muscis, locustis et lruichis pro eo militantibus contra eorum superbiam, quos non dignatus est humiliare per militiam vel angelicam vel humanam, præter quod in ultima plaga per angelum percussa sunt eorum primogenita. Has plagas, hæc mirabilia ego Asaph dico facta in terra Ægypti, et ut ex certo nomine provinciæ notiora fiant, ea commemoro facta in campo Taneos. Tanis vel Taphnis civitas est Ægypti, ubi sicut in cæteris locis Ægypti factæ sunt plagæ, non in occulto vel in angulo, sed in campo, id est in manifesto. Quia vero hæc dicta sunt per parabolas et propositiones, ut psalmi docet initium, quærendus est in his mysticus intellectus.

Ægyptus ergo, quod interpretatur tenebræ et tribulatio, mundus est. Tanis humile mandatum, et sit campus Taneos planities humilis mandati. Hoc humile mandatum coram Patribus Novi Testamenti proposuit Dominus dicens : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29). » Qui hoc mandatum primi susceperunt, coram ipsis et per ipsos mirabilia fecit, ipsosque mirabiliter exaltavit

constitutus eos principes super omnem terram tandemque transferens in angelicam et cœlestem gloriam, ut sequaces eorum ponant in Deo spem suam, scientes quod omnis qui se humiliaverit, exaltabitur exemplo eorum, et omnis, qui se exaltaverit, humiliabitur Ægyptiorum exemplo, quoniam et illi nimis honorificati sunt, qui exemplo Moysi et Aaron facti sunt amici Dei resistendo invisibili Pharaoni, et inimicos eorum demersit in mare, imo in infernum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus Hebræorum, Deus scilicet apostolorum, martyrum et confessorum, atque omnium de tenebris mundanæ cæcitatibus transeuntium in admirabile lumen talibus promissum et reservatum in terra promissionis, dicente ipsa Veritate : « Qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (Joan. VIII, 12). » Etenim per Abraham, qui obediit Deo dicenti : « Egredere de terra tua, et de cognatione tua (Gen. XII, 1), » recte intelligitur ordo apostolorum, qui primus obediit Christo docenti, sectatoribus perfectionis omnia relinquenda et se solum sequendum. Unde Petrus : « Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te (Matth. XIX, 27). » Per Isaac, qui gladio paterno quasi victima holocausti mactari consensit, martyrum cœtus. Per Jacob maritum Rachelis et Liæ confessorum chorus, contemplationi et doctrinæ intentus, apte figuratus cognoscitur, cum Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob nominatur et invocatur. Cum vero *Deus Hebræorum*, quod interpretatur *transeuntium*, congrue hoc nomine significatur omnes, qui Ægyptiis tenebris per mare Rubrum transcutunt in admirabile lumen Dei, ut idem sit dicere Deum Hebræorum, ac si dicamus Deum justorum transeuntium de ignorantie tenebris ad lumen Sapientiæ dicentis : « Transite ad me, omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis adimplemini (Eccli. XXIV, 26). » Sequitur :

VERS. 15. *Interrupit mare et perduxit eos, et statuit aquas quasi in utrem.* Historia nota est quæ, quia parabolice proposita est, nos corticem litteræ ob notitiam prætereuntes, medullam sensus mystici perquiramus. *Rubrum mare* baptismus est Christi sanguine rubricatus, per quem populo Dei ex Ægypto fugienti transitus est paratus, ubi et suffocatur invisibilis Pharo cunctusque illius exercitus. Tropologicè quoque carnalis cupiditatis aquæ velut in utre sunt, cum lubrica pravorum desideria, quia operis effectum non inveniunt, sub carnali corde premuntur; ac divinitus restringuntur, cum renuntiatur invisibili Pharaoni, ut ad promissum gloriæ Dei præmium quasi ad terram promissionis perveniatur.

VERS. 14. *Et deduxit eos in nube diei, et tota nocte in illuminatione ignis.* Et quidem grande spectaculum fuit populo antiquo columna nubis per diem, et ignis per noctem præmonstrans iter in deserto; sed longe majus est in oculis fidelium Dominicæ resurrectionis mysterium, qua Deus incarnatus et

A *nube* humanitatis suæ obumbrat seu refrigerat contra fervorem solis, jactum in petrosa terra semen arefacientis, vel etiam feni florem per incentiva mala urentis, et *igne* Divinitatis suæ illuminat, atque inflamat contra tenebras ignorantie ac frigoris malitiæ, quo nimis abundante refrigescit charitas multorum. Suos autem fideles *deduxit* Christus homo in nube diei, et idem Deus *tota nocte in illuminatione ignis*, ita ut eos neque in die prosperitatis, neque in nocte adversitatis aberrare sinat a via veritatis.

VERS. 15. *Interrupit petram in eremo, et adaquavit eos velut in abyssonum multa.* Attende miracula in contrariis. In medio maris per abyssum gradienti populo exhibuit iter siccum; in terra deserta invia et inaquosa de *petra* emisit aquas ad potandum populum et jumenta, *velut in abyssonum multa.*

VERS. 16. *Et eduxit aquam, quocumque ipsi ibant, de consequente eos petra : non quod petra de suo loco moveretur, sed aqua de petra fluens eos consequeretur.* Cujus miraculi mysterium quidam satis eleganter versificando expressit dicens :

Bis siticem virga dux percudit atque propheta;

Ictio bina ducis sunt duo ligna crucis.

Fons est de petra populo datus absque metreta;

Larga salus homini corpore de Domini.

C *Petra* enim percussa Christus est crucifixus, de cujus latere dextro exivit aqua munda et viva, quam qui biberit, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Hoc autem dicimus de spiritu, quem accipiunt credentes in eum. Qui nimirum spiritus in aqua visibili significabatur, quæ de latere dextro templi, videlicet corporis Christi egrediebatur. Quasi enim duo latera Christus habuit, sinistrum videlicet secundum tempus infirmitatis et mortalitatis; dexterum vero secundum tempus glorificatæ ipsius humanitatis. Et de sinistro quidem latere non exivit aqua, quia spiritus non est datus, quando non fuit Jesus glorificatus. Dexterum vero latere ejus emisit aquas in salutem populi sui, quia resurrectionis gloria et honore coronatus ipsa die resurrectionis et glorificationis suæ insufflavit apostolis, dicens : « Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. XX, 23). » Item coronatus diademate ascensionis in tanta copia emisit aquam Spiritus sancti, ut apostoli ac discipuli ex illo potati æstimarentur ebrii, dicerenturque musto pleni. Talis est enim aqua ista, ut revera faciat sobriam quamdam ebrietatem se bibentibus, eo modo quo eam docet bibendam Apostolus : « Nolite, » inquit, inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, psallentes in cordibus vestris Domino (Ephes. V, 18, 19). » Psalmi enim et hymni cæteraque spiritualia cantica quasi vasa sunt argentea et aurea potum salutis continentia, de quibus toties bibimus, quoties non spiritu

solum, sed et mente psallimus exemplo illius, qui dixit : « Psallam spiritu, psallam et mente (I Cor. xiv, 15), » quod est vere et sapienter psallere, dum sapit in mente, quod vel profertur ore, vel ruminatur in spiritu sola meditatione. Spiritus enim dicitur hoc loco illa vis animæ, qua memoriter versamur in animo lecta vel audita. Sed mens absque fructu est, nisi memoriæ venter, in quo talia congesta sunt, quasi quædam cibaria cruda in se habeat ignem et calorem talia decoquentem. Quo dum fervet et calet stomachus mentis per desideria sancta inter psallendum seu canendum seu meditandum, pinguescit ex hoc totus homo interior tanquam sugens mel de petra oleumque de saxo durissimo.

Quod autem dicitur : *Adaquavit eos velut in abyssu multa, et deduxit tanquam flumina aquas*, abundantiam significat gratiæ affluentis in impetu fluminis de hac petra affluentis, totamque civitatem Dei latificantis, in qua et fortes bibunt, et simplices adaquantur velut jumenta, cum et « dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam (Psal. xviii, 5), » dumque vinum robustis, et lac datur parvulis. Ubi? in deserto, in eremo, in solitudine gradientibus et ex Ægypto fugientibus, id est huic mundo immundo sincere abrenuntiantibus magisque sitientibus aquas limpidissimas de petra deserti manantes quam turbidas aquas doctrinæ poeticæ ac philosophicæ, aut, quod pejus, hæreticæ, quæ sunt « aquæ furtivæ, » quæ stultis « dulciores » videntur quam aqua sapientiæ (Prov. ix, 17).

VERS. 17. *Et apposuerunt adhuc peccare ei.* Antequam acciperent aquam de petra, murmurantes tentaverunt Deum; et cum tot vidissent miracula in transitu maris, in educatione aquæ de petra, tamen adhuc illis non credentibus Dei potentiam tentaverunt Deum in inaquoso, id est in siccitate. Gravissimum quippe peccatum est non credere Dei potentiam, propter quod etiam Spiritus veritatis arguit mundum de peccato, incredulitatis præcipue, quia ex hoc peccato velut ex radice mala germina erumpunt peccatorum cæterorum, dum ex perfidia perit vita non credentium et non sperantium in Deo, sicut econtra « justus ex fide vivit (Rom. i, 17). » Itaque per peccatum incredulitatis, qua de Dei potentia dubitaverunt dicendo : *Nunquid poterit Deus parere mensam in deserto, excitaverunt eum in iram.* Tanta quippe fuit illis irritantibus ira ejus excitata, ut Moysi quoque et Aaron super hoc irasceretur, apud aquam contradictionis, quam secunda vice iterato miraculo eduxit de petra. Nam primo, sicut in Exodo legitur, dum castra movissent de deserto Sin et venissent in locum, qui dicitur Rapidin percussa petra dedit aquam (Exod. xvii, 6), quando, ut jam dictum est, *interrupit petram in eremo et adaquavit eos velut in abyssu multa.* Secundo, ut legitur in libro Numeri, cum essent in deserto Sin, in loco qui dicitur Cades, iterum defuit aqua, ubi et Moyses dubitando peccavit et alii desperaverant, et tamen Moysæ percutiente bis si-

licem data est aqua, quæ vocata est *Contradictionis* (Num. xx, 11). Hæc autem omnia in figura continebantur illis. Quod enim prima percussione aqua educta de petra non est aqua *Contradictionis* dicta, quia ibi non dubitavit Moyses; in secunda vero ubi dubitavit, de petra bis percussa egrediens aqua dicta est *Contradictionis*, hoc innuit quod Moyses unus idemque homo alibi fidelium, alibi personam gessit perfidorum. Cum fiducia quippe aquam de petra educens figuram gessit apostolorum cæterorumque fidelium sine dubitatione credentium Christo dicenti : « Aquam quam dederò, qui biberit ex ea, non sitiet unquam (Joan. iv, 13). » « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat, et de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 37-38). » Cum autem velut incredulus dixit : « Num de petra hac potero ejicere vobis aquam (Num. xx, 10), » figurabat Scribas et Phariseos Christum crucifigentes, et duobus lignis crucis quasi bis percutientes, minime tamen credentes quod de ipsius corporis templo egrediantur aquæ vivæ.

Imitantur autem adhuc istos increduli rursus crucifigentes Christum, dum sacramenta ipsius indigne tractant, et aquis doctrinæ ac sapientiæ ipsius potari nolunt, sed eis verbo aut facto contradicunt. In horum figura Moyses et Aaron quanquam in se ipsis Dei amici, tamen increpati sunt, Deo dicente : « Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram quam juravi patribus eorum (Num. xx, 12). » Et quidem non dubitantur isti amici Dei esse introducti cum cæteris fidelibus in veram promissionis terram, quæ est paradisi exultationis : at tamen figuralem illam promissionis terram non introierunt, significante per hoc Spiritu sancto, quod rebelles et increduli non introibunt in requiem Domini, quibus juravit in ira sua, dicendo : « Si introibunt in requiem meam (Psal. xciv, 11). » Justo namque judicio contra illos juravit in ira, quia in iram excitaverunt *Excelsum in inaquoso*, id est in ariditate plus cordis quam loci, et non petendo aquam cum diffidentia *iram Dei excitaverunt.* Sed in eadem perditione

VERS. 18. *Tentaverunt Deum in cordibus suis, ut murmurando peterent escas avinibus suis.* Nomine animarum vita significatur temporalis, ut illic : « Qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam (Matth. x, 39). » Peterunt ergo isti murmuratores *escam* temporalem potius quam spiritalem, præsignando perversos oratores, qui suis orationibus ac precibus nisi potius temporalia quam æterna bona obtineant, contra Deum sæpe murmurant non credentes, quod, si primo et principaliter quærendo regnum Dei Deo servirent, hæc omnia illis adjicerentur. Neque vero sufficit illis tentasse Deum in cordibus suis male cogitando, sed ex abundantia cordis peccatum locutionis peccato cogitationis addiderunt.

VERS. 19. *Et male locuti sunt de Deo. Nam dixit-*

runt cum diffidentia : *Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto ?* Dedit quidem tanquam flumina aquas de petra. Et hoc miraculum nos videmus : attamen sine miraculo aquas de venis petrarum sæpe fluxisse scimus. Panem vero in deserto penitus inculto posse dari, quis ideo credat, cum naturalis possibilitatis modum excedat, ut *mensa copiosæ refectionis* paretur in *deserto* non uni homini, sed populo tanto, tam numeroso et saturari assueto in *Ægypto* ? Dicimus ergo admirando et dubitando :

VERS. 20. *Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt. Nunquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo suo ?* Non idem ordo est in hoc psalmo, quo per Moysen sancta et veridica contexta est historia. Illic enim res gestæ, quo factæ sunt, eodem et narrantur ordine, id est prius panis petentibus datus, et aqua de percussa petra producta esse memoratur. At vero hic taliter præposteratum est : *Interrupit petram in eremo et adaquavit eos velut in abyssu multa, et eduxit aquam de petra, et deduxit tanquam flumina aquas.* Hoc primum posito ita subjunctum est. *Et apposuerunt adhuc peccare ei.* In quo ? *Dixerunt : Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto ? Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt. Nunquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo suo ?* Hæc cum dicit, manifeste prius esse videtur, quod percussa petra fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt : posterius autem, quod mandavit nubibus desuper, et januas cæli aperuit, et pluit illis manna ad manducandum, et panem cæli dedit eis. Cur hoc ? videlicet, quia parabolice loquitur, sicut in initio psalmi proposuit dicens : *Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio.* Quarum videlicet parabolarum ne difficilis esset solutio vel interpretatio, subsecutus **Apostolus** cum dixisset : *« Bibebant autem de spiritali consequente eos petra, »* continuo subjunxit : *« Petra autem erat Christus (I Cor. x, 4). »* Hoc enim dicto quasi uno radio solari per fenestram injecto totius domus tenebras dispulit, ut clare videremus, quod aliam petram, aliamque de petra fluentem aquam in parabolis istis sapere debeamus. Dominus quoque, dicentibus sibi Judæis : *« Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est : Panem de cælo dedit eis manducare (Joan. vi, 31, »* continuo contradicit respondendo : *« Amen, amen dico vobis : Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum (Joan. vi, 32). »* Non ille dedit præterito tempore, ut dicitis ; sed iste dat præsentialiter. Sic loquendo Veritas ostendit verum esse panem, qui significatur in hoc psalmo, cujus testimonio abusi fuerant contradictores veritatis Judæi ; figurativum vero et non verum, quem patres suos manducasse recolebant secundum historiam, cujus litterali sensui male aptaverunt psalmi hujus parabolam spiritali sensu prolatam. Igitur cum auctoritate multi-

plici, scilicet cum testimonio *Asaph* loquentis hic in parabolis, cum fide **Apostoli** dicentis : *« Hæc omnia in figura contigisse illis (I Cor. x, 11), »* cum veritate Christi panem se verum in Evangelio asserentis, et in percussione petræ passionem Domini, et in largitate panis cum rore super castra descendentis corpus ipsius, quod de sancto sumimus altari, fideliter intelligamus, ut ordinem parabolæ hujus rei veritate subnixum ostendamus, et non sine causa in hac parabola præposterationem factam contra legis litteram.

Sed dicit aliquis : *Etsi petræ interruptio Christi passionem, et manna mensam Christi significavit paratam nobis in nostram salutem ; nec sic oportuit historica facta præposterari, ut prius diceret **Propheta** percussam fuisse petram, ut aquæ fluerent, et deinde mandatum esse nubibus desuper et manna illis deplutum esse, ut ederent. Nam antequam molestia crucis percuteretur Dominus Jesus Christus, ipse verbo suo januas cæli aperuit, et hoc manna pluit. Eadem nocte quippe qua tradebatur, propriis ipse manibus sanctam Eucharistiam, ut hoc faceremus nos, consecravit. Ad hæc, inquam, non ante passionem suam in ipso Dominus noster suæ passionis articulo hoc fecit. Jam enim venditus erat, jam tradebatur ; jam tristis erat anima ejus usque ad mortem, jam imminabat hora in qua pavebat, et mæstus erat factusque in agonia, et orans sanguineas guttas desudabat, jam se propter certitudinem mortis instantis in mundo non esse dicebat. Unde et hoc notandum, quia cum aliis locis panis hujus, id est summet esum necessarium commendaverit dicendo : *« Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi, 54), »* nusquam tamen ostendit, quomodo posset vel deberet hoc fieri, nisi in hora illa, qua tradebatur, qua, ut jam dictum est, in angustia passionis agonizabatur. Cur hoc ? Videlicet, quia passionis ejus opus res et virtus est sacramenti, qua substantia panis et vini in veritatem nobis convertitur corporis ejus et sanguinis. Unde **Apostolus** : *« Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat (I Cor. xi, 26). »* Sed et illud nemo qui nesciat prius esse, ut invitetur quisque ad fidem Dominicæ passionis, quam ad participationem hujus panis, id est ut prius baptizetur in morte ejus, quam ad sanctum altare admissus communicet carni et sanguini illius. Recte ergo sic **Propheta** historicos actus præposteraverit, ut prius diceretur interruptam fuisse petram ut fluerent aquæ, posterius januas cæli avertas, ut homo ciberetur angelorum pane.*

Item dicat aliquis : Cum **Apostolus** dicat de patribus : *« Et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt (I Cor. x, 3, 4), »* quomodo dicit Christus, ubi Judæis loquitur : *« Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dat vobis panem*

de cœlo verum? » Dicimus ad hæc: Cum dicit Apostolus « escam eandem (Joan. vi, 32) » nullatenus littera innuit, illum subaudiri voluisse eandem quam nos. Et quidem ante nos magni Patres hanc relationem subintellegerunt. Sed sicut a quodam pro alia re dictum est, quanquam grandis auctoritatis sint et sanctitatis vel sapientiæ ipsorum magnitudo nos opprimat, nos magis evangelica Christi auctoritate ducimur quam cujuslibet eloquentiæ argumentis. Nec enim ratio patitur, ut figura et res idem sint. Dixit autem Apostolus tam de hoc quam de cæteris, quæ facta sunt, quia « omnia in figura contingebant illis (I Cor. x, 11). » Proinde cum dicit: « et omnes omniumque, » deinde distinctionem facit dicendo: « Sed non in pluribus eorum beneplacitum fuit Deo, nam prostrati sunt in deserto (I Cor. x, 5), » planum intellectui est, idem esse ac si dixisset: Unam omnes escam manducaverunt, et unum omnes potum biberunt spiritalem, id est non naturali ordine sed spiritali virtute provenientem, et tamen in illam repositionis terram non omnes introierunt, videlicet in figura nostri, qui omnes eodem participamus sacramento corporis Christi, et tamen in illam terram viventium non omnes pariter sive bene sive male vixerimus, sumus admittendi. Igitur et quod Veritas de præterito tempore negans, de præsentibus vero confirmans: « Non Moyses, inquit, dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum (Joan. vi, 32), » et quod veritatis Apostolus dicit: « Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum biberunt spiritalem (I Cor. x, 4), » non esse repugnantia sive contraria ratio manifesta convincit.

Nunc jam de hujus panis mysterio dicturi aliquid, litteram historiæ inspiciamus, quæ ita se habet: « Ecce ego pluam vobis panes de cœlo. Egre diatur populus, et colligat quæ sufficiunt per singulos dies (Exod. xvi, 4). » « Pluam vobis, » inquit. Huic verbo consonans Propheta dicit: *Et mandavit nubibus desuper, et januas cœli aperuit, et pluit illis manna ad manducandum.* Quid autem per *manna* intelligi velit, innuens continuo subjungit: *Panem cœli dedit eis, panem angelorum manducavit homo.* Quisnam hic est *panis cœli, panis angelorum*? Nunquid angelus illo pane cibatur in cœlo, quem populus ille colligens similem semini coriandri frangebatur mola, sive terebat mortariolo? Ergo panis cœli, panis angelorum ipse est, qui in Evangelio suo dicit: « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum (Joan. vi, 51, 52). » Hic enim victus est et vita angelicæ substantiæ: nam in eum desiderant angeli prospicere. Quod qui facere contempsit, cecidit angelus et factus est diabolus. Qui et hujus panis sempiternam patiens inedia semper est pallidus, et mors illum sequitur. Digna ergo exclamatio Prophetæ, digna admiratio, quia januis cœli apertis *panem angelorum manducavit homo!* Unde

A hoc? videlicet ex eo quod *mandavit nubibus desuper, et januas cœli aperuit*, id est, præostendit apostolis sive etiam prophetis, de quibus illud est. « tenebrosa aqua in nubibus aeris (Psal. xvii, 12), » id est, occulta scientia in prophetis, et deinde per semetipsum clausas prius hominibus januas cœli aperuit solutis in carne sua veteribus inimicitiiis, sicque terrenis cœlestia conjunxit, id est, homines angelis sociavit, ut eodem vescantur pane cœli, illi in conspectu manifesti Divinitatis, isti adhuc in terra positi in sacramento pietatis, de quo Apostolus: « Magnū, inquit, est sacramentum pietatis, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo assumptum est in gloria (I Tim. iii, 16). » Et quidem hic panem cœli, panem angelorum singulariter: illic autem: « ego pluam vobis panes, » pluraliter dictum est. Nullam tamen suspiceris dissonantiam. Nam et hic pluraliter subjunctum est: *Cibaria misit eis in abundantia.* Ergo secundum se panis unus Christus, vel unum corpus Christi est, verumtamen secundum locales Ecclesias et secundum offerentium sive accipientium personas innumerabiles *cibaria sive panes recte d'cas pluraliter.* Verbum ipsum: *Pluit*, quo utraque Scriptura usa est, in illa Deo dicente: *Ecce ego pluam*, in ista autem: *Et pluit illis manna ad manducandum*, eandem ubique terrarum paratam omnibus pusillis et magnis significat copiam, ut et de se ipso magnus Propheta dicat: *Parasti in conspectu meo mensam.* Et de nobis licet minimis: « Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum qui requirunt eum; vivent corda eorum in sæculum sæculi (Psal. xxi, 27). Sequitur:

VERS. 21. *Ideo audivit Dominus, et distulit. Panis QUARTA*, in qua narratur, quod Deus dilata ultione prius dedit, quod petiverant, quamvis petierint murmurantes et tentantes, et postea punivit murmuratores et tentatores. Non enim punivit subito murmurantes, sed *distulit* pœnam. Sed prius *audivit* dando rogata, ne videretur non posse dare, et postquam dedit postulata, *ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israel.* Vultis nosse, in quo eos *audivit*, et quam iram *distulit*? In eo scilicet *audivit* eos, quod

VERS. 23, 24, 25. *Mandavit nubibus desuper, et januas cœli aperuit, et pluit illis manna ad manducandum, et panem cœli*, non labore hominum acquisitum *dedit eis.* Magna gratia, quod *panem angelorum manducavit homo*, significativum scilicet panis angelorum, qui dictus est *manna*, quod interpretatur: *Quid est hoc?* quem Judæorum populus primo ignorabat quid esset. Sic etiam de corpore Christi admirando quaeritur, quid sit vel quomodo fieri possit. Pie igitur quaerentibus veritas hujus rei declaratur, infidelibus autem penitus occultatur.

Sequitur: *Cibaria misit eis in abundantia.* Non solum quippe manna, sed et alia *cibaria misit eis in*

abundantia, in quanta non possent consumi ab eis. A
Qualiter misit eis ?

VERS. 26. *Transtulit austrum de cælo superiori, ut flueret juxta castra, et induxit africanum non fortuito motu auræ, sed in virtute sua.*

VERS. 27, 28, 29, 30. *Et in hac virtute per ventos calidos et australes pluit super eos sicut pulverem carnes, et sicut arenam maris volatilia pennata, id est coturnices, et ne capiendi difficultas esset, in medio castrorum eorum ceciderunt duobus cubitis super terram volantes circa tabernacula eorum. Has coturnices ad compescendas murmuraciones eorum Dominus bis legitur dedisse, prius in deserto Sin, postea in solitudine Pharan, qui locus dicitur sepulcra concupiscentiæ propter plagam, quæ illic accidit, quia, postquam concupitas carnes manducaverunt, et saturati sunt nimis, scilicet usque ad nauseam, et ita desiderium eorum attulit eis usque adeo, quod non sunt fraudati a desiderio suo, continuo sunt puniti, et plurimi ex eis occisi. Nam cum adhuc escæ erant in ore ipsorum, ira Dei ascendit super eos, et occidit pingues eorum.*

Notandum saue, quod cum in deserto Sin peterent escas animabus suis, licet male locuti sint de Deo, dicentes : *Nunquid poterit Deus panem dare, aut parare mensam populo suo?* non tamen sunt puniti, quin potius cum solum panem peterent ultro Deus illis coturnices dedit. Hic autem, scilicet in solitudine Pharan, quia panem de cælo habentes et hunc fastidientes absque ulla necessitate concupiscentiæ carnium flagraverunt, gravissime puniti sunt. Et hæc igitur ut cætera, quæ illis contigerunt, « scripta sunt ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt (I Cor. x, 11), » ut, etsi petimus a Deo necessaria viatica, quibus utamur, caveamus tamen concupiscere superflua, quibus abutamur. Ad hanc nos cautelam Jacobus apostolus instruit dicens : « Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis (Jac. iv, 3). »

Mysticè per austrum et africanum ventos meridianos et calidos intelliguntur doctores intelligentiæ lucidi, charitate fervidi, quibus in cælo flantibus auditores magni ut nubes volant; sed propter parvulos in terra nutriendos transferuntur de cælo interdum, sicut ille, qui dixit : « Non potui vobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus hæc vobis potum dedi, non escam (I Cor. iii, 1, 2). » Sic Pastor æternus parvulam fidem non tentantium, sed credentium pascit carnea lingua editis vocum signis et per aerem transcurrentibus quasi volatilibus mundis, quibus vesci licitum est ac salubre austro afflante, qui significat Spiritum sanctum, cujus afflatu verba quæ dicuntur, « Spiritus et vita sunt (Joan. vi, 64), » et quasi munda volatilia manducantibus utilia. Verbo vero hæreticorum et omnia perversa dogmata quæ, flante aquilone, id est maligno spiritu, volant pennis eloquentiæ secularis, immunda sunt volatilia populo

PATROL. CXCIV.

A Dei per legem prohibita : verbi gratia, cum dicitur :

« Aquilam et gryphem et milvum et vulturem juxta genus suum, et omne corvini generis non comedetis. Upupam quoque et vespertilionem, et omne de volucris quod graditur super quatuor pedes, abominabile vobis erit, et quicumque morticinia eorum tetigerit, polluetur et erit immundus usque ad vesperam (Lev. xi, 13 et seqq.). » Quid porro sunt hæreticorum verba, nisi eorum generis volatilia immunda? Quorum tangit morticinia, quisquis vel ad modicum sensui eorum consentit, et inde immundus erit usque ad vesperam, id est, usque ad prenitentiam, qua peccandi calor frigescit, et peccator, qui sibi lucens videbatur in suis oculis, terebrescit. Verba etiam doctorum quærentium in Ecclesia, quæ sua sunt, assimilantur volatilibus rapacibus, ut est aquila et milvus aut supra quatuor pedibus in terra gradientibus, utpote quærendo et appetendo sola terrestria, vel tanquam nocturna volatilia lucem fugiendo ut vespertilio, vel stercorei libenter insidendo sicut upupa, quæ avis humano stercore libenter vescitur. In hujusmodi volatilibus lege divina interdictis praværum doctorum, principaliter autem hæreticorum verba, quæ sint vitanda insinuatur, cum subjungitur quod jam exposuimus, ut potuimus : « Quicumque morticinia eorum tetigerit, polluetur, et erit immundus usque ad vesperam. »

Volatilia vero munda, verba scilicet sanæ doctrinæ, licet pulveri ob vilitatem, vel arenæ maris propter amarum saporem videantur comparabilia, secundum quod dicitur : *Pluit super eos sicut pulverem carnes, et sicut arenam maris volatilia pennata, sunt tamen populo fideli pretiosa et sapida.*

Potest etiam per esum carnium ante manna datarum significari usus carnalium cæremoniarum populo Dei licitarum, priusquam descendisset panis angelorum. Unde quod dictum est a Moysè : « Vespere comedetis carnes, et mane panes in saturitate (Exod. xvi, 12), » sic intelligi potest, ac si dixerit : Carnales observantiæ permittentur vobis, antequam descendat panis de cælo verus. Quod vero post gustatum panem, habentem « omne delectamentum et omnem saporem suavitatis (Sap. xvi, 20), » concupierunt concupiscentiam carnium, quæ cum adhuc essent in ore ipsorum, ira Dei ascendit super eos, figura fuit Judæorum, qui post Christi adventum gustata ipsius doctrina retrorsum abierunt vel ad judaismum fastidiendo evangelicam doctrinam et appetendo ritum in lege sibi consuetum, vel certe illorum, qui post acceptum panis angelici vitale sacramentum non angelorum vitam spiritalem diligunt, sed pecudum more carnaliter vivunt, qui tunc majore damnationis prementur cumulo, cum non fraudabuntur a desiderio suo.

Adhuc escæ erant in ore ipsorum, etc. Pars quinta, in qua tractatur de vindictis et simulatis reversionibus eorum timore pœnarum, et tamen sententia Dei per misericordiam temperata. Duo autem sunt

præmissa, ubi dictum est: *Audivit et distulit*. Exposito igitur qualiter eos Deus audivit non fraudando a desiderio suo, exponit qualiter ultio, quam distulit super eos venerit, hoc modo: *Adhuc escæ erant in ore ipsorum* de Deo male loquentium.

VERS. 31. *Et ira Dei ascendit super eos*. Bene dico *ascendit*, non *descendit*: quia « flamma combussit peccatores (*Psal. cv, 18*), » et naturale est flammæ ascendere, non descendere. Hæc *ira* et hæc flamma *occidit* peccatores in suo peccato morientes, et *electos Israel impedivit*, ne, quibus irascebatur Deus, ipsi possent humano et paterno affectu prodesse aut consulere. *Impedivit* revera usque adeo, ut Moyses quoque præcipuus ex electis fere pro illorum desperaret murmurationibus. Unde et dubitans ait: « Num de petra hac poterimus vobis aquam ejicere? » (*Num. xx, 10.*) Propter hanc dubitationem licet fuerit *electus*, tamen *impeditus* est, vel sicut in quibusdam codicibus legitur, *compeditus*, ne intraret vel alios introduceret in terram promissionis.

Hebraica veritas habet: *Et electos Israel incurvarit*. Vere sic factum est, et sic adhuc fieri videmus. Nam cum perversi divinitus corripuntur pestilentia, grandine, sterilitate seu alia plaga cum impiis, qui flagellantur in exemplum justitiæ, boni quoque sub eisdem pœnis *incurvantur*, id est humiliantur in exemplum patientiæ. Qui etiam compediuntur et impediuntur nimietate peccantium, ne suis precibus valeant placare iram Dei, cum sint ipsi pauci, mali vero irritantes eandem iram sint multi.

VERS. 32. *In omnibus his vel beneficiis deliniti vel plagis correpti peccaverunt adhuc*. In quo? In eo scilicet, quod in nequitia sua permanserunt, secundum quod scriptum est: « Qui in sordibus est sordescat adhuc, et qui nocet noceat adhuc (*Apoc. xxii, 11.*) » Nam hoc est *peccare adhuc*, non sufficere peccatori peccata præterita, nisi adhuc voluntarie adjiciat alia. Sic illi *peccaverunt adhuc, et non crediderunt in mirabilibus ejus*. Quod peccatum, scilicet *non credere* peccatum est maxime imputabile arguente mundum spiritu veritatis « de peccato et de justitia et de judicio. De peccato quidem, quia non credunt » in Christum (*Joan. xvi, 8, 9*), multa *mirabilia* facientem, sicut et patres eorum *non crediderunt in mirabilibus Dei*.

VERS. 33. *Et ideo defecerunt in vanitate dies eorum, et anni eorum cum festinatione*. Denique sicut ambulantes in veritate dies proficiunt, sic ambulantes in *vanitate dies deficiunt*. Sicut enim qui nascitur mortuus, dicitur natus in vanum, sic « vidua, quæ in deliciis vivens mortua est (*I Tim. v, 6*), » vivit in vanum. Quod quia de vidua, teste Apostolo, constat, multo magis de viris in deliciis luxuriantibus affirmari potest, quod *defecerunt* et adhuc deficiunt *in vanitate dies* talium, qui si, relicta vanitate, veritati crederent et credendo inhærent, annos æternos lucrari possent: sicut econtra « viri sanguinum et dolosi, » nequitia pleni et a

veritate per dolum nimis alieni, « non dimidiabunt dies suos (*Psal. lrv, 24*), » utpote ab illo veritatis fonte separati, cui verè dicitur: « Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient (*Psal. ci, 28*). »

VERS. 34. *Cum occideret eos, quærebant eum*. Non ante pœnam ex amore, sed in pœna ex timore *quærebant eum*. Unde apparet non veram sed simulatam fuisse ipsorum conversionem sive reversionem, qua *revertebantur, et diluculo veniebant ad eum*, cum occiderentur quidam ex illis. Non enim occisi *quærebant eum*, sed residui. De uno enim populo quasi de uno corpore dictum est: *Cum occideret eos, quærebant eum*, cum non occisi, sed vivi quærerent eum. Qui etiam timore occisionis perterriti *revertebantur* verbotenus ore, non corde, et *diluculo veniebant ad eum*, quasi primo mane operarii conducti, vel potius compulsi ad opus, quod quasi *diluculo* bene inceperunt dicentes: « Omnia quæcunque præcepit Dominus, faciemus (*Exod. xix, 8*). » Transacto autem *diluculo* non sufferentis pondus diei et æstus defecerunt, neque usque ad vesperam perstiterunt in servitio mane cœpto, sicut ille beatus operarius, de quo alias dicitur: « Exhibet homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperum (*Psal. ciii, 23*), » quod est opus bonum perducere usque ad consummationem. Qui autem « ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt, isti quasi (*Luc. viii, 13*) » *diluculo* ad Deum veniunt, sed ad perfectum diem non perveniunt. Quæris forte quomodo isti *veniebant ad eum*? Nunquid pedibus ambulando sive in curribus aut equis aut navibus aliisque in hunc modum vehiculis illi, qui est ubique, appropinquando? Non, sed motu cordis, quo solo acceditur ad Deum vel receditur ab eo. Isti ergo in hoc *veniebant ad eum*, quod

VERS. 35, 36, 37. *Rememorati sunt cogentibus malis, quia Deus adjutor est eorum, et Deus excelsus redemptor eorum*. Adjutor videlicet in bonis, redemptor a malis. *Et dilexerunt eum in ore suo*, non in corde, stulti non pensantes, quod ei omnia secreta nuda sunt et aperta. *Et lingua sua, qua dixerunt: « Quæcunque locutus est Deus, faciemus (*Exod. xix, 8*), » mentiti sunt ei. Cor autem eorum non erat rectum*, quia non erant recti corde, sed erat illis distortum a rectitudine justitiæ Dei, nec erat rectum in Deo, quia non erat *cum eo*. Non enim quærebant Deum propter Deum. Unde sequitur: *Nec fideles habiti sunt in testamento ejus*, quia non sicut promiserant, observabant præcepta, et temporalia potius quam æterna bona petebant, quæ illo testamento sicut et in novo promittebantur, quam ibi sub velo figurarum, hic sine velo. Similiter illis fiunt, qui nunc in Dei servitio labiis Deum laudando, corde longe sunt ab eo, præcipue vel solummodo quærentes bona temporalia, in hoc disjuncta a paganis, quod illi a diis falsis quærent, isti autem a Deo vero non vera bona petunt, non ut exinde vero Deo serviant, sed ut in suis vanitatibus insu-

mant. Propterea nec dicendi sunt colere Deum, A quia in ejus obsequio non quæerunt eum. Hoc enim quisque colit, quod præ cæteris diligit, et propter quod consequendum facit vel patitur libenter sive patienter, quæ sibi expedire credit ad id consequendum, quod inter omnia super omnia diligit.

VERS. 38. *Ipse autem est misericors, et propitius fiet peccatis eorum.* In eo, quod mentiti sunt Deo, nec fideles habiti sunt in testamento ejus, iram Dei super se provocaverunt, quem suis pravitatibus irritaverunt : *Ipse autem, cui proprium est misereri semper et parcere, non dico fuit, sed est misericors æterna misericordia, et quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus (Psal. cxxxv, 1).* Et ut eadem misericordia quæ illi est in affectu, appareat in manifesto effectu, *propitius fiet peccatis eorum.* Et hoc apparet in eo, quod *non disperdet eos*, juxta quod alibi dicit Deus : *« Ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos (Psal. LVIII, 12).* Licet enim quosdam ex eis occiderit, quando, cum occideret eos, quærebant eum; tamen *non omnino disperdet eos*, quia reliquiæ salvabuntur ex eis propter quas reliquias exinde nascituras *non disperdet eos omnino*, sicut in Exodo dixerat Moysi : *« Dimitte me, ut deleam eos faciamque te in gentem magnam (Deut. ix, 14).* Sed, orante Moyse, *abundavit ut averteret iram suam* non in eo, quod nulla esset ejus ira, sed quod *non accendit omnem iram suam*, quoniam cum iratus fuerit, misericordiæ memor erit, solem suum faciens oriri super justos et injustos, pluit quoque manna illis tam pravis quam probis, et licet rami aliquot fractis, radicem tamen gentis illius conservavit, ex qua sancti apostoli pullulaverunt, et reliqui eis prædicantibus conversi sunt de numero illorum, qui Christum occiderunt, quoniam plurimi ex illis cum sanguine, quem infideles fuderunt, postea fideles biberunt. Non solum autem propter futuras reliquias pepercit eis, verum etiam propterea, quod

VERS. 39. *Recordatus est quia caro sunt : spiritus vadens et non rediens.* Spiritus quippe hominis vadit in mortem, et non redit ad corpus in hoc mundo. Quod ergo dicitur *Spiritus vadens, et non rediens*, brevis descriptio mortis est, quia corpus moritur, quod nisi alio suscitante nunquam resurget. Similiter se habet mors animæ, quia Spiritus humanus, licet aliquando sit promptus ad bonum, quia caro est infirma, illa gravante semper est pronus ad peccandum, et non redit per se, sicut in Proverbiis de via iniquitatis dicitur : *« Omnes qui ambulant in ea, non revertentur (Prov. II, 19), et non quod nullo modo revertantur, sed quod per se reverti non valent, cum sola gratia illos reducat, quos bonus pastor, quod perierat requirens, in humeris suis reportat.*

Super hunc locum beatus Gregorius papa dicit (35) : *Omnipotens Deus, sicut ex nihilo bona facere po-*

tuit, ita cum voluit, per incarnationis suæ mysterium perditam bona reparavit. Duas vero ad intelligendum se creaturas fecit, angelicam videlicet et humanam. Utramque vero superbia percussit, atque a statu ingenuitatis rectitudinis fregit; sed una tegumen carnale habuit, alia vero nil infirmum de carne gestavit. Angelus namque solummodo spiritus; homo vero spiritus et caro. Misertus ergo Creator, ut redimeret, illam ad se debuit reducere, quam in perpetrations culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse; et eo altius apostatam debuit Angelum repellere, quo, cum a persistendi fortitudine corruit, nil infirmum ex carne gestavit. Unde recte Psalmista, cum misertum Redemptorem diceret, ipsam quoque causam misericordiæ expressit, dicens : Et recordatus est, quia caro sunt. Ac si diceret : Quia eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit. Est adhuc aliud, quo et perditus homo reparari debuit, et superbiæ Spiritus reparari non potuit, quia nimirum angelus sua malitia cecidit; hominem vero aliena prostravit.

Congruebat ergo hunc reparari alio juvante, qui lapsus est alio tentante. Qui vero, nullo tentante, cecidit spontanea superbia, nullo quoque juvante, resurgere deberet, si posset : quod quia non potest, et ipse non minus quam homo, imo magis quam homo dici potest spiritus vadens et non rediens, juxta quod illi dicit Veritas : *« Vade, Satanas (Matth. xvi, 23).* Non ei dictum est : *« Revertere, »* sicut in Canticis canticorum dicitur *fidei animæ Dei sponsæ : « Revertere, revertere Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te (Cant. vi, 12).* Vadit ergo spiritus ille, nec redibit aliquando, quia obstinatus et induratus est ille spiritualis Pharao in peccato suo. Assimilantur huic spiritui vadenti et non redeunti homines in suis peccatis obstinati. Qui etsi aliquando redire videntur ut Pharao interdum concedens abire populum Dei et iterum prohibens, non dicendi sunt redire in veritate, qui nolunt stare in veritate : sicut et ille spiritus mendax *« in veritate non stetit (Joan. VIII, 44), »* qui et mendax est et pater ejus mendacii quod primus invenit. Imitantur autem eum, qui nec redibit aliquando, quales illi fuerunt, qui *dilexerunt Deum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei*, de quibus et alias conqueritur dicens. *« Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt et claudicaverunt a semitis suis (Psal. xvii, 46).* Tanta fuit eorum claudicatio, ut præ indignatione simulque admiratione pravitas eorum libeat exclamare :

VERS. 40, 41. *Quoties exacerbaverunt eum in deserto! Non solum supradictis modis, verum etiam aliis multoties exacerbaverunt eum in deserto.*

PARS SEXTA, in qua comparat mala eorum beneficii Dei. Dicturus enim plagas Ægypti propter eos factas repetit eos Dei oblitos Deum tentasse multis modis, quibus *exacerbaverunt eum*, ut tolleret bona,

quæ dederat eis *in deserto*, ubi magis eguerunt auxilio divino, destituti humano, et *in iram concitaverunt eum*, ut mala inferret eis *in inaquoso*, ubi potius debuerant eum timere, quam contra ejus iudicia murmurare et ei mentiri. Sed illi non sincera voluntate *conversi sunt* ad eum dicentes : « Quæcunque locutus est Dominus, faciemus (*Exod. xix, 8*). » Hoc dicendo mentiti sunt, quod exinde patet quia *tentaverunt Deum* cum diffidentia et murmuratione petendo quæ desideraverunt, et desiderata percipiendo ingrati exstiterunt, ac per hoc *exacerbaverunt sanctum Israel*, Deum scilicet, quem sanctificat verus *Israel*, et qui sanctificat verum *Israel*. Mira ingratitude! Nec præsentia Dei beneficia in deserto illis exhibita illos ad gratias agendum provocare potuerunt, nec præterita illis in memoria fuerunt, quanquam recenter facta magnifice contra magna pericula, Deo liberante illos in manu potenti et brachio excelso. Sed illi

VERS. 42. *Non sunt recordati manus ejus extente contra manum Pharaonis in die, qua redemit eos de manu tribulantis*. Potentia Dei et potentia Pharaonis uno quidem censetur nomine *manus*, cum dicitur : *Non sunt recordati manus ejus in die, qua redemit de manu tribulantis*; sed nulla est in fortitudine utriusque manus comparatio, quia *manui tribulantis manus liberantis prævaluit*. Et hoc liberatis in memoria permansisse debuit. Sed illi *non sunt recordati manus ejus in die, in qua redemit eos de manu tribulantis* per talia mirabilia, quæ plus mirabilium fuerunt signa et prodigia. Nam

VERS. 43. *Sicut posuit in Ægypto signa sua quasi characteris vestigia Judæorum duris cordibus impressa, et prodigia majora, scilicet miracula, quæ dicuntur prodigia, quasi porrodictia, eo quod magnas res indicant venturas : ita postmodum facturus erat in universali Ægypto contra invisibilem Pharaonem, quem decem præceptis datæ legis quasi decem plagis castigavit et tandem per immolationem paschalis agni devicit*. « Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus (*I Cor. v, 7*). » Ipse enim verus est agnus, qui abstulit peccata mundi, qui mortem nostram moriendo devicit, et vitam resurgendo reparavit. Rerum tantarum quædam *signa posuit in Ægypto*, quam decem plagis attrivit, et *in campo Taneos*, quæ una principalium civitatum in Ægypto fuit, cujus in campo majora exhibita sunt miracula, quæ pro suæ significationis magnitudine *prodigia* dicta sunt. Nomen vero *Taneos* Latine interpretatum sonat *humile mandatum*, quo monemur in hoc mundo, in hujus civitatis Ægyptiæ lato campo, in quo Deus mirabilia multa operatur, sub ejus mandato humiliari, ut in æternum exaltemur : « quia omnis, qui se » in campo isto « humiliat, » in terra promissionis « exaltabitur; » sicut econtra, « qui se » ut Pharaon et exercitus ejus contra Deum et ejus populum « exaltat, humiliabitur (*Luc. xiv, 11*), » non jam in profundum maris Rubri, sed in profundum inferni, nisi poenitentiam egerit.

A VERS. 44. *Et convertit in sanguinem flumina eorum*. Hic incipit narrare plagas in Ægypto propter liberationem eorum factas. Tres prætermittit, scilicet sciniphes, ulcera, tenebras : alias tres ponit, quæ non leguntur in Exodo, scilicet rubiginem, pruina, ignem. Neque vero mirum, si is, qui dixit : *Aperiam in parabolis os meum*, non per omnia tenet historiarum seriem, quia maxime contendit insinuare sensum spiritalem. A plaga ergo prima incipiens dicit : *Et convertit in sanguinem flumina eorum, et imdres*, hoc est pluviales aquas vel in cisternis collectas, vel in fossis exquisitas, quia foderunt Ægyptii, et sanguinem pro aquis invenerunt. Reve : a justus Dominus in suis iudiciis! Nam quia masculos Hebræorum in flumen projectos occiderunt, juste B illis aquæ versæ sunt in sanguinem, quatenus in illo elemento punirentur viri sanguinum, quæ cruentum perpetraverunt homicidium tot parvulorum. Initium fuit hæc prima plaga in aqua versa in sanguinem, novissima vero in aqua Rubri maris, exercitus et currus eorum suffocantis, quomodo illi suffocaverant parvulos Hebræorum. Solos parvulos illi peremerant in flumine, feminis reservatis, et soli masculi perierunt in mari, feminis domi reservatis. Eadem quippe mensura, qua mensi fuerant, reme- tiendum fuerat illis.

VERS. 45, 46, 47, 48. *Misit etiam in eos cænomyam, quæ dicitur canina musca, quia cynos dicitur canis, et comedit eos, et ranam misit, et dispersidit eos. Et dedit ærugini fructus eorum, qui nascebatur sine cultura. Hoc non est in Exodo. Et labores eorum locustæ, id est sata dedit locustæ. Et occidit in grandine vineas eorum : et item occidit moros eorum in pruina, quæ multum distat a grandine. Nec istud est in Exodo. Et item tradidit jumenta eorum grandini, quod ibi exsequitur : et item tradidit possessionem eorum igni, qui non legitur in Exodo. Likid incendisse, sed tantum quod et grando et ignis mista pariter in fulguribus ferebantur. Non pepercit a morte animarum eorum, cum quibus jumenta eorum in morte conclusit. Jumentis comparat homines, qui dum ratione non agunt, comparabiles sunt jumentis. Et percussit primogenitum omne in terra Ægypti, et etiam primitias omnis laboris eorum, id est omne solatium vitæ suæ, in tabernaculis Cham, non in terra Gessen, ubi erant Judæi.*

Mystice sicut aqua immutata in vinum significat historiam, vel moralem sensum converti in aitallem, vel populum in melius : ita *aqua versa in sanguinem*, per quem accipitur caro, significat de spiritalibus carnaliter sentire. *Cænomyia* canini mores sunt non honorare parentes aut prælatos. *Rana* est in cænosis sensibus vana loquacitas et garrulitas in hæreticis. *Ærugo*, quam alii interpretati sunt rubiginem velut *cuniculum* occulte nocet, quæ comparatur vitio, quod difficile apparet, ut est multum fidere in se. Aura noxia hoc in fructibus operatur latenter et nocet. Sic in moribus occulta superbia, quia difficile apparet, cum se quisquam putat aliquid

esse, cum nihil sit. *Locusta*, quæ ore lædit et segetes comedit, est malitia, quæ testimonium boni detractatione corrodit. *Grando* violenta iniquitas auferens aliena bona furto et rapina, a quibus ipse fur vel raptor magis vastatur. *Pruina* est tenebrosa stultitia, qua quasi nocturno frigore charitas proximi congelascit. *Ignis* est magna ira, de qua fit et homicidium: vel cupiditas, quæ *possessiones*, id est statum mentis devastat et consumit. Illis figuratibus plagis mortua sunt jumenta, quia homines significati jumentis eisque per concupiscentiam similes damno pudicitiae pereunt. Concupiscentia illa genitalis, per quam fœtus procreantur, communis nobis cum jumentis et pecoribus, bestiis et volucribus est. Huic succumbere ipsiusque motibus libidinosis voluntarie servire in flagitiis crimen est impudicitiae; frenare vero illam sub rationis moderamine, virtus est pudicitiae. Hanc sentiens in carne sua homo pudicus clamat cum Apostolo: « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » (*Rom. vii, 24.*) Impudicus ergo motum ejus, etiam antequam surgat, appetit juxta illud: « Et concupierunt concupiscentiam in deserto (*Psal. cv, 14.*) » et postquam surgit, ejus libidini explendæ servit ipse servus ipsius turpitudinis effectus, a qua ille ctus et devictus est. Ab hac servitute peccati nemo liberatur aut liber potest esse nisi per gratiam illius hominis, qui solus natus est inter mortuos liber. Hic sine concupiscentia carnis conceptus et natus absque peccato, ac proinde liber a peccato solus potens est in servitute natis libertatem donare, in qua nunc fructum habeant sanctitatis, sine vero excipient vitam æternam.

Notandum sane quod et *primogenita* Ægyptiorum, Deo judicante, sunt occisa, et *primogenita* Hebræorum sanctificata, quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domini vocabatur, et aut in obsequium Domini assumebatur, aut pretio redimebatur, aut ne in usu communi esset, interficiebatur. Hæc omnia in figuram contingebant, scripta sunt autem ad instructionem nostram, ne simus Ægyptii quorum *primogenita* sunt occidenda, sed Hebræi quorum *primogenita* sanctificanda sunt. Princeps Ægyptiorum, qui et princeps mundi hujus nominatur, ab initio mendax, et pater ejus mendacii quod concepit et peperit, sic puniendus est, ut *primogenitum* ejus mendacium quo dixit: « Ero similis Altissimo (*Isa. xiv, 14.*) », penitus interimatur, ita ut de solio affectatæ celsitudinis projectus in abyssum cum suis curribus in inferiori inferno vincatur falso gloriatus, quod esset similis Altissimo. Similiter omnes illius complices et ipsi *primogenitæ* elationis crimina enixi cum suis *primogenitis* interimendi sunt, vel salubriter et voluntarie humiliati ad poenitentiam, secundum quam dicitur: « Verte impios, et non erunt (*Prov. xii, 7.*) », vel inviti et quasi rudentibus inferni detracti ab alto elationis in profundum perditionis. *Primogenitum* vero masculinum in Israel, quod aperit vulvam,

A recte humilitas elationi opposita intelligitur, quæ tanquam *primogenitum* sanctum prima inter virtutes ponitur, ubi dicitur: « Beati pauperes spiritu. » Sanctificatur autem hoc *primogenitum*, cum additur: « Quoniam ipsorum est regnum cœlorum (*Matth. v, 5.*) » Nonne *primogenitum* hoc masculinum sanctum Domino vocatum vulvam clausæ Virginis aperuit, cujus quia Dominus humilitatem respexit, masculinum sine masculo concepit, « virumque, » ut Jeremias ait, « femina circumdedit » non operante viro (*Jer. xxxi, 22.*) Nonne similiter universa Ecclesia, vel quæque fidelis anima, in qua Dominus humilitatem quam diligit, invenit, mater Dei efficitur, et vulva ejus aperitur, ut semen æterni Verbi credendo concipiat, loquendo et docendo pariat? Annon et ipsa æterna Veritas incarnata id quod dicimus affirmat? « Si quis, » inquit, « fecerit voluntatem Patris mei, ipse meus frater, soror et mater est (*Matth. xii, 50.*) » Quam bonum *primogenitum* sanctæ humilitatis fundamentum primitus in corde pauperum spiritu firmiter locatum et firmatum per timorem Domini sanctum permanentem in sæcula sæculorum! Virtutum siquidem bonum quoddam ac stabile fundamentum sancta humilitas. Nempe si nutet illa, virtutum aggregatio non nisi ruiua est. Hæc est ergo *primogenitum* digne in Israel sanctificandum, sicut econtra vitium superbæ *primogenitum* Pharaonis ab initio se adversus Deum extollentis detestandum est non solum in ipso invisibili Pharaone, sed etiam in cunctis Ægyptiis illi faventibus, quorum *primogenita* occiduntur, dum veritate per humiles et spiritu pauperes ubique triumphante omnemque intellectum captivante, in obsequium Christi destruitur omnis altitudo, quæ adversatur et extollitur adversus scientiam Christi humilitatem docentis et dicentis: « Tollite jugum meum super vos et discite a me quia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi, 20.*) »

Et quidem nunc particulariter occiduntur quædam *primogenita* Ægypti, sanctificanturque *primogenita* Israelis. In illo autem iudicio, ubi princeps mundi hujus cum toto exercitu Ægyptiorum suorum demergetur in abyssum, non relinquetur vel unus eorum, qui contra Deum elati filios Israel persequuntur, qui non mittantur in abyssum, filii Israel tunc plene liberatis, quando omnis, qui se exultat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur. Sed ante hanc ultimam Ægyptiorum plagam prima illos illa plaga multum condemnat, quia omne quod de aquis hauriunt Scripturarum sanctarum vertitur illis in sanguinem, dum veritas ab eis intellecta non eis erit in adiutorium, sed in testimonium: quia non inde juvantur ad bene vivendum, quod utique nolunt, sed convincuntur esse nequam servi, qui scientes voluntatem Domini sui et non facientes digni sunt vapulare plagis multis. Cisternas etiam, quas per sæcularem philosophiam sibi fodiunt, sanguine plenas inveniunt, quia per creaturam Creatorem intelligentes ipsi creaturæ potius, quam

Creatori eligunt servire, plus diligendo facta quam factorem, qui est benedictus in sæcula. Econtrario filiis Israel in terra Gessen habitantibus, id est veritati appropinquantibus (Gessen quippe *appropinquans* interpretatur), aqua non in sanguinem, sed potius in vinum commutatur, quod lætificat gaudiumque illud in bibentibus excitat, de quo dicitur: «Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris (Isa. xii, 3).» In cæteris etiam plagis ea distinctio servatur, ut solis Ægyptiis noceant, Hebræis vero, id est omnibus electis diligentibus Deum, omnia cooperentur in bonum, sicut Israelitis cooperabantur in bonum clades Ægyptiorum, quibus visis in Dei laudem excitati sunt Moyse præcinente ac dicente: «Cantemus Domino; gloriose enim honorificatus est, equum et ascensorem projecit in mare. Fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem (Exod. xv, 1, 2).» Ad suos quippe famulos erudiendos justus Dominus quasi pugnator omnipotens impios puniit, in hoc præcipue, quod

Vers. 49. *Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, et tribulationem, immissionem per angelos malos. Est ira misericordiæ divinæ internista, sicut dicitur: «Cum iratus fueris; misericordiæ recordaberis (Habac. iii, 2),» vel «in ira misericordiæ memor eris.»* Sed hujus iræ magna exaggeratio est, cui adjungitur *indignatio, tribulatio, immissio per angelos malos*. Primo quippe Deus irascitur non per fragilitatem vel ignorantiam, sed per superbiam peccanti; deinde indignatur eidem suas iniquitates amanti et perizomate adamiano velanti. Post redargutum vero peccatum non illud recognoscenti, sed defendenti *tribulationem* immittit *per angelos malos*. Nulla tamen periculosior *tribulatio* quam blandiens illa tentatio, qua traditur peccator in reprobum sensum, per quem nudatus defensione Dei præcipitatur in illud perditionis profundum, de quo Sapiens dicit: «Peccator, cum venerit in profundum malorum, contemnet (Prov. xviii, 3).» Non mirum, quod bonus Deus utitur malis angelis vel ad perditionem perversorum, ut patet in Ægyptiis, vel ad probationem bonorum, ut patet in Job, vel ad humilitatem eorum, ut claret in Paulo; quoniam et bonus homo bene utitur malo servo sive ad castigationem conservorum, sive ad ministerium filiorum. Denique ut homo bonus vel iualus utitur visibili materia, terra, aqua, aere, igne pro suo modo non solum in necessariis, sed etiam superfluis et ludicris et artificiosis operibus: sic angeli boni et mali, prout cuique potestas est, quæ illis est amplior quam hominibus, et major est bonis quam malis, tamen secundum nutum Dei utuntur creaturis.

Sciendum vero, quod in malis potest diabolus, ut in suo pecore nisi prohibeatur a majori potestate, in bonis non nisi permittatur, sicut homo suum pecus agit quo vult, prout vult nulla petita licentia, quem tamen ab hoc ipso interdum prohibet fortior potestas. De alieno vero pecore, ut faciat quod vult, expectat sibi dari potestatem ab eo, cuius est.

A Hinc est illud, quod Satan, licet prosperitatibus Job nimis invidisset, non ausus fuit vel ipsum vel quæ ipsius erant, contingere ante concessam sibi potestatem a Domino. Et verus Job dicit Pilato Satanæ ministro: «Non haberes potestatem adversus me ullam, nisi tibi esset datum desuper (Joan. xix, 11).» «Apparuit autem illi angelus de cælo confortans eum (Luc. xxii, 43),» ut ex hoc appareat, bonos angelos nunquam bonis defuturos, imo tunc maxime affuturos, cum ipsi boni tentantur per angelos malos immissionibus vel tribulationum vel suggestionum, si tamen tribulatio patientiam operatur, et suggestio mala per consensum non recipitur. Per bonos vero angelos tribulari homines non acquiescimus, tum quia tale quid in Scripturis non invenimus, tum quia eos «in ministerio salutis» missos legimus «propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis (Hebr. i, 14),» pro quibus interdum vindicandis ac tutandis ipsi angeli boni malos male perdunt, ut in vindictam Lot, male a malis oppressi, oppressores ejus primo cæcitate percusserunt, ne ostium invenire possent, ac deinde civitate illorum perversa malos male, ut digni erant, perdiderunt (Gen. xix, 11).

Et quia, ut Jeremias deplorat, peccatum civitatis Jerusalem gravius et majus fuit peccato Sodomorum (Thren. iv, 6), juste quoque Judæi cæcati sunt, ita utilium in lege sua invenire non valeant, qui dicit: «Ego sum ostium (Joan. x, 9).» Quorum et civitas miserabili subversione interit conflagrata per Romanos, corporibus eorum fame aut gladio interemptis, atque animabus in infernum detractis juxta illud: «Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (Deut. xxxii, 22).» Universale quoque judicium simili forma erit peragendum, quo qui veritati more Sodomitarum, vel Jerosolymitarum studiose adversantur, et a justis monitoribus redarguti eos opprimunt, nec audire acquiescunt, et ipsi divino judicio cæcati ostium, id est aditum lædendi bonos minimeveniunt, vel, quod pejus est, ipsum qui dicit: «Ego sum ostium,» non inveniunt aliunde ascendere nitentes corruunt, ultima totius mundi conflagratione involvendi, et tanquam prædicti Sodomitæ perdendi, nisi per veram penitentiam de civitate perdenda exeant, et vel in Segor parvula servando mandata justitiæ, vel in monte servando consilia perfectionis liberentur exemplo jam dicti Lot, qui de Sodoma exiit, seseque primo in Segor, deinde in monte servavit. Sic et apostoli de civitate Jerusalem perdenda exierunt, et salvati sunt sectando non solum præcepta justitiæ, sed et consilia vitæ perfectæ. Quibus autem non sufficit malos esse, sed insuper eos persequuntur, qui fugiunt ab ipsorum societate ut Ægyptii fecerunt, qui Hebræos a se fugientes persecuti sunt ipsi congruit, quod in psalmo isto *Asavh* de Deo dicit:

Vers. 50. *Viam fecit semitæ iræ suæ, non pepercit a morte animabus eorum. Erat quippe semita iræ*

Dei occulta æquitas, quia iniquos Ægyptios ob nequitiam solius voluntatis punire potuisset, si voluisset. Cui *semitæ* prius angustæ, atque a paucis intelligendæ, *fecit viam* planam et latam satis conspicuam, dum permisit eos cadere in aperta scelera, ut aperta quoque fieret punientis justitia, qua dictante, sicut ipsi non pepercerunt Hebræorum pueris, quos in flumine occiderunt, ita ipse justus iudex non *pepercit a morte animabus eorum*, quæ prior est morte corporis. Nam duplici contritione contriti sunt, dum non solum corpora eorum grandine vastante et angelo percutiente ac tandem Rubro mari eos involvente interierunt, sed, quod pejus illis fuit, etiam animæ illorum vita, quæ Deus est, privatæ ac proinde mortuæ in infernum detrusæ sunt absorbente illas abyssu infernali sicut abyssus operuit corpora eorum descendente in profundum quasi lapis et quasi plumbum in aquis vehementibus. In duratum quippe atque ingravatum cor Pharaonis merito lapidi ac plumbo comparatur, cum quo exercitus ipsius duritie consentaneus merito in abyssum projectus damnatur, in exemplum videlicet eorum, qui cum similes illis inveniantur in culpa Dei servos odienno et persequendo, similes quoque illis erunt in pœna, Deo non parcente, *a morte animabus eorum*, sicut in Ægypto non pepercit a morte animarum eorum, quorum *et jumenta in morte conclusit*.

VERS. 51. *Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti*, de quorum percussione jam supra dictum est. Percussit *primitias omnis laboris eorum*, præcipua videlicet fructuum terræ, sicut in Exodo legitur, quia primi fructus a grandine vastati sunt, serotini autem non sunt læsi aut lædi potuerunt, « quia serotini erant (Exod. ix, 32). » Cui simile est, quod peccata quorundam præcedentia ad iudicium, quia manifesta sunt, manifesto quoque iudicio in hac vita puniuntur et quasi grandinantur cœlis desuper tonantibus, coruscantibus et fulminantibus, et quasi lapides grandinis mittendo sententiam damnationis, ut cæteri timorem habeant : quorum vero peccata subsequuntur, et veluti serotina sunt, quoniam occulte fiunt, humanæ sententiæ non feriuntur grandine, sed sunt in Ægyptiorum pastum, quoadusque veniat super eos abyssus iudiciorum Dei, cui alias dicitur : « Iudicia tua abyssus multa (Psal. xxxv, 7). » Tabernacula Ægyptiorum dicit *tabernacula Cham*, propterea quod Ægyptii descenderant de stirpe Cham, qui cum in sua propria persona fuisset, liber æque ut Sem, de quo Hebræi sunt orti, cuius etiam servitio addictus est Chanaan filius, Cham patre Noe maledicente, jam nunc servilitas ejus notatur, cum in *tabernaculis Cham* narratur facta primitiarum vastatio pro liberando Hebræorum populo, in patre suo Sem benedicto, et item in Abraham, Isaac et Jacob benedictionibus adaptæ.

VERS. 52. *Et abstulit sicut oves populum suum*. PARS SEPTIMA, in qua post commemorationem plagarum super Ægyptios missarum narratur Hebræorum liberatio, tali modo : *Et abstulit sicut oves po-*

pulum suum, et perduxit eos tanquam gregem in deserto.

VERS. 53, 54. *Et deduxit eos in spe, et non timuerunt, et inimicos eorum operuit mare. Et deduxit eos in montem sanctificationis suæ, montem, quem acquisivit dextera ejus. Et ejecit a facie eorum gentes, et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.* Historica narratio patet, nec multa expositione indiget, in qua licet magna narrentur miracula Dei, populum suum liberantis, et in terram promissionis introducentis, ubi cum prius essent numero paucissimi, ejectis adversariis valde sunt multiplicati, et in regnum dilatati : attamen hæc audientes mundi hujus principes regibus Hebræorum potentiores, maxime Romani dominantes orbi usque adco, ut tempore illo, quo natus est Rex Judæorum Christus, ad censum illis persolvendum describeretur universalis orbis, nisi majora intelligantur, et intelligenda monstrentur, quam sonet littera nominans *montem sanctificationis*, in quo templum a Salomone fundatum est, *montem quem acquisivit dextera ejus* et cætera litteraliter promissa, irridere poterant, per hujusmodi Regis altissimi potentiam prædicari, cum se scirent latiora occupasse regna, quam fuerit regnum Judæorum, quod etiam, ut cætera regna redactum fuit in potestatem Romanorum. Sed ecce plus quam Salomon hic est, qui de vivis et electis lapidibus ædificat sibi domum, sanctam scilicet Ecclesiam super se *montem sanctificationis* fundatam, qui et dicit : « Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi, 18). » Petra hæc « lapis est abscissus de monte sine manibus (Dan. ii, 34), » qui et crevit in *montem* magnum regnis mundi hujus curvatis, imo conritis juxta visionem Danielis, quia nec aureum Babylonis, nec argenteum Persarum, nec æneum Græcorum, nec ferreum Romanorum regnum præpedire potuit aut poterit, quin regnet Rex regum et Dominus dominantium. Regnando quippe ac dominando *abstulit sicut oves populum suum*, qui eum expectabat in tenebris Ægyptiacis, imo infernalibus devicto illic Pharaone invisibili, et suffocato per suum sanguinem cum aqua de latere ipsius egredientem. *Abstulit* quoque illos de ore leonis *sicut oves* hic manu fortis David, qui leonem ipsum interfecit, *et perduxit eos tanquam gregem* faciens unum ovile de diversis ovibus associatis, videlicet gentibus et Judæis in ipsum credentibus, quos ipse bonus pastor perducit *tanquam gregem in deserto sæculi* hujus, ubi eos pane angelorum pascit.

Et magna jam ex parte *induxit* realiter, *spe* autem omnes in *montem sanctificationis suæ*, in quo latrorem pœnitentem quasi ovem de ore lupi ereptam primo posuit socians illum nonaginta novem ovibus, id est, choris angelicis in die suæ passionis; qua exaltatus ipse a terra omnia sua trahit ad se in *montem, quem acquisivit dextera ejus*. Nempe a latere dextro emisit aquas cum sanguine, quibus invisibilis Pharo cum suo exercitu obruitur, et

omnes ad vitam prædestinati liberantur, quibus A æternas mansiones in domo Patris sui præparavit, a quibus *ejecit gentes*, malignos videlicet spiritus gentibus dominantes. Quibus *a facie* suorum ejectis *divisit eis terram in funiculo distributionis*, dum et in præsentem operatur in eis unus atque idem spiritus dividens singulis prout vult, et in futuro habitacula cælestis vitæ. *distinguet in funiculo distributionis*, ut quomodo stella differt a stella in claritate, sic fiat in resurrectione mortuorum, qui sunt *tribus Israel*, id est, viventium Deum.

VERS. 55. Quos et habitare fecit in tabernaculis gentium duobus modis, quoniam et nunc terra gentium gentiliter viventium, et dæmones colentium translata est magna ex parte in usum pie viventium, Deumque verum colentium; et in cælo, unde maligni spiritus ejecti sunt, eorum tabernacula possidebunt homines electi, secundum quod nunc dicitur: *Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel*. Quis ergo similis Domino in fortitudine, qua et nunc inimicos expugnat suosque de manu fortiorum liberat, et olim filios *Israel* de manu Pharaonis liberavit, quibus multa beneficia impertiuntur? Attamen illi beneficiis ingrati.

VERS. 56, 57. *Tentaverunt et exacerbaverunt Deum*, quamvis *excelsum*, et *testimonia*, id est legem, *ejus non custodierunt*. *Et averterunt se a Deo*, et *non servaverunt pactum, quemadmodum et patres eorum* non servaverunt, quod pepigerunt dicendo: *Quæcumque præcepit nobis Deus, faciemus (Exod. xix, C*

8). Hucusque de diversis tanquam de eisdem locutus est secundum regulam, quam Thiconius inter septem regulas ponit, et dicitur de Domini corpore permisto, cum de diversis agitur tanquam de uno corpore, vel unius corporis membris. Sic superius dictum est: *Cum occideret eos, quærebant eum*, cum non occisi, sed residui ejusdem populi quæsisent eum. Ita dicens eos ex *Ægypto* eductos, et in montem sanctificationis inductos eadem regula utitur loquens de diversis tanquam iidem sint, qui de *Ægypto* exierunt, et qui in terram promissionis intraverunt, cum illis omnibus usque ad duos in deserto mortuis eorum filii per Josue introducti sunt in terram patribus promissam, Deo promittente, quod eos introduceret in terram lacte et melle manantem, quam juraverat patribus eorum se daturum semini ipsorum, verbi gratia, cum dixit Abraham: *Semini tuo dabo terram hanc (Gen. xii, 7)*. Cum ergo semen Abraham fuerint æque illi, qui nascebantur in deserto, quam qui de *Ægypto* sunt egressi, veritas promissionis per hoc non potuit evacuari, quod illi mortui sunt, quibus in *Ægypto* promissa est terra possidenda olim patribus promissa, quoniam de ipsis nati suppleverunt loca patrum, pertinentes æque ad semen Abraham, cui re-promissio facta est.

Amplius autem promissio hæc firmatur in semine Abraham, quod est Christus, qui primo in se, deinde

in suis membris hæres est ipsius promissionis. Neque enim frustra dictum est fidelibus: *Ergo Abraham semen estis secundum promissionem hæredes*, cum sit unum semen Abraham, *quod est Christus (Gal. iii, 29)*, atque ideo non dictum est: *In seminibus quasi in multis, sed quasi in uno: et semini tuo dabo*, inquit, *terram hanc, et in semine tuo benedicentur omnes tribus terræ (Gal. iii, 16, 8)*. Semini ergo Abraham adhuc permisto in *Ægypto* facta est promissio, quod introducendi essent in terram suis patribus promissam; sed soli erant promissionis hæredes, qui cum fidei Abraham reperti fideles, qui et filii dicuntur *promissionis*, non carnis, quoniam qui secundum solam carnem filii fuerunt Abraham, ut Ismael, non reputantur in semine, sed sunt carnalis Israel, quibus Isaias improperat dicens: *Qui de aquis Juda existis (Isa. xlviii, 1)*, id est, non secundum virtutem fidei, sed secundum fluxum carnis ex Juda orti estis. De ipsis tamen carnalibus corpori spiritualium admistis ita formatur sermo interdum, ut quasi ad eosdem, vel de eisdem fiat, cum de diversis intelligendam sit quod dicitur. Ad hoc pertinet in Cantico canticorum: *Fusca sum et speciosa, ut tabernacula Cedar, ut pellos Salomonis (Cant. i, 4)*. Non enim ait: *Fusca fui, ut tabernacula Cedar, et speciosa sum ut pelles Salomonis*, sed utrumque esse se dixit propter temporalem unitatem intra unum retio piscium bonorum et malorum. Tabernacula enim Cedar ad Ismaelem pertinent, qui non erat hæres cum filio liberæ. Itaque cum de bona parte dicat Deus: *Ducam cæcos in viam, quam non moverunt, et semitam quam non noverunt, calcabunt, et faciam illis tenebras in lucem, et prava in directum*. Hæc verba faciam, et derelinquam eos (*Isa. xlii, 16*), mox de alia parte, quæ bonæ permista est, dicit: *Ipsi vero conversi sunt retro (ibid., 17)*, tanquam de ipsis loquatur, de quibus loquebatur. Non tamen semper in reti uno erunt. Ipse est quippe ille servus commemoratus in Evangelio, cujus Dominus cum venerit, *dividet eum, et partem ejus cum hypocritis ponet (Matth. xxiv, 51)*. Similiter cum hic dicitur: *Abstulit sicut oves populum suum, et induxit eos in montem sanctificationis suæ*, de diversis agitur tanquam de eisdem, cum alii patres, alii fuerint filii. Sed nunc, ubi dicitur: *Et averterunt se, et non servaverunt pactum quemadmodum patres eorum*, dividit quod prius univit, separatim videlicet loquens de filiis malos parentes in malo imitantibus in eo, quod *avertunt se a Deo, et non servaverunt pactum quemadmodum patres eorum*. Patres quippe intelliguntur, qui exacerbaverunt Deum in deserto; filii vero, qui in terram promissionis introducti, patres malos imitati sunt. Qualis enim est quisque, talium parentum est filius censendus, ut videlicet soli recte dicantur filii Abraham, qui fidem illius tenent. Unde ait Veritas: *Si filii Abraham estis, opera Abraham facite*, addiditque: *Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris*

vestri vultis facere (Joan. viii, 44). Ergo murmuratores murmuratorum sunt filii, patribus in hoc assimilati, quod conversi sunt in arcum pravum. Arcus pravus est, qui facile remittitur, vel qui non eminus jaculatur, sed in se spicula convertit.

Quidam codices habent: *In arcum perversum, quod exponens beatus papa Gregorius ait (36): Arcus perversus ipsum, a quo intenditur, percutit, etc. Unde in dictis suis ob arrogantiam linguæ arcui perverso sunt similes, quia dum contra elationem verba faciunt, in suis auctoribus sagittas figunt. Unde summa cura providendum est ne, dum accepta sapientia ignorantiae tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, et jam sapientia esse nequeat, quæ etsi virtute locutionis fulgeat, elationis tamen velamine cor loquentis obscurat. Alia namque sunt bona summa, alia bona media, ut prophetia, doctrina, curationum virtus, etc. Quæ ita in utrumque sunt posita, ut aliquando per hæc sola æterna patria, aliquando vero gloria terrena quærat. Medias ergo has virtutes dicimus, quas ad quodcumque mens appetit, inclinamus, quibus perceptis ita uti animus sicut terrenis divitiis potest. Per terrenas namque divitias alii in gloriæ ostentatione superbiunt, alii erga proximorum indigentiam ministeria pietatis operantur. Cum per doctrinam igitur atque prophetiam laus exterior quæritur, quasi per corporales divitias culmen terrenæ gloriæ ambitur. Cum vero doctrina atque prophetia lucrands animabus impeditur, quasi acceptæ divitiæ egenis fratribus largiuntur. Quia ergo sæpe per ipsa quæ percipit, exultat, a manu dantis incautus animus elongat, vigilantia provisione curandum est ut prius invigilantur vitia, et post sub circumspectione dona teneantur. Nam si in eis mens incaute se deserit, non per hæc ad vitam provehitur, sed quasi pro ante actis laboribus remunerata reprobatur. Unde fit etiam ut accepta virtus, dum in usu transitoriae laudis assumitur, quia vitio militat, virtus non sit. Quia enim origo virtutis humilitas est, illa nobis veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est humilitate, perdurat. A qua nimirum si absceditur, arescit, quia vivificantem se in infimis humorem charitatis perdit. Hæc de arcu pravo et perverso beati Gregorii verbis moralem sensum informant.*

Hæc etiam illis apte adaptari possunt, qui cum sint a magistris bonis ad bonam informati eruditionem utriusque Testamenti, ea peritia magistros suos feriant, qua ipsos adjuvare debuerunt, similes videlicet perverso arcui se intendentem ferienti. Historialiter vero arcui pravo assimilata est perversa intentio illorum, qui perverse contra Deum factorem suum erigebantur, cultumque illi debitum detorserunt ad simulacra. Unde sic habet Hebraica veritas: *Incurvati sunt quasi arcus inutilis, et provocaverunt eum in excelsis suis et in sculptilibus suis ad æmulandum eum concitaverunt.* Idem sensus est in eo, quod nostri habent codices:

A **VERS. 58.** *In iram concitaverunt eum in collibus suis, et in sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt.* Solebant quippe in collibus et in montibus idola sua collocare pro ipsorum veneratione. Unde arguuntur sæpe a prophetis, eo quod sacrificaverunt in excelsis, regesque ipsorum graviter notati sunt, cum dictum est de quolibet eorum: *Verumtamen excelsa non abstulit*: vel, quod pejus erat: *Sacrificavit in excelsis.* In huiusmodi excelsis et collibus Deum, qui naturaliter mitis est, in iram concitaverunt, et in sculptilibus suis ad æmulationem, id est ad indignationem eum provocaverunt. Vel secundum alios codices: *In sculptilibus suis æmulati sunt eum,* dum honorem suum diis alienis impenderunt, quod præcipue arguitur fecisse rex B Jeroboam, qui sacrificia et festa idolis fieri constituit ad similitudinem sacrificiorum et festorum Deo vero iustitutorum.

Mystice in collibus idola ponimus in superbis cogitationibus, dum eis consentimus, aut, quod nequius est, etiam actu servimus, et aut luxuriosi Venerem, aut furibundi Martem, aut cætera huiusmodi vitiorum portenta vitiosi colimus.

VERS. 59, 60, 61. *Audivit Dominus et sprevit.* PARS OCTAVA de ultione in terra promissionis, quasi dicatur: *Ipsi provocaverunt Deum. Quod audivit Deus et sprevit Israel,* et spernendo ad nihilum redegit valde peccantes valde. Quo spernente ad nihilum redacti sunt, qui eo adjuvante fuerunt quod fuerunt. C **Vere ad nihilum redacti sunt.** Nam pro idololatria, qua servierunt creaturæ potius quam Creatori, etiam sacerdotes illius temporis Ophni et Phinees avare ab invitatis rapiendo sacrificiorum carnes crudas et dormiendo cum mulieribus ante ostium tabernaculi (I Reg. 11, 12 et seqq.), tabernaculum ipsum, quod erat in Silo, repulit. Tabernaculum, dico; suum, sibi antea dilectum, ubi habitavit, non in parietibus, sed in hominibus. Non enim Deus, qui spiritus est, in manufactis ædificiis habitat, sed in spiritibus rationalibus, unde illos, qui adorant eum oportet in spiritu adorare. Attamen vult habere manufacta sive templa sive tabernacula, in quibus ei serviantur ab hominibus, quorum inhabitat mente per fidem ex dilectione operantem. Quæ fides atque dilectio, si fuerit exstincta in hominibus, parum curat ipse de templorum parietibus quantumlibet speciosis et pretiosis. Sic hæreticos, qui se abrumpunt ab unitate Ecclesiæ, qui notantur per Silo, quod interpretatur abruptio, deserit, quorum corpora et mentes prius per fidem inhabitaverat.

Sacerdotes quoque avaros et impudicos, quales erant Ophni et Phinees, omnino spernit, et si non gladio materiali ut illos, id est filios Heli, attamen gladio verbi occidendos exponit, et a sanctorum consortio repellit, quemadmodum et illos repulit in eo quod tradidit in captivitatem virtutem eorum et pulchritudinem eorum in manus inimici. Virtutem et

pulchritudinem eorum dicit arcam fœderis, per quam A videbantur invicti, et sibi placebant stulti, et in hoc decepti, quod putabant sedere Deum super Cherubim de auro conflato et super arcam posito, cum throni sive Cherubim, in quibus Deus habitat ac sedet juxta illud : « Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim (*Psal. lxxix, 2 et 3*), » spiritus angelici sint, ob hoc throni vel sedes nominati, quod in eis quiescit æterna sapientia disponens omnia suaviter et judicans fortiter. Attamen grande fuit Israelis opprobrium, quod illa visibilis Arca, licet manu facta, in manus inimicorum tradita fuit propter peccata populi, et maxime sacerdotum sub prætextu divini obsequii suæ avaritiæ, quæ est idolorum servitus, famulantium, et famam suam usque a deo negligentium, ut propter eorum turpem conversationem detraherent homines sacrificio Dei. Quos quia pater ipsorum sacerdos Heli non digne curavit, et ipse, filiis in bello interemptis, vindictam Dei non evasit. Namque audito nuntio de morte filiorum et de captivitate arcæ de sella retrorsum cadens fractis cervicibus mortuus est. Uxor quoque Phinees proxima partui, audito, quod mortuus esset vir ejus, incurvavit se in dolore ac peperit, ac sic mortua est (*I Reg. iv, 19*).

Super hunc locum dicit beatus Gregorius (37) : *In captivitatem virtus et pulchritudo in manus inimici traditur, cum deceptæ menti antiquus hostis ex boni operis elatione dominatur. Quæ tamen virtutis elatio, quamvis plene non superat, utcumque tamen et electorum sæpe animum tentat, sed cum destituitur, destitutus ad formidinem revocatur. Hinc enim David iterum dicit : « Ego dixi in mea abundantia : Non movebor in æternum (*Psal. xxix, 7*). » Sed quia de confidentia virtutis intumuit, paulo post, quid pertulit, adjunxit : « Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus (*ibid., 8*). » Ac si aperte dicat : Fortem me inter virtutes credidi, sed quantæ infirmitatis sim, derelictus agnovi. Hinc rursus dicit : « Juravi et statui custodire judicia justitiæ tuæ (*Psal. cxviii, 106*). » Sed quia ejus virium non erat manere in custodia, quam jurabat, debilitatem suam protinus turbatus invenit. Unde ad preces repente se contulit dicens : « Humiliatus sum usquequaque, vivifica me secundum verbum tuum (*ibid., 107*). »*

VERS. 62. *Et conclusit in gladio populum suum, quia una die ceciderunt de populo triginta millia, et hæreditatem suam sprevit. Hæreditatem, quam sibi ex omnibus gentibus elegerat in populum peculiarem, cui et dicit : Hæreditas mea Israel. Hanc sprevit non curans eam defendere ab hostium cæde.* Nam

VERS. 65. *Juvenes eorum comedit ignis, id est fortissimos eorum consumpsit ira et furor hostium furore ipso velut igne ardentium. Tantus autem fuit metus hostilis, quod virgines eorum non sunt lamentatæ juxta consuetudinem funebrem, quia nec ipsæ*

virgines lamentabantur super occisione virorum, nec super ipsis prædæ hostium expositis lamentabantur viri undique terrente illos metu hostili.

VERS. 64. *Sacerdotes etiam eorum Ophni et Phinees (I Reg. iv, 19) in gladio ceciderunt, et viduæ eorum non plorabantur, quia non vacabat in tanta perturbatione per consuetos planctus honorem funeribus exhibere. Sic et mali, rebelles Deo, traditi aliquoties in manus diaboli undique insurgentibus tentationibus tanquam allophyllis clauduntur in occisionem animæ. Nam ignis concupiscentiæ malæ comedit juvenes et fortes. Sacerdotes etiam sacerdotibus prædictis consimiles in gladio cadunt sui oris verbo condemnandi, sive quia male docent ut hæretici, sive quia bene docentes male vivunt ut pseudoprophetæ ac pseudoapostoli, seu etiam ut Scribæ ac Pharisæi, quibus Dominus dicit : « Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? » (*Matth. xii, 34*.) Vultis audire, quo gladio verbi sunt occisi vel occidendi tales? « Bene, inquit, propheta vit de vobis Isaias propheta dicens : Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (*Matth. xv, 7, 8*). » Quis hoc dicit? Veritas et vita, ut scias ab hac vera vita elongata corda esse mortua, secundum quod ipsa vita dicit : « Cor autem eorum longe est a me. » Virgines etiam corpore, non spiritu, corruptioni expositæ non erunt lamentandæ in tanta iniquitatis abundantia, quia tolerabilius est illis, esse corruptas ea turpitudine, quam sæpe sequitur confusio poenitentialis, quam permanere in ea fatuitate salva corporis virginitate, pro qua damnabuntur fatuæ virgines oleum in vasis non habentes. Etiam sic virgines non lamentantur, et viduæ non plorantur, ut interdum cadentibus de tam alto proposito accidat mentis obstinatio, qua præpeditæ et induratæ mentes nec suum damnum lugeant, nec aliis de se fiduciam præbeant fructuose pro ipsis posse lacrymas fundi, cum non sint, ut Lazarus, veritatis amici vel amicæ tales, nec habeant sorores aut ullos debitores pro se fletes et intercedentes, imo sunt de numero illorum, de quibus Veritas dicit : « Sine mortuos sepelire mortuos (*Matth. viii, 22*). »*

VERS. 65. *Et excitatus est tanquam dormiens Dominus. Hic ostendit poenam in adversarios esse re-tortam, cum dicit Asaph : Dominus, qui videbatur tanquam dormiens, dum ita permetteret eos amigi, sicut et nunc dormire videtur, dum tradit suos in manus odientium sive purgandos, sive damnandos : Dominus, inquam, dominans, etiam in medio inimicorum suorum, tandem excitatus est gemino clamore, videlicet Samuelis, aliorumque illius temporis fidelium, licet paucorum, et hostium contra se suosque gloriantium et cachinnantium, suamque arcam non bene tractantium quia eam posuerunt in templo Dagon dei falsi. Quibus utique assimilantur, qui arcam fœderis, scilicet corpus Christi deo falsa*

quasi-associant, dum permanendo in aliquo criminali peccato, quod plus Deo diligendo colunt pro Deo, præsumunt sancto corpori communicare hostes Ecclesiæ. Sicut ergo tunc *Dominus tanquam potens crapulatus a vino excitatus est*, more hominis tunc fortius agentis, quando vino multo potatus et soporatus repentino clamore familiæ vel hostium suscitatur : sicut, inquam, tunc suscitatus Dominus.

VERS. 66. *Percussit inimicos suos in posteriora*, ita ut prominere extales eorum, plaga videlicet manifestata, qua percusserat eos in secretiori parte natium (*I Reg. v*) sic et nunc adversus consimiles eorum excitatur et percudit eos primo in secretiori parte naturalium membrorum, ut in reprobum sensum traditi faciant ea quæ non conveniunt, imo quæ contra naturam sunt. Et cum nec in his erubescunt, prominere facit eorum verecundia per manifesta opera immunditiæ, pro qua sicut *opprobrium sempiternum dedit illis*, qui arcam Dei collocaverant in templo Dagon : et istis æque *opprobrium sempiternum* dat nunquam delendum, nisi per veram pœnitentiam se corrigant, et relicta incontinentia continentiam puram teneant, quod est pro anis deturpatis anos aureos offerre exemplum Philistinorum, qui anos aureos obtulerunt ob sanationem plagæ, qua in secretiori parte natium percussi turpes anos tam diu habuerunt, donec a satrapis suis commoniti anos aureos obtulerunt secundum numerum civitatum, in quibus plaga hæc facta erat (*I Reg. v, 6, et seqq.*).

Satrapæ sapientes illi sunt, qui monent immunditiam abrenunciare ac munditiæ servandæ operam dare dicentes cum Apostolo : « Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem : ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem (*Rom. vi, 19*). » Quod idem est ac si dicatur : Sicut exhibuistis anos, per immunditiam deturpatis, ita nunc studete habere anos aureos, id est mundos per studium continentiae ac fructuosæ pœnitentiæ. Similiter mures ebulliunt agri, quando propter peccata in arcam Dei commissa emergunt fures et latrones vel spiritaliter vel corporaliter latrocinant, et more murium sata vel scripturarum vel etiam terrarum vastantes (*I Reg. v, 6*). Tunc autem pro muribus carnis aurei offeruntur, cum tales ad puritatem fidei, quæ asserente Petro apostolo, « multo pretiosior » est « auro (*I Petr. i, 7*), » conversi operantur, quod bonum est ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, quæ, ut dictum est, pretiosior auro satisfacit coram Deo de præterito errorum peccato.

Aliter : Pœna, qua *percussit* eos Dominus in *posteriora*, significat eos in gehenna puniendos post hanc vitam, qui cum in anteriora deberent extendi, respiciunt in *posteriora*, quæ, sicut Apostolus ait, deberent reputare « ut stercora (*Philipp. iii, 8*). » Qui enim sic suscipiunt Testamentum Dei, ut se veteri vanitate non exuant, similes sunt illis allophy-

lis qui arcam testamenti juxta idolum Dagon posuerunt. Sicut autem illis nolentibus et dolentibus corruit Dagon : ita quoque vetera cadunt, quia fenum carnis aruit et flos gloriæ ejus decidit ; arca vero, id est, secretum verbum Dei manet in æternum, vel secretum arcæ regnum cælorum est, ubi verbum Dei permanet, sicut alias dicitur : « In æternum, Domine, permanet verbum tuum in cælo, in sæculum sæculi veritas tua (*Psal. cxviii, 89 et 90*). » Sic, sic illi, qui *posteriora* diligunt, ex eis cruciabuntur *opprobrium sempiterno*, sicut *opprobrium sempiternum dedit illis*, quorum pœna cæteris peccatorum pœnis erat dissimilis ad augmentum confusionis, quia nullus ita punitus est.

VERS. 67, 68. *Et repulit tabernaculum Joseph.*
B PARS NONA de constitutione regni. Quasi dicat : Illi, apud quos arca Dei captivata et male tractata, atque juxta idolum collocata fuit, merito puniti sunt. Sed Hebræi, ad quos reducta est arca, magnificati sunt, non tamen omnes, quia *repulit Deus tabernaculum Joseph, et tribum Ephraim non elegit. Sed elegit tribum Juda, montem Sion, quem dilexit.* Non dixit : *Repulit tribum Ruben*, qui primogenitus erat, et cæteros, qui videntur merito repulsi, cum Jacob peccata eorum detestetur : vel *Benjamin*, ex quo Saul vicino tempore reprobatus fuit ; sed eos potius nominavit, qui videbantur excellere. *Joseph*, qui impie venditus pro justitia sublimatus, pavit fratres et patrem. De quo *Ephraim* majori benedictione avi prælatus est. Per hæc præclari meriti nomina totum illum vetustum populum repulsum intelligimus, et electam *tribum Judæ* non pro meritis Judæ, quo melior fuit *Joseph*, sed quia de ea Christus. Novum igitur populum Christi prælatum veteri populo Scriptura testatur. Unde et *montem Sion* Ecclesiam accipimus, quæ futura speculatur, non terrena. Sic ab initio electionis Hebrææ gentis usque ad Christum procedit. Hunc parabolice significat nomine *Judæ* atque *David*, ex quibus etiam secundum carnem est ortus, et per quos magnifice præfiguratus est. Nam quod in benedictionibus duodecim patriarcharum per Jacob et Moysen splendidius quam cæteri benedictus est Judas, ad Christum spectat, qui est super omnia benedictus Deus : quodque *David* præ cæteris fratribus, cum esset minimus, est in regem electus, regnum Christi præsignavit, cujus processum loco præsentis velut in brevi tabella depictum continet hæc parabolica narratio, qua dicitur : *Et repulit tabernaculum Joseph et tribum Ephraim non elegit.* Quod explanans Apostolus : « Videte, ait, vocationem vestram, quia non multi potentes, non multi sapientes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes, et quæ infirma, ut confundat fortia et ignobilia, et contemptibilia, et quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret (*I Cor. i, 26, 27, 28*). »

Vere in principio regni sui Deus in Christo, mundum sibi volens reconciliare non elegit potentes, ut

fuit *Joseph* dominator totius *Ægypti*, neque dignitate vel divitiis præcellentes, ut fuit *Ephraim*, qui ob divitiarum et frugum prærogativam generis sui majorem in sobole multiplicationem prælatus est *Manasse* fratri suo primogenito. Non tales, inquam, elegit; sed elegit tribum *Juda*, videlicet peccatores peccata sua confitentes, qualis erat *Matthæus* publicanus. *Judas* quippe confitens interpretatur, quo nomine se indignos ostenderunt, qui confiteri noluerunt vel se peccatores vel Christum Dei Filium. Hunc *Petrus* confitendo: « Tu es, inquit, *Christus* Filius Dei vivi (*Matth. xvi, 16*), » et ideo nomine *Judæ* honoratur, atque ut alter *Judas* præ cæteris fratribus coapostolis benedicitur, cum ei dicitur:

Tu es *Petrus*, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (*ibid., 18*) De illo dictum est: « *Juda*, » e laudabunt fratres tui (*Gen. xlix, 8*). » Huic dictum est: « Ego pro te rogavi, *Petre*, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos (*Luc. xxii, 32*). » De illo dictum est: « Catulus leonis *Juda*, requiescens accubuisti ut leo (*Psal. xvi, 12*). » Huic significatum est qua morte clarificaturus esset Deum, videlicet extensis manibus in cruce ab alio cinctus moriendo, ut *Christus* leo leonis catulus cui *Petrus* et ipse leo leonis catulus in morte assimilatus est. An non leonis habet fortitudinem *Petrus* in *Christo* a Deo confortatus, ut portæ inferi non prævaleant ei? Quod autem de *Juda* dictum est: « Adorabunt te fratres tui (*Gen. xlix, 8*), » longe superexcedit personam *Petri*, et pertinet specialiter ad *Christum* solum inter homines hominem adorandum. Nomen vero *Judæ*, id est confitentis, non soli *Petro* petram confesso, sed et omnibus electis Dei congruit, a quibus corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Igitur elegit tribum *Juda* ex massa reproborum Deus, et hanc tribum fecit esse montem *Sion*, id est, Ecclesiam quæ futura speculatur, et invisibilia bona contemnens visibilia sciens, quod, quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna.

VERS. 69. Et ædificavit sicut unicornis sanctificium suum in terra, quam fundavit in sæcula. Ad litteram Deus quondam in terra promissionis, quam fundavit promissione firmissima stabiliendo eam in hæreditatem semini *Abrahæ*, templum sibi per *Salomonem* regem ædificavit sicut unicornis, imo vere unicornis propter unius cornu altaris, de quo alias dicitur: « Constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris (*Psal. cxvii, 27*). » *Judæis* enim, quibus dicebatur: « Coram altari isto adorabitis (*II Paral. xxxii, 12*), » non licebat multiplicare altaria, sed in uno templo, coram uno thymiamatis altari unum Deum adorare jubebantur, qui se adorantibus erat et est cornu fortitudinis, contra quod nihil valet virtus contrariæ fortitudinis. Unde reges *Israel* et *Juda*, qui sibi multiplicabant altaria et extra templum colebant simulacrâ, perdita vera fortitudine quasi cornu suo amisso

frequenter hostibus tam visibilibus quam invisibilibus leguntur succubuisse. Mirabilis vero illi perierunt, qui cum essent unicomnes, unius Dei cultum profitentes, unicum Dei templum fecerunt speluncam latronum latrocinando in eo contra unius Dei unigenitum. Propter quod dicit: « De ore leonis libera me, Domine, et a cornibus unicornium humilitatem meam (*Psal. xxi, 22*). » Dicebatur tamen ipsum templum sanctificium, pro quo *Hebraica* veritas habet; sanctuarium, quia per illud signabatur corpus Dominicum *Judaica* impietate solvendum, et post triduum divina virtute reædificandum, quod revera erat sanctificium seu sanctuarium, nulla unquam violatione corrumpendum, sicut scriptum est: « Non dabis sanctum tuum videre corruptionem (*Psal. xv, 10*). »

Hoc sanctificium, cœleste videlicet sanctuarium tunc ædificatum est in terra; quam fundavit in sæcula, quando « *Sapientia* ædificavit sibi domum (*Prov. ix, 1*), » septem columnis cœlestibus subnixam. Quæ licet sit fabricata in terra virginæ carnis, altior tamen est facta cœlis non solum pro sublimitate septem columnarum, cœlestes choros longe supereminentium, quibus domus hæc subnixa est, etiam pro illa suæ dedicationis celebritate, qua post triduum reædificata et glorificata est, atque ut *Apostolus* affirmat, excelsior cœlis facta. In hoc etiam ædificavit sanctificium suum in terra quam fundavit in sæcula, quod Spiritum sanctum de cœlo misit ad sanctificandam primitivam Ecclesiam *Judaica* lapidibus *Judaicæ* terræ collectam, quam sicut unicornis ædificavit, quia lapides ipsos ita univit, ut esset cor unum et anima una multitudinis credentium et illam unam rem petentium, de qua alias dicit: « Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ (*Psal. xxvi, 4*). » Unus etiam prædictorum lapidum dicit: « Unum autem, quæ retro sunt oblitus, extendens me in anteriora persequar ad bravium (*Philip. iii, 13 et 14*). » Item suos discipulos provocans ad unum illud bravium, quod non nisi unus accipit, comprehendendum ait: « Sic currite, ut comprehendatis (*I Cor. ix, 24*). » Item: « Unus Dominus, una fides, una spes, unum baptisma, unum corpus (*Ephes. iv, 5 et 6*) » ab eo commendatur, ne sit schisma in corpore uno, uno spiritu vivificato, uno cornu confortato. Quod nimirum cornu non est aliud quam unus Deus et Pater omnium, qui est super omnia, et in omnibus lapidibus electis una charitate conglutinatis. Annon et *Petrus* Ecclesiæ primitivæ scribens ostendit eam sic ædificatam, ut sit sanctificium sive sanctuarium Dei? « Vos, inquit, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes ejus annuntietis, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum? » (*I Petr. ii, 9*.) Quia vero et alios lapides habuit, qui non erant de hoc sanctificio, videlicet oves, quæ non erant ex hoc ovili, ut illis

quoque adductis fieret unum *sanctificium*, unum ovile, ad hoc vocavit.

VERS. 70. *Et elegit David servum suum*, pastorem videlicet paucularum ovium in Judæa, ut esset positus in lucem gentium colligens eas ad ovile suum. Quod ita factum est per ipsum *David servum suum*, id est per Filium in carne genita ex *David* servili forma humiliatum. Qui cum in forma Dei non servus, sed Dominus esset, de *David* formam accepit servi, cui etiam per hoc assimilatus est, quod sicut *David* sublatus est de gregibus ovium ad regnandum super homines: ita ipse a Judæis ad gentes tanquam a paucis ovibus ad multas translatus est, non in sua persona, in qua corporaliter ad gentes non transivit, in qua et solummodo ad oves, quæ perierant, domus Israel (*Matth. x, 6*), se missum testatus est. In cœtu vero apostolorum, in quibus ipse loquebatur et operabatur, de Judæis ad gentes transivit, non utcunque, se de post fetantes acceptus. Fuerant quippe in Judæa oves non steriles, imo gemellis fetitus honorabiles, scilicet perfectionis amatores, non contentæ observare præceptum justæ conversationis, quin insuper adderent etiam servare consilium perfectionis. Hujusmodi oves tonsæ, id est propriis rebus desectis quasi nudæ ascenderunt de lavacro baptizante Petro una die tria millia, et alia quinque millia, quibus in unum congregatis erat cor unum, nec eorum ullus dicebat aliquid suum. His dispersis per regiones Samarizæ, Cappadociæ, Bithyniæ, cum essent oves bonæ ac secundæ, nec ibi defuerunt arietes fetantes, scilicet perfecti doctores perfectionis amatores et monitores. Hi sunt, quibus Petrus pastor ovium scribit dicens: « Seniores obsecro consenior, pascite eum, qui in vobis est, gregem non coacti, sed spontaneæ, neque turpis lucri gratia, et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam (*I Petr. v, 4* et seqq.). »

Istis ergo velut bonis arietibus oves bonas fetantibus, regente utrosque, videlicet arietes fetantes et oves fetas vero David pastore ovium, qui et in Petro pastore ovium loquebatur, de post ipsos fetantes ipse verus David fuit acceptus

VERS. 71. *Pascere inter gentes Jacob servum suum*, id est bonos activos, bene satagentes circa frequens obsequium, quale in ministerio Marthæ demonstratum est, et *Israel hæreditatem suam*, id est contemplativos optima parte ex parte beatos, et adhuc plene beandos, quæ nimirum pars optima est, hæreditas æterna danda non extra se sed in se. Unde recte ipsi tali hæreditate ditandi vel ditati hæreditas Dei nominantur, et in hac parabola, cum dicitur: *Pavit Israel hæreditatem suam*; et alias ubi dicit: « Opus manuum mearum tu es hæreditas mea, Israel (*Isai. xix, 25*). » Item: « Filiis Levi non dabis hæreditatem, » ait Dominus in lege, « ego enim ero hæreditas eorum (*Num. xx, 18*). » Quorum igitur Deus est hæreditas, ipsi quoque Dei sunt hæreditas, cum sancto sancti, cum electo ele-

cti, quos utique Deus elegit in hæreditatem sibi, sicut alias dicitur: « Beata gens, cujus Dominus Deus ejus, populus, quem elegit in hæreditatem sibi (*Psal. xxxii, 12*). » Verus itaque David, servus Dei secundum formam susceptæ humanitatis, et nihilominus omnipotens Dominus non solum in Dei forma æterna, sed etiam in forma hominis jam glorificata, et in thronum regni paterni exaltata, ipse pascit per se invisibiliter, et per suos visibiliter, scilicet *Jacob servum suum et Israel hæreditatem suam*, contestante Apostolo, quod « apparuit gratia Salvatoris omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et juste et pie vivamus in hoc sæculo (*Tit. ii, 11, 12*): » sobrie, quantum ad ordinem continentium; juste, quantum ad ordinem rectorum juste viventium et juste judicantium; pie, quantum ad ordinem conjugatorum pietatis operibus per elemosynas assiduas Deo servientium, ut sint *Jacob servus Dei* sicut virgines cæterique continentes propter optimam, quam elegerunt, partem, dicuntur et sunt hæreditas Dei, ut supra demonstratum est. Sequitur:

VERS. 72. *Et pavit eos in innocentia cordis sui, et in intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Conventientius quidem videretur, si diceretur: *Pavit eos in innocentia manuum et in intellectibus cordis*, quia manibus nocent, qui nocent, corde intelligunt, quicumque intelligunt. Attamen recte in *innocentia manuum* datur cordi, ut intelligatur non perfecta innocentia, nisi procedat ex corde, quam verus David vere habuit, qui præ omnibus innocens manibus et mundo corde fuit, quia sine peccato conceptus et natus « peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (*I Petr. ii, 22*), » cujus nullum seminarium fuit in corde ipsius. Item intelligentia, quæ proprie cordis est, recte datur manibus ejus, quæ alias dicuntur « aureæ plenæ hyacinthis (*Cant. v, 14*), » eo quod opera ejus fulgida sunt aureis litteris consimilia, quæ non solum videntis aspectum, sed et legentis pascunt intellectum: verbi gratia, de quinque panibus quinque millia hominum satiavit. Quod opus divinum divinis et aureis manibus peractum simpliciter inspectum delectat aspectum, sed mysterialiter expositum pascit intellectum. Quis denique alius quam verus et summe bonus pastor David, qui solus habet clavem David, in hac ipsa littera parabolica, quam versamus, ea quæ de quinque libris Moysi leguntur inserta, reseravit? Ipse est qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit, non solummodo Psalmos David, quibus quotidie inter psallendum suas oves pascit dando eis psallere sapienter; sed etiam totum totius veteris Testamenti librum septem signaculis clausum solus inventus est dignus aperire ac solvere signacula ejus, quoniam occisus est ipse bonus pastor pro suis ovibus, nec detentus est in morte, sed surrexit ipse pastor bonus ultra jam non moriturus. Unde qui oves suas pavit ante mor-

tem in innocentia cordis sui et in intellectibus manuum suarum deduxit eos, verbi gratia, dicens: « Scitis quid fecerim vobis? Ego Dominus et magister exemplum dedi vobis, ut et vos ita faciatis (Joan. xiii, 12 et 15): » ipse quoque nunc devicta morte amplius pascit gregem suum Spiritu sancto de cœlis misso, qui doceat omnem veritatem clare demonstrans intellectus manuum, id est operum ejus, qui suis exemplis iter salutis ostendit, per quod suas oves deducit.

In Hebræo legitur: *Qui pavit eos in simplicitate*

A cordis sui, et prudentia manuum suarum dux eorum fuit. Ergo ipse pastor, ipse dux militum, ipse doctor, ipse ductor, pastor simplex, prudens, dux verus David, qui tanquam dux prudens militum prudentiam requirit, quibus et dicit: « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (Matth. x, 16). »

Gloria Patri hujus David. Gloria Filio ejus huic David. Gloria Spiritui sancto, qui est ubertas pauciarum hujus pastoris David. Amen.

PSALMUS LXXVIII.

Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam. Psalmo septuagesimo septimo expleto, sequens, videlicet septuagesimus. octavus, esset exponendus, nisi quod jam nox illa imminet, in qua nemo potest operari. Saltu ergo facto abhinc usque ad psalmum centesimum decimum octavum, quem antehac, prout Deo favente potuimus, exposuimus, continuando tunc expositionem usque in finem Psalterii; sed nunc imminente potestate tenebrarum cogimur cessare ab expositione. Sed ne medios psalmos intactos præterisse videamur per negligentiam, en reddimus causam.

Spiritualis Antiochus jam regnat, cujus tyrannica violentia sic Ecclesia opprimitur, sic templum Dei violatur et profanatur atque polluitur ingravescente nimis periculo schismatis, ut magna sit materia canendi vel potius lamentandi et flendi secundum verba hujus psalmi: *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum.* Nam per gentes, id est, homines gentiliter viventes nomen Dei blasphematur, dum talibus est liberum in templo Dei negotiari et circa templum Dei scortari, sicut in diebus Machabæorum legimus evenisse Antiocho vendente sacerdotium primo Jasoni, deinde Menelao, atque mulieribus impudicis, ultro se ingerentibus loco sancto et optimis ephæborum in lupanaribus positis.

Hanc desolationem deplorare videtur *Asaph*, cui attribuitur hic psalmus. Habet enim titulum: *Psalmus Asaph.* Sed eidem *Asaph*, id est, congregationi psallenti in finem potius congruit lamentari hanc desolationis abominationem, quam nos jam fine mundi appropinquante videmus imminere, spirituali Antiocho regnante ac templum Dei profanante, nullis vel paucis Machabæorum similibus illi resistentibus, arescentibus hominibus præ timore et exspectatione, quæ supervenient universo orbi. Scriptum est enim in libro Machabæorum: « Pessima autem et universis gravis malorum erat incursio. Nam templum luxuriæ et comessatio-

nibus erat plenum et scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se ultro ingerebant intro ferentes ea quæ non licebat. Altare etiam plenum erat illicitis quæ legibus prohibebantur. Neque autem Sabbata custodiebantur, neque dies solemnes patrii servabantur, nec simpliciter se quisquam Judæum esse constebatur (*I Mach. vi, 3 et seqq.*). »

Hæc omnia, si otium esset ad exponendum, tempestuoso huic tempori satis poterant competari, nisi quod malis, quæ tunc per Antiochum facta sunt, longe superexcellunt mala, quæ in templo Dei, quod est Ecclesia, nunc fiunt, profanato sanctuario Dei multimoda legum veterum et novarum transgressione atque abominatione desolationis, quam considerans *Asaph*, id est, congregatio fidelis exclamat: *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, etc.*

Quibus malis quia ego pusillus cæpi obniti scriptis ac dictis, ecce sum expositus persecutioni, quia compellor a loco mihi commisso fugere: ac proinde non possum, prout hactenus feci, expositioni psalmorum, qui adhuc restant, invigilare, atque omnes periochas prosequi, per quas distincti sunt psalmi. Verum ne omnino lateat ipsarum periocharum distinctio, singulos psalmos abhinc usque ad centesimum decimum octavum succincte perstringere curamus, quasi deosculando capita psalmorum et summatim insinuando intentiones eorum. In quorum primo, quem nunc præ manibus habemus, *Asaph* gemituosa declamatione tribulationem refert sanctorum, ut ostendat eas fieri ad utilitatem fidelium, quatenus confirmentur, ne desperent in quovis agone interiorum seu exteriorum tentationum, hoc scientes et sine dubio sperantes quod introibit in conspectu Dei clamor et gemitus compeditorum dicentium: *Domine, non secundum peccata nostra facias nobis, etc.*, usque in finem. *Cito, inquit, anticipent nos misericordiam tuam, ne te no-*

ram faciente in miserendo alicui filio prodigo ad te revertenti senior frater accusator junioris fratris superveniat et miserationes præpediat.

Senior frater diabolus est, qui exinde frater, quod a Patre nostro Deo æque ut homo creatus est, sed exinde senior, quod prior homine creatus est. Vel quia invidia senescere facit, quem vastat, senior dicitur, qui de salute recepti fratris cruciatur. Sic etiam senior frater Esau cruciatur de benedictione Jacob fratris junioris, in typum Judaici populi tabescentis præ invidia de recepto gentili populo. Sic omnis homo invidus vel angelus paratus ad nocendum prodigo filio per tribulationes ad te patrem redire coacto, vel gratiæ matris consilio vestibus Esau valde bonis et bene fragrantibus ornato. Sed tu, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, festina benefacere nobis, dicendo servis tuis: « Cito proferre stolam primam (Luc. xv, 22); » cito, inquam, priusquam veniat senior frater, cujus improperiis quid respondeamus non habemus, quia *pauperes facti sumus nimis*; maxime per hoc de pauperati, quod *venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum*, etc. Sane cuique fideli sua vitia barbaræ gentes sunt, quæ polluerunt sanctum Dei templum, id est corpus nostrum, testante Apostolo, qui dicit: « An nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti? » (I Cor. iii, 16.) Resistentes igitur atque

certantes, ut sæpe dictum est, adversus peccatum, recte in hoc psalmo dicunt: *adjuva nos, Deus, salutaris noster*, etc.

Quia vero in tractatibus magistrorum exponendum Psalmos, Patrum sanctorum Augustini, Ambrosii, Hieronymi, Cassiodori, Remigii sanctique Hilarii crebro inducuntur sententiæ, quibus contextuntur pene omnes expositiones modernæ: sancti autem Gregorii papæ sententiæ nusquam vel raro in expositionibus vel glossis novis introducuntur. Nos, prout hactenus fecimus, ejus dicta nostris adnectemus, quæ cum sint moralia, mores videlicet bonos informantia, multum juvant et instruunt illum certatorem, qui contra vitia morum in isto medio quinquagenario quasi alter Jacob luctatur, cui et læta victoria in fine psalmi reposita est quasi corona justitiæ pro justo et bono certamine, quoniam quasi certamine peracto cursuque consummato, licet nondum in re, tamen in spe victoriæ gratulantur fideles certatores dicentes: *Nos autem populus tuus et oves pascuæ tuæ confitebimur tibi in sæculum, in generatione et generatione annuntiabimus laudem tuam*. Vere tuam, non nostram laudationem annuntiabimus, quia non nostra, sed tua virtute bonum certamen certavimus, cursum consummavimus, fidem servavimus. Unde non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo debetur gloria, laus et honor per infinita sæcula sæculorum. Amen.

MONITUM EDITORIS

Hactenus Gerhohus, qui psalmorum sequentium usque ad centesimum decimum octavum nullam aliam expositionem in Reicherspergensibus codicibus attexuit, quam quæ perbrevis titulorum, quibus singuli psalmi insigniti sunt, enarratione ac unius et item alterius versus explicatione, verbi sancti Gregorii Magni concepta, constat. Itaque ne lectoribus perenni quadam singulorum psalmorum expositione, in hoc commentario carendum esset, pro more lacunam ex Honorio Augustodunensi explere visum fuit. Ad Gerhohum revertentur cum ad Psalmum cxviii attigerimus.

PARS NONA.

PSALMUS LXXVIII.

Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, etc. Finis præcedentis psalmi memorat veram David templi ædificationem, hic vero deplorat ejusdem templi violationem. Sicut enim Antiochus templum Jerosolymis sub Machabæis polluit; sic Julianus Apostata vel hæreticorum grex Ecclesiam templum

Christi profanavit. Tres psalmi in lamentatione ejusdem templi scribuntur. Primus: *Ut quid Deus*, in quo Ecclesiæ templi Christi subversio a persecutoribus, ut illud a Romanis lamentatur. Secundus. *Deus venerunt gentes*, in quo violatio istius ab hæreticis, ut illius ab Antiocho et gentibus, de-

ploratur. Tertius: *Super flumina Babylonis*, in quo A istius destructio sub Antichristo, sicut illius sub Nabuchodonosor defletur. Est et aliud sacramentum, quia præcedens psalmus retulit, quod Christus tribum Juda elegerit, quod tempore Antichristi erit: hic refert, quanta mala pro fide Christi passura sit.

Hic psalmus in septuagesimo octavo loco ponitur, qui numerus in sexies duodecim dividitur, et sex superant, quod perfectionem nobis mysticant. Per duodenarium doctrina apostolorum, per senarium intelligitur perfectio justorum, qui propter justitiam persecutionem patiuntur, qui ad octo beatitudines perducuntur. Titulus ejus est:

VERS. 1. PSALMUS ASAPH.

Hoc est: Ita laus attribuitur perfectis fidelibus B de Judaico populo, qui agunt in hoc psalmo de tribulatione sua, quæ videtur eis esse, illata: inde quia monuerant fidelem Asaph ad spiritalem intellectum; sicut in Actibus apostolorum legitur quod prædicatores magnam persecutionem patiebantur (Act. xiii, 50). Vel fidelis Asaph ante Christi adventum hic loquitur, id est prophetæ, et alii perfecti in populo Dei prævidentes in Spiritu Ecclesiæ persecutionem, quam significat illa persecutio sub Antiocho in Jerusalem facta.

Materia psalmi est afflictio Ecclesiæ sub hæreticis templi Dei violatoribus, de quibus multa præcedens tractavit psalmus. Intentio est ostendere tribulationem fidelium esse ad commodum eorum, et ad C damnatum tribulantium. Verba mutuata videntur de historiis Machabæorum, ubi gentes templum Dei polluerunt, sanguinem justorum ut aquam effuderunt. Significat autem quod hæretici Ecclesiam templum Dei vivi profanaverunt, multum sanguinem catholicorum effuderunt. Prima pars est: *Deus venerunt*, in qua Ecclesiæ ærumnæ memorantur. Secunda: *Usquequo, Domine*, in qua divina auxilia contra adversarios fideles precantur. Tertia: *Ultio sanguinis*, in qua vindictam Dei impiis justi imprecantur. *Asaph*, id est fidelis populus, sub persona Mathathias hic loquitur.

Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam. Hoc sub Machabæis contigit, quando Antiochus et aliæ D *gentes* in Judæam hæreditatem Dei venerunt, et templum Dei polluerunt, quia idolum in eo posuerunt, et dæmoniis ibi sacrificaverunt. *Posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam*, hoc est sicut turgurium custodis pomorum remanet desertum collectis pomis, ita Jerusalem desertam fecerunt habitatoribus occisis.

VERS. 2. *Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ*, hoc est occisos sepeliri non permiserunt, sed avibus et bestiis devorandos projecerunt.

VERS. 3. *Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Jerusalem.* Sicuti pro nihilo ducitur, quod aqua effunditur, ita pro nihilo habebant, quod sanguinem illorum effundebant; sicut Eleazaro

et septem Machabæis cum matre sua et multis aliis faciebant. *Et non erat qui sepeliret*, quia tot erant, qui sepeliri non poterant, nec etiam superstites præ hostibus eos sepelire audebant. Unde et hic versus, *Effuderunt*, in historia Machabæorum pro eadem causa introducit, ut totus psalmus inde scriptus non dubitetur (II Mach. 1, 8). Hoc ad priorem psalmum continuatur, ubi legitur quod juvenes eorum et virgines comedit ignis, et præ multitudine non sunt lamentati. Mathathias et Machabæi videntes tanta mala clamant:

VERS. 4. *Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio, et illusio his, qui in circuitu nostro sunt.* Tempore Antiochi erant Judæi opprobrium omnibus nationibus, qui eis ritum legis improperebant, comprehensos subsannabant, captivis illudabant.

Simili modo factum est Ecclesiæ sub Juliano Apostata, vel sub Constante hæretico, quæ gemebunda dicit: *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam.* Hæreditas Dei est Ecclesia ad hæreditatem regni vocata, de qua in superiori psalmo scribitur: *Pascere Israel hæreditatem tuam.* In hanc hæreditatem gentes venerunt, dum hæretici gentiliter viventes cum judæis et paganis in Ecclesiam Dei ut lupi in oves irruerunt, et Christianos crudeliter persecuti sunt. *Posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam*, hoc est, posuerunt Ecclesiam in desertum, sicut deseruntur pomorum custodiæ, cum poma transierint. Fideles namque qui remanserunt aliis, perfidia pollutis, aliis C occisis, quasi desertum turgurium fuerunt privati a solamine et societate aliorum, qui vel occisi vel polluti erant. Sed quando Ecclesia gentibus, vel hæreticis visa est deserta, tunc in cœlestem mensam spiritus martyrum tanquam de horto Dominico multa et suavissima pompa transierunt. *Posuerunt morticina*, id est cadavera servorum tuorum *escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum posuerunt escas bestiis terræ.* Si tantum diceret *volatilibus et bestiis*, sufficeret; sed *cæli et terræ* addidit ad denotandam intentionem. Cum enim spiritus martyrum velut poma ad agricolam suum transiissent, et infideles quotidie audirent a fidelibus promitti redintegrationem corporum suorum, sparserunt frustra illorum membra per acra et per terram, ut quasi per hoc ostenderent non posse esse, quod Christiani asserebant, cum ea ab avibus et bestiis devorata constaret. Quorundam cadavera igni combusscrunt, et cinerem in aquam sparserunt, quasi inde resurgere non possent. *Effuderunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Jerusalem*, id est in toto orbe tam viliter quam aqua effunditur. *Et non erat qui sepeliret*; vel propter timorem persecutorum, vel tot fuerunt occisi, quod vivi non sufficiebant eos sepelire. In multis enim locis cadavera sanctorum diu insepulta jacuerunt, donec a religiosis quodammodo furata sepelirentur. Majorem persecutionem passa est Ecclesia ab hæreticis quam a paganis vel judæis. Multis occisis, superstites clamant: *Facti*

sumus opprobrium vicinis nostris. Tam ignominiose tractamur, quod sumus opprobrium vicinis jam inde ad fidem venire volentibus, quia sumus subsannatio et illusio infidelibus, qui in circuitu nostro sunt. Mathathias pro Machabæis.

VERS. 5. *Usquequo, Domine, irasceris genti Judæicæ te colenti, permittens eam sævitia paganorum affligi? Facis hoc in finem, id est usque ad totius populi consumptionem? Usquequo accendetur velut ignis zelus tuus? Zelus erat, quod Phinees Judæum in scorto occidit. Zelus erat, quod Mathathias Judæum idolis sacrificantem occidit. Zelus dicitur æmulatio vel indignatio. Hic zelus velut ignis est accensus, dum Judæos pro idololatria tradidit gentibus occidendos. Satis vindicasti in nos: jam*

VERS. 6. *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt. Ita abundanter mitte indignationem tuam super adversarios, qui nos affligunt et te non colunt, quam multipliciter misisti super nos qui te colimus. Et effunde iram tuam in gentes, qui hic infundis nobis iram tuam, id est occultam vindictam in futuro effunde, hoc est exerce manifestam et omnimodam vindictam in gentilibus viventes. Quæ te non noverunt, id est in te non crediderunt. Et in regna quæ nomen tuum non invocaverunt, id est in patrias, in multas regiones, quæ non adoraverunt nomen tuum, quod est Christus Jesus. Et ideo effunde in eos iram:*

VERS. 7. *Quia comederunt Jacob. Hoc est supplantatores vitiorum pro fide tua luctantes quosdam polluere, in errorem suum duxerunt, quos ut cibum in corpus perditionis devoraverunt. Insuper locum ejus desolaverunt, quia alios ad fidem venire prohibuerunt. Sed ad litteram loca fidelium sunt desolata, dum conventus eorum sunt destructi, et ipsi a persecutoribus oppressi. Et quoniam scimus quod vindicas in nos reatum, qui nihil sinis impunitum: Oramus,*

VERS. 8. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, id est ex parentibus venientium propter ignorantiam aut juventutem factarum. Cito anticipet ut bonum velimus, et conforta arbitrium nostrum ut in bono perseveremus. Velociter præveniat nos tuæ misericordiæ effectus, antequam anticipet defectus: Quia pauperes facti sumus nimis originalibus et actualibus oppressi malis, et paradisi ac mundi privati bonis. Contra hæc mala*

VERS. 9. *Adjuva nos, Deus salutaris noster, et ad superandum inimicos, ut conformemus eos nobis. Et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos a persequentibus, ut in nomine Christiano gloriemur. It' propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum: Qui propter peccata tribulationem nobis induxisti, officit propitiare propter nomen tuum, quia propter illud nomen ista omnia patimur, eo quod Christiani dicimur: Libera nos:*

VERS. 10. *Ne forte dicant in gentibus: Ubi est*

A *Deus eorum, quem dicunt se habere adiutorem et defensorem? Ecce modo faciunt quod volumus, et præcipimus! Propitiare nobis, et hæc propitiatio innotescat in nationibus coram oculis nostris, ut subdas nobis qui nos volunt sibi subdere. Et non disce- ras usque post mortem nostram; sed coram oculis nostris corporeis facias, ita ut nos vidcamus, in vita nostra. Mathathias pro Machabæis.*

Vindica sanguinem servorum tuorum, qui effusus est. Ita habet alia translatio. Sanguis septem Machabæorum, et aliorum plurimorum pro lege Domini effusus est, quem Dominus vindicavit, dum Antiochum crudeli morte consumpsit, et populum suum exterminavit bellis.

VERS. 11. *Intret in conspectu tuo gemitus compeditorum, id est in captivitate positorum. Multos enim ceperant, quos in vincula conjecerant, quorum gemitus in conspectu Dei introivit, quia adversarios eorum per Judam et fratres ejus punivit. Secundum magnitudinem brachii tui posside filios mortificatorum, hoc est illos factos filios nostros quos mortificant, posside secundum fortitudinem tuam, quasi propriam hæreditatem tuam, ut ulterius non sinas recedere a te.*

VERS. 12. *Et redde eis factis vicinis nostris septuplum improprium in sinu, id est in interiori eorum; improprium, dico, ipsorum, id est ab ipsis illatum: Quod exprobraverunt tibi, Domine, in nobis arbitantes te in servis tuis deleri a terra. Conversi namque ad fidem multum in anima dolebant, quod unquam Deo vel sanctis impropèraverant, et septies tantum sibi impropèrabant, quam prius Christo vel suis impropèrabant, quos persecuti sunt.*

VERS. 13. *Nos autem (quos persecuti sunt) populus tuus, et oves pascuæ tuæ, quas pavisti pane vite et intellectus, confitebimur tibi in sæculum, id est laudabimus te corde, et ore, et opere in æternum. In generatione et generatione (38), hoc est, quandiu succedet generatio et generatio, annuntiabimus aliis laudem tuam, ut et ipsi te laudent, et hic et in futuro.*

Aliter: *Innotescat in nationibus ultio sanguinis servorum tuorum, hoc est tempore Christianorum innotesce cunctis gentibus, quod tu sanguinem martyrum vindicabis. Hoc jam factum est, quia persecutores Christianæ religioni subjugati sunt, alii autem deleti sunt. Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum, quos mortale corpus aggravat, qui ingemiscunt gravati, habitatione, quæ de cælo est, superindui cupientes, ut mortale a vita absorbeat. Secundum magnitudinem hæreditatis tuæ posside filios mortificatorum. Pro Christi nomine compediti gravissimas persecutiones pertulerunt, et in ipsis passionibus constituti oraverunt pro Ecclesia, ne infructuosus esset posteris sanguis illorum. Filii mortificatorum sunt, qui exemplo martyrum pro Christo passi sunt. Hos Dominus possedit secundum*

(38) Vulgata: *In generationem et generationem.*

magnitudinem brachii sui, quando persecutores subjecit imperio nominis Christiani. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum. Hoc non maledicendo, sed prædicendo dicitur. *Vicinos* vocant Hæreticos vel falsos fratres in eadem religione et in eodem cultu constitutos, sed Ecclesiam vel pravis moribus vel perverso dogmate impugnantes. His *septuplum opprobrium in sinu eorum* reddet, dum eos omnimoda pœna in sempiterno opprobrio pu-

niat. Tunc reddet eis *opprobrium ipsorum*, quo Domino exprobraverunt male vivendo, vel perverse docendo, dum dicit: «*Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, et angelis ejus. (Matth. xxv, 41).*» Ipsi quidem ibunt in supplicium æternum: *Nos autem, populus tuus et oves pascuæ tuæ, a dextris constitue, quibus dices: «Venite, benedicti Patris mei, constebimur tibi in sæculum (ibid., 34),» id est laudabimus te sine fine.*

PSALMUS LXXIX.

Qui regis Israel intende, etc., etc. Superior psalmus retulit calamitatem Ecclesiæ, quam pertulit ab hæreticis, hic refert cladem Synagogæ, quam sustinuit ab adversariis. Titulus ejus est:

(VERS. 1.) IN FINEM PRO HIS, QUI IMMUTANTUR, TESTIMONIUM ASAPH, PSALMUS PRO ASSYRIIS (39).

Hoc est: Iste hymnus est tendens in finem Christum, pro his qui immutantur de Judæis ad Christianos, de carnali intellectu ad spiritalem; qui psalmus est *testimonium Asaph*, id est fidelis Synagoga, pro Assyriis, hoc est, pro Judæis adhuc perfidis, qui se reputant justos, et in lege directos. *Assyrii* namque interpretantur *dirigentes*. Testatur etenim hic, quod Judæi ideo exterminati sunt, quia in Christum non crediderunt, et quod de Judæis Christiani ideo exterminium evaserunt, quia fidem Christi receperunt. Denique hoc *testimonium* et Christum et vineam constituetur, hoc est caput et corpus, regem et plebem, pastorem et gregem, et totum omnium Scripturarum mysterium.

Materia psalmi est oratio fidelis Synagogæ pro Christi adventu, et Ecclesiæ oratio pro ejus adventu secundo. Intentio est, ut Deum oremus, quatenus nos hic convertat, et quandoque facie ad faciem, sicuti est faciem suam nobis ostendat. In tria secatur, quia Synagoga ter destructa narratur, a Babyloniis, a Græcis, a Romanis. Prima pars est: *Qui regis Israel*, in qua Christi primus et secundus adventus optatur. Secunda est: *Vineam de Ægypto*, in qua Ecclesiæ dilatatio memoratur. Tertia est: *Domine, Deus virtutum converte*, in qua Ecclesiæ visitatio postulatur.

Hic psalmus est in ordine septuagesimus nonus, et significat fideles post captivitatem hujus mundi venturos ad consortium novem ordinum angelorum. Verba psalmi videntur tracta de oratione Machabeorum, qui orabant ut sic Christus eos suo adventu liberaret de Antiocho et de pressura adversariorum, sicut Moyses eripuit patres de Pharaone et afflictione Ægyptiorum. Vox est *Asaph*, id est prophetarum pro conversione eorum populi Judaici

tempore apostolorum, et vox primitivæ Ecclesiæ pro conversione eorum post exterminationem Judæorum, quæ conversio fit quotidie et maxime tempore Antichristi.

VERS. 2. *Qui regis Israel, intende. Is dicitur vir, ra videns, et Deus. Israel ergo dicitur vir videns Deum.* Per *Israel* designantur in hoc loco angeli semper videntes faciem Patris. O rex cœli, *qui regis angelos, intende* ad nos homines venire in terris. Tu, dico, *qui deducis velut ovem Joseph*, hoc est, qui populum de *Joseph* et suis fratribus ortum de Ægypto eduxisti per desertum, sicut *oves pastor* ad bona pascua deduxisti, veni, et nos eripe, et in tuto loco constitue. Ideo nomen *Joseph* pro populo ponitur, quia ipse quasi princeps in illo populo fuisse legitur, et pro significatione etiam ponitur. *Qui sedes super cherubim, manifestare*

VERS. 3. *Coram Ephraim, Benjamin, et Manasse. Cherubim* et seraphim sunt summi ordines angelorum. *Super cherubim* Christus sedet, qui super omnem principatum et potestatem, et supra omne nomen, quod in cœlis vel in terris nominatur, in dextera Patris exaltatur. *Cherubim* interpretatur *plenitudo scientiæ; Ephraim, fructificatio; Benjamin, filius dexteræ; Manasses, oblivio.* Hæc omnia tantum posita sunt propter significationem. Per hæc enim tres ordines Ecclesiæ designantur. Per *Ephraim* doctores alios in fide fructificantes. Per *Benjamin* continentes, qui sunt *fili dexteræ*, id est imitatores Christi ad dexteram ejus constituendi. Per *Manassen* conjugati, qui opera et pompas diaboli obliviscuntur, et Christi præcepta sequuntur. Dicitur ergo: *Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin, et Manasse*, hoc est, sicut es cognitus in cœlestibus creaturis, et in eis quiescis: ita fac te cognosci ab eis, qui sunt in Ecclesia doctores, continentes et conjugati, ut in eis quiescas.

Ad litteram quiddam notatur in his vocabulis. De tribu *Benjamin* primus rex Saul regnavit in Israel, et de hac tribu venturus erat Paulus doctor

orbis. Diviso regno in Judam et Israel, de *Ephraim* A Jeroboam primus rex præfuit in Israel, qui *Ephraim* in benedictione Jacob est prælatus. De *Manasse* erat Gedeon dux in Israel, qui signo velleris partum præfiguravit virginis, et mirabili pugna Christi pugnam præsignavit. Unde per *Benjamin* primitiva Ecclesia de Judaico populo accipitur, in qua primitus Christus regnavit. Per *Ephraim* Ecclesia de gentibus in fide fructificans intelligitur, in qua nihilominus Christus regnavit. Cujus nomen ideo hic præponitur, quia et ipse in benedictione est præpositus, et gentilis populus Judaico populo a Christo est prælatus. Per *Manasse* Ecclesia adhuc de Judæis creditura exprimitur, qui quasi in oblivione nunc absconditur, sed adhuc ut Gedeon sævo bello cum Antichristo congregitur. His omnibus Christe B *intende*, et his appare.

Et ut hoc facias, *excita potentiam tuam, et veni ut salvos facias nos*, sicut Moyses salvavit illos. Cum res, quæ significative fit, nondum transacta est, quasi sopita videtur; sed cum significatum per illud fit, quasi excitari videtur. Potentia Dei erat, quod populum de Ægypto eduxit, et hostes submersit, et significat salvationem justorum et damnationem malorum, hæc res sopita est excitata, quando Christus de inferno justos eduxit, dæmones stagno ignis immersit. Et quia potentia tua, Christe, in cruce erat sopita, cum patereris ex infirmitate, *excita potentiam tuam nunc, et veni ad judicandum, ut salvos facias nos*, et inimicos nostros perdas, sicut in mari Rubro fecisti. Et ut hoc fiat,

VERS. 4. *O Deus, converte nos de pravis operibus ad bona opera, de vitiis ad virtutes: Et ostende faciem tuam*, manifesta te ipsum nobis, sicut promissisti: *Et salvi erimus* ab hostibus mentis et corporis æterna salvatione.

VERS. 5. *Domine, Deus virtutum, converte nos, hoc est, qui es Dominus et creator angelorum. Quousque irasceris super orationem servi tui?* id est quandiu differs iratus, quod orant servi tui? Quasi diceret: Cito ostende te. Per hoc notatur desiderium sanctorum in tribulatione. Si ostensio faciei ejus est misericordia, tunc revera dilatio est ira, qualis in Deo est. Hoc ad illum continuatur, ubi superius legitur: *Usquequo, Domine, irasceris?* Merito oramus cito eripi. Nam

VERS. 6. *Cibabis nos pane lacrymarum*, id est claudibus, et ærumnis sinis nos hic ut patres in Ægypto affligi. *Panis lacrymarum* est vita plena doloribus. In labore et dolore vivunt hic præcipue justi. *Et potum dabis in lacrymis*. Cibo et potu sustentatur humana fragilitas. Per hæc duo intelligitur quod justorum vita tota in luctu, et gemitu, et lacrymis consumitur. Et hoc tamen *in mensura*, quia ad æqualitatem virium illorum a Deo labor temperatur. Fortes quippe ad majorem laborem ferendum ponuntur, ut Laurentius, et alii martyres, imbecilles ad minorem, ut confessores.

VERS. 7. *Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris*. Christianis contradicebatur et a Judæis, et a gentibus, ut scribitur: « Notum est quod sectæ huic ubique contradicatur (Act. xviii, 19-22). » Unde et de ipso capite dictum est: « Hic positus est in signum, cui contradicetur (Luc. ii, 34). » *Asaph* ergo, id est primitiva Ecclesia de Judæis dicit: *Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris*, quia Judæi vicini eorum, qui erant increduli ut Pharisei, contradicebant doctrinæ eorum, ut Paulo et Barnabæ fecisse leguntur (Act. xiii). *Et inimici nostri*, scilicet pagani *subsannaverunt nos*, id est deridebant dicentes: Vos adoratis mortuum crucifixum. Ecclesia quoque de gentibus dicit: *Posuisti nos in contradictionem hæreticis in eodem cultu Christi vicinis nostris*, qui contradicunt fidei nostræ, et impugnant doctrinam nostram, et *inimici nostri* Judæi et pagani *subsannaverunt nos*, quod hominem cum latronibus damnatum coleremus, et tam in fide ejus diversa sentiremus. Hic versus ad illum continuatur. *Facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio et illusio his, qui in circuitu nostro sunt*. Quod de Machabæis ad litteram intelligitur, quibus gentes contradicebant, et pro cultu Dei deridebant. Sequitur:

VERS. 8. *Deus virtutum, converte nos*, quia lacrymis afflictionis ut cibo et potu jugiter vescimur, et a Judæis et paganis et hæreticis nobis contradicatur: *O Deus, qui das virtutes, creator angelorum, converte nos* de mundanis ad cœlestia, et *ostende faciem divinitatis tuæ*, quam electis tuis ut Moysi manifestabis, et *salvi erimus* ab his, quæ patimur malis. Et quia sex diebus laboratur, sex versibus labor Ecclesiæ hic mystice describitur.

VERS. 9. *Vineam de Ægypto transtulisti: eiecisti gentes, et plantasti eam*. Hic locus illi continuatur, ubi legitur: « Abstulit sicut oves populum suum, et perduxit eos tanquam gregem in deserto, et induxit eos in montem sanctificationis suæ; et eiecisti a facie eorum gentes (Psal. lxxvii, 52-54). » *Vinea*, a vitibus est dicta. *Vineam*, id est Hebræorum gentem, unde nata est congregatio prophetarum et aliorum fidelium, Deus ex Ægypto magnis miraculis deduxit, et expulsis gentibus, id est Amorrhæis, Ethæis, Jebusæis, cæterisque aliis tanquam mirabilis agricola plantavit,

VERS. 10. *Dux itineris fuisti in conspectu ejus*, quia in columna ignis et nubis eos præcessisti, et, ut eis placuit, pavisti. Et *plantasti radices ejus*, id est firmasti patres eorum introductos in illa hæreditate, et *implevit terram* promissionis multiplici generatione.

VERS. 11. *Operuit montes umbra ejus*, hoc est, non solum campos, sed etiam montana occupavit habitatio ejus. *Et arbusta ejus cedros Dei*. *Arbusta* vocantur vites, quando in arbores ascendunt. *Arbusta cedros* operuerunt, quia multi montem Libanum, in quo cedri, occupaverunt.

VERS. 12. *Extendis palmites suos usque ad mare*,

id est fideles protulit de mari cunctarum gentium. **A** *Et usque ad flumen propagines ejus*, hoc est, de Judæis multos per fidem propagavit. Per *flumen* enim Judæa intelligitur, in qua est Jordanis in quo baptismus cœpit: per *mare* vero gentilitas, quæ semper in amaritudine infidelitatis fuit. Vel *propagines* a flumine usque ad mare extendit, dum filios regenerationis a baptisate Jordanis incipientes usque ad oceanum undique dilatavit. Post hæc beneficia Ecclesiæ collata sequuntur ejus incommoda, quæ incurrit propter quorundam vitia.

VERS. 13. *Ut quid destruxisti maceriam ejus? Maceria vineæ Christi, id est Ecclesiæ, est sacra Scriptura, qua undique est firmiter munita. Hanc maceriam Deus destruxit, dum culpa fidelium sacram Scripturam ab hæreticis corrumpi permisit. Et ideo vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam, id est subversa ab hæreticis Scriptura conculcant Ecclesiam etiam hi, qui non credunt in Christum. Cum enim ab hæreticis cœpisset infamari, mox etiam cœpit a gentibus impugnari. Unde sequitur:*

VERS. 14. *Exterminavit eam aper de silva, quia Romanum imperium de gentilitate eam persecutionibus devastavit. Et singularis ferus depastus est eam, quia Antichristus singulariter ferus ut pabulum herbæ variis cruciatibus consumet eam. Vel aper singulariter ferus est diabolus, qui est de silva, id est de agrestium cogitationum via: qui Ecclesiam exterminavit, dum multos in hæreses et varios errores præcipitavit. Hanc est depastus, dum in divorsis vitiis saginatos devoravit. Sequitur oratio justorum:*

VERS. 15. *Deus virtutum, id est angelorum, convertere ab ira ad misericordiam. Respice de cælo, id est de Christo, et vide, hoc est, fac te videre per cælum tuum, scilicet per Filium tuum, et vide miseriam, direptionem, conculcationem vineæ tuæ, et visita vineam istam, cui tot beneficia contulisti. Visita Ecclesiam liberando eam ab hæreticis et persecutoribus. Visita Synagogam dando ei fidem et bonam operationem.*

VERS. 16. *Et perfice eam, id est Ecclesiam in virtutibus, quam plantavit dextera tua, id est Christus Filius tuus per se ipsum et per apostolos. Et super filium, (40) quem confirmasti tibi, hoc est, perfice eam fundatam super Christum, tuum Filium, quem confirmasti tibi in omnibus virtutibus, id est ad honorem tuum. Si eam perfeceris, tunc*

VERS. 17. *Incensa igni et suffossa ab increpatione vultus tui, id est peccata per cupiditatem et timorem commissa per prædicationem Filii tui in eis peribunt. Omne enim peccatum aut cupiditate aut timore committitur, dum [quis] aut aliquid cupit ædipisci, aut timet damnum ab alio sibi inferri. Incensio ignis est ardor cupiditatis. Suffossio vineæ est timor penetrans intima animæ. Increpatio est*

evangelica prædicatio. *Vultus Dei est Christus, qui est imago Dei. Si ergo Deus Pater et agricola vineam suam a vitiis purgaverit et in virtutibus perfecerit, tunc omnia peccata per cupiditatem et timorem facta per evangelicam prædicationem Christi peribunt, et mundati palmites plurimum fructum afferent. Et quia hic primum est testimonium Asaph pro immutatis, intelligitur hic oratio conversorum de Judæis pro adhuc convertendis, et de perfidia ad fidem Christi immutandis: Deus virtutum, quandiu es aversus populo Israelitico? Convertere ad eum, respice eum per Christum, qui est cælum cælorum, et vide eum per misericordiam faciens eum te videre per fidem, et visita vineam istam, id est Synagogam per te ab Ægypto eductam, et in terra repromissionis olim plantatam, sed nunc destructam. Visita per Eliam et Henoch, et perfice eam, quam in Abraham et patriarchis fodere cœpisti, quam in prophetis plantavit dextera tua, id est operatio tua. Perfice eam super filium, quem confirmasti tibi Jesum Christum, qui est semen Abraham, in quo omnes gentes benedicentur, firmum fundamentum ædificandæ domus. In hac vinea incensa igni et suffossa ab increpatione vultus tui peribunt, dum hi, qui impietatis igne succensi, et prava operatione suffossi ex eadem gente in Christum credere noluerunt, in futuro judicio ab increpatione Christi peribunt, cum dicet: « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv, 41). » Ut autem hanc vineam visites.*

VERS. 18. *Fiat manus tua, id est potentia tua super virum dexteræ tuæ, id est super Christum Filium tuum, et super filium hominis, scilicet virginis, quem confirmasti signis et prodigiis tibi, hoc est, ad honorem tuum, ut suscites eum a mortuis, et hæc omnia per illum fiant. Et cum ad eum conversi fuerimus,*

VERS. 19. *Et non discedimus a te, sicut prius fecimus, cum ad idololatriam declinavimus: Vivifica nos a morte animæ per mortem Filii tui, et nomen tuum, quod est Pater, per Filium invocabimus. Ideo*

VERS. 20. *Domine, Deus virtutum, converte nos de perfidia ad fidem, Et ostende faciem tuam, et fac nos intelligere Christum, qui est facies tua, et per eum salvi erimus in vita æterna.*

Oratio Ecclesiæ: *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium hominis, quem confirmasti tibi. Manus Dei est operatio ejus. Vir dexteræ est Filius Dei in dextera ejus sedens. Filius hominis, Filius Mariæ. Hinc sumptum est, quod frequenter dicitur in Evangelio: Filius hominis, id est Filius virginis. Dicitur ergo Fiat manus tua, hoc est, fiat potentia tua, Deus Pater, super Christum Filium hominis ad dexteram tuam sumptum, quem Spiritu sancto confirmasti tibi Filium, ut in majestate tua veniat ad judicium,*

et de vinea sua colligat fructum. Et amplius non discedimus a te per vitia aberrantes a vera via, sicut prius fecimus. Vivificabis nos a morte resuscitando, et nomen majestatis tuæ laudando invocabimus: Domine, Deus virtutum, converte nos de mortalitate ad immortalitatem, et ostende nobis sicut angelis

A *faciem tuam, et sic salvi erimus, cum tu eris omnia in omnibus.*

Hic versus dicitur intercalaris, et est jam tertio repetitus, quia per Trinitatem hæc omnia perficiuntur, dum tres ordines Ecclesiæ ad cœlestia assumuntur.

PSALMUS LXXX.

Exsultate Deo adjutori nostro. Hic psalmus videtur decantari pro victoria. In superioribus etenim psalmis facta est regi querimonia, quod hostes hæreditatem ejus pervaserint, quod vineam ejus devastaverint, et subintelligitur, quod ipse eos bello contriverit; in hoc vero victores regi suo adjutori exsultant, et Deo, ac triumphatori jubulant. Unde et verba psalmi videntur a Machabæis sumpta, qui devicto Antiocho et gentibus in hymnis Dominum benedicebant, qui eis victoriam dederat. Et significat, quod fideles de Judæis Domino jubulant, postquam de Antichristo et persecutoribus triumphaverunt. Hic psalmus in hoc præcedenti continuatur, quod ille de vinea tractavit, hic de torculari intitulatur. Torcular trippæ pertinet ad vineam. Et notandum in omnibus psalmis, quod semper sequens præcedenti aut per titulum, aut per textum continuatur. Titulus est:

(VERS. 1.) IN FINEM PRO TORCULARIBUS QUINTA SABBATI, PSALMUS ASAPHI (41).

Finis est Christus, in quo omnia consummabuntur. *Torcular* est calcatorium, in quo uvæ premuntur, vina in apothecas effunduntur, acini porcis projiciuntur. Significat autem Ecclesiam, in qua justi a malis graviter premuntur; sed justi cœlestis Regis mensæ dulce vinum inferuntur: impii ut fæx porcis, id est, dæmonibus projiciuntur. Ideo autem dicitur *pro torcularibus* pluraliter, quia sunt duæ Ecclesiæ, una de Judæis, altera de gentibus. *Quinta Sabbati* est quinta feria, in qua Deus produxit ex aqua aves et pisces, et aves in aera levavit, pisces in gurgite reliquit. Et significat, quod Christus baptizatos quosdam ad alta sublevarit, quosdam in ima præcipit. *Psalmus* est opus Dei, id est, cantus qui fit in laude Dei. *Asaph* dicitur Synagoga, quod est congregatio Dominica. Exponitur ergo titulus sic: Hic hymnus Dominicæ congregationis est tendens in finem, id est, in Christum omnia consummantem. Cantus *pro torcularibus*, id est, Ecclesiis hic a malis oppressis, considerans ea, quæ facta sunt *quinta Sabbati*; quia, sicut Deus volucres ex aquis creatas ad alta sustulit, pisces fluctibus immersit, ita oppressos in Ecclesia ad cœlestia sublevarit, malos in tartara damnavit.

(41) Vulgata: In finem pro torcularibus. Psalmus ipsi Asaph.

B Materia psalmi est exsultatio liberatorum pro victoria. Intentio est, ut victores vitiorum jubilemus Deo, quatenus ab eo pane vitæ, et melle æternæ dulcedinis saturemur. Hic psalmus per duo diapalmata in tria membra distinguitur, quia duæ Ecclesiæ in tres ordines, id est, virgines, viduas, conjugatos dividuntur, qui per duo præcepta dilectionis in fide Trinitatis cœlestia assequuntur. In prima parte laus a liberatis Regi canitur. In secunda Rex populum alloquitur. In tertia remuneratio amicorum et inimicorum ponitur.

Hic psalmus est octogesimus, per denarium et octonarium multiplicatus. Nam octies deni vel decies octoni summam illius numeri constituunt. Significat, quod hi, qui cum armis decem præceptorum dimicant, ad octo beatitudines perveniunt. Notandum quod in hac decade rex ter populum alloquitur. Primo, ubi dicit: « Cum accepero tempus, ejus justitias judicabo (Psalm. LXXIV, 3). » Secundo, ubi dicit: « Attendite, popule meus, legem meam (Psalm. LXXVII, 1). » Tertio in hoc psalmo, ubi dicit: « Audi, popule meus, et loquar. » In primo loco ut iudex justum iudicium promittit; in secundo legem populo ut rex proponit; in tertio remunerator dignam mercedem legis observatoribus, et supplicium ejus contemptoribus dabit. Vox est sacerdotum, liberatos vel victores ad laudem Regis adhortantium.

D VERS. 2. *Exsultate Deo adjutori nostro.* O congregatio Domini exsultanter cantate Regi, qui adjuvit nos hostes superare, et eruit nos de illorum crudelitate. *Jubilate Deo Jacob*, id est, nostro luctatori. *Jacob* enim, qui cum angelo luctatus est, pro luctatore ponitur. *Jacob* Dominus dilexit, Esau odio habuit: et ipse est minor filius, cui major servit. Et significat Christianum populum, cui Judaicus populus, auctore Deo, jam servit. Hunc Dominus supplantatorem vitiorum diligit, illum propter perfidiam odit. Vos ergo, qui estis *Jacob jubilate Deo* pro vobis luctante voce, et corde eum laudate hoc modo:

VERS. 3. *Sunite psalmum, et date tympanum; psalterium jucundum cum cithara.* Per psalmum cœlestis doctrina, per tympanum, quod est corium ex-

tensum carnis afflictio, ut est jejunium; per *psalterium*, quod a superioribus sonat, superna praecepta; per *citharam*, quæ ab inferioribus resonat, bona opera accipiuntur. Quod est dicere: Cœlestem doctrinam ut cibum avide *sumite*, eleemosynas et jejunia reddite, in contemplativa vita spiritualibus hymnis hilariter Deo canite, in activa bonis operibus insistite. His armis pugnavistis et vicistis, his instrumentis pro victoria tripudiare debetis. Pro signo etiam victoriæ canite tuba, hoc est, ad laudem victoris Christi aliis prædicate. Hoc est, quod dicit:

VERS. 4. *Buccinate in Neomenia tuba. Neomenia* est nova luna vel Kalendæ. Hebræi menses a nova luna numerant, quam sacerdotes observant, et ea prima visa tubis buccinant, hocque signo festum populo nuntiant. In lege tres festivitates scribuntur, *Pascha, Pentecostes, Scenopegiæ*. *Pascha* erat, quo de Ægypto transibant; quod festum in vere celebrabant. *Pentecostes* erat, quo legem quinquagesimo die egressionis suæ a Domino acceperant; quod festum in æstate solemnizabant. *Scenopegia* erat festum tabernaculorum, quod in autumno in mense Septembri agebant: ante quod festum decem diebus usque ad vesperam jejunabant, et a primo die septimi mensis tuba canebant, deinde scenopegiam celebrabant. *Ædificato* autem templo addita est quarta solemnitas, quæ *encæniam*, id est *dedicatio* dicebatur, quod in hieme agebatur. Secundum hunc morem servat adhuc Ecclesia Quatuor Temporum jejunia. Per jejunium exprimitur pugna Christianorum contra acies vitiorum. Decem dies jejunii sunt decem praecepta, quæ sunt arma nostra. Clangor *tubæ* est vox orationis vel prædicationis: septem dies in septimo mense sunt septem dona in septiformi Spiritu. Festivitas, quæ jejunium sequitur, est futurum gaudium, quod nobis promittitur. Nova luna est Ecclesia, quæ quotidie per novum solem Christum de veteri vita innovatur. In hac *tuba* buccinant qui in Ecclesia ea, quæ jam diximus, prædicant. Sequitur:

In *insigni die solemnitatis vestræ*, quod est *Pascha*, quando Christus immolatus est pro nobis, et de infidelitate ad fidem transivimus. In *Pentecoste* vero, id est in quinquagesimo die post Resurrectionem legem amoris per Spiritum sanctum accepimus. In hac die buccina clangunt, qui hanc gratiam redemptis annuntiant. Festivitas tabernaculorum, quando post ruinam resurgimus, et corpora nostra tabernacula animæ per pœnitentiam innovamus. Festum enim erit angelis super pœnitentibus. Unde hoc festum jejunium et clangor tubarum præcedit, quia per jejunia et orationes pœnitentia accepta erit. Dedicatio autem templi illud festum exprimit, quo Christus Ecclesiam, suum templum, in resurrectione æterna gloria dedicabit. In his festis *tuba* canimus, cum hæc populo prædicimus.

Notandum quod musicis instrumentis jubemur Deum laudare. Antiqui enim solebant in sacrificiis

A his uti artibus: unde et nos in divinis officiis utimur organis. Tota Ecclesia est organum Dei, electi sunt fistulæ dulcisonæ. Ipsi etiam cithara corde Deum resonantes. Sicut enim diversæ fistulæ vel variæ chordæ sunt in cantu quasi dissonæ, et tamen omnes in convenientia consonæ: ita vitæ sanctorum quasi inter se dissonant, dum hic libenter orat, alter assidue plorat: ille jejunat, ille magis vigilat, sed omnes in una charitate consonant. Musica enim ars est cœlestis disciplina, cujus prima partitio est harmoniaca, rhythmica, metrica; secunda partitio percussibilis ut cymbala; intensibilis, ut cithara; inflabilis, ut organa. Tertia partitio in septem symphoniis. Quarta in quindecim tonis. Per hanc artem multa miracula et in sæcularibus, et in divinis libris gesta leguntur, sicut illud, quod malignus Spiritus a Saul hac arte est expulsus, et quod muri Jericho clangore hujus artis corruerunt. Ideo hæc arte instructi divina verba in hac laude modulamur ut hymnos et cætera, et instrumentis hujus artis ut organis, cymbalis et campanis Deo servimus, quia et psalmos per musicam instrumenta prolato scimus.

VERS. 5. *Quia præceptum in Israel est. Præceptum* in populo Israel est, ut rite hæc solemnitates fiant. *Et judicium Deo Jacob*, id est Deo Christianorum est datum, ut celebratores harum solemnitatum corruet, spretores condemnet.

VERS. 6. *Testimonium in Joseph posuit illud, cura* exiret de terra Ægypti, linguam, quam non noverat, audivit. Joseph non exivit, sed intravit in terram Ægypti, et ibi linguam, quam non novit, audivit. Porro per Joseph, qui princeps fuit in Ægypto, totus populus ab ejus progenie descendens accipitur, qui exiens de terra Ægypti linguam, quam non noverat, audivit; dum Deum in monte loquentem decem praecepta audivit. Illud ergo testimonium Deus in Joseph posuit ignotam linguam, quam de cælo per angelos audivit quando etiam pro signo tubis insonuit, dum praecepta legis dedit, et pro hac significatione tubis insonuit.

VERS. 7. *Divertit ab oneribus dorsum ejus, manus* ejus in cophino servierunt. Joseph non legitur onera portasse, vel in cophino serviisse. Post populus Israel gravia onera lapidum ad construendas domos Pharaonis ferebat, cujus manus in cophino servierunt, dum in luto et latere sudantes hæc in cophino comportabant. Ab his oneribus Deus dorsum ejus divertit, dum eum de servitute Pharaonis eripuit. Joseph dicitur *augmentatio*, et est Christus, quia, sicut ille venditus in Ægyptum post tribulationes est exaltatus, ita et Christus ad gentes transiens post passionem martyrum est in Ecclesia glorificatus. Quæ Ecclesia dicitur *augmentatio*, quia « multi filii desertæ magis quam ejus, quæ habet virum (Isai. LIV, 1). » Joseph ergo exiens de Ægypto, hoc est, populus per Joseph multiplicatus transivit per mare rubrum, quia populus Ecclesiæ de veteri vita per baptismum Christi sanguine consecratum egrediens,

linguam quam non noverat, audivit, id est percepit A mysteria quæ non novit. In hoc Joseph testam-
tum posuit, dum Evangelium hunc populum docuit. Qui linguam, quam non noverat, audivit, dum apo-
stolus variis et ignotis linguis loqui audivit; et il-
lud præceptum: « Diligite inimicos vestros (Luc.
vi, 27), » audivit, quod prius ignoravit. Per hanc
linguam divertit ab oneribus dorsum ejus, hoc est,
divertit eum a vitiis, quæ onerabant animam. Vere
onera portabat, nam manus ejus in cophino servie-
runt, quia, sicut illi in luto et latere ad constru-
das civitates Pharaoni serviebant, ita ipsi sordidis
actibus ad construendam civitatem diaboli Babylo-
niam se ipsos replebant. Hic introducitur persona
Dei sic loquentis: O Joseph, observa quæ per igno-
tam linguam audisti: quia

VERS. 8. In tribulatione invocasti me, et libera-
vi te, etc. Populus Israel in tribulatione Ægypti
Deum invocavit, et Dominus per Moysen eum libe-
ravit. In abscondito tempestatis eum exaudivit, dum
Pharaone cum exercitu insequente quasi gravi tem-
pestate ingruente clamantem in abscondito cordis
præ timore de insequentibus hostibus eripuit. Pro-
bavi te apud aquam contradictionis. Hoc ibi contigit,
ubi eum siti tentavit, et murmuranti aquam de pe-
tra produxit, quando Moyses et Aaron Deum offen-
derunt, et ideo terram repromissionis non sunt in-
gressi (Num. xx, 10 et seqq.). Christianum popu-
lum in tribulatione Deum invocantem Dominus libe-
rat, cum de qualibet afflictione eripit, vel in do-
lore pœnitentiæ posito peccata condonat. In abscon-
dito tempestatis eum exaudivit, cum de occulta ten-
tatione eripit. Apud aquam contradictionis eum pro-
bat, dum inter populum bonæ vitæ contradicentem,
se ut uvam in torculari prementem, velut aurum in
fornace examinat.

Diapsalma. Illic rex utrumque populum et bono-
rum et malorum alloquitur:

VERS. 9, 10. Audi, popule meus, et contestabor
te: Israel, si audieris me, non erit in te Deus recens,
neque adorabis Deum alienum. Hæc verba sumpta sunt
de lege, ubi Dominus dixit: « Audi, Israel, Deus tuus
unus est: non facies sculptile, non adorabis alium
Deum præter me. Ego enim sum Dominus Deus
tuus, qui eduxi te de terra Ægypti (Deut. v, 6 et
seqq.; vi, 4). » O popule meus, per fidem audi, id
est obedi his quæ tibi præcipio, et contestabor te,
id est juro tibi quod implebo quod tibi promitto.
O Israel, per Scripturam videns Deum, si me in
Scripturis audieris, si doctrinæ meæ obaudieris,
non erit, id est non sit in te Deus recens, neque ado-
rabis Deum alienum, et ego remunerabo te, quia
os tuum implebo omni dulcedine. Et potens sum
hoc facere.

VERS. 11. Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui
eduxi te de terra Ægypti, hoc est de infidelitate ad
fidem. Deus recens est ad tempus factus; Deus non
recens in æternitate semper manens. Et nota quod
non dixit: Ante te, quasi simulacrum forinsecus

adhbitum, sed in te, in corde tuo scilicet, in ima-
gine phantasmatis tui, in deceptione erroris tui. In
se recentem Deum facit, qui Deum quasi gloriosum
regem in corde imaginando fingit. Deum alienum
adorat, qui Filium Patre minorem, vel Spiritum
sanctum creaturam prædicat. Omnes hæretici Deum
alienum adorant, quia quod a Deo est alienum, de
eo prædicant. Sed et omni Deus recens erit, qui
Deum ventrem colit. Deus est colendus, per quem
de Ægypto diaboliciæ servitutis ad vitam educti su-
mus. Qui est veritas, ubique totus, hic cultori suo
dicit: Dilata os tuum, et implebo illud, hoc est,
dilata os cordis tui ut pulli avium, et saturabo
illud. Desidera virtutes, et dabo tibi eas: hoc po-
pulo præcepi, et hæc ei promisi,

B VERS. 12. Et non audivit populus meus vocem
meam, et Israel non intendit mihi. Populus secun-
dum sacramentum fidei meus, vocem meam non au-
divit: quod præceptis meis non obedivit, et Israel,
scilicet docti, non intenderunt doctrinæ meæ. Et
ideo iratus

VERS. 13. Dimisi eos secundum desideria cordis
eorum. Prius retinui eos, ne sibi inferrent æternam
mortem. Sed, postquam verba despexerunt, dimisi
eos ire in præcipitium. Ibunt ergo in adinventio-
nibus suis, hoc est, implent desideria quæ ad perditionem
sui excogitaverunt. Miserrimis videtur esse
Dei beneficium, cum voluntates suas permittuntur
explere, et nesciunt iram Dei esse, et interiorem
vindictam, sicut scriptum est: « Tradidit eos Deus
in desideria sua, in immunditia (Rom. i, 24.), »
ut judicentur secundum opera sua. Quanto enim
plus peccaverunt, tanto gravius damnabuntur. Quia
misericors sum, recipiam eos; hoc vult illud, quod
sequitur: si reversi fuerint.

VERS. 14, 15. Si populus meus audisset me, fa-
ciens quod ei præcepi: Israel si in viis meis, id est
in præceptis meis ambulasset: Pro nihilo forsitan,
hoc est, facile, inimicos eorum humiliassem, id est
dæmones superbos hostes animarum repressissem.
Et super tribulantes eos, id est super vitia et pec-
cata eos interius tribulantia misissem manum, id
est potentiam meam, auferens ea, ne tribularent
eos. Forsitan ideo dicitur quia eos non conversuros
eos. Similitudo est affectuosi patris, qui per-
vicacem filium in nequitia dimittit facere quod
vult, et tamen postea conquerendo dicit ad amicos
suos se velle recipere, si respisceret. Hoc tractum
est de Judæis, qui legem Dei abjicientes traditi sunt
inimicis.

Diapsalma. Sequitur vox Asaph prælocutoris Re-
gis. Rex populo præcepta dedit, præmia promisit,
et ipsi promiserunt se omnia facturos: sed

VERS. 16. Inimici Domini mentiti sunt ei. Omnis,
qui amicus est hujus sæculi, inimicus Dei consti-
tuitur. Qui non implent quod in baptismo Deo pro-
miserant, inimici Dei fiunt, dum mentiuntur ea quæ
se facturos promiserant, et ad vomitum ut canes
redeunt. Et erit tempus eorum in sæculo, hoc est, in

hoc tempore et in hoc sæculo faciunt quod volunt; A in alio sæculo in puncto ad inferna descendunt. At, cum hoc fecerint, quæ desideraverunt, post hæc erit tempus eorum in sæcula, scilicet tempus punitionis in æternum, quando eis dicitur: « Ite in ignem æternum (Matth. xxv, 41.), » ubi « vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur (Isa. lxvi, 14; Marc. ix, 43, 45, 47). » Sic solemus dicere: Cras erit tempus tuum, id est cras lues quidquid peccasti. Vel tempus, id est defctus eorum erit in æternum sine fine. Et qui sunt isti inimici? Quos

VERS. 17. *Cibavit ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos*, hoc est, quos communicavit sacramentis suis. Hoc tractum est de historia, ubi manna eis pluit, et aquam de petra produxit. Per hoc datur intelligi quod ille panis cœli, qui omne delectamentum habuit, naturaliter ut optimum frumentum sapuit, et aqua de petra producta pro delectatione utentium saporem mutavit. Nam alibi de hac petra scribitur: « Ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo (Deut. xxxii, 13). » Alicui enim ut mel, alicui ut oleum vel vinum sapuit. Per adipem frumenti intelligitur corpus Domini, per quod reficiuntur electi. Per mel de petra accipitur dulcedo Spiritus sancti. Vel mel de petra est sapientia fluens de Christo. Videtur enim magna dulcedo, quod quis proposita ænigmata potest solvere. Inimicos suos sibi mentitos Rex damnabit; amicos autem suos frumenticeo cibo et mellito potu saturabit, id est omni dulcedine pleni gaudii replebit.

Nota ordinem octavæ decadis ad gratiam Novi Testamenti pertinentis. In primo psalmo describitur potentia, et justitia novi Regis a Deo missi Judæis. In secundo, insolitus mos ejus, a quibus culpatur, quia hostes suos divitiis et honoribus exaltat, amicos suos egestate et oppressione coangustat. In tertio, mirabilis æquitas judicii ejus refertur, quia malos per malos punit, sicuti Judæos per Romanos contrivit. In quarto, pro judiciis suis a populo laudatur. In quinto, habitatio Regis in Sion et Jerusalem memoratur. In sexto fit querimonia humani generis in conspectu Regis pro ejectione sua de hæreditate paradisi. In septimo, Rex legem pro populo proponit, per quam hæreditatem recipere possit, et Asaph prolocutor Regis refert beneficia, quæ patribus contulit, quibus de afflictione eductis amissam hæreditatem reddidit. Sem quippe primitivam terram Chanaan inhabitavit, sed post divisionem linguarum progenies Cham habitatores illius terræ expulit et eam possedit: quos Dominus per Hebræos, proprios hæredes ejecit, et hæreditatem vi ablatam reddidit. In octavo fit gravis apud Regem lamentatio de hæreditate ejus ab hostibus pervasa, et in urbe regia depopulata occisis habitatoribus, regione vastata. In nono iterum querimonia de vinea ab hostibus dissipata, quæ magna cura a Rege erat plantata. His omnibus a Rege juste judicatis, in decimo populus ad victoriæ solemnitatem tubis clangentibus convolat, in qua Regi organis et tympanis concrepat, a Rege frumento et melle reficitur, amissa hæreditas, lac et mel fluens gaudens redditur.

PSALMUS LXXXI.

Deus stetit in Synagoga deorum, etc. Novem ordines angelorum in Scripturis inveniuntur: et hæc nona decas, in qua multa de filiis Dei vel angelis et æterna beatitudine scribuntur. De illo enim tractat, qui est Deus et homo, per quem homines angelis consociantur. Ille psalmus est octogesimus primus, qui numerus octonario et denario et monade est distinctus. Per octonarium resurrectionis beatitudo, per denarium laboris remuneratio, per monadem æternæ vitæ gaudium, quod « unum necessarium (Luc. x, 42.), » intelligitur. Ideo hic numerus huic psalmo ascribitur, quia omnes, qui Christum Deum et hominem fideliter credunt, in resurrectione vitæ præmium ipsum percipiunt. Materia enim psalmi est Dei in homine conversatio. Intentio est ut Christum crucifixum Deum credamus, quatenus Dei filii, vel dii nominemur et simus. Titulus est:

(VERS.) I. PSALMUS ASAPH.

Hoc est, hæc laus Dei est fidelis populi ad infi-

delum populum, ut cognoscant Christum esse Deum, Verba sumpta sunt de lege, ubi sacerdotibus, qui dii dicuntur, præcipitur, ut juste judicent populum; et respicit ad principes sacerdotum, qui injuste judicaverunt Christum. Per duo diapsalmata, ut tria membra secatur, quia per duo testamenta tres partes mundi Asia, Africa et Europa ad fidem Christi convertuntur. Prima parte Christus Deus et homo describitur; in secunda Judæorum iniquitas et ignorantia culpatur; in tertia justorum Deificatio, impiorum dejectio Christi in omnibus gentibus hæreditas memoratur. Vox Asaph, id est fidelium:

Deus stetit in Synagoga deorum. Synagoga deorum est congregatio justorum. Sacerdotes etenim vel prophetæ oleo uncti dii, ut in lege scribitur: « Diis non detrahas (Exod. xxii, 28), » vel sacerdotibus. Et Moysi dicitur: « Deum te constitui Pharaonis (Exod. vii, 1). » Non angeli, sed homines dicti sunt dii, quia Deus assumpsit hominem, non angelum. Unde, dum quidam angeli voluerunt dii appellari,

a summo Deo sunt damnati. *Deus* igitur in Synagoga deorum stetit, dum *Deus* in Christo inter homines conversatus, inter apostolos et sacerdotes mansit. Stetit enim pro mansit sæpe ponitur. Nunc dicimus : in illa civitate per annum stetit, id est mansit vel conversatus est. *In medio autem deos dijudicat.* Prophetæ dii Christum præcesserunt, apostoli dii eum secuti sunt. *In medio* ipse quasi medietullium fuit, qui utrosque in se conjunxit, qui est super omnia *Deus* benedictus in sæcula. Hic *deos* dijudicat, id est discernit, quia apostolos per dona Spiritus sancti a sacerdotibus legis discrevit. *Deos* etiam discrevit, dum uni scientiam, alteri sapientiam, alii prophetiam, alii aliam gratiam dedit. *Deos* autem, scilicet principes sacerdotum judicavit, dicens :

VERS. 2. *Usquequo judicatis iniquitatem?* Iniquum iudicium erat, quod mentham, rutam et anethum offerendum censebant, et justitiam Dei negligebant. Injuste judicabant, qui prophetas a Deo missos occidi decernebant. Iniquitas erat, quod Filium Patris ad vineam missum occidendum judicabant, ut ipsi hæreditatem ejus haberent. *Usquequo facies peccatorum sumitis?* Præceptum erat in lege, ut personas in iudicio non acciperent, sed juste omnibus judicarent. Ipsi vero divites justificabant, pauperes vero opprimebant. *Usquequo*, id est quandiu hæc facitis? Usque adeo hoc fecerunt, dum faciem Barrabbæ latronis sumerent, et faciem Christi innocentis damnarent,

VERS. 3. *Judicate egeno et pupillo.* *Diapsalma.* Christus egenus erat, qui non habuit, ubi caput reclinaret, quia, cum esset dives, pro nobis pauper factus est. Idem erat et pupillus, quia in cælo non habuit matrem, in terra caruit patre. Huic o sacerdotes secundum justitiam ejus judicate et nolite condemnare : *Humilem et pauperem justifycate.* Christus excelsus in cælis, humilis factus est in terris. Dives in cælis, pauper in terris. Hunc in iudicio vos populi justifycate, et nolite reum clamare. Est etiam sic intelligendum, ut iudices egeno et pupillo juste judicent, humilem, id est despectum et pauperem in causa sua justifycent. Et vos principes,

VERS. 4. *Eripite pauperem* Christum a Judæis fuerentibus comprehensum, et egenum de manu peccatoris, id est de manu Pilati injuste damnatum de morte liberate. Hoc omnibus bonis faciendum est, ut pauperem, membrum Christi, de oppressionibus eripiant ; egenum de impiis liberent. Sequitur :

VERS. 5. *Nescierunt, neque intellexerunt*, hoc est, Scribæ et Pharisæi nescierunt Christum esse Deum, neque intellexerunt legem de eo scriptam. *In tenebris ambulant*, id est in cæcitate perseverant usque dum lumen æternum morte exstinguant. Quod si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Quod quia fecerunt, *movebuntur omnia fundamenta terræ.* Quando enim crucifixus exspiravit, tota terra commota tremuit.

Aliter : *Omnia fundamenta terræ movebuntur* ; quia principes terræ ad fidem Christi cum fidelitate convertentur.

Diapsalma. Christus, in infirmitate carnis crucifixus resurgens, in virtute Dei stetit in medio discipulorum, id est apostolorum, dicens :

VERS. 6. *Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes.* Hunc sensum aliis verbis expressit dicens : « Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt (Joan. xx, 25). » Peccata namque dimittere est officium D. i.

Queritur, quando dixerit apostolis : *Dii estis?* Utique quando eos dixit amicos suos et fratres. Christus est Deus : ergo sui fratres sunt *dii, et filii Excelsi*, id est Patris. Sed Christus per naturam Deus, ipsi per gratiam. Ipse per naturam Dei Filius ; ipsi per gratiam adoptivi filii, et hæredes regni, cohæredes Christi. Christus a Patre natus Deus, sed factus homo ; ipsi nati homines, sed facti dii.

VERS. 7. *Vos autem summi sacerdotes, sicut homines moriemini.* Hic discrevit deos a diis, apostolos a sacerdotibus. Alia translatio habet : *Vos sicut Adam moriemini*, hoc est, ego statui ut dii essetis, et veni in carne, ut filii Excelsi et hæredes regni Dei omnes essetis : *vos autem* per malitiam decepti *sicut Adam moriemini*, qui deceptus fuit a diabolo : vel *sicut homines*, scilicet carnales in peccatis moriemini æterna morte, quia non vultis me vitam cognoscere. *Et sicut unus de principibus cadetis.* Decem ordines erant in cælo : in unoquoque princeps suus. Dignior ordo cecidit, et multitudo angelorum secum corruit, ut scribitur : « Draco traxit cum cauda in terram tertiam partem stellarum (Apoc. xii, 4). » Sicut ergo princeps dæmonum cecidit de cælo, sic vos principes sacerdotum *cadetis* a gloria, qua dæti estis dii. Et sicut princeps diabolus, cum sponte cecidit, non est seductus ab alio aliquo, ita Caiphas et alii principes non seducti per altum aliquem, sed sponte Dominum occiderunt, et ideo cadent a gloria Dei in profundum inferni. Sequitur vox *Asaph*, id est fidelium, quia nolunt converti :

VERS. 8. *Surge, Deus, judica terram.* Qui injusto iudicatus jacuisti in sepulcro ut homo, *surge*, in iudicio ut Deus, *judica* terrenos, excæca Judæos : *Quoniam, illis excæcatis, tu hæreditabis in omnibus gentibus*, id est pro uno populo fido possidebis per fidem omnes gentes. Superius facta est querimonia a colonis, quod hæreditas (regnum Judææ) pervasa sit a gentibus. Hæc hæreditas nunc ei multipliciter redditur, dum omnes gentes ab eo possidentur.

Aliter : Deus surgens terram iudicabit, dum Christus Deus et homo in iudicio terrenos, id est terrena amantes damnabit, et in omnibus gentibus hæreditabit, dum de omnibus gentibus justos ad hæreditatem regni vocabit, quos ipse in æternum possidebit.

PSALMUS LXXXII.

Deus, quis similis erit tibi, etc. Hic psalmus agit de perditione hostium. In superioribus psalmis dictum Ecclesie est, quod hæreditas Regis sit vastata, et vinea ejus dissipata, et quod denuo sit ei possessio omnium gentium restituta. In hoc psalmo tractatur, qui hæreditatem et vineam ejus vastaverint, vel istam impugnent, aut qualem mercedem ceperint, vel adhuc recepturi sunt. Et sicut in priori psalmo Christus Deus et homo cum suo corpore, id est electis est descriptus: ita in hoc psalmo Antichristus cum suo corpore, id est cum omnibus reprobis tangitur, qui omnes Ecclesiam, hæreditatem et vineam Christi tollere laborant, pro qua re ad extremum peribunt.

Hic psalmus est octogesimus secundus, qui numerus in quadraginta et quadraginta, et in duo dividitur. Quadraginta pœnitentiam, duo expriment dilectionem. Ideo hic numerus huic psalmo apponitur, quia uterque populus et Judaicus, et gentilis, qui Ecclesiam, hæreditatem Dei impugnat, et pœnitentiam agere non vult, damnabitur; et populus Christianus geminam dilectionem habens salvabitur. Titulus psalmi est:

(VERS. 1.) CANTICUM PSALMI ASAPH.

Canticum psalmi est una dictio, et est cantus quem chorus præcinit, et organa sequuntur, vel consonant. Et significat lætitiâ mentis pro æternis cum bona operatione. Istud *canticum* est *Asaph*, id est fidelis congregationis de Judæis, quod cantat Deo in lætitiâ spirituali pro hostium Ecclesie dejectione, et fidelium remuneratione.

Materia psalmi sunt invasores hæreditatis Christi. Intentio est nos hortari talium studia declinare, ut possimus in hæreditate Domini computari. Verba sumuntur partim de libro Judicum, partim de libro Regum, in quo scribitur, quod multæ gentes Hebræorum gentem pervaserint, et vastaverint, et oppresserint. Et significat, quod Judæi, pagani, hæretici, falsi christiani impugnant Ecclesiam Christi, dissipant, opprimunt, diripiunt.

In duo secatur. Prima pars est: *Deus, quis similis, in qua dicitur, qualiter Antichristus cum suo corpore in Ecclesiam sæviat, qui vineam Christi dissipare festinat.* Altera: *Fac illi sicut Madian, in qua scribitur, qualiter eum Deus cum suis subvertat.* Vox *Asaph*, id est fidelis congregationis:

VERS. 2. *Deus, quis similis erit tibi?* Antichristus non solum Deo vult esse similis, sed etiam extollitur supra omne quod dicitur, aut quod colitur Deus (*II Thess. II, 4*). Sed, o Christe, verus Deus, quis

erit in iudicio *tibi similis?* Nullus. Hic multi videntur tibi esse similes per hoc quod impune peccant. Sed erit quandoque, cum videbuntur non tibi fuisse hic similes, cum subibunt pœnas, quas non poterunt repellere de hoc quod se tibi assimilaverunt. Et tunc, Domine, ne taceas a vindicta, qui nunc taces in patientia, et dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam (*Sap. XI, 24*). Vindica, neque compescaris, Deus, a vindicta. Qui nunc patienter tolerat iniquitatem malorum, tunc non compescetur, id est non refrenabitur in æternum a supplicio eorum. Oppone eis potentiam tuam,

VERS. 3. *Quoniam ecce inimici tui, Judæi, pagani, hæretici, falsi christiani magnum exercitum congregaverunt, tuba sonuerunt, et qui oderunt te, id est hi omnes odientes te, extulerunt caput, hoc est, Antichristum in regem levaverunt, et ut Deum adoraverunt. Inimici Domini sonant, cum malum prædicant: odientes eum caput extollunt, dum mentem in superbiam erigunt.*

VERS. 4. 5. *Super populum tuum malignaverunt consilium. Inimici tui congregati fecerunt malignum consilium super populum tuum Christianum. Et cogitaverunt adversus sanctos tuos, quomodo eos perderent. Dixerunt: Venite, disperdamus eos de gente, et non memoretur nomen Israel ultra, hoc est: pariter super Christianos irruamus, et eos de humano genere tollamus, ut non sit ultra memoria Christiani nominis in terra. Israel namque sunt fideles, qui sunt semen Abraham. Resiste eis,*

VERS. 6. *Quoniam cogitaverunt unanimiter, id est multi sunt unanimis, et erunt in cogitatione contra nos. Simul adversus te testamentum disposuerunt, hoc est, pactum contra tuos pepigerunt, obligantes se promissione ad persequendum tuos. Et qui dispauerunt? Undecim gentes Ecclesiam sub custodia duodecim apostolorum impugnantes. Gentes dico gentiliter viventes, scilicet*

VERS. 7, 8, 9. *Tabernacula Idumæorum et Ismaelitæ, Moab, et Agareni, Gebal et Ammon, et Amalec, alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Et enim Assur venit cum illis: facti sunt in adiutorium filiis Ebt.*

Hæ gentes devastaverunt olim gentem Hebræorum, et significant eos qui quotidie devastant populum Christianorum. His occurrit David cum exercitu, et occidit septingentos currus et quadraginta millia equitum, et victor rediit cum magna præda; quia Christus hostes Ecclesie in vitiis prosternit, atque de eis prædam reducit, dum eos ad studia virtutum convertit. *Tabernacula Idumæorum est multitudo terrenorum. Esau dictus est Edom: inde*

dicuntur *Idumæi*, quod sonat *terreni*, qui illos significant, qui tantum terrena sapiunt, ut Judæi. *Ismael* erat filius Abrahæ ex Agar. *Ismaelitæ* interpretantur *obedientes sibi*, quod sunt falsi Christiani, qui obediunt voluptatibus suis. *Moab* fuit filius Lot ex filia, et dicitur *ex patre vel ex lege*, quod designat illos qui ex patre sunt diabolo, et rejiciunt legem Domini, id est præcepta ejus, et sua instituta volunt ponere. Ab *Agar* dicuntur Agareni, quod sonat *alieni*, et sunt hæretici, qui se alienant a corpore Ecclesiæ per hæresim suam. *Gebal* fuit rex orientaliū et dicitur *vallis vana* et significat hypocritas qui, jejunando et aliis modis, se religiosos esse fingunt, propterea ut nomen religionis sibi acquirant. Isti sunt mortiferi in Ecclesia, quia, cum dant sententiam erroris, cito creditur propter sanctitatem, quæ in eis putatur. *Ammon* erat filius Lot ex altera filia, et dicitur *turbidus populus*. Et sunt magistri hæreticorum, qui alios faciunt turbidos sua immunda doctrina, qui prius erant clari, dum rectam fidem haberent. *Amalech* erat filius Eliphaz filii Esau, et dicitur *lingens terram*. Significat vero illos qui, in Ecclesia positi ambiunt divitias mundanas et honores, quasi aliqua beatitudo sit in eis. Isti sunt multum nocivi, quia exemplo suo et admonitione aliquando docent alios appetere terrena. *Alienigenæ* sunt Philisthæi ab urbe *Philisthiim* dicti, quæ et Ascalon dicitur: ideo *Alienigenæ* dicti, quod magis omnibus aliis alieni erant a Judæis, et eos persequerentur. *Philisthæi* autem interpretantur *potione cadentes*, et significant luxuriosos, qui inebriati fœtore libidinis cadunt in interitum. *Tyus* est civitas quam condidit Sidon filius Chanaan, quæ Hebraice *Sor* a quodam pisce, quod sonat *angustia vel tribulatio*, et significat *infideles*, qui inhabitant *Tyrum* studentes inferre fidelibus angustiam et tribulationem. Vel habitant in *Sor*, hoc est, in angustia animæ, *Assur* erat filius Nemrod, a quo Assyrii, in quibus regnabat Nabuchodonosor, qui duxit exercitum super populum Domini. *Assur* dicitur *dirigens*, et intelligitur diabolus dirigens impios in perditionem. *Hic venit cum illis*, id est inspirat eis, ut persequantur Ecclesiam Dei. In hoc, quod dicit: *cum illis*, notat liberum arbitrium illorum, quod non coacti, sed sponte persequantur eos.

Hi omnes facti sunt in adiutorium filii Lot, id est adjuvant dæmones in destructionem Ecclesiæ. *Lot* erat filius Aran fratris Abrahæ, et interpretatur *declinans*, designans principem dæmonum, qui sponte declinavit a gratia Dei, cujus filii sunt alii dæmones, imitatores ejus, conantes destruere Ecclesiam, quod non possunt, nisi per ministerium aliquorum. Descriptis undecim gentibus super Ecclesiam congregatis prosequitur principes earum septem, scilicet *Madian*, *Sisara*, *Jabin*, *Oreb*, *Zeb*, *Zebee*, et *Salmana*, qui olim gentem Hebræorum destruere nitebantur. Et significant illos qui nunc

A Ecclesiam Dei destruere conantur. Sed, sicut illi victi sunt a muliere, scilicet *Debora* prophetissa vel *Jahel*, ita isti conterentur a Dei sapientia. Quorum damnatio hic scripta est:

VERS. 10. *Fac illis sicut Madian*. Historia tangitur, quæ talis est: Filii Israel, derelicto Domino, servierunt *Baal*, et tradidit eos Dominus in manus *Madian*, et *Amalec*, et ab oriente *Gebal* *Ismaelitarum*. Qui sicut arena maris repleverunt vastantes Israel. Quibus *Gedeon* cum trecentis occurrit, ac media nocte hostes insiliens clangore buccinarum, et strepitu lagenarum adeo castra perterruit, ut omnes se mutuis vulneribus occiderent, reliqui fuga ad Jordanem dispersi sunt (*Judic. vii*). Quorum principes *Madian*, *Oreb*, *Zeb*, ab *Ephraim* capti, cum aliis centum viginti millibus bellatorum prostrati sunt. *Zebee* vero et *Salmana*, qui primi equos domuisse feruntur, cum aliis quindecim millibus trans Jordanem profugerunt, ibique occisi sunt. Sic fac istis ut propriis mucronibus corruant, et fac illis sicut *Sisara*, et sicut *Jabin* in torrente *Cisson*. Alia historia tangitur, quæ talis est: Filii Israel adorerunt idola, et conclusit eos Dominus in manus *Jabin* regis *Assur*: quingentis curribus falcatis oppressit Israel, et servierunt ei viginti annis. *Barac* autem judex Israel, assumptis decem millibus pugnatorum, venit ad montem *Thabor* cum *Debora*. Tunc *Sisara* princeps militiæ regis *Jabin* castra posuit in torrente *Cisson* cum nongentis curribus. Ad quem descendens *Barac*, perterrefactis a Domino curribus, persecutus est eos *Barac*, et contrivit eos. *Sisara* autem fugiens pedibus pervenit ad *Jahel* uxorem *Uaber* *Cinæi* et *Galilæam* (42). Quæ susceptum abscondit in conclavi, dormientemque per tempora clavo fixit. At filii Israel cæteros persecuti sunt in *Endor*, qui est vicus grandis ad meridiem montis *Thabor*, et deleverunt eos (*Jud. iv*). Sicut illi perierunt, sic pereant hostes Ecclesiæ. *Fac illis*, hoc est, facies illis sicut *Madian*. *Madian* dicitur *declinans* vel *relinquens judicium*, et significat eos, qui a mandatis Dei declinant, et relinquunt justum judicium, nec timent futurum judicium. Et *Sisara*, quod sonat *visio equi* vel *exclusio gaudii*, et significat bellis et litibus contentos, per discordiam gaudium a se excludentes. Sicut *Jabin*, quod dicitur *intellectus*, et significat philosophos in sua sapientia confidentes, non in gratia Domini. Vel *Jabin* interpretatur *sapiens in sua generatione*, et significat illos qui sapienter congregant aurum et argentum, etc. In torrente *Cisson*, quod dicitur *duritia*, hoc est, illi tales existunt in abundantia malitiæ cordis. Et ideo

VERS. 11. *Disperierunt in Endor*, quod sonat *sons generationis*, quia, qui in carnali generatione sunt, et regenerationem ad vitam ducentem non curant, peribunt. Ideo fontem posuit, quia generatio ex generatione procedit. Et quandoquidem dediti erant

(42) Ita Cod.

perditioni, et nihil boni faciunt in hac vita, quare A permittit eos Deus vivere? Hoc non est sine utilitate, quia facti sunt ut sterqus terræ, id est similes erunt sterco, quod in se immundum et vilissimum superfectum terræ facit eam fertilem. Ita ipsi in se viles et sordidi faciunt Ecclesiam Dei fructiferam inferendo tribulationem. In futuro ita facies eis, et infideles peribunt. In hac autem vita

VERS. 12, 13. *Pone principes eorum*, scilicet magistros hæreticorum, falsorum christianorum, infidelium, sicut *Oreb*, quod dicitur *foramen*, in quo habitat serpens, et inde sibilat, et significat hæreticos, qui sunt foramen antiqui serpentis, per quos sibilat, et in quibus latitans pungit alios aliquo errore. Et sicut *Zeb*, quod interpretatur *lupus*, et significat infideles, qui quotidie insidiantes rapiunt g egem Dei, et trajiciunt in corpus suum. Et *Zebee*, quod dicitur *victima lupi*, quod sunt falsi Christiani, qui se ipsos faciunt victimam diaboli peccando. Et sicut *Salmana*, quod interpretatur *consummatio*, et sunt Judæi consummati in vitiis. Sicut illi omnes ponendi sunt, sic pone omnes hostes Ecclesiæ. Et omnes principes eorum, qui dixerunt: *Hæreditate possideamus sanctuarium Dei*, id est obtineamus Ecclesiam Dei more hæredum.

VERS. 14. *Deus meus, pone illos ut rotam*, id est fac eos similes rotæ. Fac eos cadere in anteriora, et surgere in posteriora sicut rota facit. Anteriora sunt æterna; posteriora sunt temporalia. In anterioribus, id est in potioribus cadunt, qui ea appetunt. Et C pone eos sicut stipulam ante faciem venti, hoc est, fac eos impotentes, ut facile cedant omni pravæ suggestioni. Ita pones eos in hac vita, in futuro autem pones eos sic:

VERS. 15, 16. *Sicut ignis, qui comburit silvam, et sicut flamma comburens montes, ita persequeris illos in tempestate tua, et in ira tua turbabis eos*, hoc est, ita convinces eos in iudicio tuo, in quo erit tempestas, id est ventilatio separans grana a paleis: et ita turbabis eos in ira tua, id est in vindicta tua, scilicet in ipsa pœna, ita, dico, sicut persequitur ignis comburens silvam, et sicut persequitur devastans montes. Majorem habet vim ignis in monte, ubi ventus plus potest, quam in silva posita in valle. Et ideo, ut magnam persecutionem denotaret,

dicit: *Et sicut flamma comburens montes. Tempestas Dei sunt boni angeli, qui hoc faciunt in iudicio, quod facit tempestas in aere. Ideo dicit Scriptura Dominum venturum et iudicium e in tempestate valida (Psal. xlix, 3).* Sequitur oratio pro convertendis.

VERS. 17. *Imple facies eorum ignominia, id est imple facies quorundam confusione in hac vita, hoc est, perfecte confundantur de hoc quod persecuti sunt sanctuarium tuum, Et quærent nomen tuum, Domine, constituere, quod prius quærebant destruere. Et quorum facies hic non implentur ignominia, tandem*

VERS. 18, 19. *Erubescant, id est confusionem habeant de omnibus peccatis suis, et conturbentur in sæculum sæculi, id est doleant in æternum, et confundantur coram angelis et hominibus, et pereant cum dæmonibus, ut cognoscant quia nomen tibi Dominus, quia noluerunt te hic cognoscere Dominum, ut Patrem. Et hoc cognoscant, quoniam tu solus Altissimus in omni terra, id est tu solus potentissimus es in toto mundo. Hæc erit retributio inimicis Domini, qui nunc destruunt hæreditatem ejus, quando tradentur in tenebras exteriores, cum quærent homines mortem, et non inveniant. Et tunc amici Domini obtinebunt gaudium et lætitiã, et fugiet dolor et gemitus.*

Notandum quod sacra Scriptura multis modis per similitudines loquitur, aliquando per Hebræa nomina, ut maxime in hoc psalmo, aliquando per lapides, ut in Ezechiele, ubi dicit: « Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, jaspis, onychinus, beryllus, etc. (Ezech. xxviii, 13); » aliquando per arbores, ut in libro Sapientiæ, ubi dicit: « Quasi cedrus in Libano, et quasi cypressus in monte Sion (Eccli. xxiv, 17); » aliquando per loca, ut in Tobia: « Jerusalem, luce splendida fulgebis (Tob. xiii, 13); » aliquando per bestias, ut ibi: « Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem (Psal. xc, 13); » aliquando per aves, ut ibi: « Factus sum sicut pellicanus, et sicut passer (Psal. ci, 7); » aliquando per herbas, ut ibi: « Sicut granum sinapis (Matth. xiii, 31; xvii, 19), » et multa talia reperies.

PSALMUS LXXXIII.

Quam dilecta tabernacula tua, etc. Præcedens D psalmus cecinit retributionem malorum, hic canit remunerationem justorum. Hic est in ordine octogessimus tertius. Octonarius resurrectionem, senarius numerus præmium, ternarius exprimit Trinitatem, qui numerus designat, quod electi in resur-

rectione præmium vitæ in Trinitate percipiunt. Titulus ejus est:

(VERS. 1.) IN FINEM PRO TORCULARIBUS, FILIIS CORE PSALMUS.

Finis ad quem sancti tendunt, est æternæ vitæ gaudium. *Torcularia*, in quibus uvæ vel baccæ olivæ

premuntur, sunt Ecclesie, in quibus electi a reprobis graviter affliguntur. Sed, sicut vinum vel oleum in apothecas eliquatur, vinacium vel amurca foras ejicitur, sic justus de pressuris mundi in æterna tabernacula recipiuntur, impii vero in sæva tartara recluduntur. *Core* dicitur *calvaria*, *filius Core* sunt imitatores Christi in loco Calvarie crucifixi. Iste psalmus, id est hæc metrica laus Dei ascribitur *filiis Core*, id est imitatoribus Christi in pressuris mundi, quæ laus canitur *pro torcularibus*, id est pro Ecclesiis a malis oppressis, tendentibus in finem, id est in æternum gaudium. Nota quod tantum in tribus psalmis ponitur titulus: *Pro torcularibus*, in octavo scilicet et octogesimo et octogesimo tertio. Octavus Christi resurrectionem; octogesimus nostram resurrectionem; tertius significat Trinitatis visionem. Octavus ascribitur *David*, quod dicitur *manu fortis*, quia Christus fortis in prælio vicit mortem in resurrectione; octogesimus attribuitur *Asaph*, quod dicitur *congregatio*, quia significat nostram congregationem in resurrectione in ipso; octogesimus tertius attribuitur *Core*, quod dicitur *calvus*, significans Christum, quia post resurrectionem Christum in Calvaria crucifixum in gloria Trinitatis videbimus.

Materia psalmi est desiderium sanctorum de futura beatitudine. Intentio est ostendere necessarias esse pressuras præsentis vitæ ad consequendam beatitudinem supernæ patriæ. Verba sumpta sunt, de ipso David, qui post tabernaculum Domini a Moysæ factum aliud fecit, expensas in opus templi dedit, quod ipsum facere prohibuit; et significat quod fidelis populus Ecclesiam tabernaculum Domino facit, bona opera ad construendum in cælo templum expendit, in quo ipse Deum in sæculum sæculi laudabit. In tres partes dividitur, quia trinus ordo Ecclesie, virginum, viduarum, conjugatorum ad visionem Trinitatis in domum Dei colligitur. Prima pars est: *Quam dilecta tabernacula*, in qua laudatio iustorum in domo Domini in æternum describitur. Secunda est: *Beatus vir cujus est auxilium abs te*, in qua visio Dei exprimitur. Tertia est: *Protector*, in qua dies æternitatis, in qua gratia et gloria memoratur. Vox *filiorum Core*, id est perfectorum æterna gaudia desiderantium.

VERS. 2, 3. *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum. Tabernacula* nostra, in quibus Regi nostro militamus, sunt corpora nostra, in quibus premimur ut uva in torcularibus. *Tabernacula* autem Domini sunt æterna gaudia, in quibus milites sui immensa perfruuntur lætitia. O Domine supernarum virtutum, nostra *tabernacula* sunt despecta, quia mœrore, tristitia, pressura sunt plena, tua *tabernacula* sunt multum dilecta, quia gaudio et lætitia sunt plena! Ideo *concupiscit et deficit anima mea in atria Domini*. Atrium vocatur domus Dei propter amplitudinem quæ tanta est, quod alter minus non habet propter alterum, quod hic non est, quia quanto

unus plus habet, tanto alius minus. In hæc atria, multum desiderat *anima mea* venire, et non ab eis, sed in ea deficit, sicut uva per pressionem deficit ab eo, quod uva erat, et fluit in vasa Domini, quod non potuit interim, dum uva fuit; per hoc notatur quod milites æterni Regis, qui hic sunt in militiæ labore, cupiunt cum Domino esse in requie. Unde sequitur: *Cor meum, et caro mea exsultaverunt in Deum vivum*, hoc est, ratio mea et carnalitas, id est sensualitas mea cum exultatione cupit ire in *Deum vivum*, hoc est, in illam immortalitatem et impassibilitatem, quæ in Deo est. Perfectorum est istud, cum jam sensualitas concordat cum ratione, et idem cupit, scilicet æterna: vel anima et corpus meum Deum in æterna vita videre cupiunt, ubi æternaliter exsultent, qui hic in pressuris gemunt.

VERS. 4. *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.* Passer non in silvis habitat, sed in parietibus nidificat domorum, et apto loco reperto nimium exultat, quia se ab insidiis rapacium volucrum tutum sperat. Turtur vero non domum ut passer querit, sed nidum in secreto loco quibusdam particulis construit. Per passerem anima accipitur, quæ in cœlesti domo mansionem habere cupit, ubi ab insidiis dæmonum et pressuris malorum secunda esse possit. Per turturum vero, quæ non nisi uni conjungitur, corpus intelligitur, quod rationi animæ subicitur, quod vigiliis, jejuniis, elemosynis nidum sibi ædificat, ubi pullos, id est bona opera reponat. Cor tanquam passer invenit domum; caro tanquam turtur nidum, ubi ponat pullos. Domus tanquam ad sempiternum erigitur: nidus ad tempus congeritur. Corde cogitamus Deum tanquam passerem volantem ad domum suam; carne autem agimus bona opera. Domus est charitas, nidus catholica fides. Passer domum invenit, dum anima charitatem, quæ Deus est, ad æternam mansionem erigit. Turtur nidum sibi, ubi pullos ponat, construit, dum corpus bona opera in fide catholica reponit. Quæ domus, et quis nidus? *Altaria tua, Domine virtutum.* Vel, sicut in priori versu legitur: *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum*, ita legendum est: *Quam dilecta altaria tua, Domine virtutum.* Quæ figura dicitur apodosis [Cod. aposini], id est a communi, quando superiora respondent ad inferiora. *Altaria* Dei sunt Christi humana caro et rationalis anima, super quæ quotidie offeruntur fidelium sacrificia, in quibus æternas mansiones habebimus, et cœlestibus conviviis super has mensas epulabimur, quia ipse est *Dominus virtutum*, id est angelorum. *Rex* noster regens nos in virtutibus, cum contra acies vitiorum militamus; et *Deus* noster, qui nos creavit sibi subditos, æternis bonis remunerabit. De quibus subditur:

VERS. 5. *Beati, qui habitant in domo tua, Domine.* Domus Dei est cœlestis Jerusalem, in qua est visio Dei, omnimoda gloria, plenum gaudium. Qui

in hac domo habitant, beati sunt, quia omnia incommoda eis absunt, universa bona pro voto eis affluunt. Et quid ibi faciunt? In sæculum sæculi [vulg. in sæcula sæculorum] laudabunt te. Hoc erit totum negotium nostrum sine defectu. Stabilitas est ibi magna, et ipsa immortalitas jam corporis nostri suspenditur in contemplatione Dei. Amor sempiternus et insatiabilis pulchritudo ibi erit: ideo et laus sine fine erit, quia et illa beatitudo perennis erit. Ad hanc beatitudinem nemo perveniet, nisi auxilio Dei. Ideo sequitur:

VERS. 6, 7. *Beatus vir, cujus est auxilium abs te.* Hoc est, ille tantum erit beatus, cui tu auxiliaberis in hac vita. Et per gradus ascensionis ascendat illic in valle lacrymarum. Unde subditur: *Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum*, id est ille vir positus in valle lacrymarum, id est in dejectione corporis et animæ, in qua sunt lacrymæ, id est multæ miseriarum. Ex libero arbitrio et ex gratia disposuit in interiori suo ascendere de hac valle per gradus virtutum. Ipse disposuit, sed facere non potuit, nisi Deo auxiliante: verbi gratia, potest disporre totam substantiam pauperibus erogare, monasterium intrare; sed nullo modo, nisi per gratiam adjutricem poterit perficere. Vallis est hic mundus, mons cælum. Mundus vallis lacrymarum, plenus miseriarum; mons altitudo gaudiorum. De valle ad montem ascensus sunt virtutum gradus. Ille vir est in loco, quem posuit, id est in peregrinatione hujus mundi, quam peccando in primo homine promeruit. Vel quem locum Deus posuit, dum homini intelligere dedit, quod in imo positus sit, et contristetur se hic esse cupiatque hinc discedere. Vel in locum est ascendendum, quem Deus posuit, in quo loco facie ad faciem videbimus, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Et quomodo sit auxilium ab eo, dicit:

VERS. 8. *Etenim benedictionem dabit legislator.* Legislator est Christus. Lex sunt præcepta charitatis, benedictio est adjutrix gratia. Ergo, qui legem dedit, benedictionem quoque dabit, quia, qui præcepta instituit, etiam gratiam ad implenda ea dabit, et implentibus legem benedictionem æternæ hæreditatis dabit, cum dicet: « Venite, benedicti Patris mei (Matth. xxv, 34). » Hac spe suspensi et gratia Dei adjuti ibunt de virtute in virtutem ascendentes in scala charitatis per gradus virtutum in locum, quem Dominus posuit, in quo est omnimoda gloria et plenum gaudium, et sic tandem videbitur ab eis Deus deorum in Sion, hoc est, Deum Christianorum in cælesti Sion videbunt facie ad faciem. Quasi enim scala de valle mundi ad cælum charitatis erigitur, dum excellentior scientiæ via ab Apostolo describitur, cui quasi diversi gradus virtutum inseruntur, cum dicitur: « Charitas patiens est, benigna est (I Cor. xiii, 4), » etc. Qui per hos gradus scandentes ambulabunt, Deum in Sion, id est in superna speculatione videbunt. Finita enim ne-

cessitate mortalitatis Christus sicuti est Deus apud Deum, Verbum apud Patrem, mundis corde apparebit.

Aliter. Deus, qui per Moysen legem dedit, in Sion visus est, dum Christus in Hierosolymis apparuit, qui in Sion hospitium habuit. Quia talis est beatitudo, ut dixi, quam sancti in supernis habebunt, ubi ipsum Deum videbunt. Pro nimio desiderio, quod inde habet, orat, ut cum in Sion videat.

VERS. 9. *Domine, Deus virtutum, exaudi orationem meam.* Qui es Dominus in rebus, et Deus creator omnium virtutum, da effectum orationi meæ, ut te videam in Sion. *Auribus percipe, Deus Jacob.* Qui es Deus laborantium, percipe in omnipotentia tua orationem meam, ut de Jacob facias me Israel. *Jacob* sunt, qui hic in Ecclesia peregrinante militant, luctantes contra vitia: *Israel* sunt, qui Deum in regnante Ecclesia conspiciunt in gloria.

VERS. 10. *Protector noster a vitiiis aspice nos laborantes in pugna, et fac te, Deus, videri a nobis.* Et quia propter peccata non vis in nos aspicere, qui sædi sumus, respice in faciem Christi tui, id est in speciositatem Filii tui. Merita Filii tui prætendimus, qui pro nobis factus est speciosus et decorus: et ideo justum est, ut nos miserando aspicias, et te ad aspiciendum nos perducas. Quare tantum desideras venire in atria Domini? Ideo,

VERS. 11. *Quia melior est dies una in atris tuis super millia.* Dies una est æternitas, quæ est melior super millia dierum in hac vita, quia nulla tempestate obscuratur, nullo æstu uritur, nullo vesperio terminatur. Et quia melior est illa super millia. *Elegi abjectus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum.* Apud me potius elegi esse ultimus in domo Dei, quam dominus esse in transitoriis domibus peccatorum. Nota, quod dixit: *Habitare*, cum tabernaculis sint ad tempus, quia si etiam sibi concederetur ita habitare, ut posset usque ad fluem mundi vivere, tamen potius eligeret minor esse in domo Dei, quam primus esse in tabernaculis peccatorum. Et qua fiducia appetis illum diem? Hac,

VERS. 12. *Quia misericordiam et veritatem diligit Deus, id est ipse misericors et verax in promissis.* *Misericordiam diligit*, quia primo mihi subvenit. *Veritatem diligit*, ut credenti det quod promisit. In Hebræo habetur: *Quia sol et scutum sit Dominus Deus.* Ipse enim per illuminationem misericordiarum efficitur nobis sol justitiæ promissa sua veraciter implens scuto bonæ voluntatis suæ coronat nos. *Gratiam et gloriam dabit nobis Dominus; gratiam*, ut bona faciamus; *gloriam*, ut coronam vitæ percipiamus. Quod est dicere: Ego, qui ut uva premor hic in torculari, elegi præ divitiis et honoribus mundi habitare, vel abjectus in domo Dei esse, ubi est dies una melior super millia, quia per miseri-

eorum et veritatem Christi dabitur gratuito æterna gloria.

VERS. 13. *Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia*, hoc est, non auferet ab eis æterna bona, qui hic perseverant usque in finem in innocentia. Et cum Deus æterna bona eis non auferat, gau-

dium eorum nemo alius tollet ab eis. Ad hæc bona per spem pervenitur. Unde et sequitur: *Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te*. Hoc est: *O Domine virtutum*, qui in te sperant ibunt de virtute in virtutem. *Hic homo beatus est*, quia hoc modo perveniet ad summam beatitudinem.

PSALMUS LXXXIV.

Benedixisti, Domine, terram tuam, etc. In superiori psalmo milites Regis in tabernaculo oppressi ab hostibus tabernacula imperatoris adire desiderant. In hoc psalmo hæreditatem Domini ingressi læti gratias agunt. Hic psalmus est octogesimus quartus, quod sunt septies duodecim. Per septenarium æterna requies, per duodecimum perfectio exprimitur. Designat autem quod omnes perfecti per septiformem Spiritum sequentes doctrinam duodecim apostolorum introibunt in requiem Domini. Titulus est:

(**VERS. 1.**) IN FINEM FILIIS CORE PSALMUS.

Hoc est: Ista laus tendit in Christum cantata imitatoribus Christi. *Finis* laboris nostri est Christus. Ad hoc enim laboramus ut ad eum perveniamus. *Core* dicitur *calvus*, et est ille qui a Judæis velut Eliseus a pueris irrisus est, quando in Calvarie monte crucifixus est. In hunc calvum, id est in Christum credentes, et eum imitantes filii ipsius sunt. « Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus (*Job* 1, 12). » Illis cantatur hic psalmus; et ipsi erunt possessores hæreditatis Domini.

Materia psalmi est laus eorum qui hæreditatem Domini possederunt. Intentio est ut de collatis beneficiis gratias agamus, ut hæreditatem ejus capiamus. Verba tracta sunt de populo qui post captivitatem recepit hæreditatem, et significat genus humanum quod post diabolicam captivitatem per Christum recepit paradisi hæreditatem. Per duo *diapsalmata* partitur in tria membra, quia per duo præcepta charitatis pervenitur ad visionem Trinitatis. In primo membro gratiarum actio pro beneficiis Dei; in secundo humani generis vivificatio et Dei ostensio; in tertio pax hominibus reddita memoratur. Vox est lætantium hæreditatem Domini possidentium.

VERS. 2. *Benedixisti, Domine, terram tuam. Terra Dei est Ecclesia*. Hæc erat maledicta, dum idola colebat, et dum spinas et tribulos peccatorum gignebat. Hanc *Domine benedixit*, dum Filium suum in terram misit, qui eam a maledictione solvit, quæ imbre benedictionis et fonte baptismatis irrigata fructus honorum operum protulit. Similitudo est ab illo qui terram diu incultam amissam recipit et tunc omni instantia eam excolit. Et quomodo be-

nedixerit, dicit: *Avertisti captivitatem Jacob*. Hoc tractum est inde quod populus captivus a Babylonia est reductus. Per *Jacob* intelligitur populus fidelis a diabolo in confusione peccatorum captivus. Cujus captivitatem Dominus avertit, dum eum morte Filii sui liberavit. Per cujus mortem

VERS. 3. *Remisisti iniquitatem plebis tuæ*. Debitum dimisisti, et per fidem tuam plebem, non prius tuam, fecisti. Et in baptismo *operuisti omnia peccata eorum* originalia et actualia. Similitudo ab his qui in mari sunt operti cum liberati evaserunt læti. Et postquam tibi satisfactum est a Filio tuo pro homine,

VERS. 4. *Mitigasti omnem iram tuam*, id est alleviasti omnem meriti vindictam. *Omnis ira* Dei erant pænæ peccati, mortalitas, passibilitas et omnis cruciatus. Hæc jam fidelibus *mitigavit*, non ex toto abstulit; sed per spem futuræ gloriæ alleviavit; in futuro autem omnem dolorem a suis auferet. *Avertisti ab ira indignationis tuæ*. *Ira* Dei indignationis vel furoris (ut alia translatio habet) est æterna damnatio. Ab hac ira se Deus avertit, dum per Christum homini debitum Adæ remisit, et ab æterna damnatione eripuit. Nota sex Dei beneficia per figuram omoteleuton [*Cod.* omæoteleuton] expressa, quæ similibus litteris multa terminantur ut. *Benedixisti, avertisti, remisisti, operuisti, mitigasti. Benedixisti, Domine Jesu, terram* nascendo. *Avertisti captivitatem* prædicando. *Remisisti iniquitatem* moriendo. *Operuisti peccata* resurgendo. *Mitigasti iram* Spiritum sanctum dando. *Avertisti a furore* naturam nostram ad cælos ducendo, avertes adhuc in judicio a damnatione eripiendo.

Diapsalma. Quia per mortem Mediatoris hæreditate recepta multi peccaturi erant, unde iterum hæreditatem redditam amissuri erant, ideo nunc orant:

VERS. 5. *Converte nos, Deus salutaris noster*, qui nos in cruce salvasti, *converte nos* a peccatis nostris ad pœnitentiam, a lapsu ad veniam; et de persecutoribus Ecclesiæ defensores, de blasphemis fac prædicatores, de contradictoribus discipulos. *Et averte iram tuam a nobis*, ne in judicio iratus auferas hæreditatem tuis per crucem redditam, per fidem et operationem receptam. Et quia Deus multos pro peccatis in hac vita flagellat, subditur:

VERS. 6, 7. *Nonquid in æternum irasceris nobis? A* *pacem* vocat Deus in torcularibus oppressos. In *Rocest* : si hic nos ut filios paterno affectu castigas, num in æternum, ut servos rebelles iratus Dominus damnas et hæreditate privas? Non facies. *Aut extendes iram tuam a generatione in generationem*. ut nos punias pro peccatis parentum nostrorum, aut filios nostros pro nostris commissis? Non facies. « Filius non portabit iniquitatem patris, nec pater portabit iniquitatem filii, sed quisque onus suum portabit (*Ezech. xviii, 20*). » Ira Dei est vindicta ejus. De illa ira mortales sumus, tormentum dolorum et vinculum mortis, et laqueos tentationum in hac carne portamus. Hæc ira extensa est a generatione Adæ usque in generationem Christi, in quo omnes vivificabuntur, sicut in Adam omnes moriuntur. Num *extendes* hanc iram ab hac generatione, quæ in hoc mundo est, in illam generationem, quæ post resurrectionem futura est, ut ibi talia patiamur, qualia hic patimur? Non sic erit. Quia tu, Deus, a nobis propter peccata aversus, propter Christum ad nos conversus in anima vivificabis nos per baptismum vel pœnitentiam : *et plebs tua lætabitur in te* quæ malo suo lætatur in se. De se voluit habere gaudium, et invenit in se planctum. Nunc, quia Deus est totum suum gaudium, lætatur in eo solo.

Aliter : Deus tu conversus ab ira ad misericordiam vivificabis, id est resuscitabis nos in resurrectione ; *et plebs tua*, quæ hic fuit, lætabitur in eis quæ in te sunt, immortalitate et impassibilitate. Ideo

VERS. 8. *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam*, id est in hac vita ostende te esse misericordem dimittendo nobis peccata ; et in futuro ostende quam misericorditer nos salvaveris ; *et ibi salutare tuum*, id est Christum Filium tuum da nobis amplectendum et possidendum, et munere æternæ gloriæ perfruendum. Da, ut noverimus, et videamus Christum tuum, non quomodo illum Judæi viderunt et crucifixerunt, sed quomodo angeli vident et gaudent.

Diapsalma. Post hanc orationem Propheta cohibens se a strepitu mundi, et avertens se ad se, et a se ad illum, cujus vocem audiebat interius quasi tumultuantem contra vitæ hujus inquietudinem, et contra animam corpore quod corrumpitur aggravatam, et sensum terrena in habitatione deprimentem, multa cogitantem, ait :

VERS. 9. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*, id est Spiritus sanctus. Per hoc datur auctoritas, quod Deus hunc librum per hominem locutus sit, qui non acribus exterioribus loquitur, sed interiori homini inspirando loquitur. *Audiam* ut servus, quid præcipiat Dominus, et intelligam ut filius, quid loquitur cordi meo Deus. Et quia de terrenis ad cœlestia raptus fuit, quid ei Rex locutus sit, dixit : *Quoniam loquetur pacem in plebem suam*, hoc est, promittit suis æternam pacem et quietem, ut ultra non turbentur aliquo metu. Vox Dei *pax est* : ad

filii Dei, filii Core, imitatoribus Christi, erit pura *pax* omnibus se amantibus, omnibus se videntibus, plenis Deo, cum erit Deus omnia in omnibus, ipsa plena et perfecta *pax*. Hanc in plebem suam loquitur, *et super sanctos suos*, id est super sancte viventes in illa plebe, *et in eos qui convertuntur ad cor*, id est in pœnitentes, qui de mortiferis ad salutaria cogitanda convertuntur, sicut prodigus filius de porcis in se reversus de patre cogitavit. Dominus *pacem in plebem suam* locutus est, quando Christus *pax* vere natus est. Unde mox angeli *pacem* hominibus bonæ voluntatis nuntiaverunt. *Super sanctos suos pacem* locutus est, quando a mortuis resurgens apostolis dixit : « Pax vobis (*Luc. xxiv, 36*). » *Pacem in eos, qui convertuntur ad cor*, locutus est, quando gentibus a diabolo conversis ad Creatorem remissionem peccatorum et gratiam suam dedit. Quanquam omnes salvet, non tamen ad omnes corporaliter veniet.

VERS. 10. *Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius.* Apud Judæos conversabitur, in gentibus prædicabitur. Christus erit salvatio omnibus Deum timentibus. Non longe est a Deo quisque regionibus sed affectibus. Qui amat Deum prope est, qui odit eum longe est. Omnibus se communem præbebit. *Ut inhabitet gloria in terra nostra*, id est in Ecclesia. *Gloria* jam per Christum in terra nostra habitat, quia Romanum imperium sub Christiana religione imperat. *Gloria in terra nostra* habitat, quia in futuro Rex gloriæ in Ecclesia, terra viventium, sine fine regnabit. *Gloria* quoque in terra nostra habitabit, quando immortalitas et impassibilitas in carne nostra perpetuo habitabit. Per quid veniet illa pax et illa gloria? Per hoc quod

VERS. 11. *Misericordia et veritas obviaverunt sibi*, id est, quod Deus ita misertus est hominibus, sicut promisit per prophetas. Concorditer occurrunt in homines et *misericordia* redemptionis, et *veritas* promissionis.

Aliter : *misericordia* in gentibus, *veritas* in Judæis obviaverunt sibi per mediatorem Dominum Jesum Christum, qui fecit utraque unum. Vel obviabunt in futuro, id est, concordabunt sibi in Deo *miseri-cordia* et *veritas*.

Justitia et pax osculatae sunt, id est, qui fecerit justitiam inveniet pacem. Vel *justitia* est remissio peccatorum, *pax* vero dilectio Dei et proximi, quæ per Christum inventæ sunt hominibus.

Aliter. *Gloria* terræ nostræ dabitur, quia *miseri-cordia* et *veritas* sibi in judicio obviabunt, id est, concordabunt : *miseri-cordia*, quæ dextros in gaudium Domini sui intromittet ; *veritas*, quæ sinistros in ignem projiciet. Tunc *justitia* et *pax* se osculabuntur, quia justii in pacem et gratiam Dei Patris per Filium recipientur. Hoc totum inde fiet, quia

VERS. 12. *Veritas de terra orta est*, hoc est, Christus, per quem omnia Patris promissa complentur, de Mariæ virgine natus est. *Et justitia de cælo pro-*

spexit, id est, Verbum Dei, per quod peccatores justificantur, et omnia juste disponuntur, de Patre, qui est cælum cælorum, processit.

Aliter. *Veritas de terra* oritur, cum confessio peccatorum de terrenis offertur, *justitia de cælo* prospicit, cum fit remissio peccatorum per cælum cælorum. Quod autem *veritas*, id est, confessio oritur ex nobis, fit per gratiam. Unde subditur :

VERS. 15. *Etenim Dominus dabit benignitatem*, id est, per gratiam suam inspirabit nobis confiteri peccata nostra. *Et terra nostra dabit fructum suum*, id est, virgo Maria pariet Deum et hominem.

VERS. 14. *Justitia ante eum ambulabit*, id est, justii promovebuntur in fructu bono ad benefici-

tum ejus. *Et Dominus ponet in via gressus suos*, id est, vestigia sua *ponet* in his qui sunt aliis via operando et docendo. *Ambulabit cum eis*, hoc est, adjuvabit eos ad bene operandum. Vel justii *ponent opera sua in via*, id est, in conformitate Christi, qui est via ducens ad se vitam et veritatem.

Iste psalmus in hoc continuatur priori, quod ibi cantatur : *Misericordiam et veritatem diligit Deus*; hic autem : *Misericordia et veritas obviaverunt sibi*. Ibi : *Gratiam et gloriam dabit Dominus*, hoc est, ut *inhabitaret gloria in terra nostra*. Hic psalmus ideo in Nativitate Domini psallitur, quia ille *veritas* Christi *de terra virgine* oritur.

PSALMUS LXXXV.

Inclina, Domine, aurem tuam. Titulus hujus psalmi est :

ORATIO IPSI DAVID.

Hoc est, *oratio* designata his vocibus attribuitur vero David, Domino Jesu Christo. Duo tantum psalmi sunt, quibus *oratio ipsi David* inscribitur, scilicet decimus sextus et iste, quia duæ sunt Ecclesiae, una de Judæis, altera de gentibus, quæ corpus Christi nominantur, et quarum caput ipse describitur, et aliquando ipse in membris suis orat, aliquando membra per caput orant. Orat pro nobis ut sacerdos noster, orat in nobis ut caput nostrum, oratur a nobis ut Deus noster. Ipse namque est Deus de Deo, et homo cum hominibus, cum Deo exaudiens, cum hominibus orans. Et quia in præcedenti psalmo facta est mentio pacis, quæ est regnum cælorum, hic psalmus jure sequitur, in quo oratur, ut de inferno inferiori eruatur. Hic psalmus est octogesimus quintus. Et Moyses octoginta erat annorum, quando descendit in Ægyptum, ut educeret populum, cui dedit legem quinque librorum, significans Christum qui in hoc octogesimo quinto psalmo scribitur descendisse ad inferna, ut educeret populum quinque sæculorum.

Materia psalmi est *oratio* Christi pro Ecclesia, vel Ecclesiae in capite suo Christo. Intentio est nos informare ad orationem, per quam perveniendum est ad æternam hæreditatem. Verba sumpta sunt de ipso David, super quem iniqui insurrexerunt, et synagoga potentium, scilicet Saul, Absalon et alii animam ejus quæsierunt, quem Dominus adjuvit, et imperium dedit. Significat autem Christum, super quem iniqui Judæi insurrexerunt, et synagoga principum sacerdotum animam ejus perdere quæsierunt, quem Dominus adjuvit in passione, et dedit ei imperium in resurrectione.

In tres partes secatur, quia corpus Christi in tres
PATROL. CXCIV

ordines, in doctores, continentes, conjugatos, paritur. Prima pars est : *Inclina, Domine*, in qua propria oratio capitis scribitur. Secunda est : *Deduc me, Domine*, in qua capitis oratio exprimitur. Tertia est : *Deus, iniqui*, in qua Christi passio et resurrectio tangitur. In hoc psalmo nunc caput, nunc corpus loquitur. Vox Ecclesiae :

VERS. 1. *Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me*. Ad infirmum *aurem* inclinatur, ut vox ejus audiat. Humanum genus infirmum jacuit in lacu miseriæ et in valle lacrymarum, ad quod bonus medicus Deus *aurem* misericordiæ inclinavit, et vocem clamantis exaudivit ita dicentis : *Quoniam inops et pauper sum ego*. *Inops*, quia opes paradisi perdidit; *pauper*, quia egestate et infirmitate extabui. Hanc vocem pius medicus exaudivit, dum Filium suum ad subveniendum misit (ut præcedens psalmus retulit), quia jacentem de cæno levavit, propriis humeris saucium portavit, balneo baptismatis lavit, stola prima, quam amisit in paradiso, induit, nomen suum ei imposuit, regni hæredem ascripsit. Vox Christi :

VERS. 2. *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum*. O Pater! Ex tuo præcepto in lacum miseriæ descendi, hominem lapsum de luto sæcis extuli, sine sordibus peccatorum ipse mansi, in hac sanctitate animam meam custodivi. Aliquando in psalmis loquitur infirmum membrum, ut ibi : « *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum* (Psal. vi, 3). » Aliquando sanum per Christum caput sanctificatum, ut hic : *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum*, scilicet per baptismum et corpus tuum. Vox membri :

Salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te. Qui me redemisti, te recognosco Dominum, me profiteor *servum tuum* Qui me creasti, te confitebor *Deum meum*, in te spero solum. *Salvum fac*

tibi obedientem, et in te *verantem*. Vox membri in A electione vel tua constitutione. Vox totius corporis : tristitia positi :

VERS. 3, 4. *Miserere mei, Domine, quoniam ad te clamavi tota die*, id est, assidue vel omni tempore. Qui assidue Deum orat, hunc Deus clamantem a tribulatione miserando liberat. *Latifica animam servi tui* per veniam in amaritudine pœnitentiæ positam : *Quoniam ad te, Domine, animam meam levabo* [Vulg. *levavi*] bona intentione, quæ, jacuit in carnali delectatione. In te nunc delector,

VERS. 5. *Quoniam tu, Domine, suavis et mitis, et multæ misericordiæ, et copiosus in misericordia*, vel, ut alia translatio habet : *Omniibus invocantibus te. Suavis es*, quia es ipsa dulcedo, tristitiam tollens, lætificans animas, dans virtutes. *Mitis es*, quia patienter sustines peccantes, et non statim punis. *Copiosus es in misericordia* condonando peccata per pœnitentiam. *Multæ misericordiæ omnibus invocantibus te*, non aliud. Qui Deum invocat pro pecunia, pro dignitate, pro inimicorum vindicta, non Deum invocat, sed illud quod assequi desiderat. Porro omnibus qui te orant, ut non punias eos propter peccata sua, sed patienter feras, ut condones eis, ut postea des eis bene operari, es *mitis, suavis et misericors*. Vox membri in tribulatione positi :

VERS. 6, 7. *Auribus percipe, Domine, orationem meam*, id est, clementer audi quæ oro : *et intende voci orationis meæ*, hoc est, intellige quid orem. *Oratio* est pro præsentibus, deprecatio pro futuris. Pro utrisque exaudi me orantem. Nam *in die tribulationis meæ clamavi ad te, quia exaudisti me*, hoc est, in tempore afflictionis *exaudivisti me*, quia *clamavi ad te* cupiens exire de tribulatione, et ad te, qui es æterna requies, pervenire. Totum tempus hujus vitæ est *dies tribulationis*. Nullus est dies, quo non tribuletur justus, quia « *quandiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino (II Cor. 5, 6).* » Si dulcis est patria, amara peregrinatio; si amara peregrinatio, tota die tribulatio : unde tota die est clamandum ut liberemur. Vox membri liberati, et de liberatione jubilantis :

VERS. 8. *Non est similis tui in diis, Domine*. In diis gentium vel in diis a te factis nullus est tibi similis. *Et non est secundum opera tua*. Nullus potest talia facere, qualia tu facis, qui justificas impios, et liberas oppressos. Vox sacerdotum Ecclesiæ :

VERS. 9. *Omnes gentes, quascunque fecisti, venient, et adorabunt coram te, Domine*. Adam et Evam fontem omnium gentium fecit Dominus, de quo fonte omnes gentes fluxerunt. Ergo *omnes gentes fecit*. Ideo omnes venient ad Creatorem suum, non pedibus sed fide et religione et relictis idolis *adorabunt coram te, Domine*, in interiori suo, et in beneplacito tuo, *et glorificabunt nomen tuum*, hoc est, laudabunt te bonis operibus. Et merito :

VERS. 10. *Quoniam magnus*, id est potens es tu, *faciens mirabilia* quælibet, alii non :

quia tu es Decus solus naturaliter, alii gentium

ris :

VERS. 11. *Deduc me, Domine, in via tua*. De omnibus gentibus ad te curro, *deduc me in via tua*, Christe, hoc est, in fide et cognitione Filii tui, qui nobis est via ad te vitam, *et ingrediar in veritate tua*, id est, in præceptis Christi, qui est veritas, in institutis. *Lætetur cor meum in via ambulando*, ut timeat nomen tuum, quod est, Domine, præcepta tua servando.

- In Hebræo habetur : *Unicum fac cor meum, ut timeat nomen tuum*, hoc est, multiplex erat in desideriis mundi; *fac unicum* in tuo amore, et dilectione. Vox populi de inferno liberati :

VERS. 12. *Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo*, hoc est, laudabo te in tota anima mea, qui es *Dominus et Deus meus, et glorificabo nomen tuum in æternum*, id est, gloriam nominis tui et hic et in futuro cantabo. Et merito :

VERS. 13. *Quia misericordia tua magna est super me, qui me in refrigerium duxisti; et eripuisti animam meam ex inferno inferiori*.

Quæritur quid sit *infernus inferior*. Superior infernus est mortalitas, quæ est in corpore : *Infernus inferior* est mors animæ, quæ est mors interior, et ideo vocatur *infernus inferior*.

Aliter : Est habitatio quædam cœlestis angelorum, ubi vita ineffabilium gaudiorum, ubi immortalitas et incorruptibilitas, ubi omnia secundum donum Dei et gratiam permanentia : illa pars rerum superna est. Sic ergo illa superna est, hæc terrena, ubi caro et sanguis, ubi corruptibilitas, ubi natiuitas et mortalitas, ubi successio atque decessio, ubi mutabilitas et inconstantia, ubi timores, cupiditates, lætitia incerta, spes fragilis, caduca substantia, et hæc pars rerum infernus est. *Sed rursus* ab hoc inferno, id est ab hac parte inferni, est aliud inferius, quo eunt mortui, unde voluit Deus erigere animas nostras etiam mittendo illuc Filium suum. Etenim propter ista duo inferna missus est Filius Dei undique liberans. Ad hoc infernum missus est nascendo; ad illud moriendo.

Est et alia opinio. Fortassis apud inferos est aliqua pars inferior, quo traduntur impii, qui plurimum peccaverunt, ubi dives cum torqueretur, levavit oculos suos ut Abraham videret. Non autem posset levatis oculis videre, nisi ille esset superius, ille inferius. Ergo inter ista forsitan duo inferna quorum in uno quieverunt animæ justorum, in altero torquebantur animæ impiorum, lætatur iste animam suam eripuisse Deum de *inferno inferiori*, id est, de talibus peccatis, per quæ posset duci ad tormenta *inferni inferioris*. Per quid animam ejus de *inferno eruerit*, dicit, scilicet per mortem Christi. Hoc est quod sequitur. Vox Christi :

VERS. 14, 15. *Deus, iniqui*, id est Judæi, *insurrexerunt super me*, et comprehenderunt me, *et synagoga potentium*, id est, congregatio principum, sacerdotum, *quæsierunt perdere animam meam* : et

non proposuerunt te in conspectu suo; sed occiderunt me Filium tuum. Et tu, Domine Deus, Pater miserator et misericors, patiens, et multæ misericordiæ, et verax, respice in me hominem a te assumptum, et per me liberâ hominem perditum. Et miserere mei dando homini immortalitatem per me qui subivi pro eo mortem. Da imperium tuum puero tuo, id est, da potestatem dilecto tuo, ut imperium diaboli destruam, animas inde eruam. Et salvum fac de morte me filium ancillæ tuæ Mariæ. Hoc homo ad verbum dicit.

VERS. 16. Fac mecum signum in bono, ut resurgam, non in malo, ut de cruce descendam. In isto quippe est humani generis reparatio, in illo vana acclamatio. Tale signum fac, ut inimici mei Judæi videant, qui me oderunt, et confundantur, id est, erubescant; quoniam tu, Domine, adjuvisti me resuscitando a morte, quem putaverunt te dereliquisse, et consolatus es me in tristitia, quia animas per me eduxisti de inferno ad gaudia.

Notandum quod Patrem septem nominibus appellat, et per singula verba paterna majestas diffinitur. Est quippe Dominus omnium, Deus creator universorum, miserator, quia singulis rebus misericordiam facit; misericors, quia semper pia est natura Deitatis; patiens, quia peccatores sustinet; multæ misericordiæ, quia ad conversionem invitat; verax, quia omnia promissa sua implebit. Hæc licet de Patre dicantur, tamen et Filio et Spiritui sancto similiter inesse non dubitantur. Pater signum Jonæ cum Filio fecit, quia sicut piscis illum tertia die

evomuit, ita hunc post triduum infernus reddidit. Imperium ei dedit, quia omne iudicium ei commisit, et super omnia cum exaltavit. Unde ipse dicit: « Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra (Matth. xxviii, 18.) » Qui oderunt eum, confusi sunt, quia Judæi a Romanis occisi sunt. Potest et hoc de Ecclesia intelligi. Vox martyrum:

Deus, iniqui insurrexerunt super me, id est, persecutores affligerunt me, et synagoga Judæorum quæsierunt animam meam, id est, vitam meam ad perdendum eam. Et non proposuerunt te in conspectu suo, id est, non crediderunt te Deum, sed potius me populum tuum in te credentem exquisitis pœnis occiderunt. Et tu, Domine, respice in me, qualiter crucior pro te; et miserere mei liberando me de æterno cruciatu, et imperium, quod nunc habent impii, qui nos discruciant, da puero tuo, id est, populo Christiano. Et salvum fac hic et in futuro filium ancillæ tuæ, id est populum Ecclesiæ tuæ. Cujus Ecclesiæ vox sequitur: Fac mecum signum in bono. Signum Deus cum Ecclesia fecit, quia Romanum imperium, quod eam persequabatur, pedibus ejus subegit. Hoc signum in bono fuit, quia Christo summo imperatori credidit. Hoc viderunt Judæi, qui eam oderunt, et confusi sunt, quia ab urbibus expulsi sunt; quoniam Dominus adjuvit Ecclesiam in persecutionibus, et consolatus est eam dando pacem, in futuro promittendo gloriam. Illic psalmus ideo in Epiphania Domini cantatur, quia ibi Christus a gentibus adoratur ut Deus.

PSALMUS LXXXVI.

Fundamenta ejus in montibus sanctis, etc. Superiori psalmo facta est mentio tabernaculi et domus Dei: in hoc autem psalmo describitur civitas Dei, in quam introducuntur electi. Hic psalmus est octogesimus sextus, quod sunt duodecies septem, insuper tria. Duodenarius designat apostolos hujus civitatis principes; septenarius sapientes septiformi Spiritu plenos, hujus civitatis doctores; ternarius omnes fideles hujus civitatis cives Trinitatem colentes: titulus psalmi est:

(VERS 1.) FILIUS CORE, PSALMUS CANTICI.

Hoc est: Iste hymnus compositus est de magna jucunditate, propositus omnibus fidelibus. Psalmus ex psalterio dicitur; canticum vero ex ore profertur. Psalmus refertur ad manus, id est, ad actionem; canticum ad contemplationem. Filii Core sunt filii resurrectionis.

Materia psalmi est civitas Dei. Psalmus etiam magnus Dominus de civitate Dei describitur; sed ille de civitate magna Jerusalem, iste quasi de turri Sion in urbe posita editur. Intentio ejus est nos

hortari per fidem et operationem hujus civitatis cives fieri.

Per duo diapsalmata in tria membra distinguitur, quia habitatores hujus urbis in tres ordines, in doctores, continentes, conjugatos dividuntur, qui lege geminæ dilectionis reguntur. In prima parte ipsa civitas laudatur; in secunda habitatores ejus beatificantur; in tertia lætitia civium ejus memoratur. Verba accepta sunt de situ Jerusalem in monte positæ, in quam Babylonii, Tyrii et Æthiopes et alii populi confluerunt, et lætitiâ in ea habuerunt, et significat Ecclesiam in monte Christo locatam, in quam populi omnium gentium convenerunt, in qua æternam lætitiâ habebunt. Vox Spiritus sancti:

Fundamenta ejus in montibus sanctis. Istud ejus non conjungitur his quæ in libro sunt, sed his quæ scriptor libri interius in spiritu vidit. Raptus enim extra se conspexit in spiritu civitatem Dei, et hoc etiam aliis narrare volens ex magna lætitiâ prorupit dicens: Fundamenta ejus in montibus sanctis, hoc

est, gloriosa est illa civitas, quam ego intus vidi, *fundamenta ejus sunt in montibus sanctis*. Ecclesia per simile dicitur civitas, quia sicut in civitate congregantur cives, sic in unam fidem coadunantur Ecclesiae fideles. Hujus civitatis fundamentum est Christus, lapis angularis connectens in se duos parietes, Judæos et gentiles. Hujus civitatis artifex et conditor est Deus, et ipsa fundata super duo Testamenta. Hujus *fundamenta sunt in montibus sanctis*, id est, in prophetis et apostolis, super quorum doctrinam fundatur Ecclesia, ut scribitur : « Super fundamentum apostolorum et prophetarum (*Ephes. II, 20*). » Ideo dixit : *sanctis*, quia sunt *et montes maris naufragosi*, in quos sæpe impeerunt nautæ incauti, quod sunt hæretici et philosophi, hujus civitatis adversarii. Quod sit nomen hujus civitatis, dicit :

VERS. 2. *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob*. *Sion* vocatur hæc civitas in præsentem vitam, quod dicitur *specula vitæ*; in futuro vocabitur *Jerusalem*, id est, *visio pacis* vel *Dominus ibidem*. *Portæ* hujus civitatis sunt apostoli vel doctores, per quos intramus ad regnum Dei. *Janua* ejus est Christus, per quam ad vitam intrabimus. *Tabernacula Jacob* sunt sancti prioris populi sub figuris hujus civitatis militantes. *Diligit ergo Dominus portas Sion*, id est apostolos, *portas* civitatis speculantis futura *super tabernacula Jacob*, id est, plus quam omnes sanctos prioris populi sive prophetas sive quoscunque militantes sub umbra.

Aliter : *Portæ Sion* sunt fides, spes, charitas et aliæ virtutes, quæ sunt in illa civitate, quæ sunt *portæ cælestes supernæ Sion*, faciem Dei speculantes. Has *diligit Dominus super tabernacula Jacob*, id est super omnes observantias prioris populi, quibus intimabatur illa civitas semper manens, et semper cælestis in pace.

Aliter : *Sion* est sanctorum coadunatio in cælesti gloria. *Tabernacula Jacob* præsentis justorum militia, quia hic luctando militant super vitia. Super istam *ikā spiritalis diligi* dicitur, quia nihil in ea confusionis, nihil perturbationis esse declaratur. Similitudo est ab illa civitate, quæ est in monte constituta, et munita loco et opere.

VERS. 3. *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei*, per Spiritum sanctum. Et quæ sunt illa? Hæc videlicet, quod in ea erunt principes, idiotæ, rustici, pauperes piscatores, et quod in ea erunt cives Babylonii, Philisthæi, Tyrii et Æthiopes. De his subditur :

Diapsalma. VERS. 4. *Memor ero Rahab et Babylonis scientium me*. Per *Rahab* meretrices, per *Babylonem* publicani intelliguntur, quia in hac civitate cives effecti præcedunt Judæos in regnum Dei. *Rahab* erat meretrix, quæ exploratores Jesu Nave excepit, quæ sola cum suis salvata est, quando Jericho corruit. *Rahab* dicitur *latitudo* vel *superbia*, et

(43) *Vulg. narrabit.*

A est gentilitas, quæ [per] latam et speciosam viam vitiorum ad interitum ibat, et in philosophia vel regni monarchia superbiebat, quæ apostolos Jesu excepit, et e mundo corruente per tubas angelorum cum suis, id est Christianis salvabitur, sicut Jericho per tubas sacerdotum corruente *Rahab* salvata legitur. Latam enim viam deseruit, et iter angustum ducens in hanc civitatem arripuit, et tumorem superbiæ deposuit, ac humilis facta in hac civitate civis esse meruit, sicut illa populo Dei associari, et in genealogia Christi scribi meruit. *Babylon* erat caput Assyriorum. Hæc a Semiramide regina, uxore Nini regis, de crudis lateribus et bitumine est structa, a Cyro et Dario est destructa, ambitu sexaginta stadiorum, de qua dicitur, quod mirabile fuerit, quia B posset ab homine construi, sed mirabilius, quod posset destrui. *Babylon* dicitur *confusio*, quia ibi olim confusæ sunt linguæ hominum, et significat hunc mundum, in quo amatores ejus variis modis confunduntur. Qui de peccatis erubescunt cum *Rahab* in hac civitate habitare cœperunt, et regem hujus civitatis nosse, et ei servire meruerunt (*Jos. II et VI*). Est ergo sensus : Gentium cum idolis suis meretricantium, et de peccatis suis confusarum in hac civitate per fidem jam habitantium, et *me* per sacramenta *scientium ero memor* dando eis virtutes et gloriam.

Ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic. *Alienigenæ* sunt Philisthæi, qui dicuntur *cadentes potione*, quod sunt ebriosi et luxuriosi a regno Dei alieni. *Tyrus* dicitur *angustia*, et sunt persecutores Ecclesiam angustiantes. *Æthiopes* dicuntur *nigri*, et sunt peccatores nigri in peccatis. Hi omnes fuerunt hostes hujus civitatis, sed a Rege Christo subjecti facti sunt in ea devoti cives. Hæc omnia facta sunt gloriosa per Regem in ea natam, Deum et hominem. Hoc est, quod sequitur :

VERS. 5. *Nunquid Sion dicit : Homo et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus? Hoc est, homo nascetur in ea civitate, et ipse idem fundavit eandem civitatem prima creatione, quia idem, qui est homo, est et Deus altissimus, id est potentissimus. In hoc fundavit eam, quod ikos fecit materialiter, de quibus construeretur hæc civitas spiritualiter. Sic autem hic versus construitur : O Sion, nunquid aliquis homo dicit istud? Civitas constructa est, et homo natus est in ea, et ipse, qui natus est, fundavit eam, et cum sit homo, est altissimus? Vix audebit hoc aliquis homo prædicare : incredibile enim et impossibile videbitur.*

Alia translatio habet : *Mater Sion dicit : homo; et est sensus : Synagoga, quæ est mater Sion, id est Ecclesiae, dicit de Christo : Hic tantum est homo, Sion autem dicit : Ipse est Altissimus. Unde sciuntur ista?*

VERS. 6. *Dominus narravit (43) ea in scripturis populorum, id est in lege et prophetis, scripturis ad*

utilitatem *populorum*, et in scripturis *principum*, id est apostolorum *horum*, qui fuer. ut in ea principes, quandiu vixerunt, et talia docuerunt, et scripta reliquerunt. Sacra Scriptura est omnium *populorum*, quia omnes pene intelligunt eam, sæcularis autem scriptura paucorum est, quia pauci intelligunt. Quod enim Plato scripsit, vix tres intelligunt. Philosophi viam veritatis hominibus obcluserunt, dum sententias suas obscuris verbis involverunt, quam apostoli planis dictis mundo aperuerunt. Magna res facta est in civitate hac, magnum gaudium, magna lætitia! Ideo collocatis omnibus gaudiis clausit.

Diapsalma. VERS. 7. *Sicut lætantium omnium habitatio in te. Habitatio omnium in te*, o civitas Dei, non erit tristantium, sed *sicut lætantium in hac vita*, in futura autem vere *lætantium*. In tabernaculis hic conterimur; in civitate illa cœlesti habitatio nostra sola erit lætitia. Non erit ibi gemitus desiderantium, sed lætitia perfruendum. Aderit enim, cui suspiramus; et similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (1 Joan. III, 2). Non erit ibi aliquod negotium nostrum, nisi laudare Deum, et frui Deo. Habitabimur et habitabimus. Subjicientur illi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Quid ergo erit? Quomodo, potuit lingua humana dixit: *Sicut lætantium omnium habitatio in te*. Quare *sicut lætantium*? Quia non invenit aliam similitudinem, nisi qualem hic homo novit.

Hic psalmus etiam ad animam pertinet. *Civitas*

Dei est anima fidelis, cujus *fundamenta*, id est bonæ conversationis initia sunt in *sanctis montibus*, id est sanctorum vita et dogmatibus. Hæc civitas vocatur *Sion*, id est *specula vitæ*. Hujus *portas diligit Dominus*. *Portæ* hujus *Sion*, per quas anima ingreditur, est fides et baptismus. *Portæ*, per quas egreditur, est operatio et dilectio. *Tabernacula Jacob* est carnalis intellectus et traditiones Judæorum. De hac civitate *gloriosa dicta sunt*, quia de virtutibus, sicut de lapidibus est constructa; et quia Christo imperatori ut sponsa est conjuncta. Hujus *memor* est Dominus, quia de *Rahab* et *Babylon* conversa est ad eum, hoc est, de latitudine vitiorum et superbia mundanæ gloriæ et confusione peccatorum. In hac civitate habitant *alienigenæ* et *Tyrî* et *Æthiopes*, quia in cogitatione ejus manent pristinae turpitudines, quæ eam a Deo alienabant: inde habet angustiam et timoris horrorem. Post hæc *nascitur Christus in ea*, id est virtus vel bonum opus ad imitationem Christi, et ipse *Altissimus fundavit eam* in virtutibus. Et *narrabit ei* voluntatem suam in *scripturis populorum*, id est in passionibus martyrum et vita sanctorum, et in *scripturis principum*, id est apostolorum et prophetarum. Et hoc *narrabit ei*, quod *habitatio* erit in ea *sicut lætantium omnium*, quia Christus rex virtutum in hac civitate regnabit in æternum, qui est plenum gaudium.

Hunc psalmum festum sanctæ Mariæ canit, quia ipsa Christum Deum et hominem genuit.

PSALMUS LXXXVII.

Domine Deus salutis meæ, etc. Præsens psalmus est de passione Christi, et de ejus morte et sepultura et ad inferos descensione. Milites laborantes in tabernaculis audita gloria, quæ est in civitate imperatoris, flagrabant nimio desiderio relictis castris hanc urbem ingredi et immensa lætitia perfrui. Quibus certamen indicitur, et quia per multas tribulationes oporteat introire in regnum Dei, eis prædicatur ut noverint introitum hujus civitatis esse tribulationem, sicut et Christum regem eorum prius oportuit pati, et ita intrare in illam gloriam, cui, sicut compatiuntur, et conregnabunt. Ne autem in certamine deficiant, certamen Christi regis ipsorum eis in hoc psalmo proponitur, ei post pugnam victoribus corona promittitur, quia « nemo coronabitur, nisi qui legitime certaverit (II Tim. II, 5). » Legitimum certamen tale erat: Duo nudi oleo uncti simul lucebantur: si alter vero succubuit, non statim victus fuit; sed si sæpius elisus ex toto a lucta defecit, hic victus fuit, et hic servitio victoris addicebatur, victor vero laurea coronabatur. Sic certamen est inter Christianos et dæmo-

nes. Dæmones sunt nudi; Christiani oleo uncti. Si quis instinctu diaboli in aliquo peccato lapsus fuerit, non continuo servus ejus erit, si per poenitentiam vires reparans fortis in adversarium insurrexerit. Sed si ex toto ab intentione resistendi peccato deficit, hic dominium se vincens subibit, et hic corona carebit. Qui autem usque in finem in certamine perseveraverit, hic coronam vitæ reportabit.

Hic psalmus est octogesimus septimus, quod sunt novies novem, insuper sex. Per novenarium gaudium angelorum, per senarium labor hic certantium exprimitur. Designat hic numerus, quod hi, qui contra vitia pro Christo pugnant, angelorum gaudia in civitate gloriosa percipiant. Titulus psalmi est:

(VERS. 1.) CANTICUM PSALMI, FILIIS CORE, IN FINEM PRO MELECH (44) AD RESPONDENDUM, INTELLECTUS EMAN ISRAELITÆ.

Canticum est jucunditas contemplationis. *Psalmus* studium bonæ actionis. *Filii Core* martyres imitatores Christi in Calvaria crucifixi. *Finis* perse-

verantia. *Melech* [*Maheleth*] dicitur chorus, subauditur martyrum. *Ad respondendum*, subauditur : organis vel alii præcinenti, quia, cum præcentor præcinit, succentor chorus ei respondet. Ubi intellectus ponitur, et significat spiritualiter debere intelligi. *Eman* erat unus de peritis cantoribus, cui hic psalmus a David ad canendum est datus, et dicitur frater ejus. Significans Christum, qui factus est frater illius chori faciens martyres Dei filios. Quod addidit *Israelitæ*, significat quod ipsi erunt *videntes Deum*. Alia translatio habet : *Eman Ezrahitæ*. *Eman* sonat accipiens. *Ezrahita*, *indigena* vel *orientalis*, et significat martyres Christi in castris certantes, qui acceperunt a Domino quod pro eo possint pati, qui non sunt hospites et advenæ, sed sunt civitatis Dei indigenæ, scilicet cives et domestici Dei, et ab eo qui dicitur *oriens*, orientales dicti, sicut a Christo Christiani. Sic ergo titulus exponitur : Hoc canticum psalmi, id est hilaritas bonæ operationis proponitur filiis *Core*, id est imitatoribus passionis Christi, ut certe : *in finem* pro corona justitiæ. Quod canticum est pro *Melech* [*Maheleth*], id est pro concordia *ad respondendum*, subaudis : Christo, hoc est, quemadmodum Christus sua passione præcinit, ita chorus martyrum patiendo respondeat, si cum eo in civitate gloriosa regnare cupiat. Quodque canticum est intellectus *Eman Israelitæ*, hoc est, dirigens in intelligentiam ad Christum, fratrem Deum videntium. Vel intellectus hujus cantici adscribitur *Eman Ezrahitæ*, id est populo, qui accepit a Domino, ut sit indigena civitatis Dei.

Materia psalmi est Christi humiliatio in passione, vel in morte, vel in descensione. Intentio est nos hortari Christi exemplo per angustam viam ambulare, si velimus civitatem Dei intrare. Verba sumpta videntur de Joseph, quem fratres sui in lacum in solitudine posuerunt, cujus noti longe facti abominationem eum sibi fecerunt, a quibus Ismaelitis traditur : non est ab eis egressus. Significat autem Christum, quem fratres sui, scilicet discipuli in sepulcrum posuerunt, dum eum noti sui, videlicet Judæi, abominationem sibi in cruce posuerunt, qui a Juda traditus Pharisæis non est egressus ab eis.

Tres partes habet. Prima pars est : *Domine, Deus salutis*, in qua calamitates passionis Christi scribuntur ; secunda : *Nunquid mortuis facies mirabilia*, in qua sex interrogationes negative proponuntur ; tertia : *Et ego ad te, Domine, clamavi*, in qua Ecclesie, quæ est corpus Christi, miseriam subjunguntur. Vox Christi in forma servi :

VERS. 2. *Domine, Deus salutis meæ*. O Verbum Fili Dei, qui es Dominus omnium, qui in me homine formam servi sumpsisti, tu Deus, qui me creasti, Deus, dico, salutis meæ, id est dans salutem homini per me, in die clamavi, id est in claritate, quam tecum habeo, populis prædicavi, et nocte hoc est, in tenebris Judæorum, et hoc coram te, id est, in beneplacito tuo. Vel in die et nocte coram Deo cla-

marit, quia in prosperis et adversis in conspectu Dei oravit.

Aliter : *In die clamavit*, quando psalmum *Deus, Deus meus, respice in me* in cruce cantavit, sicut scriptum est : *Eloi, Eloi, quod est : Deus meus, Deus meus*, etc. (*Marc. xv, 34.*) *In nocte clamavit*, quando in monte Oliveti dixit : *Pater, si vis, transfer calicem hunc a me* (*Luc. xxii, 42*). Et hoc coram Deo fuit, quia ipse solus novit, qua intentione hoc fecit. Ego clamavi :

VERS. 3. *Intret in conspectu tuo oratio mea : inclina aurem tuam ad precem meam*. Ingressus orationis in conspectu Dei est acceptio carnis ejus, in qua pro humana salute oravit. *Inclinatio auris* Dei est misericors exauditio, qua hominem lapsum de luto ad coelestia levavit. Exaudi me :

VERS. 4. *Quia repleta est malis anima mea : in peccatis pereuntis populi, vel anxietatibus per cruciatu carnis. Et vita mea inferno appropinquavit*, quia per cruciatu morior, et sic ad infernum ibo. Vere moriar, quia ecce jam

VERS. 5, 6. *Æstimatus sum cum descendantibus in lacum*, id est damnatus sum cum latronibus, qui pro meritis suis ad infernum descendunt. *Factus sum sicut homo sine adjutorio*, hoc est, ita me reputant sicut hominem, qui nec amicum vel proximum habet, qui occisum vindicet. Vel ita me cruciant, quia ut peccatorem, a te derelictum, et post mortem cum aliis peccatoribus ad infernum descensurum æstimant, qui sum inter mortuos liber a peccato. Aliis mors est pœna peccati, mihi est voluntaria et causa salutis humanæ. Et quia liber sum a peccato inter mortuos in peccatis, non tenebor a morte in pœnis. Factus sum etiam sicut vulnerati dormientes in sepulcris. Ita per vulnera interfectus sum ab eis, sicut latrones pro sceleribus suis vulnerati, interfecti, projecti sunt in monumentis. Vel ita æstimatus sum ab eis, sicut illi, qui in anima sunt flagitiis vulnerati dormientes in sepulcris, id est quiescentes, in consuetudine peccatorum sepulti, vel qui in criminibus moriuntur, et ut dives in inferno sepeliuntur. Quorum non es memor amplius ad redimendum eos per me ; et ipsi de manu mea repulsi sunt, hoc est de salute, quam per me, manum tuam, operaris. Vulneratum et occisum

VERS. 7. *Posuerunt me in lacum*, id est in sepulcrum : et etiam in lacu inferiori, id est, animam in infernum : *In tenebrosis et in umbra mortis*, hoc est, in terram tenebrosam, et opertam mortis caligine, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat (*Job x, 21, 22*). Vel æstimatione sua posuerunt me in lacu inferiori, id est in profundissimam calamitatem, reputantes me omnibus hominibus miserabiliorem, qui morte turpissima, scilicet crucis supplicio damnatus essem. Et ideo posuerunt me in tenebrosis, id est inter latrones peccatis tenebrosos, et in umbra mortis, id est inter imitatores diaboli. Mors est diabolus. Umbra mortis iniqui

imitantes diabolum ut umbra corpus. Ideo talem A quos summus medicus non suscitavit a morte animæ, et suscitati confitebuntur, id est laudabunt Deum, et suscitati confitebuntur, id est laudabunt Deum? Nequaquam. « Non » enim taliter « mortui laudabunt te, Domine (Psal. cxiii, 17). »

VERS. 8. *Super me confirmatus est furor tuus.* Furor Dei erat vindicta sæviens multis pœnis in genus humanum. Hic furor super Christum est confirmatus, dum eum pro peccatis omnium horribili neci tradidit. Et omnes fluctus tuos induxisti super me, id est omnes passiones, quas in prophetis prædixisti. Vel Judæi me ita reputant, quasi pro facinoribus meis omnia genera pœnarum super me induxeris.

VERS. 9. *Longe fecisti notos meos a me,* id est, apostolos et cognatos ejus, qui eum a Galilæa secuti sunt, qui relicto eo omnes fugerunt. Posuerunt me abominationem sibi, quia, cum viderent me taliter tractari, ut pessimum me abominabantur in tantum, quod quidam juramento me nosse abnegarent. Vel Judæi posuerunt me abominationem sibi, dum abominando crucis supplicio me damnaverunt. Traditus sum a Judæis gentilibus, et non egrediebar de custodia Pilati ut reus reclusus, vel traditus morti non egrediebar hominem ostendendo me Deum. Et ideo

VERS. 10. *Oculi mei languerunt præ inopia.* Corpus Christi est Ecclesia. In hoc corpore oculi sunt apostoli ducentes eam de tenebris ad lumen vitæ. Horum oculorum lumen erat Sol justitiæ. Quando hic sub nube carnis latuit, et se Deum in passione non ostendit, oculi subtracto lumine languerunt præ inopia, quia de ejus potentia dobitaverunt. Quidam etiam cum Deum negaverunt, et quidam dixerunt : « Nos sperabamus quod ipse redempturus esset Israel (Luc. xxiv, 21), » sed in hoc subauditur, decepti sumus, quia ut alius homo est mortuus, ab omnibus desertus. Clamavi ad te, Domine, dicens : « Domine, Eloi : vel clamavi pro illis : « Pater, dimitte filium tuum, non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Tota die expandi ad te manus meas, hoc est, tota vita mea opera mea ad te direxi.

VERS. 11. *Nunquid mortuis facies mirabilia ?* Ideo oravi, ut in peccatis non morerentur, quia qui in peccatis mortui sunt, cum illis non facis mirabilia, ut de pœnis inferni liberes eos, aut eos nunc cum justis resuscites.

Aliter : Me in cruce pendente sol obscuratus est, tenebræ factæ sunt per universam terram, petra scissæ sunt, velum templi divisum est, terra tremuit, mortuos evomuit. Hæc mirabilia fecisti vivis, scilicet sentientibus, qui per hæc visa conversi ad fidem dixerunt : « Vere Dei Filius erat iste (Marc. xv, 39). » Sed nunquid mortuis in peccatis, scilicet non sentientibus facies hæc mirabilia, qui indurato corde, ut Caiphas et Pharisæi hæc vident, et non credunt, imo custodes ad sepulcrum ponunt? Non facies. Aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi? Medici animarum fuerunt apostoli a cœlesti medico edocti, qui unguentis Spiritus sancti curabant animabus vulnera inflicta. Nunquid hi medici suscitabunt Scribas et Pharisæos mortuos in peccatis,

quos summus medicus non suscitavit a morte animæ, et suscitati confitebuntur, id est laudabunt Deum, et suscitati confitebuntur, id est laudabunt Deum? Nequaquam. « Non » enim taliter « mortui laudabunt te, Domine (Psal. cxiii, 17). »

VERS. 12. *Nunquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam, et veritatem tuam in perditione ?* Christus est Dei misericordia, quia per ipsum miseria hominum aufertur : ipse quoque Dei veritas, quia per ipsum cœlestia instaurantur. Hanc misericordiam et hanc veritatem nullus in sepulcro alii narrabit, nec aliquis in perditione, id est, in inferno positus memor erit, cui dolor immensi cruciatus cogitatum de Deo adimit.

Aliter : Anima peccans est mortua, cujus sepulcrum est corpus vel mala consuetudo, in qua sætet sepulta ; perditio vero est desperatio. Qui ergo in consuetudine peccatorum vel desperatione positi sunt, misericordiam et veritatem Dei non requirunt ; mundum in misericordia salvatum, iudicium in veritate futurum non credunt.

VERS. 13. *Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terra oblivionis ?* Tenebras vocat infernalium claustra. Terra oblivionis est infernus, quia ibi positi sunt, qui oblitii sunt Dei, et Deus oblitus est eorum ad miserendum. In his locis mirabilia et justitia Dei non cognoscentur, quia a nullo ibi narrantur. Tenebræ quoque sunt infideles, in quibus mirabilia Dei non cognoscentur, quia indurati ad pœnitentiam non convertentur. Terra oblivionis sunt Judæi, qui propter terrena oblitii sunt Dei. In his justitia Dei Christus non cognoscitur, quia non inquiritur. Hæc omnia ideo dicta sunt, ne anima ejus in inferno relinquatur, sed citius resuscitetur, quatenus laus Dei per beneficia ejus posset agnosci. Tu, Pater, non facies mortuis mirabilia nisi per me, nec medici suscitabunt nisi per me.

VERS. 14. *Et ego ad te, Domine, clamavi,* ut me resuscitares, ut per me mortuis facias mirabilia, quosdam de inferno excipiens, quosdam in corpore resuscitans, quosdam in anima justificans. « Multa » enim « corpora sanctorum surrexerunt, et multis apparuerunt (Matth. xxvii, 52) ; et per me medici apostoli mortuos suscitent quosdam corporaliter, multos spiritualiter, ut confiteantur tibi. Ego oravi, et mane oratio mea præveniet te, id est matutina me resurrectione clarificabis. Quomodo oraverit, subjungit :

VERS. 15. *Ut quid, Domine, repellis orationem meam,* qua oravi : « Transeat a me calix iste ? » (Luc. xxii, 42). Ut quid avertis faciem tuam a me, sicut ab Adam, et non respicis ad liberandum me ? Hoc etiam in persona Ecclesiæ, quæ est corpus Christi, dicitur. Infideles mirabilia tua non cognoscent, Judæi obliviscuntur tui, et ego, scilicet populus tibi fidelis, ad te solum obtinendum clamavi devotione, ore et opere. Et mane oratio mea præveniet te : in luce virtutum prævenit oratio mea iudicium tuum. Et cum bonum oraverim, ut quid, Domine, repellis orationem meam, avertis faciem tuam

a me? Cum sancti petunt, quod eis non expedit, ut Paulus, Deus orationem eorum repellit, quia eos ad hoc, quod eis non est utile, non exaudit. Quasi faciem avertit, dum eos de tribulatione ut Laurentium non eripit, quia æterna eis gaudia dare disposuit. Sequitur vox Christi: Quia faciem tuam, Pater, a me avertis, ideo

VERS. 16. *Pauper sum ego*, non habens solatium vel auxilium. *Et in laboribus a juventute mea*, a tempore assumptæ carnis vel a tricesimo anno meæ ætatis, cum prædicare incoepi: *exaltatus autem in cruce, humiliatus sum in sepulcro, et conturbatus in morte.*

VERS. 17. *In me transierunt iræ tuæ*, id est vindictæ pœnæ peccati, dum me flagellis quasi reum cecciderunt: *et terrores tui conturbaverunt me*, hoc est, terribiles cruciatus, quos prædicavi te illatu-

rum iniquis, effusi sunt super me in cruce. VERS. 18. *Circumdederunt me Judæi sicut aqua*, id est sicut fluctus persecutionum, *tota die Parasceve*, a mane usque ad vesperam pro ejus interitu laborabant. *Circumdederunt me simul Pharisæi cum sacerdotibus, Pilatus cum principibus et populis.*

VERS. 19. *Elongasti a me amicum et proximum*, id est apostolos et cognatos, *et alios notos meos* elongasti a mea miseria. Et quia videbant me omni auxilio destitutum, ideo occiderunt me ut miserimum. Hinc ad inferos descendens fortem alligavit, spolia ejus cum triumpho reportavit, mane resurrexit, et sic gloriam suam Rex æternæ gloriæ intravit. Hoc totum ad formam sanctis scribitur, quia, si Rex gloriæ civitatem non nisi per introitum tribulationis intravit, nec ipsi nisi per tribulationem intrare poterunt.

PSALMUS LXXXVIII.

Misericordias Domini in æternum cantabo, in generationem, etc. Quia Christum oportebat pati, præcedens psalmus præcinit ejus dejectionem; quia vero oportebat eum a mortuis resurgere, et ita intrare in gloriam suam, hic in octogesimo octavo loco calculatur, qui numerus per undenarium et octonarium multiplicatur. Nam undecies octoni hujus numeri summam conficiunt. Sicut per denarium lex, ita per undenarium transgressio legis exprimitur. Per octonarium resurrectio innuitur. Designat hic ergo numerus, quod genus humanum propter transgressionem legis Dei mortuum, resurgit in anima per Christum, et in ultima resurrectione percipit gaudium octo beatitudinum. Titulus ejus est:

(VERS. 1.) INTELLECTUS ETHAN ISRAELITÆ.

Ethan erat peritus musicus, et ideo hic psalmus ad recitandum est ei a David creditus. *Ethan* dicitur *robustus*, et est martyrum populus in persecutionibus robustus, qui est *Israclita*, id est Deum visurus. Alia translatio habet: *Ethan Ezrahitæ*, quod dicitur *robustus indigena*. Hic ergo psalmus, id est hæc laus Dei est *intellectus Ethan Israelitæ*, vel *Ezrahitæ*, hoc est, robusti populi martyrum Deum visuri, qui erat indigena civitatis Dei.

Materia psalmi est Christi exaltatio. Intentio est nobis æternæ vitæ gloriam commemorare, hortans nos per laudes Christi ad illam festinare. Verba sumpta sunt de historia, ubi Deus David secundum corpus invenit, quem oleo sancto unxit, regem populo constituit, Salomoni regnum promisit. Significat autem Christum, quem Pater secundum corpus invenit, in quo sibi bene complacuit, quem oleo lætitiæ in Spiritu sancto unxit, Regem Eccle-

siæ constituit, futurum ei regnum vero pacifico dabit, quando in cœlesti gloria in Ecclesia regnabit in æternum.

Per quinque diapsalmata distinguitur in sex membra. Per quinarium Judæus populus sub Pentateucho constituitur, per senarium fidelis populus sub sex operibus Evangelii serviens exprimitur, qui domini Christi subjicitur. In prima parte misericordia et veritas Dei commendatur; in secunda singularis Christi magnificentia et sanctorum in nomine ejus prædicatur gloria; in tertia beneficia Dei Dominico homini collata narrantur; in quarta eversio regni inimicorum Christi ad laudem ejus memoratur; in quinta reconciliatio Judæorum cum Christo notatur; in sexta malorum retributio declaratur. Vox fidelis populi:

VERS. 2. *Misericordias Domini in æternum cantabo*. Misericordiæ Domini multæ sunt, *illuminatio*, remissio, justitia, promotio, perseverantia, tandem remuneratio. Has omnes *in æternum cantabo*, id est hic et in futuro te Deum pro his laudabo. *In generatione et generatione annuntiabo veritatem tuam in ore meo*, hoc est, in Judaico et gentium populo, vel quandiu succedet generatio generationi, *annuntiabo Christo veritatem Dei in ore meo*, quo confessio fit ad salutem, quem eredo corde ad justitiam.

VERS. 3. *Quoniam dixisti per prophetas, in æternum misericordia ædificabitur in cœlis*. Cœli sunt apostoli in cœlis regnaturi. In his per Spiritum sanctum ædificata est Dei misericordia in æternum mansura. *Præparabitur veritas tua in eis*, hoc est, Christus veritas Dei prædicabitur per eos aliis. Et hoc dixisti:

VERS. 4. *Disposui testamentum electis meis, hoc*

est, præcepta Novi Testamenti dedi apostolis, quos A elegi. Et hoc dixisti : *Juravi David seruo meo*, id est firmiter promisi Christo de David genito mihi per omnia obedienti.

VERS. 5. *Usque in æternum præparabo semen tuum*, id est Christianos, tuos sequaces faciam in æternum durare. *Et ædificabo in generatione et generationem sedem tuam*, hoc est, Ecclesiam ex vivis lapidibus ædificabo, in qua tunc Rex sedebis in æternum.

Diapsalma. Regalis potentia Christi sequitur, quæ multis laudibus attollitur. Præcedentia ad Patrem, sequentia referuntur ad Filium.

VERS. 6. *Confitebuntur cæli mirabilia tua, Domine.* Cæli, id est apostoli, in quibus misericordia per Evangelium Christi est ædificata, et in quibus per Spiritum sanctum est præparata, ipsi *confitebuntur mirabilia tua, Domine*, id est laudabunt signa, quæ facturus es, Christe. *Etenim veritatem tuam in Ecclesia sanctorum*, id est promissiones tuas veras et signa prædicabunt in congregatione sanctorum, et hoc annuntiabunt quod nullus tibi similis sit.

VERS. 7. *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino?* Hic Trinitas inducitur, ut tota ista laus de Trinitate intelligatur. *Nubes* sunt prophetæ, de quibus fluxerat pluvia vitæ. *Quis in his æqualis fuit Domino Patri?* Nullus. *Aut quis similis erit Domino Filio in filiis Dei*, id est in apostolis, qui sunt adoptivi filii Dei, cohæredes regni ejus? Nullus.

VERS. 8. *Deus, qui glorificatur in concilio sanctorum*, scilicet Spiritus sanctus Paracletus, qui in congrega- C tione apostolica adorandus, Patri ac Filio æqualis esse prædicatur. Nam et Dominus Jesus Christus cum Patre et Spiritu sancto una subsistit omnipotentia, *magnus et terribilis* vel *metuendus*, ut alia translatio habet, *super omnes qui in circuitu ejus sunt*. In Judæa est Christus conversatus, *in circuitu ejus fuerunt omnes gentes*. Ergo *super omnes gentes est ipse* potens et metuendus. Vel *potens* est in signis, *terribilis* in judiciis *super apostolos et omnes sanctos qui in circuitu ejus sunt*, id est qui in propinquo ejus per innocentiam existunt.

In Hebræo habetur : *Deus inclutus in arcu sanctorum, nimio et terribilis cunctis, qui in circuitu ejus sunt*. Sanctis tantum nota est Christi potentia, qui noverunt judicia ejus terribilia, cui clamant di- D centes :

VERS. 9. *Domine Deus virtutum, quis similis tibi?* *Qui es Dominus omnium et Deus angelorum, quis in angelis vel hominibus est similis tibi potentia et virtute?* *Potens es, Domine*, in signis et prodigiis, *et veritas tua in circuitu tuo*, id est Ecclesia, in cujus medio existis, cui omnia vera per cælos, apostolos exhibuisti, quæ per nubes, prophetas promisisti. Et quæ signa potenter faciat, dicit :

VERS. 10. *Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas.* Hoc tractum est de historia, ubi mare Rubrum ad transitum populi sui tranquillavit. *Mare* significat sæculum multis erroribus turbidum, cujus potestatibus Christus domi-

natur. *Motus fluctuum* sunt tentationes persecutionum, quos Christus *mitigat*, ne sæviens procella servos suos obruat, non ex toto aufert, ne martyribus coronam adimat.

VERS. 11. *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum, in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.* Hoc tractum est de Pharaone, quem superbum mucos, ranis et aliis vermibus vulneravit, humiliavit; inimicos suos Ægyptios dispersit, dum fluctibus maris immersit. Superbus est diabolus, qui clavis crucis Christi sauciatus in spoliis est humiliatus. Ideo dixit : *Sicut vulneratum*, quia percussus est dolore in mente, non carne, quam non habet. Qui ergo superbus ab omnibus populis ut Deus colui, per Christum humiliatus est, quando eos, qui regnum ejus erant, amisit. *In brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos*, id est Judæos per totum orbem in potenti virtute tua.

VERS. 12, 13, 14. *Tui sunt cæli, et tua est terra, orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundasti, aquilonem et mare tu creasti.* Hæc verba tracta sunt de creatione mundi, quia in Christo sunt omnia condita, quæ in cælis vel in terra sunt, visibilia et invisibilia. *Cæli* sunt apostoli, qui sunt Christi, ab eo in virtutibus splendidi facti. *Terra* est Ecclesia de Judæis conversa, aratro Evangelii exulta. Quæ nunc est Christi, quia cum colit, et legalia in sacrificio mutavit. *Orbis terrarum* est circuitus Ecclesiarum de omnibus gentibus conversarum, cujus *plenitudo* sunt omnes electi in Ecclesiam gentium collecti. Hanc ipse in fide et baptismo *fundavit*, quam dilectione et operatione se ipsam turrim ad cælum ædificari docuit. *Aquilo* est durus ventus, et intelligitur Antichristus, *mare* vero turbulenta ejus persecutio. Hæc *tu creasti*, id est electis tuis ad coronam præparasti. Vel : *Aquilonem et mare tu creasti*, id est diabolum et ejus membra tu disposuisti, quia opera eorum sanctis tuis fructuosa fecisti. Quidquid enim diabolus per se et per suos operatur, totum fit ad utilitatem sanctorum, unde et ipse et mali necessarii comprobantur.

Et quia omnia fecisti, *Thabor et Hermon in nomine tuo exsultabunt*. *Thabor* est mons in Galilæa juxta Nazareth, in quo Christus octo beatitudines docuit. *Hermon* est monticulus in Judæa juxta Jordanem, in quem Dominus de baptismo ascendit, cum Spiritus sanctus in specie columbæ super eum descendit. *Thabor* dicitur *veniens lumen*; *Hermon, anathema ejus*. Per *Thabor* intelligitur Ecclesia de Judæis, in quam venit vera lux de cælis, per quam illuminata est ipsa *veniens lumen* populo gentium, qui sedebat in tenebris infidelitatis et umbra mortis. De primitiva quippe Ecclesia venit lumen veritatis gentibus. Per *Hermon* designatur Ecclesia de gentibus, quæ est anathematizans aquilonem, id est diabolum et opera ejus. *Thabor* ergo et *Hermon*, id est fideles de Judæis et gentibus, *in nomine Christiano exsultabunt*, eo quod aquilonem et mare, id est diabolum et Antichristum et persecutionem malorum evase-

runt. *Tuum brachium cum potentia*, hoc est facile A
sævitiâ impiorum comprimis, quia quæcunque
vis, potenter operaris. Sequitur oratio eorum:

Firmetur manus, hoc est in iudicio operatio tua
super adversarios *firmetur*, ut eos in ima comprimas,
quos nunc tuos calcare toleras. *Et exaltetur
dextera tua*, id est clarificetur numerus prædestina-
torum, qui est ad dexteram collocandus, quia

VERS. 15. *Justitia et iudicium præparatio sedis
tuæ*. Sedes Christi est Ecclesia, in qua requiescet,
per quam mundum iudicabit, et in qua Rex in æternum
regnabit. Hujus *sedis* est *præparatio justitiæ et
iudicium*, quia per justitiâ, quam hic fecit, ad re-
gnum iudicabitur, et injustus populus ab ea ut pa-
leæ a granis in iudicio separabuntur. Unde *præpa-
ratio sedis est justitia et iudicium*, quia æquitas
sancta in iudicio patescet, verus Iudex ostendetur.
angelorum ministeria cernentur, per quos mali a
bonis dividuntur. Interim *misericiordia et veritas
præcedent faciem tuam*. *Misericiordia*, qua parcis con-
versis; *veritas*, qua promissa restituis.

VERS. 16. *Beatus populus, qui scit jubilationem*.
Non dixit: Qui canit; sed: *Qui scit jubilationem*.
Jubilatio est enim copiosa mentis exultatio, quæ
verbis non potest explicari. Beati ergo erunt, qui
Deo pro beneficiis suis hic jubulant, quia in æternum
gaudebunt. De quorum gaudio sequitur: *Domine, in
lumine virtutis tui ambulabunt*, hoc est, hic in illumi-
natione Spiritus sancti erunt, et in claritate cogita-
tionis tuæ perseverabunt, et post hoc te facie ad fa-
ciem videbunt.

VERS. 17. *Et in nomine tuo exultabunt tota die*,
hoc est toto tempore hujus vitæ de nomine Chri-
stiano exultabunt, et in futuro *tota illa die*, quæ
non habet vesperum, de hoc gaudebunt, quod no-
men tuum per justitiâ secuti sunt. *Et tunc in ju-
stitiâ tua exaltabuntur* in cælesti gloria, quia hic
humiliati sunt in pœnitentiâ. Tua quippe justitiâ est, ut
humiles exaltes, superbos dejicias. Vere exaltabuntur:

VERS. 18. *Quia gloria virtutis eorum tu es*. Pro
virtutibus, quas hic eis dedisti, eris tu ipse gaudium
et gloria et beatitudo eorum. Non de alia re, quam
de te gloriam habebunt, in cujus visione omnes
sancti gaudebunt. *Et in beneplacito tuo exaltabitur
cornu nostrum*. *Cornu* est sanctorum fortitudo, qua
vitia et peccata superant. *Cornu* etiam significat
regnum justorum, qui in cælestibus regnant. Hoc
cornu in beneplacito Dei *exaltabitur*, quia virtus san-
ctorum in voluntate Dei facta in superno regno sub-
limabitur. Hoc ideo:

VERS. 19. *Quia Domini est assumptio nostra, et
sancti Israel regis nostri*, id est creator noster et gu-
bernator noster sanctificans nos, et faciens nos
Israel, id est *videntes Deum*, carnem nostram as-
sumpsit, quam transtulit super angelos in cælestem
gloriam. Vel assumpsit nos de mortalitate, de igno-
rantia in lucem, de hoc mundo in æternum gaudium.
Sequitur assumpti hominis multimoda gratia a Di-
vinitate collata.

Diapsalma. VERS. 20. *Tunc locutus es in visione
sanctis tuis*, id est in revelatione prophetis. Tres
visiones sunt: corporalis, qua corporalia videmus;
spiritualis, qua imagines corporalium in spiritu
concipimus; intellectualis, qua rerum existentias,
prout sunt, intelligimus. *In spiritali visione locutus*
est Dominus prophetis, cum eis in assumpta forma
apparuit, vel figurales formas ut Ezechieli, Da-
nieli, Joanni in Apocalypsi ostendit. Et quia
hæc soli prophetæ viderunt, ideo *videntes* dicti
sunt. *In intellectuali visione locutus* est eis, cum
mentem eorum interna inspiratione replens fu-
tura eis, ut David, ostendit. Postquam hæc om-
nia, quæ dixisti mihi de Christo, revelasti, tunc
etiam *locutus [es] allis sanctis tuis*, scilicet Samueli,
et Nathau, et Gad in visione, vel in somniis, vel in-
terna inspiratione, *et dixisti: Posui adjutorium in
potente*, id est adjutorium, quod volo facere humano
generi, imponam potenti, id est per potentem adju-
vabo.

Alia translatio habet: *Super potentem*, id est Chri-
stum, qui erit *adjutorium* oppressis, ponam *super
potentem* diabolum, ut opprimat eum. De futuro
quasi de jam præterito loquitur propter certitudinem
immutabilem, quia futurum potest immutari, ut non
stat; præteritum non potest immutari, quin sit fa-
ctum. *Et exaltavit electum de plebe mea*, id est ele-
ctum de plebe Israelitica, signis et virtutibus subli-
mabo, et in dextera mea super omne nomen exalta-
bo. Quem *electum*? David, id est Christum *super
dæmones* fortem, angelis desiderabilem. *Hunc ele-
ctum* in patriarchis et prophetis quæsi. Et

VERS. 21. *Inveni David servum meum, videlicet
Christum mihi obedientem, de David stirpe natam*,
qui in Divinitate est *David* desiderabilis, in humanitate
servus voluntati meæ serviens. Hunc secundum cor
meum inventum oleo sancto meo *unxi eum* in regem
et sacerdotem spiritali gratia, ut immolet hostiam
pro illis, et regat in virtutibus. De omni humano ge-
nere eligam eum, id est assumam eum ad hoc offi-
cium, quia ille solus placebit mihi, cui hoc officium
injungam, per quem juvabo genus humanum surgere
de sua miseria, hunc exaltabo in regem et sacerdo-
tem, et seponam in eo adjutorium humani generis.
Verba hæc sumpta sunt de Samuele, quando David
unxit in regem. Ipse electus populum oppressum li-
berabit et adjuvabit.

VERS. 22. *Manus enim mea auxiliabitur ei*, id est
Filius meus, per quem omnia feci, tibi personaliter
unitus adjuvabit eum reparare genus humanum. *Et
brachium meum confortabit eum*, id est verbum co-
unitum firmum faciet eum, ne cedat. Ideo

VERS. 23. *Nihil proficiet inimicus in eo*, id est, dia-
bolus tentans eum non prævalebit, nec ab obedientia
eum avocabit. *Et filius iniquitatis non apponet no-
cere ei*, id est Judas traditor, filius diaboli, ultra
non nocebit ei. Prius quasi ei nocuit, dum eum ad
passiones et mortem tradidit. Postquam vero dextera
Dei eum exaltavit, *non apponet nocere ei*, quia ultra

non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. A vi, 9). »

VERS. 24. *Et concidam a facie ipsius inimicos ejus*, id est Judæos a præsentia ejus, gladio verbi ipsius confundam. Sæpe enim ab eo victi discedebant confusi. *Et odientes eum*, videlicet dæmones in fugam convertiam. Sæpius etenim coram eo fugiebant dicentes : « Quid venisti ante tempus torquere nos? » (Matth. viii, 29.) Hæc verba trahuntur de historia, ubi inimici David Saul et Absalon occisi sunt, alii in fugam conversi. Sic Judæi, Christi inimici, a Romanis occisi sunt, dæmones a gentibus fugati sunt.

VERS. 25. *Et veritas mea et misericordia mea cum ipso*. Veritas in prædicatione, quia quæ a me audit, loquetur. Misericordia in sanatione, quia infirmos tam mente quam corpore sanabit. Vel veritas mea cum ipso est, quia omnia per eum complebo, quæ per prophetas prædixi. Misericordia mea cum ipso est, quia homines de miseria liberabo. *Et in nomine meo exaltabitur cornu ejus*, hoc est fortitudo sanctitatis ejus, vel Ecclesiæ sanguine suo redemptæ promovebitur in laude mea, hoc est mihi attribuet, non sibi.

VERS. 26. *Et ponam in mari manum ejus*, id est in mundo opera ejus. *Et in fluminibus dexteram ejus*, id est potentiam ejus ponam in sæculi principibus. Sicut enim flumina currunt in mare, sic cupidi homines in amaritudinem hujus sæculi prolabantur. Omnia tamen ista genera Christo subdita erunt, quia

VERS. 27. *Ipse invocabit me : Pater meus es tu, Deus meus ; et susceptor salutis meæ. Pater meus, quia me genuisti æqualem tibi ; Deus meus, quia me creasti tibi minorem ; susceptor salutis meæ, quia me hominem in te suscepisti ad humani generis salutem. Ipse hæc dicet mihi.*

VERS. 28. *Et ego, Pater, primogenitum ponam illum*. Ostendam mundo eum esse meum primogenitum mihi coæqualem, et faciam illum primogenitum mortuorum resuscitans eum a morte, et faciam illum excelsum præ regibus terræ, exaltans eum super cælestia, et subjiciens ei cuncta mundi regna.

VERS. 29. *In æternum servabo illi misericordiam meam*, scilicet hanc, ut sit excelsus præ regibus terræ : *et testamentum meum fidele ipsi*, id est pactum meum, quod pepigi patribus, erit ipsi fidele, quia ipse in æternum dominabitur omnibus gentibus.

VERS. 30. *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus*, id est Christianos ab ejus nomine exortos faciam durare in æternum. *Et thronum ejus sicut dies cæli*, id est Ecclesiam ponam æqualem angelis in cælo, qui sunt æterna claritate lucidi, Sole justitiæ illustrati.

Aliter : Sicut quidam ordo cælestis vocatur thronus propter excellentiam, ita casti vocantur thronus Dei, in quibus familiariter sedet propter cordis munditiam. Illos faciam sicut dies angelorum, id est eandem cognitionem, quæ est in angelis, ponam in illis.

Aliter : Thronus est regia sedes, et intelligitur potestas futuri judicii, quæ tanta veritate peragenda est, ut sanctis omnibus cælesti præfulgeat claritate.

VERS. 31. *Si autem dereliquerint filii ejus legem meam*, etc. Christus est sponsus. Ecclesia sponsa. Horum filii sunt omnes Christiani ex aqua et Spiritu sancto regenerati. *Si hi legem meam dereliquerint*, id est solemnitates et jejunia, per me vel per meos instituta abjecerint, *et in judiciis meis non ambulaverint*, id est si non juste judicaverint.

VERS. 32. *Si justitias meas profanaverint*, id est canonicas censuras per meos peccantibus constitutas exsecrati fuerint, *mandata mea in decalogo legis scripta non custodierint*, non abjiciam, neque in perditione dimittam eos ; sed

B VERS. 33. *Visitabo in virga*, id est clementi correptione iniquitates eorum, *et in verberibus*, id est in duris flagellis peccata eorum. Nota : subjecti legem Dei dereliquerunt, prælati judicia justa contempnunt, sacerdotes justitias profanandas ducunt, principes mandata non custodiunt. Quorum iniquitates Dominus in virga visitat, dum eis exteriora bona aut per fures, aut per hostes, aut per ignem, aut per pestilentiam aufert, quæ Deo spreto amaverunt. *In verberibus peccata eorum visitat*, dum eos corporali molestia castigat, aut hostibus ad varios cruciatus, aut ad necem tradit, sicut sæpe in persecutione Christianis fecit.

Nota etiam quod prævaricatores calcant quatuor principales virtutes. Legis namque derelictores prudentiam, judiciorum oblitores fortitudinem, justificationum profanatores justitiam, mandatorum transgressores spernunt temperantiam. Hos tales filios ejus flagellis corripiam :

C VERS. 34. *Misericordiam autem meam non dispergam ab eo*, id est si pœnituerint, misericorditer remittam eis, et regnum per Christum promissum non auferam ab eis. Hoc quidam de Salomone referunt, dicentes quod Dominus eum hic flagellaverit, dum regnum filio ejus abstulit ; misericordiam ab eo non disperserit, quia eum cum aliis justis ab inferno eripuit.

Quæritur ergo de Salomone, utrum salvatus sit qui idola adoravit ? sed sciendum est quod tribus idoneis testibus Hieronymo, Ambrosio, Augustino, salvatus probatur. Dicit ergo Hieronymus : *Quamvis Salomon peccasset, tamen egit pœnitentiam scribens Proverbia, ubi dicit : Novissime egi pœnitentiam et respexi, ut eligerem disciplinam. Aiunt Hebræi hunc librum esse Salomonis pœnitentiam agentis*. Ambrosius in apologia David : *Quid de David dicam ? Et quid de sancto Salomone ? qui, quomodo vulgus Judaicus æstimabat eum venisse pro Christo, ne videretur esse supra homines, nutu divino corruit*. Et David non dicitur sanctus, quia sanctus ab omnibus scitur. Salomonem sanctum nominat, ut nobis de pœnitentia sua dubietatem tollat. Nunquid credendum est quod Salomon sapientissimus aliquid utilitatis in idolis putaverit ? Sed propter delicias, quibus

deperibat, ne imminerentur dolore mulierum, A
idola coluit. Item Hieronymus: *Aiunt Hebræi Salomonem quinquies tractum fuisse per plateas Jerusalem causa pœnitentiæ. Qui veniens in templum, quod ipse ædificaverat, cum virgis dans legis peritis, ut verberaretur ab eis. Qui communi consilio dixerunt, quod in unctum Domini manum non mitterent. Unde dimissus ab illis a se ipso depositus est a regno.*

His breviter dictis ad propositum revertamur. *Misericordiam non auferam* hic a David, id est a Christo vel membris ejus, *neque nocebo in veritate mea*, id est in futuro iudicio, ubi veritas complebitur, non inferam pœnas.

VERS. 35. *Neque profanabo testamentum meum*, hoc est, non faciam execrabilem promissionem meam. *Et quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita*, hoc est, quæ loquor per prophetas meos, non faciam vacua. Veniam promisi peccatoribus, hanc implebo conversis, aversos corrigo adversis, quia

VERS. 36, 37. *Semel juravi in sancto meo*, hoc est, non solum promisi, sed etiam *juravi in sancto meo*, scilicet in Dominico homine, vel per sanctitatem meam: et hoc *semel*, id est inviolabiliter. Hoc scilicet *juravi*, quod *semen ejus in æternum manebit*, id est populus acquisitus. Novit enim Dominus, qui sunt ejus. Et *si hoc David*, id est Christo, *mentiar*, subaudi, non ero Deus. Ista enim sunt contraria, mendacium et Deus, qui est veritas. Et sicut Deus est immutabilis, ita juramentum ejus erit immutabile. Dei autem juramentum erat firmum decretum, quod per Christum repararet genus humanum.

VERS. 38. *Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo*. Hoc ad superius continuatur, ubi dicitur: *Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronus ejus sicut dies cæli*. Thronus Dei est Ecclesia. Hæc in resurrectione ut *sol* fulgebit. Hoc etiam *juravi*, quod omnes, qui sunt sedes ejus, in futuro erunt in præsentia videntes me facie ad faciem existentes sicut sol clari et ferventes, perfecte cognoscentes, et perfecte diligentes, et hoc secundum animam. Et erunt in corpore *sicut luna*, quando est *perfecta*, et sic in æternum manebunt, non iterum ut luna corruptione deficient. Justi namque fulgebunt sicut sol in regno Patris spiritualiter, non corporaliter, sicut iste D
lucet de cælo super bonos et malos. Denique *sicut sol*, inquit, non in conspectu hominum, non in conspectu carnis, non in conspectu mortalium, sed in *conspectu meo*. Sed et thronus ejus perficietur *sicut luna in æternum perfecta*, hoc est, Ecclesia erit perfecta in anima et corpore. Secundum animam dictum est: *Sicut sol in conspectu meo*, quia animum non videt, nisi Deus; secundum corpus *sicut luna perfecta in æternum*, quia caro incorruptibilis erit in resurrectione mortuorum. Et hujus rei *testis* erit David, id est Christus in cælo corporaliter constitutus, *fidelis*, id est verax et faciens fidem. Hæc omnia locutus es sanctis tuis de David. Ne autem intelligeretur carnaliter de David rege, et non potius

de Christo, subsequitur destructio regni David, quia regnum Christi in æternum erit.

Diapsalma. Vox ipsius David. Per prophetas mihi prospera promisisti, per sanctum tuum mihi bona jurasti:

VERS. 39. *Tu vero repulisti et despexisti, distulisti Christum tuum*. Sicut per Jacob populus Judaicus, ita per David regnum Israeliticum accipitur. Regnum itaque David Deus repulit, dum illud filio Salomonis abstulit; illud despexit, dum servo Salomonis tradidit. Et quia promissiones suas nec in David nec in Salomone complevit, distulit Christum suum, in quo omnia completeret. Regnum quoque David repulit, dum regnum Israel ab hostibus destrui permisit. Regnum David despexit, dum regnum Juda a Babylois subverti non prohibuit. David enim super Judam et super omnem Israel regnavit. *Christum suum* tunc mittere in adjutorium eis distulit, donec plenitudo temporis veniret. Quo veniente

VERS. 40. *Evertisti testamentum servi tui*, hoc est, pactum, quod David et Salomoni promisisti, totum in Christum evertisti, et in eo cuncta complesti. *Profanasti in terra sanctuarium ejus*, hoc est, sanctum templum in Jerusalem a gentibus pollui, vel ex toto subruï permisisti. Judæorum sacramenta per totam terram sunt profanata. Regnum, altare, sacrificium, sacerdotium eversa sunt, Judæis ablata in Christianum populum sunt translata.

VERS. 41. *Destruxisti omnes sepes ejus vel macerias*, ut alia translatio habet. Omnes enim muri a Romanis destructi sunt. Sed et *sepes ejus sacræ* Scripturæ erant, quæ cum ut macerix vineam cingebant. Quæ destructæ sunt in carnali intellectu et versæ in spiritualem intellectum. *Posuisti firmamentum ejus formidinem*, scilicet Jerusalem metropolim, vel alias civitates vel munitiones, in quibus magis formidabant, dum obsidione hostium corruerant. Nota per figuram omoteleuton *conversas* dictiones similibus litteris terminari: *repulisti, despexisti, distulisti, evertisti, profanasti, destruxisti, posuisti*, in quibus diversæ calamitates uni populo illatæ notantur.

VERS. 42. *Diripuerunt eum omnes transeuntes viam*. Omnes scilicet gentes per vitam istam transeuntes *diripuerunt* regnum David, id est Israel, cujus frustra sunt in omnibus gentibus. De ipsis enim dicitur: « Partes vulpium erunt (Psal. LXII, 11). » *Factus est opprobrium vicinis suis*, id est omnibus in circuitu nationibus Judaici populi.

VERS. 43. *Exaltasti dexteram deprimentium eum*. Potentia Romanorum exaltata est, qui Judæos oppresserunt. *Lætificasti omnes inimicos ejus*. Tunc lætificati sunt, quando de eis victores triumphaverunt.

VERS. 44. *Avertisti adjutorium gladii ejus*. Solebant pauci dimicare et multos prosternere ut Machabæi; sed postea multi a paucis prostrati sunt, ideo, quia *non es ei auxiliatus in bello*. Nam merito

suo populus ille victus, captus et a regno suo alienatus atque dispersus est, et eam terram perdidit, pro qua Dominum occidit.

VERS. 45. *Destruxisti eum ab emundatione*, id est a sacerdotio, per quod solebant legalibus sacrificiis a peccatis emundari. Vel *ab emundatione*, id est a fide, quæ mundat corda, *destruxisti eum*. Et *sedem ejus in terra collisisti*, id est sedem regni annihilasti. Quia enim regem Christum habere noluerunt, et Cæsarem, imo Barabbam elegerunt, ideo diabolo eis dominante nullum ulterius principem de sua gente habere meruerunt.

VERS. 46. *Minorasti dies temporis ejus*. Putabat se in æternum regnaturum, si occideret Christum. Sed in brevi tempore amisit et locum et gentem. *Perfudisti eum confusione*, quia in servitutem redactus æterna confusione opertus est.

In Hebræo legitur : *Operuisti eum ignominia sempiterna*. Hoc modo destructum est temporale regnum David. Sequitur reparatio ejus spiritualis. *Diapsalma*. Iterum vox David :

VERS. 47. *Usquequo exardescet sicut ignis ira tua ?* Si cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, semper irasceris populo tuo, et sicut ignis ligna, sic consumes eum in vindicta ? cur non saltem reliquæ salvæ fiunt ?

VERS. 48. *Memorare quæ mea substantia*, id est memento Christi de substantia mea geniti. Si Judæi defecerunt, substantia mea non defecit. Maria virgo de populo illo nata est, de virgine caro Christi, et illa caro non peccatrix, sed mundatrix peccatorum. Si ergo merito oblivisceris Judæorum propter perfidiam, *memorare* illius, quem in Spiritu prævideo gestare meæ carnis substantiam, et miserere illorum salvans eos per gratiam. *Nunquid enim vane constituisti omnes filios hominum ?* Hoc est, num tot homines inaniter fecisti ? Aut potes contemnere illos, qui fecisti eos ?

VERS. 49. *Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem ?* nullus. Nam et Elias et Henoch, qui nunc vivunt, adhuc morientur. *Aut quis eruet animam suam de manu inferi ?* nullus. Quod est dicere : In vanum vident uti constitui omnes filii hominum, quia omnes moriuntur ob unius hominis reatum, et omnes descendunt ad infernum ob parentum meritum, nisi solus Christus de mea substantia natus, qui vivit, et non morietur in æternum, qui solus animam suam de manu inferi eruit, qui nunquam peccavit. In hoc autem constat quod non sunt vane omnes constituti, quia hic potens est viventes salvare, suos inde liberare. Judæis igitur extremo tempore Christo reconciliatis, et per Eliam et Henoch fidei nostræ associatis, Antichristi persecutio incandescet, qui eos ultra modum affliget. Unde afflicti ad Dominum clamabunt :

Diapsalma. VERS. 50. *Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, sicut jurasti David in veritate tua ? Tu jurasti David*, de fructu ventris ejus nasci Christum, qui misericorditer salvaret populum ; et hoc

A veraciter implesti. Promisisti etiam per ipsum nobis dari pacem, quietem, terram lacte et melle manantem. *Ubi sunt istæ promissiones ?* Ecce apprehenderunt nos universa mala.

VERS. 51. *Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum, quod continui in sinu meo, multarum gentium*. Ordo verborum talis est : *Memor esto opprobrii servorum tuorum multarum gentium, quod continui in sinu meo*. Multæ gentes improperebant servis Dei, quod mortuum adorarent. Hoc opprobrium Christianus populus in sinu suo continuit, quia in secreto mentis affectu doluit, qui respondere idololatri ausus non fuit. Quod fuit illud opprobrium ?

VERS. 52. *Quod exprobraverunt inimici tui, Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui*. Commutatio Christi erat, quod mortalis factus est immortalis, quod passibilis impassibilis, quod ab hominibus reprobatus super angelos est exaltatus. Sed quia hoc per mortem contigit, hinc Judæi et pagani inimici Dei exprobraverunt Christicolis dicentes : Vos mortuum adoratis, et crucifixum colitis. Et quia ipsi de infidelitate ad fidem converti noluerunt, displicuit eis commutatio Christi, et eorum qui conversi sunt. Cujus opprobrii Dominus memor erit, quia omnes persecutores et omnes inimicos Ecclesiæ in æternum damnabit, et fideles in perenni gloria exaltabit. Unde justii clamant :

VERS. 53. *Benedictus Dominus in æternum*, qui erexit tabernaculum David, quod ceciderat. *Fiat, fiat*. In Hebræo habetur : *Amen, amen*.

Hoc etiam ad personam Christi refertur. Vox apostolorum : Multa, Deus, sublimia Christo promisisti. *Tu vero repulisti eum* ab hac promissione et desperasti eum in passione, *distulisti credi Christum tuum* : ideo exspectant Antichristum. Cum enim viderent eum tam infirma pati, non crediderunt Christum esse, quem sperabant immortalem fore. *Evertisti testamentum servi tui*. Omnem promissionem, quam fecisti de se et de suis, videris evertisse et violasse, qui promisisti nos secum regnare. *Profanasti in terra sanctuarium ejus*, permittis tractari more profanorum, quandiu erat in terra. *Destruxisti omnes sepes ejus*, scilicet verba legis et prophetarum, in quibus retinebatur. Vel magistros sanctuarii permittis occidi, qui muniebant alios ab hæreticis, et ab omni adversitate per doctrinam et consolationem suam. *Posuisti firmamentum ejus formidinem*, nos qui eum ambicamus, cum doceret turbas. Vel prælatos qui sunt firmamentum fidei et sanctitatis, facis eis causam formidinis, qui cum viderint eos taliter tractari, timent se Christianos fateri. *Diripuerunt eum omnes transeuntes viam*. Qui clavis vel mucrone corpus ejus, qui est via vitæ, confoderunt, vestimenta ejus rapuerunt. Vel omnes infideles, qui viam Christum transeunt, et in eum non credunt, membra ejus diripiunt, dum Ecclesiam diversis pœnis afficiunt. *Factus est opprobrium vi-*

cinis suis Judæis et principibus sacerdotum, qui dicebant : « Vah qui destruit templum Dei, descendat nunc de cruce (*Matth.* xxvii, 40). » Vel Ecclesia facta est opprobrium jamjam volentibus converti. *Exaltasti dexteram deprimentium eum*, cum humiliabas eum in mortem, vel sublimas: i potentiam persequentium Ecclesiam dando eis potestatem tribulandi eam. *Lætificasti omnes inimicos ejus*, Pilatum cum gentibus et Judæis, vel paganos, Judæos et hæreticos lætificasti in occisione Christianorum. *Avertisti adjutorium gladii ejus*, cum non profecit in Judæis sermo prædicationis illius, vel *avertisti* ab Ecclesia auxilium verbi, ut non vincat alios sicut fecerat. *Et non es auxiliatus ei in bello*, in conflictu utique passionis; vel Ecclesie *non es auxiliatus* in tribulatione, ut non pateretur. *Destruisti eum ab emundatione*, quia inquinata sunt vestimenta ejus sanguine propter peccata sua, quando cum iniquis reputatus est; vel Ecclesiam *destruisti ab emundatione*, dum pro sola sanctitate permittis eum occidi; vel ideo, ut in sanguine effuso a peccatis emundentur. *Et sedem ejus in terram collisisti*, sanctorum animas, super quas quiescebat, quæ conturbatæ sunt de obitu ejus; vel collidis Ecclesiam sedem Christi, sed in ea parte, qua terra est, id est corpus ejus, non animam. *Minorasti dies temporis ejus*, ut velocius remearet ad Patrem; vel dies Ecclesie abbreviabis, ut cito de malis mundi ad gaudia transeat. *Perjudisti eum confusione*, cum facta subsannatio et irrisio omnibus populis in persecutione. Hic expresse executus est passionem Christi, et Ecclesie corporis ejus.

Apostolis succedens Ecclesia dicit : *Usquequo, Domine, avertis in finem? exardescet sicut ignis ira tua? Hoc est, quando irasceris, ut eum a morte non revoces?*

Aliter : Usque ad quam mensuram fiet aversio tua ad Ecclesiam? Erit consummata? Non. Vel vindicta tua *exardescet* ad modum ignis, qui purgat aurum, et consumit ligna.

Memorare, quæ sit mea substantia. Nulla est mihi vitæ substantia nisi in eo quem præstolor reverti de Tartaro.

Aliter : Memor esto quam digna sit illa substantia, quæ de me est exitura, et meritis illius, tandem

A miserere servis tuis, quibus merita sua non sufficiunt ad salutem.

Nunquid enim vane constituisti omnes filios hominum? Sed illos non vane, sed veraciter in spe resurrectionis constituisti, quanto magis Filium tuum debes resuscitare?

Aliter : *Nunquid vane constituisti omnes homines?* Non. Si bonis non miseretur Deus, revera sine causa essent facti omnes homines, quia ad nullam utilitatem, quod esset inconveniens. Sed quia non vane, sed ad gloriam tuam eos fecisti, et digna est mea substantia, miserere et salva. *Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem? Eruet animam suam de manu inferi?* Scio quia nullus homo carneus evadit mortem, neque animam suam salvabit ab inferis; sed novi quia Deus sub velamento carnis latebat absconditus, quem mors et infernus non debebant retinere. *Ubi sunt misericordie tuæ antiquæ, Domine, sicut jurasti David in veritate tua, si hic non resuscitaretur?* Aliter. Hic homo, qui ita vivet, ut non moriatur, prius eruet animam suam de potestate inferi, et postea vivet immortaliter, *ubi sunt misericordie tuæ ex antiquo dispositæ, et ita sunt in eo, sicut jurasti David in veritate tua, sicut firmiter promisisti David temporali regi per te, qui verus es. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum, qui eum exspectant, quod continui in sinu meo multarum gentium, quas congregavi tanquam in situ in una domo credulitatis. Quod exprobraverunt inimici tui, Domine, Judæi, Pharisei, Sadducei, quod exprobraverunt commutationem Christi tui, cum se ab his commutans ad gentes diceret : Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (*Matth.* xxiii, 38).* Aliter : Remunera tuos propter opprobrium, quod patienter sustinent, illatum non a paucis, sed a multis gentibus, qui occultant in interiori suo; opprobrium dico, quod eis exprobrant inimici tui, Domine, Judæi et pagani, scilicet mortem Filii tui. Nos autem Christiani propter commutationem mortis ejus factam dicimus : *Benedictus Dominus in æternum*, hoc est, Christus Dominus sit exaltatus super omnia in perpetuum : *Fiat, fiat.*

Cum honore Trinitatis terminatur tertius liber. Hic psalmus ideo in Nativitate Domini canitur, quia in eo dicitur quod Christus primogenitus a Patre nascitur.

PSALMUS LXXXIX.

De hominis conditione.

Deus, refugium factus es nobis, etc. Quartum librum Spiritus sanctus inchoat ab oratione, qui numerus convenit Ecclesie de quatuor plagis mundi sub quatuor Evangelia collectæ. Congruit quoque homini, qui constat ex quatuor elementis, de quibus hic agitur conditione qui salvatur oratione.

Milites audientes quod Rex non nisi per angustam portam in gloriam suam intraverit, et quod iter arctum illuc eis arripiendum sit, Dominum refugium suum invocant, ut eis saltem per laborem et dolorem introitus supernæ civitatis pateat. Hic psalmus in octogesimo nono loco ponitur, quia in resurre-

ctione, quod octonarius designat, homo novem ordinibus angelorum conjungitur. In priori psalmo dicitur : *Quis est homo, qui vivet, et non videbit mortem ?* In hoc autem scribitur quod homo, ut herba transeat, et brevi tempore vivat. Hujus titulus est :

(VERS. 1.) ORATIO MOYSI HOMINIS DEI.

Quæritur cur iste psalmus Moysi adscriptus sit, cum eum non composuerit? Sed sciendum est quod Hebræa nomina aliquando in psalmis propter solam interpretationem ponantur, ut Jacob, Israel, aliquando propter alicujus rei similitudinem, ut hic Moysi. Moyses scripsit de principio humani generis, et quomodo cælum et terra facta sint, et de conditione hominis, quomodo homo factus sit. Et iste psalmus de conditione hominis loquitur, quid sit homo, et quare natus sit. Qui ergo scripsit in Genesi de hominum conditione, ipse etiam nunc inducitur a Spiritu sancto disputare quid sit homo. Sic solebant antiqui majorum personas inducere, quos fecerunt in libris suis loqui propter auctoritatem, sicut Plato Socratem, Cicero facit disputare Catonem et Scipionem. Moyses quoque fuit minister Veteris Testamenti, propheta Novi. *Moyses* interpretatur *de aqua assumptus*, et significat Hebraicum populum de mari Rubro assumptum secundum hoc quod minister fuit veteris legis. Significat nihilominus Christianum populum de aqua baptismatis sumptum secundum hoc quod propheta fuit novæ legis. In utriusque persona hic ponitur. Iste ergo est psalmus de oratione *Moysi hominis Dei*, id est Christiani populi, qui in aqua baptismatis exuto veteri homine, factus est novus homo Dei non coacte, sed voluntarie serviens Deo.

Materia psalmi est conditio generis humani. Intentio est ostendere salvationem humani generis fieri per Christum, quod per Adam perierat, et hortari nos per orationem ad Christum converti, si velimus ad amissam gloriam reverti. Verba accepta intelliguntur de oratione Moysi, quam in monte habuit, dum Josue cum Amalec pugnavit, quibus Dominus factus est refugium, per quem reportaverunt victoriæ triumphum. Significat autem quod fidelis populus debet armis orationis contra diabolum dimicare, ad Dominum confugere, per ipsum ad palmam pertingere.

Psalmus in tres sectiones partitur, quia tempus justorum tria interstitia sortitur, dum patriarchæ ante legem, prophetæ sub lege, apostoli et eorum sequaces sub gratia Domino placuisse legantur. Prima sectio est : *Domine refugium*, in qua æternitas ostenditur Dei. Secunda : *Ne avertas hominem in humilitate*, in qua humanæ vitæ brevitatis innuitur. Tertia : *Dexteram tuam siste, notam fac*, in qua Christi incarnatio et hominis salvatio exprimitur. Vox est fidelis populi ad Christum :

Domine, refugium tu factus es nobis Christianis, quem Judæi noluerunt reputare Dominum suum. Qui semper in Deitate fuit, factus est refugium ho-

minum, ex quo esse cœpit : sicut nummus semper est nummus, sed fit pretium dum aliquid eo emitur. Vel *refugium est factus*, dum homo est factus. « Verbum » enim « caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1, 14). » Qui refugium quærit, aut æstum, aut bestiam, aut hostem fugit. Æstu vitiorum urimur, bestia, diabolus, persequitur, hostibus perversis et malignis hominibus premimur. Quæramus Dominum refugium, ubi inveniemus animabus refrigerium, et tutum contra cuncta adversa asylum. *A generatione et generatione*, vel *progenie*, ut alia habet translatio, id est, *a generatione veteri, et generatione nova*. Vel *a generatione*, ex quo cœpit generari genus hominum, et *progenie* usque in finem sæculi. Vel *factus es refugium a generatione et generatione* a tempore Abrahæ, quo promissus es, et a tempore, quo in carne missus es, et *generatione*, quo mundum judicaturus es. Tu factus es refugium, et tamen semper fuisti Deus. Nam

VERS. 2. *Priusquam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, a sæculo et usque in sæculum tu es, Deus*. Cum Deus sit non solum ante terram, sed ante cælum et ante omnem corporalem spiritualemque creaturam, quid magnum prædicatur ante montes esse? sed universa rationalis creatura hac differentia distinguitur, et per montes angelorum celsitudo, per terram humilitas hominum exprimitur.

Nota quod dixit *montes fieri*, terram vero *formari*, quia angeli ex nihilo sunt facti; terra ex informi materia formata, et homines de terra formati. Tu quidem *factus es nobis* [refugium], sed a sæculo et in sæculum, id est ab æterno in æternum tu es, Deus, ante omnia sine initio, et permanes sine fine. Nota quod non dixit : *A sæculo fuisti, et in sæculum eris* : sed : *Tu es*, quod proprium est Verbi Dei, quod non habet præteritum neque futurum, sed semper præsens est. Unde dicitur Moysi : « Ego sum, qui sum. » Et iterum : « Qui est, misit me (Exod. 11, 14). » O Domine, qui ante omnia es, et tamen *factus es nobis refugium*, oro

VERS. 3. *Ne avertas hominem a te ulterius, neque hic neque in futuro, præcipitatum in humilitatem*, id est, in dejectionem primi parentis culpa, hoc est, quod in Dominica oratione oratur : « Ne nos inducas in tentationem; sed libera nos a malo (Matth. vi, 13). » Et dixisti : *Convertimini, filii hominum*. Et pro quia ponitur. A tempore Abel tu semper dixisti : O vos, *filii hominum*, qui estis aversi a me propter peccata vestra, *convertimini ad me* fide et pœnitentia. Hoc ideo dixisti :

VERS. 4. *Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternæ, quæ præterit. Refugium in te, qui semper idem ipse es, quærimus, quia heu de æternis annis ad hos prætereuntes venimus, in quibus, si quis mille annos vixerit, ita est sicut dies hesternæ quæ jam præterit. Et sicut custodia in nocte, quod est quarta pars noctis. Quatuor enim sunt*

noctis vigiliæ singulis tribus horis distinctæ. Unde A dicitur in Evangelio : « Si in secunda vigilia, vel in tertia venerit (Luc. xii, 38). » Et iterum : « Quarta vigilia noctis venit ad eos (Matth. xiv, 25). » Has enim solebant hi observare, qui morabantur in castris. Ergo si homo mille annos vixerit, his transactis est sicut una custodia, id est, una vigilia noctis. Ideo posuit custodiam noctis, quia homo hic vivit in sollicitudine laboris, sicut vigiles in castris. Et cum mille anni hujus vitæ sint ut dies præterita vel una noctis vigilia, ergo quia pro nihilo habentur eorum anni esse,

VERS. 5. *Pro nihilo habentur anni* mortalium, quia antequam veniant, adhuc non sunt ; cum venerint, jam non erunt. Non enim ut adsint veniunt, sed ut non sint. Nam ubi est omne tempus, B quod viximus ? Ubi est quod adhuc vivere debemus ? Igitur mille anni vel omne tempus sæculi est quasi punctum temporis, quod pro nihilo computatur ad comparationem illius ævi, quod est ante oculos Domini, id est, in præsentis visione Dei. Et cum in hac misera vita tam brevi tempore vivatur, dixisti : Convertimini, filii hominum, de temporalitate ad æternitatem, de mutabili vita ad me immutabilem. Sequitur mutabilitas hominis. Oravi, *ne avertas hominem in humilitatem*, id est in mundi concupiscentiam, quæ ita brevis est, sed

VERS. 6. *Mane sicut herba transeat, mane floret et transeat, vespere decidat, induret et arescat*, subaudi homo. Mane est pueritia, quæ sicut herba est fragilis et tenera. Iterum mane est juvenus, quæ floret in studiis, sicut herba floret ante fructus. Vespere est senectus, quia lucis occasu homo in mortem decidit, deinde in cadaver indurescit, et in pulverem arescit. Hoc est ergo, quod dicit : Cum tam brevis sit hic vita hominis, pueritia ejus quasi mane diei consurgat, et sicut herba cito pertranseat, juvenus ejus ut meridies ferveat, et sicut flos pertranseat, senectus ut vespere in occasum vergat, et sic in mortem decidat, in cadaver indurescat, in pulverem arescat, ut iterum in resurrectione refloreat, quatenus in æternitate vivere queat. Per has similitudines, scilicet per mane et vespere notatur mutabilitas ; per herbam et flores humanæ vitæ D brevis. Quæ ideo nobis evenerunt :

VERS. 7. *Quia fecimus in ira tua*, id est, in vindicta tua, qua prævaricationem parentis nostri vindicas in nobis fame, siti, senectute et morte. Et in furore tuo turbati sumus, id est, terrore futuri judicii pro quotidianis peccatis. Vel defecimus in infirmitate, turbati sumus morte. Et merito turbamur. Nam tu

VERS. 8. *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo*, id est, eas conspexisti, diligenter omnes notasti, non dissimulasti. Posuisti etiam sæculum nostrum, id est, vitam nostram in illuminatione vultus tui. Vel sicut in Hebræo habetur : *Negligentias nostras in luce vultus tui*. Hoc est, animadvertisti om-

nia quæ fecimus. Nam omnia occulta nostra patent oculis tuis. *Iniquitas est actio peccati : negligentia inobedientia mandati*. Utrunque animadvertit Deus et punit. Ideo turbati sumus. Et ideo etiam,

VERS. 9. *Quoniam omnes dies nostri defecerunt, et in ira tua defecimus*. In primis dies hominis in paradiso fuerunt æterni, deinde fuerunt quorundam dies in hoc mundo pene mille anni, ut Mathusalem ; quorundam nongenti, ut Adam ; quorundam octingenti vel septingenti. Hi omnes dies defecerunt, quia in primis æternis diebus amissis postea mille anni sublevatis, deinde nongentis, vel sexcentis, vel trecentis, vel etiam centum subtractis vix ad octoginta vel septuaginta annos ætas hominis contracta est. Et sic in ira tua defecimus a priori statu : in super in hoc parvissimo tempore multis miseris replemur, multis ærumnis et tribulationibus æurimur. *Anni nostri sicut aranea meditabuntur*, hoc est, in tota vita nostra meditamur facere opera araneæ, scilicet inutilia et ad nihilum valentia, sicut divitias congregare, magnas domos ædificare, qui levi eventu amittuntur, et si non prius, in morte deserentur ; sicut aranea semper discurrit, fragilem telam contexit, et facile opus suum amittit, quod tanto studio peregit vel impulsu venti vel lapillo vel aliqua levi causa. Iste defectus est in anima.

VERS. 10. *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni*, hoc est, dies vitæ nostræ sunt septuaginta anni. Si autem in potentibus, id est, cum sospitate virium ulterius vixerimus, erunt anni nostri octoginta, et amplius eorum labor et dolor, hoc est, quidquid ultra hos vixerimus, erit labor et dolor. Licet enim omni tempore vivat homo in labore et dolore, tamen in senectute cum magno labore facit quidquid operatur, et est semper in dolore tussis vel februm vel alicujus infirmitatis. Isti defectus sunt in corpore.

Porro cum aliquis septuaginta annorum sit viribus invalidus, aliquis vero octoginta annorum adhuc prævalidus ; melius spiritaliter intelligitur iste numerus. Illic namque per septenarium et octonarium ac denarium multiplicatur, et stupendis mysteriis gravidatur. Septies enim decem sunt septuaginta, et octies decem octoginta. Septem veterem legem propter observantiam Sabbati præferunt, in qua decem præcepta geminam dilectionem ternario et septenario ostendunt. Octo Evangelium propter octavam Dominicæ incarnationis attollunt, cuius observatores denarium vitæ percipiunt. In his igitur annis vivimus, si Deum per utramque legem refugium nostrum quærimus. Per septuaginta quoque activa vita ; per octoginta designatur contemplativa. In ipsis septuaginta annis sumus, dum proximis in activa vita servimus. In potentibus octoginta versamur, dum in contemplativa vita per spiritalia sociamur. Quisquis hæc transgreditur et amplius aliquid quærit, laborem et dolorem invenit, laborem

inpraesentiarum, et dolorem in futuro. Septem et octo faciunt quindecim, septuaginta et octoginta quindecim decades, quod sunt centum et quinquaginta, quot psalmi in hoc libro continentur: qui numerus designat quod per septem petitiones Dominicæ orationis, septem donis Spiritus sancti adeptis, ad octo beatitudines oportet nos de valle lacrymarum ascendere in scala charitatis in corde disposita quindecim gradibus, ubi centesima ovis in quinquagesimo æterni jubilæi recipiet gaudium et lætitiā vel gloriam æternæ hæreditatis. Qui ultra hunc numerum tendunt, laborem et dolorem inveniunt.

In ira tua defecimus, ideo in labore et dolore sumus, quoniam supervenit mansuetudo, et corripimur. In lege erat asperitas, quam justitia proposuit peccantibus; in Evangelio mansuetudo, quam gratia tribuit pœnitentibus. Quoniam ergo legis asperitati supervenit mansuetudo Evangelii, corripimur adversitatibus, laboribus, doloribus a pio patre quasi filii. « Quem » enim « diligit, Dominus corripit; flagellat autem omnem filium quem recipit (Hebr. xii, 6), » et sic a ventura ira eripit, de qua subditur:

VERS. 11, 12. *Quis novit potestatem iræ tuæ, id est vindictæ, quam exerces in iudicio in eos qui hic disciplinam recipere noluerunt, et in malitia incorrigibiles permanserunt? Aut quis potest tunc præ timore tuo iram tuam dinumerare, cum cæli magno impetu transibunt, et elementa ignis calore solvantur, cum ignea tempestas erit, currus tuus, qui in circuitu inflammabit inimicos tuos, cum cælum ut liber plicabitur, et ut tabernaculum involvetur, puteus abyssi patebit, diabolus tortor cum omnibus tormentis aderit? Ut nos de hac ira eruas, dexteram tuam sic notam fac, hoc est Filium tuum per fidem et dilectionem sic nobis notifica, ut possimus nosse potentiam ejus, et timere futurum iudicium ejus. Et sic fac nos eruditos corde in sapientia, ut habeamus timorem et dilectionem, ut mala nostra timeamus, te propter te ipsum, qui es aummus bonum, diligamus.*

Aliter. Hoc tractum est de dextera Moysi, quam leprosam de sinu protulit (Exod. iv, 6), significans, quod Christus de sinu Patris egressus in mundo quasi leprosus apparuit. *Dexteram tuam notam fac*, id est Filium in sinu tuo absconditum mitte, et sic klum nobis notum fac in carne. *Et compeditos corde in sapientia.* Sic enim habet alia translatio. Prophetæ erant, *compediti corde in sapientia*, quia scripta eorum sunt quædam sensus obligamenta. Illos notos fac nobis, ut manifeste intelligamus quæ sub umbra de Filio tuo prædixerunt.

Aliter: *Dexteram tuam*, id est Christum brachium tuum, sic notum fac, ut ejus passiones imitantes cœlestia speremus. *Et eruditos corde in sapientia*, id est doctos intellectu a Spiritu sancto no-

tos fac, ut temporalia contemnunt, cœlestia etiam per mundi adversa appetant. Per hoc revera mundo Christus innotuit, qui hanc virtutem suis cultoribus per Spiritum sanctum contulit, ut relinquerent terrena, per passiones appeterent æterna, quod apostoli et martyres fecerunt, et adhuc monachi et multi fideles faciunt, quod pro aliis orant dicentes:

VERS. 13. *Convertere, Domine, usquequo? et deprecabilis esto super servos tuos.* Juste nobis irasceris, labore et dolore nos affligis, dexteram tuam non innotescis, sed *convertere, Domine*, ab ira tua, usquequo tibi placet, id est super quos velis, et esto exorabilis respiciens super servos tuos. Alia translatio habet: *Aliquantulum*, id est dolorem aliquantulum averte, ne deficiamus in labore. De spe vero futurorum bonorum læti conclamant in labore positi:

VERS. 14, 15. *Repleti sumus mane misericordia tua.* *Mane* est principium æternitatis clarescens post iudicium. In hoc replebimur *misericordia tua*, scilicet immortalitate, impassibilitate et omni beatitudine. *Et ideo exultavimus, et delectati sumus in omnibus diebus nostris.* Nunc in custodia noctis annos in labore et dolore ducimus, et prophetia accensa est nobis sicut lucerna in obscuro loco, donec dies æternitatis illucescat, et lucifer in cordibus nostris, imo sol justitiæ Christi oriatur; tunc illo mane justii eo bono replebuntur, quod nunc esuriunt et sitiunt; et quorum dies nunc deficiunt, tunc dies bonos videbunt, quos dies æterni exultat. one et omnium bonorum delectatione reficiunt. In his diebus sine interpolatione noctis exultabimus in corpore, quod ut sol fulgebit, et delectabimur in anima quæ angelis æqualis erit. *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti*, hoc est semper lætabimur cum angelis pro humiliatione, quam hic dedisti nobis. *Et lætabimur pro annis, quibus vidimus mala*, hoc est tribulationes, quas ad horam dedisti nobis, erunt causa perpetuæ lætitiæ. In diebus adhuc malis positi dicamus:

VERS. 16. *Respice in servos tuos, et in opera tua, id est, clemens aspice obedientes jussis tuis, qui per gratiam sunt opera tua.* « Ipsius enim figmentum sumus, » non solum in Adam, sed etiam « creati in Christo Jesu in operibus bonis (Ephes. ii, 10). » *Et dirige filios eorum*, id est sequaces eorum, ut sint recti corde.

VERS. 17. *Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, id est signum crucis Christi Dei nostri sit super nos, muniens nos a periculis animæ et corporis. Vel claritas Deitatis Christi sit in mente nostra. Vel sanctitas vitæ ejus sit in memoria nostra. Et opera manuum nostrarum dirige super nos, ut per ea non terrena, sed superna appetamus. Et opus manuum nostrarum dirige, id est quicquid operamur, in finem dilectionis dirige, ut mereamur in fine vitæ in illis æternis bonis omnibus diebus gaudere.*

PSALMUS XC.

De tentationibus diaboli.

Qui habitat in adjutorio Altissimi, etc. Hic psalmus est de tentatione fidelium in hac peregrinatione gementium, et non hic manentium, sed futuram civitatem inquirentium. Hic priori in hoc conjungitur, quod ille ad patriam suspirantibus dicit Dominum refugium factum; iste autem in tentatione gementibus dicit: *Altissimum posuisti refugium tuum*. Ille disputat de brevitate hic militantium, iste tractat de aternitate cum Domino regnantium.

Hic psalmus est nonagesimus, quod est denarius novies multiplicatus. Novenarius congruit novem angelorum ordinibus; denarius electis hominibus hic in vinea Christi pro denario vitæ laborantibus. Designat autem hic numerus quod fideles, qui hic tentationem sufferunt, beati erunt, quia coronam vitæ percipient, cum æquales angelis erunt. Titulus est:

LAUS CANTICI DAVID.

Hoc est: Iste hymnus est juxta *laus* populi fidelis contra tentationes *manu fortis*. Materia est quadriformis tentatio fidelium. Intentio est nos instruere tentationibus resistere. Verba accepta putantur de allocutione Moysi ad populum, ubi dicit, quod « unus persequeretur mille, et duo fugarent decem millia (*Deut. xxxiii 30*), » quem angeli in omnibus viis custodierunt, qui eum in columna nubis et ignis præcesserunt, qui Deum invocavit, et ipse de tribulatione eum eripuit, in terra repromissionis glorificavit. Significat autem Christum, a cuius latere mille et decem millia a dextris ejus cadent, cui angeli ministraverunt, quem Pater invocantem pro hominibus exaudivit, et in dextera sua glorificavit. Designat etiam fidelem populum, qui in tribulatione ad Dominum clamat, et ipse eum exaudivit, de malis eripit, bonis etiam replebit. Postquam populus Dei per Moysen extensis manibus in monte orantem, et per Jesum Nave pugnantem Amalec devicit, multas tentationes sustinuit, de quibus eum Dominus eripuit, et terræ repromissionis introduxit. Sic populus Christianus, postquam per Christum in alto crucis expansis manibus orantem, et per verum Jesum pugnantem diabolum devicit, multas tentationes in mundo a persecutoribus et hæreticis pertulit, de quibus eum Dominus eripuit, et in cælestibus glorificavit. Unde in priori psalmo est intentio orationis, in isto fit mentio tentationis. Et Christus caput fidelium postquam jejunavit, tentamenta a capite iniquorum diabolo in deserto toleravit, quæ per Scripturam patienter superavit, et nos ea simili modo superare docuit.

A Nam cum aliquis fidelis proponit aliquid boni facere, mox diabolus tentat eum avertere, quem per Dominum debet vincere.

Hic psalmus in quatuor partes secatur, quia quatuor tentationes in eo notantur. Prima pars est: *Qui habitat in adjutorio*, in qua fidelium habitatio in Deo, et a dæmonibus et malis hominibus liberatio exprimitur. Secunda est: *Scapulis suis*, in qua trina Dei defensio et quadriformis tentatio scribitur. Tertia est: *Cadent a latere tuo*, in qua fictorum apostasia, Christi gloria, angelorum custodia, dæmonum conculcatio demonstrantur. Quarta est: *Quoniam in me speravit*, in qua fidelium ereptio, et æterna glorificatio declaratur. Vox est Spiritus sancti sub persona doctorum populum ut Moyses alloquentium.

B
VERS. 1. *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur*. Deus meus Pater altissimus vocatur; quia in tribus personis primus nominatur non dignitate, sed ordine, et quia ab eo est Filius generatione, processione Spiritus sanctus. Filius autem dicitur *adjutorium*, quia per eum Pater adjuvit genus humanum, ut superius est dictum: *Posui adjutorium in potente*. Deus cæli dicitur omnipotens ad distinctionem deorum gentilium, quorum quidam dii terræ, quidam dii maris vel ignis dicebantur. Sed et angeli dicti sunt *cæli* per simile; quia sicut cæli a terra exaltantur, sic ipsi super omnia corporalia sublimantur non loco, sed dignitate; illocales enim sunt. Sic et justi vocantur *cæli* per simile, quia in spiritualibus super carnalia, ut cælum a terra, exaltantur, quorum anima est cælum, corpus illorum terra. Sacra Scriptura est cælum, in qua alta allegoria est cælum, historia vero terra. Hujus *cæli Deus* est Spiritus sanctus, qui sacram Scripturam condidit, de quo cælo tonat prædicatione, pluit doctrina, coruscant miraculis, fulgurat signis. Populus igitur fidelis, *qui habitat fide in Christo*, ab altissimo Patre in adjutorium hominibus misso, et qui *commoratur in protectione Dei cæli*, id est in illuminatione Spiritus sancti, auctoris sacre Scripturæ, se protegentis a tentatione. Hic

D
VERS. 2. *Dicit Domino voce et corde: Susceptor meus es tu, qui me prodigum filium de porcis revertentem suscepisti, balneo baptismatis abluisti, convivio corporis tui refeecisti. Et refugium meum es tu, quia de idololatria ad te confugi, quia Deus meus es tu, qui me per naturam creasti, et per gratiam recreasti*. Hic Trinitas bis exprimitur. In *adjutorio* Filii, in *Altissimi* Patris, in *Dei cæli* Spiritus san-

ctus notatur, in *Domino* unitas monstratur. Iterum *A* in *susceptor* Filius, qui hominem in se suscepit; in *refugium* Spiritus sanctus, ad quem animæ a peccatis confugiunt; in *Deus meus* Pater, qui omnia creavit, innuitur. Sed te transpositus ordo personarum non perturbet, quia omnes æquales sunt.

Aliter: *Qui habitat hic* in fide operans bona adiutus a Deo, hic in futuro *commorabitur in protectione Dei cæli*, id est in munitione civitatis cælestis, et *dicit Domino* in gaudio: *Susceptor meus es*, qui me de mundo in cælum suscepisti; tu *refugium meum* de malis mundi, dulce refrigerium, *Deus meus*. Sequitur vox doctorum de liberatione venantium et asperitate hominum. Quia Deus est refugium, ego *sperabo in eum*, non in me, neque in aliis hominum. De me exibo transiens in eum *spe*,

VERS. 3. *Quoniam ipse*, non alius, *liberabit me de laqueo venantium*, et a verbo *aspero*. *Laquei venantium* sunt insidiæ dæmonum, qui sunt venatores animarum. *Laquei* sunt cupiditas, avaritia, carnalis concupiscentia et his similia, quæ animas implent, de quibus Dominus suos liberat. *Verbum asperum* est improprium adversariorum, convicium inimicorum, maledictam proximorum, de quo in se *sperantem* Dominus liberat, et cuncta aspera ei æterna dulcedine mitigat. Sequitur vox prophetarum ad populum credentium, commemorans trina Dei munimina et quatuor tentationum genera. *Munimina* sunt scapulæ Dei et pennæ et scutum: *tentamina* vero nocturnus timor, *sagitta in die volans*, *negotium tenebras perambulans* et *dæmonium meridianum*.

VERS. 4. *Scapulis suis obumbrabit tibi*, hoc est, o popule fidelis, tibi portato *scapulis suis* de valle ad montem, de Babylone ad Ecclesiam dando fidem *obumbrabit* ab incendio vitiorum. *Scapulæ Christi* sunt ejus passionem, in quibus quasi quibusdam humeris languores et infirmitates nostras portavit, quando ovem perditam magno labore quæsitam, tandem inter lupos inventam, bonus pastor in humeris, quod est in *scapulis*, ad gregem angelorum reportavit. Cui obumbravit, dum humanum genus de incendio inferni eratum opaco paradisi refrigeravit. Sequitur:

Et sub pennis ejus sperabis, id est sub protectione ejus obumbratus *sperabis* ab eo dari bona futura. *Pennas* posuit pro alis. *Alæ Christi* sunt brachia crucis. Quas alas expandit, et populos assumpsit, atque in humeris, id est in scapulis passionis portavit. Et quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas a rapacitate milvorum, sic ipse greges congregavit sub alas crucis a rapacitate dæmonum. *Alæ* quippe sunt duo Testamenta, vel duo charitatis præcepta, quæ sublevant animas ad cælestia. Vel *pennæ Dei* sunt prophetarum monita, quæ fideles ducunt ad cæli culmina.

VERS. 5. *Scuto circumdabit te veritas ejus*, hoc est, *veritas ejus*, quæ in te est, scilicet fides, cogni-

tio, dilectio circumvallabit te undique quasi *scuto*. *Scutum* est Christi humanitas, *veritas* ejus Deitas. *Veritas scuto* fideles *circumdabit*, dum divinitas humanitate eos a tentationibus diaboli quasi a jaculis hostium munit. Hoc tertio munimine protectus *non timebis* a quatuor tentationibus. Prima est occulta impugnationis dæmonum; secunda manifesta perturbatio proximorum; tertia subdola persuasio hæreticorum; quarta tribulatio persecutorum. De quibus subditur: *Non timebis a timore nocturno*.

VERS. 6. *A sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et dæmonio meridiano*. *Nocturnus timor* est occulta suggestio dæmonum ducens ad noctem inferorum, et ad timorem tormentorum. *Sagitta volans in die* est molestia a proximis illata, quæ ut sagitta cor sauciat, sed cito prætervolat. *Negotium perambulans in tenebris* est consilium machinans malum in occultis. Per hoc perplexum dogma hæreticorum notatur, quod per tenebrosa corda ad decipiendum vagatur. *Incursus* est hostilis impetus, *dæmonium meridianum* fervens persecutio a dæmone incitata. Per *meridie* quippe fervida sævitia impiorum, per *dæmonium* maligna invidia exprimitur eorum.

Alia translatio habet: *A ruina*. *Ruina* dicitur quasi repetens ima. *Ruina* est, ubi populus simul corrumpitur, aut in corpore aut in anima. In corpore, ut in bello; in anima, ut in theatro. In bello, ubi non pro justitia, sed pro humana gloria pugnatur, et populus pariter corrumpitur, ut Apollonio cum Machabæis, et Catilinæ cum Romanis contigit. In theatro vero ad crudele spectaculum populus confuit, sicut in nece Domini fecit, vel ubi ad scenicos ludos convenit.

Aliter: Duæ sunt tentationes leves, et duæ graves. Una levis in occulto, ut jocandi suggestio, quod est *nocturnus timor*; altera levis in manifesto, ut frequens confabulatio, quod est *sagitta volans in die*. Item una gravis in occulto, ut fornicandi cogitatio, quod est *negotium perambulans in tenebris*; altera gravis in manifesto, ut inter malos conversatio, quod est *dæmonium meridianum*. Quidam simplices putant esse dæmones nocturnos, quosdam diurnos, quosdam meridianos. Nocturnos, qui amplius in nocte quam in die; diurnos, qui amplius in die quam in nocte; meridianos, qui amplius in meridie quam aliis horis nocere possunt. Sed hi *penitus* falluntur. Nullo modo enim dæmones plus in nocte quam in die, aut plus in meridie quam alio tempore nocere possunt; sed solo illo tempore nocere poterunt, cum homines tentationibus eorum cedunt. Ad malum solummodo possunt homines instigare, nullum possunt absque propria voluntate ad peccandum impellere. Sed, ut sæpe dictum est, hic liber spiritalis est, et spiritalibus spiritaliter per similitudines, quas Spiritus concipit, loquitur, quia non exteriori, sed interiori homini loquitur. Sequitur vox doctorum ad Christum de his, qui tenta-

tionibus cedunt, et male operando ab eo rece-
dunt.

VERS. 7. *Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis.* Latus est dictum, quod sub brachio lateat. Latus principum dicuntur familiaribus eis adhærentes in consiliis. Unde hodieque quando iudices petimus ab imperatore, vel rege, sic dicimus: Mittite a latere vestro, id est unum ex familiaribus fidis amicis. Latus Christi est frequentia justorum cum eo iudicantium. *Ab hoc latere mille cadunt*, scilicet hæreticorum primarii, vel mali in Ecclesia prælati, qui se iudices cum Christo secessuros promittunt. Judas quasi lateri Christi adhærebat, dum familiaris ejus et iudex orbis futurus inter apostolos latebat. Qui *a latere* ejus cecidit, dum a familiaribus Christi apostolis recessit. A latere ejus ceciderunt, qui dicentes: « Durus est hic sermo (Joan. vi, 61), » ab eo recesserunt. Prælati ergo, qui tentationibus victi a familiaritate Christi cadent, in iudicio iudices non erunt; sed *a latere* ejus, id est a choro iudicum iudicati pœnas incident.

Et decem millia a dextris tuis. Multi sunt, qui se reputant justos, et in iudicio *a dextris* Christi constituendos, sicut hæretici et falsi Christiani. et maxime illi, qui dicuntur barbati, qui de proluxa barba et laxa veste superbiunt, et quosque sæculares, plerosque se meliores despiciunt. Hi *a dextris* ejus *cadent*, cum eis in iudicio dicit: « Discedit a me, operarii iniquitatis, nunquam novi vos (Luc. xiii, 27). » Ubi de sequitur: *Tibi autem non appropinquabunt*, quoniam dum spem in meritis suis ponunt, ad satisfactionis remedia non recurrunt, et ideo longe a Domino erunt. *Mille autem et decem millia* finitum pro infinito numero ponit, quia et de prælatiis et de subjectis innumerabiles erunt.

Alia translatio habet: *Ad te autem non appropinquabit*, scilicet quilibet eorum, qui sibi regnum Dei fallaciter pollicentur. Vel *ad te non appropinquabit* tentatio. Christus enim quamvis per omnia tentatus sit pro similitudine nostra absque peccato; tamen omnis tentatio ejus fuit exterius, et non interior, quia nunquam in animo motus est ad iram ut nos, nec in carne ullam sensit titillationem. Hypocrite præmia justorum sibi vendicant.

VERS. 8. *Verumtamen oculis tuis considerabis*, id est tu discernes quos juste a dextris vel a sinistris constituas. Oculi Dei sunt discretio et justitia, qua fictos a veris Christianis discernit, et utrisque justa præmia rependit. Unde subditur: *Et retributionem peccatorum videbis.* Ipsi male viventes futura bona sibi promittunt; sed vides tu, quæ supplicia factis eorum retribuuntur.

Illic etiam possunt intelligi de populo, qui a timore nocturno et aliis, quæ sequuntur, non timebit. *Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis.* Per latus sinistra accipitur; per sinistram vero adversitas; per dexteram intelligitur prosperitas. *A latere tuo mille cadunt*, dum multi adversitatibus te impugnantes victi recedunt. *Decem millia a dextris*

tuis cadunt, qui prosperitatibus te impugnantes a te victi erunt. Quod majorem numerum a dextris posuit, notat majores tentationes in prosperis esse quam in adversis. *Tibi autem non appropinquabit* secundum consensum ad actum. *Verumtamen oculis tuis considerabis*, id est ratione intelliges inhonestum esse in tentationibus vinci, et turpe esse peccare. *Et retributionem peccatorum videbis*, id est futura supplicia peccantibus mente prævidebis. Sequitur vox populi fidelis, spem suam et gloriam Christi commendantis.

VERS. 9. *Quoniam tu es, Domine, spes mea: Altissimum posuisti refugium tuum.* Populus peccans non appropinquabit tibi; ego autem, qui tentationibus non edo, moribus et vita tibi appropinquo, *quoniam tu es, Domine, spes mea*; illorum spes terrena. Quoniam tu Domine, *Altissimum posuisti refugium tuum*, id est assumptum hominem transtulisti in dexteram Patris. *Tu es spes mea*, ut et ego corpus tuum ad te caput perveniam. Et quia resides in alto,

VERS. 10. *Non accedet ad te malum, videlicet nullus malus vel adversitas perveniet ad te. Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, id est nullum incommodum nocebit corpori tuo. Sequitur angelica custodia. Nullum te tanget malum:

VERS. 11, 12. *Quoniam angelis suis mandavit de te, scilicet ille Altissimus, ut custodiant te in omnibus viis tuis*, id est ut ministrent tibi in omnibus. *In manibus portabant te*, id est in operibus tuis ad erunt tibi, *ne forte offensus ad lapidem pedem tuum*, id est ne pecces in legem. Pes animi est affectio. Lex autem scripta erat in tabulis lapideis. Pedem ad lapidem offendit, qui legem in lapide scriptam præterit. Non est dubitandum quin angeli Dominicæ hominem de omnibus viis suis custodierint, et in operatione sua jugiter ei favent, cui ut Domino suo, sicut scriptum est, ministraverunt (Matth. iv, 11). Unde et diabolus, quando eum tentavit, hunc locum in testimonium protulit. De cujus conculcatione subditur:

VERS. 13. *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem.* *Aspis* est diabolus, dum occulte perecutit; *basiliscus*, dum palam venena disseminat; *leo*, dum persequitur innocentes; *draco*, dum deglutit negligentes. Qui Dominum ut *draco* tentavit, ut *leo* in passione invasit; sed ab eo conculcatus aufugit. Per quatuor genera bestiarum designantur quatuor distinctiones dæmonum: videlicet principes et potestates, rectores tenebrarum, spiritalia nequitiae vitiorum. Sic omnes a Christo conculcati sunt, sub cujus pedibus clamaverunt: « Quid nobis et tibi, Fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos (Matth. viii, 29). » Hos etiam discipulis suis concessit conculcare dicens: « Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici (Luc. x, 19). » Unde iterum scribitur: « Deus conteret Satanam sub pedibus vestris (Rom. xvi, 20). »

Aliter: *Aspis* est genus serpentis, quæ non patitur incantatorem, sed obturat aures cum cauda, ne audiat incantatorem, cujus veneni tanta vis est, ut priusquam sentiatur, occidat. *Basiliscus* est, qui Latine dicitur *regulus*, qui flatu suo, cuncta animalia interimat, sed ipsum mustela perimit. *Leo* est fortissimus bestiarum, *draco* maximus serpentium, inimicus elephantis casti animalis, cujus inimicitiae causa hæc est: venenum draconis maximo calore fervet, sanguis autem elephantis quam maxime friget. Vult ergo draco suum calorem temperare cum elephantis frigido sanguine. *Aspis* veneno necans est mors omnia trucidans. *Basiliscus* flatu suo cuncta perimens est peccatum animas interimens. *Leo* omnes bestias perterrens est Antichristus omnibus gentibus terrorem incutiens. *Draco* inimicus casti animalis est diabolus inimicus Filii virginis. Christus itaque *super aspidem et basiliscum ambulavit*, dum peccatum et mortem superavit: *leonem et draconem conculcabit*, dum Antichristum et diabolum in iudicio in stagnum ignis præcipitabit.

Potest et hoc totum referri ad populum victorem vitiorum, qui dicit Deo: Terrena respuo, a te coelestia spero: *Quoniam tu es spes mea, Domine. Cui respondet vox divina: Altissimum posuisti refugium tuum. Ideo non accedet ad te malum, quod malis est præparatum. Et flagellum, id est vindicta, non appropinquabit tibi, ubi eris in Domini tui gaudio. Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Non est dubitandum quenquam justum tam in prosperis quam in adversis ab angelis Dei custodiri, sicut scriptum est: « angeli eorum semper vident faciem Patris mei (Matth. xviii, 10). » Et alibi: « Omnes sunt administratorii Spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis (Hebr. 1, 14). » *In manibus portabunt te*, id est in bonis operibus adjuvabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum, id est ne pecces in legem Christi. Christus est enim « lapis offensionis et petra scandali (Rom. ix, 33), » in quem Judæi offenserunt, dum peccatis ædificantes eum reproba-verunt. Ad hunc lapidem pedem offendit, qui dilectionem Dei et proximi contemnit. Qui super hunc lapidem ceciderit confringetur, quia qui in Christum non credit, ab Ecclesia scindetur. Super quem vero ceciderit, conteret eum, id est quem in peccatis inveniit, in iudicio condemnabit. Angeli dicuntur nuntii, et intelliguntur doctores Ec-

clesiæ, qui coelestia nuntiant populo Dei. His mandavit Deus ut fideles in omnibus viis mores prædicando custodiant, et in manibus portent, dum exemplum bonæ operationis eis præbeant, ne in legem Domini in lapide scriptam offendant. Tu ergo, popule ab angelis custodite, *super aspidem et basiliscum ambulabis*, id est peccata et vitia mortem operantia superabis; *et conculcabis leonem et draconem*, id est diabolum manifeste in membris suis sævientem, vel occulte mala suggerentem.

Sequitur promissio Dei. Superius dictum est: *Sperabo in eum*, ideo nunc dicit:

VERS. 14. *Quoniam in me sperabit* [Vulg. *Speravit*], *liberabo eum* a malis, *protegam eum* in bonis, *quoniam cognovit nomen meum*, quod est Dominius. Servum meum fecit se bene operando, in his bonis protegam eum præmia conservando.

VERS. 15. *Clamabit ad me*, sive ut alia translatio habet: *Invocabit me*, subaudi, in tentatione, et *ego exaudiam eum*, protegendo a subversione. *Cum ipso sum in tribulatione*, sicut cum Joseph, ne deficiat: et tandem *eripiam eum* ab omni perturbatione, et *glorificabo eum*, immortalitate et impassibilitate.

VERS. 16. *Longitudine dierum replebo eum*, id est longa et indeficiente vita, et *ostendam illi salutare meum*, id est monstrabo illi Filium meum, sicuti est, mihi coæqualem, ut semper videat eum facie ad faciem. Similiter ipse Filius promittit suis dilectoribus: « Qui diligit me, diligam eum, et manifestabo ei me ipsum (Joan. xiv, 21). »

Hunc psalmum ideo ad completorium Ecclesiæ canit, ut eam angeli a timore nocturno custodiant.

Nota ordinem nonæ decadis ad novem ordines angelorum pertinentis. Primus psalmus est de filiis Dei diis factis, et hæredibus regni Dei institutis; secundus de invasoribus Dei hæreditatis, de hæreditate abdicatis; tertius de domo Dei et ejus habitatoribus in æternum Deum laudantibus; quartus de gratiarum actione et lætitia eorum, qui pace et gloria perfrui meruerunt; quintus de oratione eorum, qui hic in exilio remanserunt; sextus de gloriosa civitate Dei et de ejus civibus in ea letantibus; septimus de angusta porta hujus civitatis, per quam ipse Rex gloriæ gloriam suam intravit, et suis militibus per hanc ingredi monstravit; octavus de immensa regis gloria et suorum militum lætitia; nonus de brevitate hic militantium; decimus de æternitate illic regnantium.

PSALMUS XCI.

De laude operum Dei

Bonum est confiteri Domino, etc. Decimæ decadi a laude et requie sumit exordium Spiritus san-

ctus, quia in requie æternæ laudis dabitur sanctis vite denarius. Præcedens denarius terminatur in

promissione æternitatis, iste inchoatur in confessione divinæ laudis. Titulus ejus est :

(VERS. 1.) PSALMUS CANTICI IN DIE SABBATI.

Hoc est ; in isto hymno continetur operatio et remuneratio, quæ est futura requies et Dei cognitio. *Sabbatum* dicitur *requies*, quia ea die requievit Deus ab omnibus operibus, quæ creavit sex diebus. Hæc etiam die requievit Christus in sepulcro ab omnibus operibus quæ fecit in mundo, qui requiem dabit animabus nostris in cœlesti regno, quando corpora nostra requieverint in sepulcro. Per *psalmum* operatio activæ vitæ, per *canticum* accipitur jubilatio contemplativæ; per *diem* vero æternæ vitæ claritas, per *Sabbatum* perpetua requies lanquirit. Et est sensus : hic psalmus canit, quod justis dabitur sempiterna requies in æterna claritate pro laude Dei et operatione hujus vitæ.

Hic ponitur in ordine nonagesimus primus. In nonagenario ter trinitas invenitur, in monade unitas ostenditur. Designat autem hic numerus, quod præmium sanctorum erit ipse Deus, qui trinus et unus colitur.

Materia psalmi est laus operum Dei. Et nota quod in titulo *requies*, in textu psalmi opus Dei scribitur, quia pro opere *requies* dabitur. Intentio est nos hortari ad bonum operandum, ut possimus habere *requiem* ab operibus nostris post illud sæculum. Verba videntur sumpta de Moyse, ubi Deus ei in monte magnifica opera sua ostendit, qui et ea scripsit. Significat autem Ecclesiam, cui Deus mira opera sua innotuit, et ei sensum, ut intelligeret Scripturas, aperuit.

In tres partes dividitur, quia Ecclesia in tres ordines, scilicet in virgines, conjugatos, viduas partitur. Prima pars est : *Bonum est confiteri*, in qua opus Dei commendatur ; secunda : *Cum exort fuerint peccatores*, in qua iniquorum perditio ; tertia : *Justus ut palma florebit*, in qua justorum claritudo memoratur. Vox Ecclesiæ laudantis Deum pro mira operatione.

VERS. 2. *Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime.* In prima fronte hujus laudis Trinitas proponitur : in *Domino* Spiritus sanctus ; in *nomine tuo* Filius ; in *Altissime* Pater exprimitur. Sed ideo ordo in personis sæpe mutatur, ut æqualitas intelligatur. Confessio pertinet ad contemplationem, psalmus ad actionem. *Bonum est*, id est valde utile est in contemplativa vita *Domino confiteri*, id est, Deum laudare ; et in activa vita *nomini Altissimi psallere*, id est ad honorem nominis Dei bonum opus facere. et hoc ea intentione facere :

VERS. 3. *Ad annuntiandum mane misericordiam tuam per noctem.* Nota quod pene ubique in hoc libro misericordia et veritas junguntur, quia per *misericordiam* Dei mundus salvatur ; per *veritatem* judicabitur. Per *mane* prosperitas, per *noctem* intelligitur adversitas. Bonum est itaque in prosperi-

tate aliis *misericordiam* Dei annuntiare quomodo mundum salvavit, qualiter perditum hominem reparavit, quam misericorditer errores nostros tolerat, quam benigne conversis peccata relaxat ; et in adversitate proximis annuntiare *veritatem* Dei, qua mundum judicabit adhuc, justis premia, injustis supplicia irrogabit, et quod pie hic suos adversis castigat, ut ibi eos quasi filios ad hereditatem recipiat. Bonum est hæc psallere

VERS. 4. *In decachordo, psalterio, cum cantico in cithara*, hoc est, in operatione legis, quæ composita in decem præceptis quasi extensa decem chordis ; et hoc non cum tristitia, sed cum humilitate et hilaritate et mortificatione carnis. *Psalterium* quippe, quod de superioribus sonat est celestis doctrinæ, quæ nobis bona opera mandat. *Quod psalterium est decachordum* propter legis decalogum. Nota quod hæc est decima decas, quæ quasi decima chorda dulciter resonat. *Cithara*, quæ ab inferioribus sonum reddit, est carnis castigatio, quæ laudem Christo concinit. Igitur per *psalterium* notatur divinum opus in contemplativa vita conversantium ; per *citharam* distinctio in activa vita servientium. Hoc *canticum* est cantandum, quia

VERS. 5. *Delectasti me, Domine, in factura tua, et in operibus manuum tuarum exsultabo.* Per *facturam* intelligitur omnis invisibilis creatura, ut angeli et virtutes ; per *opera* omnis visibilis creatura, ut cælum et terra et homines. Vel per *facturam* Dei Christi incarnatio ; per *opera manuum* ejus accipitur hominis per magna Christi reparatio.

Aliter : *Factura* Dei est, quod homo ab injustitia justificatur, quod Christum Deum et hominem credit, cœlestia sperat et diligit : *opera manuum* ejus, quod per hæc bona instanter operatur. Sive *factura* est Ecclesia nova Dei creatura, *opera manuum* Christi mirabilia. In his omnibus consideranti est magna delectatio, et fideli animæ ingens exsultatio. Ideo in admiratione jubilans clamat :

VERS. 6. *Quam magnificata sunt opera tua, Domine !* Vere valde magnifice prædicanda sunt *opera* Dei, non solum ea, quod cœlestes ordines angelorum et lumina ac gemmas cœlorum, et mare, terras, homines, bestias, volucres, pisces condidit ; sed etiam quod quædam minicula [f. minuscula] ut apes et formicas, muscas et culices, creavit, et quotidie mirae et stupenda facit, qui de parvis seminibus tot sogetes vel ingentes arbores producit. Unde sequitur : *Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.* Revera nimis profundæ, qui ex nihilo omnia produxit, et ea in tot rerum genera, et genera in tot species disposuit. Sed et illa opera Dei mira sunt, quod mali hic florent, justis oppressi sunt ; bonorum filii sæpe non regenerati moriuntur, infidelium filii frequenter renati ad gaudia ducuntur. Vere *profundæ cogitationes tuæ*, et judicia tua abyssus multa.

VERS. 7. *Vir insipiens non cognosceat, et stultus*

non intelliget hæc. Insuper est qui sapientia vacuus versutia est plenus. Stultus vero est, qui nec divina, nec humana intelligit. Insuper ad clericos, stultitia pertinet ad laicos. Hæc iudicia insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget.

VERS. 8. *Cum exorti fuerint peccatores sicut fenenum, id est cum floruerint in prosperitatibus ut Bos feni, qui cito decidet, et cum omnes, qui operantur iniquitatem, apparuerint gloriosi et famosi in terra, ut intereant in sæculum sæculi, id est percaant in æternum. Mali hic florent sicut fenum, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur.*

VERS. 9, 10. *Tu autem Altissimus in æternum, Domine, subaudi, permanebis. Quoniam ecce inimici tui, Domine, Judæi, quoniam ecce inimici tui pagani peribunt, et dispergentur omnes hæretici et mali catholici, qui operantur iniquitatem, ut palea a granis ventilabro [cod. ventilantibus] iusti examinis.*

VERS. 11. *Et cum illi traditi fuerint igni inextinguibili, tunc exaltabitur sicut unicornis cornu meum, id est fortitudo, quam contra vitia habui, [et] in regno Christi coronabor. Per cornu quippe fortitudo vel regnum accipitur. Unicornus est bestia indomabilis unum cornu habens, ad quam capiendam virgo ponitur, in cuius gremio se reclinans capitur. Christus fuit quasi unicornis dæmonibus insuperabilis, cujus unum cornu est regnum æternum, quod unum est appendendum. Hic se reclinavit in gremio matris virginis, et captus est et occisus a Judæis. Sicut ergo illius regnum est exaltatum, sic sublimabitur gloria regnum meum. Et senectus mea in misericordia uberi, id est novissima mea post mortem erunt in abundantia misericordia. Ecclesia habet suas ætates. Infantia ejus fuit tempus ante diluvium, in quo Abel et alii iusti vernabant; pueritia ejus tempus Abrahæ, quo patriarchæ florebat; adolescentia ejus tempus Moysi, quo patres legi juncti sunt; juvenus tempus David, quo prophetæ scripta protulerunt; maturitas ejus tempus Christi, quo apostoli et martyres plurimum fructum attulerunt; senectus tempus Antichristi, quo Judaica plebs multitudini fidelium conjuncta uberem fructum proferet, pro quo mox centuplum recipiet.*

VERS. 12. *Et tunc despexit, et respexit oculus meus inimicos meos, hoc est, ego tunc Ecclesia a dextris tuis constituta videbo a sinistris tuis in per-*

nis omnes adversarios meos et persecutores, nunc in me insurgentes, et hæreticos vel Judæos in me malignantes, id est maligna facientes audivit auris mea gementes et dicentes: « Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum et in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei (Sap. v, 3, 4), « id est inter angelos! Mali ut fenum are-scent.

VERS. 13. *Justus autem ut palma florebit, ut cedrus Libani multiplicabitur. Palma est inferius arbor spinosa, superius valde pulchra et semper florida, Sic est justorum multitudo hic in terris tribulationibus hirsuta, in supernis multo decore pulchra et sempiterna gloria florida. Palma dicitur quasi pacis palma, quia insigne est pacis et victoriae. Hæc olim dabatur victoribus, ut semper florent honoribus. Unde Joannes vidit Christi milites hostium victores, et palmas in manibus eorum. Cedrus est arbor in monte Libano altissima, imputribilis, multiplex in ramis. Ita Ecclesia, quæ nunc est candida in fide, quod Libanus sonat, alta in contemplatione, imputribilis in operibus, multiplex in virtutibus, in futuro erit decora in gloria, multiplex in donis corporis et animæ, in corpore immortalitas et impassibilitas, agilitas et facilitas: in anima sapientia, dilectio. Ecclesia arbori comparatur, quia primitiva Ecclesia quasi radix, Ecclesia de gentibus quasi stirps surrexit, quæ fructum justitiæ suo tempore protulit, cujus rami sunt omnes electi, qui*

VERS. 14. *Plantati in domo Domini, id est radicati in Ecclesia Dei fide et operatione tandem in atris Dei nostri florebut, id est, in similitudine angelorum cœlesti gloria coruscabunt. Vel domus Domini est cœlestis Jerusalem, id est societas omnium electorum in visione Dei. Atria Dei sunt diversæ mansiones, id est pro meritis diversæ retributiones.*

VERS. 15, 16. *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi isti rami, id est sancti innumerabiles erunt in fine sæculi. Et bene patientes erunt, cum persecutionem Antichristi sustinebunt, ut istud annuntient aliis. Quoniam rectus Dominus Deus noster, qui tribuit persecutionem propter justitiam patientibus æterna gaudia: et non est iniquitas in eo, qui dabit persecutoribus et omnibus impiis æterna supplicia.*

PSALMUS XCII.

De fundatione Ecclesiæ.

Dominus regnavit, decorem induit, etc. Superior psalmus cecinit opera Dei generaliter; hic psallit terram specialiter. Ille figuravit ea opera, quæ

Christus gessit ante passionem; iste ea, quæ fecit post resurrectionem. Ille calculum in quadragesimo loco ponit, et magnum nobis mysterium ex-

punit. Sunt enim nonaginta duo septies duodecim insuper novem. Septenarius æternam requiem, duodenarius apostolicam doctrinam, novenarius angelorum consortium innuit. Designat hic igitur numerus, quod electi per doctrinam apostolorum ad æternam requiem et angelorum æqualitatem perducentur. Titulus psalmi est :

LAUS CANTICI (45) DAVID IN DIE ANTE SABBATUM,
QUANDO FUNDATA EST TERRA.

Tertia feria legitur terra facta. *Dies vero ante Sabbatum* est feria sexta. Unde constat istum titulum non de terra, sed de Ecclesia accipi. Feria sexta factus est homo, et sexta ætate redemptus; in qua ætate *fundata est Ecclesia terra* viventium. Hæc ætas est quasi dies ante Sabbatum, id est ante requiem futuram post istud sæculum, Ab Adam usque ad Christum erat quasi nox, quia regnavit ignorantia et mors. Sexta ætas est quasi dies, in qua lux vera apparuit, quæ Sabbatum, id est æternam requiem præcessit. In qua die terram, id est Ecclesiam Spiritu sancto firmavit, quam ad perennem requiem præparavit. Vel *dies ante Sabbatum* erat Parasceve, quando *fundata est terra*, scilicet Ecclesia a Christi latere fabricata. *Laus ergo cantici* hujus canitur *David*, id est Christo angelis desiderabili pro opere quod fecit *ante Sabbatum*, id est in tempore, quod est ante futuræ requiei gaudium, *quando fundata est terra* ab eo, scilicet Ecclesia.

Materia est instructio domus Dei, quod est Ecclesia. Intentio est nos virtute decorari, si requiem domus Domini introire velimus. Verba translata sunt de ædificatione templi vel tabernaculi, et significant ædificationem Ecclesiæ domus Dei. Septem locis argumentorum demonstrativi generis variatur. Primus locus est a pulchritudine; secundus, a fortitudine; tertius, ab operibus; quartus, a potestate; quintus, a laudibus universitatis; sextus, a veritate; dictionum; septimus, a laude domus ipsius, quæ domus septem columnis sustentatur, septem candelabris illuminatur, quem Judæi repulerunt dicentes: « Nolumus hunc regnare super nos (Luc. xix, 14). » Vox Ecclesiæ Deum laudantis pro sua fundatione.

VERS. 1. *Dominus ipse regnavit a ligno*, quia superavit diabolum per crucem. Devicta ergo morte, regnat per omnia. Et non desunt insignia; nam *Decore indutus est*, id est apostolos pro diademate et purpura induit, *Indutus est fortitudine*, quando martyrum exercitu se circumdedit, *et præcinxit se quasi armis confessorum prædicatione*.

Alia translatio habet: *Præcinxit se virtute*, quia angelica multitudo circumdatus remeavit ad Patrem; sed prius Ecclesiam instituit. *Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur*. Per terram Ecclesia primitus fundata in Judæa; per orbem Ecclesia gentium per totum orbem mundi posita intelligitur, quam Christus Spiritu sancto fundavit,

(45) Vulgata addit: *Ipsi*.

et firmavit, quam ante passionem prædicatione ut terram fundavit. Et hoc est, quod in titulo scribitur: *Quando terra fundata est*. Christus test sapiens architectus, qui est Deus et homo. Qui secundum hoc, quod Deus est, condidit Patri in cælis civitatem non manufactam, æternam, et secundum hoc quod homo est, ædificavit ei domum in terris ex vivis lapidibus. Quam domum fundavit, dum apostolos elegit, baptisma instituit, Evangelium regni docuit. Sed in passione opificia conquassata sunt fundamenta magna tempestate Judaicæ persecutionis. Interim navicula crucis ipse obdormivit, qui de morte evigilans fluctus perturbationis sedavit, concussam domum solidavit, cælum conscendens Spiritum sanctum misit, fundatam terram et orbem tam firmiter firmavit; quod amplius non commovebitur, donec domus in civitatem transferatur, Nunc vertit verba ad ipsum Christum.

VERS. 2. *Parata sedes tua ex tunc*. *Sedes Christi* in domo fundata fide, firmata dilectione est perfectorum puritas, in quibus rex et iudex residet, et domum gubernat, hostes inde arcet. Illa *sedes ex tunc est parata*, id est virtutibus ornata, ex quo Spiritu sancto domus vel terra est fundata. Sed quia quidam putaverunt quod Christus a virgine cepit, et prius non fuerit, subjungitur: *A sæcula tu es*, In Hebræo habetur: *Firmum solium tuum ex tunc ab æterno tu es*. Non dixit: tu fuisti, quia æternitas non habet *fuit* vel *erit*, sed *æternum est*. Post paratam sedem.

VERS. 3. *Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina vocem suam*. Hoc tractum est de fluminibus paradisi. In paradiso est fons, de quo quatuor flumina manant, quæ totum paradysum irrigant. Paradysus est Ecclesia, fons Christus, flumina evangelistæ vel apostoli, Fons vitæ, caput fluminum vocem suam levavit, cum dixit: « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat (Joan. vii, 37): » flumina de eo currentia *elevaverunt vocem suam*, quando Petrus stans cum undecim elevavit vocem suam: « Pœnitentini, et convertimini, et baptizemini, ut deleantur vestra peccata (Act. iii, 19). » Bis dixit flumina propter evangelistas et apostolos, vel propter doctores de utroque populo assumptos. Flumen de illo fonte cum magno impetu venit, et illa flumina implevit, quando Spiritus, ut torrens, apostolos replevit. Ex quo torrente illa flumina inundaverunt, et totum mundum elevata voce irrigaverunt. Sed contra illa divina flumina alia flumina diabolica *elevaverunt fluctus, vel gurgites effundebant*, ut alia habet translatio, scilicet philosophi et hæretici hæreses suas vel principes persecutiones suas, ut credentes raperent, vel contradicentes obruerent. Et hoc

VERS. 4. *A vocibus aquarum multarum*, id est propter voces multarum prædicationum. Hoc tractum est de diluvio, ubi flumina aquarum multarum inundaverunt, et omnia submerserunt. Hic hæ-

rases et persecutiones nimis sævierunt, et omnia A perturbaverunt. Et tunc factæ sunt *mirabiles elationes maris*, id est minæ et terrores gentilitatis contra doctrinam apostolorum se ut procellæ elevantes, et miris cruciatibus contradicentes. Similitudo est a mari, quod ventis commotum procellas elevat. Sic principes gentium persuasionibus dæmonum commoti persecutionem in prædicatores concitaverunt. Sed nil profuerunt, quia *mirabilis in altis Dominus* compescuit fluctus sævitia spumantes, subjugavit fidei reges et potestates. Et sic

Vers. 5. *Testimonia tua*, scilicet prædicationes apostolorum te Deum testantes, *credibilia facta sunt nimis* per signa et miracula sequentia. Ideo *domum tuam decet sanctitudo*, Domine, domum tuam a te fundatam, ab apostolis sancta instructione decoratam; *in longitudinem dierum*, id est in æternum. Hanc domum omnes justii sanctificant, qui se sanctis moribus et actibus Deo templum dedicant. Hæc sanctitudo manebit *in longitudinem dierum*, quia facit eos regnare in domo Dei, id est in cœlesti Jerusalem in æternum. Ideo Ecclesia canit hunc psalmum in Dominica vel festis diebus ad Laudes, quia Christus mane surrexit, et per orbem regnans Ecclesiam sedem vel domum suam firmavit; et sancti in ultimo mane resurgunt, et cum eo in æternum regnabunt.

Potest et hic psalmus ad incarnationem Christi referri. *Dominus*, qui in Hebræis *regnavit, decorem induit*, id est humana carne ab omni sorde munda, ut lorica se vestivit. *Dominus induit fortitudinem*, ut alliget fortem. *Et præcinxit se virtute* quasi ar-

mis, ut pugnet cum adversariis. *Etenim firmavit orbem terræ*. Terra est virgo Maria, orbis est corpus Dominicum de virgine sumptum, virtutibus perfectum. Hunc orbem Deus firmavit, dum Deitatem carni univit, ut esset in una persona Deus et homo. *Qui non commovebitur de bono ad malum*. *Parata sedes tua, Deus, ex tunc*. Sedes Dei erat humanitas, in qua sedit, dum mundum sibi reconciliavit. Hæc sedes ex tunc erat parata, ex quo per Spiritum sanctum in utero est concepta. Sed tu, o Christe, tunc non cœpisti, quia a sæculo tu es Deus. *Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina vocem suam*, hoc est, postquam tu fons vitæ de flumine Jordane ascendisti, apostoli a te repleti per totam Judæam prædicaverunt quod tu sis Deus de virgine natus. *Elevaverunt flumina fluctus suos a vocibus aquarum multarum*. Hoc est, Scribæ et Pharisæi ex fonte legis repleti eis contradixerunt, et te Deum negaverunt. *Mirabiles elationes maris*, id est persecutiones populi gentilis, scilicet Pilati et ejus militum, qui occiderunt innocentem Christum. *Mirabilis in altis*, id est in cruce Dominus, qui pro crucifixoribus oravit, quos uno verbo in abyssum mergere potuit. *Testimonia tua ex lege et prophetis prolata credibilia facta sunt nimis*, dum tu in carne inter homines apparuisti, et mortem pro hominibus subiisti, sicut per illos prædixisti. *Domum tuam, scilicet corpus*, in quo apud nos habitasti, *decet sanctitudo, Domine, in longitudine dierum*, quia illud sanctum levasti in cœlum, ubi regnabit in æternum.

PSALMUS XCIII.

De vexatoribus Ecclesiæ.

Deus ultionum Dominus, etc. Hic psalmus est D *quarta Sabbati*, scilicet pro luminaribus cœli, id est pro doctoribus Ecclesiæ.

Titulus est :

LAUS CANTICI (46) DAVID QUARTA SABBATI.

Quarta Sabbati est quarta feria qua creata sunt luminaria cœli. Cœlum est Ecclesia, cujus sunt luminaria doctores, in medio nationis pravæ et perverzæ lucentes. Quarta ætate mundi quasi *quarta Sabbati* prophetæ ut stellæ in nocte ignorantie luxerunt, sed tenebras non effugaverunt. Deinde apostoli ut sol et luna fulserunt, qui tenebras longe pepulerunt. Post hos alii doctores, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus et alii quam plures magno fulgore domum Dei illuminaverunt. *Laus ergo hujus cantici* canitur *David*, Christo, *Manu forti et desiderab* is pro significatione illius rei, quæ facta est

Nota quod præcedens psalmus erat de terra fundata et de fluminibus, quibus est irrigata; hic autem de luminaribus, quibus est illuminata. Ille de domo Dei ædificatoribus; iste de ejus defensoribus. Ille de persecutoribus; iste de Ecclesiæ blasphematoribus. Ille de Regis regno; iste de ejus judicio.

Aliter: Ista *laus cantici* est *David*, id est fideiæ populi, qui existit in *quarta Sabbati*, id est in observatione utriusque Testamenti. *Quarta Sabbati* est in medio septimanæ tribus diebus præcedentibus et tribus sequentibus. Per tres præcedentes intelligitur Vetus Testamentum, in quo fuerunt qui fidem Trinitatis habuerunt. Per tres sequentes intelligitur Novum Testamentum, in quo sunt qui

(46) Vulgata: *Psalmus ipsi David, etc.*

similiter Trinitatem credunt. In quarta ergo Sabbati, id est in medio duorum Testamentorum Christiani sunt, quia utrumque observant, Vetus secundum significationem, Novum secundum veritatem. Hoc etiam ipse numerus indicat. Unum enim, duo, tres, quatuor faciunt decem, quia quatuor Evangelia in decalogo legis continentur, et decem præcepta in quatuor Evangeliiis complentur. Quatuor quoque, si angulatim ponuntur, formam crucis; similiter X littera, quæ in numeris decem significat, formam crucis exhibet, quia et vetus et nova lex per crucifixum completur. Ideo et numeri et litteræ et forma mundi eum prædicant, et omnia adorant.

Hic psalmus est nonagesimus tertius, quod sunt decies novem et tria. Denarius vitæ præmium, venariis consortium angelorum, ternarius Trinitatis visionem exprimit. Designat ergo hic numerus, quod illuminatores ac defensores domus Dei præmium, æqualitatem angelorum, in visione Trinitatis habebunt, quando docti ut splendor firmamenti fulgebunt, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Unde et hi tres psalmi per Sabbatum intitulantur, quia electi in Patre et Filio et Spiritu sancto æternam requiem habituri prædicantur.

Materia psalmi est vexatio Ecclesiæ ab importunis. Sunt multi qui Deum peccata hominum nescire putant, cum ea mox non puniat, et partem Christianorum damnatam quam impune tribulant. Est ergo hujus psalmi intentio ostendere, et Deum occulta scire, et peccatores adhuc non punire, et oppressis velociter subvenire. Verba sumpta sunt partim de cantico Moysi, ubi dicit: « Mea est ultio, et ego retribuam (Deut. xxxii, 35). » Et alibi: « Gens absque consilio, et sine prudentia (ibid., 28). » Partim de historia ubi gentiles populum Domini humiliaverunt, et hæreditatem ejus vexaverunt. Significat autem quod Christi est ultio de stultis et insipientibus, et quia persecutores populum Christianum humiliaverunt, et hæretici hæreditatem Dei vexaverunt; et quia Dominus vindictam retribuet in hostes Ecclesiæ in judicio, et propitius erit populo suo.

In tres partes secatur, quia domus Dei fide, spe, charitate roboratur. Prima pars est: *Deus ultionum*, in qua scribitur, quomodo adversarii domum Dei impugnent. Secunda est: *Intelligite insipientes*, in qua dicitur, quomodo Spiritus sanctus duris increpationibus eis repugnet; habitatores vero blandis consolationibus confortet. Tertia est: *Quis consurget mihi*, in qua fit mentio pugnæ populi Dei contra operantes iniquitatem, qui tandem de victoria gloriatur dicens: *Factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus in adjutorium, et reddet inimicis meis iniquitatem ipsorum, et in malitia eorum disperdet eos.* Vox est doctorum populum fidelem contra blasphemos armantium.

VERS. 1. *Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit.* In primis Trinitas exprimitur, cum ultio

A Ecclesiæ ascribitur. In *Deus Pater*, in *Dominus Filius*, in *Deus Spiritus sanctus* accipitur. Hic *Deus* ulciscetur Ecclesiam ab adversariis suis. Nam ipse est *Deus ultionum*, qui est creator universorum, qui dixit: « Mea est ultio, et ego retribuam eis. » Et quia est *Dominus* omnium, puniet reatum servorum in futuro adversariorum. Et quia mali justos nimium tribulant, ad invicem clamant:

VERS. 2. *Exaltare*, id est in majestate tua appare, qui judicas terram, hoc est qui judicabis omnes habitantes in terra. *Redde retributionem superbis*, id est de malis tuis superbientibus, et sume ultionem de his qui te crucifixerunt, et nos quotidie cruciant. Et quia impune peccantes Deum blasphemant, quasi facta hominum nesciat, cum ea statim non puniat, tribulati ab eis exclamant:

VERS. 3. *Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur?* Hoc est quandiu differis judicium? Quandiu pateris impios gloriari de malefactis suis, et injuriam tuam, et nostram ulcisceris? Ecce vides quod non solum de malitia gloriantur, sed etiam

VERS. 4. *Effabuntur*, id est annuntiant aliis, et loquuntur iniquitatem. *Loquentur omnes, qui operantur injustitiam*, ut eos imitentur, hoc est non solum faciunt malum, sed et alios pertrahunt ad consensum mali nunc consiliando, nunc insultando; et inde volunt laudari, inde magni videri. Quam iniquitatem loquuntur? Quod

VERS. 5. *Populum tuum, Domine, humiliaverunt.* Quam vero loquuntur injustitiam? Quod *hæreditatem tuam vexaverunt.* Sæpe pagani suis sociis gloriantes narraverunt quomodo populum Christianum variis cruciatibus in contemptum deduxerunt, et quomodo Ecclesiam *hæreditatem* Dei proscribendo, deperdendo, captivando, insultando, blasphemando vexaverunt. Et hoc non sufficit, insuper

VERS. 6. *Viduam et advenam interfecerunt, et pupillos occiderunt*, quorum tu advocatus es. Hoc ita ad litteram in utroque populo contigit, quos occiderunt, ut bona eorum haberent, quia auxilium non habuerunt.

VERS. 7. *Et dixerunt: Non videbit Dominus quæ facimus, nec intelliget Deus Jacob* quæ cogitamus. *Deus Jacob* dicitur Deus Christiani populi, qui ita est Judæis prælatus, sicut Jacob Esau præpositus. Multi etiam in Ecclesia sunt, qui putant quod Deus ignoret talia, cum ea non puniat quos Spiritus sanctus corripit dicens:

VERS. 8. *Intelligite insipientes in populo*, id est clerici indocti in populo Dei sentite hæc ex providentia Dei evenire, et non casu, ut dicitis, et *stulti aliquando sapite*, id est, et vos laici bruti, scitote, omnia ex judicio Dei procedere, non casualiter fieri, ut putatis. *Intelligite et sapite* quæ dico:

VERS. 9, 10. *Qui plantavit aurem non audiet? Putandum est hoc quod ille, qui dedit aliis auditum, non audiat? aut qui finxit oculum non considerat?*

Putandum est hoc quod ille, qui dedit visum, non videat? aut qui corripit gentes per Scripturas suas, et castigat in hac vita injungendo pœnitentiam, non arguet ipse in futuro, id est peccatores non punit? aut qui docet hominem scientiam, intellectum boni et mali dando, non scit ipse hominum facta? Imo audit, et videt, et tandem arguet, et sciens est. Nisi enim hoc esset, nunquam posset dare quod non haberet. Alios corripit dando ad legendum, scilicet ipsam Scripturam, litteratos; alios, id est laicos corripit per peritos Scripturarum.

Vers. 11. Dominus scit non solum facta, sed etiam cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, id est non solum bonas, sed et vanas scit. Blasphemis, stultis, insipientibus confutatis, consolatur intelligentes et sapientes.

Vers. 12. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, flagellando hic tribulationibus, et de lege tua docueris eum hoc intelligere, quod beati erunt in futuro, qui hic flagella tolerant; miseri, quos nulla adversa castigant. Beatus homo quem hic, Domine, flagellas.

Vers. 13. Ut mitiges eum a diebus malis, hoc est mite ei refrigerium in futuro tribuas in bonis diebus, qui hic dura perpressus est in diebus malis. Dies malos vocat, eo quod mala in eis sunt, quæ non erunt, donec in futuro castigatum mitigabis. Donec fodiat peccatori fovea, id est in præcipitium mortis ducatur, et in Christi fovea sepulcri fodiat, anima in inferno sicut divitis illius sepeliatur. Hoc ergo non stulti, sed lege docti Dei intelligunt, quod eruditi flagellis requiem animabus suis inveniant; peccatores autem de peccatis gloriantes profundam foveam barathri incident.

Vers. 14, 15. Quia non repellet Dominus in iudicio plebem suam a regno, quam hic ut pius Pater flagellis erudit ad hæreditatem, et hanc hæreditatem, scilicet plebem suam factam non derelinquet in tribulatione, quoadusque justitia convertatur in iudicium, id est donec justus iudex Christus a patientia convertatur in iudicium, ut reddat unicuique secundum opera sua. Vel donec eruditorum justitia convertatur in iudicium, ut ibi iudices sint, qui hic oppressi fuerunt. Et qui juxta illum? id est qui regnabunt cum illa justitia? Omnes recti corde, hoc est omnes qui hoc volunt, quod Deus vult. Non sunt recti corde, qui vel de flagellis murmurant, vel Deum de iudiciis suis blasphemant, quasi injustus sit, qui justos hic flagellis erudit, injustos non punit. Hi cum justitia non regnabunt; sed in foveam abyssi cadent. Qui autem de flagellis Dei gaudent, et quibus iudicia Dei placent, hi recti corde, id est justus sunt, et ideo juxta justitiam Christiani semper erunt.

Sequitur vox populi domum Dei inhabitantis, et ad certamen contra adversarios properantis:

Vers. 16. Quis consurget mihi adversus malignantes? Ego surgo de ignavia pugnare adversus malignos dæmones, ut tandem sim cum illa justitia.

A Quis consurget mecum, ut pugnet in acie? Quod est dicere: Milites Christi, surgite, pro æterna gloria pugnate, quia non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates (Ephes. vi, 12), id est adversus dæmones. Ideo scutum fidei et galeam salutis et loricam justitiæ et gladium verbi Dei arripiamus, et fortiter pro corona resistamus. Ego his armis instructus insurgam in eos. Quis vestrum consurget mecum? aut quis stabit mecum in acie adversus operantes iniquitatem? Hæc vox doctorum est ad fideles. Qui propter timorem vel favorem non contradicunt male agentibus, quasi jacentes sunt: qui propter nullam rem dimittunt contradicere, hi insurgentes sunt; sed in acie stant, si in zelo Dei in finem perseverant. Sed quia hæc pugna non humanis viribus, sed auxilio Dei geritur, ideo subjungitur:

B Vers. 17. Nisi quia Dominus adjuvit me, paul minus habitasset in inferno anima mea, hoc est dæmonibus callide persuadentibus, hæreticis irridentibus, paganis et Judæis insultantibus sictis Christianis detrahentibus pene consensi, et per hoc pene habitavit anima mea in inferno vitiorum, sicut et illorum postea itura in infernum suppliciorum; nisi quod Dominus me juvit eis resistere, et in bono proposito persistere. Vel perveniens in infernum vitiorum pene ibi anima mea habitasset, nisi quod Dominus me adjuvit, ne ibi remaneret. Propter quid adjuvit te Dominus? Propter confessionem. Nam

C Vers. 18. Si dicebam, motus est pes meus, id est, si confitebar Domino, quod sæpe feci dicens; Domine, affectus meus motus est de bono ad consensum mali, misericordia tua, Domine, adjuvabat me, ne a bono deficerem. Et non solum confessus sum, sed etiam dolui me peccasse; ideo

D Vers. 19. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam, hoc est secundum hoc quod multipliciter dolui in corde meo de motione pedis mei, ad eum modum misericordiæ tuæ lætificaverunt animam meam. Ad quem enim modum homo de peccatis dolet, ad hunc ei Deus peccata dimittet, et hæc remissio est doloris consolatio. Hæc quoque magna consolatio est, quod pœnitens in inferno non habitabit, sed cum justitia Christo regnabit: impœnitens autem tecum, o Christe, non erit

Vers. 20. Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis? Sicut anima justi sedes est sapientiæ, sic anima iniqui sedes est diaboli. Illa tibi non adhæret, quia in ea non sedes, sed in me, qui sedes tua factus sum per justitiam. In quibus regnat iniquitas, nunquid adhærent tibi hic secundum voluntatem bonam, vel in futuro secundum gloriam? Non quia das præceptum, et in eo pati dolorem, quod non faceres, si sedes iniquitatis tibi adhæreret. Hoc est, quod dicit: Qui fingis laborem in præcepto, id est qui secundum modum virium ejusque tempefas dolorem in observatione præcepti tui.

Aliter: Qui fingis laborem in præcepto, id est qui

facis laborem in præcepto, quia cum studio laboris vis observari præceptum tuum, quod non faceres, si sedes iniquitatis tibi adhæreret. Et qui sunt sedes iniquitatis? Qui

VERS. 21. *Captabunt in animam justii*, id est frequenter desiderant animam, hoc est vitam justii capere, ut eum ad consensum mali pertrahant, aut bonis suis proscibant, aut vitam auferant. Christus captivavit animas sanctorum, sed non in animas. *In animam* est contra animæ salutem. *Et cum non poterunt eam captivare, sanguinem innocentem condemnabunt*, id est innocens corpus occidit, condemnando innoxium sanguinem effundit, Milites Christi, qui adversus malignos in pugnam consurrexerunt, et adversus iniquos in acie stabant, quorum animas impiii, sedes iniquitatis captabant, et sanguinem condemnabant, cum victoria ad regem reversi conclamant :

VERS. 22. *Factus est Dominus mihi in refugium*,

A hoc est cum ignea tela nequissimi paterer, et de meis viribus diffiderem, confugi ad Christum, qui est Dominus omnium et Deus fidelium. *Hic Deus meus factus est in adjutorium spei meæ*, id est juvit me adipisci pugnando, quod speravi amando. Et mihi victori reddet coronam justitiæ; inimicos autem meos induet confusione.

VERS. 23. *Et reddet illis iniquitatem ipsorum*, quia mittet eos in locum tormentorum, et in malis disperdet eos, hoc est in anima et corpore propter malitiam perdet eos. *Disperdet illos* Christus ultor, justus judex, qui est *Dominus Deus noster Christianorum, Deus ultionum*. Vos stulti et insipientes putatis, quod Deus mala hominum nesciat, cum non statim peccantes damnat : in judicio malos punit, cum in malitia omnes inventos disperdet, dicens : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41)*, quod Deus avertat a nobis.

PSALMUS XCIV.

De invitatione populorum.

Venite, exsultemus Domino, etc. Hic psalmus est de vocatione gentium et Judæorum ad fidei gratiam, vel fidelium lapsorum ad pœnitentiam. Dicitur vocatis ad nuptias ut de lacu miseriæ ad gaudia cœli, de labore vineæ in requiem Domini conveniant, in qua convivium Dei cum angelis ineant, ne in itinere remaneant propter negligentiam, sicut Judæi in eremo, qui non introierunt terram repromissionis propter diffidentiam. Tribus præcedentibus psalmis *Sabbatum* attitatur, quod *requies* dicitur, in quibus scribitur, quod justii fide Trinitatis ut palma florentes in requiem Domini intrare debeant; in hoc autem Deus jurat quod captantes in animam justii, et sanguinem innocentem condemnantes requiem suam non introeant.

Hic psalmus in ordine nonagesimus quartus ponitur, qui numerus in quadraginta et quinquaginta et quatuor partitur. Quadraginta pœnitentiam, quinquaginta lætitiã, quatuor Ecclesiam de quatuor mundi climatibus congregatam innuit. Designat hic numerus, quod populi de quatuor plagis orbis ad fidem collecti per pœnitentiam ad perenne gaudium perveniunt. Titulus psalmi est :

LAUS CANTICI (47) DAVID.

Hoc est : Ista laus fidelis populi canitur cum jucunditate Christo nobili et visu delectabili. Materia est vocatio populi ad requiem Domini. Intentio est lapsos ad pœnitentiam admonere, ut possint requiem Domini introire. Verba sumpta sunt de historia, ubi Hebræi de Ægypto ad terram fluentem lac et mel vocati sunt, qui tamen pene omnes in eremo

C offenso Deo prostrati sunt. Significat autem quod multi sint ad regnum Dei vocati, pauci vero propter mala opera electi.

In duas partes dividitur, quia bina vocatio hic describitur : Una pars est : *Venite, exsultemus Domino*, in qua utraque vocatio continetur; altera : *Hodie si vocem ejus*, in qua Dei admonitio introducitur. Vox apostolorum ad populum gentium.

VERS. 1. *Venite, exsultemus Domino*. O vos, gentes, qui longe estis a Jerusalem civitate, in Babylone, civitate diaboli, *venite* de infidelitate ad fidem. de diabolo persuasore ad Christum salvatorem. *Exsultemus Domino*, id est exsultanter operemur bonum ad honorem Dei Patris, qui est *Dominus omnium*. *Jubilemus Deo salutaris nostro*, id est pure mente laudemus Christum verum Deum salvatorem nostrum. Exsultatio ad actionem, jubilatio pertinet ad contemplationem. In Hebræo habetur : *Jubilemus petre Jesu nostro*. Petra est Christus verus Jesus, cui jubilamus.

VERS. 2. *Præoccupemus faciem ejus in confessione*, id est præveniamus adventum præsentis ejus in laude. Vel præveniamus judicium ejus in peccatorum confessione. In Hebræo habetur : *Præveniamus vultum ejus in gratiarum actione*. Prior adventus Domini quasi dorsum fuit, cum occultus in forma servili apparuit. Secundus quasi *facies* erit, cum Deus manifestus omnibus apparebit. Hanc præveniamus laude et pœnitentia. *Et in psalmis jubilemus ei*, id est cum bonis operibus jubulum faciamus illi. Psalmus ad activæ vitæ operationem, jubulum pertinet

ad contemplativæ laudationem, hoc est, operatione A et contomplatione laudemus eum. *Jubilemus ei adjungendum est tribus versibus sequentibus. Jubilemus ei :*

VERS. 3. *Quoniam Deus magnus Dominus, et Rex magnus super omnes deos*, id est iste *Deus magnus*, hoc est, potens Deus *super omnes deos*, id est super Moysen et super omnes sanctos; et *magnus Dominus super omnes dominos*; et *Rex magnus super omnes reges ab hominibus deos electos*. Ob hoc etiam jubilemus ei :

VERS. 4. *Quia in manu ejus fines terræ*, id est in potestate ejus sunt omnes termini terræ, de quibus unum regnum sacerdotale fecit Ecclesiæ, et *altitudines montium ipsius sunt*, id est potestates principum suæ ditioni subjugavit. Alia translatio plus habet : B *Quoniam non repellet Dominus plebem suam*. Et hoc ad priorem psalmum continuatur, ubi idem scribitur : *Jubilare Deo, et eritis plebs ejus*. Et hanc plebem a regno non repellit, quia eam sanguine suo redemit. Ob hoc quoque jubilemus ei :

VERS. 5. *Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud*. In Genesi legitur, quod Deus cœlum et terram fecerit, de mari vero tacuit. Unde quidam hæretici dixerunt aquas non esse creatas, sed Deo cœternas. Idcirco ille Spiritus, qui per Moysen dixit : « In principio creavit Deus cœlum, et terram (Gen. 1, 1), » idem per David subjunxit : *Ipsius est mare, et ipse fecit illud*. Et qui ibi dixit : « Congregentur aquæ in unum et appareat arida (ibid., 9), » ipse hic dixit : *Et aridam fundaverunt manus ejus*. Mare est C gentilitas. Hæc est Domini per potestatem, et ipse fecit eam per primam creationem. Et de mari *siccam manus ejus formaverunt*, id est Ecclesiam operationes ejus de informi formosam formaverunt. Hæc per simile *sicca* dicitur, quia sicut terra imbremsitit, sic Ecclesia justitiam vel doctrinæ pluviam sinit, ut fructum cœlesti horreo condendum proferat. Hoc totum tractum est de creatione mundi, et significat creationem Ecclesiæ de materia informi. Sequitur vox Eliæ et Henoch, vel aliorum prædicatorum ad populum Judæorum : O vos, Judæi, qui longe estis a regno Dei per totum orbem dispersi.

VERS. 6. *Venite de perfidia ad fidem, de Antichristo ad Christum*. Et quia verus Deus est, *adoremus eum, et procidamus corpore ante eum*, postulantes veniam, quod tandiu eum despeximus. Et *ploremus peccata nostra ante Deum, qui fecit nos in mundi creatione, et refecit nos in sua passione* :

VERS. 7. *Quia ipse est Dominus Deus noster, et nos sumus populus pascuæ ejus*, quia ipse pavit nos in deserto : et sumus *oves manus ejus*, id est operationis, quia ut pastor providet nobis necessaria. Non dixit : *Oves pascuæ, et populus manus ejus*, quod magis videtur congruere; sed *populus pascuæ, et oves manus ejus*, quia de illis ovibus dicitur, quibus ipse pastor loquitur : « Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et vitam æternam do eis

(Joan. x, 27, 28). » Et alibi : « Per me si quis introierit, salvabitur, et pascua inveniet (ibid., 9). » Ipse pastor est janua vitæ. Per hanc hæc oves ingredientur, et pascua æternæ satietatis invenient. Sequitur vox Spiritus sancti ad synagogam Judæorum :

VERS. 8. *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Hodie dicitur quatuor modis, de æternitate, de temporalitate, de hominis ætate, de instanti die. De æternitate, ut ibi : « Hodie genui te (Psal. 11, 7), » id est in æternitate æqualem te genui mihi. De temporalitate, ut hic : *Hodie si vocem ejus audieritis*, id est quando mundus iste durabit. De hominis ætate, ut Moyses : « Conturbis vobis hodie (Deut. xxxii, 46), » hoc est, quando vivitis, annuntio vobis quod male agentes peribitis. De instanti die, ut cum dicimus : « Pacem nostrum quotidianum dabo vobis hodie. » Sex ætates mundi sunt quasi sex dies sæculi. *Hodie*, id est in hæc sexta die, *si vocem Christi nostri pastoris ex proprio ore audieritis*, quam præteritis diebus per Moysen et prophetas audistis, *nolite obdurare corda vestra*. Solent etiam duo dies in Scriptura poni : dies mortis ab Adam usque ad Christum; dies vitæ a tempore Christi usque in finem mundi. Alter etiam dies iræ, alter dies gratiæ. Ego vos oves, quæ præterito die vocem pastoris per legem audistis, et corda vestra obdurastis, *hodie*, id est hoc tempore gratiæ, *si vocem ejus in Evangelio audieritis, nolite obdurare corda vestra*, id est nolite esse infideles :

VERS. 9. *Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto*, hoc est, sicut infideles fuerunt patres vestri in præterita die in deserto, *ubi tentaverunt me patres vestri in carnibus et aqua de petra producta : probaverunt me esse potentem, et viderunt opera mea, cum eis manna et carnes plui, et aquam de petra effudi*. Filii malorum vocantur, qui malos imitantur, sicut Judæis dicitur : « Vos ex patre diabolo estis (Joan. viii, 44). » Et quia me tentaverunt, et non crederunt.

VERS. 10. *Quadragesimo annis offensus fui generationi illi*, id est quando in deserto fuerunt, iratus fui illis, et dixi Moysi : *Semper errant corde*. Corpore aliquando errabant, quia per desertum quadragesimo annis circuibant, quod quadragesimo diebus ire debuerunt : *corde semper errabant, quia Deo non credebant*.

Alia translatio habet : *Quadragesimo annis proximus fui generationi huic*. Duæ sunt generationes, una bonorum, altera malorum. Bonorum cœpit ab Abel, malorum a Cain, et utraque durat usque in finem sæculi. Quater decem sunt quadragesimo. Per quatuor signantur quatuor partes mundi; denarius vero perfectionem insinuat. Quadragesimo ergo anni designant omne tempus sæculi, in quo generatio malorum *semper errat corde*, cui Deus offensus est. Vel *proximus* ori eorum, longe cordi ipsorum, qui eum semper malis moribus suis exacerbant, sicut illi in deserto murmurantibus tentaverunt. Illis semper

per Scripturam dicit : *Illi errant corde*, id est serio A vel scienter vel studio.

VERS. 11. *Et isti non cognoverunt vias meas*, hoc est, isti tales, quibus feci opera mea quadraginta annis, et dixi : *Semper errant corde*, non intellexerunt vias meas, scilicet fidem et operationem. Ideo facio eis, ut *juravi in ira mea, si intrabunt in requiem meam*, ego exhibeo. Patribus vestris incredulis ego juravi, id est firmiter minatus sum propter infidelitatem illorum iratus : *si intrabunt* in terram repromissionis, tunc non sum Deus. Quam terram ideo vocat *suam requiem* Deus, quia populus per eum in illam introductus requievit in pace, qui prius laboravit in itinere. Nota est historia : Cum populi terræ repromissionis appropinquarent, exploratores præmiserunt, qui reversi populum contra Dominum B murmurare fecerunt dicentes, terram quidem bonam, sed firmis urbibus, robustis et proceris hominibus munitam, qui eos et filios eorum ut panem devorarent, si fines illorum intrarent (Num. XIII). Unde populus perterritus cœpit lugens clamare : *Utinam percutiat hic nos Dominus, utinam non introducat nos in illam terram. Quibus iratus Domi-*

nus juravit quod ita eis faceret, sicut dixerat, et nunquam terram promissam intrarent. Qui omnes in deserto prostrati sunt, et duo tantum cum multitudine filiorum Israel intraverunt. Sicut Dominus Abrahamæ juravit placatus, quod semini ejus, id est fidelibus, terram fluentem lac et mel daret : ita juravit iratus incredulis quod nunquam *requiem suam*, id est æternam vitam intrarent. Qui in deserto prostrati sunt, sunt multi vocati, qui venire noluerunt : duo, qui intraverunt, sunt activi et contemplativi, qui gemina dilectione animati requiem Domini intrabant. Unde totus iste psalmus potest etiam vox esse doctorum lapsos hortantium, ut de errore ad veritatem veniant, Deum verum adorent, non ventrem Deum colant, ante Deum procidant, pœnitentiam de erratis agant, peccata coram Domino plorent, ad vocem ejus corda non obdurent, ne sicut Judæi requiem ejus non intrent.

Ideo hic psalmus in nocturnis horis cantatur, quia per eum justis ad laudandum Deum vocantur, lapsi vero ad pœnitentiam et satisfactionem invitantur.

PSALMUS XCV.

(VERS. 1.) *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino*, etc. In hoc psalmo hortantur ad laudem Dei, qui in præcedenti invitati sunt in requiem Domini. Titulus ejus est :

QUANDO DOMUS ÆDIFICABATUR POST CAPTIVITATEM, CANTICUM DAVID.

VERS. 1. Christus summus opifex construxit civitatem in cœlis de perspicuis lapidibus, id est de angelis, de qua pars cecidit in apostatis. Deinde domum ædificavit in paradiso de vivis lapidibus, id est de hominibus. Hanc domum inimicus destruxit, dum humanum genus de paradiso seduxit. Opifex vero opus suum non deserens in mundum venit, disiectos lapides in unum comportavit, dum filios Dei dispersos in unam fidem congregavit. Domum iterum ædificavit, dum post captivitatem diaboli Ecclesiam instituit. Hoc ergo *canticum est David*, id est Christi visu desiderabilis, scilicet de eo factum canticum vivis lapidibus, id est electis hominibus, ab artificibus, id est a prædicatoribus, *quando domus Dei Ecclesia ædificabatur* illorum prædicatione post captivitatem diaboli.

Verba tituli sumpta sunt de reædificatione, quæ facta est post captivitatem sub Zorobabel principe, et Jesu magno sacerdote. Porro tempore David non erat adhuc templum inceptum, sed mortuo David à Salomone est constructum, post quadringentos vero annos a rege Babylonis destructum, deinde post septuaginta annos a Jesu sacerdote et aliis reædifi-

catum. Unde constat quod de illo templo hic nihil dicatur, sed de illo, quod a diabolo destructum per Jesum Christum reædificatur de vivis lapidibus.

Hic psalmus nonagesimus quintus locum dedicat. Nonagenarius, in quo ternarius ter repetitur, populum de gentibus ad fidem Trinitatis conversum exprimit : quinquarius autem populum de Pentateuchæ legis conversum innuit. Designat autem hic numerus quod de his duobus parietibus domus Dei ædificatur. Materia psalmi sunt gentes de vicis et plateis ad requiem Domini vocatæ. Intentio ejus est nos ad laudandum Deum hortari, ut mereamur in domo ejus electis coædificari. Verba sumpta sunt de sacerdotibus Deo in templo canentibus, et de populis ibi sacrificantibus, et designant Ecclesiæ sacerdotes se ipsos hostiam vivam Deo offerentes.

In duas partes secatur, quia Ecclesia in literatos et laicos partitur, sive quia domus Dei de duobus populis constructitur. Una pars est : *Cantate Domino*, in qua laus sacerdotum ; altera : *Afferte Domino*, in qua sacrificium populorum continetur. Vox Spiritus sancti in requiem Domini vocantis :

Cantate Domino canticum novum. Ter *cantate* dicitur, et ter *Domino* ponitur, quia tres ordines Ecclesiæ doctores, continentales, conjugati de Asia Africa, Europa vocati ad laudem Trinitatis exhibentur.

antur. *Cantate Domino Patri, cantate Domino Filio, cantate Domino Spiritui sancto canticum novum, id est ad honorem Dei hilariter implete novum dilectionis præceptum.* Vetus canticum fuit observatio Veteris Testamenti; *novum canticum* impletio Evangelii. Qui veterem hominem cum actibus suis exiit, et novum secundum veritatem et justitiam induit. *Novum canticum* cantat, id est non solum amicos in Deo, sed etiam inimicos propter Deum diligat, omnia quæ possidet relinquat, et solum Deum quærat. *Cantate Domino, omnis terra, hoc est, laudate Dominum, omnes qui habitatis in terra.*

VERS. 2. *Cantate Domino bona vita, et benedicite nomini ejus, id est bonum non vobis, sed illi attribuite.* Hoc omnibus dicitur generaliter. Nunc specialiter doctores alloquitur :

VERS. 3. *Annuntiate de die in diem salutare ejus, hoc est, sine intermissione prædicate Christum salvatorem, de die in diem, id est de Veteri Testamento in Novum.* Prophetæ, Veteris Testamenti scriptores, dies fuerunt, qui æternum solem justitiæ orturum prædixerunt. Apostoli, Novi Testamenti scriptores dies fuerunt, qui æternum solem fulsisse, et pro nostra salute occubuisse prædicaverunt. Hoc cantico dilectionis et benedictione laudis et annuntiatione prædicationis construitur et crescit ædificium domus Dei.

Alia translatio habet : *Bene nuntiate de die in diem salutare ejus, hoc est, catholice prædicate Filium de Patre.* Et quasi diceretur ab operariis : ubi jubes ædificari, ubi vis crescere domum tuam? ostendit locum in gentibus : *Annuntiate inter gentes gloriam ejus, id est in medio gentium prædicate Deitatem ejus.* Per *salutare* Christi humanitas, per *gloriam* intelligitur ejus Divinitas. O vos, domus structores, docete *inter gentes* Christum Deum et hominem, et *in omnibus populis mirabilia ejus, quod de virgine est natus, quod a diabolo tentatus, quod cæcis visum, claudis gressum, surdis auditum, mutis loquelam, mortuis vitam reddidit; quod morte sua hominem redemit, quod a mortuis resurrexit, quod cum carne nostra caelos ascendit, Spiritum sanctum in scientia omnium linguarum dedit.* Et hoc *annuntiate* :

VERS. 4. *Quoniam magnus Dominus, hoc est super omnes dominos potens, et laudabilis nimis, ultra quam valeat homo laudare aut intelligere. Terribilis super omnes deos, id est super omnes angelos a gentibus deos habitos; vel super omnes sanctos ab ipso deus factos, ut Moysen, peccatoribus terribiles.* Hoc ad superiorem psalmum continuatur, ubi scribitur : *Quoniam Deus magnus Dominus, etc.* Vel timendus est *super omnes* ab hominibus electos.

VERS. 5. *Quoniam omnes dii gentium, dæmonia, hoc est non sunt dii, sed dæmonia.* Cum enim simulacra darent responsa, ipse dæmon loquebatur in eis. Illic sentes superstitionis eradicantur, sordes

egeruntur, domus ædificatur, moles in ipsa domo eriguntur, crescunt lapides qui ad ædificium ducuntur. Dæmonia ejecta sunt, quæ hujus domus ædificationem impediverunt : *Dominus autem caelos fecit, scilicet angelos et apostolos et alios sanctos, qui hanc domum ut columnæ portent.* Et qui erunt in hac domo? Confitentes, id est Deum laudantes, virtutibus pulchri, vita sancti, operibus magnifici. Hoc est, quod sequitur :

VERS. 6. *Confessio et pulchritudo in conspectu ejus; sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus.* *Confessio* sunt, qui Deum ore confitentur. *Pulchritudo* sunt, qui eum corde credunt. *Hi in conspectu ejus* erunt, quia eum mente conspiciunt. *Sanctimonia* sunt, qui caste vivunt. *Magnificentia* sunt, qui bona opera peragunt. *Hi in sanctificatione ejus* erunt, id est cum his quos sanctificavit, regnabunt. Ergo *confessio et pulchritudo* ad contemplativam vitam; *sanctimonia et magnificentia* pertinent ad activam. De talibus lapidibus domus Dei construitur. *Ædificata jam domo admoventur, ut offerant bestias in ea Domino.*

VERS. 7, 8. *Afferte Domino, patriæ gentium, afferte Domino gloriam et honorem. Afferte Domino gloriam nomini ejus.* Superior actus expressit clerum Deum in Ecclesia laudantem, hic sequens innuit populum in Ecclesia munera offerentem. Unde sicut prius posuit *ter canite*, ita nunc ter repetit *afferte*, ut trinus ordo Ecclesiæ se ipsum offerat Deo anima et corpore. Postquam humanum genus divinum est in septuaginta duas linguas, divisæ sunt gentes in centum patrias. In Hebræo legitur : *Familie populorum.* O vos, *patriæ gentium*, id est omnes populi nationum, *afferte Domino Patri gloriam, ut credatis eum omnium creatorem. Afferte Domino Filio honorem, ut credatis eum Patri æqualem, hominum redemptorem. Afferte Domino Spiritui sancto gloriam, ut credatis eum sanctificatorem vestrum.* Et hoc *afferte nomini ejus, id est bene operamini ad honorem nominis Dei, quod est Dominus.* Vel Trinitatem corde et ore glorificate, et opere honorificate.

Tollite hostias, non hircos aut vitulos, sed vos ipsam vivam hostiam ad martyrium præparate : *vel spiritum contribulatum et cor contritum immolate, et sic introite in atria ejus, id est in conformitate apostolorum et prophetarum.* Domus est Ecclesia; *atria* ejus prophetæ et apostoli. Per hæc *atria* est ingressus ad domum Dei. Hæc *atria* introeunt, qui horum exemplo vivunt. Oblatis hostiis

VERS. 9. *Adorate Dominum in atrio sancto ejus, id est, colite eum in unione catholicæ Ecclesiæ.* Propter multos prædicatores dixit : *Atria, propter unam fidem atrium; hostias oblati, et Dominum adoraturi hanc domum intrabunt; terrenis autem adhærentes atriis recedunt.* Unde sequitur : *Commoveatur a facie ejus universa terra, hoc est, omnes terrena amantes a conspectu ejus submoventur. Vel*

omnis terra commoveatur ab infidelitate ad fidem, a pravis operibus ad bona opera, a silentio ad confessionem, a persecutione ad martyrium. Et vos conversi

VERS. 10. *Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit a ligno*, id est docete in medio gentium, quod Dominus Jesus per fidem obtinuit regnum, subdidit sibi mundum.

Alia translatio habet: *Dicite in nationibus, quia Dominus regnavit a ligno*, subaudi, crucis. Post crucem quippe regnavit per orbem. In ligno paradisi mors pependit; in ligno crucis vita suspensa fuit, quæ peccato mortuos ligno vitæ et regno Patris restituit. Per crucem intelligitur passio Christi. Cum crucem adoramus, passionem Christi, imo crucifixum pro nobis adoramus. Vere regnat: *Etenim correxit orbem, qui non commovebitur*. Hoc ad illum locum continuatur, ubi scribitur: *Etenim firmavit orbem terræ*, quia in illo titulo terra fundatur, in isto domus ædificatur, in textu utriusque psalmi regnum opificis prædicatur. Orbem, qui erat infidelitate distortus, et male circulatus, *correxit*, id est rectum fecit, et unitate fidei et dilectionis in circum æternæ coronæ flexit. *Qui amplius non commovebitur de fide ad idololatriam*, de rectitudine ad distorsionem injustitiæ.

Nota quod primitus domus ædificatur, deinde hostiis dedicatur, in crucis ligno sanctificatur, deinde orbis muris atrii circumdatur, ad extremum populus fidelis ab infideli de ea separatur. Unde subditur: *Judicabit populos in æquitate*, id est bonos et malos *in justitia*. Alia translatio habet: *Et gentes in ira sua*, hoc est, *populos fidelium judicabit in æquitate* ad æternam vitam, *et gentes infideles in ira sua* ad æternam pœnam. Domus ædificata habet laudatores de cœlo, de terra, de mari, eos ejus sunt campi et ligna. Hoc est quod sequitur:

VERS. 11. *Lætentur cœli*, id est angeli per homines restaurati, *et exsulet terra*, id est Ecclesia de terris ad superna levanda.

Aliter: *Lætentur cœli*, id est apostoli, *et exsulet terra*, id est Judæa ab eis compluta.

Commoveatur mare, id est gentilitas de amaritudine infidelitatis ad dulcedinem veritatis: *Et plenitudo ejus*, id est omnes habitantes in ea.

Aliter: *Lætentur cœli*, id est justi de æquitate, quæ ad vitam judicabuntur. *Et exsulet terra*, id est peccatores de pœnitentia, qua salvabuntur. *Commoveatur mare*, id est in vitis amari doleant, et omnes impii, qui eum eis habitant, quia in ira Dei ad supplicium dampnabuntur.

VERS. 12. *Gaudebunt campi*, id est in Dei virtutibus floridi, *et omnia quæ in eis sunt*, id est omnes virtutes et bonæ actiones, per quæ æterna præmia in futuro recepturi sunt, *Tunc*, quando Judæi gaudebunt, *exsultabunt omnia ligna silvarum*, id est omnes gentes quæ semper incultæ fuerunt. *Ligna silvarum* sunt, quæ non ædificio, sed igni sunt apta. *Silva* erat gentilitas; *ligna* gentiles; *oliva* Judæa; *rami* Judæi. *Fracti* sunt rami, *inserti* sunt silvestres oleastri, qui creverunt in ingentes arbores cedrinas et in cypressinas ad ædificationem domus Dei aptas. Ideo exsultant

VERS. 15. *Ante faciem* [Vulg. *A facie*] *Domini, quia venit, quoniam venit judicare terram*, id est omnes habitatores in terra. *Bis dixit: venit*, quia prius *venit* judicari, postea *venit* judicare. Vel *venit* remunerare, *venit* impios damnare. *Tunc* justi in ædificio domus positi exsultabunt de manifestatione visionis Dei et de judicio, quod tunc faciet. *Nam judicabit orbem terræ in æquitate*, id est fideles in virtutibus circulatos secundum opera sua in justitia remunerabit: *et populos in veritate sua* judicabit, id est peccatores secundum merita sua damnabit. *Et tunc lætentur cœli, et exsulet terra*, quia invitabuntur in gloriam filiorum Dei.

Hunc psalmum festa Dominica sibi vendicant, quia lapides vivi, in eo mirabilia Domini, lapidis angularis, cantant

PSALMUS XCVI.

De laudatione gentium.

Dominus regnavit, exsulet terra, etc. Hic psalmus D sumit materiam de fine præcedentis. In illo namque judicium tangitur, in isto qualiter fiat, describitur. In illo est sancti Spiritus exhortatio, in isto gentium ad domum Dei venientium laudatio. Et quia per primum Christi adventum gentes in domum Dei ædificatæ sunt, et per secundum ejus adventum requiem Domini intrabunt, in hoc psalmo uterque Christi adventus exprimitur. Primus, in quo idolo-

latria destruitur; secundus, in quo Ecclesia remunerabitur. Hic psalmus in ordine nonagesimus sextus ponitur, qui numerus in duodecies octo dividitur, quia Ecclesia per judicium duodecim apostolorum in domum Domini ad octo beatitudines introducit. Titulus est:

(VERS. 1.) PSALMUS DAVID, QUANDO TERRA FUI RESTITUTA EST (48),

David vir bellicosus gentes in circuitu pugnavit

(18) Vulgata: *Hic David, quando terra ejus restituta est.*

subegit, et in suam potestatem redegit, et terram ab eis possessam injuste, recepit. David, quod dicitur *manu fortis*, est Christus, qui fortiter fortem diabolum, et mundum cruce vicit, et *terram*, id est carnem suam in resurrectione recepit, et omnes gentes in circuitu per apostolos expugnavit, et omnem terram suæ ditioni subjugavit. Hic ergo psalmus canitur David, id est Christo in pugna forti, *quando terra ejus*, id est caro ejus in resurrectione *ei restituta est*. Vel Judæa, quæ in passione ejus perierat, post ascensionem ejus *ei restituta est*, quando Spiritu sancto misso apostolis prædicantibus una die tria millia (*Act. 11, 41*), altera quinque millia *conversi sunt ad Dominum* (*Id. 14, 4*). Vel *terra est ei restituta*, quando gentilitas pro Judæa est ei restituta.

Materia psalmi est laus gentium de utroque Christi adventu. Intentio est demonstrare Christi in incarnatione adventum, idololatricam destructam, Ecclesiam in domum Dei constructam, et nos hortari malum odio habere, Christum diligere, ut possimus cum eo regnare. Verba sumpta sunt de historia, ubi nubes et caligo in monte Sina apparebat, quando totus mons ut ignis ardens fumigabat, fulgura luxerunt, tonitrua crepuerunt, adorantes vitulum confusi sunt, et filii Judæ exsultaverunt. Significat autem quod in Ecclesia nubes Christi humanitatis, et caligo Deitatis apparuit, ignis Spiritus sancti effulsit, fulgura signorum luxerunt, tonitrua prædicationum sonuerunt, idololatricæ confusi sunt, animæ Deum confitentium exsultaverunt, quia Christus, lux vera, ortus est justis et rectis corde æterna lætitia. Designat etiam diem judicii, quando caligo et ignis faciem Christi præcedent, et inimicos ejus consumerunt, et lux æterna orietur justis, et perennis lætitia rectis corde.

Psalmus in duas partes dividitur, quia duo Christi adventus, seu duo populi judicandi in eo describuntur. Una pars est: *Dominus regnavit*, in qua uterque Christi adventus exprimitur; altera est: *Audivit, et lætata est Sion*, in qua Ecclesie gloria depromitur. Vox est gentium Deum laudantium:

Dominus regnavit, qui in forma servi ante Pilatum stetit, in cruce damnatus cum latronibus pendit, in sepulcro mortuus jacuit, ipse resurrexit, et Dominus omnium regnavit, idola destruxit, mundum sibi subdidit. Ideo *exsultet terra*, quæ a dominio diaboli est erepta, et vero Domino est restituta. *Lætentur insulæ multæ*; quæ meruerunt Christum regem habere. Per *terram* primitiva Ecclesia de Judæa intelligitur, quæ de regno Christi exsultavit. Per *insulas multas* Ecclesie gentium in mare persecutionum positæ accipiuntur, quæ de regno æterni Regis lætatae sunt. Per quos obtinuit regnum, et expugnavit terram et insulas? Per nubes, id est per apostolos.

(49) Deest aliquid.

PATROL. CXCIV.

VERS. 2. *Nubes et caligo in circuitu ejus.* Nubes sunt prophetæ, caligo obscuritas legis. Hæc sunt in circuitu ejus, id est Ecclesia, quæ est quasi in ejus circuitu, in cujus medio ipse consistit. Hæc nubes et caligo Ecclesiam obumbraverunt, dum lex et prophetiæ Christum ei innotuerunt. Nubes etiam Apostoli fuerunt, qui terram restitutam doctrina compleverunt. Caligo sapientes fuerunt, qui alta intelligentes ea Ecclesie aperuerunt. Nubes quoque est corpus Dominicum, in quo Sol justitiæ latuit; caligo occulta Deitas, quæ oculis carnis non apparuit. *Justitiæ et judicium correctio sedis ejus.* Sedes Christi est Ecclesia, in qua ut rex sedet et regnat. Hujus correctores sunt justis iudices. Et postquam hæc sedes per rectores sapientes, justos iudices correctæ fuerit, Christus rex in ea sedebit. Sed

VERS. 3. *Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.* Hoc contigit, quando Spiritus sanctus apparuit et omnes gentes in circuitu ei inimicantes in dilectione ejus accendit. Præcessit ignis Spiritus sancti fide et remissione peccatorum; sed Dominus in eis (49) operationem virtutum, et tunc inflammavit inimicos suos amore, et illuminavit eos scientia. Et tunc

VERS. 4, 5. *Illuxerunt fulgura orbi terræ*, id est claruerunt miracula universitati terræ. Fulgura et tonitrua dicuntur fieri ex collisione nubium, sicut de lapide attrito ignis excutitur. Domino regnante, nubes et caligo surrexerunt, de quibus fulgura et tonitrua prodierunt. Nubes prophetæ et apostoli colliduntur, dum per doctores conferuntur. De his tonitrua concrepant, prædicationes scilicet, quæ corda terrificant. De his fulgura eoruscant, sententiæ scilicet, quæ mentes illuminant. Notandum quod sæpe in psalmis terra orbis vocatur, quia forma ejus a geometris rotunda scribitur, et significat, quod Ecclesia, Dei terra, in circulum æternæ coronæ colligitur. *Vidit, et commota est*, scilicet gentes æternæ fidei succubuerunt, et igne, qui faciem ejus præcessit, calefacti in aliam formam, ut cera mutati sunt. *A facie Domini omnis terra*, subaudi, fluxit ut cera, igne sancti Spiritus liquefacta, et in aliam religionem mutata.

In Hebræo habetur: *A facie Domini omnis terra.* Christus Dominus Jesus est Dominus universæ terræ, qui primum omnes fecit, deinde omnes refecit. Per visa fulgura mota est terra, quia

VERS. 6. *Annuntiaverunt cæli justitiam ejus*, id est apostoli prædicaverunt Evangelium, et mundum justificari per eum; et sic viderunt omnes populi gloriam ejus, id est omnes gentes cognoverunt Deum pro hominibus incarnatum, et humanam naturam per ipsum exaltatam.

VERS. 7. *Confunduntur omnes, qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulacris suis.* Sculptilia sunt, quæ de lapide vel ligno sculptuntur. Simulacra vero, quæ de ære vel quolibet metallo funduntur. Qui

hæc pro Deo adorant, confunduntur, et qui in his quasi beneficium sibi conferre valentibus gloriantur, et Christum veram Deum adorare recusant, quem angeli adorant, ad quos se convertunt. et præ nimia lætitia cantant :

VERS. 8. *Adorate eum omnes angeli ejus. Angeli* Satanæ ab hominibus ut dii adorari voluerunt. Angeli autem Dei homines se volentes adorare, scilicet Josue et Joannem non permisissent, sed Deum creatorem adorare docuerunt. Hos debent imitari, qui angelis cupiunt cœquari. Hanc fidem gentium *audivit Sion*, id est Ecclesia de Jerusalem, et lætata est. « Cum » enim « audissent apostoli, et Ecclesia, quæ erat Jerosolymis, quia Samaria, id est gentilitas, recepisset Verbum Dei, gavisissimi sunt (Act. viii, 14). » Et *exultaverunt filie Judæ*, id est fideles animæ de Judæis, *propter judicia tua, Domine*, quod non es personarum acceptor, sed judicasti idololatras recipi in regnum tuum. Et propter hoc exultant quod gentes istud credunt,

VERS. 9. *Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram*, id est, quod tu es potentissimus super omnes gentes. Et quia hoc credunt, quod tu *nimis exaltatus es in dextera Dei super omnes*, quos falso venerabantur *deos*, apostoli et fideles alloquuntur gentes :

VERS. 10, 11. *Qui diligitis Dominum, odite malum*. Quidam Judæi facti Christiani voluerunt, ut gentes conversæ legem Moysi et circumcisionem observarent, quibus apostoli dixerunt ne eis grave jugum imponerent, quod nec ipsi, nec patres eorum ferre possent. Et scripserunt gentibus ut a fornicatione et ab idolothyto, et sanguine suffocato abstinerent, et salvarentur (Act. xv). Quod æquippollenter hic dicunt. Vos, qui ex gentibus credidistis, et Dominum Jesum amatis, ne diligatis malum. Et si adversa in corpore patimini pro Christo, non curetis, quia *custodit Dominus animas sanctorum suorum*, ne in tribulatione deficiant. *De manu peccatorum*, id est, de manu persecutorum *liberabit eos*, et ad gaudia deducet eos. Vel *de manu peccatoris*, id est, de potestate diaboli *liberabit eos*. Ideo gaudete, quia

VERS. 12. *Lux orta est justo, et rectis corde lætitia*. Christus est lux vera animarum et lætitia angelorum. Hæc lux justo apparuit, dum Christus; per fidem populo a peccatis justificato innotuit, et recte viventibus æternam lætitiā promisit. Propterea

VERS. 13. *Lætamini, justi, in Domino*, in quo est summa lætitia, et *confitemini memoriæ sanctificationis ejus*, hoc est, laudate eum, quia memor fuit vos sanctificare ab idolis, et sanctis associare in cœlis. Hoc de primo adventu, nunc etiam dicendum de secundo adventu.

(50) VERS. 1. *Dominus Jesus regnabit in Patris gloria*, et ipse Rex sedebit iudex in iudicio : ideo *exsultet terra*, id est Ecclesia de terris vocata ad cœlestia.

(50) Ejusdem psalmi expositio altera.

Inde etiam lætentur insulæ multæ, id est, omnes Ecclesiæ de mari sæculi ereptæ.

VERS. 2. *Nubes et caligo in circuitu ejus*, id est, valida tempestas : *justitia et iudicium correctio sedis ejus*. Non corrigitur, nisi quod prius pravum videbatur. Pravum visum est, quod mali hic florent, boni oppressi sunt. Hoc in iudicio per justitiam corrigitur, quia boni ad gaudia, mali ad supplicia iudicabuntur.

VERS. 3. *Ignis ante ipsum præcedet*, sicut scriptura est : *Fluvius igneus egrediebatur ante faciem ejus*, qui mundum succendet, et omnium montium altitudinem quindecim cubitis altius transcendet. De quo scribitur : « Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (Deut. xxxii, 22). » Et *inflammabit in circuitu ejus inimicos ejus*, quia exuret adversarios ejus.

VERS. 4. *Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ*, id est, tunc horribilia tonitrua orbem concutient, et terrificæ fulgura terram fludent. Præteritum autem pro futuro tempore propter certitudinem posuit, quia futurum mutari potest, præteritum nullo modo. *Vidit, et commota est terra*, hoc est, cum terra talia videbit, pertimescet, et contremiscent, et mox convertetur in picem, et sulphur ardens, et perdet impios ex se. Tunc

VERS. 5. *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini, a facie Domini omnis terra*, quando cœli magno impetu transibunt, et elementa ignis calore solvantur. Ideo bis dixit : *A facie Domini*, quia in humanitate apparebit injustis; in Divinitate justis. Erit tunc terribilis expectatio et æmulatio ignis, quæ consumptura est adversarios veritatis.

VERS. 6. *Annuntiaverunt cœli justitiam ejus*, id est, ipsi cœli ab igne dissoluti ostendent justum iudicium Dei : *et videbunt omnes populi gloriam ejus*, id est, iudicis potentiam. « Videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt (Apoc. 1, 7). » Tunc

VERS. 7. *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia*, id est, qui coluerunt idola, et qui nunc gloriantur in simulacris suis. Et non solum pagani, qui idololatræ fuerunt, sed etiam Judæi et hæretici, qui imaginarium deum colunt, dum incomprehensibilem Deum in imaginem hominis vel alicujus rei in corde suo vertunt. Sed et ficti Christiani, qui Deum ventrem colunt, tunc in confusionem ibunt.

VERS. 8. *Adorate eum omnes angeli ejus*, hoc est, in illo iudicio adorabunt eum, utpote verum Deum, omnes angeli ejus. Hoc *audivit Sion*, scilicet Ecclesia tunc speculans vitam, et lætata est. Et *exultaverunt filie Judæ*, id est, animæ Deum confitentium et laudantium : *propter judicia tua, Domine*, quod oppressos ad gloriam, et oppressores judicasti ad pœnam. Tunc cognoscent,

VERS. 9. *Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram*, id est, quod tu es summus Dominus

omnium : *nimis exaltatus super omnes deos*, id est, A sublimatus singulari potentia ultra omnes potestates angelorum et sanctorum. Ideo nunc

VERS. 10, 11. *Qui diligitis Dominum*, id est, qui collitis eum, *odite malum*, quia non sufficit malum non facere, nisi etiam odisse. Et sic eritis sancti, et tunc vitam sperate, quia *Custodit Dominus animas sanctorum suorum a malo; de manu peccatorum*, id est, dæmonum, *liberabit eas in iudicio*.

Tunc oriatur *lux justo* : alia lux longe mellior ac major hac luce, *et rectis corde æterna lætitia*, et impii mittentur in tenebras exteriores. Ideo

VERS. 12. *Lætamini, justi*, quod estis in Domino, in quo perfruimini summo gaudio, *et confitemini memoriæ sanctificationis ejus*, id est, semper laudate eum, quod memor fuit vos sanctificare.

Ideo festa Dominica hunc psalmum concelebrant, quia ipse magnalia Christi prædicat.

PSALMUS XCVII.

Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit, etc. In alio psalmo *Cantate* hortatus est Spiritus sanctus gentes ad laudem Dei in requiem ejus vocatas, in hoc psalmo *Cantate* admonet Judæos ad laudandum Deum in requiem ejus similiter invitatos. Titulus psalmi est :

(VERS. 1.) PSALMUS IPSI DAVID :

Hoc est : Ista laus canitur populo de Judæis fidelibus, in persecutione Antichristi *manu forti*. Hic psalmus est nonagesimus septimus. Nonaginta sunt novies decem. In novenario societas angelorum ; in denario Vetus Testamentum propter decalogum legis ; in septenario exprimitur Novum Testamentum propter septiformem Spiritum. Designat ergo hic numerus, quod populus de lege ad Evangelium conversus denarium vitæ in consortio angelorum per Spiritum sanctum erit habiturus.

Materia psalmi est populus de lege ad Evangelii gratiam conversus. Intentio est conversos de errore admonere, laudibus veritatis insistere, quam noverrunt cuique secundum justitiam operum suorum reddere. Verba sumpta sunt de sacerdotibus et levitis, qui Deum laudabant, in tabernaculis, vel in templo musicis instrumentis, et significant eos ; qui Deum laudant in Ecclesia voce et bona operatione.

In duo dividitur, quia de Dei laude et hominum scribitur. Una pars est : *Cantate Domino*, quæ Christi magnalia canit, altera : *Jubilate Domino*, quæ populi præconia concinit. Vox est Spiritus sancti vel Eliæ et Henoch hortantium Judæos, ad laudem Dei ad requiem ejus invitatos,

Cantate Domino canticum novum. Hic psalmus illi de gentibus scripto continuatur, quia Synagoga in fine mundi Ecclesiæ de gentibus associatur. Ideo similiter inchoat, quia duos parietes e diverso venientes in uno lapide angulari Christo Jesu conjungendos esse insinuat. O vos, Judæi, qui hactenus in vetustate perdurastis, et tandem aliquando novitatem in Christo induistis, qui nunc novum nomen habetis christianæ religionis, *cantate Domino canticum novum* evangelicæ observationis. Judæi *canticum novum* cantant, dum nova Evangelii præcepta

observant. Et jure debetis cantare, *quia mirabilia fecit*. Quæ? *Salvavit* [Vulg. *salvabit*] *sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus*. Christus est Dei *dextera*, quia per ipsum omnia fecit : *brachium ejus* est, quia per ipsum omnia continet. Per *dexteram* quippe opus, per *brachium* accipitur fortitudo. Hæc *dextera sibi salvavit*, dum opus suum, quod perierat, reparavit, quod ad imaginem suam creavit. In hoc *brachium sanctum* et forte et sanguine tactum *sibi salvavit*, dum fortem armatum *sibi alligavit*, et ablata spolia distribuit. Hæc sunt *mirabilia*, quæ *fecit*, quod non solum cæcos illuminavit, leprosos mundavit, mortuos suscitavit, sed etiam morte sua humanum genus a morte suscitavit.

VERS. 2. *Notum fecit Dominus salutare suum*, hoc est, Pater manifestavit Judæis Filium suum, per quem salvat omnes in *conspectu gentium revelavit justitiam suam*, id est, in cognitione gentium notum fecit Filium suum, per quem justificat mundum. Christus vocatur *salutare Dei*, quia per eum mundus salvatur. Ideo *justitia*, quia mundus per ipsum judicatur. In Hebræo scribitur : *In hominem suum*. Non dixit : *ostendit*, sed : *notum fecit*. Novit eum Adam, qui de eo prædixit : « Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una (Matth. xix, 3). » Novit etiam Abel, qui agnum obtulit ; novit Seth, qui eum invocavit ; novit Noe, qui omne genus in arca salvavit ; novit Abraham, qui filium obtulit. Sed quia postea mundus oblitus eum fuit, dum idola coluit, Dominus Jesum suum *notum fecit*, dum Verbum in carne Judæis misit, et gentibus *justitiam revelavit*, dum eos per fidem ejus justificavit. Quare gentibus revelavit? Propter misericordiam. Quare Judæis notum fecit? Propter veritatem, id est, promissionem suam.

VERS. 3. *Recordatus est enim misericordiæ suæ*, hoc est, tandem memor fuit misereri gentibus, quarum tandiu quasi oblitus fuit. *Et recordatus est veritatis suæ*, id est, promissionis factæ *domui Israel*, scilicet quod promisit Abrahæ, quod in semine ejus benedicerentur omnes gentes.

Alia translatio habet : *Memor fuit misericordiæ*

sæ Jacob, et veritatis sæ domui Israel. Quasi Judæorum Dominus oblitus fuit, dum eos in perfidia excæcari permisit. Sed postquam plenitudo gentium intraverit, tunc recordatus misericordiæ sæ miserabitur Dominus Jacob, et Israel salvabitur. *Jacob* dicit propter vulgus; *Israel* propter legis doctores. Postquam omnis Israel salvus fuerit, tunc viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri, hoc est, omnes qui inhabitant fines terræ. Ideo

VERS. 4. *Jubilare Domino, omnis terra*, id est, omnes inhabitantes terram gaudio mentis: *Cantate* ei hilaritate vocis, *et exsultate* animo, *et psallite* opere. Hæc figura dicitur omoteleuton, ubi diversa verba in similes sonos exeunt, ut *jubilare*, *cantate*, *exsultate*, *psallite*.

VERS. 5 et 6. *Psallite Domino in cithara, in cithara et voce psalmi, in tubis ductilibus, et voce tubæ corneæ*. In quatuor musicis instrumentis jubentur Deum laudare, scilicet *cithara*, *psalterio*, *tuba*, *et cornu*, quia quatuor virtutibus perficitur vita justorum, prudentia, fortitudine, justitia et temperantia. *Cithara*, quæ de inferioribus sonat, est activa vita, quæ proximis in corporalibus ministrat, et hæc ad justitiam spectat. Propterea bis *cithara* dixit, quia est justitia, quæ hominibus sua reddit, et est justitia, quæ Deo sua tribuit. *Psalterium*, quod de superioribus resonat, est contemplativa vita, quæ Deum in spiritualibus laudat; et hæc prudentiæ militat. *Tuba ductilis*, quæ malleis ex argento tunditur, est doctorum vita, quæ tunsione tribulationis apta efficitur sonoritati prædicationis; et hæc temperantiæ congruit. *Cornu* ponitur pro regno vel pro fortitudine. *Tuba cornea* est principum vita, quæ potentia super alios erigitur, sicut cornu supercrecens carnem attollitur; et hæc fortitudinem respicit. Ergo *in cithara* psallunt Domino, qui in activa vita pro Domino proximis serviunt. Iterum *in cithara* laudes resonant, qui carnem pro Domino castigant. *In voce psalmi*, id est, in psalterio jubitant, qui in contemplativa vita Deum laudant, et aliis

A bona prædicant. *In tubis ductilibus* laudes perorant, qui Deum in tribulationibus prædicant. *In voce tubæ corneæ* Deo cantant, qui contra vitia dimicantes voce et opere proximos a malis defendunt. His instrumentis, o Judæi, Deum laudate, si vultis cum illo regnare. *Jubilare in conspectu regis Domini*, hoc est, laudate Deum, eo quod fide conspiciatis eum, qui est Rex et Dominus omnium. Ideo

VERS. 7. *Moveatur mare et plenitudo ejus*, id est, lex et legales observantiæ de carnali intellectu in spiritalem. Moveatur etiæ *orbis terrarum, et qui habitant in eo*, de malis operibus ad poenitentiam, ut possint Christo adveniendi occurrere obviam. Vel *orbis terrarum moveatur*, id est, in meliorem statum mutetur, et homines, *qui habitant in eo*, mutantur in æqualitatem angelorum Dei. Hic locus illi continuatur, ubi scribitur: « Lætentur cœli, et exsulet terra, commoveatur mare, et plenitudo ejus: gaudebant campi, et omnia, quæ in eis sunt (*Psal. xcvi, 11, 12*), » quia Judæi gentibus in fide Christi conjuncti erunt. *Mare moveatur*, id est, peccatores vitis amari, a facie Domini;

VERS. 8, 9. *Flumina autem simul plaudent manu*. *Flumina* sunt sapientes de fonte vitæ repleti, in alios doctrina fluentes. Hi *manu* simul *plaudent*, dum prædicantes simul bonum peragunt opus. *Manibus enim* plaudere est bonum opus hilariter agere. *Montes exsultaverunt* [Vulg. *exsultabunt*] *a conspectu Domini*, id est, prælati in Judæis gaudebant a cognitione Dei, et de hoc, *quoniam venit judicare terram*, id est, bonos et malos pro terrenis factis. Post Antichristi quippe persecutionem et Judæorum conversionem veniet Dominus ad judiciam, et *judicabit orbem terrarum in justitia*, hoc est, eos, qui ex terra facti sunt orbis, id est, perfecti, in circuitu æternæ coronæ correcti, juste remunerabit; *et populos in æquitate*, scilicet falsos christianos et hæreticos et infideles secundum æquitatem damnabit.

Hic psalmus ideo in festis Dominicis cantatur, quia virtus Domini in eo multiplex prædicatur.

PSALMUS XCVIII.

Dominus regnavit, irascantur populi, etc. Præcedens psalmus continet Spiritus sancti exhortationem, iste vero Judæorum laudationem. In aliopsalmo: *Dominus regnavit*, gentes vocatæ Deum laudant, in hoc psalmo Judæi invitati ad fidem Christo jubitant. Titulus psalmi est:

VERS. 1. PSALMUS (51) DAVID.

Hoc est: Ista laus canitur Christo *desiderabili* a populo *fideli* et *forti*. Hic psalmus est nonagesimus octavus, quod sunt septies quatuordecim. Per septe-

D narium plenitudo temporis, per denarium decalogus legis, per quaternarium quatuor Evangeliorum observantia exprimitur. Designat autem, quod, postquam plenitudo gentium intraverit Israeliticus populus de lege ad Evangelium transibit, et sic salvus erit.

Aliter: Per septem requies, per quatuordecim generatio Christi innuitur, quia genealogia ejus per ter quatuordecim generationes contextitur, et Deus septima die requievisse legitur. Designat hic nume-

(54) Vulg. addit: *Ipsi*.

rus, quod Judæi per fidem Christi de se generati appetentes ut Julianus et alii tales. De regno æterni æternam requiem intrabunt.

Materia psalmi est laus Judæorum ad fidem conversorum. Intentio est demonstrare Christum Deum et Dominum esse omnium, et hunc laude dignissimum. Verba videntur sumpta de laude Levitarum Deo in templo canentium, et significat Judæorum laudem Deo in Ecclesia jubilantium.

In duas partes secatur, quia in eo humanitas Christi et Divinitas prædicatur. Una pars est : *Dominus regnavit*, in qua Christi regalis honor exprimitur; altera : *Exaltate*, in qua humanitas ejus adoranda depromitur. Vox Judæorum Deum pro beneficiis ejus laudantium :

Dominus regnavit. Tres psalmi habent idem principium. *Dominus regnavit, decorem induit* est. *Dominus regnavit, exsultet terra*. *Dominus regnavit, irascantur populi*, et videntur retrogradi. Debit enim in primis posuisse : *Dominus regnavit, irascantur populi*; demum : *Dominus regnavit, exsultet terra*, ad ultimum : *Dominus regnavit, decorem induit* est. Sed, ut sæpe dictum est, iste liber spiritalis est, et proprium ordinem sequitur, et semper a potiori inchoat, et in inferiori verba consummat. A regno sumit exordium, quod in rebus est potissimum : a regibus decor et fortitudo induitur, unde fit et ipsis et amicis exsultatio, et sequitur invidiorum ira. Dominus populum Hebræorum de mundo elegit, in quo regnavit; decorem induit, quia patriarchis et prophetis quasi pretiosa veste se circumdedit; fortitudinem induit, quia iudicibus et regibus quasi præclaris armis se præcinxit. Deinde gentes elegit, et in his regnavit, unde terra exsultat, et omnes insulæ maris lætantur. Omnis terra quasi insula, quæ oceano est, undequaque circumdata. Porro Ecclesiæ ideo insulæ dicuntur, quia inter amarus positæ hinc inde fluctibus tribulationum tunduntur. Adhuc Judaicam gentem convertet, et in hac regnum constituet; et tunc *irascantur populi* Antichristo subjecti. Ideo hic psalmus sicut alter inchoat, quia Judæos in laude Christi gentibus associandos denuntiat, *Dominus*, qui mortem devicit, mundum redemit, *gentes* subegit, Judæos inimicos suos fidei subjecit, ipse in omnibus *regnavit*. *Irascantur populi*, hoc irrisorie dicitur. De regno Christi *irascantur populi* nil nocituri, quia, velint nolint, ubique regnat, cui olim dixerunt perituri : « Nolumus hunc regnare super nos (*Luc. xix, 14*), » quem nunc adorant subditi. Ille Dominus regnat, *qui sedet super Cherubim*, id est, super omnem altitudinem angelorum. In hoc Christus notatur, qui cælos ascendens super omnes ordines angelorum in dextera Dei Patris exaltatur. *Cherubim* namque est de summis ordinibus angelorum, et interpretatur *plenitudo scientiæ*, et significat plenos dilectione, quos sibi specialiter quasi sedem supposuit, in quibus requiescit. Vel tu, Domine, qui sedes super *Cherubim*, id est, in justis regnas *moveatur terra*, id est, quantumcunque velint, indignentur terrenam

appetentes ut Julianus et alii tales. De regno æterni Christi, quo in Judæis et gentibus fidelibus regnabit, infideles populi sub Antichristo irascuntur, et omnis terra in persecutione commovetur. Sed fideles de Judæis dicunt : Quæ cura deest?

VERS. 2. *Dominus* Jesus, qui fuit in *Sion*, id est, in Jerusalem, ipse est *magnus*, hoc est, valde potens, et *excelsus super omnes populos* iratos et commotos, potens est illos reprimere, nos erigere; illos humiliare, nos exaltare. Nunc convertunt se ad ipsum dicentes : Hi populi contra te irati, ac subjugati.

VERS. 3 et 4. *Confiteantur nomini tuo magno*, id est, laudent nomen tuum, quod est Dominus, sicut et nos dicentes, quod sit magnum super omne nomen, et sit potens facere omne, quod vult : *Quoniam terribile est peccatoribus in iudicio; et sanctum*, id est, suave est justis. *Et honor regis iudicium diligit*, id est, ille Rex, qui ubique regnat, inde honoratur, quod malos damnat, justos remunerat. Vel confessio Regis Christi exigit hoc iudicium, ut quisque se accuset de peccatis, et ea poenitendo damnet; deinde nomen ejus honoret bene operando. *Tu parasti directiones*, hoc est, tu, Domine, præparasti illis correctionem, emendationem. *Judicium et justitiam in Jacob tu fecisti*, quia illum populum juste exæcasti, et nunc per gratiam illuminasti. Similiter induratos per justitiam, si conversi fuerint, recipies per gratiam. Ideo

VERS. 5. *Exaltate Dominum Deum nostrum*, hoc est, o populi, nolite irasci, sed suscipite regnum Dei, et credite eum super omnia exaltatum verum Deum et Dominum nostrum. *Et adorate scabellum pedum ejus*, id est corpus Dominicum, quoniam *sanctum est*, id est innocens et repletum abundantia omnium virtutum. Per *pedes* intelligitur Divinitatis stabilitas, per *scabellum* humanitas, super quam Deus sedit, et inter homines ambulavit. Nota quod jubentur Deum exaltare, scabellum adorare, quia, qui humanitatem Christi adoravit, hunc Divinitas exaltabit. Vox est Judæorum credentium ad incredulos : Adorate Christum Divinitatis scabellum : quoniam

VERS. 6. *Moyses* legislator, inter Deum et homines mediator, deus Pharaonis et dux populi eum adoravit, et ipsi sacrificavit. *Samuel* etiam maximus prophetarum et unctor regum eum adoravit, et eum invocavit. Adorate et invoke eum, quia *Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus* invocabant eum, non alium, *et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus*, invocavit eum. Hi patres propter majorem auctoritatem ponuntur : et quia hi soli pro inimicis orasse leguntur, ut horum exemplo Deum pro inimicis invocent, et se exaudiendos sciant. *Moyses dicitur assumptio*; *Aaron mons fortitudinis*; *Samuel nomen ejus Deus*, et intelligitur Christus de Verbo Dei assumptus, qui est Ecclesiæ *mons fortitudinis*, cujus nomen est Deus, et hic est adorandus. Patres nostri

invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos, fecit quodcumque eum rogabant, et

VERS. 7, 8. *In columna nubis loquebatur ad eos. Columna nubis præcessit Hebræos. In hac Deus populo apparuit, et de hac facienda imperavit. Columna pro fortitudine et decore in domo ponitur et ædificium per eam fulcitur. Humanitas Christi est columna nubis, qua machina Ecclesiæ sustentatur, et domus Dei egregie decoratur. In hac columna Deus fidelium populo loquebatur, quia Deus erat in Christo reconcilians mundum sibi (II Cor. v, 19). Deus loquebatur olim per columnam nubis patribus, sive per Christum fidelibus, et ipsi custodiebant testimonia ejus, id est, credebant promissiones ejus, et præceptum, quod dedit illis, observabant, scilicet mandatum dilectionis, de quo dixit: Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos (Joan. xv, 12). Hoc præceptum ipsi custodierunt, dum etiam pro inimicis ut Moyses et Samuel oraverunt, et tu, Domine Deus noster, non alius, exaudiebas eos orantes pro inimicis. Deus, tu propitius fuisti eis remittens peccata, et parcens reis propter eorum preces, et ulciscens in omnes adin-*

ventiones eorum, hoc est, puniens peccata eorum. Adinventio est insoliti facti præsumptio. Deus gentes pro peccatis non punivit, quia cas gehennæ ignibus reliquit; Hebræorum autem præsumptiones semper vindicavit, quia eos ad vitam purgavit; flagellat enim Deus omnem filium, quem recipit; quos autem non curat castigare, negligit. Ideo

VERS. 9. *Exaltate Dominum Deum nostrum, id est adorate super omnia exaltatum Deum patrum nostrorum; et adorate in monte sancto ejus, id est in corpore ejus sanguine tacto, a patribus adorato; quoniam sanctus est ille mons, sanctificans omnes in se credentes, et ipse est Dominus Deus noster, Deus est homo, et ideo ab omnibus invocandus et adorandus, qui se invocantes salvat, et se non adorantes damnat.*

Notandum quod sæpe in psalmis aliqui versus similes in verbis, sed dissimiles intellectu scribuntur, sicut in regio ornatu ejusdem coloris, sed diversi generis gemmæ ponuntur. Hunc quoque psalmum festa Dominica frequentant, quia ipse facta Christi prædicat.

PSALMUS XCIX.

Jubilate Deo, omnis terra, etc. Hic psalmus est de laudatione totius Ecclesiæ. Titulus est:

(VERS. 1.) PSALMUS IN CONFESIONE.

Id est in laude. In Hebræo legitur: *Canticum in gratiarum actione.* Ecclesia namque in hoc psalmo Deum laudat, et gratias agit, quod ei Synagoga in fide conjuncta, Christo coëcinit. Hic psalmus est nonagesimus nonus, qui numerus innuit, quod hi, qui laudant Deum in fide Trinitatis, conjunguntur angelis in cælis.

Materia ejus est laus Ecclesiæ. Intentio est fideles ad laudem Christi hortari, si cupiant angelis coæquari. In duas partes dividitur, quia Ecclesia in duos populos partitur. Una pars est: *Jubilate Domino*, in qua laus Ecclesiæ gentium canitur, altera est: *populus ejus*, in qua laus Ecclesiæ de Judæis deprecatur. Verba sumpta sunt de cantoribus templi, qui designant in Ecclesia laudatores Christi, et in futuro laudabunt in sæculum sæculi. Vox doctorum ad Ecclesiam de gentibus:

VERS. 2. *Jubilate Domino* [Vulg. *Deo*] *omnis terra.* O fideles, qui de omni terra ad fidem Christi, convenistis, *Domino vero jubilate*, id est cum mentis jucunditate in omnibus gratias agite. Et a dominio diaboli erepti huc *Domino servite in lætitia*, id est bene operamini cum hilaritate. Jubilatio ad contemplationem; servitus pertinet ad actionem. *Introlle in conspectu ejus in exultatione*, id est non

de exterioribus, sed intro interius cubiculum ite, et in conspectu Dei de spiritalibus exultate.

VERS. 3. *Scitote quoniam Dominus Jesus ipse est Deus*, non alius; *ipse fecit nos primo corporaliter, secundo in nova creatura spiritaliter, et non ipsi nos fecimus.* Pater ut agricola seminavit, mater ut terra semen recepit, Deus incrementum dedit. Et cum ipse sit creator, jure a creatura laudatur. Sequitur admonitio doctorum ad Ecclesiam de Judæis. Non solum de gentibus, sed etiam de Judæis fideles, qui facti estis per fidem *populus ejus*, et ipse Rex noster, et *oves pascuæ ejus*, scilicet sacre Scripturæ, vel paradisi, et ipse pastor noster,

VERS. 4, 5. *Introite portas ejus*, scilicet fidem, baptismum in confessione peccatorum vel laudis, et *introite in atria ejus*, scilicet prophetas et apostolos, imitantes eos in ampla dilectione; in hymnis *confitemini illi*, hoc est, gratias de omnibus illi agite, et omnia ei ascribite. *Laudate nomen ejus, quoniam suavis est Dominus*, et non servili timore hoc abhorrete, sed casto timore esurite. *Quoniam suavis est Dominus*, non asper nec amarus, sed esurientibus. *In æternum misericordia ejus.* Conversis et se laudantibus non deficiet, sed semper integra manet. *Et usque in generationem, et generationem veritas ejus*, id est veritas promissionum ejus completur in generatione fide renascentium, et complebitur in generatione resurgentium. In ista generatione

abitur remissio peccatorum; in illa generatione A Ideo hic psalmus post : *Dominus regnavit*, cantatur ad Laudes, quia, postquam Christus regnavit a ligno crucis, omnis terra ei jubilavit.

PSALMUS C.

De Judicio.

Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine, etc. Quinquagesimus psalmus canit pœnitentiam, hic vero centesimus misericordiam, quia præmium vitæ in iudicio reportabunt, qui fructum centesimum pœnitentiæ attulerunt. Et apte hic psalmus post præcedentem ponitur, in quo gratiarum actio Ecclesiæ pro conversione Judæorum scribitur, quia mox post fidem Judæorum iudicium ultimum sequetur. Ideo in centesimo loco computatur, quia ovis centesima in iudicio per misericordiam pii pastoris superno gregi consociatur. Titulus psalmi est :

(VERS. 1, 2.) PSALMUS IPSI DAVID.

Hoc est : Ita laus bonæ operationis attribuitur ipsi Christo victori, iudici, aspectu delectabili. Materia sunt Ecclesiæ merita in iudicio remuneranda. Intentio est, nos hortari a malo declinare et bonum facere, ut possimus misericordiam in iudicio invenire. Verba sunt sumpta de regimine David, qui regnum Israel bene rexit, malos odio habuit, bonos dilexit : et significat regimen Christi, qui Ecclesiam bene regit, malos odit, bonos diligit.

Duas habet sectiones, quia actio Ecclesiæ habet divisiones, scilicet mala devitare, bona agere. Una pars est : *Misericordiam et iudicium*, in qua septem notantur declinanda, altera : *Oculi mei*, in qua sex memorantur facienda. Vox est Ecclesiæ :

Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine. Misericordiam de præsentibus, *iudicium* de futuro canitur. O Domine, Trinitas cum jucunditate annuntiabo aliis *misericordiam* tibi adscribendam, quam exhibes hic pœnitentibus, et *iudicium*, quod ostendis in duritia cordis permanentibus. Nam istis gaudia, illis dabis supplicia. *Psallam, et intelligam in via immaculata*, hoc est, quia iudex es justus, operator bonum abstinens a malo. *Cantabo* pertinet ad contemplationem, psallere ad actionem. *Via immaculata* est innocentia. Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet, quoniam *qui diligit iniquitatem, odit animam suam* (Psal. x, 6). Et nemo non prius in se, quam in altero peccat. In hac *psallam* bene operando, et *intelligam, quando venies ad me*, id est quando remunerabis me.

Aliter : *Psallam*, et innocens ero, et *intelligam* te præmia pro hoc redditurum. O sponse, *quando venies ad me*, ut me sponsam tuam de Babylone educas, et in Jerusalem civitatem introducas? Nunc viam immaculatam exponit.

Perambulabam in innocentia cordis mei, hoc est, non solum abstinui a prava actione, sed etiam a mala cordis cogitatione. Et hoc *in medio domus meæ*, id est in communi omnium habitantium, in domo Ecclesiæ. Hinc merita sua enumerat, pro quibus cœlestia sperat. Et primitus septem ponit cunctis devitanda; deinde sex omnibus agenda. Declinanda sunt hæc : Injustæ rei imitatio, legis prævaricatio, murmuratio, malignitas, detractio, superbia, cupiditas. Hoc est, quod dicit :

VERS. 3, 4. *Non proponebam ante oculos meos rem injustam*, id est non proposui ante oculos cordis mei malum facere, nec facientes imitari, vel facientibus consentire. *Facientes præparaciones odivi*. Et parentes et cognatos et amicos legem tuam prævaricantes odio habui, non tamen homines, sed eorum errores. *Non adhæsit mihi cor pravum*, id est mala voluntas murmurantis, vel pravum consilium alicujus non invenit in me sibi consentaneum. Murmuratores et prava consilia machinantes non fuerunt mei consortes. *Declinantem a me malignum non cognoscebam*, hoc est dissentientem maligne a proposito meo ita devitabam, quasi non agnoscerem. Vel hæreticum pravo dogmate a me declinantem, et maligne agentem ita abhorrebam, ut ignotum,

VERS. 5. *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequerbar*, id est qui in occulto fratri derogavit, et discordiam seminavit, hunc ut hostem impugnabam. Pejus peccat detrahens, quam fornicans, hic enim se solum occidit; ille autem se et proximum. Mali non solum devitandi sunt, ut confendantur; sed etiam persequendi, ut corrigantur.

In Hebræo habetur : *Hunc interficiebam*, quia detractores gladio linguæ propriæ occiduntur.

Superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam, hoc est, eum superbis et cupidis non comedi. Omnis superbus vel cupidus est invidus, quia, dum solus potens vel dives vult videri, alienis bonis cruciatur, et alienis malis pascitur. Cum talibus convivium invidiæ non inii; imo tales in tantum exsecrabar, quod eos in prandio meo non patiebar. Unde præcepit Scriptura, nec cum hujusmodi cibum sumere (I Cor. v, 11). In oculis maxime superbia notatur, quia superbi, qui se aliis digniores arbitrantur, alios vel aspicere designantur. Cupiditas autem cordi ascribitur, quia cor Deo vacuum caducis rebus non satiatur. Hæc duo vitia præ aliis sunt notabilia, quia omnibus sunt peiora. (Initium enim

omnis peccati superbia (*Eccli. x, 15*), et « Radix omnium malorum cupiditas (*I Tim. vi, 20*). » Per illam angelus de cœlo cecidit; per istam homo de paradiso corruit. Ex his duobus quasi ex fontibus diaboli omnia mala procedunt, et miseros ad tormenta pertrahunt. Hæc omnia, quæ dicta sunt, non solum sunt devitanda, sed etiam odio habenda et persequenda. Sequuntur sex facienda, scilicet fidelitas, castitas, humilitas, prædicatio, sancta conversatio, in malos impugatio. De his subditur :

VERS. 6. *Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum*, hoc est, intentio mea non erat ad nobiles et divites sæculi, ut eos populo tuo præponerem; sed ad fideles Ecclesiæ, ut eos prælatos et rectores constituerem, qui mecum in iudicio sederent, et populum tuum juste iudicarent. *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat*, id est non impudicos, sed castos et innocentes ministros altaris ordinatam.

VERS. 7. *Non habitabit in medio domus mea, qui facit superbiam*, hoc est publice peccantes, et hoc superbe defendentes non commanebant publice mecum in communione, quia excludebam eos a sacramentis, et a domo Ecclesiæ; humiles autem et obediens erant mei concives. *Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum*, id est adulator, iniquis verbis placere cupiens, non direxit se in beneplacito meo. Vel vaniloqui non placuerunt oculis meis, ut essent nuntii mei, scilicet prædicatores et bona persuadentes.

VERS. 8. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ*, id est in bona operatione, quæ est quoddam mane æterni diei, omnia peccata terrenitatis meæ occidi, et meo exemplo omnes peccantes, et terrena tantum appetentes annihilavi. *Ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem*, hoc est verbis et factis iniquos impugnavi, ut eos de iniquitate ad æquitatem converterem, aut de Ecclesia penitus segregarem.

Hæc etiam iudici Christo congruunt: *Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum*, hoc est apostolos et alios fideles de terra elegi, ut sedeant mecum iudices in iudicio: *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat*, id est immaculati ministri mei

erunt illic, ubi ego ero. Qui immunditia se maculant, Christo non ministrant: qui ea, quæ sua sunt, quærunt, Christo non serviunt, et ideo cum Christo non erunt. *Non habitabit in medio domus mea, qui facit superbiam*. Nullus, qui facit mala opera, quæ de superbia descendunt, habitabit in domo cœlesti Jerusalem. *Qui loquitur iniquitatem, non direxit in conspectu oculorum meorum*, hoc est non solum male operantes, sed etiam inique loquentes in conspectu meo non erunt, id est faciem meam non videbunt. *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ*. Præsens vita est quasi nox, æterna vita quasi dies, cujus mane est dies iudicii. In hoc matutino interficiet Dominus gladio oris sui omnes peccatores terræ, scilicet terrena appetentes, dicens: « Discedite a me, omnes operarii iniquitatis (*Luc. xiii, 27*). » *Ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem*. Tunc hœdos ab agnis, zizania a tritico, paleas a granis separabit, et de civitate cœlestis Jerusalem, et de societate sanctorum cum diabolo et angelis ejus in æternum ignem præcipitabit.

Nota ordinem decimæ decadis ad denarium vitæ pertinentis. Primus psalmus canit opera Christi, quæ ante passionem in carne positus gessit, quando palmas et cedros ad domum ædificandam plantavit. Cujus titulus *Sabbati* meminit, quo ab operibus requievit. Secundus psalmus ea facta Christi refert, quæ post resurrectionem fecit, quando terram ad ædificium domus fundavit, et flumina ad irrigandum eam fons vitæ emersit. In tertio luminaria ejus formantur, et habitatores ordinantur. In quarto gentes et Judæi ad requiem Christi in domum ejus vocantur. In quinto gentes vocatæ ad laudem opificis Christi hortantur, et de his quasi vivis lapidibus domus ædificatur. In sexto gentes jam ædificatæ in domum Domini laudes resonant, quo se terram in paradiso amissam Christo restituunt. In septimo Judæi invitati ad laudem Christi admonentur, et gentibus in domo Dei coædificantur. In octavo Judæi laudes Christo personant. In nono tota Ecclesia el gratiarum actionem jubilat. In decimo Christus de domo sua malos separat, et bonos pro meritis remunerat.

PSALMUS CI.

Domine, exaudi orationem meam, etc. Hic est psalmus unus de septem pœnitentialibus, in quibus notatur remissio septiformis Spiritus. Ideo quintus ponitur, quia Christi passio in eo describitur, per cuius quinque vulnera homo a peccatis remittitur. Primus psalmus pœnitentialium Spiritui timoris, secundus Spiritui pietatis, tertius Spiritui scientiæ, et quartus Spiritui fortitudinis, hic quintus Spiritui consilii ascribitur, quia per angelum magui consilii

Christum humanum genus a morte liberatur, quod in hoc psalmo narratur. Hic apte post illum primum ponitur, in quo iudicium describitur, quia per pœnitentiam homo iudicii sententiam evadet. Hic pœnitentibus bene congruit, quia cinerem tanquam panem edendum, et potum cum fletu miscendum edicit. Hic psalmus est centesimus primus, quod sunt decies decem et unum, et significat quod decem præcepta legis implentibus reponitur

vindicari, quod est unus Deus. Titulus psalmi est : **A**
VERS. 1. ORATIO PAUPERIS, CUM ANXIATUS FUERIT, ET
CORAM DOMINO PRECEM SUAM EFFUDERIT (52).

Hoc est . Ita oratio est Domini Jesu qui, cum esset
 dives in gloria Patris, pauper factus est pro nobis,
 id est mortalis, id est passibilis ; oratio, dico, ha-
 bita, quando anxius fuit, id est quando de perdi-
 tione humani generis doluit, et effudit precem suam
 coram Domino, Patre suo, in monte Oliveti, quando
 tristatus usque ad mortem factus in agonia prolixius
 pravit, et sudore jussit sanguis in terram cucurrit.

Materia est humani generis miseria et Christi pro
 eo oratio vel passio. Intentio est ostendere homi-
 nem per solam gratiam Christi salvari, et nos ad
 orationem et poenitentiam hortari. Verba sumpta
 sunt de Adam, cujus os carni adhæsit, cum constam
 ejus Deus in feminam ædificavit, et carnem pro ea
 replevit. Et significat quod virtus Dei, scilicet ver-
 dum caro factum carni adhæsit, Ecclesiam de cor-
 pore suo ædificavit.

Hic psalmus in tria dividitur, quia in eo tria ge-
 nera hominum sub genere trium avium notantur.
 Prima pars est : *Domine, exaudi*, in qua oratio pos-
 pentis ponitur. Secunda : *Percussus sum sicut fe-
 num*, in qua miseria humani generis desletur. Ter-
 tia : *Tu autem, Domine*, in qua hominis reparatio
 per Christum exponitur. Vox est humani generis in
 Christo. Miseria totius humani generis hic deplora-
 tur, ut iudex ad misericordiam flectatur, et ædifica-
 tio cœlestis Sion de vivis lapidibus decantatur. Chri-
 stus cum sit unus ex hominibus, loquitur pro omni-
 bus hominibus. Ipse iudex, ipse advocatus, ipse
 mediator, ipse mundi reconciliator :

VERS. 2. Domine, exaudi orationem meam, et cla-
mor meus ad te veniat. Humanum genus per Chri-
 stum in monte auxium oravit, per ipsum in cruce
 clamavit : O Domine Pater, exaudi orationem meam,
 quam pro humano genere ego homo fundo, quod in
 miseria anxietur ; et clamor meus ad te veniat, ut de
 miseria eripiatur. Oratio est petitio etiam cum parva
 intentione. Unde Moysi dicitur : « Quid clamas ad
 me (Exod. xiv, 15) ? » cum nihil dixisse legatur.
 Christus in monte Oliveti pro hominibus oravit, in
 cruce pro eis clamavit.

VERS. 3. Non avertas faciem tuam a me, filio tuo,
 orante, sicut avertisti ab Adam peccante. Facies
 Dei cognitio ejus. Homo in paradiso quodammodo
 faciem Dei vidit, quia plurimum ejus notitiæ habuit.
 Quo peccante Deus faciem suam ab eis avertit, quia
 ei cognitionem sui subtraxit. Unde nunc orat ut
 hanc in se credentibus reddat. *In quacunquē die tribu-*
læ, inclina ad me aurem tuam. Hoc humanum genus
 in Christo orat. Ex quo homo a paradiso cecidit, om-
 nibus diebus in tribulatione fuit. Unde oportet, ut om-
 nibus diebus Deum pro tribulatione invocet, ut aurem
 misericordiæ ad eum inclinet. Similitudo est a me-
 dico ad infirmum se inclinante, qui non valet vocem

exaltare. Deus homini aurem inclinavit, dum Christus
 in cruce in mortem se humiliavit. *In quacunquē die in-*
vocavero te, velociter exaudi me. Christus in die pas-
 sionis Patrem pro salute hominum invocavit, qui
 velociter eum exaudivit, dum homines per eum re-
 paravit. *Exaudi me :*

VERS. 4. Quia defecerunt sicut fumus dies mei.
 Hæc est vox humani generis in Christo. Dies homi-
 nis in paradiso æterni fuerunt, in hoc mundo insta-
 biles ut fumus facti sunt. Quia sicut fumus in altum
 surgens evanescit, sic tempus vitæ hominis de
 pueritia in juventutem, inde in senectutem excre-
 scens, inde in mortem vergens deficit. *Et ossa mea*
sicut cremium aruerunt. Ossa animæ sunt rationali-
 tas et liberum arbitrium, quæ post peccatum ita in
 homine debilitata sunt, sicut cremium amittit vires
 extracto succo in fritorio. Unde alia translatio ha-
 bet : *Sicut in fritorio confrixæ sunt.* Rationalitas
 aruit, quia perspicacitatem, quam prius habuit,
 amisit ; liberum arbitrium aruit, quia eam facilitatem
 non habet, quam prius habuit. Ad litteram
 etiam ossa exsiccata medulla arent in sepulcro, sicut
 cremium extrusa pinguedine aret in fritorio. Hoc
 ideo, quia

VERS. 5. Percussus sum ut fenum, et aruit cor
meum. Omnis caro fenum, unde Christus sumpsit
 corpus humanum. Et ideo ut fenum est percussus,
 id est ut alius homo, doloribus. Sicut fenum ad-
 tempus viret, et falce sectum mox aret, sic homo
 modico tempore floret, percussus infirmitate languet,
 sectus morte cor aret, quia sensum et intelli-
 gentiam amittet. Cur ergo hoc contigit ? *Quia oblitus*
sum comedere panem meum. Panis animæ est man-
 datum vitæ. Panem Deus dedit homini ad mandu-
 candum, dum ei præceptum vitæ posuit ad obser-
 vandum. Dum enim dixit, hoc observate, ne moria-
 mini, erat æquipollens, quasi diceret : Hunc panem
 comedite, ut vivatis. Hunc suum panem oblitus est
 homo comedere, dum non fuit sollicitus præceptum
 Domini observare : oblitus præceptum tetigit ve-
 litum, oblitus manducare panem bibit venenum, unde
 percussus est cor ejus, et aruit sicut fenum. Hoc
 fenum Christus induit, in panem convertit, homi-
 nem percussus a serpente, et arefactum morte re-
 fecit. Sequitur :

VERS. 6. A voce gemitus mei adhæsit os meum
carni meæ. Vox gemitus hominis erat vox diaboli,
 quæ dixit : Comedite, et eritis sicut Dii. Et quia
 hanc vocem audivit, gemitum doloris et mortis inci-
 dit. *Os* dicitur fortitudo virilis, *caro* infirmitas mu-
 liebris. *A voce gemitus os carni adhæsit*, dum per-
 suasu diaboli vir mulieri consensit. De osse quippe
 Adæ facta est Eva, et caro reposita est pro eo. Hoc
 os carni adhæsit, dum de paradiso ejectus femine se
 per concupiscentiam commiscuit. Si enim in para-
 diso permansissent, sine concupiscentia et sine do-
 lore et sorde filios procrearent. Sed quia vocem

diaboli audierunt, per concupiscentiam bestiali more coeunt, in dolore et gemitu pariunt, natos ut bestiae catulos nutriunt, dolore et gemitu in terram moriendo redeunt. Hæc etiam vox Christi est: *A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ. Os Christi fuit Deitas, quæ carni adhæsit, cum verbum carnem induit propter vocem gemitus humani generis in miseria ad Deum clamantis. Os etiam carni adhæsit, dum Christus fortis Ecclesie se conjunxit.*

VERS. 7, 8. *Similis factus sum pellicano solitudinis. Pelicanus* est avis Ægyptia grandis ut ciconia, naturali macie semper confecta, cujus sunt duo genera, unum semper in stagnis moratur, et piscibus vescitur, quod Latine onocrotalus dicitur. Alterum semper est in solitudine, et esca ejus sunt venenata animalia id est serpentes, crocodili et lacertæ. Hæc avis fertur natos suos occidere, eosque per triduum lugere, tertia die se ipsam vulnerat, et aspersione sui sanguinis pullos vivificat. Dicitur autem *pelicanus solitudinis* ad differentiam illius, quæ moratur in stagnis. Huic avi Christus similis factus est, quia solus de virgine natus, qui quasi venenata comedit, dum peccatores in corpus suum trajecit. Quasi natos occisos aspersione sanguinis resuscitavit, dum homines in peccatis mortuos effusione proprii cruoris vivificavit.

Factus sum sicut nycticorax in domicilio. Nyct dicitur nox, *corax* corvus, *nycticorax* dicitur noctis corvus, quam quidam bubonem, quidam noctuam vocant, quæ tantum tenebras amat. Huic avi Christus similis factus est, scilicet passionibus ut peccator denigratus, tenebras (amans), id est peccatores, non ut tenebræ remaneant, sed ut lux, id est justi fiant. *Domicilium* est, ubi destructa domo tantum parietes remanserunt. Unde in Hebræo habetur: *In parietinis*, in quibus habitat nocticorvus. Domicilium erat populus Judæorum destructus interius a turba dæmonum. In hoc domicilio Christus sicut *nycticorax* est factus, quia in cordibus Judæorum ut peccator est reputatus. *Nycticorax* per noctem tantum volitat, et Christus per mortem tantum peccatores liberat. Vel *factus sicut nycticorax in domicilio*, quando dormivi conturbatus in sepulcro.

Inde *vigilavi*, quia a morte surrexi, et *factus sum sicut passer solitarius in tecto. Passer*, se ab aliis avibus separat, et in tecto domus vel altis et firmis locis habitat. Domus est mundus, *tectum* est cælum. Christus factus est *sicut passer solitarius in tecto*, quia solus Deus Homo habitat in cælo. In Hebræo est: *Sicut avis solitaria*. Christus fuit *pelicanus solitudinis*, solus natus de virgine, solus vivens sine crimine; *nycticorax in domicilio* mortuus in sepulcro; *passer solitarius in tecto*, solus homo in cælo.

Per tria genera avium designatur etiam tria genera hominum. *Pelicanus solitudinis* est populus credens de gentilibus. Gentilitas erat quasi solitudo, quia a nullo sancto inhabitata. *Nycticorax* est populus conversus de Judæis, qui erant *domicilium dæmonum. Passer* est populus, qui de christi-

stianis ad contemplativam vitam conversus ad locum cæli convolat mente, in quo a mundi actibus separatus, *solitarius* habitat. Priusquam sanguinem, ut pelicanus pro filiis effunderem,

VERS. 9. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei*, id est toto tempore vite meæ improperebant mihi Judæi dicentes me fabri filium, dæmoniosum, amicum publicanorum. Vel *tota die* passionis mihi inimici *exprobrabant*, dum colaphis et sputis tota die illudebant, et in cruce insultabant. *Et qui prius laudabant me* dicentes: « Scimus quia verax es, adversum me jurabant (Matth. xxii, 16), » quando collecto concilio ad mortem me damnabant. Hoc ideo,

VERS. 10. *Quia cinerem tanquam panem manducabam*, hoc est, peccatores sicut justos mihi incorporabam. *Et poculum [vulg. potum] meum cum fletu miscebam*, id est bonos cum his, pro quibus fleandum erat, miscebam, et peccatores sicut justos habebam. Ideo exprobrantes dixerunt: « Illic peccatores recipit, et manducat cum illis (Luc. xv, 2). » Similitudo trahitur ab his locis, ubi forte vinum cum aqua temperatur. Per cinerem accipiuntur peccatores, in cinere et cilicio penitentes. Peccanti quippe homini dictum est: « Cinis es, et in pulverem ibis (Gen. iii, 19). » *Panis* sunt justitiam esurientes; *poculum* vitam sitientes; *fletus* commixti desolantes. *Cinerem* Christus *tanquam panem manducavit*, dum penitentes esurientibus justitiam associavit; *potum cum fletu* temperavit, quando peccatores desolantes sitientibus vitam commiscuit.

Aliter: Potus intus trahitur; fletus foris egeritur. Poculum suum Christus in passione sua cum fletu miscebat, dum gentes quasi dulcem potum in se traxit, et Judæos quasi fletum foris egressit. Ad litteram etiam potum cum fletu temperavit, quando impij acetum felle mistum ei sitienti offerebant. Hoc evenit

VERS. 11. *A facie iræ et indignationis tuæ*, id est a præsentia vindictæ tuæ et gravis pœnæ, quam passus sum causa Adæ; passibilitas enim et mortalitas, quæ sunt pœnæ peccati, vocantur *ira et indignatio* Dei. Hæc ira Dei manet super illum, qui non credit in Christum, per quem auferitur ira Dei, et immortalitas dabitur regni. De ira tua multas pœnas in lacu miseriæ passus sum: *Quia elevans allisisti me*, id est per liberum arbitrium elevasti, per justitiæ judicium *allisisti*. Hoc iterum vox est humani generis in Christo. Deus quippe hominem ratione et intellectu humani generis in Christo. Deus quippe hominem ratione et intellectu super omnia animantia elevavit. Sed quia in honore positus non intellexit, in miseria eum allisit. Sicut enim nullum horum hunc habet honorem, sic nullum habet hanc miseriam. Solus namque homo post multas hujus vite miseriæ truditur post mortem in ultimas flammæ. Ideo superiora etiam penitenti congruunt, eum ossa sicut cremium aruerunt, qui propter reatum oblitus est comedere panem suum, et a voce gemitus os carni suæ adhæsit, scilicet, ut propter

Junia et fletum pro carne ossa videantur, et ideo præ nimia macie similis factus est pellicano, et propter nigras et sordidas vestes nigredinem peccatorum significantes, similis nocticorvo; propter solitariam vagationem similis passeri. Cui tota die inimici, id est impenitentes vel dæmones exprobrant, quia cinerem tanquam panem manducat, et poculum cum fletu miscet, quia iram et indignationem suam creavit, sed propter culpam allisit, dum eum omnibus pœnis submersit. Sequitur vox Christi. Propter hunc Pater, elevasti me in cruce et allisisti me in morte.

VERS. 12. *Dies mei sicut umbra declinaverunt, id est facti sunt transitorii et instabiles ut umbra.* Hæc vox propria Christi est de se, et suis sequacibus. Superius fuit vox Adam de se, et suis posteris: *Dies mei sicut fumus defecerunt, et percussus sum sicut fenum, et aruit cor meum.* Dies mei similes sunt umbræ, vel fumo, quia vixi brevi tempore. *Et ego, quem tu, Deus, in te assumpsisti, sicut fenum aruit,* quia passionibus consumptus in morte emarceui propter hominem, quem ut fenum morte arescere dolui.

VERS. 13. *Tu autem, Domine, in æternum permanes,* id est dies tui semper permanentes, ad quos potens es nos deducere. *Et sic erit memoriale tuum in generatione et generationem,* hoc est, misericordia tua, qua memores sunt tui, vel qua memor es illorum, erit in hac vita et in alia, scilicet Sion et gentibus. Vel *memoriale tuum erit in generatione Judæorum, et generatione gentium.*

VERS. 14. *Tu exurgens misereberis Sion.* Quasi Deus jacuit, cum populus Sion idola coluit. Tunc quasi surrexit, cum eis Filium suum verum Deum misit. Tunc misertus est Sion, quando primitus Ecclesiam de Judaico populo elegit, fidem et virtutes ei tribuit. In me exurges, et misereberis Sion, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus gratiæ, in quo ejus miserearis. De hoc tempore scriptum est: « Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum (Gal. iv, 4). » Ad quid? *Ut Sion, id est eos, qui sub lege erant, redimeret.* Sion ædificabitur habitabilis civitas:

VERS. 15. *Quoniam complacuerunt servis tuis lapides ejus,* id est apostolis, servis tuis, ædificatoribus Sion, placuerunt prophetæ, lapides vivi in ea constructi, quos intellexerunt hanc ædificationem prædixisse. Per hos lapides promissa est prædicatione, de hac processit Evangelii instructio, per hujus præconium agnitus est Christus lapis angularis. *Et ideo terræ ejus miserebuntur,* scilicet ædificatores, quia de terra fecerunt cælum. De ipsa terra venit unus paries tot millia credentium, et pretia rerum suarum ad pedes apostolorum ponentium. Sequitur alius paries veniens de gentibus.

VERS. 16. *Et timebunt gentes nomen tuum, Domine,* qui es lapis angularis, in te duos parietes e diverso venientes conjungens. *Gentes timebunt,* id est venerabuntur nomen tuum, quod est Dominus.

A Vel venerabuntur me Filium tuum, qui sum nomen tuum. *Et omnes reges terræ gloriam tuam,* id est omnes principes venerabuntur te gloriosum. Et sic parietes in lapidem angularem convenient:

VERS. 17. *Quia ædificavit Dominus Sion* in virtutibus, eia vivi lapides, currite in structuram, non in ruinam; ædificabitur Sion; ædificatur arca, cavete diluvium. *Ædificata autem Sion videbitur in gloria sua,* qui primo visus est in infirmitate sua. Alia translatio habet: *In majestate sua,* id est in Divinitatis potentia. Et qua causa hanc domum ædificavit? Quia

VERS. 18. *Respexit in orationem humilium.* Patriarchæ et prophetæ, et alii antiqui patres humiles Deum rogaverunt, ut domum in paradiso ædificatam, sed per diabolium destructam in mundo ædificaret, et collapsam civitatem in cælo per ipsam repararet: *respexit ergo Deus orationem humilium,* dum in mundum misit Filium suum, qui in unam Ecclesiam compegit populum fidelium. *Et non sprexit precem eorum,* quia implevit desiderium ipsorum promittens hominibus æqualitatem angelorum.

VERS. 19. *Scribantur hæc in generatione altera,* scilicet hæc beneficia, oratio, passio, fides, remissio, ædificatio, exauditio habeantur in memoria in altera generatione, quæ perdita facta est altera. Hæc generatio in domum Dei ædificata semper præ oculis habeat ista. *Et populus, qui creabitur, laudabit Dominum,* hoc est, populus Christianus, in peccatis mortuus, in virtutibus novus, creatus de idololatria, in alium ritum alteratus, de supra dictis beneficiis laudabit Dominum.

VERS. 20. *Quia prospexit de excelso sancto suo, id est per me sanctum corpore, excelsum Deitate prospexit miseriam hominum. Dominus de cælo in terram aspexit,* id est per me cælum in terrenos miserando aspexit.

VERS. 21. *Ut audiret gemitus compeditorum,* id est ut gementes solveret a vinculis peccatorum, *et solveret a peccatis filios interemptorum,* id est gentes imitatores occisorum Adæ et Evæ, qui fuerunt interemptores totius humani generis. *Compediti gementes erant Judæi; filii interemptorum pagani.* In Hebræo scribitur: *Filios mortis,* id est ut solveret filios diaboli a peccatis.

VERS. 22, 23. *Ut annuntient in Sion nomen Domini,* id est in Ecclesia, *et laudem ejus,* tandem in cælesti Jerusalem. *In conveniendo populos in unum et reges,* id est ad hoc nomen Domini in Sion annuntiant, ut populi et reges in unum fidei conveniant, *ut Domino serviant.*

VERS. 24. *Respondit ei in via virtutis suæ,* hoc est, populorum et regum conventus in Sion *respondit Domino Patri in via virtutis suæ,* scilicet in imitatione Filii sui, qui est *via virtutis suæ,* quia Verbum virtus Dei per Jesum Christum intravit ad homines, et per hanc viam reduxit devios ad vitam.

Aliter: Jerusalem, vel laus ejus, scilicet Ecclesia

de toto orbe terrarum vocata *respondit* Christo in **A** *via virtutis suæ*, quia sicut Christus, ita ipsa ambulavit in virtutibus. Hujus vox hic sequitur :

Paucitatem dierum meorum puncta mihi, hoc est, Ecclesia in *via virtutis* posita *respondit* dicens : In sinua mihi, quando finiuntur pauci dies isti, et consummatio sæculi, et veniant anni æterni. Et dicitur ei : « Prædicabitur Evangelium in omnibus gentibus, et tunc veniet finis (*Matth. xxiv, 14*). » Ad litteram etiam *respondit* Dominus Jerusalem in *via virtutis*, cum ad passionem accederet, et populum eum cum palmis susciperet : cum cantum populi in ea audiret, *respondit*, et *paucitatem dierum* suorum annuntiavit ei, dicens : « Venient dies, cum inimici circumdabunt te, et ad terram prosternent te, et filios tuos, qui in te sunt, et non relinquent **B** in te lapidem super lapidem (*Luc. xix, 43 et 44*). »

Hæc quæ sequuntur usque in finem psalmi, sunt verba generationis alterius, et populi novi creati, a compedibus soluti, qui in Sion convenit, et laudem de æternitate canit.

VERS. 25. *Ne revoces me in dimidio dierum meorum*, id est ne subtrahas me ab annis tuis, qui sum positus in *dimidio dierum meorum*. Duæ partes simul collatæ utraque est unum dimidium, licet una major, altera sit minor sicuti si unus dies conferretur centum annis. Æterni anni sunt unum dimidium, dies hujus vitæ alterum dimidium. In uno *dimidio*, id est in temporali est homo, in altera, id est in æterno, est Deus. Ideo sequitur : *In generationem et generationem anni tui*, hoc est, de præsentis usque in futura.

Aliter : De meo *dimidio* temporali, id est de paucitate dierum meorum tendentem in tuum dimidium æternum *ne revoces* deserendo relabentem in errorem, sed trahas juvando tendentem in æternitatem. Aliter : Peracta dimidia vita mea *ne revoces me* de mundo inemendatum et imperfectum, sed permittit me totum tempus vivere, quod constituisti, sicut Ezechiam fecisti, ut de præterito emendatus, et in bonis actibus perfectus occurram in virum perfectum, in annos tuos, qui sunt æterni.

VERS. 26. *Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli*. Hoc tractum est de nova creatura mundi, ubi scriptum est : « In principio creavit Deus cælum et terram (*Gen. 1, 1*). » Principium est Christus, in quo cælum, et terram, et omnia fecit Deus, ut scribitur : « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (*Joan. 1, 3*). » Et sicut ibi fuit principium mundi, ita hic initium novæ creaturæ, id est Ecclesiæ. In hoc *initio tu, Domine Deus Pater, terram fundasti*, quando Eccle-

siam in Christo collocasti. *Et opera manuum tuarum sunt cæli*, id est apostoli per operationem Sancti Spiritus formati.

VERS. 27. *Ipsi peribunt*, quia secundum corpus morientur. Visibiles etiam cæli peribunt, quia « cælum et terra transitunt (*Matth. xxiv 35*) : » *Tu autem permanes* semper in uno statu.

Cum hic dicatur : *cæli peribunt*, quæritur, quomodo alia Scriptura dicat : « Terra in æternum stat (*Eccle. 1, 4*). » Et iterum : « Omnis creatura Dei manet in æternum. » Sciendum est quod forma rerum peribit : ipsa substantia in æternum manet.

Et omnes sicut vestimentum veterascent. Cæli sunt quasi *vestimentum* mundi, qui senectute et vetustate deficiunt in hac forma, in qua nunc sunt. *Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur*. Cælum est *opertorium* terræ, quod revolvitur ut tabernaculum. Peracto autem iudicio cæli in aliam formam *mutabuntur* quia Dominus tunc novum cælum et novam terram faciet ; et luna gloriam solis, et sol lumen æptam dierum habebit, Sanctorum corpora sunt animarum vestimenta. Omnes ergo sancti *sicut vestimenta veterascent*, id est corpora omnium deficient prius senectute, tandem resolutione : comparatione ajniles vestimento, quod eo usque atteritur, donec ad nihilum redigatur. Corpora quoque sunt animæ *opertorium*, in quibus opertæ non videntur. Postea *mutabis eos* ab ista solutione *sicut opertorium*, utpote (quod) prius animæ fuerunt, in æqualitatem angelorum. Cæli, id est sancti sic mutabuntur :

VERS. 28. *Tu autem idem ipse es, qui fuisti*, quando mundum ex nihilo fecisti, et non senuisti, et es primus ante omnia, novissimus post omnia, quia semper novus. *Et anni tui non deficient*, id est æternitas tua semper permanet. Immutabilis es et invariabilis quia æternus, et quos de terra fecisti cælos, hos facies æternos.

VERS. 29. *Filii servorum tuorum habitabunt*, id est, Christiani, apostolorum filii, quos per Evangelium genuerunt, habebunt illos tuos annos indeficientes, habitantes in regno perpetuo, ubi gaudium est sempiternum, et nunquam finienda securitas. *Et semen eorum in sæcula dirigetur*, id est alii Christiani ex eis geniti in æternitatem dirigentur.

D Aliter : *Anni tui æterni sunt*, et in illis annis *filii servorum tuorum habitabunt*, id est servi tui per filios, id est per bona opera illos annos habebunt, et *semen eorum in sæculum dirigetur*, id est fructus quos præmittent, eosdem in gaudio metent. En quid Filius Dei orando profecit : humanum genus ad æternitatem perduxit.

PSALMUS CII.

De benedictione primitivæ Ecclesiæ.

Benedic, anima mea, Domino, et omnia, quæ intra me, etc. In superiori psalmo canitur lapsi hominis

reparatio : in hoc vero psallitur reparati laudatio. Materia hujus psalmi est primitivæ Ecclesiæ bene-

dictio. Intentio est hortari ad benedicendum Deum A
pro collatis beneficiis in superiori. Titulus est :

(VERS. 1.) PSALMUS IPSI DAVID (53).

Hoc est : Ita laus canitur Christo, id est nobili, visu desiderabili a populo fideli, contra vitia manu forti. Verba psalmi sumpta sunt ab ipso David, qui Dominum pro collatis sibi beneficiis benedixit, significans populum fidelem, qui Dominum jugiter pro suis beneficiis benedicit.

Hic psalmus centesimum secundum locum possidet. Centenarius perfectionem, binarius exprimit geminam dilectionem, quia nimirum hi vere Deum benedicunt, qui dilectione pleni sunt, et hi perfectum gaudium habebunt. In tres partes secatur, quia angelica, humana et insensibilis creatura ad laudem Dei invitatur. Prima pars est : *Benedic, anima mea,* in qua sex beneficia memorantur, videlicet, iniquitatis propitiatio, infirmitatis sanatio, de interitu redemptio, misericordiae coronatio, boni desiderii impletio, ut aquilae renovatio. Secunda pars est : *Faciens misericordias Dominus,* in qua poenarum peccati ablutio, et Redemptoris exprimitur glorificatio. Tertia pars est : *Benedicite Domino,* in qua et caelestis et terrestri creatura ad benedicendum Deum admonetur. Vox est primitivae Ecclesiae se hortantis ad laudem Dei.

Benedic, anima mea, Domino, hoc est, o anima mea, lauda Dominum interiori laude. Et omnia, quae intra me sunt, nomini sancto ejus benedicant. Nomen Patris est Filius, ut ipse dicit : « Pater, manifestavi nomen tuum hominibus (Joan. vi. 6). » In homine sunt pulmo, stomachus, intestina. Haec ad benedicendum, non admonentur, quia non exterior sed interior homo hic loquitur. Omnia quae intra me sunt, id est omnes vires animae meae, ratio, sensualitas, sensibilitas, vegetabilitas benedicant nomini ejus sancto, venerabili, adorabili. Ac si dicat : O anima, a Domino de interitu redempta, per omnes vires tuas lauda Dominum. Propter nimiam laetitiam repetit

VERS. 2. *Benedic, anima mea Domino.* Spiritus loquitur animae. Duae namque (sunt) principales vires animae : una, qua spiritualia intelligit, quae spiritus nominatur; altera, qua corpus vivificat, quae anima appellatur. Prior versus pertinet ad spiritum, cujus interiora sunt virtutes : hic vero ad animam, quae sensus corporis regit, et saepe in contrarios usus vertit. Ac si dicat rationalitas sensualitati : O anima, id est sensualitas quae modo es mea, id est mei juris facta, quae prius erat sub iugo diaboli, sub mole peccati, *Benedic Domino,* id est exalta, lauda et benedic Domino intentione, corde, opere. Et noli oblivisci omnes retributiones ejus, quia tibi bona pro malis restituit. Non tradas oblivioni, quod pro te pauper factus est, ut te ditaret; liber ligatus, ut te a vinculis solveret; innocens flagellatus, ut te a poenis eriperet; Dominus gloriae cum latrocinibus damnatus, ut te a cruciatu damnatam libera-

ret. Sequuntur sex beneficia, et singulis *Benedic* est adjungendum. *Benedic Domino,*

VERS. 3. *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis,* hoc est, propitius est omnibus peccatis tuis, originalibus et actualibus, venialibus et criminalibus. *Benedic ei, qui sanat omnes infirmitates tuas,* id est omnes languores et dolores sanat. Similitudo est ab aegroto, cujus depulsa infirmitate adhuc languor et dolor apparet, donec omnino convalescat. Ita post condonata peccata remanet adhuc fomes peccati, et recordatio, et impotentia ex prava consuetudine praeterita. Haec omnia sanat consuefaciendo in bonis operibus. *Benedic Domino,*

VERS. 4. *Qui redimit de interitu vitam tuam,* hoc est, qui, dato pretio, redimit animam tuam in vitam corporis, de inferno, ubi semper est interitus, ita ut non in poenis, sed in requie vivas. *Redimit* dicit per praesens, cum semel facta sit redemptio, quia quotidie per sacrificium corporis sui animas de interitu mortis redimit. *Benedic Domino, qui coronat te in misericordia,* id est qui te victorem vitiorum coronabit gloria, quae victoria non fuit ex te, sed ex misericordia, id est ex conceptione misericordiae, et miserationibus, id est in exhibitione misericordiae. Cum coronaberis, et hoc est gratia : gratia pro gratia. Misericordia est quod Christus ad exsulem venit : miseratio; quod servum redemit; misericordia, quod pugnantem contra vitia vincere juvat : miseratio, quod victorem remunerat. *Benedic Domino.* 3

VERS. 5. *Qui replet in bonis desiderium tuum,* hoc est, desiderium tuum, existens in bonis ita replebit omnibus bonis, ut dicas : satis est, ulterius non quaero. Tale est illud bonum, quod non veniet in fastidium, semper desideratur, et desiderium semper impletur. In hoc bono renovabitur ut aquilae juvenis tua, id est vetustate ablata eris nova, corruptione remota eris incorruptibilis.

Tradunt physiologi, quod aquilae semper crescat rostrum in senectute, ita ut escam non possit sumere; et cum jam est debilitata multa macie, accedit ad petram, et allidendo frangit illud, et postea sine impedimento sumens cibum recipit tantum vigorem, quantum prius habuerat. Per hoc homo aquilae assimilatur, qui mole peccatorum aggravatus caelestem panem comedere non petit, donec convertit se ad petram, id est Christum et destruitur corpus peccati, et deposito veteri homine renovatur Spiritu mentis, et comedit panem caeli. Aliud fertur de aquila. Cum senescit, contra solem in altum volat, et combustis alis in fontem cadit, inde exiens juvenescit. Sic homo in peccatis natus, si in solem justitiae Christum cadit, et in fontem baptismatis mersus fuerit, novus exiit, ut in paradiso fuit. In resurrectione quoque deposita vetustate corruptionis, novus homo erit, cum ut sol fulgebit et angelis aequalis erit. Abhinc incipit probare,

quod pœnæ peccati, quæ nunc regnânt, scilicet fames, sitis, labor, dolor, passibilitas, mortalitas auferentur, et immortalitas et impassibilitas dabuntur. Vere ad Christum conversi innovabuntur, quia

VERS. 6. *Faciens misericordias Dominus*, hic remittens peccata, in futuro auferens pœnas peccati, et faciens *judicium omnibus injuriam patientibus*, quia inferentes injuriam hic, justo judicio in futuro damnabit: *patientes injuriam remunerabli*. Justi injuriam patiuntur, quoniam pœnis peccati hic cum injustis afficiuntur. His est Dominus faciens misericordias, cum misericordes misericordiam consequentur. Et faciet eis *judicium*, cum ipsos ad gaudium, impios judicabit ad supplicium. Sed dicit aliquis: Multi injuste peribunt, qui bona facere nesciunt. Contra hoc dicitur: Inexcusabiles sunt, qui scire possunt, sed vias Domini scire nolunt. Jam Dominus

VERS. 7. *Notas fecit vias suas Moysi*, id est Moysen præcepta sua scribere jussit, quæ cunctis innotescere voluit. *Et notas fecit filiis Israel voluntates suas* per legem et prophetas, per quos omnes homines possent discere, quid esset devitandum, et quid faciendum. Et quare contemnentes non mox punivit? Quia

VERS. 8. *Miserator et misericors est Dominus*, id est Dominus, faciens miserationes exhibendo, *misericors* in natura, *longanimis* exspectans cum patientia peccantes, et non punit, *et multum misericors*, ultra quam homo cogitare possit: ideo non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat.

VERS. 9. *Non in perpetuum trascetur, neque in æternum comminabitur*. Hic malis nostris irascitur: ideo pœnis peccati, id est fame, siti et aliis afficimur, et peccantibus hic supplicium gehennæ comminatur. *In perpetuum autem non irascetur*, quia pœna peccati, quæ ejus ira dicitur, in futuro auferetur, et cum tunc nemo peccet, nulli comminabitur. Pro talibus benedicendus est Dominus.

VERS. 10. *Non secundum peccata nostra originalia vel venialia fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras actuales vel criminales retribuit nobis*. Omne peccatum inhonorat Deum. Et ideo omne peccatum spectat ad supplicium. Non secundum peccata tribuit nobis debita supplicia; sed secundum misericordiam debitam dedit gloriam.

VERS. 11. *Quoniam secundum altitudinem cœli a terra corroboravit misericordiam suam super timentes se*, id est sicut cœlum undique terram protegit, et in se claudit, et in nulla parte a protectione relinquit, ita misericordia protegit timentes se. *Super timentes se*, non super alios fecit robustam misericordiam suam ad modum altitudinis cœli a terra, hoc est, quantum est dignius cœlum quam terra, tantum digniores nos fecit ab hoc, quod eramus, per misericordiam suam. Lutosi enim eramus, et fœdi, ipse nos nitidos fecit.

VERS. 12. *Quantum distat ortus ab occidente, tantum fecit nos distare ab hoc, quod eramus*. Et tam

A longe fecit a nobis iniquitates nostras, quantum distat ortus ab occidente, id est quantum distat solis lux ab occidente, id est a tenebris. Nam qui modo erant tenebræ in peccatis, et errabant in ignorantie tenebris, facti sunt lux in Domino, et lux Christus orta est in eis. Non enim potest longius esse aliqua res, quam illa quæ non est. Vel tantum *longe fecit a nobis iniquitates nostras, quantum ortus*, id est cœlum, ubi semper oritur lætitia, *ab occidente*, id est ab inferno, ubi semper est occasus et interitus.

VERS. 13. *Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se*, id est sicut pater corripit filium, ne propter aliqua superflua amittat hæreditatem, ita Dominus timentes se corripit multis modis, ne perdant hæreditatem. Nota tres similitudines: altitudinem cœli, ortum solis, affectum patris, quia constituit nos in cœlis æquales angelis, fulgentes ut claritas solis, hæredes Dei Patris. Ideo ut pater nos hic flagellat, et non deserit.

VERS. 14. *Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum*, id est creationem nostram de quam fragili materia creati sumus. Hic quidam dicunt, quod ideo diabolus irrecuperabiliter ceciderit, quia materiam carnis ad peccandum sicut homo non habuit. Quod figmentum? Hoc: *Recordatus est, quoniam pulvis sumus*, id est quia de pulvere facti sumus. Vel agitabiles vento suggestionis, et potestatibus aeris non valentes resistere, comparabiles tumus feno in brevitate. Nam

VERS. 15. *Homo est sicut fenum*. In qua re? Iam diebus. *Dies enim ejus, tanquam flos agri, sic efflorebunt*. Breves sunt dies hominis, et cito deficiunt sicut fenum falce abscissum cito deficit: et sicut flos citius cæteris rebus marcescit, et deficit; ita homo cito in defectu cadit. Vel homo secundum carnem est *sicut fenum*; dies ejus, id est puritas animi *tanquam flos agri sic effloret*, id est ad modum floris est mutabilis. Ideo florem *agri* posuit, non campi, quia ager est terra arabilis, et fructifera, in qua herbæ succisæ citius arescunt quam prati, vel sylvæ, quæ non succisæ diutius durant. Vere homo est sicut fenum.

VERS. 16. *Quoniam spiritus, qui in illo est, pertransibit, id est morietur, et non subsistet ea forma, qua prius, sed ut flos arescet*. Et quia quidam dicunt quod post centum annos anima ad corpus redeat, dicit: *Et non cognoscat amplius locum suum*, id est corpus, in quo fuit, *non cognoscat amplius, ut debeat redire*. Vere pulvis sumus, quia *spiritus, qui in illo est, pertransibit* leviter de mandato Domini ad peccatum, *et non subsistet* in uno peccato, sed cadet de vitio in vitium, *et non cognoscat amplius locum suum*, id est priorem statum, dignitatem pristinam, ubi prius erat, non recipiet amplius per se, nisi per gratiam. Spiritus est enim vadens, et non rediens. Homo non subsistet;

VERS. 17. *Misericordia autem Domini ab æterno, id est ante sæcula manet, et manebit usque in æternum super timentes se ad protegendum eos, vel re-*

cuperandum lapsos. Istud super protectivum a primo A justo usque ad ultimum justum misericordia Dei se amantes protegit. Hic erit misericordia, et in futuro remuneratio. Nam *Justitia illius in filios filiorum*, id est æquitas Domini erit in retributionem operum justorum. Opera enim nostra filii nostri sunt. Homines justus sunt filii Dei, illorum filii bona opera, pro quibus recipient præmia. Sed non omnibus erit illa retributio; sed

VERS. 18. *His qui servant testamentum ejus*, id est mandatum ejus, vel *his*, qui custodiunt præcepta ejus, erit ista retributio mansura in filios filiorum, id est in omnes generationes. *Et qui memores sunt mandatorum ipsius* non ad vanitatem, non ad humanum favorem, sed *ad faciendum ea*. Nihil enim prodest scire psalterium, et psalmos cantare, nisi subsequantur bona opera. Servatores mandatorum levabit in cælum. Nam

VERS. 19. *Dominus in cælo paravit sedem suam*. Hoc tribus modis *paravit sedem suam* virtutibus in sanctis, ut per eos judicet mandata non servantes. Vel *Dominus sedem suam in cælo paravit*, quia Ecclesiam sedem suam in cælo cum angelis ordinabit. *Et tunc regnum illius omnibus* bonis et malis *dominabitur*. Vel *Ecclesia regnum ejus omnibus*, quæ sunt Christi, *dominabitur*, cum super omnia bona Domini constituetur. Sequitur laus angelorum de consortio justorum

VERS. 20. *Benedicite Domino, omnes angeli ejus*, id est o cælestes creaturæ facite, quod facitis, voluntates Dei, mandata observantes. *Potentes virtute*, subaudis, Domini, non malitia, sicut diabolus, *facientes verbum illius*, id est adimplentes mandatum ejus, *ad audiendam vocem sermonum ejus*, id est ut faciatis audiri *vocem sermonum ejus* ab omnibus.

Aliter: Angeli dicuntur nuntii, et intelliguntur apostoli *potentes virtute* Christi in miraculis, *facientes verbum illius*, id est complentes præcepta ejus,

ut auditam faciant aliis prædicationem *sermonum ejus*, id est præceptorum ejus. Ideo dicunt prædicatores angelos, quia nunquam aliquis salvabitur, nisi fuerit similis aliquibus ordinibus angelorum.

VERS. 21. *Benedicite Domino, omnes virtutes ejus*, id est omnes angeli, per quos virtutes operatur. In Hebræo habetur: *Omnis exercitus ejus*, et intelliguntur omnes ordines angelorum. Qui ideo *virtutes* dicuntur, quia fortiter in statu suo perseverant, et non cedunt, sicut diabolus fecit. *Benedicite Domino, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus*. Non est opus verbum loqui, quia melius voluntatem Dei vident, quam aliquis facere alterius. Per *angelos* accipiuntur principales ordines; per *virtutes* summi ordines; per *ministros* angeli ad homines missi, vel illorum custodes innuuntur. Omnes boni angeli sunt Dei ministri, quidam ita, ut ad homines militantur; quidam quod aliis præcipiunt et docent quid faciant: omnes tamen in republica æterni Imperatoris vel per se, vel per alios ministrant. Et non solum angeli; sed etiam

VERS. 22. *Benedicite Domino, omnia opera ejus* cælestia et terrestria, qui vos ex nihilo creavit, tam miro modo vel genere et specie discrevit. Adhuc omnia in gloriam filiorum Dei commutabit. Horum exemplo *in omni loco dominationis ejus benedic, anima mea*. In omni creatura est dominatio Dei. Igitur Domini creatura lauda Creatorem, sive *in omni loco terræ*, vel cæli *benedic, anima mea*, dominationi ejus, id est potestati ejus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis ejus. A benedictione fecit principium, in benedictione facit terminum, quia omnis laus in fine canitur:

Sciendum quod hymnus trium puerorum, scilicet *Benedicite* de hoc psalmo sumpsit materiam. Hunc quoque psalmum vindicat sibi angelorum festum, quia ipse invitat chorus eorum ad laudandum Deum.

PSALMUS CIII.

Benedic, anima mea, Domino, Domine Deus, magnificatus, etc. Sicut superior psalmus primitivæ Ecclesie, ita iste ascribitur Ecclesie de gentibus. Hic in centesimo tertio loco calculum ponit. In centenariio bis jubilæus invenitur. In ternario autem fides Trinitatis exprimitur. Qui numerus designat quod Ecclesia pro fide Trinitatis in corpore et anima perennem lætitiâ recipiat. Titulus est:

PSALMUS (54) IPSI DAVID.

Hunc et superior habuit, quia utraque Ecclesia in una fide Christo cecinit. Hic hymnus canitur ipsi Christo desiderabili a populo, contra vitia forti.

(54) Vulgata omittit: *Psalmus*.

D Materia psalmi est benedictio Ecclesie de gentibus. Intentio est hortari fideles ad benedicendum Deum pro beneficiis in psalmo *Domine, exaudi*, descriptis. Verba sumpta sunt de Genesi, ubi nova mundi creatura scribitur, et significat Ecclesiam, quæ nova creatura dicitur, cujus creatio hic physicæ per laudem totius creaturæ exprimitur.

Hic psalmus in tres partes secatur, quia in hoc psalmo trifaria laus cantatur. Prima pars est: *Benedic, anima mea*, in qua Deus de cælo et terra et omnibus quæ in eis sunt, laudatur. Secunda est: *Hoc mare*, in qua laus de mari, et omnibus quæ in

eo sunt, cantatur. Tertia est : *Cantabo Domino*, in qua Deus a microcosmo, id est a minore mundo, scilicet ab homine laudatur. Prius litteram inspiciamus, deinde allegoriam discutiamus. Vox est Ecclesiæ de gentibus ad laudem Dei hortantis.

Benedic, anima mea, Domino pro tantis beneficiis, pro tam multis et magnis muneribus gratiarum ejus.

Nunc vertit verba ad Deum largitorem bonorum, *Domine Deus meus*, cui ut *Domino* servio, quem ut *Deum* colo, *magnificatus es vehementer*, et in angelis, et in hominibus, et in omni creatura, qui ante omnem creaturam magnus es in majestatis tuæ essentia. *Confessionem et decorem induisti*. Primitus vult eum laudare de cœlesti creatura. Deus quasi nudus fuit, dum ante omnia visibilia et invisibilia solus in æternitate mansit, qui decoram vestem induit, dum multitudinem angelorum sapientia plenam, decore perfectam ex occulto thesauro suo produxit, qui mox pro creatione sui in confessionem laudis proruperunt, quando, ut scriptum est, « astra matutina eum laudaverunt, et omnes filii Dei magna voce jubilaverunt (*Job xxxviii, 7*), » qui propter incessabilem laudem *confessio*, propter incomparabilem pulchritudinem *decor* nominantur.

Nota quod viginti duo versus usque ad divisionem psalmi per figuram parabolæ pulcherrimis allusionibus explicantur, quæ fit, quando res sibi genere dissimiles comparantur.

VERS. 2. *Amictus lumine sicut vestimento*. Quasi lumine se Deus vestivit, dum lumen de tenebris splendescere dixit. *Dixit enim* : « *Fiat lux, et facta est* (*Gen. 1, 3, 4*). » Ad singulos versus repetendum est : *Magnificatus es vehementer Extendens cœlum sicut pellem*, quando dixit : « *Fiat firmamentum*, » quod « vocavit cœlum. » Hoc in modum *pellis* est super terram extentum, quia sicut pellis omnia membra tegit, ita creaturas cœli ambitus circumamictus includit, unde etiam dicitur terræ opertorium. Dicitur quidam quod cœlum sit in modum sphaeræ rotundum, ut alibi scribitur : curvavit cœlum ut cameram.

VERS. 3. *Qui tegis aquis superiora ejus*, id est cœli : superius est enim aquis coopertum. Nam Deus posuit illud in medio aquarum, ut dividat aquas ab aquis. Unde dicitur : « *Aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini* (*Psal. cxlviii, 4*). » Sunt autem nebulae super firmamentum suspensæ, ut igneum elementum inferius temperet. *Qui ponis nubem ascensum tuum*. *Nubes* sunt aquæ in aere suspensæ spiramine aeris de mari et fluminibus attractæ. Hic incarnatum Dominum alloquitur, qui *nubem ascensum suum posuit*, quando cœlos ascendit. Elevatis enim manibus ferebatur in cœlum, et nubes suscepit eum ab oculis eorum. *Qui ambulat super pennas ventorum*. Ventus est aer commotus et agitat, scilicet aeris fluctus. *Pennæ venti fuerunt velocitas ejus* super velocitatem ven-

torum, (qua) transcendit agilitatem angelorum.

VERS. 4. *Qui facis angelos tuos spiritus*. Angeli sunt cœlestes spiritus, quos suos facit nuntios, dum eos mittit ad homines. Angeli nomen est officii, non naturæ. Naturæ nomen est spiritus, officii angelus ; sicut naturæ est homo, officii miles : nomen naturæ vir, officii præco. Per horum officium universa in mundo disponuntur. *Et ministros tuos ignem urentem*. Sæpe angeli visi sunt, sicut illi, qui Eliam rapuerunt, vel in circuitu Elisei apparuerunt. Unde et angelus Moysi in flamma rubi, vel in monte Sins in igne ardente apparuit. Hos *ministros* suos facit, dum per eos alios exurit. Vel de malis angelis, qui sunt ignis urens, facit sibi ministros, dum eos jubet punire reprobos. Hic incipit eum de terrestri creatura laudare :

VERS. 5. *Qui fundasti terram super stabilitatem suam*. Quidam putant terram aliquo fundamento fulciri. Philosophi autem dicunt eam quatuor ventis sustentari. Contra quos Scriptura dicit : « *Suspendit terram in nihilo* (*Job lxii, 7*). » In medio namque mundo æqualiter ut centrum in circulo libratur, et *super solam stabilitatem suam fundatur*. *Non inclinabitur in sæculum sæculi*, ut deorsum corruat, quia in immobili firmitate locata in æternum stat.

VERS. 6. *Abyssus sicut vestimentum amictus ejus*. Omnis aquarum copia circumquaque diffusa per maria et flumina et antra occulta simul uno nomine *abyssus* vocatur ; quæ quasi *vestimentum* terræ est in circuitu ; circumdans eam oceano quasi vesie [*Cod. verbo*], sicut corpus nostrum exterius coopertur pallio. *Super montes stabunt aquæ*. Hoc de diluvio dicitur, quando aquæ altissimos montes transcenderunt, quos quindecim cubitis altius operuerunt.

VERS. 7. *Ab increpatione tua fugient*. Jussu Dei aquæ cuntes et redeutes super faciem terræ deferbuerunt, et in proprium alveum recesserunt. *A voce tonitru tui formidabunt*. Tonitru est fragor nubium. Venti namque nubibus inclusi erumpere nitentes magno murmure concrepant, sicut vesica complosa sonat. Qui nubibus collisis ignem excutiunt, quem fulgur esse dicunt, sicut lapides simul triti ignem emittunt. *A voce tonitru tui, aquæ formidant*, quia post tonitrua de nubibus emanant, ut scribitur : « *fulgura in pluviam fecit* (*Psal. cxxxiv, 7*). »

VERS. 8. *Ascendunt montes, et descendunt campi in locum, quem fundasti eis*. Recedentibus aquis in diluvio montes alti, et humiles campi apparuerunt, ut ab initio fundati sunt, qui prius aquis operti fuerunt. Terra quoque abisso quasi vestimento amicta erat, dum noviter creata tota sub aquis latebat, et tenebræ super faciem abyssi erant. *Super montes aquæ steterunt*, quia usque ad firmamentum pervenerunt, quod inter medias aquas positum legitur. Quæ *ab increpatione* Dei fugerunt, quando in unum locum congregatæ sunt. Et quando apparuit arida, tunc montes ascenderunt, et campi de-

scenderunt in locum quem eis Deus fundavit, sive in altum, sive in profundum. Hoc magis videtur dictum de montibus maris, quando fluctus instar montium intumescunt, et iterum in planities campi decrescunt. Et hoc in loco sibi fundato faciunt, quem nunquam procellis turgentibus excedunt.

VERS. 9. *Terminum posuisti, quem non transgredientur*, scilicet littora nunquam prætereunt maria nec convertentur operire terram aquæ, ut olim fecerunt vel in mundi initio, vel in diluvio. Et quare? quia a voce tonitruï ejus formidant, hoc est imperio ejus obtemperant.

VERS. 10. *Qui emittit fontem in convallibus*. Convallés sunt loca inter montes posita. In his fontes de terra erumpunt, de quibus flumina effluunt, et ita inter medium montium aquæ pertransibunt ad mare, redeunt unde venerunt, et iterum ad priorem locum revertentur, ut iterum fluant. De his aquis

VERS. 11. *Potabunt omnes bestię agri*, quia de mari bibere non possunt. *Bestię agri* dicuntur omnia agrestia, quæ non carnibus, sed terræ fructibus, ut cervi vescuntur. *Expectabunt onagri in siti sua*. Onager est asinus silvestris miræ magnitudinis, stultus, valde indomitus. Hunc Africa gignit. Hic quia alias feras formidat, diu sitim tolerat. Hic in æquinoctio duodecim vicibus, in nocte, et toties in die rudit, ut ejus voce etiam æquinoctium agnosci possit. Singuli gregibus feminarum præsumunt, æmuli libidinis sunt, pullis fetis mordicus virilia abscindunt, unde matres eos custodiunt.

VERS. 12. *Super ea volucres cæli habitabunt*. Volucres cæli dicuntur, quæ incertis sedibus vagantur. Hæ super montes et fontes habitant, ut vel pastum vel potum inde habeant. *De medio petrarum dabunt vocem*, quia de rupibus cantant, et Creatori jubulant.

VERS. 13. *Rigans montes de superioribus suis*. Superiora montium sunt nubes, de quibus rigantur montes. Super quosdam etiam montes sunt lacus profundi piscibus pleni. *De fructu operum tuorum satiabitur terra*, id est terra diversis fructibus repletur, cum aquis satiabitur.

VERS. 14, 15. *Producens fenum jumentis, et herbam servituti hominum*. Fenum proprie est quod in prato crescit, unde jumenta vescuntur; herba est quæ in segetes crescit, unde homines pascuntur. *Ut educas panem de terra, et vinum lætificet cor hominis, ut exhilaret faciem in oleo; et panis cor hominis confirmet*, hoc est, montes aquis rigas, ut bestiis pastum ferant; terram aquis satias, ut fenum jumentis, herbam segetum hominibus proferant. *Panem de terra educis*, quo hominem, tuum speciale pecus pascis. *Vinum* inde educis, quod lætificat cor hominis. *Oleum* inde educis, quo facies peruncta fit hilaris. Herba panem profert, qui cor hominis confirmet, quod labore torpet. Hos omnes fructus terra protulit, cum Deus dixit: « Producat terra herbam virentem, etc. (Gen. 1, 11). »

PATROL CXCIV.

VERS. 16. *Saturabuntur ligna campi, et cæri Libani, quas plantavit*. Ligna campi vocantur ulmi et salices et platani vel aliæ arbores infructuosæ. Cedri sunt arbores proceræ in monte Libano, odoriferæ, imputribiles, quas fugiunt serpentes. Propter dignitatem apposuit: *Quas plantavit*, sicut de paradiso scribitur: « Plantavit Dominus Deus paradysum voluptatis (Gen. 2, 8). » Ligna ergo campi, id est omnia infructuosa saturantur aquis, ut frondes aptas cibo animalibus proferant, fructuosa poma hominibus producant, cedri in ædificia proficiant.

VERS. 17. *Illic passeret nidificabunt*. Passeret dicuntur omnes parvæ aves. Hæ in ramis vel in cavis arboribus nidificant, ut inde victum habeant, vel laqueos aucupum vel insidias rapacium volucrum effugiant. *Herodii domus dux eorum*. Herodius est major omnium volatilium, qui aquilam vincit et comedit. Hæc et fulica dicitur, quæ semper in stagnis moratur. Hæc avis est immensæ magnitudinis, anati similis non comparatione corporis, sed morum. Hæc propter magnitudinem dux passerum dicitur. Vel potius domus Herodii est dux eorum. Dux Herodii est mare, unde aves sunt productæ.

VERS. 18. *Montes excelsi cervis, petra refugium herinacis*. Cervus serpentes occidit et comedit, cornua ac pilos deponit et juvenescit. Herinacius est animal non majus ericio habens similitudinem muris et ursi, cujus in Palæstina copia est, semper in cavernis petrarum et terræ foveis habitans. Has duas bestias præ omnibus posuit. Veloces bestię fugiunt venatores in montes, ut cervi timidi; fugiunt in cavernas herinacii. De animantibus et victu eorum laudavit Deum. De temporibus vult laudare eum.

VERS. 19. *Fecit lunam in tempora Paschæ et Pentecostes, et aliarum quarundam festivitatum*, sicut scriptum est: « Fecit Deus duo luminaria, et posuit in ea signa, et tempora, ut dividant noctem, et diem (Gen. 1, 14 et seq.). » Tempora magis per lunam notantur, quia vicinior terræ est. Hanc oceanus per omnia imitatur. Ea crescente crescit, decrescente decrescit, quamvis luna in corpore suo non crescat, nec minuat, sed in lumine, quia proprium lumen non habet, sed a sole accipit. Sol inde dictus est, quod solus lucet in die. *Sol cognovit occasum suum*, quia ab ortu semper tendit ad occasum, inde sub terra redit ad ortum per tenebras cursum dirigens, ut quidam dicunt: vel eodem modo noctu sub terris, quo interdum super terras lucet, ut aliis placet. Hic quam magnus sit, liquet, qui totum orbem calore et fulgore replet.

VERS. 20. *Posuisti tenebras, et facta est nox*. Tenebræ dicuntur eo quod umbram teneant. Tenebræ non sunt substantia, sed lucis absentia, ut puta, cum sol est sub terra, ingruunt tenebræ ex terræ umbra. Has Deus posuit, non creavit, quando inter lucem et tenebras divisit, et facta est nox, cum Deus lucem vocavit diem, et tenebras noctem. Hæc vicissitudo temporis ideo facta est, ut homo, qui tota

die laborat, in nocte requiescat; vel bestię, quę in A lustris morantur tota die, in nocte requiescant liberę, ad pastum libere egrediantur. *In ipsa pertransibunt omnes bestię silvę. Bestię silvę* dicuntur, quę carnibus ut leones vescuntur, quę *ferę* a feritate dicuntur. Hęc in nocte magis pro victu vagantur, quia in die a venatorum et canum insidiis in silvarum abditis celantur. *In nocte etiam pertransibunt.*

VERS. 21. *Catuli leonum rugientes ut rapiant aliquam bestiam ad escam, quęrant a Deo escam sibi*, quia nullam possunt rapere, nisi quam ille permittit. Quasdam enim bestias ad hoc creavit, ut aliarum cibus sint. Catuli dicti sunt, eo quod calcant sensu narium. Catulos leonum propter principatum posuit, et quia hęc bestię magis sæviunt. Cum rugiunt, omnes bestię pavescunt. Ipsi vero leones cantum gallorum et strepitum rotarum timent.

VERS. 22, 23. *Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur.* Transacta nocte, et orto sole catuli leonum, et alię ferę congregantur, et in antris, et in spelęis reconduntur. Et tunc homo absque bestiarum formidine *exibit ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vespem*, et tunc ibit cubitum, bestię autem exhibunt ad pastum. *Opus* dicitur, quod cito perficitur, ut aliquod redificium; *operatio* quotidiana actio ut agricultura. Mis omnibus consideratis exclamat Ecclesia :

VERS. 24. *Quam magnificata sunt opera tua, Domine!* Qui enim mente universam mundum circumspicit, terram, mare, cœlum, et videns omnia pulchre disposita, ordinata, cuncta digeri generibus, fulciri seminibus, mutari successibus, currere temporibus, mirabundus exclamat : *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti*, qui nihil superfluum fecisti, sed omnia in numero et mensura, et pondere disposuisti. Vera omnia opera Domini plena sunt sapientia. Videmus formicam scire quando hiems venit, et escam sibi reponit. Videmus culicem vel pulicem tam minutos habere oculos, ventrem, nares, pedes et universa membra sicut nos habemus, sicut elephantem magnam bestiam habere videmus. Similiter apem, quomodo ceram faciat, videmus, et hęc omnia admiratione digna et sapientia plena censentur. *Impleta est terra possessione tua*, hoc est tota terra possessa est ab his omnibus tua dispositione. Postquam Deum de cœlesti et terrestri creatura laudavit, de mari quoque eum laudare incipit.

VERS. 25. *Hoc mare magnum, et spatiosum manibus.* *Mare* dictum est a meando, eo quod semper eat et redeat. Quod *spatiosum manibus* dicitur, eo quod quasi expansas manus habeat, et in se cuncta recipiat. *Spatiosum manibus* dicitur amplius excedendi locus. Similitudo ab ampla patria, in qua sine impedimento possit operari. *Mare magnum* vel oceanus vel aliud, quod terram in tres partes dividit, quod ideo dicitur *magnum et spatiosum*, eo

quod tota terra comparatione illius sit quasi parva insula. *Illic reptilia, quorum non est numerus*, pisces tam majores quam minores innumerabiles, qui in profundum se mergunt, inde vitam resumunt, unde si ceciderit homo, moritur, et ipsi, si venerint in terram, moriuntur. Ibi etiam *animalia pusilla cum magnis*, id est parvi pisciculi, et cetera grandia quę habent corpora montibus æqualia.

VERS. 26. *Illic naves pertransibunt.* Hoc valde est mirabile, quod navis multis molibus onusta super tumentes fluctus currit, et homines super visibilem mortem vehit, et per tot pericula bestiarum et procellarum ad patriam ducit. Illic quoque est *draco iste, quem formasti ad illudendum ei*. Dicunt Judęi, quia Deus magnum draconem fecit, qui Leviathan dicitur, et est in mari, et quando, ut aiunt, recedit oceanus, draco vertitur. Hic factus est *ad illudendum ei*, qui dum multitudinem piscium devorat, per apertam ejus maxillam exeunt, et sic devoratori illudunt. De hoc scribitur : « Draco magne, qui habitas in aquis multis (Ezech. xxix, 3). » Dicunt quidam quod sit primus piscis a Deo creatus, et adhuc vivat. Qui nunc draco, nunc Leviathan, nunc cetus in Scriptura pro significatione ponitur.

VERS. 27, 28. *Omnia a te expectant, ut des illis escam in tempore*, et reptilia scilicet, et animalia pusilla, et magna, et ipse draco, et possessio. Quidam pisces de aliis piscibus vivunt, quidam, ut fertur de rore cœli victum sumunt. Ideo dixit : *In tempore*, quia certo tempore ille ros descendit, sicut certo tempore terra fructum producit. *Dante te illis animalibus escam, vel piscibus illum rorem, ea colligent.* *Aperiente te manum tuam ad dandum, omnia implebuntur bonitate*, id est refectione.

VERS. 29. *Avertente autem te faciam turbabuntur*, hoc est, te non dante cibum fame tabescent. *Auferes spiritum eorum, et deficient*, id est morientur, et in pulverem suum revertentur, id est in terram solventur.

VERS. 30, 31. *Emittes Spiritum tuum, et creabuntur*, id est iterum creabuntur, quę per spiritum vivificabuntur; et *renovabis faciem terrę hominibus, animantibus, fetibus, fructibus*. De his omnibus sit *gloria Domini in sæculum; lætabitur Dominus in operibus suis*, id est omnia opera Domini lætantur de gloria Domini.

VERS. 32. *Qui respicit terram, et facit eam tremere.* Sæpe pro signo factus est terręmotus; sicut quando Dominus obiit, vel quando resurrexit, utroque tempore tremuit. *Qui tangit montes, et fumigant.* Hoc dicitur de monte Sina, qui totus fumigavit, cum Dominus in eum descendit. Multi etiam montes flammam et fumum, ut Ætna efflant, ut homines perterriti a malis resipiscant. Montes quoque fumigant, dum humorem evaporant, qui spiramine aeris attractus in nubibus conglobatur, et de his iterum montes, et plana terrę irrigantur. Pro his omnibus ego Ecclesia ab eo electa.

VERS. 33. *Cantabo Domino in vita mea, psallam*

Deo meo, quandiu sum in hac vita. Cantabo in con- A 1); › aliquando Ecclesia, ut ibi : « Dominus in
templativa vita, *psallam bene operando in activa.*

VERS. 34. *Jucundum sit ei eloquium meum, id*
est, acceptabilis sit ei laus mea pro suis beneficiis.
Ego vero non in creaturis, sed delectabor in Do-
mino, in quo est vera delectatio, quia delectatio
creaturæ transit; illa permanet.

VERS. 35. *Deficiant peccatores a terra, et iniqui,*
ita ut non sint iniqui, sed justii.

Quamvis in omnibus creaturis magna sit laus
Creatoris, tamen cuncta in hoc psalmo jam dicta,
gratia similitudinis tantum sunt adducta. Hic enim
liber spiritalis est, et spiritalibus spiritaliter per
similitudinem loquitur : nec narrat præterita, sed
prædicat futura ; de præteritis tantum sumit verba,
quæ fuerunt futurorum umbra. Hic psalmus dicit
quod Deus dignus sit laudari, quod fecit cælum et
terram, mare, et omnem ornatum eorum ; et his
allusionibus et similitudinibus innuit, quod si laudan-
dus et benedicendus est propter primam creationem,
tunc maxime propter secundam, scilicet propter re-
creationem et salvationem humani generis, et pro-
pter magnificentiam, quia, si magnifice egit in crea-
tione, multo magis in recreatione, sicut dicitur :
Deus, qui mirabiliter hominem creasti, et mirabilis
reformasti. Postea dicit per quos, scilicet per apo-
stolos, illam recreationem fecerit ; contra quos in-
surrexerunt aquæ volentes eos deprimere quousque
Dominus eos increpuit, et sic eos compescuit. Vox
Ecclesiæ :

VERS. 1. *Benedic, anima mea, Domino.* Anima, C
quæ modo es mei juris, benedic Domino redempta
ab eo. Quidquid cogitas, quidquid dicis, quid
operaris, pertineat ad ejus laudem. Anima a spiritu
exhortata nimio desiderio convertit se ad Deum,
dicens : *Domine Deus meus magnificatus es vehemen-*
ter ! Tota Ecclesia est in Christo. Unde homo hic
loquitur : O Christe, qui es dominator, et Deus
meus magnus habebis apud Judæos et gentes. Et
merito, quia confessionem et decorem induisti, quia
de idololatriis te constitentes, de fœdis in peccatis
decoros in virtutibus fecisti, et eos quasi pretiosam
vestem induisti.

VERS. 2. *Amictus lumine sicut vestimento habi-*
tans lucem inaccessibilem in paternæ gloriæ orna-
mento, et qui erant tenebræ, facti sunt lux in te,
quibus circumdatus es quasi veste. Justii ideo di-
cuntur lux, quia aliis præbent lumen sapientiæ
verbo et opere, ut scribitur : « Luceat lux vestra
coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et
glorificent Patrem in cælis (Matth. v, 16). » Ideo
dicuntur Dei vestimenta, quia Ecclesiæ, quæ est
corpus Christi, sunt ornamentum. Hos fecisti lu-
men per cælum, id est aperiendo eis Scripturam,
extendens cælum sicut pellem. Cælum a celando di-
citur, quia superna in eo a nobis celantur. In hoc
libro cælum aliquando Deus Pater accipitur, ut ibi :
« Cælum cæli (Psal. cxiii, 16) ; » aliquando Chri-
stus, ut ibi : « Deus de cælo prospexit (Psal. xiii,

1); › aliquando Ecclesia, ut ibi : « Dominus in
cælo paravit sedem suam (Psal. cii, 19) ; › ali-
quando sacra Scriptura, ut hic : *Extendens cælum*
sicut pellem, quæ ideo cælum vocatur, quia multa
arcana in ea celantur. Hoc cælum prius involutum
sicut pellem extendit, dum sacram Scripturam mul-
tis mysteriis involutam Ecclesiæ aperuit. Sicut enim
in pelle extensa non sunt rugæ, nec aliquid ibi la-
tet, sed omnia patent, ita scripta prophetarum per
Spiritus sanctum exposita fidelibus patent. Vel
sicut pellis extenditur, ut inde fiat tentorium ad
protegendum, ita sacram Scripturam eis aperuit,
ut protegeret eos contra impugnationem hæretico-
rum, et contra vitia. Pellis etiam, quæ non est nisi
de mortuis animalibus, significat mortalitatem.
primis parentibus post peccatum factæ sunt tunice
pellicæ designantes eos in mortalitatem incidisse.
Cælum ergo sicut pellem Deus extendit, dum in
tantum Scripturam Ecclesiæ intonuit, quantum
scriptores ejus mundo notificavit. Prophetæ namque
et apostoli scriptores Scripturæ mortales fuerunt ;
sed post mortem tensi plus intonuerunt. Non tan-
tum noti erant, cum viverent, quantum postea mi-
raculis et scriptis noti facti sunt. Judæa sola ha-
buit prophetas vivos, omnes gentes mortuos. Post
mortem tensi sunt, quia ab apostolis expositi sunt.

VERS. 3. *Qui tegis aquis superiora ejus,* id est su-
perficiem Scripturæ, quod est, litteram *tegis aquis,*
id est profunda et obscura allegoria. Vel cæli su-
periora sunt mandata Scripturæ excellentiora. Hæc
tegit supereminenti charitate, quæ est in aquis, id
est in donis spiritalibus. De cujus fluore scribitur :
« Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per
Spiritus sanctum, qui datus est nobis (Rom. v,
5). » Ideo dixit : *Aquis,* quia duo sunt præcepta
charitatis. Quæ ideo aqua dicitur, quia sordes
abluit, dum multitudinem peccatorum operit, et
sitiim justitiæ fluentis Scripturæ restinguit. Ad ex-
cellentiam Scripturæ fit quidam ascensus creden-
tibus, de quo subditur : *Qui ponis nubem ascensum*
tuum, id est apostolicos prædicatores, imbrem do-
ctrinæ complentes, in populo ponis per quos as-
census ad te fiat, dum per illorum doctrinam Scri-
ptura intellecta ad intelligendum ascendat.

Ilic incipit magnificentiam ejus dicere usque in
finem psalmi. *Magnificatus es vehementer* singulis
versibus est jungendum. *Qui ambulat super pennas*
ventorum, hoc est, velocius currit verbum tuum
ad corda, quam ventus volet. Dominus quoque per
nubes in cælum ascendit, dum Ecclesia, corpus
ejus, per doctores ad intellectum Scripturæ ascen-
dit. Vel sicut prius in seipso per nubem ascendit,
ita adhuc in membris suis per nubes cælum con-
scendet, ut scribitur : « Rapiemur in nubibus ob-
viam Christo in aera, et sic semper cum Domino
erimus (I Thess. iv, 16). » Per ventos intelliguntur
angelici spiritus, per pennas agilitas illorum intel-
lectus. › *Super pennas ventorum Dominus ambulat,*
qui omnem intellectum cœlestium spirituum su-

perat, quia non tantum de Deo intelligere poterunt, quin adhuc superexcedat agilitatem intellectus illorum. Per *ventos* quoque animæ accipiuntur, per *pennas* virtutes, quibus ad superna attolluntur, quæ omnes in duabus alis, Dei videlicet et proximi dilectione consistunt. » In his » enim « duobus præceptis universa lex pendet, et prophetæ (*Matth. xxii, 40*). » Super *pennas* ergo *ventorum* ambulat, quia agilitatem dilectionis spiritualium virorum exsuperat, dum plus ipse eos, quam ipsi diligant.

VERS. 4. *Qui facis angelos tuos spiritus*, id est spiritales viros facis nuntios verbi tui, et *ministros tuos ignem urentem*, id est ardentem flammam charitatis, et in aliis sordes peccatorum exurentes, alios amore accendentes.

VERS. 5. *Qui fundasti terram super stabilitatem suam*, id est Ecclesiam super fidem Christi, quæ ei est firma petra, stabilitas sua. De hoc fundamento *non inclinabitur in sæculum sæculi*, id est non cadet in æternum. Hæc domus tempestatibus persecutionum impellitur; sed firmo fundamento stabilita non subruitur.

VERS. 6. *Abyssus sicut vestimentum amictus ejus*. Abyssus est multitudo malorum, quæ est profunda in consiliis vitiorum. Quæ ita sanctis est impedimentum, sicut operantibus *vestimentum*. Super *montes stabunt aquæ*, quia tribulationes et pœnæ malorum habebunt potestatem super corpus prædicatorum. Diluvium namque persecutionum terram, id est Ecclesiam sicut abyssus operuit, ita ut nec ipsi magni montes, id est ipsi sublimes prædicatores apparerent. Dum enim interficiebantur martyres, fugiebant ubique Christiani, occultabant etiam se apostoli. Sed quandiu stabunt aquæ? Parumper. Nam

VERS. 7. *Ab increpatione tua fugient*. Increpatio Christi per prædicatores erat hæc: « Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum (*Matth. iii, 2*). » Ab hac *increpatione aquæ fugierunt*, dum persecutiones a pressura Ecclesiæ recesserunt. *A voce tonitru tui formidabunt*. Vox tonitru Christi erat: Nisi pœnitentiam egeritis, in ignem gehennæ ibitis. Ab hoc voce sævientes fluctus timuerunt, dum Constantinus, et alii tyranni a persecutione ad Christum conversi sunt. Et illi fluctus

VERS. 8. *Ascendant in montes, et descendant campi*, quia persecutores se sæpius minis et terroribus in superbiam extulerunt, humiles in ritum Christianum descenderunt, et Ecclesiam, quam prius impugnabant, defendere cœperunt. Et quousque ascendant? *In locum, quem fundasti eis*, id est usque ad terminum, quo permittes eos sævire. Nam

VERS. 9. *Terminum posuisti, quem non transgredientur*, id est non plus poterunt nocere, nisi quantum tu iudicas Ecclesiæ, et scis necessarium esse. Conversi autem ad te *non convertentur operire terram*, id est persequi et destruere Ecclesiam. Recedente diluvio montes apparuerunt, quia, cessante

A persecutione, apostoli montes Ecclesiæ eminuerunt, qui prius quasi depressi latuerunt. Cœperunt enim ab imperatoribus venerari, et visa est eminentia montium, per quos salus venit humano generi.

Aliter: Pace Ecclesiæ reddita, facta sunt *concordia*, et constitutum est, qualiter prælati, et qualiter se haberent subditi, qui prius erant indifferenter permisti. Et tunc *ascendant montes*, id est prælati in locum prælationis, et *descendant campi*, id est subditi in locum subjectionis, *in locum quem fundasti eis*, id est sicut disposuisti per tuos in conciliis. *Terminum posuisti, quem non transgredientur*, ut laicus sibi non usurpet officium clerici, nec clericus sibi vindicet officium presbyteri, nec presbyter episcopi, nec episcopus apostolici: et ideo *non convertentur operire terram*, id est perturbare Ecclesiam. Ergo hoc modo Ecclesiæ statu composito *magnificatus es vehementer*.

VERS. 10. *Qui emittis fontes in convallibus*, id est doctrinam apostolorum ut fontem reficientem et refrigerantem per doctores emittis humilibus. Vel *convalles humiles doctores fuerunt*, ut Hieronymus, Augustinus et Gregorius, in quibus Deus *fontes* emisit, quibus terram suam satiavit, dum per eos sacram Scripturam nobis exposuit. Et tunc *inter medium montium pertransibunt aquæ*, id est doctrinæ, in communi concordia apostolorum et prophetarum per eos ibunt ad alios. Ut illi, ita et isti docebant, non ut hæretici, qui statum Ecclesiæ prius commovebant. De illis fontibus et aquis

C VERS. 11. *Potabunt omnes bestię agri*. Ager est terra arabilis, et designatur gentilitas, quæ aratro Evangelii, et bobus prædicatoribus est arata, et semine verbi seminata. Hujus *bestię gentiles bestialiter* viventes erant, qui omnes vivam aquam de fontibus Salvatoris bibebant, dum sanam doctrinam de catholicis prædicatoribus hauriebant. *Expectabunt onagri in siti sua*. Onager est animal magnum et indomitum, et significat principes sæculi, qui de illis fontibus potabunt, et adhuc cum magno desiderio potare *expectabunt* permanentes in *siti sua*, id est semper sitiennes audire verbum doctrinæ, ut Carolus et alii.

Aliter: Per bestias conjugati, per onagros sitim tolerantibus intelliguntur continentibus. Bestiæ bibent de illis aquis, cum conjugatis dicitur: « Viri diligite uxores vestras (*Ephes. v, 25*), » et iterum: « Unusquisque uxorem suam habeat, et unaquæque virum. Vir uxori debitum reddat: similiter et mulier viro (*I Cor. vii, 2 et 5*) » Onagri inde bibunt, cum continentibus dicitur: « Non omnes capiunt hoc verbum, qui potest capere, capiat (*Matth. xix, 11 et 12*), » id est continentibus permaneant. *In siti sua* expectant, dum membra sua a libidine refrenant, desideria carnis mortificant. *Onagri* etiam designant sapientes sæculi, qui in *siti sua* expectabant, id est aviditate vitæ ardebant, quia quanto prius sapientiores in sæculo, tanto conversi ferventiores erant in Dei servitio, ut Ambrosius, Augustinus.

VERS. 12. *Super ea volucres cæli habitabunt.* Volucres sunt spirituales viri ad alta animo volantes, libero aere perfruentes, serenitate cæli gaudentes super montes et convalles, super fontes et aquas habitantes. In montibus per contemplationem; in convallibus per humilitatem conversantur, fontibus Scripturæ, et fluentis doctrinæ satiantur. Vel *volucres cæli* sunt virgines mente in cælis conversantes, qui *super ea*, id est super bestias et onagros habitabunt, quia merita conjugatorum et viduarum transcendunt, ut scriptum est: « Dabo eis locum noninatum » præ aliis sanctis « in regno Patris. »

De medio petrarum dabunt vocem. Petra erat Christus, petrae apostoli. Volucres in petris morantur, quia spirituales in doctrina apostolorum conversantur. *De medio petrarum vocem dabunt*, dum de apostolis scriptis prædicabunt. Hæ volucres in montibus, id est in apostolis et prophetis requiescunt, dulcem vocem edunt. Illæ sonant; petrae resonant. Spirituales disputant; Scripturæ respondentes concordant. Sicut de Christo Christiani, ita de petra petrae dicuntur sancti, quia adhærent petrae Christo. *De medio petrarum* est de communi concordia sanctorum. Qui emittit fontes in convallibus,

VERS. 13. *Rigans montes de superioribus suis*, id est apostolos docens de prophetis, qui fuerunt superiores apostolis non vita, sed tempore. Quidam codices habent: *De superioribus tuis*, id est rigans montes apostolos de melioribus tuis sancti Spiritus donis. In Hebræo habetur: *De cœnaculis Dei*, id est de secretis cæli per Spiritum sanctum irrigati sunt apostoli, sicut Petrus, qui vas de cælo vidit descendere, et sicut Paulus, qui ad tertium cælum raptus arcana Dei in paradiso audivit. *De superioribus* fluet aqua in montes, de montibus in convalles, et sic *de fructu operum tuorum satiabitur terra*, id est Ecclesia bonis operibus replebitur, quæ erunt fructus illorum montium et fontium; et illorum prædicatio et doctrina sunt tua opera. Terra autem satiata est,

VERS. 14. *Producens fenum jumentis*, id est victum temporalem dans suis prælatis, qui sunt jumenta Dei, qui sub iugo Domini portant cum ad alios prædicando. Et est producens *herbam servituti hominum*, id est cibum corporalem ministrans prædicatoribus, qui serviunt prædicando hominibus. Quod fit, cum laici dant episcopis et presbyteris decimas, ut inde sustentari possint vacare orationi et Ecclesie dispositioni.

Nota quod spirituales dicuntur sæcularium jumenta, quia portant eos verbo et exemplo ad cælestia. Illorum etiam servi sunt, quia eis in spiritualibus serviunt. Debent igitur sæculares spiritualibus subditi prælatis necessaria providere, ut possint sine sollicitudine Dei servitium providere; quæ temporalia *fenum* et *herba* dicuntur ad comparationem spiritualium, (quæ) eis impenduntur. Prælati autem debent se servos fidelibus exhibere, non dominos, sicut scribitur: « Qui major est vestrum,

erit minister vester, et qui inter vos primus est, sit omnium servus (Matth. xx, 26 et 27); » non sicut fatui prælati, qui familiam Ecclesie reputant servos suos. Ad quid producit terra fenum jumentis? *Ut educas panem de terra*, id est doctrinam animam reficientem proferas ei de jumentis, id est de prælatis, qui sunt terra Scripturis culta. Ideo dat subdita terra corporalem sustentationem, ut a prælata terra, id est a Dei jumentis suscipiat panem vitæ, scilicet prædicationem.

VERS. 15. *Et ut extrahat inde vinum, quod lætificet cor hominis.* Nam cætera animalia sunt ad terram prona et ventri obedientia. *Ut exhilaret faciem in oleo*, id est per impositionem manus suscipiant dona Spiritus sancti, quod fit in confirmatione. Hoc oleum exhilarat faciem, quia Spiritus sanctus suis donis et charismatibus lætificat mentem. Similitudo est ab his, qui uncti oleo nitidi et pulchri apparent exterius. Ita Spiritu sancto uncti nitent interius. Et ut suscipiat a prælatis panem altaris, id est corpus Christi, qui *panis* non stomachum; sed *cor hominis confirmet*, id est animam ratione utentis in donis Spiritus sancti corroboret. Hic panis per sacerdotes conficitur. Cujus cor autem non est mundatum per Spiritum sanctum, potius damnat et debilitat, quam reficit. Digne autem sumentes sanctificat in anima virtutes dando, sanctificat in corpore bonis operibus conservando, et tandem ipsum corpus in immortalitatem restituendo. Nota Ecclesie sacramenta in pane, vino et oleo designata, quia panis in igne coquitur, vinum et oleum in torculari premitur: et Ecclesia igne tribulationis, et pressura persecutionis affligitur. Inprimis panis educitur de terra, dum a prælatis Ecclesie catechumenis vel indoctis doctrina litteræ profertur. Deinde vinum educitur, dum baptizatis vel doctis doctrina allegoriæ exhibetur. Deinde oleum educitur, dum donis spiritualibus credens exhilaratur. Demum corpore Christi in donis collatis confirmatur. Terra inferior producit fenum jumentis; terra superior educit panem, vinum, oleum populis, et ex his charismatibus

VERS. 16. *Saturabuntur ligna campum*, id est Judæi, Gentiles et mali christiani prius infructuosi, modo *campi*, id est humiliati. *Et cedri* his saturabuntur, id est principes alti, sublimes nobilitate, divitiis, et excelsi in peccatis, modo *Libani*, id est dealbati et decori virtutibus, *quas cedros Dominus plantavit* in Ecclesia fide, spe, charitate. Pervenit vinum, et oleum Christi ad senatores, ad nobiles, ad reges. At ad quid cedros plantavit? Ut passeret sub eis nidificent. Unde subditur:

VERS. 17. *Illic passeret nidificabunt.* Cedros Dominus plantavit, et sub eis passeret nidificabunt, dum monachi, vel clerici, vel quique religiosi sub potestate principum cellulas construunt, et sub eorum protectione habitant. Tales sustentantur a divitibus, sicut nidus sustentatur a ramis. *Herodii domus dux est eorum*, id est divites præbent pauperibus exemplum. Herodius est avis rapax, et significat sæculum

potentes rebus temporalibus inhiantes. Qui cum supernæ patriæ amore opes suas pauperibus erogant, nudam crucem nudi sequuntur, cœlestis sibi conversationis domum piis operibus construunt; profecto in spiritualis vitæ studio passerum ductores fiunt. *Herodii itaque domus dux est eorum*, quia illustris conversi divitis virtus, mundi contemptus et amoris Dei præbet incitamentum pauperibus. Nam dum mediocres vident potentes conversos, citius et audacius convertuntur. Herodius superat aquilam rapinis inhiantem: et ipsi superabunt diabolum animabus insidiantem.

Alia translatio habet: *Fulicæ domus dux eorum est*. Fulica est magna avis, quæ semper moratur in aquis, et significat sapientes qui semper versantur in Scripturæ fluentis, qui sunt domus Dei, et dux eorum est Christus. Passeres sub cedris nidificant, ducatu Herodii vivunt. Et quid cervi?

VERS. 18. *Montes excelsi cervis est refugium. Montes excelsi sunt sublimia præcepta, et altæ virtutes. Hæ cervis, id est spiritualibus, dumeta sæculi transeuntibus, fiunt refugium, dum declinant vitiorum æstum. Hi cervi serpentes devorant, dum peccata aliorum orando vel consiliando strangulant. Quæ spes erit herinacii? Petra refugium herinacii. Petra est Christus; herinacius autem animal est simile ericio, hispidum, spinosum, undique spinis et aculeis coopertum, et multum timidum habitans in petrosis locis; et significat peccatores onerosos, moles spinarum timentes pœnas gehennæ ignis, quibus est misericordia Christi refugium, ut æternum evadant incendium. De his lignis, cedris, cervis, herinacii*

VERS. 19. *Fecit lunam in tempora, id est Ecclesiam permansuram in æternum. Licet enim multi sæviant contra illam, tamen per omnia tempora manebit. Vel fecit eam in tempora, id est ad modum temporum, quia quandiu erit Ecclesia, tandiu erunt tempora comparabilia lunæ, modo in quibusdam deficientis, modo in quibusdam resurgens. Tempora ejus sunt pax et persecutio. Tempore pacis videtur crescere, tempore persecutionis decrescere. Hæc illuminatur a sole id est a Christo. Qui sol cognovit occasum ejus, quia sol justitiæ Christus cognovit horam mortis suæ dicens: « Filius hominis tradetur gentibus, et occident eum (Matth. xvii, 21 et 22). » Lunam fecit, ut soli appropinquet, et lumen ab eo accipiat. Sed non illuminatur ab eo, nisi occasum solis, id est mortem Christi imitata fuerit. Luna Ecclesia patitur defectum subtracta luce solis, id est gratia Christi. Sed sol cognovit occasum suum, id est bene scit, cur subtrahat ad tempus gratiam suam, ne de virtutibus superbiant, et fragilitatem suam cognoscant. Sole justitiæ occidente, factæ sunt in apostolis quædam tenebræ, deficiente eorum spe, quibus primo magnus et Redemptor omnium videbatur. Unde subditur*

VERS. 20. *Posuisti tenebras, et facta est nox, hoc est, cæcitatem leceisti in Israel, et sic facta est tua*

mors. Vel tuo occasu, o Sol justitiæ, ortæ, sunt in horis diei, id est, in apostolis perturbationis tenebræ, et facta est nox, id est, magna desperatio. Nam Petrus negavit, Thomas dubitavit, alii dixerunt: « Nos sperabamus quod ipse redempturus esset Israel (Luc. xxiv, 21); » sed in hoc decepti sumus. Et in ipsa nocte pertransibunt omnes bestię silvæ, id est, omnes dæmones, qui dicuntur bestię silvæ, id est, quia habitant in occultis, pertransibunt illam Ecclesiam tentationibus et suggestionibus. Sicut quædam animalia sunt, quæ nocte exeunt et escas sibi quærunt, sed veniente luce fugiunt, et latent in speluncis: ita in morte Domini, in tenebris illis exierunt dæmones, et quæsierunt sibi escam; sed veniente sole, id est Christo resurgente fugerunt, et ubi prius habitaverant, latucrunt. Quæ sunt illæ bestię?

VERS. 21. *Catuli leonum, id est minores dæmones cum majoribus, rugientes, id est sævientes, ut rapiant sibi escam. « Leo » enim « rugiens circuit quærrens, quem devoret (I Petr. v, 8), » ut scriptum est: « Escas ejus electa (Habac. i, 16). » Non tamen audeat aliquem rapere, nisi Dominus permiserit. Nam Dominus scit quos et quando debeat ei permittere. Et aliqui rapiuntur ad probationem, sicut Petrus et Job: aliqui ad consummationem, sicut Judas. Petrus erat in faucibus diaboli, et ereptus est; Judas vero incorporatus est. Christus sol occidit in morte, et facta est nox, et in ipsa nocte dæmones exierunt, et escas sibi acquisierunt, sed, sole veniente, fugerunt. Jam*

VERS. 22. *Ortus est sol, id est, resurrexit, et congregati sunt dæmones in unum, et in cubilibus suis collocabuntur, id est in Judæis et gentibus, ubi prius cubuerunt. At illis fugatis*

VERS. 23. *Exibit homo ad opus suum. Ille homo, cujus caput est in cælo, id est Ecclesia ad bona studia, et operationem suam, id est ad virtutum exercitia usque ad vespertam, id est usque ad finem vitæ, vel usque ad adventum Antichristi, quia tunc erit Ecclesia in vespera et in occasu. Nam non tantum tunc prævalet, ut nunc. Post resurrectionem Domini apostoli vineæ Domini operarii ad opus suum, id est ad prædicationem exierunt, et bestias de vinca, id est dæmones de Ecclesia gentium fugaverunt, et virtutibus coluerunt. Post eos alii doctores ad operationem suam, id est ad Ecclesiæ ædificationem exhibent, et alii post eos usque ad vespertam, id est usque in finem mundi.*

Aliter: Cum sol occidit, luna deficit, quia, cum Christus gratiam suam subtrahit, Ecclesia in virtutibus deficit. Et tunc fiunt tenebræ, id est errores et hæreses, et facta est nox, id est infidelitas. In ipsa pertransibunt omnes bestię silvæ, id est omnes diaboli, qui sunt in infidelibus, ut silva in occultis, percurrunt omnes tentationes, ut decipiant. Et non solum majores, sed etiam catuli leonum minores rugientes, feroces ut leo pertransibunt, ut rapiant

fidèles, et quærans a Deo escam sibi, qui nullum poterunt decipere, nisi permittantur, sicut Job. Sicut inter angelos sunt quidam excellentiores, ut archangeli, quidam inferioris gradus, ut angeli : ita sunt inter dæmones quidam majoris malitiæ, quidam minoris. Unde scribitur : « Est nobis colluctatio adversus principes, et potestates, rectores tenebrarum (Ephes. vi, 12). » Post noctem tentationis ortus est sol, quia iterum veniet lux gratiæ, qui cecidit, aget pœnitentiam, et fugient omnes bestię et peccata, et efficitur talis, qualis ante fuit. *Et congregati sunt*, id est ab eo cessabunt, *et in cubilibus suis collocabuntur*, id est quiescent persequi eam. Et tunc per ortum solis justitiæ *exibit homo jam rationalis de cogitatione ad bonum opus, quod erit suum*, id est competens : *et ad operationem suam assiduam exhibit usque ad vesperam*, scilicet usque ad finem suum, vel usque ad finem mundi, quando erit talis persecutio, quod nullus exhibet, id est nemo audebit pœlam bene operari. Hoc differt inter *opus* et *operationem*, quod *opus* ad horam ; *operatio* assiduam opus. *Magnificatus es vehementer*, qui hoc et hæc fecisti, qui lunam deficientem tuo ortu illuminasti, et omnes bestias silvæ fugasti. Ideo merito exclamo :

Vers. 24. *Quam magnificata sunt opera tua, Domine !* id est valde magnifica et gloriosa sunt. Nec mirum. *Nam omnia in sapientia*, id est in Filio fecisti. Sapienter, rationabiliter, cum magno consilio cuncta operatus es, quæ dixi de tuo occasu, de Ecclesiæ defectu, de prædicationibus, et reliquis supra expositis. *Impleta est terra possessione tua*, id est omnis terra repleta est Ecclesia, quæ est tua possessio. Vel *terra repleta est fide, charitate, et aliis virtutibus*, quæ sunt tua possessio, et contigit per tuum ortum. Vel *terra*, id est *Judæa repleta est possessione tua*, id est fidelibus, et maxime in fine mundi fide, et bonis operibus, per quæ tu possideris. Et non solum terra, sed etiam

Vers. 25. *Hoc mare*, id est gentilitas in moribus amara, replebitur possessione tua. Quod est *magnum*, quia in vitiis profundum, *spatiosum*, id est latum et aptum manibus exercendis, sicut dicitur domus spatiosa, vel patria spatiosa. Dicimus gentilem populum *spatiosum* ab oriente ad occidentem, ubi non deficiet opus operantibus. Judæa non fuit spatiosa, ideo operariis est deserta. Antequam in mari fiat tua possessio, sunt *illic reptilia, quorum non est numerus*, id est innumerabiles dæmones, qui repunt in corda hominum per occultas tentationes. *Animalia pusilla cum magnis*, id est parva, magna dæmonia sunt ibi ad commovendas tempestates in mari. Et tamen

Vers. 26. *Illic naves pertransibunt*, id est prædicatores vehentes Christum prædicatione ad corda hominum : vel Ecclesiæ tempestates et procellas tentationum pertranseunt, quarum gubernator Christus est in ligno crucis suæ.

Nota : Mare est sæculum, procellæ tentationes,

A venti dæmones, tempestates sunt persecutiones, navis Ecclesia, arbor crux, velum fides, antennæ opera, nautæ apostoli et doctores, gubernator Christus, prosper ventus Spiritus sanctus, portus finis mundi, patria æterna vita. Non solum sunt in illo mari animalia pusilla, sed etiam *draco maximus* et princeps dæmonum, de quo satis auditum est, ubi habitat. *Quem formasti ad illudendum ei*, id est quem talem disposuisti, ut ei a fidelibus illudatur. Cum aliquos per mala opera devorat sicut David, Petrum, Mariam, per maxillam ejus armilla misericordiæ Christi perforatam exeunt, dum ad pœnitentiam confugiunt, et sic ei illudunt. Vel *dracorem formasti ad illudendum ei*, id est Ecclesiæ navi mare transeunti. Et decipitur, quia ab angelis, vel a sanctis illuditur. Deus angelum bonum creavit, sed ipse diabolus superbia factus et malitia, se deformavit, quem Conditor iterum bene formavit, dum eum ad utilitatem Ecclesiæ disposuit. Et enim utilis sanctis, quos probat tentationibus ut Job, vel quos purgat adversitatibus ut David.

Vers. 27. *Omnia a te expectant, ut aes illis escam in tempore*, et reptilia, et animalia, et ipse draco. Non enim possunt nocere, nisi tu permittas, Ideo dicit : *In tempore*, quia neminem possunt tentare, nisi a Deo permitti, sicut legitur de Job ; nec aliquis hominum potest bonum operari, nisi inspiratus a Deo.

Vers. 28. *Dante te illis colligent*, id est, permitte te, et dante illis potestatem colligent prædican, et consument obstinatos. *Aperiente te manum tuam*, id est revelante te Filium et potentiam tuam, *omnia*, quæ prius erant diversa, *implebuntur bonitate*, id est virtutibus. *Omnia*, id est omnes fideles salvandi. Draconis et reptilium cibus est terra, id est peccatores : *possessionis*, id est Ecclesiæ cibus est bonitas, id est Christus.

Vers. 29. *Avertente autem te faciem*, id est præsentiam gratiæ, tunc turbabuntur suggestionibus, tentationibus. *Auferes spiritum eorum*, scilicet spiritum superbiæ, *et deficient a malitia sua, et in pulverem suum revertentur*, id est cognoscentes se esse pulverein ad pœnitentiam convertentur. Et tunc

Vers. 30. *Emittes spiritum, et creabuntur in bono ; et sic renovabis faciem terræ*, id est mentem terrenorum, ut intendat cœlestia, quæ prius intendebat terrena.

Aliter : In illo magno mari erunt *reptilia, quorum non est numerus*, id est in hoc mundo tentationes innumerabiles. *Animalia pusilla cum magnis*, id est milites cum principibus erunt persecutores. *Illic naves pertransibunt*, id est tamen Ecclesiæ transibunt ad littus, id est ad Christum. Ibi erit *draco iste*, Antichristus malitia et dolo plenus, *quem formasti ad illudendum ei*, quia, cum putat se per sæcula ut Deum regnaturum, primo amittet Judæos ad fidem Christi conversos, deinde per se peribit, et oppressi ab eo

illudent ei. *Omnia a te expectant, ut des illis escam in tempore*, id est omnes expectant tempus, quando tu permittes eos in sanctos sævire, quos ut escam possint devorare. *Dante te illis potestatem, colligent eos ad occisionem et cruciatum. Aperiente te manum tuam*, id est revelante te quibusdam sicut Judæis Filium tuum *omnia implebuntur bonitate*, id est illi omnes replebuntur bonis operibus et virtutibus. *Arerente autem te faciem*, id est subtrahente te gratiam et adiutorium turbabuntur a persecutione Antichristi. *Auferes spiritum eorum, et deficient*, id est morientur, *et in pulverem suum revertentur*, id est putrescent. Non prius poterunt mori quam Deus eos permiserit occidi. Sed non nocebit eis mors, quia tu *emittes Spiritum tuum tibi consubstantialiam, et per illum creabuntur*, id est resurgent. *Et renovabis faciem terræ*, id est novam terram facies, et homines immortales ut sol fulgentes. Ideo

VERS. 31. *Sit gloria Domini in sæculum*, quia ipsi tunc gloriosi erunt in Domino in æternum, et et gloria Domini erit semper in eis. *Lætabitur Dominus in operibus suis*. Justi sunt opera Domini. Hi tunc in Domino lætabuntur, et Dominus in eis.

VERS. 32. *Qui respicit terram, et facit eam tremere*, id est qui nunc Ecclesiam per misericordiam respicit, et eam timere pœnas de peccatis suis facit, sicut Petrum respexit, quando amare flevit. *Qui tangit montes, et fumigant*, id est qui nunc prælatos aliquo crimine lapsos adversitatibus tangit, et fumigant per lacrymosam pœnitentiam ut David. *Per terram subditi, per montes intelliguntur prælati*. Vel in die iudicii *respicit terram*, id est terrenos, cum dicit: « Esurivi, et non dedisti mihi manducare, » et cætera, quæ sequuntur. *Et facit eam tremere*, cum dicit: « Ite in ignem æternum. » Tunc quoque *tangit montes, et fumigant*, id est reges et principes superbos pœnali sententia tanget dicens: « Descende a me cum diabolo, et angelis ejus (*Matth. xxv,*

44). » Et tunc fumigabunt, quia in æterno igne ardebunt. Ad litteram etiam terra in iudicio incipit tremere, quando sentit mortuos de se resurgere. Tunc montes fumigabunt, quia flamma quindecim cubitis eos transcendet. Vel montes tacti fumigabunt, qui per ignem salvi erunt. Multi enim electi illa die timebunt, et timore purgabuntur. Pro his omnibus beneficiis

VERS. 33. *Cantabo Domino in vita meâ. Psallam Deo meo, quandiu sum*, id est in bonis operibus cantabo Domino usque in finem mundi, vitæ meæ. Et hoc oro, ut

VERS. 34. *Jucundum sit ei eloquium meum*, hoc est, ut quod proferam ore sit ei acceptabile. Peccatores et iniqui delectantur in terrenis; *ego vero delectabor in Domino*, id est jucundabor in his quæ sunt in Domino. Et oro Domine, ut

VERS. 35. *Deficiant peccatores a terra*, id est a terrenis, in quibus delectantur: *Et iniqui deficient ab iniquitate, ita ut non sint iniqui. Peccatores sunt, qui in se peccant, iniqui, qui in proximos. Pro his omnibus benedic, anima meâ, Domino.*

Uterque psalmus simili modo inchoavit, simili modo terminavit, quia utraque Ecclesia a benedictione Christi est inchoata, et in benedictione Christi etiam consummanda. Prima benedictione vocando dixit: « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (*Matth. xi, 28*). » Secunda benedictione vocando dicit: « Venite benedicti Patris mei, etc. (*Matth. xxv, 34*). »

Hic psalmus ideo in festo Spiritus sancti canitur, quia Ecclesia per eum in virtutibus renovatur, et in resurrectione per eum vivificatur. Nota quod frequenter in psalmis alio, et alio modo status Ecclesiæ describitur, quia sæpius mos Ecclesiæ mutatus legitur, nunc persecutione urgente, nunc hæretica pravitate cogente, nunc schismaticorum factione compellente, nunc tranquilla pace arridente. Et secundum quodque tempus variavit stylum suum Spiritus sanctus, cui omnia futura sunt præsentia.

PSALMUS CIV.

De beneficiis populo Dei exhibitis.

Confitemini Domino, et invocate nomen ejus, etc. D
Primus psalmus hujus decadis canit Christi beneficia humano generi exhibita; secundus, et tertius utriusque Ecclesiæ specialem laudem pro acceptis beneficiis, pro qua laude merces æterna vita in hoc psalmo repromittitur. Hic ergo psalmus contextitur de utroque populo, Hebraico scilicet, et Christiano. Veterem sonat littera; novum populum demonstrat intelligentia. Uterque enim populus quasi geminus paries in lapide angulari Christo Jesu connectitur, et uterque per fidem Christi in domum cœlestem

construitur. Quod enim iste credit factum, hoc ille credit futurum. Intendit autem psalmus hic veteri exemplo probare; quia sicut patribus promissam terram dedit, ita fidelibus promissam vitam donabit.

Materia psalmi est semen Abraham, et filii Jacob, id est fideles in utroque populo imitatores fidei Abraham, de quibus, et ad quos loquitur Spiritus sanctus exhortans eos ad laudandum Deum, et dicit causam, quare sit laudandus, quia fecit mirabilia, scilicet terram Chanaan promisit eis, et dedit,

Ita promisit nobis æternam hæreditatem, et dabit, si imitatores fuerimus Abrahamæ. Et jam dedit per Filium, et per fidem, scilicet per arrham. Vera fides est arrha illius terræ, et postea realiter dabit. Deinde per multa dinumerat, qualiter in eis promissionem compleverit, ideo ut certiores de illa hæreditate æterna simus. Nam si eis dedit illam terram, tunc dabit nobis illam, quæ significabantur per illam. Intentio est imitari nos per exhortationem hujus laudis ad assequendam et inquirendam terram viventium.

Hic psalmus est centesimus quartus, quod sunt tredecies octo. Ternarius fidem Trinitatis, denarius observationem decalogi legis, octonarius præmium futuræ beatitudinis innuit. Designat ergo hic numerus, quod pro fide Trinitatis, per operationem legis observata, octupla beatitudo recompensetur. Titulus :

ALLELUIA.

Id est laudate Deum. *Allelu* enim dicitur *laudate*, *ia* dicitur *Deus*, quod est unum de decem nominibus Hebraicis : et vox est exhortatoria ; sicut cum dicimus de laude Dei. In viginti psalmis intitulatur *Alleluia*, et est primus iste ; quia decalogus et spiritualiter et actualiter observatus perducit ad perennem lætitiã. In decalogo scribitur : « Non occides (Exod. xx, 13). » Hoc spiritualiter observamus, si proximum non odimus, quia « qui odit fratrem, homicida est (Joan. iii, 15). » Actualiter hoc implemus, si nec manu, nec consilio aliquem occidimus, *Uen* scribitur : « Non mœchaberis (Exod. xx, 13). » Hoc spiritualiter implemus, si uxorem alterius non concupiscimus, quia « qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28). » Actualiter hoc observamus, si conjugem proximi non violamus. Sic de cæteris præceptis sentiendum. Ubicunque invenitur talis titulus, ostendit jucundam lætitem, et exultatoriam lætitiã sequi in psalmo. Si enim in titulo laus continetur, tunc inaxime in psalmo, qui totus constat ex laude.

Verba psalmi sumpta sunt de historia, ubi Deus antiquo populo terram reppromissionis reppromisit, et posteris suis hoc complevit. Et significat quod terram viventium, quam Deus Christiano populo reppromisit, filiis suis, id est bonis operibus complevit.

In septem partes dividitur, quia per septem dona Spiritus sancti promissa hæreditas percipitur. Prima pars est : *Confitemini Domino*, in qua fideles ad laudem Dei exhortantur. Secunda : *Mementote*, in qua tres summi patriarchæ sub figura fidei Trinitatis proferuntur, et merces fidei æterna vita reppromittitur. Tertia : *Et vocavit famem*, in qua Joseph in Ægyptum venditus, et populus per eum salvatus sub significatione Christi, venditi Salvatoris populi narratur. Quarta est : *Et intravit Israel*, in qua Jacob in Ægyptum descensio, et populi Dei oppressio recitatur, et populi antiqui ad inferos descensio,

et Christiani populi ab adversariis Ecclesiæ afflictio figuratur. Quinta est : *Misit Moysen*, in qua Moyses in Ægyptum missus, et populus Ægypti decem plagis percussus memoratur, et Christi in mundum missio, et spiritalis percussio designatur. Sexta est : *Et eduxit eos cum argento*, in qua populi de Ægypto egressio, et in itinere beneficiorum magnitudo refertur, et populi Christiani de idololatria egressio, et in Christiana religione beneficiorum Dei multitudo profertur. Septima : *Et eduxit populum suum*, in qua promissæ terræ possessio scribitur, et æternæ promissæ terræ hæreditatis perceptio exprimitur. Vox est Spiritus sancti fideles ad laudem Dei adhortantis :

VERS. 1. *Confitemini Domino, et invocate nomen ejus*. O Semen Abrahamæ, id est imitatores fidei Abrahamæ, et o filii Jacob, id est illi luctatoris Christi per imitationem, *confitemini Domino*, id est laudate Dominum. Et postea *invocate nomen ejus*, id est vocate in vos nomen suum subjiciendo vos ei tanquam servos et creaturas, ut sitis veri Christiani de nomine Christi. *Confitemini*, quia consistentem exaudiet invocantem. Et non solum in vobis laudate, sed etiam *annuntiate inter gentes opera ejus*, hoc est inter omnes generaliter viventcs, et inter Judæos, et *inter gentes prædicate*, quod vos fecit consistentes. Vel *confitemini Domino peccata vestra*, et post confessionem *invocate nomen ejus*. Rectus enim ordo est, ut prius peccata confiteamur, deinde invocemus Dominum. Ita *confitemini*, scilicet

VERS. 2. *Cantate ei*, id est laudate eum ore et corde, et *psallite ei*, id est bene operamini. Cantus ad contemplationem ; psalmus vero pertinet ad actionem. *Narrate omnia mirabilia ejus*, vel gubernationem mundi, vel conversionem populi. Ita laudate, ut vos laudabiles sitis, id est laudem inde habeatis, et illam laudem in vobis ei attribuat. Psalmus :

VERS. 3. *Laudamini in nomine sancto ei attribuendo*, vel in Christiano nomine sancte vivendo. Et hoc facite cum lætitiã. Jam *lætetur cor quærentium Dominum*, non aurum. Igitur quia lætabitur cor quærentium Dominum,

VERS. 4. *Quærite Dominum bonis operibus, et sacram Scripturam legendo, et confirmamini per cognitionem Scripturarum ; quærite faciem ejus semper*, id est notitiã, et præsentiam ejus. Si *semper* quæritur, quando habetur ? *Semper*, dico, quando vixeritis, vel *semper*, hic et in futuro. Sed quomodo in futuro quæretur, cum videbitur ? Habebitur, et quæretur amandus *semper*, quia nunquam erit in fastidium, sed quæretur *semper* amandus, et magis desiderandus : sicut aliquis rem amandam haberet, quam *semper* amore quæreret optans, ne amitteret. Vel *quærite Dominum*, id est gratiam Domini, scilicet remissionem peccatorum fide ; et *confirmamini* in spe : *quærite faciem ejus semper*, id est præsentiam ejus dilectione per Scripturam. Facies Dei pro præsentia, vel notitiã ponitur, ut facies ventis

vet ignis Per quid quæremus? Per mirabilia A
ejus.

VERS. 5. *Mementote mirabilium ejus, quæ fecit.* Eucusque Spiritus sanctus fideles in laudationem altæ Divinitatis accendit: jam deinceps temperans se infirmis animis per capacia verba condescendit. Quia naturam Deitatis quærere non sufficitis, facite saltem quod potestis, *mementote mirabilium ejus, quæ fecit* in se, quod natus est de virgine, quod mortuus resurrexit; et attendite *prodigia* quæ fecit in aliis, quod filios Israel eduxit per mare Rubrum, et talia, et attendite *judicia oris ejus*, id est præcepta quæ non impleta damnant, et judicant omnes, quæ locutus est ore suo. Vel *judicia*, id est præcepta, quæ judicat fieri. Mementote, inquam, vos, qui estis

VERS. 6. *Semen Abraham servi ejus*, id est imitatores fidei Abrahæ in operibus servi Domini, qui creditis factum, quod ille credidit venturum; qui creditis salvari per Christum, id est per imitationem Christi, quod ipse credidit; qui creditis vobis dari æternam hæreditatem, sicut ille credidit, et qui estis *filius Jacob*, id est filii luctatoris per imitationem, qui primogenita emit edulio lentis. Ita et vos emite cœlestia pro terrenis, et sic eritis *electi ejus*. Per Abraham fides, per Jacob operatio intelligitur; per fidem erunt servi Domini, per operationem electi ejus: fideles solummodo in semine Abrahæ reputantur, qui per Christum semen Abrahæ benedicuntur. Vel ista dicuntur ad filios Abraham secundum carnem, qui sunt facti servi Dei. Et quia sunt ex Abraham nati, præter filios Abrahæ [Cod. filios Jacob] addidit *filius Jacob*, ne putaretur de aliis dicere. Vere laudandus est a vobis. Nam

VERS. 7. *Ipse Dominus, qui dominatur omnibus, et Deus creator omnium, et recreator etiam noster non recens, cujus judicia sunt in universa terra, quia solus habet ubique imperium; ipse, inquam,*

VERS. 8. *Memor fuit testamenti sui*, id est novæ promissionis per Vetus Testamentum designatæ, scilicet novæ vitæ, per quam promittitur æterna hæreditas. *Testamenti*, dico, duraturi in sæculum, id est in æternum. Et *memor fuit verbi*, id est fidei, per quam datur nobis illa cœlestis hæreditas. *Quod* verbum *mandavit*, cum dixit: Si istud feceritis, vitam æternam habebitis. Et quo mandavit? *In mille generationes*, id est in perfectos. Perfectis enim dabitur illa hæreditas, quos significat millenarius. Vel *in mille generationes*, id est in omnes mundi generationes. Post diluvium enim divisus est mundus in centum patrias, et *in mille generationes*, id est in omnes generationum successiones. Mandatum enim vivendi ex fide observant promissionis filii nascendo viventes, et moriendo abeunt, donec omnis generatio finiatur.

VERS. 9. *Quod, subaudi, testamentum disposuit se illi, et aliis daturum loquens ad Abraham, et memor fuit juramenti sui*, id est terræ promissionis

cum juramento promissæ: pertinentis ad Isaac, id est ad legitimos, non ad filios concubinæ.

VERS. 10. *Et statuit illud testamentum.* Cui? Jacob, mittens in præceptum, id est sub conditione dedit testamentum: si præcepta mea servaveris, illam hæreditatem tibi dabo. *Et statuit illud testamentum.* Cui? Israel, ducens, in testamentum æternum, id est, in cœlestem hæreditatem. *Testamentum ad Abraham erat:* « Semini tuo dabo terram hanc (Gen. xii, 7). » *Juramentum ad Isaac erat,* quando cum pater obtulit: « Per memetipsum juravi, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo, benedicam tibi, et in semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii, 16, 17, et 18). » Similiter Isaac dixit post mortem Abrahæ: terram hanc, quam promisi Abraham patri tuo, dabo tibi, et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Eodem modo dixit Jacob: Hanc, quam pollicitus sum avo tuo Abraham, dabo tibi, et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Hoc *testamentum in præceptum posuit*, dum illi populo legem dedit, quam si servarent, promissam patribus terram eis daret; si non servarent, nil eis daret. Et statuit illud *Israel in testamentum æternum*, quia voluit, ut spiritaliter intelligerent, quod illa promissio æternam vitam significaret, quæ illis solummodo dabitur, qui præcepta Dei servaverint. *Jacob* est nomen nativitatis, *Israel* benedictionis. Per *Jacob* antiquus populus; per *Israel* Christianus populus intelligitur. Ideo hoc promisit Abraham, Isaac, et Jacob, ut per illud cognitionem haberetis vitæ æternæ, et præcepta ejus servaretis, id est bene viveretis, ut ad æternam vitam per illud testamentum intellectum venire possetis. Quod disposuit ad Abraham

VERS. 11. *Dicens: Tibi dabo terram Chanaan.* Hæc sunt verba promittentis Dei. Sequitur Spiritus sanctus: *Funiculum hæreditatis vestræ*, id est terram Chanaan sibi promisit, quam vobis Jecus Nave in hæreditatem cum funiculo distribuit significantem futuram hæreditatem, quam verus Jesus cuique secundum merita distribuet. Abraham erat in terra Chæthæorum, et præcepit Dominus inde eum exire, et venire in terram Chanaan, et hanc promisit daturum semini ejus. Porro in eadem terra Chanaan erat tunc Abraham, cum ei Deus eam promisit, et vestigium pedis ei non dedit. Ideo intellexit Abraham per hanc terram sibi promitti vitam æternam. Legitur, quod post diluvium Sem primitus hanc terram inhabitaverit. Postea filii Chanaan expulsis posteris Sem habitaverint pro eis, ex quibus dicta est terra Chanaan. Hanc terram Chanaan postmodum Deus filii Israel de progénie Sem natis reddidit, non dedit, utpote propriam hæreditatem olim vi ablatam. Quod significat quia Deus hæreditatem paradisi, terram viventium, humano generi non dabit, sed reddet olim habitam, et male amissam. Quod etiam vult intelligi nomen *Chanaan*, quod sonat *humilitas*, quia illa terra est humilium. Per Chanaan, quem Noe servitio addixit, servilis timor

accipitur, quem charitas perfecta foras mittit, quia « servus non manet in domo in æternum; filius autem » amans « manet in æternum (Joan. viii, 35). »

Tradunt historiæ quod Abraham a Chaldæis in ignem conjectus sit, eo quod ignem adorare noluerit; sed Dominus eum inde eripuit. Aran vero frater ejus pater Lot in igne mortuus est, unde dixit Dominus ad eum: « Ego sum Deus, qui eduxi te de Ur Chaldæorum (Gen. xv, 7). » Ur enim dicitur ignis. Inde duxit eum in terram Chanaan, quia fideliter eum coluit. Et ut illam terram daret sibi, non reliquit hominem nocere eis.

VERS. 12. *Cum essent numero brevi.* Possent esse mille, et tamen *brevi numero.* Ideo addidit: et cum essent *paucissimi.* Insuper cum essent *incolæ ejus terræ,* id est hospites, non indigenæ, et quivis posset læsionem eis inferre. Incola dicitur, qui colit alienam terram, indigena vero inde genitus.

VERS. 13. *Et, cum essent advenæ, pertransierunt de gente in gentem,* de loco ad locum, de Chaldæa ad Mesopotamiam, inde ad terram Chanaan, inde in Ægyptum. *Et de regno ad populum alterum,* id est de regno ad regnum, quod fuit magnum periculum. In illa terra erant septem gentes, illas advenæ et hospites pertransibant, et

VERS. 14. *Non reliquit hominem nocere eis.* Et fame urgente descenderunt de illo regno in Ægyptum populum alterum: alia vice in Gerara, et *corripuit pro eis reges.* Pharaon rex Ægypti abstulit Saram Abrahamæ propter pulchritudinem (Gen. xx, et xxvi), alia vice abstulit eam Abimelech rex Geraræ. Utrumque *corripuit* Dominus, donec eam viro suo reddidit. *Corripuit* alium regem pro Rebecca et Isaac; *corripuit* Laban pro Jacob. Aliquos flagellavit et *corripuit* in somnis dicens:

VERS. 15. *Nolite tangere christos meos,* id est, unctos meos patriarchas. *Et in prophetis meis nolite malignari,* id est maligne agere, vel maligni esse.

Quæritur, quomodo christi uncti dicantur, cum unctio sacerdotalis ab Aaron, regalis a Samuel cœperit? Christi dicuntur, quia in Christum credebant de eis nasciturum, qui erant uncti oleo invisibili. Traditur quoque quod primogeniti a patribus solliciti essent benedicti et ungi, sicut Jacob ab Isaac, et hi majoris potestatis præ cæteris et hæredes esse debebant, et hæc dignitas primogenita dicebatur. Ideo dixit Jacob ad Esau: « Vende mihi primogenita tua (Gen. xxv, 31). »

Quæritur etiam, quomodo patriarchæ dicti sint prophetæ. Dixit enim Dominus de Abraham: « Propheta meus est, et orabit pro te? (Gen. xx, 7). » Illorum facta erant futurorum prophetia. Quod Abraham filium obtulit, prophetia Christi fuit, quem Pater pro nobis obtulit. Quod Isaac Rebeccam de Mesopotamia accepit, prophetia Christi fuit, qui Ecclesiam de gentibus accepit. Quod Jacob Liam et Rachel accepit, prophetia Christi fuit, qui activam

et contemplativam vitam amavit. Hæc ad litteram sunt dicta: pauca de allegoria sunt dicenda.

Inprimis notandum quod justis quatuor nominibus appellantur, scilicet: *Semen Abrahamæ, servi Dei, filii Jacob, electi Dei,* quia de quatuor partibus mundi in testamentum æternum quatuor Evangeliorum vocantur. *Semen Abrahamæ* per fidem, *servi Dei* per operationem, *filii Jacob* per laboris tolerantiam, *electi Dei* per perseverantiam. Sunt ergo *semen Abrahamæ* fideles; *servi Dei* bonum operantes; *filii Jacob* contra vitia luctantes; *electi* in virtutibus regni hæredes. Qui igitur estis semen Abrahamæ, et qui estis servi Dei, laudate Dominum fide et operatione. Et qui estis filii Jacob, et qui estis electi Dei, quærite faciem ejus semper spe et dilectione. Mementote factorum et præceptorum ejus, ut facta prædicetis, et ut præcepta faciatis. Quoniam ipse Dominus Deus memor fuit vestri, et quod Abraham et patriarchis promisit, vobis implevit, cum Verbum suum in carne misit, humanum genus per eum redemit, Evangelium, æternum testamentum, scilicet æternam vitam spondens *statuit,* insuper Spiritum sanctum adjuvantem dedit, servatoribus testamenti æternam hæreditatem promisit. Hæc hæreditas est tribus patriarchis repromissa, per quos Trinitas est expressa. Per Abraham Pater, per Isaac Filius, per Jacob Spiritus sanctus accipitur. Hoc etiam ipsa nomina innuunt. Abraham namque *Pater excelsus,* vel *Pater multarum gentium;* Isaac *gaudium;* Jacob vel Israel *princeps cum Deo* dicitur. Ideo in Veteri Testamento hos tres specialiter nominavit dicens: « Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob (Exod. iii, 15). Similiter Filius eosdem tres in Novo Testamento specialiter nominavit dicens: *Multi venient ab oriente et occidente,* id est, de toto mundo, « et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cœlorum (Matth. viii, 11), » hoc est, in æterna vita, promissa hæreditate. Quæ hæreditas per tres virtutes acquiritur, quæ per hos tres patriarchas figurantur. Per Abraham fides, qui credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam; per Isaac spes, de quo pater contra spem in spem credidit; per Jacob dilectio, qui pro amore uxorum servivit, accipitur. Per hos etiam tres ordines Ecclesiæ designantur. Per Abraham doctores, per Isaac continentes, per Jacob conjugati intelliguntur, qui in una Ecclesia catholica distinguuntur, cui Ecclesiæ repromittitur: *Tibi dabo terram Chanaan,* id est terram humilitatis: *Chanaan* enim interpretatur *humilitas,* id est cœlestem hæreditatem, quæ per humilitatem acquiritur. *Funiculum hæreditatis vestræ,* id est hæreditatem, quæ per funiculum, id est per mensuram dabitur, ut scribitur: « In domo Patris mei mansiones multæ sunt (Joan. xiv, 2), » et ibi dabitur unicuique quod meruit. Hanc hæreditatem Dominus promisit. Et quomodo dabitur? Per multas tribulationes et labores multiplicando Ecclesiam. Nam *cum essent* fideles *numero brevi et paucissimi,* et *incolæ ejus* Ecclesiæ, quia « non habe-

mus sic manentem civitatem, sed futuram inquirimus (Hebr. XIII, 14), » et pertransierunt de una gente ad aliam gentem prædicando, et de regno diaboli ad aliud, regnum Dei, et alterum populum, qui prius fuit diaboli, factus populus Dei. Non reliquit hominem nocere eis. Etsi verberibus affligebant eos, tamen non multum nocebant, quia et in multis arefacta est manus. Et corripuit pro eis reges, dicens: Nolite tangere christos meos, id est Christianos oleo et chrismate unctos; et in prophetis meis, id est in prædicatoribus nolite maligne agere. Ad historiam regrediamur. Qualiter Dominus patriarchas de illa terra eluxerit, et iterum posteros eorum in eam reduxerit, dicit:

VERS. 16. Et vocavit famem super terram, id est propter peccata populi jussit regnare famem in mundo septem annis. Et omne firmamentum panis contrivit, id est omne genus annonæ contrivit, quod est firmamentum et robur homini, sicut legitur, quod filii Israel descenderunt in Ægyptum, ut emerent annonam (Gen. XLII, 5). Nihil aliud est famem, quam ex inedia contracta pernicietas. Et sicut morbus plerumque per medicamentum, sic et illa sanatur quodammodo per alimentum. Hac fame patres compulsi descenderunt de terra Chanaan in Ægyptum. Sed Dominus

VERS. 17. Misit ante eos virum, id est viriliter agentem. Quem virum? Joseph. Quomodo misit? In servum venundatus est ex libero. Nempe quando hoc factum est, peccatum erat fratrum, et tamen misit Deus Joseph in Ægyptum. Intuenda res magna et pernecessaria, quomodo Deus bene utatur malis operibus hominum, sicut illi contra male utuntur bonis operibus Dei. Joseph a fratribus venditum emerunt Ægypti, et

VERS. 18. Humiliaverunt in compedibus ejus, id est affligerunt eum stringentes pedes ejus compedibus. Ferrum pertransiit animam ejus, hoc est, ferrea catena ligatus est. Vel animam ejus pertransiit ferrum, id est vehementem tentationem mulieris, vel duram tribulationem carceris, et hoc tandiu,

VERS. 19. Donec veniret verbum ejus, id est donec eveniret interpretatio somnii de regis pincerna et pistore. Nota est historia: Jacob dilexit Joseph præ cæteris filiis; unde odio fratrum est venditus in Ægyptum. Quem quidam princeps emit, et fidelem sentiens rebus suis præfecit. Et cum esset pulcher, domina illius amplexum ejus desideravit, quod nefas ipse recusavit. Ideo ab ea accusatus carceri includitur, compede et catena constringitur. In carcere vero duobus principibus regis somnium illorum exposuit, quod ita evenit (Gen. XLII). Hoc autem ex se ipso non fecit, sed eloquium Domini inflammavit eum, id est Spiritus sanctus ostendit ei, qui postea in igneis linguis apparuit. Et cum hoc comperisset,

VERS. 20. Misit rex, et solvit eum a compedibus. Quis rex? Princeps populorum, qui hoc potuit fa-

cere, et dimisit eum de carcere et liberum. Et majas etiam fecit.

VERS. 21. Constituit eum Dominum domus suæ, scilicet aulæ vel familiæ, et principem omnis possessionis suæ, id est totius regni Ægypti. Ad quid?

VERS. 22. Ut erudiret principes ejus de statu regni, semetipsum regem faceret, et senes ejus, id est sacerdotes prudentiam interpretandi doceret. Legitur quod Abraham peritus astrologus fuerit, et astronomiam in Chaldæa docuerit. Qui famis tempore in Ægyptum veniens eandem artem Ægyptios docuit. Postea Joseph hac arte plenius imbutus sacerdotes Ægypti instruxit. Hoc notatur, ubi de Joseph sic legitur: « Nescitis quod non sit mihi similis in arte augurandi? (Gen. XLIV, 15.) » Unde hæc duæ, scilicet Chaldæa et Ægyptus præ aliis gentibus in astronomia callebant. Ad allegoriam revertamur:

Et vocavit famem super terram, hoc est, Dominus permisit venire vacuitatem mentis, et excæcationem in cordibus terrenorum: Et omne firmamentum panis contrivit, id est omnem doctrinam philosophorum, quæ firma, annihilavit. Postea prædicatores misit, et per hos pabula verbi Dei per populos sparsit. Sed misit ante eos virum, id est ante apostolos Christum viriliter agentem. Et sicut Joseph consilio Judæ, qui erat unus ex duodecim patriarchis est venditus pro triginta argenteis: ita Christus consilio Judæ, qui erat ex duodecim apostolis, est traditus pro triginta argenteis. Et sicut Joseph descendit in Ægyptum, et suis paravit ibi locum: ita Christus ascendit in cælum, ut pararet suis locum. Joseph in carcere paravit fratribus patriam; Christus in cruce paravit fidelibus vitam æternam. Et prius humiliaverunt in compedibus pedes ejus, id est humanitatem Christi affligerunt Judæi, dum fuit ligatus: ferrum pertransiit animam ejus, id est clavi et lancea vitam ejus. Vel ferrum, id est vehementem tribulationem pertransiit anima ejus, quando « tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. XXVI, 38). » Donec veniret verbum ejus, id est Patris, et faceret eum resurgere. Et tunc eloquium Domini, id est Verbi divinitas sibi unita inflammavit eum, Dominicum hominem resurgere faciendo. Misit Rex Pater et Deus angelum suum, qui revolvit lapidem, et solvit sudarium Christi, et Pater solvit eum a morte. Quis rex? Princeps populorum, id est Dominus angelorum, et dimisit eum de inferno immortalem, impassibilem. Constituit eum Dominum domus suæ, id est Ecclesiæ, quæ est domus Dei vivi, et principem omnis possessionis suæ, id est omnium illorum, quos a diaboli abstraxit potestate, qui facti sunt possessio Dei. Ut erudiret principes ejus apostolos, sicut per semetipsum per imitationem, ut pro modo suo eum imitarentur, et senes ejus, scilicet sacerdotes moribus senes prudentiam doceret, quomodo alios corrigerent et admonerent. Christus erudit principes domus Dei, videlicet apostolos sicut semetipsum dicens: « Om-

nia quæ audiui a Patre meo, nota feci vobis (*Joan.* xv, 15). Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos (*ibid.*, 9); sic et vos invicem diligite. Senes ejus, scilicet principes sacerdotum et legis doctores et Scribas docuit prudentiam dicens: « Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit eum (*Joan.* vi, 44). Ego et Pater unum sumus (*Joan.* x, 30). » Litteram repetamus. Jacob audiens, quod Joseph viveret, et quod ipse in Ægypto regnaret,

VERS. 23. *Et intravit Israel in Ægyptum, et Jacob accola fuit in terra Cham.* Jacob dictus est a parentibus, quod dicitur *supplantator*, eo quod nascens plantam pedis Esau manu tenuerit. *Israel* dictus est a luctante angelo, quod dicitur *videns Deum*, eo quod Dominum in angelo vidit. Cui Dominus postea apparuit, et eum *Israel* nominavit, ideo nimirum, quod olim Dominum scalæ innixus vidit, quando angelos ascendentes et descendentes conspexit. *Ægyptus* dicitur a quodam rege ejusdem nominis. Hæc etiam dicitur *terra Cham* a filio Noe, qui eam primitus incoluit. *Accola* dicitur, qui aliunde veniens alienam terram colit. Israel cum omni parentela et suppellectili sua Ægyptum intravit, et rex Ægyptius terram Gessen pascuis uberimam causa Joseph ei dedit, et sic *Jacob accola fuit in terra Cham*, id est in Ægypto. Mortuus est autem Jacob, et Joseph, et omnes fratres ejus.

VERS. 24. *Et auxit Deus populum suum vehementer*, id est filios patriarcharum multiplicans nimis. *Et firmavit eum super inimicos ejus* viribus et divitiis. Sed postea magis, quando in manu potenti per signa et portenta Dei facti sunt metuendi et honorandi.

VERS. 25. *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus.* Nunquid peccatorum Deus amator est? Nunquid convertit cor hominum ad facienda mala? Absit! Sed ipsa est illa mirabilis Dei bonitas, qua bene utitur etiam et malis vel angelis vel hominibus. Cum enim ipsi vitio suo mali sint, ille de malo eorum bene facit. Invidia est odium felicitatis alienæ. Cum Ægyptii Hebræis inviderent, quod divitiis et gloria florent, Deus quasi *cor*, Ægyptiorum ad odium *convertit*, dum Hebræorum gloriam et divitias auxit. *Et dolum facerent in servos ejus*, id est faciebant eos operari sub dolo. Nam dicebant lateres esse necesarios ad instructionem regni, et *dolus* erat, quia hoc ideo faciebant, ut eos affligerent. Infantes mascululos in flumine necabant, et feminas reservabant. Allegoriam respiciamus.

Christus senes prudentiam docuit, et intravit Israel in Ægyptum, id est mente videns Deum in tribulationem descendit, vel in tenebras hujus vitæ mente intravit, et consideravit nihil esse, et ideo Jacob, id est luctans *accola fuit in terra Cham*, id est in terra furentis. Nam Cham interpretatur *furens*. *Et auxit populum suum vehementer* in numero, et *firmavit eum* constantia, fortitudine, scientia *super inimicos ejus*. Licet Nero Petrum, Decius occidisset Laurentium, tamen uterque firmior fuit occisore.

Convertit cor eorum, id est converti permisit cor tyrannorum, *ut odirent populum ejus* Christianum, et affligerent, *et dolum facerent* hæretici et philosophi *in servos ejus*. Multos enim dolos et deceptiones fecerunt hæretici in sanctis.

Ad litteram recurramus. Hic legatio Moysi et decem plagæ referuntur, quæ etiam in psalmo septuagesimo octavo [septimo], id est: *Attendite*, ponuntur. Sed ibi sub alia significatione, hic sub alia describitur. In quibus non servatur ordo prout gesta sunt, quia hic liber non sequitur ordinem gestorum, sed mysteriorum. Ideo quasdam superius mutavit, quasdam hic ponit, quas ibi non dixit, scilicet tenebras et scinphes. Ulcera nec hic, nec ibi posuit, quia similitudines tantum intendit. Ægyptii affixerunt Hebræos, et Deus liberavit eos.

VERS. 26. *Misit Moysen servum suum*, sibi utilem, ad Pharaonem, et ipsum Aaron, *quem elegit*, id est magnæ sanctitatis virum, quem maxime dilexit, cum eo misit. In Hebraico et in Græco legitur: *Quem sibi elegit*, non *ipsum*. Sicut prius Joseph misit, ut prævideret eis locum, ita nunc Moysen et Aaron misit, qui inde educeret eos.

VERS. 27. *Posuit in eis verba signorum suorum*, id est nuntia efficacia per signa. *Prodigiorum suorum in terra Cham*, id est in Ægypto. Sicut verba, quæ loquimur, sunt signa rerum, de quibus loquimur, ita *signa illa* erant verba futurarum rerum. *Signa* erant, quod virgam in draconem, aquam convertit in sanguinem; *prodigia* vero, quod terra subito ranas edidit, vel horrible chaos terram operuit.

VERS. 28. *Misit tenebras in Ægyptum, et obscuravit populos.* Hæc nova plaga fuit, quæ hic prima ponitur. Sed iste non sequitur ordinem rerum corporalium, sed spiritualium. De spiritualibus enim scribitur, et verba tantum de corporalibus similitudinibus sumit. Factæ sunt quippe in Ægypto per tres dies tenebræ tam densæ, ut palpari possent. Ubi autem filii Israel erant, lux erat, et hoc magnum prodigium fuit. *Et non exacerbavit sermones suos* illis duobus Moysi et Aaron: nam ita evenit, ut prædixit. Vel *non exacerbavit* Hebræis *sermones suos*, id est non aspere locutus est eis, quamvis ipsi incredulitate sua exacerbarent eum. Nam in Ægypto positi increduli fuerunt et verbis et signis ejus.

VERS. 29. *Convertit aquas eorum, Ægyptiorum in sanguinem*, quia ipsi occiderunt infantes Hebræorum in aqua. *Et occidit pisces eorum* in flumine. Hæc plaga fuit prima.

VERS. 30. *Et terra eorum*, quæ prius edebat frumentum, *edidit modo ranas* non solum in tuguriis pauperum, sed etiam *in penetralibus*, id est in cubiculis *regum ipsorum*, id est principum. Quidam codices habent: *Edidit terra eorum ranas*. In Hebræo habetur: *Ebullivit terra eorum ranas*.

VERS. 31. *Dixit*, id est voluit, et venit *cinomia*, id est canina musca, cinos enim dicitur canis, vel cænomyia, id est omnimoda musca. *Et venit scini-*

phes, id est cutex ignito aculeo, in omnibus finibus A eorum, id est in tota terra.

VERS. 32. *Posuit pluvias eorum grandinem*. Cum enim non solcat pluere in Ægypto, modo dedit eis grandinem pro pluvia, et ignem comburentem in terra ipsorum, id est fulgura.

VERS. 33. *Et per grandinem et per fulgura percussit vineas eorum et ficulneas eorum*, id est fructiferas arbores. *Et contrivit lignum finium eorum*, id est infructuosas arbores contrivit in finibus eorum.

VERS. 34, 35. *Dixit*, id est voluit, *et venit locusta et bruchus, cujus non erat numerus*. *Et locusta comedit omne fenum in terra eorum*, id est omnia sata, et bruchus comedit omnem fructum terræ eorum, id est omnes arbores. Vel locusta depasta est pabulum jumentorum, et bruchus hominum.

VERS. 36. *Et tandem percussit omne primogenitum in terra eorum*, id est omnia primogenita hominum percussit a primogenito, qui erat in domo Pharaonis, usque ad filium ancillæ, et percussit primitias omnis laboris eorum, hoc est primogenita animalium, quæ labore nutriuntur.

Allegoriam quæramus. Missus est Moyses in Ægyptum, qui afflictos a Pharaone liberavit: missus est Christus in mundum, qui oppressos a diabolo eripuit, vel de inferno captivos eduxit. Qui Moyses et Aaron, id est legem et sacerdotium, id est legislatores et prædicatores, quos de aliis ut Paulum elegit (misit). *Et posuit in eis verba signorum suorum*, id est verba, quæ sequerentur, signa minora, ut cæcorum illuminatio, et prodigiorum suorum, id est majorum, ut mortuorum resuscitatio, ostendendum in terra Cham, id est in terra furentis. *Et misit tenebras*, id est cæcitatem in Judæos et in hæreticos, et obscuravit eos in sæculari philosophia. Cum inciperent prædicatores exponere arcanam Scripturæ mysteria, tunc divina Scriptura est aperta, et sæcularis clausa. *Et non exacerbavit sermones suos*, id est non sunt confusi sermones duri et acerbi, quod dixit: Relinquit mundum, quia reliquerunt. Mox exortæ sunt hæreses. *Et convertit Deus aquas eorum in sanguinem*, id est doctrinas hæreticorum in effusionem sanguinis animæ suæ et aliorum, id est in destructionem fidei, quæ est sanguis animæ. Hoc ad probationem fidelium fecit. *Et occidit*, id est occidi permisit pisces eorum, hoc est vagos discipulos volantes de una sententia ad aliam. *Et terra eorum edidit ranas*, id est ipsi terreni ediderunt philosophicam loquacitatem, non solum in minoribus, sed et in penetralibus regum ipsorum, id est philosophicæ loquacitates placuerunt ipsis regibus ut Juliano. *Dixit*, et permisit, *et venit cynomyia*, id est canini mores, scilicet luxuria et impudicitia: *sciniphes*, id est doctrina dialectica, quæ multos pungit et excæcat in omnibus finibus eorum. *Et posuit pluvias*, id est doctrinam, eorum hæreticorum, grandinem, id

est concutientem et contundentem se ipsos. *Et posuit ignem comburentem*, id est incentivum carnis in terra, id est in cordibus ipsorum. Dicitur enim quod hæretici magis luxuriosi sint cæteris. *Et percussit vineas eorum*, id est majores virtutes, et ficulneas eorum, id est minores, et contrivit lignum finium eorum, id est omne opus bonum, quod in eis fuit, permisit destrui. *Dixit*, hoc est permisit, *et venit locusta*, id est corrosores aperti, et bruchus, id est detractores occulti, cujus non est numerus; innumerabiles enim sunt hæreses. *Et comedit omne fenum in terra eorum, et comedit omnem fructum terræ eorum*, hoc est principes et detractores fidelibus auferabant, si qua bona temporalia habebant, et sic præcepta peccata minuta ab eis tollebant, quæ fenum et stipula significat. *Et percussit omne primogenitum in terra eorum*, id est fidem, quæ est principalis in homine, percussit in illis hæreticis: et percussit primitias omnis laboris eorum, id est omnes residuas virtutes et doctrinam, in quibus confidebant, percussit. Ad litteram regrediamur.

Hic sequuntur septem beneficia antiquo populo divinitus collata, scilicet pecuniæ copia, hominum valetudo, nubis protectio, de avibus refectio, cælestis panis saturatio, aquæ de petra productio, terræ gentium datio. Persecutores Hebræorum Dominus tot plagis, ut dictum est, afflixit.

VERS. 37. *Et eduxit eos*, Hebræos, de Ægypto cum argento et auro, quæ eis Ægyptii quasi redituris commodaverant. Et cum tanta prosperitate eduxit eos, quod non erat in tribus eorum infirmus. Hoc magnum beneficium, quod in illa necessitate migrandi nullus erat ægrotus. Ideo jussit Dominus Hebræos spoliare Ægyptios, quia avari erant, et laborantes Hebræos non remunerabant. Accepta ergo mercede pro labore suo abibant, sicut laborantes in vinea post præcepta præmia domum redeunt.

VERS. 38. *Lætata est Ægyptus in protectione eorum* de mari Rubro, postquam Pharaon cum omni exercitu submersus est; *quia incubuit timor eorum super eos*, timentes residui Ægyptii, ne Hebræi in terram redirent, et reliquias eorum magna facilitate contererent. Tunc contigit quod superius dixit: *Firmavit eum super inimicos ejus*. Porro Ægyptii satis contristati sunt, quod vasa aurea et argentea, et vestes pretiosas Hebræis præstatis non receperunt. Deinde

VERS. 39. *Expandit nubem*, id est expansam misit nubem in protectionem eorum, ut protegeret in die a pluvia et ab æstu; *et ignem, ut luceret eis per noctem*, ne tenebras solitudinis exhorrent. Et in deserto murmuraverunt contra Dominum dicendo: Redibimus ad ollas carniæ, et suaviores

VERS. 40. *Petierunt carnes, et venit coturnix*. Ideo dedit eis aves, id est quasquillas (55), non quadrupedes, qui sunt salubres, et magis sapidæ; *et pans cæli*, quod est manna, saturavit eos. Postea

VERS. 41. *Dirupit petram cum virga, non terro, et fluxerunt aquæ, quas ipsi, et jumenta liberunt. Abierunt in sicco flumina, id est per totam erenum usque ad terram repromissionis secum ibant, ut scribitur: « Bibebant de spiritali consequente (I Cor. x, 4), » id est comitante petra, hoc est aqua de petra educta. Ideo ista beneficia eis contulit,*

VERS. 42. *Quoniam memor fuit verbi Sancti sui, id est certæ et firmæ promissionis, quod habuit ad Abraham loquens, puerum suum, id est sibi obedientem, dum dixit: « Semini tuo dabo terram hanc (Gen. xii, 7). » Hinc patet quod filii Israel non pro suis meritis, sed pro complenda promissione Dei terram illam possederunt, quin potius omnes pene pro meritis suis in deserto prostrati sunt. Ad allegoriam revertamur.*

Præscriptas tribulationes immisit Deus persecutoribus fidelium, et eduxit suos de eis cum argento, id est cum nitore eloquii, et auro id est cum scientia. Vel percusso mundo multis modis educuntur animæ justorum in argento confessionis lucidæ, et auro puritatis splendidæ sublata omni infirmitate peccati. Unde subditur: *Et non erat in tribus eorum infirmus.* Cum enim migrant sancti ab hac vita, omnem dolorem et languorem Dominus aufert ab eis, et cum lætitia magna discedunt. *Et in profectio: e,* id est in transmigratio: e eorum ab hac vita, lætata est Ægyptus, id est tenebræ, scilicet tenebrosi lætati sunt de abscessu lucis ideo, quia non est lux, quæ increpet tenebras. « Omnis enim, qui male agit, odit lucem (Joan. iii, 20). » *Expandit nubem,* id est sanctum corpus Dominicum, refrigerantem in protectione eorum, et ignem, videlicet Spiritum sanctum illuminantem eos, ut luceret eis per noctem, hoc est illuminaret eos per totam hanc vitam, quæ nocti comparatur. *Petierunt, et venit coturnix,* hoc est petierunt virtutes, quæ sicut pennæ elevant ad cœlestia, et mentem satiant, et venerunt eis, et pane cæli, id est corpore suo vel doctrina cælesti saturavit eos. *Dirupit petram,* hoc est fecit eos intelligere esse ruptam petram, scilicet Christum in passione per lanceam, et ab illa ruptione fluxerunt aquæ, id est multiplex gratia, baptismus, redemptio, sacra Scriptura. Aperto quippe Christi latere exivit sanguis et aqua. *Et tunc abierunt in sicco flumina,* id est prædicatores in gentibus, quæ erant siccæ ab omni rore miseri-

cordiæ. Et ideo ista omnia suis contulit. *Quoniam memor fuit verbi sancti sui,* id est firmæ promissionis, quod habuit ad Abraham puerum suum, scilicet quod promisit imitatoribus Abraham æternam hæreditatem se daturum.

Littera est iterum repetenda. Hic dicit quomodo semen Abraham in promissam terram introduxit. Hebræos pavit Dominus in deserto cælesti alimonia.

VERS. 43. *Et de illo deserto eduxit populum suum sibi obedientem in exultatione exteriori, ut Josue et Caleb, et electos suos, scilicet digniores in lætitia interiori, et introduxit eos in terram, quam olim patriarchis promisit.*

VERS. 44. *Et dedit illis regiones gentium, et non vacuas, sed labores populorum possederunt, quia sicut prius Ægyptios despoliaverunt, ita istis gentibus aurum et argentum et vestes abstulerunt. Pro dura namque servitute dedit eis aurum et argentum Ægyptiorum, pro diutina peregrinatione regiones gentium, pro longo itinere labores populorum. Ad quid dedit eis ista terrena bona?*

VERS. 45. *Ut custodiant iustificationes ejus, id est mandata, quæ justificant; et legem ejus requirant, ut spiritaliter intelligant. Ideo dat Dominus sanctis ista bona, ut non impediti in his necessariis acquirendis vacent orationi et lectioni: vel ut custodiant iustificationes ejus, et legem ejus requirant, Deum non esse colendum pro terrenis, sed pro ipso. Pro terrenis istis a Deo datis gratias agere debemus, et cum pro se ipso habendo adorare. Allegoria est consulenda.*

Dominus promisit fidelibus vitam æternam, et eduxit de mundo populum suum, id est sibi obedientem, ut exsultet de bono opere, et electos, id est perfectiores ut Martinum et Benedictum, in lætitia magna de bona conscientia. Exultatio ad corpus; lætitia pertinet ad animam. Sed prius dedit illi regiones gentium, ut eas acquirerent suis prædicationibus, et labores populorum possederunt, id est discipulos philosophorum in suam sectam attraxerunt. Ad quid? *Ut custodiant iustificationes ejus, id est mandata quæ justificant, et legem ejus requirant spiritaliter.* In fine hujus psalmi Alleluia ponitur, per quod laus lætitiæ exprimitur, quia qui mandata Domini faciunt, promissam Domini hæreditatem intrant, ubi gaudium et lætitiâ possidebunt.

PSALMUS CV.

De laude Ecclesiæ de gentibus.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus, etc. Hic psalmus centesimum quintum locum dedicat; qui numerus a monade surgens, et per decadem accrescens ad quatuordecim pervenit, et summam hujus numeri con-

stituit, verbi gratia, cum nominas unum, da unum; cum nominas duo, da duo, et erunt tria; cum nominas tria, da tria, et erunt sex; cum nominas quatuor, da quatuor, et erunt decem, et sic facies usque ad quatuordecim, et erunt centum quinque. Quater-

uarius Novum Testamentum, denarius Vetus Testamentum exprimit. Designat quoque hic numerus, quod observatores utriusque Testamenti centuplum præmium recipiunt.

Materia in hoc psalmo sunt conversi de Judæis imperfectiores, de quibus loquitur Spiritus sanctus commonens eos ad constituenda peccata, ad laudandum Deum, ad agendam pœnitentiam, et memoranda mirabilia et beneficia quædam, quæ patribus eorum contulit, et tamen irritaverunt eum, et ideo puniti sunt. In qua pœna non defuit misericordia Domini pro parte salvandorum. Et sicut illis non defuit misericordia, ita in omnibus constituentibus peccata, et laudantibus Deum, et pœnitentiam agentibus non deerit misericordia. Superior psalmus locutus est de imitatoribus Abrahæ; hic loquitur de populis exacerbantibus Deum. Ille retulit quæ beneficia Dominus illi populo impendit, hic refert, quæ mala ingratus populus etiam pro bonis impendit. Intentio est nos hortari ad amorem Dei, qui potens est punire, et potens misereri. Titulus est :

ALLELUIA.

Quod est, *Laudate Deum*. Dicit Hieronymus quod ubicunque duo ponuntur *Alleluia*, unum pertinet ad superiorem psalmum, aliud ad sequentem. Augustinus vero dicit ambo pertinere ad sequentem propter utriusque populi laudem. Sed magis sequendus est Hieronymus propter Hebraicæ linguæ notitiam.

Verba psalmi accepta sunt de historia, ubi filii Israel post multa Dei beneficia multis modis Deum offenderunt, et ob hoc quidam puniti sunt, quidam ad pœnitentiam conversi salvati sunt. Et significat quod multi Christiani post multa gratiarum dona Deum multis modis offendunt, de quibus induratos damnat, pœnitentes salvat.

Hic psalmus in sex partes dividitur, quia laus Dei in senario, ut mundus in sex diebus perficitur. Prima pars est : *Confitemini Domino*, in qua confessio laudis, et oratio continetur. Secunda : *Peccavimus*, in qua peccatorum confessio, et patrum offensio scribitur, quos de Ægypto liberavit, et in mari Rubro salvavit. Tertia pars est : *Cito fecerunt*, in qua tres offensiones, et totidem animadversiones Judæorum proferuntur, scilicet, quod concupiscentes carnes, saturatos ira Dei consumpsit, et quod rebelles Moysi quidam a terra deglutiti, quidam ab igne consumpti sunt, et quod vitulum adorantes occisi sunt. Quarta pars est : *Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem*, in qua item tres irritationes, et totidem vindictæ sequuntur. Quod promissis Dei non crederunt, et ideo terram repromissionis non intraverunt, et quod propter verba exploratorum murmuraverunt, et ideo occisi et captivi interierunt, et quod Beelphegor immolaverunt, et ideo occisi sunt. Quinta pars est : *Et irritaverunt ad aquam contradictionis*, in qua quatuor crimina Judæorum narrantur : scilicet quod propter aquæ penuriam Domino et Moysi contradixerunt, et quod

A terram ingressi gentes secundum jussu Domini non disperdiderunt, et quod sculptilibus eorum servierunt, et quod filios et filias suas dæmoniis sacrificaverunt, pro quibus gentibus traditi memorantur. Sexta pars est : *Salvos fac nos, Domine*, in qua conversorum deprecatio, et Dei laudatio continetur.

Magnalia hujus psalmi totius humanæ redemptionis sacramenta testantur. Ab Ægyptiis enim eripimur, quando ab operibus diabolicis divino munere liberamur. Mare Rubrum transimus, quando baptismatis sacramenta percipimus. In deserto pasчимur, dum in solitudine mundi bonarum rerum largitate satiamur. Ad terram promissam perducemur, quando in illam felicem patriam munere supernæ pietatis intrabimus. Vox est Spiritus sancti de Judæis conversos, sed lapsos, ad pœnitentiam adhortantis :

VERS. 1. *Confitemini Domino*. Vos, qui de Judæis credidistis, et lapsi estis, in peccatis nolite desperare, nolite deficere, nolite parentes vestros Deum exacerbantes imitari, sed pœnitentes imitami et *confitemini Domino* originalia et actualia peccata ; accusate vos, et pœnitentiam agite, ne ipse puniat vos : qui potens est punire. *Confitemini ei*, et non confundet vos, qui bonus est non statim puniens, sed exspectans, et pluit super justos et injustos. Ipse bonitas est essentialiter, ideo ipse omnibus bene cupit. Post confessionem misericordiam implorate, *quoniam in sæculum misericordia ejus*. Quædam occulta vis est in eo, qua peccata dimittit omnibus misericordiam suam ostendentibus. Et illa misericordia permanet in sæculum, id est quandiu cursus istius vitæ erit. Nam postea non erit necessaria, ubi non erit fractuosa pœnitentia. Nam et in inferno quis confitebitur tibi ? (*Psal. vi, 6.*) et Vel misericordia ejus permanet in sæculum, id est in æternum, quia sancti etiam post hanc vitam immortales, impassibiles facti non poterunt subsistere, nisi misericordia Domini. Post remissa peccata loquimini potentias Domini, id est predicare omnibus, quod potens est dimittere, et auditas facere aliis omnes laudes ejus, id est præcepta ejus. De quibus laudetur, et beati eritis.

VERS. 2. *Quis enim loquetur potentias Domini*, quas ostendit pœnitentibus justificando impios ? Aut quis auditas faciet omnes laudes ejus, id est præcepta ad laudem ipsius ? Præcepta dicuntur laudes, quia his expletis laudatur homo. Peracta pœnitentia in justitia permanete, quia

VERS. 3. *Beati, qui custodiunt judicium, et faciunt justitiam in omni tempore*. Judicium custodit, qui rectam judicat. Justitiam vero facit, qui recte agit. Judicium ad fidem, justitia pertinet ad opus. *Beati* ergo erunt, qui fidem in judicio custodiunt et justitiam in opere faciunt, et hoc omni tempore, id est ex quo incipiunt, quousque vivitur. et Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth. x, 22.*)

Nota : quinque proponit ad consequendam beatitudinem, scilicet peccata confiteri, potentias Domini loqui, laudes ejus annuntiare, judicium custodire, justitiam facere.

Aliter : *Beati qui custodiunt judicium*, id est qui futurum judicium intelligunt, quid mali, quidve boni ibi habituri sint, et illud per confessionem et pœnitentiam præoccupant, ne Dominus eos puniat. Vel qui custodiunt discretionem, quid sit agendum, quidve omittendum, et peccata dijudicant, et accusant hic, et puniunt in se, ne in futuro puniantur, et omni hora bene operantur. Post Spiritus sancti admonitionem sequitur pœnitentium oratio :

VERS. 4. *Memento nostri, Domine*, etc. Absentis vel exsulis meminimus, præsentem vel infirmum visitamus, absentes a visione Dei et a consortio angelorum in exsilio hujus mundi fuimus, et Dominus memor fuit nostri, Filium suum ad nos misit, qui infirmos a latronibus semivivos relictos sua præsentia visitavit. Sicut tunc, ita nunc *Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui*, id est in Filio tuo, qui fuit tibi beneplacitus ex omni populo tuo. Vel *memento nostri, Domine*, ut simus in populo, qui bene placuit tibi. Quasi immemor videtur Deus, cum de vitio in vitium hominem cadere permittit. Tunc memor fit, cum a peccato revocat, ad pœnitentiam provocat. *Memento nostri*, qui longe a te peccando recessimus, et *visita nos* interna aspiratione in *salutari tuo*, id est in Filio tuo, qui est Salvator omnium. Vel *in salutari tuo*, id est in illa salvatione, qua alios visitas in Spiritu sancto. Quoties homo memor peccatorum dolet, et gemit, et compungitur in lacrymis, toties visitat eum Dominus. *Visita nos* infirmos. Ad quid ?

VERS. 5. *Ad videndum in bonitate electorum tuorum*. Ad hoc visita, promove nos : *ad videndum in bonitate electorum tuorum*, id est ad intelligendum bona, quæ confers electis tuis. Vel *ad videndum in bonitate electorum tuorum*, id est ad intelligendum virtutes, et bona opera, quæ hic habent electi. Et ad hoc etiam visita : *ad lætandum in lætitia gentis tuæ*, id est promove nos, ut lætemur tali lætitia, quali gens tua lætatur, quæ de servata innocentia exsultat, *ut lauderis etiam a nobis cum hæreditate tua*, id est cum justis, qui sunt hæreditas tua. Vel *ut lauderis cum hæreditate tua*, id est apud hæreditatem tuam, quod nos simus, sanctus, sanctus, sanctus dicendo. Vel *ut lauderis cum hæreditate tua*, id est ut et tu lauderis hic, et homo laudetur.

Nota quod pœnitentes quatuor orant : ut Deus eorum memor sit a peccatis revocando ; deinde visitet ad pœnitentiam inspirando ; ut bona videant electorum ; et lætentur in lætitia justorum. Gens Dei lætitia est summum, verum, incommutabile et beatificum bonum, quod ipse Deus est, quem videre est laudare ; lætari laudare est. Post orationem sequitur illorum confessio :

VERS. 6, 7. *Peccavimus cum patribus nostris*, id est sicut patres nostri tot et tantis modis *injuste*

PATROL. CXCIV.

Agimus in Deum, iniquitatem fecimus in proximum. Mirabilia tua non intelleximus, et misericordiæ opera in memoria non habuimus sicut *patres nostri*, qui *in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua* spiritaliter, quæ viderunt fieri corporaliter, et *non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ*, id est multiplicis misericordiæ tuæ, qua eos exsules visitasti, inimicos eorum flagellasti, ipsos de angustia liberasti. Duo sunt quæ beneficia donata commendat : intellectus, memoria quod utrumque per fidem defuit. *Et irritaverunt ascendentes per mare Rubrum*. Hoc est de Ægypto ascendentes per manum Domini liberati mox Deum ad iram provocaverunt, cum ad mare Rubrum pervenerunt. Nam videntes exercitum Ægyptiorum insequi, de Dei adiutorio dissidebant, et murmurabant dicentes : « Nunquid sepulcra non fuerunt in Ægypto, ut faceremus hic in solitudine ? » (*Exod. xiv, 11.*) *Ascendentes* ideo dixit, quia ex quacunque parte exeatur de Ægypto, est ascensus, et illa regio, in qua est mare Rubrum, altior est Ægypto. Mare Rubrum dicit ad distinctionem illius quod non est rubrum; vel eo quod in illo mari ab hostibus liberati sunt. Illud mare Rubrum non est naturaliter rubrum, sed de rubra terra induit hunc colorem. Terra enim illius regionis rubra est. Potuisset Dominus alias eduxisse eos ; sed voluit eos educere per *mare Rubrum*, ut intelligerent fideles, quandoque per baptismum ad promissam hæreditatem perducendos sanguine rubricatum. Nota quod sub peccatis patrum sua peccata continentur, quia sicut illi corporaliter, ita isti peccaverunt spiritaliter. Et licet illi provocaverint Deum ad iram murmurando, tamen

VERS. 8. *Salvavit eos* non propterea illos, sed propter nomen suum glorificandum. Ad quid ? *Ut notam faceret potentiam suam*. Ideo, ut manifestaret, quam potens est. Et quomodo salvavit ?

VERS. 9. *Increpuit mare Rubrum*. Tanquam aliquis potens increparet servum suum, ne alicui obstaret, ita *increpuit mare*, ne illis fugientibus obstaret, et *exsiccatum est; et deduxit eos in abyssis sicut in deserto*, id est tam sicco pede transierunt, ac si essent ibi, ubi nunquam fuit. Vel ita perduxit eos per mare, sicut postea per desertum.

VERS. 10. *Et sic salvavit eos de manu odientium*, id est de potestate Ægyptiorum, qui eos oderant propter spoliationem, et *redemit eos de manu inimicorum*, id est de potestate Pharaonis, et omnium prælatorum, qui eis præfuerunt in operibus. Ideo dixit : *Redemit*, quia jam præfigurabat redemptionem humani generis sanguine Christi. Quomodo salvaverit, subjungit :

VERS. 11. *Et operuit aqua tribulantes eos* in tantum, quod nec unus ex eis remansit, qui revertentia- ret. Et hoc significavit, quod in baptisate omnia remittuntur peccata.

VERS. 12. *Et tunc crediderunt verbis ejus*, hoc est, tunc primum crediderunt verum esse, quod eis promisit, quia liberaret. *Et laudaverunt laudem ejus*,

quia victores erant, id est in laudabili facto laudaverunt eum. Vel ut alia translatio habet: *Et cantaverunt laudem ejus* dicentes: « Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est (*Exod. xv, 1*), » etc: Et hanc laudem

VERS. 13. *Cito fecerunt*, id est brevi tempore laudaverunt eum, et postea oblii sunt operum ejus, id est oblivioni tradiderunt beneficia ejus. *Non sustinuerunt consilium ejus*, hoc est, non patienter expectaverunt consilium ejus. Consilium Dei erat, ut hoc et hoc modo intrarent terram promissionis; sed ipsi impatientes sine omni labore et dilatione ibi esse voluerunt, ut vulgo dicitur: *Catus vult pisces manducare; sed non vult pro illis laborare*. Operum Dei, quæ fecit in Ægypto, et in mari Rubro oblii sunt,

VERS. 14. *Et concupierunt concupiscentiam in deserto*, id est rem concupiscibilem concupierunt, scilicet pisces Ægypti et ollas carniū. Talis locutio est, sicut dicimus: Hanc servitutem servivit, talem vitam duxit. *Et tentaverunt Deum in inaquoso*, id est ex diffidentia rogaverunt aquas in deserto. Ingressi quippe de mari Rubro venerunt in desertum. Ibi defecerunt eis victualia, quæ secum de Ægypto tulerant, et omnis multitudo pro cibo et potu murmurabat, et Moyses et alii meliores a Deo hæc sibi dari petebant.

VERS. 15. *Et dedit eis petitionem ipsorum*, scilicet aquam de petra, et misit saturitatem in animas eorum, videlicet manna et carnes volatiliū tribuit eis usque ad sufficientiam. *Animas dicit voluntates*, hoc est, quantum volebant. Hic contra Deum murmuraverunt, et patienter sustinuit; postea vero contra prælatos suos Moysen et Aaron murmuraverunt, et non sustinuit.

VERS. 16. *Et post hæc irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini*, id est electum Domini, vel sacerdotem Domini. Uncti enim oleo dicebantur sancti.

Quæritur cur Moysen non dixerit *sanctum*, et Aaron dixerit *sanctum*? De Moysi sanctitate nullus dubitavit; de Aaron vero dubitatio fuit, quia idolum populo fecit. Ut ergo hanc dubietatem nobis tollat, eum *sanctum* vocat, sicut superius dixit: *Misit Moysen, et Aaron, quem elegit ipsum*, vel sibi. Sed quia sæpe filii Israel Moysen et Aaron irritaverunt, de qua irritatione dicat, determinat: *In castris scilicet*, quod ita contigit. Post acceptam legem, et post factum tabernaculum et arcam, et post institutum a Deo sacerdotium, cum in eremum devenissent, Core unus de principibus sacerdotum Dathan et Abiron de principibus populorum insurrexerunt contra Moysen et Aaron cum quinquaginta viris, dicentes quia Dominus Aaron summum sacerdotem non elegisset, sed Moyses ideo eum constituisset, ut sic genus suum sublimaret. Cumque Moyses pro eis ad castra misisset, venire noluerunt dicentes: « Non sufficit tibi, quod nos decepisti educens de terra optima, et inducens in hæc loca pessima, quin et domineris nostri: num et oculos nostros vis

A erucere? » (*Num. xvi, 13, 14.*) Ideo irato Domino devoravit eos terra ita vivos cum domibus et tabernaculis, et omni substantia eorum: hoc est, quod dicit:

VERS. 17, 18. *Aperta est terra, et deglutivit Dathan et Abiron, et operuit veniens super congregationem*, id est familiam Abiron. *Et exarsit ignis in synagoga eorum*. Egressus est enim ignis a Domino, scilicet a columna ignis, et combussit illos quinquaginta viros illis consentaneos. Unde subditur: *Flamma combussit peccatores*. Flamma dicitur a flagello scintillarum. De quorum interitu populus murmuravit, quos iterum incendium consumpsit; sed Aaron orante, et pro eis incensum offerente ignis cessavit. Ut lectori fastidium tollamus, allegoriam subjungamus.

Ægyptus, quod dicitur *tenebræ* vel *tribulatio*, est hic mundus tenebris vitiorum et tribulatione malorum obtectus. *Pharao*, quod dicitur *dissipator*, rex Ægyptiorum est diabolus, virtutes et bona opera dissipans, rex in peccatis tenebrosorum. Populus dura servitute oppressus est populus fidelium jugo diaboli constrictus. *Moses*, qui populum per signa de potestate Pharaonis liberavit, est Christus, qui populum fidelium de dominio diaboli per miracula eripuit. *Mare Rubrum*, per quod populus educitur, est baptisma Christi sanguine perfusum, per quod populus salvatur. Hostes, qui fugientes Hebræos insequuntur, sunt dæmones, qui fugientes sæculum persequuntur. Desertum, per quod liberati iter cum labore ad patriam habent, est Christiana religio a dæmonibus et infidelibus deserta, per quam redempti multo labore ad patriam paradisi tendunt. In deserto pane cœli, et aqua de petra illi pascuntur; in via Dei corpore Christi, pane vivo, et sanguine ejus isti vescuntur. Terra repromissionis, quæ illi populo a Jesu Nave dividitur, est terra viventium, quæ fidelibus a Jesu Christo secundum merita cujusque distribuitur.

Fideles itaque a jugo Pharaonis diaboli, et ab Ægypto infidelitatis per ipsum erepti, sed denuo hostibus, scilicet vitiis, et peccatis subditi cum poenitentia recurrant ad laborem suum, dicentes: *Peccavimus cum patribus nostris*. Mali sunt patres malorum, quos per malum exemplum genuerunt. Unde dicitur: « Vos ex patre diabolo, » id est ex Cain, « estis (*Joan. viii, 44*), » qui propter invidiam dictus est diabolus, et homicida erat ab initio. Peccatores sunt filii peccatorum, quos imitantur. *Cum talibus patribus peccavimus*, quia ad exemplum illorum male viximus. *Injuste egimus*, quia legem tuam abjecimus. *Iniquitatem fecimus*, quia proximis nocuimus. *Patres nostri*, de quibus per imitationem mali geniti sumus existentes in Ægypto infidelitatis, non intellexerunt opera tua, quod angelos ad æternam gloriam creasti, et eis a gloria lapsis casum illorum per homines reparare disposuisti; homines vero lapsum per Filium tuum recuperasti. *Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ, quod*

Filio tuo unigenito non pepercisti, sed pro hominum salute ad mortem tradidisti, et eos de morte eripuisti. *Et irritaverunt Deum ascendentes* per superbiam in mare, hoc est, in sævitiam, in mare Rubrum, id est in persecutionem rubricatam sanguine sanctorum. Mare hic pro tempestate persecutionis ponitur. Et tamen hos conversos ad fidem salvavit propter nomen suum, id est propter Filium, qui est nomen Patris. Vel propter nomen Christianum, ut notam faceret potentiam suam, quod ipse solus potens est justificare impium.

Et increpuit mare Rubrum, hoc est, jussit cessare persecutionem. *Et exsiccatum est*, quia sæva procella sæculi veniente fonte vitæ exaruit. *Et deduxit eos in abyssi sicut in deserto*, hoc est, fideles positos in profundis consiliis paganorum et hæreticorum ita secure deduxit in via Christianæ religionis, quasi essent in deserto, id est in nullo periculo. *Et salvavit eos de manu odientium*; in corpore de potestate persecutorum et hæreticorum; in anima de potestate dæmonum et peccatorum. *Et redemit eos sanguine Christi de manu inimici*, id est de potestate diaboli. *Et operuit aqua tribulantes eos*, id est aqua baptismatis abluit infideles prius tribulantes fideles: unus ex eis non remansit infidelis. Quod tunc contigit, postquam Constantinus credidit. Vel aqua baptismatis vel lacrymarum operuit omnes iniquitates, animas tribulantes, et unum peccatum non remansit ex his indeletum. *Et crediderunt in verbis ejus*, scilicet evangelicis promissionibus, et laudaverunt laudem ejus, hoc est, per laudabilia facta ejus laudaverunt eum. Et quidam cito fecerunt hanc laudem, et a laude cessaverunt. *Et mox obliti sunt operum ejus*, quod pro eis alapas, sputa, flagella, mortem crucis sustinuit, quod eos de manibus inimicorum eripuit: Non sustinuerunt consilium ejus, id est non exspectaverunt patienter illum Dei consilium, ut per multas tribulationes intrarent in regnum Dei, sicut Christus præcessit. Vel per mala opera gratiam baptismi perdidit: *Et concupierunt concupiscentiam in deserto*. Mali sunt desertum, quia qui mandata Dei deserunt, a gratia flunt deserti. In hoc deserto concupierunt concupiscentiam, id est mundi gloriam. *Et tentaverunt Deum in inaquoso*, id est ipsi inaquosi, quia sicci de irrigatione Spiritus sancti, tentaverunt Deum petentes divitias et sæculi honores, quæ tamen eum dare dubitant. *Et dedit eis petitionem ipsorum*, scilicet sæculi divitias et dignitates: et misit saturitatem in animas eorum, hoc est, dedit eis abundantiam omnium rerum, quas desiderant. *Et irritaverunt Moysen et Aaron in castris*, id est legem et sacerdotium in Ecclesiis. Legem Dei prævaricando irritant, quos sacerdotes exasperant; a castris separant, dum eos ab Ecclesiis excommunicant. Ejectis vero illis ab Ecclesia aperta est terra, quia tunc omnibus patebit, qualiter terrenis despecto Deo inhiant. Quæ terra deglutivit Dathan et Abiron, id est hæreticos et schismaticos terrena desideria absorbent deinde

viventes, id est scientes ad inferna descendunt, qui ab Ecclesia Christi divisi congregationem sibi erroneam faciunt. *Et exarsit ignis in synagoga eorum*, hoc est, ardor libidinis in congregatione eorum, et mortuos in peccatis combussit æterna flamma peccatores. Vel eis consentientes erunt in æterno igne ardentis. Rursum ad litteram inspiciamus.

VERS. 19. *Et fecerunt vitulum in Horeb*. Ordo ex toto præposterus est. Nam sæpe ante ponit, quod post contigit; et sæpe post ponit, quod prius contigit, et hoc causa certi mysterii facit. Non enim præterita narrat; sed futura prænuntiat. Verba de præteritis sumit, et futura contextit. Non ergo historię, sed ordinem prophetię diligentissime servat. Prius fecerunt vitulum in Horeb, quam terra absorbuisset Core cum suis, quod sic contigit. Moyse enim cum Domino per dies quadraginta in monte stante, et Aaron cum multitudine commorante, in valle populus arbitratus Moysen ab igne consumptum, petivit ab Aaron sibi fieri deum, qui eos præcederet in Ægyptum. Aaron vero timore percussus jussit omnes sibi afferre aurum, de quo fecit conflare vitulum. Quem filii Israel adorantes, et ei hostiam immolantes dixerunt: « Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt ex Ægypto (Exod. xxxii, 4). » Quod Moyses, Domino indicante, cognoscens de monte festinus descendit, tabulas a Deo scriptas præ ira confregit, vitulum in frustra conscidit, igni combussit, in aquam sparsit, populo in potum dedit. Et ob hoc peccatum occisa sunt de populo viginti tria millia.

Et cum hoc in monte Sina contigerit, quæritur, quomodo hic dicatur quod in monte Horeb acciderit? Antiquitus dictus est ille mons Horeb. Sed postquam Moyses ibi rubum ardentem vidit, vel legem ibi accepit, Sina eum nominavit, quod dicitur rubus, vel mandatum.

Item quæritur cur filii Israel magis formam bovis, quam hominis pro Deo fecerunt? In hoc morem Ægyptiorum imitati sunt, qui bovem Apin colunt. Apis erat rex Ægypti, quo mortuo dictus Serapis est, et prædo habitus, qui bovem habuit unius quidem coloris, sed in latere maculam instar lunæ habens. Post longum tempus apparuit in Ægypto huic simillimus. Unde visum est Apin deum suum in bove apparuisse, et hac de causa cœperunt eum colere.

VERS. 20. *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli*, ut dictum est; vituli, dico, comedentis fenum. Hoc ad exprobrationem illorum dicitur, qui non vivum bovem, sed nec mortuum, imo stolidam figuram adorabant. Per hoc ostenditur diabolus, qui illos a cultura Dei comedebat, et incorporabat.

VERS. 21, 22. *Obliti sunt Deum, qui salvavit eos de omnibus periculis, illum Deum, qui fecit magnalia in Ægypto*, dum Ægyptios per signa humiliavit, Hebræos exaltavit, et qui fecit mirabilia in terra

Cham, id est Ægypto, a Cham filio Noe ita dicta, dum hostes populi sui et plagis verberavit, et suos illæsos servavit. Et qui fecit *terribilia in mari Rubro*, dum Pharaonem cum omni populo suo submersit, et suos de periculo eduxit.

VERS. 23. *Et tunc dixit Dominus, id est disposuit, ut disperderet eos*, dicens ad Moysen : « Cerno quod populus iste duræ cervicis sit ; dimitte me ut perdam eos, et deleam de terra (Exod. xxxii, 9 et 40). » Et hoc fecisset, si non *Moyses electus ejus stetit in confractione in conspectu ejus*, dicens : « Dimitte populo hanc noxam, aut dele me de libro quem scripsisti (Exod. xxxii, 31 et 32). » Confractio pertinet ad vasa fictilia. Ipsi erant vasa iræ apta in interitu, et furor Domini voluit aliqua plaga corpora eorum frangere ut ollas, et ignibus tradere animas. Sed Moyses stetit coram eo orans in confractione, id est in illo periculo se iræ Dei objiciens.

In Hebræo scribitur : *Si non Moyses electus ejus stetit melius coram eo*. Per hoc ostenditur quod per preces justorum plaga a peccatoribus suspenditur. Ad quid stetit Moyses? *Ut averteret iram ejus, ne disperderet eos*, id est ut removeret vindictam Dei ab eis, ne occideret. Ad allegoriam recurramus.

Oreb vel *Horeb* dicitur *calvaria*. Qui in *Horeb*, Deum oblitus vitulum adoraverunt, significat eos qui, in Calvaria Christum negantes Barabbam, id est diabolum elegerunt. Mons Sina altus est fundamentum civitatis Dei Christus. Ignis, qui in monte ardebat, est Spiritus sanctus, qui Christum implebat, et civitatem Dei, scilicet Ecclesiam illuminat. Tubarum clangor est prædicatorum clamor. Lampades ardentes sunt sancti exemplo lucentes. Moyses cum Domino in monte ardente est lex in alto intellectu, Spiritu fervente. Lex in duobus tabulis digito Dei scribitur, quia omne mandatum Dei in duobus præceptis charitatis per Spiritum sanctum distribuitur. Aaron continet multitudinem, et sacerdotium regit plebem. Aureus vitulus corpus diaboli, quia sicut bos in terra laborat, sic membra diaboli terrenis jugiter insudant. Qui ex auro conflatur, quia ex mundana sapientia multitudo malorum in avaritia confirmatur, quæ idolorum servitus prædicatur. *Vitulum in Horeb faciunt*, quia in loco Dei idolum constituunt, dum pro Deo aurum colunt. Moyses de monte ad turbas descendit, quia lex de alto intellectu se inclinans litteram occidentem in carnales extendit. Tabulas fregit, et vitulum in frusta conscidit, quia lege per expositores fracta spiritualis sensus exsilit, qui corpus diaboli per prædicatores comminuit. Vitulus igni comburitur, in aquam spargitur, populo in potu tribuitur, quia ignis Spiritus sancti illorum peccata consumpsit, quos in amore suo accendit, quos sacerdotalis ordo in aquam baptismatis mersit, ac populis fidelium quasi potum eos sibi incorporant. Qui occisi corruerunt, sunt illi qui in idololatriâ perierunt. Qui vero *sculptile adoraverunt*, sunt hæretici, qui Deum

in corde suo ut imaginem hominis fingunt, et hanc decepti pro Deo colunt. De quibus recte subditur : *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum*. Gloria animarum est Deus : hæretici ergo mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis, sicut patres eorum, scilicet erronei mutaverunt non gloriam Dei, sed suam in similitudinem vituli, id est diaboli, qui fenum ut bos comedit, dum malos ut ignis ligna consumit.

Obliti sunt Deum Christum, qui salvavit eos de morte, qui fecit magnalia in Ægypto, id est multa signa in Judæa, tenebris perfidiæ oblecta : *et qui fecit mirabilia in terra Cham*, id est in gentilitate, terra furenti. *Cham* quippe *furens* dicitur, et gentilitas erat in idololatria furentis, in qua fecit Christus multa mirabilia per prædicatores suos. Vel *Cham* est infernus, terra furentis diaboli, in qua mirabilia fecit, dum diabolum alligavit, spolia ejus eripuit. Et qui fecit *terribilia in mari Rubro*, id est in persecutione, dum persecutores prostravit, martyres coronavit. Vel in baptismate peccata submersit, de vasis iræ vasa misericordiæ fecit. *Et dixit, ut disperderet eos*, id est voluit perdere tales, et fecisset, si non *Moyses electus ejus stetit in confractione in conspectu ejus*, id est si populus legem observans precibus se periculo non objecisset. *Ut averteret iram ejus, ne disperderet eos*. Propter ejus preces pepercit. Electi enim avertunt iram Dei a populo peccante, et dexteram judicis suspendunt precibus a plaga imminente, et sæpius convertunt orando, quos convertere non possunt prædicando.

Littera est iterum consulenda. Patres nostri Deum irritaverunt, dum vitulum adoraverunt : *insuper irritaverunt eum*, dum

VERS. 24. *Terram desiderabilem pro nihilo habuerunt*. Historia hic tangitur. Cum terræ promissionis appropinquassent, præmiserunt exploratores, qui reversi populum perturbaverunt dicentes quia gigantes terram illam inhabitarent, quam si ingrederentur cum filiis et uxoribus, eos devorarent. Quo audito, omnes perturbati steterunt, *et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem*. Hæc est terra, quam diu videre et intrare desideraverunt; nunc hanc abhorrere et aufugere cœperunt dicentes : Constituamus nobis ducem, et revertamur in Ægyptum. Cumque Josue et Caleb consolantes promitterent eis victoriam a Domino,

VERS. 25. *Non crediderunt verbo ejus*, id est promissioni Dei, *et murmuraverunt in tabernaculis suis*, dicentes : Utinam mortui essemus in Ægypto, et non in hac solitudine. Quam ob rem iratus Dominus juravit quod nullus eorum terram illam intraret præter illos duos, qui eum secuti sunt. Ideo poenitentia ducti dixerunt, quod contra inimicos ascendere parati essent. Quibus præcepit Dominus, ne ascenderent, ne ante hostes victi caderent, *et non exaudierunt vocem Domini* : sed contenebrati montem ascenderunt armati, et occurrentes Chanaaniti

omnes occiderunt. Reliqui, qui remanserant, cum Moyse et cum Arca in solitudinem regressi sunt. Hic breviter quatuor crimina expressa sunt: quod egregiam terram patribus repromissam, eis ultro oblatam respuerunt; quod verbo Dei non crediderunt; quod contra Deum murmuraverunt; quod demum voci ejus non obedierunt, et ideo perierunt. Igitur increduli eremum cum Moyse ingressi multis modis Deum exacerbaverunt.

Vers. 26. *Et elevavit manum, id est potentiam suam super eos, ut prosterneret eos in deserto.* Corpora namque omnium in deserto prostrata sunt, quidam ab igne consumpti sunt, quidam a serpentibus perierunt.

Vers. 27. *Et adhuc manum elevavit, ut dejiceret semen eorum in nationibus, id est filios eorum per nationes gentium occideret, et dispergeret eos captivos in multis regionibus.*

Allegoria est intuenda. Qui de Ecclesia in paganismum, et in hæresim prolapsi sunt, *pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, id est paradisum, terram viventium, quæ multum est sanctis desiderabilis, quia terrena potius amaverunt. Non crediderunt verbo ejus, id est Filio Dei, qui gloriam pollicitus est justis, pœnam comminatus injustis. Et murmuraverunt in tabernaculis suis, id est in corporibus suis, quæ sunt tabernacula animæ, vel pro siccitate, vel pro pluvia, vel pro aliqua plaga judicio Dei hominibus illata, quod est grave peccatum. Nam murmuratores a dæmonum morsibus peribunt, sicut illi a venenosis serpentibus interierunt. Et cum sacra Scriptura, vel doctores ad pœnitentiam eos revocarent, non exaudierunt vocem Dei, sed in obstinacia persistenterunt. Et elevavit manum suam super eos, id est incumbentem super eos vindictam distulit, ut postea gravius puniret per excommunicationem. Vel elevavit manum, id est, potentiam suam super eos. Ad quid? Ut prosterneret eos in deserto, hoc est, cumque ipsi essent desertum, eo quod veritatem deseruissent, decrevit eos in hoc errore damnare. Et ut dejiceret semen eorum in nationibus, id est opera et doctrinam, vel imitatores eorum traderet dæmonibus, ut disperderet eos in regionibus, id est dispersos in vitiis perderet in inferni carceribus. Littera est repetenda.*

Vers. 28. *Et initiati sunt Beelphegor.* Historia talis est: Cum Seon et Og reges vicissent, et terræ Madian appropinquarent, rex Balach de adventu illorum perterritus pro Balaam sacerdote misit, cui, si populum a regno suo maledicendo averteret, plurima dona promisit. Ipse vero Spiritu divino repletus populos Israel benedixit, et multa de Christo et Ecclesia prophetando prædixit, et inter cætera hæc protulit: « Orietur stella ex Jacob, et consurgit homo de Israel (Num. xxiv, 17), » qui omnia regna sibi subjugabit, qui postmodum avaritia devictus dedit consilium, ut puellæ Madianitarum, auro et gemmis ornatae obviam populo cum simulacro Priapi irent, et eos ad scortum et ad idolola-

triam incitarent, sciens quod his eos Dominus occideret. Filii igitur Israel libidine victi cum puellis coierunt, *et initiati Beelphegor, id est consecrati sunt, id est dedicaverunt se, ut servirent idolo Beel, ut colebatur in monte Phegor. Beel, et Baal, et Baalim, et Belial idem est. Et hoc idem est nomen sumptum a Belo patre Nini, qui condidit civitatem Ninive, cui filius post mortem fecit statuam et simulacrum, et jussit adorare populum sibi subjectum. Priapus erat quidam homo, qui expulsus a Lampsaco civitate propter virilis membri magnitudinem. Qui post mortem factus est deus hortorum. Huic inprimis nubentes soliti erant sacrificare. Hic colebatur in monte Phegor, quod dicitur ignominia. Huic idolo filii Israel præ amore puellarum sacrificaverunt, et comederunt sacrificia mortuorum. Homines enim Belus, et Priapus, et Jupiter et alii pydiis habiti erant, qui mortui in anima et corpore fuerant, quibus oblata sacrificia ipsi cum quadam veneratione comedebant.*

Vers. 29. *Et irritaverunt eum in adinventionibus suis, hoc est, in illis ritibus, quos gentiles sibi adinvenierunt, non Dominus dedit. Hoc modo factis suis provocaverunt Deum. Et ideo multiplicata est in eis ruina, quia plus quam viginti millia occisa sunt.*

Vers. 30. *Et, cum tanta esset ruina, stetit Phinees sacerdos in conspectu Domini, et placavit eum ab hac plaga. Qui Phinees fuit Eleazari filii Aaron, qui stetit, quia se cum Madianitis non commiscuit. Hic videns Judæum ad Madianitidem pro scorto intrantem, doluit, et post eum ingressus tentorium ambos pugione perforavit, et cessavit quassatio, id est ruina, vel Dei commotio.*

Vers. 31. *Et reputatum est ei ad justitiam, id est in justificationem, quia fecit hoc ex zelo Dei, non ex odio: in generatione illa præsentis, quia datum est illi sacerdotium: et generatione futura, quia posteris ejus constituta est sacerdotii dignitas. Et hoc usque in sempiternum, quia merces ei reposita est in æternum. Per hoc notatur quod judices non delinquant, si malos puniunt, imo præmium justitiæ recipiunt, si hoc zelo Dei faciunt.*

Allegoria est inquirenda. Apostatantes ab Ecclesia *initiati sunt Beelphegor, id est idolo ignominia, idolo libidini dedicato se consecraverunt, dum dæmoni immunditiæ se totos subditos subdididerunt contumelia afficientes corpora sua in semetipsis, masculi in masculos turpitudinem operantes. Et comederunt sacrificia mortuorum, id est ab hæreticis et excommunicatis, in anima mortuis, sacrificia oblata sumpserunt. Et irritaverunt Deum in adinventionibus suis, id est in variis erroribus a se inventis, imo a diabolo inspiratis. Et ideo multiplicata est in eis ruina, id est multiplex facta est eorum damnatio. Et stetit Phinees, id est sacerdotalis ordo Ecclesiæ, stetit in bonis operibus, et placavit Deum salutari hostia pro peccatoribus, et cessavit quassatio, hoc est a perdendis Dei vindicatio. Et reputa-*

um est ei ad justitiam, quia ad præmium justitiæ Deus electis reputat, quod pro errantibus orant, quatenus a laqueis diaboli respiscant : a generatione hujus vitæ, et generatione futura in resurrectione, et usque in sempiternum, id est cum angelis in ævum. *Phinees* sonat : *ori parcens*, quia sacerdotalis ordo Christum, qui est os Dei, peccatoribus parcere facit. Littera denuo ad medium deducatur.

VERS. 32. *Et irritaverunt eum ad aquam contradictionis.* Hæc prius contigit, quam Beelphegor sacrificarent, cum penuriam aquarum sustinerent, Domino et Moysi contradixerunt se amplius nolle obedire, nisi eis aquam daret. Et dedit eis Dominus aquam de petra. Quæ ideo vocata est *aqua contradictionis*, quia Domino, et Moysi publice contradixerunt. *Et vexatus est Moyses* non propter se, sed propter eos,

VERS. 33. *Quia exacerbaverunt spiritum ejus*, hoc est, Moyses perturbatus est propter Judæos, quia malis verbis exasperaverunt eum. Et quia tristis fuit, ideo *distinxit in labiis suis*, id est distinctam habuit locutionem in hoc miraculo a cæteris prius factis miraculis. Prius cum fiducia dixit : Qui aliquid volueritis, dabit vobis Deus. Nunc autem turbatus ab eis cum dissidentia dixit : « Num poterimus vobis aquas de hac petra educere ? » (*Num.* xx, 10.) Et cum prius aquam de petra produxerit, nunc dubitando petram bis virga percussit, et egressa aqua toto itinere cum illis fluxit. Propter hanc culpam nec ipse, nec Aaron terram repromissionis intravit. Deum quippe blasphemavit, dum de ejus potestate dubitavit. Allegoria perquiratur.

Moyses in hoc loco figuram Judaici populi gessit, qui petram ipsum Deum esse non credidit ; et ideo duobus lignis crucis affixit. De cujus latere fluxerunt aquæ, per quas gentes sunt salvatæ. Sed quia Judaicus populus incredulus permansit, idcirco hæreditatem Domini intrare non meruit.

Aliter : *Aqua contradictionis* est baptismus, ubi contradicitur diabolo et operibus ejus. Ad hanc aquam a fide apostatantes Deum irritaverunt, dum ad opera diaboli ut canis ad vomitum reversi sunt, quibus jam renuntiaverant. *Et vexatus est Moyses propter eos*, id est fidelis populus de aqua baptismatis assumptus contristatus est propter eos. *Moyses* enim dicitur, *de aqua assumptus*. Propter hæreticos, vel malos christianos conturbatus est electus Dei populus, quia pravo opere, et perverso dogmate exacerbaverunt spiritum, id est contristaverunt animam ejus. *Et distinxit in labiis suis*, id est distincte oravit pro malis catholicis ; distincte pro hæreticis ; distincte pro bonis.

Littera revocetur. Non tantum supradictis modis patres nostri irritaverunt Deum in deserto ; sed etiam postquam intraverunt terram repromissionis.

VERS. 34. *Non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis, ut illas omnino delecent ; sed peper-*

erunt illa, a quibus perpetuam persecutionem ulterius passi sunt.

VERS. 35, 36. *Et commisti sunt inter gentes per connubia, et didicerunt opera eorum*, id est ritus eorum, *et servierunt sculptilibus eorum*, hoc est idola adoraverunt, *et factum est illis in scandalum*, id est in offensam et damnum, quia ideo permisit eos Dominus multa pati mala. Male fecerunt idola adorando ; sed pejus etiam fecerunt, quia

VERS. 37, 38. *Immolaverunt filios suos, et filias suas dæmoniis*, ut effusione sanguinis eorum deos placarent. Pagani, et maxime magi solebant parvulos infantes diis suis sacrificare, et illorum sanguine responsa accipere. Anima enim occisi, imo immundus spiritus in forma ejus ibi apparuit, et sciscitanti ad interrogata respondit, sicut de Simone et Juliano Apostata legitur. Hunc morem Judæi in propriis filiis imitati sunt. Licet hoc vetus historia non referat, tamen Spiritu sancto in psalmis loquenti credendum est. Dæmonia adoraverunt et effuderunt sanguinem innocentem. Cujus ? *Sanguinem filiorum suorum, et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.* Isti genti pepercunt, et imitatores ejus facti sunt. Tria immania scelera in una re commisisse demonstrat : homicidium scilicet, quia sanguinem innocentem effuderunt ; parricidium, quia filios et filias suas jugularunt ; sacrilegium, quia eos idolis sacrificaverunt. Et semper continuandum est ad illorum locum : *et irritaverunt.* Nota enim, in toto hoc psalmo, quod Deum irritantes terram repromissionis non introierunt. Sed quidam crudeli morte prostrati sunt, ut murmurantes, qui a serpentibus perierunt, quidam communi morte defuncti sunt, ut Aaron et Moyses, qui propter incredulitatem intrare non potuerunt ; intrantes autem, et Deum per idololatriam provocantes hostibus traditi sunt. Proprios filios occiderunt, et interfecta est [Vulg., et infecta est] terra in sanguinibus eorum, subaudis, effusis vel effundendis. *Interfecta est terra*, id est ipsimet sunt interfecti. Nam dum illorum sanguinem effuderunt, seipsos in anima occiderunt ; et posuit continens pro eo, quod continetur, et est figura metonymia. Male dicunt, qui dicunt : *Infecta est a terra.* Nam in Hebræo habetur : *Interfecta est terra.* Vel *interfecta est terra*, id est corpora eorum ; *in sanguinibus*, hoc est, in pollutione luxuriæ.

VERS. 39. *Et contaminata est in operibus eorum*, id est terra repromissionis sordidata est per opera eorum. *Et fornicati sunt in adinventionibus suis, recedentes a vero marito Deo fornicati sunt cum diis alienis immolantes idolis. In adinventionibus suis*, id est in institutis suis contra Dei constituta facientes. Alia translatio habet : *In studiis suis.* Alia : *In voluptatibus.*

Allegoria recitatur. Illi qui ad aquam contradixerunt, id est ad baptismum diabolo contradixerunt, et postmodum servitio ipsius se subdiderunt, non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis, id est

non descruerunt vitia et peccata, quæ Dominus præcepit deserere. *Et commisti sunt consensu et voluntate inter gentes*, id est inter gentilitates vivendo. *Et didicerunt opera eorum*, id est Israel ritus, et studia malorum. *Et servierunt sculptilibus eorum*, quia secuti sunt magos, ariolos, aruspices, mathematicos, pythones observantes auguria et somnia. *Et hoc factum est illis in scandalum*, id est in offensionem, quia multi eorum pravo exemplo depravati sunt, et ipsi a Deo reprobat. Scandalum dicitur sinister. *Et immolaverunt filios suos et filias suas dæmoniis*. Per filios spiritualia studia, per filias sæcularia studia accipimus, hoc est, omnia studia, quæ vel in divinis, vel in sæcularibus libris habuerunt, in servitium dæmonum per vitia verterunt : « Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati (1 Joan. III, 4). » *Et effuderunt sanguinem innocentem*, id est animas simplicium pravo exemplo perdidit. Quem sanguinem ? *Filiorum suorum et filiarum suarum*, id est subditorum suorum, vel eorum, qui per malam imitationem illorum soboles effecti sunt. Quomodo hos perdidit ? *Sacrificaverunt eos sculptilibus Chanaan*. Per Chanaan, qui per Noe servituti et maledictioni addicitur, populus servitio peccatorum deditus, in iudicio a sinistris a iudice maledictus intelligitur. Cujus sculptilia sunt mortui in corpore et anima, quorum sequuntur exempla, ut Hectoris, Achillis, Catilinæ, Jugurthæ, Alexandri vel Simonis Magi. Talium filios ergo et filias sculptilibus Chanaan sacrificant, qui gesta horum in exemplum populo narrant, vel ad informandum alios de talibus cantant. Idolis enim serviunt. *Et hoc modo tales colunt. Et interfecta est terra in sanguinibus*, id est incorporea eorum templa Spiritus sancti corrupta pollutionibus. *Et contaminata est in operibus eorum immundis, et fornicati sunt in adinventioibus suis*, id est in Sodomiticis sceleribus. Animæ vir est Deus, qui hunc deserunt, et dæmoniis se miscent per prava desideria, fornicarii et adulteri sunt, et cum eis unum erunt; sicut qui Domino adhæret, unus spiritus cum illo est. Ad litteram est regrediendum.

VERS. 40. *Et iratus est furore Dominus in populo suo*, id est vehementi ira commotus est propter talia in illo populo, qui debuit esse suus in observatione legis et cultura unius Dei. *Et abominatus est hæreditatem suam*, hoc est, exhæreditavit eos a promissa patribus hæreditate, quos ita excoluit, ut aliquis hæreditatem suam. Vel visus est abominari hæreditatem suam per tribulationes et afflictiones, quæ erant in eis, et tamen reservabat quosdam, ut essent sua hæreditas.

VERS. 41. *Et tradidit eos in manus gentium*, scilicet Philistinorum, Madianitarum et aliarum : *et dominati sunt eorum, qui oderunt eos*, quorum idolis servierunt. Multum grave est homini, dum traditur in potestate inimici.

VERS. 42. *Et cum his traditi essent, tribulaverunt eos inimici eorum*, qui eos servitio. ut olim Ægyptii.

oppresserunt, vel tributum ab eis exegerunt. *Et humiliati sunt sub manibus eorum*, id est afflicti sunt sub potestate eorum. Humiliatio enim est afflictio. Afflixerunt namque eos carceribus, vinculis, verberibus et aliis multis modis. Et Dominus

VERS. 45. *Sæpe liberavit eos*, nunc per Jephthe, nunc per Gedeon, nunc per Deloram, nunc per Samson, vel per alios iudices, demum per reges. E contra ipsi exacerbarunt eum in consilio suo, subaudi : terreno, non sibi utili. Illorum consilium erat suas voluntates, non Domini præcepta implere. *Et humiliati ideo*, id est afflicti sunt iniquitatibus suis.

VERS. 44, 45. *Et vidit, cum tribularentur*, hoc est, Dominus misertus est, quia tribulabantur, *et audivit orationem eorum. Et memor fuit testamenti sui*. Propter hæc tria iterum liberavit eos, quia vidit tribulationem, audivit orationem, memor fuit testamenti sui. Promisit enim Abraham quod semini ejus daret illam terram. Et quia hujus testamenti memor fuit, ideo implevit, sicut promisit. Hic versus continuatur ad eum locum, ubi in priori psalmo scribitur : *Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ*, hoc est, mutavit secundum visum hominum tribulationem, quam eis illaturus erat, secundum quod multiplex erat misericordia ejus. *Pœnitentia dicitur a pœna et teneo*. Qui enim pœnitet, aliquid se fecisse dolet, et sic eum pœna tenet.

Et cum Deus sit immutabilis, et nulla pœna, nullo dolore afficiatur, quomodo pœnituisse prædicatur, ut ibi : « Pœnitet me fecisse hominem (Gen. vi, 6). » Et ibi : « Pœnitet me unxisse Saul in regem ? » (1 Reg. xv, 11.) Sed sciendum est quod Scriptura nostro more loquitur. Sicut enim dicitur irasci, cum peccata hominum severe vindicat, sic dicitur pœnitere, cum adversa peccantibus illata prosperis permutat. Unde enim pœnitentiam agimus, hoc mutare volumus. Deum hominem fecisse, quasi pœnituit, cum sicut per diluvium, ita per baptismum humanum genus immutare disposuit. Saul in regem unxisse quasi pœnituit, dum sicut per David, ita per Christum regnum mutare voluit. Ita nunc pœnituit, dum afflictionem populi mutavit. Pœnitentia itaque ad nos refertur, non ad Deum, qui non immutatur. Nam omne, quod futurum erat; ab æterno fieri disposuit; sed ut illud sequeretur, per tribulationes exorari voluit.

VERS. 46. *Et dedit eos in misericordias*, id est multiplici misericordia circumdedit eos, et in conspectu omnium, qui ceperant eos, id est in manifesto omnium, qui prius dominati fuerant eis.

Ad allegoriam est revertendum. Propter fornicationes et immunditias *iratus est furore Dominus in populo suo* castigans eum fame, pestilentia, gladio. *Et abominatus est hæreditatem suam*, hoc est, propter multa flagitia exhæreditavit eos ab hæreditate fidelibus repromissa. *Populum suum* vocat propter

baptismum; *hæreditatem* propter Christianitatis cultum. *Et tradidit eos in manus gentium*, id est permittit eos in potestatem dæmonum. Tunc quippe est Deus iratus, cum permiserit hominem facere, quod vult, quia statim diabolus subjugat eum sibi. Unde sequitur: *Et dominati sunt eorum, qui oderunt eos*, hoc est, dæmones et vitia, quæ oderunt animas eorum, mox dominantur eorum. *Et tribulaverunt eos inimici eorum*, visibiles exterius, invisibiles interius: *et humiliati sunt sub manibus eorum*, id est valde afflicti sub potestatibus eorum. *Et tunc sæpe liberavit eos; ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo*, quod habuerunt, ut desideria sua impleant: *et humiliati sunt in iniquitatibus suis*, id est afflicti sunt in concupiscentiis suis. *Et videt, cum tribulantur*, id est clementer respexit tribulationem eorum. *Et audivit orationem eorum*, quia invocantibus statim dixit: Adsum ecce. *Et memor fuit testamenti sui*, quo pœnitentibus promisit veniam dicens: « Nolo mortem peccatoris; sed ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 11). » Et iterum: « Quacunque hora conversus ingemueris, salvus eris (ibid., 12). »

Et pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ, hoc est, misertus eorum dedit eis pœnitentiam, et tristitiam eorum mutavit in lætitiã. *Et dedit eos in misericordias*, qui prius erant involuti miseriæ; nunc involvit misericordiæ, illi dans castitatem, illi humilitatem, alteri charitatem, alii gratiam, *in conspectu omnium*, id est in evidentiã dæmonum, qui prius ceperant eos laqueis vitiorum. Nota quod in priori psalmo viginti continentur Dei

A beneficia patribus impensa: in isto totidem crimina a perfidis impensa. Sequitur oratio conversorum: sicut quondam patres de inimicis salvasti; ita

VERS. 47. *Salvos fac nos, Domine Jesu Christe, qui es Deus noster: et congrega nos in unam fidem de nationibus*, in quibus dispersi sumus. Per omnes nationes dispersi sunt Judæi.

Aliter: *Salvos fac nos, Domine Deus noster, a peccatis et hostibus, et nos per vitia dispersos congrega de nationibus*, id est separa a dæmonibus, et de omnibus male viventibus, *ut confiteamur nomini sancto tuo*, id est ut laudemus te secundum nomen sanctum tuum. *Et sic in futuro gloriemur in laude tua*, hoc est, pro laude tibi hic exhibita a nobis. Per hoc enim, quod hic Deum laudamus, in æterna gloria exsultabimus. Sequitur laus eorum:

VERS. 48. *Benedictus Dominus Deus Israel, congrega nos in dilectione, ut confiteamur sic dicentes. Dominus, qui est redemptor, et Deus Israel, qui facit videntes Deum, sit benedictus*, id est sublimatus, gloriosus in eo ipso, quod facit nos Israel, *a sæculo præsentis incipiens, et usque in futurum sæculum tendens semper gloriosus. Et dicet omnis populus de circumcissione et de præputio: Fiat, fiat, id est benedictus sit Dominus Deus Israel.*

In Hebræo scribitur: Amen, amen, Alleluia, id est laudate omnes Dominum. A laude incœpit, in laude finivit. Quia pœnitentia confitentium laus est Dei; et indulgentia Dei lætitia est hominum. Hic finit liber quartus, quatuor Evangelii vel quatuor virtutibus consecratus.

PSALMUS CVI.

De laude Ecclesiæ de gentibus.

VERS. 1. *Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordie ejus. Dicant, qui redempti sunt*, etc. Quintum librum Spiritus sanctus a laude inchoat, quem etiam in laude consummat, quia in sæculum sæculi cum angelis Deum laudabunt, qui Pentateuchum legis spiritualiter observant. Hi tres psalmi eodem modo incipiunt, quia tres partes mundi, vel tres ordines Ecclesiæ pari modo Trinitatem concinunt. Primus sub persona utriusque populi canit Christi adventum, et post fidelium beneficia canit, quæ Deus antiquo populo corporaliter, et novo spiritualiter exhibuit. Secundus sub persona Ecclesiæ de Judæis confitendo mala psallit, quæ perfidus populus ante Christi adventum, et post male credulus Domino retribuit. Tertius sub persona Ecclesiæ de gentibus jubilando concinit,

quomodo clemens captivos servos de manu inimici redemit, et bonus pastor oves dispersas de multis regionibus in unum ovile congregavit.

Hic psalmus centesimus sextus. Per centenarium perfectio, per senarium innuitur operatio. Designat ergo hic numerus quod hi qui sex opera Evangelii devote perficiunt, centuplum præmium in futuro percipiunt. Titulus psalmi est:

ALLELUIA, ALLELUIA (56).

Dicit Hieronymus, ubicunque ponitur bis Alleluia, quod unum sit finis psalmi præcedentis, alterum titulus sequentis. Augustinus autem dicit utrumque pertinere ad sequentem propter duos populos, et unum pertinere ad Judæos, alterum ad gentes.

Materia psalmi sunt quatuor tentationes et qua-

(56) Vulgata omittit alterum Alleluia.

tuor Domini misericordiæ. Prima tentatio est generalis infidelitas; secunda strictior prava consuetudo; tertia magis accidia; quarta tantum in prælati, quæ fit duobus modis; vel cum indisciplinate se habet plebs subdita; vel cum etiam ipsum prælatum persequitur. Propter hæc quatuor pericula ponitur quater ille versus: *Et clamaverunt ad Deum.* Et quia toties misericordia Dei eis subvenit, quater ponitur versus; *Confiteantur Domino*; qui versus *intercalares* dicuntur, eo quod sicut bis sextus Calendarum interponitur: sic versus sæpius repetitus psalmis interponitur. Vel *intercalares* dicuntur quasi in medio calle positi, id est in itinere carminis constituti.

Intentio est nos hortari ad gratiarum actiones pro his collatis beneficiis. Verba sumpta sunt a populo liberato de Ægypto, sed sub iudicibus multa mala a gentibus passo: et significat populum Christianum per Christum redemptum, sed multa et varia mala a persecutoribus et hæreticis passum. Sub iudicibus enim quidam t more hostium erraverunt in solitudine esurientes et sitientes; alii captivi sederunt in tenebris, vincti in carcere catenis, longo languore infirmati sunt, et portis mortis appropinquaverunt; alii in mari et fluctibus graviter periclitati sunt. Eadem et Christiani sub persecutoribus perpassi sunt, et de his omnibus liberavit eos Dominus.

Psalmus in quinque partes secatur, quia laus Deo quinque sensibus nostris solvitur, et unaquæque pars per verbum *Confiteantur* distinguitur. In prima redempti a Domino ad laudandum Deum adhortantur. In secunda gentiles gratias agunt, quia sunt gratia satiati, et vinculis peccatorum laxati. In tertia gentes referunt, quia portæ æreæ, et vectes ferrei contracti sunt, et ipsi de via iniquitatis erepti. In quarta sacerdotes pro beneficiis Domino immolant sacrificium, et mirabilia Dei prædicant. In quinta Ecclesia Deo gratias agit, quod tot beneficia humano generi indulsit. Vox est Spiritus sancti hortantis fideles de gentibus ad laudem Dei: O vos omnes redempti a Domino, et de regionibus congregati,

Confitemini Domino, id est laudem confessionis dicite Domino Filio, quoniam bonus, hoc est, iucundus, suavis, dulcis est: sicut delectabilis cibus est esurientibus; sic Dominus suavis est eum sapientibus. Et ideo *confitemini quoniam in sæculum misericordia ejus*, hoc est, misericordia ejus vobis impensa durabit in sæculum. Bonitatem et misericordiam Dei proposuit. Sed quia difficile est de naturali bonitate Dei tractare, hanc intermittit, et de misericordia per partes tractare incipit. Ipse abundanti gaudio ad tertiam personam se convertit, dicens:

VERS. 2. *Dicant, qui redempti sunt a Domino*, scilicet servi captivi redempti a pio Domino dicant, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus: quos redemit pretioso sanguine suo de manu inimici, id est de potestate diaboli. Sunt quædam

A animalia, ut conchæ marinæ, quæ intra se clausa fortiter stringunt, nec dimittunt, nisi frangatur testa, et violenter inde dividantur. Si autem oleum missum fuerit, statim dissolvitur, et quod strictum fuerat, dissipatur, et in partes dividitur. Sic durissimam manum diaboli humanum genus intra se claudentem et constringentem sanguis Christi solvit, quem quasi oleum misericordiæ fudit, et nos inde liberavit. *Et de regionibus congregavit eos.* Hæc continuatur ad eum locum, ubi scribitur: « Ut dejiceret semen eorum in nationibus, et dispergeret eos in regionibus (Psal. cv, 27). » Et ad illum: « Salvos fac nos (ibid., 47). » Et: *Congrega nos de nationibus*: Ut oves namque per nationes dispersos congregavit eos per apostolos de regionibus in unitate fidei sumptos a quatuor plagis mundi, scilicet

VERS. 3. *A solis ortu*, id est ab oriente et occasu, id est ab occidente, ab aquilone, id est a septentrione, et mari, id est ab austro. Philosophi dividunt orbem in quinque zonas, quarum media est torrida, duæ hinc et hinc temperatæ, duæ extremæ frigidæ. In torrida zona maximum Oceanum constituunt, quem totum mundum dividere dicunt. Hoc mare hic pro australi plaga ponitur, quæ et merides appellatur.

Aliter: Quando mare absolute ponitur, magnum mare, quod est inter Europam et Africam, intelligitur. Hoc mare est versus occidentem, quantum ad situm terræ Judaici populi, et non signabit in hoc loco australem partem, sed vitia. Et si ponuntur tantum tres partes mundi, oriens, occidens et septentrio, a quibus partibus congregavit eos? Dicit a mari, id est ab eo, quod erant amaricantes Deum infidelitate et pravis operibus, ad fidem et ad bona opera, ille, qui venit de austro, ut scribitur: « Deus ab austro veniet (Habac. iii, 3). » Christus natus est in Austro, quia Bethlehem ad situm Jerusalem posita est in austro. Et ipse congregavit ab oriente et occidente, qui recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cælorum. Nunc ergo Dominum redempti servi laudate, oves de regionibus congregatæ, bonum pastorem glorificate. Vel per austrum Judæa intelligitur; per reliquas tres partes gentilitas accipitur. Et quia in hoc psalmo de repulsa Judæorum, congregatione gentium agitur, ideo tribus climatibus nominatis de quarta tacetur.

Hic incipit dicere de prima tentatione et misericordia, quod Deus liberat ab infidelitate et errore, et ducit in viam rectam. Verus pastor congregavit oves, quæ

VERS. 4. *Erraverunt in solitudine*, id est in perfidia et errore. Sicut solitarius est locus, ubi nullus venit, ita in perfidia erant gentiles soli sine misericordia Dei. Et in inaquoso, id est sine imbre doctrinæ, vel sine rore gratiæ sicci existentes. Vere erraverunt, quia viam civitatis, scilicet Christum, qui ducit ad civitatem supernam, vel qui est via civitatis, id est Ecclesiæ, vel præcepta, quæ ducunt ad

civitatem cœlestem Jerusalem, quæ est *habitaculum* nostrum, non invenerunt. Socrates et Plato multas vias invenerunt; sed quia per se et suis viribus invenire volebant, *viam civitatis* Ecclesiæ æterni *habitaculi non invenerunt*: tamen

VERS. 5. *Esurientes et sitiens* eam erant. Sicut enim esuriens et sitiens amat cibum et potum, desiderat refecti; ita quidam philosophi desiderabant, et laborabant invenire viam, quæ ducit ad patriam; sed non invenerunt, quia non misericordia Domini, sed suis viribus invenire studebant, et sic *anima eorum in ipsis defecit*. In ipsis erroribus a via veritatis ratio eorum defecit, ut cæci errabant, viam non inveniebant, et tamen se invenisse, ut Plato, putabant. Vel *anima eorum in ipsis defecit*, hoc est, in ipsis culpa fuit, non in Deo, quod veram viam non invenerunt, quia, si a Deo petissent, ipse eis ostendisset: sed quia de propriis viribus præsumperunt, a veritate defecerunt.

VERS. 6. *Et, cum essent positi in his tribulationibus, in perfidia et errore, clamaverunt ad Dominum*, non ipsi, sed successores, sicut Cornelius, et eunuchus Candacis reginæ elcemosynis, orationibus, *cum tribularentur* magnitudine miseriæ suæ, *et de necessitatibus eorum eripuit eos*. De anxietate, de errore solitudinis eripuit eos ostendendo viam salutis. Vel ipse error erat eorum clamor; sicut phreneticus non clamat voce, nec intentione, sed in ipsa evidentiâ: et solvit eos de paupertate, id est de impotentia. In Hebræo habetur: *De afflictione, vel angustia eorum eripuit eos*.

VERS. 7. *Et deduxit eos de errore in viam rectam*, hoc est, in fidem Jesu Christi, et in bonam operationem, quia fides sine operibus via mortua est, scilicet non recta. Ad quid deduxit eos? *Ut irent in civitatem habitationis*, id est ut per hanc viam, scilicet per se irent in cœlestem civitatem, ubi est vera mansio.

Ab illo loco: *Erraverunt in solitudine*, tractum est de illis, qui quadraginta annis in deserto erraverunt, et postea ad habitaculi locum pervenerunt. Et significat gentiles, qui in idololatria erraverunt, et postea ad civitatem Dei, Ecclesiam pervenerunt. Quandoquidem ipse eripuit eos ab hac infidelitate, igitur

VERS. 8. *Confiteantur Domino misericordie ejus*, hoc est, hæ misericordie sint eis materia laudandi Dominum: in consideratione harum misericordiarum laudent Dominum devotione et bona vita: *et mirabilia ejus exhibita filiis hominum*, non promerentibus filiis Adam et Evæ, quod est dicere: Mirabiles misericordie ejus sint eis materia et exemplum, ut *confiteantur Domino*,

VERS. 9. *Quia animam prius inanem satiavit virtutibus. Et animam esurientem bona satiavit bonis*, id est sacris doctrinis. Modo ponit secundam tentationem, et misericordiam, quæ liberat a consuetudine peccandi, et difficultate bene operandi, quia sunt quidam, postquam liberati sunt ab infideli-

tate, ex consuetudine peccandi non possunt bene operari, quia in eis remanet fomes peccati, et stillatio carnis, et ab his liberat eos Dominus. Eripuit eos a perfidia et consuetudine peccandi, et difficultate bene operandi, quia erant

VERS. 10. *Sedentes in tenebris*, id est moram facientes in peccatis: *Et in umbra mortis*, hoc est, in gravioribus peccatis. Quæ ideo dicuntur *umbra mortis*, quia sicut animæ, quæ sunt in inferno, mortuæ sunt, non per existentiam, sed quia remotæ sunt a Deo: ita qui sunt in criminalibus, mortui sunt, quia sunt remoti a Deo per illa. Et illos dico *rinctos in mendicitate et ferro*, id est in ferrea et insolubili anxietate, de qua non possent absolvi, nisi valida manu Domini. Prava consuetudo est quasi ferreum vinculum, quæ bonam voluntatem debilitat, et facit imbecillum, ut non possit resistere peccatis, etiam cum multum velit. Et hoc est *mendicitas*, quia deest ei virtus resistendi. Et quare erant vincti?

VERS. 11. *Quia exacerbaverunt eloquia Dei*, id est præcepta Domini jucunda et dulcia fecerunt sibi amara et acerba dicendo: Quis posset omnia implere? *Et consilium Altissimi*, quod per Spiritum consilii dedit dicens: « Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia, quæ habes, et da pauperibus (Matth. xix, 21), » irritaverunt, id est irritum et vanum fecerunt per hoc, quod non impleverunt. Vel *consilium Altissimi* de reparatione generis humani irritum facere voluerunt, qui se male operando salutem subtraxerunt.

In Hebræo scribitur: *Consilium Altissimi blasphemaverunt*, quia præcepta Domini injusta reputaverunt, et visa sunt eis acerba, quia ea non amaverunt, et ideo detinebantur prava consuetudine in peccatis. Si quis enim diligit castitatem, facile vitat luxuriam. Sic de cæteris.

VERS. 12. *Et cum per se laborassent evadere, humiliatum est*, id est afflictum est in laboribus eorum, quia ad effectum perducere non poterant: sed in laboribus victa est anima eorum. Et cum per se vellent liberari, *infirmati sunt* corruentes de vitio in vitium. *Nec fuit qui adjuvaret*.

Quia enim de suis viribus præsumebant, non divina ope, ideo defuit eis Dei auxilium, qui eos adjuvaret. Multi cum peccant, statim dolent, confitentur, pœnitentiam agunt, promittunt, et laborant ulterius non cadere, sed quia in se confidunt, et hoc de se præsumunt, iterum post mensem aut post duos cadunt; quia *infirmati sunt*, et non solum reiterant illud, quod confidebant se ulterius non facere, sed etiam magis et magis committunt, quia victa est anima eorum a concupiscentia, et alius non potuit eos adjuvare, nec ipsi per se stare. Et tandem cognoscentes miserias suas, et ab his non posse liberari, nisi divino auxilio, ut ab his liberarentur.

VERS. 13, 14. *Clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur*, intentione, oratione, operatione, et

de necessitatibus eorum liberavit eos, id est de paupertate, quia impotentes erant surgere, extraxit eos. Et eduxit eos de tenebris, id est de peccatis, et umbra mortis, id est talibus, quæ ducunt ad mortem, et vincula eorum dirupit, id est pravam consuetudinem, quia insolubiliter vincti erant in peccatis, solvit, et fecit eos amare sua præcepta, et dedit eis virtutes. Hoc modo eduxit eos, et sic solvit vincula eorum. Ideo

VERS. 15, 16. *Confiteantur Domino misericordiae ejus, et mirabilia ejus filiis hominum*, ut dictum est. Ideo confiteantur Domino: *Quia contrivit portas aereas*, id est suggestiones et peccata, quæ sunt portæ inferni, et *vectes ferreos confregit*, id est duram consuetudinem peccandi, quæ est obstaculum ad vitam. Similitudo est ab illo, qui inclusus esset in carcere, ubi essent aereæ portæ et ferrei vectes, unde nullo modo posset exire, quia non posset eas frangere. Et non solum contrivit aereas portas et vectes ferreos, educens eos, sed etiam

VERS. 17. *Suscipit eos ad patrociniandum et defendendum, remotos de via iniquitatis eorum*. Et hoc ideo fecit, quia *humiliati sunt propter injustitias suas*, id est penitendo afflicti sunt, quia prius contra Dominum fecerunt.

Ab eo loco *sedentes in tenebris*, tractum est inde: Filii Israel in Ægypto quidam in carceribus, quidam in vinculis, quidam in alia afflictione morti simili positi erant, unde eduxit eos Dominus. Et significat eos qui in inferno incarcerati vinculati erant, de quibus eduxit eos Dominus, cum portas aereas et vectes ferreos inferni confregit. Significat etiam eos qui in carcere malæ consuetudinis et in vinculis peccatorum detenti erant, quos inde eduxit Dominus ad virtutes. Modo ponit tertiam tentationem et misericordiam, pro qua re jure debeant Deum laudare, quia sunt plerique qui, postquam liberati sunt a peccatis, tædio et torpore orationis et sacræ lectionis afficiuntur, et volunt discurrere, rumores et fabulas audire, et descendunt usque ad portas mortis, et ab his misericordia Dei liberantur. In tantum afficiuntur tædio, et delectantur in fabulis et rumoribus, quod

VERS. 18. *Omnem escam abominata est anima eorum*, id est lectionem. orationem fastidivit ratio eorum, quæ sunt cibus et refectio animæ. Similitudo est a languentibus, quibus omnis cibus in fastidio est. Hoc vitium solet maxime in monachis et eremitis (reperiri), qui diuturno labore affecti tædium incurrunt legendi vel orandi, et per hoc sæpe incauti incidunt vitia, et labuntur ad crimina. Ideo subditur: *Et appropinquaverunt usque ad portas mortis*, id est accesserunt voluntate ad gravia peccata, quæ sunt portæ mortis æternæ. His per voluntatem appropinquaverunt, sed per actionem non introierunt, quia:

VERS. 19. *Clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur*, intentione et prece: ipse de necessitatibus eorum liberavit eos, id est de angustiis, de tæ-

A dio escæ, et de portis mortis. Et quomodo liberavit?

VERS. 20. *Misit verbum suum*, id est visitationem, internam aspirationem, et sanavit eos de abominatione escæ, et de portis mortis, et eripuit eos de interitionibus eorum, id est de periculo mortis. Igitur, quia eripuit eos,

VERS. 21. *Confiteantur Domino misericordiae ejus, et mirabilia ejus filiis hominum*, hoc est, pro misericordiis factis filiis hominum, id est peccatoribus liberati laudent Dominum devotione et opere.

VERS. 22. *Et sacrificent sacrificium laudis*, id est agant sibi gratiarum actiones, adscribatur Deo, quod tales facti sunt, non sibi, quod erit *sacrificium laudis*, quia hoc erit sacrificium (quod) laudat Deus; et non solum in se, sed etiam aliis annuntient opera ejus, quæ illis operatus est Deus: et hoc in exultatione, id est in hilaritate, non in hypocrisi. Vel præcepta ejus nuntient aliis cum lætitia.

Ab illo loco: *Omnem escam*, tractum de illis, quibus omnis esca facta est abominabilis propter afflictionem duræ servitutis. Qui portis mortis appropinquaverunt, quia quidam necati, quidam flagellati sunt. Qui cum in hac tribulatione ad Dominum clamarent, de angustiis liberavit eos hoc modo: *Misit verbum*, id est nuntium suum per Moysen ad Pharaonem, et sanavit eos de tristitia et afflictione, et eripuit eos de interitionibus eorum, id est de periculis Ægypti et maris Rubri. Pro hac re confessi sunt misericordias et mirabilia Domini, et sacrificarunt sacrificium laudis dicentes: *Cantemus Domino*, etc. Significat autem eos, qui in vicino Salvatoris adventu eloquia prophetarum, quæ sunt escæ animarum, abominati sunt, dum longo tempore divino auxilio destituti comminationes in se expleri, promissiones differri viderunt. Qui portis mortis appropinquaverunt, quia infidelitatis morte pene absorpti sunt gentibus Deum ignorantibus similes fieri, et ad ritum eorum transire voluerunt. Et in hac tribulatione *clamaverunt ad Dominum* sicut Simeon et Zacharias, et de angustiis liberavit eos hoc modo. Misit incarnatum Verbum suum, quod in principio erat apud Deum, quod factum caro habitavit in nobis, et illuminavit tenebras errorum, et confregit catenas legis et peccatorum. Domum diaboli, id est idololatriam irrupit, valvas aereas vitiorum contrivit, vectes ferreos consuetudinum confregit, ut genus humanum exire possit. Suscepit eos de via iniquitatis, et deduxit in viam veritatis, et sanavit eos in virtutibus, qui infirmati erant in peccatis, et eripuit eos de interitu eorum, cui se mererant, quando languores nostros ipse tulit, et dolores nostros portavit. Ideo *confiteantur Domino misericordiae ejus*, quod Deus homo factus est, quod immortalis pro mortalium vita subditur morti, *Et mirabilia ejus filiis hominum*, quia inferni aereas portas et vectes ferreos confregit, quia rediit victor ad supe-

ros, quia remeavit ad cœlos. *Et sacrificent sacrificium laudis*, id est cessante veteri sacrificio immolent veram hostiam laudis pro salvatione sua Deum laudantes, et opera ejus, quibus hominem reparavit, *cum lætitia* annuntiantes.

Modo quartam tentationem ponit et misericordiam, quia, postquam fuerint liberati ab infidelitate, a consuetudine prava, a lædio lectionis et operis, veniunt ad prælationem, et ibi multas tribulationes sustinent de negligentia subditorum, vel de persecutione ipsorum, et tamen liberati deducuntur in portum voluntatis eorum.

VERS. 23. *Qui descendunt mare in navibus*. In Hebræo habetur: *In mare*, hoc est, illi qui descendunt de contemplativa vita in mare, id est in amarum plebem, per vitia fluctuantem positi in navibus, id est in regimine et admonitione subditorum, *facientes operationem in aquis multis*, id est assiduam opus in multis populis.

VERS. 24. *Ipsi viderunt*, id est intellexerunt opera Domini, et *mirabilia ejus in profundo*, id est in populo profundæ iniquitatis, subaudis, viderunt. Cum dicat: *Qui descendunt de contemplativa vita in mare*, ostendit nullum debere eligi in prælationem, nisi fuerit in contemplativa vita. Prius quam dicat illa opera, præmittit periculum, in quo fiunt opera, de quo liberat eos Dei potentia.

VERS. 25. *Dixit*, id est Deus permisit, et *stetit spiritus procellæ*, id est prævaluit diabolus, duravit spiritus malignus auctor procellæ, id est commotionis quæ percellit mentes, et commovet persecutiones et tentationes. *Et exaltati sunt fluctus ejus*, id est fluctuationes et perturbationes magis et magis elevatæ sunt. Ideo permittit Dominus fieri has tribulationes, ut cognoscant se non posse subsistere sua virtute. Et in illis procellis et fluctuationibus subditorum prælati.

VERS. 26. *Ascendunt usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos*, hoc est, præ nimia tristitia ita se habent, ut illi qui, deprehensi periculo maris, modo videntur elevari usque ad cœlos, modo descendere usque ad abyssos, fluctibus naves elevantibus vel deponentibus. Prælati, sicut sunt episcopi, dicuntur naves, quæ de mundo vehunt ad cœlestia plebes. *Anima eorum*, scilicet prælatorum, *in malis tabescebat*, id est in consideratione malorum a subditis commissorum perturbata deficiebat. Cum procellæ et fluctus exaltantur, prælati mente ascendunt usque ad cœlos, id est ad sublimatos virtutibus; et descendunt usque ad abyssos, hoc est, ex altera parte respiciunt ad sorditatem et profunditatem vitiorum, et ex collatione abyssorum ad cœlos anima eorum tabescebat in malis, id est in conspectu malorum. Et ita tabescentes

VERS. 27. *Turbati sunt tristitia subditorum, et moti sunt a ratione, sicut ebrius a ratione dimovetur. Sicut ebrius non habet rectum statum corporis et mentis, ita dolore subditorum non tenent priorem statum orandi et legendi, et omnis sapientia eorum,*

quæ in gubernandis subditis habuerunt, *devoratur et annihilatur*. Ac si dicant: *Multum monuimus, et correximus eos, et tamen nolunt acquiescere; agant quod volunt, quo fluctus impellunt, ducantur*. Similitudo est a nautis, qui artem quoque navigandi omnino amittunt in magno periculo. Turbati sunt prælati, et moti, sed non diu, quia

VERS. 28. *Clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur*, id est rogaverunt Deum pro tribulatione sua, dolentes de perditione plebis suæ, et de necessitatibus eorum eduxit eos, hoc est, de auxiliatibus, unde impotentes erant per se exire. Periculum prælatorum dixit opera Domini. Subjungit, hoc modo eduxit eos:

VERS. 29. *Statuit procellam ejus, id est maris, quia inundationes persecutionum et tentationum perturbationes cessare fecit. Et hoc in auram, id est lenem et serenam flatum. Sancti Spiritus aura est lenis ventus et serenus. Ita dicitur aura Spiritus sanctus, qui serenat corda a vitiis, et lenit virtutibus. Et post flatum Spiritus sancti siluerunt fluctus ejus, id est quieverunt fluctuationes et turbationes ejusdem maris. Post correctionem subditorum.*

VERS. 30. *Lætati sunt prælati, quia siluerunt a contradictione subditi. Et deduxit eos, subditos, in portum voluptatis eorum, id est in quietem et securitatem, qualem volebant, et desiderabant prælati. Igitur ex consideratione hujus beneficii*

VERS. 31. *Confiteantur Domino misericordie ejus, id est pro tantis misericordiis laudent Dominum devotione et opere prælati, et mirabilia ejus facta filiis hominum, scilicet sibi, qui sunt apostolorum (filii), quia imitatores eorum, quibus misertus est, cum plebem suam duxit ad portum.*

VERS. 32. *Ex exaltati cum in Ecclesia plebis, hoc est, prælati laudent Deum in congregatione subditæ plebis bene dispositæ. Populi autem in cathedra seniorum, id est in magisterio prælatorum bene disposito laudent cum referentes utrique gratias Deo.*

Ab illo loco: *Qui descendunt in mare in navibus*, tractum est de illis, qui negotiandi gratia in magna tempestate in mari navigant, et postea mirabilia Dei in profundo visa narrant, sicut contigit, quando apostoli in navi cum Domino in mare descenderunt, quia opera Domini et mirabilia ejus in profundo viderunt. Nam *dixit, et stetit spiritus procellæ, id est imperavit ventis, et cessavit, et mare tranquillavit. Et quid in mari fuit? Domino dormiente ecce motus magnus factus est in mari, et exaltati sunt fluctus ejus. Et ascendunt populi apostoli cum fluctibus usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos, id est in ima: anima eorum in malis tabescebat, hoc est, in periculo timore deficiebat. Tunc turbati sunt, et moti sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devorata est, id est omne consilium fugit ab eis. Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur dicentes: « Domine, salva nos, perimus (Matth. viii, 25). » Et surgens imperavit mari, et de angustiis*

eduxit eos. Et statuit procellam ejus maris in auram, id est in serenitatem, *et siluerunt fluctus ejus maris*, quia facta est, tranquillitas magna. *Et lætati sunt*, qui erant in navi, *quia siluerunt fluctus maris dicentes*: « Qualis est hic, quia mare, et venti obediunt ei? » (*Math. viii, 27.*) *Et deduxit eos incolumes in portum voluptatis eorum*, id est quo volebant. Hoc significat quod apostoli descenderunt in mare sæculi in navibus, id est in Ecclesiis, quæ Christum portant, et a fluctibus mundi tunduntur apostoli, dico *facientes operationem in aquis multis*, id est multa signa in populis. *Ipsi viderunt opera Domini in gentibus, et mirabilia ejus in profundo infidelitatis*, quando per prædicationem eorum lumen veritatis in profunda caligine illuxit, et in densissimis tenebris lumen veræ Trinitatis clare viderunt. *Dixit, et stetit spiritus procellæ*, id est jussit, et cessavit mundana tentatio, *et exaltati sunt fluctus ejus*, id est suspensi sunt, ne nocerent diabolicæ temptationis motus, quos iniqui commovent super justos. *Ascendunt usque ad celos illi fluctus*, hoc est, eleuantur in superbiis ad sanctorum injuriam, *et descendunt usque ad abyssos*, quia humiliantur in confessione. *Anima eorum in malis tabescebat verberata a plagis cœlestibus. Turbati sunt de peccatis, et moti sunt* ab infidelitate ad fidem *sicut ebrius potu Spiritu sancti. Et omnis sapientia eorum sæcularis devorata est* a sapientia Dei, ut dracones Ægyptiorum a virga Moysi. *Et clamaverunt ad Dominum corde et ore, fide et opere, cum tribularentur a vitiis*: et de necessitatibus eorum *eduxit eos*, ut relicta luxuria et ebrietate sequerentur sapientiam Dei. *Et statuit procellam ejus in auram*, id est persecutionem in pacem, *et siluerunt fluctus ejus*, id est consilia cessaverunt, quæ persecutiones commoverunt. *Et lætati sunt conversi, quia siluerunt fluctus maris*, id est persecutiones quieverunt: *et deduxit eos in portum voluptatis eorum*, hoc est, in pacem: deinde in æternam requiem. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum.* Confessi sunt omnibus misericordias et mirabilia Domini sibi facta. *Exaltent eum in Ecclesia plebis, et in cathedra seniorum laudent eum*, hoc est in clero, et in populo et in prælatis, et in subditis gratias ei egerunt.

Hucusque dixit tentationes pro quibus remotis laudandus est Deus. Nunc hortatur nos ad laudem ejus propter repulsionem Judæorum et vocationem gentium, scilicet, quod rami olivæ fracti sunt, et oleaster insertus est olivæ. Per omnibus supradictis laudandus est Deus, et pro hoc etiã, quia

VERS. 33, 34. *Posuit flumina in desertum, et exitus aquarum in sitim*: terram fructiferam in *salsuginem a malitia habitantium in ea*. Hoc tractum est de Pentapoli, ubi Sodoma, et Gomorrha, et aliæ civitates in solitudinem, et in mare Mortuum versæ sunt propter peccata inhabitantium. Flumina fuerunt Scribæ, et Pharisæi, et alii doctores Judæo-

rum, de quibus fluebant doctrinæ aliis. Hæc *flumina Dominus in desertum posuit*, quia eos desertos a gratia, et siccos fecit ab omni doctrina. *Exitus aquarum* fuerunt prophetæ, de quibus exierunt multæ doctrinæ, et multa scripta. Hos posuit *in sitim*, id est in siccitatem, quod aridi et sicci facti sunt. Nam ubi nunc propheta? Ubi legislator? Nusquam.

Aliter: *Posuit flumina in desertum*, id est prædicatores in gentilitatem quondam a gratia desertam. *Et exitus aquarum in sitim*, id est fontes aquarum in sitibundam terram posuit. Apostoli sunt fontes, discipuli eorum flumina, ut Titus, Timotheus, Dionysius, et alii. *Terram autem fructiferam in salsuginem* posuit, id est terram Judæorum, quæ prius erat fructifera, in sterilitatem, et hoc non injuste, sed a malitia habitantium in ea, hoc est propter iniquitatem prælatorum in ea dominantium, sicut pontifices et Pharisæi. *Salsugo* est aqua, quæ retinetur in lacunis, de qua sal conficitur, et per exsiccationem solis et ignis indurescit in salem et illa terra dicitur esse sterilis. Terram ergo Judæam prius fructiferam posuit *in salsuginem*, id est in condimentum et correctionem nostræ fatuitatis. Uxor Lot mutata in lapidem salis est nobis condimentum et correctio, ut sapiamus, quia si propriis ramis non pepercit, multo minus insitis superbientibus: et hoc a malitia habitantium in ea, id est propter superbiam Judæorum. Merito est exaltandus, qui in deserto posuit fontes, id est in Ecclesia apostolos, in animas sitientium verbum dedit *exitus prædicationum*, et terram corporis, quæ prius spinas amaritudinis protulerat, fructibus replevit æternis; et

VERS. 35, 36. *Posuit desertum in stagna aquarum*, id est præbuit in Ecclesia baptismum. Gentilitas dicitur *desertum*, quia olim erat a prophetis et prædicatoribus deserta. *Stagnum* dicitur profunda et magna aqua, et intelligitur sacra Scriptura. *Desertum in stagna aquarum* Deus posuit, dum gentiles scientia Scripturarum replevit, et doctores aliorum, ut Hilarium, Ambrosium, et alios eis similes constituit. *Et terram* prius existentem, *sine aqua*, id est sine doctrina posuit *in exitus aquarum*, hoc est in expositores Scripturarum, ut Augustinum et Gregorium, de quibus fluxerunt multæ scientiæ. *Posuit* dicitur quasi stabilivit, quia ubicunque aliquis prædicavit, ibi stabilivit, usque ad mortem perseveravit. *Et illic*, in illis stagnis et exitibus *collocavit esurientes panem vitæ et intellectus*, id est in doctrina eorum firmiter stabilivit. *Et sic constituerunt civitatem habitationis*, id est hic inceperunt constituere Jerusalem cœlestem, quæ est habitatio nostra. Vel *constituerunt civitatem habitationis*, id est Ecclesiam talem, in qua Deus dignaretur habitare. *Posuit desertum in stagna aquarum*, tractum est de aqua, quæ in deserto fluxit de petra. *Et collocavit illic esurientes*, et quæ sequuntur, tracta sunt de terra promis-

sionis, quæ omnia de Ecclesia intelliguntur. Doctores civitatem constituerunt,

VERS. 37. *Et seminaverunt agros*, hoc est verbum Dei sparserunt per populos, *Et plantaverunt vineas*, id est instituerunt Ecclesias, alios doctrina et exemplo inebriantes. *Et ipsi agri et vineæ fecerunt fructum nativitatis*, id est fructum naturalem, quod sunt bona opera, ad quæ facienda nati sunt. Vel fructum talem protulerunt, qualem doctores eorum, de quibus per Evangelium nati sunt :

VERS. 58. *Et benedixit eis Deus per incrementa virtutum*. Apostoli quidem Ecclesias plantaverunt, doctores autem irrigaverunt, sed Deus dedit incrementum in augmento virtutum. *Et multiplicati sunt nimis in numero*. *Nimis dixit propter illos*, qui recessuri erant ab Ecclesia, de quibus scribitur : « Multiplicati sunt super numerum (Psal. xxxix, 6), » subaudis : electorum. *Agris et vineis benedixit, et jumenta eorum non minoravit*, id est simplices et idiotas, tamen rectam fidem tenentes, qui multi facti sunt. Vel *multiplicati sunt nimis*, quia multi superflue facti sunt Christiani, id est stolidos et seductibiles *non minoravit*, sed conversi sunt in sectam hæreticorum. Plures enim erant hæretici, quam catholici. Nam postquam exierunt a nobis, qui non erant ex nobis,

VERS. 39, 40. *Pauci facti sunt catholici, et ipsi pauci vexati*, id est oppressi sunt a tribulatione malorum, hoc est ab afflictione, quam ipsi mali inferebant, et hæresi et [persecutione, quia apud principes eos accusabant, et sua eis auferebant : *Et dolore*, id est compassione vexati sunt, quia dolebant de perditione proximorum. Unde venit illa paucitas? Ex contentione, quæ venit ex vindicta Dei. Quia contentio, quod ipsi hæretici cœperunt contendere inter se de suis sentiis, *effusa est*, id est ample et abundanter venit super principes hæreticorum. Quæ contentio processit ex ira Dei in illis, qui principes hæreticorum exstiterunt. *Et sic errare fecit eos in invio*, id est permisit eos in errore hæresis, et non esse in via fidei. Vel *effusa est contemptio super principes*, quia Deus contempsit eos, super principes hæreticorum sicut super Arium, cujus viscera effusa sunt. Et ideo *errare fecit eos in invio*, ut crederent Deum habere membra ut hominem, vel Filium minorem quam Patrem, et non deduxit eos in viam veritatis, qua intelligerent Deum esse incorporeum et Trinitatis æqualitatem.

VERS. 41. *Et adjuvit pauperem de inopia*. Paucitas illa profuit fidelibus, quia Dominus adjuvit illum, qui se cognovit, et fecit pauperem, et humilem de inopia, hoc est per inopiam, scilicet per abstinentiam hæreticorum, quia fideles pauperes suos propter suam paucitatem fecit diligentiores ad inquirendam sacram Scripturam, et acutiores ad resistendum multitudini hæreticorum, quia sancti videntes eorum miseriam magis cauti efficiebantur et perspicaciores. Inopia ergo habet hic duplicem sensum :

vel quia catholici fuerunt inopes, cum pauci facti sunt : vel quia hæretici fuerunt inopes fidei et rationis. *Et posuit sicut oves familias*, hoc est illos, qui erant in suo famulatu, *posuit sicut oves*, quia docuit eos sequi suum pastorem, non alienum ; vel ea affectione et ea custodia se habuit erga suas oves, qua bonus pastor erga gregem suum. Hæretici in invio errant ; recti autem in via ambulant. Unde sequitur :

VERS. 42. *Videbunt recti*, id est qui rectam fidem habuerunt, videbunt, subaudi : veritatem, quia multa intelligent de fide et Scripturis. Si enim Augustinus tot quæstiones cum hæreticis non habuisset, ad tantam subtilitatem non devenisset Scripturæ. *Et lætabuntur de statu suo, et omnis iniquitas hæreticorum convicta oppilabit*, id est claudet os suum, et obstructum erit os loquentium iniqua. *Sicut pila est clausa* : ita os eorum erit clausum.

Aliter : Dominus adjuvit pauperem de inopia, et hæretici videbunt, id est attendent, et lætabuntur sperantes liberari, si necesse fuerit. *Omnis autem iniquitas oppilabit os*, quia non habet quod valeat loqui.

Possunt autem hæc etiam de expulsionem Judæorum dici.

Pauci facti sunt, eo quod non fuerunt in eis multiplicata opera Domini, et vexati sunt a tribulatione malorum, hoc est de obsidione Romanorum, et dolore captivitatis. *Effusa est contemptio super principes*, quia contempti sunt a victoribus, qui Dominum contempserunt, et ut vilia mancipia eos vendiderunt. *Et errare fecit eos in invio*, id est in idololatria, et non esse in via Dei. In Hebræo habetur : *Effundet despectionem super principes, et errare eos fecit in solitudine de via*. Principes namque Judæorum despecti sunt a paganis, qui etiam in solitudine gentilitatis per idola erraverunt. *Et adjuvit pauperem de inopia* : quia Christianum populum dapibus satiavit æternis, et posuit sicut oves familias, ut audientes vocem veri pastoris fide sequantur. *Videbunt recti*, hoc est prædicatores videbunt conversionem gentium, et lætabuntur de religione carum, et omnis iniquitas oppilabit os suum, id est diabolus et Judæi et hæretici, qui contra fidem Christi loqui præsumperunt, obmutescent. Hæc omnia beneficia hominibus collata non intelligent, nisi sapientes. Et

VERS. 43. *Quis sapiens*, qui intelliget hæc ? *Sapiens custodiet hæc beneficia, et intelliget hæc omnia esse misericordias Domini*, qui errantem in viam deduxit, et egentem pavit, qui pugnantem adversus difficultatem peccatorum, et colligatum in vinculis consuetudinibus solvit et liberavit, qui fastidientem verbum Dei, et tædio quodam pene morientem missa medicina verbi sui recreavit, qui periclitantem inter naufragia et procellosa discrimina placato mari ad portum quietis perduxit, in populo humili constituit, ut ovem ad pascua paradisi duceret. Hoc vident recti et jucundantur ; et qui est sapiens, custodiet hæc intelligens misericordias Domini.

PSALMUS CVII

De obedientia Christi.

Paratum cor meum, Deus, etc. Præcedens psalmus cecinit misericordiam Domini, quæ fideles de toto orbe, ut oves in unum congregavit, et de variis tentationibus liberavit, Judæos et hæreticos ut hædos, imo ut lupos ab eis separavit. Hic autem canit boni pastoris spontaneam mortem, qua oves morte redemit, et gloriosam resurrectionem, qua vitam suis reddidit; et victoriosam ascensionem, qua humanam naturam in se ipso super cœlestia extulit; et ovem perditam, sed jam inventam, et propriis humeris revectam angelico gregi conjunxit. Et quia arietes misit, per quos oves de utroque populo in unum ovile contraxit, quasi de duobus stabulis, activæ et contemplativæ vitæ divisit, quasque adhuc in civitatem munitam deducet, et in loco pascuæ paradisi constituet. Hoc ipse numerus indicat. Hic quippe psalmus est centesimus septimus, quod sunt undecies novem, et insuper octo. Undenarius transgressionem; novenarius angelicam societatem; octenarius æternam beatitudinem innuit. Designat hic numerus quod humanum genus propter transgressionem hujus vitæ exsilium subiit, per Christi mortem ad consortium angelorum rediit, ubi æternam beatitudinem habebit. Titulus est: *Canticum psalmi*, vel:

(VERS. 1.) CANTICUM PSALMI IPSI DAVID.

Canticum ad theoriam vel ad contemplationem, *psalmus* pertinet ad practicam, id est ad actionem. *Canticum* ergo est exsultatio; *psalmus* operatio, quoniam per operationem pervenitur ad exsultationem. Quod principalis est, præposuit, sicut ubique facit. Iste itaque psalmus, qui agit de operatione et remuneratione, attribuitur ipsi vero David Christo.

Materia psalmi est obedientia Christi, et ejusdem obedientiæ remuneratio. Intentio est nos hortari Christi exemplo ad studium bonæ operationis, quatenus pertingamus ad lætitiæ remunerationis. Iste psalmus sumptus est de duabus extremitatibus duorum psalmorum quinquagesimi sexti et quinquagesimi noni, scilicet: *Miserere mei, Deus, miserere mei*, in cujus titulo scribitur David fugisse in speluncam a facie Saul. Et: *Deus, repulisti*, in cujus titulo scribitur David succendisse Mesopotamiam Syriæ. Hoc ideo factum est ut ostendat psalmos non historice, sed allegorice intelligendos, cum secundum litteram utrumque simul in uno homine non potuerit fieri et fuga et victoria: secundum prophetiam utrumque simul factum sit in Christo, qui et in speluncam sepulcri a facie Saul, id est mortis fugit, et diabolus vicit. Ideo hic alium titulum,

A scilicet *Canticum psalmi* posuit, ut diversa in littera demonstraret ad unum sensum tendere allegoriæ, quia per Christi mortis victoriam pervenitur ad æternam lætitiæ. Et hic est pulcherrimus modus, cum aliquis psalmus, vel aliquis versus his ponitur sub diversa significatione, qui sunt verbis similes, sensu dissimiles, sicut in regio ornata ponuntur gemmæ ejusdem nominis, diversi coloris. Verba hujus psalmi, ut dictum est, sumpta sunt de duobus psalmis, quia domus Ecclesiæ fabricata est de duobus parietibus, et unum ovile collectum est de duobus gregibus, et una respublica est de duobus vicis.

Psalmus hic in duo partitur, quia in Christo gemina natura prædicatur. Una pars est: *Paratum cor meum*, in qua passio, resurrectio, ascensio notatur; altera: *Deus locutus est*, in qua ordines Ecclesiæ per Christum enumerantur. Hic psalmus de duobus unus efficitur, quia de duobus populis una Ecclesia, corpus Christi colligitur. Christus hic loquitur enarrans fidelibus suæ passionis obedientiam, et quam pro hac assecutus est gloriam, admonens eos suo exemplo ad operationem, spondens æternæ vitæ remunerationem.

VERS. 2. *Paratum cor meum, Deus. O Deus Pater, paratum est cor meum*, id est, affectio mea ad obedientiam. *Paratum est cor meum*, id est, voluntas mea ad subeundam pro humani generis salvatione passionem, hoc est, non coactus, non invitatus, sed sponte et voluntarie pro ovibus meis pastor moriar. Et faciam hoc non cum tristitia, sed cum hilaritate. *Cantabo, et psallam in gloria mea*. Cantus hilaritatem, psalmus innuit operationem; ac si dicat: Opus obedientiæ meæ perficiam cum lætitiâ. Et hoc in gloria mea, hoc est, inde habebō gloriam. Quam gloriam? Resurrectionem. Unde subditur vox Patris:

VERS. 3. *Exsurge* [Vulg.: *exsurge gloria mea, exsurge psalterium, etc.*] *psalterium et cithara*. *Psalterium* sonat de superioribus; *cithara* de inferioribus. Per *psalterium* Christi anima, quæ venit de supernis; per *citharam* intelligitur caro ejus passa in terris; quasi dicat: O anima Christi, quæ est Filii mei *psalterium*, revertere de inferno ad corpus, tuam *citharam*, et *exsurge* de sepulcro, et lauda Dominum, qui pro completa obedientia dat tibi immortalitatem et impassibilitatem. Vox Christi respondens Patri: *Exurgam diluculo*, id est, valde mane. Et postquam resurrexero,

VERS. 4. *Confitebor tibi in populis*, id est, in Judæis, Domine Pater, et *psallam tibi in nationibus*

id est, in gentibus. Judæi dicuntur *populi* propter A duo regna, regnum Juda et regnum Israel : gentes autem dicuntur *nationes*, quia ita remanserunt, ut natæ sunt, non circumciduntur, nec baptizantur. In Judæis et in gentibus faciam te laudari, quos per meos sanguine meo acquisitos faciam te corde et ore confiteri, et ad laudem tuam bene operari. Et istud cantabunt :

VERS. 5. *Quia magna est super cælos misericordia tua, et usque ad nubes veritas tua*, hoc est, Christus, per quem magnam misericordiam exhibuisti hominibus, *est super cælos*, id est, super angelos, qui minoratus fuit ab angelis factus mortalis et passibilis. Et *Christus tua veritas*, per quem omnia dicta prophetarum vera complesti, est potens *usque ad nubes*, quia data est ei omnis potestas in cælo et in terra. Vel quia *veritas tua*, id est divinitas Verbi pervenit *usque ad nubes*, id est, usque ad homines, scilicet apostolos et alios justos. Ideo misericordia tua, id est, humanitas elevabitur super cælos. Vel *misericordia tua magna est super cælos*, qua regis angelos ne cadant et damnum lapsus eorum reparas per homines per misericordiam salvatos, *et veritas tua usque ad nubes* constituenda, id est prædicatores veritatem tuam proferentes. Et ut hoc fiat,

VERS. 6, 7. *Exaltare super cælos, Deus*, hoc est o Deus Verbum, qui te usque ad terram pro levandis lapsis inclinasti, *exaltare* ascendens super cælos cum assumpta carne et redempto homine ad consessum Patris, *et sic apparebit super omnem terram gloria tua exaltata*, id est super omne genus hominum gloriosus apparebis. *Exaltare ad hoc ut liberentur electi tui*, id est ad vitam præordinati, de potestate diaboli; Christus namque in cruce exaltatus dilectos suos liberavit, quando omnia ad se traxit. In cælis exaltatus gloria ejus super omnem terram claruit, quando Spiritum sanctum de cælis misit, per quem scientiam omnium linguarum tribuit, et electos suos per totum mundum dispersos de jugo diaboli eripuit. Vel vox est Dominici hominis; tu Verbum mihi unitum, *exaltare super cælos*, ut appareas Deus, et tunc erit *gloria tua super omnem terram, et ut liberentur electi tui*.

Sulvum fac me hominem dextera tua, id est potentia tua levans me in dexteram Patris, *et exaudi me* interpellantem pro eis, ut in iudicio electi constituentur in dextera, non in sinistra, et tunc *liberentur* ab æterna damnatione. Vere hoc facies, quia

VERS. 8. *Deus locutus est in sancto suo*, id est Dei Verbum locutum est per me hominem sanctum, dicens : « Ubi sum ego, illic et minister meus erit (Joan. xii, 26). » Et quia ille sic promisit, qui verax est, et mentiri non potest : *exultabo*, hoc est perpetuam lætitiā habebō de me, et de meis, qui secundum carnem in morte contristabar : *et dividam Sichimam*, id est obedientes a massa perditorum, *et convallem tabernaculorum dimetiar*, id est

humiles Ecclesiarum a superbis separabo. *Sichima*, quod interpretatur *humilis*, sunt obedientes, qui ferunt onus Domini. Per inobedientiam de paradiso lapsi sunt; per obedientiam redire poterunt. *Convallis* sunt humiles, *tabernacula* sunt Ecclesie in supernam civitatem tollendæ. Per superbiam corruerunt, per humilitatem redibunt. Hoc modo *dividam, et dimetiar* quosdam faciendo martyres, quosdam confessores, quia

VERS. 9. *Meus est Galaad, et meus est Manasses*. *Galaad* dicitur *acervus testimonii*, et significat martyres, Christi testes : martyr enim dicitur testis; quasi diceret : Martyres assumam in hæreditatem meam, qui magnum cumulum coacervaverunt, dum se ipsos in testimonium meum obtulerunt. Vel *Galaad* dicitur *transmigratio*; et illos assumam qui de vitiis ad virtutes, de terrenis ad cælestia transmigrant. *Manasses* interpretatur *oblivio*, et significat confessores terrena obliviscentes, et æterna appetentes, et hoc assumam mihi. Vel qui oblitus patris devoravit substantiam suam cum meretricibus, et postea ad patrem est reversus, hunc etiam assumam. *Et Ephraim susceptio capitis mei*. *Ephraim* interpretatur *fructificans*, et significat fideles in bonis fructificantes. Hi erunt *susceptio*, id est reclinatorium meum, qui sum caput eorum, hoc est in illis requiescam. Vel erunt *corona capitis mei*, qui in gloria circumvallabunt me. Nota gradus. Primum debent transmigrare de terrenitate, postea oblivisci omnium terrenorum, deinde in virtutibus esse fructiferi, et tunc erunt *corona Domini*, id est circumvallabunt eum. *Juda rex meus*, hoc est peccata confitentes, et mores suos regentes erunt mei. *Juda* enim dicitur *confitens*. Ilucusque de Judæis; nunc dicitur de gentibus, ut determinet, quod prius dixit : *Confitebor tibi in populis et gentibus*. Non solum assumam de circumcisis in hæreditatem meam, sed etiam de nationibus, quia

VERS. 10. *Moab lebes spei meæ*. *Lebes* est olla ærea, et significatur tribulatio. *Moab* dicitur *lex*, et significat gentes, quæ sunt sine lege inculæ, idololatræ, contra legem viventes, sicut *Moab* contra legem natus est de filiabus Lot; tamen existentes *lebes*, id est, excoquentes vitia in se, sicut coquantur carnes in lebetē. Illæ sunt *spei meæ*; hoc est de illis refici spero, et illi sunt mei, qui in tribulatione, ut in olla fuerint excocti. *Moab* etiam dicitur : *ex patre*, quia ex patre natus, et intelligitur diabolus, qui a patre recessit, et nunquam ad eum rediit. Hic est *lebes* Dei, in quo excoquit carnes, id est carnalia opera suorum, ut de eis faciat dulcia fercula in convivio angelorum. Utitur eo Dominus tanquam quæstionario, ut electos tentationibus probet, adversitatibus purget, passionibus regi reconciliet. Hac olla excocti erunt *spei meæ*, id est erunt in illa requie, quam sperant mei. Quomodo hoc erit? Hoc modo : *In Idumæam extendam calcamentum meum*, hoc est in gentilitatem terrenis inhiantem per apostolos de Judæa extendam humanitatem meam.

Humanitas erat *calceamentum* Divinitatis, quia erat *A* mortalis. *Idumæa* autem interpretatur *terrena*. Vel apostoli fuerunt Christi *calceamentum*, quia munierunt ecclesias, pedes Christi, scriptis et dictis et factis. Hoc *calceamentum* in *Idumæam* extendit, dum apostolos ad terrenos misit, per quos incarnationem suam gentibus innotuit. Hoc modo *michi alienigenæ amici facti sunt*, hoc est idololatræ gentes, mei inimici, a regno Dei alienati, per fidem et operationem *facti sunt mihi amici*. Ideo dico eis: « Jam non dicam vos servos » peccati; « sed amicos meos » et cohæredes regni (*Joan. xv, 15*). Ut hos omnes a malis dividam,

VERS. 11. *Quis deducet me in civitatem munitam*, id est in infernum, ut electos a pœnis eruam? Tu solus Deus. Infernus est *civitas munita* ad egredien- *B* dum; aperta ad introeundum. Nullus enim exire poterit, postquam intraverit; sed intrare facile poterit. Econtra supercœlestis civitas est munita, ut nullus intrare possit, nisi a Deo adjutus; sed nullatenus labi potest, postquam intraverit. *In civitatem munitam* inferni solus Deus Christum deduxit, ideo solus inde victor exiit, destructa civitate spolia ejus divisit. Ante ejus quippe adventum omnes ad infernum descenderunt, et ibi usque dum latro paradisi aperuit, manserunt. Ut ergo Abraham et alios inde eruam, *quis deducet me usque in Idumæam*, ubi est locus pœnarum et sanguinis? Tu Deus. *Idumæa* enim interpretatur *sanguinea*, et est locus occisionis, scilicet infernus, ubi multæ animæ occiduntur. Nemo descendit victor in infernum; nisi tu, *C* Deus, qui dixisti vincis: exite, et his, qui in tenebris erant, revelamini, quos eduxisti de domo carceris ædentes in tenebris et umbra mortis.

Aliter: Ego *extendam calceamentum meum*. Sed *quis deducet me* prædicatione in civitatem, id est in

gentilitatem *munitam* edictis imperatorum, scriptis philosophorum? Vel *quis deducet me usque in Idumæam*, id est terrenos et sanguineos, terrenorum cupidos et sanguinis justorum avidos?

VERS. 12. *Nonne tu Deus?* hoc est nemo hoc facere audebit, nisi per te, Deus, *qui repulisti nos* homines de paradiso in hoc exilium, et nunc de miseris liberasti per Filium. Caput pro membris loquitur. Per tribulationes nobis immissas nos repulisti, et quia *non exhibis in virtutibus nostris*, hoc est non appares nobis per miracula, sicut facies cum patribus, quos de Ægypto signis et prodigiis per mare eduxisti, gentes expulisti, terram eorum patribus dedisti: econtra nobis nostra auferis, et gentibus tribuis, insuper et nos ipsos in potestatem adversariorum ad varios cruciatus tradis, ergo

VERS. 13. *Da nobis auxilium de tribulatione*, da, ut ipsa tribulatio sit nobis *auxilium* veniendi ad æternam requiem. Vel *da nobis de tribulatione* per te exire, et ad æternam salutem pervenire. Et quare non petis auxilium a principibus? Ideo, *quia vana salus hominis*, et maledictus, qui confidit in homine. Cito enim moritur, et peribit spes ejus.

VERS. 14. *In Deo faciemus virtutem*, hoc est, quidquid boni fecerimus, non auxilio hominum, sed Dei auxilio faciemus et totum ei attribuemus: *et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos*, id est omnes tribulantes nos destruet, et perpetuam salutem nobis conferet. Quod est dicere: Per prædicatores Spiritu sancto confortatos in gentilitatem deducar, et expulsos de paradiso reducam, qui hic tribulationem ab impiis sustinebunt, sed post tribulationem æternam salutem habebunt. Ad extremum inimici eorum in supplicio annihilantur; ipsi pro virtutibus in gaudio coronantur.

PSALMUS CVIII.

De humilitate Christi

Deus, laudem meam ne tacueris, etc. Finis superioris psalmi meminit tribulationis justorum; hic autem passionem Christi eis ad formam proponit, ne deficiant. Materia psalmi hujus est Judas, et Judæi persecutores Christi. Sicut enim Petrus in Evangelio gessit figuram Ecclesiæ, ita Judas in hoc psalmo gerit typum Judæorum Christi persecutorum, et corporis ejus Ecclesiæ. Duo autem apostoli sunt Judas dicti; Judas Jacobi scilicet et Judas Iscariotes proditor. A Juda sancto dicti sunt fideles Judæi Christum confitentes; a Juda proditore dicti sunt perfidi Judæi Christum persequentes. Sciendum quoque, quod in hoc psalmo continetur maledictio Spiritus sancti et Ecclesiæ super corpus diaboli, et judicialis sententia Judam feriens, et ad

PATROL. CXCIV.

D totum corpus malorum pertinens. Non est autem votum maledicentis, sed prophetia prædicentis, quia non optat, ut eveniat; sed quod futurum est, prænuntiat.

Intentio est retranere persecutores a persecutione justorum, quia nisi cessaverint, eadem pœna involvet eos, qua Judam et Judæos involvit. Qui sicut primo passus est in propria persona, sic quotidie patitur in membris suis; sicut Saulo dicitur: « Saule, Saule, quid me persequeris? (*Act. ix, 4*) » Et eadem pœna restat omnibus persecutoribus suis.

Verba psalmi sumpta videntur de historia, ubi Achitophel consilium super David dedit, quando Absalon, et populi contra eum conjuraverant, cui

David maledixit, et laqueo se suspendit. Et significat quod Judas Dominum prodidit, quando diabolus et Judæi contra eum conspiraverant, cui Christus maledixit, dicens : « Væ homini illi, per quem traditor ego (Marc. xiv, 21) : » et laqueo se suspendit, et medius crepuit.

Hic psalmus in ordine centesimus octavus computatur, in quo numero quindecies septem considerantur. Quinarius humanum genus quinque sensibus dotatum; denarius veterem legem propter decalogum; septenarius novam legem propter septiformem Spiritum innuit. Sed et denarius vitæ præmium; septenarius futuram requiem exprimit. Designat ergo hic numerus quod omnes, qui ante Christi adventum quinque sensibus Deum impugnaverunt legem spernendo, vel qui eum incarnatum postea usque in finem mundi persequuntur quinque sensibus, Evangelium contemnendo cum quinque prudentibus virginibus præmium in futura requie non habebunt, sed cum quinque fatuis virginibus maledicti discedent. Titulus ejus est :

(VERS. 1.) IN FINEM PSALMUS DAVID.

Hoc est, iste hymnus attribuitur Christo vero David dirigenti nos in finem, id est in cessationem persecutionis. Vel in finem, id est in consummationem retributionis, quæ in fine dabitur unicuique secundum opera sua.

Hic psalmus habet tres partes. Prima divisio : Deus, laudem meam, in qua Judæi persecutores Christi culpantur. Secunda : Constitue super eum, in qua Judas traditor Christi, et ipsi Judæi damnantur. Tertia est : Tu, Domine, in qua Christi secundum assumptam hominis formam tribulatio, et pro corpore suo oratio continetur. Vox Christi pro se, et pro membris suis Patrem orantis, et Judam, ac totum corpus diaboli abdicantis :

VERS. 2. Deus, laudem meam ne tacueris. Judas me tradidit, Judæi persecuti sunt, et crucifixerunt putantes omnino me perdere, et nomen meum de terra delere. Tu autem, Deus Pater, laudem meam, id est laudabilem famam et gloriam ne tacueris, id est ne permittas taceri non resuscitando, et Judæos puniendo, qui laudem meam tacent, et dignum contumelia reputant. Sicut enim resurrectio, ita et damnatio eorum laus est Christi. Nam per resurrectionem justi lætificantur, per damnationem illorum liberantur. Ideo non taceas : quia os peccatoris et dolosi Judæ super me apertum est, dicens : « Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam ? (Matth. xxvi, 15.) » Os peccator super me aperuit, quando dixit : « Ave Rabbi (ibid., 49, 50). » Dolose aperuit, quando dixit, « et osculatus est eum, » sicque dolo tradidit eum : « Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum (ibid., 48). » In osculo notatur pax et amicitia. Et ideo dicitur dolosus, quia per simulatam pacem et amicitiam implevit homicidium. Vel dolosus fuit, quando frau-

A dem, quam in corde gerebat, Judæis detexit. Peccator autem propter excellentiam dicitur : quia, cum esset apostolus, et doctrinæ et mysteriis Christi interesset, et non solum signa ejus videret, sed etiam ipse faceret, tot beneficia dignitatum contempsit, et Dominum ac magistrum suum pro vilis pretio vendidit. Per hoc notatur quod magis damnandi sunt, qui Scripturas intelligunt, quam illi, qui non intelligunt. Et non solum Judas, sed etiam Judæi.

VERS. 3. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, dicentes : « Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces. Licet census dare Cæsari, an non ? » (Matth. xxii, 16.) Et tamen volebant me reprehendere : et cætera similia quibus me capere volebant. Et sermonibus odii circumdederunt me, id est talibus sermonibus circumvallabant me, qui aperte olium significant dicentes : « Tu cum sis homo, facis te ipsum Deum (Joan. x, 33). » — « Samaritanus es tu, et dæmonium habes (Joan. viii, 48). » Odioso sermone circumdederunt me, quando clamaverunt : « Si hic non esset malefactor, non tibi tradidissemus eum. Crucifige, crucifige eum (Joan. xviii, 30). » In cruce quoque circumdederunt me dicentes : « Si Filius Dei es, descende de cruce (Matth. xxvii, 40). » Et expugnaverunt me gratis, id est flagellaverunt me sine mea culpa, quia bonum, non malum promerui, qui ægrotos eorum sanavi, mortuos eorum suscitavi. Vel gratis, id est sine effectu, quia voluerunt expugnare, et delere nomen meum, et non potuerunt.

VERS. 4. Pro eo, ut me diligerent, detrahebant mihi. Non dixit : interficiebant; sed detrahebant, quia enim detraxerunt, ideo interfecerunt. Detrahebant autem dicentes : Maleficus est, « in Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia (Luc. xi, 15). » — « Vorax est, et potator vini, et amicus Publicanorum (Matth. xi, 19). » — « Dæmonium habet et insanit. Quid auditis eum ? (Joan. x, 20). » Qua detractione eos ab illo avertebant, quorum conversionem ille quærebat. Ideo posuit detractionem, quia magis nocent, qui Christo detrahunt et per hoc animas interficiunt, quam qui ejus mortalem carnem, præsertim mox resuscitatam, sciendo peremerunt. Pro vice dilectionis quam eis exhibebam, vel pro beneficio quod exigebam, ut me diligerent, detrahebant et crucifigebant. Ego autem orabam pro ipsis, dicens : « Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Hæc sunt arma Domini, hæc sunt et arma nostra contra inimicos, scilicet oratio. Et non solum gratis me impugnaverunt, sed etiam

VERS. 5. Posuerunt adversum me mala, id est flagella et mortem pro bonis, quæ eis multis modis, prædicando, infirmos sanando, mortuos suscitando impenderam. Pro eis in cruce orabam : ipsi contra dixerunt : « Vah qui destruis templum Dei, salva temetipsum (Matth. xxvii, 40). » Ego pro eis moriebar, ipsi contra dixerunt me seductorem, et cu-

stodes ad sepulcrum meum posuerunt. Ego pro eis surrexi, et ipsi dixerunt : « Discipuli ejus noctu furati sunt eum (Matth. xxviii, 13). » Et odium pro dilectione mea mihi reddiderunt. Ego usque ad mortem dilexi eos ; ipsi usque ad mortem me odio habuerunt. Hæc dicta sunt de Judæis generaliter ; sequuntur quædam de Juda specialiter, quia qui Dominum pro triginta argenteis vendidit, triginta maledictionibus hic prolatis succubuit. Pro quolibet denario maledictione percutitur, quia super eum peccator constituitur, diabolus a dextris ejus statuitur, judicatus condemnatur, oratio ejus in peccatum reputatur, dies ejus breviabuntur, episcopatus ejus alteri datur, filii ejus pupilli, uxor ejus vidua, filii transmigrant de patria, fiunt mendici, de propria habitatione expulsi, fenerator substantiam ejus scrutatur, alieni labores ejus diripiunt, non est adjutor ei ad tuendum, nec miserator pupillis ad defendendum, nati ejus intereunt, nomen ejus cito deletur, pro iniquitate patrum punitur, pro peccato matris mulctatur, parentes ejus contra Dominum in damnationem sistuntur, memoria eorum de terra deletur, maledictione circumdatur, benedictio ab eo elongatur, sit ei maledictio in corpore ut vestimentum, et in anima sicut aqua, et in animæ viribus ut oleum in ossibus, sit ei maledictio in actibus ut opertorium, ut zonæ cinctio sit ei in studio, ipse et omnes sui coram hominibus confunduntur, interius coram Deo pudore induuntur, duplici confusione hic et in futuro, in corpore et in anima operiuntur.

Nunc profert sententiam ut justus judex in Judam, et in corpus diaboli, non ut accusator se vindicans malis adversarij. Accusator enim cupit extirpare inimicitias pœna inimicorum, judex vult causam justitiæ punire peccata reorum. Punit namque Christus non delectatione alienæ miseriæ, sed dilectione justitiæ. O Pater, quia Judas noluit me habere super se magistrum, cujus doctrinam audiret,

Vers. 6. *Constituere super eum peccatorem*, id est diabolum peccati inventorem, ut ejus persuasioni obediant, et ei subditus serviat. *Et diabolus stet a dextris ejus*, id est bona opera ejus, si quæ sunt, invertat. A sinistris semper stat, quia mala jugiter inspirat. *A dextris stet*, non ut promoveat, sed bona destruat. Opera diaboli sint ei dextra, mala reputet bona. Et

Vers. 7. *Cum ita judicatur, exeat ab hac vita condemnatus*, scilicet incorrectus, et non emendatus per satisfactionem ante finem vitæ. *Vel cum judicatur in judicio futuro, exeat de judicio condemnatus. Et interim oratio ejus fiat in peccatum*, quia non aut per Christum, quem noluit sequi, sed persequi. Oratio enim, quæ per ipsum non fit, non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Omne enim quod extra fidem Christi fit, peccatum est. Oratio Judæ erat ejus prænitentia,

qua dixit : « Peccavi tradens sanguinem justum (Matth. xxvii, 4). » Sed hæc oratio facta est in peccatum, dum laqueo se suspendit, homicidio auxit homicidium. Magis quippe in hoc Dominum offendit, quod se suspendit, quam quod Dominum prodidit. Oratio quoque eorum vertitur in peccatum, qui rogant vindictam inimicorum, vel impletionem carnalium voluptatum.

Vers. 8. *Fiant dies ejus pauci*, id est post traditionem meam cito moriatur, quod ita contigit. Nam ante Christi passionem proprio scelere consumptus traditur. *Et episcopatum ejus accipiat alter*, id est honorem apostolatus possideat alius, quod Mathias fecit, qui ei in apostolatu successit. Sed dicit aliquis : Num debuit bonus in locum mali succedere? Apostolatus non ideo malus fuit, quia Judas malus exstitit. Bonus ergo in bonum locum ire debuit.

Vers. 9. *Fiant filii ejus orphani*. Orphanus est, cujus pater est mortuus. *Et uxor ejus vidua*. Vidua est, cujus maritus est defunctus. Vidua dicitur quasi a viro viduata, id est separata vel valde separata. Viduare enim dicitur dividere.

Vers. 10. *Nutantes transferantur filii ejus*, hoc est de loco suo ad alium transmutentur, ubi sint nutantes, id est incerti et instabiles, et mendicent ab aliis unde vivant, omni præsidio destituti. *Ejiciantur de habitationibus suis*, id est expellantur de possessionibus et habitaculis suis.

Vers. 11. *Scrutetur fenerator omnem substantiam ejus*. Quæritur quomodo Judas substantiam habuerit, quam fenerator scrutari possit, cum omnino relinquens Dominum cum apostolis secutus sit. Creditur, quod omnia, quæ habebat, uxori et filiis ita dimiserit, ut usum inde interdum habuerit, et Dominum non sincere secutus sit, sed ut aliquid cum eo lucrari posset. Ut enim de eo scribitur : « Fur erat, et loculos, » id est marsupia, « habebat (Joan. xii, 6), » contra præceptum Domini dicentis : « Nolite portare sacculum, neque peram, neque pecuniam in zonis habeatis (Luc. x, 4), » et quæ a religiosis Domino, et apostolis ad necessaria mittebantur, furtim aufererat, et ea ad usuram dabat. Quædam vero a fenore ab aliis accepit, quæ uxori et filiis dedit, quæ post mortem ejus fenerator re habere voluit. Ideo substantiam ejus scrutatus est, si sibi solvere cum usura posset. Quamvis hoc evangelista non scripserit, tamen Prophetæ credendum est, qui hoc non tacuit. *Et diripiant alieni labores ejus*. Quæ cum labore acquisivit, neque uxor, neque filii ejus possideant, sed extranei rapiant, quod ita contigit. Nam de traditione Domini acquisitos argenteos Pharisei diripuerunt, et agrum non filiis Judæ, sed peregrinis in sepulturam coemerunt. *Vel omnem substantiam ejus*, rationem et liberum arbitrium, possibilitatem bene faciendi Deus investiget, quantum sibi dedit, ut fructificaret inde, et ut nihil

inueniat, diripiant in hac vita *alicui*, id est *dæmones* A labores *ejus*.

VERS. 12. *Non sit illi adjutor* ad tuendum, vel orando de pœnis liberandum; *nec sit qui misereatur pupillis ejus* ad erucendum.

VERS. 13. *Fiant nati ejus in interitum*. Quod de illo generatum est, jam non generet. *In generatione una deleatur*, id est cito deficiat *nomen ejus*, ut nec inter homines nominetur.

In Hebræo habetur : *Fiant novissima ejus interitus, in generatione altera deleatur nomen ejus*, hoc est in Christiana generatione. Quædam generatio est carnalis, altera spiritualis, de qua scribitur : « Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; sed ex Deo nati sunt (Joan. 1, 13). »

VERS. 14. *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini* ad puniendum, quam quasi oblitus fuerat, dum conpuniuit. Si Judas in apostolatu sicut Petrus permansisset, nec sua præterita, nec patrum iniquitas ad eum pertineret. Sed quia adoptionem in familiam Dei non attendit, sed iniquitatem vetusti generis elegit, *iniquitas patrum ejus in conspectu Dei renovata rediit*. Et sciendum quod Judas non pro peccato patrum, sed proprio damnatus est. Filius non portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filii portabit. Nec oberrant mali parentes bonis filiis, sicut Josue non nocuit malum patrem habuisse, nec boni parentes proderunt malis filiis, sicut Manassæ non profuit ab Ezechia ortum fuisse. *Et peccatum matris non deleatur*, quæ cum in peccatis, id est in concupiscentia concepit, sed puniatur.

VERS. 15. *Fiant parentes ejus contra Dominum semper*, hoc est in conspectu Domini sistantur non in bonum, sed in damnationem et hoc semper, id est peccatum eorum sit irremissibile, et in hoc sæculo et in futuro, *et dispereat de terra viventium memoria eorum*. Et totum quare?

VERS. 16. *Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam*. Quæritur, quid hoc Judæ post mortem nocuerit, quod uxor et filii ejus ad mendicitatem pervenerint, vel hæc infortunia hic scripta inciderint? Solent multi defunctis amicis prodesse vel orationibus vel elemosynis. Sed in hoc aucta est pœna Judæ, quod isti egestate et miseria depressi mortui non poterunt recordari. Vel mortui habent curam de amicis viventibus, sicut dives ille curam, de quinque fratribus habuit, ne et ipsi ad tormenta venirent. Et in hoc Judæ pœna est ampliata, quod familia ejus rebus necessariis est destituta.

Hæc maledictiones, sicut super Judam, ita super Judæos quoque complentur. Qui quia noluerunt habere super se regem Christum, constituet super eos Dominus peccatorem Antichristum, qui antonomastice peccator dicitur, quia extollitur super omne, quod Deus colitur. Hoc est expressum, quando Christus abnuerunt, et Barabbam sibi dimitti petierunt.

Barabbas erat latro, et dicitur *filius patris*, id est diaboli, cujus filius est Antichristus, qui erit latro, quia sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem Christianum populum. Barabbas ante Christi passionem erat in carcere reclusus et ligatus, postea a Judæis dimissus, quia diabolus antiquo populo, scilicet patriarchis et prophetis ligatus, ad persequendos Judæos est solutus. Unde sublitur : *Et diabolus stet a dextris ejus*. In Græcia est fluvius, qui dicitur diabolus, quod sonat *deorsum fluens*. Ideo apostata angelus dictus est diabolus, quia deorsum fluxit, dum de cœlesti gratia in abyssum corruit. Per dexteram bona opera, per sinistram mala accipiuntur. Dicitur quod unicuique homini angelus a Deo sit constitutus, qui cum ad bonum incitet; et e contra dæmon a diabolo directus qui eum ad malum instiget. A dextris stare dicitur, qui ad bonum persuadet, et adjuvat; a sinistris, qui malum suggerit et bonum impedit. Diabolus a dextris Judaico populo stetit, dum eum ad necem Christi instigavit. Quasi enim dextra fuit, dum se bonum opus in morte Christi fecisse putavit : arbitrati sunt enim se obsequium Deo præstitisse, dum Christum quasi legis destructorem occiderunt. Unde dicitur : « Non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » — « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii, 8). » Qui populus. *cum judicatur, exiet de iudicio ad supplicium condemnatus*, quia in perfidia persistens thesaurizat sibi iram in die iræ. *Et oratio ejus fit in peccatum*, quia non fit per Christum. Omne enim, quod extra fidem Christi fit, peccatum est. *Dies ejus pauci facti sunt*, quia post passionem Christi cito exterminatus est. *Et episcopatum ejus accipiat alter*, id est honorem sacerdotii populus gentium. *Filii ejus facti sunt orphani amisso regno*, et Deo Patre perduto. « Qui enim » *Fillium non habet, nec Patrem habet (I Joan. ii, 25).* » *Et uxor ejus*, scilicet plebs, cui reges dominabantur, facta est *ridua* amisso regno. *Nutantes*, id est incerti translati sunt *filii ejus*, quia captivi ducti sunt in omnes gentes. Ibi mendicant aliena misericordia viventes sub regibus gentium, quia ejecti sunt de habitationibus suis. Jam enim amiserunt et locum et gentem. *Fenerator Titus omnem substantiam ejus scrutatus est*, et *alieni*, scilicet Romani, rapuerunt *labores ejus*. Nec est illi *adjutor*, cui Christus non est; *nec qui misereatur pupillis ejus*, ut eos a rapientibus eruat. Facti sunt *nati ejus in interitum*, id est in occisionem; in futuro vero in æternam perditionem. *In generatione una deleatur nomen ejus*. Una generatio per centum annos extenditur. Populus autem Judaicus post passionem Christi transactis quadraginta duobus annis deletus est a Romanis, cum adhuc una generatio non esset dimidiata, quia « viri sanguinum, et dolosi non dimidiabunt dies suos (Psal. lvi, 24), » sed in dimidio dierum suorum rapti sunt.

Aliiter : Dux sunt generationes, carnalis et spiri-

tualis. In una, id est in spirituali deletum est nomen ejus, quia non est regeneratus ex aqua et Spiritu sancto. Vel in futuro est una generatio cum Christo regnantium: in illa delebitur nomen ejus, quia electis non admittetur. *Iniquitas patrum ejus*, qui in deserto idolum adoraverunt, et Deum multis modis exacerbaverunt, redit in memoriam Domini quasi oblivioni tradita, ut veniat super generationem hanc pessimam omnis sanguis justus, qui effusus est super terram. *Et peccatum matris ejus*, scilicet Jerusalem, quæ servit cum filiis suis, non est deletum, quod occidit prophetas, et lapidavit ad semissos; insuper ipsum Dominum occidit. Facti sunt Judæi contra Dominum semper, quia jugiter ante faciem ejus quasi judicis rei consistunt ad puniendum. Et disperit de terra, scilicet de Judæa, vel de Ecclesia memoria eorum, quia, cum essent rami naturales, fracti sunt, et oleasui olivæ inserti. Et cur hoc? Pro eo quod non est recordatus populus ille *facere misericordiam*, quia post occisionem Christi noluit agere pœnitentiam, ut eleemosynis, quæ sunt opera misericordiæ, peccata redimeret. Et quid fecit?

VERS. 17. *Persecutus est hominem inopem et mendicum*, scilicet Judas prodendo, vel Judaicus populus comprehendendo persecutus est Christum hominem, causa nostri factum inopem de divite, pro nobis factum et mendicum, ubi caput reclinaret, non habentem, sed necessaria ab aliis accipientem, et *compunctum corde*, videlicet de perditione ejus dolentem, talem persecutus est: *mortificare*, usque ad mortem. Vel Christum in membris suis Judæi persecuti sunt, quando apostolos de finibus suis ejecerunt. Judas persecutus est Dominum.

VERS. 18. *Et dilexit maledictionem* operando iniquitatem. *Et veniet ei* in die judicii, quando sinistris dicitur: « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv, 41): » *Et noluit benedictionem* declinando justitiam, *et elongabitur ab eo*, cum dextris dicitur: « Venite, benedicti Patris mei (ibid., 34). » Vel Judaicus populus *dilexit maledictionem*, quando dixit: « Sanguis ejus super nos, et super filios nostros (Matth. xxvii, 25): » et venit ei, quia sanguis Christi, et omnium justorum ab illa generatione requiretur. *Et noluit benedictionem* dicens: *Tu discipulus illius sis*, subaudi: nos esse nolumus. *Et elongabitur ab eo*. Longe facta est ab eo benedictio, quia transitum fecit ad gentes. *Et induit maledictionem sicut vestimentum* vel Judas vel Judaicus populus. *Et illa maledictio intravit sicut aqua in interiora ejus*, id est in animam ejus. *Et intravit sicut oleum in ossibus ejus*, id est in vires animæ. Nota quod vestimentum exterius corpus circumdat; aqua ad interiora ventris intrat, oleum ossa penetrat; quia in corpore et in anima et in omnibus virtutibus suis maledicti sunt. Tanquam *oleum in ossibus ejus maledictio* (lit), cum homines male facta delectant, et se inde fortes putant quod impune peccant; sed revera est maledictio, quia ta-

libus Deus prædixit tormenta. Econtrario est benedictio vita æterna.

VERS. 19. *Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur*, hoc est maledictio eum ut cappa undique circumdet, ut coopertorium operiat, et gloriam Dei non videat. *Et fiat ei illa maledictio sicut zona, qua semper præcingitur*, ut ligatus in tenebras exteriores mittatur. Hoc modo maledictione utuntur, sicut aliquis tunica induitur, pallio operitur, dum de mala actione ad conspectum hominum gloriantur. *Ut zona* maledictione præcingitur, dum non repentinum malum, sed dispositum aggreditur. Ad hoc enim se quisque præcingit, ut ad operandum expeditior sit: ita iste malefacere discit, ut semper paratus sit.

B VERS. 20. *Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum*, id est hæc merces erit a Domino his, qui detrahunt mihi. *Opus* pro mercede posuit, quia merces pro opere ponitur, causa pro effectu. Per indumentum quippe, et opertorium, et aquam, et oleum, et zonam ipsa opera notantur, pro quibus maledictio et æterna supplicia in mercede recompensantur. Vel ei existenti *apud Dominum*, id est consubstantiali Deo *detrahunt*, qui eum Patri æqualem non credunt. Non est ergo unus Judas, sed multi. Tot namque sunt, quot ei detrahunt, et populum a fide avertunt.

Hucusque fuit sententia judicis in corpus diaboli. Sequitur oratio interpellantis pro membris suis. Sic impios, ut dixi, judicabo; justos autem salvabo.

C VERS. 21. *Et tu, Domine Pater, et tu, Domine Spiritus sancte, fac mecum* salvationem hanc *propter nomen tuum*, non propter merita hominum. Vel *fac mecum*, id est adjuva me hominem a te assumptum, *propter nomen tuum*, id est propter gratiam. Nullis enim operum meritis præcedentibus in tantam celsitudinem subvecta est humana natura, ut totum simul Verbum caro, hoc est Deus et homo, unigenitus Dei Filius diceretur. Hoc ideo factum est ut ab illo, qui creaverat, id quod perierat, quæreretur. Unde et sequitur: *Quia suavis est misericordia tua*, id est jucunda est misericordia, quam per me vis facere hominibus, *libera me*, a morte resuscitans me.

D VERS. 22. *Quia egenus et pauper ego sum*, id est mortalis et passibilis sum ego, qui non peccavi. *Et cor meum conturbatum est*, quia moriar: et hoc *intra me*, id est in voluntate mea est. Et quomodo fiet hoc?

VERS. 23. *Sicut umbra declinat* descendens demontibus, ita *ablatus sum* discipulis, captus a Judæis. Sicut umbra declinante fit nox, sic ex mortali corpore fit mors. *Et excussus sum sicut locusta*. Sicut locusta excussa saltat de loco ad locum, ita Christus persecutione Herodis excussus de Judæa saltavit in Ægyptum, de Ægypto in Galilæam: inde in Judæam, de Judæa in desertum, inde veniens in Jerusalem, de qua in campum excu-

titur, et crucifigitur, de cruce excussus saltavit in sepulcrum, inde in cœlum. Vel in membris suis sicut locusta est excussus, dum sancti persecutionem ab impiis passi de civitate in civitatem fugerunt.

VERS. 24. *Genua mea infirmata sunt a jejunio*, quando quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunavi, et caro mea propter oleum immutata est. Similitudo est ab illo, qui tantum jejunat, quod, genibus nutantibus ad orationem stare non valet, et sagimen non comedens caro pro esu olei pallet. *Genua* Christi fuerunt apostoli sustentantes Ecclesiam, Christi corpus. Panis autem vitæ erat Christus. Hæc ergo *genua sunt infirmata a jejunio*, dum apostoli in passione, ablato Christo, suo cibo in fide infirmati sunt, quando, eo relicto, omnes fugerunt, et quidam eum negaverunt. Oleum imago claritatis est, oleum quasi esca luminis est. Judæis de li oleum misericordiæ, gratiam vitæ, lumen scientiæ. *Propter hoc oleum caro mea immutata est*, non in gaudium, sed in tristitiam, quia morte affecta est exinanita. Vel per oleum designatur Deitas. *Propter hoc ergo oleum*, quod est imago paternæ claritatis, vel propter Spiritum sanctum in me manentem, qui est oleum spiritualis unctionis, *immutata est caro mea* in resurrectione in immortalitatem et in impassibilitatem. Vel *caro mea*, scilicet Ecclesia *immutata est* de idololatria propter oleum chrisimatis, vel propter Spiritum sanctum, oleum exultationis.

VERS. 25. *Et ego*, qui deberem illis esse honori, *factus sum opprobrium illis* per mortem crucis. Verecundiam de me habuerunt, quod talis de genere illorum esset natus. Ideo spectaculum de me facientes *viderunt me* delectabiliter pendere in cruce, et *moverunt capita sua* ad derisionem mei, quia *viderunt me* pependisse, non *viderunt* resurrexisse. *Viderunt*, quando *genua sunt infirmata*, non *viderunt*, quando *caro est immutata*. Dicta causa repetit orationem.

VERS. 26. *Adjuva me, Domine Deus meus*. Qui es Dominus rerum, et Deus creator omnium, *adjuva me* operantem salutem humani generis. *Salvum me fac propter misericordiam* per me hominibus exhibitam. Salvifica me dando resurrectionem, immortalitatem, dextere tuæ confessionem.

VERS. 27. *Et sciant quia manus tua hæc*, id est ita manifeste fac meam resurrectionem, ut *sciant ipsi*, quod hæc operatio meæ mortis tua est, et ita tua, quod tu, Domine Pater, *fecisti eam*, non ipsi, ut putant. Nihil enim ipsi facere potuerunt, nisi ea quæ *manus tua* decrevit facere. Vel ita manifeste fac per miracula, ut *sciant*, quia *manus tua hæc*, id est cognoscant, quia ego, per quem operaris, *sum tua manus*, scilicet tuus Filius secundum Deitatem, et sciant quia tu, Domine, creasti eam manum secundum humanitatem. Quod est dicere: Sciant me Deum et hominem esse, hominem in passione, Deum in resurrectione.

VERS. 28. *Maledicent illi* Judæi in synagogis me et mea opera negantes; et tu, Pater, *benedices* in Ecclesiis, quæ sunt me laudantes. Nota quod dicit: *Et tu*, quasi dicat: Ego benedico, et tu mecum benedices dando eis Spiritum sanctum. *Qui insurgunt in me, confundantur*, qui nunc me verbis persequuntur et factis, erubescant, cum non poterunt negare resurrectionem meam. *Servus autem tuus lætabitur*, id est ego qui in mundo servivi, et tibi usque ad mortem obedivi, lætabor in Ecclesia vel in gloria tua.

VERS. 29. *Induantur, qui detrahunt mihi, pudore*, qui dicunt detrahendo: Discipuli ejus nocte furati sunt eum. Circumdentur pudore sicut tunica induti, et operiantur sicut aliquis operitur diploide, *confusione sua*. Diplois est duplex pallium, unde in Hebræo habetur: *Operiantur sicut pallio duplici confusione sua*, hoc est, confundantur in corpore et in anima. In anima, cum non poterunt negare meam resurrectionem; in corpore, cum de loco ad locum transferentur. Illorum confusio erit duplex: Ego autem

VERS. 30. *Confitebor Domino nimis in ore meo*, id est vehementer laudabo Dominum in Ecclesia, quæ est os meum: et in medio multorum, id est in cordibus fidelium *laudabo eum*. Cor enim in medio est hominis: et Christus per fidem habitat in cordibus nostris, et in ore corporis sui, Ecclesiæ, laudat Deum. « Corde enim creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x, 10). » Vel faciam confitentem amore et corde, ut in medio multorum, id est in communi fidelium laudent eum, quia multi laudabunt eum per me. Ille in medio esse dicitur, cui præcipuus honor debetur. Merito est Deus laudandus:

VERS. 31. *Quia astitit a dextris* Judæ, ut bona ejus opera inverteret et infirmaret. Ita Deus *stetit a dextris* Christi pro nobis pauperis facti, ut opera ejus confirmaret, ut *salvam faceret a persequentibus animam meam*, vel a Judæis persequentibus vitam meam, vel a dæmonibus tenere cupientibus animam meam. Animam Christi Pater salvavit, dum cum a morte resuscitavit, et in dextera sua exaltavit. In judicio quoque a dextris Christi stabit, et animas electorum a persequentibus dæmonibus salvabit, cum eis æterna gaudia dabit.

Fuerunt quidam hæretici, vel adhuc hodie sunt, qui negant Christum humanam animam habuisse, et putant Deitatem, quæ fons est vitæ, carnem vice animæ vivificasse. Contra quos quamvis Evangelium aperte clamet: « Potestatem habeo ponendi animam meam (Joan. x, 18), » et hic liber: « Non derelinques animam meam in inferno (Act. ii, 27), » et in hoc loco: « Salvam facies animam meam: » tamen, ratione duce, videndum utrum animam habuerit. Christus venit totum hominem redimere, qui totus periiit. Totus autem homo constat ex anima et corpore. Corpus enim ex limo Deus formavit, animam ei insufflavit. Anima autem dignior est

quam corpus. Si Christus animam non habuit, tunc solam carnem, scilicet indigniorem partem hominis redemit, digniorem vero ejus partem, videlicet animam in damnatione reliquit. Sed constat eum non solum corpora, sed et animas redemisse. Igitur Christus totum hominem in anima et corpore redemit.

Quinque psalmi sunt, qui latius de passione Christi tractant, scilicet : *Deus, Deus meus, respice in me. Judica, Domine, nocentes me. Exaudi, Deus, orationem meam. Salvum me fac, Deus. Deus, laudem meam.* Qui omnes primo ex persona Christi

inchoant ; secundo ab oratione verba formant ; tertio Dominicæ passionis gesta commemorant ; quarto verba Evangelii consonant ; quinto narrationem cum exultatione terminant. Quæ passio quoque per quinque vulnera facta est ; per quinque libros præscripta ; a quinque virginibus Ecclesiæ suscepta. Omnia congruunt, omnia sibi lucida paritate respondent. Virgo peperit, Messias jam venit, Agnus immaculatus occisus est, Redemptor resurrexit a mortuis, orbis audita credit, Judæus adhuc se nescire dissimulat, quod totus mundus agnovit.

PSALMUS CIX

De sublimitate Christi.

Dixit Dominus Domino meo, etc. Superior psalmus est de Christi humilitate, hic de ejus sublimitate. Titulus ejus est :

(VERS. 1.) PSALMUS DAVID.

Hoc est : Ista laus ascribitur Christo desiderabili, quia in priori psalmo ostensa est ejus humilitas, ne quis forte diffideret se posse salvari per eum, qui ita humilem et abjectum se ostendit, subjungitur in hoc psalmo ejus sublimitas. Et propter majorem auctoritatem introducitur Pater loqui ad Filium de sublimitate, quam habiturus est. Hujus psalmi dignitas in Evangelio etiam refulget, ubi dicitur, « quod David Christum in Spiritu Dominum vocaverit (*Matth. xxii, 43*). »

Hic psalmus in centesimo nono loco ponitur designans, quod per Christum perfectis perfectum gradum in consortio novem ordinum angelorum datur. Materia psalmi est sublimitas Christi. Intentio est ostendere ejus sublimitatem, et invitare nos ad ejus venerationem. Verba sumpta dicuntur de historia, ubi procurator Abraham pro Rebecca missus retulit, quia Deus Dominum suum gloria et divitiis sublimaverit, filium ei hæredem donaverit, et quod reges confregerit, quos bello vicit, quando Lot et spolia eripuit, et quod victori Melchisedech rex et sacerdos cum sacrificio occurrerit. Significat autem Christum pro Ecclesia missum, qui diabolum vicit, spolia ejus distribuit, se ipsum pro nobis in sacrificium Patri obtulit, quem Pater in dextera sua sublimavit, inimicos pedibus ejus subdidit.

Psalmus hic habet tres divisiones. Prima est : *Dixit Dominus*, in qua Christi divinitas et humanitas demonstratur. Secunda : *Tecum principium*, in qua divina generatio, et Patris æqualitas declaratur. Tertia : *Juravit Dominus*, in qua Christi sacerdotium, et regale judicium decantatur. Hic psalmus

est, ut quidam sol fidei nostræ, speculum cælestis arcani, armarium Scripturarum sacrarum, ubi totum summam dicitur, quod utriusque Testamenti prædicatione narratur. Vox est prophetæ ipsius David post laborem passionis victa morte triumphantis.

Dixit Dominus Domino meo, hoc est, Dominus Pater dixit Domino meo Filio, id est Christo. Quid ? *Sede a dextris meis*, id est requiesce in potioribus meis. Vel *sede*, id est regna in æqualitate mei. Hoc *dixit*, id est alios intelligere fecit. Similitudo est a regibus, qui digniores, vel majori potestate fultos a dextris suis ponere solent. Per quod designatur justos regnare cum Domino. Et bene hic psalmus, in quo regnum Christi describitur, post illum psalmum ponitur, in quo mors ejus scribitur, quia per crucis portam intravit regni aulam. Tandiu mecum regna, *donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, hoc est donec subdam tibi omnes inimicos tuos ; sicut scabellum pedibus subdidit, ex quibus quidam erunt amici, quidam non ; tamen victi, et quidem omnes, mali et boni ei in futuro subdentur ; alii sponte, alii inviti. *Donec ponam* manifeste *scabellum pedum tuorum*, et inimicos tuos subjiciam æternæ tuæ dominationi. Non ideo dicit : *Donec*, quasi illis subjectis ulterius non se deat, cum scriptum sit : « Regni ejus non erit finis (*Luc. i, 33*). » Sed quia tunc manifestum erit eum regnare. Nunc enim apud quosdam dubitatio est, an regnet, an non, sicut Judæi et gentiles non credunt eum regnare, quia non sunt adhuc subjecti pedibus ejus : quod postea videbunt, cum omnia ei subjecta erunt. Hæc fuit vox Patris de sublimitate Christi, quam habet in cælo. Sequitur vox Prophetæ de sublimitate ejus in terra.

VERS. 2. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion.* Quod est dicere : O Domine Fili, Dominus Pater dixit : *Sede*, id est regna super omnes, et.

sceptrum regni tui a Judæa incipiet, et in omnes gentes perveniet. *Virga* est sceptrum, insigne potestatis. *Virgam virtutis*, id est potestatem fortitudinis tuæ *emittet Dominus ex Sion*, id est incipiet a Jerusalem. Inde incipient inimici poni sub pedibus tuis, unde incipiet dominatio regni tui, non illius regni, quo apud Patrem semper regnat Dominus rerum et rex sæculorum, quæ creavit Filius, quo vocavit nos in æternitatem (hoc enim regnum incipit a Christianis), sed regni cujus non erit finis. Hoc incipit *ex Sion*, hoc est a Jerusalem, et pervenit in omnes gentes. Et quia rex eris super Judæos et gentes, fac quod decet regem.

Dominare in medio inimicorum tuorum, id est regna in communi hic paganorum, Judæorum, hæreticorum, fratrum falsorum; in futuro autem dominaberis in æternum, regnantibus justis, æternis pœnis ardentibus impiis. Et

VERS. 3. *Tecum dominabitur principium*, id est Pater, a quo tu es principium, et in quo principio tu eras Verbum. Hoc patebit *in die virtutis tuæ*, id est in die resurrectionis, qua virtutem tuam ostendes, dum victor a morte resurges. Et hoc *in splendoribus sanctorum*, quos de tenebris inferni ereptos splendescere facies in lumine angelorum. Splendor sanctorum est Spiritus sanctus, lux angelorum. Ideo autem *splendoribus* dicitur, quia septem dona Spiritus sancti scribuntur, quæ fidelibus post triumphum Christi in splendore ignis mittuntur, per quæ mundo ut lucernæ resplenduerunt, et post in gloria ut sol fulgebunt. Vel hæc verba sunt Patris: Super omnia *dominare*, et ego *principium* existo *tecum* in ea natura, qua dies es, ille est Deus, et qua es splendens sanctos in hac vita virtutibus. Vel *sede a dextris meis*, et *dominare* inimicis tuis, donec omnibus tibi subjectis, omnibus pateat, quod ego *principium* sum una essentia *tecum*. Et hoc *in die virtutis tuæ*, id est in die iudicii, quæ non est dies infirmitatis, sed *virtutis tuæ*, quando virtutem tuam ostendes inimicos tuos damnando, et amicos tuos glorificando: *in splendoribus sanctorum*, quando justifulebunt sicut sol. Tunc cognoscetur, quomodo *tecum* sit *principium*, quia videberis cum Patre in Patre, ut scribitur: « In illa die cognoscetis vos, quia ego in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis » (Joan. xiv, 20).

Et unde Filio tanta unitas, et tanta Patris æqualitas? Hoc inde, quia *ex utero ante luciferum genui te*, id est ex secreta essentia mea ante primum archangelum genui te. Nam ante cœlum et terram, ut quidam doctores dicunt, creatus est diabolus, qui dicitur *Lucifer*, ideo, quia dignior fuit inter cæteras creaturas, dum bonus fuit. Ante illum qui fuit prior creatura, *genui te*. Idem valet, si diceretur: Ante omnem creaturam genui te. Nam si ante primam, tunc constat quod ante subsequentem. Vel stellam Luciferum dicit, quæ est prævia lucis, per quam tempus intelligitur. Quasi diceret: Ante tempora æternitatis genui te ex me luce æternam

lucem. Non enim in tempore natus est, per quem tempora facta sunt. Vel simpliciter *ante Luciferum* Christus natus est, quia ante exortum lucis mater cum genuit, in cujus obsequio mox stella, et angelicus chorus cum immenso lumine apparuit. Postquam designavit ejus regnum, vult etiam notare ejus sacerdotium. Non solum rex eris, sed etiam sacerdos, quia

VERS. 4. *Juravit Dominus*, id est inconcussa veritate firmavit: *et non pœnitebit eum jurasse*, quia quod pollicitus est, nunquam omnino mutabit. Pœnitentia enim Dei est rerum mutatio. Non pœnitere, est inviolabiliter promittere. Quid juravit? Hoc scilicet, quia *tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, id est secundum sublimitatem sacerdotii regis Melchisedech. Tradunt Judæi quod Sem filius Noe fuerit Melchisedech rex Salem, quæ postea dicta est Jerusalem, et usque ad tempora Jacob vixerit. Hic occurrit Abraham, ut fertur, in monte Thabor cum pane et vino, quando victor rediit, cæsis regibus et excussa præda, et Abraham benedixit, cui ille decimas, ad sacerdotem dedit, *Melech* dicitur rex, *Sedech* justitia. Inde componitur *Melchisedech*, quod sonat *rex justitiæ*; vel *rex Salem*, id est *pacis*. Christus fuit sacerdos non secundum ordinem Aaron, qui vitulos et hircos sacrificavit; sed *secundum ordinem Melchisedech*, qui panem et vinum obtulit, dum se ipsum Patri in cibum et potum fidelibus immolavit, qui sine patre in terris, sine matre fuit in cœlis, qui non habet initium dierum, nec finem, qui est rex justitiæ et pacis, quia pro justitia dabit regnum, quod est pax et gaudium. Ideo dicitur Christi sacerdotium *permanere in æternum*, quia Judæi putant, legis sacerdotium adhuc restituendum. Christus, qui se in templo Ecclesiæ sacrificium obtulit, nunc in templo cœli pro nobis interpellat ut *sacerdos*: adhuc mundum judicabit ut *rex*, quando ministri ejus angelus colligent de regno ejus omnia scandala. Unde loquitur:

VERS. 5. *Dominus a dextris tuis, confregit in ira sua reges*. Vox prophetica ad Patrem convertitur, quia Spiritus sanctus est Patris, et Filii, qui hic loquitur: O Domine Pater, *Dominus Filius* sedens *a dextris tuis* confregit etiam *reges*, id est principes in die iudicii, quando exercebit iram suam. Præteritum *confregit* pro futuro *confringet* propter certitudinem posuit. Tunc *reges confringet*, cum

VERS. 6. *Judicabit in nationibus*, id est judicabit ut rex omnes nationes, et faciet iudicium de bonis et malis, et *implebit ruinas* angelorum de hominibus, et *conquassabit*, id est conteret superbias malorum divitum, qui fuerunt *capita in terra*, et qui superbierunt in terrenis. Alia translatio habet: *Conquassabit capita multa in terra copiosa*, hoc est illos, qui sunt *capita* in terra populi, qui superbiunt de terrena copia, damnabit.

Aliter: In die passionis, quæ erat dies iræ Judæorum, *confregit* Dominus patientia reges, scilicet

cet Herodem, Pilatum et principes sacerdotum, quando astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Tunc judicavit in nationibus, quia judicium fecit de dæmonibus, implevit ruinas Judæorum, qui positus fuit in ruinam, capita multorum in terra conquassavit, quia de superbis in hac vita humiles fecit. Hæc omnia ideo evenerunt, quia

Vers. 7. *De torrente in via bibit* [Vulg. *bibet*], id est in via positus mortem gustavit. *Torrentis* iste profluvio mortalitatis humanæ. Sicut enim torrens pluvialibus aquis colligitur, redundat, perstrepat, currit, currendo decurrit, id est cursum finit: sic omnis iste cursus mortalitatis decurrit, dum generatio præterit, et generatio advenit. Nascuntur homines, vivunt, moriuntur, aliis morientibus, alii nascuntur, donec totus torrens defluat, et omne humanum genus de hoc sæculo transeat. *De hoc torrente* Christus *in via bibit*, quia in hoc sæculo velut in transitu mortem gustavit. Non in domo sua, sed *in via* amarum poculum mortis bibit sitiens salutem hominum, ad alia ire festinans, scilicet

ad cet ad resurrectionem. Similitudo est ab iter agente, qui in via turbidam aquam bibit. Ita Christus iter ad nos agens mortem ad tempus bibit. *Propterea*, id est propter hunc potum *exaltavit* [Vulg. *exultabit*] *caput*, scilicet se ipsum caput Ecclesiæ in dextera Patris. Et Pater super omnia e illum exaltavit, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen, quod est Deus, e ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum (*Philipp. ii, 10*). e Et quia jam caput est exaltatum, corpus etiam per hunc potum exaltabitur, ubi Christus est in gloria Patris, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula.

Ideo Vesperæ ab hoc psalmo inchoantur, in quo regnum et sacerdotium Christi cantantur, quia Ecclesia regnum ejus in vespere mundi cœpit, quia se ipse Sacerdos sacrificium in fine sæculi obtulit. Ideo autem hic psalmus, et sequentes quatuor ad Vesperam Dominicæ diei psalluntur, qui resurrectioni ascribitur, quia post resurrectionem cœpit in se ipsa Ecclesia regnare, quæ ei hostiam laudis cum sacrificio corporis ejus quotidie solet immolare

PSALMUS CX.

De laudatione justorum.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo in consilio justorum, etc. Præcedens psalmus cecinit Christi regnum et sacerdotium; hic canit ejus laudem, qua nos informat ad laudandum Deum. Hujus titulus est:

ALLELUIA.

Id est *Laudate Deum*, et significat laudem futuræ lætitiæ, ubi Dominus a fidelibus sine intermissione conspicitur, et sine fine laudatur. Materia ejus est laus Dei: intentio admonere omnes fideles et de Judæis, et de gentibus laudare Deum, qui eis jam dedit in re, quod antiquo populo repromisit in significatione. *Verba accepta* videntur inde, quod Deus populum suum de Ægypto liberavit, quem in deserto manna pavit, terram repromissam patribus dedit; et significat, quod per Filium suum Deus humanum genus de inferno redemit, quod in deserto mundi panis cœli pascit, terram viventium sanctis repromissam dabit.

Hic psalmus est centesimus decimus, quod sunt undecies decem. Undenarius transgressionem denarius innuit legis impletionem. Designat autem quod antiquus populus propter legis transgressionem non est consecutus promissam hæreditatem; Christianus autem populus consecutus est promissionem propter legis Dei observationem. Hic psalmus secundum ordinem Hebraici alphabeti distinguitur, et perfectio intelligitur. Sunt et alii psalmi hoc modo

scripti. Sed in illis vel aliquæ litteræ desunt, vel aliqua supersunt, aliqui versus breviores, aliqui longiores, quod magis factum est studio legentium, quam scriptorum: ideo Septuaginta Interpretes has litteras ponere noluerunt.

Iste vero omnes litteras continet, et perfectos in virtutibus insinuat. Hic psalmus est triformis. Prima pars est: *Confitebor tibi, Domine*, in qua confessio laudis in congregatione justorum, ubi est æterna laus et sine fine præconium, sex litteris contextitur. Secunda: *Memoriam fecit*, in qua esca cœlestis et hæreditas paradisi populo fidelium data decem litteris describitur. Tertia est: *Redemptionem*, in qua Christus ad redemptionem fidelibus missus, et Novum Testamentum datum sex litteris ejusdem alphabeti profertur. Vox est Christi informantis nos ad laudem Dei.

Vers. 1. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo*, id est laudabo Dominum in perfecta affectione. *In toto corde*, id est in perfecta charitate, quod intelligitur devotio, et bona operatio, in quibus consistit dilectio. e Qui enim diligit, legem implevit (*Rom. xiii, 8*). e Quod non dicit: *Confiteor*, sed *Confitebor*, ostendit perseverandum esse in confessione. *Confitebor tibi in perfectione*, et hoc *in consilio justorum*, id est in doctrina prophetarum et apostolorum, qui consiliantur Dei laudationem per bonam vitæ perfectionem. *Et laudabo te in congregatione*

justorum, id est in Ecclesia catholicorum, non in A concilio hæreticorum, quia

VERS. 2. *Magna opera Domini*, qui cœlum et terram, et omnia in eis, ex nihilo fecit, hominem perditum refecit, diversa genera piscium, avium, bestiarum, vel aliarum rerum diversis speciebus distinxit, quæ omnia, prout vult, regit. Hæc opera sunt *exquisita*, id est diligenter facta, in omnes voluntates ejus, quasi diceret: Omnia, prout voluit, fecit, et omnia, quæ ipse vult, faciunt. Licet enim angeli, vel homines per liberum arbitrium contra Dei voluntatem quadam facere videantur, tamen omnium facta ejus voluntate disponuntur. Vel opera Domini sunt magna illi, a quo sunt intellecta et *exquisita* ad hoc ut eat in omnes voluntates ejus, id est ut omnia præcepta ejus faciat. Si enim non occidit, B mœchatur autem, omnium est reus, quia per mœchiam occidit etiam alterius animam. Quæ sint opera Dei, per partes ostendit.

VERS. 3. *Confessio*, qua peccatorem se homo confitetur, et *magnificentia*, id est puritas conscientiæ qua abstinet a malis, et exsecutio bonæ operationis est opus ejus, et *justitia* ejus, id est remuneratio, per hoc manet in sæculum sæculi, id est in æternum. Vel *confessio* peccatorum, per quam peccatores justificantur, et remissio peccatorum, per quam Deus magnificatus est, opus est ejus quia ipse operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate; sed et nostrum opus pro liberi arbitrii cooperatione. Et hæc *justitia* ejus manet in sæculum sæculi, hoc est per fidem justificatis pro justitia bonæ operationis C mercedem dabit, quæ in æternum manebit.

Alia translatio habet, *Gloria et decor opus ejus*, qui gloriosa et decora facit. Meo exemplo confitemini illi confessione et operatione, et ipse remunerabit vos, quia

VERS. 4. *Memoriam fecit mirabilia suorum*, hoc est significatum significantium mirabilium suorum fecit Dominus, qui in se est *misericos*, in nobis *miserator*, scilicet

VERS. 5. *Escam dedit timentibus se*, id est doctrinam dedit apostolis venerantibus se. *Escam* dico significatam per escam datam in deserto. Hoc tractum est de historia, ubi Deus mirabilia fecit, quando populum de Ægypto per signa liberavit, quem in eremo carne avium et pane angelorum pavit, aqua de petra potavit. In his mirabilibus figura futurorum latuit, quorum Dominus *memoriam fecit*, quia Christiano populo per illa significata contulit, dum sicut illum populum de Ægypto, ita istum redemit de inferno; sicut illum de Pharaone affligente, ita istum liberavit de diabolo opprimente; sicut illum per mare Rubrum, ita istum duxit per baptismum; sicut illum panem cœli, ita istum pascit pane vivo, qui de cœlo descendit; sicut illum aqua de petra producta, ita istum potat sanguine de latere suo fuso; sicut illum in terram patribus promissam, ita istum introducit in terram viventium sanctis repromissam,

Notandum quod *escam* præ cæteris mirabilibus posuit, quæ corpus Christi escam animæ expressit, quia præ omnibus miraculis maximum habetur, quod homo corpore Dei vescitur, per quem esum repromissionem consequitur. *Misericos* dicitur a *miserio* et *corde*. Et cum in Deum non cadat miseria, quæritur quomodo *misericos* dicatur. Secundum nos *misericos* dicitur, dum miseriis nostris compatitur, et miseris miseretur, non tamen affectum miseriæ patitur. Per *timentes se*, quibus escam dedit, *memor erit in sæculum testamenti sui novi* Abrahamæ promissi, per Vetus Testamentum significati, hoc est, quandiu erit istud sæculum, faciet novam legem prædicari Judæis et gentibus. Testamentum ad Abrahamam fuit: si populus Israel legem Dei servaret, terram ei repromissam daret. Hoc figuram Novi Testamenti gessit, in quo semini Abrahamæ, id est credentibus repromittit, si legem ejus, id est dilectionem observet, terram viventium ei det. Hujus testamenti in sæculum *memor erit*, quia fidelibus legem observantibus semper promissa bona dabit. Et per *timentes se*, id est per apostolos

VERS. 6. *Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo*, id est significantiam mirabilium operum, quæ apud Judæos fecit, Christiano populo suo per doctores exponet. Ad hoc annuntiabit,

VERS. 7. *Ut det illis hæreditatem gentium*, id est ut societ illis gentibus, ut sint hæreditas illorum, quæ ita diligent sicut aliquis hæreditatem suam. Judaica gens proprie ejus populus dicta est, quæ Deum coluit, ad distinctionem gentium quæ idola coluerunt. Huic populo per Eliam et Henoch *annuntiabit* significationem operum suorum, ut det illis *hæreditatem gentium*, id est Christum, qui est hæreditas carum, per cujus fidem regnum cœlorum cum Abraham, Isaac et Jacob hæreditabant. Et post acceptam doctrinam erunt in populo ejus et in gentibus *opera manuum ejus*, scilicet *veritas*, et *judicium*. *Veritas* id est exercitium bonorum operum; *judicium*, id est contemptus malorum actuum, vel accusatio, quæ se de peccatis accusant; vel discretio boni et mali. Talibus repromissio dabitur, quia

VERS. 8. *Fidelia omnia mandata ejus*, id est præcepta ejus, quæ promiserint, observata fideliter implebunt. *Confirmata in sæculum sæculi*, id est confirmata fuerunt, id est observata usque in finem. Et si facta fuerint in *veritate*, id est in fide et *æquitate*, id est pro æternis, non temporalibus, vere sunt *mandata ejus fidelia*, quia jam complevit fidelibus, quod olim promisit patribus. Nam

VERS. 9. *Redemptionem misit populo suo*, id est Christum misit, quem promisit, per quem populum suum de morte redemit, sicut antiquum populum per Moysen de tribulatione eripuit. Et per illum *mandavit* servare in æternum *testamentum suum*, id est Evangelium, pro quo dabit æternum gaudium. Hoc tractum est de historia, ubi Dominus Moysen misit, populum de Ægypto per agni immolationem redemit, cui testamentum legis in monte Sina dedit,

pro cuius observatione hæreditatem promisit. Redempti ergo jure debetis ei confiteri, quia *sanctum est nomen ejus*, quod est Dominus, id est amabile, securitatem præbens bonis, et est *terribile* malis, Dominus enim bene servientes remunerat, negligentes damnat. Vel *nomen Christi sanctum* in sanctis Christianis, quos sanctificat; *terribile* paganis, Judæis et hæreticis, quos a sanctis in judicio separat. Et per quid acquiritur sanctitas? Per sapientiam. Per quid sapientia? Per timorem.

VERS. 10. *Initium enim sapientiæ timor Domini.* Duo sunt timores; unus servilis, qui a malo declinat, ne condemnetur; alter filialis, qui facit bonum, ne exhereditetur. Et hoc est *initium sapientiæ*, malum non facere, et bonum facere. Perfecta autem sapientia consistit in charitate, quæ foras mittit timorem, ubi in unitate cognoscet Trinitatem. Ergo sapere et bona æternæ vitæ intelligere. Et hic *intellectus est bonus* non omnibus intelligentibus, sed *omnibus facientibus* eum, id est qui hoc faciunt, quod Deo placere intelligant. « Nam scienti bonum, et non facienti, peccatum est illi (Jac. iv, 17). « Scientia » enim, « inquit, charitas vero ædificat (I. Cor. viii, 1). » Qui

A hanc habet, laudabilis est, et *laudatio ejus manet in sæculum sæculi*, id est operatio boni intellectus manet in æternum. Hæc laus erit præmium, hæc finis, hæc statio, sedesque perpetua, quia « Beati, qui habitant in domo tua, in sæculum sæculi laudabunt te (Psal. lxxxiii, 5). »

Nota ordinem undecimæ decadis ad transgressionem legis Dei pertinentis. In primo scribitur psalmo hominis transgressio, et ejus per Christum reparatio; in secundo Ecclesiæ de Judæis benedictio; in tertio Ecclesiæ de gentibus benedictio pro collato Dei beneficio; in quarto beneficia Dei utrique populo impensa memorantur; in quinto mala hominum pro bonis Deo recompensa narrantur; in sexto tentationes hominum, et misericordiæ Dei ponuntur; in septimo Christi obedientia ad exemplum fidelibus, et remuneratio pro hac refertur; in octavo Christi a Juda traditio, et Ecclesiæ corporis Christi a corpore diaboli afflictio exprimitur; in nono Christi sublimitas, et per regnum ac sacerdotium ejus Ecclesiæ exaltatio innuitur; in decimo laudatio justorum pro salvatione exprimitur.

PSALMUS CXI.

De generatione rectorum

Beatus vir, qui timet Dominum, etc. In præcedenti decade, quæ est undecima descripta est humani generis transgressio. Unde et de Juda in ea scribitur, qui decalogum legis transgressus undenarium incidit, dum homicidium in se ipso, et in Domino commisit. Qui etiam casu suo duodenarium apostolatus, qui est perfectus, imminuit, sique discipulorum numerus in undenario, qui est imperfectus, mansit. In hac autem sequenti decade, quæ est duodecima completio utriusque legis notatur, quia in denario vetus lex propter Decalogum, in binario nova lex propter geminam dilectionem exprimitur, quæ in psalmo *Beati immaculati* perfecte describitur. Et ideo a timore incipit, qui ad charitatem perducit.

Hic psalmus est centesimus undecimus, quod sunt duodecies novem, et insuper tria. Duodenarius apostolicam doctrinam; novenarius angelicam societatem; ternarius inquit Trinitatis visionem. Designat ergo hic numerus quia homo perditus de prævaricatione præcepti Dei per apostolorum doctrinam perveniet ad consortium angelorum ad ipsius Trinitatis aspectum. Et hic psalmus secundum ordinem alphabeti scribitur, quia in eo perfectio exprimitur.

Materia psalmi est generatio rectorum. Intentio est nos hortari ad timorem, qui dux est ad dile-

C ctionem, quæ ducit ad veram beatitudinem. Verba sumpta sunt de Zorobabel, qui reversus de captivitate potens erat in Judæa, in cujus domo erant divitiæ et gloria. *Zorobabel* dicitur *magister Babylonis*, id est *confusionis*, et significat gentilem populum in idololatria magistrum confusionis, qui reversus de captivitate diaboli *potens est in terra*, id est in Ecclesia, in cujus domo sunt divitiæ sapientiæ, et scientiæ, et gloria virtutum. Titulus est :

ALLELUIA, REVERSIO (57) AGGÆI ET ZACHARIÆ.

Hoc est : In hoc psalmo est admonitio laudare Deum de hoc, quod est *reversio* fidelium a civitate Babylonis hujus mundi ad cælestem Jerusalem, unde captivi et expulsi fuerant, ut eam construant ex se ipsis vivis lapidibus. Hic titulus innuit hunc librum per Spiritum sanctum proditum, cui omnia futura vel præterita sunt præsentia. Inter tempus enim David et transmigrationem populi Israel in Babyloniæ quatuordecim generationes numerantur. Reversi autem templi renovationem secundum Jeremiæ prophetiam post septuaginta annos sperabant. Qui cum sub Dario complerentur, captivitas soluta est. Tunc inde duo prophætæ cum populo reversi sunt de captivitate in Jerusalem, et reedificationi templi interfuerunt. Et significat omnes fideles, qui de captivitate hujus mundi per bona

opera revertuntur ad patriam. Ergo quisque fiat lapis vivus ad spiritalem fabricam idoneus, spiritaliter intelligat templi renovationem ex ruina veteri, quæ facta est in Adam, renovationem scilicet novi populi secundum novum hominem atque cœlestem, ut sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis. Quisque se ab hujus mundi labe ruinosa ad opus ædificationis, et ad spem firmæ compaginiis tanquam vivus lapis convertat, et intelligat titulum *Alleluia*, et *conversionem Aggæi et Zachariæ*. Aggæus dicitur *festivus*, Zacharias *memoria Domini*. Et sunt illi, qui de captivitate diaboli, quam transgrediendo mandatum Dei inciderant, per timorem ad charitatem, per quam templum Dei ædificatur, revertuntur, cujus ædificii perfectio est ineffabilis pax illa sapientiæ, cujus initium est timor Domini, in qua domo est semper festivitas, et memoria Domini per dulce Alleluia.

Hic psalmus habet tres sectiones. Una est : *Beatus vir*, in qua timentis Deum gloria et divitiæ sex litteris alphabeti describuntur; alia : *Exortum est*, in qua Christus vera lux rectis apparuisse, et justus in memoria æterna quatuordecim litteris ostenditur; tertia est : *Peccator videbit*, in qua malorum perditio tribus litteris contextitur. Hic psalmus est omnibus litteris alphabeti quasi aureis regulis contextus, quia significat perfectos, a peccatis absolutos, ad patriam æternæ lætitiæ reversos. Vox est Spiritus sancti ad timorem Dei exhortantis.

VERS. 1. *Beatus vir, qui timet Dominum*. Totus Christianus populus est unus *vir*, cui est in dilectione cor unum et anima una. Qui reversus a captivitate diaboli *beatus* est, si *timet Dominum* a malo declinando, per quem timorem perveniet ad dilectionem, per quam in *mandatis ejus volet nimis*, id est magnam voluntatem habebit in præceptis ejus perficiendis. Hic versus continuatur ad illum locum : « Initium sapientiæ timor Domini (*Psal.* cx, 10). » Nota, timor facit hominem a malo declinare; dilectio facit eum bonum facere. Hæc est ædificatio templi. Talis est *Beatus vir*, quia

VERS. 2. *Potens in terra erit semen ejus*, id est doctrina et opus ejus faciunt cum *potentem* in terra viventium, ubi *generatio rectorum*, quod sunt bona opera, *benedicetur*, cum Christus dicet : « Venite, benedicti Patris mei (*Matth.* xxv, 34). » Ibi erit

VERS. 3. *Gloria et divitiæ in domo ejus*, id est in cœlesti habitatione æterna claritas, et omnium honorum affluentia, ubi super omnia bona Domini constituentur. Unde sequitur : *Et justitia ejus manet in sæculum sæculi*, id est merces ejus justitiæ erit plenum gaudium, quod nemo tollet ab eo, sed manebit in æternum. Hæc est festivitas in domo Domini, quam exprimit nomen Aggæi.

Aliter : *Beatus vir* Deum timens, et mandata ejus cupiens : *potens in terra erit semen ejus*, id est affectio in sensualitate sua erit efficax faciens eam

fructiferam, et sic exemplo suo *generatio rectorum benedicetur*, id est bonis operibus multiplicabitur. *In domo*, id est in corde ejus erit gloria, scilicet puritas innocentiae, et *divitiæ*, id est abundantia sapientiæ; et *justitia*, id est bona operatio *manet in sæculum sæculi*. Et quis contulit perdito homini hanc beatitudinem? Christus, quia

VERS. 4. *Exortum est in tenebris lumen rectis* corde. Tenebræ sunt peccata, et ignorantia, quæ humanum genus in captivitate prævaricationis operuerunt, et quæ ad tenebras exteriores ducunt. Ideo infideles non tenebrosi, sed tenebræ dicuntur : « Fuiſtis aliquando tenebræ (*Ephes.* v, 8). » *His exortum est lumen*, dum Christus sol justitiæ mundo inclaruit, et mox angelicus chorus cum lumine apparuit. Vel cum *lumen* veritatis gentibus innotuit. Et quibus exortum est? *Rectis corde*, id est *justis* : *Recti corde* sunt, qui nihil volunt, nisi quæ Deus vult, et quibus omnia judicia Dei placent : quibus dicitur : « Nunc autem lux in Domino (*ibid.*). » Et quid fuit illud *lumen*? *Misericors, et miserator, et justus*, id est qui *misericors* est in se, *miserator* in nobis miseris, et *justus* in justis. Quod est dicere : Captivis in tenebris sedentibus et umbra mortis lux vera apparuit, tenebras infidelitatis et ignorantiae fugavit, fide et sapientia eos illuminavit. *Misericordia* apparuit, miseris peccata remisit, *miseri cordes* fecit. *Justitia* apparuit, quæ impios justificavit. Et ideo

VERS. 5, 6. *Jucundus homo, qui miseretur, et commodat*, hoc est, dilectus est Deo ille *homo*, qui ejus exemplo miseris *miseretur* pauperibus necessaria tribuendo, si habuerit substantiam mundi, vel in se peccantibus debita dimittendo, et qui *commodat* non habentibus habita, et si aurum et argentum non habet, verba sapientiæ indigentibus non denegat. Hic *disponet sermones suos in judicio*, id est præparat se ad rationem reddendam pro his in futuro judicio. Vel *sermones suos* ordinar, ut pro pauperibus loquatur in judicio, ab iniquis judicibus oppressis. Vel *disponet sermones suos in judicio*, id est in discretionem, ut sciat quid, et quantum, et quo modo principi, quo modo pauperi loquatur. Hic est *jucundus*, quia in æternum non commovebitur a miseratione et commodatione, vel ab æterna remuneratione. « Qui enim miseretur pauperi, feneratur Deo (*Prov.* xix, 17). » Judicium autem sine misericordia fiet ei, qui non fecit misericordiam. Justus non commovebitur a beatitudine, quia

VERS. 7. *In æternum in memoria* [Vulg. *In æterna memoria*] erit *justus*; impii autem a memoria delentur. Quis enim habet in memoria Nerone, vel Decium, vel alios tyrannos, qui hic olim divitiis et vitis affluerunt? Quis vero non habet in memoria Petrum et Paulum, vel alios tales, qui quondam hic justitia et sanctitate floruerunt? Hi et hic et in futuro in *memoria æterna* erunt, qui in gloria sanctorum in æternum permanebunt. Et ideo ab

cauditione mala non timebunt, cum audient : « Discedite a me, maledicti, in ignem æternum (*Matth. xxv, 41*). » Æternitatem hujus memoriæ exprimit nomen Zachariæ. Vel auditio mala est, cum dicitur Christianis a persecutoribus : Sacrificate diis : quod si non feceritis, crudeli morte peribitis. *Ab hac auditione justus non timebit*, quia *paratum est cor ejus sperare in Domino*, id est parata est voluntas ejus ad omnia tormenta, ut Laurentii, pro spe quam habet in Domino.

VERS. 8. *Confirmatum est cor ejus fide et dilectione*, ideo *non commovebitur* a statu rectitudinis, *donec despiciat inimicos suos*, id est ex toto contemnat potestatem tyrannorum, vel hæreses, vel peccata et vitia. Vel *inimicos despiciet*, quando ipsi deorsum positis timentes et diligentes Deum perceperint « quod oculus non vidit, nec auris audivit (*I Cor. 11*). » Ideo erit *in memoria æterna*, quia

VERS. 9. *Dispersione habita, et dedit ea non divitiibus, sed pauperibus Christi membris*. Idcirco *justitia ejus*, id est merces pro hac justitia *manet in sæculum sæculi*, quod est subsequens hujus sæculi, et tandem *cornu ejus*, id est regnum pro justitia *exaltabitur in gloria æterna*. Nota quod regnum cælorum tantum valet quantum quisque habet. Sic potest enim illud emere pauper cum calice aquæ frigidæ, sicut dives cum omnibus divitiis. Cum justus hic a superbis contemptus in gloria exaltabitur, tolletur impius ad supplicium, ne videat gloriam Dei : hanc exaltationem omnis

VERS. 10. *Peccator videbit*, cum videbit Christum, quem transfixit; et tunc *irascetur sibi*, quod talia non fecit, præ angustia spiritus dicens : « Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, ecce quomodo computatæ sunt inter filios Dei. Quid profuit nobis superbia? Aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia ut umbra (*Sap. v, 3* et seqq.). *Dentibus fremet in pœnis*, quia illic « erit fletus et stridor dentium (*Matth. viii, 12*). » Duplex quippe est pœna inferni, scilicet ignis et frigus, ut scribitur : « Transibunt ab aquis nivium ad calorem nivium (*Job xxiv, 19*). » Fletum posuit propter fumum ignis, stridorem dentium propter frigus. Solet Scriptura ea aperte exprimere, in quibus aliqua dubitatio est. Nemo dubitat ignem esse in inferno : ideo hunc non posuit. Sed quia ambiguum erat, utrum frigus ibi esset, propter frigus dixit : *Dentibus suis fremet*, et in his pœnis *tabescet*, id est deficiet. Et tunc *desiderium peccatorum ex toto peribit*, *desiderium* divitias habendi, *desiderium* dominandi, *desiderium* tunc gloriam cum sanctis habendi *peribit*. Cum in tenebras exteriores projicientur in supplicium æternum, tunc justii ibunt in vitam æternam.

A Cum omnes tenebræ interius, non exterius sint, quæritur quid sint *tenebræ exteriores*. Sciendum est quod Dominus, qui est Spiritus, interiori homini loquebatur, id est spiritus. Lux corporalis, quæ nobis cum animantibus communis est. est iste sol, vel quælibet lux de luna, vel stellis, vel de igne procedens, tenebræ autem absentia lucis. Sol enim præsens facit diem, absens facit noctem. Spiritalis autem lux est sol justitiæ Deus, qui est dilectio, ut scribitur : « Deus est dilectio (*I Joan. iv, 8*). » Et iterum : « Deus lux est, et in eo non sunt tenebræ ullæ (*I Joan. i, 5*). » Hæc lux est sapientia, quæ est vera lux animarum et angelorum, non bestiarum, cujus visio est intelligentia. Sicut ergo mare, terra, et omnia quæ in eis sunt, videntur gratiora, si fuerint luce illustrata, sic omnia spiritualia sunt gloriosiora, si fuerint æterna luce illuminata. Sæculares autem tenebræ sunt odium et ignorantia. Qui enim odit fratrem suum, in tenebris esse scribitur. Diabolus in odium nimis progressus est, et totum humanum genus odiendo persequitur, ideo ipse, et dæmones tenebræ dicuntur. Homines itaque invidia pleni imitatores diaboli, luce Spiritus sancti vacui, sunt tenebræ, ut dicitur : « Fuestis tenebræ (*Ephes. v, 8*); » dæmones vero tenebræ exteriores, id est hominibus odio et malitia pejores. Unde dicit Dominus in judicio : « Ite, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, et angelis ejus (*Matth. xxv, 41*), » ac si dicat : Vos imitando diabolus estis tenebræ; discedite a me luce in illud supplicium quod vobis tenebris exterioribus, id est peioribus est præparatum. Aliter : Anima peccatrix sunt tenebræ interiores, corpus corruptibile sunt tenebræ exteriores. In tenebras exteriores ergo peccator spiritus mittitur, cum in ignem corporibus præparatum truluntur.

B Notandum quod primus psalmus primæ decadis, et primus duodecimæ decadis eodem modo : *Beatus vir*, inchoat, quia uterque beatitudinem prædicat : ille amissam, iste repromissam. Illum unitas consecrat, quia unus Deus in Christo legem dilectionis humanum genus docuit; istum vero duodenarius dedicat, quia apostolicus ordo eandem legem per mundum docuit, quam in hac decade psalmus : « Beati immaculati (*Psal. cxviii, 1*), » plene edisserit. In illo dicitur : « In lege Domini voluntas ejus (*Psal. 1, 2*); » in hoc autem : *In mandatis ejus volet nimis*. In illo : « Novit Dominus viam justorum (*ibid.*, 6); » in isto : *Generatio rectorum benedictur*. In illo : « Iter impiorum peribit (*ibid.*); » in isto : *Desiderium peccatorum peribit*, quia qui in lege Domini die ac nocte meditantur, æterna beatitudine remunerantur; impii vero damnantur.

PSALMUS CXII.

De humiliatione sanctorum.

Laudate, pueri, Dominum, etc. Prior psalmus erat de Deum timentibus, et egenis subvenientibus; hæc

est de humilibus et mundi contemptoribus. Hic psalmus centesimum duodecesimum locum possidet, quia centuplum accipiet, qui duodecim apostolos imitatus fuerit. Titulus ejus est :

ALLELUIA.

Id est : *Laudate Dominum*. Materia est humilitas justorum. Intentio nos invitare ad humilitatem, ut perveniamus ad exaltationem. Verba sumpta sunt de cantico Annæ, quod cecinit de filio suo Samuele contra æmulam suam, in quo scribitur : « Suscitans de pulvere egenum, et de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum principibus, et solum gloriæ teneat (I Reg. 11, 8) : » quia Dominus Samuel de paupere progenie suscitavit, et judicem populi, ac prophetam cum principibus Saul et David collocavit. Samuel, quod sonat *nomen ejus Deus*, significat Christum, cujus nomen Deus, quem Pater de terra, id est de sepulcro suscitavit, cum principibus, id est cum angelis, qui principes nominantur, in cœlestibus collocavit, et populum Christianum pauperem spiritu de stercore peccatorum erexit, cum principibus populi, id est cum apostolis constituit. Anna, quod dicitur *gratia*, typum gerit Ecclesiæ, quæ diu sterilis peperit plurimos filios spirituales : æmula ejus synagoga infirmata est a partu, ideo ejecta est, mater vero filiorum spirituum ad lætitiã electa.

Hic psalmus habet duas partes. Una est : *Laudate, pueri, Dominum*, in qua laus Christi per totum mundum prædicatur; altera : *Quis sicut Dominus*, in qua divinitas ejus super cœlestia alta glorificatur. Sciendum quod sicut psalmus : *In finem* diversis modis in titulis intelligebatur, ita *Alleluia* pro diversissimis causis in titulis ponitur. Aliquando enim pro hoc Deus laudatur, quod quis periculum maris evadit; aliquando pro hoc, quod insidias inimicorum transit; aliquando pro hoc quod ei pecuniam vel dignitatem aliquam, vel scientiam vel aliud scilicet donum confert. Vox est apostolorum ad fideles de gentibus conversos.

Vers. 1. *Laudate, pueri, Dominum*, qui sub captivitate diaboli in vetere homine consueverunt vitiis et peccatis, induti novum hominem in baptismo, fide et operatione puerascunt. Puer dicitur a puritate. Hi sunt *pueri*, qui sunt humiles, simplices, sine malitia, castitate et munditia puri : tales *pueri* possidebunt regnum Dei. O vos tales *pueri*, *laudate Dominum* devotione, ore et opere. *Laudate nomen Domini* obediendo ut servi Domino. *Nomen Domini*, quod est Dominus, laudant, qui ejus potentiam efferunt et ejus præceptis se subdunt.

Vers. 2. *Sit nomen Domini a vobis benedictum* fide et affectione, ex hoc, quo ejus dominium cognovistis, et nunc in præsentia, et usque in sæculum, id est usque in finem vitæ, et in futura vita, quia non in Judæa tantum, sed

Vers. 3. *A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini*, ideo ab oriente usque ad occidentem laudate eum. Vel a pueritia usque ad mortem *laudate Dominum*. Et merito debetis eum laudare, quia

Vers. 4. *Excelsus super omnes gentes Dominus*, hoc est, iste Dominus est potens *super omnes gentes*, et *super cœlos gloria ejus*, id est ipse gloriosus est super omnes angelos. Nam

Vers. 5. *Quis sicut Dominus Deus noster?* hoc est, quis similis est illi, qui est *Dominus* omnium, et *Deus* universorum, qui habet sub se omnes gentes et omnes angelos? Nullus. Hic est *Dominus, qui in altis habitat*, id est in contemplativis, et operatur omne bonum in sublimibus tam in angelis quam hominibus.

Vers. 6. *Et humilia respicit*, id est humiles in activa vita eligit. Humilia dico existentiã in cœlo et in terra, id est conversantes in spiritualibus et corporalibus. Sancti enim interdum in cœlo conversantur per contemplationem, interdum morantur in terra per actionem. Superbos Deus despicit, humiles respicit, quia ipse est

Vers. 7. *Suscitans a terra inopem*, id est gentilem populum, aliena ope egentem, de terrenis actibus liberans, ad spiritualia convertit, et de stercore idololatriæ vel vitiorum erigens ad cœlestia *pauperem* spiritu, id est humilem Christianum populum. Ad quid?

Vers. 8. *Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui*, id est cum apostolis in iudicio, vel cum angelis in cœlo. Est enim ordo inter angelos, qui principatus dicuntur. Unde de Michaele scribitur : *Princeps militiæ cœlestis*. Vere ibi collocabit se laudantes,

Vers. 9. *Qui habitare facit sterilem in domo*, id est illam animam, quæ prius erat sterilis a bonis operibus, faciet habitare in domo cœlesti, sicut Annam in domo viri sui; *matrem filiorum lætantem*, id est fructuosam bonis operibus in æterna lætitiã. Qui gentilitatem diu sterilem habitare fecit in domo Ecclesiæ existentem *matrem* multorum spiritualium filiorum, scilicet martyrum, confessorum et aliorum fidelium, lætantem de multiplicitate natorum, et dote charismatum, et de futura hæreditate gaudiorum.

PSALMUS CXIII.

De renuntiationibus sæculi.

In exitu Israel de Ægypto, etc. In hac decade contextitur quidam ordo Christianæ religionis. In

titulo namque primi psalmi reversio captivorum ad Jerusalem refertur, et conversio fidelium ad fidem

intelligitur, qui, ut catechumeni, in textu psalmi timorem Dei docentur, per quem a malo declinare et bonum facere admonentur. In secundo velut pueri baptizandi exorcizantur, dum in Christo facti pueri ad laudandum Deum hortantur. In tertio baptismus representatur, dum populus per mare Rubrum, vel per Jordanem ductus memoratur. Hic psalmus tractat de his, qui idololatriæ renuntiant, et jam baptizati alios adhuc infideles suo exemplo ad fidem provocant. Tractat quoque de his, qui sæculo renuntiant, et jam conversi alios adhuc sæculares suo exemplo ad conversionem hortantur. Titulus est :

ALLELUIA.

Hoc est : *Laudate Dominum* de hoc quod vos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum. Hic psalmus est centesimus tertius decimus, quod sunt undecies decem et tria, et significat quod hi, qui sunt de undenario prævaricationis, redeunt ad denarium legis in fide Trinitatis.

Materia ejus sunt renuntiatores sæculi. Intentio est, ut mundo, vitiis et concupiscentiis renuntiemus, ut cum justis benedici possimus. Verba psalmi sumpta sunt de historia, ubi populus de Ægypto exiens ad terram reprovissam ibat, et significat fideles, qui de mundo per conversionem exeunt, et ad patriam paradisi tendunt,

Hic psalmus in quinque membra partitur, sicut homo in quinque sensibus distinguitur. Primum membrum est : *In exitu Israel*, in quo Ecclesiæ exitus de mundanis ad spiritalia describitur. Secundum est : *Quid est tibi, mare?* in quo gentiles ad fidem, fideles ad monasticam vitam conversi mystice demonstrantur. Tertium est : *Simulacra gentium*, in quo idola deridentur et cultores eorum damnantur. Quartum est : *Domus Israel*, in quo ordines justorum eliguntur. Quintum : *Dominus memor fuit nostri*, in quo a Domino benedicitur. Hic psalmus est, ut malum granatum quod, detracto corio, suaviter sapit, sic, ablata historia, dulcia sudat mella. Quot versus, tot gratiæ; quot verba, tot sunt in eo poma animæ. Vox est Spiritus sancti.

Vers. 1, 2. *In exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro* : *Facta est Judæa sanctificatio ejus, Israel potestas ejus*. Quod ad litteram hoc modo accipitur : Postquam populus Israel de Ægypto exiit, templum sanctificationis in Judæa, regnum autem in Israel habuit. Judæa dicta est illa terra, quam tribus Juda et tribus Benjamin possedit, in qua Jerusalem et templum fuit; terra autem decem tribuum Israel est vocata. Quod sic præcedenti psalmo continuatur : Vos, pueri, de malitia in Christo renati, *laudate Dominum*, cujus in exitu, id est in profectione populi Israel de Ægypto *facta est Judæa sanctificatio*, id est sancta cultura in Judæa, et cujus potestas facta est populus Israel in exitu, id est in profectione domus Jacob, hoc est familiæ Jacob de populo barbaro. Populus barbarus est alte-

rius linguæ, quod fuit Ægyptius populus Hebræo populo. Et quando fuit hoc? Tunc, cum

Vers. 3. *Mare vidit*, quod Moyses cum populo venit, id est cum voluntatem Creatoris intellexit, *fugit*, quia fluctus in se retraxit, et populo iter per medium sui præbuit. Similiter *Jordanis vidit* populum venientem, et *conversus est retrorsum*, quia superior ejus pars ut murus stetit, et adveniens aqua instar montis in altum crevit; inferior vero pars in mare defluxit, et populus siccis pedibus transiit. Tunc montes et colles exultaverunt, qui dicuntur exultasse, quia de præsentia arcæ Domini floruerunt. Quod sic spiritualiter intelligitur :

Ægyptus dicitur *tenebræ* vel *afflictio*, et intelligitur mundus tenebris ignorantie et curarum afflictione plenus. Israel dicitur *videns Deum*, et intelligitur spiritualis populus, scilicet contemplativus. Populus barbarus sunt infideles vel vitia. Barbarus dicitur a barba et urbe, eo quod nunquam in urbe, sed semper ut fera in agro habitaverit. Jacob dicitur *supplantator* vel *luctator*, et intelligitur activus populus vitia supplantans, et contra peccata luctans. *Judæa* dicitur *confessio* vel *laudatio*, et intelligitur Ecclesia Deum confitendo laudans. De Ægypto ergo exeunt, et per mare Rubrum ad patriam transeunt, qui de tenebris infidelitatis per baptismum ad Ecclesiam veniunt. De populo barbaro exeunt, qui cultores idolorum deserunt, et sic fiunt Judæa, id est confessio Dei. Et hæc *Judæa facta est Dei sanctificatio*, dum in tali populo sanctificatur, quia a sancte viventibus sanctus creditur. Hic ergo populus Jacob, id est supplantans vitia, et luctans contra peccata sit *Judæa* per confessionem peccatorum, sit *sanctificatio* per remissionem peccatorum; sit etiam *Israel* per intelligentiam fidei videns Deum, in quo erit potestas Dei, quia regnum Christi erit in domo Jacob in æternum, et regni ejus, quod est Israel, non erit finis (*Luc. 1, 33*).

Aliter : De Ægypto exeunt, qui curas mundi deserunt et sæculum relinquunt. De populo barbaro exeunt, qui de blasphemis gentium separantur, vel vitiis renuntiant. Hi sunt Judæi Deum laudantes, sunt Israelitæ Deum mente contemplantes.

Aliter : *In exitu Israel de Ægypto*, id est in exitu spiritualium de carnalibus, et in exitu domus Jacob de populo barbaro, id est in exitu bene operantium de vitiis et peccatis *facta est Judæa*, id est confessio peccatorum : *sanctificatio ejus* Israel, id est spiritualium populi, scilicet per confessionem sanctificati, et *Israel*, id est spiritualis intelligentia facta est potestas ejus contra dæmones. Hoc totum *vidit mare, et fugit, Jordanis conversus est retrorsum*. Per mare gentilitas, per Jordanem intelligitur Christianitas, quia in Jordane baptizatus est Dominus. Israelitas itaque exeuntes de Ægypto, hoc est apostolos videntes Deum, exeuntes de tenebrosa gente Judæorum *vidit mare*, id est gentilitas in confessione et sanctitate viventes, signis et prodigiis potentes, *fugit* ab infidelitate ad fidem, et *Jordanis*,

id est populus baptizatus *conversus est retro* post Christum secutus vestigia ejus, non mundum.

Aliter : *Jordanis*, qui interpretatur *descensio eorum*, significat eos, qui ad baptismum venientes viderunt martyres pati multas persecutiones, revertentes descenderunt in *mare*, id est in gentilitatem et negaverunt Christum. Illud dicitur *mare Mortuum*, in quo deficit *Jordanis*, quia in anima moriuntur, qui apostatantes a fide ad perfidiam relabuntur. Postea *Jordanis conversus est retrorsum*, quia multi pœnitentiam agentes ad Christum conversi sunt. Pars *Jordanis*, quæ superius stetit, et in altum crevit, significat illos, qui post baptismum in fide et operatione persistunt, et in virtutibus ad cœlestia surgunt : illa pars quæ intra *mare Mortuum* defluxit, sunt illi, qui fidem et opera negantes in *mare*, id est in mortem perditionis descendunt.

Aliter : *Israelitas*, id est spirituales de mundo exeuntes *vidit mare*, id est sæcularis populus in curis sæculi amaricatus, et *fugit sæculum* ad sanctæ conversationis portum. Et *Jacob* exeuntem *de populo barbaro*, id est activum populum de vitiis recedentem *vidit Jordanis*, seu populum in vitia descendens, et *conversus est retrorsum* ad pœnitentiam. Hoc videntes

VERS. 4. *Montes*, id est apostoli *exsultaverunt*, quia erant *ut arietes*, scilicet duces gregis Dei. Et videntes hoc *colles*, id est doctores exsultaverunt, qui erant *sicut agni ovium*, id est generati per Evangelium ab ipsis arietibus. Apostoli enim *montes alti* in virtutibus de conversione gentium gavisii sunt. Similiter *colles*, scilicet discipuli apostolorum, ut *Dionysius*, *Timotheus*, et tales de conversione peccatorum lætati sunt. Hic introducitur vox infidelium.

VERS. 5. *Quid est tibi, mare, quod fugisti?* quasi dicant : O popule gentilis, quænam causa est, quod sæculum fugis? *Et tu, Jordanis, quare conversus es retrorsum?* Quod est dicere : Et tu popule baptizate, dic, quæ causa sit, quod tot millia de toto orbe quotidie ad meliorem vitam convertuntur?

VERS. 6. *Montes, exsultastis sicut arietes*, hoc est, quæ causa est, quod vos prædicatores tantum gaudetis ut duces gregis? *Et qua de causa vos, colles*, id est doctores, *exsultastis sicut agni ovium*, id est, cur gavisii estis vos esse filios arietum? Respondet *mare* : Ideo fugi, quia vox tonitruum terruit me dicens : *Mundus transibit et concupiscentia ejus, et impii perdentur ex eo et ibunt impii in supplicium æternum*; justi autem in vitam æternam. Respondet *Jordanis* : Ideo sum conversus, quia terribilis vox insonuit de nubibus : *« Pœnitentiam agite, quia securis ad radicem arboris posita est : omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur (Matth. III, 2 et 10). »* Respondent *montes et colles* : Ideo exsultavimus, quia gentes convertimus, pro quo labore in fine sæculi dicitur nobis : *« Venite, benedicti Patris mei (Matth. XXV, 34), »* et

tunc gaudium Domini intrabimus, et super omnia bona ejus constituemur. Ideo exsultamus, quia

VERS. 7. *A facie Domini mota est terra*, id est gentilitas ab ignorantia, hoc est *a facie*, a præsentia, vel a cognitione Domini *mota est* ab idololatria; *a facie*, id est a notitia Dei, non recentis, sed *Dei Jacob*, hoc est quem coluit Jacob.

VERS. 8. *Qui Deus convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum*. Hoc tractum est de historia, ubi aquam produxit de petra. Bis *aquarum* posuit, quia bis aquam de silice eduxit. *Terra autem mota est*, quando Dominus de Sina descendit. Christus erat petra (*I Cor. X, 4*), quia quibusdam doctrina sua visa est dura, qui dixerunt : *« Durus est hic sermo (Joan. VI, 61) : »* hæc *petra in stagna est* conversa, dum post binam crucis percussione re-surgens aperuit illis sensum, et exposuit omnes Scripturas prophetarum. *Rupem convertit in fontes aquarum*, dum misit Spiritum sanctum, et dedit eis scientiam omnium linguarum. *Stagna aquarum sunt* Scripturæ prophetarum. *Petram in stagna convertit*, dum Christum in prophetis intelligi docuit. *Fontes aquarum sunt* scripta apostolorum. *Rupem in fontes convertit*, dum Christum in doctrina apostolorum cognosci voluit, qui fontes ad Deum dicunt :

VERS. 1. *Non nobis, Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam*. Hoc est : *Non nobis* ascribatur, quod populi de nobis bibunt; sed tibi *petræ*, de qua fluimus. *Non nobis, sed nomini tuo da gloriam*, quia gentes ad fidem convertuntur. *Da gloriam nomini tuo*

VERS. 2. *Super misericordia tua et veritate tua*, ut omnes gentes cognoscant se per te, Dei *miseri-cordiam*, relemptas, et per te, *veritatem*, prophetias impletas, nequando dicant gentes : *Ubi est deus eorum?* Hoc est, ut gentes, quæ modo dicunt : *Ubi est deus eorum?* aliquando sit, ut non dicant : *Ubi est deus eorum?* Hoc hodie videmus quod gentes, quamquam non credunt, tamen non audent hoc interrogare, quia gloriosam et amplificatam vident Ecclesiam. Sed olim solebant insultare Christianis dicentes : *Ostendite nobis Deum vestrum, sicut nos ostendimus vobis deos nostros*. Et digito ostendunt lapidem, vel lignum, vel aliquod metallum, vel solem, vel lunam, aut stellas.

VERS. 3. *Deus autem noster est in cælo*, et non potest ostendi digito.

Quæritur, cum ubique sit Deus, quomodo dicatur esse in cælo : an ibi per substantiam, ubique autem per potentiam, an aliquando in cælo, an aliquando in terra? Idem est Dei potentia, quod ejus essentia, nam natura ejus est veritas, quæ ubique tota est. Cælum dicuntur sancti, in quo cælo Deus noster est, quia familiaris in sanctis habitat, quamvis Christus Deus noster corporaliter in cælo materialiter esse dicatur.

Dii eorum nihil possunt facere; *Deus autem noster in cælo omnia, quæcumque voluit, fecit*, id est quidquid sibi placuit, per cælos suos fecit. Quæ æ-

quantur, ad correctionem gentilium dicuntur, ut a eos ab idololatria retrahant.

VERS. 4. *Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.* Non dixit: Dii gentium, sed *simulacra*, quia sunt inanimata. Et quamvis habeant lapidea, vel ærea, propter excellentiam posuit aurea et argentea, ut si illa pretiosiora non sunt veneranda, multo minus viliora. Et hæc sunt *opera manuum hominum*, id est ab hominibus fabricata. Illa *simulacra*.

VERS. 5, 6, 7. *Os habent, et non loquentur; oculos habent, et non videbunt. Aures habent, et non audient; nares habent, et non odorabunt. Manus habent, et non palpabunt; pedes habent, et non ambulabunt; non clamabunt in gutture suo.*

Ac si diceret: Bestiæ meliores sunt illis simulacris, quæ vident, audiunt, ambulant, vocem edunt, ut puta illa, quæ vivunt; illa autem videntur quidem membra habere, sed his non utuntur, utpote ea, quæ non vivunt. Nota quod dixit: *In gutture, quia bestia, qualem vocem habet in gutture, talem habet in ore.* Non ita homo est, cujus vox in gutture confusa formatur in ore, et sit littera.

VERS. 8. *Similes illis fiunt in interiori homine, ut nec videant, nec intelligant Deum, qui faciunt ea illa intentione, ut adorent ea: et omnes qui confidunt in eis, id est omnes qui sperant ab eis auxilium, fiunt sicut illa absque sensu.* Hoc non dicitur voto maledicentis, sed prædicentis. Igitur cum simulacra sint muta et surda, imo vita carentia, non sunt veneranda. In his non sperandum, sed in Domino, quia

VERS. 9, 10. *Domus Israel speravit in Domino, non in idolis: ideo adjutor eorum et protector eorum.* Adjutor eorum fuit, quando eos de Ægypto eripuit: Protector eorum fuit, quando eos in itinere nube protexit, et ab hostibus defendit; similiter domus Aaron speravit in Domino, non in idolis, et ideo adjutor eorum fuit ad bona agenda, et protector eorum a malis. *Domus Israel* fuit populus duodecim tribuum, *domus Aaron* fuit tribus Levi. Per domum Israel intelliguntur subditi; per domum Aaron, qui fuit pontifex, prælati, qui non in talibus diis, sed in Domino speraverunt et liberati sunt. Vel *domus Israel* sunt omnes fideles ad videndum Deum festinantes; *domus Aaron*, quod dicitur *mons fortitudinis*, sunt sacerdotes contra vitia fortes, qui omnes in Domino sperant, quorum adjutor et protector est. Et his et illis,

VERS. 11. *Qui timent Dominum, speraverunt in Domino, non in simulacris. Adjutor eorum est in*

bonis, et protector eorum a malis. Et quando filios Israel liberavit,

VERS. 12. *Dominus memor fuit nostri, quia illa umbram præbuit, nobis veritatem servavit, quibus Filium suum in carne misit, qui de jugo diaboli liberavit, et benedixit nobis omni benedictione spiritali.* Vel *memor fuit nostri* dando fidem et remissionem peccatorum, et *benedixit* sublimando in virtutibus. *Benedixit domui Israel*, id est subditos multiplicavit in fide et operatione. *Benedixit domui Aaron*, id est prælatos replevit variis charismatibus.

VERS. 13. *Benedixit omnibus qui timent Dominum, pusillis cum majoribus, dando fidem et dilectionem.* Hæc vox fuit fontium de petra fluentium. Sequitur vox de eis bibentium, in Christum (credentium):

B VERS. 14. *Adjiciat Dominus super vos.* Hoc est: O vos, prædicatores, Dominus posuit vos pretiosos lapides in fundamento sui ædificii, et alios doctores posuit super vos: adhuc *adjiciat* ipse alios fideles ponere *super vos*. Vel *Dominus*, qui multipliciter benedixit, *adjiciat* benedictiones *super vos, et super filios vestros*, id est super imitatores vestros.

VERS. 15. *Benedicti vos a Domino, hoc est, vos positi in benedictione Domini, qui fecit cælum et terram, id est qui vos fecit, cælum in magnis, terram in pusillis.* Sequitur vox Spiritus sancti.

VERS. 16. *Cælum cæli Domino. Cælum cæli est firmamentum, cælum hujus aerei cæli, quia ab illo illuminantur, terra autem ab aereo cælo compluitur.* Cælum superius est apostolicus ordo, quod Pater dedit Domino Filio ad ornandum, quod ipse ornavit sole sapientiæ, luna eloquentiæ, stellis signorum vel virtutum. Inferius cælum est ordo doctorum, ut Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Gregorius, quod a superiori illuminatur, quia doctores apostolica doctrina illustrantur. *Terram autem dedit excolendam filiis hominum.* Quæ terra, id est Ecclesia ab aereo cælo compluitur, id est a doctoribus irrigatur, qui sunt filii hominum, id est apostolorum rationabiliter viventium. Sequitur vox filiorum hominum terram excolentium.

VERS. 17. *Non mortui in anima laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum, id est in profundum vitiorum.* Hoc dicitur de illis qui post baptismum in gravibus peccatis morantur. Non illi,

VERS. 18. *Sed nos qui vivimus in interiori homine, benedicimus Domino, id est laudamus Dominum corde, ore, opere, ex hoc, quo idem ejus percepimus, et nunc in præsentem, usque in sæculum, id est quandiu vixerimus, vel sine fine.*

PSALMUS CXIV.

De martyrum tribulatione.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus, etc. Hic psalmus in centesimo quarto decimo loco calculum PATROL. CXCIV.

nit, et perfectionem utriusque legis Innuit. Centenarius enim perfectionem, denarius veterem legem

propter decalogum, quaternarius novam legem A propter quatuor Evangelia ostendit. Designat hic numerus quod observatores utriusque legis perfectum præmium recipiant. Titulus est :

AELELUIA.

Hoc est : *Laudate Dominum*. Materia psalmi est gratia Dei. Intentio est invitare nos ad dilectionem et laudem Dei pro hac causa quod invocantes se exaudit, et a tribulatione præsentis et futura morte eripit. Verba sumpta videntur de Ezechia, quem circumdederunt dolores mortis, qui Dominum invocavit, et ei infirmo aurem inclinavit, animam ejus de morte eripuit, quia ei in regione vivorum placuit, et significat perditum hominem quem circumdederunt dolores mortis, qui Dominum propter hos invocavit, et ei infirmo aurem misericordiae inclinavit, quia de cæli descendens eum visitavit, animam ejus de morte æterna liberavit. Hic psalmus est ut gallus, qui nos cogit venire ad opera B fidelium.

Duas partes habet. Una est : *Dilexi, quoniam*, in qua fidelis gratias agit, quod eum Dominus de periculis mortis liberavit, altera est : *O Domine, libera animam meam*, in qua animam ab æterna morte liberari, et in regione vivorum collocari postulat. Vox est Filii, qui mortuus fuit, et revixit, qui perierat, et inventus est; vel ovis, quæ erraverat, quam bonus pastor invenerat, et sponsam sibi fecerat.

VERS. 1. *Dilexi* : quia Dominus jam omnibus benedixit, pusillis cum majoribus, sicut Abrahamæ promisit : In semine tuo, quod est Christus, benedicentur omnes gentes; ergo vos omnes benedicti a Domino et baptizati diligite Dominum meo exemplo, qui dilexi eum. Et merito diligendus est, quia ipse prior dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis. Deum diligere est mandata ejus implere. Qui enim diligit, legem implevit. Ego ovis perdita, sed jam sponsa facta dilexi sponsum, Dominum corde et opere; *quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ*, id est quidquid eum oro, faciet. Ita et vos eum diligite, et vestram orationem exaudiet. Ideo dilexi,

VERS. 2. *Quia inclinavit aurem suam mihi*, id est aurem, misericordiam suam mihi infirmo, a latronibus semivivo relicto descendens de cælo, pellens dolorem, restituens salutem; et ideo in diebus meis invocabo, subaudis, eum. Hoc est, quandiu vivam, orabo eum, et hoc in diebus, quos feci meos in primo homine peccando, in quibus miseria et angustia afflictor. Nam in his diebus

VERS. 3. *Circumdederunt me dolores mortis*, hoc est, circumvallaverunt me mortalitas et passibilitas, quæ faciunt hominem mori : *et pericula inferni intenerunt me*, id est tentationes criminalium peccatorum, quæ me quærebant, *invenerunt me*, quæ ducunt ad infernum. Vel *dolores mortis* malæ cogitationes; *pericula inferni* prævæ actiones. Hæc me quærentes invenerunt me sibi consentientem, et eos

ad infernum trahentes sequentem. Et pro his tribulationem et dolorem inveni, id est poenitentiam me tribulantem mihi quæsi, et corporalem dolorem mihi inveni, ut evaderem supplicia inferni. Vel in istis diebus honores et divitias quæsi, et tribulationem et dolorem inveni, quia plenæ sunt curis et timore.

VERS. 4. *Et nomen Domini invocavi*, ut me liberaret. *Nomen Domini* est Dominus. Potentiam Domini invocavi, dicens : *O Domine, libera animam meam*, id est oro, Domine, ut liberes animam meam de tribulatione et dolore. Nota quod dicit : *Libera animam*, et non dicit : *Libera corpus*, quia hæc tribulationem in interiore homine patitur. O istud non est vocativum, sed optativum. In Hebræo enim habetur : *Anna*, quod significat oro, vel opto. Hoc nec Græcus, nec Latinus sermo potuit proprie interpretari. Ego invocavi, et

VERS. 5. *Misericors Dominus, et justus liberavit me*. Sic est constructio; alia enim sunt interposita : Qui est *misericors, inclinavit aurem mihi infirmo*, quod misericordis fuit, quia Dominus est, *liberavit me*, quod Dominus facere potuit, quia *justus est*, invocantem se exaudivit, quod facere debuit. *Et Deus noster est*, id est humilium, ideo, talium *misericordetur*. Nam Dominus est

VERS. 6. *Custodiens parvulos*, id est humiles, qui conversi efficiuntur parvuli sine dolo, sine malitia, de quibus dicitur : « Talium est regnum cælorum (Matth. XIX.) » Hoc considerans humiliatus sum erga eum, vel afflictus sum pro peccatis, et liberavit me de tribulatione, id est de peccatis, pro quibus tribulor, ea condonando in re, et de dolore, id est de mortalitate et passibilitate in spe. Ideo, o anima mea, aversa a mundanis

VERS. 7. *Convertere in requiem tuam*, id est in Christum, qui est vera requies tua, qui dixit : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (Matth. XI, 29.) » Vel de labore hujus exsili *convertere* per humilitatem in requiem paradisi, ubi est requies tua. Non cures amplius de terrenis, quære cœlestia, quia Dominus benefecit tibi, qui te de tribulatione peccatorum et de dolore poenarum liberavit, et amissam requiem paradisi reddidit. Et idcirco jure Dominum dilexi :

VERS. 8. *Quia eripuit animam meam de morte, et eripuit oculos meos a lacrymis*, id est a poenis quæ extorquent lacrymas, et eripuit pedes meos a lapsu, id est affectiones meas a voluntate peccandi, pro quibus irrogantur poenæ mortis. Vel *eripuit animam meam de morte*, id est de tentatione, quæ est causa mortis, et oculos meos a gemitu per hoc, quod eripiet pedes, id est affectus meos a peccatis quæ sunt causa gemitus. In hoc scio quod

VERS. 9. *Placebo Domino in regione rivorum*, id est in æterna gloria, ubi tantum erunt vivi, de qua regione non amplius erunt peregrini. Non dixit : *Placeo*, sed *placebo*, quia nemo perfecte placet Deo

in hac mortali carne positus in regione vivorum. Sed cum mortale hoc induerit immortalitatem, et amplius non libet peccare, tunc perfecte iusti pla-

ebunt in regione vivorum, quando ut sol fulgebunt, et æquales angelis erunt.

PSALMUS CXV.

De confessione Martyrum.

VERS. 10. *Credidi, propter quod locutus sum, etc.* Iste psalmus in centesimo quinto decimo loco ponitur, designans, quod fidelibus in plenitudine gaudiorum denarius vitæ pro impensis quinque sensuum redditur. Hic psalmus et præcedens in Hebræo pro uno habetur; sed per septuaginta Interpretes in duo dividitur. Titulus est:

ALLELUIA.

Quod est *Laudate Dominam* pro data regione vivorum. Materia est confessio martyrum. Intentio est eos hortari ad passionem pro Christo, ut mors nostra fiat pretiosa. Verba sumpta constant de ipso David, qui vota sua coram omni populo Domino reddidit, dum impensas templi in atriis domus Domini in medio Jerusalem obtulit. Et significat populum martyrum in passione fortem, qui vota sua coram regibus et principibus reddiderunt, dum Dominum coram omni populo confessi sunt, et se vivos lapides ad ædificium domus Domini per cruciatum corporis præparandos obtulerunt.

Duas sectiones habet. Una: *Credidi*, in qua martyres calicem salutaris bibunt; altera: *O Domine*, in qua hostiam laudis sacrificant, et vota sua in Jerusalem reddunt. Hic est *Alleluia* vox fidelium, sermo beatorum, modulatio sancta canentium, auditus delinitio, animæ delectatio. Vox est martyrum.

Credidi Christum Dominum esse de Virgine natum, pro redemptione nostra passum, a morte resurrexisse, in cælum ascendisse, et venturum esse ad iudicium. *Propter quod locutus sum hæc*, hoc est, quia hæc perfecte *credidi*, ideo hæc et aliis prædicavi. « Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem (Rom. x, 10), » ut scribitur: « Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo (Matth. x, 32). » Qui gloriam hominum magis amant quam Dei; aut timent, aut erubescunt Christum coram hominibus confiteri, et ideo non habent partem in regno Christi et Dei. Ego autem Christum *credidi*, et ore coram hominibus confessus sum, et pro hac fide et confessione placebo Domino in regione vivorum. In hac regione vivorum viventes nimis exaltati sunt, *ego autem* adhuc mortalis *humiliatus sum nimis*, id est valde dejectus sum in caducis, nimis oppressus in malis. Vel quia

publice Christum confessus sum, *humiliatus*, id est tribulatus *sum nimis*, scilicet ultra vires meas. Vel veritas quam confessus sum, non potest humiliari: *ego autem humiliatus sum nimis* in laboribus. Veritas vult publice prædicari, sed

VERS. 11. *Ego dixi in excessu mentis meæ: Omnis homo mendax*, et ideo potest a proposito suo mutari. *Excessus mentis* duobus modis accipitur: cum mens aut pavore alienatur, aut inspiratione alicujus revelationis assumitur. Hic pro pavore ponitur, quem humana infirmitas de comminatione cruciatum vel mortis patitur. Ego quidem proposui Christum publice confiteri; sed in animo considerans homines præ pavore cruciatum facile a proposito revocari, dixi timens: *Omnis homo mendax*, et ideo, cum sim homo, possum mentiri non implendo quod proposui, ut propter timorem negem, sicut Petrus, veritatem. In Hebræo habetur: *Omnis homo mendacium*, hoc est, in hac vita est omnis homo umbra, et ihago, non veritas. *Omnis homo peccando est mendax*, dono Dei verax. Cum de propositis tormentis humana fragilitate paverem, beneficia Dei cogitans, dixi:

VERS. 12. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Pro malis meis retribuit multa bona. Quid pro his omnibus vel unum retribuam? Sed quid vel unum retribuam sibi? Non dicit: *Quæ retribuam?* Et cum nihil apud me invenirem, quod ei pro tot bonis possem retribuere, dixi:

VERS. 13. *Calicem salutaris accipiam*, id est potum Jesu bibam, hoc est, causa illius moriar. De hoc calice ipse dixit: « Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? » (Matth. xx, 22.) De hoc item dicit: « Pater, si non potest transire hic calix, nisi bibam illum, fiat voluntas tua (ibid. xxvi, 42). » Hunc calicem implevit, cum de torrente in via bibit. Quod dicit: *Accipiam*, hoc est, non invitus, sed sponte ad martyrium veniam. Aliter enim non prodest pro fide mori, nisi cum voluntate fiat. Vel *calicem salutaris accipiam*, id est passionem subeam, quæ dat mihi animæ salutem. Similitudo est, ab illo qui amaram potionem bibit propter ægritudinem, et per illam consequitur salutem. Sed quia de viribus meis non præsumo, cum omnis homo sit mendax, *nomen Domini invocabo*, ut ipse

me juret dano constantiam. Et per ejus adjutorium.

Vers. 14. *Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus.* Hoc est, quod eum publice confiteri proposui, et quod calicem passionis accipere promisi, hæc vota solvam per ipsius auxilium in præsentia omnium fidelium, ut et ipsi meo exemplo similiter faciant. Sed dicit aliquis: Turpe est coram hominibus quemquam more furum, vel latronum mori. Contra hoc subditur:

Vers. 15. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Quæ cura, quod dicat homo, quid sit (58) putredo? Illa mors est Deo chara, quæ ejus causa pro sanctitate a quoquam fuerit perpressa: « Mors » autem « peccatorum pessima (Psal. xxxiii, 22). » Dominus pro servo est passus: ideo jure pro Domino debet pati servus.

Vers. 16. *O Domine, hoc est, opto, Domine, ut hoc in me fiat.* In Hebræo habetur: *Orø, Domine, subaudis, ut ita faciam, sicut promisi, quia ego servus tuus sum obediens præceptis tuis in confessione: ego servus tuus in opere, et filius ancillæ tuæ, id est imitator Ecclesiæ catholicæ, quæ nunc est ancilla serviens dominæ suæ, quæ est veritas; postea erit libera, cum eam receperit æterna hæreditas.* Multi sunt servi Domini, qui non sunt filii ancillæ, sicut est diabolus et omnes mali homines. Omnes enim serviunt Domino. Quia *dirupisti vincula mea*, id est quia eruisti me a peccatis.

Vers. 17. *Tibi sacrificabo hostiam laudis, hoc est, meipsum immolabo ad laudem tuam, et nomen Domini invocabo in auxilium mihi.* Dicitur quod hi tres versus tantam habeant virtutem, scilicet: *Pretiosa, et O Domine, et dirupisti*, ut si in fine vitæ tertia confessione dicantur, omnia peccata per eos dimittantur. Peccata sunt animæ vincula. Sicut

(58) Cod. Gemnicensis: *qui est pulr.*

A enim ad faciendam catenam circulus circulo innexitur, sic crimen crimini conjungitur, ut fiat vinculum quo peccator ligetur, ut scribitur: « Funiculus peccatorum unusquisque constringitur (Prov. v, 22). » His vinculis manus, et pedes peccatoribus in sine ligabuntur, cum in tenebras exteriores projicientur. Vel vincula mortalitatis et passibilitatis, quibus in carcere corporis ligabar, *dirupisti*, et coronam victoriæ odoriferis floribus paradisi nexuisti. Ideo *sacrificabo tibi, et ubi?* In regione vivorum. Quid? *Hostiam laudis, animam et corpus in laudem tuam offero.* Beati, qui habitant in domo tua, in sæculum sæculi laudabunt te. Ibi

Vers. 18. *Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus.* Hoc est, in die judicii representabo Domino opera, quæ vovi per verba, in præsentia omnium angelorum et hominum: ego, dico, ponendus pretiosus lapis

Vers. 19. *In atriis, id est in amplitudine cælestis domus Dei, et non extremo loco, sed in medio tui, o Jerusalem, civitas Dei, scilicet in digniori loco, quo martyres sunt ponendi.* Prior versus *vota mea* pertinet ad solvenda vota in passione; sequens versus *vota mea* pertinet ad representanda Domino soluta mea vota pro remuneratione. Vota fidelium sunt, quod in baptismo diabolo et operibus et pompis ejus renuntiamus, et Deo servire studemus. Et quidam vovent continentiam, quidam abstinentiam, quidam sæculo renuntiant, et monasticam vitam profitentur. Quæ vota oportet nos in hac vita persolvere, si cupimus in Jerusalem hostiam laudis sacrificare. Quæ si non reddiderimus, lapides in ædificatione domus Domini non erimus. Ideo hunc psalmum festa martyrum cantant, quia ipsi calicem passionis biberunt.

PSALMUS CXVI.

De laude Dei.

Laudate Dominum, omnes gentes, etc. In hoc psalmo omnes gentes ad laudem Dei invitantur, quia domus Domini in cælesti Jerusalem de omnibus gentibus construitur. Hujus titulus est:

ALLELUIA.

Id est: *Laudate Dominum* de hoc, quod vivos lapides de omnibus populis elegit; et in ædificium suæ domus posuit. Hic psalmus centesimum sextum decimum locum dedicat, et tres ordines

D Ecclesiæ insinuat. Centenarius quippe virgines exprimit, qui centesimum fructum afferunt; denarius viduas in decalogo laborantes; senarius conjugatos in sex operibus Evangelii desudantes ostendit, qui omnes cæleste ædificium perficiunt.

Materia psalmi est laus Dei. Intentio adhortari omnes fideles et de Judæis et de gentibus ad bonam vitam, quæ est laus Dei. Verba sumpta sunt de David, qui Dominum laudavit, quando vota sua

Domino reddidit, cum munera ad faciendam domum Domini in Jerusalem obtulit. Et significat populum fidelium, qui Domino vota in baptismate promissa persolvit.

Nota : In psalmo *Confitebor* admonuit Propheta fideles exemplo sui ; in *Beatus vir*, exemplo aliorum ; in *Laudate, pueri*, fideles de gentibus tantum per secundam personam ; in *Exitu Israel*, infideles per conversionem aliorum, vel illos fideles qui fuerunt tempore pacis ; in *Dilexi* admonet jam in fide pro- vectos ad perfectam dilectionem ; in *Credidi* martyres hortantur alios suo exemplo ad martyrium. In hoc psalmo admonet Propheta omnes et Judæos et gentiles ad laudem Dei, ex quibus ædificatur civitas Regis magni, in qua nihil aliud agitur, nisi conditor a civibus, rex a militibus laudatur. Ideo hic psalmus duobus versibus scribitur, quia illa fabrica duobus parietibus perficitur, duobus testamentis compaginatur, duobus præceptis charitatis colligitur. Psalmus quatuor membris distinguitur, et hoc ædificium quatuor virtutibus, quatuor Evangeliiis, quatuor evangelistis depingitur. Vox vota in Jerusalem reddentium :

Vers. 1. *Laudate Dominum, omnes gentes*, scilicet ore, corde et opere, quæ, relictis simulacris, accessistis ad eum per fidem. Hunc locum Matthæus pingit, qui scribit quod tres magi munera Domino obtulerunt, qui omnes gentes sua fide præstulerunt. *Laudate eum, omnes populi* Judæorum conversi ad Regem nostrum in fide et dilectione. Hunc locum Joannes pingit, qui scribit quod titulus esset cruci impositus, in quo erat Hebraice, Græce et Latine scriptum : *Rex Judæorum*. Vos gentes inde laudate :

Vers. 2. *Quoniam confirmata est super nos credentes misericordia ejus*, qua nostri misertus nos ab idololatria liberavit; quæ misericordia firma erit, quia quotidie poenitentibus peccata dimittit : quem locum Lucas pingit, qui scribit quod Christus peccatores et publicanos recepit, vel quod Spiritum sanctum in remissionem peccatorum effuderit. Et vos, Judæi, inde laudate, quoniam *veritas Domini*, id est completio promissionis ejus in nos *manet in æternum*. Vel *veritas* in his, quæ promisit, piis permanet in æternum, cum in cœlesti Jerusalem electi lapides cœdificabuntur : vel in his, quæ impiis comminatus est, cum igni inexstinguibili et vermibus immortalibus tradentur, ut Marcus scribit : « Ignis eorum non exstinguetur, et vermes eorum non morientur (Marc. ix, 45). » Hic psalmus dicitur *atomus* psalmoreum, puncti præferens dignitatem, unde linea oritur, et diversæ schematum species doctissima varietate formantur.

Quæritur cur iste psalmus tantum duos versus contineat, cum psalmus : *Beati immaculati* centum septuaginta et sex versus habeat ? Hoc ideo est, ut sicut harmonia, id est pulchra musicæ virtutis modulatio ex diversis sonis atque accentibus unam perfectam facit cantilenam : sic psalmi modo breves, modo mediocres, modo longi in unum concentum suavitate dulcissima redigantur. Vel quod plures dispari modo pro rerum qualitate formati sunt, significat futurum regnum, ubi diversa merita sanctorum pro actuum qualitate fulgebunt, cum tamen omnibus una beatitudo et suavitas æterna præstetur.

PSALMUS CXVII.

De jubilatione martyrum.

Confitemini Domino, quoniam bonus, etc. Hic psalmus centesimo septimo decimo loco scribitur, qui numerus in septuaginta et quadraginta et septem partitur. Per septuaginta innuitur omne tempus nostræ peregrinationis in hoc mundo ; quia patres olim fuerunt septuaginta annos captivi in Babylonia. Per quadraginta ostenditur nostræ reversio ad patriam, quia patres olim per quadraginta annos reversi sunt de Ægypto ad terram repromissionis. Per septem futura requies intelligitur ; quia Deus requievit septimo die ab operibus mundi. Designat ergo hic numerus, quod per Christi confessionem de peregrinatione revertemur ad paradisi requiem. Titulus est :

ALLELUIA.

Hoc est : *Laudate Dominum* de hoc, quia de exsilio

miseriæ reduxit vos in regnum gloriæ. Materia sunt confitentes Deum. Intentio nos admonere ad laudis confessionem, ut perveniamus ad æternam exultationem. Verba sumpta sunt de ipso David, qui tabernaculum Domino fecit, in quo vota sua Domino reddidit, laudem cantavit, cujus dextera eum exaltavit. Significat autem fidelem populum, qui catholicam Ecclesiam tabernaculum Domino facit, in quo vota sua reddit, laudem Domino eant, cujus dextera eum in gloria exaltabit.

Hic psalmus in quatuor partes secatur, quia Ecclesia de quatuor partibus mundi ad cœlestia congregatur. Prima est : *Confitemini Domino*, in qua martyres triumphantes Deum laudant. Secunda : *Bonum est confidere in Domino*, in qua suas calamitates et Dei beneficia enumerant. Tertia : *Aperite*

mihî, in qua portas Jerusalem ingrediuntur, lapidi angulari conjunguntur. Quarta est *Benedictus qui venit*, in qua Christus incarnatus adoratur.

Hic psalmus est velut quibusdam fulgureis coloribus contextus, in capite quatuor versus unifines habens quatuor Evangelia præferentes. Et sicut vestis illa pontificis aureis filis et vermiculata pulchritudine contexta fulgebat in simbriis habens tintinnabula, sic iste psalmus decora varietate dispositus veri pontificis Christi sancta continet præconia et in capite, et in fine, et in diversis locis interpositis consonis versibus, et aureis simbriis, tintinnabulis resultat quasi cymbalum.

In psalmo : *Credidi*, omnes martyres et apostoli et successores eorum locuti sunt imitantes alios suo exemplo ad martyrium. In psalmo : *Laudate Dominum* ad plausum triumphi martyrum omnes gentes et omnes populi invitantur. In hoc psalmo ipsi martyres triumphantes hymnum Deo jubilant in tabernaculis justorum, positi in regione vivorum, in quo mala, quæ passi sunt, et beneficia Dei commemorant. Vox est martyrum invicem se ad laudem Dei adhortantium.

VERS. 1. *Confitemini Domino.* O vos omnes qui per martyrium introistis in regionem vivorum, *confitemini Domino*, id est laudate Dominum, *quoniam bonus.* Nemo quippe bonus, nisi solus Deus, qui essentialiter est ipsa bonitas; alia omnia hujus boni participatione bona sunt. *Confitemini ei, quoniam in sæculum misericordia ejus,* per quam malos efficit bonos, quos ad regnum prædestinavit æternum.

VERS. 2. *Dicat nunc Israel,* id est omnis populus de duodecim tribubus Israel pro Christo passus, *dicat nunc* in gaudio positus ad suos consortes : *Confitemini Domino : quoniam bonus, quoniam in sæculo misericordia ejus,* cujus bonitate et misericordia mundum viciatis, et gaudium Domini introistis.

VERS. 3. *Dicat nunc domus Aaron.* Hoc est : omnis populus de tribu Levi, de qua erat Aaron sacerdos, pro Christo passus, *dicat nunc* in gaudio constitutus ad suos socios : *Confitemini Domino : quoniam bonus, quoniam in sæculo misericordia ejus.* Vel omnes de clero et de populo, vel de prælatis et de subditis passi laudate Dominum.

VERS. 4. *Dicant nunc qui timent Dominum,* id est non solum de Judæis, sed et omnes de gentibus, *qui timent Dominum,* qui ejus timore passi sunt : *dicant nunc* in gaudio locati ad omnes suos participes : *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculo misericordia ejus,* cujus bonitate et misericordia mala mundi evasistis, et æternam lætitiã promerulistis. Isti quatuor versus sunt unifines, Nunc memorant beneficia Dei, pro quibus eum laudant. Et hoc notandum per totum hunc librum, quod ubique, quod est principalis, præponitur, et deinde causa subjungitur. Merito laudandus est

A Dominus, qui est bonus, et misericors, et exauditor omnium, quia ego populus martyrum

VERS. 5. *De tribulatione magna passionum invocavi Dominum,* orans ut me liberaret de tribulatione et dolore. *Et exaudivit me in latitudine Dominus* educens ab angustiis tribulationum in latitudinem gaudiorum. Vel in tribulatione me invocantem *Dominus exaudivit*, dum me in charitate dilatavit, ut cruciatus pro suo amore sustinerem, et tortores meos diligerem. Qui cum mihi dicerent : Sacrifica diis, aut exquisitis pœnis interibis, dixi :

VERS. 6. *Dominus mihi adjutor est in pœnis, non timebo quid faciat mihi homo,* qui est putredo; corpori morituro potest nocere, animæ immortalis non potest nocere. Et cum mihi dicerent : Si deos non adoras, judices et eorum milites inimicos habebis; respondi :

VERS. 7. *Dominus mihi adjutor est contra eos, et ego despiciam inimicos meos,* sive homines, sive demones; quia per Dominum vincam eos non cedendo eis. Et cum me in afflictione positum aliquis carnalis amicus consolaretur, dicens : Confide, quia ille potens homo liberabit te, dixi :

VERS. 8. *Bonum est, in est melius est confidere in Domino,* qui liberat a morte æterna, *quam confidere in homine* potente, vel in aliquo sancto, quia « vana est salus hominis (Psal. LIX, 15); » et : « Maledictus homo, qui confidit in homine (Jerem. XVII, 5). » Et cum diceret : Spera quia ille princeps eruet te de inimicis, respondi :

VERS. 9. *Bonum est, id est melius est sperare in Domino,* qui vitam largitur æternam, *quam sperare in principibus,* quorum potestas cum hoc mundo dilabitur. Duo verba mutata omnino aliam fecere sententiam. Superius dixit *confidere*, hic *sperare*; ibi *in homine*, hic *in principibus*, ut illic de carnalibus, hic de spiritualibus dixisse videatur. Nunc memorant mala, quæ passi sunt a paganis, a Judæis, ab hæreticis, a falsis christianis. O popule martyrum, de qua tribulatione invocasti Dominum? De magna, quia

VERS. 10. *Omnes gentes circumierunt me persecutionibus, et in nomine Domini, quia ultis sum in eos,* quia subjugati sunt mihi. Multum quis ulciscitur, dum inimicus ejus ei subditur. Multum sunt martyres vindicati, dum persecutores fidei sunt subjugati. Vel tunc suntulti, sicut Nero, vel Decius, vel alii post mortem martyrum horribile fuerunt supplicium. Per hoc quod dicit se omnes gentes circumisse, ostendit Ecclesiam per totum mundum diffusam esse, et undique mala ab adversariis pati. Per hoc quod dicit *me*, ostendit Ecclesiæ unionem, quia, si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Et non solum pagani, sed etiam Judæi

VERS. 11. *Circumdantes circumdederunt me, id est perseveranter circumvallaverunt me persequendo, et prævalere non potuerunt : et in nomine Do-*

mini hæc pertuli. Postquam enim flagellati sunt, et ibant a concilio gaudentes, quia digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v, 41). Et hoc ideo : quia ultus sum in eos, dum multi ex eis fidei subjugati sunt, et Christianis, quos prius persequiebantur, subditi fuerunt, vel increduli dispersi, vel occisi sunt. Et non solum Judæi et pagani, sed et hæretici

VERS. 12. *Circumdederunt me persecutionibus sicut apes favum*, ut a me auferant dulcedinem, quam Christus per Spiritum sanctum animæ infuderat. *Apes* dicitur eo quod sine pedibus nascatur. Apes postquam iratæ sunt, vehementer persequuntur, et vitam in vulnere ponunt. Sic hæretici acriter Ecclesiam persecuti sunt, et animas suas præ invidia perdidit. *Et exarserunt sicut ignis in spinis*, qui spinas consumit, et triticum illæsum relinquit. Sic ipsi invidiosa persecutione in me spinas peccatorum consumpserunt, et animam intactam reliquerunt. Per *apes* etiam intelliguntur fraudulentum deceptores. Apes enim portant in ore mel, in cauda aculeum. Sic fraudulentum portant in ore dulcedinem adulationis, retro vero habent aculeum detractionis, et exardescunt sicut ignis in iracundia furoris. Sic Judæi mel in ore habuerunt, quando ad caput martyrum Christum dixerunt : « Magister, scimus quia verax es (Matth. xxii, 16) ; » sed aculeum occultaverunt, quia eum dolo capere cogitaverunt. Aculeum habuerunt, quando dixerunt : « Hic homo vorax est, et potator vini, et dæmonium habet (Matth. 11, 19). » Sicut ignis in spinis exarserunt, quando ira et furore accensi clamaverunt : « Crucifige, crucifige eum (Joan. xix, 6). » Sic hæretici catholicis fecerunt. *Et in nomine Domini hæc patienter passi sunt, quia ulti sunt in eos*, dum aut veritate victi consenserunt, aut indurati, ut Arius perierunt. Et non solum ab illis hæc passus sum, sed etiam a fideis Christianis.

VERS. 13. *Impulsus sum malis consiliis, ut caderem* a proposito sanctitatis, et sæpe *eversus sum* suggestionibus, quia tormentis victus cogitavi consentire persecutoribus. *Et Dominus suscepit me*, ne caderem, quia sustentavit me in tentatione, ne caderem. Et in malum non cecidi, sed in bono perstiti, quia

VERS. 14. *Fortitudo mea Dominus*, qui fecit me fortem et constantem contra impulsione eorum. Ideo ipse est *laus mea*, quia fecit me laudabilem in perseverantia sanctitatis. *Et factus est mihi via tendens in salutem*, id est in vitam æternam. Et, quia ipse factus est fortitudo in periculis, et laus de spe salutis, ideo personuit

VERS. 15. *Vox exultationis et salutis in tabernaculis justorum*. *Vox exultationis* personuit, dum dicebant in pœnis : Hæc semper desideravi. *Vox salutis* insonuit, cum dicebant : Hæc mihi salutem et refrigerium præstant. Hæc vox insonuit in tabernaculis justorum, id est in corporibus martyrum, qui ut strenui milites militabant in tabernaculis Ecce-

siarum pro laurea cœlestium honorum. Ideo vox militum Christi plausum in tabernaculis tripudians fecit, quia

VERS. 16. *Dextera Domini fecit virtutem*, id est potentia Patris dedit mihi vires perferendi passiones. *Dextera Domini exaltavit me*, id est potentia Filii ab humilitate diversarum pœnarum sublimavit me dans de subjectione gloriam. *Dextera Domini fecit virtutem*, id est potentia Spiritus sancti dedit mihi de passione victoriam. Per hoc, quod ter : *Dextera Domini* posuit, Trinitatem innotuit. Dicunt aliqui : crudelem mortem vocas victoriam? Ad hoc subinfert :

VERS. 17. *Non moriar, ut putas, sed vivam*, cum Domino vita æterna, *et narrabo opera Domini*, id est narrari ab aliis facio. Cum enim fideles festum Stephani vel Laurentii, vel aliorum martyrum celebrant, ipsi martyres per eos opera Domini narrant, dum patientiam suam, et Domini potentiam in scriptis passionis suæ repræsentant. O tortor, tua pœna non est mihi, ut putas, mortificatio, sed paterna castigatio, quia.

VERS. 18. *Castigans castigavit me Dominus*, id est corporali castigatione emendavit me a peccatis Pater pius, *et morti æternæ non tradidit me*, quia ut filium erudit ad hæreditatem : ideo

VERS. 19. *Aperite mihi portas justitiæ*, hoc est, vos, o carnifices ad hoc permissi, in carnem meam acriter insurgite, pœnas multiplices ingerite, per quas ad justitiam veniam, per quam ad vitam æternam introeam. Et quid proderit tibi portas esse apertas, cum mortuus fueris? Nam per mortem ingressus in eas confitebor Domino, id est laudabo Dominum.

VERS. 20. *Hæc porta est Domini*, quia Dominus Jesus Christus per passionis portam intravit in gloriam suam. *Justi intrabunt in eam*, id est justi per passionem intrabunt ad hæreditatem. « Per multas enim tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei (Act. xiv, 21). » Porta justitiæ est aditus regni cœlestis, quia per justitiam intratur in regnum cœlorum. Has ingressus Domino confitebor, quia perpes laudis confessio est in domo Domini. Porta Domini est Christus, scilicet porta Patris, per quam intratur ad Patrem, ut ipse dicit : « Nemo venit ad Patrem, nisi per me (Joan. xiv, 6). » Ipse etiam janua vitæ, per quam intrabunt justi in supernam Jerusalem ; foris autem canes et immundi erunt. Ad hoc volo ego intrare : ideo aperite mihi portas. Ingressus autem illum domum.

VERS. 21. *Confitebor tibi*, id est laudabo te, quoniam exaudisti me invocantem te in tribulatione : et factus est mihi via ducens in salutem, id est in vitam æternam, in qua est perpetua salus et lætitia. Per quid factus es mihi salus? Per lapidem ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum.

VERS. 22. *Lapidem*, dico, quem reprobarunt ædificantes Judæi se templum Domino suam justitiam

statuendo, et justitiam Dei reprobando, litteram A erigentes, spiritualem sensum reprobantes. Judæi murum iniquitatis ab Adam inceptum, transgressionem legis ædificantes, Christum pretiosum lapidem invenerunt, quem postquam parvum, id est humilem viderunt, in eum offenderunt, quia eum despererunt, et ideo a suo ædificio reprobaverunt, dum eum flagellaverunt, et cum latronibus condemnaverunt. *Hic factus est in caput anguli*, id est in caput Ecclesiæ, connectens utrumque parietem, scilicet consocians in unam fidem utrumque populum, et de circumcissione et præputio. Christus fuit in passione lapis offensionis et scandali; in resurrectione *factus est in caput anguli*. Similitudo tracta est ab ædificantibus turrim Babel.

VERS. 23. *A Domino factum est istud*, non a Judæis, ut per hunc lapidem erigeretur collapsus paries domus Domini in cœlis. Non enim ex Judæis, sed a Deo processit consilium, ut Christus pro reparatione humani generis moreretur. *Hoc est mirabile in oculis nostris*, quod Deus Filium suum unigenitum mori voluit pro impiis. Vel mirandum est in oculis cordis nostri, quod per hominem mortuum vivificatum est genus humanum. Vel horribile est in consideratione nostra, quod impia gens Dominum gloriæ crucifixit, qui hominem de cruciatu mortis redemit, et vitam æternam reddidit.

VERS. 24. *Hæc dies*, qua hoc contigit, est dies, quam fecit Dominus, id est quam sanctificavit præ omnibus. Cum omnem diem fecisset Dominus, hanc diem, scilicet resurrectionis antonomastice dicitur fecisse, qua major gratia facta est, quam in omnibus aliis diebus. *Exsultemus fide, et lætemur dilectione in ea die*, id est in consideratione gratiæ nobis collatæ in illa die. Vel hic lapis angularis est *hæc dies salutis*, scilicet Christus, quam fecit Dominus Pater, dum æternam diem mundo induxit, quando Sol justitiæ post occasum mortis oriens fidelibus illuxit. *Exsultemus et lætemur omnes illuminati in ejus luce*, quia cum illo a morte resurreximus, et in lumine ejus videbimus lumen. *Hæc dies salutis*, id est tempus gratiæ cœpit a die resurrectionis Christi, et perseverat usque in finem mundi. De hac dicitur quotidie: *Hodie si vocem ejus audieritis*; et in hac die quotidie mortui in anima per pœnitentiam resurgunt, in hac carne morientes quotidie ad cœlestia scandunt. Hæc dies resurrectionis pleniter sanctis illucescet, postquam nox hujus sæculi transierit, et æternus Sol effulserit, et angelica claritas illuxerit, cum ipsi ut sol fulgebunt, et æquales angelis erunt. *Hæc æterna Deitatis claritas, et angelica societas est illa dies, quam fecit Dominus*; in illa exsultant corpore, lætantur anima. Populus martyrum adhuc in castris desudans, et ad hanc gloriam venire desiderans clamat:

VERS. 25. *O Domine, salvum me fac*, hoc est, opto, Domine, ut salves me de passionibus: *O Do-*

(59) Cod. confidentem.

mine, bene prosperare, id est prosperum fac illud iter, quo ad te per multos labores revertor, te ita constans (59):

Benedictus qui venit in nomine Domini. Hoc est, quia nunc est dies salutis, *salvum me fac* in hac die, qui venisti gentibus benedicere, sicut promissum est Abraham, ad gloriam nominis Dei. Vel ut alia translatio habet: *Benedictus, qui venturus es in nomine Domini*, tu, dico, *bene prosperare*, ut venias, et salvos nos facias. Christus venit in nomine Patris sui, et noluerunt eum recipere; Antichristus venturus est in nomine suo, illum recipient. Subjungitur vox apostolorum. *O vos Israel et o domus Aaron, et qui timetis Deum.*

VERS. 26. *Benediximus vobis de domo Domini*, id est prædicavimus vobis benedictionem Patris, id est Christum in benedictionem gentium missum de cœlesti Jerusalem.

VERS. 27. *Deus Dominus*, subaudis: *benedixit nobis, et illuxit nobis*, id est manifeste apparuit nobis, postquam resurrexit a mortuis. Ideo nostro exemplo *constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris*. Præceptum erat in lege, ut in Pascha vel Pentecoste diem solemnem observarent, a servili opere vacaret. & victimas immolarent. *Qua solemnī die, cum populi convenirent, templum Domini a januis usque ad altare impleverunt. Et hoc est*, quod dicit: *In condensis*. Domus Domini est catholica Ecclesia, in qua altare est Christus, cujus altaris cornu est sancta crux. In hac ergo domo, de qua vobis benediximus, *constituite diem solemnem*, id est vacate a malis operibus, quæ faciunt servos peccati; immolate vos hostiam vivam Deo placentem; et hoc *in condensis*, id est in multis virtutibus, *usque ad cornu altaris*, id est usque ad imitationem passionis crucis Christi. Vel tandiu sitis *in condensis*, donec veniatis ad Christum, qui est *cornu altaris*, id est fortitudo mentis vestræ, in qua debetis offerre Deo bona opera. Vel *usque ad cornu altaris*, id est usque ad manifestam visionem Deitatis, quæ est cornu, id est sublimitas humanitatis Christi, quæ humanitatis est nostrum altare, quia in fide ejus opera nostra Deo offerimus. Alia translatio habet: *Constituite diem solemnem in confrequentationibus*, id est in crebris processionibus, quas populi turba condensat, et reddit celebres festiva devotione: *usque ad cornu altaris*, id est usque ad solemnem susceptionem corporis et sanguinis Domini. Super quod altare martyrum chorus sacrificat hostiam laudis, jubilans:

VERS. 28. *Deus meus es tu, Jesu Christe, quem in passione confessus sum, et nunc confitebor tibi*, id est laudabo te, *Deus meus*, quem in gloria Patris modo video: *et exaltabo te*, hoc est, ab humilitate a te exaltatus glorifico te exaltatum. *Confitebor tibi*, id est, sine fine laudabo te, *quoniam exaudisti me invocantem te in tribulatione, et factus es mihi in*

salutem, ut me cum sanctis tuis in caelesti Jerusalelem sociares. Ideo omnes justii.

VERS. 29. *Confitemini Domino*, id est laudate Dominum cum angelis, *quoniam solus est bonus, quoniam in saeculum misericordia ejus*, de cujus bonitate et misericordia hic semper in gaudio et lætitia criamus.

Hic psalmus a laude incipit, et in laude desinit, quia et hic debet vita nostra Deum laudare, et in futuro perenne alleluia cum sanctis jubitare. Versus *Confitebor tibi* superius positus significat martyrii confessionem in passione; secundo positus significat laudem eorum in remuneratione. *Confite-*

mini bis positus designat duplicem gloriam, animæ et corporis.

Notandum quod primitus tres psalmi per alleluia intitulatur, quia tres ordines Ecclesiæ in visione Trinitatis lætantur. Deinde octo simul per alleluia inscribuntur, quia fideles in octo beatitudinibus æterno gaudio fruuntur. Postea duo psalmi in titulis habent Alleluia, quia in perpetuum gaudebunt in anima et corpore. Ad ultimum septem simul Alleluia possident, quia sancti in septiformi Spiritu perennem requiem obtinent, qui omnes simul fiunt viginti quinque. Pene omnes per *Confitemini*, vel primo *Laudate* continuantur, quia omnes ad confessionem æternæ laudis hortantur.

PARS DECIMA.

PSALMUS CXVIII.

Alleluia.

ALEPH.

Beati immaculati in via. Psalmus iste viginti duobus capitulis dispertitus est, per singula capitula versibus octonis supputatis. Singula quoque capitula singula pro titulis habent elementa alphabeti Hebraici. Et quærimus quid hujusmodi titulatio significet. Invenimus autem quod maxime notandum est psalmum hunc totum in superficie splendere cælestibus margaritis, totum, inquam, contextum esse nominibus Verbi Dei velut fulgentibus gemmis. Quis enim versiculus est in toto tam prolixo tractatu hujus psalmi, in quo non resonet vocabulum aliquod, quod recte prædicetur de Verbo Dei, de sapientia Dei, de Filio Dei? Verbi gratia: *Beati immaculati in via.* Plane via nostra Dei Filius est. Dicit enim: « Ego sum via (Joan. xiv, 6). » *Qui ambulant in lege Domini.* Et quid est *lex Domini*, nisi Verbum Domini? *Beati, qui scrutantur testimonia ejus.* Quid aliud testimonia quam verba, et quid multa Dei verba, nisi unum Verbum, una Dei sapientia? Similiter et in cæteris. Neque enim facile quis versiculus invenitur, in quo non aut *veritas*, aut *mandata*, aut *justificationes*, aut *judicia*, aut *sermones*, aut *eloquia Domini* habeas, aut aliquid tale quod æquipollenter valeat. Quid igitur hoc sibi vult quod, cum talis psalmus, singula ejus capitula singulis alphabeti elementis titulantur? Num post tot psalmos voluit nos Prophetæ spiritus Verbi Dei facere abecedarios? Plane hoc utiliter intelligimus, et veraciter confitemur quia quantumcumque sapiamus, quandiu in corpore sumus ad illam Dei sapientiam infantulis abecedariis similes

B sumus, et nobiscum bene agitur, si vel prima ejus elementa consequamur. « Videmus » enim « per speculum et in ænigmate (I Cor. xiii, 12), » inquit Apostolus. Proinde psalmus hic quartæ verioches idem nobis principium finisque sit.

Distinguitur autem, ut jam dictum est, viginti duobus capitulis. Hic numerus tribus constat heptadibus uno supererescente. quo de tertia heptado octoas perficitur, atque per hoc intelligimus quia octava mundi ætate sapientiæ Dei, quæ jam dicti hujus psalmi vocibus significatur, plenitudo nobis perficitur, fietque quod ait Apostolus: « Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (I Cor. xiii, 10). » Octonos igitur singulorum capitulorum versus infantuli fideliter decantemus, donec ad octo Evangelii beatitudines ipso donante perveniamus. Nunc eorundem elementorum interpretationem atque intelligentiam subæribamus.

ALEPH *doctrina*, BETH *domus*, GIMEL *plenitudo*, DALETH *tabularum*, HE *ista*, VAU et ZAI [vulgo ZAIN] *hæc*, HETH *vita*, TETH *bonum*, JOD *principium*, CAPH *manus*, LAMECH [vulgo LAMED] *cordis*, MEM *ex ipsis*, NUN *æternum*, SAMECH *adjutorium*, AIN *fons*, FE *oris*, SADE *justitiæ*, COPH *vocatio*, RES *capitis*, SIN *dentium*, TAU *signa*. *Doctrina domus* Dei dicitur, et est *plenitudo tabularum*, id est legis quæ descripta est in *tabulis*. Hæc *plenitudo* legis charitas est. *Ista doctrina et hæc*, id est talis *vita* hominum *principium* est *manus et cordis*, id est *bonæ intentionis et bonæ operationis*. *Ex ipsis* enim sit *æternum adjutorium*, quo adjuvantur ad *æternam vitam*. Et hic est *fons oris*

justitiæ, id est origo doctrinæ, quam prædicavit A Christus, per quam decet nos implere omnem *justitiam*, scilicet charitas vel *doctrina domus Dei*. « Hoc est maximum et primum mandatum (*Matth. xxi, 38*). » Et hæc *vocatio capitis*, id est Christi, quia in hoc *vocati* sunt omnes, ut hanc *doctrinam* percipiant. In hac *doctrina* apparent etiam *dentium signa*, id est apostolorum et doctorum, qui sunt quidam Ecclesiæ *dentes*, dum obscura et fortia mandata minoribus exponimus. Vel *dentium signa* sunt hæc elementa, quia non nisi *dentibus* et plectro linguæ formata sonant, ut legi vel audiri possit omnis Scriptura divinitus inspirata de tam paucis elementis tam multipliciter conscripta. Quid pulchrius, quid jucundius hoc abecedario? Ecce hic continetur omnis doctrina spiritualis vite! Titulus est:

ALLELUIA.

Quia in his Deus laudandus agnoscitur, in quibus est vite instructio, et peccatorum remissio, quo fideles fiunt *immaculati*, ut sint *beati*. Denique in superiore psalmo passio Domini præmissa est, quæ mundum hunc diluit, ut dignos faceret populos, qui Deum immaculato ore laudarent, suæque laude alios instruerent. Unde in titulo præmisso ALLELUIA sequitur

ALEPH.

Quod interpretatur *doctrina*, ut octo versus ab hac littera in Hebræo incipientes noveris esse doctrinales non solum sensu verborum, sed et serie versuum. Nam cum sit primus versus: *Beati immaculati*; secundus: *Beati qui scrutantur*, quis non facile animadvertat præcedere oportere vitam immaculatam, qua sequens *doctrina* fiat acceptabilis. Nam cuius vita despicitur, restat ut et prædicatio contemnatur, quia *doctrina* sine vita non est integra, quoniam in malevolam animam non introibit sapientia. Bona tamen vita sine doctrina reputatur pro bono merito, et prodest proximis exemplo. Magis autem proficit, si bonæ actioni bonitatis æternæ cognitio accedit, pro qua cognoscenda scrutanda sunt in Scripturis veritatis divina testimonia primitus moralia, deinde mystica: in illis vita, in istis fides informatur, ut et vita sit immaculata, et fides non ficta. Ficta est fides hæreticorum, quia ipsi sibi hanc fluxerunt nolentes diligenter scrutari testimonia Dei de veritate ac sinceritate fidei. Ideo non verum Christum receperunt, sed alium sibi fluxerunt, atque ideo pro vero Christo idolum coluerunt. Quibus ipse dicit: « Scrutamini Scripturas: ille enim testimonium perhibet de me (*Joan. v, 39*). » Beati ergo qui scrutantur testimonia veritatis contra impios a scitiores falsitatis, nec aut non recte credant, quod est hæreticorum, aut recte credentes non recte vivant, quod est falsorum Christianorum, qui et in hoc ipso hæretici fiunt, si recte credendo et non recte vivendo se salvari posse credunt. Igitur scrutanda sunt veritatis testimonia, quibus agnoscat non solum quæ sit fides vera et non ficta, sed etiam quæ sit conversatio fidei recte adjungenda.

Pro hujus veritatis indagazione magnorum virorum in hoc psalmo desudaverunt ingenia, videlicet Ambrosii, Hilarii, Augustini et aliorum sacræ Scripture tractatorum, non quod habeat in verbis obscuritatem, sed quod in planitie verborum tegat sensuum profunditatem. Est enim, sicut prima littera sonat *Aleph*, id est *doctrina* instruens omnes, qui volunt esse beati, qua via tendant ad id quod desiderant. Unde, sicut ante nos dictum est, psalmus iste institutor fidelium, paradisi est omnium pomorum fidei animæ concupiscibilem, qui quanto in superficie videtur apertior, tanto est profundior, similibus verbis contextus, nulla confusione permixtus, sed novitate rerum litteris mutatis explicatus, loquiturque in eo chorus omnium sanctorum a primo B justo usque ad ultimum. Cum ergo sit magnæ difficultatis obscure dicta elucidare, atque ad planum sensuum deducendo quasi ex tenebrosa aqua in nubibus aeris fulgura et coruscationes demonstrare, multo videtur laboriosius in plane dictis ac lucide scriptis investigare altitudinem sensuum sub planitie litteræ absconditum, sed tamen a diligenter quaerentibus inveniendum. Hinc est, quod « regnum caelorum simile » dicitur « thesauro abscondito in agro (*Matth. xiii, 44*), » non in sylva, in plano videlicet campo, ubi facile a quaerentibus inveniri possit, non inter condensa veprium sylvestria, quibus assimilari possunt Aristotelica seu Platonica scripta. Quia ergo in campo isto planissimo, imo in agro C jam diligenter exarato magnus thesaurus a magnis fossoribus est inventus, et in lucem prolatus, nostri nunc favente gratia Dei sit studii non tam hic in altum fodere, quam effossa numismata [*Cod. nominum*] per agrum hunc sparsa colligere. Quasi enim fulgida numismata hic resplendent præclara nomina Christi, sive dum *via* nominatur, in qua *beati ambulant*, sive dum *Verbum* dicitur, cujus memoria Deo Patri suggeritur, ubi canitur: *Memor esto verbi tui servo tuo* seu dum alio quolibet vocabulo suo per nos invocatur nomen ejus, in quo sola datur salus. « Neque enim, » ut ait Petrus apostolus, « aliud nomen sub caelo datum est hominibus, in quo oporteat salvos fieri (*Act. iv, 12*). » Hujus ergo nominis pretiosas drachmas dudum in agro isto repertas a magnis, ut dictum est, inquisitoribus, ut psallendo veluti cursim in cursibus canonicis festinando colligamus, adjuvare dignetur ipse, cujus pene in singulis versiculis hoc nomen invocamus. Verum, a quem delectat in agro isto non tam currendo nobiscum festinare, quam longe lateque spatiando morari, quemadmodum legitur Isaac egressus in agrum ad meditandum, quando Rebecca venit ad eum (*Gen. xxiv*). Patrum prædictorum copiosis expositionibus impendat studium. Nos autem brevitati, quantum Deus adjuverit, studentes, et præcipue nominis Dei margaritas colligere intendentes non tam exponendo quam canendo psalmi hujus textum percursuri, ne deficiamus in via, ipsum, qui *via* est, exoratum cupimus esse, ut societ nos ambulanti: us et curren-

tibus in se. Licet enim sit vere beatissimus ille eursor, qui dicere potest in hoc psalmo : *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatares cor meum, tamen a cursu isto non est incipiendum, sed quasi pedetentim primo ambulandum. Unde in principio psalmi recte dicitur :*

VERS. 3. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Vis esse beatus? esto immaculatus, quia *beati immaculati*, sicut e contra miseri omnes polluti et criminaliter maculati. Scio quia omnes homines naturali appetitu volunt esse *beati*, sed non omnes volunt esse *immaculati*, atque ideo errore devio etiam in sordibus suis explendis constituunt sibi beatitudinem, sicut Epicurus, aut in sapientia mundana ut Stoicus.

Ego autem contra Epicurum dico : *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Et contra stoicum : *Beati, qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum.* *Beati immaculati*, non qui maculas nunquam habuerunt : « Omnes enim peccaverunt, » et omnes « egent gloria Dei (Rom. III, 23); » sed qui maculas originales aut etiam actuales deposuerunt. Ubi? *In via*, in illo scilicet qui dicit : *Ego sum via* (Joan. XIV, 6), qui quoniam solus est homo conceptus et natus absque omni macula immaculatos facit *in se via* non eos qui stant otiosi aut jacent resupini, sed *qui ambulant in lege Domini*, passibus actionum satagentes circa frequens ministerium, quod in lege Domini didicerunt, ubi de diligendo proximo instructi sunt. In cuius dilectione ambulando exercitati amplius fiunt *beati*, si per officium Marthæ ascendere student ad otium Mariæ, cuius pars optima comprobatur per ipsius *testimonia*, qui ministerium bonæ actionis in Martha suscepit, cui tamen quietem sororis prætulit. *Beati* ergo activi, *qui ambulant in lege Domini.* *Beati* etiam contemplativi, *qui scrutantur testimonia ejus.* *Beati* utriusque ita duntaxat, si *in toto corde exquirunt eum*, non aliud appetentes vel actionis vel contemplationis præmium, nisi ipsum, quo auctore sunt, quod sunt. Infelices hypocritæ, qui facientes bona *scrutantur testimonia* hominum volentes videri ab hominibus. Item infelices male agentes, ac proinde lucem odientes, qui ob hoc *scrutantur testimonia* hominum, ne deprehendantur mala opera ipsorum. Hinc est illud : « Oculus adulteri observat caliginem (Job XXIV, 15). » Igitur sive bene agentes sive male, atque in hoc hominum testimonia scrutantes, vel quia cupiunt laudari, vel quia timent argui, omnino infelices et miseri sunt. *Beati* autem, *qui ambulant in lege Domini* recte agendo, sobrie, juste ac pie vivendo, et quæ mala sunt, cavendo, atque in his, quæ agere vel cavent vel student, solius Dei *testimonia scrutantur* cupientes cavere, quod illi displicet, ac facere, quod illi placet. Talis erat ille, qui dixit : « Domine, quid me vis facere? » (Act. IX, 6.) Item alius : « Domine, » inquit, « doco me facere voluntatem tuam (Psalm. CXXII, 2). » Fatue virgines in vasis conscientiarum

A non habentes veritatis verum testimonium, foris cupiunt emere falsum de ore hominum, sive adulterationis oleum vendentium (Matth. XXV). Sunt ergo infelices non habentes testimonium Dei : *Beati* autem, *qui scrutantur testimonia ejus* diligenter perquirendo quid ipsi placeat, quidque illi displiceat, ut alterum approbando, alterum improbando mens eorum semper de divino testimonio pendeat, semperque ipsius iudicio se subjiciat sive in actione rationabili ambulando in via recta, sive in contemplatione scrutando ipsius testimonia, sive in utroque alternando studia sua, ne unquam reperiantur vel a bonis otiosi, vel in malis operosi.

VERS. 3. *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt, longe segregati ab illis beatis immaculatis in via, qui ambulant in lege Domini.* Quanto magis ab illis *beatis, qui scrutantur testimonia ejus?* Neutri quippe sunt generis, id est neque activi neque contemplativi, *qui operantur iniquitatem.* Non dico : *Qui operati sunt*, et jam desierunt operari, quod malum est, sed *qui operantur*, habentes videlicet propositum faciendi, quod ipsi non ignorant esse malum. Unde justo iudicio Dei alias conceditur, ut, qui in sordibus est, sordescat adhuc, et qui nocet, noceat adhuc (Apoc. XXII, 11). Non dicitur, ut qui in sordibus fuit, vel nocuit, sordescat vel noceat adhuc; sed, *qui in sordibus est*, et *nocet* præsentialiter et obstinate amando *iniquitatem suam*, ac proinde odiens animam suam, *sordescat et noceat adhuc*, suo videlicet relictus arbitrio depravato et in malitia obstinato.

Aliter : *Beati, qui ambulant in via*, non quia nunc ambulant, sed quia perventuri sunt, quo ambulant. Item *beati, qui scrutantur testimonia Dei*, et *in toto corde exquirunt eum*, non quia scrutantur vel exquirunt, sed quia quod quærent, inventuri sunt. Cui simile est quod dicitur : « *Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam et qui esuriunt justitiam, » non quia hoc, sed propter hoc quod sequitur, « quoniam ipsorum est regnum cælorum, et saturabuntur (Matth. V, 10).* » Beatitudo ergo non in persecutione, sed in persecutionis remuneratione; neque in fame, sed in sœcuntura saturitate constituitur. Similiter « *beati, qui lugent, » non quia lugent, sed « quoniam ipsi consolabuntur (ibid., 5).* » Ita utique, sicut jam dictum est : *Beati qui ambulant* et ambulando laborant, non quia sic ambulant, sed quia sic ambulando et laborando festinant ingredi in illam requiem, in qua nullum deinceps habebunt laborem. « *Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos (Apoc. XIV, 13).* »

Item : *Qui scrutantur testimonia Dei*, nondum re, sed jam spe *beati sunt*, quia inventuri sunt quod quærent, si tamen *in toto corde* Deum quærent, quod non faciunt illi qui ad hoc *scrutantur testimonia ejus*, ut ea vel oppugnent, vel in sola notitia, non in vita teneant, qualium deterrimi fuerunt hæretici perquirentes testimonia veritatis, cum essent

inimici veritatis. His hodieque inveniuntur consimiles clerici valenter litterati et instructi in Scripturis veritatis, cum sint hostes ipsius veritatis, quod ex fructibus eorum cognoscitur. *Non enim, qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt, quem toto corde oderunt.* Sane illi non dicuntur operari iniquitatem vel peccatum, qui cum Apostolo dicere possunt: « Jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum (Rom. vii, 17); » fomes enim peccati, qui est languor naturæ, commovet illicita desideria carnalis concupiscentiæ, quæ lex membrorum dicitur, et in membris, quod suum est, operatur. Sed homo interior, qui legi Dei condelectatur, peccatum non operatur, quia peccatum, quod in sua carne sentit, non consentit vel obedit ad perficiendum quod caro appetit, imo et contra ipsum peccatum pugnat gemitibus inenarrabilibus. Dicens cum Apostolo: « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » Et addit: Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (Rom. vii, 24). » Ad hunc igitur sic pugnantem non pertinet, quod hic dicitur: *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt*, quia quod peccatum confitetur, et contra hoc orat, ad vias Dei pertinet, in quibus denique si perseveratur, propter ipsas vias peccatum non imputatur, dummodo non sit in spiritu ejus dolus, qui dicit se dolere de peccato, quod operari sentit in carne sua. De hoc dolo cavendo in tricesimo tertio psalmo satis tractatum.

Aliter: *In domo Domini*, cujus doctrina est hic psalmus, duæ sunt scholæ, altera disciplinæ informans ad diligendum Deum et proximum, altera scientiæ informans et erudiens ad cognoscendum Deum et proximum, quem ille nondum cognoverat, qui dicebat: « Et quis est meus proximus? (Luc. x, 29.) » qui tandem instructus, quod vulnerati erat proximus, qui fecit misericordiam in illum, post instructionem hujus scientiæ præceptum accepit disciplinæ, dicente ad eum Dominus: « Vade, et tu fac similiter (ibid., 37). » Cui ergo dicitur: « Vade, et tu fac similiter, » in viam disciplinæ dirigitur, qua in lege Dei ambulatur. Sed ne quisquam semel ingressus hanc viam deduci possit in devium, scrutanda sunt in schola scientiæ testimonia veritatis, quibus quisque instructus novit, qualiter Deus et qualiter proximus propter Deum sit amandus. Alioquin facile aberrabit diligens pro Deo, quod Deus non est, diligens vel odians in proximo, quod diligendum vel odiendum non est. Ideo non solum beati, qui ambulant in lege Domini scribitur in principio hujus psalmi, sed additur: *Beati qui scrutantur testimonia ejus*, ut et in schola disciplinæ proficiamus ad dilectionem Dei et proximi, et in schola scientiæ ac sapientiæ illuminemur ad cognitionem Dei et proximi. Ne autem in utralibet schola subrepat negligentia.

(60) Lib. xviii Moral., c. 5.

A Vers. 4. *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis*, qui ea vis custodiri nimis, id est valde. Quod dicitur nimis, bifariam potest intelligi, videlicet, ut dicitur vel nimis mandasti vel nimis custodiri. Et hoc sciendum, quod nimis hoc loco non significat illud malum, quod dicitur in proverbio vulgari: *Omne quod est nimium, vertitur in vitium, sed nimis provalde* ponitur, ut illic: « Mihi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum (Psal. cxxxviii, 17). » *Nimis* enim custodienda sunt mandata, in quibus nec iota unum prætereundum est, quia quæ dicta sunt antiquis nimis adaueta sunt novis, dicente Domino: « Dictum est antiquis: Non occides; ego autem dico vobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. » Item: « Dictum est antiquis: Non mœchaberis; ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo (Matth. v, 21, 27). » Sic et in cæteris mandatis, quibus lex antiqua cohibet ac prohibet malas actiones, lex nova cohibet etiam cogitationes et affectiones, quod est nimis mandare, ultra vires scilicet fragilitatis humanæ. Unde virtute humana destitutus ad te, qui omnia potes, confugio, dicens:

C Vers. 5. *Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas!* Nisi enim gratia donet, quod lex jubet, per legis mandatum reviviscet peccatum, fietque mihi ad mortem, quod erat datum ad vitam. Propterea legis iugo pressus ad gratiam Christi confugio, dicens: *Utinam dirigantur viæ meæ*, scilicet actus vitæ, qui per se tortuosi et minime recti sunt *ad custodiendas justificationes tuas*, eas videlicet præceptiones, quibus recta jubes, et eas prohibitiones, quibus mala prohibes. Si enim, quæ prohibes, cavebo, et quæ jubes, fecero,

D Vers. 6. *Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.* Super hunc locum dicit beatus papa Gregorius (60): *Sciendum est quod quisquis a Dei præceptis discordat in opere, quoties ea audit, corde suo reprehenditur atque confunditur, quis id, quod non fecerit, memoratur. Nam in quo errare se considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. Hinc ergo deprecatur Propheta, dicens: Tunc non confundar, dum respicio in omnibus mandatis tuis. Graciter enim unusquisque confunditur, quando mandata Dei vel legendo vel audiendo respicit, quæ vivendo contempsit. Hinc etenim voce Joannis dicitur: Si cor nostrum non reprehenderit, nos fiduciam habemus ad Deum, et quidquid petierimus ab eo, accipiemus (I Joan. iii, 21, 22). Ac si diceret: Si id quod præcipis, facimus, id quod petimus, obtinemus. Vulde namque apud Deum utraque hæc sibi necessario congruunt, et oratione operatio, et operatione fulciatur oratio. Hinc enim Jeremias ait: Scrute murvas nostras et queramus et revertamur ad Dominum. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in caelum (Thren. iii, 40).*

Vias enim scrutari est cogitationum interna discutere; corda vero cum manibus levat, qui orationem suam operibus roborat. Nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor levat, et manus non levat. Quisquis ergo operatur, et non orat, manus levat, et cor non levat. Juxta ergo Joannis vocem tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi pravitas vitæ nulla contradicit.

Aliter: Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis. Non ero sicut ille qui auditor, et non factor et comparatur viro consideranti vultum civitatis suæ in speculo (Jacob. 1, 23) et statim obliviscens qualis fuerit; sed sicut ille, de quo dicitur: « Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, et permanserit non auditor obliviosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit (ibid., 25). » Huic viro sapienti assimilatus per directionem viarum mearum ad custodiendas justificationes tuas, tunc non confundar, cum perspexero velut in speculo in omnibus mandatis tuis, ne peccando contra unum solum reus omnium. Quod nimirum cavens omnia mandata tua, quæ multa sunt per diversitatem operis, unum vero in radice charitatis, frequenter perspicio legendo, meditando, ut in eis velut in speculo agnoscam si vere directæ sint viæ meæ, scilicet mores et actus ad custodiendas justificationes tuas. Quod cum invenero, non ero ingratus, neque libero meo arbitrio hanc directionem attribuiam, sed

VERS. 7. *Confitebor tibi in directione cordis, quia tibi soli confessio laudis et gratiarum actionis debetur non solum in directione cordis, quod prius distortum gratia tua direxisti et rectum fecisti, ut sim rectus corde; sed etiam in eo quod didici judicia justitiæ tuæ. Nam et hoc tu fecisti, ut ab illis discerem, quæ per me non poteram intelligere, quæ tamen neque ab homine, neque per hominem didici facere, sed a te, qui solus doces hominem scientiam istam, quia sciat non solum intelligere, sed et facere ac servare judicia justitiæ tuæ. Unde assidue tibi dico: « Doce me facere voluntatem tuam (Psal. cxlii, 9), » quoniam hoc docere homo non potest hominem. Instructus igitur a te per judicia justitiæ tuæ in directione cordis, ut sim rectus corde, lætabor in ipsis judiciis cum eis, quibus alias dicitur: « Lætamini in Domino et exultate justi, et gloriamini omnes recti corde (Psal. xxxi, 11). Alioquin si cor distortum a rectitudine judiciorum justificationis tuæ habuero, non lætabor in eis, quoniam accusabor ab eis. Ideo propositum mihi est firmisimum, ut*

VERS. 8. *Justificationes tuas custodiam. Sed quia sine te nihil possum facere, non me derelinquas usquequaque, id est valde. Et si dereliquisti, ut sine adjutorio tuo infirmus appaream, non derelinquas usquequaque, id est valde, ne peream. Valde quippe vel omnino et usquequaque relictus fuisset mundus, nisi Deus in Christo mundum sibi reconcilians attulisset medicinam validam contra ægritudinem va-*

lidam, qua mundum sanante non est relictus usquequaque, id est omnino aut valde.

In Hebræo legitur: *Præcepta tua custodiam, ne derelinquas me nimis.* Oratio ista quippe congruit homini tentationibus erudito, quod nihil est aut potest homo per se. Cujus alias est ista querela nimium sera: « Ego dixi in abundantia mea, non movebor in æternum. Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem. Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus (Psal. xxix, 7 et 8). » Querelam hanc modo anticipat, dicens: *Justificationes tuas custodiam, non me derelinquas usquequaque, id est nimis, quia nimis dereliquisti me avertendo faciem tuam a me. Unde nimis conturbatus, ne iterum nimis conturber dum propono, ut justificationes tuas custodiam, sciens nihil me posse absque te, precor, non me derelinquas usquequaque, id est nimis.*

BETH.

VERS. 9. *In quo corrigit adolescentior viam suam?* Prona est adolescentia in malum. Unde adolescentior filius dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose (Luc. xv). Aptior tamen est hæc ætas conversioni quam senectus, quia melius est prævenire juventutem correctione, quam post delere delicta juventutis et ignorantie. Hoc est remedium, illud salus: hic est res in periculo, quia grave nimis est et difficile consueta mala pellere: ibi salus in tuto, favente Dei auxilio, ubi a juventute convalescit in bonis bona consuetudo. Ego igitur meliora desiderans dico tibi, Deus meus: *In quo corrigit adolescentior viam suam?* præmissaque hac deliberatione velut instructus tua inspiratione affirmo, quod *adolescentior corrigit viam suam in custodiendo sermones tuos.* Tu enim dicis: « Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud (Luc. xi, 28). » Unde sciens non in audiendo tantum, sed multo magis in custodiendo sermones tuos esse salutem, propositum habeo custodire sermones tuos non in sola memoria contra vitium oblivionis, sed multo magis in vita contra vitium perversæ conversationis. Ipsis quippe docentibus et me, dum custodirentur, custodientibus

VERS. 10. *In toto corde meo exquisivi te* probans experimento felici, quod sermones et verba tua Spiritus et vita sunt, quæ ad te quærendum cor humanum, licet frigidum seu præmortuum, sic suscitare ac vivificare possunt, ut toto corde quæraris in ipsis. Et ideo rogo: *Ne repellas me a mandatis tuis,* quo modo repellis tepidum, quem de ore tuo evomis, quo modo repellis operarium negligentem, ne occupet locum melioris et ne sibi plus contrahat offensionis, quo modo repulisti tabernaculum in Silo propter indisciplinatos mores tepidi sacerdotis Heli (I Reg. iv), quo modo etiam repellis eum, cui dicis: « Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi (Oscæ iv, 6). » Non sic, obsecro, repellas me, quia ego non repuli scientiam. Sed

VERS. 7. *In corde meo abscondi eloquia tua tan-*

quam unus de plebe tua sciens, quia non repellis A plebem tuam, tuis eloquiis custodiendis intentam. Ideo quasi thesaurum revera pretiosum in corde meo abscondi eloquia tua caute, observans tempus tacendi et tempus loquendi, sciens vitium esse divina mysteria indignis vulgare, quod fieri solet vel adulatione loquentis ut ei placeat, cui secreta vulgat; vel avaritia, ut aliquid lucretur; vel jactantia, ut plura scire videatur; vel turpi oris incontinentia, qua semel emissum volat irrevocabile verbum. Propterea ego nolens margaritas mittere ante porcos vel sanctum dare canibus, in corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi, qui dicitis: « Nolite sanctum dare canibus (Matth. vii, 6). » Cor meum quasi arca; eloquium tuum quasi thesaurus, quem custodivi a latronibus, sciens quod spoliari desiderat, B qui thesaurum publice inter latrones portat. Item: Cor meum quasi nidus: eloquia tua quasi ova mihi erant ad hoc suscepta, ut formarentur in volatilia suo tempore volatura. Ideo, ne ante tempus de nido suo exciderent et perirent, in corde meo tanquam in nido custodiri ea, ut non peccem tibi vel ea emitendo ante tempus, vel intus retinendo, cum debent foras volare non pennis corvorum, sed pennis columbarum, quas alibi optavi, dicens: « Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? (Psal. lxxv, 7). » Et quidem abscondendo eloquia tua tacui hominibus aures audiendi non habentibus; in tuis vero auribus non tacui, Deus meus, cui assidue dixi et dico:

VERS. 12. *Benedictus es, Domine, doce me justificationes tuas.* In hoc versiculo brevi sonat simul et gratiarum actio de beneficiis collatis, et postulatio de conferendis. Dixi ergo et dico assidue: *Benedictus es, Domine*, in eo quod, te docente, didici *judicia justitiæ tuæ, quæ abscondi in corde meo, ut non peccem tibi.* Sed ne frustra pecuniam tuam acceperim, si eam semper abscondero, *doce me justificationes tuas*, ut sciam qualiter pecuniam tuam dem ad mensam nummulariis, et tu veniens cum usuris exigas illam, neque me tunc arguas, quasi malum et pigrum servum, qui absconderim in terra talentum creditum (Matth. xxv). Sic assidue orans exauditus, et quid, qualiter, quibus, quando loquar eruditus

VERS. 13. *In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui.* Alia de judiciis tuis in corde meo abscondi, et alia in labiis meis pronuntiavi. Nam *judicia tua* illa inscrutabilia, quæ sunt *abyssus multa*, neque ipsis angelis comprehensibilia, corde credidi esse justissima, quibus nunc et in fine judicatur mundus, et hæc in corde meo abscondi credendo, venerando, timendo: sed *judicia oris tui*, quæ manifestiora sunt judiciis cordis tui, sic in labiis meis pronuntiavi, sicut ea pronuntianda cognovi per os tuum in Evangelio, et « sicut locutus es per os tuorum: sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum: tuorum, qui et ipsi sunt os tuum (Luc. i, 70). Apostoli etiam, quorum unus dicit: « Os nostrum patet ad vos, o Corinthii (II Cor. vi, 11), » os tuum

sunt, et *judicia tua* per eos manifestata sunt *judicia oris tui.* Sed ubi idem exclamat, dicens: « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt *judicia ejus* (Rom. xi, 33), » *judicia cordis tui* veneratus sum, sciens ea, licet occultissima, tamen justissima. *In labiis vero meis pronuntiavi omnia judicia oris tui*, prout mihi donatum est a te. *Os apertum et ostium evidens* evidenter patefactum pro meo modo, sicut Apostolus tuus gratulatur sibi *os et ostium apertum* pro suo modo: « Os, » inquit, « nostrum patet ad vos, o Corinthii (II Cor. vi, 70). » Item: « Ostium, inquit, mihi magnum apertum est evidens, et adversarii multi (I Cor. xvi, 9). » Sicut ergo ille pro sui apostolatus auctoritate magnifice pronuntiavit *judicia oris tui*; sic et ego pro meo modulo, in quantum, te donante, valui, *pronuntiavi omnia judicia oris tui*, licet quoque, ut Apostolo, interdum obstitissent adversarii multi, videlicet falsi testes, veritati obloquentes, et me a via veritatis avertere nitentes. Quod proinde non potuerunt, quia ego

VERS. 14. *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.* Nam sicut aliquis avarus delectatur in acquisitis vel acquirendis terrenis divitiis, ita ut ei videatur leve ac delectabile pro talibus multum laborare: sic ego *delectatus sum in via testimoniorum tuorum*: quæ via Christus est, in quo sunt omnes thesauri altitudinis divitiarum et sapientiæ et scientiæ Dei: ac proinde via hæc non confestim, sed longe in infinitum præferenda est omnibus divitiis fallacibus, quæ spinis verbum suffocantibus comparantur, et ad ultimum deputabuntur igni confovendo, quo talium dilectores ardebunt in inferno, sicut ille dives qui cruciatus in flamma refrigerationem guttæ unius obtinere non potuit (Luc. xiii). Est ergo in hoc loco inter dispares divitias impropria comparatio, qua non res parva sustollitur, sed magna humiliatur, qui tropus dicendi apud grammaticos nominatur *tapinosus* magnæ rei. Attamen veras divitias amantibus ita placet *via testimoniorum Dei*, quæ Christus est, ut in ipso repaent se habere omnes divitias cælestes et terrenas, illas ad fruendum, istas ad utendum « tanquam nihil habentes et omnia possidentes, sicut egentes, multos autem locupletantes » (II Cor. vi, 10). Ideo in ipso delectantur jure *sicut in omnibus divitiis*, quia in ipso habent omnia, qui habent habentem omnia. Annon habet omnia, qui dicit: « Omnia mihi tradita sunt a Patre meo? » (Matth. xi, 27). Item: « Data est, inquit, mihi omnis potestas in cælo et in terra (Matth. xxviii, 18). » Testimonia hæc ipsius Veritatis de se vera sunt. Et ideo *in via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus divitiis*, credens, imo sciens viam hanc in qua ambulo, veritatem per quam ambulo, vitam ad quam ambulo, abundare omnibus divitiis. Ideo dico: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus divitiis*: non quod ego divitias istas inestimabiles testimoniorum tuorum valeam vel aestimare

vel enarrare ore, sed ut magis ac magis il- A
ad eas agnoscerent.

15. *In mandatis tuis exercebor, et conside-
ras.* Recte utique. Nam quia testimonia
dum sunt obscura, verbi gratia: « Ego sum
(Exod. iii, 14). » Vel: « Ego principium
, 8). » Vel: « Ego sum via, veritas et vita
iv, 6); » mandata vero tua manifesta sunt,

Non occides. Non mœchaberis. Honora pa-
trē, etc. (Exod. xx, 12-14), » in hunc mo-
rabilia testimonia tua etiam non intellecta
sciens quia verba vitæ habes etiam cum
» tuus videtur « durus, » ut de carne tua
anda et sanguine bibendo (Joan. vi, 1x). Sed
itis tuis omnino intelligilibus exercebor ope
» jubes, vitando quæ prohibes. Et talis
tionis collyrio curata lippitudine mea consi-
tias tuas, vel sicut in Hebræo habetur *Con-
sententias tuas.*

hunc locum beatus Gregorius dicit (61):
« has vias innuit, nisi quod humanæ convec-
itineria videre contempserat? Dicit ergo: *In
s tuis exercebor, et considerabo vias tuas. Ac
spondeat, dicens: Quæ meæ sunt, jam videre
quia per imitationis tuæ riam pergere con-
tis gressibus inardesco. Qui enim præsentis
contradicit, amoris exercitatione continua
oris sui vias cordis oculis objicit, ut mens
fugiat, ad adversa præparetur, nil, quod
appetat, nil, quod deterrere creditur perti-
mœrorem gaudium deputet, præsentis vitæ
lamna mœroris penset, abjectionis detrimenta
ent, sed per hæc manentis gloriæ locum quæ-
enim vias sequentium monstrabat oculis Ve-
m dicebat: Qui mihi ministrat, me sequa-
n. xii, 26). Ad has vias tumentia discipulo-
ta revocabat, cum locum gloriæ jam quæret
ejusdem iter ignorarent, dicens: Potestis
alicem, quem ego bibiturus sum? (Matth.
Confessionis quippe illius celsitudinem a dex-
inistris quæsierant, sed quanta adhuc itineris
gustia non videbant. Unde et eorum mox
nitandus calix passionis objicitur, ut videli-
d sublimitatis gaudia tenderent, prius viam hu-
invenirent.*

in mandatis tuis exercebor, et considerabo
s. Et quia ex plaga originalis peccati facile
oblivio, ne semel intellecta perdam,

16. *In justificationibus tuis meditabor, ut
iriscar sermones tuos, quos expedit non so-
intellectum videri, sed et per memoriam
Maxime autem consideratione ac medita-
digent illæ justificationes, quæ vel in lege
vangelio aliud sonant, et aliud indicant. In
ut non induaris veste contexta ex lana et
ent. xxii, 11), » cujus litteræ observatio
t justificatio, sed moraliter cavere hanc du-*

lib. xvii Moral., cap. 9.

plicitatem, in qua simplicitas quasi lana præten-
ditur, et astutia quasi lini subtilitas absconditur.
magna justificatio est: Item in Evangelio, ubi di-
citur: « Tu autem, cum jejunas, lava faciem tuam,
et unge caput tuum oleo (Matth. iv, 77), » litteræ
hujus observantia parva vel nulla est justificatio:
sed intus lavare faciem cordis aqua compunctionis
de peccatis præteritis, et perfundere caput mentis,
id est intentionem, quæ est principale interioris
hominis, oleo lætitiæ, quo fiat jejunium sive aliud
sanctitatis exercitium non ex tristitia vel ex neces-
sitate, sed in lætitia et in hilaritate, magna est ju-
ustificatio. Ad tales *justificationes* dignoscendas nec-
cessaria est prudens meditatio, ne aut non recte
intelligantur, aut recte intellectæ oblivioni tradan-
tur. Propterea quæsi votum facio, dicens: *In justifi-
cationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones
tuos.*

Jam his octonis versibus exactis eorum duas ca-
pitales litteras, videlicet *aleph* et *beth* connecta-
mus, et ex earum interpretatione dicamus quia in
istis versibus est magna doctrina Ecclesiæ. Inter-
pretatur enim *aleph* doctrina, *beth* domus, ac proinde
intelligitur his comprehendi *doctrina domus*, id est
Ecclesiæ.

Incipit alius octonarius, cujus in Hebræo singuli
versus incipiunt a littera

GUIMEL.

Quod interpretatur *plenitudo*, vel sicut Ambrosius
vult, *retributio*, quia sic per *doctrinam domus* in-
structus, et in mandatis Dei exercitatus, *plenitudi-
nem retributionis* merito exigit, dicens:

VERS. 17. *Retribuere servo tuo.* In quo non del et
arrogans videri, sed constans. Innocentis enim et
constantis est conscientie ab eo, cui œravit, ple-
nitudinem retributionis expetere, atque in hoc nihil
hæsitare vel dubitare. Jubemur quippe in Evange-
lio fidem habere, ac non hæsitare de his quæ ho-
minibus impossibilia, Deo vero possible sunt (Luc.
xi). Cum autem sint quatuor retributiones diversæ,
id est bona pro bonis, mala pro malis retribuere, quod
est justitiæ, ac bona pro malis, quod est gratiæ,
itemque mala pro bonis, quod est injustitiæ, hanc
ultimam nescit Deus, qui nulli malum pro bono re-
tribuit: reliquas tres observat, prout vult. Nam et
bonis meritis, quæ ipse dat, bona quoque præmia
retribuit, et malis meritis, quæ a se habet malus
homo, mala tormenta rependit, et item sæpe malis
meritis bonæ præmia retribuit, cum tamen ipsa
mala merita fuerint recognita per penitentiam.
Sed quis tibi hanc ipsam dat penitentiam, nisi re-
niæ largitor, et humanæ salutis anator? Ego igitur,
in quantum bona feci, servus tuus, bone Deus,
tibi dico: *Retribuere servo tuo.* Quia vero semivivus
adhuc in parte mortem sentio, qua præpeditus mi-
nus tibi servio quam debeo, dico tibi: *Vivifica me*
bona tua pro malis meis retribuendo, et tunc vivifi-

calus custodiam sermones tuos. Sed quia non possunt custodiri per obedientiam, nisi prius videantur per intelligentiam, tu, qui « lux vera » es « illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1, 9); »

VERS. 18. *Revela oculos meos. Et tunc ablato velamine ignorantiae simul et malitiae, considerabo mirabilia de lege tua.* Nihil mirabilius in mandatis quam: *Diligite inimicos*, quod idem est ac si dicitur: Date bona pro malis. Item cum dicitur: « Nisi quis renuntiaverit omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv, 33). » Et « Vade, vende quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo (Matth. xix, 21), » aliaque in hunc modum dictu quidem sunt *mirabilia*, sed tamen actu possibilis sunt credenti. Hoc ita esse *considerabo de lege tua*, in qua *mirabilia* lego. Nam et Moyses inimicos dilexit, pro quibus ne interirent, se deleri de libro vitae petiit. Sed et Samuel pro inimicis oravit, manente adhuc umbra legis. Clarescente autem veritate, postquam verus agnus Christus pro inimicis est immolatus, absque numero sunt, qui suos inimicos dilexerunt, et diligunt orantes pro persequentibus et calumniantibus: quique renuntiantes omnibus quae habent et habere possunt in terra, incolae sunt in terra. Quorum consortio vel per imitationem vel per alienae perfectionis perfectam dilectionem admissus confidenter dico:

VERS. 19. *Incola ego sum in terra.* Unde alias clamare soleo: *Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est (Psal. cxix, 5).* Incolatus quippe idem est, quod peregrinatio, qua « Peregrinus sum ego sicut omnes patres mei (Psal. xxxviii, 13), » quorum patria caelestis Jerusalem, cujus cives in hujus mundi Babylonia laborant, et omnino deficerent, nisi eos tua mandata quasi cibaria desursum venientia reficerent, quomodo refecti sunt patres nostri peregrinantes in deserto pane angelorum typico, et Novi Testamenti patres vero. Proinde quia et ego *incola sum in terra*, tendens ad patriam caeli, ne deficiam in via, *non abscondas a me mandata tua*, quae absconduntur his, qui terrena sapiunt, neque incolae, sed cives Babyloniae sunt. Unde adversantes *mandatis tuis*, etiam cum ea scire volunt, non ea tamen sapere concupiscunt. Te etenim de die in diem quaerunt, et scire vias tuas volunt quasi gens, quae justitiam fecerit, et quae iudicium Dei sui non dereliquerit; sed anima eorum non concupiscit aut sapere vult justificationes tuas, quia vel cum Judaeis justitiam suam statuente justitiae tuae subjici nolunt, vel cum gentibus adversus omnem justitiam sua idola colunt, dum alius fornicando Veneri, alius irascendo Marti, alius alta sapiendo Jovi quasi toties victimas immolat, quoties praedictis aut similibus criminibus animam suam trucidat. Addunt quoque thus in incensum, non suavissimi, sed pessimi odoris, cum de fama pravissima quasi *aream corrumpunt*, maxime si ad ea, quae faciunt,

A etiam alios loquendo inducunt, juxta illud: « Corrumpunt mores bonos confabulationes pessimae (I Cor. xv, 33). » Quia vero inter tales non civis, sed *incola sum*, et peregrinus; ideo reprobatis justificationibus Pharisaeis Judaeorum et totius idololatriae gentium sordibus,

VERS. 20. *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.* Video enim ratione, quam sint utiles *justificationes tuae*, sed languore infirmitatis depressus non eas tantum desidero, quantum eas desiderandas intelligo. Praevolat intellectus, et sequitur tardus vel nullus affectus. Datum est mihi bonum scire, quod nondum delectat agere. Ideo *concupivit anima mea* illius boni affectum, cujus habet intellectum.

B Aliter: Inter omnia mirabilia de lege tua considerata praee omnibus margaritis illic inventis et consideratis unam video pretiosissimam, id est veram dilectionem. Est autem vera dilectio, qua diligenda diliguntur, sicut falsa, qua non diligenda diliguntur. Et falsa utique dilectio diligenda non est, vera vero dilectio plus est diligenda, quam omnia, quae diliguntur in illa, sub illa. Ipsa namque Deus est juxta illud: « Deus charitas est (I Joan. iv, 8). » In qua charitate licet chara debeant esse omnia bona, super omnia tamen, quae chara sunt, charitas ipsa debet esse chara. Ipsi ergo dilectionis dilectionem, ipsius charitatis charitatem concupiscens habere, dico assidue: *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas.* Nam *justificationes tuas* utcumque desidero et concupisco. Sed ipsum desiderium, quo desidero, et ipsam concupiscentiam, qua concupisco sic desiderare ac concupiscere affecto, ut nullo deinceps afficiar taedio, quo languescam a tali desiderio quod concupiscit anima mea spiritu prompto, licet caro sit infirma. Cui simile est, quod sponsa dicit: « Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie (Cant. 1, 6). » Item: « Num quem dilexit anima mea, vidistis? » (Cant. iii, 2). Igitur quod dico: *Concupiscit, vel diligit anima mea*, confessio et conquestio est infirmitatis, qua languens mortalis caro concupiscit adversus spiritum. Qua tamen languente et contraria saluti concupiscente anima mea tuo spiritu afflata *concupivit desiderare justificationes tuas in omni tempore* tam adversitatis quam prosperitatis. Quod autem caro infirma est, inde est, quod tu

VERS. 21. *Increpasti superbos parentes nostros in paradiso, eo quod acquieverunt tentatori superbiam nimiam suggerenti et dicenti: « Eritis sicut dii (Gen. iii, 5). »* Primo *increpasti superbium diabolium*, deinde hominem ipsius superbiae imitatore, dicens: *Maledicta terra in opere tuo (ibid., 17).* Mulieri quoque dixisti: « Multiplicabo conceptus tuos et ærumnas tuas (ibid., 16). » Hinc est ipsa mulier terra maledicta spinas et tribulos maledictorum filiorum germinans, quos omnes in ipsa matre tua maledixisti multiplicando conceptus ejus, ut videlicet conciperet non solum filios benedictos, quibus

dicendum est : « Venite, benedicti (*Matth. xxv, 54*), » **A** sed etiam illos maledictos, quibus in fine dicendum est : « Ite, maledicti (*ibid., 41*). » Ipsi quoque filii benedictionis adhæret macula hujus maledictionis, quæ non abstergitur nisi per benedictum fructum ventris tui. O mulier benedicta inter mulieres, quæ maledicti serpentis caput contrivisti, quia contra superbiam illius tu, virgo humilis, permansisti et maledictionem primæ mulieris exterminasti. Etenim per benedictum fructum ventris tui benedicentur omnes tribus terræ, sicut promissum est Abraham (*Gen. xvii, xxvi, xxviii*). Proinde qui ex omni tribu et lingua benedicuntur in te, o semen Abraham, per gratiam tuam secernuntur ab increpatione ac maledictione jam nunc in anima concupiscente justificationes tuas in omni tempore (*Psal. lxxi*) : quibus tamen carnis infirmitas adhuc inhæret ex tua increpatione, qua *increpasti superbos* mortalitate ac morte corporum domando et colaphizando illos, ut agnoscerent se terram sive pulverem esse, ac desinerent se in altum extollere. Hac ratione etiam illos colaphizas, quos inter filios benedictos computas, ne quemquam illorum vel magnitudo revelationum vel sufficientia gratiarum valeat extollere, dum virtus mentis in infirmitate carnis perficitur, et quasi de maledictione carnis spinas ac tribulos tentationum germinantis consummatur benedictio mentis legi Dei consentientis, legemque membrorum non diligentis, imo et odientis. Unde **unus** talium dicit : « Non enim quod volo bonum, **hoc** facio, sed quod odi malum, illud facio. Si autem quod odi malum, illud facio, consentio legi Dei, quia bona est (*Rom. vii, 16*). » Istiusmodi ergo filii benedictionis licet in carne graventur quadam **pœna** maledictionis, non tamen ipsi maledicti censendi sunt, quia nihil damnationis est his, qui non secundum carnem ambulant, nec sinunt regnare peccatum in suo mortali corpore, quamvis peccato non possint ad plenum carere gravante illos corpore, quod corrumpitur etiam, dum interior homo renovatur.

At illi, qui per superbiam *declinant a mandatis tuis*, non decepti per ignorantiam ut Saulus persecutor, seu victi per fragilitatem ut Petrus adhuc junior, sed abstracti ac illecti cupiditate peccandi **ut** Judas fur sacrilegus et traditor Salvatoris, mantesque in felle amaritudinis et obligatione iniquitatis ut Simon Magus : isti eorumque similes omnino *maledicti* sunt, quia *mandata tua*, Deus, a quibus *declinant*, usque adeo detestantur, ut ea servantibus et servanda prædicantibus impropria multa faciant eosque contemptibiles judicent. Contra quos ego Ecclesia vel ego ecclesiastica persona oro dicens :

VERS. 22. *Aufer a me opprobrium et contemptum, quia testimonia tua exquisivi. Testis* Latine, apud Græcos dicitur *martyr*, et *testimonia* dicuntur *martyria*. Hæc *testimonia* sive martyria superbis erant *opprobrio* et derisui contemptibus crucem et to-

PATROL. CXCIV.

tam Christianam humilitatem, per quam solam superbia sanatur. Et quidem propter salutem sancti martyres testimonia sive martyria exquirebant; sed a talium contemptu liberari expetierunt propter salutem persequentium. Et in hoc exauditi sunt, quia jam non est *opprobrium*, sed honor in mundo martyrum passio, quam ex numero persequentium plurimi sunt imitati videntes martyres in hoc mundo honorari, eo quod constat illos in cœlis coronatos attestantibus miraculis innumeris, quibus exemplo Gedeonis triumphavit Christus. Nam sicut illius pugna pervenit ad victoriam confractis lagenis et coruscantibus lampadibus (*Jud. vii*), ita fractis martyrum corporibus ac deinde miraculis ad sepulera eorum coruscantibus teriti sunt hostes **B** Christi, et cœperunt martyres venerari ac imitari, quæ docuerunt, credendo ac constando, atque interdum patiendo martyrio, qualia prius intulerunt. Et sic ablata est *opprobrium* et *contemptus* martyrum, *testimonia* sive martyria exquirentium. Deinde surrexerunt hæretici docentes contraria sanæ fidei. Contra quorum errores beati confessores exquisierunt in Scripturis authenticis *testimonia* veritatis. Et ipsi multoties invalescentibus hæreticis *opprobrio* et *contemptui* sunt expositi, sicut ecclesiastica testatur historia. Igitur quisque illorum tunc recte oravit dicens : *Aufer a me opprobrium et contemptum, quia testimonia tua exquisivi*, quibus defenderem sinceritatem fidei, qua sive per martyres sive per confessores ego Ecclesia catholica vix tutata sum per *testimonia* diligenter exquisita. Nec mirum, si contra istos laborans periclitata sum.

VERS. 23. *Etenim sederunt principes, et adversum me loquebantur.* Si plebeius quisquam restitisset mihi, sustinuissem utique defendente me aliquo principe. Sed in hoc aggravatum est mihi certamen, quod *principes*, principales in mundo sedes vel cathedras obtinentes, ex mora et deliberatione *sederunt, et adversum me loquebantur aperte*, quæ in occulto excogitaverunt, verbi gratia, Nero, Decius, Diocletianus et cæteri pagani principes idola defendentes : ac post illos Constantius, Julianus, Valens ac cæteri principes, hæreticorum defensores. Illi quidem *contra me loquebantur* cogitantes me opprimere : *servus autem tuus*, verbi gratia, martyr Laurentius aut confessor Augustinus, aut quilibet eorum similis *exercebatur in tuis justificationibus*, a quibus retrahere laborat inimicus homo et diabolus, sed prævalere non potuerunt, imo auxilium præbebunt mihi exercitationis *in tuis justificationibus*.

VERS. 24. *Nam illis me infestantibus et testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tuæ*, in quibus maximum est inimicos diligere, atque illos per *testimonia* veritatis ab erroribus revocare. Quod sæpe factum est conversis tyrannis et hæreticis ad prædicationem *testimoniorum*, et *justificationum* veritatis, dum et lo-

testimonia in verbis, et *justificationes* claruerunt in factis temporibus manifestæ persecutionis. Et quidem fuit amaritudo mea nimis amara tempore paganorum sua idola defendentium; sed amarior temporibus hæreticorum veritatem fidei quadam verisimilitudine impugnantium. Sed nunc ecce in pace amaritudo mea amarissima tempore falsorum fratrum inimicorum domesticorum, voce quidem Deum fatentium, factis autem negantium. Cum enim ex illis multi *principes* in regimen sublevati *sederunt*, sedes videlicet sive cathedras altas obtinendo per ambitionem, et hi tales *adversum me loquebantur* plerumque impugnando fidei sinceritatem, sæpius autem depravando ecclesiastici regiminis puritatem, utpote sua, non Dei lucra cogitantes, homines amantes se ipsos, cupidi, elati, protervi, sine fœdere, sine misericordia, regulis et præceptis Patrum sanctorum non obedientes, voluptatum amatores magis quam Dei (*II^a Timoth. III, 3, 4*). Hujusmodi homines in novissimis diebus prænuntiabat Apostolus futuros iustantibus temporibus periculosos. Et ecce jam tales non solum sunt multiplicati super numerum bonorum, sed etiam principantur in sedibus Ecclesiæ principalibus opprimendo bonos tali versutia, et ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (*Matth. XXIV, 24*). Sed tamen, qui revera est electus, inter tales et sub talibus *exercetur in tuis justificationibus*. Ipsius enim clamor est inter psallendum: *Et enim sederunt principes, et adversum me loquebantur*, magis approbando mala inoluta quam bona insolita. *Servus autem tuus exercebatur* econtra improbando mala inoluta, commendando bona insolita, prout veritas monstrat *in tuis justificationibus* testificatis a lege et prophetis, ab Evangelio et apostolis ac Patribus orthodoxis. *Nam et testimonia tua meditatio mea est*, quæ meditata mitigant dolores, ornant mores: *et consilium meum justificationes tuæ*, inter quas eminent fides, spes, charitas, quibus tribus reconciliatur atque justificatur homo Trinitati summæ tribus horum contrariis perfidia, desperatione, odio boni depravatus atque a Deo alienatus. In his versatur *consilium meum* contra consilia gentium, contra cogitationes populorum, contra consilia principum. Scio quod Dominus dissipat consilia gentium, reprobabat autem cogitationes populorum, et reprobabat consilia principum (*Psal. XXXII, 10*). *Consilium autem Domini manet in æternum*, secundum quod semper dirigere intendit *consilium meum*, ut sit *consilio* diviño consonum et a consiliis mundi hujus diversum, cui factus sum in *opprobrium et contemptum* propter hoc maxime, quia *testimonia tua Deus exquisivi*, quibus assertiones meas ita munire studui, ut eis in veritate stabilitis non possent contradicere adversarii mei, quibus factus sum in *opprobrium et contemptum*, quia *testimonia* veritatis contemnunt, illi maxime, qui sua quærunt, non quæ Jesu Christi (*Philipp. II*).

A Clamo itaque assidue dicens: *Aufer a me opprobrium et contemptum*, sicut abstulisti *opprobrium et contemptum* sanctorum martyrum et confessorum *testimonia tua* exquirentium. Denique jam sunt in gloria et apud homines quoque floret *memoria* eorum damnatis et confutatis contradictoribus ipsorum, verbi gratia, floret suaviterque redolet nomen Simonis Petri; fumat et fœtet nomen Simonis Magi. Gaudet in cœlo martyr Laurentius laureatam corona immarcescibili; dolet in inferno impius Decius ardens igne inextinguibili. Exsultat confessor Athanasius assertor catholicus fidei; fœtet nomen Arii perturbatoris ejusdem fidei. Ablatum est igitur *opprobrium* sanctorum martyrum et confessorum *testimonia tua* exquirentium. Sic superato invisibili Golia Philisthæo incircumciso (*I Reg. XVII*), qui exprobraverat agminibus Dei viventis, victo, inquam, baculo pastoralis sanctæ crucis per beatos martyres, in funda quoque et lapide per sanctos confessores fundibularios prudentes ablatum est *opprobrium* a vero David, quem prædictus Philisthæus contempsit, eo quod ipse armis tyrannorum fortiter armatus erat. Sed noster pugnator solis pastoralibus instrumentis contra illum præliari paratus incessit, ut auferret *opprobrium et contemptum* de Israel, quod et factum est. Sed quid proficimus? Evasimus ora leonum tyrannica violentia et hæretica fraudulentia sævientium. Verumtamen adhæsumus in medio catulorum leonum (*Psal. LVI, 5*). An non sunt catuli leonum, qui etsi non colant idola, neque pervertant fidem, corrumpunt tamen suis confabulationibus pessimis bonos mores introducendo sectas perditionis, ædificatas non supra petram veritatis, sed super arenam falsitatis et pravæ consuetudinis, quam non divina, sed sua roboraverunt auctoritate, usurpata sibi super Ecclesiam regiminiis potestate. *Etenim sederunt, et sedes* altas occupaverunt *principes* talium nominetenus episcopi, abbates, præpositi, archidiaconi, decani, plebani; *et adversum me loquebantur*, quoties contra me pravas consuetudines impugnavi, quibus contra me sedentibus et morose agentibus ego veluti stando laboravi, quia illis facultates ecclesiasticas occupantibus me oppressit egestas, ita ut assidue dicerem: *Ego vero egenus et pauper sum, Deus adjuva me* (*Psal. LIX, 6*). Præ nimia itaque paupertate imminente, videlicet illa egestate, de qua dicitur in Job: *Faciem ejus*, videlicet Leviathan seu Behemoth, præcedet egestas (*Job XLII, 13*). Factus sum in derisum et *opprobrium* atque *contemptum* in conspectu *principum contra me loquentium*, et ad hoc sedentium, id est morose vacantium. Quænam est hæc egestas præcedens faciem Antichristi? Nisi fallor, egestas virtutum et virtuosorum virorum, quibus in Ecclesia rarescuntibus, aut præ inopia nimia deficientibus iniquorum prævalet principatus, in quo Antichristus jam mysterium operatur iniquitatis.

Cui ergo assimilabimus *opprobrium* sive *contem-*

nam, quo Ecclesia vel quælibet ecclesiastica persona in egestate arctata a malis numero personarum et copia rerum abundantibus gravatur, facta in opprobrium abundantibus, et in despectionem superbis! » (Psal. cxxii, 4.) Nimirum illi opprobrio, quod passus est beatus Job in egestate sua sive ab uxore sua, sive ab amicis onerosis consolatoribus illius anteaquam deridentibus, neque miseriam ipsius, prout oportuit, compatientibus (Job II et IV): vel certe illi contemptui, quem passus est vir sanctus Tobias item derisus ab uxore atque amicis, quasi ob nequitiam cæcitas et paupertas illi eveniret (Tob. II). Rex etiam sanctissimus Ezechias tale opprobrium passus est misso ad illum Rapsace nuntio regis Assyriorum. « Et nunc, » inquit, « trade te Domino meo, et dabo tibi duo milia equorum, si poteris ex te præbere ascensores eorum (IV Reg. xviii, 23). » Profecto hæc et cætera superbe loquendo impropèravit regi tunc angustiato paucitatem virorum, qui possent esse ascensores equorum, cum ille gloriaretur in multitudine virorum et exercituum contra Jerusalem præliantium. Sed tu, Deus Israel, abstulisti opprobrium et contemptum beato Job restituendo sanitatem perditamque illi duplicando facultatem (Job xlii, 10). » A Tobia etiam sic abstulisti opprobrium, ut ei restitueres lumen oculorum, daresque copiam rerum vitæ præsentis necessarium cum certissima expectatione ac spe futurorum bonorum (Tob xi, 15). Ezechiam quoque regem liberasti ab opprobrio et contemptu mittendo angelum tuum in ejus auxilium, qui de regis Assyriorum exercitu noctu percussit centum octoginta quinque millia virorum in circuitu Jerusalem, quam tunc obsederat (IV Reg. xix, 35).

Nonne igitur in similibus opprobriis et contemptibus, quibus nunc Ecclesia gravatur, similia sunt expectanda et speranda solatia? Dico ergo: *Aufer a me opprobrium et contemptum* sic agendo necum, ut videant hi qui oderunt me, et confundantur, quoniam tu, Domine, adjuvisti me plus quam prædictos viros veritatis prænuntios. Nam ecce plus quam Job vel Ezechias vel Tobias est hic, videlicet Christus, cujus licet hoc tempore periculoso magna sit egestas tam in paucitate virorum, qui possunt esse ascensores equorum, id est rectores hominum stultorum, quam in egestate rerum cultui religionis destinatarum; tamen clamor Ecclesiæ dicentis quotidie: *Aufer a me opprobrium et contemptum*, credendus est quandoque sic exaudiendus, ut non vacet gloriari hostibus Ecclesiæ contra illam de numerositate virorum, cum plures nobiscum sint quam cum illis, ut Eliseus puero suo demonstravit, et rex Assyriorum persensit, quando angelo percutiente magnam partem virorum, de quibus gloriatus fuerat, amisit (IV Reg. vi), et ipse confusus ab obsidione Jerusalem recessit portans opprobrium et contemptum juxta illud Isaie vaticinium: « Despexit te et subsannavit te virgo filia Sion; post te caput mo-

vit (Isai. xxxvii, 22). » Item gloriantibus Ecclesiæ inimicis, quod ejus facultates ipsi possideant in decimis aliisque religiosæ militiæ stipendiis, sancta Ecclesia tanquam Job vel Tobias desolata non desperet consolationem contra hujusmodi abominationem desolationis jam diu stantem in loco sancto juxta prophetiam Danielis (Dan. ix, 27). Locus enim sanctus est quælibet Ecclesia in honorem Dei fabricata et oblationibus fidelium, præcipue decimis ditata, in qua, dum de stipendiis Deo sacratis diabolo et Antichristo militatur, magna desolationis abominatio stat in loco sancto. Quam qui viderit, moneute Domino, si fuerit in tecto, in alto videlicet religionis proposito, non descendat tollere aliquid de domo (Matth. xxiv, 17), spernens scilicet mundi hujus lucra, nec pro talibus acquirendis ab alto descendat in ima, ut illi faciunt, qui divitibus aculando humanam captant gratiam, nec peccata eorum, prout oportet, redarguendo imitantur Eliam seu Joannem Baptistam. Non autem excidit verbum Domini promittentis, quod, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis, mittat Eliam prophetam, qui convertat cor patrum ad filios et cor filiorum ad patres eorum (Malach. iv). Quod cum factum fuerit, sive in persona sua Elia veniente, ut multi expectant et celebri sermone vulgatum est, sive in spiritu et virtute Eliæ impetrata pluvia cœlestis gratiæ per legitimum sacrificium, cum prius fuerat non legitimum reprobatum, crelimus et speramus exauditum iri orationem Ecclesiæ dicentis: *Aufer a me opprobrium et contemptum, quia testimonia tua exquisivi. Etenim sederunt principes non legitime sacrificantes, et adversum me loquebantur. Servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis. Nam et testimonia tua meditatio mea est, quibus invenio neminem posse Deo servire ac mammonæ, atque ideo consilium meum justificationes tuæ, quarum summa est, ut, tua gratia juvante, semper studeam tibi soli servire cupiens etiam illos necum justificari, ac magnificari quibus exprobrantibus et me contemnentibus ludibrium fui, maxime ob id, quod testimonia tua exquisivi et exercebar in justificationibus tuis, quod etiam, adhuc favente gratia tua, facere non desino. Nam et testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tuæ.*

DALETH.

VERS. 25. *Adhæsit pavimento anima mea: vivifica me secundum verbum tuum.* Quid est hoc? Paulo ante dixisti: *Concupivi a. ima mea desiderare justificationes tuas* tanquam totus deditus cœlestibus desideriis, et nunc dicis: *Adhæsit pavimento anima mea* tanquam in ima depressus, et ab his, quæ sursum sunt, alienus? Verum est. Et illud dixi condelectatus « legi Dei secundum interiorem hominem: » est istud dico videns « aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ (Rom. vii, 22, 23). » Quantolibet enim studio me in spiritalibus exerceam, sentio tamen fragilis et mortalis carnis affectum circa hæc terrena, quæ sunt calcanda et qa-

vimentum, super quod stantes vultum suum debent attollere in cœlum, quod est hujus pavimenti altissimum tectum in amplissima hujus mundi aula, cujus fabricator et Dominus eminet super omnia non locali celsitudine, sed spiritali, ubique præsentissima et tamen secretissima virtute, qua implet omnia non inclusus, circumdat omnia non exclusus, sustentat omnia non substratus, excellit omnia non elatus; cujus latitudo, sublimitas et profundum continet omnia, excedit omnia, regit omnia, sustinet omnia. Cujus latitudo charitas, longitudo æternitas, altitudo vel sublimitas potentia insuperabilis, profundum sapientia inscrutabilis. Huic semper timendo propter insuperabilem potentiam et inestimabilem sapientiam, semper diligendo propter ipsius charitatem et charitatis æternitatem, qua et prior dilexit et in æternum diligit, nihilque eorum odit, quæ fecit, semper intentus esse proposui conversatione, id est meditatione cœlesti, ut essem unus illorum, quorum vox est: « Nostra autem conversatio in cœlis est (Philipp. III, 20). » Sed ex affectu carnis naturaliter mihi insito *adhæsit pavimento anima mea*, ita ut, licet jugiter concupiscat *anima mea* desiderare cœlestia, non possit non concupiscere terrena saltem ad usum licitum sibi concessum, cujus limites frequenter excedens *adhæret pavimento* quasi visco mortalitatis detenta in corpore tereno, propter peccatum jam mortuo, id est indubitanter morituro, cui *adhærens anima mea* et ipsa periclitatur quasi quotidie moritura morte peccati, quo nimis languet in corpore quantumlibet polito et lævigato quasi ad similitudinem pavimenti marmore albo strati. Cui *pavimento* nimis adhærentes *increpasti superbos* dicens tu, Veritas: « Væ vobis, Scribæ et Pharisei, qui estis similes sepulcris dealbatis, quæ a foris apparent hominibus alba, intus autem plena sunt ossibus mortuorum (Matth. xxiii, 27). »

Ne igitur interiora mea sint ossibus mortuorum similia, *vivifica me secundum verbum tuum*, id est fac ut vivam secundum præceptum tuum. Hoc est enim præceptum tuum, « ut diligamus invicem (Joan. xv, 12). » Hæc dilectio vita est animæ, quia « qui non diligit, manet in morte. » Unde Joannes apostolus et evangelista: « Nos, » inquit, « scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte (1 Joan. III, 14). » Ne igitur et ego manens in corpore mortali maneam in morte, *vivifica me secundum verbum tuum*, sicut dictum est, vel secundum Jesum Christum, qui est *verbum tuum*, ut videlicet vivam in ipso et secundum ipsum factus de filio iræ filius gratiæ in semine Abrahæ promissæ. *Verbum* enim promissionis hoc est: « In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ (Gen. xxvi, 4). » Item: « Aspice cœlum, et numera stellas si potes. Sic erit semen tuum (ibid., xv, 5). » Item: « Multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli (ibid., xxvi, 4). » *Manifeste cognoscitur stellas cœli non adhærere pa-*

vimento terreno, sed alto firmamento cœli, quasi hujus amplissimæ aulae cuidam laqueari. Ergo dicens: *Vivifica me secundum verbum tuum*, promissionis tuæ *verbum* de claritate simul et altitudine stellarum cupio et opto impleri de me, ut videlicet sublevatus de *pavimento* fulgeam in alto. Nam quandiu filii promissionis adhærent *pavimento*, rectius assimilantur *pulveri*, sive *arenæ* (Gen. xiii, 16; xxii, 17), secundum quod item promissum est Abrahæ multiplicandum semen ejus ut pulverem terræ sive arenam, quæ est in litore maris, quæ pars promissionis pertinet ad filios carnis, qui gloriantur in carne Abrahæ. Sed ego filius fidei potius quam carnis esse desiderans oro *vivificari secundum verbum tuum*, quo promittitur similitudo stellarum.

Denique post eadem quatuor regum (Gen. xiv) et liberationem Lot fratruelis Abrahæ dictum est ei: « Suspice cœlum, et numera stellas si potes. Sic erit semen tuum (Gen. xv, 5). » Nulla in hoc verbo promissionis mentio fuit *arenæ* vel *pulveris*, ut in aliis promissionibus. Atque ideo *secundum hoc verbum tuum*, quo promissa est similitudo stellarum, cupio et oro *vivificari*, ut videlicet, qui me *pulverem* cognosco adhærentem *pavimento*, similis efficiar stellis adhærentibus firmamento. Abrahæ namque cum dictæ sint multæ promissiones, non tamen in multis seminibus, sed in uno semine ipsius *benedicendæ* asseruntur omnes tribus terræ (Gen. xxviii, 4), id est aliqui de omnibus tribus terræ, scilicet electi ad vitam æternam prædestinati et in resurrectione clarificandi. Etenim « sicut stella differt a stella in claritate, sic erit et resurrectio mortuorum (1 Cor. xv, 41), » de pulvere quidem communiter suscitandorum, sed non communiter clarificandorum. « Multi enim de his, qui dormiunt in pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam et alii in opprobrium, ut videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates (Dan. xii, 2, 3). » In hoc igitur, quod omnes in pulvere dormierunt, quasi *pavimento adhæserunt*; sed qui ex his docti fuerint et alios ad justitiam erudierint, elevati a *pavimento* fulgebunt quasi stellæ in firmamento, non ad tempus, ut illæ stellæ, quas trahet in terram cauda draconis (Apoc. xii), sed in *perpetuas æternitates* vera luce, quæ Deus est, lucentes, et vera vita, quæ item Deus est, viventes, quorum consortio adjungi postulo dicens: *Vivifica me secundum verbum tuum*, quod locutus es ad Abraham patrem nostrum promittens ei semen unum sic multiplicandum sicut stellas cœli. Dixisti enim: « Multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli (Gen. xxvi, 4). » Si ergo per stellas cœli volebas angelos lucis intelligi, non absurde hoc verbo promissionis approbatur sensus eorum, qui asserunt, ex hominibus tot salvandos et clarificandos, quot in cœlo remanserunt angeli, cadentibus inde angelis apostaticis. Cui sensui et hoc suffra-

gari dicunt, quod scriptum est : « Constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Dei (Deut. xxxii, 8), » seu filiorum Israel, quoniam et hoc familiare est angelis bonis, ut dicantur filii Israel, sicut angelus ad Tobiam loquens ex filiis Israel se dicit esse (Tob. v). Si ergo, ut dictum est, per stellas cœli bonos angelos volebas intelligi, quibus in semine Abrahamæ multiplicando sunt æquandi homines prædestinati ad vitam æternam, bene ac recte orans dico tibi hujus verbi atque promissionis auctori : *Vivifica secundum verbum tuum*, ut « fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra (Matth. vi, 10), » sicut in firmamento, sic et in pavimento, suscitatis de pulvere tot hominibus in vitam æternam, quot angeli habent vitam æternam, quam desiderans tibi assidue dico : *Vivifica me secundum verbum tuum*. Vivificationis autem hoc est initium, quod, peccata mea confitendo,

Vers. 26. *Vias meas enuntiavi per hoc ipsum, quod me pavimento adhæsisse confessus et conquestus sum* dicens : *Adhæsit pavimento anima mea, quod idem est, ac si dicerem : peccatrix est anima mea*. Sic *vias meas enuntiavi* enuntiatione licet brevi, tamen sufficienti coram te iudice omnia sciente. *Vias meas*, iniquitates videlicet *meas* mea pravitate commissas *enuntiavi tibi* sincera confessione dolens et præteritis, et libenter volens cavere de futuris. *Et tu exaudiisti me* dimittendo et ignoscendo ipsas *vias meas*. Restat ergo ut doceas tuas. Ideo *doce me justificationes tuas*, quas vere novit, qui servat et facit : sicut e contrario de Christo dicitur : « Peccatum non novit (II Cor. v, 21), » id est non fecit. Ergo *doce me justificationes tuas*, qui meas pro nihilo habeo, quia sine te nihil possum facere, unde justificer apud te. Atque ut in ipsis justificationibus tuis ordinate incedam, sciens quid prius, quid posterius agendum sit,

Vers. 27. *Viam justificationum tuarum instrue me*, sive, ut in Hebræo legitur : *Viam præceptorum tuorum fac me intelligere*, ne ignarus mysticorum secretorum deducar in devium, sicut hi, qui adhuc putant agnum paschalem secundum legem comedendum, vel sicut quidam putabant ad litteram tenendum, quod in Evangelio præcipitur lumbos præcingere (Luc. xii, 35), crucem bajulare (Matth. xvi, 24), ac cætera quædam figuratim dicta æstimabant litteraliter implenda, nescientes quod etiam littera Novi Testamenti aliquoties occidit, si eam spiritus non vivificat. Unde et ego, ne in talibus fallar, *exercebor in mirabilibus tuis*. Sunt enim quædam *justificationes tuæ* ita *mirabiles*, ut merito super his exclamet peritus lector vel auditor : *Mirabilia testimonia tua, Domine. In his mirabilibus tuis exercebor* diligenti meditationis exercitio perquirens ea quæ latent in figuris, verbi gratia, quis ille sit agnus, qui abstulit peccata mundi (Joan. i, 29), et quomodo accinctis renibus et calceatis pedibus debeant manducari carnes ejus, non aqua coctæ, sed igne assæ (Exod. xii, 11). Item in Evangelio de

lumbis præcingendis et lucernis ardentibus in manu tenendis ac cæteris talibus mystice intelligendis exercetur perquirens veritatem, quisque sensus in hujusmodi præceptis ædificet charitatem (Luc. xii, 35). Quæ cum sit finis præcepti, nullum præceptum Domini recte intellectum judicatur, nisi ejus intellectus referatur ad ædificandam eam charitatem, quæ est de corde puro et conscientia bona et fide non ficta. Verum quia sunt aliqua legis tuæ *mirabilia* vel ad intelligendum nimis obscura, vel ad agendum nimis difficilia.

Vers. 28. *Dormitavit anima mea præ tædio*. *Dormitare* namque est a studio contemplationis vel actionis tepescente charitate languescere per vitium accediæ : *dormire* vero est omnino refrigescere ac deficiente charitate in somnum cadere desidia, oblivionis ac socordia, qui somnus evenire solet ex præcedenti dormitatione, ita ut qui dormitans parum boni facit, et hoc salutis suæ periculum negligit, penitus obdormiens et alto somno pressus nihil boni faciat. Quod malum, ne mihi accidat, *confirma me in verbis tuis*, his potissimum, quibus mones vigilandum : « Vigilate, » inquit, « quia nescitis diem, neque horam (Matth. xxv, 13). » Vigilat qui recte credit et servat operando quod credit. Vigilat qui ad aspectum veri luminis oculos mentis apertos tenet. Vigilat qui a se torporis et negligentia tenebras repellit. *Confirma me* itaque *in verbis tuis*, tu, qui dicis discipulis tuis : « Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem (Marc. xiv, 38; Matth. xxiv, 42). » Item : « Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus, invenerit vigilantem (Luc. xii, 37). » Item : « Quod uni dico, omnibus dico : Vigilate (Marc. xiii, 37). » Arguis etiam discipulos dormientes, eo quod « oculi eorum gravati erant præ tristitia (Matth. xxvi, 43). » Petro quoque specialiter dicis : « Simon, dormis, non potuisti una hora vigilare mecum! » (Marc. xiv, 37.)

Si ergo discipuli tui, non semel ad vigilandum commoniti, gravatos habuerunt oculos præ tristitia, nec potuerunt vigilare adhuc tristes, quid mirum, quod *dormitavit anima mea præ tædio* simul et tristitia, eo quod erudita verbis tuis nondum se confirmatam persensit in eisdem verbis tuis? Denique apostoli tui, licet per os tuum tuis verbis eruditi, non potuerunt vigilare nondum confirmati per Spiritum sanctum, qui eis nondum fuerat datus, quia tu largitor ejusdem Spiritus nondum fueras glorificatus. Ast postquam tu resurrectionis gloria glorificatus insufflando eis tuum Spiritum firmasti eos, amplius autem, postquam et ascensionis gloria glorificatus misso Paraclito confirmasti eos, ex tunc vigilare potuerunt, et vigilare in illis tuis laudibus et obsequiis dulce fuit, non tædiosum, transacta videlicet jam tristitia, quæ oculos eorum gravaverat, cum esset hora et potestas tenebrarum, te Sole justitiæ adhuc sub nube mortalitatis latente, neque radios virtutum tuarum exerente. Sicut ergo illos tunc visa gloria resurrectionis et ascensionis

lactificasti, ac dato Spiritu tuo confirmasti: ita, **A** quæso, et me in verbis tuis confirma, quibus me vigilare doces, quia frustra doces, nisi me in verbis tuis confirmes, ut apostolos tuos confirmasti, quos tua confirmatione vigiles fecisti. Ipsi enim sunt vigiles, qui custodiunt civitatem, quique suscitant alios, ut vigilent, verbi gratia, dicendo: « Sobrii estote, et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens, quem devoret, cui resistite fortes in fide (I Petr. v, 8). » Item: « Estote prudentes et vigilate in orationibus (I Petr. iv, 7). » Item: « Vigilate, state in fide, viriliter agite et confortamini: omnia vestra in charitate fiant (I Cor. xvi, 13). » Hæc et similia sive tua sive tuorum verba, quæ nihilominus et tua sunt, quia tu in eis loqueris, frustra sonant in auribus meis, nisi tu me confirmes in eis, imo ex notitia verborum tuorum, quæ non servo nec servare possum, tædio afficior præ tristitia gravante oculos meos, maxime imminente hora et potestate tenebrarum in tribulationibus aut malis tentationibus. Ne igitur absorbear tædio et tristitia nimia, et quia dormitavi, penitus obdormiam, quæso, *confirma me in verbis tuis mala removendo et bona largiendo. Mala removendo*

VERS. 29. *Viam iniquitatis amove a me: bona largiendo miserere mei.* Dedisti legem Moysi peccata monstrantem, sed minime sanantem; da nunc legem tuam, legem fidei sanantem vulnera per legem factorum demonstrata et exulcerata (Exod. xx; Deut. xxviii). Nam concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret: « Non concupisces (Exod. xx, 17). » Per legem enim cognitio peccati, quæ sine gratia salvante ac juvante *via est iniquitatis*, quia per mandatum, licet sanctum et justum, tamen reviviscit peccatum, si non fuerit curatum per gratiam gratis impios justificantem et pios magnificantem. « Quos enim justificavit, illos et magnificavit (Rom. viii, 30). » Justificat autem non per justitiam factorum, sed per justitiam fidei credentis in eum, qui justificat impios, et ex impiis facit pios magis per misericordiam quam per justitiam. Nam in lege factorum graviter puniente mala facta, est utique Dei et recte jubentis et recte punientis justitia; sed in lege fidei, qua creditur in eum, qui justificat impios, Dei subvenientis misericordia superexaltat **D** iudicium, cum salvatur per misericordiam, qui damnari debuit per justitiam. *Viam ergo iniquitatis amove a me*, quæ trita est ab his, qui erant sub lege legisque timore, habendo solummodo spiritum servitutis in timore. *Et de lege tua miserere mei*, non iterum dando Spiritum servitutis in timore, sed spiritum adoptionis filiorum in quo clamemus: Abba Pater (Rom. viii, 15). Mortuus quippe sum præ tædio, in quo dormitavit anima mea, in hoc similis dormitanti, quod media inter legem Dei legemque membrorum nec plene vigilavit legi Dei obediendo, nec sopore alto pressa est voluntarie serviendo legi *membrorum per concupiscentias ejus eundo.*

Attamen illa dormitante non dormitat, sed mortu-
tenus ægrotat corpus mortale, quod et mortuum dicit Apostolus propter peccatum, quod ejus membris naturaliter est insitum. Propter quod dicit: « Quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum, sed quod odi malum (Rom. vii, 17). » In carne itaque moribunda, in qua mihi malum adjacet, mortuus non valeo suscitari per baculum legis peccatores graviter ferientis in *via iniquitatis*, nec tamen liberantis a *via iniquitatis*. Ideo gratiam petens et quærens dico: *Viam iniquitatis amove a me, et de lege tua miserere mei.* Fac ut alter Eliseus, imo tu verus Eliseus, quod interpretatur *Dei salus*, remoto legis baculo, qui mortuo superpositus neque mortem aufert neque vitam confert (IV Reg. iv). Ineumbe tu ipse vivus et vita super me mortuum ponens oculos tuos super oculos meos, et os tuum super os meum, et manus tuas super manus meas, ut tu gratia vivificatus, et quæ vera et agenda sunt, videam, et hæc alios ore gratioso doceam, corde credens ad justitiam et ore confitens ad salutem (Rom. x, 9). Neve sit inanis aut fides cordis illuminati, aut oris dilatati et osculo tuo dulcificati confessio, manus tuæ manibus meis junctæ sic per me operentur, et me, cooperante gratia, sic faciant operari, ut pariter et ex illuminata per fidem ratione, et ex gratia in labiis meis diffusa, et ex operum bonorum clara evidentiâ constet mihi, constet matri Ecclesiæ me filium suum, qui fui mortuus, vivere non per legis baculum, cujus littera occidit, sed per spiritum vivificantem de ore tuo super os meum posito mihi mortuo insufflatum (II Cor. iii, 6). Qui spiritus, cum per tria prædicta, scilicet oculos clare videntes, os bene confitens, et manus, quæ recta sunt, operantes, testimonium reddet spiritui meo, quod sim filius Dei, videlicet membrum factus unigeniti Filii Dei, gloriabor in illo, et gratias agam dicens:

VERS. 30, 31. *Viam veritatis elegi: judicia tua non sum oblitus. Adhæsi testimoniis tuis, Domine.* Hoc dico et semper dicam in gratiarum actione adjuncta sane hac oratione: *Noli me confundere*, confusione illa, qua confundentur, quibus de donis tuis gloriantibus eo, quod in nomine tuo multas virtutes fecerint, et in nomine tuo prophetaverint, respondebis: « Discedite a me, operarii iniquitatis, non novi vos (Luc. xiii, 27). » Item fatuis virginibus oleum in vasis suis non habentibus magna erit confusio segregari a sapientum virginum consortio (Matth. xxv, 2). Sed et servo nequam ac pigro grandis erit confusio, cum tolletur ab eo talentum sibi creditum, et ipse mittetur in ignem æternum (ibid., 26). Similiter is, qui ad nuptias ingressus deprehenditur non habere vestem nuptialem graviter confundetur, cum de nuptiali convivio separatus « ligatis manibus et pedibus ejicietur in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium (Matth. viii, 12). » Taliter, o Deus misericordissime, *noli me confundere.* Confundar autem gravissime, si tua gratia me deserente *viam veritatis, quam elegi, dese-*

rucro, et si *judicia tua*, quæ non sum oblitus, quandoque oblivioni tradidero, si a testimoniis tuis, quibus adhæsi, avulsus denuo adhæsero pavimento, ut prius, cum lugens cogebam consistere et conqueri dicens: *Adhæsit pavimento anima mea. Noli, quæso, me confundere* in ira tua derelinquendo me; sed in misericordia tua sic adjuva me, ut in *via veritatis*, quam elegi, bene currens in anteriora semper extensus, quo tendo, perveniam, cursuque consummato bravium coronæ percipiam. Dulci quidem didici experimento, quod via perfectionis nulli est angusta vel difficilis ad currendum, qui habet cor in charitate dilatatum. Nam et ego multoties

VERS. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Proinde quia cucurrissem per iter angustum, nisi tu dilatasses cor meum; non mihi attribuo, seu viribus meis, quæ nullæ sunt, adscribo, quod *viam veritatis elegi*, quod *judicia tua non sum oblitus*, quod *adhæsi testimoniis tuis*, quod *viam mandatorum tuorum cucurri*. Tuo quippe dono gratuito factum est, ut hæc omnia possem et facerem, cum dilatasti cor meum prius angustum, et timore legis peccata punientis angustatum. Quod revera tunc dilatasti, quando misericordibus misericordiam promisisti dicens: « Dimittite et dimittemini, date et dabitur vobis (*Luc. vi, 37*). » Duo hæc adivi opera misericordiæ dimittendi et donandi, atque his ideo veluti pedibus duobus *cucurri viam mandatorum tuorum* cito dimittendo et dando, sicut mandasti, atque sperans mihi quoque dimitti et dari sicut promisisti. Non autem currit in hac via, quem in dimittendo vel dando pigrum facit illa tristitia, quam prohibet Apostolus dicens: « Non ex tristitia, aut ex necessitate (*II Cor. ix, 7*). » Currit autem qui tribuit in simplicitate, qui miseretur in hilaritate, « non ex tristitia aut ex necessitate » timoris, sed ex gaudio charitatis, pro temporalibus æterna sperantis, non tepide, non tarde, sed alacriter et prompte, cum bona et prompta voluntate in ea, quæ nunquam excidet, charitate.

In præmissis bis octonis versibus, quibus duo elementa Hebraica prætitulata sunt DALETH, GIMEL, congrua se offert constructio ipsorum duorum elementorum. Interpretatur namque DALETH plenitudo, GIMEL tabularum. Quid autem est plenitudo tabularum, nisi plenitudo legis, dilectio? Legis videlicet scriptæ primum in tabulis lapideis, deinde in tabulis cordium fidelium cum additamento perfectionis, quæ prædicari non potuit antiquis. Vix enim susceptum est ab antiquis, quod dictum est: « Non occides (*Exod. xx, 13*). » Item: « Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum (*Levit. xix, 18*). » Novis autem præcipitur, non irasci fratri, et diligere non solum amicos, sed et inimicos (*Matth. v, 43*). Talis dilectio plenitudo legis sive tabularum legem continentium est. Pro hac lege conservanda oratur in subsequenti octonario, cum dicitur: *Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tua-*

rum. Littera autem præscribitur, quæ apud Hebræos dicitur

BE.

VERS. 33. *Legem pone mihi, Domine. Legem non veterem, quæ justo non est posita, sed injustis et non subditis, rogo mihi poni, vel imponi, quia scripta in lapidibus gravis est ad portandum.* Nam et ipsa memoria tenens mandata ejus inscripta sine juvante gratia quasi lapis premit et opprimit. Non ergo hanc *legem pone mihi* gravantem, non juvantem; sed *legem pone mihi viam justificationum tuarum*, quam et supra dixi *viam mandatorum tuorum*, in qua *cucurri, cum dilatasti cor meum.* Hanc *legem, hanc viam* sic *pone mihi* scribendo eam digito tuo in corde meo, ut qui semel in ea cœpi currere, a cursu meo non deficiam, neque aberrem quandoque ab ipsa via tua, sed *exquiram eam semper.* Tu *legem* posuisti fluminibus *viam* suæ recursionis ad fontem suum, ad suæ originis venam, et illa natural! cursu, et motu *exquirunt eam semper.* Similiter *legem* posuisti soli et lunæ cæterisque sideribus. *viam* suæ recursionis in idipsum certa et irrevocabili revolutione, et *exquirunt eam semper.* Amplius autem rationalibus quatuor fluminibus paradisi, quibus præcepisti totam terram rigare prædicatione sancti Evangelii, tu *legem* posuisti *viam justificationum tuarum*, non justificationum legis antiquæ. Illi quoque videlicet sancti evangelistæ scientes quia per legem non justificatur omnis caro, in qua solummodo fuit cognitio peccati (*Rom. iii, 20*), *viam justificationum tuarum semper*, id est omni tempore vitæ suæ diligenter exquirebant. Sic et illa tua luminaria, quibus dixisti: « Vos estis lux mundi (*Matth. v, 14*), » senserunt sibi *legem positam viam justificationum tuarum*, te dicente: « Posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat, et quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis (*Joan. xv, 16*). » Talis enim tui gratiosi oris dictio fuit illis novæ legis positio, qua firmati *viam justificationum tuarum semper* exquirerent eundo, et fructum afferendo spiritalem, sicut ista luminaria, quæ in cœlo videmus, fructum afferunt temporalem suo cursu formando bonam temperiem, peragrante sole omnia cœli signa, quibus temperantur tempora vernalia, æstivalia et cætera. fructum afferentia, dum semina gremio terræ suscepta suo tempore crescunt, maturescunt beneficio solis terram suo calore confoventis jugiter eundo secundum legem sibi positam. Sic et lumina spiritualia, quorum doctrina fulget Ecclesia ut sol et luna per *legem* sibi a te positam diriguntur in *viam justificationum tuarum*, quam *exquirunt semper*, ut fructum afferant et fructus illorum maneat. Hæc ego sciens in aliis completa vel complenda eadem quoque mihi fieri oro dicens: *Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper* de die in diem, de virtute in virtutem proficiendo semper, id est quandiu vivo in carne: vel *semper*, id est infatigabiliter, ut angeli desiderant

in Christum prospicere *semper*. Qui licet illum sibi *A* *semper* præsentem habeant, tamen *semper* desiderant, quia quem habent, amant et amare *semper* desiderant. Ita et ego a te positus, ut eam et fructum afferam in via justificationum tuarum, quanquam eam præsentem habeam, tamen *semper* exquiram *semper* amando *eam*. Ne autem sine fructu adinventionis fiat labor inquisitionis,

VERS. 54. *Da mihi intellectum et scrutabor legem tuam*. Tu legem posuisti aquis, ne transirent fines suos (*Jerem. v, 22*). Tu legem posuisti luminaribus cœli, ne suos terminos excedant (*Psal. ciii, 9*). Et illa utpote vita et sensu carentia non habent *intellectum*, nec sunt capacia rationis æternæ, qua reguntur. Spiritualia vero et flumina et lumina sui cursus habent *intellectum* in via justificationum tuarum sciendo et intelligendo, quo auctore dirigentur sive per columnam ignis in nocte adversitatis (*Exod. xiii, 21*), sive per columnam nubis in die prosperitatis (*Num. xiv, 19*). Intelligunt enim Christum columnam nubis propter assumptam carnem; columnam vero ignis propter Divinitatem, quæ præ oculis jugiter habendo non aberrant a via justificationum tuarum, Deus amator justitiæ. Ne igitur ego aberrem a via justificationum tuarum, da et mihi *intellectum*, quomodo illis dedisti: et scrutabor legem tuam, quomodo illi, et custodiam eam in toto corde meo, quemadmodum et illi. *Scrutabor legem tuam*, ut ad ejus interiora perveniam, in quibus « tota lex pendet et prophetæ (*Matth. xxii, 10*): » et custodiam illam in toto corde meo, id est diligam « Deum ex toto corde meo, et ex tota anima mea, et ex tota fortitudine mea (*Marc. xii, 33*), » et proximum sicut meipsum. Quia vero id per me non possum,

VERS. 55. *Deduc me in semita mandatorum tuorum*, quæ licet sit nolenti et incipienti angusta, te ducente, fit lata mihi volenti, quia ipsam volui, et hoc ipsum a te accepi, ut velim, quod prius nolui. Ne autem voluntas mea tepescat,

VERS. 56. *Inclina cor meum in testimonia tua*. Sicut inclinatus vultus melius prospicit pedibus quam supinus, ita melius sibi prospicit cor humilitate inclinatum quam vanitate superbum et elatum. Ut ergo bene mihi prospiciam in gressibus morum, *inclina cor meum in testimonia tua*, quæ credibilia *D* facta sunt nimis te ipso, qui mentiri non potes, contestante, qualiter velis tibi serviri non pro mercede, ut serviunt mercenarii, sed gratis, ut patri serviunt filii boni. Propterea quia filius et non mercenarius esse cupio, assidue oro dicens: *Inclina cor meum*, id est velle meum in testimonia tua: et non in avaritiam sive laudis, aut gratiæ humanæ, aut terreni lucri. Cujus appetitu nequando capiar,

VERS. 57. *Averte oculos meos, ne videant vanitatem*, id est ne ament vel cupiant aliqua transitoria, quæ cito deficiunt et evanescent. Unde qui pro talibus Deo serviunt, vani fiunt. Ideo ne vanus efficiar, *averte oculos meos, ne videant vanitatem*, sed oppositum vanitatis, veritatem. Hanc videant, hanc

diligant oculi mei, quæ licet sit invisibilis, tamen valde appetibilis est in verbo veritatis promittente non vana et transitoria ut lex antiqua, sed vera et permansura bona, ut est videre Deum et Filium Dei, quorum alterum promittitur mundis corde, alterum pacificis dicente Veritate: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v, 8*). » Item: « Beati pacifici, quoniam illi Dei vocabuntur (*ibid., 9*). » Ad hujusmodi promissa veritatis perventuri sunt contemptores *vanitatis* per viam veritatis, quæ et via et veritas et vita est. In hac via tua, quæ et vita est, *vivifica me*, quia, cum sit illa *vitis*, et ego *palmes*, non est mihi vita, nisi in illa vite, quæ dicit: « Sine me nihil potestis facere (*Joan. xv, 5*). » Ab hac vita ne deficiam,

VERS. 58, 59. *Statue sermo tuo eloquium tuum in timore tuo*, id est ita fac me servire tibi sicut docet *eloquium tuum*, quod non statuitur, nisi facienti et tibi « servienti in timore et exultanti cum tremore (*Psal. ii, 11*). Timor quippe sanctus permanens in sæculum sæculi (*Psal. xviii, 10*) » basis est immobilis, in qua verbum tuum statuitur, et ipsum verbum tuum disciplina timoris est, ne sit in eo zelus non secundum scientiam, si non regitur verbo, neque in ipsius verbi scientia sit desidia, si desit ei timor sanctus, quem qui non habent *eloquium tuum* Deus aut minime aut negligenter suscipiunt, et ab eo tanquam a fabulis facile declinant. Quod ne mihi eveniat, precibus assiduis aures tuas, Deus, pulso, dicendo: *Statue sermo tuo eloquium tuum in timore tuo*.

Inter omnia vero, quæ timeo sancto timore tuo, plus me angit opprobrium quod suspicatus sum, quia maximum vitium est illa suspicio, quæ aliter putat, quam sit veritas vel de se vel de alio, ut, verbi gratia, cum homo existimans aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit (*Gal. vi, 5*), veritatisque opprobrium per hoc meretur, quo ei suspicio talis exprimitur iudicio veritatis, minime talibus jucundo, quia non liberabuntur a verbo aspero, quo dices cuique tali: « Existimasti inique, quod ero tui similis (*Psal. xlix, 21*) » approbando falsitatem tuæ suspicionis. Non est ita. Imo arguam te, et statuam contra faciem tuam in opprobrium tuum, ut videas hoc semper. Patrefacta namque veritate per *judicia tua jucunda* erit opprobrium grande putantibus aliter, quam se habuerit veritas. Cujus amatoribus *judicia tua jucunda*, sicut lux ista visibilis jucunda est puris et sanis oculis, quæ aspera et minime suavis est ægris ac lippis. *Amputa*, queso, istud opprobrium meum, quod suspicatus sum docens et faciens me non aliud judicare vel de me vel de quolibet re, quam se habet veritatis iudicium, quia *judicia tua jucunda*, utpote amaritudine suspicionis carentia, et a iudiciis hominum temerariis multum differentia. Quia enim occulta hominum non videntur, datus est locus temerariæ suspicioni. Ideo cum Dominus discipulis suis præcepisset, ne justitiam suam facerent coram hominibus intuitu mercedis

transitoria, quia poterant suspicari alios ita operari, A consequenter addidit : « Nolite iudicare, et non iudicabimini, nolite condemnare, et non condemnabimini (Luc. vi, 37). » Quibus dictis, amputatum est a discipulis opprobrium temerariae suspitionis, quod et ego rogo a me amputari, dicens assidue : *Amputa opprobrium n.eum, quod suspicatus sum contra iudicia tua, quia iudicia tua jucunda ; iudicia vero suspitionis amara.*

Aliter : Ego per *iudicia tua jucunda* et vera discutens me ipsum, etiam cum « nihil mihi conscius sum, » scio quod « in hoc non justificatus sum (I Cor. iv, 4). » Unde neque me ipsum iudico iustum, quia futurum veritatis opprobrium *suspicatus sum*, quod rogo amputari et me ita justificari, ut nulla mihi remaneat suspicio de tali opprobrio, quale habebunt, qui se suo iudicio justos aestimant, cum *tua iudicia jucunda* longe aliter se de illis habeant. Ideo vero culpam non solum quam cognosco, sed etiam quam suspicor, in me tibi confiteor iudici cordium, cognitori secretorum, *quia iudicia tua jucunda* semetipsos iudicantibus et accusantibus, quos iudicas non esse iudicandos vel damnandos, eo quod semetipsos iudicant. Illa quoque *iudicia tua jucunda* sunt, quibus a te « iudicamur et corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur (I Cor. xi, 32). » Inde est, quod flagellas omnem filium, quem recipis, et castigas quos amas, ut *iudiciis tuis jucundis* et purgatoriis evadant iudicium damnationis. Per talia igitur purgatoria et falci acutae similia iudicia, quaeso, *amputa opprobrium meum quod suspicatus sum*. Quasi enim falce iudicii veri *amputatur opprobrium meum, quod suspicatus sum* de aliis, cum et alii de me suspicantur mala, quae nesciunt, si tamen apud me est charitas, quae talium suspitionibus non irritatur, quaeque nec sic aemulantes aemulatur (I Cor. xiii, 13); sed inter omnia quae suffert et sustinet, ipsa nunquam excidet. Hanc igitur optans

Vers. 40. *Ecce concupivi mandata tua*, quae in duobus mandatis charitatis colliguntur, in quibus tota lex pendet et prophetarum. Haec *mandata tua concupivi*, et ecce in evidenti concupisco desiderans te diligere toto corde, tota anima, tota fortitudine, ac proximum sicut me ipsum. A cuius tamen charitatis vigore, quia per me ipsum deficio et morior, tu *in aequitate tua vivifica me*, tua dico, non mea, quia nulla mihi ex me iustitia vel aequitas, quem gravat et mortificat multa iniquitas. Propterea dico : *In aequitate tua vivifica me*, id est in Christo, qui « factus est nobis sapientia et iustitia et sanctificatio et redemptio (I Cor. i, 30). » Ipse igitur et *aequitas tua*, quia Deus aequalis est tibi, Deus et Pater iuste. Est et aequitas mea mihi data et facta, quia homo aequae ut ego, Deus apud te, homo apud me. *In hac aequitate tua*, id est in Christo, *vivifica me*, ut vivam vita, quae est ipse, hoc ipsum exigente *tua aequitate*, quia ipse nihil morti debens mortuus est, ut ego vivam. « Sicut » enim « in

Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur (I Cor. xv, 22). » Hoc dignum et iustum est, aequum et salutare, ut sicut per unius inobedientiam mors multorum, sic et per unius obedientiam vita multorum. Rationabilis *aequitas*, ut quomodo mors per unum, sic et vita per unum. *In hac aequitate tua vivifica me.*

VIII.

Ab hac littera sexta sequentes octo versus incli- piunt apud Hebraeos, quibus oratur ut Salvator veniat, qui est misericordia sempiterna. Hic octo versus praecedenti octonaria continuantur hoc modo : *In aequitate tua vivifica me.*

Vers. 41. *Et veniat super me misericordia tua, Domine*, sine qua non possum vivere, quia *mandata tua quae concupivi*, absque misericordia gratiae adjuvantis impleri non possunt. Ideo rogo ut *veniat super me misericordia tua, Domine*, sciens, quod « melior est misericordia tua super vitas (Psal. lxxi, 4). » Non illam nunc peto misericordiam, qua « misereris omnium » tu, « qui nihil odisti eorum, quae fecisti (Sup. xi, 24), » quoniam haec misericordia nulli creaturae denegata vel unquam deneganda non est precibus invocanda; sed illam peto *miseri- cordiam*, quae est *salutare tuum*, ut *veniat super me*, fiatque mihi caput, sicut scriptum est : « Caput viri Christus (I Cor. xi, 3); » et quomodo caput regit membra, sic ab illo, et in illo regatur vita mea *secundum eloquium tuum*, id est secundum promissiones tuas gratuitas, quibus gratis promisisti Christum venturum, et in illo benedicendas fore omnes tribus terrae (Psal. lxxi, 17). *Veniat, oro, haec mi- sericordia tua, hoc salutare tuum super me* protegens misericorditer ac salubriter tanquam gallina pullos suos confovendo;

Vers. 42. *Et respondebo exprobrantibus mihi verbum*, videlicet corde credens ad iustitiam et ore confitens ad salutem non solum inter auditores fideles, desiderantes eructari sibi verbum bonum, sed etiam inter malos exprobrantes non reddam convitiis convitium, vel opprobriis opprobrium : quin potius *respondebo verbum* rationale, licet illis minime acceptabile. Non enim semper tacendum est contra malos, dummodo sint ita capaces, ut possint recipere verbum, quo etsi non convincuntur, ut acquiescant, constringuntur, ut obmutescant, neque sibi superiores videbuntur, cum rationabiliter inducuntur sive ut credant et cedant, sive ut credant, etiamsi non cedant. Nam ubi neutrum horum speratur, frustra *verbum* dicitur. Est ideo coram talibus cavendum est, ne mittantur margaritae ante porcos vel sanctum detur canibus (Matth. vii, 6). Ego autem ideo *exprobrantibus respondebo verbum : quia speravi in sermonibus tuis*, quibus doces veritatem confitentiam coram hominibus. Dicis enim : « Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo (Matth. x, 32). »

Aliter : *Exprobrantibus mihi crucis contumeliam*

ego respondebo verbum quod erat in principio apud Deum (Joan. 1, 2). » Exprobrantibus, quod adorem hominem et fabri filium (Matth. xiii, 55), » ego respondebo, me adorare Verbum Dei, Deum creatoris omnipotentis naturalem Filium, unum una cum Patre ac Spiritu sancto solum verum Deum (Luc. iv, 8) : quia speravi in sermonibus tuis, qui dicis : « Domnum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (Deut. vi, 13). »

VERS. 43. Et hoc oro ne auferas de ore meo verbum veritatis hujus, ita ut permittas volucris cæli auferre semen verbi de corde meo (Luc. viii, 5). Quoniam sic auferetur de corde, consequenter etiam auferetur de ore te dicente : « Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum. Tu vero odisti disciplinam, » etc. (Psal. xlix, 16, 17.)

Super hunc locum beatus Gregorius dicit in Job lib. xi [cap. xv] : Cum sacerdos non agit bona, quæ loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat, quod non operatur. Unde et dicitur : Peccatori autem dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Hinc est ergo, quod nunc precatur dicens : Ne auferas de ore meo verbum veritatis. Perpendit namque, quod omnipotens Dominus veritatis verbum facientibus tribuit, et non facientibus tollit. Qui ergo de ore suo verbum non auferri petiit, quid aliud, quam gratiam bonæ operationis quæsit? ut si aperte diceret : A bono opere me errare non sinas, ne dum amitto ordinem bene vivendi, rectitudinem perdam loquendi. Et plerumque doctor, qui docere audeat, quod negligit agere, cum desierit bona loqui, quæ operari contempsit, docere subjectos prava incipit, quæ agit, ut justo Dei omnipotentis judicio in bono jam nec linguam habeat, qui bonam habere vitam recusat, quatenus cum mens ejus terrenarum rerum amore incenditur, de terrenis rebus semper loquitur. Unde in Evangelio Veritas dicit : Ex abundantia cordis os loquitur (Matth. xii, 34). Bonus bono de thesauro bono profert bona et malus mala (ibid., 35). Hinc Joannes ait : Ipsi de mundo sunt, et ideo de mundo loquuntur (Joan. xv, 3).

Aliter : Ne auferas, id est ne auferri permittas, de ore meo verbum veritatis, quod respondi exprobrantibus mihi, quodque ut pretiosam margaritam difficili negotiatione acquisivi et venditis omnibus comparavi (Matth. xiii, 46). Hoc ne auferas de ore meo permittendo me incidere in culpam negationis; aut si permiseris negare, ut Petrus, non permittas usquequaque, vel sicut in Hebræo legitur : Usque nimis, aut sicut alia translatio habet : Usque valde. Valde namque sive nimis auferatur verbum veritatis de ore, cum simul etiam auferatur de corde, vel cum is, qui ore veritatem negat, factis quoque negando culpam geminat, sive, quod pessimum est, in culpa perseverat. Petrus autem, etsi ore ad horam negavit, quando fuit scilicet hora et potestas tenebrarum, tamen verbum veritatis Christum retinuit

in corde suo velut alter Chusi amicus David, qui David regem negavit ore, quem tamen amavit corde, licet ejus adversario Absalon facie tenus adhæserit, quod ipsi regi David satis utile fuit, quia per illum bene consiliantem infatuatum est consilium Achitophel revera odientis regem David (II Reg. xv, 11). Similiter et per Petrum apostolum sua negatione morti subreptum consilium Judæ infatuatum est, quia verbum veritatis, quod Petrus in corde retinuit, velociter quasi de vena præcordialis dilectionis reascendit ad labium fontis, id est ad os Petri cito resipiscentis et amare flentis (Matth. xxvi, 75; Luc. xxii, 62).

Contingat ergo similiter mihi ut Petro, si quando, quod avertat Deus, negavero, cito respiscam illius exemplo, neque verbum veritatis amittam usquequaque, id est valde, succurrentibus mihi tuis judiciis, quibus castigas et arguis, quos amas, ut Petrum quoque arguebas dicens illi : « Modicæ fidei, quare dubitasti? » (Matth. xiv, 31.) Hoc in tempestate maris periclitanti dixisti ad eum verbis manifestis : at vero in tempestate Judaicæ commotionis realiter hoc idem dixisti, quando respexisti Petrum, tuoque respectu ad amare flendum concitasti, tanquam diceret : Modicæ fidei, quare negasti? Sic Petrus judicium damnationis evasit, quia in judiciis tuis supersperavit. Neque enim desperando veniam pœnituit sicut Judas, qui dixerat : « Peccavi tradens sanguinem justum (Matth. ii, 7), » et laqueo desperationis cum præambulo suo Achitophèle interiit. Petrus autem in judiciis tuis bene speravit confidens non se damnabiliter puniendum vel judicandum, qui te donante judicavit ac punivit semetipsum. Nam si nosmetipsos judicaverimus, ait Apostolus, non utique judicabimur (I Cor. xi, 31). Denique illa judicia, quibus nos ipsos judicamus, judicia tua sunt, quoniam a te donata sunt. In his judiciis tuis ego David vel ego quivis psalmista supersperavi, quoniam tuæ increpationes non auferunt spem, sed augent, et ideo in tuis judiciis, quibus me vel intus occulte vel foris manifeste corripuisti, supersperavi sciens quod supra quam petimus aut intelligimus, potes et soles misereri tuis judiciis et correptionibus humiliter subjacenti, et inter hæc amare flenti, atque in posterum cautelam proponenti, quam et ego flagellis et judiciis tuis eruditus propono dicens :

VERS. 44. Et custodiam legem tuam semper in sæculum et in sæculum sæculi, id est custodiam dilectionem, quæ plenitudo legis est, quæ quoniam nunquam excidet, semper, in sæculum sæculi permanebit in electis tam hominibus quam angelis. Quod dico semper, expono et explano per id quod sequitur : In sæculum et in sæculum sæculi, quia plenitudo legis charitas et in hoc sæculo et in futuro custoditur a sanctis.

VERS. 45. Et ambulabam in latitudine. Hactenus verba orantis, nunc narrantis, dum quasi impetratis omnibus confitetur in laude Dei, qualem il-

Quam fecit Dominus. Nota inusitatum conjunctionem **A** et quasi inconsequentem. Non ait secundum priora de futuro : *Et custodiam et ambulabo*, vel optative *ambulem*; sed ut intelligatur exauditus, orationem vertit in gratiarum actionem dicens : *Et ambulabam in latitudine*. Quasi dicat : Non sum ingratus gratiæ tuæ, qua donante *ambulabam in latitudine* charitatis dilatatae usque ad inimicos diligendos, vel usque ad illam amplitudinem, qua « majorem nemo habet, » scilicet, « ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv, 13). » In hac latitudine quamvis non fuerim perfectus, tamen per quotidianos profectus *ambulabam* cum his, qui posteriora obliviscendo, et in anteriora se extendendo ibunt de virtute in virtutem : Cum his ambulavi. Quod exinde patuit quia *mandata tua exquisiri* cupiens per latitudinem scientiæ in latitudinem charitatis ampliari. Accepta vero mandatorum tuorum, quæ diligenter *exquisiri*, quantulacunque notitia non ligavi hoc talentum in sudario vel terræ suffodi, sed aliis, quod intelligebam, prædicavi.

VERS. 46. *Et loquebar in testimoniis tuis contestando bonum, quod intellexi bonum, et malum, quod intellexi malum non solum in plebe, sed etiam in conspectu regum* terribilium, *et non confundebam pro scandalo crucis.* Vel *non confundebam*, ut exprobrantibus crederem. Sic ego, qui prius petebam, ut *responderem exprobrantibus verbum, et ne auferretur verbum veritatis de ore meo*, postea exauditus, et in verbo veritatis confirmatus pro eodem verbo certans *loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebam.* Et quia in multiloquio difficile cavetur peccatum, prius quam loquerer, ut recta et recte loquerer.

VERS. 47, 48. *Meditabar in mandatis tuis* virtute inspectiva contemplando ea, *quæ dilexi*, et in virtute activa *levavi manus meas ad mandata tua, quæ item dilexi* operando sicut ea *dilexi* contemplando sciens, quoniam « finis præcepti est charitas (ITim. 1, 5), » propter quam consequendam præcepti sive mandati exercetur meditatio simul et operatio, quod insinuat hæc ingeminatio, qua his dico : *Quæ dilexi, meditans videlicet in mandatis tuis, quæ dilexi, et levans manus meas ad mandata tua quæ dilexi.* Quid est autem *levari manus ad mandata*, nisi pro superno et cœlesti præmio bonis operibus adimpleri *mandata*? Nam quasi *manus* deponit in ima, qui operando bonum quærit exinde præmia terrena sive gratiæ sive laudis humanæ sive etiam quæstus temporalis. At ego sive meditando sive operando et *manus levando in mandatis, quæ dilexi*, aspirante gratia tua, in utroque gratis *exercebor*, cogitando videlicet atque operando per dilectionem, qua ea dilexi per Spiritum sanctum qui datus est mihi. *Exercebor* scilicet frequentando meditationem et operationem, ut ex operibus ostendam quæ loquor et meditor *in justificationibus tuis*, id est in sermonibus tuis, quibus et tu justificaris, dum quod promisisti operaris, ut verax inveniaris, et nos justifi-

cas, dum quod juste præcipis, nos operari concedis. Justificationes quippe tuæ sunt in eo, quod nos facere facis quæ præcipis, tu, qui hoc ipsum promittis, dicens in propheta : « Et faciam ut in præceptis meis ambuletis, et judicia mea custodiatis (Ezech. xxxvi, 27). » Item in Evangelio : « Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam (Joan. xiv, 13). » *Memor esto hujus verbi tui servo, in quo mihi spem dedisti.*

In hoc octonario septimo septima littera prænotatur, quæ apud Hebræos dicitur

ZAIN [cod. ZAI].

Et commendantur hic septima littera septem præconia viri in proposito sancti valde laudabilia. Primum est, ut sit memor promissionis secundum quam viventi merces debetur; secundum est, ut et in adversis spe se consoletur; tertium, ut si impios videt prosperari, non ideo declinet a lege sed contagia eorum fugiat; quartum est, ut memor sit judiciorum cœlestium, quæ ab Adam in omnibus temporibus consolantur : aliter declinaret a legē. Malitiam timent judicia humana, nedum divina, sed boni desiderant. Quintum est dolere alienam culpam, non suam contumeliam, imo et pro eis orat; sextum est, quod cantabiles sunt ei justificationes; septimum est, quod non solum die, sed et nocte, id est omni tempore laudibus Dei intendit.

VERS. 49. *Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.* Quod est verbum tuum, *in quo mihi spem dedisti*, nisi verbum promissionis factæ Abrahæ et semini ejus? Nempe dum semini ejus in multitudine stellarum cœlestia promisisti (Gen. xii, xiii, xv, xxii), *mihi servo tuo spem dedisti.* Et quidem in temetipso tu omnino immutabilis, nihil oblivionis aut pœnitentiæ aut cujuslibet mutabilitatis admittis. Verumtamen locutione morali, qua humanus movetur affectus, diceris pœnitere, quando præter hominum spem res mutas consilio non mutato, ut cum dixisti : « Pœnitet me fecisse hominem super terram (Gen. vi, 6). » Diceris etiam oblivisci, quando tardare videris adimplere, quæ promittis : recordari vero, cum facis, quod promisisti. Hinc est illud dictum : « Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros Abraham et semini ejus in sæcula (Luc. 1, 54, 55). » Igitur *memor esto verbi tui*, quod locutus es Abrahæ servo tuo, *in quo mihi servo tuo spem dedisti.* Servus ille, imo et amicus tuus factus est credendo promissionis tuæ verbo, *in quo et mihi credenti spem dedisti* benedictionis illius consequendæ, quam ei et semini ejus promisisti dicens : « In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ (Gen. xxviii, 14). » Hujus *verbi tui memor esto*, id est fac cito, quod promisisti, ne videaris oblitus verbi tui, quo cunctas gentes benedicendas promisisti, quando ipsum patrem multarum gentium constituisti. *Verbi hujus memor esto mihi servo tuo*, ut veniat super me benedictio, qui

servus tuus sum, videlicet unus illorum, qui dicunt : « Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, et sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ : ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri (Psal. cxxii, 2). » *Mihi tali servo tuo spem dedisti, quod in semine Abrahamæ Christo benedictionis eidem promissæ particeps efficiar :*

VERS. 50. *Hæc beata spes me consolata est in humilitate mea, qua me humiliavi ut Abraham confitendo se cinerem ac pulverem (Gen. xviii, 27), sive ut David confitendo se pulicem et canem mortuum (I Reg. xxiv, 15), sive ut Maria confitendo se ancillam, cum eligeretur in totius mundi dominam et cœli reginam (Luc. i, 38). In hujusmodi spontanea humilitate, quam volens observavi, seu etiam in illa, quam gravatus ab alio patienter sustinui, vel etiam in illa universali humiliatione, qua projectus et in mortis et mortalitatis miseriam lugere cogor originale culpam : in omni denique hujusmodi humilitate consolata est me spes verbi tui, quo humilibus gratiam præstitisti, ut Abrahamæ, David, Mariæ, cujus humilitatem respexisti, et per Verbum tuum ex illa incarnatum promisisti humilibus gratiam dicente illo : « Beati pauperes spiritu (Matth. v, 3). » Item : « Omnis qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv, 11). » Inde mihi consolatio in humilitate mea, quia eloquium tuum, quo humiles consolaris, vivificavit me lætificando afflictum, confirmando infirmum, curando ægrotum, resuscitando vel tentationibus vel tribulationibus mortificatum tristitia sæculi, quæ mortem operatur, ubi eloquium tuum sua vivificatione tristem non consolatur. Sed gratias ago tibi, quia in omnimoda humilitate mea, ne tristitia mortem operans absorberet me, tuum eloquium vivificavit me, quod erat mihi valde necessarium, cum essem in medio superborum, qui*

VERS. 51. *Superbi inique agebant usquequaque. Superbi, quos nec mortalitas ista perdomuit, quæ ad humiliandum genus humanum fuit imposita Deo dicente homini : « Terra es, et in terram ibis (Gen. iii, 19), » elati contra humiles inique agebant, quia eis non satis fuit esse malos, nisi et de bonis malos facere niterentur. De his dictum est : « Deus superbis resistit (Jacob. iii, iv, 6). » Nam quia superbia primitus a Dei cœpit injuria, tam angelo quam homine contra Deum se nimis extollente, recte illi vitio specialiter Deus resistit, qui humilibus dat gratiam, eo quod ipsi una secum detestantur superbiam reproborum tam angelorum quam hominum. Hujusmodi superbi contra me seu Ecclesiam seu ecclesiasticam personam inique agebant cupientes me sibi conformare in suæ iniquitatis approbatione vel imitatione, ut vel alterutro vel utroque modo alienarer a sanctorum et humilium consortio. In hoc laborabant usquequaque, id est valde. A lege autem tua non declinavi, conservando scilicet humilitatem inter superbos, obedientiam inter inobedientes, mansuetudinem inter immites, licet nimis irridentes me*

ac pertrahere nitentes ad sui conformitatem. Quid econtra ego?

VERS. 52. *Memor fui judiciorum tuorum a sæculo, Domine, et consolatus sum, vel sicut in Hebræo legitur : Delectatus sum, quia perscrutando judicia non illa inscrutabilia, quæ ante vel supra sæculum sunt, sed, quæ a sæculo sunt, ex quo mundus temporaliter cœpit administrari, hoc inveni, quod judicia tua jucunda ac justa, quibus omnia disponis juste ac pie sustinens vasa iræ, ut ostendas divitias gloriæ in vasa misericordiæ. Superbos toleras, ut per eos humilium patientiam exerceas, quoniam a sæculo judicia tua cucurrerunt, ut per malitiam Cain purificaretur et excreteretur pietas Abel. Hæc judicia tua memorando a primo justo usque ad ultimum, vidensque a domo tua judicia tua incipi, dum judicantur justi injuste, posthac juste judicantur, quando « judicantur nationes et dominabuntur populis, consolatus sum et delectatus sum (Sap. iii, 8). »*

Quidam codices habent : *Exhortatus sum, id est exhortationem accepi, ut essem devotior et paratior in veneratione judiciorum tuorum, quibus nunc tuos humilias, ut eos in futuro exaltes, et e converso inimicos tuos nunc superbire dimittis, quos in futuro humiliare disponis. Quantalibet autem fuerit mea consolatio ex memoria judiciorum tuorum, tamen*

VERS. 53. *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam, quia plus gravabat me culpa superbientium, et legem tuam derelinquentium, quam pœna mihi ab eis illata. Inde mihi defectio, inde mihi tædium, inde horror, sicut in Hebræo legitur. Habet enim Hebraica littera : Horror obtinuit me ab impiis, qui dereliquerunt legem tuam. Quod est dicere : Insita mihi pietas non potuit non dolere vel horrere impiis derelinquentibus legem tuam, sicutque mihi tanta defectio, tantum tædium, tantus horror pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam, ut tæderet etiam me vivere. Sed in hoc refocillata est anima mea Deus meus, quod*

VERS. 54. *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ. In Hebræo legitur : Carmina mihi erant præcepta tua. Unde constat non hoc loco aliud intelligendum justificationes quam præcepta, quæ non tantum legendo et meditando, sed et canendo frequentare debet homo, qui vult justificari : quia « justus ex fide vivit (Rom. i, 17; Gal. iii, 11). Fides autem ex auditu, auditus vero per verbum Christi (Rom. x, 17). » Carmina ergo erant præcepta tua sive justificationes tuæ mihi David, qui non sola verborum gravitate, sed et canendi suavitate, intermistis quoque musicis instrumentis, consuetus fui ego pastor pascere oves pascuæ tuæ, Deus, qui tulisti me de domo patris mei, et posuisti me pascere populum tuum. Mihi quoque vel Ecclesiæ, vel ecclesiasticæ personæ cantabiles erant justificationes tuæ sive præcepta tua, sine quorum notitia et custodia non justificatur homo, qui « non in solo pane vivit, sed in omni*

verbo, quod procedit de ore Dei (*Deut.* viii, 5; *A Matth.* iv, 4). » Hinc illa symphonia et chori canentes in receptione revertentis filii, qui perierat, et inventus est. Hinc illa cantica spiritualia, quibus oblectatur Ecclesia vel quæque fidelis anima, ad quæ nos frequentanda provocat Apostolus dicens: « Implemini Spiritu sancto loquentes vobismetipsis in psalmis et canticis spiritalibus, cantantes in cordibus vestris Domino (*Ephes.* v, 18, 19). » Talibus quippe invocatur ille Paracletus, qui solus unica mihi est consolatio in loco peregrinationis meæ, qui ejectus de patria paradisi exsulo in loco peregrinationis meæ: totum videlicet mundum reputans pro exsilio, qui non mundana, sed cœlestia solummodo gaudia desidero continuo, in quo me jugiter exerceo. Non enim sufficit mihi ad hoc exercitium tempus diurnum, sive luce solis in potestatem diei creati, sive luce prosperitatis aridentis illustratum, sed insuper

VERS. 55. *Memor fui nocte nominis tui, Domine, vigilando et custodiendo vigilias noctis* exemplo pastorum contra lupos et fures vigilantium super gregem suum (*Joan.* x, 12), vel exemplo boni patris familias vigilantis et non sinentis a fure perfodi domum suam (*Luc.* xii, 59); vel exemplo strenui militis excubias in castris observantis; vel exemplo vigiliæ custodientium civitatem; vel exemplo dilectæ dilectum querentis per noctem, primo in lectulo, deinde in plateis civitatis (*Cant.* iii, 5). Multoties hanc imitando in lectulo ad litteram vigilavi, vel quod melius erat, in lectulo conscientie somnum peccati abdicavi, ac deinde manifestis nocturnalium psalmorum et matutinalium laudum vacavi exercitiis, corpore simul ac mente studens talibus invigilare, *memor in hoc nominis tui, Domine*, gloriando videlicet in tuo nomine, verbi gratia, cogitans et dicens assidue *Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto*. In nocte quoque adversitatis invalescentibus contra me peccatoribus derelinentibus legem tuam, inter quos defectio lucis tenuit me circumfusum grandi horrore tenebrarum, sæpe, imo continue *memor fui nominis tui, Domine*, te invocando jugiter corde perfecto, frequenter ore, sicut tu ipse monuisti, dicens: « Invoca me in die tribulationis: eruam te et honorificabis me (*Psal.* xlix, 15). » **D** Dies tribulationis ipsa est nox adversitatis, dies prompto spiritui, nox infirmæ carni: vel quia hæc nox ut dies illuminatur, ipsa nox tribulationis etiam dies nominari potest, nox in tribulatione patientibus, dies autem spe gaudentibus.

VERS. 56. *Hæc nox facta est mihi, quia justificationes tuas exquisivi*, sive ut in Hebræo legitur: *custodivi*. Neque enim mihi alia fuit causa persecutionis nisi exquisitio et custodia tuæ legis, propter quam quia displicui peccatoribus derelinentibus legem tuam. Nox mihi fuit ipsa commanentia talium, quibus me odientibus mihi que detrahentibus et multa gravia inferentibus caput meum plenum rore nocturno et cincinni mei plenis guttis noctium fue-

runt, quia opprobria et maledicta odientium graviamenti, quantumlibet patienter omnia sustinenti et sufferenti cogitationes meas quasi cincinnos meos, in frigidaverunt veluti guttis noctium brumalium nimis gelidarum nimisque longarum, in quibus, *quia justificationes tuas exquisivi*, dum *memor fui in tali nocte nominis tui; hæc ipsa nox facta est mihi* ad hoc utilis, ut orationibus et gratiarum actionibus magis insisterem in hujusmodi nocturnis adversis quam in diurnis prosperis. Nam quia Judas nocte prodidit, Petrus negavit, illo magis tempore instandum est orationibus, quo major est occasio periculorum inter tentationes et tribulationes in nocte, « qua pertransibunt bestię silvæ quærentes a Deo escam sibi (*Psal.* ciii, 20), » et in qua Satanas expetivit apostolos, ut cribraret sicut triticum (*Luc.* xii, 51). *Hæc igitur nox facta est mihi, subaudi: utilis*, quia quod *memor fui nocte nominis tui et custodivi legem tuam*, non per me feci, sed factum est mihi a te, *quia justificationes tuas*, non meas *exquisivi* attribuendo non mihi, sed tibi, quæ juste cogitavi, dixi, et feci.

BETH.

Portio mea, Domine. In octava littera, cujus nomen est BETH, quod interpretatur *vita*, queritur per octo versus hac littera incipientes visio Dei, quem videre ac nosse est vivere, cui dicit fidelis Psalmista:

VERS. 57. *Portio mea, Domine*, vel sicut in Hebræo legitur: *Pars mea, Domine*, subauditur: *tu es*, quia ego tanquam verus levita partem vel portionem terrenæ hæreditatis habere nolo altari serviens et de altari vivens, habendo exinde victum et vestitum, his contentus memor ero tui verbi, qui dicis in lege: « Filiis Levi non dabis hæreditatem (*Num.* xviii, 20). » « Ego ero hæreditas eorum (*Deut.* xviii, 2). » Magna hæreditas, magna portio, magna pars illum contingit, qui se a Patre non dividit, cui tu, Pater, dicis: « Fili, tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt! » (*Luc.* xv, 31.) Magna, inquam, portio talis filii, si tamen se non dividit a patre abiens in regionem longinquam! Qui enim sic abire cupit, ille Patri dicit: « Da mihi portionem, quæ me contingit (*ibid.*, 12), » suaque portione accepta legem disciplinæ postponit. Ego autem dico: *Portio mea, Domine: dixi custodire legem tuam. Lex tua interdicat levitis hæreditatem terrenam*, quorum portio et hæreditas sive pars tu ipse dignaris dici et esse providendo eorum victui de primitiis ac decimis tibi oblati. Quibus bene utentes levitas cum filiis Aaron Ithamar et Eleazaro cœlesti mercede remuneras; abutentes vero cum filiis Heli sacerdotis de Silo condemnas. Legis ergo tuæ in hoc est custodia tenenda, ut cujus tu portio, pars, hæreditas esse dignaris, ipse quoque tua sit hæreditas, tua portio, tua pars, mancipando videlicet se totum tuis obsequiis exemplo filiorum Levi, de quibus Deo a Moyse dictum est: « Perfectio tua et doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, et

judicasti ad aquas contradictionis : qui dixit patri suo et matri : Nescio vos, et fratribus suis : Ignoro illos, et nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum et pactum tuum, servaverunt judicia tua, o Jacob, et legem tuam, o Israel (*Deut. xxiiii, 8, et seqq.*). » Audis hanc legis custodiam esse levitis propositam, ut in causa Dei neminem recognoscant, sed extra patrem, extra matrem, imo extra carnem et sanguinem sic fiant, ut ex quo assumpti fuerint in ministerium Dei, ulterius non acquiescant carni et sanguini exemplo filiorum Levi, qui non acquiescentes carni et sanguini ulciscendo peccatum idololatriæ manus suas consecraverunt in sanguine fratrum suorum.

Talis fuit Novi Testamenti levita, qui dixit : « Cum autem placuit ei, qui me segregavit de utero matris mæ, et vocavit per gratiam suam, continuo non acquievi carni et sanguini (*Gal. i, 15*). » Ipse denique manus suas consecravit in sanguine fratrum suorum, qui gladium Spiritus, quod est verbum Dei, vibrando « magis ac magis convalescebat, et confundebat Judæos » consanguineos « affirmans quoniam hic est Christus (*Act. ix, 22*), » quem illi negaverunt. Cæteri quoque Novi Testamenti levitæ simili modo legem Dei custodiebant, ut solus Deus esset portio eorum, et hæreditas, pro quo reliquerant omnia. Unde est ista vox eorum : « Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te (*Matth. xix, 27*). » Quibus et ipse novæ legis Lator, qui et benedictionem dat non simplam sed decuplam, in hac vita recompensat decimam dicens : « Omnis, qui reliquerit domum vel fratres aut sorores aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam habebit (*ibid.*, 29). » Sic, sic remunerantur abundantius novæ legis levitæ quam veteris, quia illis in denario, istis in centenario numero appenditur stipendium vitæ præsentis. Et illis post hanc vitam patuit sinus Abrahæ adhuc in Inferno detenti ; istis autem recte militantibus post obitum patet regnum cœlorum, cujus desiderio flagrabat egregius levita ille, qui dixit : « Cupio dissolvi et esse cum Christo (*Philipp. i, 23*). » Recte utique, quia Christus erat ejus portio, pro quo legis lucra deputaverat ut stercora. Multi hunc imitati hujus mundi lucra deputant ut stercora, ut eis vivere sit Christus et mori lucrum. Talium quisque potest confidenter psallere, dicens : *Portio mea, Domine : dixi custodire legem tuam. Portio mea, quam, spretis omnibus elegi, tu es, Domine, cui soli cupio servire.* Ideo dixi, hoc est firmiter proposui, *custodire legem tuam*, secundum quod de levitis commemoravimus dictum ; *Hi custodierunt eloquium tuum*, etc. Verum quia hoc fieri non potest, nisi ubi gratia impetrat, quod lex imperat, ideo

VERS. 58. *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo* dicens : *Miserere mei secundum eloquium tuum.* Sermo hujus orationis mihi est ad faciem tuam, scilicet ad Filium tuum, qui facies tua est, quam desiderant angeli prospicere, in quam et

ego levita desiderans prospicere, cum persentio me prapediri velamento carnis mortalis et fragilis, deprecor et sæpe *deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo*, dicens : *Miserere mei secundum eloquium tuum*, videlicet, « sicut locutus es per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum » tuorum promittendo « salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium, qui oderunt nos, ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et memorari Testamenti tui sancti : » Secundum « jusjurandum » quod jurasti « ad Abraham patrem nostrum daturum te nobis » plenarie, « ut sine timore de manu inimicorum liberati serviamus tibi in saucitate, et justitia coram » te « omnibus diebus nostris (*Luc. i*). » Totum hunc sensum complectitur hæc orationicula :

B *Miserere mei secundum eloquium tuum.* Non peto misericordiam fieri mihi sine ratione ; sed sicut est in eloquii tui dispositione justissima simul et misericordissima, quia tibi non placet vel misericordia sine justitia, vel justitia sine misericordia, cujus « universæ viæ sunt misericordia et veritas (*Psal. xxiv, 10*). » Non autem concedit veritas eloquii tui exhiberi misericordiam sive medicinam tuam diligentibus et foveantibus miseriam et ægritudinem suam. Ideo

VERS. 59. *Cogitavi vias meas post confessionem retractando itinera mea prava jam præterita.* Vel præcogitavi vias meas amodo futuras, caute pensando, quid agendum, quid non. *Et converti pedes meos a viis meis pravis in testimonia tua*, quæ dirigunt gressus morum in via recta. His testimoniis confirmatus ad juste faciendum, et pro justitia patientium.

C VERS. 60. *Paratus sum* ad utraque. Ac proinde non sum turbatus occurrentibus mihi adversis propter justitiam, tuis mihi testimoniis certificatam. Poteram vero turbari perversorum contradictionibus, nisi tuis fuisset testimoniis roboratus. Nuuc autem, quia *converti pedes meos in testimonia tua* per hæc instructus et paratus sum, ut custodiam mandata tua. *Paratus sum*, quia spiritus promptus est, et « condelector legi tuæ » secundum interiorem hominem (*Rom. vii, 22*). Sed tamen, quia video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mæ et captivum me ducentem in lege peccati, compellor exclamare : « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? » (*Ibid.*, 24.) Item

VERS. 61. *Funes peccatorum circumplexi sunt me.* Non unus funis, sed multi *funes peccatorum circumplexi sunt me*, quia mihi sunt impedimenta tum a carnis fragilitate tum a diaboli tentatione seu etiam perversorum societate, quibus omnibus implicatus et circumplexus me ipsum non potero expedire, imo non possum non perire, nisi gratia Dei per Jesum Christum liberet me. Quam gratiam per hoc spero, et sperans quæro, quod licet funibus peccatorum fuerim circumplexus, tamen *legem tuam non sum oblitus*, cui mente condelectabar, et in ea. Sive per

eam peccato restitui, ne fletet, vel ab eo resipui, ne A maneret. Vultis audire, quomodo restitui vel resipui?

VERS. 62. *Media nocte surgebam, ad confitendum tibi, Domine, super judicia justificationis tuæ. Media nocte surgebam*, id est gravissima tribulatione seu tentatione. Dum *nox* in suo cursu iter perageret, non ita succubui, ut medium silentium non rumpere; sed *media nocte surgebam*, et medium silentium rumpendo confitebar tibi, Domine, *super judicia justificationis tuæ*. Non acquievi me omnino dejici medio noctis vehementia tribulationum seu tentationum; sed surrexi *ad fortius confitendum super judicia justitiæ tuæ* sciens, quia et hoc ipsum, quod *funes peccatorum circumplectuntur* justum, justo judicio tuo, Deus, sit, quod nunc incipit a domo tua et a sanctuario tuo. Igitur occasione oblata per ipsius noctis medium, quo primogenita Ægypti percussa sunt (*Exod. xii, 29*), quæ etiam sponsus venturus est (*Matth. xxv, 5*), *surgebam* vel corporaliter simul et spiritaliter, vel solummodo spiritaliter cœlestia desiderando, et quæ sursum sunt, quærendo. Sic *surgebam ad confitendum nomini tuo*, cui confessio laudis et gratiarum actionis debetur super omnibus, quæ accidunt nobis, te disponente omnia vel gratia vel justitia dictante, aliquoties occulto, nunquam tamen nisi recto judicio, quia tu *justus es, Domine, et rectum judicium tuum*. Et ideo, licet *media nocte* non possimus prædensitate atque horrore tenebrarum videre judiciorum tuorum justitiam, tamen in ea fide, qua credimus, quod non videmus, scilicet semper justum esse tuum judicium, semper tibi est confessio laudis offerenda *super judicia justificationis tuæ*. Nihilominus tibi offerenda est confessio peccatorum, quæ factis et moribus nostris interesse, aut videmus aut timemus. Perfecti vident peccata sua, quorum quisque dicere potest: « Iniquitatem meam ego cognosco (*Psal. l, 5*); » sed imperfecti semper sibi suspecti, etiam cum non vident peccata sua, timent, quorum quisque assidue dicit: *Ab occultis meis munda me*. Ego autem non quasi perfectus omnia peccata vel delicta mea cognosco: « delicta enim quis intelligit? » (*Psal. xviii, 13*.) Sed quasi parvulus et imperfectus fateor, quia ego

VERS. 65. *Particeps sum omnium timentium te, D nec tamen otio torpentium sicut servus malus et piger, qui timens austerum dominum, sub terra vel in sudario abscondit talentum (Matth. xxv, 26); sed custodientium mandata tua*. Alia translatio habet: *Participem me fac, Deus, omnium timentium te, et custodientium mandata tua*. Quod idem est, ac si dicatur; magnam quidem sonat perfectionem, quod supra dixi: *Portio mea, Domine, ac cætera* perfecto levitæ adaptata. Sed quia video, quod *funes peccatorum circumplexi sunt me*, et quod adhuc sum in *mediâ nocte* ignorantæ, nesciens utrum amore an odio dignus sim (*Eccle. ix, 4*), timore perterritus dico: quod *particeps ego sum omnium timentium te*. Vel etiam non audens vel hoc

proferri, oro dicens: *Participem me fac, Deus, omnium timentium te, et custodientium mandata tua*. Territus enim a justitia tua confugio ad misericordiam tuam, sciens, quia

VERS. 64. *Misericordia tua, Domine, plena est terra*, qui solem tuum facis oriri super bonos et malos, pluisque super justos et injustos, temporalia simul et spiritalia offerens bona omnibus *ea misericordia*, qua vis omnes homines salvos fieri et neminem perire (*Matth. v*). Hac *misericordia tua, Domine, plena est terra*. Sed quia non omnes eam recipiunt, sed soli, qui tuas justificationes requirunt, *justificationes tuas doce me*, qui solus doces hominem scientiam, sine quo intus docente verbum hominis hominem instruentis frustra sonat in auribus audientis. Supra cum dicerem, surrexisse me ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ, visus mihi sum judicia justificationis tuæ aliquatenus intellexisse. Verum nunc melius illuminatus video tantam mihi esse ignorantiam, ut adhuc doceri necesse habeam. Ideo dico: *Doce me justificationes tuas*, quæ semper in hac vita quærendæ sunt homini timenti Deum, quia tanti boni satiety non erit nisi in futuro, ubi facie ad faciem tu, Deus, videberis, qui nunc occulte multa operaris, et non nisi per speculum et in ænigmate videris.

Quatuor jam præmissas litteras copulemus: *he, vau, zain, heth*. *He ista, vau et zain hæc, heth vita* interpretatur, ut prælibatum est. Et est sensus: *Ista et hæc vita sunt*, ista, inquam, et quæcumque hujusmodi sunt perfecta, meditationi et memoriæ mandata fidelibus ad vitam æternam proficiunt. Unde assidue ruminanda sunt, quæ præmissis quatuor litteris in quatuor octonariis comprehensa sunt.

THETH.

VERS. 65. *Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum tuum*. Littera nona cujus nomen *Theth* interpretatur *bonum*, recte præmittitur, ubi de *bonitate* agitur. Cum dico ego David psallens et gratias agens: *Bonitatem fecisti cum servo tuo: Servus eram serviens ex timore*. Sed tu *bonitatem fecisti* foras misso timore per inspiratam *bonitatem*, quæ non est aliud, quam « perfecta charitas, quæ foras mittit timorem (*I Joan. iv, 17*). » *Fecisti ergo tu bonitatem cum servo tuo* cordi meo inspirando charitatem, quæ de servis facit amicos juxta illud: « Jam non dicam vos servos, sed amicos meos (*Joan. xv, 15*). » Magna charitas, magna *bonitas*, magna dulcedo, magna suavitas, quæ servile opus pridem valde onerosum facit leve, suave, bonum et jucundum! Hanc *bonitatem fecisti* non solum de me vel in me, ut plerumque de malis vel in malis multa bona operaris ipsis etiam nolentibus vel nescientibus, atque ideo hujus *bonitatis* retributione indignis: sed ut sit mihi *servo tuo* firma spes bonæ retributionis, *bonitatem quam fecisti* de me vel in me, *fecisti* et mecum suscitans liberum arbitrium

meum ad tuæ *bonitatis* operationem, ut *bonitatem* quam *fecisti* in me, facerem tecum, et quam feci, tu faceres mecum, ut dicere possem cum Apostolo : « Non autem ego, sed gratia Dei mecum (*I Cor.* xv, 40). » Pia, et magna dignatio, quod operis boni, cujus tu solus auctor existis, *mihî servo tuo* dedisti consortium faciendo, ut facerem tecum quaecumque opus bonum *secundum verbum tuum*. Nimirum hoc est, quod in Propheta promittis dicens : *Et faciam, ut in præceptis meis ambuletis, et iudicia mea custodiat, et operemini*. Ut igitur ego facerem aliquod bonum *secundum verbum tuum*, secundum præceptum tuum, quod est, ut diligamus invicem, sine cujus observantia nulla virtus iudicatur bona, etiamsi linguis angelorum quis loquatur, aut per fidem suam transferat montes ; ut, inquam, facerem bonum, sive *bonitatem*, tu *fecisti* mecum dans *mihî servo tuo*, ut ego facerem tecum *secundum verbum tuum*. Hoc assidue optavit anima mea dicens : « Fiat *mihî* secundum verbum tuum (*Luc.* i, 58), » et tu audiens me *bonitatem fecisti cum servo tuo secundum verbum tuum*. Ne autem bene cœpta bonitas tua in me deficiat, sed magis ac magis de bono semper in melius proficiat,

VERS. 66. *Bonitatem et disciplinam et scientiam doce me*. Ordo bonus. Primo a te bono bonitatis fonte peto *bonitatem*, deinde *disciplinam*, postremo *scientiam*, quæ si prætermissa bonitate ac disciplina primo daretur, inflaret potius quam ædificaret. Parentes nostri, cum potuissent in paradiso degustasse in fructibus concessis tuæ suavitate *bonitatis* custodita obedientiæ *disciplina*, illi plus appetendo lignum scientiæ interdictum quam lignum vitæ, ipso inordinato appetitu scientiæ meruerunt excludi a paradiso voluptatis expertes *bonitatis et disciplinæ* (*Gen.* iii, 1 et seqq.). Ut ergo reducat illic, unde illi ceciderunt, peto *bonitatem, disciplinam, scientiam*, tria hæc. Major autem his est *bonitas*, quæ non est aliud, quam charitas, quam peto primitus doceri, ut hac percepta leve *mihî* fiat onus *disciplinæ* sub iugo tuæ obedientiæ, quia disciplinas et flagellas omnem filium, quem recipis (*Hebr.* xii, 6). Qui autem extra *disciplinam* sunt, asserente Apostolo adulterini, ac non legitimi filii sunt. Postremo illam peto *scientiam*, qua sciam, quid desit *mihî*, quoniam hæc *scientia* non inflat, sed humiliat et majorem gratiam promeretur, qua tu superbis resistis, humilibus autem das gratiam (*Jacob.* iv, 10 ; *I Petr.* v, 5). Putabant olim philosophi se docere tria hæc in tribus partibus philosophiæ, videlicet *bonitatem* in ethica, *disciplinam* in physica, *scientiam* in logica. Sed evanuerunt in cogitationibus suis putantes homini hominem posse dare *scientiam* quia tu solus es, qui *doces hominem scientiam*. Nisi enim tu aperias intellectum et sensum cordis, frustra laborat lingua hominis hominem docere studentis. Tu ergo qui solus potes, *bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me*. *Doce bonitatem* inspirando charitatem, qua fiat *mihî* delectabile

A ac suave onus et jugum tuum. *Doce disciplinam* temperando tribulationem, qua *disciplinatus inter* flagella tua non murmurem. *Doce me* postremo *scientiam* insinuando cognitionem, qua *noverim* me, *noverim* te. *Noverim* me, ne dicatur *mihî* : « Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hædos tuos (*Cant.* i, 7). » Hædos, inquam, ad sinistram, non agnos ad dexteram stauendos. *Noverim* te, ne forte ignorans te ignorem a te sicut scriptum est : « Qui autem ignorat, ignorabitur (*I Cor.* xiv, 53). » Item virginibus fatuis te nescientibus tu dicitis : « Nescio vos (*Matth.* xxv, 12). » *Doce* igitur illam *scientiam* geminam, qua *noverim* me, *noverim* te.

B Ne autem ignorans me extollar supra me, aut ignorans te ignorem a te, cognitio mei ædificet me ad compassionem et dilectionem proximi : cognitio tui ædificet semperque inflammet me ad amorem tui. Procul sit a me cor durum Pharaonis, qui dixit : « Nescio Dominum, et Israel non dimittam (*Exod.* v, 2). » Procul sit a me illorum cæcitas, « qui quoniam non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut faciunt, quæ non conveniunt (*Röm.* i, 28). » Procul sit a me illorum duritia, qui dixerunt Domino Deo : « Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolimus (*Job* xxi, 14). » Talium quisque non immerito audit a Deo illud propheticum : « Quoniam tu scientiam repulisti, repellam et ego te, ne sacerdotio fungaris *mihî* (*Ose.* iv, 6). » Ne itaque repellar a te, *bonitatem et disciplinam, et scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi*. Magnum est hujus fidei meritum, cui recte in præmium donanda est postulata *scientia*. Quid est enim credere mandatis, nisi voluntarie acquiescere ipsis vel mala prohibentibus vel bona jubentibus ? Unde etsi nulla his adderetur comminatio terribilium tormentorum vel promissio desiderabilium præmiorum, credendum et ultro acquiescendum esset ipsis *mandatis*, utpote a bono Patre luminum descendentibus, ac proinde nullum malum, sed omne bonum suadentibus. Attamen quoniam ad id credendum tardus est mercenarius, tardior servus, propter servum pigrum stimulandum comminatio terribilis, et propter mercenarium provocandum promissio dulcis adnectitur *mandatis*, ut dum et ille timet sibi, et iste cupit sibi, ambo incipiant *mandatis* obedire. Sed ego tanquam filius et a timore servi et a cupiditate mercenarii liber, ipsis *mandatis* tuis ultro *credidi* et acquievi sciens, quod non solum post illorum obedientiam sequitur retributio debita, sed etiam in *custodiendis illis retributio multa*, cum in ipsorum custodia tibi servire sit regnare illo modo regnandi, quem principes hujus mundi hominibus dominantes et vitii famulantes consequi non possunt, quandiu *mandatis tuis* noluerunt obedire, quæ faciens homo vivet in eis, maxime si absque intuitu pœnarum vel præmiorum delectatur in illis dicens cum Filio : « Meus

cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei (Joan. A iv, 32). » Non hoc dicere potest mercenarius aut servus, nisi foras misso timore servi et exclusa cupiditate mercenarii, suscipiatur affectus filialis, quo affectu ego inardescens *mandatis tuis credidi*, non dubitans esse fidelia omnia mandata tua. « Non sic impii, non sic (Psal. i, 4) » ipsi parentes nostri, qui *mandatum sibi datum in paradiso non crediderunt esse fidele aut fideliter sibi datum*; sed susurrante diabolo per serpentem femina seducta est, ita ut putaret a Deo invidente sibi scientiam boni et mali se suumque virum prohibitos a ligno scientiæ (Gen. iii, 4). Sic deliquerunt parentes mei, et ego in ipsis deliqui. Deliquit mater mea Eva seducta, deliquit pater meus Adam, licet non seductus tamen seductæ acquiescens, neque illam compescens, B prout debuit. In illorum delictis ego David pœnitens conceptus

Vers. 67. *Prius quam humiliarer pœna mortalitatis*, dicente Deo : « Terra es et in terram ibis (Exod. iii, 19), » *deliqui mortem animæ incidens per inobedientiam et transgressionem fidelis mandati, quod si fideliter observassem, non utique mortalitate seu morte corporis humiliatus fuisset. Propterea eloquium tuum custodivi, eruditus videlicet atque humiliatus flagellis tuis, ut caveam delinquere, ne rursus humilier per flagella iracundiæ tuæ, quam valde pavescens ad bonitatis tuæ sinum confugio, dicens tibi assiduo clamore cordis et oris :*

Vers. 68. *Bonus es tu, et in bonitate tua doce me justificationes tuas. Bonus es tu, bonitate non accidentali aut mutabili, sed naturali atque immutabili. Et in hac bonitate tua doce me justificationes tuas, unctione potius quam ultione magistra, suavitate potius evangelica quam severitate legali erudiens me ac faciens me facere justificationes tuas, id est opera justitiæ, non pharisaicæ, quæ tibi non placeet, sed omnino tuæ ac tibi placitæ, quam etiam doces in bonitate tua dicens : « Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum (Matth. v, 20). » Item : Cavete « ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis (Matth. vi, 1). » Doce me itaque in bonitate tua justificationes tuas, D quas videntes homines tuas, id est ex tua gratia esse intelligentes, glorificent non me, sed te, non me tuæ justificationis indignum acceptorem, sed te ipsius benignissimum ac largissimum datorem, ut tibi semper de mea, imo de tua, sed mihi data, justificatione sit gloria; mihi autem permaneat humiliatio et humilitas cooperantibus in hoc ipsum meis et tuis inimicis, contra te ac me superbientibus, ut sæpissime sum expertus, quia*

Vers. 69. *Multiplicata est super me iniquitas superborum, vel aperta vituperia, impropria, convicia multa in faciem meam jactantium, vel supra dorsum meum fabricantium clandestinis detractoribus. Ego autem in toto corde meo scrutabor man-*

PATROL. CXCIV.

data tua, quibus mandas et inimicos propter te, et amicos diligere in te. Unde non reddidi maledicta maledictis, opprobria opprobriis, cupiens non vinci a malo, sed vincere in bono malum. Quo contra

Vers. 70. *Coagulatum est sicut lac cor meum, atque induratum est, ut non possit molliori beneficiis ultro impensis, cum tamen in ipsa duritia præterdant et ostendant lactis quamdam similitudinem, cujus veritatem non habent sicut illa cui dicitur : « Mel et lac sub lingua tua (Cant. iv, 11). » Isti autem non vere lac, sed sicut lac apparent, cum durum sit cor eorum, sicut erat cor Pharaonis induratum. Ego vero legem tuam meditatus sum, sciens quod « plenitudo legis est dilectio (Rom. xiii, 10), » maxime cum diligitur non solum amicus diligens, sed etiam persequens inimicus. Et in his omnibus*

Vers. 71. *Bonum mihi, quia humiliasti me, multiplicata super me iniquitate superborum, de quorum superbia mihi accrevit humilitas te ordinante, qui per ipsos superbos humiliasti me, ut discam justificationes tuas exercentibus adversis patientiam meam, qua consummata mitis et humilis efficiar, sicut tu doces, dicens : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi, 29), » quod est esse justum tua justificatione, quæ non est aliunde, nisi a te impios justificante ac mortuos vivificante, non per virgam legis Mosaicæ, sed per legem oris tui, dum verus Eliseus os tuum vivificum superponens ori mortui, vivificas et justificas illum per fidem in te habitam, ex qua justus vivit. Itaque*

Vers. 72. *Bonum mihi lex oris tui super millia auri et argenti, quoniam plus diligit charitas legem oris tui, quam cupiditas millia auri et argenti, quæ licet in terrenis rebus desiderabilia sint, tamen comparata spiritalibus divitiis, quas insinuat lex oris tui, nullius pretii sunt, quia talia bona bonum non faciunt sui possessorem, sicut bona spiritalia bonos faciunt, qui ea possident eisque fruuntur, secundum quod docet lex oris tui, quæ ipsis quoque terrenis docens recte uti pretiosior est cunctis opibus, et omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari.*

Octo isti versus præmissi apud Hebræos incipiunt a littera *teth*, quod interpretatur *bonum*, quod in aliis quoque linguis, videlicet Græca et Latina, congrue *bonitatem* sive bonum replicant, cum dicitur : *Bonitatem fecisti. Bonus es tu, et in bonitate tua doce me. Item : Bonum mihi, quod humiliasti me. Bonum mihi lex oris tui.* Per hæc multa bonitatis et bonorum præconia insinuat nobis illud summum bonum, quod summo desiderio appetendum est, quodque *super millia auri et argenti concupiscendum est.*

JOB.

In hac decima littera intellectum petit mandatorum, quorum præcipua sunt illa decem præcepta,

digito Dei conscripta, quæ in hoc breviato verbo instaurantur : « Diliges proximum tuum sicut te ipsum (Matth. xxii, 37). »

VERS. 73. *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me.* Gratias tibi ago Creatori meo, quia cum cætera solo verbo creaveris dicendo : *Fiat hoc vel hoc, me hominem fecisti opus manuum tuarum, cæteris operibus tuis excellentius; quia licet nobile opus tuum sit angelus, homo tamen quidam supra dignitatem angelicam prædestinatus et exaltatus est in excelsum thronum, ubi eum adorat multitudo angelorum. Hujus hominis ego membrum gratias tibi ago, Domine, quod manus tuæ fecerunt me de nihilo, quantum ad animam sine præjacente materia creatam ad imaginem et similitudinem Dei : Et plasmaverunt me, quantum ad corpus de materia terrena formatum et per animam rationalem vivificatum. Et quia rationalis anima mea capax est intelligentiæ, Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.* Formasti vasculum, quod ne sit vacuum, reple illud intellectu mandatorum tuorum, sicut de quibusdam canimus, quia firmavit in illis gratiam Spiritus sancti, et intellectu adimplevit corda eorum. Et quidem fides, quæ est ex auditu, non capitur sine aliquantulo intellectu; sed ipsa fides est meritum ad ampliandum intellectum, quod peto, et opto dicens : *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.* Discam facere quod didici legere vel intelligere.

VERS. 74. *Qui timent te, videbunt me, et lætabuntur. Peccator videbit, et irascetur, videbit et invidet : sed qui timent te, videbunt me, et lætabuntur.* Licet enim sim gravis ad videndum invidis, ero tamen gratus benignis oculo bono et simplici considerantibus intellectum, gratia tua donante mihi collatum, et ipsa eorum talis tam benigna visio ad te datorem gratiæ gratiarum actio, ad me vero congratulatio est, tibi ad gloriam, illis ad lætitiā, quoniam videbunt me, et lætabuntur. Non sic ille, cui dicitur : *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? » (Matth. xx, 15.)* Vere nequam oculus, quem cruciat, quod Deus est bonus; oculus lipus, quem cruciat lux clara sanis oculis jucunda. *Videbunt ergo me intellectu claro illustratum sani oculi timentium te, et lætabuntur. Quia in verba tua supersperavi, sciens quia superabundanter, quam petimus aut intelligimus, potes adimplere desiderium bonum de verbis tuis conceptum. Quando autem protelatur aut penitus negatur id, quod secundum verba tua supersperatur, nolo contra hoc murmurare sciens justo judicio tuo id fieri.*

VERS. 75. *Cognovi enim, Domine, quia æquitas iudicia tua, et in veritate tua humiliasti me, prospera subtrahendo, adversa inferendo vel inferri sinendo, sive optata negando.* In omnibus his « omnia, quæ fecisti nobis, Domine, in vero judicio fecisti, quia peccavimus tibi, et mandatis tuis non obedivimus : Sed da gloriam nomini tuo, et fac nobiscum

A secundum multitudinem misericordiæ tuæ (Dan. iii, 31). »

VERS. 76. *Fiatque misericordia tua, ut consoletur me secundum eloquium tuum : secundum verbum promissionis factum Abrahæ (Gen. xxii) servo tuo, cui promisisti semen ejus multiplicandum sicut stellas cæli (Exod. xxxiii). Item alteri servo tuo Moysi locutus es inter cætera : « Miserebor, cujus misereor, et misericordiam præstabo, cujus miserebor (Rom. ix, 15). » Item et mihi servo tuo David locutus es bona dicens : « Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum, » etc. (Psal. lxxxviii, 21.) Item alteri servo tuo dicitis : « Vocabo non plebem meam, et non misericordiam consecutam misericordiam consecutam (Ose. ii, 1). » Igitur cui vis misereris, et quem vis induras; cui vis, misericordiam, et cui vis, ostendis iram. Sed ego David, ego exemplo David pœnitens ab ira tua fugio ad te Patrem misericordiarum et Deum totius consolationis assidue dicens : *Fiat misericordia tua, ut consoletur me secundum eloquium tuum servo tuo.* Item :*

VERS. 77. *Veniant mihi miserationes tuæ et vivam, vivificatus ipsis miserationibus tuis; vivam in præsentibus sobrie, juste ac pie inter homines conversando, vivam quoque in futuro inter angelos bonos bonitati tuæ gratias agendo et misericordias tuas in æternum canendo. Vivam nunc secundum legem tuam, quia lex tua meditatio mea est, in qua Spiritus vitæ est, quia lex spiritalis est, cui mente consentio, etiam quando in carne mea sentio legem legi tuæ contrariam. Per hanc legem legi tuæ adversantem in membris meis occasione accepta impugnant me superbi dæmones et homines, contra quos oro dicens :*

VERS. 78. *Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in me. Confundantur ad pœnitentiam superbi homines, qui sunt convertibiles; dæmones autem et eorum obstinati complices, quia non sunt convertibiles a malitia sua pertinaci nec est illis commutatio, « confundantur et operiantur sicut diploide confusione sua (Psal. cviii, 29), » ne possint perficere mala quæ contra me cœperunt, quia injuste iniquitatem fecerunt in me. Pudeat eos cœpisse quod perficere non possunt. Cadant in opprobrium sempiternum, quo etsi non corrigantur ipsi, eorum tamen exemplo, visa eorum confusione, cæteri timorem habeant, quia injuste iniquitatem fecerunt in me, injuste absque judicio discretionis machinantes mihi mala. Ego autem exercebar [Vulg. exercebor] in mandatis tuis insinuantibus eam charitatem, quæ « patiens est, benigna est (I Cor. xiii, 4); » patiens; ut ferat mala; benigna, ut pro malis rependat bona. Qua charitate satagente*

VERS. 79. *Convertantur mihi timentes te, et qui noverunt testimonia tua. Sunt enim inter inimicos meos aliqui tumidi, aliqui timidi vel potius timorati timentes te. Tumidis ergo et in suo timore induratis ab hac oratione mea seclusis utpote ad mundum*

pertinentibus, de quo dicitur : « Non pro mundo rogo (Joan. xvii, 9). » Convertantur mihi, hoc est ad utilitatem meam, timentes te, quos ipso timore, quem habent, secernis de mundo, qui in maligno sic positus est, ut in eo volutarie peccantibus non relinquatur pro peccatis hostia, quia peccant « peccatum ad mortem, pro quo non dico, ut roget quis, » ait Joannes evangelista (Joan. v, 16). Convertantur ergo mihi vero David, mihi Christo ad gloriam meam, ad salutem suam timentes te, et qui noverrunt testimonia tua per prophetas prædicta. Noverrunt, dico, etsi nondum per operationem, saltem per bonæ voluntatis devotionem, paratum videlicet cor habentes ad acquiescendum veris veritatis testimoniis. Ut autem ego David, ego pœnitens pro aliis orans exaudiri merear,

VERS. 80. *Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar, sicut illi, de quibus dixi : Confundantur superbi. « Confundantur illi, et non confundar ego : paveant illi, et non paveam ego (Jerem. xvii, 18), » eo quod ex corde immaculato, et per justificationes tuas ab omni macula emundato fiducia magna est coram te iudice, qui scrutator es cordis et renum. Nam « si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus in die iudicii, » ait Joannes evangelista (I Joan. iii, 21). Si autem cor nostrum reprehenderit nos, major est Deus corde nostro, et novit omnia, cujus timens iudicium dico assidue : *Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.**

CAPR.

Id est manus, vel incurvatus. In hac undecima littera peregrinus hujus mundi adventum iudicis desiderat quasi lassus, ac incurvatus præ nimio labore et regni longæ dilatione. Dicit ergo :

VERS. 81. *Defecit in salutare tuum anima mea. Defectus in malo, profectus in bono solet accipi, nisi hæc acceptio per additamenta varietur, ut in Apostolo de malis dictum est : « Proficiunt in pejus (II Tim. iii, 13). » Et hic dicitur : Defecit in salutare tuum anima mea. Et : Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. De hac salubri defectione, qua in salutare Dei anima bene psallentis deficit, beatus papa Gregorius in Job (62) dicit inter cætera : Defecit in salutari tuo anima mea. Omnes, qui in hoc mundo fortes sunt robore, quasi fortes sunt, non defessi. Qui vero in auctoris sui robore roborantur, quo magis in concupita Dei fortitudine convalescunt, eo a propria virtute deficiunt, et quo robustius æterna appetunt, eo a temporalibus salubri defectione lassantur. Hinc rursum dicit : Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini (Psal. lxxxiii, 3). Qui nimirum eam diceret : concupiscit, subdidit : et defecit. Quia valde minor est Divinitatis concupiscentia, quam non mox etiam proprius sequitur defectus. Qui enim ad apprehendenda æternitatis atria accenditur, dignum profecto est ut a temporalitatis amore lasse-*

A tur, ut tanto frigescat a studio sæculi, quanto surgit ardentius in amore Dei. Quem scilicet, si perfecte arripit, mundum etiam plene derelinquit, et eo funditus temporalibus moritur, quo ad supernam vitam altius afflatu æternitatis animatur. Annon robore suo fessa se invenerat, quæ dicebat : Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est ? (Cant. v, 6.) Quia nimirum mens, dum occultæ locutionis aspiratione tangitur, ab statu suæ fortitudinis infirmata ipso, quo absorbetur, desiderio liquatur ; et inde se apud semetipsam fessam invenit, unde ultra se conspicit fortitudinem, quam conscendit. Hinc propheta, cum visionem Dei conspexisse se diceret, adjungit : Elanguit et ægrotavi per dies plurimos (Isa. xxxiii, 24) : quia cum ad virtutem mens adstringitur, a fortitudine propria caro lassatur. Hinc Jacob, qui angelum tenuit, uno mox pede claudicavit, quia qui vero amore sublimia respicit, jam in hunc mundum duplicibus incedere desideriiis nescit. Uno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur, et necesse est ut alius marcescat, quia mentis virtute crescente, oportet procul dubio ut carnis fortitudo torpescat.

B Aliter : Defecit in salutare tuum anima mea. Sicut deficit oleum vel cera liquescens in flammam : sic deficit anima mea in salutare tuum, tota videlicet conversa in ejus amorem, sicut aurum liquescens vertitur in ignem. Defecit ergo anima mea conversa tota in spiritum, quoniam « qui adhæret Domino, unus spiritus est (I Cor. vi, 17). » Sic defecit Jacob in Israel (Gen. xxxii, 28), Saulus in Paulum (Act. xiii, 1) ; sic omnes, qui in Deum proficiunt, a se deficiunt. Non est igitur querela, sed gratiarum actio, quod ego David psallens dico tibi Deo, Patri misericordiarum : Defecit in salutare tuum anima mea, sive ut in aliis codicibus legitur : In salutari tuo. Defecit a se, proficiens ultra se. Defecit anima, dum corporalis exercitatio, quæ ad modicum utilis est, minoratur, et pietas contemplationis augetur de die in diem, de die Marthæ in diem Mariæ, quæ vacabat soli verbo audiendo. Et ego in verbum tuum supersperavi, quibus « Martha satagebat circa frequens ministerium (Luc. x, 40), » quia sic ministrantibus regnum cælorum promittitur, quibus et dicitur : « Venite, benedicti Patris mei, » etc. (Matth. xxv, 34.) Sed in verbum tuum supersperavi, sciens longe superexcellere otium Mariæ verbo vacantis, negotio Marthæ ministrantis. Item inter ministrantes tuis minimis fratribus, in quibus tu pascaris, potaris, vestiris, colligeris, visitaris, et ipsos minimos maxima distantia est, cum tales minimi iudices sint futuri, et eorum ministri per ipsos in æterna tabernacula suscipiendi. Gaudeant ergo in spe retributionis operibus misericordiæ intenti, sed supersperent et supergaudeant, qui exemplo apostolorum orationi et ministerio verbi vacant. Quod considerans ego in verbum tuum supersperavi, cui legendo, audiendo, discendo, docen-

do, scribendo et inter hæc frequentius orando elegi vacare postposita, in quantum fieri convenit, corporali exercitatione, quæ ad modicum utilis est. In hoc studio

VERS. 82. *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum studiose intenti. Defecerunt ab aspectu curioso vanitatum sæculi. prout oravi supra dicens: Averte oculos meos, ne videant vanitatem; sed post hunc defectum cum intenderent in eloquium tuum, quasi collyrio sæpe lacrymis peruncti etiam corporales oculi adhuc per gratiam tuam vigent, atque ita pariter spirituales et corporales oculi anhelant in verbum tuum dicentes: Quando consolaberis me? Nonnulli etiam, quibus exterior visus caligans defecit quasi alter Isaac (Gen. xxvii), interior clare videt et futura prospiciunt, dicentes: Quando consolaberis me? Hoc etiam ego David, ego pœnitens dicere non desinam, quoadusque videam, quod credo fidei obscuræ succedente clara specie, ita ut non solum in spiritu, sed etiam in carne mea videam Dominum salvatorem meum. Quod quia non erit ante futurum iudicium, dicam assidue: Quando facies de persequentibus me iudicium? Tunc enim perfecte consolaberis me, abstergens omnem lacrymam ab oculis meis. Nunc vero dum propterea mora elongatur, ut res dilata dulcior veniat, ego angustias patior:*

VERS. 83. *Quia factus sum sicut uter in pruina. Uter in pruina pruinae frigus non sentit, utpote factus de corio a carne sensibili penitus abstracto, et multis impendiis in utrem formato, dum ei carnis reliquiæ intus abraduntur, dum criues foris extrahuntur, dum subula ipsum corium creberrime transpungitur, ut lino per setam introducendo via paretur. Talis taliter factus uter in pruina frigus non sentit, sed tamen ex ipso frigore infrigidatus infusus sibi potum sapidiorem reddit: quia uter calidus, qualem portavit Agar ancilla Saræ oberans in solitudine regionis calidæ, aquam continens tepidam, quæ hausta vomitum facit, longe dissimilis est utri posito in pruina, continenti potum frigidum ac proinde sapidum. Nimirum talis uter ego factus sum te faciente, qui me abstraxisti a carnalibus desideriiis, quæ militant adversus animam, carnalium quoque desideriorum reliquias mihi abrasisti ferro scalpello multarum tribulationum, pariter evelens crines cogitationum superfluarum. Deinde subula servilis timoris assidue transfixum seta filialis timoris præcedente consuebas me lino amoris tui. Et nunc subula timoris foras missa filo amoris tui consolidatus, et pruina desuper venientis gratiæ tuæ infrigidatus, infusas mihi tuas justificationes quasi dulces potiones contineo, aliisque prout possum, eas propinandas offero. Unde veraciter in gratiarum actione psallens dico: Quia factus sum sicut uter in pruina, illam tamen non sentiens pruina, de qua dicitur in Job: « Qui timent pruina, decidet*

super eos nix (Job vi, 16). » Quod est dicere: Qui timore temporalis pœnæ recedunt a iustitia, obruentur pœnis æternis, dicente iudice: « Ite, maledicti, in ignem æternum. Ibi erit fletus, et stridor dentium (Matth. xxv, 41; xxii, 13). « Fletus » in fumo ignis inextinguibiliter ardentis: « Stridor dentium » in frigore nimio, quoniam sicut scriptum est, « Ab aquis nivium transeunt ad calorem nimium (Job xxiv, 19). » Illas aquas nivium propterea incident, quia hic pruina facile calcabilem nimis timuerunt, neque de cubilibus et impudicitiiis suis nudis pedibus exire voluerunt, illic trepidantes timore, ubi non erat timor. Sufficiunt autem ad hanc pruina calcandam sandalia, scilicet solæ de corio factæ, quibus calceati apostoli pruina temporalis afflictionis minime timuerunt, imo nec illam senserunt, utpote utres et ipsi facti non veteres, sed novi, quibus vinum novum erat infundendum; ita ut diceretur de illis: « Quia musto pleni sunt isti (Act. ii, 13). » Talium quisque confidenter dicere potest: *Quando consolaberis me? Quia factus sum sicut uter in pruina: justificationes tuas non sum oblitus.*

VERS. 84. *Quot sunt dies servi tui? Quoniam dies mali sunt, magno afflictus tædio assidue clamo: Quot sunt dies servi tui? Et quia diebus malis ego Ecclesia affligor usque ad iudicium (neque enim defuturi sunt fideles in mundo usque ad iudicium) desiderio desiderans iudicium dico assidue: Quando facies de persequentibus me iudicium? Neque vero mirum est quod tædio afficior: quia*

VERS. 85. *Narraverunt mihi iniqui fabulationes; sed non ut lex tua. Super hunc locum beatus Gregorius dicit in Job: (63) Sæpe verba carnalium, dum se importune auribus nostris ingerunt, in corde bellum tentationis gignunt, et quamvis hæc et ratio respuat, et lingua reprehendat, cum labore tamen intus vincitur, quod foris cum auctoritate iudicatur. Unde necesse est ut nec ad aures veniat, quod mens a cogitationis aditu vigilans repellit. Sancti igitur viri cum æternitatis desideriiis anhelant, in tanta vitæ altitudine se sublevant, ut audire jam quæ mundi sunt, grave sibi ac deprimens pondus credunt. Valde namque insolens atque intolerabile æstimant quidquid illud non sonat, quod intus amant.*

Aliter: *Quando facies de persequentibus me iudicium? Inter quos amplius nocent, qui mala non solum faciunt, sed etiam docent. « Corruptunt » enim « bonos mores confabulationes pessimæ (I Cor. xv, 33), » maxime in tempore isto periculoso, in quo multi « a veritate avertent auditum, ad fabulas autem convertentur (II Tim. iv, 4). » Non loquor inexperta, quia multoties narraverunt mihi iniqui fabulationes: vel sicut habent quidam codices, Narraverunt delectationes, sed non ut lex tua. Illi narraverunt; sed ego non recepi eorum fabulationes, quia non erant ut lex tua. In Hebræo legi-*

tur : *Foderunt mihi superbi foveas, quæ non erant secundum legem tuam.* In qua lege

VERS. 86. *Omnia mandata tua sunt veritas, cui contraria est falsitas confabulationis eorum. Iniqui persecuti sunt me : Adjuva me.* Non erant contenti solis fabulationibus me fatigare iniqui, sed insuper *persecuti sunt me* vel de loco ad locum, vel de sententia in sententiam transire cogentes non sine periculo salutis tam spiritualis quam corporalis, quoniam cum doctrinis variis et peregrinis fides pulsatur, salus animæ periclitatur. Cum vero de loco ad locum quis fugatur, salus corporis in periculo est. Contra hujusmodi pericula, tu *adjuva me*, potentissime, sapientissime, benignissime; ut non vincar, non fallar, non corrumpar, quod efficere moliantur pravi, qui etiam

VERS. 87. *Paulo minus consummaverunt me in terra : ego autem non dereliqui mandata tua.* Paulo minus, id est parum defuit, quin perficerent quod moliebantur, scilicet *consummare me in terra*, ut, sicut ipsi, terrena saperem paululumque vel nihil de cœlestibus cogitarem. *Ego autem non dereliqui mandata tua* præcipientia deserui ac sperni terrena et amari cœlestia. Sed ne inter tot pericula deficiam,

VERS. 88. *Secundum misericordiam tuam vivifica me dando mihi et a malis cautelam, et in bonis cœptis insuperabilem perseverantiam.* *Secundum misericordiam tuam* dico, quia de meritorum qualitate diffido; in tua vero *misericordia* multum confido. In qua, obsecro, *vivifica me*, atque in vera vita conserva me, ne amando falsam vitam perdam veram : sicut nonnulli tormentorum nimietate superati, amando vitam corporis perdiderunt vitam cordis, quæ Deus est; at ego te vivificante hoc spero et quero, ut vivam et custodiam testimonia oris tui, quæ custodiendo multi fideles facti sunt martyres, quod interpretatur *testes*, quorum *testimonia* seu *martyria* custodiam custoditus per tuam *misericordiam*.

LAMECH.

Nomen litteræ duodecimæ, quod est *lamech* ut vult Hieronymus, interpretatur *cor* : ut vult Ambrosius, interpretatur *sero*. Congrua est utraque interpretatio, quia versus octoni sub hac littera conscripti continent sacramenta cœlestia corde attentissimo conservanda, quorum est præcipuum *latum* illud *mandatum*, quod in ultimo versiculo insinuat. *In æternum, Domine, permanet verbum tuum in cælo. In generationem et generationem veritas tua : fundasti terram, et permanet.* Clamor iste mens est de profundis mundanarum varietatum tendens in cœlum, ubi sine varietate permanet verbum stante illic immutabiliter ordine disposito per immutabile verbum tuum, Domine, cujus in terra verbum continentur ab hominibus in varias partes claudicantibus. Horum tædii affectus oculos meos levo in cœlum, ubi verbum tuum permanet, ut ex intuitu cœlestium verbo tuo stabiliter et invariabiliter servientium et obedientium refocilletur spiritus meus terrestrium varia exordinatione fatigatus. Dico ergo :

VERS. 89, 90. *In æternum, Domine, permanet verbum tuum in cælo.* Vertitur cœlum stabili et inerrabili rotatu, propter quod a Græcis dicitur *aplanes*, id est sine errore. Ipsæ quoque stellæ, quæ dicuntur *planetæ*, id est erraticæ, custodiunt circulos suos per *verbum tuum* semel dispositos. Maximus planetarum sol secundum ordinem sibi dispositum per *verbum suum* nunc in austrum vergens dies abbreviat, nunc ad aquilonem gyrans dies prolongat, et sic *in generationem et generationem*, id est semper, manet *veritas tua*, in qua dixisti : « Ut sint in signa et tempora et dividant diem ac noctem (*Gen. 1, 14*). » *Fundasti quoque terram super stabilitatem suam, et permanet* non per aliquid fulta, nisi per *verbum tuum*, quo in principio eam posuisti, atque humidum aeris elementum illi sic circumfudisti, ut non possit cadere in cœlum sibi æqualiter undique circumfusum, in quo volucres cœli, quasi natando volant et sua tempora observant; unde scriptum est : « Milvus in cælo cognovit tempus suum, turtur et hirundo cognoverunt tempora adventus sui (*Jerem. viii, 7*). » Sic

VERS. 91. *Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia serviunt tibi*, tuis dispositionibus immutabiliter obediendo. Peramplius autem et perfectius in cælo cœlorum, de quo dicis : « Cœlum mihi sedes est (*Isa. lxxvi, 1*) : » quod est rationalis creaturæ pars electa : *In cælo*, inquam, illo *permanet verbum tuum* in æternum, quia verbo tuo iidem cœli firmati sunt, et spiritu oris tui omnis virtus eorum (*Psal. xxxii, 6*). » Item *in generationem et generationem*, id est in his omnibus, qui non solum secundum carnem sunt generati, sed etiam secundum spiritum denuo generati, manet *veritas tua*. Vel *in generationem et generationem* fidelium veteris ac novi testamenti *permanet verbum tuum*. Vel *in generationem*, qua nunc regenerantur animæ ad fidem quasi modo geniti infantes, et *generationem*, qua in resurrectione regenerabuntur corpora ad incorruptionem in virum perfectum, *veritas tua* manet, quæ in generatione prava et perversa tantummodo secundum carnem generata, non etiam secundum spiritum regenerata locum non habet. Neque enim vel hi omnes, qui sunt baptizati, sunt regenerati vel renati dicendi, quia regeneratio est illa innovatio, qua de filiis iræ filii gratiæ sunt, a qua gratia sunt alieni plures baptizatorum, qui aut fecte accedunt ad hoc sacramentum ut Simon Magus, aut vero corde accedentes abeunt retrorsum, nec redeunt per veram penitentiam; ut hi, quos increpat apostolus Petrus assimilando eos canibus ad vomitum redeuntibus (*II Petr. ii, 22*), quibus etsi peccata in baptismo remissa fuerunt, attamen sacramentum baptismi non custodientibus facta sunt novissima pejora prioribus, immundo spiritu ad eos redeunte cum aliis septem nequioribus (*Luc. xi, 26*). Generatio hæc perversa est, et infideles filii. Unde in hac generatione *veritas* non manet, quæ *in generatione et generatione*, hoc est in filiis iterato genitis, *permanet*.

consummata videlicet regeneratione animæ primum, A deinde carnis. Quamvis enim per baptismum nunc regenerentur animæ fidelium fideliter baptizatorum, tamen quasi adhuc in vulva matris Ecclesiæ crescentes expectant suæ nativitatis consummationem per illam mortem, qua « beati » sunt « mortui, qui in Domino moriuntur (Apoc. xiv, 13). » Tali morte quasi de vulva in lucem veniunt, quæ lux erit eis dies natalis. Quod mater Ecclesia recognoscens in hujusmodi filiorum suorum natalitiis exultat jam non memor pressuræ, qua illos parturivit in angustia, quos novit jam natos in amplitudine cœli, in quo *verbum tuum permanet*, Domine, in æternum invariabiliter.

Et quia corpora eorum in pace sepulta sunt expectantia et ipsa regenerari ac immutari ad invariabilem immortalitatem atque impassibilitatem, recte illis congruit quod hic dicitur: *Fundasti terram et permanet*, quoniam ipsa beatorum beata corpora ita erunt spiritalia et lucida, ut sint una cum spiritu suo *dies una*, juxta illud: *Factumque est vespere, et mane dies unus*. Quasi enim vespera est sanctorum in ipsa morte corporum; sed *mane* illis est resurrectio eorumdem corporum Christo commortuorum, consepulorum et conresuscitatorum. Nam et ipse Christus circa vesperam sexta Sabbati obiit in cruce, sepultusque est vespere, surrexit vero a mortuis *mane* prima Sabbati exurgens diluculo (Matth. xxviii; Marc. xvi; Luc. xxiv): *Factumque est etiam in illo vespere et mane dies una*, carne simul et anima ejus clarificata in ea claritate quam habuit priusquam mundus fieret, quod ipsum petierat a Patre, dicens: « Clarifica me, Pater, apud te ipsum claritate quam habui, priusquam mundus esset, apud te (Joan. xvii, 4). » Corporibus ergo sanctorum configuratis corpori claritatis Christi *ordinatione tua*, Deus Pater, *perseverat dies una* melior in atriis tuis super millia. Sive singulariter dicatur: *Perseverat dies*, ut expositum est, sive pluraliter, ut in quibusdam codicibus legitur, dicatur: *Perseverant dies*, una utrobique lucis perseverantia prædicatur, quia lux perpetua lucebit sanctis in Christo, qui est dies de die, *Deus de Deo, lumen de lumine*, clarificatis. In die illa nihil erit nubilosum vel tempestuosum, quoniam illic omnia serviunt tibi servitute jucundissima, solemnizantes in laude et gratiarum actione; ubi *perseverat dies, quam fecit Dominus*, in qua gloriabuntur omnia sanctorum agmina canendo jugiter. « Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus, et lætemur in ea (Psal. cxvii, 24). » Sed nunc in ista mortalitate *dies mali* sunt et tempora periculosa et hostes multi, de quibus jam superius dixi: *Paulo minus consummaverunt me in terra*.

VERS. 92. *Et tunc forte periissem in humilitate mea, nisi quod lex tua meditatio mea est*. Quippe legis tuæ meditatio est quædam præparatio armorum ad bellum necessariæ, sine qua, si quis bellum ingreditur, facile prosternitur. Ideo alias de viro justo dicitur: « Lex Dei ejus in corde ipsius, et non sup-

plantabuntur gressus ejus (Psal. xxxvi, 31). » Ideo non dico: *Quod lex tua meditatio mea fuit ante bellum*, sed est, etiam post bellum, recolente jugiter memoria mea quanta bona mihi *legis tuæ meditatio* contulit. Et ideo

VERS. 93. *In æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me*. Mortuus quippe fui, et a baculo timoris mihi superposito non erat vox, neque sensus (IV Reg. iv). At ubi fides incarnationis ostendit mihi quantum diligeres me, qui ut servum redimeres, Filium tradidisti; continuo quasi vero Eliseo sui corporis attractu me fovente vivere cœpi, utpote liberatus a servitute peccati et mortis, cujus ea lux est, ut anima, quæ peccaverit, ipsa moriatur. In tantum igitur vivo, in quantum peccatis vel careo vel resisto adjuvantibus et vivificantibus me *tuis justificationibus*. *Tuis*, inquam, non *meis*, quia sicut creare me non potui, cum non essem, sic justificare me non potui, cum peccator essem: sive ut ad litteram præsentem respiciam, *vivificare* me non potui, cum mortuus essem. Ideo *in æternum non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me*. Itaque

VERS. 94. *Tuus sum ego, salvum me fac, quoniam justificationes tuas exquisivi*. Fuit aliquando *meus*, meas voluntates aut etiam voluptates explendo. Nunc vero *tuus sum ego*, voluntatem meam frangendo, tuam libenter faciendo. Servus eram tot dominorum quot vitiorum; sed nunc *tuus sum ego*, liberatus per te ab his dominis, quibus eram quasi asina communis alligata in bivio, donec tu dixisti discipulis tuis: « Solvite eam, et adducite mihi (Matth. xxi, 2). » Eram etiam quasi pullus asinæ (Marc. xi, 2), cui nullus hominum sedit eo tempore, quando mihi adolescenti et in regione longinqua peregrinanti nullus hominum potuit magistrare, vel me capistrare seu frenare. Sed nunc tibi adductus, frenoque tui timoris edomitus, insuper etiam vestimentis apostolicis, quibus tu libenter insides, ornatus, et quodammodo sellatus, jam *tuus sum ego*, *tuus asinus*, *tuum jumentum*, quia « ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (Psal. lxxii, 23). » Sed ne *tuus* esse desinam, *salvum me fac*, id est in salute cœpta me conserva et confirma: *Quoniam justificationes tuas exquisivi: tuas*, non meas; *tuas* quibus *tuus permaneam*, non meas qui *tuus* meus fui. *Justificationes tuas exquisivi*, et hoc erat mihi valde necessarium: quia

VERS. 95. *Me expectaverunt peccatores, ut perderent me*. Peccatores dico dæmones et malignos homines, qui velut quidam latrones insidiando *expectaverunt me, ut perderent me*, pertrahendo me vel ad malum faciendum, vel malefacientibus consentiendum. Sed ego per hæc evasi manus et insidias eorum, quod *testimonia tua intellexi* credibilia facta nimis per ipsos testes, scilicet martyres, qui suis martyriis, hoc est *testimoniis*, morte sua confirmatis, viam illam præsignaverunt et præmonstraverunt, quæ itur a monte Oliveti versus Jerusalem,

Id est a misericordia præveniente in visionem pacis æternæ. Isti sunt enim, qui prosternebant vestimenta sua in via, corpora sua scilicet, quæ vestimenta sunt animarum, tradendo ad supplicia. Alii vero, scilicet sancti confessores et doctores, ramis de Scripturarum oliveto decerptis, et ipsi viam justitiæ suis testimoniis cognoscibilem fecerunt. Quorum omnium, sive martyrum sive confessorum, testimonia, quæ Græcè dicuntur *martyria*, non tam illorum quam tua, Deus, testimonia dicenda sunt. Non enim ipsi erant, qui loquebantur, sed Spiritus tuus loquebatur in eis et per eos. Ideo illorum testimonia tua esse intellexi, atque ideo in via testimoniorum tuorum delectatus, ab ea declinare nolui acquiescendo peccatoribus expectantibus et desiderantibus, ut perderent me, spoliando et plagas imponendo; spoliando virtutibus, plagando vitiis; vel spoliando gratiæ dona tollendo, et plagando naturalia, quæ auferri non possunt, sauciando; exempli causa: obedientia donum gratiæ tunc homini tollitur, quando efficitur inobediens. Sic irascendo mansuetudinem, superbiendo ammittimus humilitatem; sic cæteris vitiis irruentibus et contra nos latrocinantibus nudamur virtutibus, quæ humanæ substantiæ sunt accidentales, ac proinde abesse possunt et adesse præter subjecti destructionem. Ratio vero ei tolli non potest, quin sit rationalis, quia ratio sive rationalitas est naturale donum, sicut memoria et liberum arbitrium. Verum hæc naturalia bona multis plagis debilitantur, quando peccatis dominantibus et latrocinantibus vexantur, ita ut nec ratio verum a falso, bonum a malo, utile ab inutili, honestum ab inhonesto plene discernat; nec eadem ipsa, quæ ratio discreverit, vel memoria memoriter teneat, vel arbitrium liberum libere custodiat. Sic totus homo jacet perditus, nisi eum salvet ille pius Samaritanus, qui misericordia motus est, ut hominem nec agnoscentem, nec diligentem se ipse prior agnosceret ac diligeret. In hac dilectione

VERS. 96. *Omnis consummationis vidi finem.* Omnes enim, qui consummati vel consummandi sunt, per hanc dilectionem, qua Deus prior dilexit peccatores nondum se diligentes, consummantur. Per hanc hominum prædestinatorum ad vitam virtus consummatur, per hanc numerus angelorum re-integratur et consummatur. Ideo videns hanc dilectionem *omnis consummationis vidi finem.* Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti (Rom. x, 4). Finis infinitus, quia ipse Deus immensus est, et Deus charitas est lata nimis in ipso Deo, qui miseretur omnium, et nihil odit eorum quæ fecit, quamvis oderit quæ non fecit, peccata scilicet: lata etiam nimis in ipsis Deo dilectis hominibus, non in amicos tantum, sed et inimicos suos diligentibus, quamquam non diligit peccata eorum.

Super hunc locum beatus Gregorius papa di-

cit (64): *Nil latius quam omnes in sinum amoris recipere, et nullas odit angustias sustinere. Sicquippe lata est charitas, ut in amplitudine dilectionis capere etiam inimicos possit. Unde et præcipitur: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos (Matth. v, 44).* Latum ergo mandatum tuum nimis, quia magna est latitudo charitatis. Plenitudo enim legis est dilectio, in qua universa lex pendet, et prophetæ.

Quatuor jam præmissas litteras copulemus: teth bonum, Jod principium, Caph manus, Lamech cor interpretatur, ut prælibatum est in principio psalmi. Et est sensus: In his, quæ sub his quatuor litteris continentur, ad singulas litteras octonis versibus deputatis intelligendum est principium manus et cordis, id est operationis et intentionis.

MEM.

Quomodo dilexi legem tuam, Domine. Mem interpretatur ex ipsis, ut vult Hieronymus; viscera ut vult Ambrosius. Copulemus utramque interpretationem sic, ut dicamus: *Ex ipsis visceribus.* Quod est dicere: Isti octoni versus, qui ab hac littera omnes incipiunt, sunt ex ipsis visceribus, quia de charitate agunt medullitus inserta visceribus ejus, qui veraciter dicere potest:

VERS. 97. *Quomodo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea est.* Tu Domine, cujus legem dilexi, testis et conscius mihi es quomodo intime dilexi legem tuam ex totis visceribus meis. Legem tuam, quam continet latum mandatum tuum nimis dilexi; nimis, quod exinde patet quod tota die meditatio mea est ipsa lex tua, in qua meditor die ac nocte, quod est tota die, quia dies tota et integra tunc recte intelligitur, quando nox cum sua die, vel dies cum sua nocte comprehenditur, secundum quod factum est vespere et mane dies una. Et recte in hoc loco in designatione integri diei cum sua nocte noctis nomine prætermisso sola dies nominatur, quia meditati semper in lege Domini dies continua lucet illo sole illustrata, qui dicit: *Quandiu sum in mundo, lux sum mundi (Joan. ix, 5).* Est autem in mundo usque ad consummationem sæculi, sicut ipse promisit discipulis suis dicens: *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii, 20).* Ex qua veritatis veraci promissione intelligitur usque ad consummationem sæculi non defuturos in mundo fideles, cum quibus maneat ipse Christus lux mundi. Horum quisque potest fideliter psallere dicens: *Quomodo dilexi legem tuam, Domine, tota die meditatio mea est. Tota die,* quia nox mihi non est, cui de luce, imo in luce legis jugiter meditati continua dies est. Ex hujusmodi meditatione continua fructus hic mihi prævenit, quod

VERS. 98. *Super inimicos meos, Judæos, hæreticos, et omnes veritatis et meos inimicos pruden-*

(64) Hom. 14, in Ezech.

tem me fecisti mandato tuo nimis lato, ut supra dictum est, et nimis longo, quia in æternum mihi est. Quid longius æternitate? Contingat mihi comprehendere cum sanctis omnibus, quæ sit latitudo et longitudo, sublimitas et profundum hujus mandati, cujus latitudo insinuat, cum dicitur: *Latum mandatum tuum nimis*; et longitudo, cum dicitur: *Quia in æternum mihi est*; et sublimitas, cum dicitur: *Super inimicos et super omnes docentes et super senes intellexi*. Quo sensu et Apostolus de charitate locuturus ait: « Adhuc superexcellentem viam vobis demonstro (I Cor. xii, 31). » Porro ad profundum ejusdem pertinet mandati ultimus istius octonarii versiculus, ubi dicitur: *A mandatis tuis intellexi, propterea odivi omnem iniquitatis*. Caritas enim sicut bona desiderans tendit in altum, sic et mala considerans tendit in profundum: illa valde diligendo, ista valde odiedo. Ad hæc intelligenda super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia ipsum mandatum tuum in æternum mihi est, eo quod caritas mea nunquam excidet, sicut illorum, qui ad tempus credunt et in tempore tentationis recedunt. Inter ipsos etiam inimicos erant aliqui doctores in cathedra Moysi sedentes, clavemque scientiæ habentes ac proinde magistraliter docentes. At ego

VERS. 99, 100. *Super omnes tales docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est*. Et hæc meditatio mihi erat quasi unctio docens me de omnibus multo melius et verius quam doctores apud se prudentes; quorum licet aliqui fuerint senes, ego tamen super senes intellexi quia mandata tua quesiri.

Aliter: Ego David super omnes docentes me intellexi, quia et legis doctores Moysen cæterosque in legis doctrina me antecedentes intellexi, et insuper divino Spiritu revelante multa intellexi, de quibus et psalmos cecini multo clarius loquentes de regno Dei, quam legis littera crasso velamine vultus Moysi obtecta. Item ego Christus verus David super omnes docentes me intellexi stans in synagoga deorum (Psal. lxxxii, 1), dijudicans et malas traditiones improbens, eo quod hujusmodi doctores transgrediebantur mandata Dei propter traditiones suas, ut de lavandis manibus præcipiendo, interiores autem sordes negligendo (Matth. xv; Marc. vii). Super illos intellexi docens, quia non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod procedit de ore, hoc coinquinat hominem (Matth. xv, 11). Etiam adhuc puer duodennis in templo sedens in medio doctorum audiens et interrogans eos, puer, inquam, adolescentulus jam tunc super senes intellexi (Luc. ii, 46), qui etiam stupebant super prudentia et responsis meis.

VERS. 101. *Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua*. Quia super senes intellexi, quorum traditionibus contemptis mandata tua quæsi, eisdem tuis mandatis instructus ab omni via mala prohibui pedes meos, scilicet affe-

ctus cogitationum pronos ad excurrendum de via veritatis, quam elegi, studiose cohibui, et freno timoris tui prohibui ab omni via mala, ut custodiam verba tua, quæ ab his non possunt custodiri qui ambulant in via mala, quam detestantur et improbant verba tua, quibus imbutus et Spiritu vita, qui est in eis, confortatus

VERS. 102. *A judiciis tuis non declinari*. Qui verba tua vel audire nolentes, vel audita et intellecta negligentes, dicunt bonum malum et malum bonum, dulce amarum et amarum dulce, ponentes lucem tenebras et tenebras lucem, longe declinant a judiciis tuis, judiciis æquitatis, judiciis veritatis bonum bonum, et malum malum esse indicantibus. At ego a judiciis tuis non declinavi, ea solummodo approbens quæ te approbare, simulque improbens quæ te improbare vel credidi vel intellexi, sciens: quia tu legem posuisti mihi per temetipsum, longe melius eam digito tuo scribens in corde meo, quam lex antiqua fuerit scripta in tabulis lapideis. Nam per illam scripturam severitas timoris antiquos deprecavit: per istam scripturam suavitas amoris tui in faucibus animarum fidelium dulcescit. Quod ego David vel ego exemplo David psallens et poëntens expertus dico admirando pariter et gratias agendo:

VERS. 103. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, Domine, super mel ori meo*. Vel sicut in aliis codicibus legitur, *super mel et favum ori meo*. Legis antiquæ austera eloquia peccatoribus graves pœnas intentantia nimis erant amara; sed eloquia tua remissionem peccatorum poenitentibus promittentia dulcia sunt et faucibus et ori; faucibus animæ, dum cogitando intus ruminantur et glutuntur; ori etiam, dum foris prædicantur ad tui nominis glorificationem et ædificationem fidelium vel confutationem infidelium. Habuit tamen et lex Moysi mellis dulcedinem qualemcunque, promittendo videlicet terram lacte et melle manantem (Exod. iii, 13). Sed super hujusmodi mel dulcia mihi sunt eloquia tua delicias cœlestes et invisibiles promittentia, quæ in comparatione deliciæ terrenæ parvi seu potius nullius pretii sunt. Unde non dico: *Sicut mel, sed super mel et favum dulcia faucibus meis et ori meo eloquia tua*. Istam dulcedinem eloquiorum tuorum cœlestes delicias promittentium

VERS. 104. *A mandatis tuis intellexi*. Aliud est mandata intelligere, aliud a mandatis intellectis et servatis ad interiorem sapientiæ dulcedinem gustu intelligentiæ pertingere, quod est a mandatis intelligere, quia nisi per obedientiam mandatorum non venit ad sapientiam occultorum. Unde est illud dictum Sapientis: « Concupisti sapientiam? serva mandata, et Dominus dabit illam tibi (Eccli. i, 55). » Contemptori vero mandatorum dicitur: « Altiora te ne acquisieris, et fortiora te ne scrutatus fueris; sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper (Eccli. iii, 2). » Bene dicit semper, ut et ante perceptionem sapien-

gites mandata, et post, quia sicut mandata custodia introducit ad sapiendam sapientiam, tandem negligentia et oblivio excaecant oculum sapientiam. Quod Salomoni accidit, qui ita Dei negligens atque ad mulieres alienigelandante Domino interdictas, ingrediens, cum ante fuerit, infatuatus est. Ego vero a manibus observandis, meditandis atque amandis cedens, intellexi, a mandatis ipsis intellectu ucto, quod sapor sapientiae semper comes individuis amor justitiae. Propterea odivi omnem iniquitatis, inflammante me amore justitiae, naturaliter odit suum contrarium, scilicet omniam iniquitatis. Hoc odio inflammatus jam ut oravi, dicens: *Viam iniquitatis amove a me* idem est ac si dixissem: *Fac mihi odionem solum iniquitatem*, sed et omnem occasionem ducit ad iniquitatem. Et hoc orans, Deo exauditus sum, quia *odivi omnem viam iniquitatis*. Verbi gratia: favor adulantis via est ad gloriam: pulchritudo meretricis via est ad mendaciam, confabulatio malorum via est ad concupiscentiam rei alienae via est ad fraudem pinam. In hunc modum plures viae sunt ad vitam, quas omnes odivi, quia justitiam di-

NUN.

recta decima littera haec est apud Hebraeos habens diversas interpretationes. Nam secundum Hieronymum nun interpretatur aeternum, secundum Isidorum vero interpretatur unicus vel pascua, quoniam concurrunt in unum, quia hic agitur de Filio Dei, qui est pascua fidelium in aeternum, mens, ipse lucerna, de quo hic agitur:

Vers. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis. Verbum tuum*, Deus, quod erat incipio, et est *lumen* angelorum, factum est *lumen hominum*, *lux in tenebris lucens*, in cuius ambulans dico in gratiarum actione: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis* quippe *Verbum* Sapientia aeterna est. *lumen* unitae carnis flamma suae divinitatis illius, facta est *lucerna pedibus meis*, dirigendo operum meorum lucidissimis exemplis in carne suae conversationis. Et idem ipsum est, quod est *lucerna* in qualibet rationali creature ipsum illuminata et inflammata, *lumen* est et ipso ad similitudinem solis, *lumen* suum in se lunae velut in speculo repraesentantis, et nas tenebras illustrando, vias latas demonstrans, angustas vero *semitas* proprii splendoris diurno certificantis. Sic, sic *verbum tuum* est in ore prophetantium, *lumen* vero in ostolorum evangelizantium. Unde Petrus apostolus: « Habemus, » inquit, « firmiorem prophetiam, cui bene facitis intendentes quasi et lucem in caliginoso loco (II Petr. I, 19). » Ius autem dicitur: « Vos estis lux mundi, quia doctrina fulget Ecclesia, ut sole luna

(Matth. v, 14). » Luna quippe non habens lucem a semetipsa ex ea parte illuminatur, qua lumine solis illustratur. Sic mihi Ecclesiae vel mihi ecclesiasticae personae non est ulla claritas ex me, sed ex *Verbo tuo*, sole justitiae. Propter quod dico in gratiarum actione: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis*. Quo videlicet lumine delectatus, eoque semper frui cupiens

Vers. 106. *Juravi et statui custodire judicia justitiae tuae. Juravi*, hoc est firmissime proposui, et *statui* fixum tenens in corde meo stabiliter *custodire judicia justitiae tuae*, juste judicando atque discernendo inter bona diligenda et mala reprobanda, prout *verbum tuum* lucidum ostendit et monet reprobare malum et eligere bonum. Ad hujus rectitudinis propositum, cum essem intentus, obstiterunt mihi adversarii multi, per quos

Vers. 107. *Humiliatus sum usquequaque*, urgentibus me adversitatibus tentationum et tribulationum, ita ut tæderet me etiam vivere, haberemque in me responsum mortis, ne sim fidens in me; sed in te, cui assidue inter ipsa mortis pericula varia clamo, dicens: *Vivifica me secundum verbum tuum*, ut *secundum verbum tuum vivam*, faciens quae facienda, et cavens quae cavenda docet *verbum tuum*, quod nosse vivere, cui obedire est regnare; maxime, cum ipsa obedientia non ex timore coactitia, sed ex devotione voluntaria est. Talis obedientiae voluntaria obsequia ore promisi et promitto. Sed ne mendax inveniar, ipsa

Vers. 108. *Voluntaria oris mei tu fac beneplacita*, gratia tua cooperante, et sermonem promissionis meae confirmante sequentibus operibus et moribus, voto meo concordantibus. Sic, obsecro, *voluntaria oris mei beneplacita fieri*, ut haec tria in unum concurrant: voluntas recti cordis, confessio veridici oris, perfectio boni operis; quorum si vel unum defuerit, *voluntaria oris beneplacita* esse non possunt, quia obsequiorum nostrorum sacrificia non sunt *voluntaria oris*, nisi et corde credatur ad justitiam et ore confessio fiat ad salutem (Rom. x, 10). Huic *voluntariae* cordis credulitati, et veraci confessioni oris cum accedit conversatio tibi placens, cui bona cuncta placent et mala displicent, *voluntaria oris beneplacita* fiunt. Sed ne fallente diabolica fraude seu corrumpente humana fragilitate ita decipiar, ut putem vel displicere quod placet, vel placere quod displicet in conspectu tuo, tu ipse intus instrue me, et *judicia tua doce me*, quia « beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de *judiciis* legis tuae docueris eum (Psal. cxiii, 12). »

In Hebraeo psalterio sic legitur: *Juravi et perseverabo, ut custodiam judicia justitiae tuae. Afflictus sum nimis, Domine, vivifica me juxta verbum tuum. Voluntaria oris mei complaceant tibi, Domine, secundum judicia tua doce me*. Nostri codices habent:

Vers. 109. *Anima mea in manibus meis semper*, quod exponi ita potest: *Anima mea in manibus meis*

semper eat ad hoc, ut eam tibi offeram, *semper* a te vivificandam. Propter quod etiam alias dixi: « Ad te levavi animam meam (Psal. xxiv, 7). » Nolo sic habere in manibus meis animam meam, ut ille adolescentior filius, qui dixerat patri suo: « Pater, da mihi portionem quæ me contingit (Luc. xv, 12). » Sed ad hoc teneo eam in manibus meis, ut jugiter eam tibi offeram sacrificandam in sacrificium laudis.

Aliter: *Anima mea in manibus meis*, id est intentio mea in operibus meis est non ad horam, sed *semper*, ut videlicet sempiterna merces illi proveniat. Sed in aliis codicibus melius habetur hoc modo: *Anima mea in manibus tuis semper, et legem tuam non sum oblitus*, quod est dicere: *Anima mea in manibus tuis* ita sit custodita *semper*, sicut alias dicitur: « Justorum animæ in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum malitiæ (Sap. iii, 1). » Sit igitur, obsecro, *anima mea in manibus tuis*, unde nemo potest rapere, quia « in manu tua omnes fines terræ (Psal. xciv, 4); nec est qui possit resistere manui tuæ (Dan. iv, 32). » Et custodiende me *manu tua semper*, ego custodiam *legem tuam semper*. Quod ex ea certitudine promitto, quia *legem tuam non sum oblitus*, quandiu in manibus tuis fuit *anima mea*.

Hebraica veritas huic sensui concordat, in qua sic legitur: *Anima mea in manu tua semper, et legis tuæ non sum oblitus*. Ego quidem non sum oblitus *legem tuam*; sed tamen, ut ejus obliviscerer, prævaricatores legis efficere conati sunt: quia

Vers. 110. *Posuerunt peccatores laqueum mihi*, ut, quia contra manum tuam fortitudinis agere viribus non poterant, *laqueo* deceptionis me caperent. Sed ego sciens *laqueos* eorum non fuisse positos aut potuisse poni in via mandatorum tuorum, sed juxta viam, sicut alias dicitur: « Juxta iter scandalum posuerunt mihi (Psal. cxxxix, 6), » a via mandatorum tuorum divertere nolui: *Et de mandatis tuis non erravi*, cavens *laqueos* juxta viam, non in una via positos, contra quos custodia mandatorum tuorum sic operatur, sicut nobile antidotum contra venenum. Hoc sciens

Vers. 111. *Hæreditate acquisivi testimonia tua in æternum*. Qui prius fui hæres Adæ prævaricatoris, prævaricans et ipse mandata justitiæ, nunc per gratiam factus hæres Dei, cohæres autem Christi, *hæreditate acquisivi testimonia tua*, ut sint mihi firma et quasi hæreditaria possessio ipsa *testimonia tua*, usque ad martyrium conservata et conservanda in æternum, exemplo beatorum martyrum, qui ob constantiam testificandæ veritatis Græce *martyres*, Latine *testes* dicuntur, et eorum *testimonia* dicuntur *martyria*, quæ *acquisivi hæreditate* pro illa veritate ac fide certando, pro qua certaverunt et ipsi usque ad mortem. Nam et mihi hoc est propositum, ut in illorum certamine perseverem, tua gratia juvante usque ad mortem. Alioquin non essent mihi hæreditaria vel *hæreditate acquisita testimonia tua*

et ipsorum. *Tua*, quia Spiritus tuus in eis loquebatur; ipsorum quia sanguine ac morte ipsorum testificatio talis confirmabatur. Quia ergo est propositum mihi, tua favente gratia, potius velle mortem subire quam a testimoniis martyrum tuorum deviare fidem negando, pro qua testes ac martyres tui mortui sunt, ipsa eorum *testimonia* seu *martyris hæreditate*, id est firma possessione, *acquisivi*, non ad tempus credendo et in tempore tentationis recedendo, sed in æternum fidei sic testificatæ inherendo, talibusque testimoniis, licet caro infirma sit, prompta voluntate cordis acquiescendo, quia *exultatio cordis mei sunt*, etiam quando gravia sunt. Nam « Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma (Matth. xxvi, 41). » Ideo licet carne infirmante ac labores nimios recusante, ego tamen spiritu prompto

Vers. 112. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter retributionem*. Tibi dixi longe superius: *Inclina cor meum, Deus, in testimonia tua*. Et nunc dico: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas*, recognoscens ipsam cordis mei humiliationem et inclinationem tuam esse ac meum opus. *Tuum* per gratiam prævenientem, *meum* per libertatem arbitrii gratiæ tuæ operanti consentientem; non quod vel hic ipse concessus mihi sit ex me, sed ex te, quem si mihi arrogarem, non cor inclinatum, sed altum habens, iram potius quam gratiam recipere dignus essem: quia « tu superbis resistis, humilibus autem das gratiam (Jac. iv, 6), » et gratiam pro gratia: gratiam temporalem in bonis meritis, gratiam æternam in præmiis æternaliter permansuris et successuris ministerio temporali, quod est officium Marthæ, quandoque auferendum, ut succedat *retributio quietis Mariæ in æternum*. Propter quam *retributionem permansuram in æternum inclinavi*, et humiliavi *cor meum ad faciendas justificationes tuas*, promptus videlicet non tantum ad sciendum, sed etiam ad faciendum quod ad meam justificationem pertinet præcipis, sciens quia « intellectus bonus omnibus facientibus eum (Psal. cx, 10); » sicut e contrario « scienti bonum et non facienti, peccatum est illi (Jac. iv, 17). »

Hebraica veritas habet sic: *Inclinavi cor meum, ut facerem justitias tuas propter æternam retributionem*. Est quippe gemina *retributio* bene laborantibus destinata, una in via, et alia in patria. In via temporalis, quam qui solam et maxime appetit nec æternam requirit, mercenarius est: in patria æternalis, propter quam solam Deo serviens dicere potest: « Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ (Psal. xxvi, 4). » Hanc primo et principaliter quærendam Veritas monet, dicens: « Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi, 33). » Ne autem solliciti sinus de viatica *retributione* adjecit: « Et hæc omnia adjicientur vobis (Luc. xii, 31). » Item: « Nolite

scie dicentes: Quid manducabimus, aut quid
; scit enim Pater vester quia his omnibus
(*Matth.* vi, 31). » Itaque de omnibus his,
a via indigeo, sicut Apostolus monet, om-
niscitudinem projiciens in Deum, quoniam
est de nobis: *inclinari cor meum ad fa-*
ustificationes tuas, Deus meus, in æternum
tributionem. Vel sicut in Hebræo legitur:
eternam retributionem, certus de tua pro-
quod mihi extendenti me in anteriora,
æterna præmia, non defutura erunt neces-
sitoralia, prout expedit illis uti ad æterna
nda.

SAMECH.

litteræ quintæ decimæ, quod est *samech,*
habet interpretationes. Denique ut vult
as, interpretatur *audi,* vel *firmamentum,* sed
B ieronymus Hebraicæ veritatis magis pe-
rpretatur *adjutorium.* Quæ omnia conve-
nario huic litteræ supposito, quia quis-
dienter *audit,* firmiterque suæ memoriæ
labit quæ hic dicuntur, habebit exinde ad-
in opportunitatibus in tribulatione, qua
ab iniquis, contra quos psallit dicens:

113. *Iniquos odio habui, et legem tuam di-*
mi sunt, qui legi tuæ, Deus, adversantur.
essent homines *iniqui,* non eos in hoc
od erant homines, quia omnes homines ab
nine diligendi sunt, in quantum sunt ho-
erum in quantum sunt *iniqui,* etiam fami-
endi sunt odio sancto et rationabili, quo
ines, sed hominum vitia sunt odienda.
C *iniquos odivi, odio habens eorum iniquita-*
cet sanctæ legis tuæ prævaricationem, et
quia legem tuam dilexi, quæ in quantum
et placet, in tantum ejus prævaricatio dis-
que ideo, quia ego legem tuam dilexi, præ-
es ejus odio habui, et dum perfectio odio
los, inimici facti sunt mihi (Psal. cxxxviii,

ræo sic legitur: *Tumultuosos odi, et legem*
xi. Tales igitur *iniquos* intelligi oportet
quibus non sufficit sua *iniquitas* ad suimet-
em, nisi tumultuosa importunitate oppu-
titiæ. Quibus me impugnantibus defe-
isi quod tu

114. *Adjutor et susceptor meus es: et in ver-*
supersperavi. *Adjutor* mihi es inter *ini-*
ultuosos laboranti ac certanti pro lege tua,
xi: *et susceptor meus es* post labores ac
dans requiescere in te, aliquando per gu-
templationis, dum partem optimam non
m partim hic indulges prægustandam, ali-
ero, imo assidue per spem futurorum bo-
verbo tuo mihi promissorum. Nam tuis
vibus credendo *in verbum tuum superspe-*
as quod superabundanter quam peto aut
potens es perficere omnia quæ promisisti
us te, quibus propter te ac propter Evan-

gelium relinquentibus omnia, promittis centuplam
retributionem in hac vita cum persecutionibus, et
in sæculo futuro vitam æternam (*Matth.* xix, 29).
Intelligo equidem, prout possum, quid sit reddi cen-
tuplum, videlicet vel spiritualia reddendo pro car-
nalibus, quæ comparatione ac merito sui ita erunt,
quasi parvo numero centenarius numerus compa-
retur: vel certe sic, ut benedicti in omni benedi-
citione spiritali in cœlestibus in Christo nullius
egeant, ita ut nihil eis desit in ulla gratia exspectan-
tibus revelationem Domini nostri Jesu Christi,
quando sicut egentes multos locupletant, et tan-
quam nihil habentes omnia possident (*II Cor.* vi,
10). Nonnulli etiam talium dispensatores facti eccle-
siasticarum facultatum in ipsis quoque temporalibus
centuplo magis accipiunt quam relinquunt, qui
etiam dispensatione sibi credita fideliter expleta
vitam æternam possidebunt, cum tali cuique dice-
tur: « Euge, serve bone et fidelis, quia in pauca
fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gau-
dium Domini tui (*Matth.* xxv, 21). » Sed nec illi
fraudabuntur, imo magis etiam in hac peregrina-
tione ditabuntur centupla retributione, quibus datur
a Deo non *præesse, sed subesse* in tali societate,
qualis erat illa, de qua scriptum est: « Multitudinis
credentium erat cor unum et anima una, nec quis-
quam egens erat inter illos, cum daretur singulis
prout cuique opus erat (*Act.* iv, 32-35); » nec aliquis
ultra cupiret, contentus eo quod acceperat. Sive
igitur eo modo quo dictum est, sive alio modo
centuplum sint in hac vita recepturi, o Christe, di-
scipuli tui, qui centuplum repromittis, ego non
dubito promissionem istam quam multis adimple-
tam, et adhuc aliis adimplendam, quia et quod in-
telligo, spero et speravi, et quod non intelligo, *su-*
persperavi fctus intentus in *verbum tuum,* quod ne-
cessario est implendum, « ut justificeris in sermo-
nitibus tuis (*Psal.* l, 6) » omnia faciendo, quæ pro-
mittis adimplenda filiis promissionis. In quorum
consortio quia esse desidero absque mala inquietu-
dine,

Vers. 115. *Declinate a me, maligni, et scrutabor*
mandata Dei mei. Vos, maligni spiritus, primum
quasi muscas abigo ab infestatione mentis meæ,
mandatis Dei scrutandis intentæ, quibus *in verbo*
virtutis Dei, in quod *supersperavi,* præcipio dicens:
Declinate a me, quem quasi legio *maligna* maligne
divexastis. *Declinate,* inquam, et ite in porcos vobis
concessos per *Verbum,* in quod *supersperavi,* cujus
in virtute vobis dico: *Declinate a me,* neque appo-
natis ultra nocere mihi, cujus est propositum va-
care verbo, in quod *supersperavi,* et *scrutari man-*
data Dei. Vos quoque *maligni* homines malignorum
spirituum socii simul cum ipsis *declinate a me* in-
crepati a verbo, in quod *supersperavi,* ne sitis mihi
obstaculum volenti diligenter *scrutari mandata Dei,*
quia malignitatis vestræ importunitas, etsi ad *man-*
data Dei facienda exercent, tamen ab eisdem *scru-*
tandis avocet modo persequendo, modo litigando,

modo rogando, ut tempora, quæ verbo Dei debentur, terrenis negotiis impendantur, et a fortioribus infirmiores defendantur, vel oppressi eripiantur. Tota ista inquietudo vobis imputatur, qui *maligni* estis, ac proinde a Sabbato requietionis exclusi neque vos requiescere aut *mandatis Dei scrutandis* vacare vultis, neque vacare volentibus otium. quantum in vobis est, permittitis, maxime instante hora vestra et potestate tenebrarum, in qua facta est nox, et pertransibunt omnes bestię sylvę, catuli leonum rugientes, ut rapiant, et quærant a Deo escam sibi (*Psal. ciii, 21*). Sed nunc orto jam sole, manifestata videlicet contra vos lucidissima veritate, quæ est sol justitię, *declinate a me* sancta Ecclesia, vel a me David pœnitente, vel a me quolibet verbi Dei amatore, ac *mandatorum Dei scrutatore. Declinate a me*, ut vobis bestiis in cubilia vestra collocatis exeam ego: exeat quoque omnis homo rationalis et ratione utens, *ad opus suum et ad operationem suam usque ad vesperam*: exeat, inquam, non solummodo ad operandum, sed etiam *ad meditandum* in agro cum patriarcha Isaac, videlicet in agro Scripturarum deambulans et meditando longe segregatus a turbis malignantium, turbare cupientibus hoc otium sanctissimum (*Gen. xxiv*). Vos *maligni, declinate a me. Sed, o Deus! tu*

VERS. 116. *Suscipe me secundum eloquium tuum*, tuas videlicet promissiones adimplendo, qui promittis egredientibus de terra sua et de cognatione sua, quod suscipiendi sint in terra, quam tu monstraveris eis (*Gen. xi*). Quod enim tibi Abraham dicit, omnibus filiis Abraham dicit. Filiis dico non secundum carnem, sed secundum boni operis imitationem juxta illud: « Si filii Abraham estis, opera Abraham facite (*Joan. viii, 39*). » Filios quoque Israel egredientes ex Ægypto et separatos a populo barbaro, in terra fluente lac et mel *suscipiendos* promisisti (*Exod. iii, 17*). Item Zorobabeli egresso de Babylone promittis dicens: « In illo die suscipiam te servum meum, et ponam te sicut signaculum in conspectu meo (*Agg. ii, 24*). » Quid vero mihi est aliud *malignorum* consortia declinasse atque ad *scrutanda mandata Dei mei* animum præparasse, quam exiisse cum Abraham de terra mea et de cognatione mea, et cum sancto Moyse legislatore de populo barbaro exiisse, sive etiam cum ipso in montem ascendisse, ut legem Domini merer accipere, fruensque Dei colloquio splendescam in facie sicut ipse, cujus facies respendit ex consortio sermonis Dei? Jesus quoque sacerdos magnus cum Zorobabel duce separatus a malignis populi Dei captivatoribus, cum antea fuisset indutus veste sordida, tunc demum *suscipitur* in gloriam, quando a malignorum consortio alienatus in sermone Domini audivit se coronandum coronis aureis, et induendum bonis mutatoris posita super caput ejus cydari munda. In his omnibus promissorem teneamus, et *eloquium tuum* ad Abraham, Moysen, Jesum et Zorobabel factum quasi pignus habemus,

ut si eos imitemur in declinatione malignorum propter sanctę contemplationis otium, *suscipiamur a te*, et sic fiat sacrificium nostrum, ut a te *suscipiamur*, sicut suscepisti eorum sacrificia; imo quia sacrificium laudis magis honorificat te quam sacrificium pecudis immolati, ego ad hoc separatus a malignis, ut offeram tibi hostiam laudis, hostiam jubilationis, fiducialiter peto *me suscipi secundum eloquium tuum*, dicens tibi assidue: *Suscipe me secundum eloquium tuum, et vivam*, sicut ille filius Abraham, qui dixit: « Mihi vivere Christus est (*Phil. i, 21*). » Item: « Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus (*Gal. ii, 20*). » Nam et ille quandiu erat in consortio malignantium Judæorum, vivere non potuit. Cum autem placuit ei, qui eum segregavit ex utero matris suę, synagogę malignantis, ut cognosceret veritatem, quam prius impugnaverat, ex tunc cępit vivere vita illa vivificata, quę dicit: « Ego sum via, veritas et vita (*Joan. xiv, 6*). »

Et quia ego pusillus David pœnitens exemplo David similem vitam fide ac spe postulans exspecto, tu, Domine, *suscipe me secundum eloquium tuum, et non confundas me ab expectatione mea. Non confundas me*, sed a malignis discerne me, dando mihi charitatem, qua per Spiritum sanctum diffusa in corde meo, ex perceptione præsentium munerum firma sit expectatio futurorum per spem, quę non confundit. *Ab expectatione sua confunditur*, cui non provenit quod expectat. Sic fatuę virgines non habentes oleum in vasis suis, *ab expectatione sua confusę* sunt, quando a nuptiali gaudio diu expectato sunt repulsę, dicente sponso: « Nescio vos (*Matth. xxv, 12*). » Ne igitur et ego *confundar ab expectatione mea*, oleum charitatis peto ad præsens mihi dami, quo sufficienter accepto, quia ipsa « charitas omnia sperat (*I Cor. xiii, 7*), » spes non confundit, neque tu inspirator ejusdem spei *confundas me ab expectatione mea*. Quę ut magis ac magis certificetur ex testimonio bonę conscientię,

VERS. 117. *Adjuva me, et salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper*. Licet jam gratias agens dixerim tibi: *Adjutor, et susceptor meus es tu*, tamen adhuc peto suscipi et *adjuvari*, ne donum tuę susceptionis tui tuique adjutorii quandoque perdam; sed eo mihi perseverante de die in diem proficiendo eo perveniam, ubi *salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper*. Quod dico *semper*, ad duo præmissa respicit, ut videlicet *salvus maneam semper, et mediter in justificationibus tuis semper*, fruendo *semper* sempiterna salute, meditando *semper in tuis justificationibus*, quibus, quos prædestinasti et vocasti, illos etiam justificasti et magnificasti gratias agens *semper, et in hac vita spe gaudendo, et in futura sociatus beatorum consortio, quibus in tuis justificationibus erit sempiterna meditatio et jugis gratiarum actio. Quod optans dico assidue: Adjuva me, et salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper. Ideo vero*

tuis, quam in *meis justificationibus* pro-
bi esse meditandum, quia qui suam sta-
ustitiam justitiæ tuæ subjecti non sunt, a-
ntur, ut ille Phariseus, qui de justitia
ans publicanum sprexit, quo spreto spre-
tu illum spernentem, etsi non justio-
ren longe humiliorem, qui a longe stans
os ad cælum levare audens percutiebat
num, dicens: « Deus, propitius esto mihi
(*Luc. xviii, 13*). » — « Væ qui spernis, nonne
sperneris? » ait Spiritus veritatis in Isaia
(*Isa. xxxiii, 17*). Justo igitur judicio

118. *Sprexisti omnes descendentes a justitiis
injusta cogitatio eorum*, dum suæ potius
quam tuæ gratiæ attribuentes justitiam
stitiæ tuæ subjici nolunt, aliosque potius
quam in suis *justificationibus* confidentes
do *spernunt*, legem certe naturalem præva-
qua unicuique ratione utenti suggeritur
suo: quod tibi non vis, alteri ne feceris.
ista universalis est. Et quia ubi non est
prævaricatio; ubi autem prævaricatio le-
gis transgressio, ego

119. *Prævaricantes reputavi omnes pecca-
æ*, illos qui legem scriptam non accepe-
a legem naturalem habent, quam non ser-
varicatores sunt. Parvuli quoque nondum
i, quia in Adam peccaverunt, *prævarica-
cantur* legis in paradiso datæ nec servatæ,
datum sibi positum non servavit Adam.
it Apostolus ait, « omnes peccaverunt, et
ria Dei (*Rom. iii, 23*), » gratis per gra-
uitam justificantis eos, qui diligunt ipsius
testimonia. *Ideo dilexi testimonia tua* testifi-
atiam gratis justificantem de ove perdita
i, sive de drachma item perdita et inventa
em, filioque prodigo ad patrem suum re-
das dulces præparantem (*Luc. xv, 8*). Hu-
i gratiarum *testimonia dilexi*, per quæ re-
b onere legis gravantis potius quam adju-
via Moysei manus erant graves) jam respi-
rore servili foras misso timorem castum
i requiro assidue dicens:

120. *Confige timore tuo carnes meas, a ju-
n tuis timui*. Timor ille servilis, quo virga, D
us legis mortuum premebat, etsi *carnes*
inque ligavit, ut videlicet præ timore pœ-
uas lex minabatur, peccare non auderem:
is non *conflixit*, aut ita crucifixit, ut eis
is etiam concessa impunitate non esset
peccandi. Propterea meliorem *timorem*
i *confixis*, crucifixis et mortificatis, *carni-
nalibus* desideriis, quæ militant adversus
meam, non sit mihi ulla peccandi facul-
si detur facultas aut impunitas in humanis
mihi timorato respectu judiciorum tuorum
i). *A judiciis enim tuis timui*, etiam quando
i conscius fui, sciens quod non in hoc ju-
essem, etiamsi nullius criminis mihi con-

sciens essem: quia in *tuis judiciis* examinanda sunt
non solum opera sed etiam cogitationes. Ideo « ne-
que me ipsum judico; qui autem judicat me, Do-
minus est, » ait Apostolus (*I Cor. iv, 5*), cuius ve-
stigia sequens non arbitror me apprehendisse. *A
judiciis enim tuis timui*, et timeo, nesciens utrum
odio an amore dignus inveniar in tuo judicio, quod
metuens desidero, desiderans metuo.

Copulemus nunc tres litteras præmissas: *mem,
nun, samech*, quorum nomina Latine interpretata
sonant: *Ex ipsis æternum adjutorium*, ut intelligas,
ex ipsis, quæ sub his litteris continentur, tribus
octonariis *æternum adjutorium* provenire fideliter
et sapienter psallentibus. *Fideliter*, quantum ad ea
quæ non intelliguntur, et tamen vera creduntur.
B *Sapienter*, quantum ad ea quæ per intellectum seu,
quod melius est, per experimentum sapiuntur. In-
ter quæ sapidissima et illa dilectio, de qua in
octonario primo dicitur: *Quomodo dilexi legem
tuam, Domine, tota die meditatio mea est*. In secundo:
Legem tuam non sum oblitus, quod est magnæ di-
lectionis indicium, quia quod intime diligitur, ju-
giter in memoria sine oblivione tenetur. In tertio
autem octonario cum dicitur: *Iniquos odio habui et
legem tuam dilexi*, manifeste charitas illa exprimi-
tur, quæ non gaudet super iniquitate, congaudet
autem veritati, dum et iniquos odit et legem vera
docentem diligit (*I Cor. xiii, 6*).

AIN.

C Littera hæc decima sexta, cujus nomen *ain* in-
terpretatur *fontis* vel *oculus*, recte congruit huic octo-
nario, in quo de judicio discretionis agitur, quod
est *fontis* actionum justarum, quarum intentio bona
est *oculus* in salutare Dei directus, juxta quod in
tertio hujus octonarii versiculo dicitur: *Oculi mei
defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiæ
tuæ*. Continuatur autem ad præmissa hoc modo:
A judiciis tuis timui, atque ideo tua judicia præoc-
cupando in confessione

VERS. 121. *Feci judicium et justitiam credens*
Apostolo tuo dicenti: « Quod si nos ipsos judica-
remus, non utique judicaremur (*I Cor. xi, 31*). »
Timens ergo incedere judicium damnationis *feci
judicium et justitiam*. *Judicium*, judicando et discer-
nendo inter bonum et malum; *justitiam*, repro-
bando malum et eligendo bonum. Fugiens judicium
damnationis *feci judicium* discretionis: timens ju-
dicium sine misericordia *feci judicium* cum mise-
ricordia, illi acquiescens qui dicit: « Miserere
animæ tuæ placens Deo (*Eccli. xxx, 24*), » cui re-
vera is placet, qui et per *judicium* justum bona ma-
laque discernit, et per *justitiam* discretam diligit
bona ac mala odit, juxta quod alias dicitur:
« Odientes malum, adhærentes bono (*Rom. xii, 9*). »
Sic *faciens judicium et justitiam* suscitavi mihi mul-
tas inimicitias et calumnias ex parte adversantium
dæmonum simul et hominum, quos timeans oro:
Ne tradas me calumniantibus me. Calumniatus est
diabolus beatum Job dicens: « Nunquid Job fru-

stra timet Deum? » (Job. 1, 9) petitque sibi illum tradi, ut tentaret, quatenus victo in tentatione calumniis insultaret. Et ille quidem traditus est tentanti ad tentandum; sed non calumnianti ad calumniandum, quia victor in omnibus tentationibus, etsi calumnias falsas pertulerit a diabolo, ab amicis, ab uxore, tamen veras evasit, ac proinde traditus non est calumniantibus, in typum videlicet sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ dæmonum, paganorum, hæreticorum, domesticorum quæque inimicorum, qualis erat uxor Job, etsi falsas calumnias protulit ad probationem suæ patientiæ, tamen veras non incidit, quia tentatio, seu tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio vero spem in illius filii operata est, quæ spes non ita eos confudit, ut inimicis calumniandi vera occasio vel causa fuerit, quin potius in eorum caput versa est calumnia fallaciter Ecclesiæ intorta (Rom. v, 4, 5): verbi gratia, pagani falso calumniantibus Ecclesiæ, quod coleret mortuum, vere gloriatur Ecclesia se colere Christum Filium Dei vivi, Deum vivum contestantibus hoc ipsum virtutibus et miraculis beatorum martyrum in eus cultu mortuorum. Similiter calumnia hæreticorum versa est in caput eorum confutata falsitate ipsorum errantium et in errores mittentium, simulque clarificata veritate apostolicæ doctrinæ tam de fidei sinceritate, quam de Christianæ conversationis puritate. Sed quia quoad veris Christianis interinisti sunt falsi, non desunt hostes vel occulti vel aperti, qui sunt Gog et Magog, semper ad calumniandum parati: Oro vel ego Ecclesia vel ego ecclesiastica persona, ut non tradas me calumniantibus me, ita ut vere quandoque mihi valeant insultare et gloriari de sua contra me victoria, quod esset mihi grandis calumnia, maxime si me ita superarent, ut a bono ad malum vel allicerent vel impellerent. Quod ne fiat sive ullo modo fieri valeat.

VERS. 122. *Suscipe servum tuum in bonum, ita ut non calumnientur me superbi, objicere valentes aliquid malum. Me dico, servum tuum propter humilitatis conscientiam, in qua semper sum paratus, te juvante, tibi servire, tuisque mandatis obedire ac de præteritis peccatis humiliter satisfacere. Calumniatores autem dico superbos, utpote gloriantes aut in sua malitia juxta illud: « Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate (Psal. LI, 3)? » aut in falsa justitia, ut ille qui dixit: « Gratias tibi ago, Deus, quia non sum sicut cæteri homines, raptores, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus (Luc. XVIII, 11). » Quo contra ille, qui dixit: « Deus propitius esto mihi peccatori (ibid., 13), » percutiens pectus suum, nec audens oculos ad cælum levare, jam servus tuus erat per humilitatis conscientiam veramque pœnitentiam, et ut eundem servum tuum suscepisti in bonum liberando illum a calumnia superbi Pharisæi suam justitiam statuentis, justitiæ autem tuæ subdi nolentis, imo quod vœjus erat, publicano pœnitenti calumniose insult-*

A tantis. Quia ergo et ego me confiteor servum tuum frequenter percutiendo pectus meum, timensque calumniatorem Pharisæum vel potius illum incircumcisum Philisthæum, qui exprobrare solet agnibus Dei viventis, quare parati venerint ad prælium contra se (I Reg. vi, 12): tu qui superbis resistis, humilibus autem das gratiam, suscipe me servum tuum, parvulum David pœnitentia vera humiliatum. Suscipe, quæso, in bonum, cui vides insultare malum Philisthæum. Suscipe me in bonum dans mihi triumphare contra malum, nunc in funda et lapide per orationes eminus, nunc in gladio bis acuto per sermones cominus feriendo malum, hoc est, malitiam superbiorum struentium insidias semper et calumnias, te ordinante mihi in bonum, sibi vero in malum, quia exemplo superbientis Philistæi suo gladio erunt jugulandi, ne sit illis ulla facultas calumniandi me David, me pœnitentem servum tuum, quem suscipere dignaris in bonum, dando mihi cor humile ac mansuetum; non tamen dormitanti per somnum pigritiæ, sed alacriter ac diu vigilantia. Nempe in hac vigilantia

VERS. 125. *Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiæ tuæ. Defecerunt a se proficundo ultra se in salutare tuum; scilicet in Filium tuum, Salvatorem meum, qui volens omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, per Evangelium suum edidit eloquium justitiæ tuæ, dicens discipulis suis, et per illos aliis: « Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum (Matth. v, 20). » Hujus justitiæ manifestum est eloquium per totum quidem textum sancti Evangelii; sed ille sermo in monte habitus, quem locuturus aperuit os suum, qui prius aperuerat ora prophetarum, specialiter dici potest eloquium justitiæ tuæ, Deus amator et dator justitiæ, quæ docetur illic faciendâ non coram hominibus exemplo Pharisæorum, sed coram Deo exemplo discipulorum, non ut ipsi glorificentur ab hominibus, sed ut homines videntes opera hujus justitiæ glorificent Patrem et auctorem hujus justitiæ. Quam justitiam, quia homo non potest facere, tu, qui solus potes,*

VERS. 124. *Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam, et justificationes tuas doce me. Jam me fecisti servum tuum, timorem tuum, timorem judiciorum tuorum inspirando, ut a judiciis tuis timerem; sed ut perfecta charitas foras mittat timorem, fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam, non secundum justitiam meam, et justificationes tuas, qui bus tu justificas impium, qui se ipsum justificare non potest, me docere digneris, quia sicut me ipsum, cum non essem, creare non potui, ut essem aliqua creatura: sic me, cum sim peccator in peccatis natus, non possum justificare, ut sim initium aliquod creaturæ tuæ novæ, de qua testatur Apostolus tuus, quod « neque præputium est aliquid, neque circumcisio, sed nova creatura (Gal. vi, 15). » Est autem nova creatura, cum vetere homine deposito in-*

novus homo, quod fieri non potest, nisi te, justificationes tuas. Propterea dico: *Fac pro tuo secundum misericordiam tuam, et iudicium tuum doce me. Tuas dico, non meas.* quibus hominem justificas, non homo se; quibus initiatis in me,

125. *Servus tuus sum ego*, qui aliquando eram peccati. Sed ut de servo efficiar amicus illo illorum quibus dicis: « Jam non dicam vos, sed amicos meos (Joan. xv, 15); » *Da intellectum, ut sciam testimonia tua*, Licet sermones: *Super senes intellexi, et super omnes domos intellexi*: tamen adhuc peto intellectum, e fonte inexhausto bibens, doni accepti et in sitio augmentum et consummationem pae conservationem: *ut sciam testimonia tua*, clunt, qui cum Apostolo dicere possunt: Spiritus testimonium reddit Spiritui nostro, amicus filii Dei (Rom. viii, 16). » Item: « *Testimium mihi est Deus, quomodo cupiam omnes visceribus Christi Jesu (Philipp. i, 8).* » *Huododi testimonia tua* valde sunt necessaria conumnantibus, quibus importune infestantibus aria sunt illa *testimonia tua* intrinsecus, quomini persuadetur credere quod sit Filius illi potissimum qui dicit: « Jam non sum dicarocari filius tuus (Luc. xv, 19). » Talis ego ui peccavi, Pater, in caelum, et coram te, nec m dignus vocari filius tuus, neque audeo me re filium tuum, nisi tu hujus rei des *intellectum sciam testimonia tua*, id contestantia, quod us tuus, convivio saginati vituli post egestamiam recreatus, et stola prima simulque au-calceamentis ornatus, quæ omnia sunt bona entia *testimonia tua*, quod sim receptus in figo, qui non sum dignus vocari filius tuus, id afirmantibus calumniatoribus, qualis erat ior filius, qui de fratris receptione indigna- uluit susceptum fratrem calumniari, quam o epulari et gaudere. Contra tales calumnia- u, Pater misericordiarum, *da mihi intellectum, a testimonia tua* intrinseca et extrinseca: in- a edulio vituli saginati purificante conscien- trinseca, ornantibus famam stola prima et simulque calceamentis acceptis, quibus pe- dem lutosi fiant speciosi, ut legitur: « *Quam i pedes evangelizantium pacem!* » (Rom. x, 15.) « *Quam pulchri sunt gressus tui in calcea- , filia principis!* » (Cant. vii, 1.) Fuit olim i per prophetas prædicendi talia: sed nunc i. 126. *Tempus faciendi, Domine*, quia ca- tores *dissipaverunt legem tuam*, statuendo aditiones legi tuæ contrarias, quibus non po- sisti verbis quantumlibet exquisitis nisi te, e, confirmante et cooperante sermonem se- bus factis. Ideo nunc *tempus acceptabile, i miserendi, tempus faciendi opera talia*, per formetur et adimpleatur *lex tua*, Domine, a iatoribus *dissipata*. Non enim venisti *legem*

A solvere, sed adimplere (Matth. v, 17). Hoc dixisti tempore dicendi. Nam et per te ipsum et per servos tuos, quos misisti vocare invitatos ad nuptias, omnino sufficienter dixisti quæ dicenda erant (Luc. xiv, 8). Jam dictis et scriptis invitantium ad cœnam tuam plena sunt armaria, et in omnem terram exivit sonus apostolorum aliorumque nuntiorum tuorum, non solum per dicta, sed etiam per scripta ubique divulgata; nec est qui se abscondat vel abscondere valeat a fulgore verbi tui multipliciter dicti et scripti, usque adeo ut non sint jam loquelæ, neque sermones in toto mundo, quibus non audiantur voces invitantium ad nuptias evangelicas. At ipsi vocati, aliis negotiis occupati, omnes excusant, eo quod aut sibi villas, aut juga boum coemerunt, aut uxores duxerunt, vel sicut alias legitur: « Abierunt alius in villam suam, alius ad negotiationem suam (Matth. xxii, 5), » talique modo pene omnes *dissipaverunt legem tuam*, sequendo legem suam, suis membris insitam, repugnantem legi tuæ, cui nolunt consentire ut ille, qui dixit: « Consentio legi Dei, quoniam bona est: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati et mortis (Rom. vii, 23). » Sic *legi Dei* condelectatus secundum interiorem hominem, reluctansque legi peccati, prout valuit, non *dissipavit legem tuam*, imo confugiens ad gratiam tuam non contra te murmuravit, sed ad te clamavit: « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum (Rom. vii, 24). » Non, inquam, *dissipavit legem tuam* sic orando confugiens ab onere legis gravantis ad sinum gratiæ tuæ adjuvantis. At isti calumniatores, contra quos mihi nunc querela est, usque adeo *dissipaverunt legem tuam*, ut nihil apud eos, vel contra eos valeant scripta vel dicta evangelica, quibus contradicunt adversando et calumniando. Esi ergo *tempus faciendi* potius quam dicendi aliquid tale contra istos dissipatores et calumniatores, unde compellantur dicere: « Fugiamus Israellem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos (Exod. xiv, 25). » Hoc tandem locuti sunt Ægyptii, facto potius quam dicto humiliati, qui quoniam dicta Moysi contempserant, facto mirabili et terribili sic tandem in mari Rubro sunt humiliati, ut dicerent: « Fugiamus Israellem; Dominus enim pugnat pro eis contra nos. » Et nunc ergo adversus calumniatores et legis tuæ, Deus, contemptores *tempus est faciendi* aliquid, unde omne os calumniantium obstruatur, et unde compellantur intrare ad nuptias, qui verbo solo vocati venire nolunt, nisi alicujus facti sentiant stimulum talem, cui recalcitrare durum sit illis, ac proinde saltem compulsi veniant ita numerosi, ut impleatur domus tua. Ego autem stimulo isto, etsi aliquando indiguerim tactus flagellis tuis, modo eum non quæro, imo cum sponsa trahi post te concupisco tractu suavissimo: « quia, » ut tu scis, « amore languet (Cant. ii, 5), » amore sive ardore te videndi, et tibi adhærendi non

ad horam, sed in æternum, quo non pervenitur, nisi A
per viam mandatorum tuorum.

VERS. 127, 128. *Ideo dilexi mandata tua super aurum et topazion* : quia desiderabilia mihi sunt « super aurum et lapidem pretiosum, et dulciora super mel et favum (*Psal. xviii, 11*), » super omne quod habet hic mundus visu pulchrum, ut *aurum* et *topazius*, lapis pretiosus, aut jucundum sive dulce, ut mel et favus. *Propterea ad omnia mandata tua dirigebar*, ut ex rectis rectus fierem. Et e regione *omnem viam iniquam odio habui*, quia sicut via *mandatorum tuorum* recta est, ita via erroris iniqua, distorta, naufragosa et periculosa, imo et pernicio- B
sa; atque ideo qui amat viam rectam, quæ iustorum est, necessario iniquam odio habet, sicut et ego David pœnitens, ex quo *ad omnia mandata tua* C
cœpi dirigi per gratiam tuam, ex eo non solum vitavi, sed *odio habui omnem viam iniquam*, delectatus ambulare in illa via quæ dicit : « Ego sum via, veritas et vita (*Joan. xiv, 6*). »

FE.

Littera hæc decima septima, cujus nomen *fe* interpretatur *os*, recte ponitur in capitibus horum octo versuum, quorum tertius ita se habet : *Os meum aperui et attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam*. Quo dicto manifestatur summa et principalis intentio sic psallentis esse circa desiderium spiritalium Dei mandatorum spre- D
tis carnalibus observantiis, quæ continebantur in lege Moysi, contestante, sed non dante gratiam spiritalem, contestante, inquam, nimis mirabiliter, cum per multa carnalia sacrificia significaretur unum spiritale, quo solo Deus per peccatum primi hominis irritatus erat propitiandus et placandus. Hoc perpendens ego David psallo, dicens :

VERS. 129. *Mirabilia testimonia tua, Domine*. Magnitudo et multitudo creaturarum de nihilo a te factorum perhibent *testimonium* tuæ omnipotentiae, qua de nihilo facere potuisti tam multa et tam magna, ut inde cogatur admirari humana ratio considerans ea facta de nihilo, de quo nihilo nihil potest facere angelus vel homo. Unde veterum fuit sententia : *De nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti*. Et quidem ista impossibilitas de nihilo aliquid faciendi, vel aliquid in nihilum redigendi recte hominibus et angelis assignatur; tibi autem, qui omnia sub te ordinata fecisti de nihilo, recte adscribitur omnipotentia, qua sicut omnia fecisti de nihilo, sic potens es consummare vel instaurare omnia pro nihilo, sicut alibi dicitis : « Si populus meus audisset me, Israel si in viis meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem (*Psal. lxxx, 14*). » Item : Verissime tibi dicitur : « Pro nihilo salvos facies illos, in ira populos confringes (*Psal. lv, 6*). » Magna omnipotentia de nihilo multa et magna creasse, ac pro nihilo salvasse multos, qui sicut nihil erant, antequam tu eos creares, ita nihil boni fecerant aut facere poterant, antequam

tu eos de malis bonos faceres. In quibus omnibus *mirabilia testimonia* cernuntur potentiae tuæ.

Item formosa et speciosa dispositio rerum de nihilo creaturarum perhibet *mirabile testimonium* sapientiae tuæ attingenti a fine usque ad finem, a summo archangelo usque ad minimum vermiculum, ab initio temporum usque ad consummationem sæculorum, attingenti, inquam, fortiter et disponenti omnia suaviter, ita ut nihil sit inordinatum in regno tuo, quod est regnum omnium sæculorum, quæ sicut non cœpissent esse nisi te creante, sic jam creata subsistere non possent nisi te gubernante et conservante. Porro ut omnis omnium gubernatio cooperetur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt sancti, et sint eis omnia utilia, etiam quæ videntur inutilia, bonitas tua facit, quam nulla malitia vincit, sed ipsa vincit malitiam, bene utens malis quoque ad utilitatem bonorum. In quibus omnibus *mirabilia testimonia* tua elarent bonitatis tuæ immensæ, quemadmodum et potentia simulque sapientia tua immensa est. Sic in creaturarum quantitate, qualitate, utilitate creatricis Trinitatis potentia, sapientia, bonitas testificata est mirabiliter *mirabilibus testimoniis*, quoniam et illa, quæ usu viluerunt, ut est motus astrorum et jugis cursus aquarum, cæteraque in hunc modum simplicibus potentia, scrutantibus eadem subtilius inveniuntur *mirabilia*.

Ideo scrutata est ea anima mea, ut ex visibilibus invisibilia, ex mutabilibus immutabilia, scilicet potentiam, sapientiam et bonitatem æternam intelligerem et intellectam diligerem. Amplius autem in Scripturis veritatis inveniuntur *mirabilia testimonia tua*, Domine, ubiarrantur inusitata miracula ultra consuetum naturæ cursum perpetrata vel per angelos vel per homines vel per utrosque simul operantes, ut est virga Moysi commutata in draconem devoransque virgas magorum versas in dracones, mare divisum, petra fundens aquas, aliaque in hunc modum facta magna (*Exod. iv et vi*), sed majorum signa, ita ut illa vocentur umbra corpus veritatis præostendentia, corpus autem sol justitiæ, quo exorto aspiraret dies et inclinarentur umbræ. In omnibus his *mirabilia testimonia tua*, Domine, D
quorum quædam ostendunt potentiam tuam, ut memorata miracula, quædam sapientiam, ut verba tua inter hæc dicta et scripta, sive in talibus per Moysen sive in libris legalibus et prophetis; quædam vero bonitatem, ut sacrificia pro peccatis expiandis ad tempus instituta, quoadusque veniret verum et perfectum sacrificium, quod tolleret peccata non solius Israelitici populi sed totius mundi. Quod quia per sanguinem hircorum aut vitulorum fieri non potuit, restabat in hujusmodi sacrificiis diligenter investigari, qualiter illa *testimonium* perhiberent vero sacrificio, quod oblatum pro totius mundi salute agnus esset pro innocentiis, hircus pro peccatoribus pœnitentibus, columba pro simplicibus, turtur pro castis : et ut breviter dicamus, omnia

us esset, ut omnes lucrifaceret, quando in se a sacrificio perlicerentur omnia sacrificia huic *testimonia mirabilia* perhibentia non apud facti talia non pensavimus, sed apud fideles, *idem* scrutati sunt. *Ideo scrutata est ea anima* legendo et lecta meditando, non ad horam, sed ac nocte. Sic scrutando expertus sum,

v. 130. *Declaratio sermonum tuorum illuminant* scrutantes primo ad litteralem sive historiam sensum : deinde *intellectum* interiorem, scilicet spiritum, quem abscondit a sapientibus et prudentibus, *dat parvulis* non alta sapientibus, sed *ter* sentientibus. Ideo dicit ipsa Veritas in a : « Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Ita Pater, quod sic fuit placitum ante te (*Luc. x, 21*). » Sapienter et prudentes hoc loco intelliguntur superbi, ex hoc patet, quia eis opponuntur non fatui, sed *humili*, humiles videlicet, de quibus dicitur : « parvulos venire ad me ; talium est enim nomen cœlorum (*Marc. x, 14*). » Item : « Beati spiritus spiritu (*Matth. v, 3*). » Inter quos et ego spiritu

v. 131. *Os meum aperui, et attraxi Spiritum, mandata tua desiderabam* scire per intellectum is datum, et facere per effectum nunquam videndum, nisi Spiritus adjuvet infirmitatem levis mandatis demonstratam, quatenus eam comites inflati detumescerent, et parvuli effecti ut intellectum, qui non datur nisi parvulis, et humilibus. Ad hunc ergo spiritum, qui ad infirmitatem, attrahendum *os meum aperui* ego, quærendo, pulsando, sciens quod si nos, imus mali, novimus bona dare filiis non multo magis Pater noster cœlestis dabit Spiritum petentibus se (*Luc. xi, 13*). Per hunc *os* datum charitas diffunditur in cordibus erem, suaque credulitate *os* mentis aperientium, non non credentibus est clausum. Ego autem, redidi, *os meum aperui*, et ipsa fide cor munat, que *os* cordis dilatante *attraxi Spiritum*, enter ingreditur *os* cordis patulum illius exenni dixit : « Os nostrum patet ad vos, o Cor, cor nostrum dilatatum est (*I Cor. vi, 11*). » ppe angustum habet, qui sibi metipsi tantum bona cupit ut mercenarius, aut mala sibi soli ut servus malus. Dilatatum vero *os* habet ad Patrem, qui se illi exhibet filium, desiderans i voluntatem Patris non in se aut per se tantum sed in omnibus et per omnes, quia non est *os* Patris, ut peccatores pereant, sed ut *invertantur* et vivant. Sic *ore* dilatato per *fratrum* charitatis mandatum nimis latum, quod *consideravi, attraxi Spiritum*, per quem eadem *is* diffusa in corde meo efficeret in me illam *fontem*, quam non potui obtinere per legem, nihil ad perfectum adduxit. Dicens autem :

PATR. CXCV.

Quia mandata tua desiderabam, quo verbo præteritum tempus imperfectum notatur, adhuc me significo imperfectum, sicut et illi qui dicebant : « Nos autem sperabamus, quod ipse redempturus esset Israel (*Luc. xxiv, 21*), » imperfectæ spei vix reliquias habuerunt, atque ideo ut perficiat, tu, cuius aspectus clementiam, despectus vero insinuat iram, « ne avertas faciem tuam a me (*Psal. l, 11*), » sed

VERS. 132. *Aspice in me, et miserere mei. Aspice* illis oculis, de quibus dicitur : « Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum (*Psal. xxxiii, 16*), » quod est *aspicere* simul et *misereri*, dum quos aspectus pius justificat, hos exauditio misericors virtutibus ditat. Neque enim sine altero unum sufficit. Ideo utrumque peto dicens : *Aspice in me, et miserere mei. Aspice* in me, o Sol justitiæ, tuo luminoso aspectu pellens injustitiæ tenebras, *et miserere mei* misero mihi dans virtutum divitias, non utcumque, sed *secundum judicium diligentium nomen tuum*, non sicut Sauli dedisti regnum post ab illo scindendum, sed secundum jusjurandum nunquam dissolvendum, quod jurasti ad Abraham patrem nostrum daturum te *diligentibus nomen tuum*. Loquens enim ad Abraham patrem nostrum dixisti : « Benedicens benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et sicut arenam, quæ est in litore maris (*Gen. xxii, 17*). » *Diligentes* quippe *nomen tuum* recte assimilantur stellis cœli, et sunt filii Abrahæ, secundum fidem scilicet ipsius fideles et lucidi, filii vero ejusdem secundum carnem vel ex ipso nati, vel per speciem pietatis nomen filiorum ejus adepti, quia virtutem ejus abnegant, quasi arena maris inveniuntur steriles et contemptibiles, ita ut facile dijudicari possint ipsi non diligentes a *diligentibus nomen tuum* per manifestum discretionis judicium, sitque illis utpote omnino terrenis judicium damnationis : *diligentibus* vero *nomen tuum* sit *judicium* discretionis, quod etiam quisque illorum postulat, cum dicit : « Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta (*Psal. xlii, 1*). » Hoc judicio « judicabit Dominus populum suum, et in servis suis miserebitur (*Deut. xxxii, 36*). » Judicabit sane discernendo populum suum a populo non suo, populo barbaro, et præcedente hoc judicio in servis suis miserebitur, ostendens ipsis in se ipsis misericordias in æternum cantandas utpote in æternum permansuras.

Non talis erat misericordia illis, quibus in Osee cum improprio dicitur : « Misericordia vestra quasi nubes matutina et quasi ros mane pertransiens (*Ose. vi, 4*). » Non talis erat misericordia divitis purpurati et epulantis quotidie splendide (*Luc. xvi, 19*). Data quippe fuit hæc misericordia non *secundum judicium diligentium nomen tuum*, quos, quia prior dilexisti æterna dilectione ante constitutionem mundi, consequens erat ut præventi jam in benedictionibus dulcedinis et dulcissimæ dilectionis tuæ ipsi quoque diligerent *nomen tuum* super se invoca-

tum. Nominaris enim et es Pater luminum et Pater misericordiarum. Tibi ergo Patri luminum dico: *Aspice in me* illuminando me, et tibi Patri misericordiarum dico: *Miserere mei secundum iudicium diligentium nomen tuum* paternitatis indicativum, quod qui diligunt, filii, non servi sunt. Unde etiam, « quomodo miserebitur Pater filiorum (Psal. cii, 13), » tu *misereberis* talium. Quorum consortio cupiens admitti de profundis tenebris clamo ad te Patrem luminum dicens: *Aspice in me*, et de multis ac profundis miseriis clamo ad te Patrem misericordiarum dicens: *Miserere mei*, non quomodo-cunque, sed *secundum iudicium diligentium nomen tuum*, quibus das temporales misericordias, ut exinde lucrentur æternas, sibi faciendo amicos, ministrando illis temporalia, per quos recipiantur in æterna tabernacula: vel certe subtrahis illis temporales misericordias, quibus nosti eos posse impediri ab æternis, ut expeditius currant ad æternas. Has opto dicens: *Miserere mei secundum iudicium diligentium nomen tuum*, quia his *diligentibus nomen tuum* omnia cooperantur in bonum sive per copiam sive per inopiam, sive per gloriam sive per ignobilitatem, sive per famam sive per infamiam cursus eorum disponatur, quo per temporalia sive chara sive molesta, sive blanda sive aspera currunt ad æterna, quæ retro sunt obliviscendo, seque in anteriora extendendo.

Aliter: *Aspice in me* sic nudatum, quomodo nudatus est Adam, in quo, sicut omnes peccavimus, sic omnes in ipso nudati venimus in huic mundum. Quod etiam justus Job conqueritur dicens: « Nudus egressus sum de utero matris meæ (Job i, 21). » Ne autem *nudus revertar illuc* sicut illi, qui ante incarnationis vestem nuptialem, sanguine Dominicæ passionis purpuratam nudi mortui sunt: sic *aspice in me* nudum, ut non irascaris mihi nudo, sicut iratus es Adæ nudo et a facie tua fugitanti (Gen. iii, 7); sed *miserere mei* vestiendo me non sicut illum primum Adam tunica pellicea vetustati obnoxia, in qua omnis ejus posteritas ut vestimentum veterascet, sed sicut secundum Adam tunica desuper contexta per totum, tunica inconsutili ac proinde inscindibili, ut hac tunica Christi vestitus, imo ipsum Christum indutus inveniar in eorum consortio, quibus dicit Apostolus tuus: « Omnes, qui in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. iii, 27). »

Aliter: *Aspice in me* a latronibus primo spoliatum virtutibus, deinde vulneratum vitiis; et *miserere mei* faciens misericordiam in me, curamque habens de me in stabulo universalis Ecclesiæ, ne denuo incidam in latrones, neque lædar a lupis circa hoc stabulum frementibus, at non ingredi audentibus, quia stabulum istud custodit bonus Ostiarius, qui et ipse est « ostium, per quod, si quis introierit, salvabitur et pascua inveniet (Joan. x, 9). » Sic ergo misericordiam quero *secundum iudicium diligentium nomen tuum*, ut per ostium ingrediens ad contem-

plationem, et egrediens ad rationabilem actionem pascua inveniam bono actionis et contemplationis affectu jugiter fruente salubris effectus evidentia tanquam pascuis uberrimis, nunc et in æternum permansuris mihi *nomen tuum diligenti secundum iudicium aliorum diligentium nomen tuum*.

Aliter: *Aspice in me* jam non dignum vocari filium tuum, utpote graviter in regione longinqua dishonestatum (Luc. xv, 13), et *miserere mei* non secundum iudicium senioris fratris tibi miserenti et mihi misero indignantis; sed *secundum iudicium diligentium hoc nomen tuum*, quo sicut Pater vocaris, ita paterne misereris in se reversis et ad te conversis. Unde ipsi diligentes hoc *nomen tuum* libenter intersunt convivio et choro epulantium et symphonias frequentantium foris tabescente fratre invido, secundum cujus iudicium noli me iudicare, Pater misericordiarum, sed *secundum iudicium diligentium nomen tuum*.

Aliter: *Aspice in me* publicanum stantem a longe in templo tuo (Luc. xviii, 11), quod est Ecclesia, neque audentem levare oculos ad cælum, cujus non sum dignus videre altitudinem præ multitudine iniquitatis meæ: et *miserere mei*, non secundum iudicium Pharisæi de suo merito gloriantis et aspernantis cæteros præ nimia fiducia suæ justitiæ, sed *secundum iudicium diligentium nomen tuum*, quo diceris *Deus propitius*, quo etiam nomine sæpius te invoco dicens: « Deus propitius esto mihi peccatori (Luc. xviii, 13). »

Item: *Aspice in me*, sicut aspexisti Petrum lacrymantem non solum quia flevit, sed etiam ut fleret (Matth. xxvi, 75): et *miserere mei*, sicut misertus es illius non solum dando veniam, sed etiam conservando apostolatus gloriam. *Secundum iudicium diligentium nomen tuum* ea dilectione, qua et ipse Petrus illud dilexit, qui negationem trinam trina dilectionis confessione abolevit tertio dicens: « Amote (Joan. xxi, 15). »

Item: *Aspice in me*, sicut aspexisti mulierem peccatricem non solum pœnitentem, sed etiam ut pœniteret ac fleret: et *miserere mei* non secundum iudicium Pharisæi de illa murmurantis, aut Judæ indignantis illi, sed *secundum iudicium diligentium nomen tuum* non parva dilectione, qua minus diligit, cui minus dimittitur; sed multa dilectione, qua multum diligit, cui multum dimittitur. *Secundum iudicium sic diligentium nomen tuum* rogo misericordiam, qua dictum est: « Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. » Item: « Fides tua te salvam fecit, vade in pace (Luc. vii, 47-50). » Ne autem post hujusmodi aspectum tuum tanta miseratione in me cumulatam denuo abeam retro,

VERS. 153. *Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, et non dominetur mei omnis injustitia. Gressus meos* primo interius In his motibus, qui mente fiunt cogitando et appetendo aliqua, sic *dirige*, ut nihil cogitem nisi cogitandum, ne sim unus ex illis, quibus dicitur: « Utiquid cogitatis mala in

cordibus vestris (*Matth. ix, 4*) ? nihil quoque appetam nisi appetendum sive ad usum sive ad fructum. Ad usum, ut temporalia, quibus utendum, non abutendum est; ad fructum vero ut æterna, quibus fruuntur, qui ea diligunt sive habenda sive habita propter semetipsa. Nam, qui ea non propter se, sed propter aliud diligit, *gressibus* distortis incedit sicut Salomon, qui expetiit ac dilexit sapientiam non propter ipsam, sed ad faciendum iudicium, per quod reverendus ac timendus esset inter homines. Quod etiam usque adeo assecutus est, ut ante illum nullus ei similis fuerit, nec post surrecturus sit, quem sic timerint subjecti populi, sicut illum timuerunt sui, « scientes, » ait Scriptura, « sapientiam Dei esse in eo ad faciendum iudicium (*III Reg. iii, 28*). » Merito ergo in nocte accepit sapientiam, qui eam nec desideravit nec accepit propter ipsam sibi æternaliter permanuram; sed propter iudicium faciendum, quod erat bonum transitorium. *Gressus* ergo illius erant multum distorti a rectitudine, quia omnes recti corde non amant bona temporalia nisi propter æterna per hæc assequenda: ipsa vero æterna, ut est charitas et sapientia, non amant nisi propter se ipsa, quibus amando inhærens anima nunc habet fructum in sanctificatione, finem vero vitam æternam. Sic nempe ordinata debet esse charitas, qua chara sunt, quæ appetuntur vel habentur, ut spiritalia corporalibus, et temporalibus æterna, terrenis cœlestia tanto sint chariora, quanto summo bono, quod esse debet charissimum, sunt viciniora, ut est creata sapientia increatæ, donata donanti, quam qui acceperit, non debet eam vertere ad sui honorem, sed ad honorem dantis, nec ad hoc intorquere, ut in hac vita deliciis affluat exemplo Salomonis, cui assimilantur omnes, qui evangelizant, ut manducant, quod est incedere *gressibus* non rectis, cum potius deberent manducare, ut evangelizarent, quod esset rectis *gressibus* ad anteriora extendi. *Gressus* ergo mentis, ut dictum est, primum rogo *dirigi*, deinde quoque *gressus* operum, ut non solummodo sim rectus corde, quod ad justitiam sufficit, si tempus aut facultas operandi non sit; sed etiam rectus conversatione, ut quandiu datum est mihi vivere, vivam recte *secundum eloquium tuum*, quia rectum est verbum tuum.

Et non dominetur mei omnis injustitia. Vellem quidem carere penitus omni peccato sive *injustitia*; sed, quia non est hoc hujus temporis, in quo, « si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joan. i, 8*), » bene agitur nobiscum, si tanta erit justitiæ dilectio, ut, etsi peccatum nobis insit, tamen non obsit; etsi fatiget, tamen non regnet in mortali nostro corpore, ut eamus post concupiscentias ejus, et exhibeamus membra nostra instrumenta vel arma iniquitatis, instrumenta peccando, arma ipsum peccatum vel excusando vel defendendo. Si hoc erit, exaudita est oratio mea, ut *non dominetur mei omnis injustitia*, et sic erit justa conversatio mea etiam

A inter injustos insidiosos mihi et calumniosos. Quorum calumniis, quia meis viribus resistere non possum, tu, qui omnia potes,

VERS. 154. *Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua.* Calumniæ dicuntur: proprie falsæ impositiones, per quas et bona pervertuntur, et mala malitiose aut falso impinguntur. Inter quas bene conversanti gravis tentatio imminet, quam nisi per patientiam vincere non potest. Igitur dando mihi patientiam *redime me a calumniis hominum*, et ego in patientia mea possidens animam meam *custodiam mandata tua* custoditus a te datore hujus patientiæ, qua neque inter *calumnias*, nec propter *calumnias* ab obedientia et observantia mandatorum tuorum declinem. In quo proposito lucidum et perseverem, tu

VERS. 155. *Faciem tuam illumina super servum tuum* purificans cordis mei speculum sic, ut in eo resplendeat lumen vultus tui, et ego sim in illorum consortio, qui tibi gratias agendo cantant: « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine: delisti lætitiæ in corde meo (*Psal. iv, 7*). » Ita, obsecro, *faciem tuam illumina super servum tuum*: quia talis illuminatio facit *servum bonum*, cui repositum est regnum bonum. *Et doce me justificationes tuas.* *Doce*, quæso, *me* non solum scire, sed et facere *justificationes tuas*, qui docendi modus tibi soli est possibilis, qui *doces hominem scientiam*, et *doces* facere voluntatem tuam. Nam omnis, qui audit et didicit a te Patre luminum, venit ad Christum, et erunt hi omnes docibiles Dei, quoniam talis doctrina neque ab homine, neque per hominem fit, sed per revelationem sic docentem, ut is, qui docetur, sit doctus. Nempe sic se halet proprietatis hujus verbi activi, quod est *docere*, ut ejus passivum, quod est *doceri*, debeat exinde consequi. Sed, ut dictum est, hic modus docendi soli Deo est possibilis, qui solus docendo intrinsecus doctos facit, quod homo, quantolibet studio docendi forinsecus labore, facere non potest, sicut nec agricola plantans et rigans incrementum dare prævalet. Tu ergo, qui solus potes, *doce me justificationes tuas*, ita ut sim justificatus gratis per gratiam tuam, non habens justitiam meam, in qua possim gloriari ut Pharisæi, qui ceteros aspernantur; sed justitiam tuam, qua tu justificeris in sermonibus, quibus promittis pœnitentibus remissionem peccatorum, quæ sola est *justificatio* ipsorum pœnitentium, nec ipsam pœnitentiam a se, sed a te habentium. Qua pœnitentia mihi gratis a te donata,

VERS. 156. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Flebam quippe amare cum Petro, flebam cum Maria peccatrice, flebam cum stentibus et semina sua mittentibus, flebam non parce, sed large habenas relaxando lacrymis ultro exeuntibus, ita ut vere dicere possim: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei*, sive ut in Hebræo legitur: *Rivi aquarum fluobant de oculis meis redarguente illos intus conscientia: quia non*

custodierunt legem tuam ipsi oculi mei vago, curioso, malitioso, libidinoso aspectu polluti, vago et curioso exemplo Dinæ videre cupientis mulieres regionis alienæ (Gen. xxxiv, 25); malitioso exemplo Saulis, qui non rectis oculis aspexit David, cujus gloriæ invidit (I Reg. xviii, 4); libidinoso exemplo ipsius David, qui uxorem alienam vidit in solario se lavantem, et est captus ejus illicito amore (II Reg. xi, 2). Unde ipse pœnitens de hae ipsa iniquitate, quasi de morte per fenestras oculorum intramissa recte in hoc psalmo loquitur dicens: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei; quia non custodierunt legem tuam. Non sic impii, non sic; sed tanquam pulvis omnino expers aquarum istarum projicientur a facie terræ. Quod timens ego, dum lacrymas habere non valeo prout volo, ipsas lacrymas peto cum propheta dicens: « Quis dabit capiti meo aquas, et oculis meis fontem lacrymarum? » (Jer. ix, 4.) Credo enim et spero, quod ipsum desiderium lacrymandi pro lacrymis computatur, sicut desiderium peccandi etiam, dum affectato effectu caret, pro peccato imputatur apud te judicem cordium, cujus judicium sive occultum sive manifestum semper est justum. Non autem est justus judex, cujus judicio plus valet voluntas mala in malo ad malum, quam bona in bono ad bonum. Tu autem justus es, Domine, et rectum judicium tuum, ac proinde quantum tibi displicet cor durum et elatum, licet effectu carnes appetiti mali operis, tantum tibi placet eor contritum et humiliatum licet carens effectu operis boni, maxime quod in hominis potestate non est, quando vel quantum fiat, sicut est opus lacrymandi, quod nec ipse Petrus apostolus per se optime potuit, antequam respexisset in eum Dominus. Cum ergo dico: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, gratiarum actio est pro gratia lacrymandi mihi aliquando collata pro peccatis abluendis, qua licet intercepta non semper plorem coram hominibus, tamen obedienter audio, dum canitur: « Ploramus coram Domino (Psal. xciv, 6), » quia hujusmodi ploratus etiam sine lacrymis fieri potest in occulto per cordis contriti et humiliati affectum soli Deo actum, cum denegatur oculi affectui effectus manifestus.

SUDE.

VERS. 137. *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum.* Littera hæc decima octava, cujus nomen est *sude*, quod interpretatur *justitia*, recte huic octonario antepositur, dum et primus versus a justitia inchoatur, cum dicitur: *Justus es, Domine*, ac deinde laudibus justitiæ inter cætera hoc inseritur: *Justitia tua justitia in æternum.* Recte autem post lacrymas et luctum pœnitentiæ sequitur commendatio justitiæ, quia quæ peccantem divina justitia terruit comminando ei pœnas æternas, hunc eundem pœnitentem et lacrymantem *justus* judex consolatur justitia dictante, ut qui semetipsum *judicavit, non judicetur*, Apostolo id ipsum conte-

A stante ac dicente: « Si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur (I Cor. xxi, 31). »

Dicat ergo pœnitens post peccatorum confessionem laudis quoque confessionem, laudans judicium et justitiam, quo censentur consolandi, qui lugent, risuri, qui nunc flet, quoniam absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum misericordia superexaltante judicium, dum post luctum temporalem gaudium subsequitur æternum; sicut e regione post gaudium breve in rebus pessimis exsultantem sequitur luctus nunquam finiendus. In qua retributione *justus es, Domine, et rectum judicium tuum.* *Justus* videlicet ea justitia, quæ precedit ex gratuita misericordia tua, qua promisisti remissionem peccatorum pœnitentibus, atque ideo, « ut justificeris in sermonibus tuis (Psal. l, 6), » et *justus* inveniaris, facis, quod locutus es per os sacerdotum prophetarum, verbi gratia dicens: « Nolo mortem peccatoris (Ezech. xviii, 32). » Item: « Convertimini ad me, et ego convertar ad vos (Isa. xlv, 22). » Item: « Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur (Isa. i, 18). » Multa in hunc modum locutus es, et ideo recte in sermonibus tuis justificatus et *justus* prædicaris, cum peccata sua deplorantibus ignoseis, et *rectum est judicium tuum*, cum se judicantes peccatores judicas non judicandos, et se coram te accusantes non accusandos. Et quia *justus es*, ideo

VERS. 138. *Mandasti justitiam testimonia tua, et veritatem tuam nimis. Mandasti justitiam et veritatem tuam nimis* per idoneos et multos testes nimis honorificatos, quorum nimis confortatus est principatus, atque ipsa *justitia* et *veritas* per eos testificata sunt firmissima *testimonia tua* contestantia te justum et veracem, qui ab omnibus exigis *justitiam* et *veritatem*: *justitiam*, ne quis faciat alteri, quod sibi fieri non vult, sed faciat, quod recte sibi fieri vult: *veritatem*, ut in hac ipsa *justitia* servanda nec fallere velit nec falli possit facile, quorum alterum est columbinæ simplicitatis, alterum prudentiæ serpentinæ, quæ *mandasti nimis* custodiri contra nimias infestationes inimicorum *justitiæ* et *veritati* adversantium. Quorum præ nimia multitudine atque importunitate

D VERS. 139. *Tabescere me fecit zelus meus, vel, sicut in Hebræo legitur: Consumpsit me zelus meus,* comedendo scilicet velut ignis intrinsecus, eo quod vidi multa mala fieri in domo tua ab inimicis meis, imo et tuis: *quia obliti sunt verba tua ipsi inimici mei* nolentes reminisci te dixisse: « Domus mea domus orationis est (Math. xxi, 13), » quam fecerunt speluncam latronum contra eloquium tuum, quod si possent, omnino perimerent et exstinguerent. Non autem possunt, quia

VERS. 140. *Ignitum eloquium tuum vehementer* suos adversarios uret vel nunc igne pœnitentiæ, quo velut aurum in fornace purgentur, vel in futuro igne pœnali te justo judice dicente: « Ite, maledicti, in ignem æternum (Math. xxv, 41). » Hoc

eloquium tuum perversi oderunt, sed conversi diligunt : *Et servus tuus dilexit illud*. Quis servus tuus? Ego scilicet

VERS. 141. *Adolescentulus et contemptus* David minimus inter fratres meos atque *contemptus* ab illis, atque a Philisthæo gigante pro parvitate staturæ *contemptus*, videlicet in exemplum contemptibilium, quæ Deus elegit, ut confundat fortia, et *adolescentulus* in exemplum junioris populi, quem Deus elegit, quique de regione longinqua reversus fratri seniori humili pœnitentia meruit anteferri. Et quia peccator, qui se accusat, te Deum peccata odientem justificat : ego *justificationes tuas non sum oblitus*, et illi, qui suam statuendo justitiam justitiæ tuæ subjecti non sunt, cum tamen ipsorum justitia sit *falsa*, in qua gloriantes aspernantur cæteros : justitia vero tua sit vera, quam laudans cano in præsentii octonario de laudibus justitiæ contesto.

VERS. 142. *Justitia tua justitia in æternum : et lex tua veritas*. Jus hominum civile seu forense potest variari pro tempore. Sed *justitia tua* jus continens naturale, ut videlicet superiora inferioribus subdantur, scilicet caro spiritui rationali, spiritus æternæ veritati, æterna est et mutari non potest, quia *lex tua*, qua dictata est hæc *justitia*, ipsa est *veritas* immutabilis. Propter hanc *veritatem et justitiam*

VERS. 143. *Tribulatio et angustia invenerunt me* certantem pro illa contra hostes tribulantes et angustiantes. Alias dixi : « Tribulationem et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi (Psal. cxiv, 4). » Sed hic dico : *Tribulatio, et angustia invenerunt me, et mandata tua meditatio mea est*. Utrobique apparet quam sit utilis *tribulatio*, qua mens torpida excitatur vel ad invocandum nomen Domini, vel ad *meditandum* in mandatis Dei. Est autem non nulla *differentia* inter *tribulationem* quæ diligenter a bonis *queritur* et *invenitur*, et *tribulationem*, quæ *invenit* hominem quiescere volentem. Prior *tribulatio* est quasi « thesaurus absconditus in agro, quem qui invenit homo, abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa, quæ habet, et emit agrum illum (Matth. xiii, 44). » Ager ille sacra Scriptura est *agresti* quidem *stilo* composita, sed thesauro illius scientiæ plena, de qua scriptum est : « Qui apponit scientiam, apponit dolorem (Eccli. i, 18). » Hinc est, quod Spiritus scientiæ in tertio gradu beatitudinum facit beatos lugentes, quomodo in primo Spiritus timoris beatos pauperes spiritu, et in secundo Spiritus pietatis mitis beatos facit. Scientia igitur, quæ lugentes et dolentes facit, quibus vulnera sua prius tecta manifestat, ipsa est illius *tribulationis* causa efficiens, de qua dixi : *Tribulationem et dolorem inveni*, ac pro ipso dolore sanando nomen Domini invocavi, quod mihi erat longe salubrius quam per ignorantiam vulnera sive ulcera mea latuisse atque duruisse vel putruisse usque ad insensibilitatem doloris. Quem dum scientia inventa mihi excitavit, pariter quoque incitavit ad invo-

candum nomen Domini. Atque ideo æ hoc pretioso thesauro invento glorians in Domino et gratulans dixi : *Tribulationem et dolorem inveni, et nomen Domini invocari*. Nunc autem, cum dico : *Tribulatio, et angustia invenerunt me*, aliud genus *tribulationis et angustiae* mihi imminere conqueror ab his illatum, de quibus jam supra dixi : *Obliti sunt verba tua inimici mei*. A qua tribulatione vellem quiescere, ac pacem cum his etiam, qui oderunt pacem, tenere; sed illis me infestantibus et gratis odientibus *tribulatio et angustia invenerunt me : tribulatio*, quia molesta inferuntur : *angustia*, quia clara et necessaria interdum subtrahuntur. Inter quæ mala tribulationum et angustiarum hinc inde prementium, neque bona operari sinentium, quodque magis doleo, ab otio Mariæ, a somno sponsæ præpedientium, et ab amplexu Rachelis avellentium jam defecissem, si non hoc remedio subleverer, quod *mandata tua meditatio mea est*. Sive *mandata* pluraliter, sive *mandatum* singulariter dicatur, illud *mandatum* præcipue intelligendum est, de quo superius dictum est : *Latum mandatum tuum nimis*. In cujus duobus ramis, dilectione videlicet Dei et proximi universa lex pendet et prophetæ.

Hujus *mandati* sive horum *mandatorum* latitudo in *tribulatione* dilatavit cor meum, ita ut etiam prementibus *angustiis* late dilatatis brachiis dilectionis ipsos quoque inimicos amplecterer pro ipsis orando, ac pro malis bona retribuendo, pœnitentibus ignoscendo, pondum pœnitentibus miserando, exemplo Joseph fratrum necdum pœnitentium piissimi castigatoris, et jam pœnitentium sese agnoscentium dulcissimi consolatoris (Gen. xlv). Quos autem per me ipsum emendare non potui, pro ipsis, ut medicinalibus castigationibus emendarentur, oravi exemplo Stephani protomartyris assidue dicens : « Domine Jesu Christe, ne statuas illis hoc peccatum (Act. vii, 59). » Sic inter *angustias et tribulationes mandata tua meditatio mea est*, confidens mihi etiam dimitti debita mea, sicut et ego dimitto debitoribus meis (Matth. vi, 14), quibus nisi ego dimitterem, justa æquitate mihi diceretur : « Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me : nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui miserus sum ? » (Matth. xviii, 32.) Porro mihi large indulgenti conservis meis eadem procul dubio remetietur mensura, quia ista est æquitas, ut beati misericordes misericordiam consequantur (Matth. v, 7). De qua æquitate nunc dico :

VERS. 144. *Æquitas testimonia tua in æternum, et intellectum da mihi et vivam*. *Æquitas* nempe, qua misericordibus misereris, et ignoscentibus ignoscis. Habet *testimonia tua in æternum* permanentia, te ipso dicente in Evangelio tuo : « Dimittite et dimittetur vobis : date, et dabitur vobis (Luc. vi, 37-38). » Quod « si vos non dimiseritis, et pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra (Matth. vi, 15). » Hæc *testimonia tua* credibilia facta sunt ni-

nis, quia in æternum stabunt, et facilius est interire vel transire cœlum et terram, quam vel unum iota evacuari de his testimoniis tuis non ad tempus datis, ut lex figuralis de ritu caeremoniarum, sed in æternum fundatis et æterna veritate firmatis. Hujus veritatis per gratiam tuam Deus jam teneo firmam, per quam ambulamus, et non per speciem. Sed ne deficiam in via, hujus rei, quam indubitanter credo, intellectum quero dicens : *Intellectum da mihi et vivam*. Iste quippe intellectus bonus omnibus facientibus eum, si mihi datus atque in me certis experimentis operum comprobatus fuerit, vitam conferet in carne sobriam, justam, piam ac post mortem carnis æternam. Quod nunc opto dicens : *Intellectum da mihi, et vivam*.

In Hebræo legitur : *Justa testimonia tua semper doce me, et vivam*. Quod est dicere : *Secundum justa testimonia tua doce me vivere semper, et vivam* juxta hanc ipsam doctrinam tuam, qua erunt omnes docibiles Dei, quicumque ad æternam vitam prædestinati sunt,

COPH.

VERS. 145. *Clamavi in toto corde meo*. Littera hæc decima nona *coph* habet variam interpretationem. Nam secundum Ambrosium interpretatur *conclusio*, vel *aspice*; secundum Hieronymum *vocatio*, quæ omnia conducunt sibi que conveniunt, quia *conclusus* quisque ab hostibus *aspicit* in circuitu, quam parte facilius possit evadere : *vocat* etiam in auxilium quos potest. Sic ego David vel ego poenitens exemplo David ac psallens, cum essem circumseptus angustiis, *clamavi in toto corde meo*, verbi gratia : *Trium data est mihi David optio propter peccatum extollentiæ, cum dinumerari fecissem populum, ut vel tribus mensibus fugerem persequentes me inimicos, vel tribus annis fames esset in terra Israel, vel tribus diebus pestilentia grassaretur in populo (II Reg. xxiv, 12) : et ego velut conclusus dixi : « Coarctor nimis (I Reg. xxviii, 15), » atque omnibus, quæ mihi erant proposita, circumspectis clamavi in toto corde meo invocans Dominum. (Cum enim vidissem angelum cædentem populum, clamans in toto corde meo dixi : « Ego sum qui peccavi ; ego inique egi, isti qui oves sunt, quid fecerunt? » (II Reg. xxiv, 17.) Item proposita mihi parabola de homine divite ovem pauperis rapiente, quem judicavi reum esse mortis, cum hanc oris mei sententiam persensissem contra me ipsam prolatam (II Reg. xii), proprio judicio conclusus clamavi in toto corde meo dicens : « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam (Psal. l, 1). » Similiter cum in modum coronæ circumdedissent me inimici Dei et mei, milites Saulis, conclusus aspexi ad Dominum (I Reg. xxiii, 26), et ipsius adjutorium invocans clamavi in toto corde meo dicens : « Deus, in nomine tuo salvum me fac (Psal. lxxxiii, 3). » In hunc modum vel ego Ecclesia vel ego ecclesiastica persona circumdantibus me hostibus tam visibilibus quam invisibilibus*

A conclusa inter angustias hinc inde prementes clamavi in toto corde meo, quia cordis anxietate vehementissimus clamor est ipsum desiderium liberatoris et liberationis, tunc magis exaudibile, quando fervet in toto corde : quia cor in precibus divisum non dignatur exaudire unitatis amator Deus. *Clamavi ergo in toto corde meo dicens in præcedenti octonario : Intellectum da mihi et vivam*, id est, *justus ero* : nam « *justus ex fide vivit (Rom. i, 17), »* quanto magis ex intellectu? Si enim veritas credita ex fide justificat, multo magis eadem recte intellecta salvificat, si tamen ipse intellectus non est infructuosus : quia, sicut « *intellectus bonus omnibus facientibus eum (Psal. cx, 10), »* sic malus est non facientibus eum. « *Servus »* enim « *sciens voluntatem Domini sui et non faciens plagis vapulabit multis (Luc. xii, 48).* »

Quod ne mihi accidat, non ero contentus accepisse fidem simulque intellectum testimoniorum tuorum ; sed *justificationes tuas requiram*, ut videlicet secundum quod recte credo recteque intelligo, etiam recte vivam. Nam qui non recte credit, computatur inter zizania ; qui autem recte quidem credit, sed contra fidem suam non recte vivit, palea est. Ille vero, qui et recte credit, et secundum fidem suam recte quoque vivit, spica est plena frumento, justificatus per hoc ipsum, quod fides ejus per dilectionem habet fructum suum nunc in sanctificatione, finem vero vitam æternam. *Has justificationes tuas requiram*, Domine, quas ut obtineam, exaudi me, Domine, *justificationes tuas requiram*. *Testimonia, mandata : justificationes* intelligo verba tua, imo unicum Verbum tibi cœternum, de quo procedunt multa verba, quæ spiritus et vita sunt, vocanturque *testimonia*, in quantum futura bona promittunt, *mandata*, in quantum recta præcipiunt, *justificationes*, in quantum honos mores conferunt. Atque ideo, quia promissis credere, mandatis acquiescere ad salutem non sufficit, nisi mores justitiae et boni proveniant, ut est charitas, humilitas, pietas, patientia, sobrietas ; ne his carens injustus inveniar, *justificationes tuas requiram*, per *testimonia et mandata tua* non solummodo instrui, sed etiam justificari desiderans, experimento certo in meipso experiri cupiens, quod verba tua spiritus et vita sunt, vitamque veram se amantibus inspirant.

Aliter : *Justificationes tuas requiram non habens meam justitiam, quæ ex lege est, per quam sola est cognitio peccati, non etiam correctio, quia nihil ad perfectum adducit, utpote infirmata per carnem, dum per ejus mandatum reviviscit peccatum, quod sola gratia tua mortificat, quæ mortificatio vitam largitur æternam justificato per fidem, quia justus ex fide vivit*. Quia vero non sufficit semel accepisse initium justificationum talium, ego David semper eas *requiram* clamore multiplicato. Unde non contentus dixisse : *Clamavi in toto corde meo, iterum dico :*

VERS. 146, 147. *Clamavi ad te ; salvum me fac,*

o adjungo : *Præveni in maturitate, et clamavi.* A multiplicato clamore invoco Salvatorem et hostes conclusus assidue dicendo : *Salvum : et custodiam mandata tua.* Tale est, quod c si dicam : *Vivifica me et vivam, salvum me salvus ero, justifica me et justus ero, sanctific et sanctus ero, te in me ac per me atque operante custodiens mandata tua.*

uia non sufficit solo clamore pulsare ad japietatis, *præveni* hunc ipsum clamorem surin *maturitatem*, sive, ut quidam codices haia *maturitate*, sive intempesta nocte. Idem diversis nominibus exprimitur, quibus meoctis innuitur, de quo et supradictum est : a nocte surgebam (*Luc. II, 5*), quo etiam re intempestivo amicus ad amicum vadens B ib eo tres panes. Dicitur autem intempesta rs noctis, quæ importuna est actionibus, quoc contrario tempestivum dicitur opportunum. C tempore, sive illud dicatur *maturitas* propter ntiam, quia maturari dicimus accelerari, imaturitas vel intempesta propter importuni- præveni ego David pigros operarios, dormi- laudatores nimium sero clamatos : « Do- Domine, aperi nobis, » quibus deintus respõ- r : « nescio vos (*Matth. xxv, 12*). » Nunc aut- tsi amicus amico per noctem pulsanti dicat : mihi molestus esse (*Luc. xi, 7*), non tamen ar spes impetrandi quod postulatur, si tamen ando et clamando perseveratur. Hoc in tem- gressibus desideriorum *præveni* tardiores me, tavi cordis et oris clamore psallens mente ac : *Et in verbum tuum, sive in verbo tuo non speravi, sed etiam supersperavi* supra, quam gi vel dici possit, hoc sciens, quoniam tu po- omnia facere superabundanter, quam peti- at intelligimus.

er : In ætate hominis *maturitas* dicitur, quæ uventutem sequitur; sed ego David *præveni* juventutis in *maturitate*, mature videlicet me ; etiam in annis puerilibus præveniendo in *naturitate* ipsos quoque fratres meos majores iores me, tunc maxime, quando cum Golia gressus, et tunc in *verbum tuum supersperavi* uens ad illum : « Tu venis ad me in gladio et et clypeo : ego autem venio in nomine Domini tuum Dei agminum Israel, quibus exprobrasti et dabit te in manu mea Dominus, et percu- e et auferam caput tuum, et dabo cadavera rum Philistiim hodie volatilibus cæli, ut sciat terra, quia est Dominus Deus Israel, et no- miversa Ecclesia hæc, quia non in gladio nec ta salvat Dominus, ipsius est enim bellum . xvii, 45-47. » Sic loquens ego tunc puer immaturus et sensu maturus non in mea vir- sed in tuo, Deus, verbo *supersperari* habendo m in *verbo tuo* supra fiduciam Saulis et alio- ffidendum, quod ego parvulus potuissem bel- ntra magnum illum Philisteum. Similiter ego

Ecclesia vel ecclesiastica persona in *verbum tuum supersperavi*, quotiescunque adversus diabolum vel orando vel disputando vel aliud quid boni agendo præliari attentavi non diffidens de victoria, cum pro tua gloria certaretur dilatanda inter angustias hu- manas et clarificanda inter varias tentationum seu tribulationum tenebras intempestæ noctis, immi- nente videlicet grandi aliqua tempestate.

Huic sensui consonat Hebraica veritas, in qua sic legitur : *Surgebam adhuc in tenebris, et clamabam Verbum tuum expectans*: congruit hoc dicere sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ necdum sole justitiæ orto sub legis nocte in prophetis aliisque illius temporis fide- libus per fidem *surgebat expectans Verbum tuum*, Deus, incarnandum; sed per apostolos quasi per oculos clarissimos idem Verbum jam cernens incar- natum gaudenter audivit : « Beati oculi, qui vident quæ vos videtis. Multi enim reges et prophetæ vo- luerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt (*Luc. x, 24*). » Tunc ego Ecclesia post nocturnas tenebras fruebar diluculo, quia tunc

VERS. 148. *Prævenirent oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua.* Sed et ego ecclesiastica persona exemplo eorumdem apostolorum studui, ut prævenirent oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. Si festuca iræ vel alterius maculæ tur- baverat oculos meos, ut non clare possent intueri lænen veritatis, non expectatus est increpator ex- terior, qui diceret : « Ejice trabem de oculo tuo (*Luc. vi, 42*); » sed, antequam festuca in trabem excresceret, et oculus meus omnino per odium ju- stitiæ tenebresceret, *prævenirent ipsi oculi mei ad te diluculo* præoccupando faciem tuam in confessione, atque ita liberatus et tanquam *diluculo* incipientis charitatis illuminatus expeditus fui, ut *meditarer eloquia tua* vacans et videns, « quoniam suavis est Dominus : Beatus vir, qui sperat in eum. (*Psal. xxxiii, 9*). » Attamen etiam istis qualibuscunque meritis præcedentibus plus confido in tua, Deus, misericor- dia, quam in mea justitia, quæ, si districte remota pietate judicabitur, nulla seu nimis parva erit ad removendam iram et provocandam clementiam. Ideo dico :

VERS. 149. *Vocem meam audi secundum misericor- diam tuam, Domine, et secundum judicium tuum vi- vifica me.* Vox mea est vox peccatoris ad te de longe clamantis et dicentis assidue : « Deus propitius esto mihi peccatori (*Luc. xviii, 13*). » Hanc *vocem* prius *audi secundum misericordiam tuam* removendo cul- pas, quibus iram merui et misericordiam demerui, ac postea *secundum judicium tuum* dimissis culpis non timendum, sed cantandum, *vivifica me* inspi- rando mihi spiritum vitæ, quo carens mortuus sum nimis gravatus in lege peccati et mortis. Attamen, quia non omnino mortuus, sed semivivus relictus sum a Istronibus, ex ea parte, qua vivo, adhuc *vocem* confessionis habeo, quam non haberem, si omnino mortuus essem, quoniam « a mortuo quasi non sit, perit confessio (*Eccli. xvii, 27*). » Hauc

obsæro vocem confessionis audi secundum misericordiam tuam infundens oleum quo saner, et postea secundum iudicium tuum vivifica me infundendo vinum lactificans cor simulque vivificans; nam sicut « tristitia sæculi mortem operatur (II Cor. vii, 10), » sic lætitia spiritalis vitam operatur per vinum lactificans cor et confortans ad vivendum secundum iudicium tuum, quo iudicas iudicantem se non iudicandum dicente Apostolo tuo: « Si nosmetipsos iudicaremus, non utique iudicemur (I Cor. xi, 31). » Sic per misericordiam tuam sanatus, et per iudicium tuum vivificatus « misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine (Psal. c, 4). » Misericordiam cantabo: quia ex perceptiue præsentis gratiæ firmior mihi est expectatio futuræ, ac proinde « misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo (Psal. lxxxviii, 2), » dum temporalibus donis tuis adjunctus æterna fiducia litè expectabo. Iudicium quoque cantabo, dum temporaliter iudicatus iudicium futurum lætus exspecto, utpote hic flagellatus longeque ab illorum consortio segregatus, qui cum hominibus non flagellabuntur, et ideo tenuit eos superbia, nunc in sua prosperitate, posthac dure iudicandos pro iniquitate sua, quia et ipsi male vivunt, et bene viventes persequuntur. Inter quos et me pusillum David, me parvulum, me pœnitentem exemplo David persecuti sunt ita, ut justa sit contra illos hæc in a querela in hoc psalmo

VERS. 150. *Appropinquaverunt persequentes me iniquitati, a lege autem tua longe facti sunt.* Non est mihi ad præsens querela contra eos persecutores, qui æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam, qui etiam legis æmulatione moti contra me arbitrantur se obsequium præstare tibi; sed adversus illos clamor, qui me gratis odientes *appropiaverunt iniquitati homicidialis odii, a lege autem tua hoc odium prohibente, ac dilectionem præcipiente longe facti sunt.* Quorum persecutio, ne mihi noccat, imo ut et illis et mihi ad salutem proficiat.

VERS. 151. *Prope esto, Domine, et omnes viæ tuæ veritas. Prope esto mihi dando patientiam. Prope esto dando illis pœnitentiam, ut et mihi tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio spem, quæ non confundat, operetur, et in illis pœnitentia confusionem simul et confessionem, confusio autem et confessio pariat gloriam, et sic tam illis quam mihi omnes viæ tuæ veritas, dum et illos in veritate iudicas vel non iudicandos eoque semetipsos iudicant, vel tanto acrius iudicandos, quanto pertinacius contra stimulum calcitrant, et mihi similiter in veritate propitiaberis, dum mihi ex corde in veritate relaxanti debita inimicis et tu mihi relaxas mea debita, secundum quod tu, Veritas, in veritate promittis, dicens: « Dimittite, et dimittetur vobis (Luc. vi, 37). » Item: « Cum stabitis ad orationem, dimittite si quid habetis adversus aliquem, ut et Pater vester cœlestis dimittat vobis peccata vestra (Marc. xi, 25). »*

VERS. 152. *Initio cognovi de testimoniis tuis: quia*

in æternum fundasti ea. Hæc testimonia tua simulque alia testimonia æternam salutem promittentia in æternum fundasti. O Deus, Pater æterne, quia in Filio tuo tibi coæterno, qui omnium promissionum tuarum fundamentum est, præter quod aliud poni non potest, ita fundasti et firmasti omnia testimonia tua, ut sit facilius cælum et terram transire, quam verba tua in Verbo tuo tibi coæterno fundata falsificari. Hoc ita esse cognovi ego David initio, id est ab initio illius declarationis, de qua supra dixi: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis.*

Quidam legunt: *Initio adverbialiter, ac si dicatur: primo cognovi.* Sed Hebraica veritas non ita se habet, in qua legitur: *A principio cognovi de testimoniis tuis, quod in æternum fundaveris ea.* Igitur a principio sive initio nascentis Ecclesiæ, cujus membrum fuit Abel, ego David, retractaus testimonia tua multifariam multisque modis prolata, cognovi de ipsis testimoniis tuis, quod in æternum fundasti ea super fundamentum immobile, præter quod nemo potest aliud ponere, quod est Christus Jesus.

RES.

VERS. 153. *Vide humilitatem meam, et eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.* Nomen vigesimæ litteræ, quod est *res*, interpretatur *caput* sive *primitus*, quia in octonario isto principaliter agitur de humilitate, quæ *caput* simulque initium est omnium virtutum. Ipsa est enim paupertas Spiritus, quam timor Domini, qui est initium sapientiæ, operatur ante omnes virtutes. Unde in Evangelio primum dicitur: « Beati pauperes spiritu (Matth. v, 3), » ac deinde super hujus paupertatis fundamentum, quod non est aliud, quam humilitas, ordinantur cæteræ virtutes ac beatitudines, quæ si essent absque humilitate, non haberent *caput*, neque illis deberetur *primitus*, qui promittitur solis humilibus dicente Veritate: « Omnis qui se exultat humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xi, 14). » Bene dictum est: « Qui se humiliat; » nam sunt, qui ab aliis humiliantur ac despectui habentur, sed ipsi tamen apud semetipsos inflati alta sapiunt et humilibus non consentiunt existimando se aliquid esse, cum nihil sint, ac per hoc seducunt seipsos. Istis de se alta sapientibus non sapit, quod humiliantur ab aliis vel etiam ab ipso Deo. Mihi autem bonum est et bene sapit, quod humiliasti me, Deus per ipsestationes malorum contra me superbientium, ac proinde hanc ipsam, quam per istos in me operatus es, humilitatem vide aspectu approbationis, et hoc humilitatis holocausto mihi placatus eripe me de manu eorum, qui humiliaverunt me, quia inter ipsos tribulantes et humiliantes me *legem tuam non sum oblitus.* « Plenitudo enim legis est dilectio (Rom. xiii, 10), » qua dilexi et amicos in te, et ipsos inimicos propter te. Hanc *legem tuam non sum oblitus* inter ipsos me tribulantes, et ipsa tribulatione me humiliantes, quos me non diligentes dilexi non reddendo eis maledictum pro maledicto;

sed e contrario benedicendo illis et orando pro ipsi's. **A** perbis resistis, humilibus autem dabis gratiam, et salutem. Sed

Quia ergo sic humiliatus *legem tuam non sum oblitus*, tu sacrificio *humilitatis* et holocausto dilectionis propitiatus *eripe me* de inimicis meis *videns* et approbans *humilitatem meam* simul et *tuæ legis* apud me custodiam.

VERS. 154. *Judica judicium meum*, quo inique ab iniquis judicatus ego verus David tradebam **judicanti me** iniuste. Item : ego David Saule impio impie de me judicante sustinui ejus judicium, quo tanquam reus majestatis morti addictus multis fui periculis expositus. Et ego Ecclesia seu ecclesiastica persona per iniquos judices inique judicata, judicia iniqua patienter sustinui, quia te justum judicera juste judicaturum exspectavi. Nunc ergo ne frustreretur hæc exspectatio mea, *judica judicium meum*, et *redime me* ab inique judicantibus. *Redime*, dico, me non auro vel argento, sed pretioso sanguine Agni Filii tui, qui et ipse Verbum sive *eloquium tuum* est. *Propter hoc* et secundum hoc *eloquium tuum*, id est Filium tuum *vivifica me*, quia ipse dicit : « Qui credit in me, non morietur in æternum, sed habebit vitam æternam (Joan. xi, 26). » Item : « Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet (Joan., vi, 35). » Item : « Ego sum via et veritas et vita (Joan., xiv, 6). » Item : « Ego sum vitis, vos palmites (Joan., xv, 5). » Habet autem palme vitam non in semetipso, sed in vite. In hac vita vitis *vivifica me*, ut sim palme nunquam decidendus a vite; sed vivam *secundum eloquium tuum*, Verbum tuum, Filium tuum, qui dicit : « Verba, quæ locutus sum, spiritus et vita sunt (Joan. vi, 64). » In hac vita, in hoc spiritu *vivifica me secundum eloquium tuum*.

Aliter : *Judica judicium meum*, quo ego meipsum judicavi credens Apostolo tuo dicenti : « Si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur. Cum judicamur a Domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur (I Cor. xi, 32). » Sic ergo *judicari* opto, ut non damner cum hoc mundo, judicatus videlicet a memetipso, qui me peccatorem judico dicens assidue : « Deus, propitius esto mihi peccatori (Luc. xviii, 13). » Item : « Tibi soli peccavi, et malum coram te feci (Psal. l, 6). » Item : « Peccavi super numerum arenæ maris, et multiplicata sunt peccata mea (Psal. xxxix, 6). » In hijs aliisque similibus dictis me peccatorem et in peccatis venundatum et mortuum judico, propter quod *redimi* et *vivificari* opto, dicens : *Redime me propter eloquium tuum*, *vivifica me*, ut mortuus in me, *ritam* in te *secundum eloquium tuum*.

Aliter : *Judica judicium meum*. Veni tu, juste iudex, ad judicandum me; sed, antequam discutias me, prius *redime me* venundatum, et *vivifica* mortuum. *Vivifica*, dico, *propter eloquium tuum*, quo promisiisti humilibus et spiritu pauperibus regnum cælorum. Nisi enim paupertatis et humilitatis hujus mihi ex gratia tua conscius essem, non præmissem. *Vide humilitatem meam*, sciens quod tu su-

VERS. 155. *Longe a peccatoribus salus*. A peccatoribus dico, in peccatis quis pertinacibus, quæ pertinacia exinde patet, *quia justificationes tuas non exquisierunt*. Humilibus vero *justificationes tuas* exquirentibus, et de sua injustitia poenitentibus neque suam justitiam statuentibus

VERS. 156. *Misericordiæ tuæ multæ, Domine*, per quas mitigabitur *judicium* non omnibus hominibus, sed semetipsos judicantibus, et sic *judicium tuum* desiderantibus, quo recte sperant se vivificandos, qui recognoscunt se propter te mortificatos et tribulatos, ut ego David poenitens, qui nunc dico : *secundum judicium tuum vivifica me* notificatum propter

VERS. 157. *Multi enim, qui persequuntur me et tribulant me*, quod est gravissimum genus persecutionis et tribulationis, quæ sit a multis contra unum, ipsis multis cogentibus et urgentibus unum, ut declinet a testimoniis veritatis. Veruntamen ego David vel ego Ecclesia seu ecclesiastica persona, licet multis urgentibus a testimoniis tuis non declinavi, hoc solum, et totum pro meo nosse probans, quod tu probas, et improbas quod tu improbas verissimis testimoniis, quibus bonum bonum, et malum malum testaris in Scripturis veritatis. Ab his testimoniis tuis non declinavi; sed multi ab eis declinaverunt, qui mihi materia doloris fuerunt. Nam

VERS. 158. *Vidi oos prævaricantes, et tabescebam*, quia *eloquia tua non custodierunt*. Ego Ecclesia vel ego ecclesiastica persona *vidi prævaricantes* regulam fidei hæreticos, et *tabescebam*. Quis enim scandalizatur in errore aliquo, et ego non uror? Quis infirmatur etiam recte credens sed non recte vivens, et ego non infirmor? Inter hæc, dum non potui vel scandalizatos et scandalizantes ab errore corrigere vel infirmos confortare, urebar in tantum, ut pro scandalizatis nimio dolore *tabescerem*, et pro infirmis atque cum infirmis infirmatus languescerem, quia *eloquia tua non custodierunt*, nec illi corde credendo ad justitiam aut ore confitendo ad salutem, nec isti operando secundum fidem rectam, quam verbis quidem consententur, factis autem negant.

VERS. 159. *Vide, quoniam mandata tua dilexi, Domine*, quæ illi prævaricando me contristaverunt, ut *tabescerem* tristis pene usque ad mortem, sicut ego verus David contra tales agouizans dicebam : « Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi, 38), » et quilibet complantatus similitudini mortis meæ meo exemplo inter tales anxius dicere potest : « Tristis est anima mea usque ad mortem. » Quod ego Ecclesia vel ego quævis ecclesiastica persona in me nimis experta ex affectu magni doloris dico : *Vidi prævaricantes et tabescebam*, quia *eloquia tua non custodierunt*. Vidi hoc ego humanis oculis tanquam lunari splendore illuminatus per noctem. *Vide* hoc ipsum et tu sol justitiæ tuæ aspectu

pellere valens noctem, nunc imminētis tristitiæ, A qua tabesco super his, qui prævaricantur mandata tua, et me quoque oderunt, quoniam mandata tua dilexi, quod te videre opto dicens : Vide, quoniam mandata tua dilexi, ut visu tuo lætificatus respirem a dolore, quo tabesco videns non servantes pactum. Vidi enim, et aspiciebam in visu noctis prævaricantes : vel sicut habent quidam codices non servantes pactum sive in lege sive in Evangelio scriptum pro pace servanda inter Deum et homines. Nam dicitur pactum quasi pacis actum. Vidi, inquam, dissolvi hoc pactum pro pace actum, et contractum, nec valens obsistere isti malitiæ, non potui non dolere, non potui non tabescere, non potui non tristari; sed tristis erat, et est anima mea usque ad mortem, nimirum similis Israeli, qui lugens filium suum, quem putabat mortuum et a bestia devoratum, consolationem præsentis vitæ recipere noluit, sed cum luctu in infernum, quo illius temporis omnes homines descendebant, ire destinavit. Sed comperto, quod Filius ipsius Joseph, quem dilexit, adhuc viveret, « revixit spiritus ejus (Gen. XLV, 27), » qui quasi præmortuus et gravi somno pressus evigilavit et dixit : « Si Joseph filius meus vivit, sufficit mihi, vadam, et videbo eum, antequam moriar (ibid., 28). » Sic et ego, quoniam mandata tua dilexi, Domine, cum video illa non servari, et per hujusmodi prævaricationes pactum salutis et pacis dissolvi, gravi tristitiæ somno sentio me urgeri ad mortem, nec volens nec valens recipere consolationem, nisi verum Joseph videam viventem, et in tota terra Ægypti sic dominantem, ut mandata ejus, quæ dilexi et diligo, nullus audeat prævaricari, aut, si quis prævaricatus fuerit, sic puniatur, ut vindicta delicti sit cæteris interdictio delinquendi. Quo audito reviviscet spiritus meus, quod nunc optans dico : In misericordia tua vivifica me. Non in meritis meis, sed in misericordia tua vivifica me, ut reviviscat spiritus meus, et quasi de gravi somno evigilans lætificetur de mandatorum tuorum observantia, qui contristatus et tabescens inter prævaricatores eorumdem nimis urgebatur quasi ad mortem, prævaricatoribus ipsis judicantibus me dignum morte pro eo, quod nolui eorum prævaricationibus acquiescere, quas videns tabescebam, quia eis obsistere non valebam. Unde ab illis tanquam si mortuus essem, « æstimatus sum cum descendentibus in lacum, et factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos » pene mortuus, et « sicut vulnerati dormientes » projecti in monumentis, « quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis et in umbra mortis (Psal. LXXXVII, 5 et seq.). » Unde quasi de profundis clamans dico assidue : In misericordia tua vivifica me. Sentiant me adhuc vivere, qui putant velut alterum Joseph quasi a bestia devoratum non vivere, aut velut alterum Jonam in ventre ceti absorptum non posse ad hoc revocari, ut per me arguatur civitas in Ninive, vide-

licet mundus in maligno positus de peccato et de justitia et de judicio, et provocetur ad pœnitentiam pernecessariam, antequam subvertatur secundum veritatem prophetarum et præordinatam in verbis tuis omnino immutabilibus, quia

VERS. 160. *Principium verborum tuorum veritas*, ex quo in principio, id est in Verbo tuo unigenito dixisti : « Fiat lux, et facta est lux (Gen. 1, 3). » Hoc erat principium verborum tuorum, in quo principio creasti cœlum et terram, quæ transibunt. Post quorum transitum in æternum *judicia justitiæ tuæ* permanebunt immutabiliter, quia sententia de bonis et malis data in extremo judicio permanebit irtractabilis.

Copulemus nunc in unum duo hæc elementa *B* *coph* et *res*, quod interpretatur *vocatio capitis*, ex quo intelligere conemur in his duobus octonariis per hæc-duo elementa signatis, invocari Christum, qui est *caput* et *principium*, de quo in ultimo versu dicitur : *Principium verborum tuorum veritas*, quod principium sive *caput*, cum sit *veritas*, ut dictum est, prope est omnibus invocantibus se in *veritate*, sicut in superiori octonario dicitur : *Prope esto, Domine, et omnes viæ tuæ veritas*.

EIN.

VERS. 161. *Principes persecuti sunt me gratis, et a verbis tuis formidavit cor meum*. Littera hæc vigesima prima *sin* varias habet interpretationes. Nam, sicut vult Hieronymus, ipsum nomen *sin* interpretatur *dentes* vel *dentium*. Secundum Ambrosium vero *sin* interpretatur *super vulnus*. Congruum autem hic octonario utraque interpretatio, quoniam his octo versibus agitur de persecutione principum, qui ad instar *dentium* contriverunt sanctos in corpus Christi trajiciendos, et de consolatione divina, qua tribulatos electos lætificat eloquia Dei, de quibus hic dicit justus : *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa*. Hujusmodi consolatio quasi emplastrum lene *super vulnus* tribulationis coaptatur, quando, sicut ait Apostolus : « Tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio spem, quæ non confundit, operatur (Rom. v, 3). » Hinc est quod spe gaudentes erunt in tribulatione patientes, utpote salubre spei emplastrum *D* *super vulnus* tribulationis coaptatum servantes. Quicumque talis est, ad ipsum pertinet in persecutionibus gloriari et dicere : *Principes persecuti sunt me gratis*. Princeps mundi persecutus est me verum David velut alter Saul projectus a Deo; sed, quia in me non habet quidquam, sine causa et *gratis* me meosque persecutus est. Item *principes* hujus sæculi multi *persecuti sunt me* unam Ecclesiam sine causa, *gratis* me odiendo, cum ego edocta per Christum parata fuissem reddere Cæsari quæ Cæsaris sunt, sicut Deo quæ Dei sunt (Matth. xxii, 21). Sic per Apostolum instructa reddidi omnibus debita, « cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui honorem, honorem (Rom. xiii), » et tamen ipsi *principes*, quos taliter honoravi, *persecuti*

non ex merito meo, sed *gratis* odio gra-
ultroneo. Hæretici quoque arrogando sibi
dum propriis adinventionibus gloriati
e auctoritati et catholice veritati nolebant
ipsi male principantes *persecuti sunt me*
quod nolui consentire mendaciis eorum,
is contraria docentium. Sed tua veritas
hi fuit auctoritas, et ideo te magis quam
idi, et a verbis tuis formidavit cor meum,
ex verbis tuis timore superante illorum
qui corpus occidunt, animam autem non
recidere. Propter hoc a verbis tuis formida-
teum, ut timor timorem expelleret, bonus
anctus iniquum. Sanctus, inquam, de quo
est: « Timor Domini sanctus permanens
in sæculi (Psal. xviii, 10). » Et quia hic
t initium sapientiæ, quæ per illum quasi
t filium introducta eloquiorum tuorum sen-
tidat,

162. *Lætabor ego super eloquia tua, sicut
it spolia multa.* Est quidem nunc mihi tri-
er illos quibus dictum est: « Beati, qui
s; » attamen, propter illud quod sequitur:
lebitis (Luc. vi, 21), » *lætabor ego tandem
via tua*, non utcunque, sed sicut *qui inve-
a multa*, et quomodo in Isaia dicitur:
xstant victores capta præda, quando di-
tai. ix, 3) spolia. » Nunc enim, dum anceps
et incerta est victoria, non est mihi tem-
ndi pleno gaudio, sed acriter certandi pro
mei. Consummata vero pugna et adepta
er *eloquia* casta eloquiis non castis præ-
lætabor ego super eloquia tua, sicut qui in-
ia multa. Per gladium quippe spiritus,
verbum tuum, sciens me triumphasse, ac
a justitiæ tunc agnoscens me munitum
: hostium cuneos, *lætabor ego in æternum
via tua*, quæ mihi arma talia contulerunt,
per me infirmum fortia confuderunt, ve-
enter triumphante contra mendacium ty-
a, hæreticorum et falsorum christianorum
incipantium et me gratis persequentium.
as futura lætitiæ nunc veluti emplastrum
nus doloris imminentis habeatur, donec
m lætitiâ perveniatur, ubi gaudium
t plenum, et gaudium meum nemo tollat
inc ego pusillus, quem principes persecuti
is obloquendo *tuis eloquiis, lætabor super
via tua* victoriosa, tibi et *tuis eloquiis*
lo victoriam, et ipsius victoriæ omnem glo-
ncipibus me persequentibus partim cum
ostratis et salubriter humiliatis, partim cum
ge furioso damniatis, qui me parvulum Da-
me ob hoc sunt persecuti, quod

163. *Iniquitatem odio habui et abominatus
m autem tuam dilexi.* Neque vero mirum
m et dilectionem convenisse in uno pecto-
sicut se habet rerum natura, ut quis dili-
titiâ non possit non odisse *iniquitatem*,

sicut alias dicitur: « Dilexisti justitiâ et odisti
iniquitatem (Psal. xlv, 8); » sic amor justitiæ
probat et manifestatur ex odio *iniquitatis*, et ideo
convincitur parum diligere bonum, qui non dete-
statur, et abominatur malum. Sed ego ardens tam
odio *iniquitatis*, quam dilectione justitiæ ac *legis*
justitiâ docentis obscure per Moysen, clare per
Christum, sic *iniquitatem odio habui, ut abominarer*
illam primitus alienando ipsam a memetipso, dein-
de improbando in aliis pro meo posse ac modulo.
Et cum sensi me ab iniquis non audiri et contemni,
prætermissa vel intermissa prædicatione ad obse-
rationes, orationes, gratiarum actiones et postula-
tiones me converti, atque illis iustando

VERS. 164. *Septies in die laudem dixi tibi, super
judicia justitiæ tuæ. Septies in die*, id est omni
tempore septem diebus comprehenso; vel *septies
in die*, id est illuminatus lumine septiformis gratiæ
sancti Spiritus; vel *septies in die*, horis videlicet
canonicis, ut mos est religiosis, *laudem dixi tibi*,
Domine, *super judicia justitiæ tuæ*, in qua flagellas
omnem filium, quem recipis, in qua etiam induras
quem vis, et misereris cui vis. Inter hæc *judicia
justitiæ tuæ*

VERS. 165. *Pax multa diligentibus legem tuam, et
non est illis scandalum. Pax multa* et nondum ple-
na, ut in futuro, ubi pacis non erit finis. *Pax*, in-
quam, bona et *multa diligentibus legem tuam*, cujus
multa dilectio *multam pacem* faciens pellit a cordi-
bus, quæ possidet, malas perturbationes, et non est
illis scandalum. Est quidem nonnulla talibus fatiga-
tio, ita ut eos interdum tædeat etiam vivere, ne sint
fidentes in se; attamen scandalum illis non est;
quia non sunt ita pusilli, ut possint scandalizari
sicut hi, quibus Christus est « *petra scandali* (I Petr.
ii, 8). » Sic scandalizati sunt Judæi ex verbis
Christi dicentis: « Ego et Pater unum sumus
(Joan. x, 30). » Sic scandalizati sunt quidam ejus
discipuli audientes carnem ipsius manducandam
et sanguinem bibendum. Quibus ipse ait: « Hoc vos
scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascen-
dentem ubi erat prius? Spiritus est, qui vivificat,
caro non prodest quidquam (Joan. vi, 61). »
Sed, quia *pax multa diligentibus legem Dei, et non
est illis scandalum*, Petrus dilector *legis Dei*, licet
nondum intelligens verba Dei, non tamen ex his
patiebatur scandalum, sed dixit: « Verba vitæ
æternæ habes, et nos a te quo ibimus? » (Ibid.) Ita
*diligentibus legem tuam Deus non est ullum scanda-
lum*, sicut pusillis in fide facile nascitur scanda-
lum, quibus et ipse Christus est interdum lapis of-
fensionis et *petra scandali*, qui licet juxta Danielis
visionem creverit in montem magnum, cujus ma-
gnitudinis non est finis; attamen adhuc in eorum
falsa æstimatione habetur quasi lapis mensuræ
magnitudinis non perpendicularibus ipsis, quod homo,
cui non ad mensuram dedit Deus Spiritum, habet
quoque magnitudinem sine mensura non molis
enormitate, sed virtutis immensitate, utpote cui

data est omnis potestas in cælo et in terra. Unde licet Patre suo immenso minor sit secundum humanitatem, tamen eidem suæ humanitati obtinuit illam suæ divinitatis claritatem et claritatis immensitatem, quam adhuc parvulus et ab angelis quoque minoratus a Patre suo expectavit dicens : « Clarifica me, Pater, apud te ipsum claritate, quam habui prius quam mundus esset, apud te (Joan. xvii, 5). » Hujus claritatis homini datæ prædicatio scandalizat pusillos in fide, quibus ab hoc scandalo aliisque scandalis liberandis, quia non sufficiebant aut proficiebant apud eos verba exhortationis dicta vel scripta contra hæc ipsa scandala, ego ab eruditione quiescens

Vers. 166. *Expectabam salutare tuum, Domine, et mandata tua dilexi.* Expectabam, dico per verbum præteriti imperfecti temporis, quoniam adhuc non cessat expectatio mea, qua expecto salutare tuum, Domine, quo apparente in gloria sua et mittente angelos suos colligantur « de regno ejus omnia scandala (Matth. xiii, 41), » et salvante ipso salventur membra sua omnia etiam pusilla scandalizata per noctem, dum non vident ipsum solem justitiæ, licet ubique præsentem, attamen quia « posuit tenebras latibulum suum (Psal. xvii, 12), » nondum clare apparentem. Cui et in hac ipsa expectatione, qua ipsum expecto, dico assidue : « Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin et Manasse (792). » Item : « Domine, Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus (ibid., 3). » Item : « Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis (Psal. lxxxiv, 8). » Item : « O Oriens splendor lucis æternæ, et Sol justitiæ veni, et illumina sedentes in tenebris et in umbra mortis (Luc. i, 79). » Item : « Osculetur me osculo oris sui (Cant. i, 1). » Item : « Veniat dilectus meus in hortum suum, ut comedat fructus pomorum suorum (Cant. v, 1). » Multa in hunc modum cantica spiritalia frequentare soleo, dum salutare tuum, Deus, quod in his canticis invocatur, expectans expecto. Atque ut expectationis meæ fructus non tardetur per negligentiam mandatorum tuorum, ipsa mandata tua dilexi, per quæ non solum intellecta, sed, quod melius est, etiam dilecta et custodita sit salubris ipse Salvatoris adventus primus et secundus, vel etiam quotidianus, quem promisit dicens : « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv, 23). » Hunc Salvatoris adventum sperans et expectans

Vers. 167. *Anima mea custodivit testimonia tua* give martyria, non negans inter adversa. Et quia nec martyrium valet ad salutem sine dilectione mandatorum, ideo dilexit ea vehementer anima mea prius quam sic diligeret, vehementer dilecta, ut et ipsa vehementer diligat mandata se diligentis vehementer. An non vehementer me suam Ecclesiam di-

lexit, qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro me redimenda tradidit illum? Vehementer quoque me dilexit ipse Filius Dei, qui se mihi dedit et me mihi reddidit, cum perditus fuisset primo in peccatis originalibus, deinde in actualibus. Justa igitur vicissitudine te vehementer me diligentem et ego vehementer diligens mandata tua dilexi consors in hoc sanctorum confessorum, mandata tua diligentium. Et testimonia tua item dilexi consors in hoc beatorum martyrum, quia testis Latine, dicitur Græce martyr, et testimonia sunt martyria, quæ nisi dilexissem vehementer, cum instarent hostes vehementer e contrario, ut negarem, vel saltem quasi mutus non loquerer veritatem, forte vivum deglutissent me, cum irasceretur furor eorum contra me vehementer. Sed, quia « fortis est ut mors dilectio (Cant. viii, 6), » qua dilexi testimonia tua, etiam inter ipsius mortis pericula custodivit anima mea testimonia tua, et dilexit ea vehementer. Non autem viribus meis attribuo quod

Vers. 168. *Servavi mandata tua, et testimonia tua,* sed gratiæ tuæ, qua me respexisti, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Quod exinde scio, quoniam quodocunque avertisti faciem tuam a me, factus sum conturbatus, neque tunc ambulabam in via, sed errabam in invio, donec iterum dignatus es aspicere atque ad viam reducere. Proinde in gratiarum actione dico : *Servavi mandata tua, et testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.*

Aliter : *Omnes viæ meæ*, id est omnes actiones meæ diriguntur in conspectu tuo, quia te illuminante per eas ambulo, id præcipue requirens, ut tu benigne aspicias me oculis misericordiæ nunc ambulantem in via, quatenus gratiam pro gratia consecutus in patria quoque dignus inveniar assistere conspectui tuo vulnere meo ad plenum sanato, et principibus me persequentibus ac vulnerantibus ante conspectum tuum subsistere non valentibus, imo a facie tua fugientibus, juxta quod alibi optavi dicens : « Exsurgat, Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus. Justi autem epulentur, et exsultent in conspectu Dei, et delectentur in lætitia (Psal. lxxvii, 2, 4). » Ad hoc igitur tendunt omnes viæ meæ in conspectu tuo, ut illia associer, qui epulabuntur et exsultabunt in conspectu tuo.

TAU.

Vers. 169, 170. *Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, Domine.* Littera hæc ultima est, cujus nomen tau mittit nos ad consummationem de qua dictum est : *Omnis consummationis vidi finem.* Quod per hoc insinuat, quia tau interpretatur *erravit* vel *consummavit* vel *signa*. Est autem perfectionis magna consummatio in hac vita errorem suum recognoscere ac dicere : *Servus inutilis sum, quod debui facere, feci.* Hoc dicendum suadet ipse Christus dicens : « Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite : *Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus (Luc. xvii, 10).* » Quod si

dicendum est illis, qui omnia faciunt, quæ præcepta sunt, multo magis dicendum est homini pœnitenti et exemplo Dauid recognoscenti errorem, quo deviauit a via rectitudinis peregrinum diabolium vel ad horam suscipiendo in hospitium sui pectoris, vel, quod pejus est, convivium parans illi occisa ove pauperis, imo, ut expressius loquamur, occisa in semetipso anima sua : quia « os, quod mentitur, occidit animam (Sap. 1, 11). » Et : « Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. XVIII, 20), » qua mortua perit ovis centesima, nec redire valet per se, nisi eam reportet bonus pastor confitentem peccata sua et dicentem : « Erravi sicut ovis, quæ perierat : require servum tuum. » Hujusmodi confessionis et orationis verba interioris pœnitentiæ signa sunt sive in profundum inferni sive in excelsum supra, qualia noluit petere superbus rex Achaz, cui dictum est : « Pete tibi signum a Domino Deo tuo sive in profundum inferni, sive in excelsum supra, et ille dixit : non petam (Isa. VII, 11). » Ego autem profundum inferni considerans et hoc timens : item excelsum cœlorum suspiciens et hoc amans peto signum in profundum inferni dicens : *Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, Domine* : itemque peto signum in excelsum supra dicens : *Intret postulatio mea in conspectu tuo.*

Cum enim tam *deprecatio* quam *postulatio* sit oratio, tamen sic alterum ab altero distinguitur, ut *deprecatio* soleat fieri pro malis amovendis, *postulatio* vero pro bonis obtinendis. Quæ autem sunt mala magis fugienda, quam quæ sunt in profundo inferni, sive quæ trahunt in profundum inferni ? Item : Quæ bona magis appetenda sunt quam virtutes et opera, quibus itur in excelsum supra, vel etiam præmia ipsa, in excelso reposita ? Igitur ego David, ego pœnitens et exemplo David psallens ac citharam percutiens in domo Domini chordam timoris tango dicens : *Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, ne cadam in profundum inferni* : et item tangendo chordam amoris dico : *Intret postulatio mea in conspectu tuo*, ut sis propitius mihi peccatori a malis infernalibus liberando, ut pote qui longe sum a te peccatorum pariete semotus et interclusus ab introitu sanctuarii, sed per amorem justitiæ prope factus, et gemitibus inenarrabilibus ad ostium cœlestis aulae pulsans dico : *Intret postulatio mea in conspectu tuo*, qua requiro bona cœlestia in conspectu tuo reposita et conservata his, qui tibi per timorem appropinquant, et per amorem jam propinqui ad ostium gratiæ tuæ pulsant. Igitur ego a longe clamans dico : *Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, Domine.*

Quia vero tu, fidelis promissor, mihi pœnitenti et psalmum pœnitentialem canenti promisisti dicens : « Intellectum tibi dabo, et instruam te (Psal. XXXI, 3), » *juxta eloquium tuum da mihi intellectum*, ut justificeris in sermonibus tuis et justus ac verax inveniaris. Vel *juxta eloquium tuum da mihi intellectum*, ut ea solummodo sapiam, quæ sapienda insinuat

eloquium tuum, ne meo sensu evanescam sapiendo aliquid contra *eloquium tuum*, contra verbum tuum, quod est æterna sapientia, in qua solummodo quæ sursum sunt, sapere atque intelligere desiderans dico : *Juxta eloquium tuum da mihi intellectum*. Hoc intellectu accepto quia rationabilis erit *postulatio mea* intellectu rationabili credita, peto, ut *intret ipsa postulatio mea in conspectu tuo*. Alioquin si absque hoc intellectu intrabit *postulatio mea*, dicetur mihi : Nescis quid petas, quemadmodum Jacobo et Joanni dictum est : « Nescitis quid petatis (Matth. XX, 22), » eo quod eorum petitio caruit intellectu rationabili, et erant in intellectu alieno ab eloquio Dei. Ego autem dico : *Intret postulatio mea in conspectu tuo*, et adjungo : *Secundum eloquium tuum eripe me*, quia non peto vel eripi a malis vel uti aut frui bonis, nisi prout se habet *eloquium tuum*, quo invitamur primo ad bibendum calicem Dominicæ passionis, ut deinde idonei efficiamur ad bibendum *vinum novum in regno Dei*. Solis quippe illis qui biberunt de gemine vitis in tempore passionis Christi, promissum est, quod bibituri essent *vinum novum in regno*. Postquam sic intrabit *postulatio mea in conspectu tuo*, ut bibam de vino tuo in regno tuo et calix tuus præclarus me inebriabit (Matth. XIV, 25); tunc

VERS. 171. *Eructabunt labia mea hymnum*, quoniam ex abundantia cordis os meum loquetur sapientiam in tuis laudibus et canticis spiritualibus, cum docueris me *justificationes tuas* eo docendi modo, qui tibi soli est possibilis. Quis namque vel ab angelo angelus, vel ab homine homo, vel ab angelo homo vel ab homine angelus ita doceri potest, ut docente angelo vel homine is, qui docetur, fiat justus aut justificatus, nisi tu, qui doces hominem scientiam, doceas et justitiam non solummodo aperiendo intellectum, quo justitia cognoscatur, sed inflammando simul affectum, quo cognita justitia teneatur sive in pace, ut in cœlo, ubi nulla urget infestatio, sive in terra, ubi malitia est hominis pro justitia contra injustitiam dimicantis ac triumphare non valentis, nisi tu sic doceas justitiam, ut docendo conferas et conserves illam : conferas ædificando, conserves custodiendo civitatem *justificationis* inexpugnabilem, quam nisi tu intus ædificaveris, in vanum laborant, qui forinsecus docendo ædificant eam, et nisi tu eam custodieris, frustra vigilant, qui custodiant eam ? Cum ergo tu, qui solus potes efficaciter docere, *docueris me justificationes tuas*, tunc *eructabunt labia mea hymnum* in amore tui laudes jubilando : et in amore proximi

VERS. 172. *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum*, quatenus et alii doceantur per me talentum mihi credito fideliter ad mensam nummulariis dato, quod est argentum igne examinatum, lucida æquitate fulgidum, *quia omnia mandata tua æquitas*, et non est in illis ulla iniquitas aut falsitas, ut in illorum doctrina, quorum argentum versum est in scoriâ, et quorum vinum sic mistum est aqua, ut non possit inebriare quemadmodum calix tuus inebrians

præclarus et clarissima veritate purus. Iste nimirum A calix eructationes illas excitat, quibus *eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me justificationes tuas*. Istius etiam calicis haustu refocillata pronuntiabit lingua mea eloquium tuum non timens obloquium, quia omnia mandata tua veritas et æquitas, cui nulla prævalere poterit iniquitas aut falsitas. Attamen licet expugnari non valeat firmitas et æquitas mandatorum tuorum, quia tamen plurimi eadem impugnant, et mihi ea pronuntianti adversitates intentant,

VERS. 173. *Fiat manus tua, ut salvet me, quoniam mandata tua elegi*. Facta est super me manus tua, Filius tuus, Verbum tuum, ut crearet me de nihilo dans mihi esse, qui non eram. Sed, quia nihil mihi profuit creari, nisi contingat etiam salvari, fiat manus tua, ut salvet me, per quam de nihilo creasti me. Manus enim tuæ, Domine, fecerunt me, et plasmaverunt me, da mihi intellectum, ut discam mandata tua, et sic manus tua, quæ fecit me, ipsa fiat ut salvet me. Ipsa manus, quæ est mihi creatrix, fiat et salvatrix. Fiat ipsa per incarnationis manifestationem inter omnia, quæ in Divinitate sua fuit ante omnia, Fiat ut salvet me, quæ fuit, ut crearet me. Fiat salvatrix, quæ fuit creatrix. Dictum sit hoc ex desiderio sanctorum antiquorum incarnationem Filii Dei expectantium et desiderantium, quorum desiderium exaudivit Dominus, quoniam ad illorum salvationem perficiendam venit Christus.

Ego autem subsequens Ecclesia vel etiam ego C ecclesiastica persona expectando secundum eundem Christi adventum dico tibi, omnipotens Pater, in quem credo, licet non videns quem credo quia te « Deum nemo vidit unquam (I Joan. iv, 12), » dico tibi : *Fiat manus tua, ut salvet me*. Manus tua Filius tuus, qui utique visibilis factus est, ut redimeret me. Ipse nunc fiat per opera sua conspicuus, ut salvet me. Scio, quod ascendit in cælum et sedet ad dexteram tuam, venturus inde judicare vivos et mortuos. Peto ergo, ut antequam in suo iudicio discutiat me, misereatur mei; et antequam mihi fiat examinatus, fiat mihi salvator. Fiat nunc medicus, ut salvet me jacentem in ægitudine multa clamantem ad se, qui factus homo visitavit me semivivum necdum clamantem, sed neque scientem, ad quem clamarem. Prius quam eligere mandata tua, fuit super me manus tua in multa patientia servans me, ne perirem in tenebris ignorantiae. Nunc autem, quoniam mandata tua elegi amanda mihi præ omnibus, quæ in hoc mundo amari possunt, et ob hoc adversarios multos habeo, fiat manus tua, ut salvet me atque defendat contra inimicos volentes opprimere aut perdere me. Et, quia illi oppressores et perditores multi sunt et conspicui; tu autem posuisti tenebras latibulum tuum, nec potes in manifesto videri,

VERS. 174. *Concupivi salutare tuum, Domine,*

quod scio esse visibile in assumpta humanitate, et secundum nomen suum, quod est *Emmanuel*, sit nobiscum Deus, ostendendo videlicet suæ Divinitatis potentiam nobiscum. Nam, « si » ipse « Deus pro nobis » et nobiscum, « quis contra nos? » (Rom. viii, 31.) Ita igitur *concupivi salutare tuum, Domine*, ut ostendat faciem suam nobis, et salvi erimus, cum ipsum salutare tuum videbimus, quod videre salus est. O si mihi contingat illud salutare sic videre, ut ex cordis affectu dicere possim : « Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum illis (Apoc. xxi, 3). » Item : « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i, 29). » Item : « Ecce Deus meus, et honorabo eum, Deus Patris mei, et elegi eum (Exod. xv, 2). » Tu, B Pilate, videns et irridens illum dixisti : « Ecce homo, » Item : « Ecce rex vester (Joan. xix, 5); » jocus tuus vertatur in serium, ut nos Christiani dicere possimus : « Ecce homo. Ecce rex noster. » Sic nos regere dignetur homo, quem tu irrisisti, ut tu tuique similes hominem illum non credentes esse regem regum, regem sæculorum, versa vice irrideamini a nobis in gratiarum actione dicentibus : *Ecce homo, rex noster Salvator omnium, qui est etiam rex omnium sæculorum, quia data est illi omnis potestas in cælo et in terra (Matth. xxi, 18),* et sicut præostensum est in visione Danielis, « datum est ei regnum et honor, et omnes populi tribus et linguæ servient ei (Dan. vii, 14). »

In Hebræo legitur : *Sit manus tua auxiliatrix mea, quia præcepta tua elegi*; quod est dicere : *Quia elegi præcepta tua mihi servanda et aliis prædicanda, ne ab hoc proposito inter adversa deficiam, sed magis ac magis proficiam, sit manus tua (de qua nemo potest rapere) auxiliatrix mea.*

Item legitur in Hebræo : *Desideravi salutare tuum, Domine, et lex tua voluntas mea, Sive autem dicatur : Desideravi, sive concupivi salutare tuum, idem est sensus, quia quæcumque desiderantur, concupiscuntur. Sed quod in Hebræo dicitur : Lex tua voluntas mea, et in nostro codice : Lex tua meditatio mea, non videtur idem esse per omnia, quia multa versamus in meditatione, quæ non habemus in voluntate. Sed absit ut mea meditatio esse judicetur, quæ contra et præter voluntatem meam cordi meo suggeritur. Quod enim in talibus meditationibus operor, non intelligo, atque ideo non ego, sed quod habitat in me peccatum, talia operatur, et solummodo lex tua meditatio, quia in tali meditatione voluntas mea est, et Hebraica veritas exprimit, in qua legitur : Lex tua voluntas mea, pro eo quod nos habemus : Lex tua meditatio mea est. Mea, inquam, non tamen a me ipso mihi innata, sed desursum data rotantibus cælis desuper subtiles meditationes rori consimiles et nubibus pluentibus grossiores, pluvialibus guttis consimiles, quibus rigata mea voluntatis arida terra germinet Salvatorem, quem desti-*

i, quem concupivi assidue psallens et dicens : *A* *ipivi salutare tuum, Domine, et lex tua medita-* que voluntas mea est, quæ licet in corpore mor-
unc infirmetur, tamen quandoque vel corpore
xuta, vel idem corpus configuratum corpori
ti reinducta.

vs. 175. *Vivet anima mea et laudabit te, Deus* , et *judicia tua adjuvabunt me.* Nunc enim
quasi moritur, quoties diversa meditan-
statu in statum variatur, et est ei ipsa
militas magna mortis imago. Sed, cum plene
rfecte reformabitur ad imaginem et similitu-
tuz, Deus, immutabilitatis, tunc *vivet anima*
et laudabit te. Utique *vivet*, nec ultra moric-
nia vita ejus non mutabitur, sed uno eodem
elicissimo statu stabiliter fruetur, et de hac
licitate stabilissime *laudabit te* laude ince-
et invariabili. *Et judicia tua adjuvabunt me.*
ia enim tua, quibus discernes impios a piis
do illis : *Ite, maledicti*; sed *istis* : *Venite,*
icti, adjuvabunt me ad perfecte laudandum te
misericordia et veritate tua : *Misericordia*
pios, veritate ad impios exhibita in ipsis judi-
is, quæ non tantum nunc adjuvant in præ-
sed etiam adjuvabunt in æternum, quia mise-
liam et judicium in æternum cantabo, neque
viribus, sed tuis judiciis hoc ipsum assigna-
quod tunc vivet anima mea, et laudabit te.

autem peregrinanti mihi adhuc in cor-
mortali et fragili bonum est confiteri er-
præteritos, et orare ac vigilare contra fu-
De præteritis igitur erroribus dolens et pœni-
dico :

vs. 176. *Erravi sicut ovis, quæ periit.* Contra
is orans dico tibi, pastor bone : *Quære servum*
: *Quære me, ut quæram te, quære, obsecro,*
invenias me, simulque inveniam et ego te.
me ovem lupis expositam, imo et a lupis
er sauciatam atque ita debilitatam, ut nulla-

tenuis possim te quærere, nisi tu prior quæras me.
Quis enim prior dilexit te, ut diligeretur a te? aut
quis dedit tibi, ut tu retribueres illi? Sed, quia tu
prior diligis diligentes te, et quæris quærentes te,
me *servum tuum*, qui graviter *erravi*, me *ovem*
tuam, quæ *perii*, me drachma diu perditam *quære*
diligenter, donec ita invenias, ut amicis et vicinis
tuis, beatis angelis in unum convocatis dicere pos-
sis : *Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam,*
quæ *perierat*, inveni drachmam, quam perdideram.
Quæsivisti me nondum quærentem te; imo penitus
ignorantem te; sed nunc magis *quære* me quæren-
tem te; quod exinde patet : *quia mandata tua non*
sum oblitus. Etsi ad tempus *erravi* a mandatorum
tuorum custodia, tamen ipsa *mandata tua non sum*
oblitus omnino, ut illi, qui sunt in terra oblivionis,
quorum non es memor amplius, et ipsi te manu
tua repulsi sunt, eo quod ipsi priores repulerunt
verbum Dei abjicientes jugum mandatorum tuo-
rum dicendo tibi : « *Recede a nobis, scientiam*
viarum tuarum nolumus (Job xxi, 14). » Ego scien-
tiam viarum tuarum volo et desidero. Cujus rei cer-
tum est indicium et signum, quod *mandata tua non*
sum oblitus.

Copulemus nunc in unum duo hæc elementa ul-
tima *sin, tau*, quod interpretatur *dentium signa* sæ-
tis congrue, quia non solum isti duo octonarii duo-
bus his elementis comprehensi, sed et omnes
Scripturæ divinitus inspiratæ, dum plectro linguæ
circa dentes formati vocibus pronuntiantur, apte
sortiuntur hoc nomen, ut dicantur *dentium signa*,
et sunt hæc *signa* sive in profundum inferni sive
in excelsum supra, quia per ea significatur et obe-
dientium glorificatio et inobedientium damnatio.
Quarum duarum rerum jugis consideratio in *signis*
dentium, Scripturis videlicet signata, parit in animo
considerantis amorem pariter et timorem perman-
entem in sæcula sæculorum. Amen.

PSALMUS CXIX.

Dominum, cum contribularem, clamavi, etc. Psal-
ntecedenti via descripta est boni cursoris in
vitæ hujus currentis non in incertum, sed
vium certissimum cursu directissimo, de quo
cursor dicit : *Viam mandatorum tuorum cu-*
, cum dilatasti cor meum. Legimus de cursu
rsoris Domini. Legimus etiam de cursu ipsius
ni, qui exultavit ut gigas ad currendam viam.
us etiam de cursoribus in via recta ipsum
ntibus, quorum unus dicit : « *Ego igitur sic*
, non quasi in incertum (1 Cor. ix, 26), » qui
as quoque ad currendum provocaret, ait :
sitis quod hi, qui in stadio currunt, omnes

quidem currunt, sed unus accipit bravium? sic
currere, ut comprehendatis (*ibid.*, 24). » Et potest
quidem in via immaculata, in via veritatis, in via
mandatorum Dei velociter curri ab eo, cujus gres-
sus diriguntur secundum eloquium Domini, et cu-
jus pedibus lucerna est verbum Dei, sicut scriptum
est in psalmo præcedenti. Sed, cum perventum est
ad illam scalam, in cujus gradibus Jacob vidit ange-
los ascendentes et descendentes, non tam curren-
dum, quam pedetentim et quasi gradatim est acce-
dendum (*Gen. xxviii, 12*).

Et, quia de convalle lacrymarum sursum versus
gradiendum est, recte hic jam quinta perlocha redi-

tur ad gemitum in primo cantico graduum. Qui A nimirum gemitus perfectorum est, gemitus utique columbinus, gemitus desiderantis et diligentis animi atque inter suos gemitus assidue dicentis : *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, etc.* Plane hic gemitus perfecti hominis est ex ipsa confidentia perfectionis cupientis dissolvi et esse cum Christo. Sed revera tali conscientie humilitate opus est, præsumptia cavenda est, unde et in Titulo :

CANTICUM GRADUUM.

Positum est. Quo titulo significatur ascensorem celi debere ascendere humiliter, ne, dum tædio peregrinationis vult volare in cælum, cadat in infernum. Et quia homo justus et timoratus est, qui sic ascendit, ex ipsa confidentia justitiae sanus et B quasi fortis est ei unus pes, qui est confidentia stans a dextris, ex timore autem quasi pes alter et infirmior est illi humilitas ipsa venit stans a sinistris, utpote sollicita pro malis, quæ vel acciderunt vel accidere possunt. Ascensiones igitur per *gradus* istos quindecim in templum veri Salomonis ita ordinantur, ut in uno *cantico graduum* pes confidentie præponatur, et in altero subsequatur pes humilitatis. Pes confidentie fortis ex bona vita, pes humilitatis fortior ex gratia. Illis duobus pedibus gradiebatur Apostolus dicens : « Plus omnibus laboravi, non autem ego, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv, 10). » Quibus dictis dum suos labores commemoravit tanquam in pede confidentie de meritis bonis consistens alta expetiit sicut etiam alias cum dixisset : « Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi (II Tim. iv, 7), » ex confidentia meritorum talium supernam coronam expetit, dicens : « De cætero reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex (ibid., 8). » Fortius autem pedi humilitatis innitebatur, dum et ipsa merita sua et quidquid erat, gratie Dei attribuens dixit : « Gratia autem Dei sum id, quod sum (I Cor. xv, 10). » Bene itaque ordinatur *canticum graduum*, dum in uno gradu opus bonum cantatur, in altero ejusdem operis virtus perficitur in vera humilitate, qua superna petens non suæ, sed Dei bonitati fortiter innititur. Dicat ergo in primo gradu :

VERS. 1. *Ad Dominum, cum tribulatur, clamavi, et exaudivit me.* Inde mihi confidentia, quod me non deserat pro ipso tribulatum et quasi granum in area triturratum, quod in ipsa tribulatione clamavi, et exaudivit me. Quid clamavi? Hoc scilicet, quod sequitur :

VERS. 2. *Domine, libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa.* Hoc in principio conversionis meæ factum recolo, cum cogitasset profici sci ad alta contemptis infimis ac terrenis. Tunc obviatum est mihi a labiis iniquis, et a lingua dolosa. *Labiis iniqua* manifeste suadebant iniquitatem vel apostasie vel alterius injustitiae. *Lingua dolosa* quasi consulendo a gradu primo arduæ vitæ avertere ni-

tebatur, nunc fragilitatem carnis infirmæ prompto spiritui obtendendo, nunc difficultatem ascensionis ad alta memorando et sæpius illud inculcando, quod melius est non vovere, quam vota non reddere, cum certum sit, multos ab alto cecidisse, qui poterant in plano stetisse. In hunc modum locuta est mihi *lingua dolosa* in primo gradu ipsius deliberationis, qua in corde meo ascensiones disposui. Sed *labiis iniqua* manifeste adversabantur suadendo malæ et dissuadendo bonæ: Et ideo, quia hujusmodi suasionibus acquiescere nolui, tribulationes cordis mei dilatæ sunt, quibus resistendi quia vires per me habere non potui, *ad Dominum, cum tribulatur, clamavi, et exaudivit me* in tantum, ut mihi quasi cæco lumen roganti et magis ac magis inter turbas increpantes vociferanti Salvator ipse responderet, dicens : « Quid vis, ut faciam tibi? » (Marc. x, 51.)

VERS. 3. *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosum?* Et ego tanquam dicens : *Domine, ut videam, sagittas potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis* optabam, eo quod in luce sagittarum istarum et in fulgore carbonum istorum dirigitur via sanctorum. Datæ igitur sunt mihi

VERS. 4. *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis*, vel, sicut alius codex habet, *vastatoris*. Verba quidem sacræ Scripturæ, quibus non poterat resistere aut contradicere omnes adversarii mei sive iniqui sive dolosi; verba, inquam, illa *sagittæ potentis acutæ* fuerunt, in quarum luce ivi ad anteriora extentus. *Carbones autem desolatorii* seu C *vastatores*, erant exempla sanctorum lucida et præclara, in quibus lucebat veritas et ardebat charitas, quæ de mortuis vivos fecerat, de injustis justos de malis bonos, de fragilibus fortes, de incestuosos castos, de impiis pios, tanquam de nigris carbonibus candentes, qui ob hoc *vastatores* vel *desolatores* dici possunt, quia stramen sibi superjectum vastant, et ipsi ardentes vicinas materias accendunt usque ad eam desolationem, qua post ligna, fenum, stipulam consumpta solum fundamentum remanet, quo vix per ignem salvabitur, qui reperitur in fidei fundamento infra istos quindecim gradus, quos ego mihi scandendos proposui spretis *labiis iniquis et lingua dolosa*, nec non et pravis exemplis quasi mortuis et extinctis carbonibus in via calcatis.

D In Hebræo legitur : *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus juniperorum*, quod proinde placet, quia *carbones juniperorum* diutius ignem servare feruntur quam carbones alterius generis lignorum. Significentur ergo istis *carbonibus juniperorum* exempla talium sanctorum, quorum charitas nunquam exstincta vel exstinguetur, quorum fulgoribus infirmorum vita, si quando frigescet, reaccedi potest. Nunc autem quia frigescente charitate atque abundante iniquitate multi sunt carbones extincti et nigri, pauci vero candentes et lucentes, tridiosa facta est mihi peregrinatio sive incolatus meus. Unde clamare compellor :

VERS. 5, 6, 7. *Heu mihi, quia incolatus meus pro-*

is est. In qua prolongatione illam desiderio levavi breviationem, de qua dicit Veritas: brevianti fuerint dies illi, non fleret salva caro; sed propter electos breviabuntur. xxiv, 22). » Sicut enim in diebus Eliæ dies inationis ejus brevianti sunt per solatium vi-
reptanæ persequente illum regina Jezabele, nodo synagoga Satanæ persequente aliquem Eliæ consimilem, videlicet ipsius synagogæ crepantem, per hoc dies peregrinationis ejus
itur, quod in sancta Ecclesia multa inve-
r latibula, scilicet religiosa cœnobita, in qui-
ria farina non deficiet, nec lecythus olei
ur, quia dona gratiarum sive in pane ange-
duobus lignis cocto, quæ vidua Sareptana,
videlicet Ecclesia colligit, quando eidem pa-
um crucis Dominicæ imprimit, sive in lecy-
cti olei, scilicet in corde mundo per Spiritum
sanctificato, sic abundant, ut nullatenus
si sive imminuantur quoadusque anni sicci-
uibus Antichristus regnaturus est, omnino
unt, et Jezabele a canibus devorata sit pax in
a incolatu ipsius Ecclesiæ abbreviato, in quo
vid, ego parvulus ut David peregrinans habi-
ta habitantibus Cedar.

ur, qui alio nomine dictus est *Ismael*, filius
cellæ, persecutor filii liberæ de quo Aposto-
lus: « Et quomodo tunc is, qui secundum car-
nis est, persequabatur eum, qui secundum
m: ita et nunc. Sed quid dicit Scriptura?
incillam et filium ejus (Gal. iv, 29, 30). »
ujusmodi filii Cedar habitavi in tabernaculis
Quare autem dico in tabernaculis Cedar et
maelis, cum sit ipse Cedar qui dictus est
? Propterea nimirum, quia Cedar interpre-

tatur tenebræ, Ismael exauditio Dei, de quo et Do-
minus ad Abraham super Ismael quoque ait: *Ex-
audi vi te*. Oraverat enim pater Abraham pro illo di-
cens ad Dominum: « Vivat Ismael coram te (Gen.
xvii, 20). » Quæ oratio quoniam fuit exaudita, recto
per nomen *Ismael*, quod est *exauditio Dei*, persecu-
tores illi significantur, pro quibus exauditur Eccle-
sia orans pro adversantibus exemplo ipsius veri filii
liberæ in cruce orantis pro se crucifigentibus, qui
et exauditus est pro sua reverentia. Exauditur etiam
adhuc sanguis ejus clamans de terra multo melius
quam sanguis Abel, quia ille vindictam, hic postu-
lat indulgentiam peccantibus duntaxat per venia-
lem ignorantiam, secundum quod dixit: « Pater,
ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt (Luc.
xxiii, 34). » Non est enim nimium onerosum vel tæ-
diosum cum talibus habitare, quos valeas orando
ad meliora provocare, ut sint Ismael, quod inter-
pretatur *exauditio Dei*. Sed in tabernaculis Cedar,
quod interpretatur tenebræ, quo nomine significan-
tur omnino inconvertibiles filii tenebrarum, pro
quibus orans non exauditur Ecclesia, cum diu habi-
tasset, longo tædio affectus dixi: *Heu mihi, quia
incolatus meus prolongatus est*.

In Hebræo legitur: *Heu mihi, quia peregrinatio
mea prolongata est, habitavi cum tabernaculis Cedar!*
*Multum peregrinata est anima mea cum odientibus
pacem. Illi oderunt pacem, sed ego eram pacificus, et
loquebar illis pacifice, cupiens inter Deum et ipsos
pacem facere. At illi me impugnabant, pugnas ul-
troneas adversum me concitando, gratis non ha-
bentes causam bellandi, cum essem ego non solum
pacatus pacem libenter conservando, sed etiam pa-
cificus pro pace aliorum diligenter laborando et
orando.*

PSALMUS CXX.

1. 4. *Levavi oculos meos in montes, unde veniet
m mihi, etc.* Primo gradu conscius mihi boni
eo quod cum his qui oderunt pacem, *pacificus*
; diligens etiam non diligentes me, innitebar,
vi, sano et forti pedi confidentiæ. Sed quia
edem nimis debilem certo experimento pro-
ov valens eodem pede hostes conculcare me
s et me calcantes.

vi oculos meos in montes, unde veniet auxi-
mihi, non jam pedi confidentiæ, sed pedi
janitenti in hoc secundo cantico graduum,
non in virtute meritorum confido, sed in
us, unde veniet auxilium mihi. Montes isti
lecti et dilecti Dei, qui alibi dicuntur *montes
et montes aromatum*. Bethel interpretatur *do-
si*, quo nomine sancta Ecclesia intelligitur,
fundamenta in sanctis montibus illi monti al-
PATROL. CXCIV.

tissimo innituntur, qui factus est in verticem mon-
tium super colles elevatus usque ad summum. Nec
mirum. Etenim a summo cœlo egressio ejus, ac
proinde usque ad summum decuit elevari eum, qui
de lapide parvo crevit in magnum montem. Huic
monti montium, fundamento fundamentorum, san-
cto sanctorum in altissimis fundato, in excelsum
thronum sublimato superincumbunt montes cæteri,
montes Bethel, videlicet sancti apostoli modo mira-
bili. Nam cum in terrenis ædificiis fundamenta de-
orsum locata sustentent parietes et columnas, in
hoc cœlesti ædificio fundamentum principale altissi-
mum est, et huic inhaerent quasi minora funda-
menta quasi destorsum pendentia, et de cœlo de-
scendentia. Unde ait Joannes: « Vidi civitatem
sanctam Jerusalem novam descendentem de cœlo
(Apoc. xxi, 2). » Vere descendentem, quia in ea mon-

tes magni et alti condescendunt minimis in ea lapillis, inter quos et ego me computo, qui positus in gradu ipsum versus penultimo, et adhuc terræ vicino sursum aspicere cupiens *oculos meos levo* et sæpius *levari in montes, unde veniet auxilium mihi, auxilium gratuitum nullis condignis meritis conquisitum.*

Inter hos montes auxilium præstantes post ipsum verticem montium præcellit beata semper virgo Maria, cui assidue dico: *Sancta Dei genitrix, sis nobis auxiliatrix.* Item: *Sancta Maria virgo mater pia, tu nos adjuva.* Item: *Sancta Dei genitrix virgo semper Maria, intercede pro nobis ad Dominum Jesum Christum.* Item: *Post partum virgo inviolata permansisti, Dei genitrix, intercede pro nobis.* Dum talia dicerem quasi clamans de profundis ad hunc montem, non semel *venit auxilium mihi* a sancta Maria velut a monte myrrhae. Ipsa est enim principaliter ille mons myrrhae, de quo dicit sponsus: *«Vadam ad montem myrrhae (Cant. iv, 6). Quod cum de ea dictum sit in Canticis canticorum, libet quoque ejus meminisse hic in canticis graduum in commemoratione montium unde veniet auxilium mihi. Denique cum totus martyrum candidatus exercitus mons myrrhae sit propter amaritudinem passionis, qua velut myrrha condita sunt eorum corpora ad incorruptionem præparata: multo magis ipsa beata virgo et mater incorrupta, cujus animam pertransiit gladius Dominicæ passionis et suæ maternæ compassionis, meretur dici mons myrrhae, dum quasi myrrha electa dat suavitatem odoris compatiendo afflictis oculos suos levantibus ad ipsam pariterque ad alios montes, unde veniet auxilium speratum et consolatio desolatis, quorum unus ego sum. Et ideo ab istis montibus quæro et spero auxilium. Hoc ipsum lamen*

VERS. 2. *Auxilium meum non a montibus est, sed a Domino, qui fecit cælum et terram, qui fecit ipsos montes, per quos dat auxilium sive in donis cælestibus tanquam factor cæli, sive in donis terrestribus tanquam factor terræ, quia ipse unus factor omnium fecit spirituales creaturas et corporales, de quibus præstat auxilium cantantibus istud canticum graduum, quo plus de gratia quam de meritis quæritur et speratur, auxilium levatis oculis ab infimis ad alta in montes, unde veniet auxilium datum per illos a Domino, qui fecit cælum et terram.* Sic mihi cantanti canticum istud graduum et levanti oculos in montes, videlicet sanctos cæteris eminentiores, ut sunt seraphim, cherubim, throni, dominationes, principatus, potestates, virtutes, angeli, archangeli, apostoli, martyres, confessores, virgines, de ipsis montibus vox exultationis et salutis auditur consolans me ac dicens mihi:

VERS. 3. *Non det in commotionem pedem tuum, etc.* Quasi dicat aliquis montium: Tu levas oculos tuos in nos montes, et nos oramus pro te ad eum, qui super nos est mons in vertice montium. Quid oramus? Hoc scilicet: *Non det in commotionem pedem*

tuum, hoc est: *Non veniat tibi et pes superbiae, et manus peccatoris non moveat te (Psal. xxxv, 12); sed persistas firmus in isto gradu sanctæ humilitatis, qua de gratia plus quam de meritis confidis in Dei misericordia, qui non det in commotionem pedem tuum, neque dormitet qui custodit te, hoc est, non sinat te dormire; sed faciat te ad se jugiter vigilare, sicut alias dicit: «Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo (Psal. lxxii, 2).» Si enim tu ei dormiabis, et ipse tibi dormitabit, quod ne fiat, nos montes oramus pro te, ut non dormitet tibi, qui custodit te. Dormit quippe dormienti servo pigro, et vigilat vigilantis servo bono: et «Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus invenerit vigilantem (Luc. xii, 37).» Igitur ne ipse tibi dormitet, faciat semper te vigilare in spiritu, etiam dum corpore dormis, ita ut dicere possis: «Ego dormio, et cor meum vigilat (Cant. v, 2).» Sic nos montes oramus pro te lapilla, pro te silice sive adamante, pro te sive despecto et conculcabili ut silex, sive honorificato et in modum pretiosi lapilli adamantis auro alicujus dignitate circumdato. Et ecce in mediis precibus exauditus sum, quia*

VERS. 4. *Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit te, Israel, te similem Jacob, qui et Israel, dum non venaris cum Esau foris vagando et fugitiva hujus mundi gaudia sectando, sed habitas in tabernaculo ecclesiasticæ seu monasticæ disciplinæ cum Rebecca, quod interpretatur patientia, et diligis magis Rachelem quam Liam, et luctaris in precibus cum angelo magni consilii, donec benedicat tibi dicens: «Nequaquam ultra vocaberis Jacob, sed Israel erit nomen tuum (Gen. xxxii, 28).» Ex tunc certe certus eris, quia non dormitabit, neque dormiet tibi, qui custodit te nominatum Israel, id est virum videntem Deum, eo quod videris facie ad faciem Dominum et salva facta sit anima tua. Non igitur dubites auxilium tibi venturum, quia nobis montibus pro te orantibus ad Dominum, ipse*

VERS. 5. *Dominus custodit te, et ipse Dominus protectio tua super manum dexteram tuam, vel sicut Hebraica veritas habet, super manum dexteram tuam.* Cum in primo gradu certares contra filios Cedar, protegebat te interdum sinistra tua scuto patientiæ armata inter adversa excipiens tela hostilia. Sed plus multo expeditior fuit dextera illa, videlicet benignitas, qua charitas non solum patiens est mala tolerando, sed etiam benigna pro malis bona reddendo, pro calumniantibus orando, et precum telis procul pellendo incursus hostium visibilium et invisibilium. Illo quoque modo protegebat te dextera tua, quod illa elemosynas faciente nesciebat sinistra tua quid faceret dextera tua, cum in tali opere sola concupisceres æterna præmia procul pulso appetitu laudis et gratiæ humanæ. Item per hoc dextera tua protegebat te, quod ad dexteram statuendis ovibus te sociavit sejunctum a sinistris, hædis videlicet petulcis, dum nesciente sinistra ipsa tua dextera Christum in suis minimis esurientem pasceret, sitientem

l, nudum vestiret, hospitem colligeret, infr-

et in carcere visitaret. Felix itaque *dextera*,
 rotegit ab his jaculis, quibus ferendi sunt
 ad sinistram statuendi, quibus dicitur: «*Ite,*
eti, in ignem æternum: esurivi enim, et non
s mihi manducare; siliivi, et non dedistis
ibere, » etc., usque: «*quandiu uni de mini-*
is non fecistis, mihi non fecistis (*Matth. xv,*
seq.). » Multum valuit ad protegendum te
 hæc *dextera* sive in corporalibus beneficiis,
 corpora, sive in spiritalibus, quibus ani-
 ventur, ne vel illa vel illæ moriantur. Multum,
 r, valuit hæc *dextera manus tua* conquirens
 rita, quibus obtineantur delectationes in *dex-*
si repositæ, cujus in sinistra temporalia sunt
 . Verumtamen *super hanc dexteram tuam* B
 gradu exercitam in isto secundo gradu
 mplius valet ad protectionem tui gratia Dei,
 grãtis proteget *super dexteram, vel manum*
e tuæ, id est plus quam *manus tua* quantum-
 metis meritis exercitata. Nam custodiẽte in
 e protegente in bello te ipso Domino,
 t. 6. *Per diem sol non uret te, neque luna per*
 . *Sol* divinitas Christi, *luna* est humanitas
 l tota Ecclesia, quæ corpus est ipsius. *Urit*
sol hæreticos in divinitatis fide claudicantes,
 ani et Sabelliani. *Urit* etiam *luna* in humani-
 hristi veneratione scandalizatos, ut Photinus
 nichæus, quorum alter hominem de virgine
 spoliat divinitate; alter etiam vera humani- C
 um et ille asseverat Christum purum homi-
 nem Deum; ille non hominem verum, sed
 sticum dicens inter cætera sui erroris delira-
 : *Si virgo peperit, phantasma fuit.* Similiter
 ancta videlicet Ecclesia urit eos, qui sanctita-
 is fulgorem temperatum non ferentes, ab ea
 ant semetipsos, et per schismata et sectas
 onis, ut Luciferiani et Novatiani, qui se Ca-
 , id est mundos, nuncupabant, intemperata et
 ac proinde falsa quadam sanctimonia elati
 ito Phariseorum cæteris despicientium. Quo-
 Nicolaitæ, altaris ministri concubinarij, cæ-
 e volentes edere ac fornicari, edere videlicet
 dia solis continentibus et pudicis ministris
 , fornicari vero aperta mœchia non habentes
 abere volentes legitima connubia, Sadducæo- D
 ermento corrupti non ferunt in Ecclesia ni-
 continentie quasi lunarem, utpote a *sole* ju-
 venientem in corpus Ecclesie. Quo nitore
 urente sectas perditionis fecerunt, alij falso
 ti, alij vere concubinati, alij multarum femi-
 t scortis impliciti, neque tamen carere volen-
 ticiis et beneficiis ecclesiasticis a sancta Ec-
 sibi interdictis. Herodis etiam fermento non-
 corrupti candorem patientie ac mansuetudinis
 iasticæ non ferentes, in Ecclesia contra Ecce-
 tyrannizant stipendia militie spiritualis verten-
 instrumenta carnalis militie vel potius mali-

tie diabolicæ. Tu autem, qui gratiæ Dei fortiter in-
 niteris, neque *solis* fulgore, neque *lunæ* candore te
 urente scandalizaberis, quia

Vers. 7, 8. *Dominus custodit te ab omni malo, ne*
percas ullo scandalo. Quod ne frustra nos montes,
in quos levasti oculos, tibi promiserimus, et nos,
quod absit, mendaces inveniamur, conversi ad Do-
minum, unde veniet tibi auxilium nobis mediantibus,
pro te jam stante in secundo gradu, oramus dicen-
do quod sequitur: Custodiat animam tuam Dominus.
Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum,
ex hoc nunc et usque in sæculum. Etiam si terra cor-
 poris tui tradatur in manus impii, tamen *anima tua*
 sit semper *custodita* ut *anima Job,* qui cum trade-
 retur Satanæ fatigandus et tentandus, dictum est
 a Domino ipsi tentatori: «*Verumtamen animam*
illius serva (*Job 11, 6*). » Similiter, *custodiat ani-*
mam tuam Dominus, ut, etsi corpus occidatur,
anima tua non lædatür, imo vexatione corporis ipsa
 purificata et lanquam speculum prælucidam lumine
solis atque *lunæ* resplendeat, lumine *solis per diem*
 prosperitatis, *lunæ per noctem* adversitatis, vel *solis*
 in virtute contemplationis, *lunæ* in virtute actionis,
 ita ut nox sicut dies illuminetur, et Martha nostra
 Mariæ nostræ soror esse demonstretur, imo Lia
 nostra in operum fecunditate præferatur infecundæ
 Racheli, sicut et ipsa præfertur sorori suæ in specie
 sua et pulchritudine. Sic, sic *neque sol per diem,*
neque luna per noctem suo fulgore *te uret,* quando
 neutra soror habet causam talis æmulationis, qualis
 erat inter Liam et Rachelem, qualis etiam aliquan-
 tulum urebat Martham dicentem: «*Domine, non*
est tibi curæ, quod soror mea reliquit me solam mi-
nistrare? » (*Luc. x, 40*.) Pene fuerat urente hujus-
 modi æmulatione Martha perturbata. Sed ejus per-
 turbatio, Domino judicante, sedata est, ita ut et
 Martha suam bonam partem non intermitteret, et
 Maria optimam partem, quam elegerat, non amitte-
 ret. Sic etiam tua domo recte ordinata et ornata
 per activas et contemplativas personas in invicem
 pacatas *neque sol per diem, neque luna per noctem te*
uret; imo utriusque splendor oculos tuos delectabit,
 sive introeas ad secretum contemplationis internæ,
 sive ad opus agrorum foras exeas cum illo, qui
 «*exiit seminare semen suum* (*Matth. xiii, 5*). » Nos
montes, in quos tu levasti oculos, ad utraque tibi
 optamus prosperitatem hanc, ut Dominus, *unde ve-*
niet tibi auxilium, custodiat introitum tuum et exitum
tuum, ex hoc, nunc et usque in sæculum, ex hoc in-
stanti, quo in gradu secundo stas, usque in sæculum fu-
turum transcensis gradibus, quibus te inniti videmus.

Aliter: *Introitus* est initium tentationis, in quam
 rogamus, ne intremus per illum commoniti, qui
 dixit discipulis suis in ascensionis conatu fatigatis:
 «*Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem*
(Matth. xxvi, 58). » Hoc et nos *montes* oramus pro
 his, qui levant oculos suos in nos, ut tu, qui cantas:
Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium

mihî. Verum si contigerit secreta Dei dispensatione, ut non possit averti precibus nostris, quin tu intres in tentationem, hoc omnimodis obtinere curamus, ut *Dominus custodiat introitum tuum* secundum promissum illius, qui dixit : « Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet cum tentatione » etiam « exitum », ut possitis sustinere (*I Cor. x, 13*). » Sed quia hostes maligni tam in *exitu* quam in *introitu* tentationis insidiantur cupientes aut in principio caput, aut in fine calcaneum lædere, *Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum*, ne vel ingruentibus tentationibus vincaris, vel eisdem superatis extollaris. Et hæc Domini custodia super te sit firma *ex hoc nunc*, in quo nunc tempus est acceptabile, *et usque in sæculum* futurum nullo fine terminandum.

Aliter : Si ad aliquod ministerium fueris assumendus in sancta Ecclesia, *Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum*, ut per ostium introeas, et pascua invenias juxta illud : « Per me si quis introierit, salvabitur, et pascua inveniet (*Joan. x, 3*). » Sic ergo et tu pascua invenias intrans et exiens : intrans orando in cubiculo clauso ostio pascua inve-

nias ipsius orationis affectum et effectum, dum *Pater tuus*, qui te audit in absconso, reddet tibi pro gemitibus inenarrabilibus inenarrabiles consolationes; exiens autem foras sive ad ministerium in ministrando, sive ut doceas in doctrina, sive ut præses in sollicitudine, sive ut miserearis in hilaritate, sive ut tribuas in simplicitate, pascua invenias in talibus exitibus ipsos ministerii tui tales effectus, quos videntes homines glorificent Patrem, qui in cœlis est, cujus nominis glorificatio te pascat, non laus propria, non gratia humani favoris, non ambitio questus aut honoris, quia quem talia pascunt quasi cibus venenatus interficiunt, nisi antidoto penitentiae accepto vel in ore gustata respuantur, vel in stomachum cordis intromissa revomantur. Alioquin morietur qui talibus pascuis delectatur et pascitur.

Ab his igitur pascuis venenosis *Dominus custodiat introitum et exitum tuum ex hoc, nunc et usque in sæculum*. Tu vero ingrediens et egrediens meliora pascua invenias, quibus et tu creseas, et alios enutrias in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi, cujus nomen sit benedictum *ex hoc, nunc et usque in sæculum*.

PSALMUS CXXI.

VERS. 1. *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi*, etc. In hoc tertio gradu iterum vox confidentiæ, quia iste ascensor pedi meritorum innitens gratulatur et dicit :

Lætatus sum in his quæ in proximo gradu montibus resonantibus dicta sunt mihi, quibus inter cætera hoc insertum est, quod Dominus non det in commotionem pedem meum, neque dormitet, qui custodit me. Sub illius igitur custodia ego, et qui me comitantur, in domum Domini ibimus, quo etiam custodiente

VERS. 2. *Stantes erant pedes nostri in atris tuis, Jerusalem*. Sicut per atrium introitur in domum, sic per fidem introitur ad speciem. Unde quia *pedes*, id est affectus nostri non sunt moti a stabilitate fidei, per fidem ambulando in domum Domini ibimus, ubi facie ad faciem videbitur Deus deorum in Sion sive in Jerusalem. Quæ

VERS. 3. *Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas*, cujus lapides foris politi et serati disponuntur, permansuri sacris ædificiis, illius civitatis, *cujus participatio ejus in id ipsum*. Id ipsum est ipse Deus, cui alias dicitur : « Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient (*Psal. ci, 28*). » Illud id ipsum participabant omnes illius civitatis cives, quia ibi gaudium singulorum erit omnium et omnium erit singulorum gaudente unoquoque non solum de suo, sed etiam de aliorum bono, quod semper erit id ipsum, quia non mutabitur aut variabitur in æternum. Vere il-

VERS. 4. *Illuc ascenamus*, quia multos præcursores nos præcessisse novimus, quo præcursor præcipuus Christus pro nobis ingressus traxit et trahit ad se omnia sua membra, quæ sunt tribus Domini. Præteritorum exhibitio futurorum certitudo est, ne ulatenus diffidamus eo ascensuros nos filios, quo ascendisse non dubitamus patres nostros, scilicet in Jerusalem.

VERS. 4. *Illuc enim ascenderunt tribus*, non quidem omnes, quia non omnium tribuum fides est probata, sed *tribus Domini*, quibus est *testimonium Israel*, sicut illi, cui dictum est : « Ecce vere Israelita, in quo dolus non est (*Joan. 1, 47*). » Vere tales *illuc ascenderunt*.

VERS. 5. *Quia illic sederunt*, et sedebunt super sedes judicantes duodecim tribus Israel, discernendo credentes tribus a non credentibus, ipsi pariter et iudices, et iudicis altissimi sedes judicariæ, secundum quod dicitur : *Anima justi sapientiæ sedes*. Ideo vere canitur : *Illic sederunt sedes in iudicio*; nam et ipsi sedebunt, id est requiescent in Deo et Deus sedebit, id est requiescet in eis. *Sedes istæ judicabunt super domum David* vere manufactis et desiderabilis, Christi, filii David, cujus domus tota est Ecclesia bonis et malis permista, sed per illos iudices discriminanda, qui falli non poterunt, qui sedente in se Deo non nisi juste judicabunt, hædis e agnis distribuendo quod utrisque debetur. Et qui terribile tunc erit iudicium, vos qui futuri estis ju-

nunc estote intercessores, et antequam distribuctis,

vs. 6. *Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem.* os quippe tanquam per idoneos legatos legationem mittimus « rogantes ea quæ pacis sunt (Luc. 2), » quia rex contra nos venturus ad iudicium viginti millibus veniet rationem positurum solum de manifestis actis et dictis, sed de occultis cogitationibus, cum nos contra eum illius exercitum viginti millium forte necesse habere possimus decem millium rationem reddendo manifestorum effectuum, nedum internon-effectuum. *Rogate igitur quæ ad pacem sunt Jerusalem. Pacem et indulgentiam peccatorum peccatori ipso rege civitatis Jerusalem.* Et quia non ad plenam pacem peccatorum venia, addatur abundantia virtutum. Quibus? *diligentibus te, diligentibus justitiam, veritatem, sanctitatem, pietatem, misericordiam, quod totum tu es. Diligentibus, inquam, abundantia erit, quia qui non omnia, quæ præcepit implere, diligendo implentes implet, te ipsum diligens in omnibus ea dilectione, quæ mors est ut mors. Occidit enim in nobis, quod est ut mundo mortui vivamus Deo. Tantis intercessoribus pacem, id est peccatorum veniam et abundantiam virtutum nobis impetranti-*

vs. 7. *Fiat pax in virtute tua, et abundantia in virtute tua.* *Fiat, inquam, pax non in virtute invidiosorum, qui sine te, Deus, nihil possunt, sed in virtute tua et abundantia virtutum sit in turribus.* Quæ sunt autem, o civitas Jerusalem, turres nisi conventus ecclesiastici et cœnobita relinquentia in fundamento, quod est Christus, fundata,

A ut exinde veluti ex turribus altis muniantur minora ædificia, verbi gratia, ordines conjugatorum sive sæculariter militantium sive militantibus tributa præstantium? Talium doctores et monitores, viri continentis et religiosi de turribus altioris propositi quasi mittentes jacula verborum, ut in luce sagittarum tuarum et in splendore fulgurantis hastæ tuæ ambulent minores, nisi abundant spiritibus bonis, ita ut abundet justitia eorum plus quam Scribarum et Phariseorum, neque ipsi intrabunt neque alios introducent in regnum cœlorum. *Fiat ergo abundantia hæc in turribus tuis, ut non habeant necesse vel cum fatuis virginibus oleum petere, vel cum hypocritis, quæ sua sunt quærentibus, desiderare aliquid alienum, sed habentes de altari, cui serviunt, victum et vestitum, his contenti sint. Non autem propter singulare commodum, sed*

VERS. 8. *Propter fratres meos communi utilitate fovendos loquebar pacem de te, o Jerusalem, qua veniam peccatorum, furorem atque iram Dei concitantium, petivi, ut pariete inimicitarum sublato esset pax inter nos et Deum. Deinde*

VERS. 9. *Propter domum Domini Dei nostri quæ sibi bona tibi, o Jerusalem, ut sicut domus Domini, quæ fuit in terrena Jerusalem, vasis aureis et argenteis aliisque ornamentis erat abundans in decorem toti civitati; sic sanctæ religionis propositum copiose abundans bonis personis et earum commoditatibus, domui Dei congruis, fulgeat in illo decore sanctitatis, de quo dictum est alias: « Domum tuam, Domine, decet sanctitudo in longitudinem dierum (Psal. xcii, 5). »*

PSALMUS CXXII.

vs. 1, 2. *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in caelis.* In isto quarto cantico graduum submissa est confidentia is, qui ascendere nititur cum pedibus Domini, ut efficacius ascendat, pedem potentiore gradum sanctæ humilitatis ita di-

te levavi oculos meos, qui habitas in caelis. Ecce oculi servorum in manibus dominorum suorum, sultum quippe se humiliat, dum non solum sed etiam ancillæ vapulanti se assimilat fixos in oculos in manibus dominæ suæ, donec parci vel solo nutu jubeat. Notandus est gradus devotionis de montibus ad Dominum montium, de devotione ad unum, quasi dicat: Prius levavi oculos in montes, unde veniet auxilium mihi. Nunc levavi oculos in caelis, qui montes alti sunt, et cœlestem conversationem cœli dicuntur, ut aspiciendo me ipsum despi-

ciam dicens cum beato Job: « Auditum auris audivi te; nunc autem oculus meus videt te, idcirco ipse me reprehendo (Job xlii, 6). » Non levaverat oculos suos ad te, sed eos deflexerat ad se Pharao, qui dixit: « Nescio Dominum, et Israel non dimittam (Exod. v, 2). » Item Nabuchodonosor: « Quis, inquit, est Deus, qui eripiat vos de manu mea? » (Dan. iii, 15.) Et ille Phariseus major sibi se, qui dixit: « Non sum sicut cæteri hominum (Luc. xviii, 12), » in seipsum defixos habuit oculos, non ad te habitatorem cœlorum sursum levatos. Quocontra publicanus non audens oculos corporis ad cœlum levare, oculos cordis levaverat ad te, dicens: « Deus, propitius esto mihi peccatori (ibid., 13). » Te aspexit, et se despexit. Tu ei placuisti, et ipse sibi displicuit: ideo a se ad te levavit oculos suos, qui habitas in caelis. Et ego, quia factus sum mihimetipsi gravis, tædio affectus peregrinationis in hac valle

lacrymarum, de profundis clamavi, et levavi oculos meos, ad te sursum, qui habitas in caelis. Quomodo?

Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum: et sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ inter verbera gravissima, donec vel dominus, vel domina jubeat parci servo seu ancillæ vapulanti: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, qui nobis est dominus et domina, sicut ipse in evangelica parabola se assimilavit pariter viro et mulieri, dicens: « Quis ex vobis homo, qui habet centum oves? » (Luc. xv, 4.) Item: « Aut quæ mulier habens drachmas decem? » (Ibid., 8.) Ad hunc Dominum et ad hanc dominam sunt oculi nostri, donec misereatur nostri, quærendo nos tanquam ovem perditam a lupis laceratam inter spineta vexatam, et tanquam drachmam multo pulvere sædatam, quia et in carne, quæ tanquam ovis deberet esse munda hostia, et in mente, quæ tanquam drachma deberet esse fulgida in regali moneta similitudinis Dei figurata, perdidimus in Adam quiddam boni habuimus, et duplicis miserix flagello cædimur, cum peregrinamur corpore simul et mente a Domino Deo sive a domina sapientia. Huic ergo Domino naturaliter misericordii, cui proprium est misereri assidue inter verbera, quæ nec in prosperitate desunt, clamamus dicentes ore simul et corde:

VERS. 3, 4. *Miserere nostri, Domine, miserere nostri. Miserere secundum carnem, ut eam in humeris tuis levans exhibeas tibi hostiam vivam, sanctam, tibi placentem. Miserere quoque secundum interiorem hominem tergendum illum quasi drachmam*

A pulvere malarum cogitationum et auto pravaram affectionum sædatam. *Miserere nostri, Domine, miserere nostri, quia nunc tempus miserendi, eo quod multum repleti sumus despectione pro manifesta paupertatis evidentia, et quia multum repleta est anima nostra pro conscientia sædata interius, eo quod similitudinem Dei perdidimus, et in longinquam regionem dissimilitudinis venimus, ubi porcos diu pascendo, dum eodem cibo, quo et porci pascebantur, nos quoque ventrem nostræ memorie implere concupivimus, porcis assimilati sumus. Et ideo nunc revertentes ad te patrem clementissimum sumus opprobrium et despectio nos humiliati superbis et invidis, nos pauperes abundantibus, nos cum Lazaro mendici et ulcerosi divitibus et abundantibus, atque quotidie splendide epulantibus neque micæ erogantibus ad consolationem nostræ despectionis, qua multum repleti sumus, qua multum repleta est anima nostra. Miseria est, quod despiciamur, cumulus miserix, quod multum despiciamur, et aggravatio miserix, quod ipsa miseria et despectione repleti sumus, profunditas miserix, quod non solum caro, sed et anima nostra multum repleta est calamitatibus, propter quas opprobrium est abundantibus, est despectio superbis, quanquam non verè sint abundantes, imo miseris cæteris miseriore, qui aspernantur cæteros existimando se aliquid esse, cum nihil sint, et superbiunt sive de corporalibus divitiis, quas habent, sive de spiritualibus, quas habere se putant. Inter tales nobis conversantibus et laborantibus atque multipliciter periclitantibus tu miserere, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis.*

PSALMUS CXXIII,

VERS. 1. *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicit nunc Israel, etc.* In isto quinto gradu canunt perfecti magnarum virtutum sibi conscii vocibus magnæ gratulationis: *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicit nunc Israel, etc.* Nempe quasi jam triumpho potiti dicunt in gratiarum actione: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, et nos liberati sumus.* Quam tamen liberationem, quia suis viribus non attribuunt, caute præmittunt: *Nisi quia Dominus erat in nobis, cum exsurgerent homines in nos, forte vivos deglutissent nos.* Hoc dicat Israel populus Dei ab Ægyptia servitute liberatus partim in re, partim in spe. In re, quantum ad illos, qui nunc regnant in caelo, in spe, quantum ad illos, qui adhuc peregrinantur in terra. *Dicat ergo totus Israel de sua liberatione vel in re vel in spe certificatus, dicat, inquam:*

VERS. 2, 3. *Nisi quia Dominus erat in nobis, cum exsurgerent homines, Pharaonis exactores, in nos Israelitas, forte vivos deglutissent nos, ut ipsi*

Ægyptiis incorporati non clamassemus ad Dominum. *Deglutissent, non utcunque, sed vivos, id est scienter peccantes.* Qui enim crimina ignoranter committunt, per quæ in corpus diaboli transeunt, mortui absorbentur; qui autem scientes et sentientes malum esse, quod faciunt, impellente diabolo criminaliter peccant, vivi absorbentur. Sic nos exsurgentibus in nos hominibus Ægyptiis absorpti fuisset, forte nos vivi eis mortuis incorporati, quia nos scienter, illi forte ignoranter peccando perissemus, quemadmodum rex eorum Pharaon dixit: « Nescio Dominum et Israel non dimittam (Exod. v, 2). »

Forte adverbium dubitandi est interpositum, quia res ad utrumque se habuit, quæ potuit fieri et non fieri. Domino tamen dominante in nobis non prevaluit dominium Pharaonis. Et ideo, qui nos blanditiis tenere non potuit, cujusque lingua dolosa in primo gradu sagittis acutis confossa et carbonibus desolatoriis exusta conticuit, post in iram et furo-

ine ratione vel rationis verisimilitudine sæ-
m versus manifesta crudelitate nos persecutus
m toto exercitu suo dæmonum simul et homi-
ibi militantium, seu etiam carnalium deside-
n, quæ militant adversus animam nostram.
e nobis fugientibus per mare Rubrum, scilicet
ptismum sanguine Agni, qui tollit peccata
r, rubricatum,

s. 4. *Forsitan aqua baptismi nos absorbuisset, eadem Rubri maris aqua Ægyptios absorbit, israelitas incolumes transmisit. Denique sicut liluvii, qua item figurabatur baptismus, eos est, quos in arca non reperit : sic baptismi non salvat, neque ultra montes exaltat, nisi ui permanent in unitate universalis Ecclesiæ* B *gimine veri Noe vel etiam sub Moyse, imo ro legislatore, non litteram occidentem sed ctionem dante, quia « lex per Moysen data alia autem, et veritas per Jesum Christum at (Joan. 1, 17). » Quia ergo iste verus Noe Ecclesiæ, iste legis novæ lator in nobis erat, is videlicet per fidem habitans in cordibus , ideo illius auxilio*

s. 5. *Torrentem vehementis persecutionis et onis pertransivit anima nostra, quam qui cor- xaverunt vel etiam occiderunt, occidere non ut, quia in solum corpus acceperant potesta- ut Satan, qui cum expeteret Job tentandum, est ei a Domino : « Verumtamen animam C erva (Job 11, 6). » Ipso igitur nos tuente nostra pertransivit torrentem, scilicet impe- hementis tentationis vel persecutionis. Et ex id talem torrentem pertransivit anima nostra, mus quod majoris persecutionis vel tentatio- cella contra nos intumisset, quæ humanis esset intolerabilis, forsitan pertransisset ani- tra aquam intolerabilem. Forsitan ponunt pro Græco ἀρα dubitationis verbo quod intel- is dicitur : Putas. pertransisset anima nostra intolerabilem? Et est sensus : Magnitudo pe- ix credi permittit hoc potuisse fieri, ut into- s incursus hostium visibilium et invisibilium sissemus illæsi. Pertransivimus tamen, Do- uvante, qui non permisit nos tentari supra D ferre potuimus; sed fecit cum tentatione xitum de tentatione ut potuerimus sustinere, er suam misericordiam quædam pericula*

mitigavit, quædam penitus amovit, et quosdam ex
hostibus mutavit, ut Saulum, quem fecit Paulum;
quosdam vero prostravit ut Saulum justo judicio
cadentem in monte Gelboe pro superbix suæ perti-
nacia. Sic, sic hostibus nostris humiliatis nos eva-
simus non solum illæsi, sed etiam per eorum vexa-
tiones quasi aurum per ignem probati. Unde auctori
salutis nostræ gratias agentes, dicimus :

Vers. 6. *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in
captionem dentibus eorum, qui tanquam lupi rapa-
ces, aut leones, vel ursi feroces in nos frenduerunt,
et cum nos dentibus lædere non potuissent more
bestiarum, quasi venatores callidissimi laqueos de-
ceptionum tetenderunt nobis juxta illud : « In via
hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi* B *(Psal. cxli, 4). » Sed*

Vers. 7. *Anima nostra sicut passer erepta est de
laqueo venantium, quia laqueus contritus est. Quo-
modo enim passer lætus avolat laqueo, quo teneba-
tur, dirupto; sic anima nostra corpore, quo gravata
est, mortificato vel per martyrium vel per exercitia
virtutum læta volavit in cælum sapiendo et quæ-
rendo quæ sursum sunt, non quæ super terram.
Non dicimus quod laqueus noster sit ruptus, quas
esset fragilis et stupeus; sed dicimus et in isto can-
tico graduum canimus, quod laqueus est contritus,
eo quod esset ferreus ut catenæ duæ, quibus Petrus
fuerat vinctus. Nam et nos vincti fuimus quasi dua-
bus catenis, scilicet et culpis et culparum pœnis.
Dum igitur culpæ sunt relaxatæ ac pœnæ culparum
vel temperatæ vel penitus amotæ, laqueus ferreus
contritus est, et nos liberati sumus, ita ut cum Petro
cantare possimus : « Nunc scio vere, quia misit
Dominus angelum suum, et eripuit me de manu »
spiritalis « Herodis (Act. xii, 11). » Super hac no-
stra victoria et evasione Domino gratias referentibus
dicendum est nobis assidue : *Benedictus Dominus,
qui non dedit nos in captionem dentibus eorum, et
adjungimus : Anima nostra sicut passer erepta est
de laqueo venantium : Laqueus contritus est, et nos
liberati sumus. Quod si adhuc in ascendendis gra-
dibus, qui restant, labor est residuus, in Domino
confidimus.**

Vers. 8. *Adjutorium quippe nostrum in nomine
Domini, qui fecit cælum et terram. Unde potens est
nos a terra levare in cælum transcendens omnibus
quindecim gradibus, in quorum sexto jam vœdem
sanctæ humilitatis ponimus dicendo :*

PSALMUS CXXIV.

s. 1. *Qui confidunt in Domino sicut mons
Sion. Talia enim canendo non nobis, sed
scribimus, quod vicimus et evasimus illius
iq, quo adjuvante victoria erit omnibus con-
us in eo. Nam*

*Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, non
commovebitur, Christus videlicet, qui de lapide
parvo crevit in montem magnum, et sic ipsi fun-
dati super ipsum non commovebuntur. Non erunt
ita mobiles, ut ille, qui peccatorum pacem videns*

putabat pene motis pedibus, eo quod illi displice-
rent iudicia Dei pacem et divitias dantis peccatori-
bus et affligentibus justos. Non, inquam, sic move-
buntur, qui *confidunt in Domino credentes omnia*
iudicia ejus justa, et rectis corde utilia, quibus
omnia cooperantur in bonum sive prospera sive
adversa, dum neque prosperis corrumpuntur, ne-
que adversis franguntur, sed stant firmi, sicut
mons Sion non commovebitur in æternum. Qui mons
habitat

VERS. 2. *In Jerusalem, secundum quod Aposto-*
lus ait, « habitare Christum per fidem in cordibus
nostris (Ephes. iii, 17), » qui sumus Jerusalem fide
uniti cum illa, quæ sursum est Jerusalem, quæ est
mater nostra. Ecce gradus de Sion in Jerusalem, de
specula in visionem, de fide ad speciem, quia quod
nunc in Sion videmus per speculum et in ænigmate,
facie ad faciem videbimus in superna Jerusalem.
Quandiu autem sumus in Sion peregrinando et
in itinere in Ecclesia præsentis, tendentes tamen ad
supernam Jerusalem regnantem in pace, quam vi-
det vidensque possidet, non oportet nos timere in-
cursum hostium, quibus etsi permittitur impugnare,
non tamen expugnare poterunt nostram civitatem
Jerusalem naturali situ munitam, quia montes in
circuitu ejus, quos transcendere non valent hostes.
Præsidia quippe angelorum et hominum sanctorum
cum sanctis angelis jam regnantium sunt montes
coagulati, atque in unum coadunati circumdantes
hanc Sion sive Jerusalem, qui sic muniunt eam, ut
expugnari non possit. Et hoc inde, quia Dominus
in circuitu ejus. Dominus, qui est mons montium,
Sanctus sanctorum sanctos angelos et homines inha-
bitans, ipse in sanctis agminibus cælestium exerci-
tum est in circuitu ejus, videlicet suæ civitatis, ipse
murus et autemurale in circuitu populi sui ex hoc
nunc et usque in sæculum, scilicet sempiternus ad-
juutor.

VERS. 3. *Quia non relinquet virgam peccatorum*
super sortem justorum, ut non extendant justi ad in-
iquitatem manus suas. Virga peccatorum potestas est
eorum, qua interdum sinit Deus flagellari bonos,
ut meliores fiant per patientiam, quam ipsa tribula-
tio talis operatur, sed non relinquet hanc virgam
peccatorum super sortem justorum, videlicet super
eos, qui sorte vocantis Dei sunt hæreditas et sors
ejus. Antiquitus enim sorte dividebatur hæreditas,
qua etiam terra promissionis per Josue divisa est.
Unde metonymice sors dicitur ipsa hæreditas per
sortem distributa. Sors ergo justorum justi ipsi sunt,
quia sorte prædestinantis, vocantis, justificantis et
magnificantis gratiæ in hæreditatem Domini sunt
electi. Super hanc sortem non relinquet Dominus
virgam peccatorum, qua, dum sui flagellantur filii
usque ad lacrymarum vel etiam sanguinis effusio-
nem, ipse in tempore opportuno auferet « virgam, »
et « absterget omnem lacrymam ab oculis eorum
(Apoc. vii, 17), » — « et mors non erit ultra neque luctus
neque clamor, » quæ « prima abierunt (Apoc. xxi, 4) »

A breviter, ut sequantur gaudia æterna, sicut e regione
abierunt malorum breviter gaudia, ut sequantur
æterna tormenta.

VERS. 4. *Benefac, Domine, bonis et rectis corde:*
bonis opere, ac rectis corde, id est voluntate. « Quam
bonus Israel Deus his qui recto sunt corde (Psal.
LXXII, 1), » qui voluntatem suam divinæ voluntati
applicantes approbant omnia, quæ Deus ordinat in
sua magna republica judiciis aliquando manifestis,
aliquando occultis, attamen invariabiliter semper
justis ! In quibus recti corde non murmurant, sed
ipsa iudicia Dei semper laudant assidue dicentes :
« Justus es, Domine, et rectum iudicium tuum
(Psal. cxviii, 137). » Item : « Justæ et veræ vi-
tuæ, Rex sæculorum (Apoc. xv, 3). » Item : « Om-
nia quæ fecisti nobis, Domine, in vero iudicio fe-
cesti (Dan. iii, 31). » Talis iudiciorum Dei approba-
tio liberavit tres pueros de camino ignis, Daniæ-
lem de lacu leonum, sanctos martyres de camino tor-
mentorum, sanctos confessores de lacu et laqueis
hæreticorum leoninis et putidis dentibus con-
tra se freudentium. His consociantur omnes rec-
ti corde, recti recta voluntate, quæ non discordat
a divina voluntate. O Domine, benefac illis, ut nun-
quam declinent seu deviant a sui cordis rectitudine.

VERS. 5. *Declinantes autem in obligationes addu-*
cet Dominus cum operantibus iniquitatem. Declinan-
tes a via rectitudinis adducet Dominus in obligatio-
nem tortitudinis, ut obligati et alligati fasciulis ad
comburendum cum cæcis ducibus cæci sequaces ca-
dant in foveam sive obligationem, de qua se non po-
terunt expedire.

Aliter : *Declinantes in obligationem, scilicet in*
terrenam felicitatem, quæ sui amatores obligat illis
peccatoribus, a quibus terrena sperantur, sicut
per hominum vel juramentum, vel alium confæ-
derationis modum sese peccatores peccatoribus ob-
ligant, ita ut aut metu incommodi aut spe com-
modi eorum peccatis vel tacendo vel assentando
consentiant. Ideo cum ipsis operantibus iniquitatem
participes erunt pœnæ, qui culpæ illorum consen-
tiunt, quia, testante Apostolo, « non solum qui faci-
unt, sed etiam qui consentiunt, digni sunt morte
(Rom. 1, 32). »

D *Pax autem super Israel. Nomine pacis omnia*
bona præmia comprehenduntur. Nomine Israel om-
nes illi significantur, qui pro ipsis præmiis bene
serviando, sicut ille apud Laban fideliter servivit,
merentur ipsis præmiis ditari, suntque idonei et
fortes ad luctandum cum Domino, quoadusque illi
extorqueant benedictionem, qua dicatur cuique il-
lorum : « Nequaquam ultra vocaberis Jacob, sed
Israel erit nomen tuum (Gen. xxxii, 28). » Super
hujusmodi Israel pax, quod prophetando simul et
orando intelligatur dictum : Sicut illud : Declinan-
tes autem in obligationes adducet Dominus cum ope-
rantibus iniquitatem solummodo prophetando, et
quod antecedit : Benefac, Domine, bonis et rectis
corde, solummodo est orando dictum, quia bonis

congruit bona tam bonis quam malis petere ; mala vero malis interdum prophetare ac dicere. Sic Paulus, jubente Anania principe sacerdotum in conspectu ipsius percussus, non dixit optando vel orando, *percutiat*, sed prophetando : « Percutiet t

Deus, paries dealbate (Act. xxiii, 3). » Sic etiam non hic dicitur : *Declinantes autem in obligationes adducat, sed adducet Dominus cum operantibus iniquitatem*, quod est prophetia, non oratio.

PSALMUS CXXV.

VERS. 1. *In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati*, etc. In gradu isto septimo iterum sonat canticum bonæ confidentiæ dicentibus ascensoribus jam de suo profectu lætificatis :

In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Ac deinceps : *Magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus atantes*.

In convertendo Dominus captivitatem Sion, id est cum converteret *Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati*. Præcessit quædam figuralis consolatio filiis Israël de captivitate Babylonica solutis, in qua diligenter considerata *facti sumus sicut consolati*, cum sacerdos magnus Jesus, qui illius reversionis minister, legitur a sordidis vestibus exemptus et mutatoriis indutus atque coronis aureis coronatus (Zach. iii, 4). Non tamen ad plenum consolati sumus per illam captivitatis conversionem, sed *sicut consolati* similitudine illius consolationis, qua plene consolati sumus, quando Christus ascendens in altum captivam duxit captivitatem.

VERS. 2. *Tunc verissime repletum est gaudio os nostrum, quia gavisus sunt discipuli, viso Domino Jesu, sacerdote magno, qui tunc vere, non in figura sordidis humanæ mortalitatis vestibus depositis indutus erat mutatoriis et coronatus coronis aureis tot victoriarum, quot animas in inferno captivas inde liberatas in supernam Jerusalem traduxit. Tunc in apostolis hæc videntibus repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione*, quando in die resurrectionis in os mentis eorum sufflavit Christus dicens : « Accipite Spiritum sanctum (Joan. xx, 22) ; » et in die Pentecostes idem Spiritus in linguis igneis venit super eos inflammando et illuminando illos, ut qui prius in una lingua timide, postea variis linguis exultative loquerentur magnalia Dei. *Tunc dixerunt, et usque in finem sæculi dicent inter gentes : Magnificavit Dominus facere cum eis*, videlicet cum apostolis : et nos in illis, et per illos diximus et dicimus :

VERS. 5. *Magnificavit Dominus facere nobiscum cooperando et confirmando sequentibus signis. Verum quia illis licet in cœlestem Jerusalem de Babylonia hujus mundi reversis, dum confusio linguarum facta Babyloniæ per Spiritum sanctum linguas omnes coadunantem, tunc in unamquamlibet personam, nunc in unam fidei Ecclesiam Jero-*

solymæ correctæ et emendatæ est. adhuc tamen et usque in finem sæculi non desunt fideles in Babylonia hujus mundi peregrinantes, inter quos laboramus et nos, qui primitias Spiritus habendo cantamus canticum graduum pro nobis, aliisque nostris concivibus oramus dicendo :

VERS. 4, 5. *Converte, Domine, captivitatem nostram sicut torrens in austro, ut quomodo glacies et nix per aquilonem gelu constricta non fluit, sed flante austro liquescit, et repentinis aquis impleti torrentes cum magno impetu currunt ; sic flante austro vento calido, videlicet Spiritu sancto solvantur peccata nostra, et nos a peccatorum confusione tanquam de Babylonia liberati curramus ad patriam cœlestem, nunc seminando in lacrymis*, quod illuc mutamus in gaudio. *Semina nostra sint opera bona, opera misericordiæ, quibus exercenda est Christiana religio, pro quibus reddendum est gaudium, dicente iudice altissimo : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, etc. » (Matth. xxv, 31.) Tunc et beati pauperes, in quibus Christus esurivit, sitivit, nudus, hospes, infirmus et in carcere fuit, et illi beati misericordes, qui talibus cibum, potum, vestem, hospitium, visitationis consolationem impendunt, in gaudio metent, quod vel illi pauperes patiendo, vel illi beati misericordes faciendo secundum Evangelium seminaverunt in lacrymis, dum et illi habendo lacrymas passionis, et isti lacrymas compassionis Deo placuerunt ; maxime in lacrymis propter peccata propria seu aliena, fuis exemplo Petri propter suum peccatum flentis amare, et exemplo Pauli eos, qui peccaverant, lugentis atque alios ad luctum provocantis, maxime Corinthios, quibus dicit : « Et vos inflati et non magis luctum habuistis (I Cor. v, 2). » Item : « Timeo, inquit, ne cum venero ad vos, luceam multis ex his, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam (II Cor. xii, 20 et 21). »*

Qui taliter seminant in lacrymis euntes per istos gradus, in quorum septimo nunc sumus et ad octavum tendimus, dum inter ista cantica graduum lacrymas interdum fundimus, quibus mala nostra et aliorum plangimus, quibus resurrectionis octavam speramus, ipsi, qui sic plorant, venientes venient cum exultatione portantes manipulos suos ; manipulos videlicet præriorum pro seminibus ineriorum bonorum. Tunc erimus non sicut consolati,

sed vere ac plene consolati, et tunc replebitur *gaudio os nostrum et lingua nostra exultatione*, quod expectantes et spe gaudentes habemus auidem in isto gradu lætitiæ. Sed hanc lætitiæ, ne nos insolentes faciat, salubriter propecta humilitate depromimus, dum in octavo gradu canimus.

PSALMUS CXXVI.

VERS. 1. *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam*, etc. Habet autem in titulo CANTICUM GRADUUM SALOMONIS. Recte, opportune. In quo enim melius innotescere possit, quod *nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam?* Ille enim Domino domum ædificavit, et tamen ipse stare non potuit, licet inter homines singularis sapientiæ fuerit. Hoc ergo experimento perdocti, quod domum ædificare non possitis sine auxilio Domini, accipite, quod dico: *Vanum est vobis ante lucem surgere*; vanum, inquam, et stultum propositum est, vos ipsos ante diem iudicii securos reddere. Sed *surgite, postquam sederitis*, id est tunc primum vos securos esse sciatis, postquam mortalitatis et passibilitatis miseriam deposueritis. Vos igitur, qui ædificationis hujus, qua vel domus vel civitas Dei ædificatur exemplo Salomonis, estis operarii, hoc scitote, hoc memoriæ vestræ commendate, quod

Nisi Dominus ipse per se ipsum intus ædificaverit domum scientiæ, quæ inflat, addendo charitatem, quæ ædificat, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam loquendo et doctrina sua scientiam, quæ inflat, auditoribus conferendo, qui nisi dicere possint: « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris (I Cor. VIII, 1), » in vanum laboraverunt, qui scientiam foris loquendo administraverunt, quia sicut littera occidens non prodest, imo nocet sine spiritu vivificante, sic scientia inflans non prodest, imo nocet sine charitate ædificante.

Sed forte jam domus, quæ minor, vel civitas, quæ major est, bene fundata et firmiter ædificata per humanam custodiam stare poterit? Nequaquam: quia nisi Dominus ipse per se ipsum custodierit civitatem, quantumlibet firmiter ædificatam, frustra vigilat angelus vel homo, qui custodit eam, quia excedit hoc angelicam sublimitatem, quanto magis humanam fragilitatem, nec pertinet nisi ad Agricolam Trinitatem, ut vel bene plantata et rigata incrementum accipiant, vel firmiter ædificata detrimentum non sentiant. Ideo vobis, qui mala evellendo seu destruendo, et bona plantando seu ædificando laborastis aut laboratis,

VERS. 2. *Vanum est ante lucem surgere*. Est autem lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. I, 9). » Hanc lucem sequi, non præcedere debetis, quia ipsa di-

(65) Apud S. Paterium Exposit. Scripturæ ex lib. S. Greg., part. I, lib. XI, cap. 249.

cit: « Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (Joan. VIII, 12). » Voluit Petrus hanc lucem præcedere cingendo se et ambulando, ubi volebat, putans idoneum se ad præcedendum Christum in morte. Sed Christo prius mortuo et a morte suscitato, postquam ab illo audivit: « Sequere me (Joan. XXI, 19), » suo casu eruditus didicit non ante lucem, sed post lucem surgere et ambulare, quæ dixerat ei: *Tu me sequere*. Voluerunt et illi Zebedæi ante lucem surgere, prius appetentes regni gloriam, quam degustassent calicem passionis Dominicæ. Sed revocati sunt ad ordinem, ut prius complantati similitudini passionis Christi humiliarentur ac postea exaltarentur. Et vos quos delectat in altum surgere, ubi Christus est in dextra Dei sedens, prius discite cum ipso humiliter sedere in sterquilinio exemplo beati Job, quia præsens in carnali habitatio licet stultos demulceat, tamen sensatos gravat ita, ac si sedeant in sterquilinio, humiliati videlicet consideratione humanæ fragilitatis, quæ revera sterquilinum est, in quo sedens quisque fidelis testa sanie radit, si fide passionis et resurrectionis Dominicæ, qua molle humanitatis lutum velut igne solidatum est, purgat et detergit sordes de fragili carne venientes. Post hujusmodi sensationem revera surgetur, quia qui se humiliat, exaltabitur, et qui se humiliat ante lucem, exaltabitur in luce, qua Deus revelabit abscondita, et manifestabit consilia cordium.

Beatus Gregorius (65) hunc locum perstringens dicit inter cætera: *In quibusdam locis sacri eloquii exquirenda est allegoria, et verba litteræ omni modo postponenda. Quod ut unum de multis dicam, indicat Psalmista, qui ait: « Vanum est vobis ante lucem surgere. » Quod si quis accipere juxta litteram velit, nocturnis Dei laudibus contradicit. Et quomodo idem Propheta dicit: « Media nocte surgebam ad confitendum tibi? » Si enim vanum est ante lucem surgere, cur ad confitendum Domino media nocte surrexit? Sed ille ante lucem surgit, qui ante diem futuri sæculi in hac vita, quæ nocti similis est, extolli appetit (66). Ante lucem surgere est prius quam claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vitæ nocte gaudere. Sedendum igitur prius est, ut post recte surgamus, quia quisquis nunc sese sponte non humiliat, nequaquam hunc sequens gloria exaltat.*

Surgite igitur postquam sederitis, qui nunc humili-

(66) S. Greg. M., lib. VIII Moral., cap. 47.

edendo manducatis panem doloris, quibus in A
le plorationis lacrymæ assiduæ panes sunt
nocte, dum sapit vobis quod dicitur : « Beati,
gent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v,
lem : « Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis
'1, 21). » Quando putas erit ista consolatio et
us? Cum dederit dilectis suis somnum :

3. Ecce hæreditas Domini filii, merces fru-
ntritis. Filii hujus sæculi adveniente mortis

amittunt et ad posteros transmittunt hæredi-
Sed cum Deus dederit dilectis suis obitum,
t eis requies et somnus, tunc ecce in evidenti
hjt hæreditas Domini eis collata, quia erunt
hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chri-
m. viii, 17), » et erunt filii tam electi, ut
B merces fructus ventris virginæ, cujus ven-
uctus propter nos pauper factus hac mer-
torum ditandus est. Unde Isaias ait : « Si po-
pro peccato animam suam, videbit semen
um, et voluntas Domini in manu ejus dirige-
a. liii, 10). » Et ipse granum in terra mor-
talibus filiis multiplicandum fuit, qui sint
mortis ejus, qua redempti sunt.

r : O tu sancta Ecclesia, quæ nunc in utero
asi Rebecca portas duos populos, quorum al-
rum superabit, et major minori serviet, filii
ai a generatione mala Esau separati erunt
et fructus ventris tui, quia reliqui non com-
r in filios aut fructum, sed in spinas et tri-
quos germinat semineæ carnis terra, propter
im originale maledicta, dicente Domino ad
C « Maledicta terra in opere tuo. Cum opera-
ris terram, non dabit fructus suos, sed spi-
ribulos germinabit tibi (Gen. iv, 12). » Per
et tribulos mali significantur, qui de terra

operante virili concupiscentia multiplican-
er numerum bonorum, qui nascuntur non
dicta maledictione, sed de illa benedictione,
tum est ipsis primis parentibus : « Crescite
uplicamini, et replete terram (Gen. i, 28). »
ilii de benedictione Dei progeniti recte nomi-
filii Dei et fructus ventris Ecclesiæ gignentis
operante Spiritu sancto, per lavacrum re-
ionis. Tales filii merces erunt fructus illius,
D ventre virgineo natus eosdem sua morte re-

qua morte illos in hæreditatem sibi acquisi-
a illud Patris dictum : « Postula a me, et dabo
tes hæreditatem tuam (Psal. ii, 8). » Hi sunt
acquisitionis, tunc a filiis perditionis mani-
egregandus, cum dederit Deus dilectis suis
requietionis in sinu Abraham, semota illa
tione, qua nunc in utero Ecclesiæ collidun-
ob et Esau, dilecti et non dilecti, secundum
ixit Dominus : « Jacob dilexi, Esau autem
abui (Rom. ix, 13). » Manente autem pugna
ter dilectos et non dilectos necessaria sunt
icis, maxime sagittæ, de quibus alibi dicitur :
e sagittarum tuarum ibunt (Habac. iii, 11). »
etiam nunc dicitur :

Vers. 4. Sicut sagittæ in manu potentis, ita filii
excussorum. Sagitta de arcu excutitur, et quanto
fortior et potentior eam excusserit, tanto celerius et
longius vadit et certius ferit. Sicut autem sagittæ in
manu potentis directæ longius mittuntur, sic apostoli
missi a Domino, quo nihil est potentius, usque ad
fines terræ pervenerunt. Similiter et illorum filii,
viri apostolici, et ipsi per manum Dei omnipotentis
emissi et excussi eisdem Patribus cooperando per-
venerunt singuli ad loca sibi destinata, verbi gratia,
Marcus in Alexandriam, Lucas in Bythiniam, Titus
in Dalmatiam, et cæteri ad cætera loca sibi desti-
nata. Dicuntur autem apostoli vel excussi, ut jam
dictum est, vel excussores juxta illud : « In quam-
cunque civitatem intraveritis, et non receperint vos,
etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testi-
monium illis (Matth. x, 14). » Tali modo pulverem
de pedibus excutiendo excussi pariter et excussores
recte censentur, sicut dicitur excussa vestis, de qua
pulvis excutitur, qui et ipse dicitur excussus, ut
quomodolibet sentias dictum : Filii excussorum, non
intelligantur alii filii excussorum, nisi apostolorum
successores et ipsi pulverem similiter excutientes et
a pulvere purgati et excussi.

Item quia dicitur excuti, quod intus latebat, qua-
liter de sacco dicitur excuti farina, qua excussione
excutitur quoque ipse saccus : in hoc sensu recte
dicuntur excussi prophetæ, qui velut sacci contine-
bant intus mysteria divina. Sed ubi Dominus ape-
ruit sensum discipulis, ut intelligerent Scripturas,
hujusmodi sacci omnino sunt excussi, et farina, quæ
in eis latebat, foris apparuit formata non in panes
absconditos, ad quos invitat mererix apud Salo-
monem, dicens : « Aquæ furtivæ dulciores, et panis
absconditus suavior (Prov. ix, 17); » sed in panes
propositionis propositos in mensa propositionis, ut
exinde alantur primo sacerdotes, deinde rex David,
videlicet reges boni, quibus dicitur : « Et nunc re-
ges, intelligite, erudimini, qui judicatis terram
(Psal. ii, 10). » Sacerdotibus autem et sæcularibus
quoque rectoribus ita reffectis ac satiatis, etiam
turba super fenum discumbens prempendo carnales
concupiscentias manducabit et satiabitur. Quod
vero illi superfuerit, colligetur, et in duodecim co-
phinos aut septem sportas recondetur, quia fra-
gmenta, quæ turba non capit, reservabuntur in di-
scipulis apostolicæ perfectionis. Quæ cum ita sint,

Vers. 5. Beatus vir, qui implevit desiderium suum
ex ipsis prædicantibus, et panes, quos acceperunt,
erogantibus. Qui autem sæcularibus desideriis, quæ
militant adversus animam, sunt repleti, nisi eadem
prius excutiant, quo et ipsi excussores et filii excus-
sorum fiant, non possunt capere cibaria per aposto-
los aliosque ipsorum similes excussores et excussos
oblata seu distributa. Fundat igitur et excutiatur
mala, quæ portat, qui capere vult bona, quæ desi-
derat, et ut de non beato beatus fiat. Nam beatus
vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis. Et vere
beatus, quia non confundetur cum loquetur inimicis

suis in porta, id est in publico, non in angulo; in *A porta*, ubi est manifestus introitus et exitus, non in angulo, ubi orat hypocrita. Vel *in porta*, in Christo, qui dicit: « Ego sum ostium (*Joan. x, 9*), » in qua porta « loquitur, qui loquendo non quærit quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi. »

Aliter: Exitus de hoc sæculo in aliud sæculum *porta* est, quam inimici obsident, ut in hora mortis egredienti animæ improperent, si aut mala non excessit per confessiones et poenitentiae diligentiam, aut de bonis desiderium suum non implevit suscipiendo in affectum, quod novit per intellectum. Tunc ille *beatus vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis*, quæ apostoli docuerunt et distribuerunt, *non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta*, quia certa invenit apud se responsa, quibus *inimici* **B** accusantes confundantur, et non ipse. Quod et pergens versus eandem *portam* orat assidue, dicens: « Confundantur, qui me persequuntur, et non confundar ego (*Jer. xvii, 18*). » Item: « Confundantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me,

ego autem exercebor in mandatis tuis (*Psal. cxviii, 78*), » quibus implens et implere desiderans *desiderium* meum spero non confundi, cum loquar *inimicis meis in porta*, sive ante mortem falsiloquis me infestantibus, et de *porta* justitiæ, qua ingredi capio, me conantibus retrahere, sive in morte dæmonibus me accusantibus et de *porta* paradisi ad portas inferi cupientibus trahere, quæ nimirum *portæ* non prævalebunt adversus eam fidem, in qua gradus usque ad istum octavum gradum pedem confidentiæ semper anteposui, et per pedem timoratae humilitatis consequenter ad altiora nitebar ascendere. Sed nunc versa vice pes timoratae humilitatis anteponatur, et pes constantiæ seu confidentiæ sequatur. Mutatur quippe modus vel tenor cantionis in istis graduum canticis. Nam hactenus sic bini alternabant psalmi, ut in priori fortitudo sublimeret caneretur, et in sequenti timor in gravibus responderet. Sed hinc e converso in priore duorum timor canit in gravibus, fortitudo respondet in acutis hoc modo:

PSALMUS CXXVII.

Vers. 1. Beati omnes, qui timent Dominum, qui **C** *ambulant in viis ejus, etc. Et est sensus: Beati omnes, qui in hoc ipso, quod ambulant in viis Domini, timidi semper sunt et pavidi. Ac deinceps: Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Est vitium timor, et est virtus timor. Nam timor, quo timentur non timenda, vitium est et passio mentis una de quatuor passionibus, quas mundani quoque philosophi reprehendunt et dissuadent. Verbi gratia, cum dicit Philosophia:*

*Gaudia pelle, pelle timorem,
Spemque fugato, nec dolor adsit,
Turbida mens est, vincitque frenis,
Hæc ubi regnant.*

BOETIUS, Consol. philos. lib. 1, metr. 7.

Timor autem, quo timentur timenda, virtus est, **D** apud aliquos initialis, apud aliquos finalis et filialis ac permanens in sæculum sæculi. Vitiosus ille timor, de quo diximus, ante ascensum primi gradus quasi foris derelictus est, eo quod cum illo sive in illo nemo potest canere canticum graduum. Initialis vero timor, qui est initium sapientiæ, comes gradientis et canentis est in istis canticis graduum, qui etiam post jam transcensos octo gradus ita perfectus insinuatur, ut ei debeatur perfecta beatitudo, a qua initium sumit istud *canticum graduum*, cum dicitur:

Beati omnes qui timent Dominum, qui que ad huius sancti timoris Domini ostensionem ambulant in viis ejus. Ambulant in anteriora semper extendendo se quibusdam passibus et gradibus virtutum

juxta illud: « Ibunt de virtute in virtutem (*Psal. lxxxiii, 8*). » Sic *timentes Dominum ambulant in viis ejus* et in mandatis ejus, neque torpent otio, quia eos delectat laborare in hac ambulatione, in qua unum sapiunt et ad unum tendunt bravium, propter quod cum sint multi, unus dicuntur, qui *unus accipit bravium*. Cui uni ego David, ego Psalmista congaudens et applaudens dico:

Vers. 2. Labores manuum tuarum, sive ut alii codices habent: Fructuum tuorum, qui manducabis, beatus es.

Quem tædet laborare, non manducat labores, nec dicere potest: « Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei (*Joan. iv, 34*). » Sed cui sapit non solum *fructus* aut merces laboris in spe, sed et labor ipse in re, hic *labores manuum* suarum nunc manducat manducaturus posthac æternaliter fructus laboris.

In Hebræo legitur *labores manuum tuarum cum comederis, beatus es, et bene tibi erit*. Quod idem est, ac si dicatur: *Beatus es* in præsentem per jucunditatem operis et laboris, *et bene tibi erit* in futuro per fructum laboris, maxime si labores et *ambules in viis* justitiæ et misericordiæ. Nam tibi laboranti et facienti opera justitiæ,

Vers. 3. Uxor tua, videlicet sensualitas, rationi tanquam *uxor* viro subjecta, erit *sicut vitis abundans*, et vinum copiose germinans, quod lætificet cor hominis, *in lateribus domus tuæ*, in his videlicet, qui duobus testamentis vel duobus geminæ charitatis mandatis exercitati, sunt quasi *latera domus tuæ*,

« dextrum est *sancta contemplatio*, sinistrum *præsentis vitæ necessitatem* pertinens actio. In *obus lateribus domus tuæ*, sive cogitationum memoria, quam inhabitas nusquam foras lo, sive congregationis, in qua cantas : « Ecce onum et jucundum habitare fratres in unum xxxii, 1). » *Uxor tua* sapientia, de qua dicitur : « Ama sapientiam, et amplabitur te iv, 6). » Item : « Amavi hanc et exquisivi a te mea, et quæsvi sponsam mihi assumere, or factus sum illius formæ, » ipsa « uxor tua tis abundans (*Sap. viii, 2*) » botros justitiæ afferet.

« quod hic dicitur : *Vitis abundans in latemus tuæ*, in Hebræo legitur : *In penetrabilibus tuæ*, quo dicto significari possunt intemus minime foris apparentia, ut est hominis et conscientia soli sibi ac Deo nota. *In penetrabilibus* tunc *uxor* est quasi *vitis* fructuando in ipsa conscientia fervet justitiæ zelus immans quasi vinum inebrians.

tem sine misericordia sit ipsa justitia crumportabilis, *fili tui sicut novellæ olivarum* bunt oleum suavissimum cum vino justitiæ us infundendum, quatenus per oleum evanisericordiæ temperetur vini legalis austere oleum tibi afferent *novellæ olivæ*, quæ veteribus afferent fructus, in quibus est luminis et multimodæ medicinæ, quia per haritatis et misericordiæ vino æmulationis junctum sanatur vulneratus a latronibus. *Novos novellis olivis* assimilatos intellige non rgenitos. Alioquin littera hæc occidit, si r sensum gignit nomine *uxoris* et filiorum, i sensu excluduntur ab hac benedictione et continentibus, quibus neque filios neque tingit habere. Spiritus autem sive spiri- lectus ædificat, qui non solis uxoris aut i, imo magis virginibus et continentibus vel gne pœnitentibus hos filios assignat, quos alitas rationi tanquam viro subjecta congenerat, vel æterna Dei sapientia spiritui tanquam sponsa conjuncta in illo multiplidum illam benedictionem, qua dictum est arentibus ante peccatum : « Crescite et mul- D

A *filios novellis olivis* consimiles decet esse in *circuitu mensæ tuæ*, o vir timens Deum, sive tu intelligaris ipse Christus, quem replevit Spiritus timoris Domini, sive homo Christianus justus et timoratus. In unaquaque persona sedente atque humiliter accedente ad hanc *mensam* promissio hæc *filiorum* adimpletur, dum, accepto cibo Dominico, generantur et multiplicabuntur in cordis ejus thalamo cœlestium desideriorum casti et mundi motus ab imis ad suprema tendentes, et etiam de profundis mundi hujus clamantes atque ad cœlum volantes.

B *Amplius* autem in universali Ecclesia dilatatur iste *circuitus mensæ* Dominicæ ad similitudinem castrorum Domini, quæ ita erant ordinata in *circuitu* sanctuarii, quod continebat intra se arcam, in qua erat manna, ut et ministri levitici ordinis essent prope in *circuitu* excubantes, et duodecim tribus item in *ampliori circuitu* metarentur castra per *circuitum* sanctuarii. Sic etiam in *circuitu* sanctuarii, quod nunc continet verum manna, disposita est Ecclesia, ut ministri Domini excubent inter vestibulum et altare sequestrati a sæcularibus, et sæculares ipsi velut in *circuitu* manentes ministrosque altaris pro modulo suo juvando armis et elemosynis repræsentent Ecclesiam talem, quæ recte dicitur « terribilis, ut castrorum acies ordinata (*Cant. vi, 3*), » sancto Domini timore coadunata, et *amplio circuitu* dilatata in similitudinem castrorum « in exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro (*Psal. cxiii, 1*) » venientium, quo modo nunc de populo barbaro exeunt et segregantur, qui panem angelorum manducant in deserto hujus mundi cum timore Domini, quo *beati omnes, qui timent Dominum* timorati *ambulant in viis ejus* quasi duobus pedibus, et a peccatis abstinendo, quod est pes dexter, et de peccatis, quæ acciderint, pœnitendo, quod est pes sinister, non minus quam dexter necessarius timentis Dominum. Tantæ quippe virtutis est iste *timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi*, qui commendatur in isto nono cantico graduum, ut ovem perditam revelat sursum usque ad caulas nonaginta novem ovium, complens in ea et per eam numerum centenarium, quo significatur perfectio.

D **VERS. 4.** *Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.* Ne tu, qui hæc legis et canis, existimes in verbis præmissis temporalia bona bonis et malis communia esse promissa timenti Dominum, dico tibi, quia *ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum*, sicut verba resonant, quæ sequuntur :

VERS. 5. *Benedicat tibi Dominus ex Sion, et videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.* *Sion* et *Jerusalem* nomina sunt illius civitatis, quæ sursum est, quæ est mater nostra. Ex illa *Sion* a Domino, qui *habitat in Sion*, veniant tibi, qui ipsum Dominum times, tales benedictiones, quibus associeris eidem *Sion*, et *videas bona Jerusalem*, quæ sunt ineffabilia, *omnibus diebus vitæ tuæ*, id est æternaliter.

VERS. 6. *Et videas filios filiorum tuorum*, id est

fructus operum tuorum. *vel filios filiorum tuorum*, A id est eos qui ex doctrina tua succedenter generantur in adoptionem *filiorum Dei et tuorum* : Dei tanquam Patris altissimi, ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra nominatur; *tuorum*, tanquam paternâ disciplina seu maternâ lenitate a te nutritorum. Atque ut brevi dictiuncula omnia bona et desiderabilia concludam : *Videas pacem super Israel; videas Christum*, qui est *pax* vera faciens utraque

unum, solvens inimicitiam inter Deum et hominem in carne sua. Hunc *videas*, et hoc viso gaudeas, quomodo gavisi sunt discipuli, viso Domino, quomodo gaudent angeli desiderantes in eum prospicere, quomodo gaudet verus *Israel*, vir videns Deum et dicens : « Vidi Dominum facie ad faciem, et salvata est anima mea. Et dixi mihi : Nequaquam ultra vocaberis Jacob, sed *Israel* erit nomen tuum (Gen. xxxii. 30). »

PSALMUS CXXVIII.

VERS. 1, 2. *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea*, etc. In isto cantico graduum voces audiuntur non jam timide pugnantis, sed fortiter gratulantis velut jam victoris tanquam pugna peracta. *Sæpe*, inquit, *expugnaverunt me a juventute mea, dicat nunc Israel. Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, etenim non potuerunt mihi*. Nempe victricis conscientia est dicere : *Etenim non potuerunt mihi*, subaudis : prævalere. *Israel* ergo ille, cui superiori gradu benedictio thesaurizata est continens in fine *pacem super Israel*, ille, inquam, *Israel* memor præteritorum certaminum *dicat* et sua et totius Ecclesie voce gratias agens de victoria : *Sæpe expugnaverunt me Israel*em fratrem Edom sequaces Edom, terreni videlicet ac consanguinei, quos ego *Israel* in utero Ecclesie supplantavi, quibus et benedictionem gradu superiori descriptam prærupti consilio matris gratia. *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea*, ut illis impugnantibus cresceret patientia et tolerantia vel mihi *Israeli* vel mihi toti Ecclesie, dum *sæpe expugnaverunt me* incipiendo a sanguine Abel justî, qui est interfectus in campo, usque ad sanguinem Zachariæ, quem occiderunt inter templum et altare, ut veniat super eos omnis sanguis justus sive in manifesto sive in occulto fusus. Quod autem dico ego *Israel*, vel ego Ecclesia : *expugnaverunt*, pro eorum sensu dico, non pro meo, quia licet impugnaret, tamen non expugnabat. *Etenim non potuerunt mihi*, subaudis : prævalere stantes ex adverso. Et ideo insidiantes post tergum,

VERS. 3. *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*, ipsi detrahendo et calumniando velut in occulto. *Supra dorsum* dico, quia multi ex eis erant me majores et in hoc sæculo superiores, qui exaltati super me *supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*. Et hoc faciendo ad instar fabri ferrum breve super incudem prolongantis *prolongaverunt iniquitatem* sibi, non mihi nocituram, suæ nequitia, non meæ tolerantia imputandam, sed neque ut ipsi æstimant nimis prolongandam, Nam

VERS. 4. *Dominus justus concidet cervices peccatorum*. Non dico *manus*, quibus operantur malum, vel *pedes*, quibus currant ad malum fabricandum;

sed *cervices* duras, quas erigunt in altum contra Dominum superbiendo, has ipse Dominus *concidet* humiliando eos vel ad pœnitentiam medicinalem vel certe ad pœnam infernalem, quorum alterum peto, alterum propheta, dicens :

VERS. 5. *Confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion. Confundantur* salubri confusione, quæ adducit gloriam, dum quis confunditur pœnitendo et pie confitendo peccata sua, de quibus erubescit productis ad lucem juxta illud : « Lazare, veni foras (Joan. xi, 43). » *Convertantur etiam retrorsum* parati veritatem sequi, cui prius adversabantur. Quod si hæc oratio mea pro illis fusa exaudiri non potest, eo quod illis post acceptam notitiam veritatis voluntarie peccantibus « jam non relinquetur pro peccatis hostia (Hebr. x, 26), » sic : Apostolus affirmat, prophetia saltem hæc cito impleatur, qua illis non rogo, sed pronuntio dicens : *Confundantur*, ita ut cadant in opprobrium sempiternum. *Confundantur* illi et non confundar ego, paveant illi et non paveam ego. *Convertantur etiam retrorsum* cadendo *retrorsum* exemplo eorum, qui venerant comprehendere Jesum, de quibus legitur, quia cum dixisset Jesus : « Ego sum, abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram (Joan. xviii, 6), » nimirum fulmine verbi diverberante facies eorum abierunt *retrorsum*, et sic abeuntes, neque, ubi pedes ponerent, videntes ceciderunt *retrorsum*. Sic, sic manifestato lumine veritatis abeant, et *convertantur retrorsum*, cadantque in terram tenebrosam et opertam mortis caligine omnes inimici *Sion*, et illi qui manifeste impugnant *Sion*, et illi qui cum dicantur amici, occulte *oderunt Sion*, videlicet sanctam Ecclesiam.

Interim vero, dum in carne vivunt, omnino sint invalidi, non robusti ut arbores, sed fragiles ut

VERS. 6. *Fenum; fenum* dico, non qualecunque, sed ut *fenum tectorum*, quod, priusquam *evellatur*, exaruit, utpote radices non habens in terra defixas, sed stans in culmine absque interno humore. Sic et isti stantes in culmine sæcularis vel etiam spiritualis excellentiæ, priusquam judicio vel mortis vel depo-

is evellantur, appareant ariditatis, ut sunt, ne illis in florentibus denuo moveatur pes infirmorum, hac « pene moti sunt pedes mei, pene effusi pressus mei, quia zelavi in peccatoribus pacem eorum videns, quia non est respectus morti, et firmamentum in plaga eorum. Ideo tenuit sperbia (Psal. LXXII, 2 et seq.) » stantes in super tecta, non sicut illi, quibus dictum est : « audistis in cubiculis, prædicate super tecta (1. x, 27), » sed sicut fenem tectorum perditis ariditati proximum,

v. 7. *De quo non implebit manum suam, qui et sinum suum, qui manipulos colliget.* Messiquippe angeli collecturi triticum in horrea et alligaturi zizania in fasciculos igni comilos, non colligent istos feno tectorum assimineque in manum neque in sinum, quia in eis

nullum fructum vel actionis, quæ per manum, vel contemplationis, quæ per sinum intelligitur, invenient.

Vers. 8. Huc accessit, quod non fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis eos, qui præteribant hospites et peregrini, non habentes hic manentem civitatem, sed futuram inquirentes. Illi, dum præteribant, non dixerunt eis : *Benedictio Domini super vos*; nec dixerunt : *Benediximus vobis*, quod utique dixerunt bene viventibus addentes : *In nomine Domini.* Non dixerunt : *Benediximus vobis in nomine nostro*, ne daretur illis occasio in homine confidendi : quia « maledictus vir, qui confidit in homine (Jer. xvii, 4); » sed dixerunt : « Benediximus vobis in nomine Domini : » quia « benedictus vir, qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus (ibid., 7). »

PSALMUS CXXIX.

v. 1. *De profundis clamavi ad te, Domine, Domine, exaudi vocem meam*, etc. In hoc undecimo ascensor istorum graduum, licet quasi per jam perveniret usque ad decimum gradum, significatur legis adimpletio propter decalogum, cernens adhuc multa sibi desse ad consummationem virtutum, quibus consummatis et quingradibus transcensis introitur in templum, enter se in humilitate deprimit dicens : *profundis clamavi ad te, Domine.* Item : *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinet?* Subauditur : *nullus homo natus de muliere, nota pietate judicetur.* Psalmus iste poenitentis positus in gradu undecimo, quo numeratur decalogi transgressio, sicut in undecim illicinis tabernaculi eadem legis transgressio a est, quæ per studia poenitentialia quasi per illicina est operienda. Summus quippe in provelut alter Jonas, quandiu detinemur in mortali semper nos trahente ad ima et proquia « corpus, quod corrumpitur, aggravat m et terrena inhabitatio deprimit sensum cogitantem (Sap. ix, 15). » De multis hujusprofundis clamavi ad te, Domine quasi de veni, ubi « fluctus tui super me transierunt, et cooperuit caput meum, et ego dixi : Putas, templum sanctum tuum? » (Jon. ii, 4, 5, 6.) quindecim gradus omnes transcendam, et usque ad templum sanctum tuum? Sic de dis clamavi ad te, Domine; nec adhuc videor itas. Ideo dico :

v. 2. *Domine, Domine, exaudi vocem meam.* Creator, qui tuæ creaturæ potenter dominaris, non potest esse, nisi prout vis : *Domine* redemptui tuis redemptis elementer dominaris, quia

nullum eorum, quos fide et opere vel sola fide ut parvulos operari non valentes prænovisti a te redimendos et salvandos, perire sinis dominante in omnibus tua creatrice potentia, et in solis electis redemptrice ac salvatrice clementia, tu, *Domine, exaudi vocem meam* per virtutem potentia tuæ ubique regnantis; et *aures clementia tuæ fiant intendentes in vocem deprecationis meæ*, ut eruar de profundis, quæ sunt iniquitates meæ, quarum procellas tumulosas et spumosas intuendo expavescere et expavescens clamo :

Vers. 3. *Si iniquitates, observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?* Quis te sustinebit peccata sua districte judicantem, quem vix homo sustinet peccata hominum dissimulantem propter poenitentiam sanctis quoque hominibus necessariam, quæ si fuerit condigna, erit et fructuosa? quod exinde provenit,

Vers. 4, 5. *Quia apud te propitiatio est*, videlicet Christus in cruce immolatus et hoc modo factus propitiatio pro peccatis nostris, ipse post mortis humilitatem gloria et honore coronatus est apud te in summa gloria, ubi etiam interpellat pro nobis exaudiendus pro sua reverentia, si tamen sub lege ipsius manemus, de qua loquens Apostolus dicit : « Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi (Gal. vi, 2). » Hanc legem lege Moysi meliorem, cum adhuc lege Moysi premerer expectavi, et propter hanc legem tuam sustinui te, *Domine.* Mortuus ego et baculo tuo gravatus te verum Eliseum sustinui, donec venires et te vivum, imo vitam mihi mortuo, te magnum mihi parvulo cooperares vitamque donares. Hoc ita futurum prædixerunt prophetae in verbo Domini, et in hoc verbo Domini ego sustinui et expectavi effectum verbi,

quod non potest falsificari de promissione resurrectionis, cum et ipsum verbum visibiliter in carne apprens de se dixerit: « Ego sum resurrectio et vita, qui credit in me non morietur in æternum (Joan. xi, 25). » Item: « Et ego resuscitabo eum in novissimo die (Joan. xv, 44). » Hoc verbo audito et credito successit, imo accessit fidei spes certa, qua speravit anima mea in ipso verbo Domini, vel etiam in ipso Domino, qui et nunc suscitavit animas a morte peccati per fidem justificantem, et posthac etiam corpore per inhabitantem Spiritum ejus in nobis, qui membra ejus nominamur et sumus. Spe itaque genitricis resurrectionis ego certificatus quemlibet proximam nomine Israel significatum voco et provocho ad eandem spem dicens:

VERS. 6. *A custodia, sive, ut quidam codices habent, a vigilia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino, quia qui mane, in vigilia matutina surrexit de sepulcro spreta militum custodia matutina, ipse quoque finito hujus temporalitatis die imminente quasi nocte, cum sero factum erit, vocabit operarios de sepulcris, et reddet illis mercedem. A custodia igitur matutina usque ad noctem speret Israel in Domino fiduciam capiens de sua resurrectione per id, quod jam resurrectio carnis humanæ præcessit in capite.*

A Neve hoc in dubium veniat, quasi non inde certificari valeat homo peccator de sua resurrectione, quod surrexit homo sine peccato natus et mortuus: cogitet qui ejusmodi pulsatur tentationibus de resurrectione Christi præterita, et nostra futura per ipsum:

VERS. 7. *Quia copiosa apud eum redemptio, qua redemit venundatos sub peccato ipse, qui erat sine peccato.*

VERS. 8. *Et ipse non solum redemit sanguine eto semel in cruce fuso, sed etiam quotidie usque in finem sæculi redimet eodem sanguine potatos et sanguinatos, dum sic ab eis bibitur, ut in utroque poste pariterque in superliminari domus ponatur; quo signo domus Israel a domibus Ægyptiorum secernuntur, dum corpore simul et mente morti Christi configurantur, quod est in utroque poste poni sanguinem agni, qui etiam in superliminari domus ponitur, dum frons nostra ejus de sanguinis munitur signaculo, ut non erubescamus credere in mortuum, quem confitemur a morte suscitatum. Sicut igitur quondam redemit Israel carnalem de potestate Pharaonis et Ægyptiorum, sic redimet Israel spiritalem ex omnibus iniquitatibus ejus.*

PSALMUS CXXX.

VERS. 1. *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.* In hoc duodecimo gradu strenuus ascensor et cantor magnæ sibi virtutis magnæque temperantiæ conscius, gratulatur in gratiarum actione dicens:

Domine, non est exaltatum cor meum, etc. Revera perfecti est hominis tale ac tantum habere in corde suo testimonium conservatæ humilitatis, ut dicere possit: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis.* Sed quid? *Si non humiliter sentiebam, etc.* Vere canticum graduum est humilitate ascendere, sicut lamentabile nimis est per superbiam cadere, quia in humilitate ascensionis altus gradus, in superbia profundus casus est. Hoc perpendens ego David, ego pœnitens et psallens David gratias ago de humilitatis gratia mihi donata per te, Domine Deus meus, qui superbis resistis, humilibus das gratiam. O Domine, de tuo dono est, quod non est exaltatum cor meum in secreto, neque elati sunt oculi mei in manifesto. *Non est exaltatum cor meum, quod didici docente Deo esse mitis et humilis corde apud me ipsum intrinsecus, neque elati sunt oculi mei extrinsecus despiciendo alios, qui videbantur me minores, quibus me prætuli. Neque ambulavi in magnis coræquando me illis, cum essem in oculis meis par-*

C vultus; neque in mirabilibus super me ambulavi, quia miracula non affectavi super me, super meas vires, de quibus apud homines cæteros florem spectabilis et admirabilis ut Simon Magus, qui cum duo vidisset in apostolis, videlicet justitiam et potentiam, sprete justitia quæsivit potentiam: « Date, inquit, mihi hanc potestatem, ut cui manus imposuero, accipiat Spiritum sanctum (Act. viii, 19). » Non sic ambulavi ego in mirabilibus extollendo me super me, affectando potentiam faciendi mirabilia; sed fui contentus justitia, cujus est individua comes humilitas, quæ non alta sapere, sed humilibus docet consentire. Quod dixi de humilitate mea, usque adeo verum est, ut hujusce humilitatis mihi conscius quasi maledictio me obstringens confidenter dicam:

VERS. 2. *Si non humiliter sentiebam, distinguens me a dono quod erat in me, semper memor nihil me habere, quod non acceperim, unde non mihi quasi aliquid boni ex me habenti, sed honorum omnium gratuito largitori sciebam, et intimo corde sentiebam deberi gloriam de his, quæ accepi; si, inquam, non ita humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam vel arrogando mihi quod non habui, vel quasi ex me habere quod habui, vel quasi a Deo quidem acceperim, quod habui, sed hoc mea*

promeruerim, vel despiciendo cæteros non
es quod ego habui, si aliquo istorum quatuor
um, quibus omnis elatio committitur, *exal-*
imam meam post primum canticum graduum,
pittis acutis, et carbonibus desolatoriis ab ela-
tamore curatus sum; si, inquam, postea *exal-*
imam meam per aliquod genus elationis ini-
tributio ita fiat in animam meam, sive in ani-
a, ut deficiat et languescat anima mea, sicut
itus deficit, qui adhuc est ita tenellus, ut sit
natrem suam. Denique talis intans *ablactatus,*
ædum possit capere cibum solidum, cito lan-
lac morti proximus fit sive omnino moritur,
te tempus *ablactatus* revertatur ad materna
Stare hic sensus ad litteram potest.

men longe major est maledictio, qua me ob-
B, si hæreticos attendo, qui *ablactati* et nimis
ulsi ab uberibus maternis defecerunt, neque
natrem suam Ecclesiam voluerunt quiescere,
ecesse habuissent nutriri quasi lacte per si-
mplicem, credendo videlicet, quod panis an-
ma nobis hominibus factus est homo, et ita
xane in lac verso nutriuntur parvuli credendo
enta Dominicæ incarnationis, passionis, re-
ionis atque ascensionis in cælum, unde ven-
at iudicare vivos et mortuos. Hujus fidei la-
riendi sunt parvuli, qui tamen diu lactati, si
msint, nolunt proficere ad capiendum solidum
præcipue, si ad hoc sunt ordinati, et per
tempus eruditi, hos arguit apostolus ad He-
dicens: « Etenim cum deberetis magistri
C opter tempus, rursus indigetis, ut vos do-
ni, quæ sint elementa exordii sermonum Dei,
i estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo.

enim, qui lactis est particeps, expers est
nis justitiæ: parvulus enim est (*Hebr. v, 12*).
Et recte quidem tales arguuntur, qui cum
nt esse magistri propter tempus diuturnæ
æ quasi adulti, nolunt tamen in his, quæ
x infirma Dei sunt, sapientiam et virtutem
sed qui adhuc parvuli et quasi edentuli sunt
tes nutriri *super matrem suam* sanctam
iam, dum prosiliunt ad scrutanda inscruta-
volentes ratione comprehendere incompre-
D ilia, hæretici fiunt, ac proinde opus habent
ad materna ubera, ubi quasi modo geniti
s rationabiles sine dolo lac concupiscant ni-
ndicantes scire nisi Christum Jesum et hunc
tam. Quem etsi confiteamur ex infirmitate
crucifixum, nihilominus tamen inter perfe-
ædicamus esse Dei virtutem et Dei sapien-
mod non capiunt ante tempus *ablactati,* quia

nec fide magni sunt ad credendum, nec sensu ma-
gni ad intelligendum. Talibus ego efficiar similis, si
non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam
per superbiam, cui Deus resistit.

Aliter: *Humiliter* quidem *sentiebam* non alta sa-
piendo, sed humilibus consentiendo, et eram par-
vulus in oculis meis. Verum, ne, dum nimium ser-
varetur humilitas, regendi frangeretur auctoritas,
nolui nimis humiliari, sed exaltavi animam meam
corripiendo inquietos, consolando pusillanimes,
malitia quidem parvulus existendo, sed auctoritate
perfecti sensus contra eos magnus, quibus debui
correctionem vel commonitionem Christo auctore,
qui dicit: « Si peccaverit in te frater tuus, corripe
eum inter te et ipsum solum, » etc. usque: « sit tibi
sicut ethnicus et publicanus (*Math. xviii, 15*). » Sic
agendo et *humiliter sentiebam,* quia non sprevi pec-
cantes more Pharisæorum de sua justitia gloriantium
cæterosque aspernantium, et tamen *exaltavi*
animam meam vitia errantium corripiendo et im-
mundum non tangendo, id est peccatis aliorum non
consentiendo vel per iniquum silentium, vel quod
pejus est, per assentationis linguam dolosam, cui
renuntiatum est in primo canticum graduum. Ibi
etiam reprobavi malum silentium inter malos, quia
cum loquebar illis, impugnabant me gratis. Quod to-
tum, si non est verum, nisi pœnitentia intervenierit,
vel interveniat, siam *sicut ablactatus,* ita infirmus,
ut ipsa infirmitate compellente revertar ad ubera
materna. Bene dixi, nisi pœnitentia intervenierit,
quia in omni maledicto quod continet Scriptura,
subaudienda est pœnitentia, verbi gratia, « Maledi-
ctus vir qui confidit in homine (*Jer. xvii, 4*), » sub-
auditur, nisi pœnitentiam egerit. Item: « Maledi-
cti qui declinant a mandatis tuis (*Psal. cxviii, 21*), »
subauditur, nisi pœnitentiam egerint. Forte quis
audiens jam prædictæ humilitatis in me David rege
perfectionem suæ infirmitatis, conscientia urgente,
non confidit se ascensurum ad istum duodecimum
gradum, in quo sonat perfectum perfectæ humili-
tatis canticum. Quo contra ego dico:

VERS. 3. *Speret Israel in Domino ex hoc nunc et*
usque in sæculum. In Domino, inquam, non in suis
viribus confidat, quisquis ut *Israel* dormiens in Be-
thel, videlicet quiescens in Ecclesia catholica sca-
lam istam quindecim graduum considerat, quia Do-
minus est innixus eidem scalæ, in quo sperare de-
bet *Israel* quod conantes ascendere ipse adjuvet
sua virtute. *Speret* autem non ad horam, sed *ex hoc*
nunc et usque in sæculum futurum, ubi non spes erit
sed res.

PSALMUS CXXXI.

i. 1-5. *Memento, Domine, David, et omnis*
rudinis ejus, etc. In isto canticum graduum
PATROL. CXCIV.

tertio decimo demonstratur nobis, quantum, vel
cur se humiliaverit ipse David dicendo: *Memento,*

Don ine, David, et omnis mansuetudinis ejus, et cætera usque: Donec inveniam locum Domino; tabernaculum Deo Jacob. Videlicet, quia Christum Dominum de semine suo nasciturum esse sciebat, locum quoque nativitatis ejus scire desiderabat. Idcirco mansuetus et humilis sedebat: idcirco vigilans non dabat somnum oculis suis, et palpebris suis dormitationem. Idcirco requiem non dans temporibus suis jugiter orabat, et exaudita est oratio ejus, utpote mansueti, et humilis corde. Ideo quasi attonitus repente exclamat, dicens:

VERS. 6. *Ecce audivimus eam in Ephrata, videlicet nativitatem Domini, cujus locum quæsi. Ephrata namque hæc est Bethlehem.* Sed exinde invenitur in campis silvæ, id est in latitudine universalis Ecclesiæ de gentibus, relictis angustiis Judææ.

Hebraica veritas habet: *Ecce audivimus eum in Ephrata*; et est sensus: Ego David prænosceus Filium Dei hominem futurum, et de stirpe mea nasciturum, sed adhuc ignorans locum, in quo erat nasciturus, diligenter vigilavi et laboravi attente orando, ut mihi manifestaretur locus nativitatis ejus: et ecce! *audivimus eum* nasciturum in *Ephrata*, scilicet in *Bethlehem*. Solus oravi, sed non solus audivi, quia, me vigilante et orante, non a me solo, sed ab aliis quoque prophetis, imo a cunctis fidelibus aures fidei patulas habentibus auditum est, quod Filius Dei prælegit suæ nativitati *Ephrata*, quæ alio nomine dicitur *Bethlehem*. Ibi eum, scilicet Dominum, vel eam, scilicet arcam sanctificationis ejus primo *audivimus*. Quia et notus in Judæa Deus, et habitatio ejus in Sion (*Psal. LXXV, 2*); sed postea *invenimus eum* Dominum vel eam arcam in *campis silvæ*, scilicet in latitudine gentium, quæ sunt quasi *campi silvæ*, consimiles videlicet novilibus, quæ silvis cradicatis excoluntur, quia fruticibus errorum desectis et exstirpatis jam semen Dei receperunt, exeunte qui seminat semen suum. Quasi enim intus fuit iste seminator, cum intra Judaicas angustias prædicavit in sola Hebraica lingua; sed postea exiit in *campos silvæ* per apostolos suos docendo gentes in omnibus linguis, ita ut non sint et loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum; nam et in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (*Psal. XVIII, 4*). Quæ verba nos fideles *audivimus in campis sylvæ*, atque ideo tali auditu edocti ad præliandum:

VERS. 7. *Introibimus in tabernaculum ejus* militaturi primo in castris ejus, et postea peracta militia et adepta contra hostes visibiles et invisibiles, optata victoria, non nobis gloriam adscribemus, quasi nostra virtute triumphatum sit; sed ipsi gratias referendo, *adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus*. In primo Adam non steterunt pedes Dei, cum deambularet in paradiso, non inveniens locum standi apud illum, qui pede superbiæ ac manu peccatoris in tentatione motus fuerat. Sed in secundo

Adam, qui natus est in *Ephrata*, steterunt pedes ejus: quia nunquam venit illi pes superbiæ; sed neque manus peccatoris in deserto illum tentantis, ac postea per Judæos infestantis potuit movere illum a sua stabilitate. Unde in illo steterunt fortiter pedes Domini, scilicet Verbum Dei unitum carni, et Spiritus ejus requiescendo super eum. Quia enim Pater non legitur missus, Filius autem et Spiritus sanctus missi leguntur a Patre, qui cum sit a nullo, non potuit mitti ab aliquo, sed ipse misit Verbum suum incarnandum, et postea per ipsum Verbum incarnatum et passum, dedit fidelibus Paracletum, recte duæ Personæ, Verbum scilicet ac Spiritus sanctus, quas Pater emisit, *pedes ejus* intelligi possunt, qui in homine assumpto in Deum nunquam sunt moti, atque ideo in illo tanquam in loco stabilissimo adorandus est Pater, Verbum et Spiritus, imo etiam ipse homo in Deo sic est adorandus, ut in adoratione ipsa minime secernatur a Deo: quia ipse Deus est, non sicut Dii multi et Domini multi, qui non sunt adorandi, utpote adoptivi cii et domini; sed sicut Deus altissimus, qui cum sit natus in *Ephrata*, ipse tamen fundavit eam Altissimus, ac proinde cum Patre altissimo adorandus adoratione una et individua sicut in Synodo Ephesina sancti Patres diffinierunt dicentes in fine concilii: *Si quis eudet dicere, assumptum hominem a Verbo coadorari cum Deo Verbo oportere, et conglorificari, et connumerari Deum tanquam alterum alteri (adjectio enim unius syllabæ, id est Co, hoc cogit intelligi) et non magis una reverentia veneretur Emmanuel unamque glorificationem dependit secundum quod Verbum factum est caro, anathema sit.* Patet ergo secundum tenorem prædicti concilii non solum in homine assumpto in Deum Deus adorandus; sed et ipse homo tanquam Deus adorandus una et indissimili adoratione, qua præter Christum creatura nulla est adoranda.

Recte igitur adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus, quia et ipse locus Dei, homo videlicet in Deum assumptus, ita sanctus est, ut jure a sanctis omnibus adoretur, et omni Divinitatis culta venerabiliter honoretur, utpote Apostolo asserente non inter omnia, sed et super omnia Deus benedictus (*Rom. IX, 5*), et nomine, quod est super omne nomen donatus et glorificatus. Adorabimus itaque in illo illi per sacramentum baptismi et altaris incorporati, et membra ejus effecti. Nam extra ipsius unitatem non potest adorari ab aliquo extra corpus ejus (quod est Ecclesia) posito in aliquo schismate vel hæresi. Propter quod non alibi, sed in loco ejus, id est in corpore ipsius est adorandus, et jugiter orandus pro ipso corpore suo in requiem suam partim jam translato, partim adhuc transferendo. Quæ translatio cæpta, ut omnino perficiatur, nos oramus assidue dicendo:

VERS. 8. *Surge Domine in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ. Arca Noe diu fluctibus in diluvio agitata cessante tandem diluvio requievit*

ntes Armeniae. Similiter *arca* per Moysen A in tabernaculo mobili diu de loco ad locum, vel etiam repulso tabernaculo Silo inter as legitur circumducta: sed tandem facta Jerusalem templo manufacto, illuc introievit *arca* ipsa. Hæc omnia in figura con- ti, neque præstabant *requiem* perpetuam, major Noe, major Moysæ, majorque Salo- su Christo, nondum surrexeris in *requiem* io nondum natus eras in *Ephrata*. Propterea d magno flagrans desiderio illius *requiei*, erat successura ulla inquietudinis pertur- cut vastata Jerusalem temploque combusto magna perturbatio, et *arca* Dei per Jere- condita est in locum secretum per septuana- annos illic occultanda, optavi adventum B rem audieram in *Ephrata* inchoandum, et s *sylvæ* dilatandum. Sed quia nihil nobis fuit, nisi redimi profuisset morte ac re- me tua, optavi etiam resurrectionem tuam assidue: *Surge, Domine, in requiem tuam, a sanctificationis tuæ*. Sancta videlicet Ec- sinu Abrahæ jam partim collecta ex parte C; sed non erat plena requies in locis infer- extra paradisum primi hominis peccato, sed tua morte ac resurrectione reseran- dit igitur continuus clamor in cordibus an- a patrum jugi desiderio vociferantium ac D: *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et ctificationis tuæ*. *Surge* a mortuis, et ingre- C *requiem* Dei, tu verus Noe diluvio passionis, sed post resurrectionem tuam non ultra is, quia mors tibi ultra non dominabitur. Ingredere in *requiem* Dei, quia te vidit ju- am se ex omnibus gentibus. Dormisti con- , ideo *surge*, non ultra conturbandus. Dor- dormiens in cruce a Filio tuo populo Ju- quasi ab impio Cham derisus es, tanquam rramento insitæ tibi Divinitatis caruisses, licet moriens et mortuus, esse Deus non , quia ibi « abscondita est fortitudo » tua, ructa (*Habac.* III, 4). *Surge* itaque, tuam- itudinem tuis inimicis et amicis ostende, ut ci tui facti velut mortui desinant insultare amici gaudeant viso te Domino, viso tuo do- D tuo tu dominaris in medio inimicorum tuo- *surge* maledicturus posteritatem filii te Pa- identis, et benedicturus filios te honorantes æ tuæ memoriam sub pallio venerabilium ntorum celebrantes, prout ipse dixisti: acite in meam commemorationem (*Luc.*). » *Surge in requiem tuam, tu et arca sanctifica- æ*, ne vel te vel *arcam tuam*, sanctam vide- clesiam pulset ulterius diluvium procello- jus aquæ intraverunt usque ad animam t usque ad animas omnium fideliter psal- et dicentium: « Salvum me fac, Deus, quo- traverunt aquæ usque animam meam (*Psal.*

LVIII, 2), » et cætera usque in finem psalmi. Mul- tum quassata est *arca* tua istis aquis tentationum et tribulationum, quæ nunc in omnibus *requiem* quærit, dicens tibi assidue: *Surge, Domine, in re- quiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ*. Licet enim semel surrexeris, et cum sanctis multis de in- ferno liberatis in *requiem tuam* introieris, tamen adhuc Ecclesiæ tuæ vel cuique fideli animæ dormis, quando eam nimis tentationum procellis permittis quassari. Propter hujusmodi procellas mitigandas, o Domine, frequenter surgens, impera ventis et mari, ut fiat tranquillitas magna, in qua requiescas *tu et arca tua*, sancta videlicet Ecclesia seu quæque fidelis anima. Tu quondam excitatus es tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino, et percussisti inimicos tuos in posteriora, quod *arcam sanctificationis tuæ* posuerant in templo Dagon, et non cessasti operari mirabilia tua circa ipsam *arcam tuam*, donec introducta est in *requiem tuam*, collocata videlicet in templo sancto suo, ubi ministrarent sacerdotes legitimi, et sancti a sacer- dotibus Dagon longe distincti. Et nunc igitur *surge* tanquam potens, et percute inimicos tuos cultores Dagon sive Mammon, liberando ab eis *arcam sancti- ficationis*, videlicet corpus tuum, quod indigne tractant, neque cesses contra eos operari mirabilia tua, donec illis opprobrio sempiterno humiliatis ad pœnitentiam sacerdotibus legitimis liberum sit in templis tibi ædificatis et sacratis ministrare, maxime in templis episcopalibus ad hoc fabricatis, ut in eis requiescat *arca sanctificationis tuæ* ministris idoneis abundantibus, quibus committatur Dominici sanguinis consecratio. Pro hujusmodi ministris etiam nunc oramus assidue dicentes:

VERS. 9. *Sacerdotes tui induantur justitiam, et sancti tui exsultent*. Sacerdotes Dagon, qui *arcam tuam* non bene tractant, sacramentum corporis tui vertendo in quæstum suum, induantur confusione pœnitentia, quod oramus, vel certe pœnali, quod justitiæ divinæ assentiendo concedimus. *Sacerdotes autem tui* tibi ministrantes, tuam, non suam glo- riam quærentes, tibi servientes, non mammonæ, induantur *justitiam*, illam videlicet, quæ ex fide est, quæ justificat impium, ut justus ex fide vivat. Et qui filies mortua non vivificat, fides tuorum sacer- dotum sic vivat, sic floreat, sic in radice charitatis vigeat, ut nunquam deficiat, quomodo pro Petro est oratum, ut non deficeret fides ejus, qua non defi- ciente ille permansit in sacerdotio etiam post pec- catum negationis trinæ, quod abolevit lacrymis et trina confessione. Unde indutus est *justitia*, et in- ter sanctos, imo etiam præ sanctis apostolis, qui minime negaverant, *exsultat*. Sic, sic o Domine, qui natus es in *Ephrata*. *Sacerdotes tui*, maxime in apostolica sede successores Petri apostolorum prin- cipis, induantur *justitia et sancti tui* sub talibus re- ctoribus constituti *exsultent* illa exultatione, de qua dicitur: « Exsultent justi in conspectu Dei, et delectentur in lætitia (*Psal.* LVII, 4). » Item: « Ex-

sultate justi in Domino; rectos decet collaudatio (Psal. xxxii, 1). » Item : « Filiae Sion exsultent in Rege suo (Psal. cxlix, 2). » Item : « Exsultationes Dei in gutture sive in faucibus eorum (ibid., 6). » Item : « Lætetur mons Sion, et exsultent filiae Judæ (Psal. xlvii, 12). » Sic sancti tui exsultent nunc et in æternum. Quorum ne unquam turbetur, sed in æternum perpetuetur exsultatio,

VERS. 10. *Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui, O Deus Pater. Non avertas faciem Christi tui a gentibus in te credentibus, quam avertisti a Judæis incredulis. Vel quia claudicat Israel partim credens, partim non credens faciem Christi tui, quam avertisti ab incredulo Israel, saltem non avertas a reliquis Israel, in quibus computat se ipsum Paulus apostolus, eo quod novissime illi tanquam abortivo facies Christi tui visa est. Nam qui mox, ut vocem ejus audierunt, relictis omnibus eum secuti sunt vocantem, verbi gratia, Petrus et Andreas, eorumque similes, rectius primitiæ quam reliquiæ dicuntur. Sunt etiam reliquiæ Israel eorum consimiles, de quibus dictum est Eliæ : « Reliqui mihi septem millia virorum in Israel, qui non curvaverunt genua ante Baal (Rom. xi, 4). » Sic et in hoc tempore affirmante Apostolo reliquiæ Israel salvæ fiunt. Nam etsi desint filii carnis, qui non reputantur in semine, quia « non omnes, qui ex Israel, hi Israelitæ sunt (Rom. ix, 6), » ut ait Apostolus, tamen verbum promissionis non evacuatur, quia pro filiis carnis filii fidei assumuntur, et rami oleastri olivæ inserentur, ut impleatur verbum promissionis juramento firmatæ, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum promittentem et jurantem, fortissimum solatium habeamus, qui promittenti et juranti credimus, cui absque dubio credere debemus.*

VERS. 11. *Juravit enim David veritatem, et non frustrabitur eum. Juravit et non pœnitebit eum (Psal. cix, 4), quia non variabit juramenti sui consilium, etsi variet opus. Juramentum vero ejus erit firmum, quo jurans dixit primo Abrahæ : « Per memetipsum juravi, quia fecisti rem hanc, et non pepercisti unigenito tuo propter me, benedicens benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum, atque in semine tuo benedicentur omnes tribus terræ (Gen. xxii, 16). » In hac promissione Abrahæ facta Salvator mundi est promissus verus homo futurus, utpote nasciturus de homine secundum carnem, imo et secundum fidem, qua Deo promittenti credidit contra naturam de sterili et vetula uxore sibi filium nasciturum. Hæc enim fides reputata est illi ad justitiam, qua credidit, quod erat supra vel contra naturam. « Credidit » enim « Deo, et » hoc « reputatum est illi ad justitiam (Rom. iv, 5). » Porro verbum promissionis juramento Dei firmatæ auctum est ad David. Qui enim promissus est Abrahæ homo futurus, David regi rex futurus, et in solio regni ei successurus promittitur, cum ei dicitur : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Non dico : De**

fructu femoris tui, sed de fructu ventris tui, quia in eo concipiendo vir non operabitur; sed operante me Deo Patre virginalis venter ita fecundabitur, ut quod nascetur ex virgine, vocetur et sit Filius Dei et Filius hominis, Dei Patris et hominis matris, quæ quia de stirpe tua, o David, nascetur, venter ejus, venter tuus reputabitur. Ideo dico ego Deus Pater tibi David, Patri unius ejusdemque Filii, quod de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Sedem regalem, ut regnet ipse, non ut tu, cujus regnum terminabitur, sed ut Rex æternus, « cujus regni non erit finis, » quia « regnabit in domo Jacob in æternum (Luc. i, 32), » in qua domo tu David regnum retines temporale. Non autem solus ipse regnabit, sed etiam filii tui reliqui per ipsum unigenitum Saræ matris liberæ, quæ sursum est, regenerati, ac proinde inter filios tuos filios non carnis, sed fidei tuæ computati, sedebunt super sedem tuam, regnaturi videlicet in regno æterno per tuum temporale regnum figurato. Sedebunt, inquam, et regnabunt filii tui,

VERS. 12. *Si tamen custodierint ipsi filii tui testamentum meum, sanguine unigeniti mei conscriptum, quod ipsi filii tui suscipient in baptismo abrenuntiantes diabolo et omnibus operibus ejus. Huic testamento accedent alia testimonia mea, non quæ fingentur in traditionibus Pharisæorum; sed quæ docebo eos ego ipse dando Spiritum veritatis introducentem ipsos filios tuos in omnem veritatem, quam si custodierint, sedebunt super sedem tuam regnaturi, primo illi, quibus dicitur : « Sedebitis super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix, 28), » item : « Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut sedcatis super mensam meam in regno meo (Luc. xxii, 28). » Quibus hoc a rege regum dicitur, hi primi post ipsum regnabunt, et filii eorum usque in sæculum sæculi eisdem successori et custodituri testamentum meum, et testimonia mea, quæ docebo eos, pro suo modo vel modulo erunt reges aut reguli sedendo super sedem tuam, sicut dictum est. Reges et reguli cum Rege regum regnaturi per hoc distinguuntur, quod in aliquibus est fides magna, ut in regibus, qui Regem Judæorum quærentes munera mystica obtulerunt, aurum sicut Regi magno, thus sicut vero Deo, myrrham sepulturæ ejus, in qua caro ipsius myrrha et aloë condita non erat visura corruptionem putredinis. Magna hæc fides magnos reges fecit. Sed regulus ille, cui dictum est : « Nisi prodigia et signa videritis, non creditis (Joan. iv, 48), » illorum tenuit imaginem, qui propter fidem pusillam sub regibus magnis, quales erant apostoli, erunt regnaturi sicut sub archangelis regnant angeli. Quod non erit ex eorum præcedente merito, sed ex dono gratuito :*

VERS. 13, 14. *Quoniam per solam gratiam elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi, sanctam*

et Ecclesiam sic dicens et firmissime statuens : *A* *requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, me elegi eam*, primo in apostolis, quibus ab illo meo dictum est : « Non vos me elegistis, ego elegi vos, ut eatis, et fructum afferatis, et s vester maneat (*Joan. xv, 16*) : » postremo eorum fructu mansuro usque in finem sæculi. Propter quod dictum est : « Ecce ego vobis usque ad consummationem sæculi (*Matth. 29*). » Quo dicto significatur usque ad consummationem sæculi tales mansuros in sæculo, in et cum quibus maneat Deus regendo et conlo Ecclesiam suam Filio suo desponsatam, cui Deus Pater promittit, dicens :

v. 15. Viduam ejus benedicens benedicam. Ecclesia vel quæque fidelis persona et sponsa *B* *et amore et vidua per dolorem*. Nam sponsa ante suamque faciem ostendente amat illum videt, nec potest dolere seu lugere, quandiu illa sponsus est, manifestis presentiae suæ in et beneficiis conspicuus, læva sua illum fulget dextera amplectens, dum et corporalibus is eam sublevat, et spiritalibus donis ornat. I aufertur ab ea sponsus, neque apparet illi lator aut auxiliator in tribulationibus variis-entationibus, tunc non ut sponsa gaudet super o suo, quem non videt, sed quasi « vidua ploplorabit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis quia non est qui consoletur eam (*Thren. 1, 2*), » non vult consolari, sicut illa Rachel, de qua le- : « et noluit consolari (*Matth. 11, 18*). » Unde *C* *apud se* : « Renuit consolari anima mea (*Psal. 1, 3*), » quia nihil eam lætificare potest in hoc lo absente, imo, cum sit præsens, abscondente n suam dilecto suo, quem quia plangit quasi uum, recte *vidua* nominatur desolata, videlicet i maritali solatio destituta. Sed huic *vidua* sponsi consolationem suam promittit dicens : *am ejus benedicens benedicam* quasi Annam vi- jejunii et orationibus intentam, quas ora- s ego Deus Pater veritam in benedictiones, idendo ei Filium meum virgineis ulnis in tem- ræsentatam, ut ipsa lætetur cum Simeone sene ite : « Nunc dimittis servum tuum, Domine, ndum verbum tuum in pace. Quia viderunt *D* mei salutare tuum, quod parasti ante faciem ium populorum (*Luc. 11, 29, 30*). » In ista sa- is mei ostensione *pauperes* ejusdem salutaris *saturabo panibus*. Quia enim esuriunt, et sitiunt tiam, saturabuntur panibus quinque hordeat aut septem triticeis in intellectu vejeris aut no- egis convivantes cum *salutari meo*, filio meo. Item panes isti recte distribuuntur convivanti- sum ipso filio meo, ego Pater

v. 16. Sacerdotes ejus induam salutari, ut in Christo baptizati et Christum induti sint ho- i et idonei ministri ad distribuendum *panes*, us ego *saturabo pauperes*, humiles esurientes,

non divites in suo fastu abundantes, qui panes meos fastidiunt, et ideo inanes dimittentur juxta il- lud : « Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes (*Luc. 1, 53*). » *Et sancti* ejusdem filii mei *exultatione exultabunt*, id est vehementer *exulta- bunt*, sicut alias dicitur : « Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus (*Psal. cxl. ix, 5*) *sc. is.* » Nec mirum, quod *exultabunt* in Sion, quam elegi mihi habitandam, sicut superius dictum est : *Hic habitabo quoniam elegi eam*. Merito igitur in ea *ex- ultatione exultabunt sancti*, quoniam

Vers. 17. Illuc producam cornu David manu for- tis et desiderabilis Filii mei, cujus *cornu* et fortitudo est ipsa ejus divinitas carnis infirmitate celsior, sic- ut *cornu* cum sit in carne, celsius est carne. At- tamen ipsa ejus caro passionis igne decocta quasi testa induruit, et nihil minus habet fortitudinis quam ipsa virtus divinitatis, quia ipsa divinitas Verbi est fortitudo sibi unitæ carnis. Unde sicut puer *David* unctus de cornu visibili oleo visibili a Deo confortatus est, ut ora leonum frangere atque ursorum brachia dissipare posset : sic filius homi- nis divinitatis oleo perunctus est confortatus et *cornu* divinæ fortitudinis roboratus. Unde *Zacharias* : « Benedictus Dominus Deus Israel, quia vi- sitavit et fecit redemptionem plebis suæ : et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui (*Luc. 1, 66*). » Hanc fortitudinem in infirma carne, ubi ab- scondita est ipsa fortitudo ejus, non viderunt ini- mici ejus, ad quos confutandos et confundendos ego Deus Pater *paravi lucernam Christo meo* Spiritu fortitudinis uncto. Nam Joannes Baptista, quem præmisi ante ipsum parare illi viam et plebem per- fectam, « lucerna fuit ardens, et lucens (*Joan. v, 35*). » *Ardens* amore tanquam sponsi amicus : *lu- cens* verbo tanquam sponsi prænuntius contestans ipsum de cælo venisse ac super omnes esse, ne- que illi ad mensuram datum Spiritum, cujus in signum vidit super ipsum columbam, qua visa certificatus est de ipso, quod hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. Tali ejus testimonio de Chri- sto meo

Vers. 18. Inimicos ejus induam confusione, ut de sua falsitate, qua veritati obnituntur, confusi non audeant Christum negare Dei Filium, qui ei de cælo audiente Joanne locutus est dicens : « Hic est Fi- lius meus dilectus, in quo mihi complacui (*Matth. 11, 17*). » Sic induentur *confusione inimici* Christi Filii mei dilecti, in quo mihi complacui, *super ipsum autem effloreat sanctificatio mea*. *Sanctifica- tio* divinitatis, qua Sanctus est ipse aliosque sanc- tificat ita perfecte, ut non tantum in radice cordis vigeat, sed etiam in ramis operum floreat, et, quod expressius dictum sit, *effloreat*, id est evidenter floreat *sanctificatio mea* flore sanctitatis immarces- cibili, quo non posset in homine, qui Deus non es- set, florere, quia « gloria » hominis « tanquam flos tenni, quod hodie est, et cras in cubanum mittitur

(Isai. iv, 6). » Verbum autem Domini per carnis assumptionem flos campi factum permanet in æternum semper floridum; floresque ipsius fructus parturient permansuros nunc et in æternum.

PSALMUS CXXXII.

VERS. 1, 2. *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum*, etc. In isto quarto decimo gradu bona et jucunda fortitudinis gloriatio est, ita videlicet bona et jucunda *sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron*. Nempe quamvis omnis mansuetudinis David memores famuli Dei sint, et ipsi mansueti atque humiles in se, tamen semetipsos in Deo cognoscunt *barbam Aaron*, id est fortes et viriles, qui de capite suo Christo acceperunt Spiritus sancti unguentum. Quo peruncti dulce habent frequentare istud Canticum gratuum:

Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Iste versus toto orbe notissimus ut tuba Spiritus sancti diversos congregavit, monasteria peperit, in multis cor unum et animam unam esse fecit, qui degustata hujus unitatis dulcedine dicunt: *Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum*. Ecce vox demonstrantis est, quia plus in evidentia videtur, quam lingua valeat explicare bonum illud, quod gustant *fratres habitantes in unum*. Bonum est aliquid sed non *jucundum*, ut est martyrismus. Item est aliquid *jucundum*, sed non *bonum*, ut inebriari vino, in quo est luxuria; sed non est bonum. *Fratres vero habitare in unum* non dico simpliciter est *bonum et jucundum*, sed *quam bonum et quam jucundum*, id est ita *bonum et jucundum*, ut explicari non valeat verbis, *quam sit bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum* recte ordinatis diversis officiis in diversis personis tanquam in diversis membris unius corporis, ut videlicet sicut in uno corpore omnia membra licet non eundem actum habeant, in uno tamen corpore in unum collaborant oculus videndo, auris audiendo, lingua loquendo, et cætera membra quæ sibi competunt, exsequendo non sibi singula singulariter, sed toti corpori, ut et oculus videat toti corpori, et auris audiat toti, et similiter cætera membra sint non sibi tantum sed toti corpori utilia. Quod *quam sit bonum et quam jucundum*, non valet explicari; sed potest aliquantulum e contrario demonstrari, si attenderimus, quam sit malum et amarum discordare fratres, maxime ubi utraque pars discordantium tendit ad malum, sicut Romulus et Remus fundatores urbis Romæ ambo mali ad malum, dominium scilicet contra invicem extenderunt usque adeo, ut alter alterum occideret, neque secum dominari pateretur. Quid memorem fraternas acies, alternaque regna profanis decertata odiis in populis ignorantibus Deum? Primi duo fratres, ambo Deum scientes,

ambo Deo munera offerentes in seipsis experti sunt, et suis posteris ostenderunt, quam sit malum et amarum discordiæ venenum, quia unus odians alterum propter invidiam occidit eum. Sanguis quoque occisi fratris ad fratrem clamavit ad Deum, non poscens indulgentiam, sed vindictam, quia nondum erat effusum *unguentum in capite*, quo delibuta nunc membra orant pro inimicis convertendis et salvandis exemplo ipsius capitis in cruce orantis pro inimicis: « Pater, » inquit, « dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt (Luc. xxiii, 34). » Quo dicto instruimur pro illis inimicis maxime orandum, quos ignorantia uterque facit excusabiles, dum nesciunt pensare magnitudinem peccati, quod faciunt maxime, qui discordiam seminant inter fratres, quod malum præcipue detestatur anima Dei, dicente Salomone: « Sex sunt quæ odit Deus, et septimum detestatur anima ejus: Oculos sublimos, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, testem fallacem, et eum, qui seminat inter fratres discordiam (Prov. vi, 16 et seqq.). »

Talis disseminator discordiæ, si fuerit in congregatione fratrum habitantium *in unum*, sic est in ea sicut inquietum jumentum in junctura, quod non trahit currum, sed turbat jumenta trahentia facitque destrui currum, nisi fuerit vel domitum, vel ex toto relictum, secundum quod scriptum est: « unus assumetur, et alter relinquetur (Math. xxiv, 40). » Assumetur scilicet amator et conservator fraternæ concordiæ; relinquetur seminator discordiæ, qui licet corpore *habitare* videatur *in unum*, tamen corde semper jurgia quærit. Sed hujusmodi malignis ab isto quarto decimo gradu longe semotis nos in eodem positi caritemus: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum*. Nempe iste gradus, cum sit penultimus, ad hæc penultima tempora Ecclesiæ potest aptari, quibus jam prope creditur esse ultimus ille gradus, in quo per judicium Dei exaltati electi cantabunt: *Ecce nunc benedicite Domino omnes servi Domini*. At nunc in isto penultimo gradu ante judicium cantabile sit nobis istud *canticum graduum* cohabitantibus nobis *in unum*.

Quomodo? *sicut* in principio nascentis Ecclesiæ, quando *unguentum* Spiritus sancti effusum *in capite*, descendit exinde *in barbam* capiti contiguam primo, ac deinde *in oram vestimenti*. *Oram* dico supremam capiti vicinam, per quam caput intrare solet. Sic

denique a Christo in apostolos *barbæ capitis Aaron* recte assimilatos, utpote viriliter agentes, et ipsius *Aaron* summi sacerdotis, Christi videlicet *capiti*, quod Deus est, inhærentes, « caput enim Christi Deus (*I Cor. xi, 3*), » Paracletus primo *descendit*, ac per ipsos velut *in oram vestimenti descendit* in primitivam Ecclesiam, de qua scriptum est : « Multitudinis credentium erat cor unum et anima una (*Act. iv, 32*). »

Descendit autem idem *unguentum* non sicut *pluvia* in vellus, aut sicut *ros* totus collectus in unum de virgine assumptæ carnis vellus reliqua terra manente in siccitate, sicut factum est in signo *Gedeonis*, imo expresso vellere jam prælo crucis ita descendit

VERB. 3. *Sicut ros in Hermon*, qui est mons pa-
scualis, ut mons *Sion*. *Ros* quippe sancti Spiritus, qui primo descenderat *in montem Sion* sanctificando Ecclesiam de Judæa, quam significat *mons Sion*, collectam, ipse postea factus est *ros Hermon*, qui est extra Judæam, et significat non solum situ loci a Judæis alieni alienigenas gentes, verum etiam *noxiæ*, quod est *Hermon* et interpretatur *anathema*, quia gentilitas propter idololatriam cæteraque peccata enormia fuit quasi anathematizata et a Deo separata; sed *rose*, qui prius descenderat *in montem Sion* replendo apostolos, descendente *in Hermon*, id est in plenitudinem gentium, usque *in oram vestimenti*, quod est universalis Ecclesia, sicut peruncta est *ora* ipsius vestimenti suprema et vicina *capiti ac barbæ*, Ecclesia videlicet primitiva, sic perungitur ejusdem *vestimenti ora* extrema, ut finis Ecclesiæ assimiletur principio multiplicatis cœnobiis apostolica regula informatis, in quibus erit *bonum jucundum habitare fratres in unum*, sicut erat in principio apostolis eorumque discipulis *jucundum habitare*.

Quod nimirum satis congrue desideratur, quoties in Ecclesia Dei canitur, maxime in fine hujus cantici : *Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto*. *Sicut erat in principio* videlicet nascentis Ecclesiæ; *ita sit nunc et semper et in sæcula sæculorum*, usque *in oram vestimenti*, qua idem vestimentum sicut est consummandum, sic fuit in principio inchoatum concordante sibi utraque *ora vestimenti* prima et ultima, secundum quod legitur vestimentum pontificis *Aaron* tam in fine quam in principio decenter ornatum (*Exod. xxviii*). Nam in summo circa *oram capiti* vicinam habebat rationale, simulque humerale aureis catenulis connexa et auro intexta : deorsum vero ad pedes in fine ipsius tunicæ hyacinthinæ aurea tintinnabula et mala punica sive granata idem vestimentum *in ora* infima perornabant, hoc significante Spiritu sancto, quod in ultimis temporibus, quomodo et in primis, Dei Ecclesia non esset caritura ornamentis congruis, qualia intelligi decenter possunt in tintinnabulis aureis et malis punicis, in extrema *vestimenti* pontificalis *ora* positis. Denique in principio nascentis Eccle-

sia apostoli cæterique doctores loquentes magnalia Dei et perseverantes in orationibus ac Dei laudibus erant quasi aurea tintinnabula dulciter sonantia, ipsorum vero auditores et auditrices cum Beata Maria ipsorum verba conservantes quasi grana electa nonne fuerunt quasi mala granata vel punica? Hinc est, quod Ecclesiæ primitivæ dicitur in Canticis canticorum : « Sicut fragmen mali punicæ, ita genæ tuæ absque eo, quod intrinsecus latet (*Cant. iv, 3*). » Putasne idipsum non congruit pudicis et modestis personis in medio doctorum sanctorum, velut in medio tintinnabulorum positis quasi deorsum ad pedes tunicæ nunc in extremis Ecclesiæ temporibus, quæ per communem vitam sic est consummanda, sicut per eandem inchoata fuit?

B *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem et vitam usque in sæculum*. *Illic*, scilicet in comæ muni vita *fratribus cohabitantibus in unum*, *Dominus mandavit benedictionem*, quoniam tales Dominum benedicunt, et eorum benedictio Deo accepta est, qui et ipsos benedicentes benedicunt, atque illis mediantibus in inferioris ordinis multitudinem diffundit suam *benedictionem*, quæ benedictis dicat in extremo judicio : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, etc. (*Matth. xxv, 34*). » *Ista benedictio illic impetratur*, ubi minimis fratribus in unum cohabitantibus ab inferioribus, scilicet hujus mundi divitibus devote per sex opera misericordiæ ministratur : *quoniam illic præcipue mandavit Dominus benedictionem* quæri et obtineri, dicens : « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (*Luc. xvi, 9*). » Recipient quippe suos benefactores in æterna tabernacula, quando propter beneficia collata ipsis dicit ipse Christus : « Esurivi, et dedistis mihi manducare. Sitivi, et dedistis mihi bibere, » etc. usque : « quoad fecistis uni de his minimis meis, mihi fecistis (*Matth. xxv, 35*). » Isti minimi *fratres* Christi libenter *cohabitant in unum* sive corde simul et corpore, ut illa multitudo, cui sub apostolis et cum apostolis erat « cor unum et anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid esse suum dicebat, sed erant illis omnia communia (*Act. ii, 45*), » sive solo corde, ut apostolus Paulus ab eadem segregatus multitudine in Evangelium Dei cum Barnaba spiritu non est ullo modo segregatus ab illa sancta multitudine pauperum Christi, quibus multas eleemosynas collegit, quas et Jerosolymam vel ipse detulit, vel per fideles nuntios, qualium beatus Lucas præcipuus erat, mittere solitus fuit : hoc docens inter gentes quod « qui » talibus « parce seminat, parce et metet, qui autem seminat in benedictione, de benedictione et metet; quoniam illic mandavit Dominus benedictionem et vitam usque in sæculum (*II Cor. ix, 6*), » dum tales Christi pauperes habitantes corpore et corde, vel solo corde *in unum* jugiter benedicentes et laudantes Dominum suis quoque benefactoribus thesaurizant *benedictiones, et vitam usque in sæculum*,

id est in æternam permansuram post sæculum A transitorium et usque in sæculum nunquam transi-
tuum.

Ecce per bis septena *cantica graduum* septies hinc, id est a timore, et septies inde, id est a fortitudine victus est hostis, qui per singulos gradus insidiabatur ascendenti. Sed quid tandem sibi voluit istæ alternationes, primo fortitudinis et timoris, deinde timoris et fortitudinis? Nimirum illud, quod non nescire debet homo Dei, quia sicut ait Ecclesiastes: « Omnia tempora tempus habent, et suis spatiis transeunt universa sub cælo. Tempus fletu et tempus ridendi, tempus plangendi et tempus saltandi, tempus tacendi et tempus loquendi (Eccle. iii, 1 et seqq.). » Secundum has temporum vicissitudines tempus est viriliter agendi et tempus B quiescendi. Denique cum suggerit hostis invisibilis servo Dei nimium habere despectum sui, tunc tempus est fortiter atque constanter agendi et remi-

niscendi beneficiorum Dei, quæ accepit ab eo, qui non deserit sperantes in se, in cujus recordatione materia magna subest ridendi, saltandi et confidenter loquendi. Cum autem e contrario versipellis ille deceptor extollentiam de virtutibus tanquam emerito militi suggerit, tunc tempus est fletu, plangendi, et tacendi, hoc est, humiliter quiescendi et recogitandi, quod sit pulvis et cinis, qui tanquam parvus catellus de opulenta mensa Domini vix parvas clementiæ micæ acceperit, longèque sit inferior dilectis filiis, ad quos tanquam ad altos montes attollens oculos humiliatos dicere potest: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.* Sic per bis septena *cantica graduum* nunc per timoratae humilitatis virtutem, nunc per justæ B confidentiæ ac fortitudinis constantiam devicto adversario sequitur quintum decimum canticum graduum, in quo victor servus Domini adunatus aliis servis Domini sui ita dicit:

PSALMUS CXXXIII.

VERS. 1. *Ecce nunc benedicite Domino, omnes C servi Domini, etc.* Ac si dicat: Vos, qui statis, qui non jacetis in desidia, sed statis in magna constantia devicto adversario, nunc absque dilatione, quam diu dicitur *Nunc benedicite Dominum* ascribendo illi, non vobis, quod tot gradibus ascensis nunc statis in domo Domini contemplando interiora ornamenta ipsius domus, quæ est corpus Domini, sive quod ex virgine assumpsit, sive tota Ecclesia carni ejus incorporata. Habet quippe domus ista multa intinseca ornamenta, quæ delectare possunt avidum spectatorem, videlicet candelabrum septem lucernarum, altare thymiamatis, mensam propositionis, aliaque multa de auro purissimo fabrefacta cum cælaturis variis et sculpturis prominentibus, de quibus omnibus non est modo dicendum per singula, cum sint alias a sanctis Patribus luculento sermone digesta interpretantibus illis, arcam sanctificationis, de qua supra est actum, non aliud esse quam sacramentum Dominicæ incarnationis, propitiatorium vero sacramentum Dominicæ passionis: candelabrum Dominicæ resurrectionis vel ascensionis mysterium lucernas ejus septem septiformis gratiæ Spiritum paracletum, quo illuminatur ipsa domus intrinsecus in splendoribus sanctorum in ipsa domo stantium, quibus nunc dicimus: Vos qui statis in domo Domini, benedicite Dominum glorificantes ipsius gratiam, per quam et in qua statis nunc in domo, ipsius per contemplationem vacando ejus visioni, secundum quod alias dictum est: « Vacate et videte, quoniam suavis est Dominus (Psal. xlv, 11). »

Nunc in atriis domus ejusdem foris laborando in

sublevandis proximorum necessitatibus vel propulsandis adversitatibus, quæ assimulantur noctibus, ut prosperitas diei. Sed quia ipsæ adversitatum noctes interdum sunt nimis tenebræ atque humanis viribus intolerabiles et insuperabiles propter tenebrosos tempestatum turbines, vos, qui statis in atriis domus Dei nostri cupientes etiam ad eos, qui foris sunt, charitatem vestram dilatare,

VERS. 2. *Extollite manus vestras in Sancta sanctorum,* quo vos nondum introistis, et in quæ pontificem summum scitis introisse. In hæc sancta extollite Moysis exemplo manus vestras, ut magis orando quam præliando vincatis nocturnas catervas Amalec, quod interpretatur *lingens populus*, quo nomine significantur illi canes, qui lixerunt sanguinem viri Naboth in agro Jezrahel, quod interpretatur et significat Christum *semen Dei* æternaliter natum et semen Abrahæ temporaliter factum, cujus Judæi lixerunt sanguinem dicendo: « Sanguis ejus super nos et super filios nostros (Matth. xxvii, 25). » Associantur vero illis omnes, qui non digne bibendo eundem sanguinem rei fiunt corporis et sanguinis Domini, quibus in atriis domus Dei nostri multiplicatis et impune prævaricantibus fiunt, quasi Christo moriente super universam terram tenebræ ac noctes, in quibus noctibus vos, qui statis in domo Domini et in atriis domus Dei nostri, extollite manus vestras in sancta orando, sacrificando et bene operando non pro quæstu alicujus terreni emolumenti, sed pro fructu cælestis præmii, quod est inter sancta sanctorum, quo introivit præcursor noster Christus, ad quem sunt extollendæ manus nostræ in altum, ne vel orando vel sacrificando

cando vel op. crando appetatis aliquid terrenum sicut illi, quibus impropere Scriptura, quod « victimas » declinaverunt « in profundum (Ose. v, 2). » Quo contra vos in altum, in Sancta sanctorum, quæ sursum sunt, habentes corda, illuc etiam dirigatis et extollatis manus, id est opera vestra et sacrificia, et benedicite Domino non solum in diebus, quibus vobis aridet prosperitas, sed etiam in noctibus, quando a timore nocturno vel a negotio perambulante in tenebris fatigamini sive alios scitis fatigari, quibus debetis compati exemplo ejus, qui dixit : « Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? » Sic tibi, o Ascensor graduum præostensorum benedicenti Dominum sive Domino, id est ad honorem Domini, reddetur vicarium benedictionis præmium tali conclusione :

Vers. 3. *Benedicat te Dominus ex Sion*, cujus de Sion exivit lex Novi Testamenti, quando factus homo legem implevit, quique antequam homo procederet ex Sion Deus manens cum Patre Deo, fecit cælum et terram. Unde non solum in terrestribus valet ejus benedictio, qualem desideravit Esau dicens : « Num unam tantum benedictionem habes, Pater? (Gen. xxvii, 38.) » Sed etiam in cœlestibus, quali benedictus est Jacob, cui dictum est a patre suo : « Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, quem benedixit Deus, etc. (Gen. xix, 27). » Talis benedictio complectens cœlestia et terrestria beneficia, cum desideretur a multis, Esau quoque similibus terrena lucra venantibus, tamen provenit solummodo uni, quia multi quidem currunt, sed « unus accipit bravium (I Cor. ix, 24). » Unde cum superius dictum sit pluraliter : *Benedicite Dominum*, conclusio finalis habet singularem numerum, cum uni vel potius multorum unitati dicitur : *Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum, et terram*. Duo psalmi sequentes, quibus prætitulatur *Alleluia*, quod interpretatur : *Laudate Dominum*; et est carmen angelicum, dant materiam stantibus in domo Domini laudandi semper ipsum Dominum, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus.

Jam quasi transcensis quindecim gradibus in domo Domini esset jubilandum. Sed quia filii Cedar, cum quibus aliquando corporaliter habitavi, etiam nunc, licet longe positum, graviter infestant, non incongruum puto succincte commemorare, quomodo incolatus meus inter eos prolongatus gemendi mihi causa fuerit, qualiterque nunc licet absentem gravaverint et gravent adhuc.

Eram quippe in juventute mea Ecclesiæ Augustensis dictus canonicus imperatore Henrico V adversus papam Calixtum grandia moliente in ea concertatione, qua imperator idem coarctabatur investituræ ecclesiasticarum dignitatum jam dicto papæ resignare. Quod ille diu renuendo ab ipso Calixto, ejusque duobus antecessoribus Paschale ac Gelasio fuerat excommunicatus cum suis fautoribus et in hac re adjutoribus, quorum unus fuerat Augusten-

sis Ecclesiæ episcopus, cujus, quia tunc sacramentis communicare nolui, cum essem per idem tempus Magister scholarum, nec sine meo adminiculo potuissent ordinari episcopalia officia in Augustensi Ecclesia, tanquam rebellis episcopo compulsus a civitate fugere a facie persequentium me filiorum Cedar diverti ad cœnobium Rettinbogense, ibique aliquandiu latui, donec cessante illa commotione, in qua non erat Dominus, venit sibilus auræ lenis, in qua erat Dominus, faciens utraque unum concordia reparata inter sacerdotium et imperium tribus legatis apostolicæ sedis, Lamberto videlicet Hostiense tunc episcopo, qui postea factus est papa dictus Honorius, et Gregorio diacono cardinali sancti angeli, qui postea factus est papa dictus Innocentius, et Saxone presbytero cardinali; tribus, inquam, illis tunc legatione fungentibus excommunicatio imperatoris et principum simul excommunicatorum de medio sublata est, et similitate inter sacerdotium et regnum utuncque mitigata pax inter Dominum imperatorem Henricum et papam Calixtum firmata est. Sic post tempestatem magnam subsequente magna tranquillitate, revera ventis et mari sævientibus, imperium summi pontificis et imperatoris et obedientibus ei pax facta est. Sic per gratiam Dei adunata Ecclesia, quæ a tempore Gregorii septimi pro contentione investituræ scissa videbatur : ego a jam dicto beatæ memoriæ Herimanno episcopo Augustense Augustam sum revocatus, et ab ipso et cum ipso Romam ductus ad concilium præsidente papa Calixto celebratum, in quo etiam de concordia regni et sacerdotii coram legatis imperialibus tractatum est, prout sapientibus illic adunatis visum est.

Ex tunc mihi habitanti in civitate Augusta cum habitantibus Cedar fuit pax aliquantula etiam cum his qui oderunt pacem, cum nihil contra se loquenti qualemcunque servabant amicitiam. Sed cum loquerer illis de religione clericalis conversationis, impugnabant me gratis, non tamen aperta persecutione, sed infestatione clandestina per morum dissimilitudinem gravantes me, volentem pie vivere inter impios, juste inter injustos, religiose inter irreligiosos, quales erant illi tunc mei concanonici exceptis paucis, justo Lot consimilibus, non tamen per omnia, quia non cum illo exhibant et ascendebant ad montis altiora, sed quasi remanentes in Segor parvula gemuerunt super civitatis magnæ magna ruina in destructione morum potius quam murorum. Nam quantum ad muros, magna erat ecclesiastica. Cohærebat ipsi Ecclesiæ claustrum satis honestum, sed a claustrali religione omnino vacuum, cum neque in dormitorio fratres dormirent, neque in refectorio comederent, exceptis rarissimis festis, maxime, in quibus Herodem repræsentarent Christi persecutorem, parvulorum interfectorem seu ludis aliis aut spectaculis quasi theatralibus exhibendis comportaretur symbolum ad faciendum convivium

in refectorio aliis pene omnibus temporibus vacuo.

Cogor hic reminisci propriæ stultitiæ in amaritudine animæ meæ dolens et pœnitens, quod non semel talibus insanis non solum interfui; sed etiam præfui utpote Magister scholarum et doctor juvenum, quibus ad istas vanitates non solummodo frenum laxavi, sed etiam stimulum addidi pro affectu stultitiæ, quo tunc infectus eram, et in quo supra multos coætaneos meos profeceram. Cum autem placuit ei, qui me segregavit de utero matris meæ, Augustensis Ecclesiæ, et vocavit me ad altius et arctius propositum communis vitæ, continuo non acquievi carni et sanguini. Nam relictis consanguineis et couterinis fratribus tribus in sæculo, ego assumptis mihi duobus in regulari vita conversabar, ad quam tertius frater a scholis Franciæ reversus me secutus reliquos duos in sæculo reliquit, videlicet Ruodigerum et Fridericum. Quos ambos Augustenses canonici susceperunt in consortium sui, aliquantulum provocati amore mei, sed magis attracti per felicis memoriæ Herimannum tunc Augustensis Ecclesiæ antistitem. Quo defuncto successit eidem Waltherus episcopus, ad regimen Ecclesiæ piger, utpote homo senex et grandævus: at tamen in exterioribus augendis valde utilis, non solum dispersa colligendo, sed insuper hæreditaria sua bona, quæ multa erant, conferendo sub firmissima et quasi testamentali conscriptione, ut quicumque successor ipsius eadem vel infeudaret sive alio modo alienaret, sub anathemate maledictus Deo et Ecclesiæ redditurus esset rationem. Accessit ad hujus anathematis confirmationem sedis apostolicæ auctoritas, quia tunc legatus apostolicæ sedis Octavianus, cooperantibus illi tribus episcopis, videlicet Walthero Augustense, Ottone Frisingense, Emehardo .... episcopo candelis exstinctis excommunicavit successuros episcopos, qui de mensa episcopi alienarent bona per jam dictum Waltherum episcopum Ecclesiæ Augustensi collata vel ab eodem recollecta. Aderant autem et huic sententiæ intererant omnes Augustensis Ecclesiæ prælati, abbates, præpositi, archidiaconi et de aliis episcopatibus multi, quorum unus ego fui.

Sei cum prædicto episcopo Walthero successisset Chuonradus episcopus, ita omnia episcopalia bona dissipavit partim infeudando, partim impignorando, ut sicut hodieque apparet, mensa episcopi antehac opulenta, nunc sit pene penitus destituta redditibus episcopalibus. Hæc desolatio cum litterarum mearum testimonio per Augustenses canonicos, maxime autem per fratrem meum uterinum jam dictum Ruodigerum delata est ad Romanum pontificem Adrianum. Quo judicante ipse frater meus cæterique canonici causam justam prosequentes addicti sunt pœnis et episcopus dilapidator dimissus est cum honore. Qui ad sua reversus ita excanduit in me ac fratres meos uterinos, ut omnibellua ferocior illis existeret, meque in ipsis, prout

voluit et valuit, molestaret. Sed hæc ejus infestatio mitigata est per domnos cardinales Henricum presbyterum sanctorum Nerei et Achillei, et Jacinctum diaconum cardinalem sanctæ Mariæ in Cosmidin. Qui, mediante simulque cooperante Welfone duce, reconciliaverunt nos in pace, ut ego putaveram, firmissima, sed ut postea persensi, dolosissima. Nam discedentibus domnis cardinalibus, qui unum de fratribus meis illic decanum fecerant, videlicet Ruodigerum, quem etiam domno episcopo arctius commendaverant manu episcopi sibi data velut in arrham gratiæ ac paciæ erga illum perpetualiter servandæ, ipse oblitus per manum datæ fidei eundem crudelius infestavit reperta occasione ex officio decaniæ.

Instigavit namque ipsum fratrem meum tunc decanum, ut viriliter ageret in reseccandis vitiis inolitatis et plantandis disciplinis tunc insolitis, quia desueverant in dormitorio dormire, ac plurimi eorum ludicris vanitatibus occupati a choro, a capitulo se absentantes in sæcularibus desideriis evanuerunt. Quos cum restringere studisset ipse decanus juvante ad tempus episcopo, episcopus ipse, ut vidit fratres adversus decanum graviter exacerbatos, junxit se illis contra decanum compellendo ipsum decanum, ut dimitteret decaniam, nec prætendentibus nec prætendere valentibus fratribus ullam causam, nisi voluntatem suam, quam dixerunt et judicaverunt solam sufficere ad mutationem decaniæ, quam nullus deberet ipsis invitis tenere. Hoc

judicio gravatus frater meus, cum propter imminens schisma nesciret, quis inter duos papas nominatos esset verus Petri successor, generale appellavit concilium, quod sperabatur cito habendum pro solvenda quæstione ipsius schismatis. Audita igitur hac appellatione gavisus sunt fratres tanquam porrecta sibi occasione contra decanum, per id, quod in appellatione specialiter non nominavit victorem suum, sicut dixerunt, papam, quem et episcopus receperat, et curia papiensis collaudaverat. Conclamabant ergo episcopus et fratres contumeliam factam Cæsari et suo papæ Victori, cum salva utriusque gratia potuerit hæc appellatio recepta fuisse, præsertim parato decano in omni prætorio,

etiam coram Cæsare, suæ appellationis rationem reddere, quod injuste gravatus juste appellaverit generale concilium, quod exspectabatur futurum, quodque ipse dominus imperator pro suo jure nitentur et adhuc nititur aggregare, non aliquas ecclesiasticas personas ad iudicium suum constringendo, sed eas benigne invitando ad concilium, sive tam grande consilium, quo exterminari possit grande periculum schismatis de dualitate Romani pontificis, quem constat nisi unum esse non posse uno eodemque tempore, ita ut semper uno decedente atque uno succedente unitas perseveret in una universali Ecclesia. Nondum vero plenarie discussa hujus dualitatis quæstione, cum duo Romani pontifices dicuntur esse, non incongrue a gravatis ge-

nerale appellatur concilium, quo talis schismatis malum reseccandum est, quod angularibus et particularibus conciliis vix aut nullatenus reseccari potest.

Appellatione igitur non indecenter facta tunc ad generale concilium nimis incongrue fratres Augustenses cum suo episcopo fecerunt non tam angulare concilium, quam conciliabulum, in quo et dicebant: Quid faciemus, quia hic decanus noster multa gravamina inducit? Si dimitimus eum sic, omnes opprimemur. Unde nobis expedit ut unus iste foras pellatur, et non omnes opprimamur, aut iram Cæsaris atque Victoris papæ incurramus. Audito hujusmodi consilio, cogitaverunt ut expellerent eum simulato Cæsaris ac Victoris timore, quorum neuter sciebat, quid fieret. Vocatus ergo jam circa vesperam ad illorum capitulum præsentem ac præsentem eorum episcopo quasi altero Caipha sic est iudicatus, quasi Victoris excommunicatus et Cæsaris proscriptus. Unde rebus omnibus nudatus et spoliatus præter sola instrumenta equitandi occasu jam solis imminente projectus est a civitate. Remanserat autem in ipsa civitate alter frater suus et meus nomine Fridericus tanquam semivivus, et incipiens mori utpote jam diu ægrotans in janua mortis positus. Hunc de domo sua, imo etiam de lecto ægritudinis eiciendo atque alimenta necessaria illi auferendo residuum spiritus, quo adhuc spirabat, cruciatibus istis eiecerunt. Nam de domo sua pulchra primo eiectus in coquinam, de coquina in textrinum, de textrino in pistrinum projectus (nec) habitaculum neque habens victum, nisi emendicatum, coactus est per decursum fluminis descendere. Nec enim aliquo vehiculorum genere duci potuit, sed navigio usque ad me, deinde usque ad fratrem nostrum uterinum Niuwemburgensem præpositum gratia medendi properavit. Sed homo ægrotus, tot vexationibus et victualium destitutionibus vexatus, nullo medicorum studio reparari valuit, eo quod nimis invaluerat infirmitas per dominum Augustensem suosque fautores exulcerata et aggravata, qui persecutus est hominem inopem et mendicum, et compunctum corde mortificare studens in zelo Herodiano, quo me fratresque meos odivit et quasi alter Decius velut in crate ferrea ustulavit. Carnifices denique urgentes ministrabant carbones subter cratem ferream, dum carnales carnalis episcopi consilarii consilia pessima ipsius induratæ nequitiae suggerebant ad me cruciandum in fratribus meis, maxime autem in fratre jam incipiente mori, quem non sinebant in domo sua vel in lectulo suo mori, sed eiecerunt illum spoliatum et nudum.

Fieri autem potest ut ad excusandas excusationes in peccatis dicant, vivere non potuisse ipsum nec in ipsa domo sua propter vehementem ipsius infirmitatem. O si mihi nunc vel in sede apostolica, vel in throno regni Davidici daretur alter David sive prophetans, ut decet papam, sive regnans, ut docet

A imperatorem, non esset mihi dubium, quin gravissime puniret istud homicidium nullatenus per hoc excusabile, quod ille, quem occiderunt, cuius mortem acceleraverunt, vivere non poterat post ægritudinis immanem ruinam Augustensibus cunctis notam, nec domnis eardinalibus, qui in domo ejus manserunt, ignotam. Ille namque Amalecites, qui Saul regem occiderat, per hoc apud regem David excusari non potuit, quod dixit de Saul: « Sciebam enim quod vivere non poterat post ruinam (II Reg. 1, 10). » Saul quippe graviter vulneratus incumbabat super hastam suam suo proprio gladio graviter sauciatus, et revera vivere non poterat post ruinam. Sed tamen ille Amalecites, qui mortem ejus acceleraverat addendo vulnus vulneribus, iudicante David reatui sanguinis addictus est, et propter homicidium perpetratum velut homicida iudicatus est. Ipse autem frater meus taliter occisus beata morte obiit, quia sentiens imminere sibi exitum vitæ mortalis ad immortalitatis auctorem confugit saculo renuntians et jugum Domini suscipiens, regularem vitam professus in cœnobio sanctæ Mariæ Niuwemburgensi. Clamor tamen sanguinis et mortis ejus, Deo volente, audietur et hic in Ecclesia peregrinante longo incolatu, de quo in primo cantico graduum supra egimus, et in Ecclesia sursum regnante, unde veniet auxilium mihi gradui secundo invenienti, prout subvenire dignabitur ipse, cui dico: *Auxilium meum a Domino, qui fecit cælum, et terram.*

C Porro spolia prædictis fratribus meis ablata, si Deo placet, cum vel apostolici vel imperialis regiminis Deo aspirante arridebit prosperitas, requiruntur favente Dei clementia vel a me vel ab aliquo successore meo in Reicherspergensis cœnobio, in quo, cum adhuc vivat frater superstes, jam dictus decanus, quem solum jam contingunt bona ipsis duobus fratribus ablata et Ecclesiæ Reicherspergensis oblata, ipsa Ecclesia, in qua superstes frater vivit, qui se suæque ipsi Ecclesiæ obtulit, iudicium exposcet vel hic, vel in ultimo examine, quando « stabunt iusti in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt, et qui abstulerunt labores eorum (Sap. v, 1), » sicut ipsi Augustenses abstulerunt labores fratrum eorum computatos in beneficiis, in libris, in vestimentis, in ædificiis aliisque bonis mobilibus et immobilibus ultra pretium ducentarum marcarum. Dico autem *labores eorum* non solum sua propria, sed etiam ecclesiastica beneficia, quæ per alios alienata ipsi cum labore magno recollegerunt, et ex parte suis pecuniis redemerunt, quæ nunc ab inimicis eorum possidentur quibus propter mortiferas vexationes Friderico nostro illatas recte ac vere dici potest: « Occidistis, insuper et possedistis (III Reg. xx, 19). » Parum quippe aut nihil differunt ab his, qui dixerunt: « Venite, occidamus eum et habebimus hæreditatem ejus (Matth. xxi, 38). » Atque utinam pretium sanguinis ejus provenisset in sepulturam peregrin-

norum, videlicet in requiem et consolationem religiosorum sursum in cœlis conversantium et hic in terra peregrinantium, esset hoc utique magna consolatio nobis fratribus adhuc superstitionibus. Nunc autem sola hospitali domo excepta, quam pauperes habent, pretio sanguinis et mortis ejus ditati sunt, qui eum pariter cum episcopo suo cruciaverunt mortiferis vexationibus, quorum præcipui sunt Sigfridus præpositus, Hermannus plebanus, frater ejus Oudalricus, Tiemo archidiaconus, qui quali fama vel potius infamia sint notabiles, liquido cognoscetur, si talem se ostenderit Romanus pontifex, ut ei confidenter dici possit: « Fili hominis, fode parietem (*Ezech. viii, 8*). » Nam perfosso pariete illo intus luteo, nec foris dealbato apparent majores abominationes, quam nunc sint perpetratae in duorum fratrum nulla culpa notabilium depulsione. De qua, ut perfecte pœniteant, optamus et oramus.

Et quidem nunc altero fratrum defuncto, et sicut expositum est, occiso, altero vero sub regula beati Augustini apud nos religato, non est, qui repetat vel decaniam vel canonicas præbendas. Attamen, qui eas injuriose abstulerunt, sacrilegium commiserunt judicante papa et martyre Calixto; qui in suis decretis ait: *Decaniæ præbendæ, cæteræque res Ecclesiæ elemosynæ sunt fidelium, pretia peccatorum, redemptiones animarum, patrimonia pauperum, quæ gratis debent accipi, gratis dari, unde pauperes Christi pasci debent, quas legibus debent obtinere et erogare. Quas qui legibus obedienti abstulerit, sacrilegus et Judæ proditori similis habeatur. Qui vero inobedienti dimiserit, honoris sui reus judicetur.* Ab hac sententiâ Romani pontificis et egregii martyris Calixti non discordabit, quisquis est vel erit successor ejus legitimus, qualis erat sanctæ memoriæ papa Eugenius mihi, ut notum est,

A clementissimus, quod adhuc patet ex litteris ipsius ad meam parvitatem clementissime directis. Item litteræ aliorum pontificum Romanorum Innocentii, Cœlestini, Lucii ad me directæ satis indicant, quanta dignationis apostolicæ clementia sui habitus illorum tempore, qui me noverunt, quosque ego novi.

Sed Adriano papa, qui me non cognovit, prædente traditus sum in manus hostium. Nam litteræ nostræ verum testimonium continentes contra dominum Augustensem devenerunt in manus ejusdem Augustensis me meosque fratres odio habentia. Quis traditor fuerit in curia, non est mihi notum, sed hoc scio, quod antehac nunquam mihi sic accidit, cum plurima scripserim pontificibus Romanis me diligentibus et tuentibus contra meos adversarios, quales multos habui certans pro lege Dei, maxime in temporibus schismatum Burdini, et Petri Leonis, a quorum fautoribus multa contraria sustinui, sed juvante gratia Dei, atque tuente me Apostolicæ Sedis auctoritate cum sancta et in sancta Ecclesia triumphavi, et adhuc de imminente schismate triumphum spero, licet multiplicati sint qui nunc tribulant me dicentes animæ meæ: « Non est salus in Deo ejus (*Psal. liii, 3*). » Inter quos illi gravius me turbant, qui hominem assumptum in Deum negant sic exaltatum, ut in republica sui Patris dominetur æque potenter ut ipse Pater ejus, æque omnipotens in utraque natura Divina et humana, cum sit utriusque naturæ una et indivisa gloria, unumque dominationis nomen Verbo innatum, sed homini datum, quem Deus exaltavit, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen. De quo nomine ipsius gratia favente, cujus gloriam prædicamus, psalmo sequenti proposuimus agendum, prout ipse per me indignum dignabitur clarificare nomen suum.

PSALMUS CXXXIV.

VERS. 1. *Laudate nomen Domini*, etc. Habet hic psalmus in titulo *Alleluia*, quod interpretatur, *Laudate Dominum*, et significat non qualemcumque laudem, sed illam, quæ non habet finem, qua beati habitantes in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te, primo angeli ab initio creationis suæ illic stabiliti cadente illo, qui in veritate non stetit. Secundo beati homines transcensis quindecim gradibus illic stantes, quos ego David nunc alloquor, dicens:

Laudate nomen Domini, quod est super omne nomen, datum non mihi carnali David, sed Filio meo, cui dixit Dominus altissimus: « Sede a dextris meis. » Et: « Dominare in medio inimicorum tuorum (*Psal. cix, 1, 2*). » Item alibi: « Esto Dominus

D fratrum tuorum (*Gen. xxvii, 29*). » Sic accepto Dominio altissimo, sedensque ad dexteram Patris altissimi verus Joseph nunc dominatur in tota terra Ægypti, dum curvatur illi omne genu, etiam Ægyptiorum, et infernalium; quanto magis cœlestium angelorum et terrestrium, videlicet hominum tam pravorum quam honorum. Fuit quidem hic verus Joseph venundatus in servum, imo etiam venundatus ad occidendum pro argenteis triginta, sicut ille figuralis pro viginti argenteis legitur venundatus in servum. Nec mirum, quod majori pretio venundatus est iste quam ille, quia et huic ternarius in triginta, et illi binarius congruit in viginti argenteis, eo quod istius persona consistit in tribus essentiis unitis, videlicet anima rationali et humana carne

atque Divinitate, illi vero in duabus tantum, scilicet anima rationali et carne humana. Itaque plus quam Joseph est hic, et plus iste dominatur in regno Dei Patris quam ille in regno Pharaonis. Namque ad illum dixerat Pharaos: « Uno tantum regni solito præcedam (Gen. xli, 40): » huic autem dixit Pater: « Sede a dextris meis. » Quod idem est, ac si dixisset: Congregna et condominare mihi, quia ergo, ut Apostolus ait: « Jam consedit in dexteram sedis magnitudinis in excelsis (Hebr. viii, 1), » miserendi sunt, qui ejus dominio immenso mensuras ponunt, quasi forma servi quondam valde humiliata, sed nunc nimis exaltata non deposuerit servile jugum, et non acceperit summum dominium nullatenus a dominio patris et Verbi et Spiritus sancti vel in punctulo uno distinguendum post consummatum illud servitium, de quo ipse in cruce cum accepisset acetum, ait: « Consummatum est (Joan. xix, 30). »

Igitur etsi maneat in eo formæ servilis essentia, tamen sic est exaltata, Deificata et glorificata, ut longe sit ab ea servilis obedientia, sub qua mortalis adhuc positus ait: « Sed ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio (Joan. xiv, 31). » Completo igitur hoc mandato et in crucis morte consummato, amodo recognoscendus et in gloria Dei Patris unus cum eo Dominus, unus in utraque natura tam exaltata quam exaltante Altissimus, cui et canimus: « Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus altissimus, Jesu Christe, cum sancto Spiritu in gloria Dei Patris. » Hac igitur laude « Laudate nomen Domini, quod est super omne nomen, » quia homo, cui hoc nomen donatum est, nunc dominatur et in æternum dominabitur, indiviso dominio cum Patre suo et Spiritu sancto: cum Patre, inquam, suo, qui eum suum recognovit filium dicens; « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. xvii, 5): » quod vero addidit: « Ipsum audite, » pie intelligitur, ac si dixisset omnibus creaturis: Ipsi obedite. Hinc illa obediunt maris et ventorum et quod majus est, etiam spirituum malignorum, quibus imperavit, et obedivit ei. Sed nunc imperat ventis et mari et obediunt ei; imperat aquiloni, ut surgat surgensque cedat locum dans austro venienti, qui perlet hortum suum, ut fluant aromata illius; imperat mari, ut quiescat, neque ultra modum quatiat naviculam suam, sanctam videlicet Ecclesiam piscatori Petro commissam; imperat quasi Dominus, cum servorum fuerit precibus excitatus. Ideo *laudate, servi Domini*, precibusque assiduis illum, ne dormiat, excitate, vos maxime devoti ac boni servi

VERS. 2. *Qui statis, et non jacetis, in domo Domini; statis, inquam, in domo Domini vacantes intrinsece contemplationi, et in atriis domus Dei nostri, similiter statis exterius operando quod bonum est ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, qui et ipsi libenter stant in domo vel in atriis*

A domo una nobiscum. Quibus omnibus dico ego David in Spiritu vocans eum Dominum, quem non ignoro esse Filium meum, dico inquam,

VERS. 3. *Laudate Dominum, suppono causam laudandi eum, dicens, quoniam bonus Dominus. Si omnia, quæ laudantur, in hoc præcipue laudantur, quia bona sunt; et in hoc præcipue vituperantur mala, quia sunt mala, una dictiuncula laudis causa perfecta explicita est, cum dicitur: Quoniam bonus, maxime cum non accidentaliter dono sed essentialiter bono sit bonus iste Dominus, cujus nomen, etsi terribile sit malis, tamen suave est humilibus, quibus nunc dico: Psallite nomini ejus, quoniam suave est gustantibus illius dulcedinem, sicut alias dicitur:*

B (Psal. xxxiii, 9). » Et quia internum saporis illius gustum fortasse non capitis, utpote adhuc parvulis multi inter vos conformati, quibus lacte opus est non solido cibo, audite opera ejus manifesta, quibus excitemini, ad laudandum bonum et occultum factorem bonorum, et manifestorum operum. Sic olim cum dixisset Moysi: « Ego sum qui sum, » sciens hoc nomen ejus esse incapabile, adjecit: « Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob. » Quod nomen propter homines temporales, ne videretur temporale, addidit: « Hoc nomen mihi in æternum (Exod. iii, 14, 15), » non quia illi æterni, sed quia æternus ipse facit æternos, quibus misericordia sua præparata est ab æterno usque in æternum;

C VERS. 4. Quoniam ab æterno elegit sibi Dominus Jacob, sicut ipse ait: « Jacob dilexi, Esau autem odio habui (Malach. i, 2, 3), » nullo merito præcedente vel exigente. Unde multum laudanda est bonitas Domini, quoniam Jacob elegit sibi Dominus, et eundem Israel nominatum post luctam cum angelo habitam elegit in possessionem sibi, quam ut agrum coleret, seminaret, possideret, servaret. Hoc non ex incerta opinione prædico ego David

VERS. 5. Quia ego cognovi, quod magnus est Dominus, et Deus noster præ omnibus diis. Quod qui non possunt cognoscere, credant mihi cognoscenti, quia ego raptus ad superna et illic instructus cognovi, quod magnus est Dominus, ut apparet in operibus ejus magnificis, quia

D VERS. 6, 7. Omnia quæcunque voluit fecit in caelo, et in terra, et in omnibus abyssis. Educens nubes ab extremo terræ: sive ad litteram de paludibus excitans nebulam, quam cogit in nubes; sive ad sensum mysticum infirma et contemptibilia mundi eligens, ut confundat fortia, dum fortibus relictis ipsa infirma facit quasi nubes doctrina pluere, miraculis fulgurare, fulgura ipsa in pluviam formans, dum terribiles minas in misericordiam flectit, quia ipsi prædicatores nubes propter carnem, venti propter spiritum recte nominantur. Et quia nubes videntur, venti vero non videntur, licet sentiantur: non incongrue propter humana corpora nubium origo narratur esse ab extremo terræ; de ventis autem

dicitur: *Qui producit ventos de thesauris suis*, quia ignota est origo animarum de nihilo creatarum. Diximus jam superius: *Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus, psallite nomini ejus, quoniam suave est*; ad hanc suavitatem et bonitatem comprobendam subjunximus benigna opera Domini. Quod autem sequitur:

VERS. 8. *Qui percussit primogenita Ægypti*, etc., usque: *Domine, nomen tuum in æternum*, plane indicat non solum *suave*, sed etiam *terribile nomen Domini*, qui et ad litteram *percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus*, et nunc percutit vitia principalia in prudentibus et idiotis, non parcens vel illis ob subtilitatem, vel istis ob simplicitatem.

VERS. 9. *Emisit [Vulg. Et misit] signa et prodigia in medio tui, Ægypte, in Pharaonem*, scilicet diabolium, et in omnes *servos ejus* malos homines et angelos.

VERS. 10. *Qui percussit gentes multas mortificando in electis innumeras vitiorum catervas, et occidit reges fortes*, malignos scilicet spiritus, et immundos dominium sibi usurpantes, videlicet

VERS. 11, 12. *Sehon regem Amorrhæorum, et Og regem Basan, et omnia regna Chanaan. Et dedit terram eorum hæreditatem Israel populo suo. Pharaonem dissipatio. Sehon tentatio oculorum vel germen inutile. Og conclusio* interpretatur, quibus regum nominibus intelligitur princeps mundi hujus, qui *dissipans* quos potest, regnat in Ægypto, id est, in tenebris et tenebrarum filiis, quos facit esse *germen inutile* per tentationes maxime oculorum, quia et impudicus oculus impudici, et malignus maligni cordis est nuntius: in regno *Amorrhæorum*, id est, *amaricantium*, et in regno terræ *Basan*, quod interpretatur *confusio*, cujus rex dicitur *Og*, id est, *conclusio*, quia quos diabolus per vitia confundit, illis quoque vias vitæ intercludit. Exterminatis autem regibus istis cum sibi consentaneis malis angelis et hominibus terra eorum, de qua et angeli mali projecti et homines mali elongati sunt in Adam, filii *Israel* celet in possessionem, sicut scriptum est: *Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo*. Hæc tunc historialiter facta non dubites adhuc acitari, quia sequitur:

VERS. 13, 14. *Domine, nomen tuum in æternum, Domine, memoriale tuum in generationem et generationem. Quia judicabit Dominus populum suum, et in servis suis deprecabitur*. Sive ut in Hebræo legitur:

A *Et in servos suos erit placabilis. Judicabit Dominus populum suum discernendo veros Israelitas ab Ægyptiis et Chananæis atque illis condemnatis in servis suis deprecabitur, et erit illis placabilis, utpote suis cultoribus et veris adoratoribus in Spiritu et veritate adorantibus Patrem:*

VERS. 15, 16, 17. *Simulacra vero gentium spernentibus utpote conflata ex auro et argento materiali, seu etiam ex auro mundanæ sapientiæ, vel argento mundanæ ac fallentis eloquentiæ. Quæ omnia sunt opera manuum hominum ad nihil utilia, quia, etsi os habent, tamen non loquentur; etsi oculos habent, tamen non videbunt; etsi aures habent, tamen non audient; neque enim est Spiritus in ore ipsorum, quia et idola manufacta et sophistica figmenta vacua sunt aspectu veritatis, et plena spiritu falsitatis, ac proinde spernenda, et pro nihilo habenda.*

VERS. 18. *Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis*, ut et ipsi contemnantur ac pro nihilo habeantur in domo Israel ab omnibus ordinibus ecclesiasticis, in quibus domus Aaron intelliguntur præpositi domus Levi, eorum subministri, qui timent Dominum, populares eisdem subjecti in timore Dei, ex quibus omnibus consistit domus Israel, cui dico:

VERS. 19, 20. *Domus Israel, benedicite Domino benedictione universali, sic scilicet, ut domus Aaron in præpositis, et domus Levi in ministris, et domus omnium timendum Dominum benedicat Dominum, dicens:*

VERS. 21. *Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem. Benedictus Dominus ex terrena Sion diu speculantibus prophetis expectatus, et tandem in ea præsentatus corporaliter, qui spiritaliter habitavit et habitat semper in Jerusalem, ubi eum videbimus in æterna pace non solum in suo corpore clarificato, sed etiam in spiritu, quia Deus idemque homo nobiscum est homo, et cum Patre Spiritus æternus in æternæ pacis visione a mundis corde videndus.*

Gloria Patri nomen suum, quo Dominus dicitur, homini assumpto danti. *Gloria Filio* in utraque natura sua divina et humana summe dominantem. *Gloria Spiritui sancto*, qui est Patri et Filio consubstantialis bonitas et suavitas, qua et *bonus Dominus* et suave nomen ejus prædicatur in hoc psalmo, de laudibus Dei et nominis ejus contexto.

PSALMUS CXXXV.

VERS. 1. *Confitemini Domino, quoniam bonus, etc.* Iterum psalmus iste habet in titulo ALLELUIA, et recte, quia totus dulcisonis laudibus, totus a prin-

cipio usque ad finem tinnulis currens confessionibus, ad laudandam bonitatem et misericordiam Dei provocat, in quo diversa initia versuum conveniunt in

unum finem de laude misericordiae, quia quidquid dicitur, ad misericordiam refertur, sine qua non subsistitur, quæ principalis causa est miserationum Dei super omnia opera ejus.

Magna virtus hujus psalmi ostenditur in Paralipomenon, ubi legitur: Quod cum cœpissent Deum laudare et dicere (II Paral. v, 13, 14): *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæcula misericordia ejus, implevit gloria Dei domum Dei.* Per quod ostenditur quod præsto est præsentia Dei, si pure cautetur hic psalmus, in quo commendatur et primordialis, et finalis causa omnium Dei operum. Nam primordialis causa est bonitas Dei, propter quam fecit omnia; finalis vero misericordia ejus in æternum cantanda, his maxime, qui cum perditii fuissent, requisiti sunt et a miseria erepti sola Dei misericordia miserante, qui et dicunt circa finem psalmi: *Quia in humilitate nostra memor fui nostri, et redemit nos ab inimicis nostris.* Quo versiculo monstratur hic psalmus ad Christianos pertinere potius quam ad Judæos, quia illos absque pretio eripuit ex Ægypto, nos autem Christianos redemit sanguine suo pretioso. Vos igitur, qui redempti estis, ne sitis ingrati gratiæ Dei.

VERS. 2, 3. *Confitemini Deo deorum. Confitemini Domino dominorum,* siquidem et sunt dii multi, et domini multi (I Cor. viii, 5), et super quos omnes iste præcellit, qui etiam deos dijudicat, ad quos factus est sermo Dei, major utique ipsis, quia ipsum Pater sanctificavit et misit in mundum. Notandum sane, quod iste ac præcedens psalmus maxime spectant ad Christum, qui et corporaliter venit ex Sion, ut in præcedenti psalmo habetur, et morte sua redemit nos ab inimicis nostris, ut in præsentibus subsequetur. Huic vos redempti *confitemini*, quod ipse non solum creatus est secundum carnem, sed etiam Creator est secundum suam Divinitatem, ex cujus omnipotentia

VERS. 4. *Facit mirabilia magna solus.* Cum dicitur *solus*, non excipitur Pater ejus aut Spiritus sanctus, quia hi tres unum sunt, et inseparabiliter operantur. Per singulos versus oportet subintelligi: *Confitemini Domino*, quod in Græco magis apparet. Ac si diceretur: *Confitemini Domino facienti mirabilia, facienti cælos in intellectu*, etc. Vultis nosse, benevoli auditores ex parte, quæ sint illa mirabilia, quæ fecit aut facit?

VERS. 5. *Fecit cælos in intellectu*, sive rationales cælos in intellectu sano enarrantes gloriam Dei; sive corporales cælos in intellectu suo præordinatos.

VERS. 6. *Qui etiam firmavit terram super aquas*, ut non habeat aliud sustentamentum nisi aquas crassi et humidis hujus aeris, in quo remigio alarum natant volucres. Quæ videlicet aquæ circumfusæ globo terræ ipsum quodammodo sustentant, quod est mirabile in oculis nostris. Magis vero est mirabile, simulque ultra modum venerabile, quod *super aquas* baptismi de latere Christi manantes fundata

est Ecclesia, et firmata per has ipsas aquas, ne assimiletur pulveri aquis carenti ac proinde arenti neque valenti resistere vento projicienti se a facie terræ.

VERS. 7, 8, 9. *Qui fecit luminaria magna: sclem in potestatem diei, lunam et stellas in potestatem noctis*, quod etiam ad litteram intellectum grandem facit admirationem spectantibus hunc solem solum per dies lucentem, et splendoris claritate lunam et stellas obscurantem. Item *luna et stellæ lucentes* in noctibus magnum præbent spectantibus miraculum, præcipue computistis earum cursus et recursus, ortus et occasus computantibus.

Magis autem solem Christum de stella ortum, lunam Ecclesiam de ipso illuminatam, stellas diversas in ea virtutes vel ordines attendentibus parit confessionis et laudis materiam talis consideratio. Si enim solare corpus attendamus, quid in rebus inanimatis Christi corpori similis? Nam sicut in illo corpore fons totius ætheri est ignis atque inde spargitur per totum mundum, sic et in Christi corpore et inhabitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter (Coloss. ii, 9), et atque inde per divisivæ dona desursum a Patre luminum descendencia illuminat totam Ecclesiam. Si enim *sol* iste adhuc sub nube mortalitatis celatus, tamen duodecim apostolos quasi horas duodecim sic illustravit, ut eis vere diceret: *« Vos estis lux mundi (Matth. v, 14): »* quanto magis nunc remota nube mortalitatis in paternæ claritatis manens gloria illustrat omnia? Lux quippe solis hujus etiam in tenebris lucet, licet eam tenebræ non comprehendant, sicut oculi cæci lumen solis non capiunt, licet clarissimum sibi que in die præsentissimum. Porro lippis oculis eadem lux facit cruciatum, quæ sanos et claros delectat oculos. Nimirum simile est huic illud, quod clarificatio corporis Christi per Scripturas annuntiata fideles delectat, quando audiunt, quod omnis lingua confitetur, quia Jesus Christus est in gloria Dei Patris; infideles autem, qui vel nullius vel pusillæ sunt fidei, ac proinde cæci aut lippii, non delectantur in ista claritate solaris corporis Christi, neque hoc sufficit illis ad mensuram perfidiæ suæ addentibus ad ejus cumulum, ut negent corpus Christi adorandum, nosque illud adorantes arguant, quasi creaturæ potius quam Creatori servientes, ac proinde idololatrias censendos, quasi nos corpus Domini a Domino separemus, atque illud seorsum adoremus: et ut redeamus ad metaphoram, quasi corpus illud solare suæ Divinitatis claritate spoliemus adorando illud seorsum, quod nefas esset, neque hoc admitteret fides catholica, qua sane creditur, Verbum caro factum suæ carni sic unitum, ut non liceat carnem Verbi a Verbo separare, quia talis caro non prodesset quidquam vel manducantibus vel adorantibus eam.

Corpus igitur Domini tanquam solem justitiæ plenum Divinitatis calore ac splendore veneramus, quod, sicut ait beatus Augustinus, nemo spiritua-

liter manducat, nisi prius adoret non infra Deum, sed in Deo, non ut scabellum, sed, sicut ait Hieronymus, ut thronum, non ut *solem* in occasu non habentem speciem neque decorem, sed ut *solem*, qui « ascendit super occasum (*Psal.* lxxvii, 5), » ascendit, inquam, *ad Orientem*, id est, usque ad insitæ sibi Divinitatis celsitudinem. Divinitas quippe ipsius recte dicitur *oriens*, non orta, quia ejus ex Patre generatio non habet finem. Porro de homine in Deum nato et virgine illud sane intelligitur, quod alibi dicitur : « Ortus est sol (*Ps.* ciii, 22). » Et illud : « Lux orta est justis (*Ps.* xcvi, 41), » et quod impii dicent in iudicio : « Sol justitiæ non ortus est nobis (*Sap.* v, 6). » Et illud : « Veritas de terra orta est (*Ps.* lxxxiv, 42). » Quæ nimirum veritas de Patre semper oriens et æternaliter nascens in sua ex Patre nativitate non admittit ante vel post, quia manet semper *hodie* juxta illud : « Ego hodie genui te (*Ps.* ii, 7), » ac proinde recte non orta ex Patre, sed *oriens* nominatur. At eadem veritas orta de terra, id est, nata ex Virgine, habens in hac nativitate ante ac post, cum aliquando fuisset oritura et nunc sit orta, recte canitur ascendisse in homine assumpto, ac de terra virginea orto usque *ad orientem*, id est, usque ad assumptis Divinitatis celsitudinem et claritatem, ut totus Christus credatur in utraque natura lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum neque in hac luce, in hoc *sole* justitiæ aliquid æstimetur esse obscurum, cum etiam corpus ejus, quamvis de terra ortum sit, in cælo nunc lucidissimum, neque in sua luce suæ Divinitatis claritate minus clarum. Quod non videntes *Ægyptii*, videlicet homines et angeli tenebrosi, vel *Amorrhæi*, *amaricantes* vel homines regis *Basan*, *confusi* timeant plagas, quæ hic memorantur ad litteram quasi præteritæ, sed in mysterio adhuc sunt expectandæ simili culpa exigente. Nam

Vers. 10-12. *Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum : qui percussit reges magnos : et occidit reges fortes*, videlicet : *Sehon regem Amorrhæorum : et Og regem Basan*, quorum nomina in superiori psalmo interpretata sunt, ipse quoque nunc et usque in finem sæculi percutit et percutiet similes eorum, quosdam ut pœniteant sicut Saulus, quosdam ut pereant, sicut Judas mercator pessimus.

Item : Sicut tunc *eduxit Israel de medio Ægyptiorum* Pharaone merso in mare, per quod *populum suum* duxit, quem *et traduxit per desertum*, cui etiam *dedit hereditatem* promissam : sic et nunc educit nec educere cessabit per mare baptismi diabolum suffocantis usque in finem sæculi veros Israelitas, in quibus dolus non est, *de medio* malorum dicens eis : « Exite de medio eorum, et inmundum nolite tangere (*II Cor.* vi, 17), » quod est dicere. Nolite inmundum tangere consentiendo immunditiæ, ac nequitæ alienæ per silentium timidum, sed exite arguendo manifesta manifeste, et occulte occulta. Sic exeuntes educit Deus in

A manu potenti et brachio excelso, id est, in Verbo suo in Filio suo, de quo dicitur : « Et brachium Domini cui revelatum est ? » (*Isa.* liii, 1.) Istiti etiam *dividet mare Rubrum in divisiones*, quando malis et amaris populis inter se discordantibus et contra se divisis, ut patuit in hæreticis contraria docentibus, *per medium* eorum transit *populus Domini*, ut, verbi gratia, cum Arius et Sabellius essent contra se divisi, *per medium* eorum transivit Ecclesia tenens illud evangelicum : « Ego et Pater unum sumus (*Joann.* x, 30), » unum contra Arium ; *sumus* contra Sabellium. Item cum Nestorius divisisset Christum in duas personas propter duas ipsius naturas, Eutyches vero propter unitatem personæ æstruere conaretur unitatem quoque naturæ, *sancta* Ecclesia tenuit *medium*, transiens per illos contra se divisos asserendo unitatem personæ consistentis ex duabus et in duabus naturis. Et hoc totum factum est *in manu potenti et brachio excelso*, ut et nos pusilli confidamus nos liberandos per idem *brachium manu ; potenti* secundum suam misericordiam :

Vers. 23, 24. *Quia in humilitate nostra* qua vel intrinsecus per virtutem mentis fuimus humiles, vel extrinsecus per adversitates humiliati, *memor fuit nostri*. *Et redemit nos* pretio sanguinis proprii *ab inimicis nostris* propter suam misericordiam, *quoniam in æternum misericordia ejus*.

Vers 25. *Qui dat escam suæ carnis omni carni*, id est, omni habenti cor carneum et non lapideum Solis Judæis dedit manna umbraticum, sed *omni carni*, ut dictum est, manna verum dat, secundum quod ipse dieit : « Panis, quem ego dederò, *carne* mea est pro mundi vita (*Joann.* vi, 52). » Igitur in toto mundo *dat escam omni carni* semotis duris et lapideis, qui dixerunt : « Durus est hic sermo, quis potest eum audire ? » (*Joan.* vi, 61.) Item : « *Quomodo potest hic carnem suam dare nobis ad manducandum ?* » (*Joan.* vi, 55.) Litigantibus illis eorumque similibus duris, lapideis et incredulis, vos, qui cor carneum habetis, qui cum Petro verba vitæ æternæ accipitis,

Vers. 26, 27. *Confitemini Deo cæli, quoniam in æternum* miseretur omnium dans *escam omni carni* non solum sacramentaliter et spiritaliter, ut dictum est, sed universaliter quoque pascens *omnem carnem* a maximis animantibus usque ad minima. Unde est illud : « Considerate volatilia cæli, quia non serunt, neque metunt, et Pater vester cœlestis pascit illa (*Matth.* vi, 26). » Quos autem Pater pascit, hos pascit et Filius, quia quæcunque ille facit, hæc et Filius similiter facit. Pascit ergo *omnem carnem*, qui una cum Patre fecit *omnem carnem*. Sed vos, qui cœlestia, quæ sursum sunt, esuritis, *confitemini Deo cæli*, sursum cor habendo et illuc tendendo, ubi panem angelorum sic manducetis, ut eum sancti manducant angeli non in sacramento, aut sub velamento, sed facie ad faciem videndo et gustu ineffabili sapiendo : *quoniam bo-*

aus, quoniam in æternum misericordia ejus, quia est Dominus dominorum, quia servos bonos in gaudium suum introductos faciet sub se et secum dominari semper in æternum, quoniam in æternum misericordia ejus.

A Gloria Patri misericordiarum. Gloria Filio impetranti misericordiam æternam. Gloria Spiritui sancto, qui est ipsa misericordia æterna, qua liberantur a miseria. Fiat, fiat. Amen, amen.

PSALMUS CXXXVI.

Super flumina Babylonis, etc. Titulus ita se habet :

PSALMUS DAVID PROPTER JEREMIAM.

Ab hoc psalmo sexta jam periocha breviori cursu textitur. Reditor namque ad fletum amantium, ad suspiria desiderantium propter Jeremiam, id est juxta Jeremiæ intellectum. Sicut enim Jeremias captivitatem filiorum Israel factam a Nabuchodonosor historice scripsit, et aliud tamen ibi designari intellexit : ita isti licet verba historice pronuntiant, sub eisdem tamen verbis aliud oportere intelligi designant. *Super flumina Babylonis*, inquit, *illic sedimus et flevimus, dum recordaremur Sion.* « Quandiu sumus in corpore, » inquit Apostolus, « peregrinamur a Domino (II Cor. v, 6). » Et vere ; nam captivi sumus captivitate peccati, quod fecit Adam. Quotquot sumus filii Sion, captivitatem istam congemimus et flemus sedentes *super flumina* ; super decurrentia vitia præsentis sæculi multos immersos esse videntes, et incidere ipsi atque immergi metuentes. Hæc et cætera psalmi fletus sunt amantium Deum, suspiria sunt desiderantium videre Deum deorum in Sion et dicentium :

VERS. 1. *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus.* Neque stetimus erecti per superbiam, quasi nostra virtute putaremus nos aliquid posse, neque jacuimus per ignaviam quasi diffidentes de Dei auxilio ; sed *sedimus* per humilitatem scientes vanum surgere ante lucem gratiæ prævenientis et humanos conatus excitantis, atque, ne sint inanes, adjuvantis, neve ante finem deficient in bona perseverantia, conservantis. Istam gratiam non jacendo et dormiendo, sed *sedendo et flendo* expectavimus, eratque nobis civibus Jerusalem captivis in *Babylone* magna causa flendi, quod multos de civibus nostris vidimus immersos in *fluminibus Babylonis*. Et quia lubrica sunt eorumdem *fluminum* littora lutosa, timuimus etiam nobismet, ne laberemur, et eisdem *fluminibus* immergeremur abstracti et illecti concupiscentiis carnis aut oculorum, quæ sunt *flumina* in profundum voluptatis et curiositatis trabentia : sicut e contra flumen superbiæ undis procellosis et spumosis in altum sustollit, quos de sua virtute facit gloriari : verbi gratia, dicendo : « Non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, a Jaltari (Luc. xviii, 11). » *Flumina* hæc *Babylonica* timuimus, et ideo *flavimus*, dum *recordaremur Sion*,

de qua peregrinati sumus in Adam, in quo omnes peccavimus, in quo etiam de *Sion*, videlicet de paradiso ejecti sub rege *Babylonis* diabolo in isto *Babylonis* lacu cum Daniele anxiamur eo gravius, quod neque attentos, neque benevolos, neque dociles auditores invenimus in medio ejus. Inter eos enim, qui manent in *Babylone*, quidam sunt vicini exitibus ejus deliberantes inde fugere atque in *Sion* reverti ; sed quidam sunt in medio ejus ita defixi, ut sint comparabiles arboribus infructuosis habentibus tamen folia inaniter virentia, ut salices inde virentes, quod irrigantur fluminibus in medio *Babylonis* fluentibus.

VERS. 2, 3. In hujusmodi *salicibus organa nostra suspendimus*, nolentes dare sanctum canibus neque margaritas projicere ante porcos. Ipsi enim, qui sunt *salices*, etiam sunt canes veritati oblatrantes, imo et vulpes dolosæ, quia *illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cautionum* cupientes capere nos in sermone. Annon tibi vulpes videntur, qui dixerunt : « Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, licet censum dare Cæsari an non ? » (Matth. xxii, 17.) Similiter vulpeculæ sunt capiendæ, utique ne vineas florentes demoliantur irrisores verbi Dei, quia non nisi ad irridendum nos interrogant *verba cautionum*. Qui enim *captivos duxerunt nos* captiosis et dolosis interrogationibus, ideo quæsierunt a nobis *verba cautionum*, ut irriderent atque reprehenderent. Et qui *abduxerunt nos* ab utilibus, quæ loqui proposuimus de moralitate, ipsi dolose nimisque astute quasi altiora volentes audire dixerunt : *Hymnum cantate nobis de canticis Sion*, ac si dicerent : Loquimini de cælestibus et secretis, quæ aguntur in *Sion* cælesti, ubi Deus ordinat omnia, quæ præscivit futura. De hac ejus præscientia cæterisque in hunc modum secretis cælestibus *Hymnum cantate nobis*, quia de hujusmodi *canticis Sion* libenter disputamus. Qui bus interdum respondimus :

VERS. 4. *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Conventicula hæreticorum et Platonicorum, Aristotelicorum sophistarum secundum elementa mundi philosophantium, et non secundum Jesum Christum sunt habenda pro *terra aliena*, in qua cum interrogatores, reprehensores, adulatorcs a viro catholico expetunt audire cælestia, magna est illi anxietas et dubitas, loquatur aa sicut,

eum et in silentio et in loquela timeat periculum. In anxietate hujusmodi ego civis Jerusalem nullam habeo consolationem præter tui memoriam, o cœlestis Jerusalem. Denique in amicitia Babyloniorum renuit consolari animam meam, ideoque memor fui Dei regis Jerusalem, et delectatus sum, quia ipse per *Jeremiam* promisit captivitatem solvendam civium *Jerusalem*. Et ideo si non meminero tui, o *Jerusalem*, aut

VERS. 5, 6. *Si oblitus fuero tui aliquid agens ad placendum solummodo Babylonicis, oblivioni detur dextera mea, et si loqui voluero aliquid ad placendum civibus Babyloniæ, in quo dicendo non meminero tui, adhæreat lingua mea faucibus meis.* Malo enim esse nihil agens nihilque loquens, quam talia loqui vel agere, quæ non pertineant ad te, o *Jerusalem*. Atque ideo non optantis voto, sed prophetantis officio dico, ut veniant super me imprecationes istæ: *Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, et obliviscatur me dextera mea, ut nihil dicam vel agam potius quam non bene agam vel dicam.* Veniant, inquam, imprecationes istæ, si non proposuero *Jerusalem* in principio lætitiæ meæ, ita videlicet ut etsi aliquantula mihi subrepat lætitia de prosperitate mundana, tamen in principio lætitiæ non sit *Jerusalem*, ut exinde principaliter gaudeam, quod ejus per omnia, quæ dico vel ago, memoriam servo apud me in principio lætitiæ meæ, in principali gaudio secundum illud Evangelium: « Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlis (*Luc. x, 20*). » Dicta sint hæc de Babylonicis omnino alienis et manifestis hostibus ac destructoribus *Jerusalem*. Sed quia Idumæi secundum carnem consanguinei filiis Israel, qui fuit frater Esau, qui dictus est Edom, fuerunt impedimento recedentibus *Jerusalem*, vel in destructione favebant Babylonicis, ac proinde significabant falsos fratres, falso amicos et vere hostes, major est querela mihi David regi civitatis *Jerusalem* vel cuilibet Jerosolymitano civi contra Edom, cujus nequitia invenitur in falsis fratribus, contra quos oro, dicens:

VERS. 7. *Memor esto, Domine, filiorum Edom in die vel in diem Jerusalem, tale quid agendo contra eos, quod sit in diem, id est in consolationem Jerusalem.* Sic in Paralipomenon legitur factum in diebus regis Josaphat, quando congregatis filiis Edom de monte Seyr cum cæteris orientalibus ad devastandam *Jerusalem*, cum essent congressuri lucescente die, adhuc nocte imminente ipsi filii Edom cum filiis Ammon et Moab dissidentes mutuo se occiderunt, et filiis Israel civibus *Jerusalem* dictum lætum præparaverunt (*II Paral. xx*). Nam congregatis jam dictis hostibus adversus Judam, et *Jerusalem* convenit omnis Juda in *Jerusalem* et in templum Domini ad deprecandam faciem ejus. Et stantibus illis coram Domino cum uxoribus et parvulis ac liberis et vociferantibus ad Dominum, *Jaziel filius Zachariæ filii Barachiz levites de me-*

A dio multitudinis factus super se Spiritu Domini clamavit dicens: « O Juda et Jerusalem, nolite timere, cras egrediemini, et Dominus erit vobiscum. Constantes estote et videbitis auxilium Dei super vos (*II Paral. xx, 17*). » Quomodo ille prædixit, sic factum est, ut mutuis vulneribus mortui hostes *Jerusalem* diem lætum facerent Josaphat regi cæterisque civibus *Jerusalem*, qui colligentes occisorum spolia ditati sunt valde atque lætificati non solum de occisis hostibus *Jerusalem*, sed etiam de spoliis collectis in valle Josaphat, quod interpretatur vallis judicii, et ex tunc dicta est vallis benedictionis. Tunc, o Domine dominantium, fuisti memor filiorum Edom in diem et consolationem *Jerusalem*. Sic ergo et nunc memor esto filiorum Edom in diem et consolationem *Jerusalem*, ut inimici domestici discordantes linguas suas commanducent, sicut in Apocalypsi (*Apoc. xvi, 10, 11*) legitur, ac inter se mutuis vulneribus cadant, sanctæque Dei Ecclesiæ pacem relinquunt illis omnino humiliatis, qui nunc exaltati et elati mutuo se exhortantes dicunt: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*, quod est dicere: Ita destruite civitatem *Jerusalem*, ut sit inanis et vacua civibus et divitiis ejus ablatis, nec lapide super lapidem remanente usque ad fundamentum in ea remansurum, quia nemo potest fundamentum aliud in ea ponere præter id quod positum est. Ideoque fundamento solo remanente omnia superædificata vos inimici ejus auferite, ut fundamentum fidei sine operibus mortuæ nihil valeat illis prodesse. Vel certe sic *exinanite usque ad fundamentum*, ut nec ipsum fidei relinquatis fundamentum. Quod nimirum tunc agitur, quando in doctrina fidei multiplicatis quæstionibus ita erratur, ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi, maxime quando filii Edom, qui erat frater Jacob, nimis infestant filios Jacob, qui et Israel dictus est, cui etiam dicitur a Domino: *Israel, si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum* (*Psal. lxxx, 9, 10*). Cum ergo a filiis Edom filiis Israel Deus recens ingeritur importunis et indisciplinatis quæstionibus, caveat Israel recipere Deum recentem, clametque ad Deum antiquum, dicens: Memento, Domine, filiorum Edom in die *Jerusalem*.

VERS. 8. *Filia Babylonis misera: Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.* « Babylon mater fornicationum » dicitur in Apocalypsi (*Apoc. xvii, 5*), quæ intelligitur speciositas concupiscibilis hujus mundi, cum quia fornicatur amatores ejus impudici plus diligentes creaturam quam Creatorem. Hæc est illa mulier intrinsecus foeda, forinsecus autem speciosa, quam qui viderit ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Habet etiam filiam *Babylon* ista sibi simillimam, videlicet phantasiam de specie ipsius in memoria formatam, dum cujuslibet rei foris concupitæ intus in animo imago resultat, quam qui amplectitur, cogitatus exinde gignit primo parvulos,

in majusculos assensu mentis lactatos, quos qui et allidit ad petram, *beatus est*, quia *petra est* illa, per cujus invocationem liberantur a *ma-*bylone, ipsiusque *filia*, qui dilectionem ejus mundi dilectioni anteponunt. Sic tu *filia Ba-*lis *miser* cognosceris, cum filios tuos amiseris, *terri sunt*, qui te diligunt, quique filios de te *is* assensu cordis lactant et nutriunt usque ad *trationem* pravorum operum, quæ non jam *pro-*lis habentur *Babyloniis*, maxime accedente in *s* longa et prava consuetudine, quæ vinci non *s* absque magna difficultate. Facillime autem *i*, et ad petram possunt allidi adhuc parvuli, Christum diligenti animæ cogitatus illiciti ad-*tes* cordi non nocent, quando non placent, *lo* non recipiuntur, sed quasi muscæ abigun-*r* bonas cogitationes, quæ non sunt *filie Ba-*lis, sed filia Sion sive Jerusalem desursum *tæ*, atque in vulva mentis conceptæ, quæ cum *is* perfectum excrescunt, quasi cives Jerusa-*les* Babylonis invadunt et vastant *retribuens* justam *retributionem*, vastationem videlicet *vastatione*, allisionem pro allisione, exinaniti-*n* pro exinanitione, captivitatem pro captivi-*suspensionem* pro suspensione. Sicut enim illi *oe-*gerunt non quidem projicere aut confringere *na* nostra, sed aliquandiu suspendere, sic et illi *mos* captivati et sub jugum Christi redacti *star* membra sua quæ fuerunt instrumenta *læ*, non quidem perdere, sed a malitia suspen-*s* prohibendo ea sub Christiana disciplina. *thorum* psalmi hujus memor sanctus Grego-*apa* dicit in expositione Job (67) : In salicibus *dio* ejus suspendimus organa nostra. *Quid per* *itatem* salicum nisi vita peccantium designatur? *si hoc non esset, nequaquam ex voce prædican-* *contra* Babyloniam Psalmista dixisset : In sa-*s* *in medio* ejus suspendimus organa nostra. *lonis* quippe medio inesse salices describuntur ; *nimirum* infructuosi quique atque ab amore pa-*coelestis* alieni totis visceribus cordis in hac sæ-*confusione* radican-*tur*. Unde et prædicatores *i* in istis salicibus non exercent organa, sed sus-*unt*, quia, cum infructuosas ac reprobas mentes *lunt*, vim prædicationis suæ non exhibent. Sed *s* *tugentes* silent.

in idem in eodem (68) : Exinanite, exinanite *is* ad fundamentum in ea. *Quisquis* digna fidei *servare* contemnit, jam etiam fidem perdit, *tenere* videbatur. Super quos bene Propheta *rusalem* spem inimicorum destruentium verba *erat*, a quibus scilicet dicitur : Exinanite, exi-*e* usque ad fundamentum in ea. Paulus quippe *Fundamentum* aliud nemo potest ponere, præ-*l*, quod positum est, quod est Christus Jesus

A (*I Cor. iii, 11*). *Inimici ergo ejus destruentes usque* ad fundamentum Jerusalem exinaniant, quando *per-*versi spiritus a corde fidelium, destructo prius *ædi-*ficio boni operis, soliditatem quoque exhaustiunt *re-*ligionis. Sicut enim super fundamentum *fabrica*, sic *super fidem* opera construuntur. Usque ad fundamen-*tum* ergo exinanisse est everso bene vivendi *opere* etiam robur fidei dissipasse.

Beatus igitur, o *filia* Babylonis, concupiscentia videlicet mundana, qui *retribuet tibi retributionem* tuam, quam retribuisti nobis.

VERS. 9. *Beatus qui tenebit et allidet parvulos* tuos ad petram. *Beatus*, inquam, vera beatitudine, *qui tenebit, et allidet parvulos tuos ad petram*, quod nimirum facimus, cum orantes dicimus : *Quæsu-*mus, omnipotens Deus, ut nullis nos permittas *perturbationibus* concuti, quos in apostolicæ con-*fessionis* *petra* solidasti. Quia enim tu, Babylon ma-*ter* fornicationum, et tu, filia Babylonis, in tuis *phantasiis* lenocinando studes nobis tollere funda-*mentum* nostrum, quod est *petra* solida : nos tibi *retribuendo* retributionem justam studemus tollere *fundamentum* tuum, quod est arena. Tu muros Je-*rusalem* vel apertis et altis machinis impugnare, vel occultis consiliorum *machinationibus* latenter *suffodere* frustra conaris, et nos cives Jerusalem tibi vicem justæ *retributionis* rependimus, dum vel *prædicationis* apertæ scriptis ac dictis contra mu-*ros* tuos arietamus, positus in gyro arietibus aliis-*que* machinis altis, vel occultis orationum *fossoriis* fundamenta murorum tuorum sive turrium *suffo-*dimus, quæ preinde admittunt *suffosionem*, quia non aliud sunt quam arena : sed murorum nost-*rorum* seu turrium fundamenta in montibus sanctis *posita* fulciuntur altissima *petra*, quam tu *suffodere* nunquam poteris, et per quam tu destrueris, *allidis* tuis parvulis, *ad ipsam petram*, quia super hanc firmam *petram* firmiter ædificata Ecclesia te cum tuo *principe* humilians condemnat, et suo principi om-*nipotenti* omnem sibi fidelem precibus commendat, *qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram*. *Par-*vulus est enim seu minimus omnis, qui verbum *Dei* non audit, vel si audit, non facit aut custodit. *Qui autem* fecerit et docuerit, hic magnus vocabi-*tur* in regno caelorum (*Matth. v, 19*), et ad hoc *est* idoneus, ut contra magnos cives tuos dimicet *fynda* et gladio eosque jugulet, sicut ego David feci, quando Philisthæum interfeci, et *parvulos* tuos allidat *ad petram*.

Gloria Patri Domino, cui dicitur : *Memor esto, Domine, filiorum Edom. Gloria Filio illi Petræ* ad quam alliduntur parvuli Babylonis. *Gloria Spiritui* sancto, qui est illa beatitudo, qua beatus est, qui *tenebit et allidet parvulos suos* Babylonios ad *Petra-*ram.

PSALMUS CXXXVII.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, etc. Post fletum superiori psalmo expressum velut in torculari angustiarum, nunc lacrymis tristitiæ velut vinum lætitiæ conversis confessiones et laudes resonant, cum et ego civis Jerusalem, licet captivus in Babylonia, tamen in principio lætitiæ meæ proponens ipsam Jerusalem, *confitebor tibi, Domine, in corde meo*, et alios ad id ipsum provocans et exhortans dico: *Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ* non solum pro beneficiis cuique singulariter impensis, verum etiam pro cunctis humano generi collatis, vel destructa Babylonia conferendis, quæ licet nondum teneamus in re, tamen habentes ea in spe laudes et confessiones juges debemus tibi Christo vero David, secundum quod psalmus iste intitulatur:

VERS. 1. IPSI DAVID.

Igitur tibi ipsi vero David *confitebor tibi* regi civitatis Jerusalem, *confitebor* ego qualiscunque civis ejusdem Jerusalem *in toto corde meo*, ut totum cor meum flamma tui amoris ardeat, modica scintilla, qua nunc ardere incipio positus et captivus in Babylone detentus quasi cippo corporis excrecente in ignem copiosum, qui totum cor meum faciat quasi caminum caudentem et holocaustum laudis coquentem, quod nunc incipitur, cum nos cives peregrinantes in corpore ad angelorum societatem suspiramus, in quorum conspectu psallam tibi, Deus meus. Sic psallens hic civis Jerusalem primo laudat beneficia sibi specialiter data, dicens: *Quoniam audisti verba oris mei*. Secundo adaugeri petit numerum confitentium, dicens: *Confiteantur tibi omnes reges terræ*. In fine petit ne despiciatur ipsius confessio vel oratio licet peccatoris, ubi dicit: *Opera manuum tuarum ne despicias*. Quia igitur ego civis Jerusalem clamavi ad te, Deus meus, et tu *exaudisti verba oris mei*, quod exinde certum fuit mihi, quia super flumina Babylonis ego sedens fletum, non risum habui; *confitebor tibi etiam in toto corde meo*, qui hunc fletum dedisti, per quem et *audisti verba oris mei*. Proinde in gratiarum actione ac jugi confessione tum culpæ meæ, tum laudis tuæ psallam tibi aliquoties in conspectu hominum, sed jugiter in conspectu angelorum, quibus interiora mea loquuntur, etiam dum labia clauduntur. Etiam sic in conspectu angelorum psallam tibi vel manibus operando, et cantando in psalterio decachordo decem præcepta legis gaudenter observando, vel corde aut voce jubilando, ut nihil aliud desiderem, quam id quod desiderant angeli sancti, scilicet vultum tuum, et in quem desiderant angeli prospicere semper (1 Petr. 1, 12). Quem quia nondum video, sicut eum cum angelis videre desidero, saltem laudi-

bus illius in psalmis reficior, et in laudando propono mihi angelos, quibus consociari sicut nunc laude, sic post exultatione simul et gloria exspecto. Quorum numerositas constans ex ipsis jam coram Deo et in Deo exultantibus, adaucta quoque simul et adhuc augenda ex hominibus jam beatis et adhuc beatificandis, ipsa est et templum sanctum in angelis et hominibus jam beatis, a confusione Babylonica penitus alienis et alienatis, et templum adhuc sanctificandum in hominibus hic peregrinantibus et supernam patriam suspirantibus, quorum unus ego sum nondum sanctus. Et ideo ut sanctus fiam,

VERS. 2. *Adoro ad templum sanctum tuum*, jugiter affectans, ut *sanctificetur nomen tuum super me* invocatum, et *confitebor eidem nomini tuo super misericordia tua*, qua impios justificas; et *veritate*, qua justificatos remuneras, et ut justificeris in sermonibus tuis (Psal. L, 6), et quibus et peccatoribus poenitentibus veniam, et justificatis gloriam promissisti. Cujus nimirum gloriæ in capite nostro Jesu Christo primitias tu, Pater sancte, ostendisti, *quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum* propter nos in hac Babylonia humiliatum, sed nunc in superna Jerusalem *super omne nomen glorificatum*. Quæ major *misericordia*, quam quod misericorditer se altissimus humiliavit, ut miseros exaltaret? Quæ major aut justior *veritas*, quam ut natura humana, in qua se humiliavit, nunc super omnia regnet? *super hac misericordia tua et veritate tua confitebor nomini tuo* corde credens ad justitiam et ore confitens ad salutem, quod Jesus Christus in gloria tua est, o Pater æterne, dato sibi nomine, quod est *super omne nomen*, ut scilicet homo in Deum assumptus, Deus altissimus, immortalis vere nominetur, non inter multos deos adoptivos, ad quos sermo Dei factus, quibus et dicitur: *Ego dixi: dii estis; vos autem sicut homines moriemini* (Psal. LXXXI, 6, 7); sed sicut Pater ejus Deus immortalis immortalitate non angelica, sed ultra omnes angelos divina, æterna et summa, ita ut homo in Deum assumptus jam regnet in altissima Trinitatis gloria, utpote ipse unus in Trinitate, secunda persona. Sic homini exaltato recte flectitur omne genu cœlestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua in veritate *confitetur*, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Inter omnes itaque linguas id confitentes *confitebor et ego nomini tuo super misericordia tua et veritate tua*, in qua *magnificasti super omne nomen sanctum tuum*. Per quem propitiorem

VERS. 3. *In quacunq; die invocavero te, exaudi me*. Peccatum nox, virtus dies est. Ideo non peto

exaudiri in nocte, quæ a nocendo dicta est, quia et oculis nocet : unde si quis ambulaverit nocte, offendet ; sed in die quæ juvat et delectat oculos, pellitque tenebras noctis. Virtus quippe tenebras vitiorum pellens et illuminans vires animæ rationabilis, videlicet memoriam, intellectum, ingenium atque voluntatem, quæ sicut nubes per se non habentes lumen tenebris nocturnis obscurantur, quando vitiis perturbantur, necessaria est ambulantibus in via, juxta quam laquei multi sunt positi, qui non possunt caveri humanis viribus, nisi eas illustret virtus divina, ut ipsæ naturales vires animæ sint quasi nubes lucidæ lucentes cœlesti virtute. Propter quod dico tibi, Deus meus : *In quacunque die*, id est in quacunque virtute obtinenda *invocavero te, exaudi me*, quia, si exaudies me, scio quod non solum dabis petitam virtutem, sed et *multiplicabis in anima mea datam virtutem*, ut sit anima mea terra bona, in qua semen datæ virtutis multum fructum afferat sic dilatandum et multiplicandum, ut, fructu eodem considerato, plurimi exemplo meo justificentur, et non mihi, sed tibi auctori virtutum proveuiat exinde gloria, ita ut

VERS. 4. *Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ* ; hoc ipsum, quod reges terræ sunt, quod carnem suam bene regunt, quod vitiis non serviunt, sed tibi soli Regi regum, cui servire est regnare. Quod totum cum non sibi, sed tibi attribuent, neque inde suam, sed tuam gloriam quærent, confessio eorum erit acceptabilis in conspectu angelorum. Quibus regibus tuam gloriam quærentibus ego applaudens dico assidue : *Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ*. Quare? certe ideo, quia *audierunt omnia verba oris tui partim per me David*, partim per alios annuntiata non solum in Judæa, sed in omni gente *omnibus regibus terræ* ambulantibus in viis, quibus in viis justum est, æquum et salutare, ut laudent non se, sed Deum,

VERS. 5. *Et contententur in ipsis viis Domini, quoniam magna est gloria Domini*, non regum, nisi forte, in altissimo rege, non in se gloriantium, seseque sub illo humiliantium, quod utique bonum est et utile.

VERS. 6. *Quoniam excelsus Dominus et humilia respicit, et alta a longe cognoscit*. Mirum valde quod Altissimus humilia de prope respicit, et alta a longe cognoscit, quod exinde fieri constat, quia « humilibus dat gratiam, superbis autem resistit (Jac. iv, 6), » quos etsi non amet, non tamen cum latent, cui omne cor patet, et, omnis voluntas loquitur, et quem nullum latet secretum ; qui et cor humile clementer inspicit, et altum a longe cognoscit, quia « oculi Domini super justos, » humiles, « et aures ejus in preces eorum. Vultus autem Domini super facientes mala (Psal. xxxiii, 16, 17), » tunc maxime, cum in sui cordis altitudine humiles tribulant. Inde namque sunt *alta* eorum corda, quia eis tribulare justos est permissum ; sed inde justii humiles

magis ac magis humiliantur, quod a superbis et altis tribulantur. Sed inter hæc ego David pauper et humilis confido, quod non deficiat fides mea, quoniam

VERS. 7. *Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me* tu qui, morti nihil debens, mortuus es pro me, tu qui mortem nostram moriendo destruxisti, et vitam resurgendo reparasti, tu in medio tribulationis vivificabis me dando mihi, ut diligam non solum diligentes me, sed etiam odientes orando pro illis in ea dilectione, qua quisque beatus amicos in Deo, inimicos propter Deum diligens vivit, sicut e contrario « qui non diligit, manet in morte (I Joan. iii, 14), » quia vera dilectio vita est animæ, sicut anima ipsa vita est corporis. Et ideo sicut corpus anima privatum relinquitur mortuum, sic anima dilectione proximi privata relinquitur mortua. Propterea cavens incidere mortem nolo vindicare meipsum juxta illud : « Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ (Rom. xii, 19). » Attamen tu, qui dicis : « Mihi vindicta, et ego retribuam (Deut. xxxii, 35), » super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam plus irascendo inimicis meis quam illi mihi. Nam quia vel Saul rex elatus vel etiam filius meus Absalon pravo consilio Achitophelis infatuatus ac propria superbia elatus, me humilem David persecuti sunt in ira sua, tu super iram eorum extendisti manum tuam plectendo eos majore pœna quam illi potuissent me castigare, quia, cum illi me cogitassent privare gloria regni terreni, tu eos privasti gloria regni cœlestis. Ita et ego Christus verus David, cui psalmus iste attribuitur, pro his quidem salvandis oravi, qui me crucifigentes nescierunt quid facerent. Sed super inimicos meos, malos colonos, qui me cognoscentes hæredem, ac Dominum vineæ sibi creditæ projecerunt extra vineam et occiderunt, manum tuam extendisti. Pater juste, quem mundus non cognovit, ego autem novi te justum judicem, qui super iram inimicorum extendisti manum tuam, dum colonos malos male perdidisti, et vineam tuam locasti aliis agricolis, et me, quem illi extra vineam projecerunt et occiderunt, *salvum fecit dextera tua* suscitando me de morte, atque super omnes cœlos elevatum collocando me in throno gloriæ ad dexteram tuam judicem vivorum et mortuorum, ut sim Rex regum tibi confidentium et super hoc laudantium, quia obedienter et intelligenter *audierunt omnia verba oris tui*, qui et *cantant in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini*. Regum istorum cuilibet competit, quod sequitur

VERS. 8. *Dominus retribuet pro me*, quod ego non possum retribuere, qui observator sum illius apostolici dicti : « Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim : Mihi vindicta, et ego retribuam, dicit Dominus (Rom. xii, 19). » Itaque Dominus retribuet pro me, quia ipso judicante vel moriuntur vel convertuntur vel alio modo sic humiliantur hostes mei, hostes Eccle-

sia, ut non possint me lædere, etsi Dominus permit- A potius de misericordia quam de justitia, dicens illi :
tente possint fatigare. *Domine, misericordia tua in sæculum, et opera ma-*

Aliter : *Dominus retribuet pro me*, quia ipse Do-
minus Christus est ille primus piscis mortis hamo
captus, primus resurgens de profundo maris, pri-
mogenitus a mortuis, in cujus ore invenimus duas
didrachmas, id est quatuor drachmas, quatuor vide-
licet Evangelia, quibus a vexatione hujus sæculi li-
beramur, nec jam debitores remanemus. Ibi enim
omnia peccata nostra solvuntur per ipsum, qui pro
se nil debuit, in quo princeps mundi peccatum non
invenit quare occideret.

Est quidem consolatio magna mihi cuilibet pau-
peri Christi, quod ipse inimicis meis *retribuet pro*
me; sed ego in ejus retributione ipsum commoneo

num tuarum ne despicias. Averte faciem tuam a
peccatis meis, quæ sunt opera mea; sed *opera ma-*
num tuarum, quæ in me sive in aliis hominibus
fecisti nihil odiens eorum, quæ fecisti, *ne despicias*,
imo ea respicias in ea *misericordia*, quæ non habet
finem, quia *misericordia tua in sæculum* dans hic
merita bona, quibus reddas præmia in sæculum sæ-
culi permanentia, quia erunt æterna.

Gloria Patri magnificenti super omne nomen
sanctum suum. *Gloria Filio* super omne nomen
sanctificato, quem Pater sanctificavit et misit in
mundum. *Gloria Spiritui sancto*, qui est *misericor-*
dia manens in sæculum. Amen, amen.

PSALMUS CXXXVIII.

Domine, probasti me, et cognovisti me, etc. Titu- B
lus psalmi hujus :

VERS. 1. IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Mittit nos ad Christum vere manufortem, vere
desiderabilem, qui in isto psalmo loquitur nunc
in persona suimet, nunc in persona Ecclesiæ, quæ
corpus ejus est. Confessionum quippe ac laudum
præceptorum dicens Patri de se : *Domine, probasti me*
et cognovisti me, ad hoc tendit referendo perfectam
justitiam suam secundum humanitatem et altitudi-
nem suam secundum Divinitatem, ut in fide ac ju-
stitia fidei fideles instituat, quatenus ipsum verum
Deum et verum hominem credendo ejus exemplo
inducti tribulari et conculeari non suffugiant, hoc
sperantes quod sicut socii sunt passionum sic
erunt et consolationum. Dicit ergo in gratiarum
actione :

Domine, probasti me : Domine Pater, quem in
habitu servi Dominum recognosco, cui et servio
humanas infirmitates ferendo, tu *probasti me* in
passione mea. Cum enim scriptum sit : « Vasa fi-
guli probat fornax, et homines justos tentatio tribu-
lationis (Eccli. xxvii, 6), » tu *probasti me* per ignem
passionis, in quo testa carnis meæ non dissiliendo
est fracta, ut in his qui deficiunt inter adversa
ipso confringentia, eo quod sunt vasa fictilia et re-
proba. Sed ego in igne passionis, quo « aruit tan-
quam testa virtus mea (Psal. xxi, 16), » ita fortis
permansi, ut exinde claresceret, quod ipsa testa
carnis meæ sit in aurum conversa, de quo et fabri-
catum est aureum candelabrum septem lucernis
perlucidum. Et erat quidem auro isti locus, in quo
conflaretur, uterus virginis, qui totus incandescens
igne Divinitatis non potuisset ullo modo substitisse,
nisi obumbrante ipsam virginem virtute tua, Pater
altissime. Sed huic auro taliter conflato parata erat
fornax tentationum tentante me diabolo in deserto,

ubi tu, *Domine, probasti me et cognovisti me*,
quia, cum tibi fuisset ab æterno probatus et notus,
hoc ipsum fecisti angelis et hominibus notum, quod
ego essem vas aureum nulla tentatione frangenda-
dum. Accessit quoque ad augmentum probationis
hujus, ut multis malleis tribulationum tunderetur
aurum carnis meæ, quibus fabricaretur in aureum
candelabrum toti mundo conspicuum. Et inter has
tribulationes item *probasti me, et cognovisti me*, qui
notum fecisti angelis et hominibus de me, quod
essem fortior illo forti, qui per se ac membra sua
me tribulavit, nec superare vel ad hoc urgere me po-
tuit, ut ego verus Job stultum quid loquerer contra
te, Pater, qui per illum fabrum pessimum tusioni-
bus ac pressuris multis *probasti me*. Inter quas pres-
suras

VERS. 2. Tu *cognovisti sessionem meam*, qua ego
innocens et patiens Job sedens in sterquilinio hu-
miliatus sum pro genere humano jacente in pro-
fundo peccatorum et miseriarum sterquilinio. Hanc
sessionem meam tu, Pater, *cognovisti* et approbasti.
Cognovisti, quia dilexisti sicut e contrario diceris
ignorare quos non diligis. Quia vero me dilexisti
cui et dixisti : « Filius meus es tu, ego hodie ge-
nui te (Psal. ii, 7). » Item alias dixisti de me :
« Illic est Filius meus dilectus, in quo mihi com-
placui (Matth. iii, 17); » quia, inquam, sic me di-
lexisti, utique tu *cognovisti* et approbasti *sessionem*
meam, qua sedens in sterquilinio testa carnis meæ
igne passionis consolidatæ saniam rasi membrorum
meorum, quæ ulceribus peccatorum plena sic erant
radanda et purganda, ut mihi sic sedenti et humi-
liato ipsa primo per humilitatem configurarentur,
et deinde resurgenti conformarentur : nam si com-
moriantur, et conresurgent, si complantata fuerint
similitudini passionis meæ, simul et resurrectionis
erunt. Sedent enim tales, quando sunt in tribula-

tionem patientes; surgunt autem spe gaudentes. Sedent miseriam temporalem patienter et humiliter sustinendo; surgunt, quæ sursum sunt, sapiendo et appetendo. Sedent peccata sua constitendo; surgunt iustificati gratia. Quibus ita sedentibus et surgentibus, tu, Pater,

VERS. 5. *Intellexisti cogitationes meas* et meorum *de longe*, id est ab æterno: quia tu nec localiter *longe*, nec localiter prope es, qui ubique es, et in quo locus omnis est; sed quia temporalitas et æternitas longe distant inter se non locali distantia, sed considerationis differentia, cum in altero sit finis et principium, in altero neutrum horum; et alterum currat sui mobilitate, alterum stet sui immobilitate: tu *a longe* diceris *intelligere cogitationes* humanas et mutabiles, quas tu vides in tua immutabili æternitate. Vides quoque *de longe* abeuntes a te in regionem longinquam, ubi pascant porcos. Ibi utique *cogitationes meas*, id est meorum *intellexisti*, quia, dum illic intra se cogitat filius prodigus: « Ibo ad patrem meum (Luc. xv, 48), » tu eidem revertenti, cum *adhuc longe* est, occurris, atque osculans illum dabis gratiæ tuæ signum certum, videlicet post oris confessionem, cordis justificationem, quia confitenti non solum relaxas peccata, sed et dabis indumenta gratiarum diversarum, scilicet stolam primam, annulum et calceamenta, per quæ ostenditur quod *semitam meam, et funiculum meum*, seu *directionem meam*, id est meorum *investigasti*. *Semita* pertinet ad *tacitas cogitationes*, viæ ad humanos actus, *directio* ad justa iudicia, *funiculus* ad limitem vel hæreditatem, quia *funiculo* solebant antiqui limites agrorum et hæreditatum disternire. Omnia hæc et mea et meorum tu *investigasti*.

VERS. 4. *Et omnes vias meas* et meorum tu *prævidisti*, simul et hoc intelligens, *quia non est sermo in lingua mea*.

Sermo tunc est *in lingua* tantum, et non in corde vel in re, quando peccati confessio non surgit ex radice cordis pœnitentis et contriti, ut quando Saul de peccato suo a Samuele increpatus dixit: « Peccavi! sed nunc honora me coram senioribus, » etc. (I Reg. xv, 30). » Quæ dicendo: monstravit se non dolere de peccato admissio, sed de honoris diminutione. Sic et Judas dicens: « Peccavi tradens sanguinem justum (Matth. xxvii, 4), » se ostendit non tam dolere de peccato a se commisso, quam de consilio suo infatuato, sicut et suus præambulus Achitophel videns consilium suum infatuatum præ dolore suspendit se ipsum, quem profecto Judas imitando in culpa, et pœna laqueo sibi vitam extorsit, quia *sermo*, quo dixerat: *peccavi!* solummodo *in lingua*, et non in corde fuit.

Sensum hunc probat alia translatio, quæ habet: *Non est dolus in lingua mea*. Taliū sic loquentium lingua dolosa non est *lingua mea*, quia ipsi non sunt membra mea; sed *in lingua mea* seu meorum

A non est sermo sine re; quia, cum quisque illorum dicit: « Peccavi, » ut ego David, quando in Uriam peccasse me dolens ad increpationem prophetæ Nathan dixi: « Peccavi! » (II Reg. xii, 15) *non erat sermo in lingua mea* vel *dolus*. Item cum ego Petrus dixi: « Amo te (Joan. xxi, 15) » secundo ac tertio, *non erat sermo in lingua mea*. Item cum ego prodigus filius dicerem: « Pater, peccavi in cælum et coram te (Luc. xv, 18), » *non erat sermo sine re in lingua mea*. Hujus rei testis tu ipse es, neque alieno testimonio indiges, quia

VERS. 5. *Ecce, Domine, tu cognovisti omnia novissima et antiqua*.

Novissima mea, quando porcos pavi; *antiqua*, quando partem substantiæ petii. *Antiqua*, quando lapsi sumus; *novissima* quando ad hanc mortalitatem venimus, quæ *novissima* et ultima pœna est redeuntibus ad te Patrem. In quibus novissimus tu *formasti me* ad laborem dicens: « In sudore vultus tui vesceris pane tuo (Gen. iii, 19); » et *posuisti super me manum tuam* vindicem, quæ gravaret superbum salubriter, ut erigat humilem. Sic ingravata manu tua *ex me*, id est ex peccato meo

VERS. 6. *Mirabilis*, mira et incomprehensibilis *facta est scientia tua*, quia mihi non est facile contemplari te, quem superbiens reliqui fugiens a facie tua, in paradiso erubescens nuditatem meam. Ita *ex me*, videlicet exigente culpa mea, *scientia tua* mihi pridem conspicua et amabilis *facta est abscondita* et admirabilis, quoniam abscondisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus. Unde *scientiam* tui apprehendere, vel comprehendere non valeo *ex me*. Hoc enim *ex me* ipso considero, quod non est mirum *scientiam* tui difficilem et *mirabilem factam esse* mihi, quia, cum nec me ipsum scire possim et essentiæ meæ *scientia* supra vires ingenii mei sit *confortata*, multo magis *scientia* tui supra vires intellectus humani *confortata est, et non potero ad eam*.

Aliter. Ego Christus, primus et novissimus, primus per divinitatem, novissimus per humanitatem; vel primus ante quem nullus, novissimus post quem nullus; vel primus in resurrectione quia primogenitus mortuorum, novissimus et despectissimus in passione, quia cum iniquis reputatus et morte turpissima sui condemnatus, confiteor tibi, Pater, et laudo tuam circa me providentiam et curam, quia *tu cognovisti omnia, novissima mea et antiqua*: *novissima* in humanitate, *antiqua* in æterna Divinitate. *Tu etiam formasti me* hominem, ut essem speciosus præ filiis hominum ego filius hominis matris, idemque Filius Dei Patris, cui recte dicitur: « Specie tua et pulchritudine tua intende prospere, procede et regna (Psal. xlv, 5). » Item in Isaia: « Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua gradens in multitudine fortitudinis suæ (Isai. lxi, 1). » Tu quidem, Pater mi, Pater æterne, *formasti hominem*

primi de limbo terræ, ac postea inspirasti ei « spiritum vitæ; » quo « factus est in animam viventem (Gen. 11, 7); » sed me Adam secundum formasti de terra benedicta, cui dictum est : « Benedicta tu in mulieribus (Luc. 1, 28) » non solummodo in animam viventem, ut vita viverem mortali, sed etiam in spiritum vivificantem, quo, absorpta morte per mortem meam, ego non solum vita æterna viverem, sed et alios mihi coherentes vivificarem. Sic formasti me in spiritum vivificantem. Sed antequam spiritum hunc darem, vel eodem fideles meos vivificarem (quia hic spiritus non est datus quandiu ego non fui glorificatus, neque de me petra fluxit aqua viva et vivifica, priusquam percussus fui virga crucis, in qua lanceatus emisi aquam egredientem de templo corporis mei a dextro latere); ante, inquam, dum nondum fui gloria et honore coronatus, posuisti super me manum tuam, sub qua me castigante ac flagellante vapulavi solvens, quæ non rapui, ego a peccato immunis castigatus pro aliorum peccatis. Deinde scientia tua prius despiciabilis (quia mundus tibi non cognovit peccatis originalibus et actualibus obsecratus) mirabilis facta est ex me dante Spiritum sapientiæ et intellectus, quando idem Spiritus emisus intellectui adimplevit corda eorum, qui eundem spiritum primo in die resurrectionis, deinde in die Pentecostes acceperunt. Ex tunc scientia tua confortata est, quæ quasi prius infirma, post contra mundi hujus sapientiam convalluit et invaluit, quia ex me confortata est contra omnes et super omnes mundi hujus philosophos, tyrannos, magos et ariolos. Et non potero ad eam. Dictum est hoc non ex voce capitis omnipotentis, sed ex voce membrorum, quibus dicitur : « Sive me nihil potestis facere (Joan. xv, 5). » In his ipse Christus, licet in se omnipotens, adhuc infirmatur, incarceratur, esurit, sinit, nudus est et egenus. Quorum voce dicit : « Mirabilis facta est scientia tua ex me, quia ex mea, imo ex meorum culpa ita est abscondita, ut eam potius admirari quam scrutari possint : adeo invaluit ut quisque meorum vere dicere possit : Confortata est, et non potero ad eam comprehendendam, quia est incomprehensibilis ipsis quoque angelis beatis. Et licet hoc de membris congrue possit dici, tamen ego assumptus homo etiam ex mea persona dicere possum de sapientia mihi unita, quia confortata est, et non potero ad eam tenendam. Non potero ex me, sed potero ex te, Pater, quia non sum ex me, sed ex te. Unde alias dico : « Non possum ego a me ipso facere quidquam (Joan. v, 19). » At tamen quia Dei sapientia incarnata velut angelus ad Jacob missus teneri se permisit, luctans ego David quasi alter Jacob non potero quidem, non sum fortis ad eam apprehendendam, non sum fortis ex me, sed tamen ex te, Deus, confortatus tenebo te ac dicam tibi : « Non dimittam te, nisi benedixeris mihi (Gen. xxxii, 26), » neque fugiam a te, sed ad te, a te irato ad te placatum.

Vers. 7, 8. Quo enim ibo a spiritu tuo, et quo a

A facie tua fugiam? Neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus fugæ patet locus, neque sursum neque deorsum, quoniam si ascendero in cælum, tu illic es. Si me nimis extulero, invenio te repressorem. Si de justitia falsa clamavero in cælum, tu illic es reprobando falsam justitiam per veram, fucatam per sinceram. Si peccando et peccata mea condemnando, atque, cum sicut magna, parvipendendo venero in profundum, et ea nolens confiteri dicam : Quis me videt? ades, ut vindices. Invenio tamen, quo fugiam ab ira tua.

Vers. 9. Si sumpsero pennas meas diluculo, vel sicut habent alii codices : In directione, et habitavero in extremis maris. Pennas geminæ charitatis, quas amisit peccando, si assumpsero penitendo, in diluculo, in ipso bonæ conversationis initio, vel in directione, ut nec erigar præsumptione, nec mergar desperatione, et habitavero non in medio maris, ubi grande periculum, sed in extremis maris, ubi litus æternæ stabilitatis est vicinum, illic a procellis maris poterit mihi esse tutum refugium. Illuc non mea virtute, sed tua, Deus meus, remigante manu mihi est possibile venire, atque ibi requiescere.

Vers. 10. Etenim, exaudita prece mea, qua dico tibi : trahé me post te, illuc manus tua deducet me, et, ne recedam, tenebit me dextera tua, quia « delectationes in dextera tua usque in finem (Psal. xv, 11). » Quibus delectationibus tenebor in dextera tua parvipendens omnia bona, quæ sunt in sinistra tua. « Longitudo » quippe « dierum in dextera tua (Prov. 11, 16), » quæ longitudo est æternitas infinita in infinitum superexcellens omnia bona temporalia, quæ sunt in sinistra tua.

Aliter : Ego verus David Christus, cui attribuitur hic psalmus, fatigatus ex itinere, sedi super puteum quasi homo infirmus, imo vere infirmus passibilitate ac mortalitate, premeus tamen sub me puteum carnalis concupiscentiæ ac mundanæ sapientiæ, de cujus aqua, si quis biberit, iterum sitiet, quia talis aqua sitim non exstinguit, sed auget. Verum si assumpsero pennas meas, pennas Divinitatis, proinde neas, quia mihi homini divinitus concepto et nato ita sunt affixæ, ut propter eas recte assimiler aquilæ volanti. Si ergo assumpsero pennas meas, et habitavero in extremis maris, in littore sempiternæ quietis, et tunc patebit fidelibus, quod tu cognovisti sessionem meam, qua ego verus Jonas in profundo maris fui : et resurrectionem meam, qua me cetus revolvit in siccum littus. Etenim illuc manus tua deducet me, atque ut illic permaneam, tenebit me dextera tua, virtus scilicet et sapientia tua mihi homini unita.

Vers. 11, 12. Et dixi : forsitan tenebræ conculcabunt me. Hoc dictum est per ironiam ad irrisionem hoc opinantium, quod tenebræ conculcarent illum. Serio autem et in veritate subdit dicens : Et nox illuminatio mea in deliciis meis, quia sicut

noctu percussa sunt primogenita Ægypti et rex Pharo turbatus ac populus Israel salvatus et liberatus est; ita erit in nocte resurrectionis meæ, quæ sicut dies illuminabitur orto jam sole justitiæ, fugatisque tenebris peccatorum per me lucem veram illuminantem omnem hominem venientem in hunc mundum.

Aliter: Ego David peccator et pœnitens proposita mihi via longa usque ad *extremum maris* pertimescens illa pericula maris maxime in tenebris nocturnis, quando ventus est contrarius, dixi: *Forsitan tenebræ conculcabunt me*. Tot mala sæculi exundant, ut cogar assidue dicere: *Forsitan tenebræ conculcabunt me*. Caro concupiscens adversus spiritum ex lege membrorum resistente legi Dei tantas ingerit tenebras menti, quæ legi Dei consentit, ut cogar assidue dicere: *Forsitan tenebræ conculcabunt me*. Item numerositas malorum, qui tenebræ sunt, sic intumescit contra me unam et unicam Ecclesiam vel me unam fidelem personam, ut compellar clamare dicens: *Forsitan tenebræ conculcabunt me*. Qui non constitetur peccata sua, tenebrat tenebras; sed si constitetur, Deus illuminat. Nostræ noctis, id est humanæ vitæ miseræ ac tenebræ nox est sæculi adversitas dies ejusdem prosperitas; sed si Deus habitat in anima promittens aliam lucem et docens non lætari prosperis vel frangi adversis, incipit homo indifferenter his uti; et sic est ei nox hujus sæculi sicut dies ejus, et in omni tempore benedicit Deum ut Job. Et si hoc est, tenebræ non conculcabunt, quem lumen non extollit. Nox, quæ erat horror, illuminata est deliciæ. Unde hæc indifferentiæ tibi? Quia interior possessor non solum cor, id est cogitationes tenet, sed et renes, id est delectationes, ut non delectet lux noctis, sed lux sapientiæ suæ. Revolanti ad Deum Deo cor illuminante, renes possidente, quanta est exultatio et multiplicatio dicentis: *Nox illuminatio in deliciis meis!* Ad has *delicias* invitabat Jacobus apostolus dicens: « Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod tribulatio patientiam operatur, etc. (Jac. 1, 2, 3). » His *deliciis* tam in nocte quam in die fruēbatur apostolus, qui dixit: « Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei, » quod erat in die *deliciarum*. Et addidit: « Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem; spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis (Rom. 5, 2 et seqq.). » Ita nimirum nox illuminata per lucernam, qua lucente invenitur drachma, in qua refulget imago Dei eo clarius quo amplius tersa et polita fuerit variis tentationibus et tribulationibus. Nox, inquam, talis taliter illuminata multas habet *delicias*, quia tu, vera sapientia lucens in testa carnis assumptæ, illuminas tenebras, dum flagellis nocturnis erudis filios lucis, quibus eruditus nox ut dies illuminabitur, quia illis

A te sive flagellantem sive consolantem filiali amore diligentibus omnia tam adversa quam prospera cooperantur in bonum, his duntaxat, « qui secundum propositum vocati sunt sancti (Rom. viii, 28). » Quorum numero ego David, ego pœnitens confido me sociari,

VERS. 13. *Quia tu possedisti renes meos* dando mihi propositum continentiae, ita ut, etsi sentiam in renibus concupiscentiam, non tamen ipsa regnet in corpore meo mortali ad explenda illicita desideria in Babylone mihi usitata. In qua natus et diu conversatus non indifferenter habebam lucem et tenebras noctis, utpote sociatus adhuc filiis noctis et tenebrarum, donec tu suscepisti me de utero matris meæ vel Synagogæ, ut illum, qui dixit: « Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, continuo non acquievi carni et sanguini (Gal. 1, 15, 16): » Vel certe Babyloniæ, in qua natus et nutritus a civitate Jerusalem diu exsulavi. De utero hujus matris tu suscepisti me a mundana et vana conversatione reducendo in Sion, tu Jesu, magne sacerdos, reedificator civitatis Jerusalem, quæ est mater nostra. In qua

VERS. 14. *Confitebor tibi, quia terribiliter magnificentus es*, qui parvulus natus ex matre usque ad consessum Patris altissimi exaltatus et magnificentus es terribiliter simul et mirabiliter. Terribiliter, quantum ad Judæos, quos cæcatos reliquisti, mirabiliter, quantum ad gentes, inter quas mirabilia opera tua claruerunt, quibus per apostolos manifestatis crediderunt in te. In qua re mirabilis scientia tua confortata est, et non potero ad eam capiendam; sed exclamo præ admiratione: « O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei, etc. (Rom. 11, 55). » Non, inquam, potero ex te, sed aliquantum potero ex te. Unde veneror mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis nunc ex parte, postea vero sicut et cognita est. Quod nos cives Jerusalem de captivitate liberati expectantes nondum securi sumus, quoniam eo ipso, quo te miramur, terribilis es, et ideo cum tremore gaudemus, ne superbi perdamus, quod humiles accepimus. Hoc ipsum cognoscit anima mea nimis, id est valde, quoniam antea erat mira scientia tua ex me, nec poteram ad eam attingere; sed modo possum, quia nox illumas, renes possides servi tui, quem de utero matris extraxisti, et extractum suscepisti. Inde scio quod

VERS. 15. *Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto* in carnis quondam secreto absconditum, ut sustentet infirmitatem carniū. Ideo uni ossium tuorum dixisti: « Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos (Luc. xxii, 32). » Quod idem erat ac si dixisses: Tu fortis, ut osseus ab osse dictus, ut Petrus a me petra denominatus, confirma fratres tuos adhuc infirmos fragilitate carnis gravatos, qua et tu ex parte gravaris, qui me ter nega-

his : at postea confortatus tertio confiteberis quod A me ames, unde oves adhuc fragiles et carnis infirmitate gravatas commendo tibi pascendas, et per te Petrum super me petram stabilendas. Cum hæc diceret primus homo in secundi hominis figura : « Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea (Gen. II, 23), » significante Spiritu sancto per hæc verba, quod fortes et infirmi essent in Ecclesia futuri tanquam ossa et carnes, perfecti et imperfecti. De quibus imperfectis ego Christus, ego secundus Adam, ego sponsus Ecclesiæ de me ossa et carnem habentis firma et infirma, perfecta et imperfecta membra in sui corporis unitate continentis ad te, Pater, clamo et dico :

Vers. 16. *Imperfectum meum viderunt oculi tui*, quando mihi sponso Filio tuo sponsam prædestinasti habentem in se carnem et ossa, perfectos et imperfectos. Tunc *imperfectum meum* pio miserationis intuitu *viderunt oculi tui*, et in libro tuo, qui liber ego sum, *scribentur*, imo jam scripti sunt omnes, et nemo in eis peribit, *quia substantia mea in inferioribus terræ*, in infirmis scilicet, salvatur, et nemo in eis peribit, vel nemo in eis erit auctor salutis, ne quis dicat : « Ego sum Pauli, ego Cephæ ; » sed unusquisque dicat : « Ego sum Christi (I Cor. I, 12), » quoniam solummodo per me Christum solem justitiæ dies formabuntur, qui et apostolos duodecim quasi horas duodecim formavi, et nemo in eis vel ex eis perit, nisi filius perditionis, filius noctis, qui et nocte foras exivit relinquens alteri locum, ut episcopatum ejus acciperet alius digne inter ministros lucis et filios diei computandus. Et quidem tales ministri salutis apud semetipsos despecti erunt et sæculo contemptibiles quasi peripsema et purgamenta hujus mundi.

Vers. 17. *Mihi autem Christo, vel mihi sanum sapienti Christiano et fideli nimis honorificati sunt amici tui, Deus : nimis confortatus est principatus eorum.*

Super hunc locum dicit beatus papa Gregorius in homilia 28 (69). *Amicus quasi animæ custos dicitur, quia ergo Psalmista prospexit electos Dei a mundi hujus amore separatos custodire in mandatis cælestibus voluntatem Dei, miratus est amicos Dei, dicens : Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus. Et tanquam si ab eo protinus causam honoris tanti nobis insinuari quæreremus, illico adjunxit : Nimis confortatus est principatus eorum. Ecce electi carnem domant, spiritum roborant, demonibus imperant, virtutibus coruscant, præsentia despiciunt, æternam patriam cum voce ac moribus prædicant, eam etiam moriendo diligunt, atque ad illam per tormenta perlingunt. Occidi possunt et flecti nequeunt. Nimis ergo confortatus est principatus eorum? Sed sic magni forsitan pauci sunt? » subjunxit :*

(69) In Evangelia.

Vers. 18. *Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur (70). Totum mundum aspiciamus, martyribus plenus est. Jam pene tot, qui videamus, non sumus, quot veritatis testes habemus. Deo ergo numerabiles, nobis super arenam multiplicati sunt, qui, quanti sint, a nobis comprehendere non possunt. Sed quisquis ad hanc pervenerit dignitatem, ut amicus vocetur Dei, sese in se conspiciat, dona autem quæ perceperit super se, nihil suis meritis tribuat, ne ad inimicitias prorumpat.*

Testibus istis et amicis meis testificantibus notum est fidelibus, quod ego Christus *exurrexi* a mortuis, et adhuc tecum sum vivens ea vita, qua tu, Pater, visis, quod mihi putaverunt hostes ablatum per mortis occubitus et sepulcrum signatum. Sed ego licet fuerim sepultus corpore, animaque mea descendit ad inferiores partes terræ spoliare infernum, tamen *tecum sum* in excelso throno, in quo etiam sic *tecum sum*, quod sicut tu, Pater, es occultus, ita et ego adhuc sum occultus infidelibus, oculos fidei non habentibus. Attamen futurum est ut omnis caro videat me salutare sedentem in iudicio manifesto adhuc abscondito. Et ideo adhuc *tecum sum*, Pater, in occulto, sicut tu es occultus. *Tecum sum* nunc in occulto iudicio, quo

Vers. 19, 20. *Si occideris peccatores tu, Pater, et ego eos occidam separando eos a vivo corpore meo, dicens illis : Viri sanguinum declinate a me, quia dicitis in cogitatione, quod pejus est quam si diceretis ore; dicitis, inquam, de amicis meis vos inimici : Accipiant in vanitate civitates suas [Vulg., tuas]. Hoc dicitis hostes mei et meorum, quia civitates et congregationes ecclesiasticas judicatis vanas, cum vos potius vani sitis, et omnia, quæ agitis, vana sint, maxime in schismate, quo declinatis a me. Sed et ego declino a vobis non tam corpore quam animo, quo non vos odi sed iniquitatem vestram. Ex qua conscientia tibi dico, Deus meus :*

Vers. 21. *Nonne qui oderunt te, Domine, oderant. Aliter : Si occideris, Deus, peccatores, dicendo illis : Viri sanguinum, declinate a me, ipsi occisi et abscissi accipient in vanitate civitates suas* faciendo sectas non in veritate nominis Christiani, sed in vanitate Antichristi confederatas. Quasi vero illi abscissi quærant et dicant : Quare nos dicis *viri sanguinum*, qui non occidimus aliquem, cum simus inermes clerici? Respondet : Ideo recte vocamini *viri sanguinum, quia dicitis in cogitatione, quod pejus est quam si diceretis ore. Quid dicitis? Talia scilicet, per quæ homicidæ judicamini, sicut scriptum est de vobis et vestri similibus. Ipsi enim homicidæ thesaurizaverunt sibi mala, insipientes et maligni oderunt sapientiam, et rei facti sunt in cogitationibus suis. Ideo vobis homicidali odio tabescunt recte dico ego Ecclesia : Viri sanguinum declinate a me, quia dicitis in cogitatione talia, per quæ probamini viri sanguinum et dolosi. Esto igitur ut*

(70) Idem ibid.

tales homicidæ accipiant in vanitate civitates suas faciendo sectas perditionis vanas et malas, in modum civitatis munitas magistrorum vel etiam sanctorum Patrum sententiis detortis ad suum libitum, ut videantur habere multa propugnacula in suis civitatibus, neque valeant expugnari disputationibus, maxime tuente illos principatu sæculari, ut Arianos tuebantur multi potentes : Esto, inquam, ut sic accipiant in vanitate civitates suas, nunquid propterea ego David, ego ecclesiasticus vir desinam tales impugnare, licet non valeam expugnare ? Nonne illis odientibus te, Domine, rependendum est odium bonum pro malo, ita ut odio habeantur non homines sed errores eorum ? Hoc sciens oderam eos qui oderunt te, Domine, quos cum non potuissem vel expugnare vel saltem perturbare, zelo domus tuæ ardebam, et

VERS. 22. *Perfecto odio oderam illos inimicos tuos usque adeo ut fierent quoque inimici mei : quia, dum loquebar illis, impugnabant me gratis, et inimici facti sunt mihi.*

Super hunc locum dicit beatus papa Gregorius (71) : *Inimicos Dei perfecte odisse, est et quod facti sunt diligere, et quod faciunt, increpare, mores pravorum premere, vitæ prodesse. Pensandum est etenim, quando ab increpatione quiescitur, quanta culpa est, si cum pessimis pax tenetur, si propheta tantus hoc velut in hostiam Deo obtulit, quod contra se pro Domino pravorum inimicitias excitavit.*

Quia vero inter hujusmodi lites et contentiones quasi mali contra bonos, et boni contra malos exercent, facile subrepunt maculæ sive in verbo sive in cogitatione, tu Deus,

VERS. 23. *Proba me, cui omne cor patet, et omnis voluntas loquitur, et quem nullum latet secretum, cui dico assidue : Proba me, Deus, probabilem fac me, Deus, cui et in principio hujus psalmi dixi : Domine, probasti me, atque nunc in fine psalmi dico : Proba me. Probasti me in me Christo, in me capite, in quo non invenit princeps mundi*

(71) Reg. Curæ Past. part. III, c. 32.

A hujus quidquam reprobum ; sed quia ministri mei, quantumlibet sint probati, non carent macula, quando peregrinantur in corpore (unde ipsi piscatores necesse habent, ut lavent retia in turbido mari pro piscibus capiendis tracta), in fine suæ piscationis dicant omnes, dicant singuli, dicam et ego Psalmista : *Proba me, Deus, et scito cor meum* faciens me scire *cor meum*, quod ego Petrus piscator adhuc nescivi, quando ultra meos condiscipulos præsumpsi, et ex illa præsumptione in culpam decidi negationis trinxit. Sed tu postea interrogasti me dicens mihi tertio : « Amas me ? » atque me respondente : « Amo te, » tu cognovisti *semitas meas*, et illas, in quibus me cingens ambulaveram ubi volebam, et illas, ad quas tu me dirigebas diceus mihi : « Pasce agnos meos (Joan. XXI, 15 et seqq.). » Petri ergo exemplo ego David, ego psallens in hoc psalmo dico tibi, Deus meus : *Proba me, Deus, et scito cor meum, interroga me, et cognosce semitas meas* præteritas et futuras, delendo præteritas maculas in semitis contractas, quia, nisi tu laveris mihi pedes, non habeo partem tecum. Porro in futurum ne amodo pedes inquinem, tu deduc me in via æterna, in qua nulla est macula. Sed prius

VERS. 24. *Vide faciens et meipsum videre, si via iniquitatis in me est, ut iniquitate hac abolita inter eos de cætero ambulem, de quibus dicitur : « Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini (Psal. CXVIII, 1). » Quia vero ad hoc mihi vires non sufficiunt, o Deus, tu viam iniquitatis amove a me (ibid., 29), si hanc videris in me, cui dico assidue : Vide, si via iniquitatis in me est, et deduc me in via æterna, qua pervenire ad patriam claritatis æternæ valeam te trahente ac deducente, qui es via, et veritas et vita.*

Gloria Patri Domino, cui Filius dicit in principio psalmi : *Domine, probasti me et cognovisti me. Gloria ipsi Filio hæc dicenti. Gloria Spiritui sancto replenti orbem terrarum, de quo dicitur in hoc psalmo : Quo ibo a Spiritu tuo.*

PSALMUS CXXXIX.

Eripe me, Domine, ab homine malo, etc. Titulus :

VERS. 1. IN FINEM PSALMUS DAVID.

Patet. Est autem hic psalmus initium periochæ ultimæ, in quo pariter orant et confitentur omnes justi atque perfecti una voce tanquam ex uno corpore : *Eripe me, Domine, ab homine malo, a viro iniquo eripe me.* Hæc et cætera dicendo orant Dominum, ut custodiat in eis fidei perfectionem, et

D ut eos eripiat a pravitate et perfidia, imo ab incursum malignorum spirituum, qui circa finem vitæ hujus insidiantes linguas suas exacuunt ad accusandum, ad convincendum. Nam quia ultima est hæc perioches [ita Cod.], recte hinc ad finem nostrum spectamus, quando venit princeps mundi et in singulis nostrum aliquid suum requirit. Dicit ergo quisque sollicitus illius diei, providus illius horæ imminentis . *Custodi me de manu peccatoris.* Ac dein-

ceps : *Domine, Domine, virtus salutis meæ, obumbrasti super caput meum in die belli.* Et continuo : *Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori,* etc. Corpus Christi inter malos constitutum nondum habens nisi in spe bonum, ubi erit plena exsultatio, gemens orat in hoc *psalmo*, per quod ad orandum invitat. Et primo proponit qui hostes, quæ mala moverunt. Secundo quod auxilium habeat contra mala, ibi : *Dixi Domino : Deus meus es tu.* Tertio quæ sunt mala inimicorum ibi : *Caput circuitus.* Et in beatitudine *psalmum* concludit ibi : *Et habitabunt recti cum vultu tuo.* Clamatur et dicit inter malos : *O Domine, eripe me,* et repetit :

VERS. 2. *Eripi me, Domine, ab homine malo,* vel maligno, quod est ab ipso principe, qui in figura dicitur *homo.* Unde in Evangelio : *Inimicus homo hoc fecit.* Attende quod, cum dixisset : *a maligno,* tanquam exponens hoc supposuit : *ab iniquo,* volens significare quod omnes *iniqui* maligni. Sunt quidem multi *iniqui*, qui non videntur maligni, et tamen sunt sicut illi, qui non sævi, non pressuras hominibus facientes, sunt tamen luxuriosi, voluptatibus dediti, qualiter etsi aliis non videntur nocere, nocent tamen sibi, et inde sunt *iniqui.* Sed in eodem si quis alte consideret, maligni sunt qui nocent exemplo, et faciunt in nobis quod postea vincere laboremus. Procedit enim ex ipsa voluptate pressura. Postquam enim voluptuose quis vivens quæ habebat effudit, rapit. Sic (17) spinæ in radice lenes emittunt de radice, quod pungat. Sed sicut si incendatur radix, non procedit spina, ita si luxur corrigatur, non pasceatur rapina. Singulariter dixi : *Eripi me, Domine, ab homine malo a viro iniquo,* a diabolo scilicet, qui *homo* dicitur in figura et *vir*, quia fortis : attamen quia iste *homo*, iste *vir* complures habet socios, a singulari numero transeo ad pluralem, dicens :

VERS. 3. *Qui cogitaverunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia.* *Tota die,* nec mora diuturnitatis lassati, *cogitaverunt iniquitates in corde,* labiis interdum bona prætendendo, sed in corde mala intendendo. Nam prorepente foras diu occultata nequitia *tota die constituebant prælia* contra bonos movenda tribus modis, corde, lingua, manu, quia *corde cogitaverunt iniquitatem,* vel sicut habet alia littera : *nequitas,* et ex ipsa *nequitia tota die,* id est jugiter *constituebant prælia* vel per læreses impugnando fidei veritatem et sinceritatem, vel per schismata scindendo ecclesiasticæ pacis unitatem. Atque ut hoc efficacius facere possent,

VERS. 4. *A cuerunt linguas suas,* ut haberent verba polita et exercitationis quadam cote limata. Et hoc fecerunt *sicut serpentes,* imo ad similitudinem *serpentis* illius, qui fuit organum diaboli ad decipiendam mulierem primam, sophisticæ loquendo et aliud promittendo atque aliud inten-

dendo, promittens videlicet bona, ut est scientia boni et mali ad similitudinem Dei; sed intendens mala, quæ de tali præsumptione subsecuta sunt, quorum præcipuum fuit mors animæ, de qua dixerat Dominus dicens : « Quacunq[ue] die consideritis de ligno scientiæ, morte moriemini (Gen. 3, 17). » Acuta fuit lingua *serpentis* hujus, et acuta sunt exemplo illius hæreticorum *linguæ* ad decipiendum seu vulnerandum primo sexum femininum, id est populares et simplices, deinde fortes. Et quidem blande loquuntur, sed *venenum aspidum sub labiis eorum.* In *serpente* est astutia et dolus nocendi. Ideo *serpens* non habet pedes, ne audiat eum inaccessus, lenis quidem, sed non rectus, quia per anfractus incedit. Sic perveris astute serpunt ad nocendum sub leni contactu habentes occultum venenum, quia, licet blande sonent *labia* eorum, tamen *venenum aspidum sub labiis eorum,* quia verbis dulcibus et tinnulis propinant mendacium dicentes bonum malum et malum bonum, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras, amarum dulce, et dulce amarum. Contra talium principem diabolum oro, dicens :

VERS. 5. *Custodi me, Domine, de manu peccatoris,* qui validus est, unde « princeps mundi hujus » dicitur (Johan. 12, 31; xiv, 30), et contra membra ejus oro, dicens : *Ab hominibus iniquis eripe me, qui cogitaverunt supplantare gressus meos, dum foveas mendaciorum viæ veritatis vicinas parant, et*

VERS. 6. *Absconderunt laqueum mihi,* quia *superbi* stimulo superbiæ agitati nolunt vinci, sed vincere semper licet falsa loquentes, et sub specie veritatis *laqueum* falsitatis abscondentes. Cum dico *superbos,* hoc nomine totum corpus diaboli breviter dicitur, quod maxime contra Deum erigetur in Antichristo, qui « extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus (II Thess. 11, 4). » Et quia omnis *superbus* invidus est sicut diabolus, qui invidit homini, quod ipse perditus perdidit, non sunt contenti sua perditione, sed nituntur me quoque perdere trahendo me in suæ perditionis consortium. Ideo *funes extenderunt in laqueum.* Qui addunt peccata peccatis, ut ego David, qui a *hulterio* addidi homicidium, nectunt et extendunt sibi *funem* quo, ligatis manibus et pedibus, trahuntur, nisi per poenitentiam rumpant hunc *funem,* sicut ego eum rupi, quando poenitentiam egi. Sed hostes mei et Dei extendunt *funes* peccata sua nolentes breviare per veram poenitentiam, quibus funibus in longum nimis, prolongatis et extentis paraverunt *mihi laqueum,* ut videns eorum in peccatis prosperitatem non horrerem, sed imitarer iniquitatem ipsorum. *Juxta iter scandalum posuerunt mihi,* non in via, sed *juxta* viam ponentes offendicula, quia non in veritate, sed in veritatis quadam similitudine conabantur me subvertere. Contra quos orans

s. 7. *Dixi Domino, Deus meus es tu, exaudi deprecationis meæ.* Vox proprie animantium in sensu animantis prolata per arterias gutturales et alia hujusmodi sonum dant, sed non rotundis assimilantur, qui absque sensu fidei ritatis orant. Unde Apostolus ait: « Si linguarum loquar et angelorum, charitatem non habeam, factus sum velut æs sonans tympanum tinniens (I Cor. xiii, 1). » Vox igitur orantis, in fide ac dilectione preces fundentis ego fidei et dilectionis mihi conscius dico: *Domine, vocem deprecationis meæ, qua ad te, dicens:*

s. 8. *Domine, Domine, cujus ego sum serpens conditionem servus naturalis, et per rationem servus emptitius, virtus salutis meæ, alius mihi non est nisi ex te dante perseverantia, sine qua salvus esse non potero.* « Qui perseveraverit » in bono « usque in finem, servus erit (Matth. x, 22). » Ut autem persevero in bono proposito, a te quaero, qui *obumbrasti super caput meum in die belli.* Interior habito carnalis. Hoste illo me impugnante *turasti super caput meum* defendendo interiorum *caput*, quod est mens rationalis, ut in quiete æstui et motui carnis libidinoso, obtemperaretur legi Dei dicenti: « Non concupiscentia carnis non ambularem, sed illud contineam, quo dicitur: « Spiritu ambulante, desideria carnis non perficietis (Galat. v, 16). » vero exterior est inimicus homo supersevens zizania, dum intermiscet bonis mala vel perper suos ministros, angelos et homines maleste illo me impugnante, atque ad hoc irritum vel æstu superbie ustus minores despiciens, vel æstu invidiæ tabescens majoribus invidens, vel æstu iracundiæ inflammatus pro malis pro vituperiis vituperia, pro maledictis maledicta vel manifeste vel occulte redderem, simul dens æstu avaritiæ aliena concupiscerem, tu *belli* adfueristi mihi *obumbrans caput meum*, mentem gratia tua refrigerante ac desideriorum pravorum flammam exstinguente, secum dum *de te invocans in die belli* assidue dixi:

*Exstingue flammam litium,
Aufer calorem noxium,
Confer salutem corporum,
Veramque pacem cordium.*

innocentiam mihi tu piis aures præbendo *adfueristi super caput meum in die belli.* Sed quia bellum finitum est bellum, in quo maxime timendus est inimicus domesticus, videlicet propriæ voluntatis desiderium inordinatum, si diabolus apud me invenerit, eodem quasi occidere me poterit, queso,

s. 9. *Ne tradas desiderium meum peccatori, illis efficiar illis, de quibus dictum est: «Tra-*

didit illos Deus in desideria cordis eorum, ut faciant quæ non conveniunt (Rom. i, 24). »

Alia translatio sic habet: *Ne tradas me a desiderio meo peccatori, quod est dicere: Ad hoc valeat mihi deinceps umbraculum tuum, quo me obumbrasti frequenter in die belli, ut æstum non patiar a me ipso, a meo desiderio pravo, quo locus fit diabolo, sine quo nihil nocet quantumcumque sæviat hostis cum toto suo exercitu conglobato ex malignis hominibus et angelis. Contra quos necessarium mihi est auxilium tuum, quoniam cogitaverunt contra me astuta et longa deliberatione, qualiter perdant me. Sed tu adjutor in opportunitatibus ne derelinquas me, ne forte exaltentur, et de sua virtute contra me, imo et contra te gloriantur, quia mea contra eos victoria erit non mea, sed tua gloria, quam digneris in me parvulo David magnificare, in me qualicumque, imitatore David, ne gloriatur incircumcisus Philisthæus, diabolus cum suis commilitonibus, quemadmodum gloriatus est ille Goliath, qui dixit filiis Israel: « Quare venistis parati ad prælium? » (I Reg. xvii, 8.) Hunc videntes filii Israel fugerunt, nec resistere ausi fuerunt. Sed tandem prostratus in funda et lapide atque jugulatus proprio gladio magnam dedit materiam tuis o Deus, in te gloriationis et hostibus confusionis atque humiliationis. Sicut tunc factum est, ita et nunc fiat justitia triumphante contra injustos, ne forte exaltentur. Sicut enim uno peccatore poenitentiam agente gaudent angeli homines, sic homine uno seducto gaudet seductor diabolus et angeli mali simulque homines maligni. Quia ergo tales cogitaverunt contra me, tu contra eorum consilium præstans auxilium, ne derelinquas me, ne forte exaltentur. Sicut inimicis optans oravi, sic fiet eis, ut non vacet illis gloriari de sua virtute, quia*

VERS. 10. *Caput circuitus eorum: labor laborum ipsorum operiet eos.* « In circuitu impii ambulat (Psal. xi, 9), » quia volubilia et temporalia quaerunt, in quibus finem desideriorum suorum non inveniunt, quia qui biberit ex aqua temporalis concupiscentiæ, sitiet iterum, sitique sua trahitur in circuitum, quo non invenit eundi finem, sicut is, qui æterna quaerens, ambulat et currit in directum, tandem finiet cursum ut ille, qui dixit: « Cursum consummavi, fidem servavi, de cætero reposita est mihi corona justitiæ (II Tim. iv, 7, 8). » Sic omnes, qui esuriunt et sitiunt justitiam, suæ sitis invenient finem, quoniam ipsi saturabuntur. Non sic impii, non sic saturabuntur, quia in circuitu ambulantes non inveniunt finem sui cursus, et quæ hic sitierint, eadem et in inferno sitient ut ille dives, qui guttam aquæ petiit et non accepit. Quid est autem *caput circuitus eorum* nisi diabolica superbia, ex qua initium sumpsit iste circuitus illo præambulante, qui dicit: « Circuivi terram et perambulavi eam? » (Job i, 7.) Istud *caput circuitus eorum*, superbia videlicet, est etiam *labor laborum ipsorum*, quia,

dum quisque superbus erubescit veritate convinci **A** egeant humana doctrina. Nam qui semper vult docere, semper vult auditores suos imperitos esse, atque hic talis vincitur esse invidus doctor semper cupiens inveniri cæteris doctior. Hinc doctori suadendum est ne ipse invidus invidiam suam cæteros doceat. Gaudium ergo sit in audiendo sponsum intrinsecus, etiam dum vox doctrinæ sonat extrinsecus, ut semper audire sponsum sit in voluntate, loqui vero aliis in necessitate. Sic loquens etiamsi multa loquatur, non erit *vir linguosus*, qui nunquam *dirigitur in terra*, id est in præsentī Ecclesia, quia linguam ejus nullus hominum domare poterit.

Super hunc locum dicit beatus papa Gregorius (72): *Nihil est aliud ad defendendum puritate tutius, nil ad dicendum veritate facilius. Nam dum fallaciam suam tueri cogitur, duro cor labore fatigatur. Hinc ergo scriptum est: Labor laborum operiet eos. Qui enim nunc implet, tunc operit, quia cujus nunc animum per blandam inquietudinem exerit, hinc per asperam retributionem premit. Hinc per Jeremiam dicitur: « Docuerunt linguas suas loqui mendacium; ut inique agerent, laboraverunt (Jer. ix, 5). » Ac si aperte diceretur: Qui amici esse veritatis sine labore poterant, ut peccent, laborant; cumque simpliciter **B** vivere renuunt, laboribus exigunt, ut moriantur.*

Aliiter: *Labor laborum ipsorum operiet eos*, quia laborat, qui fingit, quod dicat, sed veritas facile dicitur. Unde *labor laborum* dicitur mendacium, quod sui auctorem et fictorem *operiet*, quia unde ad tempus protegitur et defenditur, inde quoque superatur et opprimitur, cum falsitas ejus manifestatur, et falsidicus assertionē propria confutatur. Ut autem vehementius opprimantur ipsi mendaces, hæretici maxime et schismatici,

Vers. 11. *Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos, in miseris non subsistent.* Carbones ignis vel in igne ardentēs et lucidi sancti sunt, qui cum sint veritatis assertores, in auctoritatem ducti contra mendaces *cadent, super eos* et opprimunt eos, **C** atque urent in igne, quo benevolos auditores illuminant, et malevolos cruciant. Unde et dicunt: « Bonus odor Christi sumus, aliis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem (II Cor. ii, 15, 16). » Per istos *carbones dejicies eos*, qui resistunt veritati, et ipsi dejecti erunt impatientes. Unde *non subsistent in miseris* vitæ præsentis, in quibus boni exerceantur et possidebunt animas suas; impii vero deficient et non proficiunt. Sunt vero inter eos aliqui decepti, aliqui deceptores, aliqui simplices et quas elingues, de quibus est aliqua spes conversionis.

Vers. 12. *Vir autem linguosus non dirigitur in terra*, cui voluntas et libido est loquendi, nec attendit quid dicat, dummodo prurientes aures demulceat, vel quod suadet, persuadeat, sive verum sive **D** falsum. Contra hoc loquacitatis vitium loquens apostolus Jacobus dicit: « Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum (Jac. i, 19). » Perfectius enim esset omnes audire sponsum, et Joannes ait: « Amicus sponsi stat, et audit, et gaudet propter vocem sponsi (Joan. iii, 29). » Utinam sic omnes perfecti essent, ut nullo doctore indigerent, sicut in regno cælorum, ubi omnes erant docibiles Dei. Sed quia hæc felicitas non est hujus vitæ, propter imperitos loqui aliquando necesse est hac intentione ut fiant periti, et non

Vers. 13. *Cognovi, quia faciet Dominus judicium inopis* in hoc mundo per impios afflictī causam ejus de gente non sancta discernendo, *et vindictam pauperum* ante januas divitum cum Lazaro jacentium, et omnium, qui egentes, angustiati, afflicti sunt, quibus dignus non est mundus, ut ei præsideant: quia loca dignitatum pessimi et vilissimi mundo petente occupant, qui *pauperes* et inopes de rebus *pauperum* non adjuvant, sed eos affligunt et eos aliquando ad iniquitatem, quam prohibere debent, compellunt.

Vers. 14. *Verumtamen justī, licet sic angustiati*

neem paupertatis a rege Babylonico, dia-
et vel Antichristo missi non desinent hym-
tre trium puerorum cæteraque laudum
quibus *confitebuntur nomini tuo*, laudantes
am et justum iudicium tuum etiam nunc
la sua, et multo amplius atque perfectius,
gressi in tabernaculum non manufactum
habitabunt cum vultu tuo, cum quo, et in
erit bene, quibus male fuit in vultu suo,
sudore vescebantur pane suo. Ex tunc

A ipsi boni a malis perfecte liberati et de inimicis
vindicati non sibi dabunt gloriam, sed *confitebun-
tur nomini tuo*, non suæ virtuti, sed tuæ gratiæ ad-
scribendo, quod a malis non sunt capti in iuteritu,
quodque perveniunt ad aspectum *vultus tui*, cum
quo et *habitabunt* in æternum.

Gloria Patri Domino eripienti me *ab homine ma-
lo*. *Gloria Filio vultui* Altissimi, cum quo *habita-
bunt recti*. *Gloria Spiritui sancto*, quo accedente
carbones illi cudent, qui super iniquos *cadent*.

PSALMUS CXL.

clamavi ad te, etc. Titulus :

VERS. 1. PSALMUS DAVID.

Qui bene congruit huic psalmo, in quo lo-
vid, Christus unus ipse pro omnibus ad se
bus. Loquitur hic etiam David pœnitens
Dei sollicitus et anxius, maxime in exitu
antis. Quis enim necesse non habeat elat-
la hora mortis suæ? *Pone*, inquit, *Domine*
ori meo, et ostium circumstantiæ labiis
m videlicet custodiam, quod ostium non
uisquis justificat se, quisquis confidit se
ram Deo justum apparere. Habebat autem
dixit : « Si voluerit contendere mecum,
ro ei respondere unum pro mille. » Ac
: « Si justificare me voluero, os meum
abit me. » Item : « Etiamsi habuero quip-
tum, non respondebo, sed meum iudicem
or (Job ix, 5, 20, 15). » Nam hoc est,
C *Corripiet me justus in misericor-
crepabit me; oleum autem peccatoris non
t caput meum*, videlicet, ne in illa neces-
sincta lampade mea sine oleo frustra va-
emendum. Idcirco quoad vivo, *justus
me*; adulator autem non decipiet me. Unus
ut et corpus est : proprium capitis est lo-
membris, ut lingua nostra personam om-
mbrorum suscipit, ipsa pro omnibus verbo
Charitas unum nos facit cum Christo,
ut loquatur sive membra. Christus loqui-
in voce ejus quisque agnoscat suam. Ali-
licit quod sibi soli competit, non tamen
æ a nostris verbis. Dicat ergo in persona
stus :

1. *Domine, clamavi ad te* jam diu, ex quo
Abel de terra clamavit, clamor meus in il-
llorum testium meorum sanguine propter
occisorum non cessavit. Propterea dico
stus tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quo-
mavi ad te non solum a sanguine Abel justi
id sanguinem Zachariæ, quem sequaces
triciæ occiderunt inter templum et altare,
n clamabo usque in finem sæculi per ora

B omnium sanctorum sub altare Dei clamantium, et
omnium propter justitiam tribulorum et tribulan-
dorum usque in finem sæculi. Neque enim cessat-
dum est a clamore tribulatione manente usque in
finem sæculi. Pro quo clamore meo et meorum ve-
lociter, et efficaciter exaudiendo ego Filius dico tibi
Pater : *Intende voci meæ, dum clamavero ad te* san-
guine meo et meorum clamante ad te de terra jam
sancta, videlicet Ecclesia, quæ credendo et vene-
rando sanguinem passionis meæ aperit os suum in
confessione peccatorum suorum et laude nominis
tui suscepit et suscipit sanguinem meum certe me-
lius clamantem quam sanguis Abel, quia ille cla-
mans obtinuit vindictam peremptoriam contra unum
fratricidam; sanguis vero meus in cruce vel in
C monte Oliveti, me orante, fusus obtinuit multis
inimicis meis veniam sine vindicta gratis oblatam,
et multis cum vindicta non peremptoria, se emenda-
toria, quam qui patienter sustinuit, et se juste pati
confessus est ut latro dicens latroni : « Nos quidem
digna factis recipimus (Luc. xxiii, 41), » per emenda-
tionem vindictæ brevissimæ ac levissimæ consecutus
est indulgentiam et vitam æternam. Sic etiam adhuc
et usque in finem sæculi momentaneum et leve tribula-
tionis peccata sua confitentibus, et meliora de se pro-
mittentibus operabitur supra modum æternæ gloriæ
pondus me filio interpellante, atque te, Pater *inten-
denti voci meæ, dum clamavero ad te*, sanguine meo
ad te clamante super altare ac sanguine meorum sub
altare. Sanguis quippe meus clamat super altare vel
ante altare aureum, quando in fide pretiosa super
aurum celebratur memoria meæ passionis, in qua
bibitur sanguis meus clamorosus et clamans per ora
eundem sanguinem digne bibentium, dum vel orant
quæ oranda sunt, vel prædicant quæ prædicanda
sunt. Sic, sic et me sursum interpellante tanquam
super altare, meisque tanquam sub altari clamanti-
bus in terra

VERS. 2. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in
conspectu tuo*, ita ut oratio sit tibi *incensum* chari-
tatis igne conflagratum, de quo ascendat fumus aro-
matum in odorem suavissimum. Quia vero int: n. 10

et vox orantis tunc erit exaudibilis, quando iuvatur A per manum bonæ operationis: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum sit, videlicet sic acceptabile sicut sacrificium vespertinum fuit in lege acceptabilius, quia figura fuit illius veri sacrificii, quod ego factus obediens in crucis ara obtuli tibi Deo Patri.*

Super hunc locum dicit beatus Gregorius (73): *Quia Redemptor noster juxta mundi finem vim persequentium pertulit, semetipsum pro nobis sacrificium vespertinum dedit.*

Aliter: Vespera nostra finis vitæ est, in quo si digne pœnitentiæ sacrificium offerimus, purgamur, ut nemo desperet, qui in fine pœnitet.

Aliter: Qui bona operando vel sacrificando terrena quærit, non cœlestia, sicut illi qui non manducant ut evangelizent, sed evangelizant ut manducant, non levant manus suas neque corda inaniter audientes, quod dicitur: *Sursum corda: habemus ad Dominum.* Quibus dicit propheta: « Levemus corda nostra cum manibus in cœlum (*Thren. III, 41*). » Quod cum in omni opere nostro sit necessarium, permixte congruit ibi fieri, ubi celebratur memoria illius vespertini sacrificii, quod nobis obtinuit matulinum lumen in spe resurrectionis Jesu Christi, qui mortem nostram moriendo destruxit et vitam resurgendo reparavit. Quod nos fideles fideliter credendo, et ipsum, qui pro nobis mortuus est et resurrexit, pure diligendo, *sacrificium vespertinum offerimus, quando illum pro nobis mortuum veneramur.* Matulinum vero sacrificium nobis deputatur, quo jam resuscitatus et in cœlum ad dexteram Dei Patris exaltatus a nobis magnificatur, creditur ac prædicatur dignus accipere virtutem, et divinitatem; et sapientiam, et honorem, et gloriam, ita ut omnis lingua confiteatur quod Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Quod nunc sequitur, non capiti, sed membro ejus cuilibet congruit fideliter psallenti ac dicenti:

VERS. 3. *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis,* ita ut neque cogitatio iniqua sapiat in ore cordis, neque per labia stultum quid contra Deum erumpat. *Ostium circumstantiæ* dicitur proprie, quod janitores cauti undique circumstant, ne intret vel exeat, cui non licet, quod congruo tempore aperitur, congruo clauditur. Sic os nostrum aperiatur ad confessionem peccati, claudatur ad excusationem talem, permixte quæ fieri solet per verba malitiæ, quod summum vitium est in superbis inique se excusantibus, et arguenti veritati acquiescere nolentibus, unde ait Samuel Sauli: « Quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere (*I Reg. xv, 23*). » Contra hoc maxime vitium claudendum est oris ostium, ne aperiatur in verba malitiæ.

Super hunc locum dicit beatus Gregorius (74): *Studiosè lingua sub magni moderaminis liberatione*

(73) Lib. xx Moral. cap. 2.

frenanda est, non insolubiliter obliganda, ne aut laxata in vitio defluat, aut restricta etiam ab utilitate torpescat. Quod bene Psalmista considerans brevis postulatione complexus est dicens: Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Ostium namque aperitur et clauditur. Qui ergo ori suo nequaquam poni obstaculum, sed ostium petiit, aperte edocuit, quod et disciplinam retinere lingua debeat, et ex necessitate laxari, quatenus os discretum congruo tempore vox aperiat, et rursus congruo taciturnitas claudat. Hinc namque per quendam sapientem dicitur: Sapienter tacebit usque ad tempus, ut nimirum cum opportunum considerat, postposita censura silentii loquendo, quæ congruunt, in usum se utilitatis impendat. Hinc Salomon ait: B Tempus tacendi, et tempus loquendi. Discreta quippe vicissitudine pensanda sunt tempora, ne aut cum restringi lingua debet, per verba se inutiliter spargat; aut cum loqui utiliter potest, semetipsam pigre restringat.

Sane discretio hæc loquendi et tacendi, prout expedit, quia non est in humana potestate, cum nemo hominum possit linguam domare, idcirco peto ego David a te Domine, qui omnia potes, ut *ponas custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis, et*

VERS. 4. *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.* Cum unus ex membris hic orat, ego David, ego Christus hoc oro, qui et in eis esurio et sitio, propter quos minimos meos in iudicio dicturus sum: « Esurivi, et delistis mihi manducare (*Matth. xxv, 35*). » Sic et modo pro eis et in eis oro dicens tibi: Pater, *non declines cor meum, id est in verba malitiæ, ut vel per casum vel necessitatem vel alio modo culpam suam excusent cum hominibus operantibus iniquitatem, quorum primi fuerunt Adam et Eva suas culpas nequiter excusantes, et a se in serpentem, imo et in serpentis Creatorem transferre conantes. Quos adhuc sequuntur multi eorum posteris homines videlicet operantes iniquitatem, et ea transferentes vel in carnis fragilitatem tanquam in mulierem seductam a serpente diabolo, vel in ipsum diabolum serpentem antiquum. Talibus ego David non consentiam, et non communicabo cum electis eorum. Electos eorum, non Dei, eos dico, quibus non sufficit se mendaciter excusare, sed et aspernantur cæteros inflati falsa justitia et alieni a vera. His non communicabo, vel ut alius codex habet: Non combinabor. Combinati dicuntur, quando duo simul ligantur, ut alter alterum impediatur ne sit fuga libera. Non igitur istis communicabo vel combinabor, ut, sicut illi, cupiam falsa laude mulceri et laberi tanquam excusatus a peccatis meis. Pro quibus*

VERS. 5. *Corripiet me justus vel Deus, vel quilibet frater bonus, vel certe animus meus me carne:*

(74) Lib. vii Moral. cap. 17.

vir uxorem. *Corripiet me*, inquam, non in furore, sed in misericordia; primo inter me et bellum, deinde adhibens testes. Quod si eos petro, increpabit me aperte peccata mea, diabolus. Quod ita volo et oro fieri, videlicet et increpari a justo iustitiæ zelo accenso, non sine misericordia, sed in ea misericordia, tibi corripiens juste vellet impendi, si ut ego orripiendus. *Oleum autem peccatoris non implet caput meum. Quid per appellationes capitis, quæ principatur corpori, mens vocatur? Implet igitur oleum caput peccatoris, cum demulcet et favor adulantis*, ait beatus Gregorius (75). Ergo David istud *oleum*. Sed nec ipsi adultores jus venditores illud volent, si quandoque per increpantes resipiscant, quod utique in plurimum implebitur, quoniam adhuc in futuro multis convertentur, et oratio mea, qua docui David, ego Christus non terrena lucra vel huiusmodi laudes peti, sed adventum regni Dei, et peccati, et in tentationem non induci, et liberari. Hæc, ut dixi, mea et meorum oratio, vel illa, qua interpello sursum pro meis, erit in vitiis eorum, ut placeat eis talia petere, quæ mihi ego petenda, et qualia oravi in monte orans pro eis, non pro mundo, non ut ante suum tollerentur de mundo, sed ut servarentur: et ut dilectio, qua dilexisti me, Pater, sit, et ego in ipsis. Quibus autem non ploratione mea per me ordinata sint orationes, ad arbitratu suo et fastu proprio sunt iudices, docti, qui de moribus iudicant, pro quibus iudicandis non erant prompti ad iudicandum, perorandum, tales iudices eorum, tales magistri.

6. *Absorpti sunt*, quia vel mare illos cum suis exercitu absorbit, vel cum Dathan et Abiram terra deglutivit iusto iudicio, quia erant petrae per verisimilitudinem veritati, quæ est vicina; sed non erant super me petram funque philosophi neque maligni hæretici verbis vitis et politis plurimos evertentes. Ex quibus conversi aliqui audient verba mea potius verba illorum, quoniam potuerunt, et tanquam mea verba eorum comparata et collata eadem fuerunt et annihilaverunt sicut virga Moysi magorum absorbit, quia illa potuit contra eos autem contra eam nihil potuerunt. Sic et eorum, magistri videlicet mali malorum se loquentes in suis conventiculis aut scholis videbantur esse aliquid et dicere aliquid; scilicet petrae absorpti sunt, quia Christo, qui Petrus, collati absorpti sunt et annihilati per doctrinam ecclesiæ supra petram fundatam, quæ aperuit, sicut Joanni revelatum est, et absorbit putidum, quod misit draco diabolus de ore

A suo (Apoc. xii, 16), hæreticis illo inspirante docentibus falsitatem contra veritatem, quæ petra solida est, cujus verba verbis hæreticorum potentiora potuerunt et prævaluerunt per infirma huius mundi et contemptibilia, quæ tanquam stercus contempsit hic mundus; qui tamen ex eo quod contempsit, accepit pinguedinem, ut inde seges Ecclesiæ feracius pullularet, quia mors sanctorum pretiosa in conspectu Domini (Psal. cxv, 15), sed contemptibilis in conspectu mundi ad tempus visa est, ita in tumulis clausa clausis eorum corporibus, ut nihil exinde boni proveniret super terram. Sed

VERS. 7. *Sicut crassitudo terræ super terram erumpit est*, vel erumpens impinguat terram, sic morte sanctorum sancta Ecclesia impinguata et fecunda est in segetes multas.

In Hebræo legitur: *Quia et adhuc oratio mea pro malitiis eorum, sublata sunt juxta petram iudices eorum, et audient verba mea, quoniam decora. Sicut agricola, cum scindit terram, dissipata sunt ossa nostra in ore inferni.*

Aliter: *Crassa terra*, inculta spinas et tribulos, urticas aliasque inutiles herbas germinat. Sic natura humana in Adam fuit crassa et otiosa, qui positus in paradiso, ut operaretur et custodiret illum, noluit operari, et ex abundantia liberi arbitrii negligens mandatum præsumpsit gustare fructum ligni vetiti; propter quod maledicta terra, ipsa videlicet natura humana ultro germinat vitia et in radicibus cogitationum et in fruticibus actionum vitiosarum. Sed sicut agricola proscindit terram ne ultra luxuriat, ita dissipavit ossa nostra, scilicet interiora nostra, ubi osseos nos esse decebat, quia infirmos nos et fragiles fecit secus infernum projectos, et illi maledictioni addictos, qua dictum est Adæ: « Maledicta terra in opere tuo, » etc., usque « in sudore vultus tui vesceris pane tuo (Gen. iii, 17-18). »

Huic sensui concordat illud quod, ut dictum est, in Hebræo legitur: *Sicut agricola cum scindit terram, dissipata sunt ossa nostra in ore inferni.* Sive dicatur *secus infernum*, sicut noster codex habet; sive *in ore inferni*, sicut Hebraica veritas habet; idem sensus est in corde fidelium conquerentium, quod *sicut crassitudo terræ*, quando erumpit super terram, lues in hominibus late diffunditur: sic superbia malorum tabe suæ malitiæ corpora martyrum sauciat, qui sunt ossa et firmamentum fidei. Et hoc facit *secus infernum* sive *in ore inferni*. *Secus infernum*, non tamen *in inferno*; *in ore inferni*, non tamen *in ventre inferni*, quia, etsi communi morte moriuntur, per quod *secus infernum* vel *in ore inferni* esse deputabuntur, tamen in vita æterna erunt iuxta illud: « Qui credit in me, non morietur iterum (Joan. xi, 26). » In inferno sunt, qui manentes in vitiorum profundo suum periculum contemnunt iuxta illud Sapientis dictum: « Peccator

Hom. 12, in Evang.

PATROL. CXCIV.

30

cum venerit in profundum, contemnet (*Prov. xviii, 3*). » Longe vero ab inferno essent, si angelis immortalibus in beatitudine sociati ultra peccare non possent. Nunc autem *secus infernum* vel *in ore inferni* sunt, quia peccandi et non peccandi habent arbitrium, liberum quidem a necessitate vel ad malum cogente vel bonum prohibente, sed non liberum ab infirmitate. Quæ tamen infirmitas carnis prompto ad bonum spiritui non oherit :

VERS. 8. *Quia ad te, Domine, Domine, oculi mei. Ad te, non ad minas adversariorum sunt oculi mei, oculi mentis, oculi fidei* semper, ut alias dixi ego *David* : « Oculi mei semper ad Dominum (*Psal. xxiv, 15*), » et multoties oculi quoque corporei levantur in cælum. Et ut clarius pateat, quod quasi obscure dixi : *Ad te Domine, Domine, oculi mei*, evidentius dico : *In te speravi, non auferas animam meam*; sed conserva eam contra eos qui, etsi corpus occidunt, animam non possunt occidere, per quos rogo : *Non auferas*, id est permittas *auferri animam meam*, etiamsi permittas auferri exteriora bonæ ut beato Job; sed quemadmodum de illo dixisti *Satanæ* : « Verumtamen animam illius conserva (*Job. ii, 6*) : » sic *non auferas*; imo sic tuere *animam meam*, tu *Domine, Domine*. Quem bis *Dominum* dico, quia causa gemina est, pro qua tibi servitium debeo, quem, cum non essem, de nihilo condidisti, perditumque misericorditer reformasti. Tu ergo, *Domine, Domine*, in quem spero,

VERS. 9. *Custodi me a laqueo fraudulentæ astutiæ, quem statuerunt mihi, et a scandalis violentæ mali-*

tiæ non solum cogitantium, sed etiam operantium iniquitatem. Quæ iniquitas, quandiu fuerit concitata quasi piscantium vel etiam venantium, otiosa non est nimium periculosa; sed cum extensa fuerit in longum et latum, in latum luxuriæ dilatata, in longum pertinaciæ obstinatæ,

VERS. 10. *Cadent in retiaculo ejus peccatores. Cadent* in tentatione, qui prius quam tentantur, stabant, ut ipsi mei discipuli, quibus dixi : « Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem (*Matth. xxvi, 41*). » Quibus cadentibus et me relicto fugientibus ego Christus in passione mea *singulariter sum, donec transeam* ex hoc mundo ad Patrem. Tuoc post liquefactam terram, post infirmitatis humanæ fragilitatem in præcipuis corporis mei membris demonstratam, ego a morte resuscitatus confirmabo columnas ejus, quia in resurrectionis fide fiducia concipitur, ne mortem corporum timeant, quorum resurrectio ex mea resurrectione sperabitur. Interim *singulariter sum* et quasi solitarius in tecto *sum, donec transeam*; et cum transiero, multiplicabor, quia ego granum frumenti mortificatum passione, qua in terram cadam sepultus in eam, cum resurrexero, multum fructum afferam discipulos meos confortando, et ipsos mittendo in mundum universum ad multum fructum colligendum.

Gloria Patri Domino, ad quem Filius clamat; Gloria Filio, qui ad Patrem clamat; Gloria Spiritui sancto igni æterno, quo inflammata oratio dirigitur sicut incensum in conspectu Domini.

PSALMUS CXLI.

Voce mea ad Dominum clamavi. Titulus psalmi hujus est :

(VERS. 1.) INTELLECTUS DAVID, CUM ESSET IN SPELUNCA ORATIO (*I Reg. xxiv*).

Qualiter *David* fuerit in spelunca, historia docet, a qua tamen removet titulus, qui habet : *Intellectus David* monens ab historia levandum sensum psalientis ad intellectum spiritalem. Igitur *David* in spelunca, Christus in carne vel in sepulcro, vel ipse cum membris in sæculo, ubi salvari a Saule, id est a diabolo principe orat. Unde et psalmus iste quintus intitulatur *oratio*, in cuius prima parte orans totus Christus mala sua summam commemorat. Secundo finem eorum ibi : *Clamavi*. Igitur intentione docens quid nobis faciendum est, dum manemus in carne, ait in *spelunca* :

VERS. 2. *Clamavi ad Dominum voce mea interiori, et repetit : Voce mea.* Sed quia clamant, etiam qui blasphemant, qualiter clamavit exponit : *Deprecatus sum.* Igitur *voce mea, voce* non blasphema, sed *oratoria* et *deprecatoria* sæpe affectus tædio hu-

jus vitæ *clamavi ad Dominum* gemino clamore, oris et cordis, quo clamore *vocis* exterioris et interioris optabam dissolvi et esse cum Christo. Quid enim *clamavi*? Quid *deprecatus sum*? Quam *orationem* effundo in conspectu ejus? *Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo.* De custodia, inquam, de carcere hujus captivitatis, ubi Deum meum videre non possum pro reatu primi parentis, qui expulsus de luce paradisi hic omnes nos quasi in carcere genuit. Ad hoc pertinet iste titulus psalmi : *Intellectus David, cum esset in spelunca.* Principaliter quidem, sicut dictum est, Christum spectat, cum esset adhuc in spelunca, scilicet in carne mortali et passibili, Saule, id est morte persequente; secundarie vero quemcumque fidelem cupientem educi de hac misera vita tanquam de custodia. Hoc et metuens cupit, et cupiens metuit. Quod et ego *David*, ego psallens cum *David* cupiens metuo, metuens cupio : et ideo cordis metuentis et cupientis æstum ferre non valens inclusum, hominibus quidem absconditum, sed Deo notum.

VERS. 3. *Effundo in conspectu ejus orationem meam.* Effundo ut purum fontem de secreto cordis manantem. Effundo copiose, quia præ anxietate suspiro, et tanquam inundantes aquæ sic rugitus meus. Effundo in conspectu ejus, ubi videt ipse, qui reddet in abscondito juxta illud: « Clauso ostio, ora Patrem tuum, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi (Matth. vi, 6). » Hac spe in tribulatione orans ad ipsum clamo et tribulationem meam ante ipsum pronuntio, quæ tribulatio est

VERS. 4. *In deficiendo spiritum meum,* id est dum deficit spiritus meus, cujus defectus est ex me, culpa mea exigente, ut in me deficiat spiritus meus, ita ut omnino viribus meis destitutus deficiam, nisi me reficiat spiritus tuus bonus, qui deficiente spiritu meo non deficit. Spiritus vero meus ideo deficit, ne de viribus meis præsumam, et inde magis deficiam, quia « qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit (Gal. vi, 3). » E converso autem, qui defectu sui spiritus humiliatus nihil boni a se sibi esse intelligit, illum spiritus tuus bonus indeficiens dirigit vel in via mandatorum vel in semitis angustis consiliorum tuorum. De via mandatorum dicitur: « Si vis ad vitam ingredi, serva mandata (Matth. xix, 17), » qualia sunt: Non occides; non mœchaberis; non furtum facies; non concupisces rem proximi tui, et cætera talia omnibus volentibus ad vitam ingredi proposita et imposita. Sed de semitis dicitur: « Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me (Matth. xix, 21). » Item: « De virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do (I Cor. vii, 25), » ait Apostolus hortando ad semitam angustam, sed non præcludens latam viam. Dixit enim: « Virgo si nupserit, non peccavit (I Cor. vii, 28), » videlicet ante castitatis votum; nam si nupserit post votum peccabit, quia primam fidem irritam faciens damnationem incidet, quam sine condigna pœnitentia non evadet. Ego autem in tuis consiliis quasi per semitas angustas ambulare destinavi. Sed perturbantibus me undique hostibus usque adeo perturbor, ut jam præ nimietate angustæ defecerit spiritus meus, et existimer nec stare nec ambulare in semitis aut via justitiæ. Sed tu vides, nec cognovisti semitas meas in quibus adhuc, te juvante, sto, quandiu fulcior spiritu tuo, deficiente spiritu meo, quia meis viribus evadere non possum laqueos mihi positos. Etenim in via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Suo arbitratu posuerunt laqueos in via; sed revera extra viam positi sunt laquei eorum, extra Christum, extra te, qui dicis: « Ego sum via et veritas et vita (Joan. xiv, 6). » Laquei sunt non solum hæreses ac schismata ab Ecclesia Dei separantes, sed etiam pravæ in Ecclesia consuetudines, quibus magis approbatur malum inolitum quam bonum insolitum. Laqueis istis me angustiantibus, et inimicis tam domesticis quam extraneis undique frementibus,

VERS. 5. *Considerabam ad dexteram et videbam, et non erat qui cognosceret me.* Considerabam ad dexteram respiciens ad æterna, et videbam quæ mali ad sinistram ponendi non vident; et in æternorum bonorum spem consolarem de imminenti angustæ tribulatione in his diebus malis, in quibus abundat iniquitas, refrigescit charitas multorum. Et non erat qui cognosceret me, quia noti mei recesserunt a me David Christiano, dum favent Antichristo. Vel discesserunt a me vero David Christo, quando nec apostoli stabant ad dexteram, sed, relicto me, omnes fugerunt mortis formidine illos perterrente. Illi quidem fugerunt, sed ego non fugi, quia periit fuga a me. Aliquando fugiens in Ægyptum latui adhuc puer; fugiens quoque aliquando abscondi me ab inimicis me præcipitare vel etiam lapidare volentibus, quia nondum venerat hora mea, nec congrua fuit mihi mors a me non præordinata per manus lapidare seu præcipitare volentium. Sed postquam venit hora mea, et mors crucis mihi fuit intentata, sicut a Patre meo fuit præordinata, fugere nolui, quia tunc periit fuga a me, cum non decebat me fugere.

Aliter: Fuga duobus modis perit, videlicet a concluso, qui fugere non potest obsessus undique, ut Petrus in carcere, custodientibus carcerem quatuor quaternionibus militum. Perit quoque a forti fuga, qui, cum possit fugere, non vult, cavens imitari mercenarium qui, videns lupum venientem, fugit, vel ignavum militem qui, projectis armis, fugit de prælio, non audens ex adverso resistere hosti. Utroque modo periit fuga a me David, a me pusillo, quia tanquam fortis animo fugere nolo, et tanquam infirmus carne simulque ab hostibus undique circumclusus fugere non possum. Et cum victoriosa morte cupiam dissolvi et esse cum Christo, non est qui requirat animam meam tollere a me, cupientibus inimicis eam castigari potius in carne afflicta tanquam in spelunca tenebrosi carceris quam exire de carcere. Vel non est qui requirat animam meam ad imitandum vel consolandum. Inter has angustias

VERS. 6. *Clamavi ad te, Domine.* Clamavi ego Christus in cruce, dicens: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? (Matth. xxvii, 46.) Clamavi ego Petrus in carcere vinctus ab Herode. Clamavi ego Ecclesia vel ego ecclesiastica persona in qualibet angustia mea supergrediente vires meas. Clamavi ad te, Domine, qui dominaris in cælo et in terra. Dixi clamans: Tu es spes mea in hac terra morientium, in qua spes, nondum res me consolatur sperantem bona invisibilia quæ non video, sed eris Portio mea in terra viventium, in qua fidei spes et spei succedet res. Hic ergo tu, Pater, spes mea, id est meorum es, quia illi te non vident, in quem sperant. « Quod enim videt quis, quid sperat? (Rom. viii, 24.) Sed ego in mea persona te semper video, quia ego et tu Pater unum sumus. Attamen spem meam te dico, quia membra mea in te sperantia in me transformo, et eorum voce psallens tibi dico:

Tu es spes mea quasi facie tua nondum mihi visa, cum tu in me semper et ego in te sim. Dico etiam ex voce meorum, quod tu es *portio mea in terra viventium*, cum non *portio mea*, sed universitas mea sit in terra viventium, quam distribuo prout volo, sicut uni meorum dixi : « Hodie tecum eris in paradiso (Luc. xxiii, 43), » qui est *terra viventium*. In qua terra, quisquis erit tecum, dabo et manifestabo ei me ipsum, ut ego ipse *portio sim viventium in terra viventium*, quæ illis promittitur, de quibus dicitur : « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram (Matth. v, 4). » Item : « Mansueti autem hæ reditabunt terram (Psal. xxxvi, 11). » De qua terra quia longe peregrinans exsulo ego David, ego imitator psallentis et pœnitentis David, qui supra in principio psalmi clamabat *deprecatus sum*, timens ne deprecatio mea in oblivionem veniat, rursus clamo et dico :

VERS. 7. *Intende ad deprecationem meam tu, Domine, ad quem clamans deprecatus sum. Intende, obsecro, mihi David nimis anxio, quia humiliatus sum nimis, dum et ego intus humilio me coram te non audens vel oculos ad cœlum levare, sed percutio pectus meum, dicens : « Propitius esto mihi peccatori (Luc. xviii, 13), qui peccavi super numerum arenæ maris, et multiplicata sunt peccata mea, et non sum dignus videre altitudinem cœli præ multitudine iniquitatis meæ. Dum ergo sic me intus humilio, et foris quoque a persequentibus humilior et premor, necesse mihi est ut tu, qui omnia scis, et nihil unquam oblivisceris, intendas, id est ostendas te ad deprecationem meam intendere quia humiliatus sum nimis, ego egenus et pauper inter divites, ego infirmus inter fortes, ego despectus inter famosos persecutores et oppressores. Quod intendens et perpendens, imo cum sis intentus intendere te ostendens, libera me a persequentibus me, quia confortati sunt super me, dum eorum crevit numerus, abundante iniquitate ac refrigescente charitate multorum, nec est qui eorum fortitudini et multitudini valeat resistere, nisi tu fortis et potens in prælio digneris contra eos accingi gladio tuo super femur tuum, potentissime, qui, si vis, potes et corpora et animas liberare, sicut liberasti me David servum tuum de gladio maligno visibilibus et invisibilibus hostium. Sed quidquid fiat de corpore meo, si vis, crucifigendo ut corpus Petri, si vis, liberando ut corpus Joannis in pace quiescentis, animam meam custodire dignare, pro qua oro dicens :*

VERS. 8. *Educ de custodia animam meam, seu de carcere, ut consteatur, sive ad confitendum nomini tuo, ut vere sciens me ab Herodiana malitia et omni expectatione malignorum liberatum possim confiteri ac dicere : « Nunc scio vere quia misit Dominus angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione (Act. xii, 11) » malorum mala de me desiderantium, et fiat de me sola, et tota expectatio justorum, quia me expectant justis, donec retribuas mihi. Et me verum Da-*

vid in sepulcri spelunca positum expectant justis, videlicet apostoli, donec resuscitatus et de spelunca sepulcri evocatus accepta retributione passionis appaream illis, quia gloria resurrectionis erit retributio ignominiosæ passionis. Hoc de me vero David Christo justis expectant, cum in spelunca sepulcri teneor signato super me lapide cum custodibus; Hoc etiam de me justis apud infernalem carcerem detenti expectant, in quem carcerem descendet anima mea, pro qua oro, dicens : Educ de custodia animam meam, quam etiam in manus tuas, Pater, moriens in cruce commendo. Inter hæc omnia, cum in spelunca vel sepulcri secundum corpus, vel inferni secundum animam oro : Me expectant justis homines et angeli, donec retribuas mihi sic humiliato, dans nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine meo, quod est Jesus, omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum ; et omnis lingua confiteatur, quia ego Jesus in gloria paternæ majestatis ero.

Similiter etiam de me qualicumque psalmista exemplo David pœnitente ac sapienter psallente congruit intelligi, quod hic psallo dicens : *Educ de custodia vel carcere animam meam*. Quod dicens ego David non hic opto mortem communem, qua de carcere carnis educuntur animæ malorum et bonorum, sed mortem pretiosam in conspectu Domini, qua et nunc anima mea, licet manens in carne, tamen a carnis vitiis maneat libera semper *ad confitendum nomini tuo* ; et expleta obedientia in carnis carcere manendi, quandiu tu vis, quandiu expedit vel necessarium est mihi vel aliis quoquo modo ad me pertinentibus, tunc etiam per somnum carnis in idipsum dormientis et requiescentis educatur anima mea de custodia vel carcere corporis ; quod quandiu corrumpitur, aggravat animam, cum terrena habitatio deprimit sensum multa cogitantem.

Est quoque alius modus de isto carcere, de ista spelunca, de ista custodia educationis, quam desidero, dicens : *Educ de custodia vel carcere animam meam*, ut videlicet anima mea usque ad horam suæ de hac vita vocationis maneat in corpore, non tanquam in custodia carcerali tenebrosa, sed tanquam in tabernaculo militari undique luminoso ; ut ille, qui de se, suisque similibus dixit : « In carne manentes non secundum carnem militamus (II Cor. x, 3) : nostra autem conversatio in cœlis est : unde etiam expectamus Dominum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ (Philipp. iii, 20, 21). » Miles iste castrorum Dei hæc dicit, licet fuerit in corpore, tamen ipsum corpus non fuit ei pro carcere tenebroso, unde non posset levare mentis intuitum usque in cœlum ; sed erat ei pro tabernaculo militari habens undique prospectum, videlicet non solum ad occidentem Dominicæ passionis et mortis in cruce, sed etiam ad orientem Dominicæ resurrectionis. Item cum diceret : « Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cœlos, ut adim-

pleret omnia (*Ephes. iv, 10*), » de luminoso tabernaculo suo sursum deorsumque prospiciens, cum vidit implementem omnia, in ipso vidit omnia, in quantum erat conveniens homini adhuc militanti, nondum plene regnanti vel sabbatizanti. Sic obsecro, Domine Jesu, ut tu nunc eductus de spelunca sepulcri et regnans in palatio cœlesti educas me de carcere carnis ut, exemplo Pauli mea conversatio sit in cœlis, et libera sit anima mea semper ad confitendum nomini tuo, qui es in cœlis, ubi me expectant justī, nunc de carcere carnis penitus liberati; donec retribuas mihi, quo modo retribuisti et illis pro fide servata pro bono certamine, pro cursu consummato coronam justitiæ, qua illi, qui modo coronati sunt, expectant alios coronandos, prout acceperunt divinum responsum sustinendi adhuc modicum, donec impleatur numerus fratrum suorum. In Ecclesia quoque adhuc peregrinante me expectant justī, donec retribuas mihi retributionem viaticam, qua decenter adjutus perveniam ad æternam. Fiat mihi secundum quod illi expectant in hoc ipso justī et boni, quia bona mihi retribuī pro malis desiderant et expectant ea expectatione, de qua dicitur: « Expectatio justorum lætitia (*Prov.*

x, 28). » Sic exsultent et lætentur qui volunt justitiam meam, et dicant semper: « Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus (*Psal. xxxiv, 27*), » pacem videlicet in serviendo tibi Domino, cui servire est regnare.

Aliter ex dictis Augustini exponentis hunc psalmum: de custodia educi postulat, qui in carnis corruptione, quæ pœnalis est, ut in carceris custodia patitur angustias. De custodia quippe in corruptione, quæ est pœna corporis, angustiat. Post quas angustias in domo Dei tota vita erit confessio, id est, laus Dei. Modo impedit carcer confiteri. Hic carcer vel spelunca mundus potest dici, ubi omnia vana, unde rogat educi anima, quæ inde multa patitur. Vel carcer dicitur corpus, sed non est magnum exire de corpore, quod et mali habent, et omnis cito vel sero; nec est charitas si justus hoc nimis festinat. Vel potius corpus est carcer, non quod Deus bonum fecit; sed corruptio ejus ex peccato, de qua vult educi, ut fiat incorruptibilis. Merita carcerem faciunt. Unde habitaculum inclusio carcer est, custodi domus. Libertas domum facit, servitus carcerem. Ita non caro, quam Deus fecit; sed corruptio ejus et tentatio carcer est.

PSALMUS CXLII.

Domine, exaudi, etc. Titulus :

(VERS. 1.) PSALMUS DAVID, QUANDO EUM PERSEQUEBATUR FILIUS SUUS.

Historia nota est. Sicut Absalon persecutus est David (*II Reg. xvii*), ita Judas Christum, et falsi fratres ejus corpus Ecclesiam; et unumquemque motus illiciti. Contra hanc persecutionem orat hic Christus totus. Est autem psalmus iste pœnitentialium septimus, in quo primo per exordium captat [*Deest aliquid*]. Secundo narrat mala sua, et quid egerit contra, ibi: *Velociter exaudi me, Domine. Defecit spiritus meus*. Quarta est læta conclusio, sicut et in cæteris pœnitentialibus, ne quis desperet de venia, ibi: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam*. Intentione docens pœnitentem orare ait: *Domine, exaudi orationem meam, aures percipe obsecrationem meam in veritate tua: exaudi me in tua justitia. Et non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*. Etenim si de solis meritis agitur, nemo justificabitur: propter quod itidem dicit: *Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me*, videlicet, ut totum sit gratiæ. Item: *Auditam fac mihi misericordiam tuam, quia in te speravi*, misericordiam, inquam, superexaltantem iudicio, dicendo *mane*, id est, in die iudicii: « Venite, benedicti Patris mei (*Matth. xxv, 34*). »

C Proinde bene hunc titulum habet hic psalmus: *Psalmus David, quando eum persequeretur filius suus*. Nam præter Christum unum non fuit aliquis David, non fuit, nec est, nec erit aliquis adeo manu fortis, qui non genuerit filium, quem infestum patitur, qui non contraxerit peccatum quo prematur, si intret in iudicium cum homine Deus. Dico igitur ego David, ego pœnitens ut David: *Domine, exaudi orationem meam. Domine Pater et dominator vitæ meæ, persequente me filio meo, peccato meo, tu me orantem exaudi*, ut non corruam in conspectu adversariorum meorum, ne gaudeat de me inimicus meus Achitopel, consiliarius malus, homo vel diabolus, qui contra me in meam ruinam concitat filium meum, id est, aliquod opus meum in oculis hominum speciosum, quemadmodum Absalon fuit speciosus, ut per illud occidar gladio superbix de tali opere nimis extollens me. Quod si fecero, expellar de regno quasi per filium proprium speciosum pariter et dolosum nimisque insidiosum. Sic de regno ejectus est rex Nabuchodonosor. Per opus proprium quasi per filium suum de regno suo ejectus est, cum de opere suo gloriando superbiret ac diceret: « Nonne hæc est Babylon, quam ego ædificavi in robore fortitudinis meæ? » (*Dan. iv, 27*.) Nam cum adhuc sermo esset in ore regis de opere suo gloriantis, vox ruit de cœlo annuntians eum ex hominibus ejiciendum et cum feris deputandum. Sic

et Saul rex nimis elatus de victoria in Amalec facta, per opus, ut sibi videbatur, pretiosum quas; per filium speciosum fuit supplantatus usque adeo, ut prophetam se redarguentem contemneret ejusque pallium scindens scindi a se regnum promereretur. Sic multi per opus gloriosum quasi per filium speciosum gladio superbiæ vulnerati aut etiam jugulati sunt. Unde in Job legitur de homine, cujus Deus curam habet: « Increpat quoque per dolorem in lecto, et omnia ossa ejus marcescere faciet, ut liberet hominem de his quæ fecit, ut non transeat in gladium (Job xxxiii, 17, 18, 19). » Gladium hunc superbiæ non timens in aliquo opere sædo, quod recogitatum potius humiliat quam extollat, in opere pretioso et specioso Absaloni assimilato, cujus et cæsaries pretiosa, et facies erat speciosa, magis timens istum gladium, contra quem nunc oro, licens: *Domine*, qui solus es auctor cujusque boni, pretiosi et speciosi operis, de quo etiam tibi gloria debetur, tu, *exaudi orationem meam* dans mihi humilitatem veram, dans charitatem quæ non inflatur, quantalibet virtutum sive operum pulchritudo ex illa nascatur; « non » enim « gaudet super iniquitate (I Cor. xiii, 6). » adulantium et falsa laude humanas aures demulcentium, « congaudet autem veritati » de omni opere bono soli Deo gloriam adscribenti. Igitur ego *David* pœnitens in hoc ultimo pœnitentiali psalmo fugiens filium speciosum *Absalonem*, videlicet illam quoque meam conversationem timens, quæ videtur honesta, ut illa stultitia, qua filios Israel numerari præcepi, unde iram promerui tantam, ut gladio angelico pestilentia desæviret in populum. Pœnitens, inquam, sum non jam de opere sædo, quod in alio psalmo pœnitentiali deplangens dixi: « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam (Psal. l, 1): » quia tunc pœnituit me intrasse ad uxorem *Uriæ*, quod erat opus sædum longe dissimile *Absaloni*, scilicet operi alicui honesto et specioso me nunc persequenti et suggerenti, ut exinde superbiam, quasi mea virtute aut pietate aliquid boni sit actum in operis us meis, in quibus nihil est meum, nisi peccatum et malum bonis Dei donis intermistum. Propter quod in omnibus operibus meis nullum habet locum jactantia, cum sit in omnibus aliquid egens multa pœnitentia. Sed tamen quando cogor inter detrahentes, et omnia mea pervertentes vel cum sancto Job vel cum Paulo apostolo narrare ræa dicta vel facta, quæ videntur honestatis quadam cæsarie formosa, timeo *Absalonis* dolum, ne forte obruat me proprium factum, sicut *Samsonem* legimus obrutum facto virtuoso, quando columnas duas concussit, quibus cadentibus ruente quoque domo eisdem columnis innixa ipse fuit obrutus (*Judic. xvi, 30*). Sic etiam in libro *Machabæorum* legitur de illo fortissimo milite *Eleazar*, qui elephantem interfecit, quod sub elephante ruente ipse obrutus interiit (*I Mach. vi, 47*). Sic multi virtuose agentes ipso virtutis pondere obruti sunt, quando

A exinde non virtutis auctori gloriam quaerunt; sed sibi.

Tales ab opere proprio quasi a suo filio de regno ejecti magna pœnitentia indigent, per quam talis *Absalon* occidatur, quatenus patrem suum non persequatur, sed ipse mortuus Patri suo regni sedem relinquat. Quod sine dubio tunc agitur, quando psalmus iste ultimus pœnitentium psalmodum ex corde canitur, in quo contra omnem extollentiam vanam charitas quæritur, quæ non inflat. Hæc nimirum charitas est ille spiritus, de quo circa finem psalmi Deo dicitur: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam*. Adsit igitur mihi psallenti, psallentemque hunc exponenti Spiritus sanctus, quo ducente me in terram rectam, gladium et dolum *Absalonis*, qui multiformis est, evadam. Nempe sicut *Absalon* patrem suum *David* persecutus est, sic *Judas* Christum, falsi fratres corpus ejus, vel illiciti motus et prava operatio, maxime illa, quæ specie honestatis aut bonitatis velata est, unde et fallere vel extollere potest ut se ipsum seducat, qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit. Est et hoc animadvertendum, quod *Absalon* specie formosus, opere turpissimus erat, et usque adeo foelissimus, ut a sui patris concubinis non se contineret, quas in conspectu solis, in notitia multitudinis sædando illos hostes veri *David* præfiguravit, qui « lætantur, cum male fecerint, et exsultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14). » Contra hunc multiplicem *Absalonem* fugiens a facie ipsius psallo et dico:

Domine, exaudi orationem meam, qua mala mea timens, bona tua peto. Etiam bona opera mea omnia verendo tanquam non sincera, tua vera et sincera bona orans peto et desidero, ipsumque desiderium est oratio, cui accedit *obsecratio*, cum per sacramenta passionis aut resurrectionis aliaque talia pulsans ad januas divini clementiæ dico: *Auribus percipe obsecrationem meam*. Aures tuæ sunt clementia et potentia, quas duas aures novit, qui dixit: « Domine, si vis, potes me mundare (*Matth. viii, 2*). » Denique statim expertus et in voluntate tua clementiam, et in opere potentiam, quod quæsit obtinuit, quia sine dilatione mundatus est, exauditus videlicet per duas aures clementiæ et potentiæ.

Auribus istis, quæso, Domine, percipe obsecrationem meam in veritate tua, ut tu verax inveniaris, qui pœnitentibus veniam, misericordibus misericordiam promisisti, qui pro persequentibus oranti soles misereri. En ego *David* misereor *Absalonis* me persequentis, pro salute cujus mori vellem, si possem, propter quod dico: « Fili mi *Absalon*, quis mihi det, ut ego moriar pro te, fili mi *Absalon* (*I Reg. xviii, 15*). » En ego verus *David* pro me persequentibus in cruce oro, dicens: « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (*Luc. xxiii, 34*). » En ego Christianus pro me persequentibus oro, eisque veniam opto. Unde justum est mihi quoque veniam dari quam peto, dicens: *Exaudi me in tua justitia*, « ut justificeris in sermonibus tuis

(*Psal.* 1, 6), » in quibus justus et verax invenieris, **A** cum facis quod promittis. Tu veniam promittis veniam dantibus, dicens : « Dimittite, et dimittetur vobis, date, et dabitur vobis (*Luc.* vi, 37, 38). » Quod promittis exigo in tua justitia, non in mea, ut tu justifieris et verax inveniaris in sermonibus tuis. Tua est justitia, quæ per fidem est, qua verbis tuis creditur. Unde etiam credenti Abrahamæ verbis tuis ipsa fides reputata est ad justitiam; justitia, inquam, tua justitia fidei ipsa est, in qua peto exaudiri, dicens : Exaudi me in tua justitia, quæ non est per legem vulnera demonstrantem, sed per gratiam fidei sanantem. Justitia vero factorum quantumlibet recte peractorum, si districte judicentur et examinentur secundum legem, non levant sed gravant : unde et graves erant manus Moysi legem dantis. Et ideo **B** peto, ut

Vers. 2. Non intres in iudicium cum servo tuo, nec in his actibus, in quibus tibi servire, aut serviisse videor. Nolo multa fortitudine contendas mecum in iudicio districto tanquam cum adversario tuo, quia qui suam justitiam statuit quasi virtute sua aliquid fecerit, vere servus tuus dici non potest, quia superbus hostem suum Absalon non fugit, sed nutrit, dum sibi suam justitiam attribuit. Ego autem, qui non sum dignus vocari filius tuus, cupio dici et esse servus tuus, qui dico : Non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Ideo recte a Sapiente dictum est : « Ne laudes hominem in vita sua (*Eccli.* xi, 2); » tanquam si dicat : Lauda post mortem vel vitam, glorifica post consummatam victoriam. Nam quandiu vivit homo in carne mortali, non desunt pericula, non desunt bella, non solum forinseca sed et intrinseca. « Foris pugnæ, intus timores (*I Cor.* vii, 5), » ait Apostolus, utpote necdum securus de se adhuc vivente. Nam et illum suus Absalon persequatur, quando per magnitudinem revelationum perurgebat ad extollentiam quæ, nec illi accideret, per angelum Satanæ colaphizatus, et tanquam a suo Absalone liberatus, nihil boni suæ virtutis attribuens, totum, quod boni habuit, gratiæ Dei adscripsit, dicens : « Gratia Dei sum id, quod sum (*I Cor.* xv, 10). » Quod ergo de me sentio, id ipsum de omni vivente universaliter enuntio : quia videlicet non justificabitur in conspectu tuo, Deus, omnis vivens, etiamsi sibimetipsis vel cæteris hominibus justus videatur, quia nec astra cœli munda sunt in conspectu tuo tui comparatione, licet quædam ex illis tuæ munditiæ participatione munda vel mundata sint. Proinde non mirum quod ego fragilis David paveo iudicium tuum, Deus juste, contra quem si volueris contendere judicialiter, non potero stare contra te, utpote infirmus et multis persecutionibus atque tentationibus fatigatus et debilitatus :

Vers. 3. Quia persecutus est inimicus, apertus ut Herodes, vel occultus ut Judas : animam meam, de quibus dictum est : « Mortui sunt qui quærebant ani-

am pueri (*Matth.* ii, 20). » Talis inimicus humiliavit in terram vitam meam, dico ego verus David, quia morte turpissima vitam meam perimere studuit, et postea collocavit me in obscuris, in sepulcro videlicet, non mortuum sæculi, quia mortis in me causam nullam habui, per quam essem dicendus mortuus sæculi; sed tamen sicut mortuus sæculi sepulturam sustinui, et antequam in cruce traderem spiritum,

Vers. 4. Anxius est in me spiritus meus, cum tristis esset anima mea usque ad mortem, qua imminente in me turbatum est cor meum, quando cœpi tædere et pavere filio meo, discipulo meo velut atero Absalone me patrem verum David persequente, atque me justo pro injustis libenter hæc patiente. Quorum quilibet mihi compatiens et complantatus, dicat pro se in veritate recognoscens juste, utpote injustum se sustinere, quod ego justus pro injustis volui sustinere; dicat, inquam, pro se, quia inimicus diabolus vel quicumque similis Herodi, hosti aperto, vel Judæ sive Absaloni, hosti domestico, vel etiam ipse meus exterior homo, persecutus est animam meam, ut ipsi animæ meæ tolleret animam suam, vitam suam, quæ Deus est, quæ charitas est, quæ vita est animæ meæ, sicut anima ipsa vita est carnis meæ. Quam licet penitus occidere non potuerit exstinguendo in ea charitatem vel inspirando ei odium, quod est mors animæ; tamen humiliavit in terra vitam meam, dum vel auferens terrena bona, vel ferens terrena mala, fecit me turbari, et ab illa charitatis arce humiliari et incurvari, qua decreveram semper sursum cor habere in charitate vera et sincera, patiente et benigna : patiente in alienis malis tolerandis; benigna in suis bonis erogandis. Hujus charitatis oculo simplici et sereno ac lucido, qui totum corpus illuminat, volui amicos et inimicos intueri diligens illos in Deo, istos propter Deum. Sed inimicus persequens hoc oculum turbando collocavit me in obscuris, non tamen ex toto in tenebris, quia « qui odit fratrem suum, in tenebris est (*I Joan.* ii, 11). » Qui autem nec perfecte odit, nec perfecte diligit, in obscuris est, nec est omnino mortuus sæculi carens penitus vita spiritali, sed est utique sicut mortuus sæculi, tanquam in extasi.

D Talis ego David fui persequente me Absalone juncto sibi universo pene Israele. Talis et ego peccator cuius peccatori et poenitenti David consimilis fui hostibus variis me persequentibus, et ad odium fraternum me pellentibus. Quod nunc recognoscens nimium contristor, et anxius est super me spiritus meus. Quod dico super me, idem est ac si dicam : de me, quia totius anxietatis perturbatio de me mihi est, vel super me spiritus meus extensus in altum, et inde profundas mundi hujus miseras prospiciens. anxius est in me, vel super me ipso spiritus meus. De tali anxietate provenit mihi aliquis fructus poenitentiae, qua in me turbatum est cor meum. In me, id est contra me turbatum est cor meum, quia mihi metipso graviter irascendo turbatum est cor meum. Quid

est enim homo pœnitens, nisi homo sibi metum irascens, juxta quod dicitur : « Irascimini, et nolite peccare (Psal. iv, 5). » Hoc est, « irascimini » de præteritis peccatis dolendo, « et nolite peccare » de futuris cavendo. In ira tali turbatum est cor meum in mea conscientia, vel in me, id est contra me. Sed ne tristitia nimia ipsum cor meum turbatum absorberet,

VERS. 5. Memor sui dierum antiquorum, recolens quod bene fecisti antiquis, licet peccatoribus, tamen sua peccata non amantibus, imo et accusantibus, atque inter flagella tua dicentibus : « Merito hæc patimur, quia peccavimus (Gen. xlii, 21). » Et ego de flagellis tuis gratiam tuam sperans meditatus sum in omnibus operibus tuis, omnia opera bona tuæ bonitati attribuens; quia « tu dixisti, et facta sunt (Psal. cxlviii, 5) » omnia in principio sæculi, neque adhuc fiunt aliqua bona nisi te dicente seu volente ut fiant. Interque illa, quæ sunt præcipua dicuntur facta manuum tuarum, de quibus decenter canitur : « Laudabilis populus, quem Dominus exercituum benedixit dicens : Opus manuum mearum tu es hæreditas mea, Israel (Isa. xix, 25). » In his factis manuum tuarum meditabar cogitans, quomodo salvi facti sunt patres nostri in mari Rubro et aliis periculis, expandente Moyse suas manus in oratione, quibus expansis vincebat Israel, quibus remissis vincebat Amalec. Et ego similiter

VERS. 6. Expandi manus meas ad te, sive inter sacrificandum, sive inter orandum, sive etiam in operando quod bonum est, nihil quærens in his omnibus, nisi tibi soli placere, qui in altis habitas, quique illud sacrificium vespertinum permaxime acceptas, quod expansis in cruce manibus pro me David pœnitente obtulit innocens David Christus pro toto mundo immolatus. Et quidem scienti omnia loquor; tamen si dicas mihi : quid vis? quid petis? quare manus tuas expandis? Dico tibi : Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Vel sicut in Hebræo legitur : Anima mea quasi terra sitiens ad te. Terra sine aqua vel nimium duratur, vel in pulverem comminuta evanescit, quando nulli vento resistit. Sic anima mea sine rore ac pluvia desursum veniente omnino sicca et nulli fructui per se apta sitiens ad te, imo sitiens te assidue clamât : « Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra, et germinet Salvatorem et justitia oriatur simul (Isa. xlv, 8). » Sic ad te clamantem

VERS. 7. Velociter exaudi me, Domine, ut compleat, impleat, ac reficiat me Spiritus tuus quia defecit spiritus meus, ita ut jam sim pauper spiritu non habens in me spiritum infantem spiritum meum, spiritum superbiam atque jactantiam, qui maxime insidiatur, Absalone, id est opere aliquo extra specioso, intus fœdo, persequente. Hic spiritus meus defecit. Et ideo, qui avertisti faciem tuam a me in spiritu meo superbiante, ut ostenderes mihi me, quod videlicet nihil boni possim absque te; non avertas faciem tuam a me nunc humiliato, quia, si

A avertis, ero similis descendentibus in lacum, vel in illud profundum infernale, ubi non attenditur sed contemnitur peccatum et perit confessio. « In inferno enim quis confitebitur tibi? » (Psal. vi, 6.) Imo peccator, cum venerit in profundum contemnet (Prov. xviii, 5); » atque impius in tenebris confitecset. Ne itaque in has tenebras descendam,

VERS. 8. Auditam fac mihi mane misericordiam tuam. Finita sæculi hujus nocte in resurrectione universali æternitatis luce manifestata, in illo mane auditam fac mihi misericordiam tuam in illos quibus dicitur : « Venite, benedicti Patris mei (Matth. xxv, 34). » Vel etiam in illo mane quando post noctem peccatorum clarescere incipit lux justitiæ, auditam fac mihi misericordiam tuam. Vel mane, cum nocte præsentis vitæ jam finita egrediens anima de corpore incipit videre, quæ prius non videbat, sive bona, sive mala, sive utraque pro suæ jam transactæ conversationis qualitate. In illo mane, quæso, auditam fac mihi misericordiam tuam, ut animam meam blande leniterque suscipias de mane ad meridiem perducas, ubi pascis, ubi cubas in meridie, in plena luce pascens illic nonaginta novem oves addita illis ove centesima post perditionem reducta. Talia tam grandia petens non prætendo merita operum, quæ districte judicata, si, quod tua pietas avertere dignetur, intraveris mecum in iudicium, nullius momenti sunt ad promerendam futuram gloriam fidelibus promissam. Sed hoc solum prætendo : « Quia in te peccavi, » cui dixi : « Tu es spes mea in terra viventium (Psal. cxli, 6). » Hoc jam in antecedenti psalmo expositum, non est iterum exponendum. Sed quia non satis est ad salutem corde credere, ac sperare bona cœlitus promissa, nisi etiam gressibus operum tendatur ad bravium promissum, quo currere, quodque apprehendere, non valeo per me cum sim ignarus viæ, possimque facile abduci per devia ipsi viæ in tantum vicina, ut, si potest fieri, electi quoque inducantur in errorem, tu notam fac mihi viam, in qua ambulem, devitans omnes errores electis tuis cavendos, et mihi, tua gratia custodiante, contemnedos et a me transiliendos : Quia ad te levavi animam meam. Ad te sursum cor habens levavi animam meam, quæ sursum sunt quærendo, non quæ super terram.

Hucusque tanquam contra unum Judam vel Absalonem loquens, et orans numero singulari dixi : Quia persecutus est inimicus animam meam, collocavit me in obscuris. Verum quia multi sunt Judæ similes, quos implet Satanæ, in quibus ipse Satanæ furens expetit electos ad cribrandum sicut triticum, et multi sunt Absaloni et Achitopheli consimiles, verum David in suis membris persequentes, in suis minimis cribrantes, et velut in torculari calcantes, a singulari numero transit ad pluralem, dicens :

VERS. 9. Eripe me de inimicis meis, Domine; quia non fugio a te, sicut fugit Adam, et abscon-

ditus, sed a te irato fugi ad te misericordem per poenitentiam, septem psalmis poenitentialibus decantatam, sive ploratam, quorum psalmus iste poenitentialis ultimus est, in quo peto consummari, et a voluntate propria tanquam a Juda vel Absalone persequente sic liberari, ut soli tuæ voluntati voluntarie subditus caveam quod non vis, et faciam quod vis. Hoc autem quia non potest homini homo vel angelus angelo, vel angelus homini dare, ad te solum qui omnia potes, confugi, tibi que orans dico assidue :

VERS. 10, 11. *Doce me facere voluntatem tuam.* Non dico nunc : *Doce me scire voluntatem tuam*, quod et per hominem sive per angelum fieri possibile est humana vel angelica voce; sed dico nunc : *Doce me facere voluntatem tuam*, qui docendi modus angelicam et humanam excedit possibilitatem, solique tibi possibilis est cui dico : *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.* De hoc docendi modo dicitur in Evangelio : *Erunt omnes docibiles Dei (Joan. vi, 45).* Item : *Omnis qui audit a Patre et didicit, venit ad me (ibid.).* « *Paratus* » igitur, « quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum (Psal. xciii, 10), » ut faciat voluntatem tuam, non suam. Sic erudiri cupiens, dico tibi assidue : *Doce me facere voluntatem tuam : quia Deus meus es tu*, et solus hoc facere potes, qui et multos jam sic docuisti, non per voces auribus instrepando, sed spiritum tuum bonum cordibus eorum inserendo. Sic, rogo, facias et mihi : Da, queso, mihi spiritum tuum bonum, et ille docebit me omnem veritatem, et quæ ventura sunt, annuntiabit mihi prout se habet evangelica promissio, et deducet me in terram rectam, quem seduxerat spiritus proprius malus in terram perversam.

Non hæc peto quasi exigente merito meo, sed propter nomen tuum, Domine, ut inde lauderis et nominatus atque inelytus medicus ac Salvator agnoscaris, dum non solum sanabis ægrotum, sed etiam vivificabis me mortuum quod super excellit

A omnes artes medicorum, de quibus alias dicitur : *Aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi (Psal. lxxxvii, 11)*; subaudis : *minime*, quia tibi soli possibile est post mortem vivificare; sic scilicet, ut vivificatus ultra non moriatur, sed vivat in æquitate, non moriatur per iniquitatem, vivat in æquitate non sua, sed tua. Hoc ego David, ego Christus in persona mea et meorum prophetans oro, et orans propheto certus fieri quod dico : *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua.* Est enim æquitas tua, Pater juste, et quomodo per unum mors, ita per unum vita; et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in me novo Adam omnes mihi adhærentes vivificantur. Et sic laudem felici somno pretiosæ mortis educes de tribulatione animam meam. Dicat nunc omnis David, omnis poenitens cum David :

VERS. 12. *Et in misericordia tua, non in meo merito, disperdes omnes inimicos meos*, ut non possint lædere animam meam sive in corpore militantem sive de corpore jam peracta militia egredientem. Hic inimicos meos disperdes, id est diversis modis perdes alios prosternendo ut Saulum, quem perdens invenisti Paulum, alios projiciendo ut Judam, pro quo perditio substituiisti Mathiam. Sed in futuro iudicio uno modo perdes omnes qui tribulant me, ob id maxime odientes me, *quoniam servus tuus sum.* Dices quippe omnibus : « *Ite, maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv, 41).* » Tunc omnes me tribulantes in simul perdentur, quod tu, iudex juste, ideo facies : *Quoniam ego servus tuus sum*, unus videlicet ex illis minimis, de quibus dices in die illa : *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (ibid., 40).*

Gloria Patri Filium suum verum David in hoc psalmo exaudienti. *Gloria Filio* pro suis membris hic oranti. *Gloria Spiritui sancto* hono in terram rectam deducenti omnem David, omnem vere poenitentem. Amen.

PSALMUS CXLIH.

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Abhinc usque ad finem continuæ benedictiones, confessiones, ferventissimæ laudum cantationes, quas fides suggerit, spes concipit, charitas effundit, incipiente David a benedictione et dicente : *Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium, etc.* Ejus namque voces sunt, qui bene sibi conscius est, quia secum et pro se habet pugnantes amicum virum Christum, et dicit in contemplatione illius horæ, qua certamen habiturus est cum illo mundi principe sine dubio venturo contra se : *Qui liberasti David serrum*

tuum, de gladio maligno eripe me. Et ut possim in illa hora gladium illum evadere, interim inquit : *Erue me de manu filiorum alienorum*, id est hæreticorum vel omnium impiorum, *quorum os locutus est vanitatem, etc.* Unde bene in titulo habet :

(VERS. 1.) PSALMUS DAVID IN GOLIAM.

Qui enim Goliath, id est diabolus vivens vicit in membris suis, ipse confidens, quod moriens eruetur de gladio ejus maligno, Dominum Deum in hoc psalmo benedicit. Qui psalmus triumphalis agit primo de victoria, qua David singulariter vicit Goliath, spiritualiter ipse cum aliis sanctis diabo-

lu n, quæ tota victoria inde esse dicitur, quia Christus de ejus semine venit vincere superbiam mundi; unde adventum ejus precatur *David* Christus caput et corpus arma quibus ornatus erat judæicus populus, circumcisio, sacrificia et alia visibilia sacramenta; sed quia lex non potest vivificare, ut prementia, non adjuvantia in tempore gratiæ Christus caput et corpus deposuit legis sacramenta, et quinque lapides, id est ipsam legem, quinque libros illos tulit de flumine, id est in illo populo lapides vacabant inutiles, sed ut lex esset utilis, David accepit gratiam, sine qua non potest lex impleri, quia plenitudo legis charitas, quæ est ex Spiritu sancto. Hoc est mittere lapides in vase pastoralis, quo lac mulgere solebat. Sic armatus procedit adversus superbium: Unum lapidem mittit, quia unitas vincit. Percussit in fronte: ex eo loco occidit ubi Christi signum non habuit. Dejecto gladio caput ejus abstulit, quia, quando magni ejus credunt, unde animas trucidabat, contra eum loquuntur, et sic caput gladio suo inciditur. David Goliath, Christus occidit diabolum, id est humilitas superbiam. Deus enim fit humilis, ut superbi, qui humiles sanctos dedignarentur sequi, hunc saltem velint imitari. Dicit ergo David de sua figurali et mystica victoria totius Christi cujus membra sunt omnes Christiani, dicat, inquam, *Benedictus Dominus Deus meus*. Gloria et honor et benedictio Deo meo, qui docet manus meas, opera mea dirigens ad bellum contra spiritalem Goliath, diabolum scilicet et satellites ejus principes tenebrarum, rectores mundi hujus in maligno positi, luctantes contra me non solum per spiritalia nequitiæ in cælestibus, illa vitia suggerendo, quibus corrumpitur spiritus, ut est invidia, superbia et alia in hunc modum, sed etiam per desideria carnalia quibus caro concupiscit adversus spiritum; ut his invicem sibi adversantibus non desit mihi prælium de quo nunc dico: *Benedictus Dominus*, cujus ego sum servus; *Deus meus*, cujus ego sum creatura; vel *Deus* omnium generaliter per creationem, sed specialiter *meus* per dilectionem, quia prior dilexit me David puerum, me humilem cæteris fratribus meis minore, deditque mihi, ut ego ipsum diligerem. Inde *Deus omnium, Deus meus*, quemadmodum dicit: *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob* propter ipsorum specialem fidem in eum. Sic et *Deus meus, Deus David, Deus* cujusque fidelis ut *David* recte dicitur, et a talibus benedicitur, dicente unoquoque illorum: *Benedictus Dominus meus, qui docet manus meas ad prælium* de prope gladio peragendum: *et digitos meos ad bellum*, quo dirigantur lapides funda, sagittæ arcu et balistis in longinquum, ad Goliath cum suis membris feriendum. Nam sicut gladio percutimus hostes cominus, et funda sive arcu eminus, ita prædicatione præsentis et oratione tangimus absentes, habita in tali prælio discretione qua discernamus ab omnibus vitia quæ discretio notatur in digitis ad bellum doctis, ne aut a vitiis parcatur

A propter homines, aut hominis perditionem, sed tamen tur propter vitia, si tamen relinquere volunt ipsa vitia. In hoc prælio *Benedictus Dominus Deus meus est*,

Vers. 2. *Misericordia mea*, ut ad bellum procedam non crudeliter intentione aliquos opprimendi, sed misericorditer intentione oppressos liberandi, sicut liberatus est populus Israel interfecto Golia, qui exprobraverat agminibus Dei viventis. Ille percussus est in fronte uno lapide: sic percutiantur omnes inimici Dei et Ecclesiæ superati una fide, una spe, una charitate, una unius corporis indivisibili unitate, maxime hi qui volunt Ecclesiam succidere sectas perditionis introducendo aut agmina Dei viventis persequendo. Quibus quasi *David* parvulo exprobratur, dum eorum paucitas et paupertas a superbis Goliath similibus contemnitur. Sed ego *David* unus quamvis pusillus ex illis agminibus, una fide velut uno lapide armatus procedo ad bellum contra hujusmodi principem superbium, confidens in Domino, qui est *misericordia mea*, in intentione miserendi potius, quam lædendi ante initium belli, et *refugium meum*, si, adversariis infestantibus, continget me fugere de civitate in civitatem, sicut ego figuralis *David* fugiens a facie Saul, fugi ad extraneos, timens Ziphæos et alios contribules meos.

Ego quoque verus *David*, fugiens Herodem in Ægyptum, paratum illic inveni refugium. In apostolis etiam aliisque membris meis de civitate in civitatem fugatis, tu fuisti mihi *susceptor* et *refugium* præparans illis loca decentia, ut sunt monasteria et cœnobia regularia. Tu ergo *susceptor meus*, ne ab hostibus capiar; *liberator meus*, ne ab eis in servitutem redigar; *protector meus*, ne ab eis feriar; et in ipso speravi non solum ut ejus auxilio hostes mei propellantur, sed et domestici mei mihi subdantur. Nam tu, *Deus meus, qui doces manus meas ad prælium* contra hostes, tu idem inter amicos et domesticos atque subditos ordinas mihi pacem, qui subdis populum meum sub me interfecto Golia, Saule, Achitophete, Absalone omnibusque inimicis meis populum Israel contra me regem, contra me parvulum David, contra me Christum, vel quemlibet Christianum turbantibus.

Super hunc locum beatus Gregorius papa dicit in Job: *Sanctis mentibus populi subigantur, cum ab eis districtæ severitatis præsentia cogitationes multæ desiliunt, ut non per abrupto phantasmatum rapiant, sed rationi subditæ a corde humiliter conquiescant.*

Vers. 3. *Domine quid est homo quia innotuisti ei, aut filius hominis, quia reputas eum?* Dum beneficia tua, Deus, mihi David, vel cuique homini exhibita commemoro quasi raptus in admirationem dico: *Domine, quid est homo?* Certe nihil boni per se; sed tamen aliquid est, quia tu innotuisti. Homo vetus Adam, filius hominis est novus Adam. Ille nihil esset cum tota sua posteritate, si non inno-

missis et per angelos, per prophetas, per signa et A mirabilia tua. Sed filius hominis magnum et dignum quid est; quia reputas eum longe dissimilem veteri homini, cujus filius est. Nam ille velus

VERS. 4. Homo cum veritati similis creatus esset, peccando vanitati similis factus est, et dies ejus sicut umbra prætereunt, qui stabiles essent, si ipse non peccasset. At iste filius hominis non tam veritati similis, quæ veritas ipsa esse dicendus est, qui de se dicit: « Ego sum via et veritas et vita (Joan. xiv, 6). » Ipse quidem filius hominis est « veritas de terra orta (Psal. lxxxiv, 12), » nulli unquam vanitati subdita vel subdenda, usque adeo super omnes cælos in divinitate sua æternaliter alta, et in humanitate sua temporaliter exaltata, B ut ab humano ingenio comprehendi non valeat, si se ad intima nostra non humiliat. Propter quod exclamans dico:

VERS. 5. Domine inclina cælos tuos et descende. Super hunc locum dicit beatus Gregorius in Job: Quid cælorum nomine, nisi prædicatorum ordo signatus? Nisi prædicatores sancti ab illa immensitate contemplationis internæ quam capiunt, ad infirmitatem nostram humillima prædicatione, quasi quadam inclinatione descenderent, nunquam utique in fide filios gignerent. Nobis quippe prodesse non possent, si in suæ altitudinis erectione persisterent. Si enim sancti viri ea prædicare vellent, quæ capiunt, cum in superna contemplatione inebriantur, et non magis scientiam suam quodam moderamine ad sobrietatem temperarent, adhuc angusto intelligentiæ sinu illa superni fluentis fontis quis caperet? Unde bene nunc dicitur: Domine, inclina cælos tuos et descende. Cum enim inclinantur cæli, descendit Dominus; quia, dum se in prædicatione sua sancti doctores attrahunt, notitiam Divinitatis nostris cordibus infundunt. Nequaquam quippe ad nos Deus descenderet, si prædicatores ejus in contemplationis rigore inflexibiles permanerent. Inclinantur ergo cæli, ut descendat Dominus; quia nimirum si nostræ infirmitati non condescenderent, nos ad suam celsitudinem nunquam leverent.

Invalidus igitur ego David, ego quaecunque membrum veri David in meipso auxilium de caelo D postulo, dicens: Domine inclina cælos tuos et descende. Contempera magnos et altos parvulis, ut per magnos inclinatos eleventur sursum parvuli. Qui autem non sunt parvuli per humilitatem, sed alti per fastum, illos tange manu compungentis gratiæ tuæ permovendo illos ad poenitentiam, et fumigabant fumo lacrymas excitante, ut flentes amare poenias effugiant et gratiam inveniant. Qui autem nimis duri sunt, nec illos in sua duritia relinque securos mala securitate. sed

VERS. 6. Fulgura coruscationem terribilibus et claris miraculis terrendo eos, scilicet conspiratione valida in unum conglobatos, tu dissipabis eos ab invicem per tui fulgoris aut fulminis coruscationem,

ut vehementer perterriti fugiant, et se mutuis vulneribus invicem interficiant, sicut occidit in die Madian, quando coruscantibus lampadibus territus Madianitarum exercitus fugit, a facie ducis Israel Gedeonis. Et ecce plusquam Gedeon hic. Nam verus David major Gedeone pugnae hujus est auctor, qua pugnatur contra Goliath sive diabolum, sive Antichristum, sive insignem quemlibet ejus ministrum et exercitum quos tu, Deus meus, qui doces manus meas ad prælium terrebis et dissipabis eos. Quod ne in longum differatur: emitte sagittas tuas, homines videlicet sagittis consimiles, ut ille qui dixit: Posuit os meum Dominus quasi gladium acutum, et posuit me quasi sagittam electam, in pharetra sua abscondit me (Isai. xlix, 2). Tales, o Deus meus, habes in pharetra tua, in occulto videlicet proposito, quos nunc emitte contra hostes tuos Goliath similes, elatos nimirum, et conturbabis eos.

Hebraica veritas habet: Mica fulmine et dissipabis eos: mitte sagittam tuam et interfice illos. Bene utique opto illos interfici, qui male vivunt sicut interfectus et mortuus est Saul, et cepit vivere Paulus.

Aliter: emitte sagittas tuas, acutas videlicet, sententias de arcu Sacrae Scripturae taliter excussas ut impleatur quod alibi dicitur: « Arcum suum tetendit et paravit illum, et in eo paravit vasa mortis; sagittas suas ardentibus effecit (Psal. vii, 13, 14). » C Quod si nec sagittis, nec fulminibus aut fulgurationum coruscationibus exhibitis, per homines territi volunt emendari: Tu, Christe filii vivi Patris altissimi.

VERS. 7. Emitte manum tuam de Alto, in vocar-changeli et in tuba novissima, quia ille archangelus, cujus in voce resurgent mortui, manus tua est. Vel etiam angeli messorum, qui colligent de regno tuo scandala omnia, sunt manus tua, quam rogo, emittas nec intus ultra contineas. Emitte illam manum tuam de alto, et per hanc eripe me David parvulum de manu filiorum alienorum.

Aliter: O Pater altissime, tu emitte manum tuam de alto, id est filium tuum de alto solio tuo humiliandum in plenitudine temporis, factum ex muliere, factum sub lege, quod ego figuralis David prophetans oro et orans propheto. Vel emitte manum tuam de alto, ipsum videlicet filium tuum, Sapientiam tuam de sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, et mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore. Vel de hac sede alta emitte manum tuam in extremo judicio manifestandam, atque per illam eripe me captivum, et libera me in servitatem redactum. Libera, inquam, de aquis multis, quæ sunt aquæ contradictionis. Aquæ multæ populi multi sunt contradicentes veritati, de quibus liberari optans dico: Libera me de aquis multis, et de manu filiorum alienorum, qua-

libus dicitur : « Vos ex patre diabolo estis (Joan. A VIII, 44). »

VERS. 8. *Quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis.* Unde non solum ex verbis vanis ipsi vani, sed etiam dextera, id est illa eorum opera, quæ videbantur bona, et in quibus videbantur quæri sola æterna, quæ sunt vera ; et *dextera bona, dextera est iniquitatis* ; quia non ita operatur ipsa *dextera*, ut, quod faciat nesciat sinistra. Unde recte dicitur . *Dextera eorum, dextera iniquitatis.* Os quidem eorum loquitur *vanitatem*, sed ego e contra loquor *veritatem*, quæ cum non auditur ab hominibus, qui a *veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur*, plus delectati spiritu aquarum multarum quam doctrina veritatis, ego ab hominibus talibus aversus, et ad te Deum meum conversus.

VERS. 9. *Canticum novum, cantabo tibi*, laudans et venerans opera et sacramenta Novi Testamenti, atque in psalterio decachordo psallam tibi operando servans decem præceptorum decalogum ex Veteri Testamento ad honorem nominis tui.

VERS. 10. *Qui das salutem regibus*, jam fumigantibus montibus, ita ut ipsi montes, ipsi reges adepti salutem cantent *canticum novum*, psallentes in psalterio decachordo per observantiam charitatis. Qua qui caret, potest portare psalterium ; sed non potest psallere vel canere canticum novum. *Qui redemisti David servum tuum per ineffabile redemptionis pretium, Pater, quo ut servum redimeres, Filium tradidisti, tu de gladio magno eripe me ; de gladio dico maligno*, quia est et benignus gladius de quo dicitur : « Non veni pacem mittere sed gladium (Matth. x, 34). » Benignus ergo est iste gladius, quo Deus loquitur *veritatem*. Sed est malignus gladius, quo vani loquuntur *vanitatem*.

Super hunc locum dicit beatus Gregorius (Lib. xxxiv, Moral. cap. 8) : *Quid hoc loco per malignum gladium, nisi ira vel persuasio maligni hostis exprimitur : Benignus quippe sanctæ prædicationis est gladius, quo percutimur, ut a culpa moriamur. Malignus ergo diabolicæ persuasionis est gladius, cum male quisque percutitur, ut a via rectitudinis extinguatur. Quod periculum novissimis temporibus maxime invalescet. Antiqui namque hostis est gladius ille tunc damnatus homo in usum ministerii ejus assumptus. Ipsum quippe per malitiam fraudis exacuit et infirmorum corda transfigit.*

Hæc dicente sancto Gregorio de ultimo *Golia*, qui Antichristus dicitur, nos imminente jam tempore periculoso habemus necessarium psallere contra *malignum istum gladium*, qui nunc adversus *veritatem* exacuitur, dum falsitas vel hæretica vel schismatica subtili persuasione astruitur, qua ne quis fidelicus quasi gladio maligno interficiatur, dicat quisque parvulus cum parvulo *David* magno adiutori Deo nostro : *Qui redemisti David serrum tuum, de gladio maligno*

VERS. 11. *Eripe me.* Tu, magne *David*, qui in te ipso Redemptor, et in corpore tuo, quod est Ecclesia, redemptus, me parvulum *David* quaecumque membrum tui corporis, *eripe me ce gladio maligno persuasionis loquentium vanitatem.* *Et erue me de manu*, et de potestate *filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis*, ut supra est expositum, et nunc iterato est repetitum, ut ex ipsa repetitione magis detestabiles ostendantur isti *alieni, filii alieni*, de quorum gladio et manu liberari opto ego *David* parvulus, funda et lapide orationis armatus, et baculo sanctæ crucis munitus. In qua dum quinque vulnera corporis *Dominici* video, et hæc in theca memoriæ tanquam in pastorali pera porto, non inermis contra *B Goliath* incedo, quia de uno lapide ille prosternitur, dum sacramento aquæ et sanguinis de uno vulnere Christi manentis a latere dextro, ille superbus in fronte percutitur, ubi si crucis *Dominicæ* signum teneret, non percuteretur, sed salvaretur per istud unicum sanguinis Christi sacramentum quasi per limpidissimum lapidem, quo et frons *Goliath*, qui est caput et rex omnium superborum percutitur, et frons humilium signatur, et hoc sancto signaculo distinguantur ab alienis, *quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis*

VERS. 12. *Quorum filii sicut novellæ plantationes*, quia pravo dogmate generati, non antiquis ritibus Patrum vigerunt ; sed novis erroribus pullulantes virescunt quasi *novellæ plantationes in juventute sua*, quam deponere nolunt, quia semper stultizare volunt, alieni ab illa senectute, de qua dicitur : « Senectus venerabilis vita immaculata (Sap. xv, 8, 9). » Hoc dictum est de illorum *filiis* tanquam de fortioribus ex illis. De infirmioribus vero illud dico : quod *filiæ eorum sunt compositæ, circumornatæ ut similitudo templi. Compositæ*, non natura pulchræ, sed ab hominibus *compositæ*. Hæ sunt pravæ illorum sectæ vanis consuetudinibus *circumornatæ* in circuitu forinsecus, non intrinsecus, ut illa filia, cujus « omnis gloria » est « ab intus, » cum etiam sit foris « circumamicta varietate (Psal. xlv, 14, 15), » utpote intus et foris pulchra, et vere templum Dei nominanda. Sed istæ *filiæ*, istæ sectæ *compositæ* D forinsecus, et *circumornatæ*, intus fœdæ ac turpes non effugiunt satyricam subsannationem ethnici de talibus dicentis :

Introrsum turpes speciosi pelle decora.

Proinde quantumcunque se forinsecus ornent illæ sectæ perditionis, quæ tanquam *novellæ plantationes* antiquum paternarum traditionum non habent fundamentum, non merentur vocari *templum* ut illi, quibus dicitur : « Vos estis templum Dei vivi (II Cor. vi, 16). » Et : « Spiritus sanctus habitat in vobis (I Cor. iii, 16). »

Attamen sic *circumornatæ* sunt, ut habeant *similitudinem templi*, cujus locum habent *veritatem*, quia non sunt Ecclesia, quæ est congregatio justorum, sed sunt synagoga Satanae, quæ est congregatio ini-

quorum. Attamen gloriantur in divitiis terrenis, A Christo, et videret Christum, quem videre summa beatitudo est.

VERS. 15-15. *Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oves eorum fetosæ abundantes in egressibus suis. Boves eorum crassi vel crassæ. Non est ruina maceris, neque transitus neque clamor in plateis eorum.* Sine rerum penuria in pace segura quietam vitam agunt, sicut ipsi putant, beatam. Nam *beatum dixerunt populum, cui hæc sunt.* Sed ego David longe aliter sentiens dico quod illi miseri sunt: et *beatus populus, cujus Dominus Deus ejus,* etiamsi pauper sit populus ille ut Lazarus mendicus. « Beata gens, cujus Dominus Deus ejus, populum quem elegit in hæreditatem sibi (*Psal. xxxii, 12*). » *Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus, ut Dominus omnium sit Deus ejus,* quomodo dici dignatus est « Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob (*Exod. iii, 6*), » qui etsi abundassent ovium gregibus et armentis crassarum sive crassorum boum, potueritque de illis dici: *Boves eorum crassi vel crassæ,* tamen Deus dici dignatus est *Deus eorum,* quia non sunt locuti hanc vanitatem, ut dicerent, vel cogitarent *beatum esse populum cui hæc sunt:* sed *beatum dixerunt populum, cujus Dominus Deus ejus,* quomodo fuit eorum *Deus,* prout ipse fatetur, dicens: « Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob. » Non sic impii, non sic, non habent *Dominum Deum,* quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, et quorum Deus mammon est, quia ei serviunt avare lucra sectando terrena, et non Deo lucra sectando spiritalia, ut ille qui dixit: « Mihi vivere Christus est, et mori lucrum (*Philipp. i, 21*), » eo quod nihil concupierit lucrari, nisi Christum, sive vivendo prout Christi membris erat necessarium, sive moriendo, ut esset cum

Aliter: *Promptuaria eorum plena sunt corda diversis rebus farta,* unde pessimas eructationes exhalant, quæ fetent *ex hoc in illud,* quia in uno victi fugiunt in aliud instabiles (quia non habent radicem veritatis) oves ad litteram, quia vult eos ostendere caducis rebus hærere. Peculium eorum *fetosum,* cum ipsi steriles vel discipuli eorum alios generant. *In egressibus,* non in ingressibus, quia totum ab eis egreditur cito perituris. *Boves* non labore macri, sed otio pingues, ut hi, qui affluunt divitiis, cum ipsi sint a veritate jejuni. Vel *boves* magistri, qui terrenis affluunt. *Maceria,* quæ de solis saxis in hortis vel vineis; sed nec ipsa ruit illis, adeo prosperi, *nec transitus nec clamor* turbidus interrumpit quietem eorum. Vel *maceria* ars philosophorum, quæ non potest destrui, ut transeant justii, *neque clamor,* qui in angusta est via. Non inde reprehendit, quia his abundant; sed quia pro *dextera* habent, id est pro beatitudine, et hæc est *vanitas,* quam locuti sunt. His et Abraham et Jacob abundavit. Felicitas est, sed sinistra, id est temporalis. mortalis, quam contemnere et melioris ac æternæ felicitatis appetitu vincere optima victoria est. De hac victoria quasi terminum omnium mundanarum rerum fecit. Non enim posthac aliquid dicturus est vel de Ecclesiæ persecutoribus vel ærunis sæculi vel pœnitentia vel anxietate piorum vel Antichristi elatione. Sed septem reliqui divinis præconiis pleni sunt in cœlesti lætitia quasi repulsis nubibus peccatorum serenis mentibus ad laudes Dei veniatur, et quasi completis omnibus, quibus humana ignorantia fuerat instituenda, nunc ad sola Dei præconia vacandum est, unde specialiter *laudatio* sequens psalmus intitqlatur.

PSALMUS CXLIV.

Exaltabo te, Deus meus rex, et benedicam nomini tuo, etc., etc. Breviter continet hic psalmus, quæ in Scripturis divinis late diffunduntur. Ubi enim non leguntur opera, et potentia et cætera? Ad hujus præconia psalmi sequentes pertinent, qui cum isto septem sunt, ut: « Septies in die laudem dixi tibi, » et septem spiritus ac septem tubæ. In his sufficienter Deus docuit, quomodo velit laudari, ne quis errare possit. Spiritu suo implet Deus sanctos, ut laudent eum; et ne erremus in laudando, iter laudis in Scriptura constituit. Si homo se laudet, arrogantia est: Si Deus se, misericordia est, quia laudando se amabilem facit, et amando meliores sumus. Ut septem psalmi pœnitentiæ, sic et septem laudis, sic et septem spiritus juxta illud sacramentum, quo precepit Deus Moyse in tabernaculo « septem lucer-

nas » ponere perpetuo lumine lucentes (*Exod. xxv, 37*). Titulus vero, qui est:

VERS. 1. *Laudatio ipsi David,* mittit nos ad verum *David,* cui ex ore amantis decantatur ista *laudatio,* quæ a benedictionibus incipit, per benedictiones currit, benedictionibus sempiternis finit, quas qui hic non incipit, in futuro mutus erit. Ego igitur *David,* ego parvulus et minimus ut *David,* ego membrum summi regis veri *David*

Exaltabo te, Deus meus rex, notum faciens aliis, quod tu Christus jam triumphato mortis principe, superbo Golia, quem tu percussisti, morte tua mortificando illum, nunc exaltatus es ac paternæ Divinitatis celsitudinem gloria resurrectionis et honore ascensionis coronatus in regem, cui et dico te ipsum invocando in me, *Deus meus rex,* optans ut et re-

gali potentia me regas, ne peccem; et si peccavero, A divina clementia peccata mea deleas; in altero *Deus meus*, in altero *rex meus*. *Deus meus* a peccatis liberando, *rex meus*, ne de cætero exitialiter peccem sic me regendo, ut et de præteritis peccatis doleram, et de futuris caveam. Vel *Deus meus es*, quia creasti me: *Rex meus*, quia regis me in te via, veritate ac vita, ne aberrem in devia et mendacia mortifera. Unde in te via et veritate ac vita stabilitus *exaltabo te* prædicans te altissimum Altissimi Filium; *et benedicam nomini tuo*, quo *Deus et rex* nominaris, dato tibi nomine quod est super omne nomen. Huic *nomini tuo benedicam* laudans illud in *sæculum* videlicet nunc, *et in sæculum sæculi*, hic et in æternum. Eundem sensum repetens dico

VERS. 2. *Per singulos dies*, quandiu variantur *dies lætis* ac *tristibus eventibus*, ego *benedicam tibi* sine intermissione tam in prosperis quam in adversis gratias agens tibi per adversa me castiganti et purganti; per prospera vero consolanti, atque duo hæc circa me alternanti, ne vel adversitas nimia frangat, vel prosperitas nimia extollat. Ideo *per singulos dies*, lætos ac *tristes benedicam tibi*, gratias agendo in omnibus *laudabo nomen tuum in sæculum*, quandiu maneo in hoc *sæculo*, *et in sæculum sæculi*, cum pervenero in *sæculum subsecutivum sæculi* hujus, in æternum. Sic laudans assidue dicam:

VERS. 3. *Magnus Dominus et laudabilis nimis*, id est valde. Cum dico *nimis*, hæc una dictiuncula significo, quod non potest capi plene quam sit *magnus*, qui est immensus, non distentus mole in longum, latum, sublime ac profundum localiter; sed *magnus* longitudine, quæ est infinita æternitas; latitudine, quæ est immensa charitas; altitudine, quæ est ejus insuperabilis potentia; profundo, quod est inscrutabilis et æterna sapientia. Hujus *magnitudinis ejus non est finis*, quia nec cœpit nec desinit. Unde nec laudationis ejus *erit finis*, quia

VERS. 4. *Generatio et generatio laudabit.* « Generatio prava et exasperans, generatio, quæ non direxit cor suum, generatio perversa (*Psal. LXXVII*, 8), » quæ secundum carnem tantum generata, secundum spiritum non est regenerata, sive sacramentum regenerationis acceperit sive non: tamen quia gentiliter vivens carnalis generationis et veteris hominis imaginem tenet, simplici nomine *generationis* censetur; sed *generatio* innovata et bis *gemit*, semel secundum carnem nascendo, secundo per lavacrum regenerationis Christum induendo, recte dicitur *generatio et generatio*, nomine *generationis* geminato propter duas generationes, alteram in carne, alteram in spiritu: vel unam per lavacrum regenerationis, alteram per innovationem illius immutationis, de qua dicit Apostolus: « Mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur (*I Cor. xv*, 52). » Illa *generatio et generatio laudabit*, cui utique amare laudare est, quia ei non est aliud in *sæcula sæculorum* laudare, quam semper et in-

deficienter amare, semperque videre te solem justitiæ, cujus visione facie ad faciem nihil delectabilius, nihil melius est. *Generatio ergo rectorum laudabit.* Vere cum te facie ad faciem videbit, *faciem tuam* laudabit, quia æternaliter amabit: sed nunc interim, dum facies tua illi est abscondita, pro materia laudis habet hæc novem tuæ gratiæ insignia, quæ sunt *opera tua, potentia tua, magnificentia, sanctitas, mirabilia, virtus terribilium, magnitudo, memoria, justitia.*

Ex his quasi locis et maximis propositionibus omnis laus Dei trahitur, quemadmodum in arte argumentandi ex paucis locis trahitur multiplicitas argumentationis. *Generatio ergo rectorum laudabit opera tua*, non sicut philosophi, qui *opera tua* laudaverunt, sed te per ea non glorificaverunt aut laudaverunt. Ista vero *generatio rectorum* sic *laudabit opera tua*, ut te opificem in eis laudent, qui *opera tua* velut speculum inspicient, in quo te operatorem laudabilem cognoscent. Non enim opera laudant, nisi ut virtutem annuntient. Sed quidam eloquentes creaturam laudant et amant Creatoris obliiti; sancti vero laudatores laudant quidem *opera*, sed magis operatorem, quem in suis operibus amant et amandum prædicant. Si enim quilibet artifex in opere suo artificioso est laudandus magis quam ipsum opus, quod de præjacente materia fecit, qui materiam non fecit: quanto magis illius *potentia* est laudanda, qui de nihilo fecit omnia? Recte igitur *operum Dei* laudatores *potentiam* quoque *pronuntiabunt*, quia quæ tu, Deus meus rex, operaris, propria virtute, nullius opere indigens operaris, habens in temetipso *potentiam*, qua potes omnia quæ vis. Unde qui *opera tua* laudabunt, etiam *potentiam tuam* recte *pronuntiabunt*.

VERS. 5. *Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur*, quia tu magnus de parvis magnos facis, tu gloriosus gloriosos, tu sanctus sanctos facis, de mundi hujus contemptibilibus, quæ sunt, *opera tua mirabilia*. Et hæc *mirabilia tua narrabunt* patres filii in generationem et generationem per successiones generantium et generatorum seu generandorum.

VERS. 6. *Et virtutem terribilium tuorum dicent*, ut quos blanda exhortatio de suavitate promissionum tuarum non invitat, saltem *virtus terribilium* judiciorum, quæ minaris, terreat. Et ne quis putet effugere se posse tua *judicia terribilia, magnitudinem tuam narrabunt* contestando, quia « neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus patet locus fugiendi, quoniam tu, Deus, judex es, » qui ubique præsens es. Ne autem quis per minas *terribilium tuorum* nimis terreatur,

VERS. 7. *Memoriam abundantiae suavitatis tuæ*, qua intus pleni sunt, *eructabunt*, quia quæ meditando, legendo et orando hiberunt, loquendo *eructabunt* contestantes quod, cum iratus fueris, in ira misericordiæ memor eris, non in penuria, sed in *abundantia suavitatis*, qua tu suavis et mitis oblivis-

scientiam te non oblivisceris, quibus etiam tui memoriam ad hoc sive per beneficia sive per flagella ingeris ne veniant in terram oblivionis, ubi sunt « vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, » quia « de manu tua repulsi (Psal. LXXXVII, 6), » carent misericordia puniente illos justitia tua. Et hac justitia tua considerata exsultabunt, qui poenas evadunt, vel justitia tua, non sua exsultabunt, quia quod justii sunt, non virtuti suæ, misericordiæ suæ ascribunt contentes, quia

VERS. 8. *Miserator et misericors Dominus, patiens et multum misericors.*

Miserator in effectu manifesto, *misericos* in effectu manifesto, *misericos* in affectu secreto. *Miserator* et *misericos*, quibus jam veniam dedit; *patiens*, quibus nondum dedit, sed exspectat, ut det, in qua expectatione pius est, sed multum *misericos* erga salvandos. Et ne aliquos accipiat de multitudine misericordiarum ejus, pius et

VERS. 9. *Suaris est Dominus universis bonis et malis, « qui solem suum oriri facit super bonos et malos, pluitque super justos et injustos (Math. v, 45), » provocans eos beneficiis ad se, qui fugiunt a se ad ejus adversarium diabolum. Et tamen licet ipsi fugiant, ipse distinguens in eis opera sua, quæ ipse fecit, et opera illorum, quæ ipsi faciunt, utriusque congruum reddit stipendium. Nam licet puniat justitia exigente ipsorum opera, tamen miseratioes ejus super omnia opera ejus sunt, quia nihil odit eorum quæ fecit, sed miseretur omnium, licet puniat mala quæ ipse non fecit. Vel cum sint magni Dei opera, in quibus apparet ejus potentia, qua fecit ex nihilo multa et magna, visibilia et invisibilia, superexcellit hæc omnia opera ejus illa miseratio, qua restauravit perditam. Magnum opus fuit oves centum de nihilo creasse, illasque in altis collocasse, sed longe majus fuit unam ex illis perditam propriis humeris reportasse. Illud fuit opus potentie mirabiliter immensæ; istud est opus miseratiois ineffabiliter immensæ. Quamvis ergo in te, Deus, non sit aliud potentia et aliud misericordia, tamen dum considerantur utriusque opera, superexaltat misericordia judicium de se habitum, dum per homines et angelos judicatur majus esse opus miseratiois, qua perditam sunt restaurata, quam opus potentie, quo de nihilo sunt creata, cum istud factum sit absque labore, illud cum labore. Ibi unum verbum dictum est, per quod facta sunt omnia : hic multa dicta et facta, per quæ restaurantur perditam, et tam ista quam illa opera tua, Deus meus Rex, magna sunt materia te laudandi. Proinde justum est ut nemo se jactet in operibus suis, sed*

VERS. 10. *Consteantur tibi, Domine, omnia opera tua, rationales mentes per sui considerationem provocando ad confessionem tuæ laudis, maxime in sanctis, et ipsi quoque sancti tui benedicant tibi. Quod utique facient. Nam*

VERS. 11. *Gloriam regni tui dicent glorificando et magnificando regnum tuum, quo potenter a te con-*

ditam potenter gubernas, ita ut nihil inordinatum relinquant in rebus a te creatis attingente sapientia et potentia tua fortiter a fine usque ad finem et disponente omnia suaviter a summo usque ad fundum rerum ab archangelo usque ad vermiculum, a summo cæli palatio, usque ad fundum carceris infernalis. Istam gloriam regni tui dicent sancti, et potentiam tuam loquentur, qua omnia potes, et nullius ope in regimine tuo indiges, quamvis homines et angelos facias regiminis tui aliquando participes agendo per eos, quæ vis; isti potentiam tuam loquentur, non ut ipsi hominibus innotescant, et placeant, sed

VERS. 12. *Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, et gloriam magnificentie regni tui, cui regnum terrenum comparatur, quale fuit regnum Babyloniorum sive Romanorum et aliorum, per facies bestiales Danieli ostensorum, nullius est gloriæ : vel si videtur habere gloriam aliquam, non habet magnificentiam : gloriæ quia omnis temporalis gloria quasi flos feni transit. Sed gloria magnificentie regni tui permanebit, eo quod*

VERS. 13. *Regnum tuum regnum est omnium sæculorum et dominatio tua in omni generatione et generatione, sive nunc manente sive posthac successura per infinita sæcula. Omnia hæc de potentia tua, Deus meus Rex, dicta spectant maxime ad virtutem terribilium tuorum, quam laudatores tui dicent, qui et magnitudinem tuam narrabunt, ut pigros excitent per terrorem. Sed ut pios et devotos foveant ad amorem, annectunt in his ea, quæ sequuntur, quæ pertinent ad abundantiam suavitatis, quam eructabunt. Quid enim suavius, quid jucundius, quam quod fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in operibus suis? Fidelis bona promittendo, sanctus eadem promissa persolvendo, ita ut fidelitas in omnibus verbis suis promittentibus, et sanctitas in omnibus operibus suis promissa exhibentibus agnosci, valeat, si quis abundantiam suavitatis in eis considerat. Inter omnia vero ejus opera illa sunt magis dulcia et suavia, quod*

VERS. 14. *Allevat ipse Dominus omnes qui corruunt, semetipsum humiliando, quia sicut « omnis qui se exaltat humiliabitur; » sic « omnis qui se humiliat, » ab illo « exaltabitur (Luc. xiv, 11) » et allevabitur. Est qui corruit per humilitatem voluntariam, et corruens non eliditur et frangitur, sicut legitur corruisse in terram beatus Job, audita morte filiorum suorum, qui tamen corruens non est fractus ad impatientie culpam (Job 1, 18 et seqq.). Est etiam qui, cum sit electus, tamen sinitur corruere per humiliationem propter sanandam vel cavendam extollentiam. Sic Petrus aliquantula presumptione super condiscipulos elatus ruere permisus est, atque aliquantulum per culpam negationis elisus est, non tamen collisus, quia, licet cadens, tamen permansit justus. Et de justo scriptum est, quod « septies in die cadit et resurgit (Prov. xxiv, 16). » « Cum ceciderit justus, non collidetur, quia*

Dominus supponit manum suam (*Psal. xxxvi, 24*).^A Fuit ergo Petrus in suo casu *elisus* negans non per impietatem, sed per fragilitatem, negans ore quem dilexit corde, quia ejus charitas, quæ Christum dilexit, penitus non exciderat, cui Christus nec in odium nec in tædium venerat. Sic et multi fragiles eliduntur ut Judas. Dominus autem spernit collisos utpote in sua malitia obstinatos, *erigit omnes elisos*, scilicet dando illis pœnitentiam simul et indulgentiam. Quid jucundius hac *suavitate tuæ abundantia, Deus meus Rex?* Ut autem suavitas ista sale justitiæ sentiatur condita, de qua superius propositum est, *justitia tua exultabunt*, perpendatur, quod sequitur :

VERS. 15. *Oculi omnium in te sperant, Domine, et tu das escam illorum in tempore opportuno*, et cætera usque in finem psalmi, pertinet quippe ad *justitiam tuam, Deus*, ut sicut non sperantes in te spernis, ita sperantes in te benigne respicias, quod et facis. Nam seclusis de omnium numerositate infidelibus, qui nihil sunt et ad nihilum tendunt, *oculi omnium*, qui sunt, qui te timendo et amando ad verum esse tendunt, *in te sperant, Domine, et tu das escam illorum* corporalem et spirituales in tempore opportuno, prout expedit saluti esurientium, non pro desiderio eorum, quando vel aliud vel aliter desiderant quam debeant. Non enim semper danda est *esca*, sed *tempore opportuno*. Multis enire petentibus salubriter differtur. Petit Apostolus de angelo Satanæ auferendo, non accepit, sed propter perfectionem suam.^C Petit diabolus tentandum Job et accepit, sed ad damnationem suam. Ipse Christus mori venerat, et tamen transfigurans in se infirmos ait : « Pater, si fieri potest : transeat a me calix iste, » et licet non acciperet, quod petere videbatur, ait : « Non quod volo, sed quod tu (*Matth. xxvi, 39*), » in omni tempore Deum Patrem suum benedicens.

Ilic notandum, quod quibus *esca* promittitur, esurientes fuisse significantur, de quibus Veritas dicit : « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (*Matth. v, 6*) : » de quibus : hic dicitur : *Et tu das escam illorum in tempore opportuno*. *Esca* igitur hic intelligitur *justitia*, quam qui « esuriunt et sitiunt, ipsi saturabuntur ; »^D non pro ipsorum festinanti et fortasse inordinato desiderio ; sed *in tempore opportuno*. In quo tempore

VERS. 16. *Aperis tu, Deus, manum tuam, benignitatis tuæ potentiam, et imples omne animal benedictione. Omne animal dico* : non omnem bestiam, quia bestię dicuntur animantia indomita, ut sunt lupi, leones et ursi ; animalia vero dicuntur animalia domita, ut sunt boves et oves et pecora campi. *Animalia* ergo mansucta et domita implentur benedictione, quibus et dicitur : « Venite, benedicti Patris mei (*Matth. xxv, 34*), » et bestię implentur maledictione, quibus et dicitur : « Ite, maledicti, in ignem æternum (*ibid. 41*). » Quid ad hæc

dicendum laudatoribus operum Dei ? Hoc scilicet :

VERS. 17. *Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.* Inter novem præconia superius designata, ultimum fuit *justitia*, quæ hic, aperto nomine significatur et magnificatur, cum dico ego *David* : *Justus Dominus in omnibus viis suis*, quæ *viæ* sunt dispositiones, judicia, voluntates, quæ a summa *justitia* nunquam dissonant, sive percutiat sive sanet juxta illud : « Ego percutiam, et ego sanabo (*Deut. xxxii, 39*). » *Justus ergo Dominus in omnibus viis suis* ; nec ideo reprehensibilia, quia sunt « incomprehensibilia judicia ejus, et investigabiles viæ ejus (*Rom. xi, 33*), » quia non ideo injusta, quod sunt occulta judicia et consilia ejus, in quibus omnibus est, *justus et sanctus* quoque *in omnibus operibus suis*. *Viæ* ad dispositionem, *opera* pertinent ad effectum, quæ duo apud nos distinguuntur, sed apud ipsum hoc est velle, quod facere, qui cum vult, *aperit manum suam* dando benedictiones *in tempore opportuno* ; et cum vult, claudit eam, differendo non auferendo benedictiones dandas non pro humano et importuno desiderio, sed *tempore opportuno*. Quod ad decorem *justitiæ* spectat, ut non nisi petens accipiat, quærens inveniat, nec aperiatur nisi pulsanti, atque in petendo, quærendo et pulsando, ipsum Deum in se tanquam in domum decenter ornata invocanti, non ut illic hospitetur quasi peregrinus, sed ut ipsam domum possideat quasi Dominus. Taliter invocaverunt illum, qui gustata verbi ejus dulcedine dixerunt : « Mane nobiscum, Domine (*Luc. xxiv, 29*), » tanquam dicerent : Nobis in nobis dominare. Quibus eum *Dominum* vocantibus et invocantibus prope fuit ipse, licet oculi eorum tenerentur, ne eum agnoscerent. Sic etiam nunc et usque in finem sæculi, quamvis interdum præsens non videatur, tamen

VERS. 18. *Prope est omnibus invocantibus eum ipse Dominus omnium, qui cum sit ubique per suam majestatis essentiam, præsentior sit per suam clementiam omnibus invocantibus eum in veritate. In veritate dico*, quia omnis orans hoc invocat, quod adipisci desiderat. Quod si aliud est quam ipse Deus, ipse *Dominus*, non in veritate *Dominum* invocat, quia non *Dominum* sibi dominari desiderat, qui non ipsum, sed aliud in oratione affectat. Unde contra *justitiam* esset, si aliud petenti se ipsum *Dominus* daret : sicut econtra justum est, quod

VERS. 19. *Voluntatem timentium se faciet et deprecationem eorum exaudiet et salvos faciet eos* quia ipsi *timentes* per timorem Dei proficiunt ad ejus dilectionem. Quos diligentes se custodit Dominus ut pupillam oculi, quia sunt et per humilitatem nigri, et per charitatis oleum lucidi ut pupilla oculi nigra et lucida indigens magna custodia. Tales

VERS. 20. *Dominus custodit, et omnes peccatores disperdet*, id est diversis modis perdet alios ut perdidit Saulum, quem convertens invenit Paulum ;

alios ut perdidit Judam, ut abiret in locum suum. **A** Vel disperdet omnes peccatores in peccatis perseverantes. Et hoc totum est opus justitiæ Dei. Æquum est enim, et diligentes custodire, et peccatores perdere. Expositis omnibus jam superius propositis, quorum ultimum fuit justitiæ; nunc circa finem psalmi evidenter commendata sequitur brevis conclusio, quæ complectitur, quod explicari non potest, hoc modo :

VERS. 21. *Laudationem Domini loquetur os meum.* Ac si dicatur : quia omnia, quæ commemorata sunt, scilicet *opera, potentia, magnificentia, sanctitas, mirabilia, virtus, terribilia, magnitudo, memoria, justitiæ* laudabilem ostendunt eum, a quo sunt et in quo sunt : *Laudationem Domini loquetur os meum*, cui dico : « Domine, labia mea aperies et os **B**

meum annuntiabit laudem tuam (*Psal. L, 17*). » *Et benedicat omnis caro nomini sancto ejus.* Omnis caro, id est omnis homo habens cor carneum, non lapideum; sensibile, non insensibile. Ipse mirabilis Dei consideratis *Benedicat nomini sancto ejus in sæculum et in sæculum sæculi*, hoc est *nunc et semper et in sæcula sæculorum.*

Gloria Patri Domino fidei in omnibus verbis suis. *Gloria Filio*, qui est manus Patris, quam aperiens implet omne animal benedictione. *Gloria Spiritui sancto*, qui est benedictio procedens a Patre ac Filio, qua impleta sunt animalia, de quibus dictum est : *Repleti sunt omnes Spiritu sancto.* *Gloria uni ac trino Deo* « voluntatem timentium se facienti, et omnes diligentes se custodienti (*Act. II, 4*). »

PSALMUS CXLV.

Lauda, anima mea, Dominum. Titulus :

VERS. 1. ALLELUIA.

Innuit, quanto affectu, quanto labore laudem intendit. Alloquitur animam suam et dicit : *Lauda, anima mea, Dominum.* Et illa respondet : *Laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quandiu fuero.* Unde laudabo, unde psallam? De *potentia, de misericordia*; de *potentia*, quia *fecit calum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt*, de *miseri-*
C *cordia*, quia *solvit compeditos, illuminat cæcos*, etc. Quæri potest hoc loco : quis cui consulat, cum dicitur : *Lauda, anima mea, Dominum*, an hoc animæ suæ consulat caro, an ipsa sibi. Et dicitur, quod caro non : a melioribus enim semper petuntur consilia. Sicut autem aurum quamvis non purum, tamen melius est per naturam purissimo plumbo; sic et homo, quamvis pessimus, melior tamen est in suo genere pretiosissimo equo. Ita rationalis anima, etsi peccatrix, per naturam melior est corpore suo. Res enim spiritalis est anima, vicina spiritui summo, quæ corpus movet, regit, sensificat. Igitur caro, etsi domita et pacata, animæ tamen, quæ superior est, consilium dare non potest. Hic **D** animaladvertendum quod Apostolus tria in homine commemorat, dicens : « Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur (*I Thess. v, 25*). » Inter quæ tria spiritus altior duobus anima videlicet et corpore intelligendus est animæ consilium dare, dicens :

VERS. 2. *Lauda, anima mea, Dominum.* Quare vagaris in exterioribus et infimis rebus? Revoca te ad interiora et superiora sapiendo, quæ sursum sunt, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Respondet anima : *Laudabo Dominum in vita mea. Quandiu eum in corpore corruptibili, quod aggravat me animam,*

quandiu terrena habitatio deprimit sensum multa cogitantem, perfecte laudare non valeo etsi voluero, quia rapitur in diversa mobilis mea cogitatio, et quasi toties moritur, quoties a statu in statum, i : o a motu in motum variatur. Et ideo in media vita in morte sum, ego anima inter spiritum et corpus media vita, adhuc non fruor *mea vita*, quæ non est aliud quam divina essentia, vita scilicet beatorum spirituum, a qua peregrinior ego anima, *quandiu* sum in corpore mortali, sed cum ero in *vita mea* vivificante me mediam vitam summa *vita*, tunc *in vita mea laudabo Dominum* perfecte ac plene. Interim vero prout potero, *psallam* bona operando, *quandiu fuero*, quia usque ad finem vitæ presentis obediens ero ego anima spiritui obedienti suo superiori : obediens etiam ero et subjecta omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi quasi præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis ad viciatam malefactorum, laudem vero honorum, quoniam illis ad tale tam justum regimen intentis favebo pro meo modulo. Similiter et multo magis obediens ero pontifici Romano quasi præcellenti sive rectoribus aliis, ab eo, imo a Deo missis, ut ille, de quo dicitur : « Fuit homo missus a Deo (*Joan. I, 6*). » Talibus a Deo missis obediendo et favendo *psallam Deo meo, quandiu fuero.* Vel hic in morte *psallam*; sed *in vita mea* æternaliter mansura *laudabo quandiu fuero* : *quandiu* illic ero, *tandiu laudabo*, scilicet in æternum. Ad similitudinem laudandi et psallendi sanctum propositum provocabo et alios, quibus dico :

VERS. 3. *Nolite confidere in principibus.* Vos qui laudare ac psallere Deo vultis. expedite vos primo a sæcularibus curis, quia, nisi declinetis a malo, non poteritis facere bonum, et soli despicientes ac respicientes terrena perducentur ad cælestia. Est

autem grande nutrimentum sæcularium curarum **A** *confidere* in homine potius quam in Domino. Nam et ille confidit in homine, qui confidit in se ipso, cum et ipse sit homo, atque ideo, qui in semetipso in virtute propria confidens existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Propterea *nolite confidere* in hominibus, nec in illis, qui principantur cæteris : quanto minus in inferioribus, scilicet *in filiis hominum, in quibus non est salus*.

Aliter : *Nolite confidere in principibus*, in dæmonibus scilicet, qui sunt « principes mundi hujus, rectores tenebrarum, spiritalia nequitiae in cælestibus (*Ephes. vi, 12*). » In talibus confidunt qui ab eis responsa vel auxilia petunt, ut pagani, aruspices et magi cæterique confæderati, qui apud Isaiam dicunt : « Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactum (*Isai. xxviii, 15*). » In hujusmodi principibus *nolite confidere*, quia fallunt in respondendo, et non sunt fideles in auxiliando. Vel *nolite confidere in principibus*, qualis erat Pharaon princeps Ægypti, qui, summo principe irascente, neque sibi neque suo exercitui prodesse potuit. Vel *nolite confidere in principibus* quantumlibet sanctis, quomodo illi contidebant, qui dixerunt : « Ego sum Pauli, ego Cephæ ; » sed in uno principe confidite, ut illi qui dixerunt : « Ego autem Christi (*I Cor. 1, 12*). » *Nolite confidere in aliis principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus*. Non est autem *filius hominum*, sed Filius hominis, in quo *salus est*. Alius quicumque princeps *filius hominum* salvare non potest, neque se neque alios, quia subito, quando non vult,

VERS. 4. *Exibit spiritus ejus, et, exeunte spiritu, corpus revertetur in terram suam, unde cœpit initium. In illa die mortis peribunt omnes cogitationes eorum*, qui distenduntur ad diversos questus et ambitus, in quibus frustrabuntur, quando moriuntur. Dicis itaque mihi, o tu anima mea, vel tu, quicumque audis me dissuadentem, ne confidatur in principibus ; in quo ergo sperandum ? Respondeo ego Spiritus : In Deo Jacob sperandum est, quia

VERS. 5. *Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus. Vere beatus, quia de Jacob faciet Israel* dicendo ei luctanti exemplo Jacob : « Nequaquam ultra vocaberis Jacob, » id est *luctator* ; « sed erit nomen tuum Israel (*Gen. xxxii, 28*), » vir videns Deum, verteturque lucta tua in requiem, quando tristitia, in qua luctaris, quandiu non vides Deum facie ad faciem, convertetur in gaudium, et salva erit anima tua, quam nunc alloqueris, dicens : *Lauda, anima mea, Dominum. Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus ; adjutor* quantum ad præsens auxilium ; *spes ejus*, quantum ad futurum gaudium sine fine habendum *in Domino Deo ipsius*, qui, etsi modo a luctante in precibus et fletibus non videtur facie ad faciem (quia hæc visio servatur *Israeli*), tamen etiam nunc per totam noctem laboranti et luctanti huic Jacob se ostendet angelus magni consilii, quasi per speculum visibilium operum suæ potentiae suæque

clementiæ. Apparet quippe magna potentia ipsius,

VERS. 6. *Qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt. Omnia dico visibilia et invisibilia, maxima et minima, ut sciamus eum, qui fecit omnia, curare de omnibus. Et quia illi cura de omnibus est, eo quod omnium Dominus et Creator est. non dubites tu, anima mea, quin etiam de te sit illi cura, non dubites tu, Jacob, de ipsius omnipotentia, qui ex nihilo fecit hæc omnia, cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt. Quod vero de his omnibus sit illi cura, per hoc patet, quia*

VERS. 7. *Custodit veritatem in sæculum detestans omne mendacium, quoniam et ipse verax est in suis promissis, et veritatem requirit ab homine in bonis promissis. Veritatem custodivit Jacob sive Israeli, cui dixit : « Nequaquam ultra vocaberis Jacob, sed Israel erit nomen tuum. » Veritatem quoque ab illo exegit in his, quæ voverat illi, dicens : « Si Dominus Deus meus fuerit mecum in via ista, qua ego ambulo, etc., » usque : « decimas et hostias pacificas offeram tibi (*Gen. xxviii, 20 et seqq.*). » Hujusmodi veritatem in suis et suorum dictis ac promissis Deus Jacob custodit, et si quis erga se veracem veraces lædit faciendo eis injuriam, ut fecit Laban avunculus Jacob defraudans illum, ipse facit *judicium injuriam patientibus* et patienter ferentibus ut Jacob, cui Deus in hoc *judicium fecit*, quod in fraude circumvenientium illum adfuit illi, et honestum fecit eum, et custodivit eum ab inimicis, et a seductoribus tutavit eum. Ipse quoque *dat escam esurientibus* non solum in eo quod dat escam omni carni, sed et in eo quod exaudit omnes in hoc mundo peregrinantes, et cum Jacob rogantes panem ad edendum et vestimentum quo operiantur, contenti videlicet pane quotidiano, qui quotidie in oratione Dominica petitur, et vestimento quo nuditas ab Adam contracta operiatur. Hæc esca, hæc vestis est illa justitia, quam qui esuriunt et sitiunt, beati sunt. quoniam ipsi saturabuntur. Sic manifestatus Deus per opera potentiae ac justitiæ manifestatur nihilominus per opera evidentis misericordiae, qua ipse *Dominus solvit compeditos* compede iniquitatis vel mortalitatis, ut nunc sicut justus, posthac immortales futuri, quod est unum opus misericordiae. Sequuntur alia quinque, ut jure a nobis exigit sex opera misericordiae, qui nobis prærogat sex opera misericordiae, unum est quod *solvit compeditos*, ut possint ambulare in via. Deinde, ut clare videatur ipsa via, ne aberretur in devium, ipse*

VERS. 8. *Dominus illuminat cæcos. Etsi fuerint elisi ab hoste, idem Dominus erigit elisos. Vel si sponte sua humiliati et per humilitatem contracti fuerint et elisi, per ipsum Dominum exaltantur, qui erigit elisos. Dominus etiam diligit justos jam erectos et rectos post elisionem. Ne autem perdant justitiam sibi collatam per gratuitam gratiam, ipse*

VERS. 9. *Dominus custodit advenas non habentes hic manentem civitatem, sed futuram inquirentes.*

Ac proinde quasi *viduæ* ac *pupilli* auxilio indigentes. *Pupilli* sunt omnes in peregrinatione ista, quibus est *geuitus* de absentia patris qui, cum sit ubique, tamen quasi absens cum dolore quaeritur a filiis desolatis, quandiu non vident ipsum facie ad faciem. Similiter *viduæ* sunt omnes fideles animæ Deo desponsatæ, sed per hoc desolatæ, quod nondum intraverunt ad nuptias, et timent januas claudi sibi, quandiu nesciunt utrum sufficiat illis oleum. *Pupillos et viduas* tales ipse *suscipiet*, easque ad nuptiale convivium introducet. *Et vias peccatorum disperdet. Vias latas et anfractuosas ipse disperdet*, quoniam a sex istis operibus misericordiæ Dei alieni erunt, qui sex opera in divino iudicio commemoranda facere neglexerunt. Quibus et dicitur : « Ite maledicti in ignem æternum (*Matth. xxv, 41*). » Quo facto,

A quid restat nobis expectandum : Utique regnum pacatissimum, quia tunc destructo regno peccati et mortis.

VERS. 10. *Regnabit Dominus in sæcula*. Quis Dominus? *Deus tuus, o Sion*, quia tu es regnum ejus in quo regnabit, non Babylon quam damnabit. *Regnabit*, inquam, non habiturus regnandi finem; sed *in generationem et generationem*, hoc est, in æternum, sine fine.

Gloria Patri Domino, qui fecit cælum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt; gloria Filio Domino, qui solvit compeditos; gloria Spiritui sancto, qui illuminat cæcos, erigit elisos, diligit justos; gloria uni Trinitati et triinæ Unitati omnia hæc inseparabiliter operanti. Amen.

PSALMUS CXLVI.

Laudate Dominum, quoniam bonus psalmus.

Titulus ALLELUIA (VERS. 1) monet ad laudandum. Priori psalmo propriam communuit animam, dicens : *Lauda, anima mea, Dominum*. Sed non contentus sua solius laudatione, hoc sequenti psalmo et alios ad laudandum hortatur dicens :

Laudate Dominum, quoniam bonus psalmus. Et vere bonus psalmus, vel sicut Hieronymus vult, *quoniam bonum psalmus*, id est *bona res psalmus*; vere, inquam, *bonum* vel *bonus est psalmus*, utpote in quo hæc tria cooperantur, chordæ, sonus, motus digitorum. Per chordas carnis exsiccationem, per sonum virtutes cordium, per motum digitorum bonam et bene discretam operationem intelligimus. His adhibitis revera *Deo nostro est jucunda decoraque laudatio*. Cur autem laudemus, causas continuo subjungit, dicens :

VERS. 2. *Ædificans Jerusalem Dominus, dispersiones Israelis congregabit*. Hebraica veritas habet : *Laudate Dominum, quoniam bonus est : Canticum Dei nostri quam decorum est, pulchra laudatio*. Quod est dicere : *Laudate Dominum, primo quoniam bonus est*, imo ipsa bonitas est. Non enim *bonus est* accidentali dono, ut bonus angelus vel bonus homo, sed essentiali bono, ita ut ei non sit aliud esse, aliud *bonum* esse, sed hoc est ei esse, quod *bonum* esse. Ergo *laudate Dominum, quoniam bonus est*, et ob hoc cum laudare *canticum Dei decorum est et pulchra laudatio*. Si quis vero non potest intueri secretam bonitatis ejus essentiam, contempletur operum ejus evidentiam, ex qua trahat laudandi materiam. Nam vere laudandus est *ædificans Jerusalem Dominus*. *Jerusalem* civitas est angelicorum civium Deum jugiter contemplantium, cujus et homo civis erat conditus. At ille « descendebat ab

B *Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones (Luc. x, 30)*, et sic ex parte imminuta est illa civitas, nec potuit restaurari angelica vel humana virtute, quoadusque venit ille *Samaritanus* qui, cum sit homo, est etiam Dominus omnipotens, qui *ædificans Jerusalem* se ostendit laudabilem simul et amabilem : de potentia, qua *dispersiones Israel congregavit* appropians homini semivivo, de abundantia suavitatis, qua

VERS. 3. *Sanat contritos corde* infundens oleum gratiæ his, quorum « *spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum (Psal. l, 19)*. » Hoc oleum vulneribus infusum, ne pereat vel effluat, *alligat contritiones eorum*. Alligamenta sunt temporalia sacramenta, quibus interim consolationem habemus, quæ tunc detrahentur, quando erit perfecta san-tas. Moralia etiam præcepta sunt alligamenta salubria, quibus alligantur vulnera pœnitentium et de suis vulneribus dolentium, utpote habentium adhuc aliquid vitale, unde valeant sentire tanquam semivivi et non penitus mortui. Nam qui a dolore pœnitentiæ sunt alieni, omnino mortui sunt et sanari non poterunt, neque recipiunt alligamenta, nisi prius fuerint resuscitati ab eo,

VERS. 4. *Qui numerat multitudinem stellarum*, verbi gratia, septem stellas septem ecclesiarum, vidensque aliquam cecidisse a charitate prima, dicat illi : « *Pœnitentiam age (Act. viii, 22)*. » *Numerat ergo multitudinem stellarum*, eorum videlicet, qui erudiunt multos ad justitiam, ac proinde quasi stellæ fulgebunt in perpetuas æternitates (*Dan. xii, 3*). » Etiam *stellæ* ad litteram sunt ei numerabiles, quod tamen ideo non est mirum, qui omnia scivit antequam fierent, et cujus memoriæ non succedit oblivio, ut sit argumenti huius locus

a memoria, de qua dictum est : « Memoriam abundantiae suavitatis tuæ eructabunt (*Psal. cxiv, 7*). » Numerat ergo *stellas*, et omnibus eis nomina vocat, quia in ejus memoria scripta sunt electorum nomina. Quid plura? Sicut laudabilis est de ineffabili scientia, sic laudabilis est etiam de ineffabili magnificentia. Nam illi, qui magnificentiam gloriæ sanctitatis ejus loquuntur, dicunt in veritate :

VERS. 5. *Magnus Dominus, et magna virtus ejus, et sapientiae ejus non est numerus.* Quamvis enim Deus fecerit omnia in mensura et numero et pondere, tamen ipsam mensuram et numerum et pondus, ubi Deus omnia disposuit, nemo potest metiri vel numerare vel appendere, quia incomprehensibilia sunt hæc. Nemo igitur se ad hoc extendat, ut comprehendat incomprehensibilia. Possunt hæc ut hæc per fidem apprehendi, non per intellectum comprehendendi. Unde et sponsa dicit : « Dilecte mi, apprehendam te (*Cant. viii, 2*), » non dicit : comprehendam, quia illi cum apprehendunt, qui ejus participes fiunt in illa civitate, de qua dicitur alias : « Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum (*Psal. cxxi, 3*). » Participes igitur ejus, quod est id ipsum, cives Jerusalem erunt, nec totum capient. Cum autem id ipsum non habeat partes, quis explicet, quomodo sint participes unius plures, quod ita est unum, ut nulla sit in eo diversitas vel partium vel formarum, cum sit ipsum forma simplicissima, de qua sunt omnia composita ipso permanente in simplicitate sua? Non puto illud posse comprehendendi, licet possit apprehendi nunc per fidem, posthac per manifestam visionem, sicut nunc solem visibilem per noctem sub terra esse credimus, in die autem super terram videmus eum, neque tamen splendorem ejus totum capimus, etiam cum ejus participationem vel ipsum solem vel cætera videmus. Restat igitur ut quando *sapientiam Dei*, cujus non est numerus, videre non possumus, dispositiones ejus non reprehendamus, quasi melius fieri potuerit vel possit, quam ipsa disposuit et disponit, quia, ipsa disponente, sic factum est in creatis, et sic dictum est in Scripturis, ut fieri et dici oportuit. Non corrigat æger medicamenta, quæ medicus temperat, ut et in creaturis adversa castigent, prospera consolentur, et in Scripturis obscura exerceant, manifesta pascant. Quos exerceant, et quos pascant? Mansuetos, pios, mites, non obloquentes, aut ea, quæ non intelligunt reprehendentes temere, sed in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod potest salvare animas eorum, sive sit obscurum sive manifestum, sive percutiat vitia ipsorum sive commendet virtutes eorum, semper in mansuetudine suscipiendum, quia

VERS. 6. *Suscipiens mansuetos Dominus tales in mansuetudine suscipit, qui verbum ejus in mansuetudine suscipiunt, et ei in nullo contradicunt. Hu-*

milians autem peccatores et contradiciores usque ad terram facit, imo permittit eos in verbis cœlestibus, non nisi terram sapere ut Judæi et Manichæi, qui per verba legis frumentum, vinum, oleum, lac et mel promittentis terrena solummodo sapiunt, et in terrenorum bonorum vocabulis non sentiunt promitti cœlestia et spiritalia. Humiliantur itaque tales usque ad terram, dum non sapiunt nisi terram. Quia ergo magnum est, et solius divini muneris proficere ad intelligendum et sapiendum spiritalia intra sanctuarium Dei abscondita, non irrumpamus ipsum sanctuarium superbis et immansuetis clausum; sed mansueti humiliter pulsantes ad ostium amici faciamus, quod sequitur :

VERS. 7. *Præcinite Domino in confessione. Præcinite*, vel sicut alius codex habet : *Incipite Domino in confessione* primo confitendo peccata, quibus obscuratum est cor vestrum, ne in Scripturis videat lumen verum : deinde quoque *confessione* laudis glorificate justitiam cuncta recte ordinantis. Taliter enim pervenitur ad intelligentiam cœlestium purgato cordis oculo ad videndum Deum, sicut scriptum est : « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v, 8*). » Ne autem *confessio* vestra sit inanis, et non sit jucunda decoraque laudatio deprompta ore solo . *psallite Deo nostro in cithara*, ut post confessionem sequantur opera bona tam in spiritali exercitio, ut est laborare in verbo Dei discendo, docendo, scribendo, legendo et quomodocunque seminando atque a volucris et aliis cladibus custodiendo quod est psalterium jucundum, quam in corporali exercitio, quale intelligitur in opere manuum vel in ministerio Marthæ aut certe in carnis per abstinentiam castigatione, quod est *cithara*, de qua dicitur « psalterium jucundum cum cithara (*Psal. lxxx, 3*). » *Psallite itaque Deo nostro in cithara*, cui dico :

VERS. 8. *Qui operit cælum nubibus, et parat terræ pluviam.* Qui contegit sensum cœlestem in Scripturis per sacramenta et figuras, ut incitet ad petendum, quærendum, pulsandum ad ostium amici; fidelibus autem fideliter petentibus et dicentibus : « Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant justum (*Isa. xlv, 8*), » qui cælum nubibus vel ad litteram vel mystice operuit, qui figuris et sacramentis contegit Scripturam, ipse de ipsis nubibus parat pluviam per doctorum et expositorum industriam, quibus dilucidantibus obscura Scripturarum complauntur corda hominum, ut faciant fructum centesimum, sexagesimum, tricesimum. Nec mirum, si per hanc pluviam facit fructificare campos et valles, mansuetos et humiles, qui etiam producit in montibus fenum et herbam servituti hominum, dum sublimes in sæculo facit fructuosos in elemosynis erga spiritales Deo servientes.

Super hunc locum dicit beatus Gregorius in Job (76) : *Quid hoc loco per herbam, nisi sustenta-*

tio prædicantium demonstratur, cum dicitur : Qui A
 producit in montibus fenum, et herbam servituti
 hominum? In montibus quippe fenum, et fenum ser-
 vitiæ hominum herba producit, cum sublimes hu-
 jus sæculi ad communionem fidei vocati sanctis præ-
 dicatoribus in hujus vitæ itinere spiritualiter servienti-
 bus transitoria alimenta largiuntur.

VERS. 9. Qui dat jumentis escam ipsorum, et pul-
 lis corvorum invocantibus eum (77). Jumenta escam
 accipiunt, cum sacra Scripturæ pabulo mentes du-
 dum bruta satiantur. Pullis corvorum, filiis scilicet
 gentium esca datur, cum eorum desiderium nostra
 conversatione reficitur. Iste corvus esca fuit, dum ip-
 sum Ecclesia quæreret. Sed nunc ipse escam accipit,
 quia ipse ad conversionem alios exquirat : cujus vi-
 delicet pulli, id est prædicatores ex eo editi non in B
 se præsumunt, sed in viribus Redemptoris sui. Unde
 bene dicitur : Et pullis corvorum invocantibus eum.
 Nihil enim sua virtute posse se sciunt, et quamvis
 animarum lucra piis votis esuriant, ab illo tamen,
 qui cuncta operatur, hæc fieri exoptant. Vera enim
 fide comprehendunt, quia « neque qui plantat est ali-
 quid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat
 Deus (I Cor. III, 7). »

Dicunt phisici pullos corvorum non pasci a cor-
 vis antequam nigrescant, sed rore cæli desuper ve-
 niente feruntur pasci, et beneficio atatis ignorant
 paternas escas, id est fœtores cadaverum : sic filii
 paganorum innocentes. Et vere patres nostri fue-
 runt corvi sive in paganismo carnalibus desideriis C
 fœtidis, sive in judaismo carnalibus observantiis
 item fœtidis et in comparatione spiritalium sacri-
 feriorum stercorei assimilatis insidentes atque inde
 pastum quærentes. At nos ipsorum filii tanquam
 pulli corvorum talia spernimus, et gratia sancti
 Spiritus tanquam rore cæli cupientes pasci eum-
 dem Spiritum jugiter invocamus, cui et sedem
 paramus in nobis per humilitatem et mansuetudi-
 nem scientes, ut supradictum est, quod suspiciens
 mansuetos Dominus detestatur superbos et imman-
 suetos, quia

VERS. 10. Non in fortitudine equi voluntatem habe-
 bit, neque in tibiis viri beneplacitum erit ei. Per
 equum, cujus cervix alta indicat superbiam, notan-
 tur protervi et elati, qui Deo sunt odibiles. Per ti-

bias viri notatur lubricus incessus hominis protervi,
 qui notatur nomine viri, quia cum vir dicatur a vir-
 tute, qui se viros et fortes æstimant, in semetipsis
 confidentes Deum non invocant, sicut nos pulli cor-
 vorum fragiles et timorati Deum invocamus, scien-
 tes, quod beneplacitum est Domino super timentes
 eum, et in eis, qui sperant super misericordia
 ejus.

Pro eo quod nos habemus : In tibiis viri, alia
 translatio habet : In tabernaculis viri, quæ multum
 differunt ab illo tabernaculo, de quo dicitur :
 « Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habi-
 tabit cum eis (Apoc. XXI, 3). » Sunt enim taberna-
 cula viri Antichristi conventicula, qui cum sit vir
 iniquus et linguosus, non dirigetur in terra. De cu-
 jus tabernaculis ego David, ego pœnitens ut David,
 ego parvulus ut David cupiens elongari « elegi abje-
 ctus esse in domo Dei mei magis quam habitare in
 tabernaculis peccatorum (Psal. LXXXIII, 11). » A
 talibus ego despectus et abjectus desidero perma-
 nere in tabernaculis justorum Deum timentium et
 in Deo sperantium, quia

VERS. 11. Beneplacitum est Domino super timen-
 tes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus.
 Bene jungitur spes timori tanquam superior mala
 inferiori, quia neutrum prodest absque altero. Unde
 in his, qui timent et sperant, beneplacitum est Domino.
 Judas pœnitens timuit, sed non speravit in misericor-
 diam, unde abiens laqueo se suspendit. Ergo qui
 timet Deum justum ultorem, spe misericordiæ Dei
 confortatus fugiat ad ipsum pium indultorem. Ab
 ipso ad ipsum confugiat, ab ipso irato ad ipsum pla-
 catum. Qui licet sit iratus propter peccatum, tamen
 se timentibus et in se sperantibus est placatus per
 sacrificium sibi oblatum in cruce Domini nostri
 Jesu Christi, cui honor, virtus, victoria in omnia
 et per omnia sæcula sæculorum.

Gloria Patri, qui est magnus Dominus. Gloria
 Filio, qui est magna virtus ejus et sapientia, cujus
 non est numerus. Gloria Spiritui sancto, qui est
 misericordia ejus, qua concluditur hic psalmus,
 cum dicitur : Beneplacitum est Domino super ti-
 mentes eum et in eis qui sperant super misericordia
 ejus.

PSALMUS CXLVII.

Lauda, Jerusalem, Dominum : lauda Deum tuum, D
 Sion. Ex illa Israelis congregatione, ex illorum con-
 tritorum salvatione, ex illarum stellarum vocatione
 vel numeratione, de qua præcedenti psalmo est
 actum, una civitas sit Jerusalem cœlestis, quam et

consequenter psalmo isto ad laudandum invitat Da-
 vid dicens : Lauda Jerusalem. Titulus est :

ALLELUIA, VEL PSALMUS AGGÆI ET ZACHARÆ.

Isti duo prophetæ licet in captivitate et peregrina-
 tione anxiiati, spe tamen gaudentes et in tribula-

tione patientes reparationem Jerusalem propheta-
verunt, quæ, sicut Jeremias prædixerat, post se-
ptuaginta annos facta est, in figura cœlestis Jeru-
salem, quæ post volubilitatem temporis hujus, quod
septem diebus agitur, est perficienda. Quod sanctus
David prævidens, quamvis adhuc in captivitate pe-
regrinus inter cives Babiloniæ detentus, cor sursum
levans applaudit illi civitati, quæ sursum est Jeru-
salem libera, quæ est mater nostra, cui et nos ap-
plaudamus dicendo assidue :

VERS. 12. *Lauda Jerusalem Dominum. O Jerusa-
lem* jam videns pacem, *o Sion*, quæ jam, quod spe-
raveras, contemplaris. *Lauda Dominum*, qui te po-
tenter ædificavit. *Lauda Deum tuum*, qui te ad vi-
sionem suæ divinæ claritatis perduxit. *Lauda* secura
transactis laboribus et angustiis, universis hosti-
bus tuis omnibus exclusis, qui ulterius non pote-
runt irrumperere vel irrepere in te ;

VERS. 13. *Quoniam seras portarum tuarum*, quas
ante sæcula præordinavit, jam *confortavit*. Fatuis
virginibus exclusis clausa est janua, et « ab oculis
eorum, » qui sunt intus « abstersit Deus omnem
lacrymam, et mors ultra non erit, neque luctus, ne-
que clamor, quoniam priora transierunt (Apoc. xxi,
4). » Non exit amicus, non intrat alienus. Ideo se-
cure *lauda*, o superna civitas ex vivis lapidibus
constructa, nemo te ulterius turbabit, non exit do-
mesticus, non intrat hostis. Nemo exit, unde do-
leas ; nemo intrat, quem timeas, ut nullo scandalo
perturbentur deliciae benedictionum, quibus condi-
tor tuus *benedixit filiis suis in te* quiescentibus, nec
forinseca mala sentientibus, ut nos adhuc sentimus,
quia manentes in corpore peregrinamur a te, licet
corda sursum levantes mente ac spiritu converse-
mur in te, ut ille civis tuus, qui dixit : « Nostra
autem conversatio in cœlis est (Philipp. iii, 20). »
Qui hoc vere ac sincere dicunt, jam spe salvi facti
sunt, nondum re, qua fruuntur *fili tui*, qui sunt in
te, quia quidquid est interius, visione pacis frui-
tur : extra est gehenna, extra est Babylonia ci-
vibus tuis inimica. De cujus infestatione te securam
fecit.

VERS. 14. *Qui posuit fines tuos pacem*. Et ne
pace, quam habes a malis, ulla sit egestas aut de-
fectio in bonis : *Adipe frumenti satiat te ipse*, qui
factus est granum frumenti propter te, ne in labo-
ribus deficeres, refocillandam et in pace satiaandam,
non quomodocunque, sed *adipe frumenti*, ut qui
nunc aluntur in peregrinatione quasi cortice panis
vivi, sacramentis visibilibus obiecti, ad visionem
pacis introducti ejusdem panis *adipe ac pinguedine*
satiarentur. Quam satietatem concupiscens dico ego
David : « Sicut adipe et pinguedine repleatur anima
mea (Psal. lxxii, 6). » Beati ergo qui nunc esuriunt
et sitiunt panem vivum, qui de cœlo descendit,
quoniam ipsi saturabuntur, quando hujus panis
adipe replebuntur. Ista satietas erit in patria sabbatizantibus. Illic vero peregrinantibus quis erit con-
solator et pastor, ne deficiant in via ? Si enim di-

mittentur jejuni sine viatica refectione, deficient in
via. Quidam enim ex eis de longe venerunt, usque
adeo de longe, ut quidam ex eis nivi nimium frigi-
dæ comparentur, maxime illis diebus, in quibus
abundante iniquitate refrigescet charitas multorum ;
quidam vero nebulæ pro caligine peccati oculos
mentis præpediente assimilantur. Et quidam nimis
indurati ad malum suæ mentis propositum, licet
clari per ingenium naturali subtilitate lucidum,
comparantur crystallo. Ad hujusmodi peccatores
frigidos, nebulosos, duros, in civitatem Jerusalem
colligendos, et a sua malitia convertendos quis ar-
tifex, quis operarius erit idoneus ? Ille certe,

VERS. 15. *Qui emittit eloquium suum terræ*, de
quo alias dicitur : « Misit verbum suum, et sanavit
eos (Psal. cvi, 20). » Hoc *eloquium*, hoc verbum
caro factum *terræ*, id est Ecclesiæ missum quasi
manna, imo revera manna, panis angelorum, in
hujus peregrinationis deserto reficit peregrinantes
ad illam repromissionis *terram* festinantes, in qua
satiarentur *adipe frumenti*, non ulterius egentes exte-
riori crusta visibilium sacramentorum panis vivi,
de quo et nunc reficiuntur et in futuro satiabantur,
completis omnibus mirabilibus operibus, propter
quæ consummanda missum est in *terram* hoc *elo-
quium*, hoc Verbum incarnatum, hic sermo egres-
sus de ore paterno, ita ut a summo cœlo esset
egressio ejus, et occursum ejus usque ad summum
ejus. Ad occursum istum cito consummandum, ita
ut et nos occurramus in virum perfectum in mensu-
ram ætatis plenitudinis Christi, *velociter currit ser-
mo* iste, cujus in odore nobis quoque currendum
est non tam gressibus pedum, quam processibus
virtutum in anteriora tendentium, oblitis, quæ re-
tro sunt. Currit ille tanquam gigas, cujus cursui ni-
hil obsistere potest. Currat etiam post illum *sponsa*,
quæ si se nivali frigore vel nebulosa caligine præ-
pediri sentit, præcurrenti *velociter* sponso dicat as-
sidue in orationibus et gemitibus inenarrabilibus :
« Trahe me post te, curremus in odorem unguen-
torum tuorum (Cant. i, 3). » Sic orantes, ne fuga
nostra fiat in hieme vel in nebula, ille nos ex-
audiat.

VERS. 16. *Qui dat nivem sicut lanam, nobulam sic-
ut cinerem spargit*, ad litteram faciendo, ut *vix*
molliter et quasi carptim in modum *lanæ* cadat,
et *nebula* quasi *cinis* in latum *sparsus* impleat cam-
pos, valles et operiat montes, quæ sunt magna Dei
opera nulli præter ipsum possible. Sed alia per
hæc significantur longe his majora et mirabiliora.
Dat quippe *nivem sicut lanam*, cum de frigidis ac
pessimis hominibus facit sibi materiam ad vestem
illam texendam, quæ significata est, ubi Christo in
monte transfigurato « vestimenta ejus candida »
erant « sicut nix (Math. xvii, 2). » In illis quippe
vestimentis Ecclesia figurata est, quæ, cum Chris-
tus apparuerit in gloria sua, tunc et ipsa pariter
apparebit cum ipso in gloria. Ille itaque *dat nivem*
sicut lanam, qui de impiis pios faciens adauget san-

etiam Ecclesiam, tunicam suam inconsutilem, de super contextam per totum fide per dilectionem operante, quæ nimirum fides est illa mulier fortis, cujus in hoc apparet industria, « quod quæsitit lanam et linum et operata est consilio manuum suarum (Prov. xxxi, 13), » viro suo Deo totius operis consilium et auxilium dante, qui et *nebulam sicut cinerem spargit*, dum per caliginem peccati obscuratos facit vere humiles et pœnitentes, quales per *cinere* significatur dicente sancto Job : « Ago pœnitentiam in favilla et cinere (Job xlii, 6). » Abraham quoque loquens cum Deo magnæ sibi humilitatis conscius dixit : « Loquar cum Domino meo, cum sim cinis et pulvis (Gen. xviii, 27). » Tales de *nebula* Deus facit, cum de superbis humiles facit, quia superbia oculos mentis exæcat, quos humilitatis et pœnitentiæ collyrium illuminat. Unde in Apocalypsi (cap. iii, 18) cuidam per superbiam cæcato consulitur, ut inungat oculos suos collyrio pœnitentiæ, quæ, ut dictum est, notatur in *cinere*. Hunc *cinerem* Deus non solum facit ut sit, sed etiam *spargit*, ut aliis prosit, cum vere humiles ac pœnitentes in exemplum proponit multis tali exemplo convertendis. Sic latro pœnitens, Petrus lacrymans, Maria plorans, aliique humiliter pœnitentes late *sparsi* ad multorum notitiam provocant multos ad pœnitentiam in *cinere*, hoc est, in humilitate agendam. Unde cum pœnitentia universalis et quadragesimalis imponitur, ad impositionem *cineris* dicitur : Memento homo, « quia pulvis es, et in pulverem reverteris (Gen. iii, 19). » Nomine pulveris aut *cineris* exprimente humilem pœnitentiam, qua nondum consummata pendent vela in Ecclesia prospectus oculorum præpedientia, donec acta pœnitentia per Christi passionem, velo templi scisso deponantur etiam vela nostra etiam in Ecclesia manufacta, significante aliam Ecclesiam non manufactam, de vivis lapidibus constructam, cujus altare ac sacerdos Christus est,

*Cujus faber auctor lucis,
Cujus porta signum crucis
Cujus muri lapis virus,
Cujus custos Rex festivus.*

VERS. 17. Qui mittit *crystallum suam sicut buccellas*, vel sicut habent quidam codices : *Mittit crystallum suam sicut frusta panis. Buccellas autem aut frusta panis* de *crystallo* fieri ad litteram quis asserat, cum hoc rerum natura prohibeat? Non ergo hic stare potest literalis intellectus ut in prioribus miraculis usitatis et quasi naturalibus, cum et nix desursum cadens quasi lana spargatur, et nebula item spargatur ad litteram grandi operis miraculo, et hoc idem longe magnificentius fiat sensu mystico, ut ex parte ostensum est. Porro ut de *crystallo panis* fiat, omnino est insolitum ad litteram. Sed mystice id fieri constat per illum, qui *crystallum suum*, vel sicut grammatici volunt, *suam*, facit mol-

Alescere, dum corda indurata per malitiæ frigus calore sui amoris facit mollia et sapida ut frusta panis. Omnes enim fideles unum corpus, unus panis sunt, singuli autem sunt frusta seu *buccellæ panis*. Est autem *crystallum* quædam species lapidis in modum candidi et perspicui vitri, et dicitur nix glacie durata per multos annos diuturno frigore, ut resolvi non possit quandiu aqua nivalis in glaciem versa duritiam lapidis induit, ut sit *crystallum* sive *crystallus* (utrumque enim dicitur) nullo humano ingenio effici potest, ut in aquam, de qua esse habet, resolvatur. Sed posse hoc facere Deum nullatenus dubitandum est. Similiter quidam naturaliter molles, per malitiam sic indurantur, ut fiant obstinati et ita pertinaces in malo, ut nulla humana industria valeant a malo ad bonum converti. Sed quod impossibile est apud homines, possibile est apud Deum, qui *mittit crystallum suam sicut buccellas* aut *frusta panis* temperando frigus hiemale, quod nisi ipse temperet, *ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?* *Frigoris ejus* dico, non quod facit, sed quod sinit fieri peccatis hominum exigentibus, ut flante aquilone indurescant *aquæ multæ*, quæ *sunt populi multi*, per malitiam congelati, nec tamen desperandi (Apoc. xvii, 15), quia, cum Dominus voluerit,

VERS. 18. *Emittet verbum suum et liquefaciet ea*, quæ per aquilonem sunt congelata sive in nivem facile solubilem, sive in glaciem difficile solubilem, sive in *crystallum* nulli humano ingenio solubilem, sed soli Deo, qui *emittit eloquium suum* præcipiens aquiloni, ut surgat et abscedat, atque austro, ut veniat. Quo flante *liquefaciet ea*, scilicet glaciem, nivem, nebulam, *crystallum*; quia *flavit spiritus ejus*, auster videlicet ventus calidus e regione solis veniens, quem mittet Pater in nomine Filii solis æterni, *et fluent aquæ*, ut inde bibant alii, unde prius nemo potuit refici.

Super hunc locum dicit beatus Gregorius in Job (78) : *Per aquas fluentes populum ad se currentem Dominus signat. Aquæ namque de gelu currunt, quia plerique ex duris persecutoribus magni prædicatores fiunt. Gelu in aquam liquitur, cum torpor interni frigoris ad irrigationem vertitur prædicationis. An Paulus gelu non erat, qui acceptis epistolis Damascum pergens in corde fidelium quasi in terra Dei jacta verbi semina, ne ad perfectionem operum surgerent, restringere quærebat? Sed gelu hoc in aquam rediit, quia quos persequendo prius premere studuit, hos postmodum fluentis sanctæ exhortationis infudit, ut tanto uberius electorum messis exurgeret, quanto hunc imber Dei etiam ab ore persequentis irrigaret.*

Hæc dicente sancto Gregorio, nos illa consona sentiendo dicimus, quod Paulus *crystallus* fuit, durus et nitidus, in lege peritus; hoc autem Deus solvit. Sed nisi solvat, *ante faciem frigoris ejus quis sustinebit*, vel quis subsistet? Frigus est ejus, quod deserit, non vocat, non illustrat. Et quis solvet? Nul-

lus. « Quis me liberabit de corpore mortis hujus? » A (Rom. vii, 24.) » Frigesco, nullus solvit, nisi gratia Dei, qui emittit verbum suum : Veniente verbo nec frigus nivale nec obscuritas nebulæ, nec duritia crystalli desperet. Salubriter liquefunt, et fluenta beneficii spiritualis profundunt aliis, non sua virtute, sed illius munere.

VERS. 19. Qui annuntiat etiam per tales ministros verbum suum Jacob, quique per semetipsum in carne apparens annuntiavit verbum suum, de quo ipse dixit : « Et sermonem quem audistis, non est meus, sed ejus, qui misit me, Patris (Joan. xiv, 24.) » Annuntiat ergo verbum suum Jacob, juniore populo, Esau fratre seniore foris occupato, Judaico videlicet populo et quolibet carnali, venationibus rerum temporalium dedito. Huic Jacob simplici cum Rebecca, id est cum patientia in tabernaculis quiescenti annuntiat justitias et judicia sua, videlicet quod justo judicio Esau, id est quisque carnalis temporalium venator, sive Judæus sive gentilis reprobatur, et Jacob simplex benedicitur.

VERS. 20. Non fecit taliter omni nationi, qualiter fecit Israeli undecunque carnaliter genito, sed æternaliter dilecto, sicut ex persona ipsius Dei dictum est : « Jacob dilexi, Esau autem odio habui (Malach. i, 2, 3.) » Nomine Jacob, qui et Israel, significantur omnes electi et Deo, antequam nascerentur, dilecti, quibus antequam essent, et antequam quidquam boni vel mali facerent, bene fecit Deus eos ad salutem prædestinando. Non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis, videlicet, quare hunc elegerit potius quam hunc, cum neque ille neque iste gratiam prævenientem promeruerit vel demeruerit, sicut in duobus geminis Esau et Jacob ostendit populus, qui et admirans hæc judicia sibi annuntiata, licet non plene manifestata, exclamat : « O Altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! » (Rom. xi, 33.)

Gloria Patri emittenti Verbum suum. Gloria Filio ipsi Verbo. Gloria Spiritui sancto, quo flante fluent aquæ. Amen.

Ut jam superius designavimus, novissimi septem psalmi texuntur in laude Dei, quorum jam quatuor præmisimus, quibus adhuc tres adnectendi sunt, qui sub una gloria solent pronuntiarum ad ostendendam gloriam summæ Trinitatis. In quatuor autem præcedentibus decentissimus ordo elucet. In primo

de præceptis divini præconii, in secundo de perversitate mundi fugienda, in tertio de congregatione Ecclesiæ. In quarto collectæ in unam civitatem laudes imperat Spiritus loquens in his psalmis. Illius civitatis choro, de mundi partibus aggregato, tria exultatione subnectit gaudendum esse, ut in hoc opere gratia Trinitatis eluceat, quam trium psalmodum subsequentium continua jubilatio insinuat. Post omnes enim psalmos de diversis materiis præmissos tandem quasi choris ad laudandum constitutis intonante multitudine incipitur laus universalis cum jubilantibus voce sua creaturis universis, continuusque concentus absque intermissione, sine interstitio, clamorem extendit tribus, qui supersunt psalmis.

Primo Spiritus sanctus, qui est charitas, dicit in titulo *Alleluia*. Mox quasi titulum exponendo dicit : *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis*. Laudat cælestium chorus, laudant omnes angeli, laudant omnes virtutes, laudant omnia cælestia visibilia seu invisibilia. Quare? « Quia ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt (Psal. cxlviii, 5.) » Deinde laudat terra et omnia terrestria, quia visitavit, quam creaverat, terram et fecit ut esset confessio ejus non solum super cælum, sed et super terram. Ergo materia laudum hujus psalmi est, quod cuncta creavit, et genus humanum redemit. Sequenti psalmo itidem Spiritus sanctus dicit *Alleluia*. *Cantate Domino canticum novum, laus ejus in Ecclesia sanctorum*. Quare? *Quia beneplacitum est, inquit, Domino in populo suo, quia exsultabunt sancti in gloria, quia exultationes Dei in gutture eorum, quia gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, ut faciant in eis judicium conscriptum*. Ergo materia cantici vel laudis in hoc psalmo inde est, quod sæculum judicabit, et sanctos suos in judicio glorificabit. Psalmo ultimo itidem dicit Spiritus charitatis *Alleluia, Laudate Dominum in sanctis ejus, laudate eum in firmamento virtutis ejus*. Laudate, dicit, et nullam causam, cur laudent, subjungit aut interponit, sicque concludit ad ultimum : *Omnis spiritus laudet Dominum*. Ergo materia laudum in hoc psalmo illa est futuri sæculi beatitudo ineffabilis vel qualis non potest dici, non potest ætimari, quam oculus non vidit, quam auris non audivit, quæ in cor hominis non ascendit.

PSALMUS CXLVIII.

Laudate Dominum de cælis.

Quidam codices habent in titulo : PSALMUS AGGÆI ET ZACHARIÆ. ALLELUIA. (VERS. 1) Qui titulus in præcedenti psalmo expositus non indiget iterata

expositione. Adjicienda tamen est admonitio, ut memores inter cives Babylonis civium supernorum, Deum jugiter laudantium, contempta Babylone sursum corda levemus, et angelis Deum laudantibus

consociemur voto eorum laudibus congratulando et consentiendo. Sic enim fiet, ut eorum laudes nobis reputentur in tale meritum, cui debeat æternum præmium : sicut e contrario, qui diabolo et angelis ejus aliisque male facientibus consentiunt, ipsi consentientiam egerint. Scimus autem, quia vos angeli cælestes etiam nemine admonente jugiter laudatis Dominum; sed ut nos infirmi terrena in habitatione gravati, atque in Babylone captivati efficiamur consortes vestræ jubilationis, qua gloria canitur in excelsis Deo, vobis laudantibus applaudentes dicimus: *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis.*

VERS. 2. *Laudate eum, omnes angeli ejus*, qui ejus consilia vel judicia intus audita foras nuntiat. *Laudate eum, omnes virtutes ejus*, per quas miracula solent fieri, vel quia *virtutes* generaliter possunt nominari omnes illi spiritus cælestes, ex quibus millia millium ministrant Deo, foras missi ac proinde *angeli*, hoc est, nuntii sunt nominati, et docies millies centena millia, qui assistunt ei summa requie cum ipso fruentes, vos *omnes virtutes* cælestes, qualitercunque distinctæ in ordinibus et ministeriis vestris, *Laudate Dominum*, ad cujus laudem non solum cælestia, sed etiam terrestria, non solum sensibilia, sed etiam insensibilia sunt invitanda, quæ licet per se non habeant vocem laudis, tamen considerata pariunt laudem in cordibus ea considerantium, et hominum. Atque ideo pro suo modo Creatorem suum laudant, quem laudabilem suæ ordinationis pulchritudine ostendunt, per quod se intuentes ad laudem sui Creatoris et ordinatoris accendunt. Et sic omnia creata cooperantur in laudem sui Creatoris, quanquam sola rationalis creatura sensum et affectum laudandi habere valeat. Sicut enim in illo musico instrumento, quod psalterium dicitur, solæ chordæ sonant, sed lignea materiæ, cui chordæ sunt innexæ, ad idem cooperatur: sic in tota universitate rerum solummodo boni homines et *angeli* ex affectu laudant Creatorem, cæteris creaturis in idipsum cooperantibus, et sui consideratione Creatorem demonstrantibus laudabilem, primo ex potentia, qua de nihilo cuncta creavit, deinde a sapientia, qua disponens omnia et attingens a fine usque ad finem, ab archangelo usque ad vermiculum, et a primordiali causa usque ad finalem nihil relinquit in regno suo inordinatum sive bonum sive malum. Postremo laudabilis ostenditur ex illa bonitate, qua facit omnia cooperari in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti.

Hæc potentia, sapientia, bonitas æterna Trinitas est in unitate et unitas in Trinitate, in semetipsa invisibilis et abscondita, sed in creaturis potenter, sapienter et utiliter ordinatis conspicua quasi per speculum et in ænigmate. Verbi gratia : In sole isto visibili essentialiter, non accidentaliter splendore et calido agnoscitur Deus Pater æternus, cui est Fi-

lius consubstantialis tanquam splendor, imo vere splendor cœternus, et de utroque procedens amborum Spiritus calor æternus. In cujus Trinitatis laude hymnizat Ecclesia tanquam luna soli supposita, et singuli fideles tanquam stellæ in hunc modum :

*Splendor paternæ gloriæ,
De luce lucem proferens,
Lux lucis et fons luminis,
Dies dierum illuminans,
Verusque sol illabere
Micans nitore perpeti,
Jubarque sancti Spiritus
Infunde nostris sensibus.*

Ad hujusmodi laudes nos ad laudandam pigros intuitu vestræ plenitudinis excitando *laudate Dominum* cuncta cælestia corpora.

VERS. 3. *Laudate eum, sol et luna, laudate eum, omnes stellæ et lumen firmamenti* sive nubium in die candentium, sive omnium undecunque et qualitercunque lucentium.

VERS. 4. *Laudent eum, cæli cælorum*, quia plures *cæli* sunt, cum et aer iste vicinus terræ vocetur *cælum*, in quo natant et volant volucres *cæli*, et alii superiores *cæli* circuli planetarum distincti, quorum supremi recte dicuntur *cæli cælorum*. *Et aquæ, quæ super cælum sunt,*

VERS. 5. *Laudent nomen Domini*, per cujus dominium agitur, ut aquæ superiores ab inferioribus distinguantur mediante firmamento, sicut dictum et scriptum est : « Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividant aquas ab aquis (Gen. 1, 6). » Omnia ista *laudant* Dominum laudabilem ostendendo Dominum ipsum, *quia ipse dixit, et facta sunt*, ipso dicente per verbum ejus omnia formata sunt in suis naturalibus formis. *Ipsæ mandavit, et creata sunt* in suis materiis non Deo cœternis, ut quidam philosophorum putabant, sed ex nihilo, et omnino ex non esse accipientibus esse materiale substans formis naturalibus et accidentalibus, quibus formis alternantibus, licet varientur ipsa creata, tamen

VERS. 6. *Statuit ea*, quia licet cælum et terra transeant, ut fiat cælum novum et nova terra; tamen permanet eorum natura, etiam prætereunte figura, quia qui ea de nihilo creavit, ipse quoque, ne redigantur in nihilum, *statuit ea in sæculum et in sæculum sæculi*, ne unquam penitus pereant, sed permaneant, quædam meliorata et innovata in novo cælo et in nova terra tanquam in regali aula, quædam de aula Dei segregata et in carcerem detrusa taliterque illic ordinata, ut etiam ex tali ordinatione debeantur laudes Creatori et ordinatori, qui creaturæ a se conditæ *præceptum posuit, et non præteribit*, quod in revolutione firmamenti et solis ac lunæ aliorumque siderum permaxime apparet, quibus *præceptum posuit*, ut sint in signa et menses et tempora et annos, et nihil horum præteribit sibi statutum cursum. Nam etsi sol stetit, jubente Josue (cap. x, 13), qui et reversus est Isaia (cap. xxxviii, 8) orante

per decem lineas, hoc ipsum fuit constitutum, ut A
esset in signum rerum futurarum, videlicet majoris
Jesu præceptoris, cui non tantum sol, sed et omnia
creata obeditura essent, et majoris Isaïæ, qui po-
tens casset non solummodo mortalem vitam prolon-
gare, sed et vitam æternam donare, de quo sicut
dicitur : « Ecce plus quam Salomon vel Jonas hic
(*Matth. XII, 41, 42*) ; » ita possumus dicere in ve-
ritate : Plus quam Josue, vel Isaïas hic. Enumeratis
cœlestibus, quibus est motus ordinatissimus, nunc
terrestria commemorantur, ut sunt

VERS. 7, 8. *Dracones et abyssi*, etc. Sunt autem
abyssi profunditates aquarum, præcipue maria omnia
quæ, licet littoribus cincta sint, videntur tamen
pluribus in locis fundo carere, quod notatur nomi-
ne *abyssi*. Aer quoque nubilosus ad *abyssum* per-
tinet, ubi nubes, venti, tempestates, pluvix, co-
ruscationes, tonitrua, *grando*, *nix*, et quidquid de
humido et caliginoso aere vult Deus fieri super ter-
ras, totum *terræ* nomine appellavit, quia nimis mu-
tabile est. Hæc autem omnia, etsi mutabilia et tur-
bata, habent tamen locum et ordinem suum, et pro
modo suo implent decorem universitatis, et sic lau-
dant Deum. Ipsam ergo, id est nos eorum conside-
ratione hortatur laudare. *Quæ faciunt verbum ejus*,
quia visum fuit quibusdam, quod Deus superiora
regeret, sed hæc inferiora despiceret et casibus re-
gerentur. Sed et hoc agit Deus, et in his minimis
laudatur, et *Alleluia* cantatur. In eo quod *ignis* jun-
gitur *grandini*, constat illum *ignem* hic intelligi, qui
excutitur de nubibus grandinantibus et fulguranti-
bus. Similiter cum *glacies* jungitur *spiritui procel-
larum*, qui *Spiritus* intelligitur ventus movens *pro-
cellas*, recte *glacies* intelliguntur lapides grandinis,
qui non aliud sunt, quam nix vel aquæ in aere con-
gelatæ per gelidum spiritum vel ventum *procella-
rum*. *Quæ omnia faciunt verbum ejus*, ita ut nihil
per ea fiat motu fortuito, sed omnia faciant ex nutu
verbi Dei cœlitus ordinato. Descriptis ex parte, quæ
in aere versantur, ut *dracones*, qui versantur in
aquis, et prodeuntes de speluncis feruntur in aera,
quibus non sunt majora corpora super terram vol-
lantia, unde et ab eis cœpta est laudatio *de terra* ;
veniamus ad montes et colles, aliaque omnino ter-
restria, et dicamus cum Psalmista :

VERS. 9. *Montes, et omnes colles, ligna fructifera*,
sicut malus, pirus, ficus ; et non fructifera, sicut
abies, cypressus, et omnes cedri quæ, licet fructum
non afferant, attamen tigna cedrina, cypressina et

abiegnæ sunt in ædificiis utilia, et laudem Dei exci-
tantia, verbi gratia, cum dixit Sponsa Sponso suo
immortali : « Tigna domorum nostrarum cedrina,
laquearia nostra cypressina (*Cant. I, 16*), » laudent
nomen Domini.

VERS. 10. *Bestiæ indomitæ*, ut sunt ursi, lupi,
leones, tigrides, et *universa pecora*, ut sunt hoves,
oves, aliaque animalia domita : *serpentes*, per ter-
ram sine pedibus repentes, et omnia reptilia non
pedibus ambulantia, sed costis aut squammis in
anteriora nitentia, et *volucres pennatæ laudent no-
men Domini*. Post corpora cœlestia luminarium so-
lis, lunæ, stellarum et corpora omnino terrestria,
ut sunt *bestiæ, pecora* et *serpentia* veniamus ad ho-
mines omnibus his præcellentes, quia non homo pro-
pter hæc, sed hæc omnia propter hominem creata
sunt. Et ideo in his, et præ his omnibus homines
debent laudare nomen Domini. Ad quod ego David
invito eos, dicens :

VERS. 11, 12. *Reges terræ et omnes populi, prin-
cipes et omnes judices terræ, juvenes et virgines de*
omni sexu et ætate, *senes cum junioribus laudent*
nomen Domini, qui dignus est laude, habente mate-
riam a sua magnificentia et potentia.

VERS. 13. *Quia exaltatum est nomen ejus solius*.
Angelus apostaticus voluit in cœlo similis esse Al-
tissimo, qui peccati hominem, filium perditionis in-
gressus extollendo se supra omne quod dicitur
Deus, aut quod colitur, voluit haberi altior Altissi-
mo. Sed angelo in cœlis, et Antichristo in terris
confutato *exaltatum est nomen ejus solius*, qui solus
sanctus, solus est Dominus, solus Altissimus, Je-
sus Christus cum sancto Spiritu in gloria Dei Pa-
tris, cui quia omne genu flectitur cœlestium, ter-
restrium et infernorum, et omnis lingua confitetur,
vere dicitur :

VERS. 14. *Confessio ejus super cælum et terram*,
dum « pleni sunt cœli et terra gloria ejus (*Isa. VI,*
3). » Et *exaltabit cornu populi sui*, quia omnia
« cornua peccatorum » confringentur, « et exalta-
buntur cornua justi (*Psal. LXXIV, 11*). » *Hymnus*,
id est laus Dei cum cantico erit in perpetuum *om-
nibus sanctis ejus, filiis Israel*. Atque ut evidentius
intelligatur, quos dicam *sanctos* et *filios Israel*, dice
manifeste *populo appropinquanti sibi*, quomodo ei
appropinquavit Jacob, qui et *Israel*, cum eo luctans
precibus et fletibus, donec surgente aurora obtinuit
benedictionem (*Gen. xxxii, 26* et seqq.).

PSALMUS CXLIX.

Cantate Domino, etc.

Titulus *Alleluia* (VERS. 1) patet. Sicut prior psal-
mus bipartitus in priori parte cœlestia invitavit
ad laudem Dei, in secunda vero terrestria item

commonuit laudare Deum : sic et iste sequens bi-
partitus est. Materia vero ejus est laus Dei exaltan-
tis populum suum.

In prima parte agit de benignitate, quam confert

suis Deus, faciens, ut Israel. In secunda de gaudio A et potestate ipsorum quam super impios exercebunt a. l. faciendam vindictam super illorum nequitiam. Et notandum quod, cum in præcedenti psalmo fuerit magna materia laudis potentia creantis omnia cœlestia et terrestria, major laudis materia in isto psalmo est clementia exaltantis, mansuetos in salutem, et eosdem confirmantis ad faciendam vindictam in nationibus, juxta quod scriptum est: « Judicabunt nationes, et dominabuntur populis (Sap. III, 8). » Istam potentiam et istam clementiam considerantes, o vos omnes fideles,

Cantate Domino canticum novum de Novo Testamento informati, ut in novitate vitæ arabuletis, et de mysterio redemptionis Redemptorem vestrum laudetis *novo cantico*, novo conversandi modo, veteri fermento expurgato, veteris hominis imagine deposita, et novis hominis conformitate inducta. Sic lauda te Deum non ubicunque, non in schismate, vel hæresi manifesta, non in conventiculis perversorum dogmatum vel perniciosarum consuetudinum, sed in *Ecclesia sanctorum*, quia *laus in Ecclesia sanctorum* solummodo est acceptabilis, non in synagoga Satanæ, non in congregatione Chore, Dathan et Abiron, qui eriguntur contra verum Aaron, contra verum et sanctum sacerdotium, quod est solummodo in *Ecclesia sanctorum*, sive nunc peregrinantium, sive in cœlo regnantium utrobique *hostiam laudis*, hostiam jubilationis immolantium. Talium sanctorum cœtui aggregatus

VERS. 2. *Lætetur Israel*, in quo dolus non est, lætetur, inquam, non in se, sed in eo, qui fecit eum esse *Israel*, cum prius fuisset *Jacob*. *Lætetur* non in sua virtute, sed in illius bonitate, qui ei contra vitia luctanti largitus est victoriam, dicens ei: Nequaquam ultra vocaberis *Jacob*, sed *Israel* nomen tuum, quoniam si contra Deum fortis fuisti, cui benedictionem precibus et fletibus extorsisti, « quanto magis contra homines prævalebis (Gen. xxxii, 28) » ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis? *Lætetur Israel*, vir videns Deum facie ad faciem, qua visione salva facta est anima ejus. *Lætetur in eo, qui talis fecit eum*, ut in superna Jerusalem videat Deum, de præsentem et peregrinante illum *Sion* translatus vel spe vel etiam D re, ut illi, qui dicere possunt: « Nostra autem conversatio in cœlis est (Philipp. III, 20). » Et *filia Sion*, infirmiores scilicet personæ vix per speculum et in ænigmate contemplantes regem suum carnis trabea iudulum et diademate, quo coronavit eum mater sua ornatum, *exsultent in ipso rege suo* assidue illi canentes: « Dominus regnavit decorem indutus est (Psal. xcii, 4). » Item: « Dominus regnavit, exsulet terra (Psal. xcvi, 4). » Item: « Exaltabo te, Deus meus Rex (Psal. cxliv, 4). » Item: « Tu rex gloriæ Christe, tu Patris sempiternus es Filius » et cætera cantica *Regem* istum glorificantia. Et quia in scissura mentium discordantium laus Dei non resonat, quam discordiæ raucitas perturbat, et quia

non in contentione et æmulatione Deus pacis quiescit,

VERS. 3. *Laudent nomen ejus in choro* consonantium et cohabitantium in unum, dicentium et sapientium id ipsum in ea charitate, quæ « patiens est, benigna est, non inflatur, non æmulatur, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congauget autem veritati (I Cor. xiii, 4-6). » Item quia non in comessionibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis Deo serviri potest, *laudent eum filia Sion in tympano* carnem suam desiccando et mortificando atque crucifigendo: quia *tympanum* est corium desiccatum ligno superextensum. In tali *tympano* rex noster tympanizavit, quando expansus in ligno crucis pro suis crucifixoribus oravit. Sic sancti martyres tympanizaverunt, qui agonizantes in tribulatione pro adversantibus et calumniantibus oraverunt. Sic omnes illi tympanizant, qui a vitis et carnis deliciis abstinentes, dum se castigant foris, oleo lætitiæ intus perfusi exsultant, neque faciem suam sicut hypocritæ, tristes, exterminant, sed suo tympano jungunt *psalterium* jucundum, quod quia de superiori sonat, gaudium supernum significat. Erit autem in futuro magna exultatio de *tympano et psalterio* non ipsa tympanizandi vel psallendi actio, sed de præteritis actibus gratiarum actio. Ig'itur in *tympano et psalterio psallant ei*, quo volunt sapienter *psallere* Regi illi, qui amat carnis munditiam, et mentis eam lætitiæ quasi *tympanum* cum *psalterio*, quasi lampadem foris ardentem cum oleo in vase conscientiæ abscondito. Lætetur Israel, exsultent filia Sion, contentent canticum novum. Quare? Quam ob causam?

VERS. 4. *Quia beneplacitum est Domino in populo suo*. In conditione rerum vidit Deus cuncta, quæ fecerat, et erant valde bona, nihilque illi displicuit in his, quæ ipse bonus bona fecerat omnia. Sed postea peccatis emergentibus pœnituit Deum fecisse hominem, quia non fuit ei *beneplacitum* in homine peccante, ac Dei opus in se deformante. Postquam vero de virgine genitus est homo sine peccato, in eo sic *beneplacitum* est Deo Patri, ut et illi diceret: « Illic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui (Matth. III, 17), » et omnium illi per fidem et dilectionem adhærentium benigne memor esset in *beneplacito populi sui*. Hoc est ipsi orant, dicentes: « Memento nostri, Domine in beneplacito populi tui, visita nos in salutari tuo (Psal. cv, 4). » *Laudetur itaque Deus in tympano et psalterio, quia ei beneplacitum est in populo suo, et exaltabit mansuetos in salutem*. Mundus in maligno positus *mansuetos* despicit, nec illos libenter exultat in aliqua dignitate spiritali vel sæculari timens ab eis ad bonum constringi, malos vero exultat in perditionem sui et aliorum. Sed Dominus dominator in rebus ipse, prout vult, *exaltabit mansuetos in salutem* sui et aliorum. Fict hoc universaliter in die iudicii, quando, arguente Domino, in æquitate pro « mansuetis terræ, stabunt iusti in magna constantia adver-

aus eos, qui se angustiaverunt (*Sap. v, 1*). » Sed et A nunc particulariter, arguente Domino, pro « mansuetis terræ » ipsi « mansueti exaltabuntur (*Isai. xi, 4*), » cum vel collata sibi dignitate aliqua vel ex bonitate in se conspicua sic malis præferuntur, ut impleatur eis illa benedictio, qua Deus benedicens filiis Noe dixit: « Crescite et multiplicamini, et replete terram, sitque terror vester, atque tremor super bestias terræ (*Gen. ix, 1, 2*). » Quando ergo mansuetis in salutem populi exaltatis bestię indomitę ac feroces contremiscent, etiam in hac peregrinatione prægustatur gloria, de qua nunc dicitur:

VERS. 5. *Exsultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.* Nam et nunc Ecclesia Dei per mansuetos rectores pacem habentes *sancti exsultant in gloria*, dum quemlibet illorum similem facit in gloria sanctorum, et in verbis ejus monstraplacabit, quibus placatis lætabuntur in cubilibus conscientiarum et religiosorum tabernaculorum, dicentes: « Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! » (*Psal. lxxxiii, 2*.) Sed multo magis in futuro cunctis mansuetis in regnum Dei exaltatis, et cunctis immansuetis humiliatis atque incarceratis, *exsultabunt sancti in gloria æterna*, qua illis nunquam deficiente lætabuntur in cubilibus suis, scilicet in æternis tabernaculis. Gloria est bonorum actuum frequens laudatio, de qua justis lætantur in cubilibus conscientiarum, Deo bonorum et laudabilium operum auctori assignantes totam gloriam, qui dat peccatoribus pœnitentiam, pœnitentibus innocenciam, innocentibus gloriam. Fatuę virgines in fabulis hominum lætantur; prudentes vero ad illum referunt gaudium suum, qui dedit, unde sit gaudendum vel gloriandum.

Unde cum exsultant in laudibus operum bonorum, non est forinseca illorum exsultatio, sed

VERS. 6. *Exaltationes Dei*, non humanę, sed divinę sunt in gutture eorum, ubi Deus videt, non homo: *Et gladii ancipites in manibus eorum*, id est in potestate ipsorum erit iudicium secundum Scripturas Veteris et Novi Testamenti,

VERS. 7. *Ad faciendam vindictam in nationibus; vindictam diu desideratam a sanguine Abel justis clamante ac postulante usque ad sanguinem justis ultimi a successoribus Cain occidendi vel actu vel affectu maligno, quo qui odit fratrem suum, homicida est.* Habeunt igitur sancti *gladios ancipites* ad

mittendum corpora et animas in gehennam, hominibus et angelis malis condemnandis paratos, utriusque Testamenti quasi cote gemino limatos, *ad faciendam vindictam in nationibus, et increpationes in populis* ex parte nunc, et universaliter, quando sedebunt super sedes judiciarias in extremo examine. Tunc vere fiet *vindicta et increpatio in populis*.

VERS. 8. *Ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis.* Quia tunc reges terrę, qui modo liberi sunt ad faciendum quod volunt, ligabuntur in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis, juxta illud: « Ligatis manibus et pedibus, mittite illum in caminum ignis (*Matth. xxii, 13*). » In manicis ferreis notatur duritia et insolubilitas atque grave pondus vinculorum, quibus impii ligati trahentur in carcerem, in tenebras exteriores. Armabuntur itaque sancti gladiis ancipitibus, compedibus et manicis ferreis contra impios.

VERS. 9. *Ut faciant in eis iudicium conscriptum*, de quo Apostolus: « Nescitis, » ait, « quoniam angelos iudicabimus? » (*I Cor. vi, 3*.) Ne autem quis putet solos apostolos cum Domino iudicaturos, attendat quod sequitur, *gloria hæc omnibus sanctis ejus*. Quod est dicere: Non solummodo Christus et duodecim apostoli ejus erunt in gloria potestatis judiciarę; sed gloria hæc est omnibus sanctis ejus: apostolicę conversationis imitatoribus, non in miraculis, quę paucis conceduntur, sed in sanctis moribus, qui omnibus proponuntur, dicente Apostolo: « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (*I Cor. iv, 16*). » Quo dicto non provocamur ad faciendam miracula exemplo Christi et apostolorum, sed ad imitandum bonos mores apostolorum quoniam gloria miraculorum data est paucis, ut videlicet mortuos suscitent, cęcos illuminent, leprosos mudent in nomine Christi, cujus in nomine mali etiam quidam faciunt virtutes multas, quibus tamen in iudicio dicitur: « Non novi vos (*Matth. 7, 23*). » Gloria vero hæc est omnibus sanctis ejus perfectę sanctitatis amatoribus et sectatoribus, ut pro suę sanctitatis proposito sedeant in iudicio *ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ut faciant in eis iudicium conscriptum*, quia scriptum est: « Fulgebunt justis, et tanquam scintillę in arundinetis discurrent, iudicabunt nationes, et dominabuntur populis, et regnabit Dominus illorum in perpetuum (*Savient. iii, 7, 8*). »

PSALMUS CL.

Laudate Dominum in sanctis ejus, etc.

VERS. 1. ALLELUIA. Titulus patet, qui recte congruit huic psalmo ultimo, qui totus in Dei laude versatur, qua psalmodia omnis consummabitur, cum fiet, quod

in fine dicitur: *Omnis spiritus laudet Dominum.* Consummato itaque iudicio, de quo actum est in antecedenti psalmo, in quo iudicio « videbit omnis caro salutare Dei (*Luc. iii, 6*), » soli electi sic immuta-

buntur, ut rectius dicatur spiritus quam caro, quando corpus, « quod seminatur animale, surget spirituale (I Cor. xv, 44), quod seminaturn est in infirmitate, surget in virtute (ibid., 43), » licet in eis permaneat essentia carnis, quantumlibet fiat spiritalis ipsa caro, tunc uniformis effecta spiritui, suo summo Spiritui tunc inhærenti. Carne igitur ac sanguine, quæ regnum Dei non possident, exclusa et in infernum detrusa, quando « impii in tenebris conticescent (I Reg. ii, 9), » soli spiritalis ad nuptias recepti laudabunt Dominum, de quibus in fine psalmi, et in fine totius Psalterii dicitur : *Omnis spiritus laudet Dominum.* Et quia laus illa erit labore finito et denario accepto, pro quo laboratum est in vinea, denaria etiam exhortatione sancti ad laudem incitantur, cum decies dicitur : *Laudate*, ac tandem laus omnis concluditur, cum dicitur : *Omnis spiritus laudet Dominum.*

Præcedentes psalmi multiformiter distinguuntur vel per *diapsalma*, vel per alias causas a Patribus exquisitas; iste autem psalmus ultimus atomus est, id est insecabilis, quia non distinguitur in laudes et causas laudum, ut sex præcedentes, in quibus distincte continentur laudationes et laudationum causæ, quæ in primo evidenter expressæ, atque in quatuor sequentibus diligenter exquisitæ sunt, cum in eis inducitur generatio et generatio laudans opera Dei, potentiam, magnificentiam, virtutem terribilium, cæteraque Dei mirabilia, quæ sunt laudationum varis causæ. At in hoc psalmo, cum decies *laudate* replicetur, laudationis causa tacetur, quia est ineffabilis, quam, ut superius perstrinximus, nec auris audivit, nec oculus vidit, nec in cor hominis ascendit. Ineffabilia quippe sunt, quæ Deus præparavit diligentibus se. Continuatur autem psalmus iste ad finem præcedentis hoc modo : *Gloria hæc est omnibus sanctis ejus, ut faciant iudicium conscriptum.* Proinde vos, qui desideratis associari sanctis,

Laudate Dominum in sanctis ejus. Laudate illum, qui sanctificavit eos mundando a peccatis et desideris terrenis. Laudate eum in firmamento virtutis ejus, quia quos a malo sanctificando mundavit, hos in bono confirmavit.

VERS. 2. *Laudate eum in virtutibus*, vel sicut alia translatio habet, *in potentatibus ejus. Potentatus est Dei in sanctis, quod regnant in æternum. Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus*, quæ quia non habet finem, laus etiam vestra non habet finem.

Super hunc locum dicit beatus Gregorius in Job (79) : *Divinæ fortitudinis facta tunc verius explemus, cum hæc nos non explere cognoscimus. Tunc facandius loquimur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narrandum Dei opera habet defectus noster, quam sufficienter exerat linguam suam, ut quæ comprehendere idonee non valet, hæc idonee mutus laudet. Unde bene per Psalmistam nunc dicitur : Laudate eum in*

(79) Lib. ix Moral. c. 12,

(80) Homil. 8.

potentatibus ejus : Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus. Ille quippe Deum secundum multitudinem magnitudinis ejus laudat, qui se succumbere in ejus laudis completionem considerat.

VERS. 3. *Laudate eum in sono tubæ.* Cum legantur septem tubæ, quibus angeli septem cecinerunt in Apocalypsi (cap. viii, 6 et seqq.), recte hic intelligitur *novissima tuba*, qua, ut Apostolus affirmat, canente, « mortui resurgent incorrupti, » id est integri, « et nos, » ait, « immutabimur (I Cor. xv, 52). » Igitur vos immutati ad sonum tubæ hujus *laudate Dominum in sono tubæ.* Nam de cæteris, qui non immutabuntur, scriptum est, quod « plangent se omnes tribus terræ. » *Laudate eum in psalterio* desuper sonante, *et in cithara* de infra sonante, de cælestibus et terrestribus utpote illum, qui fecit cælum et terram.

VERS. 4, 5. *Laudate eum in tympano et choro.* Super hunc locum dicit beatus Gregorius in Ezechielem (80) : *Quanta sit concordis virtus, ostenditur, cum sine illa virtutes reliquæ virtutes non esse monstrantur. Magna enim virtus est abstinentiæ : sed si quis ita ab alimentis absteat, ut cæteros in cibo dijudicet, et alimenta eadem, quæ Deus creavit ad percipiendum eum gratiarum actione, in fidelibus etiam damnet, quid huic abstinentiæ virtus facta est, nisi laqueus culpæ ? Hinc Psalmista nullam esse abstinentiam sine concordia designans ait : Laudate eum in tympano et choro. In tympano ergo corium siccum resonat, in choro autem voces concorditer cantant.*

Quid ergo per tympanum, nisi abstinentia, et quid per chorum, nisi charitatis concordia designatur ? Quis ergo sic abstinentiam tenet, ut concordiam deserat, laudat quidem in tympano, sed non laudat in choro (81). Sæpe nonnulli, qui quædam dona specialiter percipiunt, superbiendo donum concordis, quod majus est, amittunt, ut si fortasse carnem præ cæteris gulæ refrenatione quis edomat, concordare eis, quos superat abstinentendo, contemnat. Sed qui abstinentiam a concordia separat, quid admoveat Psalmista, perpendat. Ait enim : Laudate eum in tympano et choro. In tympano namque sicca et percussa pellis resonat, in choro autem voces concordant. Quisquis itaque corpus affigit, sed concordiam deserit, Deum quidem laudat in tympano, sed non laudat in choro. — Laudate eum in chordis et organo. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis jubilationis. Hæc omnia humanis actibus comparata figuratiter ibi dicuntur laudes Dei personare, quibus monetur civitas Dei, unitas omnium sanctorum, ore et animo cantare. In hoc omnis psalmodia perducitur, quæ nuptiali dulcedine consummatur. Nam licet sonus tubæ novissimæ in iudicio terribiliter intonet, attamen post iudicium dulcis harmonia et symphonia resonabit in tympano et choro, in psalterio et cithara, in chordis et organo, in cymbalis bene sonantibus vel sicut habent alii codices : Bene tin-

laudat in tympano, sed non laudat in choro. — Laudate eum in chordis et organo. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis jubilationis. Hæc omnia humanis actibus comparata figuratiter ibi dicuntur laudes Dei personare, quibus monetur civitas Dei, unitas omnium sanctorum, ore et animo cantare. In hoc omnis psalmodia perducitur, quæ nuptiali dulcedine consummatur. Nam licet sonus tubæ novissimæ in iudicio terribiliter intonet, attamen post iudicium dulcis harmonia et symphonia resonabit in tympano et choro, in psalterio et cithara, in chordis et organo, in cymbalis bene sonantibus vel sicut habent alii codices : Bene tin-

(81) Idem Curæ Past. part. iii, cap. 22.

nitentibus. Quæ omnia musica instrumenta nuptiali festo congruentia ut spiritaliter, non carnaliter intelligantur, apto line tota hæc symphonia concluditur, cum dicitur :

VERS. 6. *Omnis spiritus laudet Dominum.* Cesante quippe post iudicium tympano, per quod castigatio carnis significatur, quæ non erit necessaria, cum caro sanctorum tota erit spiritalis juxta illud Apostoli : « Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale (*I Cor. xv, 44*), » cessantibus quoque ibi *cymbalis bene sonantibus, aut bene tintinnantibus,* cum nullus illic indiget fraternæ consolationis vel ædificationis mutuis admonitionibus : laudabitur tamen Dominus *in cymbalis jubilationis,* cum sublatis laboribus operationum in hac vita necessariorum permanebit fructus et meritum earum, quo fructu lætificante civitatem Dei *omnis spiritus laudet Dominum.*

Gloria Patri, qui dixit et facta sunt, mandavit et creata sunt omnia. Gloria Filio, qui ad hoc humiliatus est, ut exaltet mansuetos in salutem. Gloria Spiritui sancto, cujus virtute omnis spiritus laudabit Dominum. Gloria summæ Trinitati et individue unitati, in cujus laude contexti sunt in unum psalterium ter quinquaginta psalmi. Quorum in primo quinquagenario fidem, in secundo spem, in tertio charitatem sanctus David commendavit, cum primum quinquagenarium psalmo pœnitentialem, secundum psalmo judiciali, tertium psalmo jubilationis in cymbalis jubilationis conclusit.

Non autem vacat, quod primus quinquagesimus de pœnitentia est, secundus de misericordia et iudicio, tertius de laude Dei in sanctis ejus. Sic enim ad æternam vitam tendimus. Prius peccata damnamus, vocante Deo ad pœnitentiam, quos apud se in occulto prædestinavit. Inde per misericordiam bene vivimus, ne iudicium timeamus, Deo vocatos iustificante per misericordiam et timorem iudicii, ubi de civitate Domini disperguntur, qui operantur iniquitatem. Ad hoc pertinet, quod Dominus ait : « Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consumor (*Luc. xiii, 38*), » quod etiam in sua passione et dormitione et vigilatione ostendit. In cruce de diabolo triumphavit, in sepulcro quievit, in resurrectione exultavit. Pœnitentia cruciat, justitia tranquillat, vita æterna glorificat.

Quod autem omnes psalmi centum quinquaginta sunt, magnum insinuat sacramentum quod patebit, si quis rationem quindenarii considerabit. Quod enim valent quindecim in ordine singulorum, hoc centum quinquaginta in ordine denariorum, mille quingenti in ordine centenariorum, et quindecim millia in ordine millenariorum. Quindecim significat concordiam duorum Testamentorum. In Veteri observatur Sabbatum, quod est dies septimus; in novo Dominicus, qui est octavus idem et primus. Sed secundum hoc mysterium numerus est Psalms Quinquaginta constat de septimana septima-

narum addito uno tanquam ipso octavo ad terminandum quinquagenarium. Tot diebus completis post resurrectionem venit Spiritus sanctus super congregatos in Christo, qui Spiritus septenario numero commendatur. Quinquaginta in quadraginta et decem dividitur. Unde quadagesima die post resurrectionem ascendit, inde post decem Spiritum misit. Per quadraginta temporalis habitatio hujus mundi ostenditur. Quaternarius in quadraginta prævalet. Quatuor partes habet et mundus et annus addito denario velut mercede pro impleta lege reddita, quo ipsa æternitas figuratur : quinquaginta autem cum Trinitas multiplicat, facit centum quinquaginta.

Hieronymus quinque libros dicit. Dicitur etiam : « In libro Psalmorum (*Luc. xx, 42*). » Et bene multi unus liber dicuntur, ut multæ Ecclesiæ una, multi cœli unum cœlum, unde aquæ super firmamentum, id est cœlum et aquæ, quæ super cœlos sunt. Potest etiam dici « in libro Psalmorum, » id est in aliquo libro illorum quinque. Duodecim etiam prophetarum unus liber dicitur ; omnes etiam comicæ scripturæ liber unus dicuntur, eo quod mirabili unitate concordent. Hic est « liber bellorum Domini (*Num. xxi, 14*), » cujus meminit Moyses, non quod ante ipsum fuerit scriptus liber aliquis de bellis Domini, cum sit ipse scriptor primus ; sed quod omnis Scriptura divinitus inspirata, sive per ipsum, sive per alios administrata liber sit bellorum Domini, sive liber justorum. Præcipue autem librum Psalmorum dici convenit librum bellorum Domini, quia in eo per ora sapienter psallentium verus David, vere manu fortis præliatur, et perficit bella mirabilia contra invisibilem Goliath diabolum et visibilem Antichristum, contra quem psallens dicit : « Benedictus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum (*Psal. cxliii, 1*). » Quo bello interfectione Antichristi consummato, sicut scriptum est in libro bellorum Domini, victori Christo erit æterna laudatio in ore psallentium et dicentium : « Exaltabo te, Deus meus Rex, » etc., usque : « omnis spiritus laudet Dominum (*Psal. cxliv, 1*). » In libro Numeri legitur : « Arnon terminus Moab dividens Moabitas et Amorrhæos. Unde dicitur in libro bellorum Domini. Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon (*Num. xxi, 13, 14*). » In libro quoque Regum legitur : « Planxit David planctum hujusmodi super Saul et Jonathan, et præcepit ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in libro justorum (*II Reg. i, 17, 18*). » Liber justorum, quamvis quidam liber possit intelligi, qui hodie nusquam inveniri possit, constantius liber idem hic intelligitur, de quo scriptum est in Numeris : « Unde dicitur in libro bellorum Domini : sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon, » etc. Liber autem bellorum Domini quis est, nisi omnis Scriptura sacra divinitus inspirata, ex qua sine dubio docemur bellare bella Domini ? Nec enim aute-

Moyesen, qui illud dixit, scriptum fuerat quippiam ejusmodi. Igitur quod præcepit David, ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in libro justorum, sic intelligendum est ut, quia male pugnauerant filii Israel ob culpam suam per sagittarios interempto Saul fugati et prostrati, saltem filii Juda contribules sui discerent contra sagittarios malos arcu et sagittis pugnare, sicut omnes justii fecerunt, quorum omnes victoriae mirabiliter peractæ sunt, cooperante Deo, in gladio et arcu suo, quo arcus fortium superatus est, et infirmi accineti sunt robore (I Reg. II, 4), sicut testantur Scripturæ sacræ, quæ etsi pluribus libris distinctæ, uno tamen Spiritu conscriptæ sunt, et ideo in unum recte reputantur librum juxta illud: « Et vidi in dextera sedenti in throno librum scriptum intus, et foris signatum sigillis (Apoc. v, 1). »

Cum ergo sacra Scriptura tota sit liber bellorum Domini et liber justorum, quo docemur præliari adversus carnem et sanguinem, etiam adversus principes mundi, rectores tenebrarum, contra spiritalia nequitiae in cœlestibus, recte liber Psalmorum quodammodo insignitus inter cætera scripta liber bellorum Domini, et liber justorum dici potest, quo verus David præliabatur in propria persona, dicens: « Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? » (Matth. xxvii, 46.) Item: « In manus tuas commendo spiritum meum (Luc. xxiii, 46). » Et nunc psallit in nationibus juxta illud: « Confitebor

A tibi in populis, Domine, et psallam tibi in nationibus (Psal. lvi, 10). » Unde saluberrime assumpta est illa consuetudo in Ecclesia, ut in conventibus ecclesiasticis recitentur quotidie Psalmi, cum cætera scripta, ut Genesis, aliaque talia semel in anno soleant recitari. « Psallam spiritu, psallam et mente (I Cor. xiv, 15), » ait Apostolus, atque ut alio ad ipsum provocaret, « nolite, inquit, inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis, spiritalibus psallentes in cordibus vestris Domino (Ephes. v, 18, 19), » quod est præliari gladio fulgido et arcu fortissimo. Nam, verbi gratia, cum dicimus Deo: « Effunde frameam tuam, et concludite adversus eos, qui persequuntur me (Psal. xxxiv, 3), » quasi gladio pugnamus. Item cum dicimus: « Emitte sagittas tuas, et conturbabis eos (Psal. cxliii, 6), » arcu pugnamus. Quem arcum Sauli similes non habentes, etiamsi leonibus fortiores et aquilis velociore æstimentur, cum spicula spiculis non reddunt, cum se ferientes demones tentatores non referiunt vel gladio vel arcu, sicut docentur in libro justorum et in libro bellorum Domini, facile ruent in monte Gelboe, in sua superbia, vulnerati a sagittariis dæmonibus, a malignis tentationibus eorum, quibus tunc maxime resistitur, cum spiritu et mente psallitur, ita ut psalmus in ore assidue, in corde jugiter Deo nostro sit jucunda decoraque laudatio. Fiat, fiat. Amen, amen.

EXPOSITIO IN CANTICUM ISAIÆ.

(Isai. xii.)

Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi, etc. Canticum hoc Isaie præcedit hæc prophetia: « Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti, et levabit manum suam super flumen in fortitudine Spiritus sui, et percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati, et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis, sicut fuit Israel in die, qua ascendit de terra Ægypti (Isai. xi, 15, 16). » « Et dices in illa die: Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi (Isa. xii, 1). »

Igitur prophetia præcedens istud canticum diligenter inspecta, et non solum historialiter, sed etiam spiritaliter intellecta pandit materiam et sensum totius cantici hujus. Quid est enim lingua maris Ægypti nisi eloquentia hujus mundi per Ægyptum et ejus mare metaphorice significati? Hanc linguam Dominus percussit, quando stultam fecit hujus mundi sapientiam. Unde Apostolus: « Ubi sapiens, ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? » (I Cor. i, 20.) Stultum quippe fuit relicto Creatore creaturam colere, quod

C hujus mundi sapientes docuerunt, qui, ut Apostolus ait, evanuerunt in cogitationibus suis, quorum sapientia et eloquentia sic est percussa, ut agnoscatur esse magna stultitia non solum in his, qui pro Deo vero colunt idola, sed etiam in his, qui in Dei veri servitio quærunt non ipsum Deum, sed ab ipso creata.

Quid est autem flumen Ægypti nisi regnum hujus mundi, quod in fortitudine spiritus sui sua manu percussit Deus, et in septem quasi rivos divisit, primo historialiter, deinde mystice. Nam ad litteram potentissimum quondam regnum Ægypti per fortitudinem Romanorum post mortem Cleopatrz, Deo disponente, divisum est in septem principes. Unum enim regem habebat Libya, alium Perlepolis, alium Thebaidis, alium Alexandria, alium Ægyptus, aliaque illius regni civitates, videlicet Heliopolis et Taphnis habebant suos principes. In eadem suæ manus fortitudine regnum quoque Judaicum quod, Herode funesto velut altero Pharaone tyrannizante per masculorum neces, cruentatum fuit,